

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

TBMM - XVI. DÖNEM
(1977 - 1980)

II. CİLT

Prof. Dr. Esat ARSLAN

TBMM KÜLTÜR, SANAT VE YAYIN KURULU YAYINLARI No.: 149

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

TBMM - XVI. DÖNEM
(1977 - 1980)

II. CİLT

DENETİM

Prof. Dr. Esat ARSLAN

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ ARAŞTIRMA GRUBU

ISBN : 978 - 605 - 4700 - 17 - 2 (Tk. No.)

ISBN : 978 - 605 - 4700 - 19 - 6 (2. Cilt)

ÖNSÖZ

Parlamentolar, ülkelerin siyasi tarihlerinin oluştuğu demokratik merkezî kurumlardır. Şüphesiz her ülkenin siyasi tarihi ve parlamento geçmişi aynı zamanda, ülkelerin demokratikleşme süreçlerinin panoramik görünümleridir. Bu bakımdan, Türk parlamento tarihi, yaşanan tecrübelerle ayrı bir önem taşır.

1876’da Kanun-ı Esasi’nin kabulünden sonra (1877) kurulan iki meclisli (Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Âyân) Meclis-i Umumi, ilk anayasalı ve demokratik nitelikli parlamento hayatına geçiş denememizdir. Elbette bu olay, Türk parlamento tarihinin de başlangıcını teşkil eder. Türkiye, bu anayasanın kabulü ve kurulan meclisle parlamenter sistemle tanışmış ve ilk kez millet, siyasal iktidara ortak olmaya çalışmıştır.

Ancak bu ilk parlamento, modern siyasi rejimlerde karşılığını bulan tam bir yasama organı görevini yerine getirmemiştir. Yine de sürekli açılıp kapanmalar dolayısıyla kesintiye uğramasına rağmen, bir ‘parlamento geleneği’ oluşmasına az da olsa katkıda bulunmuştur.

Ülkemizde parlamento geleneği, bütün kurum ve kurallarıyla ancak, Büyük Millet Meclisinin açılmasıyla oluşmaya başlamıştır.

İstanbul’dan Meclis-i Mebusan üyelerinin de içinde bulunduğu, Ankara’da 23 Nisan 1920’de kurulan Büyük Millet Meclisi ile Türk parlamento tarihi, önemli bir dönüşüm yaşamıştır. Kurtuluş Savaşı’nda oluşturulan ve Millî Mücadele’yi fiilen yöneterek ülkeye bağımsızlığını kazandıran bu parlamento, dünyadaki tek “Gazi Meclis” olmuştur. Cumhuriyetin ilanının ardından yaşanan siyasi gelişmeler ise parlamenter rejimimizi olgunlaştırmış, zengin ve çok değişik cepheleri olan parlamento hayatı, cumhuriyetimize ve demokrasimize yön vermeye devam etmiştir.

Meclisimiz, kurulduğu günden bugüne, üzerine düşen tarihî sorumluluğu yerine getirmenin gayreti içerisinde olmuş ve Meclisimizin önderliğinde ülkemiz ve demokrasimiz, geride bıraktığımız yıllarda büyük mesafeler almış ve önemli kazanımlar elde etmiştir.

Çok partili siyasi hayat, işleyen bir demokratik sistem, Meclis’te tecessüm eden millî irade bizim en büyük kazanımlarımızdır. Bunları korumak ve geliştirmek hepimizin ortak sorumluluğudur.

19. asır sonundaki parlamenter hayat denememiz ve dolayısıyla demokratikleşme sürecimiz nasıl kesintilere uğradıysa, 20. asırda da çeşitli şekillerde kesilmiştir. Parlamento tarihimiz, bütün bu kesintileri ve sorunları bünyesinde taşımaktadır. Parlamentomuz ve demokrasimiz, kesintilerle ve sorunlarla bugüne gelmiştir. Bu süreç önemli kayıplara sebep olmuş, ancak ibre demokrasiden hiç şaşmamış ve sekteye uğramalara rağmen demokrasi hep galip gelmiştir.

135 yıllık parlamento ve aynı zamanda demokrasi tecrübemiz, zengin bir siyasi tarih birikimini içermektedir. Bu zenginliğin günümüze kazandırılması kadar, gelecek kuşaklara aktarılması da çok önemlidir. Bu anlayışla başlatılan parlamento tarihi yazım çalışmaları, TBMM'nin 18. döneminden bugüne kadar devam etmiş ve Meclisimiz "Türk Parlamento Tarihi" isimli eseri hazırlayarak demokrasi tarihimizin zenginliklerini gün ışığına çıkarmıştır.

Bu çalışmayı başlatan ve sürdüren önceki Meclis Başkanlarımızı şükranla anıyorum. Çalışmalarda yer alan bilim insanlarımıza, katkıda bulunan Meclis çalışanlarımıza teşekkür ediyorum. Yakın siyasi tarihimizi, parlamento geçmişimizi ve dolayısıyla millî siyaset hafızamızın önemli bir kısmını oluşturan bu eserin yararlı olmasını diliyorum.

Cemil ÇİÇEK
TBMM Başkanı

TEŞEKKÜR VE AÇIKLAMA

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Saygıdeğer Başkanları Sn. Bülent Arınç, Sn. Köksal Toptan, Sn. Mehmet Ali Şahin ve Sn. Cemil Çiçek'e;

Başkanvekilleri ve Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Başkanları Sn. Nevzat Pakdil ve Sn. Prof. Dr. Mehmet Sağlam'a;

Genel Sekreterler Sn. Rauf Bozkurt, Sn. Ali Osman Koca, Sn. Sadettin Kalkan ve Sn. Dr. İrfan Neziroğlu'na;

Yasama Genel Sekreter Yardımcıları Sn. H. Hasan Sönmez ve Sn. İbrahim Araç ile Bilgi ve Bilişim Hizmetleri Genel Sekreter Yardımcısı Sn. Ercan Durdular'a;

Personel ve Özlük İşleri, Kütüphane, Dokümantasyon ve Tercüme, Basın ve Halkla İlişkiler, Kültür Sanat ve Yayın Kurulu ve Basımevi görevlilerine, Sn. Sabit Demirtunç ve Sn. Cemil Tatal'a;

Yoğun mesailerıyla yazım sürecinde görev ve sorumluluk üstlenen Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu'nun üyeleri değerli meslektaşlarım:

Prof. Dr. Mustafa Çufalı, Prof. Dr. Zühtü Arslan, Prof. Dr. Mehmet Seyitdanlıoğlu, Prof. Dr. Erdal Onar, Prof. Dr. Menderes Çınar, Prof. Dr. H. Emre Bağce, Prof. Dr. Esat Arslan, Prof. Dr. Yusuf Sarıay, Prof. Dr. Recep Boztemur, Prof. Dr. Burhanettin Duran, Doç. Dr. Celalettin Yavuz, Prof. Dr. Temuçin Faik Ertan, Doç. Dr. Ahmet Yıldız'a ayrı ayrı teşekkürlerimi ve iyi dileklerimi sunarım.

Yasama dönemlerine ait ciltlerin yazımı ve basımı “birinci cilt: yasama”; “ikinci cilt: denetim” ve “üçüncü cilt: biyografi” olmak üzere üç ana başlık altında gerçekleştirilmiştir. Bazı dönemlerde yasama ve denetim ciltleri birden fazladır; fakat pek çok dönem üç ciltte tamamlanmıştır ve her cildin sonuna dizin eklenmiştir.

Türk Parlamento Tarihi adlı bu büyük projenin bütün aşamaları, uzun süren, yoğun emek ve zorlu çabanın ürünüdür; yazarlar ve yetkililer bu süreçte katkılarını birleştirmiş ve eşgüdüm içinde bir ortaklıkla yasama dönemlerine ait ciltlerin yazımı ve basımı tamamlanmıştır.

Kullanıcılar için yararlı olması dileğiyle.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu

Koordinatörü ve Editörü

Prof. Dr. Hikmet Özdemir

SUNUŞ

Üç bölüm halinde hazırlanan XVI. Dönem Türk Parlamento Tarihi'nin ikinci cildinin bir ve ikinci bölümü içerisinde Meclisin denetim faaliyetlerine ve bütçe görüşmelerine ağırlıklı olarak yer vermeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde ise Meclisin “Diğer” faaliyetleri yer almıştır. II. Cilt içerisinde kısaltmalara ve metin içerisinde yeri geldiği zaman bazı açıklamalara yer verilse de, bu ciltten yararlanacak olan okuyucu ve/veya araştırmacılara hemen ilk bakışta Anayasa ve Meclis iç tüzüğünde belirtilen, soru, gensoru, meclis araştırması, meclis soruşturması ve genel görüşme hakkında temel bilgilerin verilmesi faydalı olacağı ve TBMM'nin denetim işlevlerinin ayrıntılı bir şekilde kitabın ilgili bölümlerinde mevzuat çerçevesinde anlaşılmasına yardım edeceği değerlendirilmektedir.

TBMM'nin Denetim Yolları ile ilgili düzenlemeler genel olarak 1961 Anayasasının 88 ila 90 ncı maddelerinde ve 5 Mart 1973 tarihli (Resmî Gazete, 13.04.1973, Sayı: 14506) İçtüzüğün 96 ila 114 üncü maddelerini içeren bölümlerinde yer almaktadır.

1. SORU

Soru, ilgili mevzuatta Bakanlar Kurulu adına, sözlü veya yazılı olarak cevaplandırılmak üzere Başbakan veya bakanlardan bilgi istemek şeklinde tarif edilmektedir. Soru önergeleri, milletvekillerinin tek başlarına işletebilecekleri ve hükümet uygulamaları konusunda hükümet adına ilgili bakandan bilgi alabilecekleri tek denetim yoludur. Başbakandan veya Bakandan alınacak yanıtlar, milletvekillerince başka yasama ve denetim çalışmalarına dayanak oluşturmak üzere de kullanılabilir. TBMM İçtüzüğünün 96 ncı maddesine göre, soru önergelerinin kısa ve gerekçesiz olacağı, kişisel görüşlere yer verilmeyeceği, kişilik ve özel yaşama ilişkin konuları içermeyeceği, sözlü soru önergeleri yüz kelimeyi geçemeyeceği ve bunlara belge eklenmeyeceği gibi teknik ayrıntıların yanında soru önergelerinin doğrudan Bakanlığa veya Başbakanlığa yöneltilmiş olması genel koşulları bulunmaktadır. Ayrıca, soru önergesi, sadece bir milletvekili tarafından imzalanmalı ve doğrudan Başkanlığa verilmesi zorunludur. TBMM Başkanının sorumluluğu ise, İçtüzük koşullarına uygun gördüğü önergeleri gelen kâğıtlar listesinde yayımlamak ve Başbakanlığa veya ait olduğu bakanlığa göndermektir.

Başka bir kaynaktan kolayca öğrenilmesi mümkün olan konular; tek amacı istişare sağlamaktan ibaret konular ve konusu, evvelce Başkanlığa verilmiş gensoru önergesiyle aynı olan konularda soru sorulamamaktadır.

Sözlü sorular, önergenin Başbakanlığa veya ait olduğu bakanlığa sevk tarihinden itibaren beş gün sonra gündeme alınmasını gerekli kılmaktadır.

Sözlü soruların cevaplandırılması için; Anayasa, kanun ve içtüzük gereği zorunluluklar hariç olmak üzere, haftanın en az iki gününde, birleşimin başında ve birer saatten az olmamak şartıyla, Danışma Kurulunun önerisi ve Genel Kurulun onayı ile belli bir süre ayrılmasını gerekli kılmaktadır.

Hükümet adına verilecek cevabın süresi beş dakikayı geçemez. Bu cevap üzerine soru sahibi, yerinden, konu ile ilgili çok kısa ek bir açıklama isteyebilir. Hükümet adına verilecek cevapla görüşme tamamlanır. İkinci cevap süresi de beş dakikayı geçemez.

Soru sahibinin Genel Kurulda bulunmaması, sorunun cevaplandırılmasına engel değildir.

Hükümet adına cevap vermek için söz alan bakan; gündemde bulunan sözlü soru önergelerinden birden fazlasını sıra gözetmeden yanıtlayabilir. Bu hakkını kullanmak isteyen bakan, önceden, birleşimi yöneten Başkana isteğini bildirir. Başkan bu isteği birleşimi açtıktan sonra derhal Genel Kurula duyurur. Konuları aynı olan sözlü sorular birleştirilerek cevaplandırılabilir.

Üç birleşim içinde cevaplandırılmayan sözlü sorular yazılı soruya çevrilir ve istemi halinde aynı birleşimde önerge sahibine beş dakikayı geçmemek üzere söz verilir.

Yazılı soruların cevabı, Başbakanlık veya ait olduğu Bakanlık eliyle Başkanlığa sunulur. Başkan, bu cevabı derhal soru sahibine iletir. Cevap ayrıca soru metniyle birlikte Başkanlıkça alındığı günkü veya bir sonraki birleşim tutanağının arkasına eklenir.

Yazılı sorular, Başbakanlığa veya ait olduğu Bakanlığa gönderildiği tarihten itibaren en geç on beş gün içinde cevaplandırılır.

Başkanın, Başkanlık Divanının, Başkanlık Divanı Üyelerinin ve Danışma Kurulunun Türkiye Büyük Millet Meclisinin faaliyetleriyle ilgili görevleri hakkında, Başkanlıktan da sözlü veya yazılı soru sorulabilir.

Bu sorular Başkan veya görevlendireceği başkanvekillerinden biri tarafından cevaplandırılır. Soru sözlü ise, önergesi verildikten yedi gün sonra gündeme alınır.

Bu sorular hakkında da Hükümete yöneltilen sorular hakkındaki hükümler uygulanır.

2.GENSORU

Gensoru, Bakanlar Kurulunun genel politikası, ya da bir bakanın kendi bakanlığında izlediği politika ve etkinlikler hakkında Meclisçe yapılan etkili bir denetim yoludur. Görüşmeler sonunda verilecek bir güvensizlik önergesi veya Bakanlar Kurulunun istemi üzerine, Başbakanın, bir bakanın ya da toptan hükümetin düşürülmesine kadar varabilen sonuçları ile hükümet üzerinde doğrudan etkili bir denetim aracıdır. Gensoruyla ilgili oldukça ayrıntılı düzenlemeler Anayasanın 99 uncu maddesinde yer almaktadır.

Bu maddeye göre, gensoru önergesi, bir siyasi parti grubu adına veya en az yirmi milletvekilinin imzasıyla verilir. Gensoru önergesi, verilişinden sonraki

üç gün içinde Başkanlıkça bastırılarak üyelere dağıtılır, dağıtılmasından itibaren on gün içinde gündeme alınıp alınmayacağı görüşülür. Bu görüşmede ancak, önerge sahiplerinden biri, siyasi parti grupları adına birer milletvekili, Bakanlar Kurulu adına Başbakan veya bir bakan konuşabilir.

Gündeme alma kararı ile birlikte, gensorunun görüşülme gününde belli edilir; ancak gensorunun görüşülmesi, gündeme alma kararının verildiği tarihten başlayarak iki gün geçmedikçe yapılamaz ve yedi günden sonraya bırakılamaz.

Gensoru görüşmeleri sırasında üyelerin veya grupların verecekleri gerekçeli güvensizlik önergeleri veya Bakanlar Kurulunun güven isteği, bir tam gün geçtikten sonra oylanır. Oylamada sadece güvensizlik oyları sayılır ve Bakanlar Kurulunun veya bir bakanın düşürülebilmesi, üye tamsayısının salt çoğunluğu (226 oy) ile olur.

Gensoru önergesiyle hükümet belirli bir konu veya genel politikası hakkında Meclise açıklama yapmaya, bilgi vermeye davet edilmektedir. Gensoru önergeleri çoğunlukla Başbakan hakkında verilir. Hükümetin genel siyasetinden en basit yönetsel ya da siyasal eyleme kadar her konuda verilebilen gensoruyu, genel bir kanı olarak ilgili Bakan ya da Başbakanı genel bir sorgulamaya çekmek olarak algılayanlar bulunmaktadır.

Gensoru ile sonuç alındığı çok az görülmektedir. Ancak daha XVI. yasama döneminde Türkiye Cumhuriyeti tarihinde bir ilk gerçekleşmiş, II. Milliyetçi Cephe Hükümeti 31 Aralık 1977 tarihinde gensoru önergesinin görüşmeleri sırasında verilen güvensizlik önergesi ile düşürülmüştür.

Ayrıca bir hükümetin kurulmasından sonra parlamento, yeni kurulan hükümeti oluşturan üyelere veya izlenmek istenen politikalara güvenmeyerek daha göreve başlar başlamaz hükümeti düşürebilir. Bu yeni kurulan bir hükümetin göreve başlarken güvenoyu alması gereğine ilişkin anayasal kuralın sonucudur. Bir de hükümet her zaman için görev esnasında parlamentodan güven isteyebilir. Bu da görev esnasında güvenoyudur. Hükümet kendini yıpranmış hissettiği, yoğun eleştiri dönemlerinde güven gereksinimi duyabilir. Yeniden aldığı güvenoyuyla izlediği politikalara yeni bir ivme kazandırmak isteyebilir.

3. MECLİS ARAŞTIRMASI

Meclis araştırması belli bir konuda bilgi edinmek için yapılan incelemeden ibarettir. Üzerinde araştırma yapılmak istenen konu bir meclis araştırması önergesi haline getirilmekte, Meclis araştırması açılıp açılmayacağı hakkında ön görüşme yapılmaktadır. Araştırma açılması kabul edilirse bu araştırmayı yürütmek üzere bir komisyon kurulur.

Bu komisyonun üye adedi, çalışma süresi ve gerektiğinde Ankara dışında da çalışabileceği hususu Meclis Başkanının teklifi ile Genel Kurulca tespit edilmektedir. Araştırmasını üç ay içinde bitiremeyen komisyona bir aylık kesin süre verir Komisyon bu süre sonunda da çalışmasını tamamlayamadığı

takdirde süre bitiminden itibaren on beş gün içinde araştırmanın tamamlanmaması nedenleri veya o ana kadar varılan sonuçlar üzerinde Genel Kurulda görüşme açılır. Genel Kurul bu görüşme ile yetinebileceği gibi yeni bir komisyon da kurabilir.

Meclis araştırmasının açılmasında genel görüşme açılmasındaki hükümler uygulanır.

Meclis araştırma komisyonu bakanlıklardan, kamu kurum ve kuruluşlarından, sermayesinin yarısından fazlası kamuya ait kuruluşlardan, kamuya yararlı vakıflardan bilgi, belge istemeye, buralarda inceleme, araştırma yapmaya, yetkili kişileri ve konuyla ilgili uzmanları dinlemeye yetkilidir. Devlet sırları ile ticarî sırlar Meclis araştırması kapsamı dışındadır. Araştırma komisyonu yaptığı yazışmalar, inceleme, araştırma ve görüşmeler sonucu edindiği bilgileri ve değerlendirmesini bir rapora bağlar. Bu raporda genellikle önce komisyonun çalışmaları, faaliyetleri belirtilir. Ardından üzerinde çalışılan konuya ilişkin durum belirlemesi yapılır. Sorunlar, sorunların nedenleri sıralanır. Daha sonra da çözüm için yapılması gerekenler, alınması gereken önlemler belirtilir. Durum saptaması ve öneriler bakımından farklı görüşlere sahip komisyon üyeleri raporun arkasına muhalefet şerhi, karşı oy yazısı ekleyebilirler. Komisyonun hazırladığı rapor bastırılır. Bu rapor üzerinde genel kurulda genel görüşme açılır ve raporun bulguları, değerlendirmeleri, önerileri tartışılır.

Araştırma komisyonları tarafından konuyla ilgili tüm kamusal birim ve yetkililerden, uzmanlardan ve mümkün olduğunca özel kesimden de bilgi ve görüş alınarak, ulaşılan sonuçlar raporlara yansıtılmaktadır.

4. MECLİS SORUŞTURMASI

Başbakan ya da bakanlar hakkında bakanlar kurulunun genel siyasetinden yada bakanların görevleriyle ilgili işlerden dolayı cezai sorumluluğu gerektiren fiillerin görev sırasında işlendiği iddiasıyla haklarında meclis soruşturması açılabilir. Önerge üzerinde yapılan görüşmeler sonucu meclis soruşturması açılması kabul edilirse, soruşturmayı yürütmek üzere bir Meclis soruşturma komisyonu kurulmaktadır. Araştırma komisyonunun aksine geniş yargısal yetkilere haiz olan soruşturma komisyonu istediği tüm bilgileri kamudan alabileceği, ilgili bakan ya da başbakanı dinleyebileceği gibi üçüncü kişiler ve kuruluşlarla ilgili olarak da yetkilidir. adeta bir savcı gibi hareket eden soruşturma komisyonu yaptığı inceleme ve araştırmalardan, edindiği bilgilerden sonra oluşan kanaatini bir rapora bağlar ve bu rapor genel kurulda görüşülür. Komisyonun yüce divana sevk yönündeki kararı genel kurulca kabul edilirse ya da yüce divana sevk olmadığına ilişkin görüşü genel kurulda reddedilirse ilgili bakan ya da başbakan yüce divana sevk edilir. Yüce divana sevk edilen bakanın bakanlığı düşer. Başbakan Yüce Divana gönderilirse hükümet düşer.

Ciddi sonuçlar doğuran meclis soruşturması yolu genel olarak hükümetin ve tek tek bakanların uyguladıkları politikalarda cezai sorumluluğa yol açacak boyut ve derecede işlem ve eylemlerden sakınmalarını sağlar.

Soruşturma açılan politika konusu, soruşturma komisyonu tarafından soruşturulurken alınan kararların, uygulama yöntemlerinin hukuka uygunluğu yanında devletin zarara uğratılıp uğratılmadığı yönünden de masaya yatırılmış olur.

Meclis Soruşturması ile ilgili düzenlemeler 1961 Anayasasının 90 ve İçtüzüğü'nün Meclis Soruşturması ve Yüce Divana Sevk başlıklı 107 ila 114 üncü maddelerini içeren bölümde yer almaktadır.

1961 Anayasasının 90ncı maddesinde Meclis Soruşturması “Başbakan veya Bakanlar hakkında yapılacak soruşturma istemleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin birleşik toplantısında görüşülür ve karara bağlanır. Soruşturma, her iki Meclisten eşit sayıda seçilecek üyelerden kurulu komisyonca yürütülür. Yüce Divana Sevk hususundaki karar birleşik toplantıda verilir.” şeklinde bağtlanmıştır. İç tüzükteki ilgili maddelere göre, görevde bulunan veya görevinden ayrılmış olan Başbakan ve bakanlar hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az onda birinin vereceği bir önerge ile Meclis soruşturması açılması istenebilir. Bu önergede, hakkında soruşturma açılması istenen Başbakan veya bakanın cezai sorumluluğu gerektiren fiillerinin görevleri sırasında işlendiğinden bahsedilmesi ve hangi fiillerinin hangi kanuna aykırı olduğu gerekçe gösterilmek suretiyle belirtilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verilen Meclis soruşturması önergesi gelen kâğıtlar listesine alınarak Genel Kurulda okunur ilgili Başbakan veya bakana da bir örneği gönderilir. Meclis soruşturması açılıp açılmaması hakkında yapılacak görüşmeler önergenin verilişinden itibaren bir ay içinde yapılır. Bu görüşmelerde sırasıyla, önergeyi verenlerden ilk imza sahibinin veya onun göstereceği bir diğer imza sahibinin, şahısları adına üç milletvekilinin ve o sırada görevde bulunsun veya bulunmasın, hakkında soruşturma açılması istenen Başbakan veya bakanın konuşacağı bir görüşmeden sonra, Meclis soruşturması açılıp açılmaması hakkında Genel Kurulca gizli oyla karar verilir.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, soruşturmanın yürütülmesi görevi, siyasî partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyona verilir. Komisyon, kendisine bir başkan, bir başkanvekili, bir sözcü ve bir kâtip seçer.

Soruşturma komisyonu üye tamsayısının salt çoğunluğu ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir. Komisyonun çalışmaları gizlidir. Bu komisyona kendi üyeleri dışındaki milletvekilleri katılamazlar.

Soruşturma komisyonu, raporunu kuruluşundan itibaren iki ay içinde verir. Soruşturmanın bitirilememesi halinde, komisyona iki aylık yeni ve kesin bir süre verilir. Bu süre içinde raporun TBMM Başkanlığına teslimi zorunludur.

Komisyon kamusal ve özel kuruluşlardan konu ile ilgili bilgi ve belgeleri isteyebilir; gerekli gördüklerine el koyabilir; Bakanlar Kurulunun bütün vasıtalarından faydalanabilir; Bakanlar Kurulu üyelerini, diğer ilgilileri, tanık ve bilirkişileri dinleyebilir.

Komisyon, naip veya istinabe yolu ile adli mercilerden yardım isteyebilir. Ayrıca Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun tanıklarla, bilirkişilerle, zapt ve arama ile ilgili olarak adli mercilere verdiği hürriyetleri kısıtlayıcı yetkilerin genel hükümler çerçevesinde kullanılmasını, gerekçesini bildirmek suretiyle görevli adli merciden yazıyla isteyebilir. Komisyon, hakkında soruşturma açılması istenen Başbakan veya bakanın savunmasını alır. Bununla ilgili olarak talep edeceği belgeleri temin ettirir.

Soruşturma komisyonu raporu, Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde Başkanlıkça bastırılarak hakkında soruşturma açılması istenen Başbakan veya bakana gönderilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine dağıtılır. Rapor, üyelere dağıtımından itibaren on gün içinde görüşülür. Bu görüşmede, komisyona, şahısları adına altı milletvekiline ve o sırada görevde bulunsun veya bulunmasın hakkında soruşturma açılması istenen Başbakan veya bakana söz verilir. Son söz, hakkında soruşturma açılması istenen Başbakan veya bakana aittir ve süresi sınırlanmaz.

Görüşmeler tamamlandıktan sonra komisyon raporu Genel Kurulca karara bağlanır. Komisyonun Yüce Divana sevk yönündeki raporları ile Genel Kurulun Yüce Divana sevk kararlarında hangi ceza hükmüne dayanıldığı belirtilir. Komisyonun Yüce Divana sevk etmeme yönündeki raporlarının reddi, ancak, Yüce Divana sevk dair verilen ve sevk kararının hangi ceza hükmüne dayanacağını gösteren bir önerenin kabulüyle mümkün olur. Yüce Divana sevk kararı ancak üye tamsayısının salt çoğunluğunun gizli oyuyla alınır.

Türkiye Büyük Millet Meclisince Yüce Divana sevk kararı alınırsa dosya, en geç yedi gün içinde Başkanlıkça dizi pusulasına bağlanarak Anayasa Mahkemesi Başkanlığına gönderilir.

Siyasî parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

İçtüzüğün 114 üncü maddesi ise, Cumhurbaşkanının vatana ihanetle suçlandırılmasına dairdir. Konuyu düzenleyen 1961 Anayasasının 99 uncu maddesi ise “Cumhurbaşkanı, vatan hainliğinden dolayı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte birinin teklifi üzerine, üye tamsayısının en az üçte ikisinin Meclislerin birleşik toplantısında vereceği kararla suçlandırılır.” şeklinde amir hükmü bulunmaktadır.

İçtüzüğün 114 üncü maddesinde konuyla ilgili işlemler aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir:

“Görevde bulunan veya görevden ayrılmış olan Cumhurbaşkanının vatana ihanetten dolayı suçlandırılmasını isteyen önerge, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte birinin imzasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verilir. Bu önerge derhal Türkiye Büyük Millet Meclisinin

bilgisine sunulur; suçlandırılması istenen Cumhurbaşkanına bildirilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulmasından başlayarak yedi gün sonraki birleşimin gündemine alınır.

Bu birleşimde, suçlandırılması istenen Cumhurbaşkanının da dinleneceği bir görüşmeden sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az dörtte üçünün oyuyla suçlandırılması istenen Cumhurbaşkanının Yüce Divana sevkine karar verilebilir. Suçlandırılması istenen Cumhurbaşkanı, isterse, savunmasını yazılı olarak gönderebilir. Bu savunma Genel Kurulda aynen okunur.

Yüce Divana sevk kararında, hangi ceza hükmüne dayanıldığı ve suçlandırılması istenen Cumhurbaşkanınca işlendiği ileri sürülen suçun hangi gerekçeyle vatana ihanet sayılması gerektiği de belirtilir.”

5.GENEL GÖRÜŞME

Genel Görüşme ile ilgili düzenlemeler 1961 Anayasasının 88 ve İçtüzüğü'nün Genel Görüşme başlıklı 101 ila 103 üncü maddelerini içeren bölümde yer almaktadır. 1961 Anayasasının 88 inci maddesinde “genel görüşme, her iki Meclisin yetkilerindendir.” biçiminde yer almaktadır. Konuyla ilgili ayrıntıları düzenleyen İç Tüzüğü'nün 101 ila 103 üncü maddeleri aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir:

“Genel görüşme, toplum ve devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konuda genel kurulda müzakere açılmasından ibarettir. Siyasal sorumluluğa yol açmayan, milletvekillerinin ve siyasal partilerin kamuoyuna seslenme aracı olarak kullanılan genel görüşme sonrasında oylama yapılmamaktadır. Üzerinde genel görüşme yapılan konuda izlenen politikaya destek, eleştiri ve öneriler dile getirilmektedir. Daha çok dış politika, genel ekonomik sorunlar ve güncel sorunlar üzerinde genel görüşme yapılmaktadır. Uygulamada, yaşanan gelişmeler sonucu gündeme yerleşen dış politika alanındaki konular üzerinde yapılan görüşmeler sonrası Meclisteki tüm siyasî partilerin görüş birliği sağladığı metinlerin ortak bildiri adı altında yayınlandığı ve böylelikle konunun partiler üstü öneme ve uzlaşmış görüşlere sahip olduğunun vurgulandığı görülmektedir.

Genel görüşme açılması, Hükümet, siyasî parti grupları veya en az yirmi milletvekili tarafından Başkanlıktan bir önergeyle istenebilir. Bu istem derhal gelen kâğıtlar listesine alınır, Genel Kurula ve Hükümete duyurulur.

Verilen önergenin metni beş yüz kelimedenden fazla ise istek sahipleri beş yüz kelimayı geçmemek üzere önergenin özetini eklemek zorundadırlar. Genel Kurulda bu özet okunur.

Genel görüşme açılıp açılmamasına Genel Kurul karar verir.

Genel Kurulda bu konudaki görüşmede Hükümet, siyasi parti grupları ve istemde bulunan milletvekillerinden birinci imza sahibi veya onun göstereceği bir diğer imza sahibi konuşabilir. Genel Kurul genel görüşme açılıp açılmamasına işaretle oylama suretiyle karar verir.

Genel görüşme açılmasına karar verilirse, genel görüşme günü bir özel gündem halinde Danışma Kurulunca tespit edilir. Genel görüşmenin başlayacağı gün, görüşme açılmasına karar verilmesinden itibaren kırk sekiz saatten önce ve yedi tam günden sonra olamaz. Genel görüşmede ilk söz hakkı genel görüşme

önergesi sahibi siyasî parti grubu veya gruplarına yahut genel görüşme önergesindeki birinci imza sahibi milletvekiline veya onun göstereceği bir diğer imza sahibi milletvekiline verilir.

Genel görüşmenin ön görüşmesinde ve kabulü halinde yapılan görüşmede konuşma süreleri, ilgili maddede belirtilmediğinden, genel hükümlere tâbi olmakta, İçtüzüğün “Söz alma, konuşmalar ve yazılı konuşmalar” başlıklı 60 ıncı maddesine göre belirlenmektedir. Bu da siyasi parti grupları, Hükümet ve komisyon için yirmişer dakika üyeler tarafından yapılan konuşmalar onar dakikadır.”

Birinci bölümde Meclisin Denetim Faaliyetleri (Genel görüşme açılmasına ilişkin önergeler, Meclis soruşturma önergeleri, Meclis araştırma önergeleri, Gensoru önergeleri ve Dokunulmazlıkların kaldırılmasına ilişkin faaliyetler) ayrı ayrı ele alınmış, her bir denetim faaliyeti kendi içinde yasama yıllarına göre düzenlenmiştir. Denetim faaliyetleri içinde özellikle XVI. Dönemde kamuoyunun dikkatini özellikle çekmiş olanlara daha ayrıntılı bir şekilde yer verilmeye çalışılmıştır. Denetim faaliyetlerinden yazılı soru önergeleri ve sözlü soru önergeleri, sayılarının çokluğu nedeniyle ayrı ayrı incelenmek yerine, sadece sayısal bilgiler sunulmuştur.

İkinci bölüm içinde XVI. Dönem TBMM’nin Malî Yıl Bütçe Kanunları, bütçe kanununda değişiklikleri ve bütçe kanuna bağlı cetvellerde değişiklik yapılması ile ilgili olarak Genel Kurul’da yapılan görüşmelere özet olarak yer verilmiştir. Bu özet bilgiler daha ziyade bütçenin geneli üzerindeki görüşmeler olmak üzere, sonuç konuşmaları da özetlenerek verilmiştir.

Kitabın üçüncü bölümü “TBMM’nin Diğer Faaliyetleri” başlığı altında ele alınmıştır. Bu bölüm içinde önce; TBMM üyelerinin yurtdışı ziyaretleri ve TBMM’ye yapılan üst düzey ziyaretler dikkate alınmıştır.

Bu cildin hazırlanması sırasında yardımlarını esirgemeyen, TBMM “Parlamento Tarihi Grubu”nun TBMM mensubu personeli ile TBMM Dış İlişkiler ve Protokol Şube Müdürlüğü’ne teşekkür eder, Türkiye Cumhuriyet Tarihi’nin ayrılmaz bir parçası olan Parlamento Tarihi’ni günümüze kadar taşıyacak olan eksik bölümlerini çeşitli disiplinlerden gelen Parlamento Tarih yazarlarına yazdırılmasında eşgüdümü büyük bir beceri ve özveriyle sağlayan Editör Prof. Dr. Hikmet Özdemir’e şükranlarımı sunarım.

Çalışmaların taranması ve bilgisayar ortamına aktarılmasında Ferhat Çetinkaya’ya özverili düzeltmeleri için Sayın Şeniz Birinci’ye ve kitabın basımını gerçekleştiren TBMM Elektronik Dizgi Bölümü çalışanlarına bu katkıları için şükranlarımı sunuyorum.

Kitabın hazırlanılmasında büyük özen ve özveri gösterilmiş olunmasına karşın sonucun kusursuz olduğu kuşkusuz düşünülemez; okuyucuya yararlı olmasını diliyorum.

Prof. Dr. Esat Arslan

Ağustos 2008

KISALTMALAR :

AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
AP	: Adalet Partisi
AR-GE, Ar-Ge	: Araştırma-Geliştirme
AT	: Avrupa Topluluğu
B	: Birleşim
Bkz /bkz	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
c.	: Cilt
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
TCDY	: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DMO	: Devlet Malzeme Ofisi
DPT	: Devlet Plânlama Teşkilâtı
DSİ	: Devlet Su İşleri
GSMH	: Gâyırı Safî Millî Hasıla
GSYİH	: Gâyırı Safî Yurt İçi Hasıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu (International Monetary Found)
K.	: Komisyon
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MİT	: Millî İstihbarat Teşkilâtı
MSB	: Millî Savunma Bakanı

MSP	: Millî Selâmet Partisi
NATO-PA	: NATO Parlamenterler Asamblesi
PAB	: Parlamentolararası Birlik
POAŞ	: Petrol Ofisi Anonim Şirketi
POLBİR	: Polis Birliği
POLDER	: Polis Derneği
RG	: Resmî Gazete
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfalar
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCDD	: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
TCK	: Türk Ceza Kanunu
THK	: Türk Hava Kurumu
TİSK	: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
TÖBDER	: Türkiye Öğretmenler Birliği Derneği
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
OB	: Odalar Birliği
ÜSYM	: Üniversite Seçme ve Yerleştirme Merkezi
YAŞ	: Yüksek Askeri Şura

İÇİNDEKİLER

	<u>S. No.</u>
BAŞKAN ÖNSÖZ.....	iii
TEŞEKKÜR VE AÇIKLAMA.....	v
SUNUŞ.....	vii
1. SORU.....	vii
2. GENSORU.....	viii
3. MECLİS ARAŞTIRMASI.....	ix
4. MECLİS SORUŞTURMASI.....	x
5. GENEL GÖRÜŞME.....	xiii
KISALTMALAR.....	xv
GİRİŞ.....	431
BİRİNCİ BÖLÜM (DENETİM FAALİYETLERİ).....	435
GENEL GÖRÜŞME.....	435
1. XVI. DÖNEM’DE GENEL GÖRÜŞME AÇILMASINA İLİŞKİN ÖNERGELER VE YAPILAN İŞLEMLER.....	435
1.1. Birinci Yasama Yılında Genel Görüşme Açılmasına İlişkin Önergeler.....	435
1.1.1 Millî Eğitim Bakanı Nahit Menteşe Döneminde Millî Eğitim Bakanlığında Yapılan Tayin ve Nakiller Konusunda Genel Görüşme İstemi.....	435
1.1.2 Basın Mensuplarına Yapılan Saldırıları Konusunda Bir Genel Görüşme Açılmasına İlişkin Önerge.....	478
1.1.3 Doğu ve Güneydoğu Bölgelerinin Sorunları Konusunda Bir Genel Görüşme Açılmasına İlişkin Önerge.....	508
1.1.4 Hububat Fiyatları ve Destekleme Alımları Konusunda Bir Genel Görüşme Açılmasına İlişkin Önerge.....	568
GENSORU ÖNERGELERİ.....	620
2. XVI. DÖNEM’DE GENSORU ÖNERGELERİ VE YAPILAN İŞLEMLER.....	620

2.1. Birinci Yasama Yılında Genel Görüşme Açılmasına İlişkin Önergeler	620
2.1.1. Başbakan Süleyman Demirel Başkanlığındaki Bakanlar Kurulu Hakkında İçte ve Dışta Güvenliği Sağlayamadığı, Cephecilik Anlayışıyla Ulusal Birliğimizi Zedelediği Savıyla Gensoru Açılması	620
2.1.2. Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen Hakkında; Tutum ve Davranışlarıyla Dış Politika Konusunda Millî Menfaatlerimize Aykırı Hareket Etiği İddiasıyla Bir Gensoru Açılmasına İlişkin Önergesi.....	670
MECLİS ARAŞTIRMASI ÖNERGELERİ.....	729
3. XVI. DÖNEM'DE MECLİS ARAŞTIRMASI ÖNERGELERİ VE YAPILAN İŞLEMLER	729
3. 1. Birinci Yasama Yılında Meclis Araştırması Önergeleri	729
3.1.1. Deniz ile İlişkilerimizin ve Denizciliğimizin Geliştirilememesinin Nedenlerini Saptamak Amacıyla Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge	729
3.1.2. Gökçeada ve Bozcaada İlçelerimizin Sorunlarını Saptamak Amacıyla Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge	739
3.1.3. Türkiye Kömür İşletmelerine Bağlı Aşkale Linyit Kömür İşletmesinin Kapatılması Nedenlerini Saptamak Amacıyla Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge.....	745
3.1.4. Fındık Konusunda Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge	754
3.1.5. TRT Kurumu Konusunda Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge	765
3.1.6. Bor Tuzları Konusunda Ülke Ekonomisine Yararlı Tedbirleri Saptamak Amacıyla, Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge	775
3.1.7. Süt Üreticisini Koruyucu ve Hayvancılığı Geliştirici Tedbirleri Saptamak Amacıyla Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge	792

3.1.8. Karaborsa Satış Yapan Demir ve Çimento Bayilerini Saptamak Amacıyla Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge	808
3.1.9. Türk Tarımındaki Yapısal Bozuklukları ve Verim Artışının Sağlanması İçin Gerekli Önlemleri Saptamak Amacıyla Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge.....	828
3.1.10. Halı ve Halıcılığın Sorunlarını Saptamak Amacıyla Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge.....	849
3.1.11. İçişleri Bakanlığınca Hizmet Binalarının Satın Alınmasında Yolsuzluk Yapıldığı İddialarını Saptamak Amacıyla, Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge.....	866
3.1.12. MEYAK Konusunda Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge.....	875
3.1.13. Diyanet İşleri Örgütünün Yönetimi Konusunda Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge.....	883
3.1.14. Van İlinde Deprem Felâketine Uğrayan Vatandaşların Durumunu Saptamak Amacıyla Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge.....	898
3.1.15. Bazı Bakanların Yakınlarının Gümrüklerdeki Yolsuzluk Olaylarına Karıştığı İddialarını Saptamak Amacıyla Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge.....	915
3.1.16. Ege Tütün Piyasasında Üreticinin Zarara Uğratıldığı İddialarını Saptamak Amacıyla Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge.....	933
3.1.17. Anarşik Olayların Gerçek Nedenleri ile Alınacak Tedbirleri Saptamak Amacıyla Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge.....	943
3.1.18. Konya Milletvekili Mustafa Üstündağ'ın Bakanlığı Zamanında Yakınlarına Kıbrıs'ta Menfaat Sağladığı İddialarını Saptamak Amacıyla Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge.....	956
3.1.19. Çalışma Bakanının Bakanlığı ile İlgili Tutumu Konusunda Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge.....	967
3.1.20. Yurt Dışında Öğrenim Yapan Öğrencilerin Sorunlarını Saptamak Amacıyla Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge.....	977
3.1.21. Uşak Eğitim Enstitüsünde Bazı Öğrencilere Baskı Yapılarak Öğrenimden Alıkonulduğu İddiasını Saptamak Amacıyla Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge	986

İKİNCİ BÖLÜM (XVI. DÖNEM TBMM’NİN MALÎ YIL BÜTÇE KANUNLARI)	996
4. TBMM XVI. DÖNEM GENEL KURULDA BÜTÇE GÖRÜŞMELERİ	996
4.1. 1978 YILI BÜTÇE KANUNU TASARISI GÖRÜŞMELERİ	996
4.1.1. 1978 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısının TBMM Genel Kuruluna Sunulması	996
4.1.2. 1978 Yılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Bütçe Kanun Tasarısı	1009
4.1.2. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Cumhuriyet Senatosu Bütçesi	1009
4.1.3. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Cumhurbaşkanlığı Bütçesi	1015
4.1.4. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Sayıştay Başkanlığı Bütçesi	1016
4.1.5. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Anayasa Mahkemesi Başkanlığı Bütçesi	1017
4.1.6. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Başbakanlık Bütçesi	1018
4.1.7. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Devlet Plânlama Teşkilâtı Bütçesi	1018
4.1.8. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Danıştay Başkanlığı Bütçesi	1019
4.1.9. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı	1019
4.1.10. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı Bütçesi	1020
4.1.11. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesi	1020
4.1.12. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Bütçesi	1021
4.1.13. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçesi	1021
4.1.14. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bütçesi	1022
4.1.15. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bütçesi	1022
4.1.16. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı İçişleri Bakanlığı Bütçesi	1023
4.1.17. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Adalet Bakanlığı Bütçesi	1024
4.1.18. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Yargıtay Başkanlığı Bütçesi	1025
4.1.19. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesi	1025
4.1.20. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Kültür Bakanlığı Bütçesi	1026

4.1.21.	1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Bayındırlık Bakanlığı Bütçesi	1026
4.1.22.	1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Ticaret Bakanlığı Bütçesi	1027
4.1.23.	1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Dışişleri Bakanlığı Bütçesi	1027
4.1.24.	1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Yerel Yönetim Bakanlığı Bütçesi	1028
4.1.25.	1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Ulaştırma Bakanlığı Bütçesi	1028
4.1.26.	1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Bütçesi	1029
4.1.27.	1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Bütçesi	1029
4.1.28.	1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Bütçesi	1030
4.1.29.	1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı Bütçesi	1030
4.1.30.	1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bütçesi	1031
4.1.31.	1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Bütçesi	1032
4.1.32.	1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Gümrük ve Tekel Bakanlığı Bütçesi	1032
4.1.33.	1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Çalışma Bakanlığı Bütçesi	1033
4.1.34.	1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Sosyal Güvenlik Bütçesi	1033
4.1.35.	1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Orman Bakanlığı Bütçesi	1034
4.1.36.	1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı İmar ve İskân Bakanlığı Bütçesi	1034
4.1.37.	1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı İşletme Bakanlığı Bütçesi	1035
4.1.38.	1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Gençlik ve Spor Bakanlığı Bütçesi	1035
4.1.39.	1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Maliye Bakanlığı Bütçesi	1036
4.1.40.	1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Gelir Bütçesi	1039
4.2.	1979 YILI BÜTÇE KANUNU TASARISI GÖRÜŞMELERİ	1042
4.2.1	1979 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısının TBMM Genel Kuruluna Sunulması	1042

4.2.2. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Türkiye Büyük Millet Meclisi Bütçesi	1062
4.2.2.1. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Cumhuriyet Senatosu Bütçesi.....	1062
4.2.3. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Cumhurbaşkanlığı Bütçesi	1063
4.2.4. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Sayıştay Başkanlığı Bütçesi	1063
4.2.5. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Anayasa Mahkemesi Başkanlığı Bütçesi	1063
4.2.6. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Başbakanlık Bütçesi	1064
4.2.7. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Devlet Plânlama Teşkilâtı Müsteşarlığı Bütçesi	1064
4.2.8. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Danıştay Başkanlığı Bütçesi.....	1065
4.2.9. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı Bütçesi	1065
4.2.10. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı Bütçesi	1066
4.2.11. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesi.....	1066
4.2.12. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Bütçesi	1067
4.2.13. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçesi	1067
4.2.14. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bütçesi	1068
4.2.15. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı İmar ve İskân Bakanlığı Bütçesi	1068
4.2.16. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı İçişleri Bakanlığı Bütçesi	1069
4.2.17. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Adalet Bakanlığı Bütçesi.....	1069
4.2.18. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Yargıtay Başkanlığı Bütçesi.....	1070
4.2.19. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesi	1070
4.2.20. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Kültür Bakanlığı Bütçesi.....	1071
4.2.21. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Bayındırlık Bakanlığı Bütçesi	1071
4.2.22. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Ticaret Bakanlığı Bütçesi	1072

4.2.23.	1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Dışışleri Bakanlığı Bütçesi.....	1072
4.2.24.	1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Gençlik ve Spor Bakanlığı Bütçesi	1073
4.2.25.	1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Ulaştırma Bakanlığı Bütçesi.....	1073
4.2.26.	1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Bütçesi.....	1074
4.2.27.	1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Bütçesi	1074
4.2.28.	1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Bütçesi.....	1075
4.2.29.	1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı Bakanlığı Bütçesi	1076
4.2.30.	1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bakanlığı Bütçesi	1076
4.2.31.	1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Millî Savunma Bakanlığı Bütçesi	1077
4.2.32.	1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Gümrük ve Tekel Bakanlığı Bütçesi	1077
4.2.33.	1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Çalışma Bakanlığı Bütçesi	1078
4.2.34.	1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Sosyal Güvenlik Bakanlığı Bütçesi	1078
4.2.35.	1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Orman Bakanlığı Bütçesi	1079
4.2.36.	1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Bütçesi	1079
4.2.37.	1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı İşletmeler Bakanlığı Bütçesi	1080
4.2.38.	1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Yerel Yönetim Bakanlığı Bütçesi.....	1080
4.2.39.	1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Maliye Bakanlığı Bütçesi.....	1081
4.2.40.	1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Gelir Bütçesi	1081
4.3.	1980 YILI BÜTÇE KANUNU TASARISI GÖRÜŞMELERİ	1093
4.3.1.	1980 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısının TBMM Genel Kuruluna Sunulması	1093

4.3.2.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Türkiye Büyük Millet Meclisi Bütçesi	1105
4.3.2.1.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Cumhuriyet Senatosu Bütçesi	1105
4.3.3.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Cumhurbaşkanlığı Bütçesi	1105
4.3.4.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Sayıştay Başkanlığı Bütçesi	1106
4.3.5.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Anayasa Mahkemesi Başkanlığı Bütçesi	1106
4.3.6.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Başbakanlık Bütçesi	1107
4.3.7.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Devlet Plânlama Teşkilâtı Müsteşarlığı Bütçesi	1107
4.3.8.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Danıştay Başkanlığı Bütçesi	1108
4.3.9.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı Bütçesi	1108
4.3.10.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı Bütçesi	1108
4.3.11.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesi	1109
4.3.12.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Bütçesi	1109
4.3.13.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçesi	1110
4.3.14.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bütçesi	1110
4.3.15.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Gençlik ve Spor Bakanlığı Bütçesi	1111
4.3.16.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Gümrük ve Tekel Bakanlığı Bütçesi	1111
4.3.17.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Adalet Bakanlığı Bütçesi	1112
4.3.18.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Yargıtay Başkanlığı Bütçesi	1112
4.3.19.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesi	1113
4.3.20.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Kültür Bakanlığı Bütçesi	1113

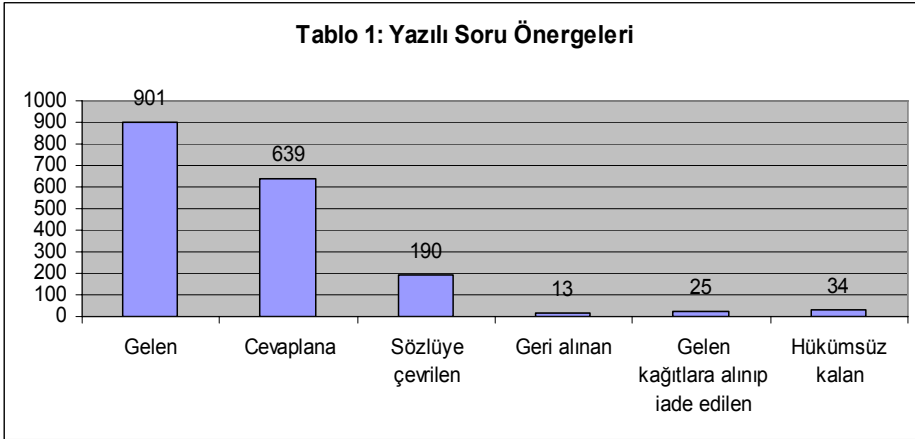
4.3.21.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı İçişleri Bakanlığı Bütçesi	1114
4.3.22.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Ticaret Bakanlığı Bütçesi	1114
4.3.23.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Dışişleri Bakanlığı Bütçesi	1115
4.3.24.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı İmar ve İskân Bakanlığı Bütçesi	1115
4.3.25.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Ulaştırma Bakanlığı Bütçesi	1116
4.3.26.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Bütçesi	1116
4.3.27.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Bütçesi	1117
4.3.28.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Bütçesi	1117
4.3.29.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı Bütçesi	1118
4.3.30.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Bayındırlık Bakanlığı Bakanlığı Bütçesi	1118
4.3.31.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Çalışma Bakanlığı Bütçesi	1119
4.3.32.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bütçesi	1119
4.3.33.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Millî Savunma Bakanlığı Bütçesi	1120
4.3.34.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Sosyal Güvenlik Bakanlığı Bütçesi	1120
4.3.35.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Orman Bakanlığı Bütçesi	1120
4.3.36.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Bütçesi	1121
4.3.37.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Maliye Bakanlığı Bütçesi	1121
4.3.38.	1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Gelir Bütçesi	1122
	ÜÇÜNCÜ BÖLÜM (TBMM’NİN DİĞER DENETİM FAALİYETLERİ)	1134
5. XVI. DÖNEMDE TBMM ÜYELERİNİN YURTDIŞI ZİYARETLERİ, TBMM’YE ÜST DÜZEY YABANCI ZİYARETLER		1134

5.1.	XVI. DÖNEMDE TBMM'Yİ ZİYARET EDEN YABANCI KONUKLARLA İLGİLİ FAALİYETLER.....	1134
5.2.	XVI. DÖNEMDE TBMM ÜYELERİNİN YURTDIŞI ZİYARETLERİ İLE İLGİLİ FAALİYETLER.....	1135
6.	SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	1136

GİRİŞ

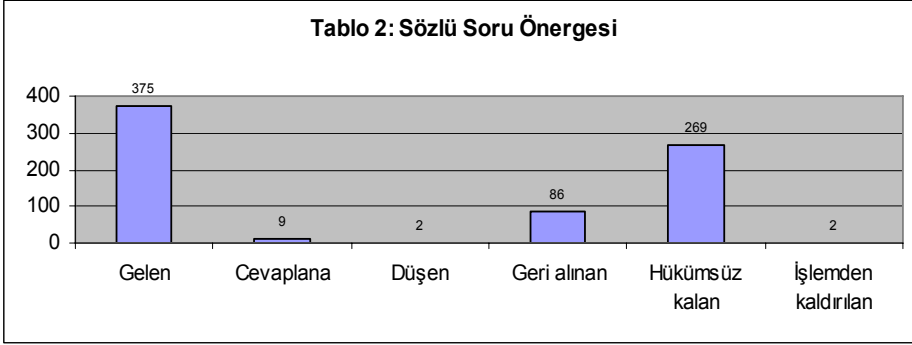
TBMM'nin Denetim Yolları ile ilgili düzenlemeler genel olarak 1961 Anayasasının 88 ila 90 ncı maddelerinde ve 5 Mart 1973 tarihli (Resmî Gazete: 13.04.1973 – Sayı: 14506) İçtüzüğü'nün 96 ila 114 üncü maddelerini içeren bölümlerinde yer almaktadır. İlgili mevzuat hükümlerine göre; Türkiye Büyük Millet Meclisi XVI. Dönem çalışmalarında yer alan denetim faaliyetleri içerisinde Yazılı Soru Önergeleri, Sözlü Soru Önergeleri, Genel Görüşme, Gensoru, Meclis Araştırması ve Meclis Soruşturması adı altında altı adet denetleme faaliyeti yürütülmüştür.

XVI. Dönem denetim yollarının etkin çalışma faaliyetlerinden biri olan yazılı soru önergeleri (Tablo 1:Yazılı Soru Önergeleri) bakıldığında; Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına 901 adet yazılı soru önergesinin sunulduğu görülmektedir. Bu soru önergelerinden 639 adeti yanıtlanırken, 190 adet yazılı soru önergesi ise sözlü soru önergesine çevrilmiştir. Yine bu dönem içerisinde 13 adet yazılı soru önergesi sahipleri tarafından geri alınırken, 25 adet yazılı soru önergesinin gelen kâğıtlara alınıp iade edildiği görülmektedir. Yasama dönemi başında, önceki dönemde verilmiş 34 adet yazılı soru önergesi ise hükümsüz kalmıştır.¹

¹ TBMM İçtüzük, 5 Mart 1973, Resmî Gazete : 13 . 4 . 1973 – Sayı : 14506, Md.77 : “Yasama dönemi başında, önceki dönemde verilmiş soru, Meclis araştırması, genel görüşme ve gensoru önergeleri hükümsüz sayılır.”

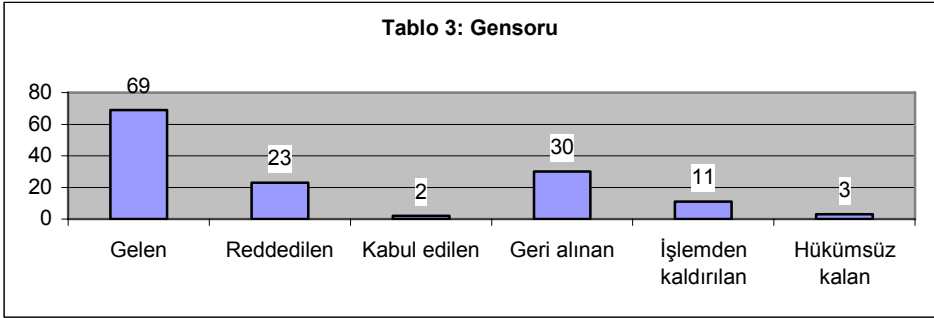
Sözlü soru önergelerine (Tablo 2:Sözlü Soru Önergeleri) bakıldığında 375 adet soru önergesi verildiği görülmektedir. Tablo 2’de de açıkça görüleceği üzere bu soru önergelerinden 9 tanesi yanıtlanmıştır. Yine TBMM’nin XVI. yasama döneminde 2 adet sözlü soru önergesi düşmüş, 86 adet sözlü soru önergesi ise geri alınmıştır. 375 adet sözlü soru önergesi ise hükümsüz kalırken, 2 adet sözlü soru önergesi ise işlemten kaldırılmıştır.

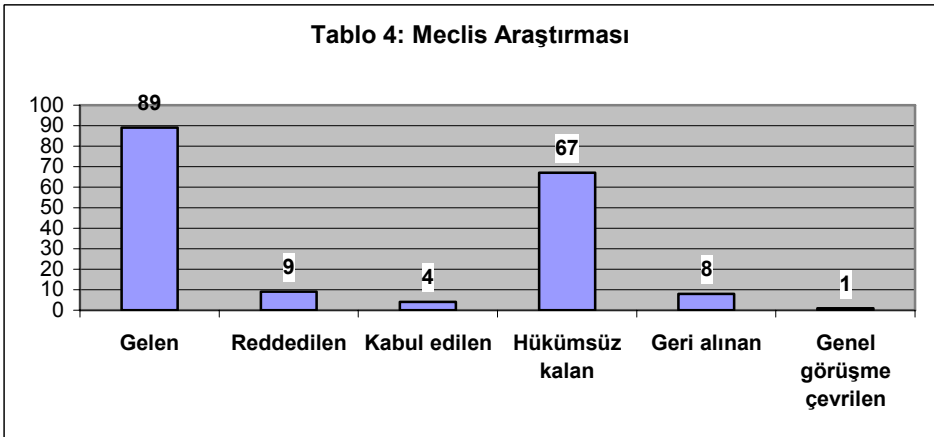
XVI. Dönem Türkiye Büyük Milleti Meclisi denetim faaliyetleri içerisinde Bakanlar Kurulunun genel politikası, ya da bir bakanın kendi bakanlığında izlediği politika ve etkinlikler hakkında Meclisçe yapılan etkili bir denetim yollarından biri olan gensoru olarak 69 adet önerge TBMM Başkanlığına sunulmuştur. (Tablo 3: Gensoru) İç güvenlik ve terör alabildiğine tırmanırken, muhalefetin TBMM’de Hükümet düşürmeğe yönelik çalışmalarının odak noktasını oluşturan yoğun ve oldukça yüksek bir sayıda gensoru vermesi, ülke genelinde iç istikrara olumsuz yönde etkiliyordu.

Türkiye Büyük Milleti Meclisinin XVI. Yasama Döneminde 23 adet gensoru önergesi reddedilirken, 2 adet gensoru önergesi kabul edilmiş ve 30 gensoru önergesi sahipleri tarafından geri çekilmiştir. Bunlardan iki adet gensoru detaylı olarak incelenmiştir. Bu bağlamda ayrıntılı bir biçimde incelenen gensoru önergelerinden biri Başbakan Süleyman Demirel hakkında diğeri ise MSP’nin, Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen hakkında verdiği gensoru önergeleridir. Hükümetin gensoru önergesi ile düşürülmesi cumhuriyet tarihinde bir ilkin yaşanmasına neden olmuş, gensoru ile ilk defa bir hükümet düşürülmüştür. MSP’nin Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen hakkında verdiği gensoru önergesinin oylamasında bir ilk yaşanmış ve AP ve MHP’nin çoğunluğunun bulunmadığı gensoru oylamasında CHP’nin desteği ile 231 oyla kabul edilmiştir. Gensoru kabul edilince, Türk siyasî yaşamında bir bakanın hükümet dururken güvenoyu ile düşürülmesi ilk kez gerçekleşmiştir.

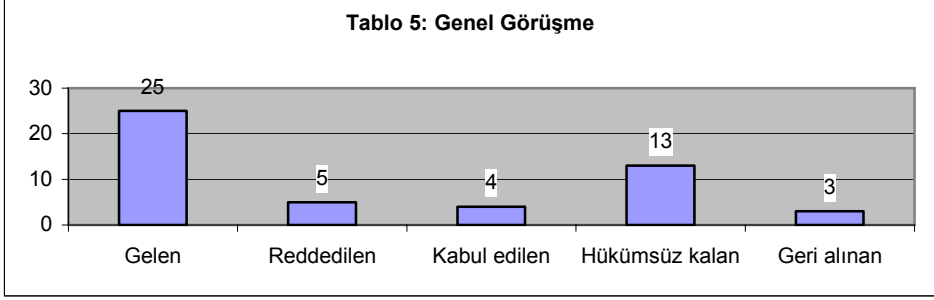
Yine TBMM'nin XVI. Yasama Döneminde 11 adet gensoru önergesi ise işlemten kaldırılırken, 3 gensoru önergesi hükümsüz kalmıştır.

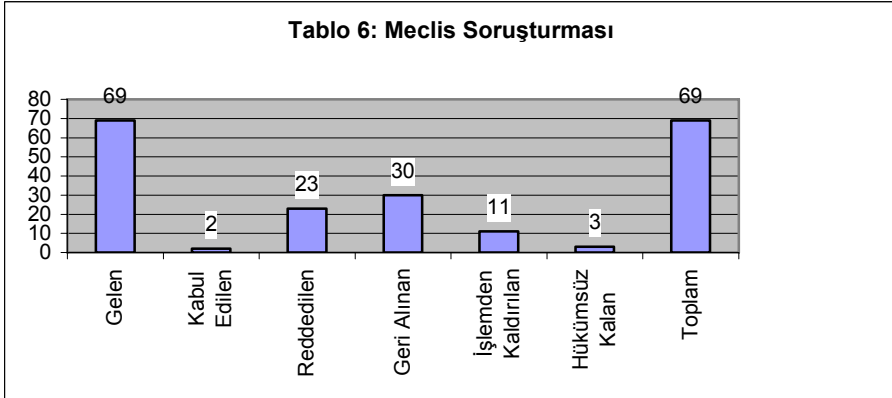
Türkiye Büyük Milleti Meclisinin XVI. Yasama Döneminde Meclis araştırmaları irdelendiğinde; Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına 89 adet meclis araştırma önergesi verildiği görülmektedir. (Tablo 4: Meclis Araştırması) Bu dönem içerisinde 9 meclis araştırma önergesi reddedilirken 4 meclis araştırması kabul edilmiştir. 67 adet meclis araştırması hükümsüz kalırken, 8 meclis araştırma önergesi geri alınmış ve bir adet meclis araştırma önergesi genel görüşmeye çevrilmiştir.

Türkiye Büyük Milleti Meclisinin XVI. Yasama Döneminde genel görüşmeler denetim faaliyetine bakıldığında; Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına 25 adet genel görüşme talebinde bulunulduğu görülmektedir. (Tablo 5: Meclis Araştırması) Bu taleplerden 5'i reddedilmiş ve 4'ü kabul edilmiştir. 13 adet genel görüşme isteği hükümsüz kalırken 3 adet genel görüşme talebi ise sahipleri tarafından geri alınmıştır.

Türkiye Büyük Milleti Meclisinin XVI. Yasama Döneminde meclis soruşturması önergeleri faaliyetine bakıldığında; Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına 69 adet meclis soruşturması önergesi talebinde bulunulduğu görülmektedir. (Tablo 6)² Bu taleplerden 23'ü reddedilmiş ve bunlardan sadece 2'si kabul edilmiştir. 11 adeti işlemiden kaldırılmış, 3 tanesi hükümsüz kalırken 30 adet meclis soruşturması önergesi talebi sahipleri tarafından geri alınmıştır.

² Şeref İba, **Parlementer Denetim**, Bilgi Yayınları, İstanbul, Ağustos 1997, s.154.

BİRİNCİ BÖLÜM
DENETİM FAALİYETLERİ
GENEL GÖRÜŞME

1.XVI. DÖNEM'DE GENEL GÖRÜŞME AÇILMASINA İLİŞKİN
ÖNERGELER VE YAPILAN İŞLEMLER

1. 1. Birinci Yasama Yılında Genel Görüşme Açılmasına İlişkin Önergeler

1.1.1.Millî Eğitim Bakanı Nahit Menteşe Döneminde Millî Eğitim Bakanlığında Yapılan Tayin ve Nakiller Konusunda Genel Görüşme İstemi

İsmail Akın (Afyonkarahisar) ve 9 arkadaşının, Millî Eğitim Bakanlığında yapılan tayin ve nakiller konusunda Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi içtüzüğünün 100 ve 101 inci maddeleri uyarınca bir Genel Görüşme açılmasına ilişkin önergesi, Millet Meclisinin 21.12.1977 tarihindeki 80nci birleşimde ele alınmış, konuyla ilgili aşağıdaki önerge verilmiştir:³

“Milliyetçi Cephe Hükümetinin Millî Eğitim Bakanı Nahit Menteşe, 1977 – 1978 ders yılında partizan hesaplarına uygun olarak, sorgusuz, sualsiz binlerce ilkökul ve ortaöğrenim öğretmenini yurdun bir ucundan öteki ucuna Bakanlık mucibi gereği (görülen lüzum üzerine) gerekçesiyle nakletmektedir. Ayrıca, Danıştay kararıyla görevine dönen az sayıdaki öğretmenleri de yeniden başka yerlere naklederek Danıştay kararlarını uygular görünüp yasal sorumluluktan kurtularak yüksek mahkeme kararlarını işletmez hale getirmiştir, öğretim yılı ortasında kış - kıyamet mevsiminde öğretmenin isteği dışındaki bu gibi nakillere atama demek mümkün değildir. Tam tersine çağdışı ve iptidai uygulamadır, sürgündür.”

“Sürgünler, görevini dürüstçe yapan öğretmen kesimine uygulanmaktadır. Sürgün edilen öğretmenlerin tümü TÖB - DER üyesidirler. Sürgün edilen öğretmenlerin çoğu, eşlerinden ayrılmak zorunda kalmışlardır. Böylece sürgün edilen öğretmenlerin aileleri parçalanmıştır. Yaşam pahalılığı nedeniyle, bir şehir içinde dahi, ev taşıma olanağına sahip olamayan öğretmenler, sürgün edildikleri yerlere gidecek para bulamamaktadırlar. Sürgünlerden yalnız öğretmenler etkileniyor sanılmamalıdır. Öğretmen sürgünlerinden halk çocukları ve halkımız da etkilenmektedir. Ders yılı ortasındaki sürgünler, okulların kapanmasına ya da sınıflarda derslerin boş geçmesine neden olmaktadır. Halk çocuklarının öğretimden geri kalmasına sebeptir. (...) (Önergede sürgün edildikleri savıyla bugüne kadar, alınan bilgilere göre isnat edilen yasa dışı atamalar il içi ve il dışı olarak özetlenmiştir) Böylece 275 il dışı, 203 il içi 50 ilçede sürgün tespit edilmiştir. Binlerce kararnamenin

³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 1, B 80 (21 . 12 . 1977), ss. 526-527.

hazırlandığı bilinmektedir. (Sürgün kararnamesi) İlkokul öğretmenlerinin dosyaları Bakanlıkta olmadığına göre, sürgünler ihbarlarla yapılmaktadır. Millî Eğitim Bakanı, partizan ihbarcılara rağbet etmektedir. Sürgün edilen öğretmenlerin tümü TÖB - DER üyesidir. Bu tutum, insan hak ve özgürlüklerine öğretmenlerin örgütlenme özgürlüğüne karşı bir tutumdur. Millî Eğitim Bakanı Nahit Menteşe Anayasanın aile parçalanamaz hükmüne karşı davranış göstermektedir. “Öğretmenlerin sürgünü, devletin maddî ve manevî itibarını sarsmaktadır. İlgili Bakanlıkta yolluk harcamalarından dolayı yatırımlar aksamaktadır. Bu nedenlerden dolayı, Millî Eğitim Bakanı yasa dışı uygulama yapmaktadır. Anayasanın 88 ve İttüzüğün 100 ve 101 inci maddeleri gereğince Millî Eğitim Bakanlığındaki öğretmen kıyımı ile ilgili olarak Genel Görüşme açılmasını saygıyla rica ederiz.”

İsmail Akın (Afyonkarahisar) ve 9 arkadaşının, Millî Eğitim Bakanlığında yapılan tayin ve nakiller konusunda genel görüşme istemi Millet Meclisinin 22. 12. 1977 tarihindeki 81inci birleşimde gündeme alınmış, ancak hükümet olmadığından bir defaya mahsus olmak üzere görüşme ertelenmiştir.

3.1. 1978 tarihinde yapılan 86 ncı birleşimde İsmail Akın (Afyonkarahisar) ve 9 arkadaşının, Millî Eğitim Bakanlığında yapılan tayin ve nakiller konusundaki genel görüşme açılması hakkındaki konuşmalara geçilmiştir. İlk söz hakkı Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Ferhat Arslantaş (İzmir)’a verilmiş ve Arslantaş da bu konuda aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:⁴

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri;

21.12.1977 tarihinde Afyonkarahisar Milletvekili Sayın İsmail Akın ve arkadaşlarının Millî Eğitim Bakanlığındaki öğretmen kıyımı ile ilgili olarak Genel Görüşme açılması istemi nedeni ile Grubum adına huzurlarınızdayım. Değerli milletvekilleri, kaderde, kıvançta ve tasada ortak bir toplum yaratmak ve yaşatmak savaşımını verenlerin Edirne'den Kars'a, Antalya'dan Sinop'a sürülenlerin, acı çekenlerin, açlığı tokluğu sorulmayan, en basit çağdaş gereksinimlerini karşılamayan, ama her şeye karşın zulmedilenlerin öyküsüdür bu. Mustafa Kemal Atatürk'ün; “Öğretmenler, yeni nesli siz yetiştireceksiniz. Yeni nesil sizin eseriniz olacaktır” dediği, çağdaş ülkeler düzeyine ulaşmada öğretmen, eğitim gibi yüce bir değeri üretenlere, günümüz faşizminin Devlet içindeki temsilcileriyle, Devlete tutunarak onu, teokratik özlemlerinde kullanmak isteyenlerin ve 'bütün 'bunları bilerek, isteyerek Devleti ve toplumu tahrip etmek pahasına araç olarak kullananların da öyküsüdür. Sayın milletvekilleri fikri hür, vicdanı hür nesiller yetiştirmeleri istenen öğretmenler, Ulusal Kurtuluş Savaşının önderi, Türkiye Cumhuriyetinin ve devrimlerinin yaratıcısı adına, yasaları öncü kılarak, Millî Eğitimimizin temel amaçlarını gerçekleştirmeye yöneliyorlar; çağdaş bir toplum için, daha özgür ve daha bağımsız bir Türkiye için, daha adil, sömürsüz bir Türkiye için köy köy, kasaba kasaba, il il karanlıkları süpürüyorlar; toplumsal

⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 2, B 86 (3 . 1 . 1977), ss. 138-142

barış, toplumsal güven, daha ileri bir Türkiye için. Sayın milletvekilleri, komşuya, akrabaya hatta nineye, dedeye güvenemediğimiz için titizlendiğimiz, ancak, aydınlık Cumhuriyet öğretmenine, daha yedisinde, heyecanla, sevgiyle teslim ettiğimiz çocuklar sizin, hepimizin; tüm halkımızın. Hâkim, doktor, mühendis ve öğretmen gibi meslek sahibi olması için daha üst okullara gönderdiklerimiz de hepimizin. Çırak, kalfa işçiler de bizim, yani tüm öğrenenler, eğitilenler bu ülkenin insanı; bunların da eğiticisi, bunların da öğreticisi öğretmen, işte Sayın Bakan, 300 bini aşan bilim ordusu ve ona karşı şoven, tutucu ve faşist kararlar eğitim tarihimizde görülmemiş boyutlara ulaşan kıyım, sürgünde ve zulmedici, siz. Bu çatı altında CHP adına Cumhuriyet Halk Partisinin ödünsüz savunduğu halk adına, köylülerin, işçilerin, işsizlerin ve tüm halkın öğretmeni olmuş inşaların hesabını soracağız. Sayın Bakan şurada yoktur ve istese de istemese de çağdaş boyutlar ve yasaklar içinde bu hesabı verecek. Sizi, ne Atatürk resminden çok bozkurt resimlerinin asıldığı, bir partinin militanlarından başka kiminin giremediği Talim Terbiye Kurumundaki komandolar; ne de Buca Eğitim Enstitüsünde 23.3.1977'de kız yurdunu boşaltarak yavrularınızı dışarıya atan, oraya bir partinin militanlarını, komandoları yerleştirenler; ne de Hikmet Kasapoğlu, Nejat Akçan, Şahin Tamer adlı Cumhuriyet öğretmenlerini dövenler; ne de, ülkemizin diğer yerlerinde vuran, kıran, öldürenler kurtaramayacaklar. Bakınız Sayın Bakan yok burada Millî tatillerimiz dışında, 3.5.1977'de - Sayın Arkadaşlar dikkatle izleyiniz, rakamlar var - 3 günlük «Türkçülük Bayramı» tatili uygulayanlar Buca Eğitim Enstitüsünde var, Millî tatillerimiz dışında. Buca Eğitim Enstitüsünün Ege'nin komando üssü haline getirenler sizi hiç ilgilendirmiyor. Uygulamalar için bugüne değin yaptığınız bir uygulama, soruşturma var mı? Sözü edilen okulun müdürü MHP Afyonkarahisar adayı mı? Gayet demokratik, doğal. Söyleyecek bir sözümüz yok buna. Ancak, tekrar aynı okulun müdürlüğüne döner dönmez «Dokuz Işık Prensiplerini» okulun açılış töreninde anlatması yasal mıdır? Sayın Bakan, tarihin durdurulmaz akışı içinde yerini alacaktır; doğal olarak suç ortaklarıyla beraber. Sayın milletvekilleri, yurtseverlik özentisi içinde bulunan Bakan ve sahip çıktığı kadroların halen uydu kadrolar bulamadığı ve halkın bilinçli tepkisinden korktuğu için açılmayan Diyarbakır Eğitim Enstitüsü ve diğer eğitim enstitüleri; «Ülkücü» kartı alamayanların okula alınmadığı, tarafsız görünümünde girseler bile tespit edildiğinde dövülen, sövülen hatta öldürülen Gazi Eğitim Enstitüsü ve diğer eğitim enstitüsü olaylarını, tüm üniversitelerimizde ve yurtlarımızdaki her türlü taraflılığı içeren gencecik insanlarımızın hayatlarını kaybettiği olayları, sizler yemininize sadık kişiler olarak... Geçiyorum Sayın Başkan, teşekkür ederim. Bunları anlatmadan, bunlara geçmek güçtür ama geçeceğim Sayın Başkan. Sayın milletvekilleri, bir evvelki Bakan, uygulamalarıyla üne kavuşmuştu, ama bugünkü güler yüzlü, uygar yüzlü, ama uygulamada gaddar, acı, kıyım, zulümdü Bakan da kavuştu; şu anda 5 bine yaklaşan, kış - kıyamette, çoluğuyla - çocuğuyla, sağa - sola sürdüğü

öğretmenlerle. Arkadaşlar, bütün gençler öğrenme çağındalar; hepsi bizim. Onların sevgiye, hoşgörüye ihtiyaçları var. Doğruya, güzele yöneltilmeliler onlar. Yaratıcı, yapıcı, yani ülkenin ve toplumun yeniden çağdaş, gerçek işçileri olmalılar. Ölmeye, öldürmeye hakları yok onların. Çağ dışı sömürü düzeni ve sömürüyü sürdürmek isteyenler, ülkenin diğer sorunlarında olduğu gibi, Millî eğitimde de bir kaostan yanadırlar. Hükümet içindekiler, SAVAK'tan CIA'ya, MİT'ten kontra-gerillaya kadar, yerli yabancı baskı örgütlerini kullanmaya çalışırken, doğal olarak öğretmen ve örgütler üzerine gideceklerdi. Karanlığı-mızın yaratıcıları, kapitalist düzenin günümüz savunucuları görevlerini yaptılar. Sayın Bakan uluslararası sömürgecilere yerli uydularından bu tavrı ile 10 numara alabilir; ama yurtsever öğretmenlerle, Türk Devletinin ve onun insanını savunanlardan pek o kadar değil. Sayın milletvekilleri, Sayın Akın ve arkadaş-ları Genel Görüşme istemlerinde, yani 2.12.1977 günü 275 il dışı, 203 il içi sürgün tespit edebilmişlerdir. Bu noktaya gelmişken, öğretmen sürgünleri ve kıyımları için iktidarların stratejisine bir göz atalım; öğretmene yapılan sürgün, kıyım hatta öldürmeye varan uygulamaları açıklayalım. Bunun dört boyutu var; siz biliyorsunuz, biz arkadaşlarımıza anlatıyoruz; yapan sizsiniz. TÖS dönemidir ki arkadaşlarımızın tümü aklanmıştır. İkincisi, 12 Mart dönemi, siz de o dönemi bilirsiniz, bütün mahkemeler beraatlarla sonuçlanmıştır. Üçüncüsü, Birinci Milliyetçi Partiler dönemi ve İkinci Milliyetçi Partiler dönemidir; onu da hep beraber yaşıyoruz. Şimdi, benim üzerinde duracağım dördüncü dönem, 11 Aralık Yerel Seçimleri öncesi özel uygulaması. Bizim bugün huzurlarınızda özellikle üzerinde duracağımız 11 Aralık Yerel Seçimlerini etkileme amacını güden, binleri aşan kıyım ve sürgün olayıdır. Yalnız Mersin'den, merak edenlere yeni rakamlar veriyorum arkadaşlarım 183 öğretmen, İzmir Torbalı İlçesinden 35 öğretmen, Bergama İlçesinden 19 öğretmen, Menemen İlçesinden 9, Aydın Çine'den 10, Çorum Sungurlu İlçesinden 12, Konya Beyşehir'den 15, Çanakkale Gelibolu'dan 16 öğretmen sürülmüştür. Arkadaşlar, bunlar rasgele rakamlar. Arkadaşlar, sizin öğretmenleriniz, çocuklarımızın öğretmenleri; onlar sizin eşiniz, dostunuz, yakınınız, sizden birer parça. Bu kışta kıyamette onları sürmek için vicdanınız sızlar, onu anlatıyorum. Sanıyorum bana olanak tanırırsınız; teşekkür ederim. Genel Görüşme önergesindeki rakamlar 50 ilçeden. Size sunduğum sürgün rakamları ise 13 ilçeden. Türkiye'nin tüm ilçelerini dikkate alarak bir oranlama yapmaya çalışsak, her ilde, ilçede hatta bucakta sürgün olduğunu görürüz. Eğer bir ilde sürgün yoksa onu Bakan açıklasın. Bu ülkenin insanları olarak, utancı kalmışsa eğer, bir ara Sayın Bakanın yüzüne rahatça bakabilelim. Apartman bodrum katlarında, gecekonduarda oturan, çocuğuna pabuç alamayan, yün değil, giymeye pazen bulamayan, ülkenin en kuytu, en uç, en bakımsız yerleşim alanlarında, en basit olanaklardan yoksun öğretmenlerimize reva görülen bu zulme dur diyelim. Kışı, her türlü olanakları olan kent konutlarında geçirenler adına işletilen bu giyotini durduralım. Kışta, kıyamette 300 binlik bilim ordusunun aydınlık, çağdaş insanlarını, sürgün olma,

atılma, yasa, tüzük ve yönetmelik dışı gereksiz soruşturmalardan kurtaralım. Onlar da, «Bizim Meclisimiz var» desinler ve desinler ki, Mustafa Kemal gibi bize sahip çıkılacak bir aydınlığa gidiyoruz. Sayın milletvekilleri, Sayın Bakan ve kıyım organizasyonu şunu iyi bilmelidir: Mustafa Kemal'in öğretmeni de Abdülhamit'in nazın tarafından kıyılmıştı. Dünyanın yuvarlak olduğunu ilk anlatan öğretmen de saldırdı, sürüldü, dövüldü. Sınıfa yerküreyi ilk kez getiren öğretmen de hakaret gördü. Bunların hiçbirisi bireysel çıkarlarından yana değiller. Bugün sürülen öğretmenler de toplumun savaşını, toplumun çıkarlarını, Millî eğitimin çıkarlarını, Türk insanının çıkarlarını savunuyorlar. Anayasamızın 35 inci maddesi, “Aile Türk toplumunun temelidir. Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri, ailenin, ananın ve çocuğun korunması için gerekli tedbirleri alır...” demektedir. Sayın Bakan, bu maddeye karşı yüzlerce karı koca öğretmeni aynı yerlere, ya da birisini bir ile sürerek Anayasayı çiğnemektedir. Aileyi parçalayarak onu mutsuzluğa itmektedir. Danıştay kararlarındaki tutumu, kamuoyunun göz önünde, yüce yargı organına saygısızlık örneği olarak durmaktadır. Yalnız 20.5.1976'dan 23.12.1977 tarihine kadar 2.065 öğretmeni mahkeme kapılarında sürdükleri de bir gerçek, hem de utanılacak bir gerçektir. Çağdaş eğitimin moral değerini yok eden, aile ve yakınlarıyla milyonlara varan öğretmenlerimize korku, tedirginlik, yılgınlık getirmek değil, onlara saygı duymak gerekir. Ekonomik, sosyal ve psikolojik problemlerine el atmak, onları çözümlemek gerekir. Size de Sayın Bakan yaptıklarınız bir şey kazandırmayacaktır. Hizmet ettiğiniz sınıf ve tabakalar bile Sizi kurtarmayacaktır. Siz, lütfen ülke insanının kurtuluşunda yasa ve bilim ölçüleri içinde tarihsel görevini sürdürenlerin yakasından elinizi çekiniz. Sayın milletvekilleri, hani mihre kuşu vardır, hemcinslerini avcılar için çevresine toplar. Bugün Millî Eğitimimiz ve merkez örgütünde bunlar egemendir. Bir bakanlık adına, müsteşarlık adına, genel müdürlük adına ve giderek küçülen o koltuklar adına kendi arkadaşlarını sürdüren, kıydıran, dövdüren mihre kuşları; Devlet önünde, tarih huzurunda suçludur bunlar. Ama asıl suçlu sayın gülen Bakan ve bulunduğu Hükümet. Tarihin en karanlık dönemlerinde kendisine kurtuluş yolu bulan Türk halkı, bu kez de tüm temel sorunlarında ve Millî eğitimimizde çıkış yolu bulacaktır. Gün ışıkları tüm halkı, öğretmeni ile beraber kucaklamaya hazırlanmaktadır. Zulme karşı, teröre karşı, sömürüye karşı, insanca, hakça bir düzenden yana olanların yılmadan sürdürdükleri savaşım başarıya ulaşmaktadır. Devrimci bilinci üreten öğretmenlerimizin ülke içinde ve tarih huzurunda verdiği mücadele, nesillere miras bırakılacak en saygı değer birikimdir. Bu konuda Yüce Meclisin bilmesi gereken daha çok sürgün, kıyım ve zulüm örneği var. Biz çok azını anlattık, 13 ilçeden. Eğer oylarınızla Genel Görüşme olanağı yaratırsanız, hem söz attığınız noktalarda, hem düşündüklerinizi daha açık söylemek için eğitim ve öğretmenlerimizin sorunlarını açıklığa kavuşturmuş olursunuz.”

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Ferhat Arslantaş (İzmir)'tan sonra Millî Selâmet Partisi Grubu adına Şener Battal aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:⁵

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; Millî Eğitim Bakanlığında yapılan tayin ve nakiller konusunda Anayasamızın 88 inci maddesi, Millet Meclisi İçtüzüğü’nün 102 ve 103 üncü maddeleri gereğince talep edilen Genel Görüşme önergesi vesilesiyle Millî Selâmet Partisi Grubu adına görüşlerimizi arz etmeye çalışacağım. Muhterem arkadaşlarım, sözlerime başlamadan önce bir tespit yapmak istiyorum. Türk öğretmeni, ne faşist öğretmendir, ne komünist öğretmendir. Bu yoldaki, Türk öğretmenine müteveccih her türlü tartışmayı hoş karşılamadığımızı ifade etmek istiyorum. Türk öğretmeni faşist ve komünist isnatlara layık öğretmen değildir. Türk öğretmenin nasıl olması hususu eğitim programlarında, Millî eğitim ilkelerinde vardır. O halde, tartışmalarda Türk öğretmeni, kendi kafamıza göre tarif etmek gibi bir yanlışlığın içinde olmaya bir hakkımız yoktur. Millî Selâmet Partisi olarak, Türk öğretmenim, yüksek mefkûrelerle, Anayasanın ahlâki ve manevî değerlerle mücehhez ve Cumhuriyet ilkelerine sadık bir vazifeli olarak, ideal adamı olarak, gönül adamı olarak, aydınlıklara koşan vazifeli olarak sayıyoruz, görüyoruz, biliyoruz ve Türk öğretmeni, eli öpülecek en değerli insan olarak, «Eti senin, kemiği benim» diye evladın teslim edildiği bir vazifeli olarak, saygıdeğer kişi olarak saygı ile selamlanacak öğretmendir. İşte, öğretmene böyle bakış yaptıktan sonra, bu öğretmene neler verebiliriz; Meclis olarak neler verebiliriz; Devlet olarak neler verebiliriz; öğretmenin iyi vazife yapma şartları nelerdir; bunu araştırmamız lazımdır, bunu görüşmemiz lazımdır. Şu anda Genel Görüşmede istenen nedir? Genel Görüşmede istenen, tayin ve nakiller konusunda bir Genel Görüşme istenmektedir. Tayin ve nakilleri, bir istatistikî malumat olarak elde etmek mümkündür. Soru olarak, Meclis Tahkikatı olarak bunun sorumluları üzerine yürümek elbette mümkündür. Ama geliniz de böyle bir Genel Görüşmeyi şu Yüksek Mecliste ele alalım: Öğretmen ne durumdadır? Diğer memurların vazife görmekten kaçtığı ücra köşede, en uzak köyde Türk öğretmenin yürekli sesi vardır, Türk öğretmenin aydınlığı vardır. İşte bu öğretmene ne verebiliriz; imkânlar nelerdir; bunu konuşalım. O, talebesine karşı sıkıntılı adam olmamalıdır; bunu konuşalım, ekonomik, sosyal şartlarını, onun manevî hazlanmasını konuşalım, Genel Görüşmemizi böyle kıymetlendirelim. Sayın Başkan, müdahale buyurdunuz, ancak, Grubunun Genel görüşmeye neden hayır diyeceği hususundaki gerekçemi açmanın gayreti içindeydim, şimdi bu gayreti ifa ediyorum. Bu istatistikî malumata evet dememenin mazeretini ortaya koymak istiyorum ve bir araştırma, bir ihtiyaçtan doğmuş olabilir. Arkadaşlarımın bu taleplerini külliye reddetmek gibi bir tartışmanın içerisine girmek istemiyorum, ama bu vesile ile böyle bir öğretmen meselesine, katı karşı çıkış yerine, bunu ret gerekçemizi ortaya koymaya mecburum. Eğer, beni, bu ret gerekçemi ortaya

⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B 86 (3 . 1 . 1977), ss. 142-143

koymaktan mahrum bırakırsanız, ifademi çok noksan bırakmış olacaksınız; müsamaha etmenizi rica ediyorum. Sayın Başkan, İctüzük hassasiyeti ile ve İctüzüğe uygun olarak görüşüyorum Sayın Başkan. Muhterem arkadaşlarım, öğretmenlerimizin, Genel Görüşmede, bu ihtiyaçlarını düşünmemiz lazımdır. Öğretmeni siyasî partiler kendi saflarına çekme yarışından uzak olmalıdır. Öğretmen, partiler üstü hakem insan olmalıdır. Değilse, toplumda şu partili bu partili öğretmene, hakemlik sıfatını, hatta saygıdeğer vasfında noksanlık gibi bir duruma düşme ihtimalini de göz önüne alırsak parti rozeti takmak gibi yanlışlığın içinde olmamalıyız. Türkiye'de maalesef politika her yere girmiştir. Öğretmenleri de bu politik tartışmaların içine çekmek isteyenler vardır. Onun için ısrarla sözümün başında öğretmene faşist ve komünist demeyelim de, siyasî tartışmaların dışında bırakalım diye ifade etmişimdir. Muhterem arkadaşlarım, işte bütün bu arz ettiğim hususlardan dolayı elbette öğretmenimize uygulanacak kıyım noktasında bir politik tercihe de taraftar olmamız mümkün değildir. Öğretmen esasen zor şartlar içinde vazife yapar. Aldığı ders ücreti, onun verdiği emeğin, hizmetin karşılığı, kafa yorgunluğunun karşılığı değildir. İlkokul müdürlerinin aldığı makam tazminatı onun karşılığı değildir. Diğer öğretmenlerin imkânına mahduttur. İşte bütün bunları Yüksek Meclisin huzurunda bir Genel Görüşme mevzuu yapalım. Ama deminden beri arza çalıştığım bir istatistikî malumat elde etme neticesine müncer olacak ve öğretmeni siyasi komplâşmaların bir malzemesi haline getirecek tartışmalardan, arkadaşlarımızın elbette içtinap edeceklerine de inanmak istiyorum. Bütün bu düşünceler içinde, istatistikî mahiyette bir talebi ihtiva eden bu Genel Görüşme önergesine, noksan önerge olduğu için «ret» oyu kullanacağımızı, ama öğretmenlere en iyi imkânların verilmesini, öğretmenin eli öpülecek insan olduğu için, onun maddî imkânlarını, yetkilerini tam olarak temin etmemizi, onu teçhiz etmemizi rica eder, hepinizi saygılarla selamlarım. Teşekkür ederim. Buraya peşinen üzüntülü çıktığımı söylemeye mecburum. Öğretmen sınıfı, samimiyetle söylüyorum ki, cümlesine hürmet ettiğim bir sınıftır. Beni, babamdan annemden evvel yetiştiren odur. Ölenlerini rahmetle, kalanlarını da bu duygular içerisinde selâmetle anmaya mecburum. Yazarın birisi çok güzel bir söz söyler: «Tanrı yeryüzüne inseydi, mutlak öğretmen sıfatında inerti» der. Öğretmen sınıfını bundan daha güzel tebci eden, tebrik eden, tezyin eden, mabet içinde tarif eden hiç bir söz olamaz. Bu duygularla ben, öğretmenlerin cümlesini seviyor, sayıyor ve hürmet ediyorum. Polonyalı millî şair “Ey anne, kucağındaki sevdiğin, okşadığın yavru senin yavrun değildir. Onu öylesine yetiştir büyüt ki, yarınki Polonya milleti her türlü hatadan, kusurdan beri olsun” diyor. Böylece bir yavruyu yetiştiren anne değil, onu yarınlara hazırlayan, yarınki millet kılan öğretmendir. Öğretmenlerin ister TÖB-DER'in olsun, ister Ülkü – Bir’li olsun, isterse diğer teşekküllere bağlı öğretmenler olsun, hepsine samimiyetle söylüyorum ki saygım, sevgim var; ancak ilk konuşmacı arkadaşımın beni üzmüş olduğunu da bu prosedür içerisinde anlatmaya mecburum. Bu öğretmen

kiyımını yapan söven kadroların, faşist kadroların bu önerge ile alakasını bir türlü kuramadım. Bu tasarrufu bir iktidar yapmamıştır. Bir bakanın iradesinden doğan bir hata varsa, bir kusur varsa bunu «söven kadroydu, faşist kadroydu» diye itham etmenin yanını yönünü, vicdani tarafını bulamadığımı huzurlarınıza arz ederim. Bu öğretmen sınıfı daha özgür, daha bağımsız bir Türkiye için çalışıyormuş... El Minnetullah içinizde pek çoğunuzdan eski, yine de pek çoğunuzdan ihtiyar bir milletvekili olarak söylüyorum ki, tarihi de okuyan bir insanım, galiba gelmiş geçmiş dünya devletleri dahil, bugün Türkiye'nin içerisinde bulunduğu şartlar kadar özgür olan bir memleket tasavvur etmiyorum; af buyurun o kadar çok özgür var ki, her türlü hakaret ve saldırı meşru ve rüyet haline gelmiştir. Hal böyleyken, bu öğretmen sınıfı daha özgür bir Türkiye için çalışıyormuş... Bunu benim havsalam almadı, söylemeye mecburum. «Daha bağımsız bir Türkiye...» Aklım almadı, alamıyor; belki aklım kıt benim. Türkiye nereye bağlı beyler? Türkiye Allah'ına, tarihine, köküne kökenine, kendi bayrağına, inancına bağlıdır. Türkiye hiçbir yere bağlı değildir. Bunu açık ve seçik olarak söylemeye mecburum. Türkiye bağımlı değil, Türkiye'yi yüceltmek, daha yukarıya, daha muazzama, daha üstüne götürmek için çalışan öğretmenlerimizi de, samimiyetle, gönül huzuruyla kabul edip kendilerini tebrik edeceğim. Bunu da kabul etmediğimi huzurlarınızda söylemeye mecburum. Bu tayinler doğrudur; «yoktur» demeyeceğim; gerçeği seven insanım, vakıadır «Beyşehir» dedi, doğrudur. Ben Beyşehir kazasındayım. Ama kendinize batan iğneyi görüp de başkasına batan çuvaldızı görmezseniz, sizleri ben munsif (insaflı) olarak görmeyeceğim. Bunun yanı sıra, diğer öğretmen teşekküllerinden de tayinlerin olduğunu, Ülkü-Bir'den de tayinlerin olduğunu, Beyşehir kazasında benimle irtibat ve illiyeti olan, yakınım öğretmenleri de tayin ettiğini söylemeye huzurlarınızda mecburum. Ne olurdu muhterem konuşmacı arkadaşım bunu tek yönlü, tek istikametten anlatacağına, rüyeti daha geniş, tümüne şamil anlatsaydı, onu tebrik ve takdir edecektim. Ama kendi ölçülerine göre, yalnız kendi havasında, kendi duygusunda olan sınıfı alıp, diğerlerini almadığı için, cemi yapılmadığı için, meselenin ferdî ele alındığını üzülererek Yüce Meclise arza mecburum. Komandolar... Ben askerim, komandolar askerlikte bir sınıftır, askerlik dışında komando yoktur. Kafanızda bir iz varsa silin. Komando üsleri askerlikte bir üstür, komando birliklerinin bulunduğu bir üstür. Onun dışında Türkiye'de bir komando üssü yoktur. Bir yanlış zehap, yanlış izdir oldu; alışkanlıktan bir türlü vazgeçilmediğinin ıstırabını, yanan bir Hareket Partili olarak söylemeye mecburum. Şayet var ise kanunların dışında böylesine kurulmuş bir komando sınıfı, komando üssü varsa, Türkiye'de rejim Anayasa rejimidir, hukukun üstünlüğü vardır, mahkemesi vardır, savcısı vardır, delilleriniz, ispatlarınız vardır, savcının kapısını çalarsınız. İsmi «Cumhuriyet Savcısı»dır. Atatürk, rahmetler olsun, yeni Türkiye'yi kurarken hiç kimseye «Cumhuriyet» adını vermemiş, sadece savcıya «Cumhuriyet Savcısı» demiştir. Öyleyse, Cumhuriyeti korumakla, onu yasal yolla muhafaza etmekle vazifeli

olan «Cumhuriyet Savcısı» bunun vazifelisidir. Böyle bir hadise var ise, niye ona gitmez arkadaşım; delilleriyle şahitleriyle ona gitmez de Yüce Meclise getirir; aklım ermiyor. Açık seçik söylüyoruz: Milliyetçi Hareket Partisi'nin komandolarla, komando üsleriyle hiç, bir gün alakası yoktur. Bu idetiksten vazgeçin. Şayet var ise, hele, «Dokuz Işık», bir partinin doktrindir, sizin «Altı Ok»'taki umdeleriniz gibi bir umdedir, o da, o partiye aittir. O arkadaşım, o hatayı da yapmış olabilir; doğrudur; ama kapısı belli, vazifesi bellidir; oraya gider, Yüce Meclise değil. Genel Görüşme. Genel Görüşmede gerçek payı vardır. Biz, Milliyetçi Hareket Partisi olarak bunu reddetmeyeceğiz; ona burada, min gayri haddin Grup Başkanvekili olarak, «hayır» demeyeceğim burada, «evet» diyeceğim; ama işin başındayız, yeni iktidara geliyorsunuz. Yarın, ola ki, korkarım, bu yarışta siz onları geçmeyesiniz. Onun için, ben kabul edeceğim, Genel Görüşmeyi ben kabul edeceğim; ama pusuda yatacağım, kömeye yatmış avcı gibi sizi izleyeceğim; ezkaza siz bunun harmanını kurarsanız, bu bardağın yanında siz koca bir derya getirirseniz, af buyurun, gücümün yettiği kadar sizlerin çekeceği var; her gün buradayım. Bu anlayış içerisinde ben Genel Görüşmeyi kabul ediyorum. Bu icraatı kişi yapmıştır, Bakanın iradesinden doğmuştur; bunda partileri itham etmeye, kadroyu itham etmeye mana yok. Yapan bakan gelir, hesabını verir, yasaya göre de, cezası varsa cezasını çeker. Bunu ben edeceğim ki, gelecekte hakkım olsun diye ve işin başında olduğunu söyledim; gelin, hepimiz hep beraber adil icraatlar yapalım ve onu arayalım. Fert fani, milletler bakidir. Fertlerin öldüğü gibi, inanınız ki, milletler de ebedi olmamıştır. Köküne kökenine bağlı olmayan, devrin icaplarına göre tekniğe, sanata, kültüre hürmet etmeyen, işte birbirini sevip saymayan milletlerin ve insanların öldüğü gibi, milletler de ölmüş, «insanlar ölür kabristana, milletler ölür tarihin mezarlık sayfasına gider.» Şu milleti hepiniz yaşatmak istiyorsanız, ben dahil yüceltmek istiyorsak kaynaşalım, birbirimizi tanıyalım; baş kakıncından, kaynananın geline kakış yaptığı gibi kakıştan vazgeçelim. Kişinin yaptığı hatayı kadrolara, hükümetlere bulmayalım diyeceğim. Hazreti Mevlâna'nın buyurduğu gibi, «Gün geçti lafı, kötü lafiyla, kötü yanıyla, yönüyle geçti.» Bugün yeni bir gün, yarına Selâmetle, birlik ve dirlik içinde girmiyorsak, bu kakıncılardan vazgeçip kendimizi iyiye teçhiz etmek, hataya zıt iyi yönümüzü kuvvetlendirmek şekline bağlıdır. Bizi itham ettiler. Şunu kesinlikle söylüyorum: Biz komünizmin de, faşizmin de, kapitalizmin de, liberalizmin de, her türlü hukuk dışı icraat ve hareketlerin de karşısındayız. Tekrar, tekrar ediyoruz, bize yağmuru istediğiniz kadar yağdırın, bir damlası içimize geçmez; hakkımızda doğacak kadar iftira yağsın, hepsi cazibe kanunlarına bağlıdır, yerin dibi de batacaktır, hiçbirisi yükselmeyecektir. Sizleri inşallah gelecekte görürüz. Bizden beter olun demeyeceğim, iyiye giderseniz sizlerle iftihar ederiz. Bu işin arifesindesiniz, bayramı geliyor; icraatınız olan bayramda böyle hatalara, gaflara düşmezsiniz.”

Millî Selâmet Partisi Grubu adına Şener Battal (Konya)'ın konuşmasında sonra imza sahibi olarak İsmail Akın (Afyonkarahisar) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:⁶

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; 2 nci MC Hükümetinin Millî Eğitim Bakanı Nahit Menteşe'nin öğretmenlere uyguladığı çağ dışı davranış, sürgün ve kısımlarla ilgili olarak huzurunuz, genel görüşme isteğimizin kabulü dileğiyle çıkmış bulunuyorum. CHP Grubu adına konuşan İzmir Milletvekili Sayın Ferhat Arslantaş, Millî Eğitim Bakanlığındaki uygulamalar ve öğretmenlerle ilgili çok önemli konulara dokundu, öğretmenlerin sorunlarını özetledi. Benim özet konuşmam, Sayın Ferhat Arslantaş'ın sözlerini tekrar etmeden, değerli vakitlerinizi fazla almadan kısaca bitecek. Ancak, bu arada Millî Selâmet Partisi Sözcüsü Sayın Şener Battal ve Milliyetçi Hareket Partisi Sözcüsü Sayın İhsan Kabadayı'nın, bizim görüşümüz dışındaki bazı sözlerini, gerektiğinde belgeler de vererek, aksi görüşlerimizi ortaya koyacağız, onların görüşlerinin yanlışlığını savunacağız. Sayın Şener Battal, Millî Selâmet Partisinin Grup Sözcüsü olarak, öğretmenleri övdü, Tanrı mesleği öğretmenliği yüceltti; fakat öğretmenlerin hiçbir şeye karışmaması, suya sabuna dokunmaması gerektiğini dile getirmeye çalıştı ve «öğretmenler, mevcut yasalara uygun olarak çalışmak durumundadır» sözünü sarf etti. Biz, zaten, Sayın Nahit Menteşe ve ondan önceki Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem, öğretmenlere, mevcut yasaların dışında uygulamalar yapıyor diye genel görüşmemizi açmış bulunuyoruz. Öğretmen, Millî Eğitim Temel Yasasındaki şu maddeyi hatırlayalım, buna göre çalışmak zorundadır: «Sınıf içi eğitim, sınıf dışı eğitimde bir eğitim uzmanıdır.» Öğretmen, sınıf içinde çocuklara yalnız soyut, ezberci, üretime yönelik olmayan bilgileri vermeyecek. Tabii ki, sınıf içinde öğretmen, ülkenin birçok sorunlarını, o bölgenin sorunlarını, hele hele üretime dönük olması gereken sorunları dile getirmek mecburiyetinde; bu, öğretmenin en asil ve en başta görevi. Örgün eğitim ve yaygın eğitim, diyoruz; ikincisi, yaygın eğitimidir; Millî Eğitim Temel Yasasında geçiyor. Peki, öğretmen, 8 saat çalıştıktan sonra köy kahvesine çıkmayacak mı, köy odasına gitmeyecek mi; orada, ülke sorunlarını köylülerle beraber, yurttaşlarla, halkla tartışmayacak mı? «Ülkenin Millî gelirlerine halk kesimi ne kadar katkıda bulunuyor, sanayici ve ticaret erbabı ne kadar katkıda bulunuyor; bunlardan hangi kesim ne kadar kredi alıyor, bunlar Millî gelirden ne kadar pay alıyorlar?» öğretmen bunları söyleyecektir Sayın MSP Sözcüsü; öğretmenin bu asil görevlerinden bir tanesidir. Sürülen arkadaşlarımızın - ki, nakil değil bunun adı artık, sürgün - hiçbirisi soruşturma geçirmemiştir; öğretmene sorgu sual edilmeden, yasa dışı, çağ dışı, iptidai uygulama getirilmiştir ve kış kıyamet gününde öğretmen, politik nedenlerle, sürülmektedir. Öğretmenlere soruşturma açılmadığını söyledik.

⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B 86 (3 . 1 . 1977), ss.143-147

Öğretmenlerin yakasında parti rozetinin olmaması gerektiğini söyledi MSP sözcüsü. Katılıyoruz. Sürülen öğretmenlerin yakasında TÖB - DER rozeti var; güneş içinde yalım o rozet ve korkunuz ondan, aydınlıktan işte. Onun için öğretmenleri sürüyor bu Hükümet ve Bakanı. Milliyetçi Hareket Partisi Grubu Sözcüsü, hem Türkiye'de sınıf sözcüğüne karşı çıkar, hem de, «öğretmen sınıfı» diye sözlerine başlamaktadır burada. Kimlerin ayırımcı olduğu, bu şekilde ortaya çıkmaktadır, öğretmenler bir sınıf değildir; öğretmenler eğitim emekçisidirler. Eğitim emekçisi, haklarını, hatta grevli, toplu sözleşmeli sendikal haklarını alıncaya kadar görevlerine, uğraşlarına devam edecektir. «Bir Millî Eğitim Bakanının uygulaması» sözüne de karşıyız. Bundan evvelki Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem, Birinci Millî Cephe Hükümetinin Millî Eğitim Bakanı, kendisine, «komando» sözünün söylenmesinden hoşlanıyordu. O zaman, Bakanlığın en önemli yerlerine komando heveslilerini, komando faşistler yerleştirmemiştir de, ne yapmıştır? Hatta bunlardan bir tanesi, Cumhuriyet Hükümetinin Millî Eğitim Bakanına, görüşmelerinde karşı çıkmamış mıdır; gelen öğretmenlere tabanca çekme cesaretini bulmamış mıdır? Biz, Türkiye'de memur kesimine, öğretmen kesimine ve emekçi kesime tam özgürce bir uygulama olduğu kanaatinde değiliz, ben değilim. Sayın İhsan Kabadayı çıktı galiba. Hani ülkede özgürlük var da, Sayın Kabadayı, öğretmenler neden sürülmekte, memurlara neden kıyım uygulanmakta tam bağımsızlığın anlamı, o ülkenin iktisaden, ekonomik ve sosyal olarak, diğer ülkelerde, diğer ülkelere karşı onurunu, saygınlığını koruması demektir; daha, Uluslararası Para Fonu, tezgâhını Türkiye'den yeni alıp gitmiştir. Onun için biz, öğretmenlerin, yurt sorunlarıyla ilgilenmelerine karşı çıkmıyoruz; öğretmenlerin, yurt sorunlarıyla ilgilenmeleri görevidir diyoruz. Arkadaşlar, Sayın Başbakan Süleyman Demirel deyimiyle, «Ülkede polis var, ülkede savcı var, mahkeme var; hakkını kaybeden gitsin oralarda arasın» sözü yanlıştır. Biz biliriz, biz anlamışızdır; siz, ne demek istediğimizi dinleyin. Ülkede savcı ve mahkemelere, Anayasal kuruluşlara biz saygılıyız; ama Birinci MC Hükümetinden bu yana emniyet teşkilâtına doldurduğunuz, Resmî adı, Resmî giysisi polis olan, komandoların raporlarıyla mı o savcılar doğru dürüst görevler yapacaklar? Ülkücü öğretmenlerin sürülmesi diye bir şey katıyen söz konusu değildir. Değildir; bakınız, ülkücü öğretmenler eğitim yuvalarını nasıl sarmışlardır, size elimdeki belgeyi gösteriyorum: Kayseri Eğitim Enstitüsünün yemek fişinde kurt resmî var, mühür var, fotokopilerini veririm. Ankara'nın hemen yakınında, yanında, Hasanoğlu Öğretmen Lisesinde Bengütaş isimli bir dergi çıkar... Bu dergi, Hasanoğlu Öğretmen Lisesinde çıkarılan bu dergi, bir partinin yayın organından başka bir şey değildir. Hasanoğlu Öğretmen Lisesinin 2/B sınıfında Dokuz Işık Doktrini 1, 2, 3... 9 diye şu an yazılıdır, eğer beni milletvekili olarak oraya götürme cesaretiniz varsa, buyurun şimdi hemen gidelim; ben, korkuyorum demiyorum. Değerli arkadaşlarım, ülkemizdeki öğretmen sürgünleri, öğretmen kıyımları çağ dışıdır, yasa dışıdır. Ülkemizdeki öğretmen sürgünleri çağ dışıdır, yasa dışıdır, iptidaidir

ve ihbarcılara itibar edilerek yapılıyor diyoruz. Size örnek: Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü «Şube: 5, Sayı: 24 301 (0173)» Hüseyin Kavas ile Musa Yanık ve arkadaşları. Düzağaç Kasabası Sincanlı Afyon «Dilekçeniz işleme konulmuştur, sonuç ayrıca bildirilecektir. Bilgilerinizi rica ederim.» Sincanlı ilçesinin Düzağaç kasabasında uydurma imzalarla öğretmen arkadaşlarımız buraya ihbar edilir. Sonunda, namuslu, dürüst vatandaşlarımız farkına varır, ihbar etmediklerini söylerler. İşte, belge elimde, fotokopisini size vereceğim. Size bir örnek daha anlatıp sözlerimi bağlayacağım. Millet Meclisi kâğıdının fotokopisi: «Millet Meclisi Özel 15.10.1977 Sayın İzzet Koca. Bana intikal ettirmiş olduğunuz öğretmen hakkındaki şikâyetinizi Millî Eğitim Bakanına intikal ettirdim. Yapılması için takip ediyorum. Bilgi edinmenizi rica eder, saygılar sunarım. Dr. Nazım Baş AP İçel Milletvekili» Demek ki, ülkemizdeki öğretmen sürgünleri, öğretmen kısımları - daha bunların binlerce örneğini gösterebileceğimiz gibi - kesinlikle hukuka, yasaya ve çağdaş yöntemlere aykırı olarak yapılmakta, ihbarlar değerlendirilmekte ve çağ dışı yöntemlerle yapılmaktadır. Bütün bunların hepsini Ali Naili Erdem ve Nahit Menteşe'nin mensubu bulunduğu parti, Adalet Partisi, çarpık kapitalist düzenin nasıl temsilcisi ise, uluslararası şirketlere, ülkedeki araçlara, tefecilere, kapkaççılara, karaborsacılara nasıl yakınsa ve onların temsilcisi ise, bu bakanlar da onların usturuplu uygulayıcısıdır; tarih onların dersini verecek. Mahkûm edecektir. Halka şikâyet edeceğiz; en büyük şikâyet kurulumuz halktır. Tümünüze saygılar sunuyorum.”

İsmail Akın (Afyonkarahisar)’ın konuşmasından sonra Millî Eğitim Bakanı Nahit Menteşe Döneminde Millî Eğitim Bakanlığında Yapılan Tayin ve Nakiller Konusunda genel görüşme açılmasına yapılan oylama ile karar verilmiştir.⁷

Genel Kurulun 3.1.1978 tarihli 86 ncı Birleşiminde açılması kabul edilen genel görüşmeye başlanmış fakat hükümet olmadığı için genel görüşme ertelenmiştir.⁸

26.1.1978 tarihinde yapılan 98 inci birleşimde genel görüşme tekrar ele alınmış ve aşağıdaki ilk konuşmayı İsmail Akın (Afyonkarahisar) yapmıştır:⁹

“Sayın Başkan, Değerli Milletvekilleri;

huzurunuzda öğretmenlerin sürgün ve kısımlarıyla ilgili Genel Görüşme önergesini veren imza sahiplerinden birisi olarak çıkmış bulunuyorum. Bize Birinci ve İkinci Milliyetçi Cephe Hükümetleri ve onların Millî Eğitim Bakanlarının çağdışı uygulamalarıyla ilgili Genel Görüşme olanağı tanıdığınız için Yüce Meclise, şükran borçlarımızı iletirim. Sayın milletvekilleri, Kurtuluş Savaşımızda Mustafa Kemal'in yanında yer alarak emperyalizme karşı savaşan

⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B 86 (3 . 1 . 1977), s.148.

⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B 97 (25 . 1 . 1978), s.413

⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B 98 (26 . 1 . 1978), ss.459-461

meslektaşlarını örnek alarak, devrimleri halk kitlelerine tanıtan, öğreten, insanlarımızın çağdaşlaşmasında büyük, çabası olan Cumhuriyet öğretmenleri, köy enstitülerini kuran, köy enstitülerinden mezun olur olmaz, ülkemizin en uçta, en ulaşılmaz köylerine bilimin ışığını götüren yoğaltıcı, insan yerine üretici insan yetiştirmeyi uğraş seçen öğretmenler, eğitimin emperyalist, kapitalist, ırkçı, şoven, feodal baskıdan kurtarılmasını, biçimde ulusal, özde halkçı niteliğe kavuşmasını, iş edinmiş öğretmenler, körpe dimağın gelişmesinde insan mimarı, gençlerimizin çağdaş yönlendiricisi öğretmenler, evet Türkiye'nin halkçı, devrimci öğretmenleri, Birinci Milliyetçi Cephe Hükümeti döneminde ve hiç kesinti olmaksızın İkinci Milliyetçi Cephe Hükümeti dönemlerinde sürülmüş, kıyılmış, öldürülmüşlerdir, saldırıya uğramışlardır. Millî Eğitim Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı eğitim kurumları, komandoların Devletten maaş alan, parti karargâhı haline getirilmiştir. Eski Millî Eğitim Bakanları Ali Naili Erdem ve Nahit Menteşe, öğretmen yetiştiren kurumları ve özellikle eğitim enstitülerini, komandoların cephaneliği haline getirmiş, on binlerce gencin bu okullara girme olanaklarını elinden almıştır; anayasal kuruluş, Danıştay'ın yürütmeyi durdurma ve esastan bozma kararlarını uygulamamışlardır. Eğitim enstitülerindeki zorbalık uygulamalarına dayanamayan halk çocuklarının binlercesi, on binlercesi bile okulları terk etmek zorunda kalmışlardır. Okulu terk eden halk çocuklarının yerine getirilen bir partinin militanı komandolar, yedirip, içirip, beslenmiş ve halk çocuklarına tekrar saldırmışlardır. Ders yılı ortasında, kış kıyamet mevsiminde, sorgusuz sualsiz, yurdun bir ucundan öbür ucuna öğretmen sürgününün nedeni bir sınıfa, para babalarına hizmetten başka bir şey değildir. Çünkü öğretmen sürgününün amacı temelde ekonomiktir. İhbarcılık, tutuculuk, gayretkeşlik, sürgün ve kısımlarda araçtır. Öğretmenlerin ve tüm ilericilerin ekonomik alanda gerçekleştirmek istedikleri yenilikler, altyapı değişiklikleri, çağdaşlaşma çabalayacağınız gereği öğretmenlerin örgütlü uğraşları türlü güçlûğe ve zorbalığa karşı, öğretmenlerin %50'sini bünyesinde toplayan demokratik baskı unsuru TÖB-DER ve onların ekonomik, demokratik talepleri, iç ve dış sömürücü sınıfların temsilcisi MC Hükümetlerini kuşkulandırmıştır. Kuşkulanan ve korkan MC Hükümetleri ve onun Millî Eğitim Bakanları, gayretkeşlikle ihbarcılara rağbet ederek öğretmenleri sürmüşler, kıymışlar, özlük haklarını ve meslek sorunlarını göz ardı etmişlerdir. Size sürgünlerden bir - iki tane örnek vermek isterim: 16 Şubat 1976 yılında Afyon'da Şemsettin Karahisar Ortaokulu öğretmenlerinden bir tanesi, Çorum Sungurlu'nun Tuğlu köyüne atanır. Bu öğretmen Tuğlu köyüne gittiğinde görür ki ortaokul diye gösterilen yerde 8 nüfuslu bir aile yaşamaktadır; sürgün hayalidir. İkinci Milliyetçi Cephe Hükümeti döneminde Afyon Sincanlı'nın bir köyündeki bakkal, o köydeki öğretmeni ihbar eder, «Bizden değildir» diye şikâyet eder, arkasından ilkokul mezunu olamayan bakkal, o okula müdür olarak atanır; dosyası Afyon Sincanlı Kaymakamlığında beklemektedir. Bunu uyan Sincanlı İlköğretim Müdürü, «İlkokul mezunu müdür olamaz, ilkokul mezunu dahi olmayan bakkal müdür

olamaz» diyen Sincanlı İlköğretim Müdürü sürgün edilir. İşte, ihbarcılara rağbet etmenin ve körü körüne öğretmen kıyımının bir tipik örneği. Sayın milletvekilleri, İkinci Milliyetçi Cephe Hükümeti ve onun Millî Eğitim Bakanı, ilerici, yurtsever, çağdaş öğretmeni sürmekle, yalnız öğretmenleri cezalandırmamıştır; öğretmen sürgünü ile öğretmenin karısı, öğretmenin çocukları, eğitime muhtaç ülkemizin yoksul halkının çocukları da cezalandırılmıştır. Anayasamızın 35 nci maddesine uygun olmayan bu hareketle Anayasa dışı hareket etmiştir. Anayasamızın 35 inci maddesinde, «Aile Türk toplumunun temelidir. Devlet ve diğer kamu tüzelkişileri, ailenin, ananın ve çocuğun korunması için gerekli tedbirleri alır ve teşkilâtı kurar» emri vardır. Tespit ettiğimiz 51 ilçede, 217 tane öğretmen eşlerinden ayrılarak, eşlerinden ayrılmaya mecbur edilerek sürülmüş, çoluğundan, çocuğundan, eşinden ayrı kalmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün, «Milletleri kurtaranlar yalnız ve ancak öğretmenlerdir» sözüne saygılı, yurt sorunlarına değinen ve yurt sorunlarını tartışan öğretmenleri, «Politika yapıyorsun» diye sürmek, kıymak, yasa dışı uygulamaya tabi tutmak, Anayasamızın 20 inci maddesine de saygılı olmamak demektir. Anayasamızın 20 inci maddesi, «Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir; düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim ile veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklayabilir ve yayabilir. Kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz» diye emretmektedir. «Öğretmenler politika yapıyor, partililik yapıyor» diye yapılan sürgünler tamamen kastidir. Asıl politika yapan, yakasına bir partinin rozetini takan, hatta stajyerliği dahi kalkmamış olan öğretmenler taltif edilmekte, bir partinin militanı komandolar müdürlüklere, genel müdür muavinliklerine, hatta genel müdürlüklere getirilebilmektedir. Sayın milletvekilleri, kendi sorunlarını yurt sorunlarından ayırmayan Cumhuriyet öğretmenleri, Atatürkçü, devrimci öğretmenler sorunlarına gerçekçi çözümleri bulmak için örgütlenmişlerdir. Demokratik baskı unsuru ve dayanışma yöntemleriyle sorunlarına gerçekçi çözüm aramakta ve TÖB - DER çatısı altında toplanmaktadırlar. 150 bin üyeli ve 660 şubeli demokratik merkezîyetçi TÖB - DER'i kırmak ve onun yöneticilerini, üyelerini sürgüne, kıyım ve öldürmeye yönelik çağdışı yöntemler halka saygısızlıktır, Anayasaya saygısızlıktır. Anayasamızın 29 uncu maddesi, «Herkes önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir. Bu hakkın kullanılmasında uygulanacak şekil ve usuller kanunda gösterilir demektir. İkinci MC Hükümeti ve Millî Eğitim Bakanı zaten kısıtlı antidemokratik ve 12 Mart döneminde yasalaşmış 1630 sayılı Dernekler Yasasının hiçbir maddesine muhalefet etmeyen TÖB -DER ve TÖB-DER'li öğretmenleri, yasa dışına çıkmadığı için, yasa ile mahkûm edemediğinden çağdışı yöntemleriyle mahkûm etmeye çalışmıştır. Değerli arkadaşlar, İkinci MC Hükümeti ve onun Millî Eğitim Bakanı, yasa dışı acımasız uygulamalardan dolayı çağdaş düşünceli öğretmenleri yıldırıldığını sanmış, yıldıracağını sanmış ve aklanmıştır. Yasa dışı uygulamasından dolayı tarih onları mahkûm edecektir, mahkûm etmektedir. Bundan hiç kimsenin kuşkusu

olmamalıdır. Çünkü Türkiye, demokrasinin bilinci içindedir, yakın günlerde ülkemizdeki siyasi gelişmeler bunu göstermiş, kanıtlamıştır. Yoksul çocuğu öğretmen, uyuma politikasını değil, gelir dağılımı adaletsizliğini anlatacak, varlıklı çocuklarıyla yoksul çocuklarının durumunu tabii ki, görevi gereği kıyaslayacaktır. Çalışarak geçinen, halkını seven öğretmen, tekeli sermaye ve uluslar arası şirketlerin soygununu örnekleriyle sorumlulukla anlatacak; haşhaş, buğday, pancar fındık ve pamuk gibi tarım ürünlerine uygulanan aldatmaca taban fiyatları ile üreticinin ve bir avuç mutlu azınlığın yaşamını karşılayacaktır. Bu politika değil, öğretmenin yurtseverlik görevidir. Yurtsever öğretmenler yoksul halkla birlikte huzurlu, özgür, ekonomik olarak güçlü oluncaya dek, eğitim, öğretim özgürlüğü sağlanıncaya dek, politik baskılar tümüyle kalkıncaya dek mücadelesini örgütlü olarak sürdürecektir. Birinci ve İkinci Milliyetçi Cephe döneminde bile, eğitim ordusunun %50 sini çatısı altında toplayan TÖB - DER demokratik örgütlenmesini hızla tamamlayacaktır. Genel Görüşmemizde tüm diğer öğretmen özlük ve meslek sorunları göz önüne dökülecek ümidindeyim, halkımıza anlatılacak ümidiyle, inanarak tümünüze saygılar sunar, teşekkür ederim.”

İsmail Akın (Afyonkarahisar)’ın konuşmasından sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Ferhat Arslantaş (İzmir) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁰

“Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri; Millet Meclisinin 3.1.1978 tarih ve 86 ncı Birleşiminde aldığı Genel Görüşme kararı nedeniyle Grubum adına huzurlarınızdayım. Afyonkarahisar Milletvekili Sayın İsmail Akın ve 9 arkadaşının verdiği önergedeki sorun, öğretmen kıyımı, sürgünü ve zulmü ile ilgili olarak bir Genel Görüşme istemiydi. Ve siz halk adına, hakları elinden alınan çaresiz, arkasız bırakılan 300 binlik eğitim ordusu adına bu Genel Görüşme isteğini kabul ettiniz, konunun derinliğine, genişliğine tartışılmasını sağladınız; bu nedenlerle de ayrıca tümünüze saygılarımı sunmama müsaade ediniz. Kışın, kıyametin teknolojiyi bile yendiği bugünlerde, ulaşımı büyük ölçüde aksattığı bugünlerde Cumhuriyet adına konuya parmak basacağız ve İkinci MC, ya da ondan sonra kurulan Hükümet dönemine eğileceğiz. İkinci MC Hükümeti, tarihin o durdurulmaz akışı içinde geldiği yere, yine tarihe gitti. Ancak, yaptığı zulüm, kıyım, işkence halen ortada duruyor. Sayın milletvekilleri, demokrasi diyen, adı «Adalet» olan partinin adaletsizlikleri ile onların adaletsizliklerine iştirak etmişlerin öğretmen zulmü, kıyımı üzerinde en ağır biçimde duranların, bunu engelleyeceğiz, kamuoyundan gizleyeceğiz sanmaları bir gaflet idi; engelleyemediler, bütün evrakları ile suçları ile şimdi suçüstü yakalandılar. Sayın milletvekilleri, 3.1.1978 tarihinde yapılan müzakerelerde, MSP grubu sözcüsü arkadaşımız, yasal dayanağı olmayan, öğretmeni moral olarak yıkan her türlü uygulamaya karşı çıkar gözüktü; Anadolu’nun katı gerçekleri içinde, Atatürk Cumhuriyeti için, çağdaş bir

¹⁰ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B 98 (26 . 1 . 1978), ss.461-464

Türkiye için mücadele eden öğretmenlerin yanında yer alır davrandı. Ancak, bu Genel Görüşmeyi kuru bir istatistik bilgi alma biçiminde yorumladı. Bu yorum, konuya ne kadar yüzeysel, biraz da mistik yaklaştığının ayrı bir örneği oldu. Evet, toplumumuzun moral ve ahlâki değerleri vardır; çağımızın vardır, çağımız insanının vardır. Ancak, bu değerler çağ dışı skolastik eğitim anlayışı ile bugüne değin gerçekleşemedi; Türk halkına bütün boyutları ulaşamadı, gerçekleşemez de. Bunun için, Mustafa Kemal ve Anadolu İhtilalini, gerçeğini kavramak ve içimize sindirmek gerekir; Anayasamızın 2 inci maddesindeki Millî, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti ilkesine kesinlikle bağlı kalmak gerekir. Bu ilkelere bağlı olan, onu hayata aktarmak için mücadele eden öğretmenlerin ekonomik, sosyal, psikolojik, hatta politik sorunlarına eğilmek gerek herhangi bir partinin açısından değil politik yaklaşım, Anadolu insanına, Türk halkına daha tutarlı ve geçerli eğitim açısından, Millî Eğitimi amaçlarına ulaştırma açısından, toplumun yeniden ve gerçekten yapılması açısından, kısacası, çağdaş bir Türkiye yaratmak açısından yaklaşmak gerekir. Sayın milletvekilleri, yine o gün, Milliyetçi Hareket Partisinin o günkü sözcüsü, kendi içinde çok çelişkili, yüzeysel analizlerle o kadar zikzak çizdi ki, hangisi üzerinde durarak konuya açıklık getirmekte tereddüt ettik, şaşırdık. Yalnız, sayın sözcünün babacan tavrı üzerinde herhangi bir çelişki yoktu, iyi niyetinden de kuşkusuz bir şüphemiz yok; ama maalesef çok çelişkiliydi konuların içinde. Evvela, öğretmen, bir sınıf değildir, öğretmen, eğitim hizmetlerini üreten kafa ve yürek insanıdır. Onlara ve sorunlarına çağdaş, bilimsel yöntemlerle yaklaşmak gerekir. Sorunları, ülkemizin sorunları içindedir ve öğretmen bu bilinçte olduğu için egemen güçlerin hışmına uğramaktadır. Bunun somut belgeleri vardır, hem de çok vardır «Eğer Tanrı yeryüzüne inseydi öğretmenliği seçerdi». Yıllardan beri düşünürün diliyle Sayın MHP Sözcüsü. Türkiye'mizdeki bu çağdışı kıyımı gören Tanrı, Mersin'den Van'a; Adıyaman'dan Kars'a; Aydın'dan bir başka ile bu kışta kıyamette kimsenin sürülmesine de herhalde izin vermezdi. Azından, eğer inseydi, Türkiye'de bu kadar gaddar, içi sızlamadan, kışta kıyamette 300 binlik öğretmen ordusunun ezilmesine müsaade etmezdi. Sayın Sözcü, «Öğretmen kıyımını yapan şoven kadroların, faşist kadroları bu önerge ile ilgisini kuramadım» diyor. Kuramaz; kurmak istemezse, kuramaz. 1075 öğretmeni yalnız ilköğretimde, isteği dışı süren makineye gözlerinizi kapar, içinize sindirirseniz; tüm eğitim enstitülerinde kurulan kadroların, daha evvelki gün Kars'ta öldürülen öğretmenin durumunu görmemezlikten gelerseniz, kuramazsınız. Eğitim Enstitülerinde örgütlenenler bugün pek çok insanın, öğrencinin, hatta milletvekilinin rahatlıkla, bir eğitim yuvasına girercesine gönüllü rahat, huzur içinde giremeyeceği bir durumu yaratırsa, tabii tarih de sorar, Parlamento da sorar, Türkiye'nin aydın insanı da sorar. Gencecik yaşta insanlar koşullandırılıyor. Onlara, bir kısım çağ dışı, bilim dışı, Türkiye'nin gerçeklerinin dışı bilgiler aktarılıyor; birinci elden değil, ikinci, üçüncü, dördüncü ellerden. Ve bu koşullanmış insanların ondan sonra kimseyi gözü görmüyor; eğitim yuvalarında, öldürmek, muştalamak, vurmak, sopa vurmak, tokat atmak,

öğretmene hakaret etmek gibi eylemlerle karşı karşıya kalıyorsunuz. «Eğitim» dediğimiz, yüce bir değerdir. Bu değer içinde bu türlü eylemlerin hiçbirisi yoktur, olmamalıdır. «Bunlar komando değil» diyor. Peki, o zaman düşünelim; ya nedir bunlar? Elinde bir partinin belgesini taşımadan eğitim enstitülerine giremeyenler, kimseyi sokmayanlar kimlerdir? Nedir bunlar? Arkadaşlar, her halde bunlar, Duçe'nin yıllar önce İtalya'da kurduğu milis örgütleri olmasa gerekir, olmamalıdır; ya da Hitler'in çağdaş faşizmi içerisinde kurduğu «SA» ya da SS'ler değildir, olmamalıdır; ama özentileri vardır, bu yönde ilerlemektedirler; her geçen gün, bu eylemlerini, bu tavırlarını Türkiye'de sürdürmeye yönelmektedirler. Bunun adını koymak lazım gelir. Şimdi, bütün bu yapılan kıyım, sürgün, bilmiyorum hangi sözcüklerle anlatılır. Öğretmen adayı olan binlerce eğitim enstitüsü öğrencisi, eğer bugünün gerçekleri içinde Danıştay kararlarına rağmen okula giremiyorsa, bunun adı faşist uygulama değil de, nedir? Acaba, demokrasiyi bazı arkadaşlarımız ki tenzih ederim Büyük Millet Meclisi üyelerini, eğitim yuvalarında güya eğitimci sıfatıyla müdür, öğretmen, yönetici sıfatıyla bulunan insanlar eğer böyle anlıyorlarsa, bunun adı faşizm değil de nedir? Sayın milletvekilleri, eğer, «Barış» sözcüğünde, «Demokrasi» sözcüğünde içtenlikliyse, onu hayata geçirmek istiyorsak, ki biz kararlıyız, gerçekleri görelim; nereden gelirse gelsin, şiddete karşı çıkalım, yasaları uygulayalım. Yine, Sayın MHP sözcüsü, «Türkiye hiçbir yere bağlı değil» diyor. Peki, sizin ve şimdi dönemimizde Amerikan ambargosunun kaldırılması uğraşımını nasıl yorumlayacağız? 70 sente muhtaç hale geldiğini kendinizin söylediği ülkemiz ekonomisi konusunda, IMF'nin dikte ettirmek istediği, arzuladığı önerilerini nasıl değerlendireceğiz? Mustafa Kemal Atatürk, «Tam bağımsız Türkiye demek» diyor, «ekonomik, siyasal, askeri ve kültürel bakımdan tam bağımsızlık demektir» diyor. Yorum açık; kaydırmaya, saptırmaya gerek kalmayacak kadar açık. Sayın milletvekilleri, elimizde kıyım listeleri var. «Kıyım yok» diyen arkadaşlarım için söylüyorum, (listeleri göstererek); bu, Danıştay'a dava açan öğretmenlerin listesi. Sayın Asal yine, İzmir Milletvekili, buradan bir kitap göstermişti. Anadolu'da sürüm sürüm süründürülen öğretmenlerin listesidir. Bakınız, bu, 34 sayfadır vaktinizi almak istemem, bu sayfaları okuyarak vaktinizi almak istemiyorum; ama zamanı gelirse onları da okur birer birer, her yerde, yasa adına, Cumhuriyet adına hesaplarını sorarız, sormak görevimizdir. Bu listeler sadece Danıştay'a dava açanları gösteriyor. Dava açmayanlar belki bunlardan fazladır. İşte liste; önümüzde; her sayfasında 65-70 öğretmen adı yazılı; toplam sayfa sayısı 34, bunun, Dört işlemden birisini yapınız, bir çarpım işlemini yapınız; MC döneminde kıyılıp, dava açan öğretmen sayısı 3 bin civarında. Bunlardan, yürütmenin durdurulması kararı alanların sayısı ise, 2 bini aşkın. Kısa bir dönem içinde sadece dava açan 3 bin kişi, yürütmenin durdurulması kararı alan 2 bin kişi. Mevsimli mevsimsiz, evinden, eşinden, çoluk çocuğundan ayrılan, sürülen 3 bin kişi bunlar. Eğer kıyım bu değilse, nasıl olacak arkadaşlar? Bu işlemlerin en az 2 bin tanesi Danıştay'ca yasaya aykırı bulunuyor, diğerleri hakkında daha

henüz karar verilmemiş. Bir hükümet kısa bir süre içinde sadece bir bakanlıkta, Millî Eğitim Bakanlığında -üzerine basarak söylüyorum- sadece Millî Eğitim Bakanlığında en az 2 bin sayısı daha çok ya, yasaya aykırı işlem yapmışsa, işte bu, kıyımdır ve zulümdür. Eğer, Manisa Saruhanlı Lisesi öğretmeni İhsan Cengiz, Aralık ayı içinde Kars Arpaçay ilçesi Koçköy Ortaokul öğretmenliğine naklediliyorsa, bu bir kıyımdır; aynı okul Öğretmeni Doğan Yeniçerioğlu, Artvin Şavşat Ortaokulu öğretmenliğine naklediliyor ve eşi Saruhanlı'da ilkököl öğretmeni olarak bırakılıyorsa, bu kıyımdan da öte, bir zulümdür. Anayasanın, aile birliğini koruyan hükümlerine rağmen bu yapılıyorsa, işlem hukuk dışıdır. Hiçbir haklı nedeni olmadan bu işlemi yapanlar, bu işlemler hakkında Danıştay'ın verdiği yürütmenin durdurulması ya da iptal kararlarını uygulamayanlar, «Hükümet» adını taşıyalar bile, hukuk dışıdır. Elbette, hukuk dışı bu işlemlerin ve hukukun dışına düşen eski yönetimin hesabını sormak hakkımızdır. Halk adına, ulus adına, kıyılan, ezilen, horlanan ve zulme uğrayan öğretmenler adına hakkımızdır, hukuk devleti adına hakkımızdır. Geçmiş Hükümetin Sayın Bakanı ve sahip olduğu düşünce, bu hesabın altında kalacaktı. Yarınımızı teslim edeceğimiz çocuklarımız, öğrencilerimiz için, veremediğiniz, veremeyeceğiniz bu hesabın altında kalacaksınız. Bunların hesabını sormak hakkımızdır; eğer biz soramazsak, bundan sonra gelenler sormalıdır. Türkiye'de yasalar egemen olmalıdır, öğretmen örgütleri üzerinde oynanan her türlü oyunlar için bu hesap mutlaka görülmelidir. Sayın milletvekilleri, belgeler bitmiyor, çok; ben bir kısmını getirdim, bunlar Resmî. İlköğretim Genel Müdürlüğü imzasıyla, Millet Meclisi görüşmeleri için verilen rakamlara bakınız - sözü geçen, eski genel müdürdür - son 4 ay içinde, hakkında yasa dışı işlem yapılan öğretmen sayısı, sadece İlköğretimde - yerel seçimlerden 1 ay önce ve yerel seçimlerden sonraki dönem ne kadarsa o kadar süre içinde, 2 aylık bir dönem - düşünün; sadece bakanlık düzeyinde 1075. İlköğretim Genel Müdürü, bundan evvelki müdür ve sizin döneminizdeki müdür arkadaşımızın rakamlarıdır bu 1075 öğretmen, sadece ilköğretimde kıyıma uğramış. Buna, iller düzeyindeki rakamları ekleyiniz; çünkü vilayetlerde sürülen öğretmenlerin ne kadar olduğu belli değil. Kaç muhbirin, hangi nedenlerle vali, Millî eğitim müdürü nezdindeki girişimleriyle, eğitim ordusunun kaç tane Atatürkçü öğretmenine zulmedildiği, kıyıldığı belli değil. Arkadaşlar, bu, bizim öğretmenimiz, bunlar belki yakınlarımız; çocukları çocukları var, yakınları var, bizden insanlar bunlar. Bu ülkenin eğitim gibi en önemli sorununu teslim ettiğiniz insanlar. Sayın milletvekilleri, zamanımın darlığı nedeniyle size sunmak istediğim bir kesin belgeyi sunamadım; ancak teknik öğretimdeki sürüm, kıyım işlemi, atama, yer değiştirme işlemi burada; merak eden herhangi bir saygıdeğer arkadaşına vermekten büyük mutluluk duyarım ve bu zulüm, kıyım o denli ilerledi, o kadar ileriye gitti ki, nihayet halk dayanamadı buna; halk, Reisicumhura 4 bin imzalı dilekçe verdi, «Anayasaya rağmen, yasalara rağmen zulmediyorlar, öğretmenimize» diye, bir kasabada, Manisa'nın Saruhanlı Kasabasında. Bakınız, dilekçeleri uzatmışlar ellerine. Her arkadaşına her an sunmaya hazırım bu

belgeleri. Halk, öğretmenine sahip çıktı; ama gözü dönmüş, kendi düşüncesinden başka doğru düşünce olabileceğini düşünmeyen bir kesim beyinler, kendi yandaşlarını, arkadaşlarını kıymaktan, koltuk adına kıymaktan, ikbal adına kıymaktan, bazılarına kölelik etme adına kıymaktan vazgeçemediler. Millî eğitimimiz bu kaostan, bu karmaşanın içinden çıkmalıdır. Bunu çıkarmak Türkiye Büyük Millet Meclisinin görevidir; hem en başta, en asil görevidir. Biz, yoksul Anadolu insanının, Türk insanının problemlerini çözmek üzere buradayız. Demokratik kurallar içinde, Anayasa içinde bunlara çözüm bulacağız. Bunun için, suçluluklarını açıkladığım kadarıyla bile, somutlaşan kadrolar için süratle ve etkin önlemler almak vazgeçilmez ödevimizdir. Kıyım ve zulüm olgusuna hizmet eden ve bizzat gerçekleştiren kadrolarla öğretmen yetiştiren kurumlara çöreklenen her türlü militanları, faşist militanları, her türlüşünü karşıımıza alalım; eli zincirli, sopalı, bıçaklı, muştalı ve tabancalı insanları eğer insan denilirse tabii Cumhuriyet yasalarının sınırına çekelim; okumaya engel olan, öğretmenine vuran, döven, hatta öldüren, her türlü zorbalığa «dur!» diyelim; her türlü terörizmi, ülkemiz ve insanının çağdaşlaşmasına engel olduğu gerçeğini vurgulayalım. Yurdumuzda barış, kardeşlik, özgürlük ve demokrasi ancak bu yöntemle sağlanır. Geliniz sayın milletvekilleri, gerçeklerde birleşelim, toplumumuzun mutluluğu için vereceğimiz mücadelede birleşelim. El ele, gönül gönüle ve yan yana, can cana olalım; Mustafa Kemal'in istediği toplumu kurmada birleşelim. Bu inanç ve duygularla, sayın milletvekilleri, tümünüze teşekkür ediyor, Grubum adına en içten saygılarımı sunuyorum.”

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Ferhat Arslantaş (İzmir)’ın konuşmasından sonra Millî Selâmet Partisi Grubu adına Hasan Seyithanoğlu (Kahramanmaraş) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹¹

“Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri; Grubum adına hepinizi saygıyla selamlarım. Millî Eğitim Bakanlığında yapılan tayin ve nakillerle ilgili görüşlerimizi açıklamak üzere huzuruza çıkmış bulunuyorum. Millî Selâmet Partisi olarak, insanımıza yönelen her türlü haksızlığa ve kıyıma şiddetle karşı olduğumuzu belirtmek isterim. Ülke yönetimini elinde bulunduranların, insanımıza karşı âdil ve merhametli bir tutum içerisinde olması şarttır. Merhamet ve adalet duyguları yüreğinde yer bulmamış kişilerin, değil devlet adamı, herhangi bir vatandaş dahi olması zararlıdır; ama ne yazık ki, toplumumuz nice zamandan beri bu tür haksızlıkların ve kıyımların sergilendiği bir arena haline gelmiştir. Bizler, bugün bu kötü sonuçlara ve örneklerle bakarak şikâyetlerimizi dile getiriyoruz. Oysa, yalnız şikâyetle bulunmak konuyu çözümümez. Asıl olan, bu tür haksızlıkların kökünü kurutmaya yönelik bir çalışma içerisinde olmaktır. Kaldı ki, dile getirdiğimiz şikâyetlerimiz de tek taraflı şikâyetler görünümündedir. Yani, haksızlığa, kıyıma uğrayan insanlar, kendi siyasal çizgimizin içinde yer almışlarsa, ancak o zaman, uğradıkları kıyım ve

¹¹ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B 98 (26 . 1 . 1978), ss.464-466

haksızlığa karşı çıkıyoruz; bu konuda, ancak kendi çevremizin kayıracısıyız. Kendi siyasal düşüncemize aykırı gördüğümüz herhangi bir vatandaşımızın zulme uğraması bizi hiç ilgilendirmiyor. Koruyuculuğumuz, kayıracılığımız âdil değildir. Bu ülkenin insanlarını bir bütün görmek, haksızlığa uğrayan kim ve hangi düşünceden olursa olsun, tarafımızdan aynı adalet duygularıyla himaye bulması şiarımız olmalıdır. Sayın milletvekilleri, hepinize soruyorum: Hepimiz ancak, kendi siyasal örgütümüzün ve çevremizin avukatlığını yapmıyor muyuz? Oysa, bu milletin kurtuluşu, ancak, sınıf ve siyasî düşünce farkı gözetmeksizin bu milletin avukatlığını yüklenmemizle mümkündür. Ben, öğretmen kıyımını gündeme getiren arkadaşımın davranışını kınamıyorum. Haksızlığa uğradığını sandığı, gördüğü ve inandığı öğretmenlerin savunuculuğunu yapıyor. Onun bu davranışını kınamadığımız kadar da, eksik ve taraflı bir davranış olduğunu söylemek isterim. Ortadaki gerçek şudur: Hakkı savunanlar, bir öğretmen camiası değil, bir öğretmen kesimidir. Meselâ, bir başka öğretmen kesimi de aynı şekilde, iddia edildiği gibi, bir kıyım uğrasaydı, bu arkadaşımız acaba aynı duyarlılığı gösterecek miydi? Şimdiye kadarki uygulamalara bakarak kesinlikle söyleyebiliriz ki, hayır. Kendi düşüncesine yatkın olmayan kişilerin kıyım uğramasından, garip, hatta insanlık dışı duygularla zevk alan bir gelenek içindeyiz. Nitekim, Millî Eğitim Bakanlığının kendilerinde olduğu dönemde bunun örneklerine tanık olduk. Hatta denebilir ki, onların bu tutumu, bu kötü geleneğin yolunu bir hayli genişletti. Bundan sonra da göreceğiz. İşte iktidardırlar, Millî Eğitim de ellerindedir. Bizzat kendilerinin de kıyım başvurup vurmayacaklarını da göreceğiz. Korkarız ki, daha önceki uygulamaları gibi, bu kere de yine kendilerine ters buldukları öğretmenleri kıyım tabi tutacaklardır ve buna da «temizleme eylemi» diyeceklerdir, «faşist işgali kırma eylemi» diyeceklerdir. Yine bir yığın öğretmen yerinden yurdundan edilecek, tıpkı Cumhuriyet Halk Partisi sözcüsünün tablolastırdığı biçimde, kış kıyamet demeden, karı koca demeden sürgünlere gönderileceklerdir. Biz, bunu, gün gibi görüyoruz. Eğer uygulamaları bizi haklı çıkarmazsa, gerçekten tarafsız bir anlayış içinde davranırlarsa, yalnız bir kesimin değil, bütün öğretmen toplumunun hakkını hak görürlerse, bir ayırma gitmezlerse, kısaca, kendi deyimleriyle, «hakça» davranırlarsa, andımız olsun, şartımız olsun, gelip bu kürsüden onları tebrik ederiz. Biz siyasal partiler olarak birer belli zümrenin savunucusu değil, top yekûn bu ülkenin ve insanların savunucusu olmadığımız sürece, değil öğretmenlerin, bütün yurttaşların kendi içinden parçalanmalarının, bölünmelerinin önüne geçemeyiz. İnsanımıza, hakkının savunucusu bir parti değil, devlet olduğunu, hükümet olduğunu anlatmadıkça, bu parçalanmaya biz sebep oluyoruz demektir. Bizler bu parçalardan herhangi birini şemsiyemiz altına alırsak, bu parçalanma daha da büyür ve keskinleşir. Himaye kanatlarımız bu parçalardan birine veya birkaçına değil, bütün yurttaşlarımıza, bütün kamu görevlilerimize ulaşmayınca yanlış yoldayızdır, adil değilizdir, tarafsız değilizdir, hükümet olmaya liyakat belirtmiyoruz demektir. Sayın milletvekilleri,

asıl görüşülmesi ve karara bağlanması gereken husus budur. Savaşımız, kıyıma karşı olmadıkça, bu iş çözümlenemez. Kendi şemsiyemiz altındakilerin hakkını hak, gayrısınınkini batıl saydığımız sürece, bu kıyımı biz istiyoruz demektir, bu haksızlık devam etsin demektir. Kendimize batan iğne karşısında feryadı basıyor, diğerlerine batırılan çuvaldıza «oh oldu» diyorsak, bizzat bu fitneyi biz üretiyoruz demektir; balık baştan kokmuş demektir. Sayın milletvekilleri, biz Millî Selâmet Partisi olarak, her türlü adam kayırmanın, kıyımın şiddetle karşısındayız. Bu hatalı yoldan dönülmelidir. İlk bakışta bize zor gelse de, kendi bindiğimiz dalı kesiyoruz gibi gelse de, bu yanlış tutumdan dönülmelidir. Özellikle, hükümet olanlar, bu yurdun bütün insanlarını, birini ötekinden tefrik etmemelidir. Hükümet demek, şemsiyesinin altına bütün milleti alan kuvvet demektir. Eğer biz aynı ailenin çocukları demek olan bu ülkenin insanlarına ayrı bakış açıları ile yaklaşıyorsak, bu kavganın sonu alınmaz ve biz, eğitim kurumlarımızı birer Millî Eğitim kurumları haline dönüştürmezsek, bu kavga sürüp gider. Genel Görüşme isteminde bulunan Cumhuriyet Halk Partili arkadaşımız, bir ayırım getiriyor; öğretmenlerimizin bir kesimini devrimci sayarken, diğer kesimi çağdışı, sömürü düzeninden yana, faşist, teokratik devlet özlemcisi olarak adlandırılıyor. Arkadaşlar, bu bakış açısıyla konu çözümlenemez. Bu, bir camia içindeki ayırımı daha da çoğaltacak ve sivriltecek bir anlayıştır. Bu anlayışın yoğunlaşmasıdır ki, ülkeyi bir anarşi ortamına sürüklemiştir. Anarşiyi güçlendiren, besleyen, cesaretlendiren, bu kabil anlayışlardır. Bizler, öğretmenler arasında bir asgari müşterek bile bırakmayan ayırıcı zihniyetlerin karşısındayız. Birbirine düşman yapılmaya çalışılan öğretmenleri, birbirine dost kılmak gereğine inanıyoruz. Bunun için ise, eğitim kurumlarımızın bu amaca yönelik biçimde geliştirilmesini istiyoruz. İtirafa mecburuz ki, eğitim kurumlarımız bu amacın tamamen dışında kalmış bir geleneğe sahiptir. Bu kurumlar, bu ülkenin muhtaç olduğu aydını yetiştirmiyor. Ülkenin insanı ile özdeş aydın tipinin hasretini çekiyoruz. Ülkemizin Tanzimat'tan beri yaşadığı kriz, çoğalarak, büyüyerek günümüze gelmiştir. Eğitim kurumlarımız, halkıyla bütünleşen aydınlar değil, ona tepeden bakan, onu ilkel bulan aydınlar üretti. Devirler boyu, kendi ulusal varlığımızdan kaynaklanan değil, Batıdan kopya ettiğimiz kurumların tezgâhına terk edildi aydınlarımız. Halkını, onun kutsal değer ve yargılarını aşağılayan, ulusunun kültür ve uygarlık birikimine düşman gözüyle bakan aydınlar ürettik. Batının kültür emperyalizmine yenik düşen bir aydın nesil ile ülkenin ekonomik ve siyasal sorunlarına çözüm getirmenin imkânı var mıdır? Kendisiyle ülkesinin insanı arasında derin uçurumlar kazılmış olan aydın tipini, ideal aydın tipi olarak gördük. Aslında, ne gereği gibi Batıyı özümlemiş ve ne de ulusal kalabilmiş, küçük, derinliksiz bir yorum, kültür ve yeteneğinden yoksun, slogancı, yüzeysel bir aydın tipiydi bu. Bu aydın tipinin en belirgin temsilcisi olarak bir öğretmen miti geliştirip, onu köylüsüyle, imamı ile vuruşturan biz değil miyiz? Yıllarca bunun edebiyatı yapılmadı mı? İşte, bu aydın tipi, bu Batıcı eğitim kurumlarının

oluşturduğu, himaye ettiği bu aydın tipi, giderek kendisine karşı farklı, ulusal varlığına sahip çıkan bir başka aydın tipinin de oluşmasına yol açtı. İşte, bugün öğretmenler arasında tanık olduğumuz kavga, bu iki aydın tipinin verdiği kavgadır. Şimdi, kalkıp kıyımdan bahsediyoruz; bu zümrelerden herhangi birinin uğradığı kıyımı gündeme getiriyoruz. Bu kıyıma ortam hazırlayan biziz, yani sizsiniz. Yani siz, bir kesime değil, top yekûn bu ülkenin insanına kıydınız, öğretmenine kıydınız. Bu toplumun kutsal saydığı, ona saygı duyduğu bir öğretmen tipi vardı, onu öldürdünüz. Yani, ulusunun bütün kutsal değerlerini kendisine baş tacı eden kurumlarına temel yapan bir eğitim düzeni geliştirmedikçe ve politikacılar kendi yedeklerinde gördükleri bir kısım öğretmeni dost, diğer kimseleri düşman saydıkça bu kıyımın önü alınamaz. Şimdi, bir kesim öğretmenin uğradığı iddia edilen kıyımın hesabı soruluyor. Hesap sorulsun, buna itirazımız yok; ama, hesap sorarken adil ve tarafsız davranmaya özen gösterelim. Bu özen gösterilmezse, bugün hesap soranlardan da, yarın başkası hesap soracaktır. Bu kapı kapansın, bütün millete bütün öğretmenlere bir gözle bakılsın. Görelim, hakça düzen iddiasında olanlar ne suret gösterecekler? Hepinizi saygıyla selamlarım.”

Millî Selâmet Partisi Grubu adına Hasan Seyithanoğlu (Kahramanmaraş)’nın konuşmasından sonra Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına söz alan Sayın Nevzat Kösoğlu (Erzurum) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹²

“Sayın Başkan, Saygıdeğer Üyeler; şahsım ve Milliyetçi Hareket Partisi adına saygılar sunarım. Müzakereleri içinde bulunduğumuz Genel Görüşme, geçen iktidar dönemine ait Millî Eğitim Bakanlığında vuku bulduğu ileri sürülen ve son yıllarda «kıyım» tabiriyle vasıflandırılan öğretmen tayin ve nakilleriyle ilgilidir. Genel Görüşme, Anayasamızdaki ilgili madde başlığından da anlaşılacağı gibi, Meclisin denetim yollarından biridir. Bu görüşme, geçen iktidar döneminde açılabilmiş olsaydı, muhakkak ki, fonksiyonunu ifa bakımından daha şanslı olacaktı. Bugün iktidar değişmiş bulunmaktadır. Şimdi, Bakanlık yerinde, müzakerelerimizin mevzuu bakımından hiç değilse, şahsen sorumluluğundan söz edemeyeceğimiz bir zat oturmaktadır. Bu durumda, müzakerelerimizin üslup ve muhtevasını o tarzda tayin etmeliyiz ki, geçmişin muhakeme ve muhasebesi mevcut Hükûmete ve Sayın Bakana ışık tutucu, yardımcı olabilsin. Biz, konuşmalarımızda bunu yapmaya çalışacağız. Saygıdeğer üyeler, politik ölçüler seyyaldır. Pek tabii olarak ve zaruri olarak partiden partiye, hatta aynı parti içerisindeki şahıslar arasında değişebilmektedir. Farklı tercihlere dayanan uygulamalar ise, tabii olarak farklı şekillerde değerlendirilecektir. Bu anlayış ortamında, siz, «okulları düzene sokuyoruz» deseniz de, muhalefet sizinle aynı kanaati paylaşmayacaktır. Her iktidar kendi parti teşkilâtından veya ilgili sempatizanlarından gelen istek ve işaretlere göre

¹² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B 98 (26. 1 .1978), ss. 466-470

öğretmenleri tayin ve nakletmeyi prensip olarak reddetmediği sürece, zulmetmekten kendini kurtaramaz. Çünkü Millî Eğitim gibi, Türk Milletinin hali kadar istikbalini de kucaklayan bu devasa sorumluluğu, ellerinde sürgün ve nakil listeleriyle Bakanlık kapılarına dizilenler yüklenmemişlerdir. Millî Eğitimin meselelerini şümulü bir idrak ve Millî bir açıdan kavrayarak tanzim etmek sorumluluğu Millî Eğitim Bakanına ait bir keyfiyettir. Millî Eğitim Bakanı, her hangi bir partinin Bakanı gibi icraatını tanzim edebilir mi; yoksa, birtakım kanunî ölçülerle daha fazla mı mukayyet olmak gereklidir? Aziz üyeler, böylece çok önemli bir noktaya gelmiş bulunuyoruz. Millî Eğitimdeki icraatlara sabit ölçüler bulmak zorundayız. İktidarın uygulamalarını da bu ölçülerin ışığında tenkit etmeliyiz. Önce şu noktayı hatırlatayım ki, Cumhuriyet Hükümetinin içinde, «Millî» sıfatıyla isimlendirilen iki bakanlıktan birisi Eğitim, diğeri de Savunma bakanlıklarıdır. Her halde, bu isimlendirmenin tesadüfî olduğunu düşünmek hiç birimizin aklına gelmeyecektir, öyleyse, sadece ismine bakmak bile, eğitimin siyasî kadroların tercihlerini aşan, bir başka deyişle, onları sınırlayan bir mahiyet taşıdığını kabul etmemizi gerektiriyor. Cumhuriyetimizi kuranlar, şüphe yok ki, en az bizler kadar eğitimin mana ve ehemmiyetini kavramış olan insanlardı. «Millî eğitim» denildiğine göre, eğitimin hedef ve muhtevasında esas istikameti itibarıyla bir süreklilik var demektir. Bakanlık isminin bu sarıh delaletinden öte, Türkiye Cumhuriyeti, hukukun üstünlüğüne dayanan ve Anayasası olan bir devlettir ve hiç bir Hükümet, taalluk ettiği meselelerde Anayasanın lafzına yahut ruhuna mugayir bir program sergilemek yahut uygulamalarda bulunmak hakkına ve imkânına sahip değildir. Ayrıca, yine hepimizin bildiği gibi, Türk Millî Eğitimini teşkilâtlandıran ve yönlendiren bir Millî Eğitim Temel Kanunu vardır. Bu vesikaları beğenmeyebilirsiniz, bu vesikaları değiştirmek için siyasi imkânlarınızı kullanabilirsiniz; ama onlar var olduğu sürece, onların lafzına ve ruhuna uygun bir surette icraatınızı tanzim etmeye mecbursunuz. Muhterem milletvekilleri, bu sözlerimizle, öğretmen tayinlerinden ders kitaplarının muhtevalarına kadar, Millî eğitim idaresinin ölçü ve prensiplerinin kaynaklarını tespit etmiş bulunuyoruz. Millî Eğitim Bakanı eğitimin, çocuklarımıza bilgi, kabiliyet ve şahsiyet kazandırmadaki fonksiyonunu bu vesikaların hüküm ve ölçüleri muvacehesinde en güzel şekliyle gerçekleştirmekle mükelleftir. Bir noktaya daha kısaca işaret etmek istiyorum: İnsana şahsiyet kazandırma manasındaki eğitimin temel prensip ve hedefleri muhakkak ki, sürekliliği gerektirir ve iktidar değişikliklerinden etkilenmemesidir. Bir iktidarın Milliyetçi olarak yetiştirdiği nesiller, bir başka iktidarın enternasyonalist olarak yetiştirmek hakkı yoktur. Eğitimde netice almak için istikrar esastır. Bu istikrarı, Anayasa ve ilgili kanun hükümlerine uymakla ancak kurabiliriz. İşte, Millî Eğitim Bakanı, eğitimi bu istikamette gerçekleştirmek üzere, çocuklarımızı sapık telkinler altında tutan, Millî eğitimi temel hedeflerinden saptıran, yabancı emperyalizmlere hizmet etmek üzere çocuklarımıza ideolojik telkinler yapan bir öğretmen hakkında işlem yapmış ise,

eğer bu ölçülerle hareket etmiş ise, buna kıyını adını takmak imkânını bulamıyoruz. Muhterem milletvekilleri, Anayasamızın, eğitimin muhteva ve istikametini tayin eden hükümler taşıdığını hepimiz bilmekteyiz. Gerçekten de, özellikle 2 nci kısım, hemen hemen 62 maddesiyle birden, eğitimi çok yakından ve çoğu kere doğrudan doğruya ilgilendiren hususları ihtiva etmektedir. Meselâ, 3 üncü maddesi, Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olduğunu söylemektedir. Bu durumda, eğer bir öğretmen, ülkemiz ve milletimiz üzerine bölücülük telkinleri yapıyorsa ve Millî Eğitim Bakanı bir tedbir olarak onu bir başka yere nakletmeyi uygun bulmuş ise, ben bu tedbirin yeterliliğini tartışabilirim; ama bu milletin bir mensubu olarak kaldıkça, bu hareketi kınayamam. Varlığı ve birliği için varlığımızı feda etmeyi vazife saydığımız bir kıymetin kendi ellerimizle tahribine katlanamayız. Şurada, «Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir» diye yazmaktadır. Anayasamızın ilgili maddesi de, «Egemenliğin kullanılması hiç bir surette belli bir kişiye, zümreye veya sınıfa terk edilemez» demektedir. Eğer, bir kısım öğretmenlerimiz çıkar da, çocuklarımıza, «hâkimiyetin millete ait oluşu bir yutturmacadan ibarettir; hâkimiyet emekçi sınıfına mutlak olarak verilmelidir. Emekçi sınıf egemen olmalıdır. Böyle bir devrim için savaşmak yurtseverlik görevinizdir» diye telkin ve tekliflerde bulunursa, Millî Eğitim Bakanına düşen vazife acaba ne olacaktır? Siz, Anayasa nizamı ve Türk Devletini korumaya ant içmiş olanlar, Türk maarifine sızan böyle telkinler içinde, ayağımızın altındaki zeminle birlikte Devletin de sarsılmakta olduğunu hissetmiyor musunuz? Anayasamız, «Herkes mülkiyet ve miras hakkına sahiptir» diyor. Öyle ise, bir Millî Eğitim Bakanı, «mülkiyet hırsızlıktır» diyen öğretmene göz yumamaz. Saygıdeğer milletvekilleri, Anayasamızın başlangıç ilkelerinden ve diğer maddelerinden daha fazla söz etmeyi gerekli görmüyorum. Sadece, konuyu doğrudan doğruya tanzim eden Millî Eğitim Temel Kanununun, eğitimin temel amaçlarını tayin eden iki maddesini aşağıya alıyor ve bu maddelerin ışığında mensuplarının kıyıma uğratıldığı söylenen bir öğretmen teşekkülünün zihniyetiyle, mensuplarının okulları işgal ettiği söylenen bir başka öğretmen teşekkülünün zihniyet ve tutumlarının mukayesesini vicdanlarınızla birlikte Türk Milletinin akliselimine havale edeceğim. Millî Eğitim Kanunu, madde 2: «Türk Millî eğitiminin Genel Amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini, Atatürk ilkelerine, inkılâplarına ve Anayasanın başlangıcında ifadesini bulan Türk Milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin Millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan Millî, demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş olan yurttaşlar yetiştirmek.» Yine aynı kanunun, «Demokratik Eğitim» başlığını taşıyan 11 inci maddesinde şöyle denilmektedir : «Ancak, eğitim kurumlarında, Anayasada ifadesini bulan Türk Milliyetçiliğine aykırı, siyasî ve

ideolojik telkinler yapılmasına ve bu nitelikteki günlük siyasî olay ve tartışmalara karışılmasına hiç bir şekilde meydan verilemez. Müsaade ederseniz, son bir cümleyi de Sayın Mustafa Üstündağ'ın Millî Eğitim Bakanlığı zamanında toplanmış olan ve kararları onun onayından geçmiş bulunan 9 uncu Millî Eğitim Şûrası kararlarından nakledeyim: Bütün Türk gençlerine, eğitimin her kademesinde Atatürk devrimleri ve Anayasamızın başlangıcında ifadesini bulan Türk Milliyetçiliğinin, Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olduğunun tam olarak benimsetilmesi ve Millî birlik ve beraberliği sarsacak dogmatik saplantılara kapılmamalarını sağlayacak ve sapanlar olursa, onları doğru yola çevirecek bir ruh ve irade gücünün kazandırılması esastır. Muhterem milletvekilleri, işte Türk Maarifinin çocuklarımıza vermesi gereken şahsiyetin ana hedef ve muhtevasını Anayasamız ve kanunlarımızın diliyle kısaca arz etmiş bulunuyorum. Genel Görüşme önergesinde «sürgün edilen öğretmenlerin tümü TÖB - DER üyesidir» denilmektedir, önce bunun tamamen yanlış bir iddia olduğunu ifade etmek istiyorum. Eğer sürgünden maksat, bir öğretmenin rızası alınmadan görev yerinin değiştirilmesi ise - ki odur - 1977 Aralık ayı içerisinde sadece 60'ı aşkın Milliyetçi öğretmen sürgün edilmiştir. Bu rakama ilkökul öğretmenleri ve şehir içi nakiller dahil değildir. Şimdi bu ayırımın da mahiyetini daha iyi anlayabilmeniz için. Sabrederek dinleyiniz ve şimdi dilerseniz kıyıma uğratıldığı iddia edilen bir öğretmen teşekkülünün okuduğum kanuni mevzuat ve hükümler karşısındaki zihniyetini ve gene okulları işgal ettiği söylenen bir başka öğretmen kesiminin zihniyetini size onların dilinden kısa hatlarıyla arz edeceğim. Önce şunu söyleyeyim Kıyıma uğradığı iddia edilen öğretmen teşekkülünün, TÖB - DER'in içinde bugün Maocu Marksizm ile Leninci Marksizm'in mücadelesi yapılmaktadır. Evet, evet. Anayasanın başlangıcında ve Temel Eğitim Kanununda yer alan Türk Milliyetçiliği ve Atatürk İlkeleri istikametinde eğitim yapacak olan hür ve demokratik rejimi, fikir ve davranış olarak çocuklarımıza kazandırılmasına çalışacak olan Türk öğretmenleri Marksizm'in değişik nüanslarında kavga etmektedirler. Muhterem üyeler, TÖB - DER Genel Merkezi kendisine karşı mücadele veren TÖB - DER'li üyeler karşısında teşkilâtını birliğe davet ediyor ve bildirisinde şöyle söylüyor: «Örgütümüzün birliğine, disiplinine uzanan her türlü bölücü ve sapık akımlara, özellikle Maocu, Troçkist ve Goşist unsurlara karşı acımasız bir uğraşı vermek temel görevimizdir. Çünkü burjuvazinin cephaneliğinden silahlanan bu bozguncuların amacı örgütümüzü yığınlardan işçi sınıfından ve halkımızın ulusal ve sosyal kurtuluş mücadelesinden soyutlamaktır. Bu uğraşıda en büyük desteğimiz, yol göstericimiz, işçi sınıfı ve onun zengin deneyimleri olacaktır. Faşizmi tırmandıran egemen güçler ve onların payandası Maocu bozgunculara karşı devrimci güç birliğinin gerçekleştirilmesi...» vs. vs. Millî Eğitim Temel Kanunu ve Anayasadaki hükümleri hatırlayın. Belki sabrınız taşacaktır ama sayın üyeler, onları daha iyi ancak kendi lisanlarından anlarsınız. Onun için TÖB - DER Genel Merkezine karşı mücadele eden TÖB - DER üyelerden bir grubun;

TÖB - DER hakkındaki, genel merkeze hâkim olanlar hakkındaki lütfen dinleyin. «Onlar, devrimci mücadeleyi Amerika Birleşik Devletleri ve AET emperyalizmlerine karşı verilen kavgayla sınırlamak istemekte, sosyal emperyalizme karşı verilen mücadeleninse Rusya adına karşısına çıkmaktadırlar. Onlar, emperyalist Rusya'nın, barış, özgürlük ve sosyalizm mücadelesinin gerçek dayanağı, Türkiye devriminin temel güvencesi ve Türkiye emekçilerinin dostu olduğu propagandasını yapıyorlar. Onlara göre devrimciliğin de, yurtseverliğin de ayırım çizgisi; Sovyet emperyalizmine karşı dostluk duyguları besleyip, beslememektir.» TÖB - DER içerisindeki mücadeleye yakından bakarsanız göreceksiniz ki, safları ayıran çizgi bu meselelerden oluşmaktadır. Sayın üyeler, Komüntern veya bir başka komünist partisi kurultayında, sonucunda ipe gitmeden yahut tımarhaneyi boylamadan yapılamayacak olan bu tartışmaların, Türkiye Cumhuriyeti hudutları içinde alenen ve Türk Millî eğitimini ve geleceğimizi omuzlayacak, genç dimağlarımızı ellerine tevdi ettiğimiz öğretmenler arasında yapıldığını bir kere daha vurgulamak istiyorum. Ancak muhterem üyeler ve Sayın Bakan, yukarıdaki hezeyanları dinledikten sonra bile karamsarlığa düşmeyiniz. Türkiye'de öğretmenler var. Hem hepimizin gönlünü hem çocuklarımızın istikbalini aydınlatacak gerçek öğretmenler var. Onlar Türk maarifini Anayasa doğrultusunda gerçekleştirebilmek için sadece sürülüyorlar, ölüyorlar; revizyonist olan veya olmayan hıyanet şebekelerinin kurşunlarıyla ölüyorlar. Ama izin verirseniz bu korkunç kıyımdan önce, size bu öğretmenlerin zihniyetini belirten ve onları teşkilâtlandıran Ülkü Bir'in bildirisinden birkaç cümle okuyayım. «Her fırsatta belirttiğimiz gibi, derneğimiz mensupları kendilerini, dünya üzerinde biricik Türk Devleti olan Türkiye Cumhuriyeti Devletinin, milleti ve ülkesiyle bütünlüğüne Anayasa rejimini bozmadan, muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkarma ülküsüne adanmışlardır.» «Memleketimizde, Milliyetçi bir eğitim sistemini yerleştirmek kanunlarımızın gereğidir. Biz Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kanunlarına uymayı, savuna geldiğimiz Milliyetçilik düşüncesinin temel unsurlarından telakki ederiz.» Sözü uzatmayayım; Ülkü Bir'in hiç bir bildirisinde, mensubunun hiç bir beyanatında, Anayasamızın ve Temel Eğitim Kanununun ifade ettiği eğitim istikametlerine ters düşen tek bir kelime gösterilemez. Hepsi, «Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü» fikrine iman etmiş, milletini seven, yabancı emperyalizmlerin silahlı ideolojilere karşı Millî kültürün savunmasını yapan tam birer Türk öğretmenidirler, ama nakil - tayin bir yana, bu öğretmenler öldürülüyorlar. Geçtiğimiz ay içinde bu öğretmenlerden ölüm sayısı 18'e çıkmıştır. İşte size Ülkü Bir'in yayın organından birisini gösteriyorum. Şehitler Tepesinde iki ülkücü öğretmen. (Belgeleri göstererek) Lütfen sağ alt köşedeki yazıya da bakınız. «Menteşe kıyarken, komünistler de öldürüyorlar.» Ve hiç bir eğitim bakanı onlara sahip çıkmadı, teessürlerini bildirmedi, bu vahşeti telin etmedi. O gün bu iki öğretmenin öldürüldüğü... O gün, bu iki öğretmenin öldürüldüğü, şehit edildiği gün, ÜLKÜ - BİR Başkanı Profesör Düzgüneş'in

yaptığı basın toplantısında şunlar söylenmiştir: «Biz Ülkücü Öğretim Üyeleri ve Öğretmenleri Derneği olarak sınırlı imkânlarımızla Devlet ve milletimizin karşı karşıya bulunduğu tehlikeleri, milletimize ve ilgililerimize en hasbi bir şekilde duyurmaya çalıştık, şehitler verdik; ama sokaklara dökülmedik. Fakat ne acıklıdır ki, kanundan, nizamdan ve devletten yana olanlar sahipsizdir. Mevki, makam ve iktidar hırsı, cemiyetimizi kolektif bir cinnete doğru götürmektedir.» Geçen ders yılında bu derneğin 417 üyesi saldırıya uğramış, 46 şubesi tahrip edilmiş, 38 üyesinin evine bomba atılmıştır. 1977 – 1978 yılı içerisindeki uygulamalar buna dâhil değildir. Bendeniz bu tablo karşısında gerçekten bu fedakâr öğretmen zümresinin bir talihsizliği olduğunu düşünmek zorunda kalıyorum. Anayasanın ve Temel Eğitim Kanununun emrettiği Milliyetçi bir eğitim uygulamasını, programlarından seçim konuşmalarına kadar her yerde savunan siyasî ekipler bile, onların elinden tutmamıştır; en ufak bir engel karşısında onları tereddütsüz terk etmekte bir beis görmemişlerdir. Uygulamaları gördükten sonra Profesör Düzgüneş'in, yeisine katılmamak ve şevki kırılmamak, bir öğretmen için mümkün değildir. Şimdi bu öğretmen zümresi, bir iktidar değişikliğinin akabinde yeni sürgünlere, yeni kıyımlara, hiç değilse ruhen hazırlanmaktadır. Gelecek günlerin onlar için hangi elemelerle yüklü olduğunu yine ancak onlar bilebilirler. Sayın Bakan, sizden grubum adına ve bir Milliyetçi Hareket Partisi Milletvekili olarak; Türk Millî eğitimini Anayasamızın emrettiği istikamette ve Millî Eğitim Temel Kanununun çerçevesi içinde gerçekleştirmenizi istiyorum. Sizden, Türk Millî Eğitimine sızan emperyalist güçlerin silahlarına karşı, yabancı ideolojilerine karşı cesaretle mücadele vermenizi istiyorum. Sizden, şehit olan ülkücü öğretmenlere, en azından lafzen sahip çıkmanızı, o Bakanlık koltuğunu işgal ettiğiniz sürece, hiç olmazsa teessürlerinizi bildirmenizi istiyorum. Eğer siz de öğretmen kıyımını bir tedbir olarak telakki ederseniz; eğer siz de bu çarkın içine kendinizi kaptırırsanız size de partinize de, Hükümetinize de yazık olacaktır; ama en kötüsü Türk Millî eğitimi mahvolacaktır. Sayın üyeler, bize gelince: Milliyetçi Hareket Partisi olarak bugüne kadar olduğu gibi, bundan sonra da, siyasi tercihleri hangi yolda olursa olsun, Türk Anayasasının ve Millî Eğitim Temel Kanununun emrettiği istikamette çocuklarımızı eğiten, onlara muasır medeniyet seviyesinin bilgilerini ve Anayasanın başlangıcındaki Türk Milliyetçiliğinden hız ve ilham alan, Türk kültürünü savunma aşkını veren bütün öğretmen camiasını üzerine basarak söyleyeyim siyasi kanaatleri ne olursa olsun, daima savunduk ve daima savunmakta devam edeceğiz. Bu tutumumuzu siyasi hesaplara hamledenler, Türk Devletinin geleceği hakkında sağlam ve sahih düşüncesi olmayanlardır. Onlar, basit ve kolay hüküm vermeye alışmış olanlardır. Onlar yanılmışlardır, yanılmakta devam edeceklerdir.”

Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Sayın Nevzat Kösoğlu (Erzurum)'nun konuşmasından sonra Adalet Partisi Grubu adına söz alan Sayın Mustafa Eşrefoğlu (Kırşehir) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹³

“Sayın Başkanlık Divanı, Sayın Türkiye Büyük Millet Meclisinin üyeleri, Sayın Bakan; hepinizi, gönülden gelen, şu anda kalbimi dolduran en samimi duygularımla selamlıyorum. Afyonkarahisar Milletvekili Sayın İsmail Akın ve 9 arkadaşı vermiş olduğu önergede, Adalet Partisi Hükümeti zamanında yapıdan öğretmen tayin, kıyım, sürgün ve zulüm olarak değerlendirilmektedirler. Sayın milletvekilleri, Anadolu'nun kurak ve çorak topraklarından gelen yağız çehreli, çarık tabanlı, kavruk vücutta bir Anadolu çocuğu olarak, Türk öğrencisi olarak konuşuyorum, 21 yıl içinde hizmet ettiğim, öğrenci, öğretmen olarak hizmet ettiğim, idareci olarak hizmet ettiğim, gönül verdiğim şu yüce mesleğimle ilgili bir konuda partim ve grubum bana bu konuda söz verdikleri için grubuma tekrar teşekkür ediyorum, Yüce Allah'a, bin kere şükrediyorum. Sayın milletvekilleri, karşınızda 21 yıl hizmet etmiş olarak ve Türk öğretmeni olarak, bir milletvekili olarak konuşuyorum. Evet, önce öğretmen kimdir, öğretmenin nitelikleri nelerdir, öğretmenin görevleri nelerdir, öğretmenin sorumlulukları nelerdir? Bunu eksik, noksan, maksatlı, politik meselelerle getirmek, burada izah etmek meseleyi halletmek demek değildir. Sayın Cumhuriyet Halk Partililer, mademki bu konuyu siz getirdiniz, hani neredesiniz? 214 vekili, Sayın Bakanım 214 milletvekili Halk Partisi, öğretmenin yanında olan Cumhuriyet Halk Partisinin Grubu nerede? İşte sizin halkçılığınız. Öğretmen Tanrıdan sonra gelen en büyük yapıcı ve yaratıcıdır. Aristo, «Öğretmenlik, Tanrı sanatıdır» diyor. Evet, Tanrı'nın eseri, arzın güneşi, Peygamberin eşi. Çocuğun aile yatağına saadet güneşi gibi doğması kâfi değil. Onun toplum idealine göre yetişmesi, yetiştii, sosyal manada çocuğun ikinci bir defa eserleşmesi demektir. İşte bu eser, annenin şefkati ailenin muhabbeti cemiyetin kalbi ve teveccühünü yoğurarak çeşitli kıymet hükümeti işleyen öğretmenin eseridir. Evet, bir ressam fırçasıyla boş yüzeylere mana kazandırır, bir doktor hastasına hayat bulur, bir müzisyen ruhları büyüler, bir devlet adamı çıkar yeni bir nizam kurar, düzen kurar. Fakat hâsılasına hayat bulan doktor, ilk feyzini ondan almıştır. Ruhları büyüleyen müzisyene benliğini o kazandırmıştır. Yeni bir nizam ve düzen kuran devlet adamı onun elini öpmüştür. O kimdir? O, yine, en büyük yapıcı ve yaratıcıdır. O, milletlerin kaderi üzerinde mukavemet edilemez bir kuvvettir. O, anarşiyi silahsız bırakır, cehaleti sürer, fenalığı boğar medeniyeti, tekniği inşa eden insandır. İnsan denilen canlı varlığı inşa eden, insanı insan eden yine odur. Onun, hizmet idealinden başka ihtisası yoktur. Dinmek bilmeyen enerjisiyle bayrak dokusuna renk kazandırır; toprağa seslenir destan yaratır; ulusal imâna heyecan kazandırır; kalbi, karakterli insan ve cemiyet yetiştirmek idealiyle çarpar. İnsan ve insanlık evvelâ onun önünde dize

¹³ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B 98 (26 . 1 . 1978), ss. 470-475

gelir. Her devirde, her çağda ne olursa olsun o, insanı insan yapan, insan medeniyetlerini geliştiren en büyük kudrettir. O, meçhul bir kahramandır. Sayın milletvekilleri, Büyük Atatürk, Devletimizin ve milletimizin kurucusu Büyük Atatürk; fiilen Türk öğretmenlerinin Başöğretmenliğini kabul ettiği gün, o asil ve yüce vicdanından kopup gelen seslenişi şöyle diyordu: «Muallimler, yeni nesil sizin eseriniz olacaktır. Dünyanın her tarafında muallimler, cemiyetin ve beşeriyetin en muhterem, en fedakâr unsurlardır.» Sayın milletvekilleri, yeryüzünde 80 devlet, 17 imparatorluk kuran, 4 bin yıllık tarihe sahip olan, kılıcıyla vurup bir çağ açan, bir çağ kapayan, 7 milyon kilometrekarelik toprak üzerinde medeniyet kuran, Şoson'da, Kosova'da, Mercidabık'da, Ridaniye'de, Sakarya'da ve Kıbrıs'ta harikalar yaratan, o büyük ve muazzam imparatorluğun sahipleri Yüce Türk Milletinin yüce öğretmenini ne Cumhuriyet Halk Partisi'nin ipoteğindedir, ne de Hareket Partisinin, ne de Adalet Partisinin. Yeryüzünde bu kadar büyük medeniyetler kuran büyük Türk Milletinin büyük öğretmenini, Türk öğretmenini bir partinin tekelinde değildir, kimsenin emrinde değildir Sayın Bakanım; milletin öğretmenidir, millete hizmet edecektir. Evet, Cumhuriyet Halk Partisinin çocuğunu okutacaktır, Adalet Partisinin çocuğunu okutacaktır, memleketimizde azınlıklar varsa, Ermeni, Yahudi varsa onların çocuklarını da okutacaktır. Ben halk çocuğuyum, Doğan Güneşli Bey Kırşehir Milletvekili, evet Kılıç Sorgucu Bey Kırşehir Milletvekili, onların içinden halka ve hakka yakın benim. Evet, benim, kızmayınız. Sayın milletvekilleri, işte bizim Adalet Partisi olarak eğitim tefekkürümüzde, eğitim literatürümüzdeki öğretmen bulur. Biz öğretmenini, Türk öğretmenini TÖS'cü, TÖB - DER'li olduğu için değil, bu muazzam ve muhteşem tablonun içerisinde arıyoruz. Bu çizdiğim muazzam ve muhteşem tablo içerisinde görmek istiyoruz. Biz bundan, bu muazzam muhteşem tablonun içerisinde Türk öğretmenini arıyoruz. Sayın milletvekilleri; bu, eğitim, öğretim ve yönetim tenkit edilemez demek değildir, öğretmen işleyen düzenin aleyhinde de olsa, bu düzenin aleyhinde konuşma yapamaz, düşüncelerini öğrencilerine telkin etme hakkına sahip değildir; hatta çevresine telkin etme hakkına sahip değildir. Öğretmen, bir ülkede en az Devlet Başkanı kadar tarafsız olması gerekir. Allah şahidim ki, Yüce Allah şahidim ki, size maddî ve manevî mukaddesattım üzerine yemin ederim ki, 21 yıllık öğretmenlik hayatımda hiçbir tarafsızlık yapmadım; hiçbir tarafı tutmadım... Evet, hiçbir tarafı tutmadım. Evet, taraf tutmadım, onu Doğan bey bilir; Halk Partililerden sorunuz, bilirler onu. Türk öğretmenini 334 sayılı Anayasanın, 788 sayılı Memurin Kanununun, 657 sayılı Devlet Personel Kanununun, 1702 sayılı İlköğretim ve Ortaöğretim Kanununun içinde kalarak ve nihayet 1739 sayılı Temel Eğitim Kanununun içerisinde görev yapmakla sorumludur. Bu kanunların dışına çıktığı zaman Sayın Bakanım da devlet adamlığına inandığımız, kendisini Karma Bütçede dinledim, itimat ettim öğretmensin elbette ki hakkında idari ve adli takibat yapacaktır. Hangi partili olursa olsun, hangi iktidar olursa olsun, mevcut kanunlarımız, yönetmeliğin, tüzüğün dışına çıktığı zaman elbette ki öğretmen

hakkında takibat yapılacaktır. Yapılmadığı takdirde, o zaman bugünkü anarşi ölür. Bakınız arkadaşlar, Temel Eğitim Kanunumuzun 43 üncü maddesi, öğretmenin görevini tarif ediyor: «öğretmenlik, Devletin eğitim, öğrenci ve bunlarla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan, özel bir ihtisas mesleğidir. Öğretmenler, bu görevlerini Türk Millî Eğitiminin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak ifa etmekle yükümlüdürler.» Demek bu kanunun, deminki arz ettiğim öğretmenlerle ilgili kanunların dışına çıkıldığı zaman, Bakanlık teşkilâtı bunun hakkında takibat yapacaktır. Onun cevabını Sayın milletvekilleri, demin Hareket Partili arkadaştan okudu, bir daha ben okuyacağım : «Madde 2. Türk Millî eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini, Atatürk inkılaplarına ve Anayasanın başlangıcında ifadesini bulan Türk Milliyetçiliğine bağlı...» Demek ki, Temel Eğitim Kanunumuzun iki esası vardır arkadaşlar: Atatürk inkılapları, diğeri Türk Milliyetçiliğidir. Bu esas Sayın Bakanım, eğer bizim Millî eğitimimize prensip olursa, kavgaları, dövüşleri biter sanıyorum. «Türk Millî eğitiminin amaçlarına devam ediyoruz - Türk milletinin Millî, ahlâki, insani, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven, daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına, Anayasanın başlangıcındaki Ülkelere dayanan Millî, demokratik, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumlulukların ben ve bunları davranış haline getirmiş yurttaş olarak yetiştirmektir» der. 10 uncu maddesi : «Atatürk İnkılapları ve Türk Milliyetçiliği: Eğitim sistemimizin her derece ve her türü ile...» Devrim, devirmektir beyefendi, inkılâbı öğrenin bilmîyorsanız. «İnkılâp», devletin müesseselerini bugünün ve yarının ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde düzeltmek demektir. «Devrim», devirmektir. Görüyorsunuz ya, devrimle inkılâbın ne olduğunu bilmiyorsunuz, millete dediğiniz gibi. Eğitim sistemimizin her derece ve her türünde ilgili ders programları (hazırlanırken ve uygulanırken, Türk Milliyetçiliğine ve Atatürk inkılaplarına sadık kalınır ve bunun dışına çıkılmaz» der. Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet Halk Partisinin bir sayın üyesi İzmir Buca Eğitim Enstitüsünde, Üç gün Türkçülük yapıldığından şikâyetçidir. Geçen devre, bu önerenin verildiği ve kabul edildiği dönemde bundan şikâyet edilmiştir. Evet, bir Türkiye Cumhuriyeti Parlamentosunun üyesi, Türk Devletin vatandaş ve Türk olan, Milliyetçi Türk olan, devletin adı Türk olan memlekette üç gün Türkçülük yapıldığından şikâyetçidir. Teessüfe şayandır bu. İşte, Cumhuriyet Halk Partisinin prensibi vardı, «Ben bir Türküm, soyum ırkım uludur. Tuttuğum yol, Atatürk'ün yoludur» diyorsunuz; saptı mı yolunuz, saptınız mı? Hani Atatürkçü, hani Atatürkçü Halk Partici, nerede? Tabii, yeni Halk Partisisiniz, tamam. Sayın milletvekilleri, Sayın Başkan, bazı siyasî partiler Türk gençliğinin gücünden faydalanmak, Türk öğretmenin misyonundan faydalanmak için hep Türk gençliğine, Türk öğretmenine, Devlet dairelerine el atmışlardır; bunları politikanın, günlük politikanın içine çekmişlerdir. Sayın Başkan, gerçek bu iken; dün Bütçe Komisyonunda da, Millî Eğitimden daha

ziyade politika yapıldığından şikâyet etti. Evet, bugün hakikaten okullarımızda politika vardır. İlkokullardan üniversiteye kadar politika girdiğini, siyasî politika girdiğini dün Bütçe Plân Komisyonunda her partili bunu söylemiştir. Her parti bunu söylemiştir; ama gerçek şudur ki, Türk öğretmenini, Türk gencini, hâkimini, hekimini, tüm Devlet daireleri politikanın içine sokan hiçbir zaman DP ve AP olmamıştır ve olmayacaktır. Bunu biliniz. Evet, politikayı eğitimin, öğretimin Devlet müesseselerine sokanlar bilmelidirler ki; önce kendileri zarar göreceklerdir; geçici bir başarı elde edilebilir; ama bunun istikbalî karanlıktır. Evet, Sayın Cumhuriyet Halk Partililer müsaade buyurursanız, sataşmazsanız, kısaca bir şeyim kaldı, bunu arz edeyim ineceğim. Sayın Cumhuriyet Halk Partililer, sayın milletvekilleri, önerge sahibi Sayın milletvekilleri, peşin hükümlerle sadece Adalet Partisi ve onun hükümetlerini kötölemek için bu teklifi getirdiler, burada münakaşa ve münazara yapıyoruz, konuşuyoruz, tartışıyoruz. Gerçek şudur ki, inşallah bir çıkış yolu bulacağız ama bu öğretmene kıyım, sürüm, sürgünlük bizim zamanımızda olmamıştır. İleride rakamlar vereceğim; onu duyunca utanacaksınız. DP ve Adalet Partisi Hükümetleri Türk Millî Eğitime büyük hizmetler yapmıştır. Bakınız sayıyorum: DP ve AP Hükümetleri Türk gencini, Türk öğretmenini, Türk hâkimini, hekimini hiçbir zaman politikanın içine çekmeyi düşünmemiştir, bunu suç saymıştır ve günah saymıştır. Evet, Türk öğretmenine, sizin yirmi lira maaşla yirmi yıl köye mahkûm ettiğiniz Türk öğretmenine şahsiyet vermiştir. Türk Millî Eğitim tarihinde mucize yaratmıştır; okulsuz köy bırakmayan, öğretmensiz öğrenci bırakmayan Hükümetler Adalet Partilidir. Elinizi vicdanınıza korsanız, bu hakikati görürsünüz; varsa ilde üniversite, her ilçede lise ve birkaç lise, her köyde okul düşüncesini AP getirmiştir. 420 bin öğretmene kadroyu AP Hükümetleri vermiştir. İlköğretimi sekiz yıla çıkaran AP Hükümetleri olmuştur. Tüm öğretmenlerin, tüm devlet memurlarının maaşlarına birkaç kere zammı, yüzde yüz zammı yapan, bin lira gibi net yakacak ve kira bedeli zammını yapan AP Hükümetleri olmuştur ve vatan yüzeyinde 160 eğitim burcu halinde yükselen, memleket idealine ve istikbaline ümit ve ışık tutan 128 bin öğrenciyi sinesinde taşıyan öğretmen okullarının sayısını ve açılışını Adalet Partisi çıkarmıştır bu sayıya. Sayın milletvekilleri, bakınız Cumhuriyet Halk Partisi ne yapmıştır? Her fırsattan istifade ederek, öğrenci, tüm devlet memurlarını politikanın içine çekmiştir. Bakınız bir rakam vereceğim utanacaksınız. 57 ilin.. Tekrar ediyorum 57 ilin Millî Eğitim Müdürünü idari, adli takibat yapmadan alan hükümet sizin hükümetinizdir. Yüz karasıdır bu, Türk Millî Eğitime kurşundur bu 270 liyakatli müdürü, 975 öğretmeni idari, adli takibat yapmadan, «sen bize ayak uyduramıyorsun» diyerek süren, kıyan, zulmeden hükümet sizin hükümetinizdir. Mahcup oldunuz değil mi? Mahcup oldunuz. Sayın milletvekilleri, saygıdeğer arkadaşlarım. Sayın Bakanım bir arzum olacaktır. Bakınız, Sayın Bakanım şu arzumu sunuyorum; bir Türk Öğretmeni olarak, bir parlamenter olarak, Millî Eğitim Komisyonu Başkanı olarak, kendisini dinledim;

dinledim ve iyi niyetli olduğunu öğrendim. Millî Eğitime getireceği iyi niyetli kanunlara yardımcı olacağız. Her zaman, bir partinin veya bir derneğin emrine girmediği zaman, Türk Millî eğitimine hizmet ettiği zaman onunla beraber olacağız. Millî Eğitimimizde iki esas vardır: Birincisi; Atatürk inkılaplarına, ikincisi, Türk Milliyetçiliğine sahip çıkmak suretiyle Millî Eğitimimize yön ve şekil verebiliriz, bu anarşiyi önleyebiliriz. Ne kadar laf atarsanız atınız... Hepinizi, Sayın Başkanı, Sayın Bakanı, çok değerli Adalet Partili, Halk Partili, Millî Selâmet Partili ve Milliyetçi Hareket Partili arkadaşlarımı selamlıyorum.”

Adalet Partisi Grubu adına Sayın Mustafa Eşrefoğlu (Kırşehir)’nun konuşmasından sonra şahsı adına söz alan Rahmi Kumaş (Trabzon) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹⁴

“Sayın Başkan, Değerli Milletvekilleri;

Az önce burada Adalet Partisi Grubu adına konuşan değerli milletvekili arkadaşımız, «Vatan, Millet, Sakarya» edebiyatıyla konuştu ve arkadaşımız kürsüye çıktığı zaman, ben sanıyordum ki, çantası, kitapları, dosyalarıyla, belgelere dayanarak bir çeşit, kendi iktidarlarına yöneltilmiş kıyım suçlamasını karşılıklılandırarak. Ne yazık ki, bu konuda herhangi bir şey söylememiş, bir gösteriş içerisinde bulunmuştur ve Sayın Başkana da özellikle söylüyorum, tam 29 dakika konuşmuştur burada Adalet Partisinin sözcüsü. İnanmazsa teypten çözdürür, kaç dakika sürdüğünü görür. Sevgili arkadaşlarım, Adalet Partisi Grubu adına heyecanla konuşan arkadaşımızın, öğretmenlik mesleğinin nitelikleri hakkında söylediklerine katılmamak elde değil. Fakat «Ainesi iştir kişinin, lafa bakılmaz; şahsın görünür rütbe-i akli eserinde» demiş Ziya Paşa. Bunların sözünü yapmışlar, eylemini, tıpkı bu Genel Görüşme önergesini veren değerli arkadaşım İsmail Akın’ın anlattığı gibi yapmışlardır ve kendilerine «Ali Naili Erdem’den ne haber» diye sorulduğunda, «Ona sorun» demişlerdir. Aslında bu Genel Görüşme, bir yerde o bakan ile onun arkasından gelen Nahit Menteşe’nin Millet Meclisinde yargılanması niteliğinde bir Genel Görüşme olmalıdır; fakat ne yazık ki öyle olamadı. Ali Naili Erdem’in Bakanlığındaki atamalarından habersiz konuşmuştur Adalet Partisi Grubu adına konuşan kişi; hiç haberi olmadan konuşmuştur. Sanki o atamalar Türkiye’de olmamış, ayda olmuş da burada heyecanla - konuşmamın başında belirttiğim gibi - vatan, millet, Sakarya diye katmış karıştırmıştır her şeyi birbirine. Eğitim enstitüleri müdürlerinin, genellikle bir öğretmen okulları genel müdürünün döneminde, faşist bir partinin savaşçıları durumunda bırakıldığı, buna göre eğitim enstitülerine yön verildiğini bilmezlikten gelerek konuştu. Kendilerine bir öğüdüm var: Dünkü Hürriyet Gazetesini açsınlar, orta sayfada eğitim enstitüsü müdürlerinin Danıştay kararına karşı, eğitim enstitülerine eşkıyalık yoluyla alman öğrenciler konusundaki görüşlerini okusunlar, Orada göreceksiniz ki çoğunda devlet memurunun devlete saygısı kavramı yoktur arkadaşlarım. Sayın

¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B 98 (26 . 1 . 1978), ss. 475-477

Bakandan şunu istiyorum; Bu kişiler Devletin emrinde olup, oralarda müdür olarak görev yapmamaktadırlar. Bu kişiler Anayasa sınırları içerisinde değil, bir partinin anlayışı, faşist bir anlayıştır, o sınırlar içerisinde görev yapmaktadırlar ve o sınırları zorla öğrencilere kabul ettirmek istemektedirler. Burada faşizm ve şeriatçılık adına söylenenlere dokunmayacağım, onları muhatap dahi saymayacağız. Türk halkı faşizmi ezecektir, her türlü diktatörlüğü ezecektir. Arkadaşlarım, şunu söylüyorum size ve özellikle Adalet Partisinin sayın sözcüsüne; Trabzon Merkez Ortaokulu Müdürü Tayyar Cebiroğlu'nun günahı neydi ki oradan alınıyor, Atatürk Ortaokuluna veriliyor, Danıştay kararı olduğu halde bir başka ile sürgüne gönderiliyor? Buraya dokunmuşken, Adalet Partisi Grubu adına konuşan arkadaşımızın sürgün kavramıyla da birleşmediğimizi anlatacağız. Yurdumuzun her toprağı bizim için değerlidir. Sürgün edilmek, Tunceli'ye, Elazığ'a gönderilmek anlamında değildir, Trabzon'a gönderilmek anlamında değildir. O öğretmeni, kendi yaşam koşullarından zorla alıp, bir başka ortama göndermenin adıdır. Yoksa yurdun dört bir yanı birdir bizim için. Bu bütünlüğü sağlamak durumundadır Cumhuriyet Hükümetimiz ve sağlayacaktır da. Doğu'ya özellikle öncelik tanıyarak, o halde, sürgün üzerinde bile yeterince bilgisi yoktu bu arkadaşımızın. Affan Kitapçıoğlu Lisesi Müdürü ne için alınmıştır? Trabzon Lisesi Müdürü Kemalettin Dilâver oradan alınıp Keşap Ortaokuluna sürülmüş, Danıştay kararı olduğu halde yerine getirilmemiştir, Trabzon Millî Eğitim Müdürü görevinden alınmış, Kahramanmaraş'a müfettiş olarak verilmiştir. Danıştay kararı var, uygulayan yok. Çünkü yasaya, Yüksek Mahkemeye saygı kavramını, ne yazık ki Adalet Partililerin Millî Eğitim Bakanlarında göremedik. Kendi partilerine saygı görmedik, başka partilere saygı duydular. Sevgili arkadaşlarım, Trabzon Öğretmen Lisesinden, benim sınıf arkadaşım rahmetli Osman Coşkun Çelebi, Cumhuriyet Ortaokuluna neden sürüldü, oradan uzaklaştırdı; Milliyetçilik adına mı? Ve bu üzüntüler sonucu ona Danıştay kararı aldığımız halde, arkadaşımız genç yaşında, benim yaşında mezara gitmiştir arkadaşlarım. Bu faşist baskıların altında ezilmiş gitmiştir. Affan Kitapçıoğlu Lisesi öğretmeni Kemal Uzun, İmam Hatip Lisesine zorla gönderilmiştir, Öğretmen Okulu Müdürü Mustafa Kara oradan alınmış ve o okulun başına sizin Millî Eğitim Bakanınız Ali Naili Erdem bir kişiyi getirmiştir, o kişi ki, iki yıl Trabzon Asliye Ceza Mahkemesinden hüküm giymiştir. O kişi ki, bir yıl Giresun Asliye Ceza Mahkemesinden hüküm giymiştir ve şimdi kaçaktır. İşte atamalarınızın içyüzü budur arkadaşlarım. Bunu özellikle İçişleri Bakanının araştırıp (Yurt dışına kaçırmışsınız, ben o görüşteyim, öyle haber aldım) yurt içerisinde ise, onun alınmasını istiyoruz. Sevgili arkadaşlarım, Vakfikebir Lisesinden Mehmet Kâmiloglu, Şevket Güç, Burhan Aşçı, Müzeyyen Gönüller neden alınmışlardır? Vakfikebir Lisesi Müdürü Avni Molla Mehmetoğlu buradan alınıyor, Fındıklı'ya sürülüyor; Danıştay kararı alınıyor, uygulanmıyor. Tonya Lisesi Müdürü oradan alınıyor, Balıkesir'e sürgün ediliyor. Beşikdüzü Kız Öğretmen Lisesinden Mehmet Kuleyin alınıyor, bir başka liseye

veriliyor, oradan da bir başka ile. Aynı okuldan Özgül Kızıldağ, Ülker Kaya almıyor, başka başka yerlere sürülüyor. Bu genç bayan öğretmenler stajyer durumunda. Bu mu Milliyetçilik? Bu mu ahlâk? Sevgili arkadaşlarım, Vakfıkebir Lisesi Müdürü Osman Yamak oradan alınıyor, bir başka yere veriliyor. Yomra Merkez İlkokulu Müdürü Bahri Mataracı buradan alınıp bir başka yere veriliyor. Akçaabat Lisesi Müdürü Haydar Gedikoğlu buradan alınıyor, Tonya Lisesine sürgün ediliyor, Danıştay kararına uyduk diye bir başka ile veriliyor. Sürmene Çamburnu Ortaokulu Müdürü Mehmet Ezber buradan alınıyor, Ataköy Ortaokuluna sürgün ediliyor Danıştay kararı olduğu halde. Şimdi de Tunceli'ye sürgününü çıkarmış ikinci Milliyetçi Cephe Hükümeti; fakat saygıdeğer Başbakanımız Ecevit'in genelgesi uyarınca gidememiştir; böylece bu sürgünden kurtulmuş. Çaykara Lisesi Müdürü Hamit Topaloğlu, oradan alınıp bir başka yere gönderiliyor. Hakkında Danıştay kararı olduğu halde, uygulanmıyor. Of Halk Eğitim Müdürü Ali Taka, buradan alınıp bir başka yere veriliyor ve Birinci ve İkinci Milliyetçi Cephe Hükümetleri döneminde, Anayasaya, çağcıl bilim ve düşünceye aykırı olan bir eğitim uygulaması sürdürülüyor, faşist bir partinin savaşçıları yetiştirilmek isteniyor, eğitim ve öğretim kişisel değil arkadaşlarım. 31 Mart 1975 sonrası uygulama budur. Ve arkadaşlarım, 12 Mart döneminde Anayasa değiştiriliyor. Türk öğretmenin grevsiz, toplu sözleşmesiz, sendika hakkı dahi - bütün kamu görevlilerinin elinden alındığı gibi - elinden alınıyor; fakat o zamanki Anayasa koyucu bile, 20 Eylül 1971 gün ve 1488 sayılı Anayasanın geçici 16ncı maddesiyle altı ay içerisinde Yüce Meclise bir görev yüklüyor; bu konuda, kamu görevlilerinin örgütlenmesiyle ilgili özel bir yasa çıkarılsın diye. O zamandan bu yana bu yasa çıkarılmadı; tam tersine, öğretmen örgütlerinin, devrimcilerin başındakiler; bu kurullarda çalışanlar kıyılmışlardır, TÖB - DER Genel Başkanı kıyılmıştır, Trabzon'da TÖB - DER Şubesi Yönetim Kurulu arka arkaya, özellikle ilkokul öğretmenlerinden oluşan bu yönetim kurulu üyeleri kıyılmışlar, başka illere gönderilmişlerdir. Eğer bu uygulamaları bilseydi Adalet Partisinin heyecanlı sayın sözcüsü, sanırım burada bu sözleri yapamazdı. Biliyordu; ama bilmezlikten geliyordu, bu da onların bir özelliği olsa gerek arkadaşlarım. Saygıdeğer milletvekilleri, Birinci ve İkinci Milliyetçi Cephe Hükümetleri döneminde sürdürülen uygulamalar, Anayasa boyutları içerisinde yüksek mahkeme kararlarıyla durdurulmuştur ama tümüyle değil. Suçladıkları Danıştay hakkında dahi öğrenmeleri için bir şey söyleyeceğim: 1975 – 1976 adalet yılında Danıştay'da 89.503 dava açılmış, 25 bininde yürütmeyi durdurma istenmiştir ve Danıştay 4 bininde yürütmeyi durdurmayı kabul etmiştir. Yürütmeyi durdurmayı kabul etmesi demek, bu davaları, bir bakıma, sonunda idare aleyhinde bitirecek demektir. Yani davacı lehinde bitecek demektir. Bu anlama gelir. AP sözcüsüne 10 dakika verdiniz ama benimki biraz sonra dolacak. Bitireceğim. Bu 4 bin yürütmeyi durdurma kararının 1.006 tanesini Hükümet aleyhinde bitirmiştir. Rakamlar oralardadır, gitsinler Danıştay'da inceleme yapsınlar; fakat Sayın

Demirel, Cephe hükümetlerinin Millî Eğitim bakanlıklarının başına öyle Millî Eğitim bakanları oturtmuş ki, «Ben aldım olur dediler ve Danıştay da olmaz dedi» ve sonunda bu Millî Eğitim bakanları da Millî Eğitim Bakanlığı sahnesinden silinip gittiler. Tarih onları, Türk öğretmenini kıyan, Türk öğretmenini birbirine düşüren zalimler olarak adlandıracaktır.”

Rahmi Kumaş (Trabzon)’ın konuşmasından sonra şahsı adına söz alan Abdurrahman Oğultürk (Ankara) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹⁵

“Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri;

Ülkemizde öğretmen kıyımları, yüzlerce, binlerce somut örnekleriyle bir bir bu kürsüden açıklanmıştır. Birinci ve İkinci Cephe Hükümetinin sürdürdüğü gereksiz, dayanaksız ve yasal olmayan öğretmen kıyımı sonucunda Türk eğitim - öğretim hayatı büyük bir çıkmazın içine sokulmuştur. 1975-1976 ve 1976-1977 öğretim dönemleri hoyratça heba edilmiş, 1977 – 1978 öğretim yılı da umut vermeyecek bir ortama getirilmiştir. Ülkede öğretmen kıyımının meydana getirdiği uğultulu ve gürültülü bir ortamda öğretmenlere yöneltilen faşist baskı ve saldırılar, çoğu yerlerde eğitim - öğretim yapma olanağını tümüyle ortadan kaldırmıştır. Büyük olaylar küçük, önemli olaylar önemsiz bir görüntü içine büründürülerek, gerçekçi bir değerlendirme yapmaktan özenle kaçınılmıştır, öğretmenle ve öğretmeni sürmekle hırsını alamayanlar, baskı, zulüm ve sabotaj eylemlerini sürdürerek, eğitim cinayeti denilecek bir noktaya gelmişlerdir. Sayın milletvekilleri, egemen güçler, halk çocuklarının ve halkın eğitim görmesini, yaşamındaki çarpık çelişkileri bilmesini, toplumsal değerleri tanımasını hazmedemezler. Cahil kalan toplumların kolayca yönetimini kendi sınıflarının menfaatleri doğrultusunda yönlendirmek için, elbette ki o topluma ışık olacak öğretmene saldırmaktan başka çareleri yoktur. Onun içindir ki, yıllarca horlanan, ezilen, sürülen en büyük toplum kesimi öğretmen kesimi olmuştur. Onun içindir ki, öğretmeni halktan soyutlamak isteyenler, çağ dışı baskı yöntemleriyle susturmak istemişlerdir. Değerli arkadaşlarım, her ulusun terbiyesinde öğretmene saygı esası vardır. Uluslar geleceğini öğretmenlerinin mimarisi üzerine kurmuşlardır. Büyük kurtarıcı Atatürk, «Öğretmenler, yeni nesil sizin eseriniz olacaktır» demekle, ulusumuzun büyük güvence kaynağı olan Türk gençliğini öğretmene emanet etmiştir. Öğretmene saygı, halka saygıdır. Öğretmene saygısızlık, halka ve bilime saygısızlıktır. Görülüyor ki, değerli arkadaşlar, öğretmenle halk bu ülkede iç içe yaşamaktadır. Halkını seven, halkının aydınlanmasını isteyen her iktidar, her şeyden önce öğretmenin her denli politika oyunundan uzak tutulmasını sağlamaktır. Bunu sağlayamayan iktidarlar, halkın gerçek sorunlarına eğilmeyi göze alamayan iktidarlardır. Öğretmen, eğitimin temel öğelerinden biridir. Öğretmen, sosyal, siyasal ve ekonomik yönden büyük sıkıntılar içine sokulmuştur. Yapılan sürgünlerle öğretmenin demokratik hareket etme ve öğretim özgürlüğü elinden alınmıştır.

¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B 98 (26 . 1 . 1978), ss. 477-478

Öğretmenlik, mahiyeti ve konusu itibariyle kendine özgü anlam taşıyan, büyük sorumluluk yüklenen bir meslektir. Bir varlık kendi kendine büyüüp gelişirken, bir şekil verici, bir ıslah ediciden daha önemlidir. Sayın milletvekilleri, takdir edersiniz ki, topluma şekil veren, geleceğin teminatı olan yavrularımızı yurt ve ulus yararına şekillendiren, öğretmendir. Öğretmenin dershanede en büyük aracı huzur ve sevgi olmalıdır. Çünkü gerçek eğitim sevgiye dayanır. Kendisini sevmeyen, kendi sorunlarıyla yakından ilgilenmediğimiz öğretmenin, toplumun geleceğini hazırlamada, yetiştirmede ne dendi görevini yerine getireceğini yüce takdirlerinize sunmak istiyorum. Yeniden ülkemizde sağlıklı bir toplum yaratmak istiyorsak, hep birlikte, elbirliği ile öğretmenin rahatça konuşmasını sağlamalıyız. Öğretmenin konuşmadığı bir ülkede demokrasi arızalıdır, hatta yok denilecek bir noktadadır. Eğitim alanındaki eşitsizlikler süratle ortadan kaldırılarak, eğitimci topluluğun yaşam koşullarının iyi bir düzeye getirilmesi gereklidir. Öğretmenin yaşamı ve işlevi rastlantılara bırakılmamalıdır. Değerli arkadaşlarım, öğretmen, siyasî iktidarların topu olmaktan kurtarılmalıdır. Ümit ve temenni ediyorum ki, yeni Hükümet, tüm kamu görevlileriyle birlikte öğretmen toplumunda da açılan derin yara ve hasarı süratle onaracak, huzur ve güven içinde yeni bir çalışma ortamı yaratacaktır. Gerekirse tabii! Bu memleketi faşist bir ortama getiren iktidarların arızalarını düzeltecektir elbette; ona inanıyor, ona güveniyoruz. Evet, süratle Danıştay kararlarını uygulayacağına inanıyoruz bu Hükümetin; sizin yaptıklarınız gibi değil. Burada içimizde oturan, elinde Danıştay kararı olan arkadaşlarımız var. Değerli arkadaşlar, öğretmenle birlikte tüm çalışanları yasal güvence altına alarak, onları sendikal hakka kavuşturacağına inanıyoruz yeni Hükümetimizin. Aksi takdirde, geleceğimize güvenle bakabilmenin başka hiçbir yolu kalmamıştır. Yüce Meclisin değerli üyelerine saygılar sunarım.”

Abdurrahman Oğultürk (Ankara)’ün konuşmasından sonra söz alan Nahit Menteşe (Aydın) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹⁶

“Afyonkarahisar Milletvekili Sayın İsmail Akın ve 9 arkadaşı, Millî Eğitim Bakanlığında yapılan tayin ve nakiller konusunda Anayasanın 83 üncü maddesi gereğince hakkımda Genel Görüşme açılmasını istemişlerdir. Bu Genel Görüşmenin açılıp açılmaması müzakeresi 3 Ocak 1978 tarihinde kararlaştırılmıştır. Ancak, Sayın Başkan, geçen defa Sayın Necdet Uğur’un bulunmaması nedeniyle bu Genel Görüşmeyi erteledi. Fakat ne gariptir ki, daha evvel burada başkanlık yapan bir arkadaşımız, biz müstafî olduğumuz halde, Demirel Hükümeti 31 Aralık 1977’de istifa etmiştir, 3.1.1978’de Genel Görüşmede burada bulunmamamıza rağmen, Genel Görüşmenin açılmasına karar verilmiştir. Anayasanın 88 inci maddesi denetim yollarından saymıştır Genel Görüşmeyi. Ortada bir hükümet bulunmadığına göre, geçen defa alınan karar hatalıdır ve Anayasaya aykırıdır; bunu evveleminde belirtmek isterim.

¹⁶ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B 98 (26 . 1 . 1978), ss. 478-481
470

Saniyen, Sayın Başkan, burada hakkımda, gerek önergede ve gerekse sayın hatiplerin beyanlarında haksız birtakım tarizlerde bulunuldu. Bunları reddettiğimi peşin olarak ifade etmek isterim. Biz Millî Eğitim Bakanlığını devraldığımız zaman koridorlarda âdeta kavga vardı. Bir manga asker, jandarma, polisler diziliyorlardı. O ortam içinde Millî Eğitim Bakanlığını devraldık. Jandarmayı, polisi bir tarafa ittik, o kavga ve gürültü dindi. Şimdi değerli arkadaşlarım, Bakanlığı deruhte ettikten sonra defa atla beyanda bulundum; Bakanlıkta tarafsız icrayı sürdüreceğim dedim ve bu çok zaman, ortaklarımızdan dahi bize tarize vesile oldu. Esasen taraf ne? Taraf, elbette taraf. Kimin yanında Bakan? Devletin yanında olacak. Bütün meselelere Devlet açısından bakacaktır. Onun için şu Milliyetçi, bunun karşısında burada dövüşüyorlarsa; o zaman ben tarafsız hareket etmek mecburiyetindeyim ve bunu uyguladım değerli arkadaşlarım. Her biriniz, sayın muhalefet milletvekilleri, her zaman çeşitli şekillerde bana muhatap olmuşlardır. Rahatlıkla Bakanlığa gelmişlerdir ve arkadaşlarımızın her meselesi üzerine eğilmişizdir. Siyasî partiler öğretmenin üzerinden ellerini çeksin istemişimdir, öğretmenin tarafsız olması bizim için prensip. Değerli arkadaşlarım, elbette Anayasa gereğince düşünce serbestisi olacak, birtakım fikirler olacak, Devletin işleyişi hakkında öğretmenin birtakım fikri olacak, buna bir şey demiyoruz; ama öğretmen partizanlık yapmayacaktır. Partizanlık yaptığı takdirde karşısında olacağız. Ben de öğretmenlik yaptım; belki aramızda bilmeyen arkadaşlarımız vardır, 5-6 sene öğretmenlik yaptım; hem de Parti Başkanı olduğum halde. Mektebe giderken, okula giderken Adalet Partisi rozetini çıkarır arkaya takardım ve muallimler meclisinde politika yapıldığı zaman, benden bir tek politik söz sâdır olmamıştır; öğrencilerime aynı şekilde. Benim bir siyasî fikrim yok mu? Açık; ama öğretmen tedris ederken, öğrenimde bulunur öğretirken, tarafsız olmak mecburiyetindedir; hep bunu uygulamışımıdır. Burada bu hususu bilen, Aydın'da bu icraatımızı da bilen arkadaşlarımız öğretmenlik yaptığım zaman bunu hep bilirler. Millî Eğitim Bakanlığına, milletin ümidi ve geleceğin teminatı olan genç kuşakların yetiştirilmesinde, Millî kalkınma hamlelerimizin başarıya ulaşmasında, ülke ve millet bütünlüğünün korunmasında çok önemli görevler ve sorumluluklar düşmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı bu gibi önemli bir görevle yükümlü bulunmaktadır. Uluslararası yarışmanın hızla devam ettiği çağımızda, ülkemizin, Büyük Atatürk'ün gösterdiği çağdaş medeniyet seviyesine ulaşabilmesi için, zaman ve imkân kaybetmeden her kademedeki eğitim kuruluşlarımızda sağlıklı, düzenli, ahenkli ve verimli bir çalışmanın yapılmasına ihtiyaç olduğunu kabul etmişizdir. Her konuşmamızda ve genelgelerimizde «Öğretim ve öğrenimin ortak amacı mücerret eğitim değil, Millî eğitimidir» demişizdir. Çünkü eğitimin Millîliği, devletin Millîliği inancından ayrılamaz. Eğitim kurumlarında genç nesillerin yetiştirilmesinde yabancı ideolojik akımların, bölücülüğün ve taklitçiliğin yayılışına hiçbir şekilde müsaade edilemez, edilmemiştir ve seyirci kalınmamıştır. Millî varlığımızın kaynağı ve cevheri olan çocuklarımız, büyük

Atatürk'ün önderliğinde, aziz milletimizin kurduğu Türkiye Cumhuriyetine, Anayasadaki temel nitelikleriyle birlikte sahip olacaklardır demişiz. Millî eğitimde temel hedefi şöyle çizmişiz. Esasen Temel Eğitim Kanununda bu vardır : «Milletimizin bütün fertlerini, Türk milletinin Millî, manevî, ahlâki, insani, sosyal ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren, ailesini, vatanını ve milletini seven ve bunları daima yüceltmeye çalışan, Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş, büyük ve şanlı tarihimize iftihar eden, milletimizin geleceğine güvenle bakan, Millî şahsiyeti müdrik, ilim, teknik ve medeniyet yarışında insanlığa örnek olmayı hedef alan vatandaşlar olarak yetiştirmek» Hedef bu olmuştur, bu olmalıdır devamlı şekilde. Arkadaşımızın birisi, «O kanun 12 Mart sonrası çıktı» dediler. Kanun, kanundur muhterem arkadaşlarım. Eğer güçleri yetiyorsa, gelirler, bu kanunu değiştirirler, kendi saptadıkları hedefi koyarlar. Türk öğretmeninin, Türk çocuklarının üstün kabiliyet ve hasletlerinin, Devletimizi güçlü ve milletimizi müreffeh yapmak için en büyük hayat kaynağı olduğunu, hepimizin kabul etmesi icap etmektedir. Türk öğretmeninin başta bunu kabul etmesi icap etmektedir. Değerli arkadaşlarım, el ele vererek, birlik ve beraberliğimizi koruyarak, kin, husumet, kavga yerine karşılıklı sevgi, saygı ve barışı eğitim ordusunda da sağlamak mecburiyetindeyiz. Bunu ilke olarak kabul etmeliyiz. Tayin ve nakiller konusunda, değerli arkadaşlarım burada beyanda bulundular. Tayin ve nakilleri yaparken, hiçbir zaman partizan açığı kullanmadık. «Anayasayı, aile bütünlüğünü parçalayıcı davranışta bulunmuştur» dediler değerli arkadaşlarım. Bu iftirayı sureti katiyede kabullenmem mümkün değildir. Esasen, sadece ortaöğretimde 15 gün içinde 5 binden fazla, eş nedeniyle, kendi istekleriyle ve muayyen müddeti geçirdikleri için öğretmen nakilleri yapılmıştır. Bir dakika sabrediniz; ben sizi sabırla dinlerim, hiçbir zaman laf atmam. Görürsünüz; ben sizi hep dinlerim, ne Bakanlar Kurulu sıralarında oturduğum zaman, ne de buradan laf atmam. Değerli arkadaşlarım, ben buraya geldiğim zaman, başıma her zaman üşüşürdünüz. Hatta hatırlıyorum, burada bir müdürden şikâyet etmişti değerli Cumhuriyet Halk Partili arkadaşlarım; demişlerdi ki: «Bu, kızlarımıza sataştı» Ben, «bunu tahkik ettireceğim» dedim. «Bize inanmıyor musunuz» dediler; sanırım içinizden bazı arkadaşlar. Fevkalade üzülüm, üzüldüm; dedim ki, arkadaşlarımızın kızlarına karşı kötü söz söylenmesinden bir hükümet üyesi olarak hakikaten ıstırap duyarım; kim olursa olsun, hangi partiden olursa olsun. O bakımdan, kendilerine teminat verdim, ertesi gün aynı arkadaşlarım - üç dört arkadaş, hatta içlerinde bakanlık yapan arkadaşım vardı - dediler ki «Halen almadınız» Bu şekilde bazı talepler maalesef, maalesef sizlerden de, sayın arkadaşımız Uğur'a da gelecektir. Ama meseleler üzerinde dikkatle durmak icap etmektedir. Tayin ve nakiller konusunda hep objektif davranmaya çalıştım ve objektif davrandım. Bazı Eğitim enstitülerini de söyleyeceğim. Bazı arkadaşlarımız, yani Bakanlık seviyesinde bulunan arkadaşlarımız, yetki hudutları içinde bazı tayinleri yapmışlardır.

Geldiği zaman arkadaşlarımız, eğer haksızlık varsa da ortada, bunu şahsen düzeltmişimdir, bunun çeşitli misallerini yine saymak mümkündür. Hepsini, değerli arkadaşlarım, bana intikal eden haksız tasarrufları daima, daima düzeltmeye çalışmışımdır, haksızlığa karşıyım, haksızlığın yanında olmam mümkün değildir. Senelerden beri Cumhuriyet Hükümetlerinde görev yapmışımdır; her haksızlığa karşı gelmişimdir muhterem arkadaşlarım. Değerli arkadaşlarım, burada, Danıştay kararlarının uygulanmadığından bahsettiler arkadaşlarım. 1494 Danıştay kararından, yürütmeyi durdurma kararından 1383'ü uygulanmıştır. Ancak, 111 tanesinde dolu bulunduğu için müdür tayin ettik. 2 sene olmuş, 3 sene olmuş orada bulunuyor, 4 sene olmuş bulunuyor. Onu alıp nereye vereceksiniz? Elbette bunlara bu çareleri bulmak, birini tayin edeyim derken diğerini mağdur etmek elbette zor bir iştir. Ancak, 111 tanesinin Danıştay kararları uygulanmamıştır; ama bunlara da çare bulmak için büyük gayret gösterilmiştir. Dün burada Bütçe Komisyonunda Sayın Niyazi Unsal arkadaşımız dediler ki, bazı köylerde yığılmalar var, 4 tane öğretmen, bazılarında 5 tane öğretmen. Sayın Başkan, ben birkaç saat devamlı ithamlara maruz kaldım. Geçen defa, esasen haksız şekilde burada bu Genel Görüşme açılmıştır, benim gıyabımda cereyan etmiştir. Onun için bir iki dakika daha lütfediniz, suistimal etmeyeceğim. Yığılmalar olduğunu söylemişlerdir. Bu yığılmalar üzerinde çalışmalar icap etmektedir. Bazı yerlerde 3 saat ders okutan öğretmenler var, bazı yerde o öğretmenden yoktur. Resim hocası, yoktur, İngilizce öğretmeni yoktur. Bu yığılmaları önleyiniz dedi, temennide bulundu. Nasıl yapacak şimdi Sayın Bakan bunları? Diyorlar ki (Sayın Üstündağ da aynı ifadede bulunmuşlardı), olay çıkan yerdeki müdürü derhal alacağım. Elbette... Demek ki, Anayasanın 114 üncü maddesinin gereği yerine getirilecektir. Bazı zorunluluklar vardır. Yarından sonra biz feryat ettiğimiz zaman acaba siz ne diyeceksiniz? Öğretmenin refah içinde bulunması, öğretmenin kadro imkânsızlıklarının giderilmesi için büyük gayret sarf ettik. 420 bin memur ve öğretmen terfi eder duruma gelmiştir. Terfi etmeyen öğretmen kalmamıştır. Eğitim enstitüsü konularında arkadaşlarını. Değerli arkadaşlarım, eğitim enstitüsü konusunda, objektif olabilmek için ne lazımsa yapılmıştır. İddia ediyorum ki, eğitim enstitüsü imtihanlarında objektiflikten ayrılmamıştır. Kâğıtlar iddia ettiğiniz gibi değil. «Sayın Türkeş'in» dediniz. Sureti katiyede... Bir tane getiriniz yoktur. Eğitim enstitüleri sınavlarını büyük bir hazırlık içinde yaptık. Her birinde müfettişler hem soruyorsunuz, hem de konuşturmamak istiyorsunuz. «Özgürlük, özgürlük» diye bağırıyorsunuz ama görüyoruz ki, Hükümet özgürlük konusunda faşist bir eğilim içindedir, önümüzdeki günler de bunu gösterecektir. Bizim özgürlüğümüzü, bizim hürriyet anlayışımızı daima arayacaksınız değerli arkadaşlarım; bunu bütün millet arayacaktır. Hepinize saygılarımı sunarım”.

Nahit Menteşe (Aydın)'nin konuşmasından sonra Hükümet adına söz alan Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur (İstanbul) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹⁷

“Sayın Başkan, Değerli Arkadaşlarım, İsmail Akın ve arkadaşlarının verdiği Genel Görüşme sürmektedir. Bu ana kadar çeşitli siyasî partilerimiz ve benden önce Millî Eğitim Bakanlığı yapmış olan arkadaşım Nahit Menteşe konuşmuş bulunuyorlar. İsmail Akın verdiği önergede, 275 il dışı, 203 il içi, 50 ilçede, eş durumu hiç dikkate alınmadan ve politik nedenlerle atama ve nakil yapıldığını ileri sürmekte ve bunların gerisinde de politik nedenler olduğunu söylemektedir. Arkadaşımın, bu verdiği listeyi titizlikle inceleyeceğimden emin olmasını rica ederim. Eğer böyle bir durum varsa, bunu en kısa zamanda gideririm. Ferhat Arslantaş arkadaşım, Cumhuriyet Halk Partisi adına konuştu, çok iyi bir inceleme yapmış. Orada birtakım rakamlar verdi. İlköğretimde 1 075 tane, yerel seçimler öncesinde atama yapıldığını söyledi. Buna illerdeki yer değiştirmelerin dâhil olmadığını da ekledi. Bu konu benim tesadüfen bildiğim bir konu. Yerel seçimler öncesinde çeşitli bölgelerde dolaşırken, hepimizin yaptığı konuşma ve temaslardan arta kalan zamanlarda, emin olunuz, pek çok bu tür atamalara uğrayan öğretmenlerle görüşme durumunda kaldım onları, dinledim. Bunlardan hiçbirisinin ismini bilmüyorum ama bunların içinde, bir iki kuşak yetiştirmiş olan, çevresindeki bütün insanların sevdiği, öğretmenler vardır. Bunlar, hiçbir siyasî tarafı da olmayan öğretmenlerdir. Bu, diyelim ki bir atama ve tasarruftur ama atamalar, bakınız nasıldı: Batının çok iyi koşullar içinde olan bir yerinden bir arkadaş alınıyor, Doğunun en kötü koşullar içinde olan, ilk akla gelen bir iline veriliyor. Genellikle bu böyle idi, ama valiler emrine verilirdi, şimdi iline de verilmiyor, o ilin bir ilçesine veriliyor. Diyebiliriz ki, o ilçeye gittiği zaman, kaymakam, oradaki idari gereklere ve ihtiyaca göre onu bir yere gönderecek. O ilin belirli ilçesinin, belirli köyüne verilmiş. Batıdan bir insan alınıyor, Doğuda belirli bir il, belirli bir ilçe, belirli köy. Bu fazla, bu çok fazla aslında. Bunların isimlerini bilmüyorum ama bu tür atamalardaki politik nedenleri çok titizlikle arayacağımdan emin olabilirsiniz. Ferhat Arslantaş arkadaşım, Danıştay kararlarından bahsetti. Danıştay kararları yalnız ilköğretim, ortaöğretimde değil, mesleki ve teknik öğretimde de var. Biraz evvel konuşan Sayın Nahit Menteşe, kendi döneminde Danıştay kararlarını uyguladığını söylediler, «Sadece 111 tane kaldı» dediler. Aslında amacım, doğrusu, Nahit Menteşe arkadaşım ile polemige girmek değildir. Bu konunun ayrıntılarına gitmeyeceğim ama şunu söylemeyi isterim ki, Danıştay kararlarını uygulayacağım. Aslında, «Danıştay kararlarını uygulayacağım» yasal bir laf değildir, bir bakanın uygulaması gerekir; çünkü yasa gereğidir Danıştay kararlarını uygulamak. İsterseniz şöyle ifade edeyim: Danıştay kararlarının uygulanmasında görevimi yapacağım. Millî Selâmet Partisi Grubu adına

¹⁷ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B 98 (26 . 1 . 1978), ss. 478-485
474

konuşan Hasan Seyithanoğlu, öğretmenlere ilgi ve saygıyla dolu bir konuşma yaptı. Arkadaşım Cumhuriyet Halk Parti'si Gurubunu ve dolayısıyla beni de biraz önyargı ile ele aldı. «Siz de bir kıyıma hazırlanıyorsunuz, faşist işgal var diyeceksiniz, kışa bakmayacaksınız» dedi ve öğretmenlerin parçalandığını söyledi, kimsenin kanatlar altına alınmamasını, adam kayırmamak, ayırım yapılmamak gerektiğini söyledi. Bu sözlerin hiçbir tanesinin sanıyorum ki doğru adresi ben değilim. Aslında bütün bu sözler biraz geç kalmış bir mektuptur; daha evvel yapılması gerekirdi. Hepsine katılıyorum ama, adres doğru değildir. Arkadaşımın, eğitim politikası üzerinde belirttiği noktalarda görüşlerimi söylemek isterim. «Eğitim kurumları Tanzimat'tan beri halkla bütünleşmeyen, ona tepeden bakan, kendi ulusal kaynağıyla değil, Batıdan taklitle yetinen insanlar yetiştirir ve bunlarla doludur. Halkını ve ulusunu aşağılayan türde insanlar vardır. Kültür emperyalizmine yenik düşenlerden hayır gelmez» dedi. «Ne gereği gibi Batıyı özümlemişlerdir, ne de ulusal kalmasını bilebilmişlerdir» dedi. Aslında eğitim kurumları için bir yargıda bulunurken, insaf Millet Meclisi kürsülerinde sık sık kaçırılıyor. Her kurumda çeşitli akımlar, çeşitli davranışlar, tulumlar vardır. Aslında bir kuruma bütünüyle, tümüyle bir yargıda bulunmak «bunu tümüyle değerlendirmek gerekir. Şimdi burada gerek Seyithanoğlu, gerekse Komisyonumuzun Başkanı Eşrefoğlu, öğretmenlerimiz hakkında büyük coşku dolu konuşmalar yaptılar. Ondan sonra da, bütün öğretmenler hakkında korkunç, karanlık bir tablo çıktı. Peki, o coşku dolu sözlerinizin muhatabı olan öğretmenler nerede? Eğer bu tablo böyle karanlıksa bunlar nerede? Yani, Eşrefoğlu'nu uygulandıran öğretmenler vardır ve öğretmenlerimiz böyledirler. Ayırım yapmayalım; öğretmenlerimizin inanılmayacak kadar çok büyük bir çoğunluğu böyledirler. Bunu hepimiz biliyoruz, Anadolu'da biliyoruz, kentlerde biliyoruz. Bu arada tıpkı Devletin başka kesimlerinde olduğu gibi, eğitim kurumlarında da politika yapma merakı başlamıştır. Asıl konumuz da budur. O bakımdan öğretmenlerin büyük kesimini saygıyla analım ve öğretmenler hakkında söylediklerimizi genellemeyelim. Çok büyük politika yapan bir kesimi tartışalım. Öteki öğretmenlere, o coşkularımızı hep birlikte gönderelim. Şimdi meseleyi eğer böyle alırsak, zaten çok doğru ölçüler içinde almış oluruz ve doğru sonuçlara da gideriz; birbirimizi de gereksiz bir şekilde hırpalamayız. Halkıyla bütünleşmeyen, halkını küçümseyen, dün akşam bir aralık konuşurken söylediğim gibi, çıktığı kabuğu beğenmeyen, toplumuna hor bakan, bırakınız öğretmen olmaya aslında insan olmaya lâayık değildir. Aslında Türk ailelerinden böylesine, çıktığı yeri beğenmeyen, onu hor gören, toplumuna yukarıdan bakan insanlar çıkmaz, Türk analarının elinden böyle şeyler çıkmaz. Bunlar bir yerde yozlaşmış tiplerdir; bunu da genellemeyelim. Tanzimat'tan beri gelen bir akım vardır; ama bu akım bizim o özümüzü değiştirmedir. İnsanlarımızın büyük çoğunluğu ne halkımızı hor görür ne de ona tepeden bakar. Halktan kopukluk meselesine gelince: Bu eğitim müesseselerinde bir eğitim biçimi. Bu bizim bugünkü eğitim sistemimizin genel çizgisi. Bir eğitim soyut değildir. Vaktiyle

bir akademik eğitim vardı. İnsanlara yıldızlardan başlayarak öte dünyalara kadar soyut, bütün, nereden geldik, nereye gidiyoruz; böyle aslında çok saygıdeğer ama doğrudan doğruya toplumu ve çocukların büyük çoğunluğunu ilgilendirmeyen soyut sorularla yetinen bir eğitim biçimi vardı. Bu 19 uncu yüzyılda da büyük ölçüde böyle olmuştur, ama 20nci yüzyılda eğitimin topluma dönük olması zorunludur. 20 nci yüzyılda eğitim kurumlarının her aşamasından çıkan çocuk, her aşamasından, ortaokuldan çıkan çocuk; o toplumun belirli bir üretimi ile bütünleşebilmelidir. Onun bir üstünden, lise aşamasından çıkan çocuğun sadece elinde bir işe yaramayan, zamanında askerlik için kullanılan, şimdi onda bile yararlı olmayan bir kâğıt parçası olmamalı, kendisinin toplumda bir yeri olmalıdır. Yani, «toplumda yeri olmalıdır» derken, o üniversite, yüksekokul diplomasına iki açıdan ihtiyaç duymamalı: Birinci açı, hayatını kazanması açısından, öylesine beceri, öylesine teknik bilgi verebilmeliyiz ki, o çocuğa; toplumumuz içinde iyi bir yer işgal etsin ve hayatını çok rahatlıkla kazansın. İkincisi, o çocuk saygınlığını kazanabilmelidir. Bir saygınlık kâğıt parçasından beklenilmemelidir. Saygınlıkları kâğıt parçasına bağlayan sadece eğitim kurumları değildir, devlettir de. Devlet, işe alacaklarının yetişmelerine bakmıyor, bir bilgi üzerinde ne ölçüde iyidirler, bakmıyor ki; kâğıt parçalarıyla değerlendiriliyor, o da işe yaramaz hale geldi. O bakımdan, meselenin çeşitli yanları var. Özünde biz sizinle tamamıyla beraberiz. Kültür emperyalizmiyle savaşılan herkes Cumhuriyet Halk Partisini yanında bulacaktır. Halktan kopuk olan, eğitimle çarpışan herkes Cumhuriyet Halk Partisinin yanında olacaktır. Halktan kopuk, soyut, birtakım çarkları havada dönen hiçbir kurumda Cumhuriyet Halk Partisinin ne desteği olur, ne ilgisi olur, ne felsefesi olur. Aslında, taklitçiliği yadsıyan, «taklitçilik artık yetti» diyen ilk kez Cumhuriyet Halk Partisidir; sizlerden çok zaman önce bunu demeye başladı; ama bir şeyi iyi bilelim; kapalı kafalarla bir ülke gelişmez. Çocuklarımız hiç şüphe yok taklit etmeyecekler; ama çocuklarımız dünyayı bilecekler. Dünyanın nesini bilecekler? Dünyada ne olup, ne bittiğini bilecekler, dünyanın her köşesini bilecekler, Doğusunu bilecek, Batısını bilecek, Kuzeyini bilecek, Güneyini bilecekler. Dünyada her ülkeyi hangi sistemler yönetiyor, o sistemler nereden çıktı; onu bilecek. Kapitalistini bilecek, sosyalistini bilecek, Üçüncü Dünyasını bilecek, komünistini bilecek, diktatörünü bilecek, halk yönetimini bilecek, arkasındaki felsefeyi bilecek, arkasındaki her şeyi bilecek; kafa açık, kafa sağlam, kafa sağlıklı, kafa bilgili, kafa eleştirci; kafa, doğrusunu kendisi bulacak. Bizim amaçladığımız kafa yalnız bu değil. Hepsini bildikten sonra, hiçbirisini almayacak, kendi yurdunda, kendi milletin özünde, kendi geleneğinde, kendi sentezini kendi yapacak; ama dünyayı bilerek yapacak. Bu çizgiler içinde Sayın Seyithanoğlu ile beraberliğimi belirttim. Sayın Köseoğlu, bir belirli konuda ikinci kez beraberiz. Söylediklerinizi dikkatle dinlemeye çalıştım. Aslında yine öyle görünüyor ki, Millî Eğitim Bakanının yarı zamanı Mecliste geçecek. Onun için çok konuşma fırsatları çıkacak. Birtakım konuları o fırsatlar çıktığı zamana

bırakıyorum; ama çok güncel olan bir konu üzerine gelmek istiyorum. Bir dernekten, Ülkü - Bir Derneğinden bahsederken dediniz ki, «Anayasa rejimine bağlıdır. Anayasa rejimi içinde ülkemizi çağdaş uygarlık düzeyine çıkarmayı amaçlarlar ve Türkiye Cumhuriyeti yasalarına uymayı da temel unsur sayarlar» değil mi efendim? Zannediyorum bu ikisi idi. Şimdi, Anayasa rejimine bağlı olmanın birtakım unsurlarından bir iki örnek vereyim müsaade ederseniz «Madde 20.—Herkes düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir; düşünce ve söz, yazı, reklâm ile veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklayabilir ve yapabilir, Kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz.» «Madde 21. — Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir. Eğitim ve öğretim Devletin denetim ve gözetimine alında serbesttir...» Şimdi bu ilkeleri aldığımız zaman bir düşünce özgürlüğünü görüyoruz, eğitimin ve öğretimin de ancak Devletin gözetim ve denetimi altında olabileceğini, bunun dışında tamamıyla serbest görüyoruz. Sayın Kösoğlu, diğer dediklerinize bir itirazım yoktur; ama şundan emin olmak isterim. Her kim ki düşünce özgürlüğüne saygılıdır, her kim ki eğitim ve öğretimi kendi denetimi altına almayı amaçlamaz 'bunu Devlete bırakır, eğitim ve öğretimin serbest olduğu ilkesine saygılıdır, her kim ki başkalarını düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlamaz, her kim ki düşünce ve kanaatlerinde özgürlüğe alabildiğine sahiptir; buna inanıyorlarsa eğer Türkiye Cumhuriyeti yasalarına uymayı temel unsur sayıyorlarsa iki; dediklerine itirazım yoktur. Türkiye Cumhuriyeti yasalarına uymanın temel unsurlarından, yine müsaade ederseniz iki tane örnek vermek istiyorum: Bu temel yasalardan bir tanesi Devlet Memurları Kanunudur. Devlet Memurları Kanununa göre, yalnız eğitim kurumlarında olanlar değil -konuşurken görüyorum ki devlet memurluğundan gelen çok arkadaşım var Adalet Partisi sıralarında da, onlar da hatırlayacaklardır- her türlü kamu görevlisi belirli bir parti yararına ya da zararına çalışamaz. Çalışırsa suçtur. Yine bir kamu görevlisi görevini yaparken ırk ayrımı, inanç ayrımı, düşünce ayrımı, felsefi inanç ayrımı, cinsiyet ayrımı yapamaz. Yaparsa suçtur. Tamam, sadece bu doğruları uygulayacağıdır, söylemek isteyecektim sonunda. Eğer Anayasa düzenimiz tümüyle beraber kabul edilecekse, herkese bu kürsüden çağrı yapıyorum: özgürlüğüne tam saygın olacaklarsa; eğer eğitim ve öğretimin serbestliğine inanıyorlar, hiç bir şekilde denetim, gözetim gibi birtakım kendilerinde olmayan bir yetkiye sahip olamayacaklar ve bunu devlete bırakacaklarsa; Devlet Memurları Kanununun, biraz evvel belirttiğim ve onu takip eden öteki maddelerine uyacaklarsa; daha var, Türk Ceza Kanununda yine kamu görevlileri, kanunun kendilerine yüklediği görevleri yapmayı ihmal etmezlerse ya da görevlerini kötüye kullanmazlarsa hepsi saygıdeğerdir, hepsine karşı çok eşit muamele adaletli muamele yapılır. Ama her kim ki, eğitimi ve öğretimi «kendim denetleyeceğim» diye Devletin yerine kendini koyarsa, her kim ki başkalarının düşünce özgürlüğüne karışarsa, onu zorla sınırlamaya kalkarsa, her kim ki görevini yaparken ırk, düşünce, inanç

ayrımı yaparsa, yasaları karşısında bulacaktır, bunu «bulduracağını» demiyorum, yasaları karşısında bulundurmak görevimdir, «bu görevimi yapacağım» diyorum. Şimdi hiç peşin hükümlerle gitmeyelim. Türkiye çok dar bir boğazdan geçiyor. Ben bir Cumhuriyet Hükümetinin Millî Eğitim Bakanayım. Bu gücümü sizlerden alırım, hepinizden alırım ve elimdeki metnim rehberim yasalardır ve bir şey yapmak isterim. Bu Anayasanın her şeyi ile yürürlükte olmasını ve kamu görevlilerinin bir felsefe olarak bunu benimsemelerini isterim ama bazı maddelerini ele alıp bazı maddelerini değil, tümüyle her şeyiyle, bizim bu Anayasada uygulamada geriye bırakacağımız maddesi yok, ama herkesten de rica ediyorum, bu Anayasaya tümüyle sadık kalsınlar ve herkesten tümüyle uygulanmasını istesinler. Ben felsefesiyle özgürlükçü felsefesiyle, çoğulcu demokrasi felsefesiyle uygulanması için elimden geleni yapacağım, herkesten bunu bekleyeceğim. Ama Anayasayı kendisine göre bazı maddelerini yorumlar, bazılarını ikinci plânda bırakır ve görmezlikten gelirlerse, Anayasayı kendilerine hatırlatmak da görevimdir. Kararlı olacağız, ama şundan hiç kimsenin şüphesi olmasın: Devlete, özgürlükçü ve çoğulcu demokrasinin ürünü olan ve sizlere dayanan ve yasaları uygulayan Hükümete meydan okuyanlara meydanları Yasalar ve özgürlükler, tam egemen bunda da sizlere güveniyorum, Millet Meclisine güveniyorum, Hepinizi saygılarımla selamlarım.”

Hükümet adına Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur (İstanbul)’un konuşmasından sonra genel görüşme sona ermiştir.¹⁸

1.1.2 Basın Mensuplarına Yapılan Saldırıları Konusunda Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğü’nün 100 ve 101 inci Maddeleri Uyarınca Bir Genel Görüşme Açılmasına İlişkin Önerge

Balıkesir Milletvekili Sadullah Usumi ve 10 arkadaşının, basın mensuplarına yapılan saldırılar konusunda Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğü’nün 100 ve 101 inci maddeleri uyarınca bir Genel Görüşme açılmasına ilişkin aşağıdaki önergeyi vermişlerdir:¹⁹

“Cephe Hükümeti iş başına geldikten sonra başlayan kanlı olaylar her geçen gün biraz daha yurda yayılmakta ve devleti de, rejimi de tehdit eder biçimde gelişmektedir. Fakülteler, yurtlar basılmakta ve masum öğrenciler sokaklarda kurşunlanmaktadır. Bu olayların tertipçileri, saldırtanları ve saldıranları bellidir. Kanlı olayların sorumlusu hükümettir. Bakanlar Kurulu üyelerinin zaman zaman yaptıkları konuşmalar birer suç belgesi niteliği taşımaktadır. Halkın güvenliğini korumakla görevli bazı polisler, katillerin güvenliğini korumaktadır. Bu yüzden bir kısım polis görevlileri olaylar sırasında saldırganlara yardımcı olmaktadır. Hükümet, bir yandan yukarıda belirttiğimiz davranışını sürdürürken, öbür yandan da bu tutumunun kamuoyuna yansımaları önlemeye çalışmaktadır. Amaç, hem ülkeyi karıştırmak hem de bunun

¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B 98 (26 . 1 . 1978), ss. 485-487

¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B 88 (5 . 1 . 1978), ss. 202-203

sorumluluğun başkalarına yüklemek olduğu için, Hükümet üyeleri yalan, yanlış demeçler ile halkı yanıltırken Basın ve Yayın organlarının da gerçekleri tespit etmesi engellenmektedir. Nitekim kanlı olaylar plânlanıyor, arkasından cepheci partilerin sözcüleri gerçeklerle ilgisi olmayan demeçleri sıralıyorlar, bir arada gazetecilerin çalışmalarını da zor katlanılarak engelleniyor. Böylece kamuoyu bir karanlığın bir umutsuzluğun içine itilmek isteniyor. Kanlı olayları gözden geçirirsek, belirtmeye çalıştığımız tabloyu görmek mümkündür. Hemen her olayda, gazetecilerin silahlı mütecâvizkâr ile bir kısmı polislerin saldırısına uğramışlardır. Dayak yiyenler, yaralananlar vardır. Fotoğraf çeken gazetecilerin makineleri parçalanmakta ve içindeki filmler imha edilmektedir. Türkiye Gazeteciler Sendikası ve diğer basın kuruluşlarının hükümeti sık sık uyarmasına rağmen gazetecilerin saldırıya ve hakarete maruz kalmaları önlenememiştir. Şu anda gazetecilerin hem can güvenliği kalmamış ve hem de görev yapmaları olanaksız hale gelmiştir. Gazetecilerin görev yapmalarına çoğunlukla polis engel olmaktadır. Polis kadrosunun kanunlara ve meslek onuruna saygılı çoğunluğu bu tertiplere alet olmamakla beraber bir kısmı aklın almayacağı çirkin davranışlarda bulunmaktadır. Polislerin gazetecileri dövmeleleri, fotoğraf makinelerini kırmaları ve filmleri imha etmelerine adi bir suç gözü ile bakmak yanlış olur. Basına karşı girilen bu olayların tertipçisi Cephe Hükümetidir. Sorumlusu da bu Hükümettir. Hükümet bu tutumu ile anayasal bir suç işlemektedir. Zira haber alma ve yayma özgürlüğünü sağlamak Hükümetlerin görevidir. Anayasamızın Basın özgürlüğü ile ilgili 22 nci maddesi aynen şöyle demektedir: «Basın hürdür, sansür edilemez. Devlet, basın ve haber alma hürriyetini sağlayacak tedbirleri alır.» Bu kadar keskin ve emredici hükme rağmen, Hükümet, basının haber alma özgürlüğünü sağlayacak tedbirleri almak bir yana, aksine engelleyici bir tutum izlemektedir. Bakanlar Kurulu üyelerin sıkıştıkları zaman pekleri suçlayarak işin içinden çıkmaları mümkün değildir. Hükümetlerin teşvik etmeyeceği, hiç değilse hoş görmeyeceği bir davranış polislerin sürdürmeleri düşünülemez. Bu bakımdan gazetecilere yapılan, saldırıları ve bu olaylar sırasında saldırgan görevlileri tespit edebilmek ve kolayca sorumluların cezalandırılmasını sağlamak amacı ile Anayasamızın 88 inci maddesi gereğince genel görüşme açılmasını arz ederiz”

Balıkesir Milletvekili Sadullah Usumi ve 10 arkadaşının, basın mensuplarına yapılan saldırılar konusunda Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi içtüzüğünün 100 ve 101 inci maddeleri uyarınca bir Genel Görüşme açılmasına ilişkin önergesi amacıyla Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İchtüzüğünün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesi verilmiş, ancak hükümet olmadığı için bir defaya mahsus ertelenmiştir.

11 Ocak 1978 tarihinde yapılan 90 ıncı birleşimde Balıkesir Milletvekili Sadullah Usumi ve 10 arkadaşının, basın mensuplarına yapılan saldırılar konusunda genel görüşme açılması hakkındaki önerge için koşullar sağlandığından parti gruplarının konuşmalarına geçilmiştir:

İlk söz hakkı MHP Grubu adına Mehmet Tahir Şaşmaz’a verilmiş ve kürsüye gelen Sayın Şaşmaz önerge hakkında aşağıdaki konuşmayı yapmıştır: ²⁰

“Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri;

Basın mensuplarına yapılan saldırılar konusunda, Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğü’nün 100 ve 101 inci maddeleri uyarınca bir genel görüşme açılmasına ilişkin önerge, Sayın Usumi ve arkadaşları tarafından Yüce Meclis üyelerinin tensiplerine sunulmuş bulunmaktadır. Kalem erbabı, her biri birer kıymet olan değerli düşünürlerimiz, basın camiası içerisinde yer almaktadır. Yine, bu camiada pek çok güçlüklerle göğüs germek zorunda kalarak memleketimiz insanlarına ışık tutabilmek, birçok konuların açıklığa kavuşması hususunda kıymetli ve gerçekçi eleştirilerini sunabilmek için fedakârca gayretler gösteren, saygıya, övgüye lâyık şahıslar vardır. Eğer ülke realiteden uzaklaşmayan, faydalı olabileceğine inandığı fikirleri tam bir tarafsızlık içinde yayımlayan basın kadrosuna sahipse, o ülke birçok güçlükleri birçok problemleri rahatlıkla halledilebilir şansına sahip demektir. Aksi halde, her türlü demagojiye alet olan, siyahı beyaz, beyazı ise kendi çıkarı doğrultusunda siyah gösterme zaafına düşen, basın ahlâkını hiçe sayarak uluorta yazan, gönlünün alabildiğince, canının istediğine - ama hak etmiş olsun, ama olmasın - esip savuran, kasıp kavuran, en ufak bir vicdan muhasebesinden dahi yoksun olan bir basın camiasına sahipse, bu, demokratik rejim için de basın mensubu olanlar için de büyük bir talihsizliktir. Demokratik rejimlerde basın büyük yer işgal eder. Kamuoyunun oluşturulmasında, gerçeklerin yansıtılmasında basının rolü büyüktür. Bu hizmetin ifasında tarafsızlık ve ahlâk kurallarına saygılı olmak basının itibarı ve ülkenin çıkarı için şarttır. Milliyetçi Hareket Partisi olarak basın mensuplarının her türlü baskıdan uzak ve meseleleri halledilmiş bir düzeyde hizmetlerini öngörüyoruz. Basın mensuplarına yapılan her türlü saldırıyı kınıyoruz. Basın mensuplarının daha rahat çalışabilmelerini temin için Basın Kanununda olumlu yönde değişiklikler yapılmasına taraftarız. Bizim düşüncemiz, hiçbir suretle meselelerin istismarı değil, meselelere çözüm getirebilecek bir yaklaşımın içerisinde bulunmaktadır. Bu anlayışa uygun olarak, eğer sayın basın mensuplarına fayda olacaksa ve birtakım mahzurların su yüzüne çıkmasını sağlayacaksa, Milliyetçi Hareket Partisi olarak genel görüşme açılmasına taraftarız. Yıllar yılı basın kuruluşlarına ve mensuplarına yapılan basiretsiz saldırılar, öyle zannediyoruz ki, toplumun hiçbir kesiminde tasvip görmemiştir. Biz burada kronolojik olay sıralamasına girmeyeceğiz. Olayın hacmi üzerinde de durmayacağız. Bizim inancımız, uygar bir ülkede kamu görevinin bütün sakıncalardan uzaklaşmış bir anlayışla halledilmesine yardımcı olmaktır. Bu maksatla basın mensuplarına bu görüşmenin faydalı sonuç getirmesini diliyor, hepinize saygılar sunuyorum.”

²⁰ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 2, B 90 (11 . 1 . 1977), ss. 248-249

MHP grubu Adına Mehmet Tahir Şaşmaz (Elazığ)’ın konuşmasından sonra Hükümet adına söz alan Turizm ve Tanıtma Bakanı Alev Çoşkun (İzmir) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²¹

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin sayın üyeleri; Balıkesir Milletvekili Sayın Sadullah Usumi ve 10 arkadaşı tarafından verilen ve ülkemizin içinde bulunduğu karmaşıklığı kargaşayı okullardan sokaklara kadar taşan, ülkedeki kardeşliği, barışı hiçe indiren ve sevgili yurdumuzu karmaşık kargaşa içine döken ve faşizmi tırmanışa götüren olayları sıralayan, ortaya koyan ve bu arada saldırıların, kamuoyunu yaratmak, kamuoyuna doğruyu götürmekle görevli basın mensuplarına kadar vardırıldığının gerçeklerini ortaya koyan önergesi üzerine Hükümet adına söz almış bulunuyorum. Değerli arkadaşlarım, Sayın Sadullah Usumi ve 10 arkadaşı tarafından verilen önergede belirtilen unsurlar ve hususlar inkâr edilemeyecek derecede doğrudur, olaylarla, delillerle sabittir; gazetelere geçmiştir, resimlerle tespit edilmiştir. Basın bir ülkede demokrasiyi yaratan güçlerin en önemlisidir, demokrasiyi yaratan kurumların en başta gelenidir. Bir devletin meydana gelmesinde yasama, yürütme ve yargı organlarının yanında siyasî ilimler kitaplarında basına âdetâ bu üç organın yanında dördüncü kuvvet, dördüncü unsur, dördüncü güç olarak yer verilmiştir ve dünya literatürüne de böyle geçmiştir. Bunun sebebi acaba nedir? Bunun sebebi, basının demokratik süreci yaratan, kamuoyunu yaratmadaki üstünlüğü ve bu kurumun etkinliğinden ileri gelmektedir, özgür basınsız demokrasi tasavvur edilemez. Biraz önce konuşan arkadaşımın konuşmasının ancak yarısında gelebildim. Konuşmasının bazı noktalarına dokunmak istiyorum. O noktaya geçmeden, Hükümetimizin Meclisle olan ilişkilerine de kısaca değinmekte yarar görüyorum. Henüz güvenoyu almamakla beraber, yakında güvenoyu alacağını ümit ettiğimiz Hükümetimizin başlıca ilkelerinden birisi, Yüce Meclisin bu yasama kuvvetine en büyük saygıyı göstermektedir. O bakımdan Hükümetimiz daima Meclisle beraber olacak daima Meclisin denetimine, milletin ve halkın temsilcisi olan Meclisin denetimine açık olacaktır. Meclisin, Millet Meclisinin denetim fonksiyonlarını, kontrol fonksiyonlarını Anayasamızda yer alan mekanizmaların işletilmesi fonksiyonlarını yerine getirmesi için, Hükümetimiz daima Mecliste bulunacak, daima Meclisin bu görevlerini yerine getirmesinde yardımcı olacaktır. Şimdi, Sayın Şaşmaz konuşmasının bir yerinde, yazılar yazan bazı gazetelerden söz etti. Basını; şu basın özgür olacak, bu basın özgür olacak; şu kısmı özgürdür, istediğini yazar, bu kısmı özgür değildir, istediğini yazamaz diye ayıramazsınız. Basın özgürlüğü bir küldür, bir tamdır ve basın özgürlüğünden çıkan birtakım mahzurlar da olabilir. Basın ahlâkı muhakkak ki olacaklar. Basın ahlâkını da, yine basının kendisi denetleyecektir. Büyük önder, Yüce Atatürk, basın özgürlüğü ile ilgili olarak şunu söyledi: «Basın özgürlüğünden doğacak mahzurların yegâne izale vasıtası yine tam özgür-

²¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 2, B 90 (11 . 1 . 1977), ss. 249-250

lügüdür. Biz bu anlayıştayız. Onun için, her türlü fikir, her türlü düşüncenin yarattığı fikir, Anayasamızın sınırları içerisinde, basın özgürlüğünün içinde yer alabilecektir. Sayın arkadaşlarım, bu ilkeleri belirttikten sonra sözlerimi bağlamak istiyorum. Sayın Sadullah Usumu ve 10 arkadaşı tarafından Millet Meclisi Başkanlığına verilen ve İçtüzük hükümleri gereğince muayyen kısıtlama içinde özetlenen bu önerge, aslında, Türkiye'nin, son yıllarda yaşayan dramını da özet olarak sergilemektedir. İşte, bu dramın bir parçası kamuoyunu yaratmak için yaptığı görevde, yüce bir görevde, emek vererek, fikir emeği vererek, düşün emeği vererek ve beden emeği vererek yaptığı görevde, olayları halka götürme görevinde, gerek birtakım sorumsuzlar tarafından, gerekse başka unsurlar tarafından görevlerinden alıkonulan, tartaklanan, hücumu uğrayan basın mensuplarına karşı yapılan bu hareketlerin incelenmesini içeren bu önergeye, yeni kurulan Sayın Ecevit Hükümetinin olumlu mütalaa ile olumlu olarak baktığını belirtir ve Meclisimiz tarafından kurulacak böyle bir komisyonun birçok meseleyi de ortaya çıkaracağından emin olduğumuzu ifade eder, hepinize sevgi ve saygılarımı sunarım.”

Hükümet adına Turizm ve Tanıtma Bakanı Alev Coşkun (İzmir)'dan sonra AP Grubu adına Erol Yeşilpınar (İzmir) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır. ²²

“Sayın Başkan, Yüce Parlamentonun kıymetli üyeleri; Balıkesir Milletvekili Sayın Sadullah Usumi ve 10 arkadaşının, Anayasanın 88 inci ve Millet Meclisi İçtüzüğünün 100 ve 101 inci maddeleri uyarınca, basın mensuplarına yapılan saldırılar konusunda bir Genel Görüşme açılmasına ilişkin önergesi hakkında, Adalet Partisinin görüşlerini açıklamak üzere huzurlarınıza çıkmış bulunuyorum. Gazetecilik mesleğini, gazeteciliği meslek edinmiş olan basın mensuplarına yapılan saldırılar, üç kuruşluk nafakası için beş metre karelik dükkânında hayat mücadelesi veren bir esnafa, çoluk çocuğunun nafakası için tarlasında hayat mücadelesi veren bir köylüye, tezgâhı başında çalışan eli nasırlı işçiye, öğrencisine hayat mücadelesi için gerekli bilgileri veren sınıftaki öğretmene, masası başında hizmet veren şerefli Türk memuruna yapılan saldırılarla eşdeğerdir. Kıymetli basın mensupları, olaylar karşısında bazı tutum ve tavırlar almaktadırlar. Bu, normaldir. Çünkü dünyanın hiç bir ülkesinde tarafsız basın kalmamıştır ve ülkemizde de basın, basın organları yavaş yavaş taraf olmaya doğru meyletmektedirler. Bu doğaldır. Zaman zaman en ılımlı, en tarafsız ve ortada denebilen bir basın organının bile, hadiseler karşısında taraf tuttuğu, taraf tuttuğu değil de, tavır aldığı görülmektedir. Basın, halkın, bir noktada gözü kulağıdır. Bugün İzmir'deki bir olayı İstanbul'dan gazeteden izleyen bir vatandaş, o olaydaki gerçek yönleri basından görebilmektedir; o olayda geçenleri, o olayda karşı karşıya gelenleri, o olayı yaratanları, o olayda taraf olanları yine basının sayfalarından öğrenmektedir. O zaman, Van'daki bir vatandaşım İzmir, İstanbul, Ankara'da, hatta şu Yüce Parlamentoda olanları

²² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 2, B 90 (11 . 1 . 1977), ss. 250-251

gazetelerden öğrenmekte ve bilgi sahibi olmaktadır. Basın, Türkiye'nin gözüdür, Türkiye'nin kulağıdır; halkın gözüdür, halkın kulağıdır. O zaman, basın mensubu arkadaşlarımızın, taraf olan, mensubu bulundukları gazetelerin muhabiri olarak gittikleri bazı olaylarda bazı saldırılara uğradıklarını ve karşı taraf diye nitelendirebileceğimiz kişiler tarafından hırpalandıklarını duymaktayız, işitmekteyiz, okumaktayız ve hatta bir milletvekili olarak da, zaman zaman bizzat şahit olmaktadır. Bu önergeyi Adalet Partisi olarak destekliyoruz; bu önergenin kabulü lehindeyiz. Ancak, Adalet Partisi olarak şunu da beyan etmek isteriz ki, basın, Türkiye'de en büyük özgürlüğünü, Türkiye'de en büyük işlerliğini Adalet Partisinin iktidarı zamanında elde etmiştir. Gelişim yönünden basın, teknik yönden haber alma araçlarının gelişimi yönünden, kredilendirme ve teçhizatlandırma yeniden sayın basın camiasının işverenleri, bunun yanında basın mensuplarının sosyal güvenceye kavuşmaları sigortalanmaları, Sosyal Sigortalar Kurumuna bağlanmaları, Sosyal Sigortalar Kurumu tarafından 15 yıllık prim ödememe muafiyetleri basın mensuplarına sağlanmış, bizzat emekçisi olan, olaylara bizzat giden, gazeteyi basan makinenin yanında duranlar değil de, elindeki makinenin deklanşörüne basan ve olayların ta içine giren kişiler olarak onları en iyi şekilde sosyal güvenceye kavuşturma fikri, yine Adalet Partisinden gelmiştir. Kıymetli milletvekilleri, basın emekçilerinin haklarının, basın emekçilerinin durumlarının, basın emekçilerine yapılan saldırıların, şu Yüce Parlamento çatısı altında görüşülmesini, tartışılmasını destekliyoruz, arzuluyoruz. Bu yönde Yüce Meclisin vereceği karar neticesi açılacak Genel Görüşmede ayrıca bu konuda fikirlerimizi söylemek üzere hepinizi saygıyla selâmlarım.”

AP Grubu adına Erol Yeşilpınar (İzmir)’ın konuşmasında sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına söz alan, Doğan Araslı (Kars) önerge hakkında aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²³

“Sayın Usumi ve arkadaşlarının vermiş olduğu, basına, özellikle geride bıraktığımız dönemde yapılan baskılara, basına karşı girilen kısımlara, basın emekçilerine karşı, özellikle o günkü hükümet anlayışından kaynaklanan baskılara ilişkin Genel Görüşme önerisi üzerindeki görüşlerimi ifade etmeden önce, dün 17 nci yıldönümünü birlikte yaşadığımız ve gerçekten, şükranla ifade edeyim ki, kendilerine minnet borçlusu olduğumuz basın emekçilerinin, 212 sayılı Kanunla sağlanan haklardan dolayı kutladıkları Basın Bayramlarına, ben de, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına aynı duygularla katıldığımı ifade etmek istiyorum. Aslında, bu Genel Görüşme önergesi üzerinde, MHP Sözcüsü Sayın Şaşmaz’ın, Adalet Partisi Sözcüsü değerli arkadaşımızın burada ifade ettikleri bazı hususlara kısaca değindikten sonra kendi görüşlerimi ifade etmek istiyorum. MHP Sözcüsü değerli arkadaşımın bir belli anlayışla karşılayacaklarını ümit etmek istiyorum. Geride bıraktığımız dönemde, Adalet

²³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 2, B 90 (11 . 1 . 1977), ss. 251-253

Partisiyle geride bıraktığımız gerçekten, Türkiye'nin bir kere daha hatırlanmasını yürekten umduğumuz o karanlık dönemde Türkiye'de, toplumun çeşitli kesimlerine karşı ciddi bir komplo, ciddi girişimler yapıldı. Burada, bu komploların, basın emekçilerini de içerisine alan, düşünürleri de, düşünce suçlarını da içerisine alan çok geniş kapsamlı komplonun buradaki temsilcilerinin, sanki olayların dışındaymış gibi, sanki bu olayların tertipçileri onlar değillermiş gibi tavır koyarak olaya bakmalarını gerçekten yadırgadım. Gönül isterdi ki, MHP Sözcüsü arkadaşım burada, benim anladığım kadarıyla ve hele oylarıyla Genel Görüşmeye olanak tanırılsa, öyle zannediyorum ki, Yüce Meclis de bu zihniyetlerini bir kez daha ağızlarından öğrenmek olanağını bulacaktır. Yeni bir basın rejimi özlemi içerisindeler... Kimi basın mensubunun kaleminden, kiminin davranışından, kimi gazetenin şeklinden ciddi biçimde rahatsız olduklarını, burada, değerli arkadaşım kısa cümlelerle de olsa sergiledi ve buna Meclisin şu dar kadrosu tanık olmak fırsatını buldu. Değerli arkadaşım AP Sözcüsü Sayın Yeşilpınar ise, burada bir çırpıda, «Basına ne yapılmışsa Adalet Partisi döneminde yapılmıştır» gibi bir belli, şimdi biraz sonra sayacağım, eğer miras onur verici ise, miras gerçekten bir siyasî iktidar için şerefse, onun tamamını kabullendiklerini ifade ettiler. Gerçekten, basına ne verilmişse, anımsayabildiğim kadarıyla, Adalet Partisi iktidarı sırasında olmuştur; basına Adalet Partisi iktidarında kelepçe takılmıştır; basın, elleri karyolalara kelepçelenmiştir. Adalet Partisi iktidarında ve o zihniyette, basın, elleri kelepçelerle mahkemelere taşınmıştır; Adalet Partisinin desteklediği, onunla aynı düşüncüyü paylaşan birtakım kuruluşların mensuptan basın evlerini taşlamışlardır, gazeteleri yakmışlardır, hoşlanmadığı gazetecilere köşede bucakta, karanlıklarda, izbelerde tuzak kurmuşlardır. Eğer, Adalet Partisi zamanında yapıldığını söyledikleriniz bunlarsa, bunları bir kez daha ben de sizinle birlikte tescil ediyorum. Çok değerli arkadaşlarım, öyle ümit ediyorum ki, Parlamento, basına karşı yapılan saldırıları, gerçekten, bir geniş oturumda daha da enine boyuna her yanıyla görüşmek fırsatını yaşayacak. Bir ülkede yönetim ne zaman toplum üzerinde karanlık birtakım oyunlar içerisine girmişse, toplumun çeşitli kesimlerine karşı ne zaman yönetim komplo sevdasına kapılmışsa, bu, dünyanın her tarafında böyle olmuştur; geride bıraktığımız, Adalet Partisinin başını çektiği iktidar döneminde de aynısını yaşadık, öncelikle basına karşı ciddi bir muharebeyi, basına karşı yasal olmayan, hatta insani olmayan bir belli politikayı süregelmıştır. Salazar'ın Portekiz'inde, Franco'nun İspanya'sında hatta şu sırada yakın tarihte bugün özlemcilerinin üzülererek ifade ediyorum şu çatinin altında da bulunduğu Pinochet'in Şili'sinde ve nihayet faşist İtalya'da, Almanya'da hep, daha düne kadar uygulamaya çalıştığımız, ama kıvançla ifade ediyorum, yurtsever yüreklerin bu uygulamanıza sonuna kadar izin vermediği bir belli politika ile basına yanaşmışlardır, ama hiçbirisi sonuç alamamıştır; hiçbirisinin de alacağına, tarihin hiçbir kesitinde, belli biçimde kanıt bulma olanağı da yoktur. Kimi dönemlerde, özellikle Türkiye'de sansür

denenmiştir; kimi dönemlerde dayak, baskı yöntemlerine başvurulmuştur; ama kıvançla ifade ediyorum, kendilerinden birisi olarak kıvançla ifade ediyorum ki, düşüncelerini yazma konusunda her türlü baskıya rağmen kararlı olan basın erleri, Türkiye'de, Türkiye'yi karanlıklara sürüklemeye çalışanlara karşı her dönemde olduğu gibi, geride bıraktığımız dönemde de ciddi biçimde savaşlarını vermişler, demokratik uğraşlarından vazgeçmemişler, anayasal haklarını bir AP, bir MHP, bir MSP zihniyetine rağmen, geride bıraktığımız dönemde de korumasını bilebilmişlerdir. Aslında, Sayın Usumi ve arkadaşlarının vermiş olduğu önergeyi, bir Genel Görüşme biçiminde kabul edilirse, bir karanlık dönemin üzerindeki örtüyü, geleceğe de ibret olsun diye, düne de ışık tutsun diye, yarınlarda da bu yollara başvuranları en azından caydırsın diye, bu Yüce Meclisin kabul etmesinde yarar var. Ben öyle zannediyorum ki, Yüce Meclis bu kararda da birleşecek. Yine bütün içtenliğimle söylüyorum: Basına karşı saldırılan Birinci MC'de olsun, İkinci MC'de olsun, Türk toplumunun içerisinde, Türk toplumunu temsil eden bütün kesitler büyük bir iç burukluğu ile hatırlayacaklar. Hatırlayabildiğim kadarıyla, şimdi önümde bazı notlar var; 12 Mart'ta, ki, tıpkı o günleri yaşatma sevdası içerisindeydiniz, o günleri yeni baştan Türkiye'nin kaderine hâkim kılma girişimleri içerisindeydiniz; ama diyorum, yurtseverler, ülkeyi ve ulusu kendilerinden ötede seven insanlar, memnuniyetle ifade ediyorum ki, bu girişimlere izin vermediler. Hatırlıyorum, 12 Mart'ta bugün bir saygıdeğer yazar olan İlhan Selçuk belli kanatlarca dövülmüştü, toplum polisinde dövülmüştü. TRT'de, 1 inci ve 2 nci MC Hükümetleri sırasında ciddi kıyımalar yapılmıştı, kalemlerden, mikrofonlardan ve ekranlardan korkan zihniyet tarafından. Sokaklarda terörü tertipleyenler, terörün arkasında bir başka şeyler umut edenler zaman zaman gene anımsıyorum, öyle zannediyorum ki, Adalet Partisi sıralarında oturan, Milliyetçi Hareket Partisi sıralarında oturan, MSP sıralarında oturan arkadaşlarım da hatırlayacaklar, terörü tahrik edenler, düzenleyenler, tertip edenler, sonra bu terörü ortaya çıkaran insanlara karşı basımevlerine karşı, basın emekçilerine karşı, gerçekten onulması güç, gerçekten dayanılması zor baskı tertipleri içerisine girmişlerdi ve baskıyı yapanlar da büyük ölçüde o tarihlerde şu sorumluluk şuralarında oturan birtakım yetkili bakanların beyanlarından güç alırlardı, kuvvet alırlardı. 6 Şubat 1977 tarihinde Ankara'da TÖB - DER bir miting düzenledi; hepinizin hatırladığı gibi, bu mitingde, o günkü Hükümetin himayesinde polis, TÖB - DER'de, miting düzenleyen, kendilerine yasaların verdiği hakları kullanarak mitingi izleyen gazetecileri toplum zabıtasına dövdürdüler. 1977 yılının 18 Şubatında gene, Orta Doğu Teknik Üniversitesi kampusunda gazetecilere saldırıldı. Gene, o harekette de saldırganlar en büyük himaye kanatlarını, üzülmeye ifade ediyorum, Cumhuriyet Hükümeti olduklarını söyleyen Süleyman Demirel Hükümetinin üyelerinin kanatları altında buldular. Milliyet Gazetesi, fikirlerini beğenmediği için birtakım, kendilerine «ülkücü» adını takan gazeteciler tarafından basıldı ve üzülmeye ifade ediyorum, basınla ilgili o günkü Hükümetin

Bakanı dahi bu olaya karşı üzüntülerini ifade eden tek bir beyanat vermek gereğini duymadı. Değerli arkadaşlarım, öyle ümit ediyorum ki, arkadaşımızın vermiş olduğu Genel Görüşme önergesi kabul edilecek ve Yüce Meclis, bir bakıma basına indirilen her copun, basın erinin eline vurulan her kelepçenin, basın erini zindana atan her zihniyetin mutlaka hüsrana uğrayacağı görüşü etrafında birleşecek ve bu saldırıların, basın erini de, yayın hayatımızı da aşarak, demokrasiye indirilmiş darbeler olduğunu kabul edecek ve gene dileyelim ki, büyük umutla baktığımız bugünkü Hükümetimiz, artık, basın erlerinin hayatında, geride bıraktığımız karanlık dönemde, hatırlanması dahi yürek parçalayıcı olan, hicran yaratıcı birtakım olayları, Türkiye’de karanlık bir anı olarak kalacak şekle getirecek ve ben Yüce Meclisin önerge yönünde, Cumhuriyet Halk Partisi Grubunun önerdiği biçimde tavır koyacağı inancını taşıyorum. Bu görüşlerimle, Yüce Meclise, Partim ve şahsım adına saygılar sunuyorum.”

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Milletvekili Doğan Araslı (Kars)’nın konuşmasında sonra MSP Grubu adına Hasan Aksay (Adana) söz almış ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²⁴

“Şüphesiz ki, insan özgürlüklerinin, insan haklarının en önemlisi inanç ve fikir özgürlüğüdür, inanç ve fikir hürriyeti olmadan, diğer meseleleri halletmek mümkün değildir. Basını, halkın kulağı, gözü ve dili olarak tarif ettikten sonra, basın konusunun, ne önemli bir fikir hürriyeti konusu olduğu açıkça ortaya çıkar. Basın hürriyeti her ülke için önemli bir hürriyettir. Bilhassa, Türkiye gibi, artık, hükümetlerin Gensoruyla düşürülüp, değiştirildiği bir ülkede, demokratik bir ülkede basın hürriyetinin önemi büyüktür. Böyle önemli bir konuyu günün politik meselelerinin çekişmesi haline getirmenin yanlışlığı kanaatindeyiz. Bu konunun, bütünüyle basın meselesini halletmek üzere getirilmesinde ve o şekilde yürütülmesinde büyük faydalar vardır. Basın mensuplarına maddi saldırılar, sıkıştırmalar, şüphesiz hepimizin ittifak edeceği konudur; nitekim, aynı ittifak hâsıl olmuştur. Yalnız basın mensuplarına değil, herkese yapılan saldırının karşısında olmamak mümkün değildir. Bütün saldırıların, bütün kaba kuvvetin şüphesiz karşındayız. Kaba kuvvetle, saldırılarla meseleyi halletmek mümkün olmadığını peşinen kabul etmek zorundayız; ama, basının meselelerini, sadece en önemli meselesini bu saldırılardan ibaret görmek de, bizce eksik bir görüştür. Doğru olmakla beraber, basındaki sermaye tahakkümünü, tröstleşmeyi, dağıtımının bile birkaç elde bulunmasını, bir iki elin dışına çıkamamasını ve basını darboğaz eden meselelerin çok ve çeşitli olduğunu unutmamak zorundayız. Bu meseleyi sadece sokak saldırısı şeklinde büyütme, öbür meseleleri küçültme manasında olursa, bu yanlış olur. Basının çok çeşitli meseleleri vardır. Bunların başında, sermaye

²⁴ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 2, B 90 (11 . 1 . 1977), s. 253, <http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/1978/ocak1978.htm> , 11.1.1978

tahakkümü, tröstleşme, mevzuat ve saldırı olmak üzere hiç olmazsa bu meseleleri 4 grupta toplamamız gerekmektedir. Yalnız, Millî Selâmet Partisi Grubu olarak, bu meselenin de, getirilen yönüyle de ehemmiyetli olduğu için buna müspet oy veriyoruz. Temennimiz, diğer basın üzerindeki diğer baskıları da, basının bütün meselelerini de bu vesileyle incelemeye bir giriş kapısının açılmasıdır. Hepinizi saygılarımızla selamlıyoruz.”

MSP Grubu adına Hasan Aksay (Adana)’ın konuşmasından sonra Genel Görüşme önergesi üzerindeki ön görüşmeler tamamlanmıştır. Genel Görüşme açılması hususu oylamaya açılmış ve oylama sonucunda Genel Görüşme açılmasının görüşülmesi kabul edilmiştir.²⁵

25 Ocak 1978 tarihinde yapılan 97 nci birleşimde Sadullah Usumi ve 10 arkadaşının, basın mensuplarına yapılan saldırılar konusunda Genel Görüşmeye başlanmıştır. Aşağıdaki ilk konuşmayı Cumhuriyet Halk Partisi Grubu Adına Ahmet Çobanoğlu (Konya) yapmıştır.²⁶

“Sayın Başkan, Değerli Milletvekilleri,

Balıkesir Milletvekili Sayın Sadullah Usumi ve 10 arkadaşının Cephe Hükümeti zamanında basın ve basın mensuplarına yapılan saldırıları ve bu olaylar sırasında saldırgan görevlileri tespit edebilmek ve sorumluların cezalandırılmasını sağlamak amacıyla, Anayasamızın 88 inci maddesi gereğince genel görüşme isteğiyle verilen önergeyle ilgili olarak Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına söz almış bulunuyorum. Değerli milletvekilleri, bu görev benim için hem bir şeref hem de bir talihsizliktir. Benim için bir şereftir, zira Türk Basını ve basın mensuplarına MC Hükümetleri zamanında yöneltilen saldırılara karşı, basının hakkını savunmak gibi önemli ve kutsal bir görevi yükleniyorum. Benim için bir talihsizliktir. Zira bu konuşmayı yaparken, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına yaptığım kadarıyla, basın uğruna can veren, özgürlük ve özgür basın için çalışan ve fakat birtakım gözü dönmüş adamlar tarafından hunharca öldürülen bir gazetecinin yüreği yanık babası olarak konuşuyorum. Cephe Hükümetlerinin zamanında Türkiye’imizde basın özgürlükleri büyük ölçüde değişik yöntemlerle, özellikle yasa dışı kaba kuvvet yoluyla kısıtlanmaya çalışılmış ve birçok gazete sahipleri, yazarlar, foto muhabirleri dövülmüş, yaralanmış ve öldürülmelere maruz kalmıştır. Öldürülen oğlum, gazetenin haber alma şefiydi. Tek suçu, MC Hükümetlerinin yasa dışı icraatlarını eleştirmek ve gerçek haberleri Türk halkına yansıtmasıdır. Değerli milletvekilleri, özgür fikirlere karşı, tutucu ve çağ dışı fikirlerin temsilcileri bıçak çekebilir; ama fikirler hiçbir zaman ölmezler. Gazeteciler öldürülebilir; ama özgürlükler ve özgürlük meşalesi öldürülemez ve söndürülemez. Basın özgürlüğü bıçaklanabilir, hançerlenebilir; ama özgür basın susturulamaz. Baskı korkunun, korku yıkılışın ve gidişin işaretidir. Vurdular, bıçakladılar, kırdılar, susturdular,

²⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 2, B 90 (11 . 1 . 1977), s. 253

²⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B 97 (25 . 1 . 1978), ss. 414-415

istediler ve sonunda gittiler. Değerli arkadaşlarım, basın, demokratik ülkelerde kamuoyunun oluşmasında en büyük etkindir. Özgür basın, kamuoyunu baskısız ve özgürlük içinde bilinçlendirilir; doğruya, güzele, iyiye, bu arada, barışa yönelir; giderek halkıyla bütünleşir. Gerçeklerin halka yansımından korkan cephe hükümetleri demokratik çizgilerden uzaklaştıkları oranca, basına ve basın mensuplarına baskı yöntemlerini uygulamışlardır. Özellikle bu baskı yöntemleri Anadolu Basınında daha çok kendini hissettirmiştir. Bu baskılar idari ve ekonomik alanlarda somut örnekleriyle her geçen gün çoğalmış, gazeteci arkadaşlarımız zor koşullar içine itilmiştir. Anadolu basını bazı partizan idarecilerle, iktidar yandaşlarıyla, hatta sokak kabadaylarıyla baskı altında tutulmak istenmişlerdir. Kan sahipleri tehdit edilmiş ve Anadolu basını cephe hükümetleri zamanında siyasal görüşlerine göre bir çeşit ekonomik abluka altına alınmış iş adamlarına, cephe hükümetini tutan gazetelere ilan verilmesi konusunda açık seçik baskılar yapılmıştır. Özgürlükçü demokrasiden yana olan gazetelere ilan verenler çeşitli yöntemler uygulanarak âdeti cezalandırılmışlardır. Bu ekonomik abluka ve çeşitli baskı yöntemleriyle Anadolu basını, cephe hükümetlerinin çağdışı çizgisine getirilmek istenmiştir. Değerli milletvekilleri, Genel Görüşme isteğinin gündeme alınıp alınmayacağı konusunda Millet Meclisinde görüşmeler yapılırken, grup adına konuşan sözcünüz şunları söylemiştir: «Basın Türkiye'de en büyük özgürlüğü, en büyük işlerliği AP'nin iktidarları zamanında elde etmiştir. Gelişim yönünden basın tekniği yönünden, haber alma araçlarının gelişimi ve teçhizatlandırma yönünden en büyük himaye ve yardımı görmüştür. Bu meyanda basın mensupları sosyal güvenceye kavuşturulmuştur» demiştir. Sayın AP sözcüsü basın özgürlüğünü gazeteci kurşunlamak, basımevi bombalamak, işçilerini korkutmak, yaralamak, sakat bırakmak asarak mı anılıyor acaba? Yazarları dövmek, bazı gazetelerin basımını engellemek, gazete satan bayileri baskı atında tutarak, devrimci, Atatürkçü ve laik Cumhuriyet ilkelerini savunan gazetelerin satışını önlemek olarak mı anılıyor? Değerli arkadaşlarım, cephe hükümetleri yurttaşlara yakalarındaki parti rozetine göre işlem yaptıkları gibi, okudukları gazeteye göre de ayrıma tabi tutarak, basın ve düşünce özgürlüğüne çağımıza yakışmayacak en büyük darbeyi vurmuştur. Yurttaşları okudukları gazeteye göre kendilerine yakın ya da uzak sayarak fikir özgürlüğüne karşı olduklarını kamuoyu önünde belgelemişlerdir. Yurttaşlarımız cephe hükümetlerinin karanlık döneminde okudukları gazetelere göre değerlendirmiş, horlanmış, cezalandırılmış, kıyılmış ya da mükâfatlandırılmıştır. Bu mu basın özgürlüğü, bu mu basının gelişimini desteklemek okuduğu gazeteden dolayı sürülen memur ve öğretmenlerin iki eli geçmiş iktidarların yakasındadır. Devrimci gazeteyi okuyan işçi işinden atılarak ekmeğinden olmuştur hatta devrimci gazete okuyan öğrenci okuluna alınamayarak geleceğinden edilmiştir. Bütün bu davranışlar geçmiş iktidarların basın özgürlüğüne karşı utanç duvarlarıdır. Sayın milletvekilleri, konunun yine gündeme alınıp alınmamasıyla ilgili görüşmeler sırasında, Milliyetçi Hareket

Partisi Sözcüsü, konuşmasının bir yerinde «uluorta» yazı yazan bazı gazetelerden söz etmiştir. Sayın sözcü kendileri gibi düşünmeyen gazeteleri «Uluorta» bir ayrıma tabi, tutarak basın özgürlüğüne nasıl bir yaklaşımda bulunduklarını orta yere koymuştur. Bu şu demektir arkadaşlarım: Bizden olan gazeteler gazetedir, bizden olmayanlar «uluorta» sınıfına dâhil olanlardır. Bu ne biçim basın özgürlüğü anlayışıdır; bu ne biçim demokratik fikir anlayışıdır? Değerli arkadaşlarım, Anayasamızın basın özgürlüğü ile ilgili 22 nci maddesinde, «Basın hürdür; sansür edilemez. Devlet, basın ve haber alma hürriyetini sağlayacak tedbirleri alır» demektedir. Anayasamızın bu açık, emredici hükmüne rağmen, cephe hükümetleri basının haber alma özgürlüğünü sağlayacak tedbirleri alması bir yana, aksine engelleyici bir tutum izlemiştir. Değerli milletvekilleri, Sayın Bülent Ecevit'in Başkanlığında yeni kurulan Hükümet ise, dün olduğu gibi bugün de hür basından yana olacaktır. Basın mensupları, Anayasamızın basına ve mensuplarına tanıdığı tüm haklardan yararlanacaklardır. Anayasa ve basınla ilgili yasalarımızın tam işlerliği sağlanacaktır. Türk basınının çağdaş düzeye çıkarabilmesinde azami çaba sarf edilecektir. İnancımız odur ki, yeni Hükümet geçmişte ortaya çıkan basın ve basın mensuplarına yapılan baskı, zulüm, işkence yapan ve yaptıran sorumluları tespit edip, yargı organlarına teslim etmek ve bir taraftan da kamuoyu önünde mahkûm olmalarını sağlayacaktır. Olaylar tüm gerçek yüzüyle Türk kamuoyunun önünde cereyan etmiştir. Durumu Yüce Meclise arz eder, saygılarımı sunarım arkadaşlarım”

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu Adına Ahmet Çobanoğlu (Konya)'nın konuşmasından sonra Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Sadi Somuncuoğlu (Niğde) söz almış ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²⁷

“Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri; basın mensuplarına yapılan saldırılarla ilgili olarak, Genel Görüşme isteyen ve daha önceki bir oturumda gündeme alınması kararlaştırılan önerge hakkında Milliyetçi Hareket Partisinin ve şahsımın görüşlerini açıklamak üzere huzurunuzda gelmiş bulunuyorum. Sözlerime başlamadan önce Yüce Meclisi saygı ile selâmlarım. Basın hürriyeti, hür demokratik rejimin önemli bir bölümünü teşkil etmektedir. İnanç ve fikir hürriyeti ile insanın temel hakları arasında basın hürriyeti önemli bir yer işgal eder. Ancak, hürriyetçi demokratik rejimi tam olarak anlayamamış, demokrasinin bir yaşama tarzı olduğunu içine sindirememiş kimselerin, basın hakkındaki görüşlerini samimi bulmak mümkün değildir. Hatta konuştuklarına kendileri de inansalar, bu inanma geçici ve aldatıcıdır ve menfaatleriyle hürriyetleri uğruna söyledikleri sözler çatıştığı ilk anda, her şeyi bir tarafa bırakarak kendi zihniyetlerinin gereğini yaparlar. Çünkü hürriyetçi demokratik rejim bir bütündür. Bu bütünü, hürriyet olarak benimsemeden, onun önemli bir parçası olan hür basın konusunda sürekli, tutarlı, samimî bir görüş sahibi olmak

²⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B 97 (25 . 1 . 1978), ss. 415-419

mümkün değildir. Sayın Milletvekilleri, basın mensuplarının görevlerini kanunların kendilerine tanıdığı hak ve hürriyetler çerçevesi içinde güvenle yürütebilmeleri için, bir ülkedeki zihniyeti ele almak, özellikle ülke kaderinde birinci derecede rol oynayan aydınların zihniyetini ele almak gerekmektedir. Eğer bir ülkede, aydınların bir bölümü Marksist, Leninist görüşe esir edilmişse, böylelerinin hür basını anlamaları ve samimi olarak arzulamaları mümkün değildir. Bilindiği gibi, onların felsefesinde, hür basın yerine güdümlü basın, Marksist-Leninist arzulara hizmet eden basın vardır. Ama arzuladıkları rejime ulaşıncaya kadar, hürriyetçi rejimin nimetlerinden nasıl yararlanıyorlarsa, hür basın konusunda da bu yararlanma hesabı ile sahte bir benimseme içinde görünürler. Meseleye dikkatle eğilenler, böylelerinin görüşleri ile tutumları arasındaki bu geçici aykırılığı değil; aynı zamanda başka bir çelişkiyi daha görürler. Bu çelişki de, hür basım bir ilke olarak değil, stratejik silah olarak benimsemeleridir. Bu ikinci çelişki şöyledir: Bir yandan «basın hür olmalıdır» derler. Öbür yandan, Marksist-Leninist doğmaya karşı çıkan gazetecileri kurşunlar, baskı altına alır, gazete bürolarını tahrip ederler. Bütün dünya ülkelerinde olduğu gibi, memleketimizde de buna ait misaller çok fazladır. Son 10–15 yıllık geçmişimize bile uzanmaya ihtiyaç yoktur. Geçenlerde Gaziantep'te evine dönerken kurulan bir pusuya düşülerek kurşunlanan ve şehit edilen Kurtuluş Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Mehmet Çapar en yeni ve en acı örneklerden biridir. Sarı basın kartı sahibi Mehmet Çapar Gaziantep'teki azgın komünist anarşistlerin hoşlanmayacağı gerçekleri, millî menfaatlerimizin gereğini çalıştığı gazetede dile getiriyordu; bunun için öldürüldü Mehmet Çapar, Bu konuda daha da yeni bir misal verelim: 23 Ocak günü, iki gün önce, yine evine gitmekte olan gazeteci Beyit Ertürk İstanbul'da kurşunlandı. Ertürk, Ülkücü Gazeteciler Cemiyeti Haysiyet Divanı Üyesi ve Hergün Gazetesi muhabiriydi. Saldırganlar sahte özgürlükçü, Marksist-Leninistlerdi. Şehit edilen, saldırıya uğrayan, kelepçelere vurulan gazeteciler meselesi üzerinde, bazı tahlilleri geriye bırakarak görüşlerimizi açıklamaya devam edelim. Eğer bir ülkede hür demokratik rejimi bir bütün olarak benimsemeyen, bir hayat tarzı olarak hazmetmeyen, belirli, sürekli ve samimi bir dünya görüşüne bağlı olmamakla beraber, menfaatlerin ideoloji haline getiren, ellerine geçen ilk fırsatta koyu bir tahakküm idaresi kurmaya kalkışan ve Marsist-Leninistlerle şu veya bu sebeplerle aynı paralelde koşan belli sayıda aydınlar varsa, bunların tesirleri ölçüsünde o ülkede hür basın tehlikelerle ve güçlüklerle karşı karşıya demektir. Böyleleri; hangi konu o ülkenin gündeminde ise, o konuda herkesi geride bırakacak kadar şampiyonluk yaparlar ama menfaatlerine zarar verdiği güne kadar söylediklerini hatırlayabilirler. Türkiye'mizde, yukarıda bahsedilen zihniyetlerin mensupları elbette vardır ve bunlar maalesef basın üzerinde büyük çapta tasarruf imkânına sahiptirler. Ama bu gerçeğe rağmen, memnuniyetle ifade etmek isteriz ki, basınımız bazı problemlerinin yanında, hürriyetler açısından oldukça ileri bir düzeyde bulunmaktadır. Buna şükrederek, böyle bir seviyede

bulunduğumuzu görerek sorumluluklarımızın idraki içinde olmalıyız. Sayın milletvekilleri, bu bakış açısından sonra, bu görüşmeye fırsat hazırlayan önerge sahiplerinin anlayışları üzerinde durmak isteriz. Bir buçuk daktilo sayfası halinde özetlenen önergenin tamamına yakın kısmı, Türkiye'deki anarşiden söz etmekte ve çok zayıf bir bağlantı ile oradan basın mensuplarına yapılan saldırılardan bahsetmektedir. Eğer önergenin sonuna doğru, gazetecilere yapılan saldırıları ve bu olaylar arasında saldırgan görevlileri tespit edebilmek ve kolayca sorumluların cezalandırılmasını sağlamak amacıyla, Anayasanın 88 inci maddesi gereğince görüşme açılması talep edilmemiş olsaydı, önergenin asayiş konusunda verildiğini sanabilirdik. Gerçi metin içinde bundan başka birkaç cümle ile daha, basınla ilgili sözler vardır ama bütün içinde kaybolmuş gitmiştir. Önergede Hükümetin, basının haber alma özgürlüğünü sağlayacak tedbirleri almadığı, gazetecilere polislerin saldırıda bulunmasını teşvik ettiği, polislerin gazetecileri yaraladığı, fotoğraf makinelerini parçaladığı gibi iddialar yer almaktadır, önerge sahipleri zahmet çekip de bu iddialarının örneklerini vermeye, varsa delillerini sıralamaya lüzum görmemişlerdir. Afakî bir şekilde, hayali bazı iddialar sıralanmış, ama geçmiş olaylardan hiç olmazsa bazı önemli örnekler verilmesi için zahmete bile katlanılmamıştır. Bütün bunlar, önergedeki samimiyetin ölçüsünü belirleyen hususlardır. Böylece maksadın, basın mensuplarının haklarını teminat altına almak değil, böyle önemli bir mesleğin mensuplarının mukaddes hakları, bir siyasî partinin propagandası uğruna, sömürülmek istenmiştir. Ne zaman, nerede, hangi basın mensubunun fotoğraf makinesi parçalanmış; hangi basın mensubu yaralanıncaya kadar dövülmüş; Hükümet ne yapmış da basının haber almasını engellemiş? Bunlara ait misaller ve olaylar önergede yoktur. Bu olaylar Türkiye'de olmadı anlamına gelmez ama böyle bir Genel Görüşme ihtiyacını duyanlar, örnekleri buraya getirmek mecburiyetindedirler. Önergenin yukarda tekrarlanan son cümlesinden anlaşıldığına göre, önerge sahipleri resmî devlet görevlilerinden, güvenlik kuvveti mensuplarından şikayetçidirler. Nitekim, «gazetecilere yapılan saldırıları ve bu olaylar arasında saldırgan görevlileri tespit edebilmek ve kolayca sorumluların cezalandırılmalarını sağlamak» ibaresi kullanılmak suretiyle tanzim edilmiştir. Başka bir cümlede ise, «şu anda gazetecilerin hem can güvenliği kalmamış, hem de görev yapmaları olanaksız hale gelmiştir» denilmektedir. Bu durum karşısında, meseleye ciddiyetle eğilmek şarttır. Bir ülkede, hele Türkiye gibi hür demokratik rejimin yaşadığı bir ülkede, gazetecilerin can güvenliği kalmamış, görev yapmaları olanaksız hale gelmiş ve bütün bunları yapanlar da Resmî görevliler ise, bunların hemen tespit edilmesi lâzımdır. Peki, bu saldırgan görevliler kimlerdir? Yüce Meclis bunları nasıl tespit edecek? Önerge sahipleri hemen bu kürsüye çıkmalı ve ülkede rejimin battığının ilânı olan, gazetecilerin can güvenliğini ortadan kaldıran ve görev yapmalarını olanaksız hale getiren sorumluların isimlerini bir bir açıklamalıdır. Biliniyorlarsa, yukarıdaki ağır ithamları niçin yaptılar? Bu

memlekete, bu Meclise ve bin bir zorluklar içinde görevlerini yapan güvenlik görevlilerine ve Devletin kurumlarının bu ölçüde sorumsuzca tahribine yazık olmaz mı? Sayın Milletvekilleri, önerge sahipleri Yüce Meclis ve Türk Milletinin huzurunda suçüstü yakalanmışlardır. Onlar, üçlü koalisyon Hükümetini yıpratmak gayesiyle Millet Meclisini günlerce meşgul etmeyi ve kutsal bir mesleğin hukukunu sömürür ve devlet görevlilerini insafsızca suçlarken; hükümette değişiklik olabileceğini ve kendilerinin nöbeti devralabileceklerini hesap etmemişlerdir. Şimdi kendileri iktidarda olduğuna, Genel Başkanları Başbakan bulunduğuna göre, rejimi iflasa sürükleyecek kadar basını işlemez hale getiren sorumluları, bir bir tespit edecek durumda bulunuyorlar. Eğer bu imkânlar içinde yine sessiz kalarak işi geçiştirmeye kalkışlarsa, böylelerine suçüstü yakalandı denmez de, basının kutsal haklarını siyasî maksatlarla sömürüyorlar denmez de ne denir? Şimdi de, hiçbir delile dayanmadan afakî bir şekilde sorumsuzca suçladıkları, bundan önceki Hükümet ile kendi Hükümetlerinin programlarında basınla ilgili hangi hususlar yer almış; inceleyelim. Önceki Hükümetin programında yer alan hususlar : «Basında çalışanların emeklilik hakkını 25 yıldan 20 yıla indireceğiz. Basın mensuplarının mesleki ihtisas, araç ve gereç ihtiyaçlarını karşılayacak tedbirleri alacağız. Basın tesis ve konut kredilerini düzenleyeceğiz. Her türlü haberleşme hizmetlerinde gerekli kolaylıkları göstereceğiz.» Kendi Hükümetlerinin programında yer alan hususlar : «Basın mensuplarının görevlerini güvenlik içinde ve özgürce yapabilmeleri bakımından gerekli güvenceler sağlanacaktır. Çağdaş haberleşme olanaklarından yararlanmaları kolaylaştırılacaktır. Basın suçlarıyla ilgili cezalarda ve bu cezaların infazında basın özgürlüğünün gereklerine uygun düzeltmeler yapılacaktır.» Hangi hükümetin basın mensuplarına daha belirli, daha müşahhas imkânlar hazırlamayı vaat ettiği, bu iki metnin karşılaştırılmasından anlaşılmaktadır. Yuvarlak ve genel hükümler içinde ifade edilen vaatlerin arkasının gelmediği daima görülmüştür; ama belirli, müşahhas vaatlerin yerine getirilmesi, getirilmediği takdirde hesabının sorulması mümkündür. İşte bunlar, iki hükümet arasındaki basına vaat edilenler ve bu siyasî heyetlerin bakış açılarıdır. Sayın milletvekilleri, önergeyi veren Cumhuriyet Halk Partisine mensup 10 milletvekiline huzurunuzda bazı gerçekleri hatırlatmayı yararlı görüyorum: 1. Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı basın toplantısı yaptığı zaman, sağcı olarak bilinen gazeteciler bu toplantıya davet edilmezler. Başbakan olarak geziye çıktığında sadece sağcı olarak bilinen gazetelerin muhabirleri Başbakanla birlikte görülmez. Basın hürriyetine ilke olarak inananlar böylesine ayırımlara gidemezler. Kendinizin propagandasını yapan basına haber imkânını tanıyacaksınız, sizi alkışlamayan gazeteleri her türlü haber alma imkânından mahrum edeceksiniz, böyle hür basın anlayışı olamaz. 2. Bu hükümet Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından onaylandıktan sonra, bazı gazete ve dergi sahipleri, muhabirlerine bir ambargo talimatı vermiştir. «15, 20 gün süreyle Bakanları sıkıştırmayacaksınız, onlardan beyanat

istemeyeceksiniz» denildi. Bu ambargo talimatını alan bir muhabir bana gelerek «işte bizim hürriyetimiz ve kamuoyuna gerçekleri aktarma imkânımız bu kadardır» dedi. Görüyorsunuz, yamalı bohça misali hükümetin bir ipi çekilir de 40 yamalığı yere düşer, mahremeleri ortaya çıkar diye, gazete patronlarından bir kısmı kolları sıvıyor. Bizim anlayışımıza göre bu tutum, basın mensuplarının hür bir ortam içerisinde çalışmadığının açık bir örneğidir. Basında çalışanlar bu durumdan kurtarılmalı, bunun için gerekli kanuni tedbirler alınmalıdır; ama kendisi için, gazetelerde çalışanlara böylesine ambargo koyan patronlara karşı. Sayın Ecevit'in tedbir almaya gönlü nasıl razı olacak; tabii merak konusu?

3. Cumhuriyet Halk Partililerin demokratik kuruluşlar dediği DİSK, TÖB-DER, TÜM-DER, DEV-GENÇ, İGD gibi kuruluşların Ankara ve İstanbul gibi illerde düzenlediği mitinglerde ve yürüyüşlerde sağcı olarak bilinen gazeteler, bazen Milliyet Gazetesi bile sokulmaz. Bu gazetelerin mensupları tartaklanarak, dövülerek oralardan uzaklaştırılır. Basın mensuplarına yapılan saldırılar ve saldırganların kimliğini ortaya koyan misalleri, vakitleri olmadığı için önergeye yazmadığı anlaşılan önerge sahiplerine yardımcı olmak için, bu olaylardan bazılarını sıralamaya devam edelim.

4. Denizli'de münteşir Hizmet Gazetesi, idarecilerin ve işçilerin çalıştığı bir saatte kurşunlanmıştır. Aynı gazetenin muhabiri olan Uğur Seçel mesai bitimi sırasında kurşunlanarak komaya sokulmuştur. Sabah Gazetesi Yazı İşleri Müdürü ve Ülkücü Gazeteciler Cemiyeti kurucusu, adi bir suçluymuş gibi ellerine kelepçe vurularak hapishaneye konulmuştur. Gazeteci Selahattin Eş, bir yazısından dolayı elleri kelepçelenerek hapishaneye atılmıştır. Gaziantep'te yayınlanan Kurtuluş Gazetesinin Yazı İşleri Müdürü sarı basın kartı hamili Mehmet Çaba öldürülmüş, iki gün önce de İstanbul'da Hergün Gazetesi muhabiri Beyit Ertürk kurşunlanarak komaya sokulmuştur. Bu gazetecilerin insanlık dışı davranışlara maruz kalmalarıyla ilgili olarak önerge sahibi Sadullah Usumi ve 10 arkadaşı hiçbir kınamada bulunmamışlardır. Parti grupları da susmuştur. Sayın önerge sahipleri basında çalışanlara bu kadar ilgi gösteriyorlardı da, niçin bu cinayetler ve suikastler karşısında sustular? Öldürülenlerin Türk Milliyetçiliği düşüncesine sahip olmaları mı böyle bir kınamaya mani oldu? Niçin gazetecilerin öldürülmesi karşısında sessiz kaldılar? Türk Milliyetçiliği düşüncesine bağlı, yukarıda isimlerini saydığımız, iki gazeteci öldürüldüğü zaman «asanların samimiyetsiz olduklarını söylemek herhalde haksızlık olmaz. Bu arada, Gazeteciler Cemiyeti, İstanbul Gazeteciler Sendikası, Ankara Gazeteciler Cemiyeti ve Sendikası, Türkiye Gazete Sahipleri Sendikası ve TGS gibi basın kuruluşları da sustular. Sadece Ülkücü Gazeteciler Cemiyeti, saldırıları ve cinayetleri protesto etti. Değerli milletvekilleri, bütün bu açıklamalarla basınımızın bazı önemli meseleleri olduğunu ortaya koymuş bulunuyoruz. Meselâ elbette anlatılanlar kadar da değildir. Basın mensupları gibi, bazı gazeteleri okuyanlar da zaman zaman saldırıya uğramaktadır. İstanbul ve Ankara'nın bazı semtlerinde, elinize Her gün Gazetesini, Sabah Gazetesini ve

Tercüman Gazetesini alıp sokakta dolaşamazsınız. Bunun en yakın bir tarihte cereyan etmiş bir örneğini burada vermek isterim. Ankara'nın Şehitlik semtinde evlere gazete dağıtan satıcı, bir grup anarşist tarafından takip ediliyor. Hangi evlerin kapısına hangi gazeteler konuluyor, tek tek kontrol ediliyor. Eğer Tercüman okuduğu, Hergün veya sağcı bir gazete okuduğu tespit edilen ev varsa, vay haline..Aynı semtte, bundan on gün kadar önce yaşlı bir vatandaş satıcıdan Tercüman Gazetesi alıyor; hiçbir şeyden haberi olmadan zavallı ihtiyarı Tercüman'la gören devrimci anarşistler saldırıya geçiyor, adamcağızı perişan edinceye kadar dövüyorlar. Sonra mı? Sonra, ellerini, kollarını sallayarak oradan uzaklaşıyorlar. Değerli milletvekilleri, kim, hangi gazeteyi okursa okusun, hangi gazetenin görevli mensubu bulunursa bulunsun, sadece basın haklarına değil, Millî birliğimize, insan haklarına yapılmış vahim tecavüzler olarak gördüğümüz bu olayların derhal önlenmesi için harekete geçmek gerektiğini huzurunuzda ifade etmeyi bir görev sayarız. Basın hürriyeti bir bütündür. Bu bütün de hür demokratik hayatın bir parçasıdır. Demokrasiyi bir yaşama felsefesi olarak kabul ettiğimiz ölçüde, böylesine meselelerin çözümü çok kolay olacaktır; üstelik her türlü siyaset hesaplarına sömürü malzemesi yapılması da önlenmiş olacaktır.”

Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Sadi Somuncuoğlu (Niğde)'nun konuşmasından sonra Millî Selâmet Partisi Grubu adına söz alan Hasan Aksay (Adana) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²⁸

“Konuyu asıl öneminin dışında bir noktaya saptırmamak için, önce konunun önemini birkaç kelime ile tespit ederek söze başlamak istiyorum. Demokratik ülkelerde en önemli güçlerden bir tanesi, hiç şüphe yok ki, basındır. Basın, yasama, yürütme ve yargı organından sonra en güçlü müesseselerden bir tanesi, demokratik düzenin en vazgeçilmez unsurlarından bir tanesi olarak ortadadır. Haber her dönemde önemlidir. Basınsa, en güçlü bir haber vasıtasıdır. Bilhassa basının giderek ehemmiyeti son derece artmaktadır. Bir defa bütün dünyada gelişen bir yönetim olması bakımından demokratik yönetim yoluyla kamuoyunun etkinliği artmakta, netice itibariyle de kamuoyunu oluşturan basının önemi gittikçe daha büyümektedir. Okuma yazma oranının artması basının önemini artırmaktadır. Haber organizasyonu, haber tekniğinin gelişmesi ve gelişen haber tekniği ve basın imkânları karşısında dünyanın küçülmesi basının ehemmiyetini artırmaktadır. Son olarak ifade etmek gerekirse; artık basının sadece bir haber aracı değil, aynı zamanda bir propaganda aracı olarak kullanılmış olması da basının ehemmiyetini artırmaktadır. Basının ana damarı, yaşama damarı, şüphesiz basın hürriyetidir. Basının en önemli meselesi, bu bakımdan, bir defa fikirlerin açıkça söylenebilmesine imkân hazırlanması; fikirlerden dolayı tabii kimseye karışmamak, kimsenin huzurunu bozmamak üzere doğruyu, gerçeği söyleyebilmenin, fikri söyleyebilme serbestliğinin

²⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B 97 (25 . 1 . 1978), ss. 419-420

kazanılması lazımdır. Ondan sonra da basın, şüphesiz en kabiliyetli elemanları istihdam etmesi gereken bir sahadır. En önemli sözlerin, en önemlisini seçme görevini verdiğimiz basın mensuplarında; sonra da bu en önemli sözlerin önem derecesine göre halka intikalinde, kitlelere intikalinde bu kabiliyeti aradığımız, bu yeteneği aradığımız, en mühim fikirlerin halka intikal ettirilmesini istediğimiz basına bu kabiliyetleri getirebilmenin, şüphesiz birtakım şartları vardır. Bu şartlar basın mensuplarının saygınlığını, saygıdeğer oluşunu zaruri kılar. Bu saygıdeğer oluş, bir defa basının kendi mensuplarının kendilerine saygı besletecek bir davranış içerisinde olması zaruretinin doğurur. Diğer taraftan da, basın mensuplarının uluorta hücumlara maruz bırakılmaması, birtakım imkânların temin edilmesi ve basının bu kabiliyetleri istihdam edebilecek seviyeye getirilmesini gerektirir. Böylece ifade etmek gerekirse en önemli meselemiz, basının da önem meselesi, ülke olarak, millet olarak da en önemli meselemiz, şüphesiz başta fikir hürriyeti, vicdan hürriyeti ve basın hürriyetidir. Bu 3 hürriyet, basın konusunda üzerinde en çok duracağımız temel meseledir. Burada böyle bir önerge vesilesiyle şunu da ifade etmek istiyorum ki, maddî ve manevî sahada yıllardır birikmiş birçok meselelerimiz vardır. Bunları süratle halledebilmek için daha iyiyi bulmaya ihtiyacımız vardır. Daha iyiyi bulmanın yolu ise, şüphesiz, fikir hürriyeti, vicdan hürriyeti, yani inanç hürriyeti ve basın hürriyetinden geçer. Eğer fikir hürriyeti, vicdan hürriyeti ve basın hürriyeti olmazsa, daha iyiyi bulabilmek için kullanılacak en önemli vasıta, en önemli yeni fikirlerin, inançların ortaya konma yolu tıkanmış olur. Bu bakımdan, basının ve ülkenin en önemli meselesini, fiili vicdan ve basın hürriyeti olarak görüyor ve böyle ifade etmek istiyoruz. Nüfusumuz hızla artmaktadır. 50 milyonluk bir ülke oluyoruz. Kalkınma ve kalkınmak zorunda olan bir ülkeyiz. Büyüyen ve kalkınan ülkeler, daha iyiyi bulma yolunu tıkamamaya her ülkeden daha fazla mecburdurlar. Bu bakımdan Türkiye'nin özel şartları nazarı itibara alınırsa, Türkiye'nin böyle bir dönüm noktasında, kalkınma noktasında, yeniden büyük Türkiye'yi kurma noktasında, basın hürriyetinin, vicdan ve fikir hürriyetinin önemi bir kere daha ortaya çıkar. Biz basın meselesine temas ederken, onun bu ehemmiyetine ve ana meselelerine işaret etmek istiyoruz. Burayı basın vesilesiyle, birtakım ithamların, suçlamaların, kısır çekişmelerin müzakeresi haline getirmekle; basını, ne korur bir edayla, ne basına selam gönderir bir edayla, ne de basının hatalarını sayıp dökmekle burada yapabileceğimiz önemli bir hizmet yoktur. Buradaki asıl mesele; bu kadar önemi, demokratik nizamın dört temel unsurundan bir tanesi olan basına, nasıl hizmet edeceğimiz, onun daha büyük saygınlık kazanması için Meclis olarak nasıl yardımda bulunacağız, onun en değerli elemanları kullanabilmesi için, istihdam edebilmesi için ve en değerli elemanlar için, basının cazip bir meslek haline gelebilmesi için Meclis olarak neler yapabileceğiz; bunun düşünülmesi asıl önemli meselemizdir. Zira hakikaten basın, en kabiliyetli elemanların severek, gelebileceği ve en kabiliyetli elemanlar için cazip olacak bir meslek

hale getirilmek zorundadır. Aksi takdirde, bu kadar önemli bir müesseseye, kamuoyunu oluşturan, fikir hürriyetini, vicdan hürriyetini temsil eden, hürriyetleri temsil eden böyle bir müesseseye gereken hizmeti yapmamış oluruz. Basının meselesini bir hürriyet meselesi, bir kültür meselesi olarak ele almak, onu kısır çekişmeler için vasıta kılmadan, demokratik düzende onun temel meselelerini halletmek için Meclis olarak üzerimize düşen görevleri yapmak, Millî Selâmet Partisi Grubu olarak bu konuda düşündüğümüz en önemli husustur. Bu itibarla, bu müzakerelerin, basınımız için, temel hürriyetlerimiz için, bütün milletimiz ve memleketimiz için hayırlı olmasını diliyor ve bu müzakerelerin arkasından, muhterem parlamenterlerimizin, muhterem milletvekillerimizin, basın meselelerini çözecek kanun tekliflerini Yüce Meclise sunmalarını temenni ediyor, Yüce Meclisi saygıyla selamlıyorum.”

Millî Selâmet Partisi Grubu adına Hasan Aksay (Adana)’ın konuşmasında sonra şahsı adına söz alan Ahmet Çobanoğlu (Konya) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²⁹

“Değerli arkadaşlarım, basınla ilgili genel görüşme esnasında, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına konuşan sözcü arkadaşım, bizim konuşmalarımızın belgelenmediğini ve kuru iddialardan ibaret olduğunu iddia ettiler. Değerli arkadaşlarım, biz konuşmalarımızı belgelere dayanarak hazırladık. Belgeler elimizdedir. İstenildiği takdirde, istenilen makamlara belgeleri teslim etmeye hazırız. Her konuda elimizde yeterli belge vardır. Değerli arkadaşlarım, ayrıca gene MHP sözcüsü arkadaşım, sağ veya sol basın özgürlüğü diye bir ayırım yapıldığından bahsetti. Biz, Cumhuriyet Halk Partisi olarak ve şahsımın görüşü, tam bir basın özgürlüğü tanırız; hiçbir zaman ne bir sağ basın özgürlüğü, ne de bir sol basın özgürlüğü diye bir ayırım, bilmeyiz ve tanımıyoruz. Türkiye’de tek bir basın özgürlüğü biliriz; o da sağ ile solu ile ortası ile fikir özgürlüğünü biliriz. Değerli arkadaşlarım, gene MHP sözcüsü arkadaşım, MC hükümetleri zamanında basına ve basın mensuplarına yapılan muameleleri görmezlikten ve üzerlerine almamazlıktan geldiler. Ben 30 seneye yakındır basın hayatında çalışmaktayım. MC hükümetleri zamanındaki kadar, ki Demokrat Partinin de devrini gördük; sıkıyönetimle gazetelerin kapatıldığını, sansüre tabi tutulduğunu, birçok haberlerin ve makalelerin kalıplardan sökülerek dağıtıldığını gördük, yaşadık bu günleri; ama MC hükümetleri zamanında, kaba kuvvet yoluyla, okulların önünde diledikleri gazeteyi, dergiyi, mecmuayı diledikleri fiyatla, zor kullanmak suretiyle sattırdıkları görülmüştür ve MC hükümetleri zamanında vatandaş okuduğu Milliyet Gazetesinden dolayı, Cumhuriyet Gazetesinden dolayı cezalandırıldı. Bu MC hükümetlerinin tasarrufu, bir de bunun dışında, sokakta birtakım kabadayılar, gözü dönmüş kabadayılar tarafından vatandaşlar, Cumhuriyet Gazetesini, Milliyet Gazetesini veya istediği eğilimdeki bir gazeteyi okuduğundan dolayı dövülmüştür. Fabrikalarda gene gördük; Seydişehir’de

²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B 97 (25 . 1 . 1978), ss. 420-421

gördük, Konya'da gördük. Bunlar kamu kuruluşu olan fabrikalar. Burada birtakım zorbalara, diledikleri gazeteleri fabrika sahasına aldirttilar, okuttular; dilediklerini aldirtmadilar. Bu kişiler idareye şikâyet edildiği zaman, ihbar edildiği zaman cezalandırılmadı, haklarında tahkikat açılmadı, aksine, himaye gördüler, teşvik edildiler. Bunlar inkâr edilemez olaylardır. Ayrıca, çarşıyla, pazarla ilişkisi olan arkadaşlarımız bilirler, koltuklarına gazeteleri doldurarak dükkân dükkân dolaşmak suretiyle, «Bu gazeteden bir tane al, biz bu memleketi komünistlerden kurtaracağız; Millî gençliği savunacağız, Milliyetçi gençliği ayakta tutacağız; bunun için bu gazeteyi almak mecburiyetindesin. Aksi halde senin dükkânındaki mallar elinden gidecektir.» diye korku ve terör yaratarak, baskı yaparak, tehdit ederek, esnaflardan, tüccarlardan, sanayicilerden paralar toplanmıştır. Değerli arkadaşlarım, biz hiçbir zaman basını kendimizin bir malı olarak görmedik; Türk Milletinin gözü kulağı olan ve kamuoyunun oluşmasında etken olan bir kültür müessesesi olarak, basın yayın müessesesi olarak görmekteyiz. Bu hiçbir partinin inhisarında olamaz. Biz Türk basını da kendi görüş ve inançlarımıza, çizgimize getirmek için baskı unsurlarıyla veya birtakım çağ dışı yöntemlere kendimize tabi tutmayı aklımızdan bile geçiremeyiz. Değerli arkadaşlarım, Adalet Partisi sıralarından bir arkadaşım geçenlerde bir gazetecinin öldürüldüğünü söylediler. Ben ona da üzülürüm, onu yapanları da kınarım. Eğer o gazetecinin öldürülüşünü, basın kuruluşları, basın mensupları kınamamışlarsa, bir gün onların da başına gelebilir bu. Biz basında, sağlıyla sollusıyla, her türlü fikir özgürlüğü içinde yayın yapan kişilere saygılı bir partiyiz ve bu inanca sahip kişileriz. Değerli arkadaşlarım, oturduğumuz yerden konuşmak, sataşmak hiç birimize bir şey kazandırmaz. Kürsüye çıkmak bir yürek işidir. Bu kürsü insanları yüceltir, yerin dibine de sokar. Fikirleriniz varsa basın konusunda, çıkarsınız burada konuşursunuz, güzel fikirlerinizden biz de yararlanırız.”

Ahmet Çobanoğlu (Konya)’nın konuşmasından sonra Adalet Parti Grubu adına söz alan Zeki Efeoğlu (İzmir) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.³⁰

“Cumhuriyet Halk Partisi Balıkesir Milletvekili Sayın Sadullah Usumi ve 10 arkadaşının basınla ilgili olarak verdiği önergeyi utançla huzurunuzda savunabiliyorum, utançla. Basını istismar etmek gayesiyle Milliyetçi Hükümeti tenkit etme ve anarşi ile ilgili konularda beyanda bulunmak üzere verilen ve basın alet edilen bu önerge üzerinde konuşma bir nevi yüz karasıdır. Türk basını şu veya bu partinin, şu veya bu zümrenin aleti olamaz. Türk basını; Millî mefkûrenin, Millî inancının, Türk Devletinin, Türk Millî mefkûresinin yayın organıdır. Türkiye’de çeşitli yayın organları vardır. Türkiye’de besleme basın da var; Rusya’dan, Kızıl Çin’den, hatta Halk Partililerin para vererek konuşturdukları, yazdırdıkları basın var, şimdi okuyacağım. Aziz arkadaşlar, hangi partiden olursanız olun, Devletin temellerine dinamit koyanları, ki bazı

³⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B 97 (25 . 1 . 1978), ss. 420-424

Halk Partili arkadaşlarım var içerisinde, burada yok, belki yarısı, onları destekleyenler var... Madem, basınla bu kadar ilgili konular var. Hükümet burada, belgelerinizi veriniz Hükümete. Verdiniz de Hükümet hayır mı dedi? Takip ettirin. Anadolu'nun her hangi bir yerinde, bir politika uğruna basın kavgası olmuş; bununla basını dilinize dolamayınız. Gülünç bu. Halk Partili sözcü arkadaşım o kadar acayip şeyler söyledi ki burada; «Milliyetçi Hükümeti tenkit etmekten dolayı gazeteciler öldürüldü» dedi. Hükümeti tenkit etmekten dolayı... Bir tek numune gösterin, bir numune. Başlık, «Komandolar tarafından öldürüldü, bıçaklandı» diyor. Hükümeti tenkit etmekten dolayı var mı? Bunu savcıya veriniz, Hükümet elinizde. Hangi vicdan ölçüsü ile işçilerin ve memurların, ilerici, devrimci gazeteleri okumalarından ötürü sürgün edildiği söylenir? Kim devrimci gazeteci? Devrim demek, ihtilal demektir. Devrim demek, komünist ihtilali demektir. Bak, bak, sizin devrimci diye, başında devrim adı ile yazılı savunduğunuz. Muhterem arkadaşlar, ben çok dikkatli konuşurum. Benim kelimelerimi yalanlayacak fert varsa, ben burada her türlü tahkire razıyım. Bakınız, ilerici basın, arkadaşın, Cumhuriyet Halk Partisi sözcüsünün ilerici basın olarak vasıflandırdığı, devrimci basın olarak vasıflandırdığı gazetelerden bir örnek okuyacağım; dikkat ediniz: «Biz Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi üyeleri, bütün ülkelerin proletaryası ile ve Marksist, Leninist partileri ile, Marksizm, Leninizm proleter enternasyonalizmi ve eşitlik temeli üzerinde dayanışma halinde olmakla gurur duyuyoruz.» Bu fikir özgürlüğü değil, anarşi özgürlüğü, ahlâksızlık özgürlüğü. Devam ediyorum: «Millî kurtuluş savaşının önderliğini Millî burjuvazi ele geçirdi. Bu durum, kurtuluş savaşımızın zaafını meydana getiriyordu. Kurtuluş savaşının Millî burjuva önderliği, Erzurum ve Sivas Kongrelerini yaptıktan sonra, Ankara'da Meclisi topladı. Bu suretle mücadeleyi bütün yurttan birleştirdi ve kendi önderliğini sağlamlaştırdı.» Kim bu önder? Atatürk. «Meclisin kurulmasından sonra, burjuvazi savaşının başarıya ulaştırılması için düzenli orduya geçilmesi gerektiğini, çeteleri dağıtmak ve halkın inisiyatifini köreltmek yönünde kullandı. Bundan sonra da bir yandan komünist harekete karşı...»..Saldırıya geçildi. Halka baskılar uygulanmaya başlandı. Öte yandan emperyalistlerle uzlaşma teşebbüslerine girişildi. Bütün halk teşkilâtları kapatıldı, solcu gazeteler yasaklandı. Önce solcu bir teşkilât olan Yeşilordu, daha sonra Anadolu'daki devrimcilerin toplandığı bir teşkilât olan Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası kapatıldı. Sizin de isimleriniz var. Siz de devrimlerde, Madanoğlu davasında, Devleti yok etmek için çaba sarf eden insanlardansınız. Burada oturmaktan, sizinle bulunmaktan ben utanç duyuyorum, utanç. Ne biçim mantık bu? Siz getirdiniz anarşiyi bu memlekete. Muhterem arkadaşlar. Sözümlerim Halk partililere değil, Halk partililerle alakası yok. Bana laf atan Halk Partili milletvekili. Sizlerle alakası yok konunun. Laf atan kimse. Halk Partili sözcünün konuşmalarına cevap veriyorum. Milliyetçi Hükümet iktidarına karşı sataşma vardır, ben onu cevaplandırıyorum ve Adalet Partisi Grubu adına konuşuyorum. Aziz arkadaşlar, Türkiye'de, Halk Partili bazı

milletvekili ve senatörlerin anarşistlerle, komünistlerle kol kola gezdiklerini şurada anlatmaya kalksam saatler sürer. Aziz arkadaşlar, şurada bir konuyu açıklayalım: Türkiye'de biz hiçbir zaman meseleleri istismar etmedik. Türkiye'de basına daima saygı duyduk, hürmet gösterdik, hizmet ettik. Türk basını sansür edilemez. Türk basını, Türkiye'nin refahı, Türkiye'nin Millî mefkuresi üzerinde durduğu müddetçe.. Gülünç, gülünç... Fikir potansiyeli içerisinde laf atabilin, acizleşmeyin. Ben, gerçekleri konuşuyorum, olayları anlatıyorum size, siz neden bahsediyorsunuz? Aziz arkadaşlar, Türkiye'nin... Ben çok şey söylüyorum, işinize gelmiyor: Kızıldere olayları için Meclise önerge veren sizsiniz; Malatya olayları için Meclise önerge veren sizsiniz. Bakın, arkadaşınız «vereceğiz» diyor. Bir tarafta, «Ben Türk değilim, ben Türkiyeliyim, Türk vatandaşları vardır» diyorlar ve siz de onları destekliyorsunuz. Aziz arkadaşlar, Türk basını, hiçbir partinin istismarına alet edilemez. Türk basınına, daima Adalet Partisi ve diğer Milliyetçi partili arkadaşlarımız ve partiler tarafından saygı duyulmuştur, hürmet gösterilmiştir; ama hiçbir zaman istismar edilmemiştir; basın adıyla anarşiye davet çıkarılmamıştır. Aziz ve muhterem arkadaşlar. Ben, çok cebi meteliksiz, 5 kuruşsuz gezdim; bilir O çok iyi bilir Bir arkadaşım bir olayı anlattı, bir olayla sözlerimi bitireceğim. Cumhuriyet Halk Partisi Tekirdağ Milletvekili Yılmaz Alpaslan, bakınız ne yazıyordu: «Kapkaranlık 12 Mart günleri; işkenceler...» Devam ediyorum: «... Kızların tecavüze uğrama olayları...» «... Rahmetli Deniz Gezmiş ve iki arkadaşının idamları, daha bir yığın yürek parçalayan olaylar.» «Sevgili devrimci gençler; bu cinayetler halkasına her gün bir yenisinin eklenmesine seyirci olmanın ötesinde bir şeyler yapamamanın kahredici üzüntüsünü yüreğimde taşıyorum. Görevim tümüyle yapamamanın sıkıntısını duyan bir ağabeyiniz olarak yüzünüze bakamıyorum. Yine de bu devrimci ölülerinizin ruhları, çok yakında kurulacak sol iktidarın sönmeyen meşaleleri olarak sonsuza dek yolumuzu aydınlatacaklardır.» Halk Partili milletvekilleri içerisinde bu fikri duyan beş - on kişi vardır; ama pek çok Halk Partili milletvekili arkadaşımız Milliyetçidir, vatanperverdir. Geliniz, Türkiye Cumhuriyeti içerisinde basını istismar etmeyiniz, Türk basınına dil uzatmayınız, Türk basınına sol fikirlere alet etmeyiniz. Biz asıl Türk basınına yanındayız. Hiçbir Türk basını Milliyetçi Hükümet devresi içerisinde takibata, tahribata uğramamıştır; ama Türkiye Cumhuriyetini, son Türk Devletini Moskova ve Kızıl Çin'e peşkeş çekenlerin karşısında olmuşuzdur, olmaya devam edeceğiz; siz de olursanız memnurluk duyacağız ve sizleri destekleyeceğiz. Aziz ve muhterem arkadaşlar, hislerle konuşmalar meseleleri halletmiyor. Türkiye Cumhuriyetinin içinde bulunduğu durumu, devlet anarşizmi şekliyle meydana getirmeyiniz. Son Türk Devleti, Türk milletinin devleti. Geliyor önergelerim. Sizin Ankara Belediye Reisi değil mi Deniz Gezmiş'le komünistlerin mezarlarını ziyaret ettikten sonra makamına gelen? Bırakın şunu canım, bırakın Allah aşkına... Biri vatan haini, biri büyük Türk devlet adamı. Burada sözlerimi bağlayarak şunu söylemek istiyorum. Muhterem arkadaşlar, biz Türk basınına

her zaman hürmet eden hürmet gösteren, saygı duyan ve onların dertleriyle haşır neşir olan bir partinin mensubuyuz. O sebeple biz basını istismar etmeyiz, edemeyiz, ettirmeyiz. O sebeple Türk basınına dil uzatmayınız, Türk basınını istismar etmeyiniz, Türk basınını şahsi fikirlerinize alet etmeyiniz; yeter Türk basınına gölge etmeyiniz, başka ihsan istemez.”

Adalet Parti grubu adına Zeki Efeoğlu (İzmir)’nun konuşmasından sonra Hükümet adına söz alan Turizm ve Tanıtma Bakanı Alev Coşkun (İzmir) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır³¹

“ Sayın Başkan, Yüce Meclisin sayın üyeleri;

3.1.1978 tarihli Yüce Meclisin 86 ncı Birleşiminde Meclis İçtüzüğü gereğince basın ve basın mensuplarına yapılan saldırılar konusunda bir Genel Görüşme için açılması konusu müzakere edilirken, Cumhuriyet Hükümeti adına aldığım sözde, bu Genel Görüşme için Hükümetçe de istenildiğini belirtmişim. Şu anda bu Genel Görüşme devam etmektedir ve siyasal partilerimizin Sözcüleri bu konudaki görüşleri belirtilmişlerdir. Hükümet olarak, bu Genel Görüşmelerin açılmasından dolayı çok memnunuz. Çünkü, geçen birkaç yıllık dönemde basın emekçilerine karşı yapılan saldırıların kınandığını görmek ve bu saldırıları birkez daha ortaya koymak, hem tarih açısından, hem de Yüce Meclisin zabıtlarına geçmesi açısından çok önemlidir. Değerli arkadaşlarım, basın özgürlüğü konusunda tarih boyunca çok şey söylenmiştir; fakat şurası bilmelidir ki, basın özgürlüğü, siyaset hocalarının, bilim adamlarının belirttiği gibi, yasama, yürütme ve yargı organlarının yanında bütün dünyada dördüncü bir organ olarak kabul edilmiş. Çünkü, basının, demokratik süreci yaratmak, kamuoyunu yaratmak görevi ve ünlü siyaset bilimcisi Montesquieu’nün dediği gibi, kuvvetin istismarını önlemek için, icranın önüne çıkarak onu dengelemek yönünden, insan ahlâk ve hürriyetlerinin muhafaza ve müdafaasında, savunulmasında çok önemli rolü dolayısıyla daima basın hürriyeti, basın özgürlüğü üzerinde durulmuştur. Fakat, ne yazık ki, iktidarlar, ülkelerinde yaptıkları işleri, yaptıkları bazı kanunsuz yolsuzlukları örtmek isteyen iktidarlar, yaptıkları Anayasaya aykırı hareketleri kamuoyundan, kamuoyunun gözünden kaçırmak isteyen iktidarlar daima basınla çekişmişlerdir, çatışmışlardır. Bu, Salazar’ın Portekiz’inde böyle olmuştur; bu, Franco’nun İspanya’sında böyle olmuştur, bu Pinochet’nin Şili’inde böyle olmuştur. Ben, basın özgürlüğünün olmadığı, tek düze şeylerin yazıldığı ülkelerden söz etmiyorum, özgürlüklerden söz ediyorum. Ama, özgürlüklerin korunması ve tüm özgürlüklerin savunulmasından söz ediyorum. Benim söylemediğimi bana söyletmeyiniz. Değerli arkadaşlarım, sadece basın özgürlüğünün anayasalarda yer alması yetmez; sadece basın özgürlüğünün savunulması yetmez; basın emekçilerinin de korunması gerekir. Basın emekçilerinin kamuoyunu yaratırken yükledikleri görevi, o işlevi

³¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B 97 (25 . 1 . 1978), ss. 424-429

yürütürken onlara dokunulmaması gerekir. Onların dövül-memesi, baskı altında tutulmaması gerekir, kelepçelenmemesi gerekir. Hatta hatta, gazetelerin okunmasının çok güç olduğu devirleri geçirdiğimizi unutmamalıyız. Cebinde Cumhuriyet Gazetesi, Milliyet Gazetesi taşıyanların sürüldüğü, kıyıma uğratıldığı devirleri unutmamalıyız. Bu devirlerin üzerinden henüz çok zaman geçmedi; bu, hiçbir zaman hafızalardan silinmeyecektir, bunu söylemeyeceğiz. Bunun böyle olduğunu bütün basın da biliyor, bunun böyle olduğunu bütün Türkiye de bir bunun böyle olduğunu Millî Eğitim Bakanlığının dosyaları yazıyor. Millî Eğitim Bakanlığının dosyalarında, Cumhuriyet Gazetesini, Milliyet Gazetesi okuduğu için kıyıma uğrayan, Anadolu köylüsüne, Anadolu çocuklarına ışık götüren öğretmenlerin kıyımını belirten sizin zamanınıza ait belgeler vardır. Benim yalan söylemediğimi siz bilirsiniz. Siz yalan kelimesini ağzınıza kolayca almayınız. Belgeleri vereceğim, bir dakika efendim, vereceğim. Arkadaşlar örnekler mi istiyorsunuz? 6 Şubatta Ankara'da TÖB - DER mitingini izleyen gazeteciler dövüldü. İbrahim var mı?. Kim dövdü?. Peki, niye bakanlarınız yakalamadı dövenleri? Bir dakika, bir dakika; ben sizinle karşılıklı münakaşaya girmiyorum; ama sizin getirdiğiniz yöneticiler partizanlıkları temizledikten sonra onları da bir bir yakalayacağız 18 Şubat 1977'de Orta Doğu Üniversitesinde gazeteciler dayak yemedi mi? Kimden yedi ise yedi; bakanlarınız niye yakalamadı, Hükümet niye engel olmadı, niye tedbir almadı? Dövülen gazetecileri niye himaye etmedi? Milliyet Gazetesine Ülkücü adı verilenler gelip saldırmadılar mı? Ülkücüler saldırmadılar mı ve hükümetinizdeki herhangi bir bakan ve Başbakanınız bundan üzüntü duyduğunu belirten bir beyanat verdi mi? Cumhuriyet Gazetesinin Genel Yönetmeni Sayın Oktay Kurböke Cumhuriyet Gazetesinin önünde, Cağaloğlu da güpegündüz dövülmedi mi? Neyi iddia ediyorum? Gazetelerde çıktı. Kim dövmüş?.. Onları da yakalayacağız. Henüz bir aylık Hükümet değiliz. Sizin yakalamadıklarınızı biz yakalayacağız. Onların cevabını verdim. Ocak ayında dövülenleri ve anarşiyi yakalayacağız. Çünkü, önce, sizin getirdiğiniz, idaredeki, kamu yönetimindeki anarşiyi temizlememiz lazım. O anarşi temizlenecek, ondan sonra bir bir cımbızla onları yakalayacağız. Şimdi, sayın arkadaşım, ki ben konuşan mütevazı bir arkadaşınızım; ama unutmayınız ki, böyle bağırarak beni susturamazsınız; benim meratibi silsilemi de bozamazsınız. Hesabı biz sizden soracağız. Kasım 1977 yılında, Cumhuriyet Gazetesi Foto Muhabiri Erdoğan Kösoğlu, kendileri, «Devletin yeni bir güvenlik kuvveti» diye isimlendirilen komandolar tarafından dövülmedi mi? Üsküdar bölgesinde üslenen ülkücü ve komandolar, geçen yaz, Üsküdar iskele alanında Cumhuriyet ve Milliyet Gazetesini okuyanları dövmeler mi? Kim dövmüş? İşte, «Kim dövmüş?» diye diye, bu memleketi bu hale getirdiniz; yakamadığınız için bu ülke bu hale geldi; solun karşısına, sağa yeşil ışık yaktığınız için bu hale geldi. Ama bizim Hükümetimiz, anarşi nereden gelirse gelsin, basın emekçisi hangi taraftan saldırıya uğrarsa uğrasin, o saldırıyı

yakalayacaktır. Bir tane daha söyleyeyim: Köprü ve Kadıköy vapurunda, yine Cumhuriyet ve Milliyet Gazetesi, hata «Guguk» gibi, «Gırgır» gibi mizah dergileri okuyanlar bile saldırıya uğramadılar mı? O şiiri, sizin, Hükümet Programını tenkit etmek için konuşan sözcü için yazıyor. Ben olaylardan bahsediyorum. Şimdi, biraz da başka örnekler vereyim; zannetmeyin ki, sadece devrimci gazetecilere, devrimci basın, emekçilerine yapılan saldırılar dolayısıyla bunları sıraladım, bir örnek daha vereyim: Kasım ayı içinde, Hergün Gazetesi Uşak muhabiri Yahya Akbaş - ülkücü olarak bilinen kurşunla vurulup, öldürüldü. Buna da karşıyız. Kasım ayında öldürüldü; niye yakalamadınız? Hükümet ne yaptı, soruyorum size? Yapacağımızı göreceksiniz. Ocak ayının katilerini yakında yakalayacağız. Çünkü, anarşiyi siz soktunuz. Arkadaşlar, sizin ağzınızda bir kırık plak var; o kırık plak, devamlı; herhalde başka cümleyi bilmiyorsunuz, «Ocak ayında niye yakalamadınız?» Onun cevabını size beş defa verdim, onun cevabını size verdim. Ne zaman ki, Emniyet Genel Müdürünü değiştireceğiz, valileri değiştireceğiz, yetenekli dürüst yöneticileri getireceğiz, kontrgerillayı durduracağız, o zaman hepsini yakalayacağız. Meclisin içinde, Meclisin koridorlarında, sizin yönünüzde yazılar yazan, fakat, kibarlığına, centilmenliğine ve fikir yapısına daima saygı duyduğum Can Pulak, Abdüllâtif Ensarioğlu tarafından dövülmedi mi? İşte sizin fikir anlayışınız, işte sizin özgürlük anlayışınız, işte sizin düşünce anlayışınız! Arkadaşlar, Gaziantep'te Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı yerel seçimler kampanyasını açtı. Hemen onun arkasından, fikirlerini beğenmedikleri için, birtakım insanlar, Gaziantep'teki Yeni Ortam Gazetesini basar, tahrip ettiler. Bu konuda derhal harekete geçtik, Resmî makamlara uyarıda bulunduk, valiye uyarılarda bulunduk; hükümet ve vali ilgisiz kaldı. İşte, sizin kamu yönetimine soktuğunuz anarşi! Onun için bu saldırılar önlenemiyor, onun için saldırganlar bulunamıyor. Yine, arkadaşlarım, genel seçimler sırasında Niksar'da, Elazığ'da gazeteciler saldırıya uğramadılar mı? Fotoğraf makineleri tahrip edilmedi mi? Son Cephe Hükümeti zamanında en çok tehdit mektubu alanların başında gazeteciler, basın emekçileri geliyor. Basın emekçilerinin en çok baskı ve tehdit altında olduklarını unutmamalıyız. Aziz kardeşlerim, Millet Meclis Başkanlığına verilen ve bazı parti sözcülerinin çok kısa olarak nitelendirdikleri bu önerge, aslında, bazı gazetecilere göre MC, bazı gazetelere ve kamuoyuna göre MC adı verilen hükümetler zamanında Türkiye'nin dramını da aksettirmektedir. Bunun manası mobilyadır; bunun manası, yeğenlere verilen kredilerdir; bunun manası, Demirel'in ve yaranlarının zengin edilmesidir. Yüce Meclisin değerli üyeleri, Milliyetçi Hareket Partisinin Sözcüsü konuşurken, Sayın Başbakan Bülent Ecevit'in, basın toplantısına rağmen basın mensuplarını çağırmadığını belirtti. Yer, zaman göstermesi lazımdı. Basın içinden gelmiş, basın emekçiliğinden gelerek Başbakanlığa kadar çıkmış Sayın Başbakanımızın, bütün Türkiye'de herkes tarafından bilinen bir niteliği vardır: Bütün basına karşı, hem basın

toplantılarında, hem de beyanatlarında, daima, onlara karşı tarafsız olması; hangi taraftan gelirse gelsin, daima onların sorularına cevap vermesidir. Sayın Adalet Partisi Sözcüsü, konuşurken, fikir özgürlüğü değil, ahlâksızlık özgünlüğünden söz etti. Buraya, sayın sözcünün çıkardığı gazetenin kupürlerini getirseydim, belki bunun ne manaya geldiğini Yüce Meclislin diğer üyeleri de anlayacaklardır. Adalet Partisi sözcüsünün bir çelişkisi daha var: Burada okuduğu kupürler, gazeteler, kendi zamanında yayınlanmış, kendi Hükümetleri zamanında yayınlanmış. Ne yapmışlar, ne yapmışlar?.. Arkadaşlar, biz Meclis olarak, şu noktada birleşmeliyiz: Bu okudukları, suç olabilir. Bir kez, basın özgürlüğüne tam olarak inanacağız. Basın özgürlüğünün, diğer bazı sözcülerin söylediği gibi, sağ basın olduğu, sol basın özgürlüğü diye bir niteliği, bir uyuğu yoktur; basın özgürlüğü tümdür, özgürlükler tamdır; buna bir defa inanmamız lazım. Eğer, sizin okuduklarınızda suç varsa, onların cezasını yargı organları verecektir. Onların cezasını, sokaklara hâkim sokmak isteyenler vermeyecektir. Ben yine burada, Sayın Zeki Efeoğlu'nun getirdiği örnekler gibi, ülkeleri, bizim ülkemizdeki Atatürk devrimlerini çağdışı gerilere götürmek isteyen basından da örnekler verecek değilim. Sayın Efeoğlu'nun sözlerini dikkatle dinledim; ancak, açık söylemek gerekirse, ne demek istediğini de hiç anlayamadım. Bu arada, basın mensuplarının istismar burada, basının sorunlarını tartışıyoruz. Yani, bir devir kapanırken, yeni bir kardeşlik ve barış devri açılıyor; ama o devirde yapılanları hiçbir zaman unutmayacağız. Unutmayacağız ki, bu devirde getirilen barış ve kardeşlik erdemini her zaman anlayalım; unutmayalım ki, bu devirde getirilen özgürlüklerin erdemleri ve özgürlüklerin değerini bir kez daha tadalım ve inanalım. Çünkü, arkadaşlar, özgürlükler, kâğıtlar üzerinde, anayasalara yazılmakla bir manâ ifade etmez. Özgürlük, her zaman olmalıdır; o özgürlüğün nitelikleri ve çerçevesi her zaman yerine getirilmelidir. Özgürlükler öyle nazik çiçekler, öyle nadide çiçeklerdir ki, o çiçek hemen solar. Basın özgürlüğü sadece basın emekçilerinin yazdığıyla kalmaz; basın okuyucuları da girer, baskılar da girer, saldırılar da girer. Bu özgürlüklerin her an savunulması, her an bu özgürlüklerin devam etmesi gerekir. Sayın Efeoğlu'na şunu söylemek istiyorum: Siz burada çok şeyler okuyabilirdiniz; bu okuduklarınızla da, Cumhuriyet Halk Partisi Grubunu veya Hükümetimizi muayyen noktalarda hırpaladığınızı veya yargıladığınızı sanabilirsiniz; size, Cumhuriyet Hükümetinin Programını okumanızı tavsiye ediyorum. Cumhuriyet Hükümeti, bu Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının dibacesinde yer alan Atatürk devrimciliğine inanmaktadır; ama siz, işte, Atatürk devrimciğini, Atatürk devrimciliğinin içeriğini, «Atatürk» kelimesine bağlamışsınız; gardrop Atatürkçülüğüne bağlamışsınız, Atatürk'ün anladıklarını, Atatürk'ün düşündüklerini, bu Hükümet anlamak istiyor. 1938 – 10 Kasımında Büyük Önder Atatürk gözlerini yumduğu zaman, bıraktığı devrimleri korumak, artık, Atatürkçülük değildir. 1938 – 10 Kasımında Atatürk, eğer yaşasaydı, o devrimleri ileriye götürecek. O ileriye götürmenin anlayışı

Atatürkçülüktür. Atatürk'ün anladığı ileriye... Çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine doğru götürmek bunu anlamamız lazım. Atatürkçülük... Yoksa, güzel kravat takmak, Atatürkçülük değildir; Atatürk'ün o gün getirdiği devrimleri korumak da, artık, Atatürkçülük değildir. O, şekli Atatürkçülüktür. Atatürk'ün anladığı doğrultuda, Atatürk'ün devrimlerini ileriye götürmek Atatürkçülüktür. İşte, bu Hükümet bunu başaracaktır arkadaşlar. Yüce Meclisin değerli üyeleri, işte bu sözlerimden dolayı, bu söylediğim sebeplerden dolayı basın özgürlüğü tarih boyunca en çok mücadele edilen, üzerinde en çok konuşulan, üzerinde en çok tartışılan ve en çok tecavüze uğrayan, saldırıya uğrayan bir özgürlüktür. Devrimizde fikir özgürlüğüne en büyük darbe, doğrudan doğruya baskı ve cezai takipler şeklinde değil, dolambaçlı yollarla indirilmektedir. Basın emekçilerine yapılan dolambaçlı baskıların da karşısındayız. Size şunu söylemek istiyorum: Artık, çağımızda, bir bakma, düşün özgürlüğü yok edilemez, yok edilmedi imkânsızdır. Çünkü, fikir ve düşünce, kafanın içindedir; fikir ve düşünceye, nasıl ırmaklara, nasıl barajlardan alkan sulara gem vuramazsanız, nasıl kilit altında tutamazsanız, fikir ve düşünceye de gem vuramazsınız, baskı altında tutamazsınız. Kişiyi, inandığı fikirlerden zorla vazgeçirtemezsiniz; hele, bir kişinin, inandığı bir fikirden zorla vazgeçirilmesi, ya da inanmadığı bir düşünce sistemine zorla inandırılması mümkün değildir. Bunları söylerken, MC'nin dramını da anlatmak istiyorum. Arkadaşlar, basın özgürlüğü hiç suiistimal edilmez mi? Muhakkak edilir, bütün özgürlükler gibi, basın özgürlüğü de suiistimal edilebilir; ama Büyük Atatürk'ün sözünü bir kez daha anımsamak istiyorum : «Basın özgürlüğünden doğacak tüm suiistimallerin yegâne izale vasıtası yine basın hürriyetidir.» İşte, Hükümet bu fikre inanmaktadır. Yüce Meclisin değerli üyeleri, biz sadece, Hükümet olarak, basın özgürlüğünü değil, basın emekçilerine yapılan baskılar yanında, onların adli suçlular gibi kelepçelenmesine de karşıyız Aydınlik Yayınevi sahibi Doğan Yurdakul, kasım ayı içinde İstanbul Ağır Ceza Mahkemesinde duruşmaya elleri kelepçe ile çıkarıldı. Gazetenin yazarı Selahattin Eş, elleri kelepçeli olarak çıkarıldı. Basın özgürlüğünde, sağ basın - sol basın diye bir ayırım olamaz. Bir tek özgürlük vardır; o da, düşün özgürlüğüdür. (Anlaşılmayan bir müdahale) Onları da söylüyorum, hepsini söylüyorum. İkisi de aynı manaya geliyor. Hem oradan, hem oradan misal veriyorum ve diyorum ki, basın özgürlüğü, ne sağ basın, ne sol basın özgürlüğü diye ayırıma tabi tutulamaz. Değerli üyeler, Hükümet olarak, her türlü şiddete karşıyız ve basına yapılan her türü saldırıya karşıyız. Bu saldırıları önlemek için, Hükümet olarak, İçişleri Bakanı ve güvenlik sorunlarıyla ilgili Koordinasyon Kuruluyla temas kurarak, basın emekçilerine geniş imkânlar ve olanaklar sağlanması için çalışmalar yapılacaktır; basın emekçilerini adi suçlular gibi kelepçe ile yargı huzuruna çıkarılmasını önleyici tedbirler getirilecektir ve basını ilgilendiren çeşitli yasaların, taranarak, daha ciddi ve bugünün, çağımızın gereklerine uygun bir düzenleme içine gidilmedi

üzerinde durulacaktır. Basın, bir ülkede demokrasiyi yaratan güçlerin en önemlisidir, demokrasiyi yaratan kurumların en başında gelendir. Onun için, basın özgürlüğünün ortada olması yetmez; o özgürlüğün, konuşmanın başında da söylediğim gibi, her gün, her saat ve her an, bıkmadan usanmadan, özenle üzerine titrenmesi ve korunması lazımdır. Hükümetimizin görüşü budur. Hepinizi saygılarımla selamlarım.”

Hükümet adına Turizm ve Tanıtma Bakanı Alev Coşkun (İzmir)’ un konuşmasından sonra Altan Öymen (Ankara) aşağıdaki konuşmayı yapmış ve bu konuşma ile basın mensuplarına yapılan saldırılar hakkındaki Genel Görüşme tamamlanmıştır.³²

“Sayın Başkan, sayın arkadaşlar; önce, bu, «Madanoğlu'nun adamı, Madanoğlu'nun askeri» meselesini anlatayım: «Madanoğlu davası» diye bilinen dava, 1971'in 12 Martından sonra başlamıştır. Bu davada, başta Emekli Korgeneral Sayın Madanoğlu olmak üzere, bazı yazar arkadaşlarım ve daha bazı arkadaşlar önce gözaltına alınmışlar, sonra da tevkif edilmişlerdir. Bazıları üç ay kalmıştır, bazıları bir seneye yakın kalmıştır ve bunlardan bazıları İstanbul'da, kendilerine, kontrgerilla karargâhı olduğu bildirilen bir yerde, akla alınmayacak işkencelere maruz bırakılmışlardır ve dava beraatla sonuçlanmıştır. Şimdi, bu «Madanoğlu davası, kelimesini ortaya atmakta utanç duyulacak bir şey varsa, bu, o, aylarca ve bazıları yıllarca, bir yıl boyunca hapisnede kalan ve kendilerine işkence yapılan kimseler değil, bunlara sebep olanlardır; onları, ellerinde delil olmadan, vakia olmadan, ispatlayacak bir belge olmadan, onları bu durumda aylarca hapiste tutanlardır. Benim bu davadaki kendi durumuma gelince: Ben, 1971 yılında, gene bu dava ile daha önce ne olduğunu bilmiyordum bir gün gözaltına alındım, 17 gün gözaltında kaldım ve şöyle bir iddia ileri sürüldü : «Sen bir toplantıya katılmışsın. O toplantıda falancalar da vardı» diye. Ben bu 17 gün içinde ispat ettim ki, ben belirtilen tarihte - sanıyorum bir 20 Haziran tarihi idi - Ankara'da değildim. «Ankara'da bir evde yapıldı o toplantı, senin evinde yapıldı» diyorlardı. Kendi evimde değildim, Ankara'da da değildim ve Türkiye'de de değildim; yurt dışında, Paris'te bulunmaktaydım ve bunu da pasaportumla ispat ettim mahkeme başkanına. Mahkeme başkanı buradadır. Sayın Ali Elverdi. Böyle kesin bir kanıt karşısında, o bile beni daha fazla hapiste tutamamış, derhal tahliye etmek zorunda kalmıştır ve tahliyeden başka da, ademi takip kararı vermek zorunda kalmıştır. Yani, ben, öteki aylarca ve bir yıl boyunca hapiste kalan arkadaşlarım arasında da değildim. Şimdi, sayın arkadaşlar, zaten Adalet Partisindeki bazı arkadaşlarımızın bizimle aramızdaki olaylara bakış farkı ve hukuka bakış farkı burada toplanıyor. Biz diyoruz ki, bir insan mahkemeye verilebilir, hakkında bir iddia olabilir; duruşması yapılır bunun, sonunda bir karara bağlanır. Eğer, o insan beraat ederse beraat eder, eğer ispat edilirse hakkındaki iddialar, o insan hakkında, kanunlarda

³² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B 97 (25 . 1 . 1978), ss. 429-431

yazılı olan cezalar uygulanır. Adalet Partisindeki muhterem arkadaşlarımdan bir kısmını temsil ettiği anlaşılan Sayın Efeoğlu, bu kürsüde yaptığı konuşmada, bu anlayış farkını pek bariz bir şekilde dile getirdi. Bir önerge var ortada; diyor ki: «Basın mensuplarına yapılan saldırılar...» Bu saldırıların kınanması için vermiş arkadaşlarımız, bunlar bahis konusu ediliyor. Bu saldırılar karşısında gerekli önlemler alınmış mıdır, alınmamış mıdır? Bunun tartışması yapılıyor. Sayın Efeoğlu, «bazı basın organları böyle yaparsa, bu saldırılar olur» diyor. Basın mensupları ne yazarsa yazsın, isterse ihtilal beyannamesi neşretsin, bunun, kanunlarda yazılı cezası vardır. Bunun cezası, kendisine kaba kuvvetle, komandoyla, sopayla saldırı değildir. Doğa yasası, işte sizin bu şekilde, eline sopa alan adamın üzerine gidip de onu tedip etmesi, kızdığı adamı tedip etmesi şeklindeki doğa yasası ne kanunlarımızda vardır, ne akılda vardır, ne insafta vardır, ne de vicdanda vardır. Afrika'da vardır. Bu bakış açısı şudur arkadaşlar: Siz diyorsunuz ki, daha doğrusu hepiniz değil tabii, Sayın Efeoğlu'nun mantığı şöyle : «Bir kimse bir şey yazdı mı, biz de ona kızdık mı, onu sadece gözüaltına almayalım, hakkında dava açmayalım; onu, aynı zamanda dövelim, kafasını keselim, derisini yüzelim, bacaklarından asalım. Bu haklıdır.» Kim yapacak bunu, kim yapacak bunu? Mahkeme değil, Efeoğlu yapacak; Efeoğlu karar veriyor.. Diyor ki : «O vatan hainidir, öteki vatan haini değildir.» Buradan fetva veriyor, bazı isimler sayıyor Efeoğlu. O zaman, bütün bu muhakeme sistemini falan hepsini kaldıralım, Sayın Efeoğlu'nu oturtalım yüksekçe bir yere, gelsin karar versin; kim vatan hainidir, kim değildir? Kimin kafasını kırmak lazımdır, kimin derisini yüzmek lazımdır? Böyle mantık olur mu? Kızıldere veya başka bazı hadiseler hakkında biz önerge vermişiz. «Bu önergeyi verdiniz, bu ne biçim iştir?» diyor. Kızıldere hadiseleri ile alakalı birtakım fiiller için, orada işkence falan yapılmışsa, elbette önerge verilir, elbet bunun hesabı sorulur. Çünkü, işkence, Türk Anayasasına göre suçtur; işkenceyi müdafaa etmek de suça iştirak etmek demek olur. Önergeyi de biliyorum Sayın Efeoğlu, buradaki konuşmanızı da dikkatle izledim. Burada öyle sözler söylediniz ki, «devrim» kelimesini istihdaf ederek, «manası şöyledir, böyledir» dediniz. Anayasanın dibacesi var, başlangıç kısmı, «Atatürk devrimlerine bağlılığın tam şuuruna sahip olarak» diyor. Siz, Anayasadaki «devrim» kelimesini bile, anlamaktan aciz demeyeyim, gene kibar davranayım da, anlamak yeteneğine dahi tam manasıyla sahip olmayan bir arkadaşa benziyorsunuz. İlhan Selçuk da, Türkiye'de gayet şerefli bir yazar arkadaşımızdır. O da Madanoğlu davasında yargılananlardan ve kontrgerilla odalarına konulanlardan» bir tanesidir. Siz, İlhan Selçuk'un adını anacak durumda değilsiniz Sayın Efeoğlu. Tabii, tutamazsınız. Bakın, burada çok haklısınız. İlhan Selçuk ile kendinizi aynı seviyede görmek, sizin için gerçekten büyük bir megalomani olur; biraz fazla birtakım vasıflar kendinizde vehmetmek olur. Şimdi arkadaşlar, basın mensuplarını birtakım toplantılara çağırıyorlar, bazı basın mensupları çağırılmıyormuş. Öyle bir şikâyet geldi. Eğer, yeni Hükümet, yaptığı basın toplantılarına basın mensuplarını çağırırken

ayırmalar yapıyorsa, yanlışır; bunu yapmamak lazımdır. Yalnız, ben bir basın toplantısı hatırlıyorum devri iktidarımızda, Sayın Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon yapmıştı; basın toplantısı diye Anadolu Ajansı bunu verdi ve sadece üç gazeteci özel olarak seçilip çağırılmış; Son Havadis Gazetesi ve iktidarı tutan diğer gazeteler ve Anadolu Ajansı. O sırada gazetelere konu olan mobilya davası üzerinde Hükümetin görüşünü açıklıyordu. Sadece bunlara demeç verdi, bir basın toplantısı yaparak demeç verdi ve bu demecinde öyle şeyler söyledi ki, tabii o üç gazeteci tekzip etmediler, bunlar da sonradan gazetelerde yayınlandı. Bu üç gazetecinin dışında her hangi bir gazeteciyi çağırıyaydı, her halde bazı sorularla karşılaşırđ. Örneğın, «Şellefyan diye bir kimsenin bu hadisede rolü yoktur» diye açıklama yapıyordu Sayın Ergenekon. Halbuki, o sırada Şellefyan'ın bu hadisenin içinde olduğu, olayın, Şellefyan'ın Lozan'daki Chateau du Sec 18'den idare edildiğı bütün gazetelerde yazılıyordu, yani, bu soru olabilirdi. Şimdi, bunu, o konuya girmek için açmadım; sadece bir misal vermek için arz ettim. Bu gibi, böyle basın toplantılarında ayırım yapmalar falan, bizim şimdiki Hükümet devrinde yapılacak şeyler değıldir. Bunlar, sadece mazide, sizin zamanınızda yapılmış birtakım uygulamalardır. Arkadaşlar, burada arkadaşımızın yaptığı talihsiz konuşma üzerine kürsüye çıkmak zorunda kaldım. Aslında, gerçekten şu noktada anlaşımak lazım: Bir kimse hakkında her hangi bir iddia olursa, bunun yolu, bu iddianın incelenmesi, yani suç işlediğı iddiası olursa, bunun yolu savcılıklardır; savcılıklardan sonra mahkemelerdir, mahkemelerden sonra Temyiz Mahkemesidir, Yargıtay'dır. Buralarda bu görüşölmek gerekir. Hakkında iddia olan kimseye, sanık durumunda olan kimseye, bu işi yapmışır gibi muamele etmek hakkına kimse sahip değıldir. Bakın, gene toparlamak için şunu hatırlatarak sözümü bağlayayım. Bir Marmara Vapurunu batıranlar hadisesi vardı, biliyorsunuz? Bu sıkıyönetim zamanında bir tebliğ yayınlandı Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından, «Marmara Vapurunu batıran alçaklar, anarşistler falan şu kadar kişi yakalandı, işte 18 kişi» diye. Bunlar günlerce, aylarca gazetelerde teşhir edildi. Birtakım kimseler, işçiler yakalandı, mahkemeleri göröldü. Sonunda, dava ne oldu? Dokuz ay veya bir seneden fazla içeride kaldılar galiba, sonunda hepsi beraat ettiler. Beraat ettikten sonra dahi, yakın bir zamana kadar, hatta şu sıralarda dahi, «Marmara Vapurunu batıranlar, Boğaz Köprüsünü havaya uçuracak olanlar» diye yazılar yazılmaktadır bazı gazetelerde ve buna benzer sözler de buralarda söylenmektedir, demin benim Madanoğlu meselesinde olduğı gibi. Bunları bırakalım. Boğaz Köprüsünü havaya uçurmayı plânlayanlar yakalanmışır, bunların hepsi beraat etti. Bu bakımdan, yani, sözlerimi şununla bağlamak isterim: Hukukun üstünlüğüne, hangi partiden olursa olsun, olursak olalım, inanalım arkadaşlar ve haklarında kaziye-i muhkeme haline gelmiş mahkeme kararı olmayan kimseleri gereksiz yere itham etmeyelim. Saygılar sunarım.”

1.1.3 Doğu ve Güneydoğu Bölgelerinin Sorunları Konusunda Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İttüzüğünün 100 ve 101 inci Maddeleri Uyarınca Bir Genel Görüşme Açılmasına İlişkin Önerge

Urfa Milletvekili Salih Özcan ve 9 arkadaşının, Doğu ve Güneydoğu bölgelerinin sorunları konusunda Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İttüzüğünün 100 ve 101 inci maddeleri uyarınca bir Genel Görüşme açılmasına ilişkin aşağıdaki önergeyi vermişlerdir:³³

“Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Geri Kalmışlığı ve Kalkınması Hakkında İnceleme Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi tarih boyunca (Babil Kulesi) manzarası arz etmiştir. Muhtelif milletler bölgede hâkimiyet kurmuşlardır. Bu hâkimiyet coğrafi veya siyasi mahiyette olmuş esasında mahalli beylikler, aileler veya şeyhler bulundukları yörenin hakikî hâkimleri olmuşlardır. Bunlar kendi şahsi sultanlarını devam ettirmek için hiçbir imar ve kalkınma hareketinde bulunmamışlardır. Siverek, Hilvan, Harran, Viranşehir, Kızıltepe ve Nusaybin ovalarının sulandığı tarihlerde bu mıntikalarda hakiki kalkınma olmuştur. Amerikalı, sözde, uzmanların hazırladıkları bir raporda, rasyonel olmayacağı için bölgede hububat ekimi tavsiye edilmemiştir. Söylendiğine göre, bu rapor nedeni ile Harran ve diğer ovaların sulanma teşebbüsünden vazgeçilmiştir. Dünya buğday piyasasına hâkim olan Amerika'nın, yeni bir rakip çıkmasına müsaade etmeyeceği nihayet az da olsa anlaşılmış ve sulama teşebbüsüne başlanabilmıştır. Cumhuriyetin ilanından beri kurulan her hükümet bölgenin geri kalmışlığını kabul etmiş ve kalkınma için yapacaklarını programlarında göstermiştir. Plâncılarımıza göre geri kalmış bölge : «Ekonomik faaliyet hacmi, gelir seviyesi, kamu hizmetleri ve tesisleri bakımından yurt ortalamasının altında kalan bölgelerdir» Tetkik konusu bölge, tarımsal bir yapıya sahiptir. Tarımsal verim, iklim gibi tabii tesirler ve tarım teknolojisinin geriliği, arazi kullanışındaki, ürün birleşimindeki yanlışlıklar, sulama sisteminin yetersizliği gibi nedenlerle düşüktür. Bölge iç pazarlarının darlığı, Millî pazarlara uzaklığı, bölge dışı sermaye kaçıışı, kalifiye işgücü ve müteşebbis kıtlığı sanayileşmeyi zorlaştırmaktadır. Teşvik tedbirleri faydalı olacaktır. Hükümet programlarında bölgenin kalkınması ele alındığı gibi DPT'de işe gereken önemi vermiş olmasına rağmen ortada değişen fazla bir şey görülmemektedir. Söylemek ve hatta yapmakla netice almak arasında çok fark vardır. Örneğin; Türkiye'de bulunan 809 sağlık evinin 585'i yani % 72,3'ü Doğu Anadolu Bölgesinde yapılmıştır. 801 sağlık ocağının 659'u yani % 82,3'ü de bu bölgededir. Ama bu sağlık evleri ve ocaklarında kaç doktor, hemşire veya sağlık memuru vardır?

³³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B 120 (13 . 3 . 1978), ss. 4-5

Bölgenin Geri Kalmışlığının Sebepleri:

1. Daimi ve adil bir Devlet otoritesinin sağlanamaması,
2. Bölge sakinlerinin kalkınmak için bölgelerine sahip çıkmamaları,
3. Birlik temin edilemediğinden daimî bir çekişme içinde kalınması,
4. Mevsimlik veya daimi göç,
5. Bölge su kaynakları itibariyle dünyanın en zengin mıntıkası olmasına rağmen, günlük hayatta ve tarımda sudan istifade edilememesi ve tabir-i diğerle kuraklık,
6. Bölgedeki birçok vilayetin hudut şehri olmasının dezavantajı,
7. Ulaşım imkânlarının çok az oluşu,
8. Toprağın beslenme yollarından mahrum bırakılması (sulama ve gübreleme)

Bölgenin Kalkınması için Alınması ve Yapılması Gereken Hususlar:

1. Kalkınma ilimle olur. Bunun için her vilayette üniversite açılmalı ve bütün fakülteleri kurulmalıdır.
2. Radyo - Televizyon bölgenin her yöresinde daimî olarak dinlenecek ve seyredilecek bir hale getirilmeli ve her iki araç maddî ve manevî kalkınmada ve eğitimde kullanılmalıdır.
3. Kara ve demiryolu süratle yapılmalı, Mevcut kaynaklar kullanılmalı (Su, enerji, petrol, madenler)
4. Asayiş en iyi şekilde temin edilmeli ve kolluk kuvvetlerine her türlü araç ve gereç sağlanmalıdır.
5. Bölge memuriyet bakımından sürgün yeri olmaktan kurtarılmalıdır.
6. Özel sektör yatırımları teşvik edilmeli,
7. Bölgede hayvan değerinin düşmemesi için panayırlar kurulmalı,
8. Bölgede ucuz yakacak tesisleri geliştirilerek tezeğin gübre olarak kullanılması temin edilmeli.
9. Merkezi sistem ve kırtasiyecilik yüzünden işler istenilen şekilde takip edilememekte ve yürütülememektedir. Bunun telafisi için bölgede birkaç vilayeti birleştirerek bölge valilikleri kurulmalıdır.

Urfa Milletvekili Salih Özcan ve 9 arkadaşının, Doğu ve Güneydoğu bölgelerinin sorunları konusundaki önergesi Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 100 ve 101 inci maddeleri uyarınca 04.04.1978 tarihindeki 127 nci birleşimde gündeme alınmış, ancak hükümet olmadığından bir defaya mahsus olmak üzere görüşme ertelenmiştir.

20.04.1978 tarihinde yapılan 135 inci birleşimde Urfa Milletvekili Salih Özcan ve 9 arkadaşının, Doğu ve Güneydoğu bölgelerinin sorunları konusunda

Genel Görüşme önergesi bağlamındaki konuşmalara geçilmiştir. İlk söz hakkını Millî Selâmet Partisi Grubu adına M. Yaşar Göçmen (Diyarbakır) almış ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.³⁴

“Muhterem Başkan, Millet Meclisinin değerli üyeleri;

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin sorunları konusunda açılması istenen Genel Görüşme mevzuunda Millî Selâmet Partisi Grubunun görüşlerini açıklamak üzere söz almış bulunmaktayım. Bu vesileyle Büyük Meclisin değerli üyelerini grubum ve şahsım adına saygıyla selamlarım. Değerli milletvekilleri, yurdumuzun geri kalmış bölgelerinden gelen bir milletvekili olarak bölgemizle ilgili memleket gerçeklerini her hangi bir istismara meydan vermeden dile getirmek ne derece vazifemiz ise, ortaya konan gerçeklere eğilmek suretiyle gerekeni yapmak ve söylenen sözleri senelerdir olduğu gibi, kâğıt üzerinde kalmaktan kurtarıp tatbikata geçmeyi yeni Hükümetten beklemek de o derece hakkımızdır. 20 nci Asrın sonlarına doğru ileri Batılı ülkeler insanca yaşamak için milletlerine bütün hizmetten götürmüşken, bizim hâlâ burada en ilkel ve bir insanın yaşaması için hayati derecede önemli hizmetlerin bazı bölgelere gitmemesinden mütevellit, gerçekleri ortaya koyarken, buna sebebiyet verenlerin, o bölgede yaşayan insanların haklarını gasp edenlerin memlekette senelerdir bölgelerarası eşitsizlikten bahsederek, bunların en kısa zamanda giderileceğini vaat edip, bu vaatlerini gerçekleştiremeyenlerin en azından bu bölgelerde yaşayanların karşısına çıkmamaları gerekir. Hele bu kimseler, senelerdir sömürülen halktan yana olmaktan bahsettikleri halde, bölgelerarası eşitsizlikleri giderecek, halkçı bir idare getireceklerini iddia ettikleri halde, Doğu ve Güneydoğu'da başlatılmış olan sanayi yatırımlarını Batı'ya aktarmak istiyorlarsa, onlara söyleyecek çok sözümüz vardır. Bu ifadelerimle temas etmek istediğim Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin meselelerini 20 dakikalık kısa zaman içerisinde ifade etmenin güçlüğüne takdir ederek, bölgenin kısa ve fakat öz olarak ana meselelerine temas etmek istiyorum. Değerli milletvekilleri, Doğu ve Güneydoğu halkı senelerin ihmaline uğramış olmasının neticesinde, şu anda Millî gelirden gelişmiş bölgelere nispetle ancak 1/70 hisse almaktadır. Yani, gelişmiş bölgelerde fert başına düşen Millî gelir payı 70 iken, gelişmiş bölgelerde fert başına düşen Millî gelir azdır. Keza bu bölgelerin kredi dağılımındaki payları da oldukça düşüktür. Yine gelişmiş bölgelerde mukayese yaptığımız zaman, Doğu ve Güneydoğu halkı kredi dağılımında gelişmemiş bölgelere nispetle ancak 1/25 hisse alabilmektedir. Kredi dağılımındaki adaletsizlik neticesi olarak, Doğu ve Güneydoğu Anadolu senelerdir sanayi yatırımları yapılmaz bir haldedir. Teşebbüs edilenler de krediyi da ve yeterince temin edemedikleri için ve dolayısıyla bölge halkının anonim şirket anlayışı içinde tamamen halka açık şirket kanalıyla sanayi yatırımları yapması imkânsız

³⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B 135 (20 . 04 . 1978), ss. 257-260

bir hal almaktadır. Bir Koç grubu, bir Sabancı grubu veya buna mümasil büyük sermaye sahibi kapitalistler yerden biter gibi her sene aynı bölgelere pek çok fabrika kurarken ve bunların kuruluşlarında hiçbir güçlükle karşılaşmaz iken, Doğu ve Güneydoğuda yapılmak istenen bir deri fabrikası, bir yağ fabrikası ve hatta bir tuğla fabrikası, halka tamamen açık olduğu halde çeşitli güçlüklerle karşılaşmakta ve bir kısmı da kuruluş halinde teşebbüslerinden vazgeçmektedirler. Kapitalist düzenin zengini daha zengin etme çarkı korkunç bir şekilde işlemekte, radyo ve televizyon reklâmları ve yapılan baskılar neticesi artırılan faiz batileri neticesinde bankalar halktan topladıkları mevduatı belirli bazı yerlerde, belirli bazı zenginleri daha zengin etmekte kullanmakta, geri kakmış bölgeler bundan ancak 1/25 pay alabilmektedirler. Bunlara ilâveten 55 senelik Cumhuriyet döneminde sağlıklı ve ciddi bir sanayi politikası uygulanma» yan bonede ancak son yıllarda Devletin müspet yatırımları başlattığı müşahade edilmektedir. Ancak bu mevzuda geçen hükümetler döneminde başlatılmış olan ağır sanayi yatırımlarının şimdiki Hükümet tarafından Devlet Plânlama Teşkilâtının tavsiyelerine uyarak başka bölgelere kaydırılmak istendiğini işitmekteyiz. Örneğin, Diyarbakır, Elazığ ve Malatya'da başlatılmış olan TEMSAN (Türkiye Elektro Mekanik Sanayi Anonim Şirketin) yatırımlarının Eskişehir'e kaydırılmak istendiğini üzüntüyle öğrenmiş bulunuyoruz. Bu söylentilerin gerçek olmamasını ve şayet bu hususta en küçük bir çalışmanın dahi yapılması halinde, bütün gücümüzle ve etkili grupların da desteğini sağlayarak, bu hareketin karşısına çıkacağımızı ve asla bu yatırımların başka bölgelere kaydırılmasına müsaade etmeyeceğimizin bilinmesini isteriz. İşsizliğin son haddini bulduğu bölgelerde başlanmış sanayi yatırımlarına büyük umutlar bağlanmışken, bu yatırımlar başka tarafa götürülemez, en azından götürülmek istenenlere müsaade edilemez. Değerli milletvekilleri, şimdi Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin altyapı durumundan bahsetmek isterim. Yol durumu: Bazı kısımların şehirlerarası yollar istisna edilirse, yüksek evsafılı yola rastlamak mümkün değildir. En çok vilâyetlerin birbiriyle irtibatları halen düşük olsa yollarla yapılmaktadır. Vilâyetlerin kazalarıyla irtibatı bazı yerlerde aylarca mümkün olamamakta, bazı yerlerde ise eskiden kalma vasıfsız şoselerle mümkün olmaktadır. Örneğin, Hakkâri ilinin, bir metre dahi asfalt yolu yoktur. Buna mukabil gelişmiş illerin asfalt yolu olmayan kazaları yok gibidir. Köy yollarında ise durum daha yürekler acısıdır. Şimdi size Köy İşleri Bakanı Sayın Ali Topuz'un, Bütçe Karma Komisyonunda sorduğum soruya verdiği cevabını aktarıyorum: YSE Diyarbakır 12 şefi Bölge Müdürlüğü hudutları içersinde tam 700 köyün yolu yoktur. Bu bir gerçektir, hikâye değildir. Bunun yanında yapılmış diye kayıtlara geçen köy yollarının pek çoğu da tam toprak yol halindedir. Misal olarak, Diyarbakır il hudutları içinde halen 1 450 kilometre ham yol mevcuttur. Buna mukabil, benzeri gelişmiş bir ilde 140 kilometre ham yol vardır. Diğerleri de asfalt veya kaplamadır. Gelişmiş illerdeki top yekûn asfaltlanan köy yollarına mukabil, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki köylerin

pek çoğunun yolu yoktur veya ham yolu ekseriyettir. Asfalt köy yolu ise hemen hemen hiç yoktur. Bunu, bütçe müzakerelerinde de söyledik, yine söyleyeceğiz. Yurdumuzun bazı bölgelerin hiç yolları yokken, diğer bölgelerin köy yollarının asfaltlanmasını asla tasvip edemeyiz. Bunun için bütçelere köy yollarının asfaltlanması için konulmuş olan ödeneklerin mutlaka yolu olmayan köyler için tahsisi gereklidir. Eğer bunu yapmazsanız Sayın Halk Partili arkadaşlarım bundan böyle halkın karşısına çıkıp, halkın özgürlüğünden, halkçı düzenin gerekliliğinden söz edemezsiniz. En azından bunları söylemeye kendinizde güç bulamazsınız. İçme suları mevzuunda, Doğu ve Güneydoğu Bölgemiz senelerin ıstırabı içindedir. Pek çok vilâyet ve kazanın sıhhi içme suyu yoktur. Cizre ilçemiz yakın günlere kadar Dicle nehrinden su içmektedir. Köy içme sularındaki durum içler acısıdır. 15 kilometre yoldan sırtımda su tulumu taşıyan zavallı köylü kadınlarımız beton yapımında dahi (kullanılmaya elverişli olmayan suları içmektedirler Yine Sayın Topuz'un verdiği resmi bilgiye göre, Diyarbakır 12 nci Bölge hudutları dâhilinde 964 ünitenin içme suyu hiç yoktur. Yalnız vilayetinde 564 ünitenin içme suyu yoktur. Diyarbakır vilayeti dâhilinde 1124 ünitenin suları yoktur veya yetersizdir. Buna mukabil, yine gelişmiş yörelerimizden aynı nüfus yapısındaki bir ilimizde 72 ünitenin suyu yetersizdir. 8 seneden beni göstermelik olarak programla alınıp ihalesi yapılmayan pek çok grup içme suyu vardır. Köy elektrik mevzuuna gelince: Türkiye Elektrik Kurumunun Doğu ve Güneydoğu Anadolu 13 ilde sadece bir bölge müdürlüğü vardır. 1977 sonunda, 10 bin yerleşim ünitesinden sadece 3 ünde elektrik mevcuttur. % 3 olan bu gerçekleşen oranına mukabil, gelişmiş bölgelerde bu oran % 15 yaklaşmaktadır. Türkiye ortalamasının ise % 3 bulmaktadır. YSE Diyarbakır 12 nci bölge hudutları dâhilinde 1 843 köyün elektriği yoktur; yalnız Urfa'da 669 köyün elektriği yoktur. Büyük barajlar ve su (kaynakları mevzuu: hidroelektrik santrallerinin, Türkiye toplamının hidroelektrik santralleri ve sulama potansiyeli olarak % 40 imkânları bölgede mevcut iken, bunlardan ancak sulama olarak % 3-5'i değerlendirebilmişlerdir. Oysa Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki Van kapalı havzasındaki bütün akarsuların bütün alternatifleri incelenerek rapora bağlanmış; fakat tatbikata geçmek bugüne kadar mümkün olamamıştır. Meselâ, bu bölgede ki bir Derik Buraluca Barajı 1968 senesinden beri programlara konulduğu halde, türlü bahanelerle 10 senedir tatbik sahasına konulamamıştır. Eğitim ve öğretimi durumuna gelince: Değerli milletvekilleri, bölgede birçok köyde hâlâ ilkokul, pek çok kazada ortaokul ve lise yoktur. Ulaşım imkânsızlığı eğitime de tesir etmektedir. Mevcut okulların pek çoğu ise, öğretmen yokluğundan tedrisatlarını normal olarak yapamamasındandır. Dolayısıyla zayıf yetişen talebeler üniversite imtihanlarında başarılı olamamaktadırlar. Ayrıca, tamamen Devletin ilinin halinden dolayı kifayetli yetişemeyen bu bölge insanlarıyla diğer bölgeler aynı potaya konarak aynı eğitim sisteminde eşitsizlik yapılmaktadır. Oysa nüfusa göre imkân tanınırsa bu haksızlığın önüne geçmek kabil olacaktır. Ayrıca, yükseköğretim

müesseselerinden pek çoğu çeşitli imkânsızlıklar içinde kıvrınmakta ve bir kısmı kapanma tehlikesiyle karşı karşıya bulunmaktadır, örneğin; Bütçe Karma Komisyonunda ve Meclis müzakerelerinde 15 milyon tahsis edebilmek için önerge verdiğimiz, fakat gereken desteği sağlayamadığımız ve bürokrasinin çeşitli engelleriyle karşılaştığımız için çıkaramadığımız, Diyarbakır Üniversitesi Fen Fakültesi bugün kapanma tehlikesiyle karşı karşıya bulunmaktadır üyesi meselesi çözümlenemediği için Fen Fakültesinin kapanma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı belirtilmektedir. Üç - dört ay evvel bazı sınavlar mum ışığı altında yapılabilmıştır. Elektrik yeni çekilmiştir. Üniversitelerarası forada Fen Fakültesinin kodu bulunmadığı için 78 – 79 öğretim yılında okula öğrenci alınmayacak ve bu suretle okul kapanacaktır, işte bölgedeki yükseköğrenim kurumlarının durumları da bundan ibarettir. Bazı bölgelerin ve bilhassa Van, Diyarbakır, Elazığ gibi, karayolları ulaşimleri güç yörelerin, son yapılan Türk Hava Yolları zamlarıyla o bölgedeki bir insanın hastasını büyük şehirlere götürüp tedavi ettirmek imkânı elinden alınmıştır. Bu bakımdan, Türk Havayollarına yapılan zamların, bu bölgelerin özellikleri dikkate alınarak yeniden düzeltilmesinde büyük yarar vardır. Bölgedeki birkaç vilâyet istisna edilirse, bütün illerdeki fert başına düşen miktar, bu rakamdan oldukça aşağıdadır. Bunlara mukabil gelişmiş bölgelerde, bilhassa büyük vilayetlerde hekim ile hemşire sayısı oldukça yüksektir ve Devlet, maalesef ihtiyaç duyulan bölgelere bu hizmeti aktarma imkânından mahrum görünmektedir. Bunun neticesi olarak, bu bölgelerin insanları, hekim ve ilaç yüzü görmeden kaderleriyle baş başa yaşamaktadırlar. Bu gerçekleri söyleyen ve bu hizmetlerin yapılması için öncelik verilmesini isteyen kimselerin gayretleri bölgecilik gayretleri sayılmamak gerekir. Türkiye'nin başka komşuları olduğu halde, bilhassa Güneydoğudaki komşularıyla arasına mayın döşenmesi ve mümbit toprakların senelerdir mayınlı saha olarak kalması bölgenin büyük ıstıraplarından biridir. Gelmiş geçmiş bütün hükümetler, bu mayınlı sahaların kaldırılması için söz verdikleri halde, başka kuvvetler buna mani olmaktadır. Her sene pek çok yurttaşımız burada hayatlarını kaybetmekte veya sakat kalmaktadırlar. Değerli milletvekilleri, bu mayanda senelerdir yapıla gelen bir tatbikatın halfalarını da ifade etmekte yarar görmekteyim. Yurdumun başka yerlerindeki herhangi bir memur veya hizmetli bir suç işler veya ceza görmesi gerekirse Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya sürülür. Buralar senelerdir sürgün yeri olarak kullanılmıştır; fakat asla böyle değildir. Sayın milletvekilleri, buralar yurdumuzun en mümbit, yeraltı servetleri itibarıyla en zengin bölgeleridir. Fakat senelerdir hükümetlerin hatalı politikaları neticesinde bu bölgeler ihmal edilmiş ve bu bölgede yaşayan insanların hakları gasp edilmiştir. Devlet Üvey evlat muamelesi yapmıştır. Artık, bütün bu haksızlıklara ve bütün bu zulümlere dur demenin zamanı gelmiştir. Devlet, zaman geçmeden, bu bölgedeki insanların, bazı akımların peşinde sürüklenmelerine meydan vermeden, bir an evvel meselelerine bütün ciddiyetiyle ve süratiyle eğilmelidir. İşte biz, Doğu ve

Güneydoğulu Millî Selâmet Partili milletvekilleri olarak, memleketin ve bölgenin bu gerçeklerini, milletin ve onun temsilcileri olan siz sayın parlamenterlerin önüne sermek ve çözüm yollarını tespit etmek maksadıyla Yüce Mecliste bir genel görüşme açılmasını talep etmiş bulunmaktayız. Ümit ederiz ki bu önergemiz kabul edilecek ve genel görüşme açılacaktır, bütün bu gerçekler ortaya serilecektir. Bu ümit ve temennilerle sözlerimle son verir, Yüce Meclise saygılar sunarım.”

Millî Selâmet Partisi grubu adına M. Yaşar Göçmen (Diyarbakır)’ın konuşmasından sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına söz alan Metin Musaoğlu (Mardin) ; aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.³⁵

“Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri;

Doğu ve Güneydoğu bölgelerinin geri kalmışlığı ve kalkınmasının incelenmesi için açılan genel görüşme ile ilgili Cumhuriyet Halk Partisi Grubunun düşünce ve temennilerini sizlere sunacağım. Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak 27 yıllık muhalefette üzerinde önemle durduğumuz ve fakat gelmiş geçmiş hükümetlerce maalesef askıya alınan bu önemli yurt sorununu tekrar Yüce Mecliste görüşebilmenin mutluluğundayız. Sayın milletvekilleri, Doğu Anadolu'nun yüzölçümü göz önüne alındığında, Türkiye'nin büyükçe bir bölümünü kapsadığını görürüz. Tabii güzelliklerle dolu yeraltı kaynaklarıyla zengin bir bölgedir. Güneydoğunun bazı bölgeleri dışında Doğuda önemli ziraî saha mevcut değildir. Halen geçim kaynağı büyük ölçüde hayvancılıktır. Altyapı ele alındığında, yol, su, elektrik, bölgenin genişliği ve nüfusuna göre gülünç bir safhada bulunduğu aşîkârdır. İlçelerin birbirlerine ulaşım bağlantıları bir yana, bazı illerin birbirleriyle ulaşım olanakları yok denecek kadar zayıftır. Kış aylarında, haftalarca ve bazen aylarca Doğu illerinin yol kapanması nedeniyle yalnızlığa ve kendi kaderlerine terk edildikleri malumunuzdur. Doğuyu daha iyi tanımak için karayolları yönünden sizlere bazı sayısal bilgiler vermek istiyorum. Muş: 218 bin nüfus, 8 587 kilometrekare yüz ölçüm, 580 kilometre devlet yolu ve bunun sadece 171 kilometresi asfalt. Hakkâri: 126 bin nüfus, 9 521 kilometrekare yüzölçümü, 725 kilometre devlet yolu ve bunun sadece 60 kilometresi asfalt. Tunceli: 164 bin nüfus, 7 774 kilometrekare yüz ölçüm, 671 kilometre devlet yolu ve bunun sadece 78 kilometresi asfalt. Buna karşılık karayolundan daha iyi nasibini alabilmiş birkaç misal vermek istiyorum. Isparta: 322 bin nüfus, 8 933 kilometrekare yüz ölçüm, 740 kilometre devlet yolu ve bunun 380 kilometresi asfalt. Tekirdağ: 319 bin nüfus, 6 218 kilometrekare yüz ölçüm, 680 kilometre devlet yolu ve bunun 489 kilometresi asfalt. Görüldüğü gibi Doğu ihmal edilmiş, karayolları bağlantısı yok denecek kadar zayıftır. Sağlık sorunu Doğuda başta gelen ve Doğulu çilekeş vatandaşın

³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B 135 (20 . 04 . 1978), ss. 260-263

bitmez, tükenmez derttir. Yıllardır Hükümet edenler programsız, bilinçsiz ve âdeta aldatırcasına Doğuya sadece sağlık binalarının soğuk duvarlarını vermiş, sağlık personelini yörede istihdam edememişim bununla ilgili olarak sizlerin görüşüne şunları arz etmek isterim: Şu anda aşağıda isimlerini vereceğim yerler doktoru olmayan bazı merkezlerdir. Adıyaman Samsat Sağlık Ocağı; Ağrı Hamur Sağlık Ocağı; Kars Arpaçay Sağlık Ocağı ve yine Kars Susuz Sağlık Ocağı; Malatya Pütürge Sağlık Ocağı; Tunceli Ovacık Sağlık Ocağı, doktoru bulunmayan bazı merkezleridir. Ama sadece bunlar değil, çok daha doktorsuz ilçelerimiz vardır. Karşılaştırma mahiyetinde size arz etmek istediğim şu tabloya lütfen dikkat buyurunuz: Bingöl'ün nüfusu 210 804, halen doktor sayısı 10; Hakkâri'nin nüfusu 126 036, halen doktor sayısı 6; Ağrı 330 bin nüfuslu, halen doktor sayısı 10. Bu tabloda da görüleceği gibi, maalesef binlerce vatan-daşlarımıza Doğuda bir doktor düşmektedir. Mühassıs doktor Doğunun belli birkaç ilinde görebilmekteyiz. Çetin kış aylarında kapanan yollar nedeniyle sağlık merkezlerine ulaşamayan ve bu sebeple yollarda donup hayatlarını kaybedenlere her sene rastlanır ve bu olaylar gazetelerdi ufak sütunlarında kaybolur gider. Eğitim, Doğuda yine tüm dertler gibi, halen ulusal, önemli sorun halinde hayatiyetini devam ettirmektedir. Doğu halkının büyük çoğunluğu, kırsal alanda % 70' e kadar okuma yazma bilmemektedir. Okul adedi az, kapasite düşüktür. Öğretmen sayısı, yetkililerin ifadelerine göre tüm Türkiye'ye yetecek kadar iken, Doğuda maalesef yeterli değildir, öğrenci yeterince yetişememekte, üniversite ve benzeri okullara büyük oranda girememektedir. Sayın milletvekilleri, Doğu ve Güneydoğu bölgelerinin sorunlarını sadece sağlık ve eğitim olarak kapatamayız. Halkın geçim sıkıntısı ve çaresizliği içinde, sosyal güvenceden yoksun haldedir. Geçim kaynağı olabilecek toprak, bölgenin Güney bölümünde olup, bu dahi belirli zümrelerin inhisarı altındadır. Hayvancılık modernleştirilmemiş, Devletin teşvik ve tedbirleri bu bölgeye ulaşamamıştır. Artan nüfus ve yöre halkının geçim yetersizliği nedeniyle Batıdaki büyük şehirlere göç devam etmekte, bu da yeni yerleşim bölgelerinde önemli sorunlara neden olmaktadır. Anayasamızın 10 uncu maddesi, aynen şöyle der: «Devlet, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlar.» Bu anayasal hak ve ödev Doğulu vatandaşa çok az veya hiç gitmemiştir diyebiliriz. Hiç kimsenin doğarken kötü alışkanlıkları beraber getirdiği söylenemez. Güneydoğu hudutlarında görülen kaçakçılık küçük çapta geçim kaynağı olagelmıştır. Bunun temelinde ekonomik nedenler vardır. Kaçakçılığı men için Güney hudutlarımıza döşenen mayınlı sahanın uzunluğu 572 kilometredir. 350, metre derinliğinde olan bu saha, 2 bin kilometrekarelik mümbit bir araziyi kapsamaktadır. Bunu Lüksemburg'un yüzölçümlüyle karşılaştırdığımızda, ona çok yakın olduğu anlaşılmaktadır. Bu sahalara mayınlar 1956 tarihinden itibaren döşenmiştir. O tarihten bugüne kadar, maalesef, bu tuzaklar 40 subay ve erimizle, 77 sivilin ölüm döşeği olmuştur. Ayrıca, 121 sivil, kolunu, ayağını kaybetmiştir. Ekonomik, sosyal güvenceyi veremediğimiz, eğitimden yoksun

kıldığımız bölge halkını mayınlı sahada mahkûm eden zihniyetin gerçekten, her zaman karşısında olmalıyız. Mayınlı sahanın mayından temizlenme ve bu toprakların, az topraklı veya topraksız köylüye devrinin Hükümet Programında yer alması Doğulu vatandaşları sevindirmiştir. Alınacak etkili ekonomik tedbirlerle kaçakçılığa da son verileceği kanaatindeyiz. Doğu ve Güneydoğunun geri kalmışlığı için açılan genel görüşme bizi sevindirmiştir. Ancak, yıllardır ve daha 2-3 ay evveline kadar hükümette bulunan, iktidar parlamenterleriyle, hatta bakanlık yapmış arkadaşların, sanki bu soruna yeni muttali olunmuş gibi, bu konuyu Meclise getirmelerini hayli ilginç bulmaktayız. Yıllardır hükümet eden bu arkadaşlara defalarca Doğu için gerekli çalışmaların yapılması için Cumhuriyet Halk Partili arkadaşlar ikazlarda bulunmuşlarsa da hiçbir değişiklik getirilememiştir. Verilen önergede dikkatimi çeken bir konuyu ifade etmek isterim.

1. Güya, Amerikalı uzmanların hazırladıkları bir rapor gereğince Harran Ovasının sulanmasından bir ara vazgeçildiği söylenmektedir. Tarih belirtilmediği halde, sürekli iktidarda olanlar önerge sahipleri olduğundan onların bu ikrarlarıyla nasıl hükümet ettikleri ifade edilmektedir.

2. Yine verilen önergede dikkatimi çeken ikinci bir hususu izah edeyim: Doğu ve Güneydoğu bey ve şeyhlerin sultalarının devamından bahsedilmekte ve bu bölgelerin kalkınamaması bunlara yüklenmektedir. Bu da, geçmiş hükümetin Doğuya yapmadığının suçunu tekrar Doğuluya yüklemekte ve eski hükümetin aczini ifade etmektedir. Yine önergede Doğu ve Güneydoğunun geri kalmışlığının sebepleri içinde, daimi ve adil bir devlet otoritesinin sağlanmamış olduğu öne sürülmektedir. Yıllardır Cumhuriyet Halk Partililer Doğuda hükümet eliyle partizanca zulüm yapıldığını ileri sürmüşlerdir. Bu ifade dahi artık, geçen hükümetin aczini açıklamakla kalmayıp, Doğuya komando taburlarının bilerek ve kasıtlı gönderildikleri ve adil olmadıklarını kanıtlamaktadır. Bölgenin geri kalmışlığına yine bir sebep olarak önerge sahiplerince, bölge sakinlerinin kalkınmak için bölgelerine sahip çıkmamış oldukları ileri sürülmektedir. Doğulu, memleketine Devlet eliyle gelecek yatırımları ne zaman kabullenmemiştir? Bu önergenin verilış sebebi, Doğuyu kalkındırmak için çareler aramalı mıdır, yoksa Doğuyu cezalandırmak mıdır? Doğunun hamisi olma sevdasında genel görüşme talebinde bulunanların samimiyetlerini bir misalle açıklamak isterim: Mardin İlinin Savur İlçesine bağlı Dereiçi köylüleri gerçekten çok çalışkan insanlardır. Aralarında birleşip kalkınma kooperatifi kurar ve bölgenin zengin üzüm ürününden şarap elde edebilecek sanayiye yönelirler. Genel görüşmeye imza atıp, o zaman bakanlık yapanlardan bazılarının, «Şarap günahtır; üzüm suyu ve şıra üretin» şeklinde kasıtlı ve ısrarlı tutumları nedeniyle yatırım fiyaskoyla neticelenir. Bunları size 2 belgeyle izah etmek istiyorum: İnci belge Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğünden veriliyor:

«Dereiçi Köyü Kalkınma Kooperatifi

Savur - Mardin

Yatırımın Yeri: Mardin Dereiçi Köyü

Tutarı: 6 468 307 lira

Kapasitesi: Yılda 717 bin litre şarap

Lütfen dikkat edin, şaraptan bahsedilmektedir.

Konusu: Yılda bin ton mahalli üzümü değerlendirmek üzere, pres metoduyla dökme şarap üretimi. Yukarıda yeri ve tutarı, kapasitesi ve konusu belirtilen yatırımınız, yapılan araştırma ve incelemeler sonunda olumlu karşılanmıştır. Teşvik tedbirleri ve uygulama işlemlerinin sonuçlanması için ekte gönderilen formdaki bilgilerin Bakanlığımıza gönderilmesi gerekmektedir. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı adına» Şarap olarak verilen bu. Şimdi ikinci bir belge: Yine Sanayi ve Teknoloji Bakanlığından. «Dereiçi Kalkınma Kooperatifi Savur Mardin Bakanlığımızdan almış olduğunuz ilgede belirtilen muafiyet belgenize konu üzüm suyu ve sıra imalatı yatırımına ciddi ölçüler içinde başlanmadığından ve Bakanlığımızca talep edilen belgelerin ibraz edilememesinden dolayı mezkûr belgeniz iptal edilmiştir. Bu konuda gereğinin yapılması hususunda Gümrük ve Tekel Bakanlığına gerekli yazı yazılmıştır. Bilginizi, iptal edilen muafiyet belgenizin aslının Bakanlığımıza gönderilmesini rica ederim. Sanayi ve Teknoloji Bakanı» Halen bu şarap fabrikası ki duvarlarla dört tarafı örülmüştür. Mardin'in Savur ilçesinin Dereiçi köyündedir ve Sayın Millî Selâmet Partili arkadaşlar ve o zamanki bakanlar yaptırmadılar. Öyle değil midir? Sayın milletvekilleri, artık yeni Cumhuriyet Hükümeti baştadır. Doğu halkı umuduna erişmiştir. Hükümetin programı içeriğinde Doğu ve Güneydoğu'nun kalkınması ön plâna alınmıştır. Doğu'nun sıhhatli kalkınması tabii ki bir plâna ihtiyaç gösterecektir. Doğu'ya güvence verilmiş ve halen Devlet Plânlama Teşkilâtının kendisine bağlandığı Doğu'lu ve değerli bir bakan arkadaşımız sürekli bir çalışma içindedir. Hükümet üyeleri Doğu'ya yatırım ve hizmet önceliği tanımakta ve bunu hızlandırmaktadırlar. Buna misal olarak da dün Ticaret Bakanımızın Hakkâri'ye gidişi ve orada küçük bile olsa Gima'yı açışı takdire şayandır. Doğu ve Güneydoğuda bazı illerin hudutta bulunmaları, önerge sahiplerinin ifade ettikleri gibi dezavantaj değil, bilakis ileride Ortadoğu'ya ihraç istasyonları olacakları sebebiyle avantaj olduğu kanaatindeyiz. Yeraltı ve yerüstü kaynaklarınca bölgenin zengin olması ve mevcut müspet potansiyelin faydaya sunulacağı kanaatindeyiz. Bilhassa Büyük Fırat projesinin tahakkuku sayesinde Güneydoğu'nun ikinci Çukurova olacağı kesindir. Bunun yapılması sulama sahasını büyük miktarda artıracığı gibi, işçi istihdamını kolaylaştıracak ve yeni tarım ürünlerinin ihracı, tabiatıyla döviz kazandıracaktır. Feodal yapının silinmesi, topraksız köylümüze toprak sağlanması, adil bir toprak reformunu gerektirmektedir. Yapılacak bu reformla, bölgenin geri kalmışlığına sebep olarak önerge sahiplerinin gösterdikleri mevsimlik veya daimi göç büyük

ölçüde durdurulacaktır. Dağınık köylerin, Cumhuriyet Halk Partisinin köy-kent projeleri halinde tatbikinin, Doğu Anadolu'ya hizmeti hızlandıracak etken olacağı aşikârdır. Doğu ve Güneydoğu'daki sınır komşularımızla karayolu bağlantılarının sürekli olmaları için, bölgede karayollarının büyük faaliyet göstermeleri gerektiği kanaatindeyiz. Ayrıca Doğu üzerinde durulması gereken kısaca şunlar vardır:

1. Bölgede adil, hüsnüniyetli ve etkili otoritenin sağlanması; tecrübeli memur istihdamı; adlî mekanizmaya süreklilik kazandırılması; Eğitime hız verilmesi; Okuma ve yazma kurslarıyla tüm Doğu'nun taranması, öğretmen açığının kapatılması, yüksekokulların açılması; Sağlık sorununun acilen alınacak tedbirlerle halli gerekmektedir. Doktor sayısının artırılması, Doğu'da hizmetin ücret yönünden cazipleştirilmesi, büyük sağlık merkezlerinin önemli bölgelere kurulması;

2. Sanayinin Doğu'ya kaydırılmasının sağlanması; halk sektörünün bölge halkına benimsetilmesi; yeraltı kaynaklarının yanında sanayinin kurulması; Kooperatifleşmenin aşılması ve Devlet yardımının sağlanması; İl ve ilçe karayolları bağlantılarının yapılması ve kışın sert geçtiği yerlerde tedbirin buna göre alınması;

3. Hayvancılığın gelişmesi ve modernleşmesinin sağlanması, Devlet kredilerinin buna yöneltilmesi;

4. Özel sektörün Doğu'da yatırımlara yönelmesi için etkili teşvik tedbirlerinin alınması.

Sayın Milletvekilleri, uzun yıllardır geçmiş hükümetlerce kendi kaderine terk edilmiş, yokluk içinde eziyetlere katlanmış, sahte temellerle avutulmuş Doğu halkının bu geri kalmışlık zincirini kıracağına inanıyoruz. İnsanca ve hakça düzenin yurdumuzun bu geri bırakılmış bölgesine tatbikini yeni Hükümetimizin icraatından beklemekteyiz ve buna inanmaktayız. Yeni Hükümetimize Doğu halkının haklı olarak büyük umutla baktığına ve Hükümetin bölge halkının refahı için büyük gayretler içinden olduğuna inanıyoruz. Yıllardır hükümette bulunan Cepheciler, kapitalist doktrin gereği özel sektörü Doğu'ya yöneltememiş, böylece Doğu Anadolu özel teşebbüs faaliyet sahası dışında kalmıştır. Devlet, elini Doğu'ya sadece jandarmasıyla, komandosuyla uzatmış; ama yatırım elini uzatmamıştır. Milliyetçi Cepheciler, gerçekten isimleri üzerinde memleketi cephelere bölmek için gereğini yapmışlardır. Cephenin en aktif şovenist grubu modern dünyanın birleştirici Milliyetçiliği yerine, ırkçılığı esas almıştır. Fiziğin etki ve tepki kanunlarını hiçe sayanlar, ülkemize yarar yerine zarar getirmiştir. Bu «Nazi» hayranlarının güçlenmesine alternatif olarak Doğu'da huzursuzluk artmıştır. Çanakkale'de, Kıbrıs'ta, İstiklâl Harbinde memleket ve millet uğruna canını feda eden, hürriyetperverlikle üstün kahramanlık vasıflarını her zaman ispatlayan Doğu'luya reva görülen en faşist, en son tedbir kasıtlı olarak Tunceli, Mardin ve

Diyarbakır eğitim enstitülerinin kapatılmasıdır. (CHP sıralarından «Bravo» sesleri) Doğu'ya okulu çok görenler, ne garip tecellidir ki, bugün Doğu'ya sahip olmak iddiasındadırlar. Yine hatırlanacağı üzere, komşu bir devletteki iç olayları bahane ederek Mardin ve diğer Doğu illerine sıkıyönetimi getirmek isteyenlere karşı, Cumhuriyet Halk Partisinin verdiği başarılı mücadeleyi Doğu halkı unutmamıştır ve asla unutmayacaktır. Genel görüşmeyi istiyoruz, saygılar sunarım.”

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Metin Musaoğlu (Mardin)'nın konuşmasından sonra Adalet Partisi Grubu adına söz alan Bahri Dağdaş (Kars); aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.³⁶

“Sayın Başkan, Değerli Milletvekilleri;

Benden evvel konuşan Halk Partili arkadaşım, siyaset yapmasaydı ben de yapmayacaktım, yalnız grubum adına önergenin olumlu yönde değerlendirileceğini bildirerek kürsüden inecektim. Ama bir söz var: «Açtırma kutuyu, söyletme kötüyü.» Şimdi dinle arkadaşım, dinle şimdi. (CHP sıralarından «Söyle, söyle» sesleri) Evvela hemen şunu söyleyeyim: Hepimizin de iftihar ettiği ve bugün Devletin başı olan Sayın Reisicumhur bir Doğu'ludur. Hemen bir şey daha ifade edeyim: Şu kürsüde konuşan eski Tarım Bakanı Kars Milletvekili de bir Doğuludur. Bununla şunu söylemek istiyorum: Türk Milleti bir bütündür. Herhalde değerli Halk Partili arkadaşlarımla, Adalet Partili arkadaşlarımla, Milliyetçi Hareket Partili arkadaşlarımla, Millî Selâmet Partili arkadaşlarımla bu konuda ittifak halindeyiz. Bunu tespit etmek istiyorum. Şimdi arkadaşım, sen dün kurulmuş bir parti misin ki, yeni bir hükümet kurdun da; «Yeni hükümetin bunları yapacaktır» diye temennilerde bulundun ve önergeye katıldın? Sen, 27 sene iktidar oldun Bir iktidar oldun, biz de varız orda, elbette iyidir. Biz Cumhuriyet Halk Partisinin vatanperver seçmenlerine de, vatanperver milletvekillerine de karşı değiliz. Ama tenakuza düşmeyin. O zaman ayıp olur. Millet size inanmaz. Yalnız ikaz ediyorum, ister dinle, ister dinleme, sana ait bir şey. Güneydoğu ve Doğu Anadolu, vatanın korkunç bir potansiyelini bünyesinde saklayan bir bölgemizdir: Bir buğday deposudur, bir hububat deposudur, bir büyük enerji deposudur; suyu ile petrolü ile. Elbette ki ona sahip çıkmak her vatanperver Türk'ün vazifesidir. Güneydoğu ve Doğu Anadolu 30 milyon insanı besleyecek bir potansiyele sahiptir. Oraya dönmeyen bir iktidar vatan haini sayılır, mümkün değildir bu. Şimdi bir yere geliyorum: İyi hatırlarım; Erzurumlular, Elazığlılar (Sayın Hocam da burada), 1961'de Elazığ Şeker Fabrikasını sökmek için nelere başvurduk, 1950'lerde Erzurum'da kurulan şeker fabrikası için neler demedik. «Hiç 2 bin rakımda şeker pancarı biter mi?» diyen biz değil mi, şu grup değil miydi? Şu gruptu. Keban'a 5 milyon lira proje parasını esirgeyen bu grup değil miydi? Erzincan'da şeker pancarı ekimi 39 bin dönümün üstüne çıkamaz diyenler bu grup değil mi idi? Tortum şelalesinden

³⁶ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B 135 (20 . 04 . 1978), ss. 263-267

çıkan enerjiyi nereye koyacağız diyen bu grup değil mi idi? Cilvegöz Santralından, şu ufakık bir şaleden çıkan enerjiyi nerede kullanacaksınız diyen bu grup değil mi idi? Evet bu gruptu, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu idi. Redd-i miras yok, bu gruptu. Kan kusturdunuz kan, kan kusturdunuz. Onun için söylüyorum, bu gruptu, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu idi. Evet, evet. Malatya Şeker Fabrikasına, Sayın İnönü'nün de tavassutu vardı, kendisini Rahmetle anıyorum. Malatya Şeker Fabrikasına karşı çıkan bu grup değil mi idi. Sürgü ve Tohma Suyu Barajına karşı çıkan bu grup değil miydi? Bunların hepsini söylüyorum. Gülme yok. Parayı peşin gördün Sayın Hayrettin Uysal, parayı peşin gördün. Bütün bunlar nedir? Bunlardan şunu demek istiyorum: Siz de 27 sene iktidar oldunuz, biz de 27 sene iktidar ettik; gelin hesaplaşalım. O da oradaydı. O da oradan geldi ama, ayrı ayrı yapılarda, ayrı ayrı yapılarda. Adnan Bey de oradan geldi. Onlara karşı çıktığınız için oradan geldi. Şimdi gelelim, «Hiçbir şey yapmadı» dedi, «Doğuyu hudut dışı bıraktı» dedi sözcünüz. Bunları söyledi. Onun için söylüyorum. Yoksa söylemeyecektim. Onun gibi ben de bu tahkikatın açılmasına taraftar olup inecektim. Evet, hemen şunu söylüyorum: Bizim hizmetlerimiz, Demokrat Parti, Adalet Partisi olarak, hiçbir zaman ekonominin dışında veya politikada bize iyi desinler diye değildir. Geleceğin Türkiye'sinin büyük potansiyelini taşıyan Güneydoğu ve Doğu Anadolu'ya, 27 senede götürdüğümüz hizmetleri tatad etmede fayda vardır. Ama bunun tamamı, hakikaten o potansiyelin karşılığı mıdır değil midir, onu münakaşa ederim. Onun için de diyorum ki, bu önergeyi getiren arkadaşlarıma teşekkür ediyorum. Yeni baştan daha güçlü, bundan daha üstün bir hamlenin yapılmasına yol açabilir. Belki Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı geçmişteki 27 yılını unuttur, yeni bir iktidarla bizim yaptığımız eserlerin üstüne 5 mislini, 10 mislini katarsa kendilerini en başta selamlayanlardan birisi ben olacağım. Bundan hiç şüphen olmasın, o bakımdan söylüyorum. Şimdi, bakın iyi hatırlattılar. Hükümetinden bahsetti değerli arkadaşım, ama sağa sola bakıyorum Hükümet yok. Hani, yerinizi alsanıza, göremedim. Kusura bakma; burada imiş, orada oturuyormuş. Fikret Bey, bakıyorum çok hoşunuza gitti bu. Şimdi bakın ne yapmışız Sayın Fikret? Ben sayayım siz dinleyin: Batman Rafinerisi, Keban Barajı, Aşağı Fırat Projesi, Hazer Projesi, Gülpınar Projesi, Erciş Barajı, Gürlevik Santrali, Çıldır Santrali, Tortum Santrali, Elbistan Termik Santrali, Deve Çatağı, Tohma Suyu, Sürgü Suyu barajları ve santralleri. Bunlar çukurlar değil değerli kardeşim, bunlar barajlardır. Keban'dan gelen elektrik yanıyor burada. Çıldır'dan geliyor, burada elektrik yanıyor, nerede? Şurada, şurada. Burada da yanıyor, orada da yanıyor. Biz gittik gördük. O dediğin köylere de biz enerji götürdük. 15 -20 bin köye de, gene yaptığımız bu eserlerin sayesinde elektrik gidiyor. Senin zamanında Ankara'da enerji yoktu, 1950'de. Senin zamanında 1950'de İsmet Paşa'da elektrik yoktu. Senin zamanında 1950'de Altındağ'da elektrik enerjisi yoktu. Elektrik enerjisi yoktu. Ben söyleyeyim de sen ders al. Bunları biz yaptık, bunu biz yaptık. Çık de ki : «Değil, bunun 7 mislini de biz yapacağız» Sen de

çık bunu de, çık bunu de; yuvarlak laflar değil, ben sayıyorum. Bakın, yine kan kustunuz, kan kusturdunuz, «Ne yapacaksınız bu çimento fabrikalarını?» diye. Birinci Plânı yaptığımız zaman, ilk ağızda, «O kadar çok çimento fabrikası var» dediniz ki; dışarıya çimento satacağız, 4 tane çimento fabrikamızın da istihsalini durdurdunuz. Ama kadere bak, hemen seçim yapıldı, arkasından serbest ekonominin ışıkları parlar parlamaz, aynı devrede plânın içerisinde 2 ay geçmeden çimento ithal ettiniz. Bunlar vakıa, plân anlayışınız bu. Ama biz buna rağmen ne yapmışız: Gaziantep'e çimento fabrikası yapmışız, Kars'a çimento fabrikası yapmışız, Erzurum'a çimento fabrikası yapmışız, Van'a çimento fabrikası, Siirt'e çimento fabrikası yapmışız, Mardin'e çimento fabrikası yapmışız. 27 yılda, 27 yılın hesaplarını veriyoruz. Ha, bunlar çok değil, çok diye bir iddiam yok; ama yaptıklarımızı söylüyorum. Çık de ki, «Bunun 5 mislini yapacağım», alnından öpeyim; çık de buraya. Öyle «mektup yazıp, sürgün edip, MC Hükümeti» gibi yuvarlak laflar yok. Bunlar rakamlar, rakamlarla söylüyorum ne yaptığımız. Daha neler yapmışız bakın söyleyeyim: Et kombinalarını kurmuşuz, iplik fabrikalarını kurmuşuz, dokuma fabrikalarını kurmuşuz, yüzlerce lise sanat mektebi açmışız; bunlar vakıa. Erzincan ile bir Kahramanmaraş'a; teşrif et de gör, bir git de gör. Daha da diyeceğim; ohooo, sen 27 senedir aç öldürdün orada, aç, aç; süründürdün. Ben oranın çocuğuyum, söyletme, söyletme!. Şimdi ne olmuştur? Malatya'da Şeker Fabrikası kurulmuştur, altında Demokrat Parti - Adalet Partisi imzası var. Erzurum'da şeker fabrikası kurulmuştur, altında Demokrat Parti - Adalet Partisi imzası var. Elazığ'da, Erzincan'da, Kars'ta, Muş'ta şeker fabrikaları kurulmuştur... Bunlar, altında ya Demokrat Parti veya Adalet Partisinin imzasını taşıyan eserlerimizdir. Söylemek hakkımızdır. Çıkar dersin ki; «Bunlar azdır, 15 tane yapacağım», alnından öperim. Unutma, hiç unutma. 27 yılın hesaplarını veriyoruz. Sen de çık de ki; «Erzincan - Erzurum demiryolunun dışında benim Şarkta şu hizmetim var» Diyemezsin ki, mümkün değil; çünkü yoktur, çünkü yoktur. Ne olmuştur? İyi hatırlıyorum; 1957'de 4 şeker fabrikasının yeniden düzenlenmesi için Doğuya gitmiştim. Nurettin Karsu arkadaşım hatırlarlar onu, iyi hatırlarlar. Gittim, «bu fabrikalar çalışmıyor» dediler. Sevgim vardır loştum, sevgim vardır, sana da sevgim vardır. 27 senedir dedim de aklıma geldi; Muradiye'yi gezdim Van'a geldim. Rahmetli Tefvik İleri, Hakkâri'den geliyordu. Otelin avlusunda kendisini karşıladık; «Oh, Allah'a çok şükür, bugün Chevrolet arabasıyla Hakkâri'den geldim» dedi. Gencin biri dedi : «Sayın Bakan, Anayasadan ne haber?» «Anayasayı bilmem, ama ben Allah'ıma şükrediyorum, Chevrolet arabayla Hakkâri'den geldim» «Ne olacak?» dedi. O, «Ne olacağını bana sorma» dedi. Tabii sayın sözcü, sayın grup başkan vekili, o zaman 10 tane otomobil fabrikası kurmuştunuz, onun için biz geldik onları kapattık Amerikan arabasını aldık, öyle mi demek istiyorsunuz? Şimdi «Chevrolet arabasıyla geldim» dedi, evet 1957'de. «Ne olacak yani?» dedi. Dedi ki : «Ne olacağını bana sorma, Hakkârililere de sorma, ama Hakkârililerin katırlarına sor ne çekiyordu?»Evet,

şimdi ne olmuştur Güneydoğuya, ne götürmüşüzdür? Güneydoğuda İstanbul'u Kars'a asfaltla bağlantısızdır, İstanbul'u Hakkâri'ye asfaltla bağlamışızdır, İstanbul'u Siirt'e asfaltla bağlamışızdır. Aklına gelen ne varsa; İzmir'den Kars'a kadar, Sinop'tan Adana'ya kadar, Cenâbı Hakka çok şükür, 1978 Türkiye'sinde, hangi mevsimde olursa olsun, «filan yere gidemiyorum» lafını ortadan kaldırmışızdır, gidemiyorum lafı yoktur. «Gidemediğim yer benim değildir» sözünü ortadan kaldırdık. Her şeyi yaptık demiyorum, gene de her şeyi yaptık demiyorum. 20 bin köye elektrik götürdük, 20 bin köye elektrik götürüyoruz. Çık da ki, «Ben de 3 tane köye elektrik götürdüm 27 senede», çık da de. « Çık da de, çık da de. Biz baraj olarak yalnız ve yalnız Çubuk Barajının dışında bir şey işitmedik. Değerli arkadaşlarım, Sevgili arkadaşlarım, Adalet Partisi ve Demokrat Parti iktidarları. Bir şeye geliyorum: Adalet Partisi ve Demokrat Parti Türk milletinin ve Güneydoğunun daima yanında olmuştur. Bir Güneydoğu projesi, Aşağı Fırat Projesi hayalinizden bile geçmezdi. Hayal değildir, hazırır hazır. Yapılıyor. Bir Sarıyer Barajı aklınızdan geçmezdi. Üniversiteler... Bak arkadaşım diyor ki, unuttun. «Neden bahsetmiyorsun Elazığ Fırat Üniversitesinden? Neden Atatürk Üniversitesinden bahsetmiyorsun? Neden Diyarbakır'daki üniversiteden bahsetmiyorsun?» diyor. Bütün bunlar, bu yaptıklarımız, yapacaklarımızın bir delilidir; ama sizin yapacağınızın en ufak bir işareti yok. Çünkü, 27 senede, olduğunuz yerde kaldınız. Adalet Partisi Grubu olarak önergeye katılıyoruz. Yüce Meclise saygılar sunarım.”

Adalet Partisi Grubu adına Bahri Dağdaş (Kars)'ın konuşmasından sonra Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına söz alan Nevzat Kösoğlu (Erzurum) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.³⁷

“Sayın Başkan, Saygıdeğer Milletvekilleri;

Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına hepinizi saygıyla selamlıyorum. Millî Selâmet Partisi Grubuna mensup partili arkadaşlarımız tarafından Doğu ve Güneydoğu Anayolumuzun iktisadi ve sosyal meseleleri konusunda bir genel görüşme açılması hususunda verilmiş önerge üzerinde konuşmaktayım. Bir vakıanın ciddi, seviyeli ve objektif bir değerlendirmesini ihtiva eden gerek bu vakıanın bu halde oluşunun sebepleri bakımından, gerekse teklif edilen tedbirler bakımından, bu önergenin biraz önce arz ettiğim gibi, seviyeli ve iyi niyetli bir önerge olduğunu ve bu bakımdan da, görüşülmesinde fayda mülâhaza ettiğimizi peşinen beyan etmek isterim. Ancak, müzakereler sırasında Sayın Cumhuriyet Halk Partisi sözcüsü, konuyu, objektif olarak ele alınması gereken bir devlet meselesi, bir millet meselesi hassasiyetinin dışına çıkararak, siyasî polemik konusu hazine getirmek temayülünde olmuşlar. Bu tartışmaya, Adalet Partili değerli Dağdaş da katılmış ama, memnuniyetle belirteyim ki, sevimli üslubuyla,

³⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B 135 (20 . 04 . 1978), ss. 268-270

meseleyi, bir tartışmanın ötesinde, yumuşak noktalarda bırakmasını bilmiştir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'muzun sosyal ve ekonomik meselelerini ve yurdumuzun diğer bazı bölgelerine nazaran gelişmesindeki gecikmeyi görmek ve kabul etmek için, çokça istatistik rakamların burada ifade edilmesine, ilmî raporların bu manada beyanına gerek yoktur. O bölgeleri bir kere gezmiş, görmüş olanlar bile, bunu açıkça görebilirler. Bu bölgemiz, tarihi boyunca ülkemizin sosyal hareketleri bakımından en hareketli bölgesi olmuştur ve bugün de yine en hareketli bölgesi olmakta devam etmektedir. Bu toprakların, coğrafya olmaktan öte, bir vatan haline gelişinde, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgemiz, kapı vazifesini görmüştür. Güneyden, Doğudan ve Kuzeyden bu ülkenin vatanlaşmasında en hareketli tarihi devreleri yaşamış bir bölgedir. Coğrafi şartları itibarıyla, çağın ekonomik şartlarına göre, hayvancılık ve tarıma dayalı bir ekonomik gelişme içerisinde, ne yazık ki, iktisadi gelişmesini, diğer bölgelerimiz kadar süratle ilerletememiştir. Bunun yanında, iktisadi gelişmesinin gecikmesi yanında, sosyal yapısı itibarıyla da, bugün diğer bazı bölgelerimize nazaran farklılıklar arz ettiğini yine hepimiz bilmekteyiz. Burada önemli olan noktanın, özellikle, Yüce Mecliste mesele görüşülürken üzerinde hassasiyetle durulması gereken noktanın, meselenin, çeşitli hizmet sektörlerine göre istatistik rakamlarının tartışılmasından ve hangi partinin meseleye hangi açıdan yaklaştığından çok, hangi hizmetleri getirdiği ifadesinden çok, bir anlayış meselesi olduğunu ifade etmek istiyorum. Bu da şudur: Hemen her ülkede, özellikle, gelişmesini yakın zamanlarda tamamlama sürecine girmiş olan her ülkede, iktisadi bakımdan da, sosyal yapı değişimleri bakımından da, kültür hareketleri bakımından da çeşitli bölgeler arasında dengesizlikler ve farklılıklar olduğu müşahade edildiği muhakkaktır. Bu farklılıklar, Türkiye'ye has bir gerçeklik değildir. Mesele, Türkiye'de de mevcudiyeti muhakkak olan ve en sık bakımlarla bile görülebilecek olan bu dengesizliğin objektif olarak, ilmî olarak ele alınması ve burada, aşağı yukarı on beş yirmi yıldan beri Türk kamuoyunda, Yüce Meclisinden sokaktaki görüşmelerine kadar bütün Türk kamuoyunda, hâkim olduğunu memnuniyetle müşahade ettiğimiz bir denge kurulması ihtiyacının tespiti meselesidir. Meseleye kötü niyetle yaklaşan ve bir memleket acısını, millet acısını acı olarak yüreğinde duymaktan çok, onu, bir kısmı politik ve ideolojik maksatlar uğrunda malzeme olarak kullanmak hevesinde olan bazı kötü niyetleri, kötü niyetlileri bir kenara bırakırsak; bunların, üzerinde durmaya değer bulmazsak, memnuniyetle tespit ettiğim ve ifade etmek istediğim anlayış, Türkiye'de on beş yirmi yıldan beri hiç değilse ekonomik gelişme itibarıyla ve kültürel gelişme itibarıyla bir bölgesel dengesizliğin söz konusu olduğu ve bu dengesizliğin her ne pahasına olursa olsun, devlet eliyle, devlet imkânlarının bu sahalara daha öncelikle tahsisi yoluyla giderilmesi gerektiği konusunda teşekkül eden kanaattir. Biraz evvel, benden önce konuşan değerli siyasî parti sözcüsü arkadaşlarımin da ittifakla ifade ettikleri gibi ve benim de yürekten, partim adına katıldığım gibi, bu meselelerin görüşüldüğü her yerde, Türk kamuoyunun

her kesimi, Türkiye'de iktisadi bakımdan ve kültürel bakımdan var olan dengesizliklerin giderilmesi kanaatinde; İyi niyetle, samimiyetle ve heyecanla bunu talep etmektedir. Bu talebe hepimiz katılmaktayız. Bizim anlayışımıza göre, asıl olan, bu noktada buluşmaktır. Bu noktada buluştuktan sonra, Türk Devletinin imkânları ölçüsünde ve iyi niyetle, Yüce Meclisin ve hükümetlerin meseleye yaklaşmasıyla halledemeyeceğimiz bir meselenin varlığını ben kabul etmemekteyim. Bu anlayış, sadece sohbetlerde yahut nutuklarda ifade edilen bir telakki olmaktan çıkmıştır ve yine memnuniyetle ifade edeceğimiz gibi, Türkiye'nin, plânlı kalkınma dönemine girdiği günden bu yana. Birinci Beş Yıllık Plândan itibaren, meseleye parmak basılmıştır ve bölgesel kalkınma dengesinin sağlanması yolunda da, plânlarda belirli ölçülerde çözümler getirilmeye çalışılmıştır. Plânlarımızda ve bugüne kadar kurulan hemen bütün hükümetlerin programlarında, bu bölgesel kalkınma dengesizliklerinin giderilmesi konusunda, hemen hemen aynı cümlelerle ve aynı hassasiyeti ifade eden kelimelerle yer verilmiş olmasına rağmen, bugüne kadar bu konuda arzu ettiğimiz ölçüde arzu ettiğimiz derken, imkânları düşünmüyor, gönlümüzden geçenleri ölçü olarak alıyorum bir başarıya ulaşıldığını söylemek imkânına sahip değiliz. Kalkınma ihtiyacını duyan, kalkınma heyecanını duyan toplulukların bu heyecan ve isteklerinin, kalkınma hadisesi bakımından, sırf ekonomik kalkınma hadisesi bakımından bile ciddi bir faktör olduğu kanaatindeyim. Ancak, bu heyecan ve isteklerin, aynı zamanda bazı sosyal gerilimler yarattığını, aceleci ve çok istekli, zaman zaman Devletin imkânlarıyla çatışacak, onları zorlayacak ölçüde çok isteklere yol açtığını ve gerilimler yarattığını da, gene hep birlikte yaşadığımız son onbeş yirmi gün içerisinde görmekteyiz. Gönlümüz arzu ederdi ki ve hiçbir insanımızın bunun aksine düşündüğünü kabul etmeden ifade edeyim ki, bu objektif durumun farkına varıldığı, en azından, bir istek ve heyecan olarak bunun ifade edildiği andan itibaren çok kısa bir devre içerisinde bölgesel dengesizliklerin ortadan kaldırılması beklenirdi, istenirdi; ama elbette ki, bu dengesizliklerin ortadan kaldırılması kadar top yekûn Türk milletinin iktisadi refahının da bir an önce gerçekleştirilmesi de, aynı heyecanla istenen bir noktadır. Gönlümüzden geçenlerle, iyi niyetli heyecanlarımızla, arzularımızla, Devletimizin, milletimizin imkânları telif edilerek bazı hizmetler gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu noktayı bir siyasî polemik konusu yapsak da, ben ne geçmiş hiçbir hükümeti, ne de bundan sonra görev alacak olan herhangi bir hükümeti peşinen suçlamayı dürüst bir tavır telakki etmiyorum. Biraz önce konuşan değerli Adalet Partili sözcünün burada saydığı birçok hizmetleri biliyoruz; ondan önce konuşan değerli Cumhuriyet Halk Partili ve Millî Selâmet Partili arkadaşlarımızın, bu sayılan ve doğru olan hizmetler yanında, henüz götürülememiş olan birçok hizmetleri saydığını biliyoruz. Bunların hepsi gerçek. Gerçekleri kabulden hareket edersek ve iyi niyetle meselelerin üzerine varırsak, bugünkü Hükümetin de, muhakkak ki, geçmiş hükümetlerin hizmetleri üzerine bir şeyler ilâve edeceğini beklemek durumundayız. Eğer, Cumhuriyet Halk

Partili arkadaşımın ifade ettiği gibi, yeni kurulan Cumhuriyet Halk Parti Hükümeti Doğu ve güneydoğu Anadolu bölgesinin ekonomik bakımdan geri kalmışlık zincirini kıracaksa, bunu ayakta ve minnetle alkışlamaya şimdiden hazırım. Bunu hiçbir zaman siyasî polemik veya tartışma konusu haline getirmeyi düşünmedik, düşünmeyi de iyi niyetli bir tavır olarak telakki etmiyoruz. Baştan da kısaca ifade ettiğim gibi, meseleye yaklaşma önemlidir. Bu yaklaşımda bütün siyasî partiler ve kamuoyu, genel hatları itibarıyla bu iyi niyetli noktada olduğu sürece, Türk Devletinin, milletimizin ve ekonominin genel potansiyelinin elverdiği ölçüde meselenin mutlaka müspet istikametlerde gelişeceğine, gelen hükümetler hangi siyasî partiye ait olursa olsun, kamuoyunun bu genel istikametinden ötürü, gelişmelerin de müspet istikamette olacağına bendeniz inanıyorum. Ancak, meseleyi tekrar ifade edeyim, ideolojik ve politik temayüllerinin yahut çıkarlarının basit bir malzemesi olarak kullananlar var ise, olur ise, bundan sonra da olacak ise, gerek bu kürsüde, gerekse yurdun her hangi bir köşesinde bunları müştereken lanetlemek, onları müştereken kınamak, hangi siyasî partiye dahil olurlarsa olsunlar, onların karşısına, parti farkı gözetmeden, Millî bir meselenin hassasiyeti içerisinde çıkmakta görevimiz. Bu bakımdan, verilmiş olan önerenin Milliyetçi Hareket Partisi Grubu olarak biz de, daha geniş görüşmelere, hatta belki zaman zaman işin teknik detaylarına kadar varacak görüşmelere imkân hazırlaması bakımından kabul edilmesinin ve bu konudaki müşterek anlayışımızın şu çatı altında yüce milletimize ve kötü niyetli insanlara karşı bir kere daha hep birlikte duyurulmasından fayda mülhaza ediyoruz. Bu bakımdan, biz de müspet istikamette oyumuzu kullanacağız. Hepinize saygılar sunarım.”

Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Nevzat Kösoğlu (Erzurum)’nun konuşmasından sonra Hükümet adına söz alan Devlet Bakanı Hikmet Çetin (İstanbul); aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.³⁸

“Sayın Başkan, Değerli Milletvekilleri;

Aslında, bugün burada çok önemli bir konuyu görüşüyoruz. Yıllardır gösterilen çabalara rağmen, tüm ülke açısından, gelişmişlik düzeyi yanında, sanayileşme açısından, fert başına gelir açısından, Timsal verimlilik açısından, enerji tüketimi açısından Türkiye, henüz gelişmekte olan özelliğini korumaktadır. Bırakalım gelişmiş sanayi ülkeleriyle karşılaştırmayı, benzer durumda olan ve yarışmak bulunduğumuz ülkelere göre de, açısından geride olduğumuzu hep beraber kabul etmek zorundayız. Bu durum, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal sorunlarını büyük ölçüde artırmakta, zaman zaman bunalımlara kadar götürebilmektedir. Türkiye'nin diğer bir sorunu da, hiç kuşkusuz, gelişmişlik düzeyinin geri olması yanında, gelirin bireyler arasında

³⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B 135 (20 . 04 . 1978), ss. 270-272

adaletsiz dağılımasıdır ve daha önemlisi yapılsın, çalışmalar şunu göstermiştir ki, plânlı dönemdeki çabalara rağmen, gelir dağılımındaki adaletsizlik giderek artmaktadır. Ondan da daha önemlisi ve ikincisi, yöreler arasındaki gelişmişlik farkı bakımından da, gelir dağılımında, sanayileşmenin dağılımında büyük adaletsizlik vardır. İşte, geri kalmış yöre, il, ilçe veya köyler itibariyle bu kısımlar, bu yöreler, aslında, Türkiye'nin her tarafına büyük ölçüde dağılmışlardır. Örneğin, geri kalmış yöreyi Orta Anadolu'da bulabilirsiniz Karadeniz yöresinde de bulabilirsiniz, yer yer Batı Anadolu da bulabilirsiniz. Ancak Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun bir özelliği var. Çünkü, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi, tümüyle az gelişmişlik bölge olma özelliğini korumaktadır. Bu ne denebilir ki, yıllardır, «geri kalmış yöne» dediğimiz de, «geri kalmış yörelerin gelişmişliği» dediğimizde karşımız da doğal olarak, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin kalkınması gelmektedir. Sanayileşmeyi bir yana bırakalım, doğal kaynakların değerlendirilmesi, kamu hizmetlerin görülmesi, tarımı ve sulaması açılarından da, büyük ölçüde, diğer yörelere göre geri kalmıştır ve daha da önemli, elde ki rakamlar, bu farklılığın giderek arttığını göstermektedir. Banka mevduatları bakımından durum böyledir, banka kredileri bakımından durum böyledir, elektrik bakımından durum böyledir. Örneğin, Türkiye'de bugün toplam köy sayısının % 30,9'u elektriğe kavuşmuştur; fakat Türkiye ortalamasından bu durumu Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya uyguladığımız zaman, biraz önce Sayın Dağdaş'ın belirttiği barajlara, belirttiği santrallere rağmen, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun elektrikleşme durumu bugünden, Türkiye ortalamasının çok çok altındadır. Örnek: Ağrı'da 557 köy var, eldeki bilgilere göre, henüz hiçbir tanesinde elektrik yok. Adıyaman'ın 344 köyünün ancak 4 tanesinde elektrik var; Bingöl'ün 316 köyünün 1 tanesinde elektrik var; Bitlis'in 270 köyünün hiçbirisinde elektrik yok; Diyarbakır'ın 885 köyünün ancak 20 tanesinde elektrik var; Erzincan'ın 566 köyünün 34'ünde elektriği var; Hakkâri'nin 143 köyünün hiçbirisinde elektrik yok; Kars'ın 786 köyünden 43 tanesinde elektrik var ve oran Türkiye'de % 30,9 iken, Kars'ta % 5,5; Mardin'in 719 köyünün 52 tanesinde elektrik var; Türkiye ortalaması % 30,9, bu ilimizde % 7,2; Muş' un 372 köyünün 7 tanesinde elektrik var, Türkiye ortalaması % 30,9, Muş'ta % 1,9; Siirt'in 499 köyünün 2 tanesinde elektrik var; Tunceli'nin 435 köyünün 1 tanesinde elektrik var; Muş'un 692 köyünün 211 tanesinde elektrik var. Bu rakamları uzatarak vaktinizi almak istemiyorum. Mesele, zannediyorum, yalnızca bir yerde fabrika yapmak, bir yerde santral yapmak değildir. Bunun, o yörenin insanlarına, oradaki köylere, oradaki vatandaşlarımıza ne götürdüğü meselesidir. Elbette ki, doğal kaynak bir yerde bulunduğu zaman, eğer doğal kaynağı değerlendirmek istiyorsanız, o doğal kaynağı, eğer bu bir suysa, mutlaka olduğu yerde değerlendirmek zorundasınız. Mühim olan, elektriğin nerede üretildiği değildir, elektriğin nerede kullanıldığıdır. Mühim olan, banka mevduatlarının nerede toplandığı değildir, banka kredilerinin nerede kullanıldığıdır. Bu nedenle, bu gerçeği

zannediyorum bütün partiler kabul ediyorlar ki, Türkiye'nin gelişmekte olan ülke olması yanında, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yoğunlaşan illerimizde gelişmişlik çok daha geri durumdadır. Yine, bazı arkadaşlarımız konuşmalarında birtakım projeler saydılar. O projelerin hiçbirisi gerçekleşme durumunda değil; yalnızca isimleri mevcuttur. Aşağı Fırat Projesi elbette ki, 1930'lardan beri üzerinde konuşulan bir proje; ama o projenin bitirilebilmesi için 100 milyarı bulan yatırım söz konusu; henüz oraya yapılan yatırımlar birkaç milyonu geçmeyen düzeyde. Afşin - Elbistan Projesi büyük bir proje. Proje başlamıştır ama; projenin bitirilmesi yılları alacaktır. Şunu belirtmekte yarar var ki, Türkiye'de uzun yıllar yatırımlar yalnızca programa alınır, isimleri programa konur; fakat hiçbirisi bitirilemez. Türkiye'de bugün programda yer alan yatırımlar milyarları, yüz milyarları bulmakta; fakat bunlar bitirilmeden kenarda kalmaktadır. Biz Hükümet olarak, tüm ülke kalkınması yanında, ülkenin Doğu ve Güneydoğu yörelerinin ekonomik ve sosyal sorunlarına yeni bir yaklaşımla çözüm getirilmesi gerektiğine inanıyoruz. Bugüne kadar sorunun kökenindeki ekonomik nedenlere gereği gibi inilmemiştir. Göstermelik uygulama ve yatırımlarla çözüm arama yoluna gidilmiş; fakat sonuç, bugün hep beraber burada saptadığımız gibi, tatmin edici olmamıştır. Ülkenin tümü yanında, az gelişmiş yörelerde ekonomik ve sosyal yapıyı değiştirici temel girişimlerde bulunmazsa, sorunlar büyük boyutlara ulaşacaktır. Hükümet olarak, ülkemizin ekonomik ve sosyal gelişmesini olumsuz yönde etkilemek eğilimini gösteren yöreler arası dengesizlik sorununun çözümünde idare imalatçı bir tutumdan mutlaka çıkılması gerektiğine inanıyoruz ve bugün burada memnuniyetle gördük ki, tüm partiler bu konuda birleşiyorlar. Değerli arkadaşlarım, elbette ki, bu sorunların ortaya konmasında tüm partiler birleşiyor; fakat önemli olan, bunu uygulamada gösterebilmek ve sorunlara kısa sürede çözüm getirebilmektir. Bu nedenle, biz de Hükümet olarak Genel Görüşmeye katılıyoruz. Ancak, şunu da belirtmekte yarar görüyorum: Yüce Meclislerde zaman zaman bu alanda araştırma önergeleri verilmiş, araştırmalar yapılmış, bulgular ortaya konulmuş. Bunlardan bir tanesi de, bizden önceki hükümet zamanında yapılmış, ortaya konmuş; fakat hiç bir şekilde uygulama alanına konulmamıştır. Biz, Hükümet olarak şuna kararlıyız: Yalnız sorunların saptanmasıyla yetinmeyeceğiz. Bu sorunların çözümü için gerekli çabayı tüm partilerin desteğiyle göstereceğimize inanıyoruz ve şunu da belirterek özlemine son veriyorum: Bir sayın arkadaşımız, Sayın Göçmen, bazı yatırımların Güneydoğu ve Doğu Anadolu'dan başka yörelere aktarıldığı konusunda bazı eğilimler olduğunu yani kesin ifade kullanmadı, bazı eğilimler olduğunu belirtti. Kesinlikle, Hükümet üyesi olarak, Hükümet adına belirteyim ki, Doğu ve Güneydoğuda düşünülen, adımı atılmış hiçbir yatırımın başka yörelere aktarılmasına Hükümet olarak katılmayacağız. Bunu belirterek hepinize içten saygılar sunarım.”

Hükümet adına Devlet Bakanı Hikmet Çetin (İstanbul)'in konuşmasından sonra önerge sahipleri adına Salih Özcan (Urfa) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.³⁹

“Sayın Başkan, Değerli Üyeler; sözlerime başlamadan evvel, bütün parti grup Sözcülerine ve Sayın Bakana hassaten çok teşekkür ediyorum. Buradan anladım ki, ben ve arkadaşlarımın vermiş olduğu bu önerge hakikaten isabetli imiş. O bakımdan, onlar da bizim bu görüşümüze katıldıkları için teşekkür ediyoruz. 'Bizim gayemiz, geri kalmış olan bu bölgeye, bu yöreye, milletin, Hükümetin ve Parlatentonun nazarı dikkatini çekmektir. Başka bir gayemiz yok. Türkiye'nin birçok yerlerinde, Sayın Bakanın da ifade buyurdıkları gibi, geri kalmış birçok yerler bulunmaktadır; fakat bu bölge ayrı bir hususiyet taşıyor. Bu bölge şimdiye kadar unutulmuştur. Hükümetler kâfi miktarda vaat ettiği halde, lazım gelen vaatlerini yerine getirmemişlerdir. O bakımdan biz, onları biraz daha harekete getirelim ve bu yöremize hizmet götürülmesi için onları bu tarafa itelim diye bunu yaptık. Hakikaten bu şekilde birleştikleri için kendilerine teşekkür ederim. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin geri kalmışlığı hakkında Meclis Araştırması açılması isteğimiz çok haklı nedenlere dayanmaktadır. Şöyle ki: Cumhuriyetin ilanından beri kurulan her hükümet, bölgenin geri kalmışlığını kabul etmiş ve kalkınması için ne yapacaklarını programlarında göstermişlerdir. Tetkik konusu olursa, bölge, tarımsal bir yapıya sahiptir; fakat modern teknolojinin icapları olan tarımsal ziraat hakkıyla tatbik edilmiş değildir. Harran, Sivererek, Hilvan, Viranşehir, Kızıltepe, Muş, Nusaybin ovalarının, Amerikalı uzmanların hazırladıkları sözde bir raporda, buna bir arkadaşımız itiraz ettiler, Amerikalı uzmanlara; fakat Keban ve Aşağı Fırat bölgesinin projelerini yaparken, Türkiye'den giden birçok mühendis arkadaşlarımıza oradaki Amerikalı uzmanların kendilerine şu telkinleri vardır : «Bu kadar yatırımı yapacaksınız, bu rantabl olmayacaktır.» Bunu giden arkadaşlardan dinlemişim. «Arkadaş Nerede?» diye itiraz ettiler. Bunun için bunu buraya koyduk. Bir raporda, rasyonel olmayacağı için bölgede hububat ekimi tavsiye edilmemiştir. Söylendiğine göre, bu rapor nedeniyle, yukarıda zikredilen bölgelerin sulanmalarından vazgeçilmiştir. Dünya buğday piyasasına hâkim olan Amerika'nın, yeni bir rakip çıkmasına müsaade etmeyeceği, az da olsa anlaşılmış ve sulama teşebbüsüne başlanılmış olması şayanı takdir bir harekettir. Bölge iç pazarlarının darlığı, Millî pazarlara uzaklığı, bölge dışına sermaye kaçıışı, kalifiye işgücü ve müteşebbis kıtlığı sanayileşmeyi zorlaştırmaktadır. Hükümet programlarında, bölgenin kalkınması ele alındığı gibi, Devlet Plânlama Teşkilâtı da işe gereken önemi vermiş olmasına rağmen, ortada, değişen fazla bir şey görülmemektedir. Söylemek ile netice almak

³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B 135 (20 . 04 . 1978), ss. 272-274

arasında çok fark vardır. Örneğin, Türkiye'de bulunan 809 sağlık evinin 659'u, yani % 2,3'ü bu bölgede yapılmıştır. Ama, bu sağlık evlerinde ve ocaklarda kaç doktor, hemşire ve sağlık memuru vardır? Bölgenin geri kalmışlığının sebepleri: Daimi ve adil devlet otoritesinin sağlanmaması,

1. Bölgenin, memurlar için bir nevi sürgün yeri kabul edilmesi ve sürülen memurun bu bölgeye göndermesi, kamuoyunda, sürgün bölgesi olarak kabul edilmiştir. Burada kimse alınmasın, Halk Partisi de bunu yaptı, Adalet Partisi de bunu yaptı. Hakikat budur, hiç telaşlanmayın. Sayın Dağdaş da birçok memurlarını oraya sürmüştür, ben bunları ispatlayabilirim. Onun için, kızmaya gerek yok. Burada doğruyu söylememiz lazımdır, kusura bakmayın. Efendim, Ziraat Müdürünü bundan altı sene evvel Eskişehir'den oraya süren, Sayın Dağdaş' tır. Ben, isterlerse ispatlarım. Sosyal katmayı meselesinin şimdiye kadar ele alınıp tatbik edilmemesi yüzünden ortaokul ve liselerde öğretmensizlikten dolayı talebeler yeterince kültür Yapamamakta, yapılan üniversite imtihanlarında, öğretim yetersizliği nedeniyle öğrenimde fırsat eşitliği uygulanmadığı için başarılı olamamaktadırlar. Urfa'da, Mardin'de, Diyarbakır'da, Bitlis'te ortaokulda iki tane öğretmen. Matematik dersini tarih dersi öğretmeni veriyor veyahut da Fransızca dersini, orada olan bir avukat veyahut herhangi bir kimse onların dersini veriyor. Elbette, bunlar, üniversite imtihanına girdikleri zaman başarılı olamıyor; olamadığı için üniversitelerde okuyamıyorlar; okumadıkları için, hakikaten, fırsat eşitliğinden istifade edemiyorlar. O halde, diyoruz ki katsayısını tatbik etmek lazım. Ne demek lazım, Doğuda olan bölgeleri ayırmalı. Herkesin nüfusuna göre, kendilerine bir kontenjan tayin etmeli ve kendi içinde imtihan yapmalı ki, hakikaten adilane olabilsin. Yoksa, bu şekilde, efendim Ankara'daki Ankara Koleji ile bilmem ne okulunda olan mezun ile veyahut da, bilmem buradaki Yükseliş Kolejinden mezun olan çocuklarla, Hakkâri'de Urfa'da, Diyarbakır'da olan çocukları aynı imtihana sokarsanız, elbette muvaffak olamaz. Onun için üniversiteye giremiyor. Bakarsınız... Doğulu kardeşlerimiz buralara giremiyor kardeşlerim. İş sahalarının olmaması dolayısıyla, bölge halkının mevsimlik veya daimi göç etmeleri, bu bölgeyi insan kaynağı bakımından zayıflatmaktadır. Sanayi yatırımlarının yeterince bu bölgede yapılmaması halkın teşebbüsü ile yapılanlar da, yeterince kredi alamadığından çalışamaz hale gelip, kapanması. İleri bölgelerimize nispeten bu bölgeye ancak, fert başına 1/25 nispetinde kredi verilmiştir; Millî gelirden payına düşen ise, ileri bölgelerimize nispeten fert başına 1/71 nispetindedir. Bu da, bariz bir eşitsizlik olduğunu açıkça göstermektedir. Enerji meselesi: Bu bölge ileri bölgeleri bize nispeten ancak % 2 nispetinde pay alabilmektedir. Örneğin, Urfa'nın 688 köyünden ancak 19'unda elektrik mevcuttur, Sayın Bakan biraz evvel burada ifade buyurdular. Bütün Doğu ve Güneydoğudaki 10 bin köyden 300 köy elektrikli. Geriye kalan 9 700 köy elektriksiz. İleri bölgelerimizde ise köylerin % 96'sı elektrikli duruma gelmiştir. Ulaşım durumu, Doğu ve Güneydoğu bölgelerimizde, ileri bölgelerimize nispeten hemen hemen hiç mesabesindedir. Birçok illerimiz,

ilçeleriyle doğru dürüst tesviye edilmiş yolları bulunmamaktadır. Telefon görüşmelerinde, yıldırım telefon görüşmesi olarak bile görüşmek imkânsız duruma gelmiştir. Doğu ve Güneydoğu bölgelerimizin köyleri, hatta nahiyelerinin birçoğu PTT teşkilâtından mahrumdur. İleri bölgelerimizin nahiyeleri, hatta birçok köyü PTT hizmetlerine kavuşmuştur. İsterseniz size bir kanıt vereyim: Dün, kendi bölgem olan Urfa ile konuşmak için yıldırım telefon ile bile 4 saat bekledim, milletvekili olduğumu söylememe rağmen. Yani, bu hakikattir. Fakir 'bir vatandaş herhangi bir işini konuşması için en azından 400 ila 500 lira vermesi lazımdır. Bu hakikati bilelim. Sayın Dağdaş'ın kızmasına lüzum yok, ben hakikatleri söylemek 'için bunları söylüyorum, yoksa sataşmak için değil Sayın Bağdaş. Bölge, su kaynakları itibarıyla dünyanın en zengin mıntıkası olmasına rağmen, günlük hayatta ve tarımda, bu zengin kaynaklardan istifade edilmemesinden tabiri caiz ise bir kurak mıntika haline gelmiştir. Toprağın sulama ve gübrelemeden mahrum bırakılması nedeniyle bölgenin verimsizleşmesine sebep olmaktadır. Bölgenin birçok vilayetinin hudut şehri olması dezavantaj teşkil etmektedir. Biraz evvel Sayın Halk Partisi Sözcüsü arkadaşımız, «Dezavantaj değildir» dedi. Efendim, dezavantajdır. Çünkü, oradaki bölgelerin köylüleri - isterseniz size mektupları göstereyim - akşam olduktan sonra köyünde evlerinden çıkamıyorlar dışarı ve jandarmanın dipçığı altında inlemektedir. Bunu doğru söyleyelim. Bu bir dezavantajdır. Köylü ikindiden sonra kendi tarlasına gidemiyor, çünkü; sen orada kaçakçılık yapacaksın diye ya tutacaklar, elinden öküzünü, koyununu alacaklardır, Sabrı Kılıç Bey de buna şahittir, kendi köyünde geçen gün böyle bir şey olmuştur. Arkadaşlarım, hakikati söylemekten kaçmayalım. Kendi derdini söylemeyen deva bulunmaz sayın üyeler; kendi derdimizi kendi kendimize söyleyelim ve bu memleketin derdine bir çare bulalım diyoruz. Yoksa, herhangi bir polemik yapmak için değil ve kimseyi itham etmek niyetinde de değiliz. Bu memleket hepimizin memleketidir. Eğer bu memleketi seviyorsak, birbirimize kızmak, laf atmak ve birbirimize burada siyaset yaparak değil, memleketimize hizmeti nasıl yapalım diye el ele vermemiz icabeder. Bizim dileğimiz budur. Toprağın sulama ve gübrelemeden mahrum bırakılması nedeniyle bölgenin verimsizleşmesine sebep olunmaktadır. Bundan iki üç gün evvel Diyarbakır'daydım. Diyarbakır Ziraat Müdürlüğünün önünde millet kuyruk olmuş gübre bekliyor. Birbirleriyle dövüştüler orada; memurlarla da kavga ettiler. Bu bir hakikattir maalesef. Ama sizin zamanınızda oldu, bizim zamanımızda oldu. Bugün Halk Partisi zamanında da oluyor. Ne yapalım ki, o bölgenin şanssızlığı mıdır nedir bilemiyorum, bir tarafı itham etmiyorum. O halde bizim basiretsizliğimizdir diyelim. Şanssızlık değilse, basiretsizliğimiz olarak kabul edelim. Bölgenin birçok vilayetinin hudut şehri olması, dezavantajı etmektedir. Bilhassa Güneydoğu illerimizin arazilerinin yıllardan beri mayınlanmış olmasıyla, kendi elimizle yüz binlerce hektarlık arazi muattal hale getirilmiştir. Kimse giremiyor oraya. Fakat Suriyeliler rahatça giriyor, koyunlarını orada otlatıyor; oradaki zeytinliklerden istifade ediyor. Biz

kendi zeytinlerimizden istifade edemiyoruz maalesef. Giremiyoruz kendi bölgemize. Kendi elimizle kendi öz topraklarımızı başkasına vermişiz maalesef. Bu, yirmi seneden beri devam eden bir haldir. Kaçakçılık, bölgenin en başta gelen sorunlarından birisidir. Gerek malî, gerekse insan itlaflı bakımından mutlaka halledilmesi gereken meselelerdir. Bölgenin kalkınması için alınması gereken tedbirler ve yapılması gereken hususlar. Kalkınma ilimle olur. Bunun için, her vilayette en azından bir fakülte kurulmalı, bölgenin her yerine ulaşacak şekilde kara ve demiryolu süratle yapılmalıdır. Muhabere en ücra yerlere kadar ulaştırılmalı ve haberleşme en rahat ve seri şekilde bölge halkına verilmelidir. Su, enerji, petrol ve mevcut madenler en verimli şekilde hizmete konmalıdır. Asayiş en iyi şekilde temin edilmeli, zabıta kuvvetlerine her türlü araç ve gereç sağlanmalıdır. Yani, burada asayişsizlik varsa, Urfa ile Mardin arasında kimse gece yürüyemiyor. Neden? Geldiği zaman, eşkıyalar hemen çeviriyor, bunun sebebi, jandarmanın altında arabası yok; jandarmanın tüfeği çakaralmaz maalesef. Kabul edelim. Birçok karakollarımızda telefon yok, telsiz yok maalesef. İçilecek suyu da arkadaşım söylüyor. Bölge, memuriyet bakımından sürgün yeri olmaktan kurtarılmalıdır. Özel sektör yatırımları bu bölgelere teşvik edilmeli ve sağlanmalıdır. Bölgenin hayvan değerinin düşmemesi için panayırılar kurulmalıdır. Hudutlarda serbest pazarlar kurulmalı ve kaçakçılığın bu yolla önlenmesine gidilmelidir. Bugün bakınız, hudutlarımızda eğer biz serbest bölge kurmuş olsaydık, Beyrut, Ortadoğu'nun ticaret merkezi haline gelmezdi ve bunu biz kolayca alabiliriz. Suriye'ye, Irak'a, İran'a kaçak olarak her gün bin, 7 bin koyun götürülmektedir. İnanmayan varsa gitsin görsün. Hâlbuki panayırlarda bunu kendi elimizle satarsak, geliri memleketimize döviz olarak gelir; memleket de istifade eder, halk da rahat eder. Kaçakçılıkla, kendi malının hırsız olmaz o zaman. Bölgede ucuz yakacak tesisleri geliştirerek, hayvan gübresinin tezek olarak yakılmasını önleyip, tarlada gübre olarak kullanılması sağlanmalıdır. Merkezi sistem ve kırtasiyecilik yüzünden işler istenen şekilde takip edilememekte ve yürütülememektedir. Bunun telafisi için, orada yapılacak işler için bazı önlemler alınmalıdır. Bilhassa temyiz mahkemeleri, bölge mahkemeleri kurulmak icap eder; bu şekilde işleri daha süratle bitirilebilir. Aynı zamanda, bölge hastanelerinin açılmasına da dikkat etmeliyiz. Çünkü, millet orada bir hastasını kaç bin lira vererek buraya getiriyor; ama burada da hastane kapılarında maalesef günlerce sürünüyor. Ancak bir milletvekilinin tavassutuyla hastasını yatırabiliyor. Bu da acı bir gerçektir. Bu Araştırma önergemizin kabul edilmesinin gerektiğini bütün gruplardan ve Sayın Bakandan duyduğumuz için teşekkür eder, sayın üyeleri saygı ile selamlarım efendim.”

Salih Özcan (Urfa)'nın konuşmasından sonra Genel Görüşme açılması hususu oylamaya açılmış Genel Görüşme açılması kabul edilmiştir.⁴⁰

⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B 135 (20 . 04 . 1978), s. 275

3 Mayıs 1978 tarihinde yapılan 140 ıncı birleşimde Doğu ve Güneydoğu bölgelerinin sorunları konusundaki Genel Görüşmeye geçilmiş ve aşağıdaki ilk konuşmayı önergeyi sahibi olarak Mehmet Recai Kutun (Malatya) yapmıştır.⁴¹

“Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri;

Doğu ve Güneydoğu Anadolu’muzun meselelerini Yüce Meclis olarak incelemek üzere bir genel görüşme yapılması teklifinde bulunuyoruz. Hepimizin yalandan bildiği, müşahade ettiği üzere, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Türkiye'mizin en geri kalmış iki bölgesidir. Maalesef, çeşitli tesirler altında, buna, coğrafi tesirler, bugüne kadar alınmış olan tedbirlerin, uygulanmış olan bütçelerin neticesinde bu bölgelerimizde, diğer bölgelere kıyasla bir büyük dengesizlik mevcuttur. Bu bölgeler arasındaki dengesizliği gidermek üzere Türkiye Devletinin çok ciddi tedbirler alması icap etmektedir. Bahse konu olan Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerimiz imkânlar bakımından Türkiye'nin en zengin, en büyük imkânlarına sahip iki bölgemizdir. Türkiye'nin en büyük su kaynakları Doğu ve Güneydoğu Anadolu’muzdadır. Fırat Nehri, Dicle Nehri, Aras Nehri ve Van kapalı havzasındaki bızatihi Van Gölünün kendisi ve Van Gölüne boşalan dereler mütalaa edildiği takdirde su kaynaklarımızın en büyük kısmı bu bölgelerimizde bulunmaktadır. Gene toprak kaynakları bakımından da bu bölgelerimiz Türkiye'nin en zengin iki bölgesidir. Türkiye'de mevcut sulanabilir toprak potansiyelinin takriben 1/3'ü bu bölgemizde bulunmaktadır. İlk yapılmış tahminlere göre takriben 2 milyon hektar, 20 milyon dönüm arazinin Doğu ve Güneydoğu Anadolu’muzda sulanması mümkündür. Bilhassa Güneydoğu Anadolu’muzla Doğu Anadolu’muzun pek çok yerinde iklim ideal sayılabilecek, bilhassa tanım bakımından ideal sayılabilecek bir iklim mevcuttur bu bölgelerimizde. Buna ilâveten yeraltı kaynakları bakımından, maden bakımından da çok zengin olan bir bölgemizdir. Bilindiği üzere Türkiye'nin aşağı yukarı tek petrol istihsal edilen bölgesi Güneydoğu Anadolu’muzdur. Siirt'te, Mardin'de, Adıyaman'da, petrol üretimi yapılmaktadır ve müstakbel petrol kaynaklarımızın da yine bu bölgede olabileceği tahmin edilmektedir. Bugün dünyada petrol kadar önemli olan diğer bir maden fosfattır. Fosfat kayası bakımından da Mardin ve Derik civarında ta Siirt'e kadar uzanan bölgede, birkaç milyar liralık şimdilik tespit edilebilen neden varlığı fosfat kayası olarak mevcuttur. Yine Türkiye'nin en zengin demir yatakları bu bölgede bulunmaktadır. Malatya Hekimhan'da şuna kadar Türkiye'nin tespit dileyebilmiş en büyük maden cevheri mevcuttur. Bakır, çinko, linyit daha pek çok sayılabilecek maden bu bölgemizde mevcuttur. Bütün bunların üzerine belki de bu bölgenin en büyük imkânlarından bir tanesi, bu topraklar üzerinde yaşamakta olan insanlardır, vatandaşlarımızdır, kardeşlerimizdir. Bu bölgede mevcut olan kültürün, inançların neticesi olarak belki de dünyanın en iyi insanları, en kadirşinas, en faziletli, en iyi insanlar bu topraklar üzerinde yaşamaktadır. Bu saydıklarım imkânlar muvacehesinde gayri

⁴¹ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B 140 (03. 05. 1978), ss. 463-465

ihtiyari insanın aklına merhum Hoca'nın bir fıkrası gelmektedir. Hani, merhumun canı helva istiyormuş da, bir bakkalın önünden geçerken «Un var, şeker var, yağ var; niye helva yapıp yemiyorsun?» diye söylemiş. Toprağı var, suyu var, iklimi var ve en güzel insanları var; acaba bugüne kadar niye devlet olarak, millet olarak helva yapıp da yemedik; problem budur. Muhterem milletvekilleri, bu kadar büyük ve güzel imkânlarla rağmen maalesef, konuşmamın başında da ifade ettiğim gibi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Türkiye'nin en geri kalmış iki bölgesidir. Altyapı bakımından çok geridir. Uzun yıllar bu bölgede çalışmış bir teknisyen olarak her zaman büyük bir ıstırapla hatırlamışımdır. 60 metre derinlikten elle kazılmış olan kuyulardan su çeken vatandaşlar, 20 kilometreden sırtlarıyla tulumlar içerisinde su taşıyan hemşirelerimizi hep Güneydoğu Anadolu'da üzülerken, ıstırapla hatırlamaktayım. Bu bölgede hâin içme suyu meselesi dahi kâmil manâda halledilebilmiş değildir. Yol durumu maalesef iç açıcı değildir. Bugün pek çok bölgemizde memnuniyetle müşahade ediyoruz ki, köy yollarının önemli bir kısmı asfalt iken meselâ bu bölgemizdeki birkaç ilimizin yolu hâlâ asfaltlanabilmiş değildir. Elektrik durumu yine öbür bölgelerimize mukayese edildiği takdirde iyi bir durumda değildir. Halen bu bölgedeki bir ilimizin meselâ Muş ilimizin enterkonnekte sistemle irtibatı sağlanabilmiş değildir. Belediyenin çok mahdut imkânlarıyla üretilmekte olan elektrik enerjisinin kilovat saati takriben 7 liraya mal olabilmektedir ve bu fukara belediye elektrik üretimi için sarf ettiği mazotun parasını dahi temin edememektedir. Eğitim durumu da maalesef öbür bölgelerimize kıyasla çok geri durumdadır. Yatırımlara bakınca, diğer bölgelerimizle mukayese edildiğinde, Devletin bu bölgelere götürdüğü yatırım diğer bölgelerle mukayese edildiğinde gayet düşük seviyede kalmaktadır. Acaba bu meseleler nasıl halledilecektir? Doğu ve Güneydoğu Anadolu'muz nasıl kalkındırılacaktır? Muhterem milletvekilleri, buna benzer meseleler dünyanın diğer çeşitli ülkelerinde de görülmüş olan meselelerdir. Meselâ Amerika Birleşik Devletlerinde takriben 40 yıl kadar önce Amerika'nın en geri kalmış bölgelerinden bir tanesinde, Tenesi Havzasında, bu havzanın kalkındırılması için özel bir proje tatbik edilmiş ve buranın özel metotlarla ekonomik kalkınması sağlanabilmiştir. Bu model, Hindistan'da ve Tayland'da da tatbik edilmiştir, buna benzer birçok ülkede de tatbikatını görmektediriz. Bu itibarla, biz önerge sahipleri olarak diyoruz ki, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun meseleleri özel bir proje olarak ele alınmalı ve bu bölgenin ekonomik kalkınması, yine devletin özel bir ilgisiyle mutlaka sağlanmalıdır. Altyapısı süratle ikmal edilmelidir, kalkınması için özel ilgi gösterilmelidir. Bu vesileyle, Hükümetimizden muhtemel bir karar hususunda hassaten ilgilerini ve dikkatlerini çekmek istiyorum. Bundan birkaç sene evvel Doğu ve Güneydoğu Anadolu'muzun sanayileşmesini ve kalkınmasını sağlamak üzere, oraya yapılması düşünülen bazı sanayi tesislerinin buradan sökülüp, ileri, kalkınmasını büyük ölçüde sağlamış bölgelerimize nakledileceğine dair çeşitli bilgiler bize intikal etmiştir. Hükümet tarafından vazifelendirilen bir ekip tarafından, bir komisyon tarafından, Türkiye'de

yapılmasında zaruret görülen bu sanayi tesislerinin yer etütleri yeniden gözden geçirilmiş ve meselâ; Erzurum'daki elektronik sanayinin, Erzincan'daki takım tezgâhları sanayinin, Tokat'taki sanayinin, Malatya'daki, Nevşehir'deki ve buna benzer 8 adet ağır sanayi tesisinin bu bölgelerden sökülmesi hususunda bu komisyon tarafından Hükümete tavsiyede bulunulmuştur. Elbette ki, bu, henüz hükümet seviyesinde karara bağlanmış bir husus değildir. Hükümetten talebimiz, Komisyon tarafından yapılmış olan bu hatalı teklifin kaale alınmaması ve özel bir itinayla kalkınması sağlanacak olan bu bölgelerimizdeki tesisleri sökmek şurada dursun, yeni tesislerin bu bölgelere götürülmesini hassaten talep ediyoruz. Aynı şekilde, bu bölgenin zirai kalkınmasını, hayvancılık meselelerinin ele alınmasını, eğitimini özel bir proje olarak ele almak lazım ve ilk görünen teklif olarak da bu bölgelerimizin iktisadi kalkınmasını sağlamak üzere, yeni bir otoritenin düzenlenmesinde zaruret görüyoruz. Muhterem milletvekilleri, bugün Doğu ve Güneydoğu Anadolu'muz maalesef çeşitli iktidarlar devrinde, beğenilmeyen memurların sürgün yeri olarak kullanılmaktadır. Herhangi bir idareci bir memurunu mağdur mu etmek istiyor, onu, çoğu kere Devlet idaresinden kaçtırmak mı istiyor, derhal bu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya sürgün edilmektedir. Bütün hükümetler, bütün iktidarlar bu yanlış ve sakat tatbikattan kendilerini kurtarmalı; bu geri kalmış bölgelerimize, tersine, en yetişkin ve hizmet bakımından en iyi hizmeti yapacak memurlarımız gönderilmelidir. Yine, Güneydoğu Anadolu'muzun en ciddi meselelerinden bir tanesi, hudut boyunca yapılmış olan mayınlamadır. Çünkü müzakerelerde Sayın Korkut Özal'ın ifade ettiği gibi, bu bölgelerden, affedersiniz, bir merkebin dahi Suriye ve Irak hududundan öbür tarafa geçmesine müsaade edilmezken ve bunun yanı sıra, Bulgar hududundan birkaç milyon marklık TIR kamyonları rahatlıkla girip çıkabiliyorken, yapılan bu işlemlerde eşitlik ve adaletten söz etmek elbette ki mümkün değildir. Dolayısıyla bu mayınların mutlaka sökülmesi ve bunların, Türkiye Millî ekonomisine katkıda bulunmak üzere, zirai saha olarak tespit edilmesini Hükümetten talep ediyoruz. Muhterem milletvekilleri, arz ettiğim gibi Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun meselelerine özel bir itina ile eğilmek mecburiyeti vardır. Cenâb-ı Hakkın bu bölgeye lütfettiği büyük imkânlar, tabii kaynaklar en süratli bir şekilde ele alınmalı ve değerlendirilmelidir. Aksi halde Doğu ve Güneydoğu Anadolu'muzda dış mihraklar tarafından yapılmak istenen çeşitli mihraklar vardır, çeşitli tahrikler vardır. Bu tahriklerin az da olsa çeşitli bölgelerimizde taraftar topladığını üzülerək müşahide etmekteyiz. Bu itibarla diyoruz ki, devlet olarak, millet olarak bu bölgelere özel bir ilgi göstermeli ve bu bölgelerimizin ekonomik kalkınmasını en süratli bir şekilde sağlamalıyız. Buna yardımcı olabilir ümidiyle bir Genel görüşme talebimiz vardır. Bu itibarla Genel görüşmenin Yüce Meclis tarafından kabul edilmesini istirham ediyor ve muhterem arkadaşlarıma saygılarımı sunuyorum.”

Mehmet Recai Kutan (Malatya)'ın konuşmasından sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Ali Haydar Veziroğlu aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁴²

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinin sorunları üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi Grubunun görüşlerini açıklayacağım. Görüşlerime geçmeden, bir konuya değinmek istiyorum: Biraz evvel bu Parlamentoda 400'e yakın parlamenter bulunuyordu; konu, Türkiye'de iki vatandaşın gayri meşru para kazanıp kazanmamasıydı. Kazanmış mı, kazanmamış mı? Çalmış mı, çalmamış mı? İşte sayın arkadaşlar, Doğu ve Güneydoğu illeriyle ilgili bir Genel görüşme açılmıştır. Bu Genel görüşme, gereği duyulduğu için açılmıştır; ama görüyoruz ki, şu Yüce Mecliste 50 parlamenterini görmekte zorluk çekiyoruz. Bunun suçunu bugünkü parlamenterler değil, yarın gelecek parlamenterler çekecektir. Evet sayın milletvekilleri. Doğu ve Güneydoğuyu temsil eden 93 parlamenter de dahil. Burada Doğu ve Güneydoğuyu temsil eden 93 parlamenterden 20 kişiyi görmekte zorluk çekiyoruz. Bir Doğulu parlamenter, gerçek manada davasına sahip çıkmazsa, işte Doğu acınacak hale gelir, işte diğer bölgelerin parlamenterleri de, Doğulu parlamenterleri dinlemezler ve hizmet gitmeyecektir. Her şeyden önce bu görüşmenin açılmasına olanak sağlayan arkadaşlara teşekkür etmek istiyorum. İnanıyorum ki bu görüşmeler, akılcı yaklaşımlarla yapılırsa, herkes Doğu Bölgemizin yürekler acısı durumunu öğrenmiş olur. Doğu illerinden birinin milletvekili olarak bu nedenle teşekkür etmek istiyorum. Bu görüşmelerle saçımızın ak mı, kara mı olduğunu anlayacağız. Yergiye kaçmadan, kötülemeden yaşanan ve bizce çok iyi bilinen gerçekleri ortaya koyacağız. Doğuya, Güneydoğuya ne yapılmışsa, Doğuda ve Güneydoğuda genel deyimi ile geri bırakılmış yörelerimizde ne varsa onu ortaya koyacağız, onu konuş-turacağız. O zaman, bundan herkes payına düşeni alacaktır. Değerli üyeler, görüşler ve sorunlar akılcı yaklaşımlarla ele alınırsa bundan herkes yararlanır. Doğuya hizmet götürdüğünü iddia edenler de hizmet götüreceğini söyleyenler de Sorunun nereye vardığını anlarlar. biz, iktidar grubu olarak öncelikle bunu amaçlıyoruz. Değerli üyeler, üzerinde durduğumuz yörenin bugünkü durumu elbette bir kötü yazgı sonucu ortaya çıkmamıştır. Üzerinde durduğumuz yörenin bugünkü durumu, yıllardır bu yöreye uygulanan kötü yönetimin sonucudur. İçinde bulunduğumuz çağın verileri, çölü cennete çevirmiştir, buzullarla kapalı yerleri yaşanacak duruma getirmiştir. Ne acı ki, biz dört mevsimin hüküm sürdüğü bir ülkenin belli bir kısmını ilk çağ karanlığından kurtaramamışız. Bunu söylerken, sorunu abartmıyorum. Geri kalmış bölgelerimizde ne varsa, onu dile getirmek istiyorum. Sayın milletvekilleri, olanağımız olsa da Doğu ve Güneydoğu illerimizi gezip görsek, Doğuda olanları

⁴² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B 140 (03. 05. 1978), ss. 465-467

öğrensek, Doğuda yaşayan halkla beraber bazı gerçekleri yaşasak o zaman Doğu ve Güneydoğu ne yapıp ne yapmadığımızı anlarız. Doğunun yolunu, suyunu, okulunu, işini ve yaşamını bilmeyen, Doğuda Süren acı yaşamı tadıp, yaşamayan bu görüşmelerle sorunu anlayamaz, kavrayamaz. Kavrayamadığımız, sorunu anlayamadığımız şu Genel Görüşme istemi ile ortaya konmaktadır. Yıllardır, Doğuya Hizmet götürülmediğini söyleyenler, bugün yaptık dedikleri hizmetler üzerine Genel Görüşme isteminde, durumunda karşılanmışlardır. Anlaşıyor ki, Doğuya şunu yaptık, bunu yaptık diyenler de ne yaptığını bilmiyor. İsterim ki, şimdi size bir düğmeye basarak, geri kalmış yörelerimizden görüntüler vereyim. İsterdim ki, Bahri Dağdaş'ın «Cennete çevirdik» dediği Doğu illerinde sizi biraz gezdireyim. Değerli arkadaşlarım, yıllardır Doğuyu yolsuz, susuz, okulsuz, ışksız, kısacası olanaksız ve dayanaksız bırakanlar bizden çok konuşuyor, bizden çok sesini yükseltiyor. Şimdi gelin, kötüleme yapmadan Doğuyu bir bir gözler önüne serelim. Bunu yaparken, devlet dairelerinin, plânlamanın istatistiklerinin verilerim ortaya koyacağız. Geri kalmış yörelerin bilinen yaşamını sergi-leyeceğiz. Göreceksiniz, ışksız, yolsuz, okulsuz, susuz, bilimsiz, kısacası olanaksız ve bakımsız bir görünüm çıkacaktır ortaya. Bize göre, bu görüşmeler bu sonucu verirse yararlı olacaktır. Bize göre bugünkü Hükümet ve top yekûn üyeler bu sonuca inanırsa görüşmeler başarıya ulaşacaktır. Sayın üyeler, görüşmelerin başında gördük ki, bazı partiler; partiler adına konuşan bazı üyeler işi siyasî polemiklerle geçiştirmek işitiyor; işi siyasî polemiklerle kapatmak istiyor. Oysa biz, İktidar Partisi olarak bu görüşmelerden yararlanarak Doğunun sorunlarını çözmek istiyoruz, Doğunun sorunlarına el atmak istiyoruz. Değerli milletvekilleri, bugüne kadar Doğuluya hiçbir şey vermeden, köklü bir hizmet göstermeden Doğuludan daima istemişiz, daima almışız, bunun sonucu olarak da, önemli sosyal ve ekonomik sorunlar çıkmış, Doğudan göç başlamış. Doğu, kültürel yönden, ekonomik yönden akıntıya düşmüş. Bu sözlerimi birkaç örnekle belgelemek istiyorum: İstanbul'da kişi başına düşen 1 222 liralık yatırıma karşılık, Bingöl' de kişi başına düşen yatırım 437 liradır. Doğunun 10 bin köyünde elektriğin gerçekleşme oranı % 3 iken, Batıda bu oran % 90 dır. Urfa'nın 692 köyünün ancak %1'ine elektrik veren hükümetler, Batıda ve kalkınmış yörelerde bunu % 90 oranında gerçekleştirmişlerdir. Bilecik'in 3 köyünde okul yok, Siirt'in 280 köyünde okul yok. Van'ın Muradiye ilçesinin 139 köyünün 96'sında okul yoktur. Sayın milletvekilleri, bu yokları, çelişkileri, Doğu Batı arasındaki dengesizlikleri günlerce saysak bitmez. Hakkâri İlinde 126 bin insan yaşamaktadır, 6 adet doktoru vardır, 21 bin kişiye 1 doktor düşmektedir. İstanbul'da ise 416 kişiye 1 doktor düşmektedir. Ankara'da, Bilecik'te, Bursa'da okullaşma oranı % 98,5'tir. Buna karşın, Ağrı'nın 301 köyünün 253 ünde okul yoktur. Kredi dağılımında durum daha da içler acısıdır. Örneğin 3 gelişmiş bölge; Marmara, Orta Anadolu, Ege'de 1963 – 1967 yıllarında % 78,15 iken, geri kalmış 3 bölgede % 4,3'tür. Bir başka örnek: Tunceli'de 672 kilometre Devlet yolunun yalnız 78 kilometresi asfalt. Demirel'in ili Isparta'nın 740

kilometre Devlet yolunun 380 kilometresi asfalttır. Yatırımlar böyle, okullar böyle, üniversiteler böyle, fırsat eşitliği böyle, hizmetler böyle. Zamanımız olsa bu çelişkilerin tümünü dile getirsek. Sadece Doğu'nun içinde bulunduğu durum değil, AP yönetiminin, MC yönetimlerinin gerçek yüzü ortaya çıkacaktır. Bu görüşmelerde AP ve MC yönetimlerinin gerçek görüntüsü ortaya konmaktadır. Bunları söylerken biz, kötüleme amacı gütmüyoruz. Bir gerçeği dile getirerek yeni Hükümetin bu yanlışlığı düşmesini bekliyoruz. Değerli arkadaşlarım, Doğu'nun bakımsızlığı, geri kalmışlığı, Hükümetimizin önünde ciddi bir sorun olarak durmaktadır. Biz bunun bilinci içindeyiz. Bu bilgiyle ve bu yaklaşımla Hükümet programında Doğu sorunlarına daha geniş yer verdik. Diliyoruz ve bekliyoruz, Hükümet bunları bugüne kadar olduğu gibi kâğıt üzerinde bırakmasın. Doğu halkına ulusal gelir dağılımındaki payını, hak ettiği ölçüde versin. Bize göre Doğu'da ve geri kalmış yörelerde açılan gedik, yaratılan farklılık genel plânlar uygulanarak kapatılamaz. Doğu'ya ve geri kalmış yörelere hükümetlerin özel programlar ve özel plânlar yaparak uygulaması, yürürlüğe koyması gerekir. Kısacası biz Hükümetten öncelikle Doğu'yu ve geri kalmış yörelerimizin tümünü, kalkınmış bölgelerin seviyesine getirmesini bekliyoruz. Bu yapılmadan Doğu'daki çelişkiler ortadan kalkmaz, kıpırdamalar durmaz. DP, AP ve MC dönemleri Doğu'yu sürgünler yeri, işine gelmeyen kamu görevlilerinin cezalanma yeri olarak kullandı. Biz Doğu'yu hizmet yeri olarak kullanacağız. Gelir dağılımında Batılı bir aileye % 20,8, Doğulu bir aileye % 9,9 veren düzeni değiştireceğiz. Devlet yatırımlarını, özel sektör yatırımlarını Doğu - Batı arasında dengeli duruma getireceğiz. Yatırımların % 78'ini kalkınmış bölgelerde toplayan iktidarlar, Doğu'da bu oranı %3 olarak gerçekleştirmişlerdir. Bu oran 1972'de daha da küçülmüş ve % 1,8'e düşmüştür. Sayın üyeler, Doğu'da yapılan bu yetersiz yatırımların, günümüz MC dönemlerinde daha değişik görüntülerini izledik. Ağır sanayi hamlesinin atılan temellerinin taksi bagajlarında Ankara'ya taşınmasına tanık olduk. Tunceli'de 1975'te başlayıp 1981'de bitecek 217 milyonluk hidroelektrik santralına 3 yıldır 10 bin lira ödenek koymaktadır. Bunu yapanlar halkı aldatıldığını, halkı oyaladığını sanıyor. Aslında aldatan da, aldatılan da, oyalanan da bu çağ dışı düşüncenin içinde olanlardır. Sayın üyeler, Doğu'nun, Güneydoğu'nun kısacası geri kalmış yörelerin durumu, yönetimi yıllardır elinde bulunduranların yüzkarasıdır, utanç vesikasıdır, onlar ülkeyi bu duruma düşürürken utanmadılar üzülmедiler, ama biz söylerken utanıyoruz, üzülmüyoruz. Doğu'da sosyal yapının hasta olduğunu söyleyenler var, ya da öyle bilenler var; Doğu halkının sosyal bünyesi bu sözleri söyleyenlerin bilmeyeceği kadar sağlamdır, anlamayacağı kadar güçlüdür. Bizim bildiğimiz kadarıyla, Doğu halkının sosyal bünyesi değil, Doğu'ya uygulanan yönetim biçimi hastadır; bu hasta düzen değiştiği zaman, bu çarpık düzen düzeldiği zaman, Doğu'da çok şey değişir ve çok şey gelişir, yeni Hükümetin başarısı bu çelişkileri çözdüğü ölçüde gerçekleşecektir, yeni Hükümet bu çelişkileri çözdüğü ölçüde güç kazanacaktır, yeni Hükümet güçlendikçe sorunlar

çözöldükçe, Doğu - Batı arasındaki çelişkiler azaldıkça halk, geçmiş hükümetlerin, MC'nin yaptığı kötölüğü anlayacaktır, kavrayacaktır. Sayın üyeler, Malatya'da bir kişinin ölümüne üzüölürken 3 kişinin ölümüne sevinen zihniyet, çelişkiler yaratabilir, sorunları artırabilir; biz, zamanımızda buna yer vermeyeceğiz, MC'nin yarattığı her sorunu MC'nin attığı her kör düğümü çözeceğiz, güçlene güçlene çözeceğiz; halka gide gide halkla bütünleşe bütünleşe çözeceğiz; bunu hepimiz görecekiz. Doğuya sözle değil, işle girecekiz. Hükümetimizi Doğuya Güneydoğuya mayınla, jandarma dipçisiyle, komando birliği ile değil, yolla, ışıkla, suyla, içinde öğretmeni bulunan okulla, tüten fabrika bacalarıyla gitmelidir, gidecektir.”

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Ali Haydar Veziroğlu (Tunceli)'nun konuşmasından sonra Milliyetçi Hareket Partisi adına Nevzat Köseoğlu (Erzurum) aşğıdaki konuşmayı yapmıştır.⁴³

“Sayın Başkan, Saygıdeğer Milletvekilleri; Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun geri kalmışlığı üzerindeki bu görüşmemizde, partim adına görüşlerimi arz etmeye çalışmadan önce, benden önce konuşan Cumhuriyet Halk Partili sayın sözcünün bir serzenişine ve bir temennisine katıldığımı ifade etmek istiyorum. Gerçekten, hemen hemen ittifaka varan bir oyla, hatta «tashihen ittifakla karar alındı» denilmesine rağmen bu genel görüşmenin açılması, bu kadar ilgisiz olunmasını günlük yorgunluklarla da izah etmekte müşkülata düşmek mümkün. Sayın sözcü, meseleye heyecanla, ideolojik yollardan değil akılcı bir yöntemle yaklaşılmak gerektiğini söyledi, ki, bu temennisine de katılarak ve bu ölçüler içerisinde meseleye yaklaşılmaya çalışarak görüşlerimizi arz etmeye çalışacağım. Aziz arkadaşlarım, bir problemin çözölmesindeki ilk adım, problemin varlığının farkına varmaktır. Sonra, problemi çözmek istikametinde bir istek, heyecan belirir o ikinci aşamadır; üçüncü merhale olarak da problemi çözmek iradesini göstermek icap edecektir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'muzun meseleleri konusunda, bendeniz bir Doğulu milletvekili olarak, Türkiye'nin bu merhaleleri ciddiyetle aşmış olduğu kanaatindeyim. Konu ile ilgilenenler yakından bilirler ve memnuniyetle bilirler ki, dengeli kalkınma ve geri kalmışlık, bölgesel geri kalmışlık konularında gerek Devlet Plânlama Teşkilâtımızın, gerek bakanlıklarımızın muhtelif dairelerinin, gerek özel kuruluşların, sendikaların, hatta fertlerin çokça ve bolca meseleyi genişliğine ve derinliğine işleyen neşriyatı vardır. Bildiğimiz gibi dengesiz kalkınma hadisesi Türkiye'ye mahsus bir olay değildir. Dünyanın hemen her ülkesinde o ülkenin şartları çerçevesinde özelliklerle tezahür eden bir sosyal ve iktisadi hadisedir. Türkiye'de de bu genel hadise, Türkiye'nin şartları ve yapısıyla üslup kazanan bir biçimde tezahür etmiştir. Ve gene bildiğimiz gibi, kalkınma hadisesinde gerek sektörler arasındaki denge, gerek gelir dağılımındaki denge, gerekse

⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B 140 (03. 05. 1978), ss. 465-467

bölgelerarasında denge konularında, gerek sosyolojide, gerek iktisatta, gerekse plâncılıkta meseleyi açıklayan ve çözümler getirmeye çalışan muhtelif teoriler tartışılmıştır. Tabii ki bizim bu görüşmede meseleyi bütün bu literatürdeki genişliği ve derinliğiyle ele almamız mümkün değildir. Ancak, konuya birkaç yönüyle dokunmak imkânına sahip bulunuyoruz. Bölgelerarası dengesizlik 3 noktada mütalaa edilmektedir. Bunlardan birisi; tabii ve coğrafi dengesizliktir ki, bu konuda herhalde hiç kimsenin hiç kimseye yakınacak hali yoktur. Bir diğeri; ekonomik veya fonksiyonel dengesizlik dediğimiz, ekonomide üretim faktörlerinin farklı oluşundan doğan bir dengesizlik tezahürü. Diğeri ise; sosyal dengesizliktir ki, bu da sosyal hizmetlerin, Devlet hizmetlerinin, amme hizmetlerinin gerek kemiyet, gerekse keyfiyet olarak miktarındaki farklılıkları ifade etmektedir. Her 3 dengesizliğin de bir bütün olarak telakki edilebileceği ve konumuz olan Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgemiz bakımından söz konusu olduğu ise muhakkaktır. Bu ölçüler içerisinde, Türkiye'nin az gelişmiş bölgeleri üzerinde yapılan çalışmalarda, hangi illerimizin bu bölgelere dahil edilmesi gerektiği hususunda, gerek özel, gerekse Resmî çalışmalarda muhtelif telakkiler ortaya çıkmıştır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgemizde bazı çalışmalarda 11, bazı çalışmalarda 19 il az gelişmiş bölgelerimizden telâkki edilmiştir. Son olarak İmar ve İskân Bakanlığımız tarafından yapılan bir çalışmada, Doğu ve Güneydoğu bölgemizdeki 19 ilimiz iktisadi bakımdan az gelişmiş bölge olarak ifade edilmiştir. Ancak bu konudaki çalışmalar ve tedbir olarak plânlarda öngörülen uygulamalar geliştikçe, yavaş yavaş plâncılıkta «az gelişmiş bölgeler» tabiri yerine «az gelişmiş yöreler» kavramının gelişmekte olduğunu müşahede etmekteyiz. Bu da şunu ifade etmektedir ki, bölgeleri coğrafi veya idari taksimatlarıyla ayırmak ve bunları az gelişmiş veya çok gelişmiş olarak mütalaa etmek bazen gerçeklere uymamaktadır. Az gelişmişliğin, biraz evvel ifade ettiğim çeşitli ölçüleriyle meseleye bakıldığında, yurdumuzun muhtelif bölgelerinde lokal olarak az gelişmiş yörelerin mevcudiyeti müşahade edilmiştir ve plâncılıkta bunlara da özel tedbirler getirilmek zarureti, tabii ki hükümetlerimiz tarafından da duyulmuştur. Bunun için de az gelişmiş bölgeler içerisinde az gelişmiş yöreler kavramları geliştirilmiş ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânında da bu kavram esas alınmıştır. Devlet Plânlama Teşkilâtının 1976 yılında yaptırdığı, kalkınmakta öncelikli yörelerde kamu yatırımları isimli çalışmasında, az gelişmiş yöreler yedi bölge halinde sınıflandırılmış bulunmaktadır. İzninizle bunları kısaca ifade etmek istiyorum:

- a) Birinci az gelişmiş yöreler bölgesi olarak Uşak, Afyon, Denizli, Burdur illeri.
- b) Bilecik, Bolu yöresi,
- c) Kastamonu, Sinop, Çankırı, Çorum yöresi,
- ç) Yozgat, Kırşehir, Niğde yöresi,
- d) Urfa, Diyarbakır, Bitlis, Van yöresi,

- e) Tunceli, Bingöl, Muş, Ağrı yöresi,
- f) Mardin ve Hakkâri yöresidir.

Görüldüğü gibi az gelişmiş yöreler tasnifi içerisinde de Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizdeki illerimiz ağırlık teşkil etmektedir; 19 vilayet olarak ağırlığı teşkil etmektedir. Saygıdeğer üyeler, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizin gerek sosyal hizmetlerin keyfiyeti ve kemiyeti bakımından, gerek iktisadi gelişmişlik bakımından az gelişmişliği üzerine belki hoş da gidecek birtakım duygusal tasvirleri çokça yapmak mümkün. Meseleyi bu tarzda ele almaz da rakamlarla ifade etmeye çalışırsam gene meselenin göstergesi olabilecek bizi objektif olarak bu kanaate ulaştırabilecek olan çokça istatistikî rakamlar vermek imkânına bugün sahibiz; ama az gelişmişliği bu manada tasvir etmenin yahut da sanki inkâr ediliyormuş gibi bir az gelişmişlik kavramını kabul ettirmeye rakamlarla gayret etmenin, zorlamanın da şu anda imkâna sahip olmadığımızı ve buna gerek de bulmadığımızı ifade etmek istiyorum. Benden önce konuşan Cumhuriyet Halk Partili değerli sözcü arkadaşım, «Bunun acısını duymuyorsunuz» yahut aynen lafı ben tekrar edemeyebilirim, manâ sapması olursa beni bağışlasınlar, «Doğunun az gelişmişliğine çare bulabilmek için bunun acısını duymak lazımdır» mealinde konuştular. Meseleyi bir kınama olarak telakki etmediğimiz takdirde işin prensibine elbette ki katılıyoruz. Bir meselenin acısını duymayan, yüreğinde sızışını hissetmeyen insanların o problemi çözmek iradesini kendilerinde gösterebileceklerine ben de kani değilim. Ama, Doğunun problemlerini bilmek, onları çözmeye heyecanını duymak ve bu iradeyi gösterebilmek için de hepinizin, benim gibi İspir'de doğup büyümüş olması gerekmez. Mademki aynı memleketin çocuklarıyız, bin yıldır aynı tarihi paylaşıyoruz, aynı heyecanların, aynı mukaddeslerin, aynı toprağın, aynı devletin, her şeyiyle aynı insanlarıyız, öyleyse meselelerimiz karşısındaki heyecanlarımız da, seçim bölgelerimizle, doğum yerlerimizle ilgili olmamak gerekir. En azından bu temenniye bütün arkadaşlarımızın katılacağını umuyorum. Birkaç misal vermek isteyeceğimi söylemiştim. Devlet Plânlama Teşkilâtının yapmış olduğu, Türkiye'de iller itibarıyla sosyo - ekonomik gelişme endeksine göre, sosyo-ekonomik gelişme seviyeleri, Gaziantep'e 82,7, onu takiben Elâzığ'da 79,8; Malatya'da 74,2; Siirt'te 73,4; Erzincan'da 64,6'dır. Diğer illerimize gidildikçe bu rakamlar düşmektedir; Ağrı'da 29,9'a, Bingöl'de 28,2'ye, Hakkâri'de ise 28.8'e kadar sosyo - ekonomik gelişme endeksinin rakamı düşmektedir. Aslında, biraz evvel de ifade ettiğim gibi, bölge hakkında global bir hükme ulaşabilmek için bu rakamlar kâfidir. Sosyal hizmetler bakımından meselenin kemiyet ve keyfiyeti açısından da birkaç rakam vermek istiyorum; az gelişmiş yörelerden iki ilimizi seçerek rakamları vereceğim. Yapılan köy envanterlerine göre Tunceli'de, 414 köyden merkezlerle münasebeti iyi durumda olan, yol bakımından merkezlerle münasebeti iyi durumda olan sadece 80 köy vardır. Kış şartları içerisinde kullanılabilir yol sayısı ise, 414 merkezden, sadece 115 köydür. Gene az gelişmiş yörelerimizden,

Kastamonu'dan bir misal veriyorum. 1093 köyden merkezlerle ulaşım bakımından durumu iyi olan 241 köy vardır. Kış şartları içerisinde kullanılabilir durumda olan köy yolu ise 205 adettir. Şimdi, rakamları daha fazla sıralamadan, daha gelişmiş ve daha şanslı yörelerdeki köy yollarının durumunu, özellikle milletvekilleri olarak düşünürseniz - bildiğiniz için böyle söylüyorum - bu bölgelerdeki hizmetin keyfiyet ve kemiyeti hakkında daha sarıh bir hükme varmış oluruz. Bir misal de içme suları bakımından arz edeyim. Gene aynı illerden alıyorum. Tunceli ilinde 1960 rakamlarına göre 1 616 birimden 534'ü yeterli içme-suyuna sahiptir. 744'ü yetersiz içme suyuna sahiptir, 338'inde ise su yoktur, yetersizdir. Kastamonu'yu veriyorum, yalnız Kastamonu'nun ki 1965 rakamlarına göredir. 3 552 birimden sadece 835 tanesi yeterli, 1225 tanesi yetersizdir ve 1482 birimdeyse su yoktur. Sağlık hizmetleri bakımından rakam vermeme, zannediyorum gerek yoktur. Şimdi, problemin farkına varıldığını ve çözüm için heyecan duyulduğunu, bir irade gösterildiğini söylemiştim. Bunun bir işareti, bir tezahürü olarak plânlı dönemde, plânlarımızın konuyla ilgili ne gibi tedbirler ve çözümler getirdiğini, konuya hangi ölçüler içerisinde yaklaştığını kısa hatlarıyla ifade etmek istiyorum. Birinci Beş yılda Puanda, puan meseleye, «kalkınma politikasının sosyal hedefleri» başlığı altında yer vermiş ve gelir grupları arasındaki dengesizliklerle bölgeler arasındaki dengeyi, kalkınmanın esas unsur ve politikanın temel hedeflerinden birisi telakki etmiştir. Bu plânda, bölgedeki sermaye birikimleriyle yetişmiş insan gücünün gelişmiş bölgelere süratle kaydıgına işaret edilmiştir. Ayrıca, plânda kalkınma hedefi olarak gösterilen % 7 kalkınma hızına fazlaca menfi tesirleri olmamak kaydıyla yatırımların Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine kaydırılması esas alınmıştır. Aziz arkadaşlarım, bilindiği gibi yatırımlarda sermaye hâsıla oranının yüksek olduğu yerlere özel teşebbüsün yatırım yapma keyfiyeti iktisadın, teşebbüsünün tabiatı icabıdır. Hem dengeli kalkınmayı, hem de süratli kalkınmayı, büyümeyi gerçekleştirmek mecburiyetine olan iktisadi bünyeler için de yine aynı açıysından ele aldığımız zaman Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizde durumun iç açıcı olmadığını söylemeyi zait telakki ediyorum. İzin verirseniz bir iki cümle ile sözlerimi tamamlayayım. Değerli arkadaşlarım, sonuç olarak şunu arz ediyorum: Dengeli ve adil bir kalkınma kavramı ve heyecanı Türk kamuoyunca kabullenilmiş ve sindirilmiştir. Bütün siyasi partilerimiz de programlarından, burada konuşan ve konuşacak olan sözcülerine kadar dengeli ve adil bir kalkınmayı savunduklarını ifade etmişlerdir. Bu, sevindirici, memnuniyet verici bir noktadır. Ancak, dengeli ve hızlı kalkınma heyecanlarımın, mahalli ve Millî kalkınma imkân ve potansiyeliyle dengeli bir tarzda yürütülmesi gereğine işaret etmek istiyorum. Bir talep patlamasının, bir arzu patlamasının ve bunun, ekonominin boyutlarını çok fazla aşmasının, Türkiye üzerinde oynayan emperyalist güçlerin oyunlarını da dikkate alırsak, birtakım rahatsızlıklara sebebiyet vereceği ve bunlar karşısında tedbir almakla mükellef olanların bizler oluğunu hatırlatmakla yetiniyorum. Meseleyi bir

kısım kötü niyetlerin ve hangi kanattan, hangi istikametten gelmiş olursa olsun, Türkiye üzerinde oynamak isteyen emperyalist güçlerin propagandaları çerçevesi içerisine almak isteyen, meseleyi, bölücülüğün, Marksizm'in veya bir başka emperyalist oyunun propagandalarına malzeme olarak kullanmak isteyen ve takdim etmek isteyenlere karşı Millet Meclisi olarak nasıl bu genel görüşmenin açılmasına ittifakla karar verdi isek, bu tarz kötü tavırlara karşı da, yine ittifakla onları telin etmeliyiz ve iyi niyetle konuya bu açıdan yaklaşan bütün hükümetlere başarılar dilemeliyiz. Hepinizi saygılarımla selamlarım.”

Milliyetçi Hareket Partisi adına Nevzat Köseoğlu (Erzurum)'nun konuşmasından sonra söz alan Millî Selâmet Partisi Grubu adına Fehim Adak (Mardin) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁴⁴

“Muhterem Başkan, Millet Meclisinin sayın üyeleri; Urfa Milletvekili Salih Özcan ve arkadaşlarının, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun geri bırakılışıyla Genel Görüşme talebi ve Meclisçe açılan görüşmeyle ilgili olarak Millî Selâmet Partisinin görüşlerini arz etmek üzere huzurlarınıza gelmiş bulunuyorum. Sözlerime başlamadan evvel hepinizi hürmetle selamlarım.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu geniş toprağı, yaygın hayvancılığı, çok geniş maden rezervleri; Dicle, Fırat ve Yan kapalı havzasının geniş su kaynaklarıyla Türkiye'mizin en büyük tabi kaynaklarına sahip yurt parçasıdır. 2 milyon hektarlık ekonomik sulama imkânına haiz saha ile Türkiye'deki sulanabilir arazinin % 35'ini, 20 milyar kilovat saat/yıl hidroelektrik imkânı ile Türkiye'deki bu kaynakların % 25 - 30'unu bünyesinde bulundurmaktadır. Top yekûn memleket ihtiyaçlarını karşılayacak ve icabında ihraç edecek fosfat, demir, bakır, kömür madenleri ve kısmen petrol yasaklarıyla kapalı bulunmaktadır. Doğu ve Güneydoğunun uzun ve 4 ayrı devletle sınırının bulunması ayrı bir imkândır. Bu ülkelerden 3'ünün ithalatı geniş rakamlara ulaşmakta ve ithal malları Avrupa'dan gelip top yekûn Anadolu'muzu kat ederek buraya gitmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yapılacak yatırımların, bu tip dış ticaret ve dış ülkelerin sanayi mamulü ihtiyacını karşılamak bakımından ne derece ekonomik olduğu ve hayati ehemmiyet taşıdığı ortadadır. Meselenin bu yönünü geliştirecek yerde ve kaçakçılık ekonomik tedbirler ve imkânlarla önleneyeği yerde, Güneydoğu sınırına mayın döşetilmesi ve günlük nafakasını temindeki büyük müşkülâtın kaçakçılığa sevk ettiği birçok vatandaşımızın hayatlarını kaybettiği, birçoğunun sakatlandığı bir facia sahası haline getirilmiş olması hazindir. Yüz binlerce dönüm arazinin bu maksatla senelerden beri boş bırakılması memleket ekonomisine ayrı bir darbedir. 1973 yılında Devlet Plânlama Teşkilâtı tarafından yapılan Türkiye'de gelir dağılımı araştırmalarına göre aile başına yıllık gelir, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da çok düşüktür. Bu yörede yıllık net harcanabilir geliri 2500 liranın altına düşen 83 985 hane

⁴⁴ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B 140 (03. 05. 1978), ss. 471-473

olduğu tespit edilmiştir. İşsizlik bu yörede had safhadadır. 1977 yılında sigortaya bağlı işçi sayısı Ankara'da 164 bin, Adana'da 72 bin, Balıkesir'de 29 bin, Bursa'da 77 bin iken, Ağrı'da 1 376, Bitlis'te 3 044, Hakkâri'de ve Muş'ta 3 198'dir. Bu yörelerde diğer yörelere nazaran işsizliğin 20 – 30 misli olduğu bu rakamlardan görülmektedir. Kamu sektöründe bu bölgeye sağlanan imkânların özel sektörlerle tanınan imkânlar bulunmaktadır. Her ne kadar benden evvel konuşan bazı sözcü arkadaşlarımız, özel sektörün desteklendiği manâsında bazı sözler sarf edilse de, işin hakikati bunun tamamen tersinedir. Aslında teşvik tedbirleri diye getirilen nesneler o bölgelere hiçbir imkânın gitmemesini sağlayıcı tedbirlerdir. Bankalar müstakil kuruluşlardır. Bankalara, küçük sermayeli kuruluşlara kredi açacakları şeklindeki bir teşvik tedbirleri kabul ettirmek ve bunu fiilen, çalıştırmak mümkün değildir. Nitekim, tatbikat da aynı şekilde cereyan etmekle ve küçük sermayelerle, küçük öz sermayelerle kurulduğu takdirde buradaki şirketlere bankalar tarafından hiçbir imkân sağlanmamaktadır. Dolayısıyla kâğıt üzerinde alınmış tedbirlerin fiili hiçbir değeri olmadığı görülmektedir. Banka kredileri dağılımında bu bölgeyle diğer bölgeleri arasında fert başına 25 misli bir düşüklük bulunmaktadır. Yine Millî gelir dağılımı bakımından da bu akanı 70 misli mertebesinde dir. Muhterem arkadaşlarım, bugün Türkiye'mizin asfalt yol bağlantısı olmayan tek ilintin Hakkâri olduğu bilinmektedir. Hâlâ ili ile irtibatı olmayan ve kısım motorlu araçların ulaşamadığı, Adıyaman'ın Çolakhan, Erzincan'ın İliç, Hakkâri'nin Şemdinli ilçeleri bu mıntıkanın ilçeleridir. Yine kışın ancak dolaylı olarak illeri ile irtibatlarını sağlayan Kemaliye, Beytüşşebap, Uludere ilçeleri bu mıntıkanın ilçeleridir. Hiç yol gütmeyen 14 bucak, yazın zor gidilebilen 6 bucak da bu mıntıkadadır. Henüz toprak tesviyesi %60 köy yolu vardır. Bu mıntıkada her ne şekilde olursa olsun, her mevsimde köy irtibatının sağlanması büyük bir şans telâkki edilirken ve 1 metrelik asfalt köy yolu bu mıntıkada mevcut değilken, Anadolu'nun başka kesimlerinde, bütün köy yolunun asfaltlandığı yerler vardır. Sadece bir ilin yıllık köy yolu programında 200 kilometrelik asfalt yol bulunması, dengesizliği giderek artıran faktörlerdendir. Sinirlenmek değil, intihar edeceğim geliyor. Muhterem arkadaşlarım, Doğu ve Güneydoğu Anadolu köyleri arasında 15 kilometreden içme suyunu taşıyanlar vardır. % 70 civarında köyde henüz kifayetli içme suyu, hatta birçoğunda hiç içme suyu yoktur. Hayvanlarıyla beraber, aynı küçük su birikintisinden su ihtiyacını karşılayan çok miktarda köyümüz vardır. Yazın, illerde dahi, 2 günde 1 saat akacak tarzda su kifayetsizlikleri mevcuttur. Hiçbir kanalizasyon tesisi olmayan kasabamız fazla miktardadır. Türkiye Elektrik Kurumunun 13 Doğu iline bakan bir tek bölgesi vardır. Elektriğe sahip köy sayısı, toplamı 10 bin köyü aşan bu yerde, sadece 3010 tanedir. Bu % 2-3 mertebesini vermektedir. Anadolu'da elektrik köy sayısı Türkiye vasatiyesi olarak, köylerin % 30' una yaklaşmışken ve Doğu Anadolu'da bu nispetin % 2-3 olması, Doğu Anadolu köylerinin elektrik bakımından Türkiye vasatisinin 10 misli altında bulunduğunu göstermektedir. Gelişen bazı illerin

bütün köylerine elektrik götürüldüğü vakidir. PTT bakımından gerilik, yukarıda sayılanlardan farksızdır. Otomatik telefonu olan iller çok azdır. Köylerde telefon ise, yok denecek mertebededir. Eğitim meseleleri, sağlık hizmetleri hep aynı şekildedir. Hem gereği kadar bulunmamakta, hem eleman temin edilememektedir. Doktoru olan sağlık ocağı hemen hemen yok gibidir. Devlet hastanelerinde doktor sayıları ise fevkalâde azdır. En basit bir hastalık için dahi Doğulu ve Güneydoğulu vatandaş hastasıyla birlikte büyük şehirlere taşınmakta, bu durum ise, esasen bozuk olan maddî durumunun bir kat daha bozulmasına sebep olmaktadır. Eğitim müesseselerinde, öğretmensizlikten tam manasıyla yetiştirilememiş olan bu yörenin çocuklarını, yetişmiş olan yörelerdekiyle aynı imtihanlara sokulması neticesi, gereği kadar münevverin yetişmesi önlenmektedir. Bu yöre, memur, müstahdem ve idareciler için sürgün yeri olarak telâkki edilmiştir. Yatırımlar için gereği kadar alaka gösterilmemektedir. Bu husus, en mühim hususlardan biridir. Yukarıda bahsedilen sulama ve enerji imkânlarının maalesef çok cüzi kısmı ele alınmış durumdadır. Bu da Türkiye ortalamasının çok altındadır. Gerek sulama ve gerekse içme suyu projelerinin programa alınışı büyük bir mücadele neticesinde olmakta, programa alındıktan sonra da ihaleleri yılı içinde yapılmamaktadır. Karaca Dağın güneyindeki Dumluca Barajı 1968 yılından beri programda olduğu halde, 10 seneden beri ihale edilmeyen ve halen de ihalesi yapılmayan işler için bariz misaldir. Diyarbakır'ın Deve Geçidi Barajı 6 sene mücadeleden sonra programlara sokulmuştur. Oradaki yatırımlar için aynı beyanı tekrarlamak imkânı vardır. Bütün yatırımlar için aynı şekilde davranılmaktadır. Aynı şekilde programda bulunup da 6 seneden beri ihalesi yapılmayan grup köy içme suları mevcuttur ve büyük rakam arz etmektedir. Büyük çabalarla, hiç değilse dengesizliği kısmen gidermek maksadıyla son 2-3 yılda projelendirilip başlatılan yatırım tesisleri, maalesef karanlık bir devre girmiş bulunmaktadır. Bunların bazısının bu taraftan sökülüp bazı yerlere naklolunacağı teklifleri, diğer yönden kifayetsiz tahsisat konmaları, bu yatırımların istikbali için endişe doğurmaktadır. Bu yörede tesisleri 3 milyon liraya ihale edilmiş bulunan bir şeker fabrikasının ki bunun maliyeti 1 milyar lira olacaktır 1978 yılındaki tahsisatı 500 bin lira gibi gülünç bir rakamdır. Yapılan temaslar neticesi bu rakamın 5 milyon liraya çıkarılacağı ifade edilmiştir. Şayet 5 milyon liraya çıkarılsa dahi, böyle bir tesisin burada ikmali için 200 senelik bir inşaat müddeti reva görülmektedir. Diğer projelerin durumu da aynıdır. Başlatılan ağır sanayi hamlesinden, bu yörede başlatılanlara gerekli ağırlığın verilmesini ilgililerden talep ediyoruz. Muhterem arkadaşlarım, bu meseleleri, 6 milyon liralık yatırımları polemik mevzuu yaparak geçiştirmek kimseye bir şey kazandırmaz, meseleleri de çözmez. Ele alınan sanayi yatırımları istismar edilen rakamın birkaç bin mislidir. Acaba dile getirilenlerle bu mertbe farkı bilinmeden mi bunlar söyleniyor? Bahsedilen sanayi hamlesi 50 senelik ihmal elbette bir anda sökülüp atamaz. Maalesef bu yörelerdeki ihmal, 55 senenin, 60 senenin ihmalidir ve bunun vebali şimdi Büyük Millet Meclisinde

çoğunluk sağlayan 2 partinin üzerindedir. Bu başlatılmış olan hamlelerin yürütülmesi ve aynı hızla yenilerine başlanması zaruridir. Bu dengesizliklerin giderilmesi için kalkınma plânlarına sosyal faktörler mefhumlarının sokulması zaruridir. Muhterem arkadaşlarım, ben müteaddit defalar bu kürsüden sosyal faktörler sözünü söyledim. Sadece kalkınma programlarında yahut hükümet programlarında «Doğuya ehemmiyet vereceğiz» edebiyat laflarıyla bu meselenin halledilmesi mümkün değildir. Bu bakımdan sosyal faktörlerin geliştirilmesi ve meseleye matematik bir veçhe verilmesi zaruridir. Matematik bir veçhe vermediğiniz takdirde meseleye, lafta kalacak ve hiçbir şekilde bu meselenin halledildiğine inanmak mümkün olmayacaktır. Top yekûn imkânların, eğitim imkânları ve diğer hususları da dâhil, hiç değilse asgaride, nüfusla orantılı tarzda yörelere dağılması en asgari adalet şartıdır. Bunun yanında, geçmişteki yatırımların ve imkânların diğer yöreler için sağladıklarının da muayyen bir periyot içinde telafisi için ileri yörelerde azaltıcı, geri kamışlarda da artırıcı rol oynayacak, geri kalmışlığı giderici katsayıların nazara alınması lazımdır. Muhterem arkadaşlarım, bu sosyal katsayılar tatbikatına girdiğimiz takdirde, Anadolu'muzun nerede geri kalmış yeri var ise mutlaka nimetlenecek, hakkını alacaktır. Geri kalmış yöre sadece Doğu Anadolu'da, Güneydoğu Anadolu'da değildir. Elbette Orta Anadolu'muzda da hatta Akdeniz'in kuzeyinde, Karadeniz'in güneyindeki yörelerde de ve Batıda dahi geri kalmış yerlerimiz çoktur. Sosyal katsayılar tatbikatiyle topyekûn bu farklılıklar giderilebilecektir. Hem aynı ülkede yaşayan kardeşler olarak aramızdaki eşitliği meydana getirecek, hem birçok buhranların temelindeki hastalığı kaldıracak olan böyle bir adil davranışa el uzatıldığı takdirde, iktidar kimin tarafında olursa olsun grup olarak yardımcı olacağımızı beyan ederiz. Bu kadarla sözlerimi bitiriyor, hepinize hürmetlerimi sunuyorum.”

Millî Selâmet Partisi Grubu adına Fehim Adak (Mardin)'in konuşmasından sonra Adalet Parti grubu adına söz alan Bahri Dağdaş (Kars) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁴⁵

“Sayın Başkan, Değerli Milletvekilleri; hepinizi hürmetle selamlarım. Hemen belirtiyim ki, Adalet Partisi Grubu olarak Güneydoğu ve Doğu konusunda inancımızı şu şekilde ifade etmek istiyorum: Güneydoğu ve Doğu vatan potansiyelinde insan besleme gücü olarak ve gelişen teknolojiye büyük bir kaynak tutacağı için Grubumuz büyük ölçüde konuşmalara katılıyor. Güneydoğu ve Doğu, geleceğin Türkiye'sinde asgari 30 ila 50 milyon civarında insanı besleyecek bir potansiyeli bünyesinde mezcettiği içindir ki, Adalet Partisi olarak bu konuda her ciddi adımın yanındayız, geçmişte olduğu gibi gelecekte de yanında olmaya devam edeceğiz. Burada yuvarlak laflarla, global sözlerle mevzuu geçiştirmek mümkün değil. Değerli arkadaşım gözünü dikti gözüme;

⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B 140 (03. 05. 1978), ss. 473-478

sana diyeceğim şimdi. Şuradakiler ne söylese hakkı, hiçbir mesuliyet almamışlardır. Almışlarsa da, çok kısa zamandır. Ama Adalet Partisi veya dünün Demokrat Partisi ile Halk Partisini mukayese edeceğim, gene edeceğim. Hani, dedi ki «Dağdaş çıkacak, gene güllük gülistanlık» gösterecek. Elbette ki, «Ustamın adı Hıdır, elimden gelen budur» demek için öyle yuvarlak sözlerle değil, müşahhas şeylerle götürdüğümüz hizmeti ifade etmek de, bu vesile ile her siyasî gruba olduğu gibi, bizim Grubumuzun da millet huzurunda bu hesabı vermek mecburiyetinde olduğuna inanıyorum. Aziz arkadaşlarım, geri kalmış, ileri gitmiş sözleri gayet indidir ve hissidir. Meselâ; Balıkesir'in Dursunbeyli'si, Kepsut'u. Meselâ; Bursa'nın Keleş'i Doğudaki birçok kazalarımızdan, hatta birçok kasabalarımızdan daha geridedir. Orada da insanlar yaşıyor. Bir siyasî parti olarak, ekonomik politikaya istikamet vermede, priyoriteleri(öncelikleri) tayinde, neyi nereye koyacağımızı, nereye götüreceğimizi bilmek lazım. Onun için de bilgili ve çalışkan olmak lazım, ter dökmek lazım.

Arkadaşlarım, geçen konuşmamda da söyledim, 1923'te, Cumhuriyet kurulanıdan bu yana 27 sene bir; 4 seneye yakın da bir, toptan 31 sene iktidar eylediniz. Çıkınız deyin ki burada geçen konuşmamda da söylediğim gibi, ne güçlük olursa olsun hatırlamak istemiyorum - Erzincan - Erzurum hattının dışında Güneydoğuya ve Doğuya şu çiviye çaktık; çıkın deyin. Şu 31 sene içinde. Onu da gördük Sayın Ertuğ, Elazığ Hava Meydanını gördük. Gördük, 1965'te geldiğimiz zaman topraklı piste indik. Mesele bu, mesele budur. Şimdi, «kim uçurumu doğurdu, kim doğurmadı» ona bir göz atalım. 1950'ye kadar idare ettiniz. Cumhuriyet Halk Partisi idare etti. Ben o hükümetlere «vatan haini hükümet» demiyorum, ama tenkit ederim, kabiliyetsiz hükümetler derim, beceriksiz hükümetler derim. Bunları derim; ama hiç birisini vatan hainliği ile itham etmem. İtham etmem, ben Türküm. Ama..Ama, ayrıcalığı, ama bölücülüğü bu memlekete kim saçmışsa Allah onun evini yıksın. Evini yıksın, 100 defa, 1000 defa. Şimdi, buradan çıkıyorum... Geliyorum, ben geliyorum. Nasıl hizmet edeceğiz? «Gitmediğin yer vatan değildir» denmiştir. Biz 1950'de sadece 3 ay gidebiliyorduk. O da Temmuz, Ağustos, Eylül ayları. Ondan sonra her yer kapalıydı, çamurdu, kaildi; çamurdu, kardı, bu bir vakıa. Ne olmuştur, sağ hükümetler ne getirmiştir? Elbette, Cumhuriyette bütün milletin emeği vardır, bütün milletin emeği vardır. O, milletin malıdır. Sayın Ertuğ, sizi iyi tanıyorum. Temelde belki görüş ayrılıklarımız olur; ama hakikatleri söylemede kızmayacağız. Şimdi, sizin memleketinize ben 1950 seçimlerini müteakip orada kayınpederim vardı gittiğim zaman, Halk Partili arkadaşlarım; «Demokratlar Hazer Dağını delip su getirecekler, santral kuracaklar» diye alay ediyorlardı. O kadar gücü dahi milletten esirgiyorlardı. Ama sadece Hazer Çölü değil, bakın Güneydoğuda sağ hükümetler neler yaptı? Bunlar yapılmadan da köye yol gitmez. Köye yolun gitmesinin yola buralardan geçiyor; güçten geçiyor sevgili dostum. Sürgü suyu, Tohma suyu, hep akıp gidiyordu. Bizim lisedeki zamanlarımızda diyorlardı ki: «Bir Alman gelmiş, sulara bakmış, demiş ki, bu

sular akar, siz de bakar mısınız?» Sağ hükümetler sulara baktırmadı, akan sulara gem vurdu, gem. Sürgü Suyu sağ hükümetler gelinceye kadar oradan akıp gidiyordu. Tohma Suyu da oradan akıp gidiyordu. Keban da, yani Fırat Nehri de oradan akıp gidiyordu. Tekeriş de oradan akıp gidiyordu. Girlevik santrali de Erzincan'ın dibinde düşüp düşüp damlıyordu. Hazer Gölü de orada duruyordu. Elini içine batırdın mı, «Soda var, aman sulamayın» diyorlardı, mani oluyorlardı. Tortum Şelalesinden elektrik elde edildiği zaman, «Nereye verecekler?» deniyordu. Sevgili dostum, köye elektrik götüreceksen santrali yapacaksın tabii. Tortumdan suyu akıtmayacaksın, önüne demiri koyacaksın elektrik olacak; biz işte onu yaptık. Yaptık onu. Çıldır Gölü orada duruyor. Iğdır'da duruyordu, sadece Karşıyaka'da sulama yapılıyordu. Öbür taraf aydınlık, Iğdır bir karanlık içindeydi. Sayıyorum bunları. Aşağı Fırat havzası Güneydoğu'nun belkemiğidir. Millî Selâmet Partili değerli arkadaşlarım var. Hele Fehim Adak Bey Fırat projesinin 1961 - 1962'de proje şefiydi; öyle zannediyorum. İş projede. Demek ki proje yapılmış Keban için, Aşağı Fırat için; fakat inkıtar olmuştur. Ona sebep gene sizsiniz. Bu saydıklarımın hiçbiri 1950'ye kadar yok. Ne var 1950 ye kadar bit var, pire var, açlık var Doğu'da ve Güneydoğu'da. Yalan mı? Çırılçıplak insan var. Bunlar vardı Güneydoğu'da, Doğu'da mesele bu, mesele bu. Sonra ne olmuş? Erciş'te hidroelektrik santrali var. Gürpınar'da hidroelektrik santrali var. Demin anlattığı Deve geçiti, 6 sene sonra da olsa gerçekleşmiştir. Gölbaşı - Maraş sulaması. Gölbaşı'nın o batağı orada duruyordu. Bunların hepsini endikatörler olarak söylüyorum, müşahhas olarak veriyorum. Bunların ekonomideki inikâslarının hesabı elbette ki 20 dakika içindeki bir konuşmaya sığdırılmaz; ama tescil edilmesi için söylüyorum. Elbistan'da kömür yeni mi bulundu, yeni mi icat edildi? Dünya kuruldu kurulalı orada duruyordu. Oraya da yine beğenmediğin sağ hükümetler elini attı, vakıa bu. Batman'da petrol dün mü bulunmuştu? Batman'daki petrole 1950'de - buradadır Sebati Ataman Bey iktidara gelindiği zaman, bir laboratuvar rafinerisi vardı, «Acaba çıkacak mı çıkmayacak mı?» Şimdi Batman, yüz binlik bir şehir olmuştur, vaka. Ha, bunlar kâfi midir? Demin arz ettim, 30 ila 50 milyon insanı besleyecek güce sahip. Demin de söylediğim gibi, bugüne kadar biz bu kadar gayret sarf ettik, ustamızın adı Hıdır, tekrar ediyorum, elimizden gelen budur. Çıkar dersin buraya, «Arkadaş Kura nehrine el atmadınız, biz gelip 3 tane santrali orada yapacağız.» Çıkın deyin buraya. Çık de buraya, de, de. Çık taahhüt et. De ki : «Çoruh Nehrine el uzatılmamıştır, 2 tane hidroelektrik santrali de orada yapacağız.» Çık de. Çık de, çık de; ama ben İkizdere'yi yaptım, ama ben Harşit'i yaptım, ama ben Kesik Köprü'yü yaptım, Çıldır'ı yaptım; sayıyorum, bunların hepsini yaptım; ama yine az görüyorum, neden az görüyorum? Bu potansiyel, milletimin bir güvencesidir, emniyetidir, teminatıdır. Ne kadar el atsam, o kadar çok, millete hizmet edeceğimize inanıyorum. Çıkar söylersin sadece, «Köylerde yol yoktur, içme suyu yoktur» Ne zamandan beridir içme suyu yoktur? 10 bin tane köyü içerisinde 500-600, bilemedin 1500 tane köyün

suyu gitmemiş. Ya eskiden? 10 binin 9 bin 900 üne gitmemişti. Bunların hepsi vakıa... Şu grubun içerisinde Doğu'ya yapılan bu hizmetlerin çok olduğunu ileri süren hiçbir grup arkadaşım yoktur; ama emeklerinin de değerlendirilmesini ister; bu da, tabii hakkı, göğsünü gere gere ister. Erzurum, Erzincan, Malatya, Elâzığ'da şeker fabrikaları kurduk; kan kusturdu grubunuz, kan, «Ne zaman kapatılacak?» diye... Vakıadır bu. Hatta 1961 ihtilalinden sonra, «Elâzığ, Erzurum fabrikalar sökülecek» diyorlardı; «Doğumda hiç orada şeker pancarı biter mi?» Vaktim olsa da, bir pancarcı olarak orada çektiğimiz zulümleri size bir anlatsam. Değil 4 tane şeker fabrikası, Doğu'ya daha 12 tane şeker fabrikası lazım. Her şeyi mukayese ederek söylüyorum, her şeyi, her şeyi. Biz, Erzurum'da yaptık diyorum, Erzincan'da şeker fabrikası yaptık diyoruz, Malatya'da, Elâzığ'da şeker fabrikası yaptık diyoruz; Kars'ta şeker fabrikası temeli atıldı diyoruz. Diğer bir fabrikanın temeli için de 5 milyonu siz koydunuz. 1 milyarlık bir fabrikayı 5 milyonla yapacaksınız... Buraya geliyorum. Bunlar, geliyorum Fırat'a, geliyorum Keban'a... 5 milyon lira... 5 milyon lira almaya kadar, bu grup neler çekmiştir; 5 milyon lira. Sevgili dostum, atı gördün ayağın ağrıdı. Tunceli'de elektriğin adını bilen yoktu; şimdi, Pülümür'üne, Tunceli'nin Pülümür'e, iki üç kazasına elektrik gelmiştir; hatta nereden? Girnevik'ten beğenmediğin oradan gelmiştir. Elbette ki, bal tutan, parmağını yalar. Bir sene evvel, bir sene sonra... Ya, o ünlü Fırat 27 sene akıttınız durdunuz; hiç onun hesabını sormuyorsun. Ben de ona yanıyorum tabii. Geliyorum, geliyorum... Elâzığ'da daha neler... Erzincan'a bir tekstil fabrikası kurduk, Kahramanmaraş'a bir tekstil fabrikası kuruldu - Sebati Ataman gözümün içine bakıyor - Adıyaman'a bir tekstil fabrikası kuruldu. Kan kusturdular o Sanayi Bakanına, «Pamuğu nereden bulacaksın?» diye. Şimdi de gelmişsin, Güneydoğu ve Doğu illerinin kalkınması. Bunlara kurmadan - Elbistan Kahramanmaraş bir pamuk bölgesidir; Diyarbakır, Aşağı Fırat havzasını yapmadan - aç kalırsın. Orada hem pancar var, hem pamuk var, hem buğday var, hem yün var, hem deri var. Elbette yapacağım bunları. Buradan kaçırıyorsun, taahhüde girmiyorsun. Kolay, «MC hükümetleri, MC.» Bölenin Allah evini yıksın, tekrar ediyorum. Hayvancılık gelişecek... İyi hatırlıyorum, 1947'de, 1946'de bir yerden ısmarlanmış bir et-balık kombinesi Konya için, gelmişti. 8 sene istasyonda bekledi. Demokratlar geldi kurdu burada. Söylemek aynı şey, yapmak ayrı şey. Bakıyorum, Doğu'da Erzurum Et Kombinesini biz yaptık, Kars Et Kombinesini biz yaptık. Bunlar demagoji midir, hakikat midir? Ey Diyarbakırlılar, ey Elazığlılar, ey Karşlılar ve Erzurumlular, ey Urfalılar, yalan mı söylüyorum, orada et-balık kombinesi yok mu? Bu demagoji midir? Neyle geliştireceksiniz? Bunlar hakikat. Geliyorum, çimento... Doğu... Neyle yapacaksın o su yollarını, neyle yapacaksın? Neyle imar faaliyetini geliştireceksin? Neyle o kanalları tarlaya götüreceksin? Çimentoyla. Söyle, söyle de ki, «1950 yılında Doğu'da şu çimento fabrikası vardı.» de bakayım... Demagoji mi bu? Ama ben sayıyorum. Mardin'de çimento fabrikası kurduk, Gaziantep'te çimento fabrikası kurduk, Siirt'te çimento

fabrikası kuruyoruz. Elazığ'da çimento fabrikası var; Erzurum'da, Kars'ta, Van'da çimento fabrikası var ve eserimizdir; ama çok mudur? Sen de 27 yıl kaldın, ben de. Sayıyorum, sayıyorum. Çok mudur? Hayır. Çık de ki, «Bu fabrikaları ben 20'ye çıkaracağım.» Elinden öperim. Elbette; ama sen hiçbir şey demedin; iktidardasın, hiçbir şey demedin, hiçbir taahhüde girmedin. Dinledim seni. Siz de babanızın parasıyla yapmayacaktınız, Doğrudur, ben babamın parasıyla yapmadım; ama siz de yapsaydınız, babanızın parasıyla yapmayacaktınız. Niye yapmadınız Sayın Bilgiç, nereden tutsan elinde kalır; neyi söyleyeceksin? Adam, Birinci Plânda çıkmıştır, Soma Santralını kapatmıştır; çıkmıştır Tunçbilek Santralını kapatmıştır, «Ne yapacağız elektriği?» diye. Şimdi gelmiş diyor ki, «Köye elektrik...» Olacak ismi? Çıkmıştır, 4 tane çimento fabrikasını inşa halinde bırakmıştır; çıkmıştır, Kastamonu, Ankara fabrikasını, «Burasını Ortadoğu'ya bağlayacağım» demiştir gazetelerde. Bunların hiçbirisi polemik değildir. O bakımdan, nereye elimi atsam elimde kalıyor. Sayın dostlarım, bakınız, 1964'te bu bölgede 860 ilkokul, 751950 öğrenci ve 20309 öğretmen vardı. 1977'de, bu okulların adedi 12404'e, öğrenci miktarı 1.197.000'e çıktı, öğretmenlerin sayısı 38.515'e yükseldi. Yine söylüyorum, ortaokul ve liseler 1964'te bu bölgede 203 tane idi, öğrenci yekûnu 94.100'dü, öğretmen yekûnu 4.434'dü. 1977'de bu okulların sayısı 666'ya, öğrenci miktarı 277.722'ye, öğretmen adedi 5.633'e yükselmiştir. Biz bunları sayalım, dünya kadar sayıp dökelim, rakamlar burada; ama bu zamanın içine girmez. Onun dışında, Elazığ'da, Diyarbakır'da, Malatya'da, Urfa'da, Erzurum'da, Gaziantep'te üniversiteler kurduk, teknik öğrenimli yüksek mektepler kurduk. Çıkin deyin ki, «Biz de filan zaman Diyarbakır'da şunu kurduk.» Siz kurdunuz, neyi kurdunuz? Millî Emniyeti kurdunuz Diyarbakır'da; başka hiçbir şeyi kurmadınız. Sevgili dostum, aslan arkadaşım, sen de beni dinliyorsun da... Sözlerimi bağlıyorum, sözlerimi bağlıyorum. Ben, konuşmalarımın başında dedim ki, hiçbir hükümet vatan haini değildir. Cumhuriyetin hiçbir hükümeti vatan haini olmamıştır ve olmayacaktır da, peşinen söyledim; ama bir şey vardır; 1950'deki hükümetler fevkalade beceriksizdi, fevkalade kabiliyetsizdi. Bunu demek, her Türk'ün hakkıdır. Çünkü, demin değerli arkadaşım dedi ki: «Babanın mı parasıyla kurdun?» Onlar da babalarının parasıyla kurmayacaklardı, niye kurmadılar? Sevgili dostum, İkinci Cihan Harbinde ateşten çıkan neler vardı, neler oldu? Bütün bunlar, bütün bu yaptıklarımız, Adalet Partisi olarak, Güneydoğu ve Doğuya on misli, yirmi misli daha büyük hizmetlere talip olduğumuzu ifade eder, bu yaptıklarımızı da, yapacaklarımızın teminatı olarak ifade eder, Yüce Meclise saygılar sunarım.”

Adalet Parti grubu adına Bahri Dağdaş (Kars)'ın konuşmasından sonra şahsı adına söz alan Mehmet Yusuf Özbaş (Kahramanmaraş) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁴⁶

⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B 140 (03. 05. 1978), ss. 478-479

“Sayın arkadaşlar, bu konuda yarın bendeniz Yüksek Meclise, ayrıntılı izahat vereceğim. Fakat konu, adli bir konu, kimin suçlu olduğu, kimin mütecaviz olduğu adalette tecelli edecektir. Yalnız «sükût ikrardan gelir» diye bir söz vardır. Yüce Meclisin, benim cevapsız kalışıma bu manada bir karşılık vereceği düşüncesiyle kürsüye gelmiş bulunuyorum. Yarın size bu konuda çok mufassal, detaylı ve belgeli bilgi vereceğim. Yalnız, biraz önce Yüce Meclise girerken, şahsımın tecavüze uğradığını iddia eden Hâkim Kâzım Demiröz, bu işin mürettibi ve Maraş'ta solculuğun pişdarı ve tertipçisi olan komünist Ahmet Şahinkanat ve Profesör Kâzım Beyi bundan 20 sene önce katleden Mehmet Taşkesen'le beraber bulunduklarını gördüm. Bunu da Yüce Meclise arz etmek istiyorum. Arkadaşlar, ben, 40 yıl hâkimlik, avukatlık, baro başkanlığı yapmak suretiyle, adaletle şerefle hizmet etmiş bir şahsım. Oğlum da adaletçidir ve adaletle ben gölge düşürmedim. Beni burada belki birkaç arkadaş tanır. Tanımayanlar tanıyanlara sorarlarsa, Hâkim Kâzım Demiröz'ün, benim, ne olduğum anlaşılır. Arkadaşlar, ben 40 senelik adalet hizmetinde, sırf adaletle gölge düşmesin diye kulübe dahi gitmedim. Hâkimler arasında bir rabıta vardır, sırf hâkimlere tesir ediyor şeklinde bir zehap hâsıl olmasın diye, ben 40 sene kulübe gitmedim. Fakat bugün, adaletle arkasını vermek isteyen Hâkim Kâzım Demiröz, Maraş'a geldikten sonra, kira parası vermemek için 3 sene Sümerbank'ın fabrikasının lojmanında yattı kalktı, bugün de bir pavyonda yatıp kalkmaktadır. Arkadaşlar, inşallah yarar bu hususta Yüce Meclise malumat veririm; fakat, beni üzen husus şu: Burada bir arkadaşın, peşin hükümle, beni, «saldırgan» olarak tavsif etmesi doğru değildir. Böyle mesnetsiz sözler insanlara şeref vermez. Belki yarın mahkûm olur. İşin içyüzünü araştırın, sorsun. Ne kendisi küçük düşsün, ne de mensup olduğu partisine, bu şekilde bir duruma düşecek zemin hazırlamasın. Benim arzum bu arkadaşlarım. Yarın inşallah size hesap vereceğim.”

Şahsı adına Mehmet Yusuf Özbaş (Kahramanmaraş)'ın konuşmasından sonra yine şahsı adına söz alan Yılmaz Ergenekon (Bursa) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁴⁷

“Sayın Başkan; Yüce Meclise de teşekkür ederim. Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; burada, Cumhuriyet Halk Partisi Grup Başkanvekili Sayın Öymen, henüz Büyük Millet Meclisince müzakere konusu yapılmamış, ancak kendi üyelerinin kanaatlerini ifade eden bir rapordan pasajlar okudular. Büyük Millet Meclisinin resmen ıttılana sunulduğu farz edilemeyen bir rapordan pasajlar okudular. Bu rapor henüz burada konuşulmamıştı. Tabiatıyla, bu rapor konuşulduğu zaman, bu raporu hazırlayanlar karşısında, raporda ilgili olduğu söylenenlerin burada ortaya koyacakları deliller vardı. Meselenin o tarafına

⁴⁷ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B 140 (03. 05. 1978), ss. 478-479

önem vermiyorum. Ancak, burada bir hususu hatırlatmayı gerekli görüyorum. Cumhuriyet Halk Partisi grup yöneticileri, bizim kolayca anlayabildiğimiz bir telaş ve bir heyecan içindeler. Kolayca anlayabiliyoruz diyorum, sebebi şu: Burada, Cumhuriyet Halk Partisi Hükümetinin 4 aylık icraatı konu ediliyor ve bu icraat üzerinde Genel Görüşme, araştırma gibi birtakım önergelerle Millet Meclisinin aydınlanması ve sorumlu varsa, bunların meydana çıkarılması gayretleri gösteriliyor. Şayet, Hükümet, kendini savunabilecek güçteyse, şayet o Hükümetin büyük desteği Cumhuriyet Halk Partisi Grubu, kendi Hükümetlerini tutabilecek ve savunabilecek güçteyse, savunsunlar Hükümetlerini. Grubun ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin düşüncelerini veya faaliyetlerini, bugünün konusu olmayan hususlara çevirerek, kendi Hükümetlerini savunmaktan aciz olduklarını itiraf etmiş oluyorlar. Bizden imdat bekliyorlar, kendi Hükümetlerini savunamadıkları için, şimdiye kadar temdit pilavı yapılmış, müteaddit defalar buraya gelmiş, konuşulmuş bir mevzuu tekrar ortaya koyarak. Ne şekilde ortaya koyarak? Bu, Türkiye Büyük Millet Meclisinin konusu; Türkiye Büyük Millet Meclisinde konuşulması icap eden bir konuyu, Millet Meclisi toplantısında konuşacak kadar, değerli Başkan bu konuşmaya müsamaha gösteriyorlar. Buna da teşekkür ediyorum; çünkü, bize, açıklama fırsatı doğuyor diye. Değerli arkadaşlarım, iki sene önce bu konu, Gensoru mevzuu yapılmıştır. Gensoru mevzuu yapıldığı zaman, burada bütün tafsilatıyla konu açıklanmıştır. Ben buna girmek istemiyorum. Yalnız, iki sene evvel Yüce Mecliste bulunan arkadaşların hafızalarını tazelemek bakımından ve Cumhuriyet Halk Partisini bu sene Millet Meclisine yeni gelen üyelerinin, bu konunun hiç olmazsa ana hatlarını öğrenmeleri bakımında bir kısa özet vermek istiyorum. Değerli arkadaşlarım, söz konusu hadise, 1974 senesinin Şubatında başlayan bir hadisedir. Başbakan, Sayın Ecevit; Maliye Bakanı Sayın Deniz Saykal; Gümrük ve Tekel Bakanı, Sayın Mahmut Türkmenoğlu... 1974 yılı Şubatında, bir Türk vatandaşı, ihracat yapmak için Ticaret Bakanlığına başvurmuştur; gereği belgelerini almıştır. İhracatını yapmıştır, yapmamıştır, bir ayrı meseledir; fakat beş parti halinde ihracatının gerçekleştirdiği, o tarihteki Hükümet tarafından tespit edilmiştir, bu beş parti ihracat karşılığında o Türk vatandaşına vergi iadesi ödenmiştir. İhracatın yapıldığı tarih, ihracat için müsaadelerin verildiği tarih, vergi iadesinin ödendiği tarih, Cumhuriyet Halk Partisinin hükümet olduğu tarihlerdir. İhracatın yapıldığı tarihte, Sayın Süleyman Demirel'in kurmuş olduğu hükümet yoktur; ben, Maliye Bakanı değilim; Sayın Başol Ticaret Bakanı değil. Cumhuriyet Halk Partisi Hükümeti zamanında başlanmış bitmiş bir fiil vardır. İhracata siz müsaade edeceksiniz, vergi iadesini siz ödeyeceksiniz, ondan sonra iktidardan düşeceksiniz. Bu fiiller doğru veya yanlış; bu fiili ika edenle birlikte ika etmiş olacaksınız; iktidardan düştükten sonra şikâyet edeceksiniz, «Burada suiistimal var» diye. Şikâyet ettiğiniz anda, o andaki hükümet bu meseleye el koyacak, yarın araştırarak, «sizin zamanınızda yapılmış olan muamele doğru mu, yanlış mı?» diye. Araştırmıştır, «sizin zamanınızda yapılmış muamele doğru mu, yanlış

mi?» diye araştırmıştır. Yanlış çıksaydı ne olacaktı? Yanlış çıkınca, evvela, «İhracatı yaptım» diye iddia eden kişi suçlanacaktı; ondan sonra, bu ihracata belge veren, gümrükten bunun çıkışına müsaade eden ve vergi iadesini ödeyen, yani o zamanki Hükümet, yani o zaman Sayın Başbakan Ecevit, Sayın Maliye Bakanı Deniz Baykal, Sayın Gümrük ve Tekel Bakanı Türkmenoğlu. Çünkü, onların bakanlığını ilgilendiriyordu yapılan muameleler. Biz o zaman iktidarda değildik ki, bu muameleler bizim zamanımızda cereyan etmemiştir ki. Yine, önce yapılan Gensoruda, bu konunun Cumhuriyet Gazetesinden çıkmış olduğu tarihte hemen tahkikine emir verildiğini, üri müfettişe filan değil, teftiş heyetine; bir haftalık bir süre tanıyarak değil, fakat, «Mümkün olduğu kadar acele bu işi bitiriniz» talimatını vererek, «Sürüncemede bırakmayınız» diyerek, «Böyle meselenin de uzun boylu sürüncemede kalmasında Türkiye Büyük Millet Meclisinin huzuru bakımından hayır yoktur» diyerek. Acele tahkikatı istemek, elbette ki, o zamanki hükümetin vazifesidir. Bunun neticesinde bizim vermiş olduğumuz talimat bizim Hükümetimizin zamanında hazırlanmış olan tahkikat sonucunda, gerçekler Türk adaletine intikal ettirilmiş; Türk adaleti de, gerekli sonuçlara varmıştır. Kimin zamanında yapılan hadiseyi? Sizin zamanınızda yapılan yolsuzluğu bizim zamanımızda dürüst bir şekilde tetkik ettirerek. ve iki sene evvelki Gensoruda şunu iddia etmişizdir, dosyayı buraya koyarak, iki sene önce şunu iddia etmişimdir. Yapılması icap edip de, eksik olan ne vardı? Bunda kesin iddialıyız, bunu gösteriniz demişizdir. Gösteremediniz. Bunu sadece bir siyasî istismar konusu yapmak istiyorsunuz. Biz, görevini yapmış insanların huzuru içindeyiz. Bizim zamanımızda işlenmemiş olan fiillerin hesabını bizden sormaya kalkıyorsunuz. Sizin zamanınızda işlenmiş bir fiil, suçlusu, fiili işleyen, suça ortak olan ise, bu fiilin işlendiği zamanda sorumlu olan kişilerdir. İşte, meydana çıkan bu Yahya Demirel'i mahkûm ettiren raporu hazırlayan, o zamanki Maliye Bakanı ve Maliye Bakanlığı teşkilâtıdır. Eğer, bir himaye ithamınız varsa, meydana gelen sonuçtan himaye mi çıkıyor, bir başka şey mi çıkıyor? Elinizi vicdanınıza koyarak düşünün. Dünyanın hiç bir parlamentosunda bu seviyede bir iftiraya şimdiye kadar tenezzül edilmemiştir. Vicdanlara, akla, izana sığmayacak şekilde bu mesele ortaya konmuştur, Ancak, Yüce Meclisi, siyasî hasımlarınızı iftira yoluyla ve bu iftiranın sonunda oyla tasfiye etmek gayretlerinde görünüyorsunuz. Fiili işleyen, ceza mı görmüştür? Bu fiil işlendikten sonra sizin Hükümetiniz yakamadıysa, muhalefet olarak biz mi yapalım? Biz mi yapalım muhalefet olarak? Sizin Hükümetiniz, suiistimale müsaade etti, sorumlusu biz olduk; sizin Hükümet, adam kaçırır, sorumlusu biz oluruz Kendi yeriniz iktidar veya muhalefet mi? Yerinizi lütfen iyi tayin ediniz, iyi tayin ediniz yerinizi. Biz şunu iddia ediyoruz: Yapılmış olan tahkikatta her hangi bir eksiklik göstermek imkânınız varsa, Devletin arşivi elinizdedir, buyurun gösterin, buyurun gösterin, «yapılması icap eden bir şey vardı da, eksikti» diye biliyorsanız, buyurun burada bunu söyleyin ve sorumlusunu hep beraber mahkemeye sevk edelim. Yeniden iddia ediyoruz ki, o zaman yapılmış

olan tahkikatın ötesinde hiç bir kimsenin yapabileceği başka bir şey yoktu. Vazifesini yapmış insanların huzuru içindeyiz ki, sizin» Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni siyasî istismarlara vasıta edememeniz için ben bu beyanlarda bulunuyorum. Bu konu, bu fil hangi zamanda işlendiyse, o zamanın Başbakanı hakkında bir soruşturma talebi konusu olarak Türkiye Büyük Millet Meclisine getirilmiştir; Adalet Partisi grupları talep etmişlerdir, «Gelin bu soruşturmaları birleştirelim» diye; Cumhuriyet Halk Partisi Grubu buna razı olmamıştır. Sayın Ecevit ve Hükümeti hakkında bir soruşturma istenmiştir bu konu için. Geliniz, bu konuyu da soruşturma konusu yapanın ve aynı dosya içinde birleştirenin. «Kimdir suçlu, kimdir suçsuz? Fail kimdir? Kim, kimi himaye etmiştir?» Bunu ortaya koyalım. Eğer buna cesaret edemiyorsanız, eğer buna cesaret edemiyorsanız, maksadınız sadece siyasî istismar olacaktır, siyasî istismar... Temayüllerinize veya arzularınıza kendimizi uyma mecburiyetinde hissetmiyoruz. Bu anda, Türkiye Büyük Millet Meclisinde, istediğiniz kararı çıkartabilecek ekseriyette olduğunuzu ifade ediyorsunuz. Gelin, eğer bunu da yapamıyorsanız, yani Sayın Ecevit'in soruşturması ile bunu birleştirme cesaretinde değilseniz; gelin, bu ekseriyetinizi, bu sayı üstünlüğünüzü kullanın, kararı verin; Yüce Divana sevk etmek için kararı verin. Kullanın gücünüzü, varsa bir gücünüz, varsa bir cesaretiniz. Sizden oy istemiyoruz. Büyük Millet Meclisinin. Sayın Başkan, değerli milletvekilleri, ben sadece hafızaları tazelemek için, konunun ne olduğunu özetledim. Cumhuriyet Halk Partisi Grubu yöneticilerinin, kendi hükümetlerinin aczini savunamamanın ezikliği içinde, gruplarına moral vermek için.”.

4 Mayıs 1978 tarihinde yapılan 141 inci birleşiminde Doğu ve Güneydoğu bölgelerinin sorunları konusundaki Genel Görüşmeye devam edilmiş ve ilk söz hakkını şahsı adına Nurettin Yılmaz (Mardin) almış ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁴⁸

“Sayın Başkan, Değerli Arkadaşlarım; Geçen celsede, Doğu ve Güneydoğunun geri kalmışlığı üzerinde yapılan görüşme üzerinde şahsım adına söz almış bulunuyorum. Genel Görüşme önergesini tetkik ettim; geri bırakılış nedenini soruyor ve bunu araştırıyor. Oysa ben bu kelimeyi yanlış buluyorum, Doğu ve Güneydoğu geri kalmamıştır. Özellikle söylüyorum, Doğu ve Güneydoğu özellikle geri bırakılmıştır. Bu şekilde tavzihle Meclisin huzuruna çıkmış olsaydı, Doğu ve Güneydoğunun gerçekten neden dolayı geri bırakılmış olduğu açıkça ortaya çıkacaktı. Görüyoruz; petrol Doğuda çıkıyor, Batman'da çıkıyor. Doğunun yolları tamamen toz ve çamur içerisinde, Doğu yolsuz. Fosfat Mazıdağ'da, Doğuda çıkar, bakır Doğuda çıkar, demir ve linyit kömürleri Doğuda çıkar; Doğuda fabrika yok ve Doğulu işsiz ve sefil. Enerji Doğudan çıkar, Keban'dan; Doğunun büyük ekseriyeti karanlıktadır. Keban ta Edirne'ye kadar aydınlık verir ve Doğu hâlâ karanlık içerisinde yaşıyor.

⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B 141 (04. 05. 1978), ss. 487-490

Türkiye'nin en büyük nehirleri Dicle, Fırat, Araş Doğudadır. Doğu halkı çamurlu ve kurtlu su içmekte, toprakları hep kurak olup, susuzluktan Doğu halkı sağa sola göç etmektedir. Büyük, tarihi Mezopotamya ovasının Güneydoğuda olmasına rağmen, ziraat ilkeldir, halkı açtır ve de sefildir. Doğu ve Güneydoğu Türkiye'nin bir parçası olduğu halde, neden geri bırakılmıştır? İşte sorun buradadır. Kasıtlı bırakılmıştır. Bunu söyleyeceğim Sayın AP'li arkadaşlarım; kasıtlı bırakılmıştır; belgeleriyle söyleyeceğim, lütfen beni dinleyiniz ve bu nezaketi gösteriniz. Eğitim ve yatırımlar neden Doğuya götürülmemiştir? Bu kadar potansiyel Doğuda olmasına rağmen, İzmir'in bir kenti, bir kasabası, bir köyü kadar olamıyor. İşte bunda kasıt vardır. Kasıt olduğunu, lütfen dinleyerek, nezaket göstererek anlayınız ve sizler de biliniz. Parçalamıyoruz, sizler parçalıyorsunuz. Sizler parçalıyorsunuz, sizler bu ülkeyi parçalıyorsunuz! Sayın Başkan, özellikle bu sataşmalar üzerinde durarak lütfen dikkate alınız. Yüreklilikle şimdiye kadar, maalesef yıllardan beri Doğu ve Güneydoğunun sorunları, geri kalmışlığı, bırakılmışlığı ve bırakılmışlığı burada söylenmesine rağmen, maalesef yüreklilikle bu olayın üzerine kimse varamamıştır. Bu tarihi celsede beni lütfen dinleyin, sizlere tarih» belgeleri söyleyerek, açıklayarak anlatacağım ve sizler de inanarak, bundan sonra hiç olmazsa hatalarınızı düzelterek Doğunun tek neden, arkadaşlarım, Doğu ve Güneydoğunun geri bırakılmışlığının tek nedeni, etnik nedenlerdir, etnik nedenlerdir arkadaşlarım. Eğer bu etnik nedenler olmasaydı, bu büyük potansiyele sahip olan Doğu ve Güneydoğunun geri kalmışlığı bugün burada sorun olamazdı. Onun için bu etnik nedenlerden korkmayınız; bu bölücülük laflarından korkmayınız ve çekinmeyiniz. Hepimiz sizler kadar bu vatanın evladı, bu vatanın birliği ve bütünlüğü için canımızı yıllar evvel feda etmiş ve feda etmeye azmetmiş olan kişileriz, Doğu halkının çocuklarıyız. Bakınız, İsmet Paşa Lozan Anlaşmasında ne diyor? Lütfen dinleyiniz, tarihi bir konuşma yapıyoruz, lütfen dinleyiniz. Diyor ki Lozan Anlaşmasında İsmet Paşa; «Kürtler eskiden beri kendi istekleriyle Türk yönetimine geçmişler ve mukadderatlarını Türklerinkine bağlanmışlardır. Yüzyıllardır Türkler ve Kürtler âdet, din, ahlâk birliği ile birbirlerine bağlıdırlar. Görenek bakımından da ortak bağlarla birleşmiş olarak tam bir uyum içinde yaşamaktadırlar. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, Türklerin olduğu kadar Kürtlerin de Hükümetidir. Çünkü, Kürtlerin gerçek ve meşru temsilcileri Millet Meclisine girmişler ve Türklerin temsilcileriyle aynı ölçüde ülkenin hükümetine ve yönetimine katılmaktadırlar.» Lütfen bu gerçekleri biliniz ve ona göre hareket ediniz. Bırakınız, dinleyin şimdi. Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın da söylevinden sizlere aktarmalar yapacağım: Sayın İsmet Paşa devam ediyor: «Kürtler, Türkiye'de her zaman yurttaşlık haklarından yararlanmışlardır. Siyasal ve sosyal bakımlardan her zaman işbirliği yaptıkları Türk Hükümetini hiçbir zaman yabancı bir hükümet saymamışlardır.» Ve öyle kabul ediyoruz sayın milletvekilleri. «Böyle bir durumda, kendilerini temsil edemeyecek bir hükümet ve Parlamentoda uzaktan yönetilecek ülkelerinin

kaderi üzerinde hiçbir gerçek etkileri olmayacağını Kürtler çok iyi bilmektedirler. Yurttaşlık haklarını ve yetkilerini kapsamayacak olan ve sözde özerk bölgelerinin halklarına tanınacağı söylenen haklar, Türk soyu gibi üstün bir soyu hiçbir zaman tatmin etmeyecektir.» Bunu, İsmet Paşa Lozan Konferansında söylüyor. (Cemil Bırsel, Lozan Anlaşması; Seha Meray, Lozan Konuşması, Belgeler; bakın cilt I.) Bunu, isteyen arkadaşına her zaman verebilirim. Sayın milletvekilleri, Doğu ve Güneydoğunun geri bırakılmışlığına neden bu kadar özen gösteriyorsunuz? Oysa, lider olarak kabul ettiğiniz Gazi Mustafa Kemal Paşa ve İsmet İnönü'nün yolundan ne olur gidiniz. Devam ediyor, ayrıca, son savaşlarda Kürtlerin kötü dövüşmüş oldukları iddialarına cevap veriyor Sayın İsmet Paşa: «Türk Temsilciler Heyeti, dünya savaşma ve bağımsızlık savaşına katılmış Türk Ordusunun bütün komutanlarının, yurdun kurtuluşu için Kürt halkının yaptığı hizmetleri ve katlandığı fedakârlıkları saygı ve hayranlıkla söylemeyi bir ödev bilmektedir.» Bunu kim söylüyor? Lozan'da İsmet Paşa, Türkiye'nin haklarını korurken söylüyor. Kürtlerin Türklerden hiçbir zaman ayrılmak istemediklerini beyan etmek için söylüyor. Aynı şekilde, bugünkü Devletin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Paşa, (Nutuk, cilt: 3, vesika 264) 1 Teşrinisani (Kasım) 1922'de, Saltanatı Milliyetin tahakkukuna dair Büyük Millet Meclisinde cereyan eden tarihi celsede şöyle konuşuyor: «Meclis-i âlinizin mevcudiyetiyle tahakkuk eden bir şekli, bir hakikati tekrar mevzubahis etmek istiyorum. Şekli idarenizde mündemiç bulunan hakikat, Türkiye halkının mukadderatına bilfiil ve bizzat vaziyet olmasıdır.» Ve devam ediyor Gazi Mustafa Kemal Paşa, «Türkiye Devletinin istiklaline son veren, Türkiye halkının hayatını, namusunu, şerefini imha eden, Türkiye'nin idam kararı ayağa kalkarak bütün endamı ile kabul etmek istidadında kim olabilir?» diyor ve Meclis, «Vahdettin, Vahdettin, Vahdettin» diye cevap veriyor. Şimdi muhterem milletvekilleri, aynı oyunlar bugün Türkiye'de yine oynanmaktadır. Kürtlerden bahsedilmek suretiyle, Kürt İsyanından bahsedilmek suretiyle Doğuda ve Doğu halkı üzerinde faşizan bazı baskıların yaratılmak istendiğini görüyoruz. Savaş yıllarında ısrarla ve titizlikle üzerine eğilinen ve Kurtuluş Savaşının kazanılmasında en büyük etken olan Türk ve Kürt kardeşliğinin, günümüzde «Kürt yok» şekline dönüşmesi ve Kürt olmaktan dolayı insanların horlanması, baskı görmesi, Kürtlerin varlığından söz edenlerin işkence görerek ve suçlanarak yargılanması, affedilecek bir olay değildir. O günlerde, birliği korumak için üzerinde özellikle durulan Kürt - Türk kardeşliğinin bugünlerde inkar yoluna gidilmesini, egemen sınıfların tezgâhladığı bir oyun ve ancak faşist ve şovenist bir düşüncenin mahsûlü olarak kabul edebiliriz. Bu, açıkça Atatürk'e, İnönü' ye ve tarihe karşı gelmedir ve ihanettir. Muhterem arkadaşlarım, Türk olmak, Müslüman olmak, Kürt olmak ve Türkçü olmak, Turancı olmak, Müslümancı olmak, bir Müslüman devletini kurmak ve bir Kürt devletini kurmak, bunlar başka başka deyimlerdir. Bugün halkımızın büyük bir kesimi olan Müslüman olmak hiçbir zaman suç olmadığı gibi; bir dünya Müslüman devletini kurma

eğilimi içinde olmak suçtur ve Müslüman olmak demek ki, bu şekildeki bir Panislamizm ile hiçbir zaman aynı şekilde, aynı çizgide görülmemelidir ve görülemez. Bir Türk olmak nasıl ki bugün hiçbir zaman suç değilse ve olamazsa, bir Turancı, Türkiye içerisinde bulunan tüm ırkları saf dışı bırakıp bir dünya devleti kurma eğilimi içerisine girmek nasıl ki bugün suçsa; Türkiye'de Kürt olmakla, bir dünya Kürt devletini kurmak ve hele Türkiye'de bir Kürt devletini kurmak eğilimi içinde olmak da bambaşka şeylerdir ve biz bunları hiçbir zaman kabul etmiyoruz ve bunların karşısındayız arkadaşlar. Tüm bunlara rağmen, geçmiş hükümetler bu halka her nedense kuşkuyla bakmışlardır, güvenilememişlerdir. Bazı bağnaz, çağdışı şovenistlerin gerçek dışı bilgileriyle...Sanki bir Kürt devleti pek yakında ve hemen kurulacakmış gibi bir hevese kapılmışlardır, kapılmaktadırlar ve Doğuya göre, Doğuya karşı bu hisle hareket etmektedirler. Malatya'da adice bir cinayet işlenir; buna bir Kürt isyanı denir. Bizim bildiğimiz bir isyan, bir halkın muayyen bir hedefe ulaşması için silahlı olarak devlet kuvvetlerine karşı bir harekete geçmesidir. Oysa Malatya'da halk, birbirlerine karşı harekete geçmişlerdir. Evi, dükkânı yakılan halktır. Burada Devlet bir hakemdir, bir ortacıdır, bir tarafsızdır. Niçin burada bazı karanlık çevreler Malatya'daki olayları bir Kürt isyanı olarak nitelendiriyorlar? Burada Kürt isyanı vardır diyenler, Türkiye'de Kürt isyanının olmasını isteyen bedbahtlardır arkadaşlarım. Bazı provokasyonlara asla gelmeyecektir halkımız. Sağduyunun karşısında, sevinçleri kursaklarında kalacaktır o karanlık çevrelerin. Hiçbir güç halkımızı Türk kardeşlerinden ve Türkiye Devletinden ayıramaz. Her nevi ajan ve provokatörlere halkımız müteaddit imtihanlarla cevap vermiştir ve verecektir. Türkiye'nin bölünmesi hiçbir zaman söz konusu olmayacaktır. Bunu herkes bilmelidir arkadaşlarım. Türk Milliyetçisi tarihçi Osman Turan, 1070 yıllarında Anadolu'ya gelen Selçuklu Türklerine, Mervani Kürt Hükümdarı Mir Ahmet tarafından 10 bin Kürt'ün Malazgirt Ovasına kendilerine yardımcı olarak gönderildiğini itiraf etmiştir. Kırım savaşlarında Ruslarla çarpışan Kürt alaylarının, anıları hâlâ silinmezken, bunlara kötü gözle bakmak ihanet olmaz mı arkadaşlarım? Hamidiye alaylarında, Balkanlarda, Osmanlıların ve Türkiye'nin geleceği için kahramanca çarpışarak şehit olan evlatlarına bölücü ve ayırıcı diyenler acaba ecdatlarını rahatsız etmezler mi? İstiklal Savaşında, Kore'de ve Kıbrıs'ta Türk kardeşleri ve Türkiye için çarpışanları bölücü olarak tanımlamak, ihanet etmek, acaba bunlarla birlikte şehit olan ecdatlarının kemiklerini sızlattır mı? Halkımız bölücü ve ayırıcı değildir. Objektif gerçekler ve ilmi verilere rağmen, halkımızın tarihini ve bugünkü Devletimizin kuruluşundaki aktif rolünü unutanlar ve iftira edenler, ancak ve ancak bölücüdürler. Provokasyonları ve hatta ajan provokatörlükleri dahi, bölücü duygu ve isteklerini tatmin edemeyecektir. Gelişmekte olan toplumlarda çeşitli fraksiyonların olması, sosyolojik, doğal sonuçlardır. Atılan bazı sloganlardan bölge halkımızın muhatap edilmesine ve kaderi üzerine dil uzatılmasına asla tahammülümüz yoktur ve olamaz. Türkiye'nin hasta adam olarak görüldüğü

dönemlerde Türk kardeşlerine hayat şıngasını vuran, ona içtenlikle sahip çıkan ve Türkiye Devletinin kurulmasında temelini harcına kanlarını seve seve akıtan halkımıza ve bölgemize «Türkiye'den ayrılıyor, parçalanıyor, bölünüyor» diyenler, halkımızı tanımayanlardır; halkımızı, bölmek isteyen bedbahtlardır. Bu nedenle... Bitiriyorum, son cümlemi söylüyorum. Bitiriyorum, sizler de bunu lütfen kabul ediniz, başka bir şey söylemiyoruz. Bu nedenle halkımıza kuşkuyla değil, inanç ve güvenle; kin ve nefretle değil, sevgi ve şefkat duygularıyla bakan; halkımızı Türkiye'den ayrılmaya hazır değil, ayrılmaz bir parçası sayan ve bu duyguları taşıyanlar, ancak ve ancak Doğu ve Güneydoğu Bölgesine bakabilirler ve onun geri kalmışlığına çözüm yolu getirebilirler. Bu hislerden mahrum olan kim olursa olsun, Doğu ve Güneydoğu daima geri bırakılacaktır. Hepinize saygılar sunarım, teşekkür ederim Sayın Başkan.”

Nurettin Yılmaz (Mardin)'ın konuşmasından sonra söz alan Hasan Cemalettin Ezman (Bingöl) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁴⁹

“Güzel bir yurdumuz vardır. Yurdumuz, doğusuyla batısıyla, kuzeyiyle güneyiyle, ortasıyla şirin ve güzeldir ve her bölgemiz, kaynaklarıyla diğer bölgeleri tamamlar, tamamlayacak güçtedir; fakat ne var ki, bu güzel yurdumuzun yine güzel olan 2 bölgesi (Doğu ve Güneydoğu Anadolu diye isimlendirdiğimiz 2 bölgesi) bugüne kadar beşeri sebeplerle, beşerî ihmallerle geri kalmıştır. Bu geri kalmışlığı arkadaşlarım istatistik göstererek vurguladılar. Ben bunlardan birkaç tane çarpıcı misal üzerinde bir kere daha durmak istiyorum. Bunlardan, Sayın Fehim Adak'ın dün ifade ettikleri gibi, işsizlik, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da diğer bölgelerimize nazaran 20 misli fazladır. Şahıs başına Millî gelir Doğuda, Batıdakine nazaran 70 misli noksan ve yine çok önemli bir örnek, Doğuda 80 bin ailenin yıllık geliri 2 500 Türk Lirasıdır. Çok şükür, Türkiye'mizin şahıs başına düşen gelirinin 800 ila 1000 doları bulunduğu bir zamanda, yani ortalaması 20 bin Türk lirasıyken, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da, çok değerli ve bilgisine inandığım Sayın Fehim Adak'ın tetkik ettikleri ve ortaya çıkardıkları istatistiğe göre, Doğuda bir aile 2500 lirayla geçiniyor 80 bin aile bu durumdadır. Arkadaşlar, bu durum karşısında gerçekten durup düşünmemiz lâzımdır ve daha fazla da bu işi geriye atmamız lâzımdır. Bu, kardeşliğin gereğidir; bu, tarihin gereğidir ve bu güzel yurdumuzun bize yüklediği bir mecburiyettir, bir vecibedir. Gene kendi ilimden bir iki misal daha söylemek istiyorum: Bingöl Kıbrıs büyüklüğündedir; 330 tane köyü vardır, sathı aşağı yukarı öyledir. Bugün Bingöl'de elektriği yanan tek köy yoktur ve gene benim bulunduğum kaza (Bingöl'ün Kiğı Kazası) 60 bin nüfusludur. Tek bir doktoru vardır ve bu tek doktor da, insan olarak zaman zaman izne çıkar, rapor alır, şu olur, bu olur... Çok zaman tek doktor da bulunmaz. Kiğı tek bir doktorla idareye mahkûm edilmiştir. Bunları çarpıcı örnekler olarak yüksek huzurunuzda bir kere daha belirtmek istiyorum, arkadaşlarının verdiği değerli istatistiklere

⁴⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B 141 (04. 05. 1978), ss. 490-493

ilâveten. Gene, Sayın Köy İşleri Bakanım da burada, onun da dikkatini bir noktaya çekmek istiyorum; Doğuda en geri kalmış, -sosyoekonomik bakımdan, arkadaşlarımızın verdiği bir istatistiği Sayın Bakanın da dikkatlerine arz etmek istiyorum - % 28,8 ile Hakkâri, % 28,2 ile de Bingöl en başta geliyor. Bunu da Sayın Bakanıma bir vesileyle duyurmak istiyorum. Şimdi arkadaşlar, Doğu niçin bu kadar geridir; acaba tabiatın kusuru mudur, bunun üzerinde duralım. Tabiatın kusuru değildir. Çünkü, demin sayın arkadaşımızın da ifade ettikleri gibi, bugün değil, teknolojinin, tekniğin bu kadar ilerlediği bir çağda değil, eski çağda, bu Doğu ve Güneydoğu Anadolu Mezopotamya medeniyetini kurmuştur, Çağın en ileri medeniyetini kurmuştur; Sularıyla, madenleriyle, bol miktarda hububat yetişen ovalarıyla..Bugün ise maalesef, şu 20 nci yüzyılda ve tekniğin bu kadar ilerlediği bir çağda, bu kadar acı bir manzara arz etmektedir. Bu ovaların maalesef kenarında oturuyoruz; fakat el atmıyoruz zengin kaynaklarına. Büyük maden kaynakları vardır, henüz madenleri aranmamıştır. Bingöl'de, Urfa'da, Tunceli'de yeraltında ne vardır, bunun doğru dürüst tetkiki yapılmamıştır ve bunları biz bilmiyoruz henüz. Bugün artık yeraltı durumu bilinmeyen bir başka yurt köşesi, başka bir dünya köşesi kalmamıştır diyebilirim; ya üzerinde oturan insanlar veya diğer milletler mutlaka bunun tetkikini yapmışlardır. Ama maalesef Anadolu'muzda biz bugüne kadar petrol var mı yok mu sağlam olarak bilmiyoruz, maden var mı yok mu sağlam olarak bilmiyoruz. Toprak altı zenginliklerimizi maalesef net olarak bilmiyoruz. Aslında benim memleketim Kiğı'da bundan yüzlerce sene evvel Kanuni Sultan Süleyman zamanında demir ocakları işletilmiş ve oradan çıkarılan demirden Erzurum'da top güllesi yapılmıştır. Bugün onların mağaraları duruyor, o maden ocakları duruyor; ama uzun zamandan beri kimse uğrayıp da; insanlar ne yaptılar, buradan ne çıkardılar diyen ve soran hiç kimse yoktur. Bingöl'de demin arz ettim, bir tek köyde elektrik yoktur; ama yalnız, Bingöl'ün Peri Çayı üzerinde, ilk yapılan etütlere göre 500 milyon kilovat saatlik, son derece ekonomik bir elektrik santrali kurmak imkânı vardır ve bunun maliyeti 2,5 milyardır. 500 milyon kilovat saatlik bir enerjiyi senede devlete katmak imkânına sahip iken, maalesef gene kenarında oturuyoruz ve üzerine gitmiyoruz, Murat'ın bir kolu olan bu çayın üzerindeki baraja bakmıyoruz; ama Sovyetlerden, Bulgaristan'dan elektrik istiyoruz ve bunu başarı sayıyoruz. Maalesef, milletimiz bu durumdadır ve buna mahkûm edilmiştir. Geniş maden kaynaklarımız, el atmamızı bekliyor. Hepinizin bildiği bir hususu bir daha ifade etmek zorundayım ki, bütün köyleri elektriksiz olan bu bölgede yalnız Fırat - Dicle havzası 20-25 milyar kilovat saat enerji temin edecek kapasitededir. O halde ne duruyoruz? Bütün iyi niyetlere ve edebiyata rağmen, yine de olduğumuz yerde duruyoruz. O halde, bu memleketi idare eden politikacılar, bu memleketi idare eden Maliyeciler, bu memleketi idare eden ekonomistler, velhasıl bütün sorumlular kusurludurlar, suçludurlar veya beceriksizdirler. Bu imkânları memleketimize getirmemekte veya bunları getirme güç ve kabiliyetinden yoksundurlar. Bir kör daire dönüp duruyor; bu ne

zamana kadar döner, bilemeyiz. O halde arkadaşlar, ne yapmalı? Evvela devlet yatırımları artırılmalıdır. Ülkemizde özel yatırımlar da bir genişlik kazanmıştır, ama özel yatırım Doğuya gitmez; Çünkü altyapı yok, çünkü imkânları kıttır. O halde, biz ilk safhada her şeyi devletten beklemek zorundayız, devlet yatırımlarını Doğuya kaydırmak zorundadır, Batıya nazaran. Çünkü Batıda özel teşebbüsün de yatırım yapma imkânı vardır, ama henüz Doğuda bu yoktur. Özel teşebbüsün Batı bölgesinde para kazanma imkânı vardır, daha az riskle çalışır ve böyle olunca da, özel teşebbüs elbette Batıda kalacak ve Batı kalkınacaktır; ama Doğunun da birlikte kalkınmasını düşünmemiz lazımdır, bunu daha fazla geciktirmemek lazımdır. Vatan bir bütündür, bir organizmaya benzer. Bir parmak hasta olduğu zaman bütün vücudu ateş kaplar, bütün vücut rahatsız olur. O halde, bir yer rahatsızsa, bütün vatan rahatsız demektir arkadaşlar. Batıyı kıskanmıyoruz, esasında Batıyı da yeni bir hızla kalkındırmak lazım. Arada da, bunun için de kafamızı işletmemiz lazım. Bunun için de daha geniş görüşlü olmamız lazımdır. Bu vesile ile bir noktaya temas etmek istiyorum. Bizde bir yabancı alerjisi vardır; yabancı sermayeye karşı alerji vardır, yabancı krediye karşı alerji vardır, yabancı teknolojiye karşı alerji vardır, haklı - haksız alerji vardır. Hâlbuki düşünmek lazımdır ki, bir Bulgaristan, kalkınmak için Sovyet Rusya'dan yardım almıştır. Yıkılmış bir Avrupa, tekrar kalkınmak için Amerikan sermayesine el atmıştır ve buna karşı alerji duymamıştır. Bir Sovyet imparatorluğu, Sibiry'a'yı işletmek için, pekâla Japonya'ya el atmak durumuna, gerçeğine başını eğebiliyor. Ama biz bize yetersiz ve biz bize benzeriz dediğimiz zaman, 3 milyon işsiz bizi boğuyor. Her gün kapılarımızda görüyorsunuz arkadaşlar. Biz bir kazaya gittiğimiz zaman bürokratlarımızın plânlamacılarımızın karnı toktur, ama o işsiz vatandaşımızı niçin düşünmüyoruz. Her gün kapılarımıza onlarca, yüzlerce vatandaş geliyor; «Bana bir iş, bir hademelik, 3 000 liralık bir iş» diyor. Ama, plâncılarımızın ve ekonomistlerimizin, demin dediğimiz gibi bu noktada da daha geniş çapta kafalarını çalıştırmaları lazım. «Bizim elimizde bu var, bu kadar yaparız» demeye hakları yoktur. Bütün dünya ilerliyor. Arkadaşlar, bir şeyi yine yüksek huzurlarınızda belirtmek istiyorum. Biz gerçeklerden uzaklaşıyoruz. Bugün Irak'ta. Suudi Arabistan'da, İran'da, Ürdün de işsizlik yoktur arkadaşlar. Vatandaşlarımız İran'da çalışmak için can atıyor; Irak'ta çalışmak için can atıyor. Neden? Çünkü onlar kaynaklarını değerlendirdiler, Onlar kendilerini yabancı alerjisine kaptırmadılar. Bir şey arz etmek istiyorum: Libya'da eğer Batı teknolojisi olmasaydı; Albay Kaddafi Libya petrollerini işletebilir miydi? Tezgâhı kurduktan sonra bir Albay Kaddafi çıkıp, buyurun yolunuz açıktır, dedi. Bugün Libya kendi başına bizim kadar müstakil, emperyalist devletlere en az bizim kadar kafa tutuyor. Ama iş, Arap tekniğine Arap sermayesine kalsaydı, Libya'da bu imkânı yaratmak mümkün müydü? Hiç mümkün değildi. O halde, Doğuya özel fonlar, Doğuya devlet yatırım lazımdır ve bunu her şeyi ile beslemek lazımdır. Hiç kimsenin, kimseyi kötülemeye hakkı yoktur, geçmişteki

bütün iktidarlar bu noktada kusurludurlar. CHP'li olsun, AP'li olsun, tüm geçmiş kastediyorum arkadaşlar, herkes kusurludur. Herkes keldir, herkes foduldur. Bu gerçeğe eğilmezsek Doğu problemini halledemeyiz, Doğunun geri kalmışlığını halledemeyiz, hiç kimsenin kimseyi kötülemeye hakkı yoktur arkadaşlar. Ama ne var ki, geçmişte yanlış politikalar izlenmiştir, ama bundan sonra izlemeyelim. Geçmişte demin de dediğim gibi - herkes kusurludur, herkesin bu kusurda hissesi vardır, payı vardır, kimsenin kimseyi kötülemeye hakkı yoktur. Elbette ki, son zamanlarda bazı davranışlar olmuştur, ama bunlar kifayetsizdir, bunlara teşekkür ederiz, ben Doğulu olarak teşekkür ederim ama ne var ki kifayetsizdir, inşallah bundan sonraki iktidarlarımız, Halk Partisi İktidarı veya demokratik yoldan diğer iktidarlar inşallah daha gerçekçi, daha olumlu bir şekilde, daha geniş çapta ve daha insafli olarak bu işe eğilirler de bu zarureti takdir ederler, gerçekten ıstırap duymamız lazım gelen bu manzarayı düzeltirler. Aksi halde, Irak ilerliyor, Azerbaycan ilerliyor, Kafkasya ilerliyor, Bulgaristan ilerliyor, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu veya Anadolu'nun - bazı parçaları diyeceğiz - geri kalmış yöreleri bütün Orta Doğuda sırtan bir gerilik örneği olarak sırtmaya devam edecektir arkadaşlar. Bütün partiler bu mevzuda elbirliği ve fikir birliği halindedirler. Bir Doğulu olarak bundan gurur duyuyorum, bir Doğulu olarak bu yönden bütün liderlere, bütün parti yöneticilerine ve bütün partilere teşekkür ediyorum; ama bu işlerin, bu iyi niyetin bu faaliyetin yalnız lafta ve edebiyatta kalmaması şartı ile. Hepsinin, her birinin, kendilerine sıra geldiği zaman, gerçekten, bu geri kalmış yörelerimize, gerçekten fiilen yürümeleri ve bunun için her türlü alerjiden, birbirini kötüleme durumundan vazgeçerek bu işe eğilmeleri lazım. Bunun için de. Sayın Başkanımın yüksek müsaadeleriyle bir şey daha söylemek istiyorum. Bunun için de barışçı olmamız lazım, dünyanın gerçeklerini iyi görmemiz lazım, komşularımızla münasebetlerimizi iyi kurmamız lazım. Silahlanma yarışının devam ettiği yerde ekonomik kalkınma olmaz arkadaşlar. Dış münasebetlerimizde de gerçekçi olmamız lazım. Ne vereceksek beraber verelim, birbirimizi kötülemeyelim; AP'lisi CHP'lisi ve diğer partilisi, birbirimizi kötülemeyelim; hep aynı adil noktayı bir arada bağlayalım. Ama ne verebiliriz, bunu beraber hesaplayalım, beraber imzalayalım. Bunu yaparken de, ne alabiliriz, karşı taraf ne verebilir, adil nokta, adil çizgi nedir, bunu dahi hesaplamamız lazım. Karşı taraf da ne verebilir; çünkü barış esastır ve barış lüzumudur. Bu noktada da elbirliği ıstırham ediyorum. Aksi halde Türk halkının, Anadolu ve Trakya halkının, bu kardeş halkın, bu hep beraber olan halkın vebali hepimizin sırtında; bütün politikacıların, bütün partilerin, bütün liderlerin ve hepimizin hepimizin, düşünebilen her vatandaşın ardındadır. Saygılarımı sunarım.”

Hasan Cemalettin Ezman (Bingöl)'ın konuşmasından sonra Hükümet adına söz alan İşletmeler Bakanı Kenan Bulutoğlu (Samsun) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁵⁰

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin sayın üyeleri; Urfa milletvekili Salih Özcan ve 9 arkadaşının, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin sorunları konusunda vermiş oldukları Genel Görüşme önerisi, bu bölgede geçmiş dönemlerde uygulanmış olan hükümet politikalarının yetersiz kaldığının somut bir delildir. Eğer bu politikalar yeterli olsaydı, bugün burada Güneydoğu Anadolu’nun ve Doğu Anadolu’nun sorunlarını bir Genel Görüşme çerçevesi içinde tartışıyor olmazdık. Bu Genel Görüşme, geçmiş iktidarların yetersiz politikalarının yerine, daha olumlu ve derde deva olacak yeni politikaların uygulanmasına ışık tutmak bakımından büyük bir önem taşımaktadır; bu açıdan Yüce Meclis üyelerinin fikirlerini almak bakımından, teşhislerini öğrenmek bakımından önem taşımaktadır. Değerli arkadaşlarım; eğer bugün bir Doğu sorunu varsa, bu sorunun arkasında yanlış kalkınma politikası vardır. İkinci Dünya Savaşından sonra Türkiye’de sanayileşme hareketi, genellikle kırsal kesimi bir kenara itmiş, büyük kentleri, büyük şehirlerdeki sanayileşmeyi ön plâna almıştır. Plânlı döneme geçildiğinde, birinci Plânda Doğu Anadolu’nun, Güneydoğu Anadolu’nun kalkınma sorununa ağırlık verilmiş; fakat daha sonra bu ağırlık yavaş yavaş ortadan kalkmıştır. Türkiye’de büyük kentler dışındaki yörelerde sanayi hareketinin başlamasını ilk olarak devletçilikte görüyoruz; fakat bu, 1950’den sonra durmuş, yerini alan özel teşebbüs, daha çok Umanlarda ithalata bağımlı sanayi, montaj sanayii kurma yoluna gitmiştir. Kalkınmada dengesizlik, kentler ve tarım kesimli aleyhinde belirilmiş ve milyonlar kırları terk etmiş, büyük kentler civarında gecekondu oluşturmaya başlamıştır. Kırları terk edenler, büyük kentlerde iş bulacaklarından emin olmaksızın kentlere akın etmiştir ve büyük bir konut sorunu karşısında kendi konutlarını kendileri yaparak gecekondu oluşturmuşlardır. Demek ki, kalkınma politikasındaki dengesizlik, önce, kırsal kesim ve kent kesimi arasında bir dengesizlik şeklinde ortaya çıkmıştır. İkinci dengesizlik Doğu ile Batı arasında çıkmıştır ve giderek, azalmamış büyümüştür. Doğunun yöresel olarak Türkiye’deki gelişmeye ayak uyduramaması, buradaki nüfusun Batıya doğru, büyük kentlere doğru akın etmesine sebep olmuştur. Değerli arkadaşlarım, Doğunun geri kalmış olması, bugün altyapı yetersizliğinde, kredi yetersizliğinde, toprak dağılımındaki adaletsizlikte, eğitim yetersizliğinde ve en vahimi, giderek artan asayiş yetersizliğinde bellidir. Halkın, bir ortaçağ düzeninde bu yetersizlikler içerisinde ayağa teslim olmasını bir sonuç olarak görüyoruz. Bu bölgelerin komşu ülkelerle ticaret yapma olanaklarının kesilmiş olması, kendilerini bölgelerinin dar şartları içine hapsedmiş ve gelişme olanaklarını büsbütün kısıtlamıştır. Öyle ki, bu komşu ülkelerle yapılan ticaret, halkı ilgilendiren bir biçimde sadece kaçakçılık

⁵⁰ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B 141 (04. 05. 1978), ss. 493-495

olarak uygulanabilmiştir. Birçok dar gelirli yurttaş büyük kaçakçı şebekelerine ırgatlık etmeyi tek geçim yolu olarak görmüştür. Şimdi yepyeni bir sorun, bütün bu yetersizliklere ve olanaksızlıklara eklenmektedir. O da; maceracı uçların kavmiyet ve mezhep bölünmelerini siyasal taban kazanma hırslarına alet etmeye kalkışmalarıdır. Böyle bir tutum, Doğu ve Güneydoğu sorununun tehlikeli boyutlara ulaşmasına sebep olmuştur. Değerli arkadaşlarım, Hükümetimiz Doğu ve Güneydoğu için ne yapacağını önümüzdeki günlerde, belki Cumartesi yayınlayacağı, hazırlanmış olan 1978 programında ortaya koymuştur. Bu program, Doğuya yeniden yatırım bakımından, cari giderler bakımından verilen önemin bir simgesi olacaktır. Arkadaşlar, 1978 programının nasıl bir dönüm noktası olduğunu anlamak için sizlere bundan önceki gelişmeler hakkında bazı rakamlar vermek istiyorum. Dedim ki; Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında Doğu ve Güneydoğunun kalkınmasına öncelik verilmesi konusu stratejik açıdan önemli bir politik tercih olarak kabul edilmiş ve uygulamaya konmuştur. Ancak, daha sonra uygulanan ikinci ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânında, Doğunun, kalkınma için ayrılan kaynaklardan aldığı pay giderek azalmıştır. Örnek: Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında Doğu Anadolu'ya toplam yatırımlarda % 13 pay ayrılmıştır, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında bu pay %11'e düşmüştür. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânında da %8,7'ye düşmüştür. Güneydoğu Anadolu'da da durum aynıdır. Birinci Plânda toplam yatırım harcamaları içinde Güneydoğu Anadolu'nun payı % 6,2; İkinci Plânda % 5,5; Üçüncü Plânda ise %4,2'dir. Bu gelişmeye paralel olarak, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun toplam kredilerdeki payı da azalmaktadır. 1973 yılında % 5 olan bu pay 1975 yılında % 3'e düşmüştür. Tarımsal kredilerde 1973 yılında % 12 olan pay 1975 yılında yan yarıya inmiş ve % 6'ya düşmüştür, işte 1978 Programı bu ters gidişi, başlangıçtaki stratejik tercihe uygun olarak Doğunun kalkınmasını sağlayacak şekilde yeniden değiştirecektir. Bu yıl altyapı yatırımı olarak karayollarına 1 milyar 300 milyon lira, enerjiye 8 milyar lira, tarımdaki yatırımlara 2 milyar lira, madencilğe 4 milyar lira ayrılmıştır. Bildiğiniz tarım gibi birçok etkenler bir arada bulunursa, sonuca ulaşılabilir, üretim artışı sağlanabilecek kritik bir sektördür. Bunun için, tarımda üretim artışı için gübreyi getireceksiniz, sulama sağlayacaksınız, tarımsal mücadele yapacaksınız ve iş orada kalmayacak, pazarlama ağını da kuracaksınız. Bu konularda Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'nun büyük potansiyellere sahip olduğunu biliyoruz. Bu potansiyeller, bu olanaklar gittikçe artan bir şekilde işlenecektir. Doğunun ve Güneydoğu Anadolu'nun doğal pazarları sınırlarının dışındadır. Bu noktanın üzerine basarak söylüyorum, Doğu Anadolu'nun ve Güneydoğu Anadolu'nun doğal pazarları Türkiye'nin dışındadır. Doğal pazarları Irak'tır, Suriye'dir, İran'dır, Sovyetler Birliği'dir ve bizim yanlış dış ticaret politikamız bu yöreleri doğal pazarlarından kesmiştir, onları kendi bölgelerine hapsetmiştir. Bu durum karşısında tek yapabilecekleri şey, arada bir aldıkları rizikoya karşılık kaçakçılık şeklinde hayvan ticaretidir. Bu konuda borcu Anadolu'nun,

Güneydoğu Anadolu'nun doğal zenginliklerini değerlendirmek için ikili anlaşmalarla tarım ürünleri ticaretinin pazarlarının açılması için gerekeni yapacağız. Hayvancılık için, Türkiye'de çok önemli bir sorun olarak Güneydoğu Anadolu'da canlı hayvan ihracını durduracağız; yalnız bu canlı hayvan ihracı kaçakçılık şeklinde olmaktadır. Hayvan canlı gittiği zaman sırtındaki deri de gidiyor, kemikleri de gidiyor. Biz, Güneydoğu Anadolu'da, geçmiş Hükümet zamanında öngörülmüş olan; fakat ilerletilemeyen et kombinalarını süratle harekete geçirip bu ülkelere; yani Güneydoğu Anadolu'nun güneyinde ve doğusunda kalan ülkelere et ihracı hususunda büyük hamleleri kısa sürede yapacağız. Arkadaşlar, eğitim ve sağlık konularında Türkiye'nin diğer bölgelerine kıyasla Doğu Anadolu'nun Güneydoğu Anadolu'nun farklarını biliyoruz, bu konuda çabalar da sürdürülmektedir, sürdürülecektir. Şimdi sanayi konusuna geliyorum ki, bu en fazla önem verilen ve işsizlerin tarım kesiminden alınıp sanayi kesiminde çalışmasını sağlayacak olan faaliyetlerdir. Burada şunu belirtmek isterim ki, büyük, dev sanayi kuruluşları, işsizliğin halledilmesinde yeterli olamamaktadır. Yapılan istatistikler onu gösteriyor ki, bir işçiye işe koymak için Türkiye'de büyük işyerlerinde ortalama 1 milyon Türk lirası yatırım yapmak gerek. Bununla biz, Anadolu'daki işsizliği giderenleriz. Bununla beraber, bunun yanı sıra küçük işyerlerinde büyük istihdam olanakları sağlayan yatırım imkânlarını araştırıyoruz, onları kredilendiriyoruz. Bu açıdan Diyarbakır'da, Gaziantep'te, Urfa'da, Erzurum'da, daha birçok yerlerde küçük halk sanatkârlarını, küçük tezgâhları, küçük işyerlerini kredilerle, teçhizat ile donatarak onların işçi alma olanaklarını arttıracamız ve bu yoldan işsizliğe daha süratli bir çözüm getireceğiz. Halk girişimlerine gelince; bunların da küçük el sanatları kadar olmasa bile, gene de işyeri yaratmak için gereken yatırım miktarı daha azdır ve bunların da bu bölgede sorunlarına çare buluyoruz. Birçokları makine teçhizatını almıştır, kurulmuştur, fakat işletme sermayesinden yoksundur. Yatırılmış bu sermaye olduğu gibi, kurulmuş tesis olduğu gibi bekletilmektedir. Bahsettiğim yatırımların bir kısmı yeni başlayacak olanlar, birçokları da tamamlananlardır. Şimdi, başlanmış olan çimento fabrikalarını anlatmak istiyorum: Bunlar Güneydoğu ve Doğu Anadolu'da 8 tanedir. Bunların geçmiş tempo ile yürütülmesi halinde yirmi yılda bitirilmesi mümkün olamazdı. Biz, 5'ini büyük bir hızla yürütüyoruz, diğer 3'ünü de gelecek yıldan itibaren hızlandıracağız. Şeker fabrikaları 8'dir; 6'sı bu yıl hızla ilerliyor, gelecek yıl 2'si hızlandırılacaktır. Tekstil fabrikaları 6 adet; halen yatırımları sürmektedir. Ayakkabı fabrikaları 6 adet; yatırımları sürmektedir. Gübre tesisleri 5 tanedir; yatırımları hızlandırılmaktadır ve daha burada zikretmediğim birçok yatırımlar vardır. SAN'lı kuruluşlardan TEMSAN'ın yatırımlarına gelince, bu yatırım hiçbir zaman gerçekleşmeyecekti. Bizim Hükümetimiz geldikten sonra gerçekleşme olanakları belirmiştir ve gerçek bir fizibilite. Proje araştırma etütleri yapılmıştır. Bunların yerleri de Cumartesi günü açıklanacak plânda gösterilmiştir. Diyarbakır'da toplananlardan başka, diğer yerlerde belirtilen ünitelerin yatırımı

devam ettirilecektir, burada kaydediyorum. Yabancı sermaye yatırımları için bu bölgede büyük bir olanak görüyoruz. Batının teknolojisini Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki emeğe katarak Ortadoğu' da ki pazarlara ulaşmak kararındayız. Bunun için eksik olan altyapı yatırımları Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da tamamlanmaktadır. Bütün bu saydığım yatırımlar gerçekleştiği zaman Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu artık maden üretilip Batıya sevk eden, enerji üretilip nakil hatlarıyla Batıya, büyük merkezlere sevk eden bir bölge olmaktan çıkacak, kendi madenlerini işleyen, kendi ürettiği enerjinin bir kısmını kullanan, sanayileşme yolunda bir bölge olacaktır. Değerli arkadaşlarım, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu konusunda çok konuşulmuştur, çok edebiyat yapılmıştır. Biz, inanıyoruz ki, artık sözün, edebiyatın, hatta tahrikin zamanı geçmiştir. Zaman, iş yapma zamanıdır. Hükümetiniz Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun hizmetindedir. Saygılar sunarım.”

Hükümet adına İşletmeler Bakanı Kenan Bulutoğlu (Samsun)'nun konuşmasından sonra söz alan Celâl Ertuğ (Elazığ) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁵¹

“Sayın Başkan, değerli üyeler; bu konuyu bir genel görüşme sorunu olarak Meclise getiren arkadaşlarıma yürekten teşekkür ve saygılarımı sunarak kişisel görüşlerimi arz etmek istiyorum. Sayın arkadaşlarım, güneşin doğduğu yön olan doğuya, nedense dünyanın her tarafında bir küçümserlikle bakılmaktadır. Bugün Uzakdoğu ülkelerinden pek çoğuna Avrupa'nın baktığı gibi, bizim ülkemizde de güneşin doğduğu yön olan doğuya küçümserlikle bakılmaktadır, önem verilmemektedir. Ben meseleyi partizan yahut parti açısından bakarak değil de; parlamentonun ortak bir konusu olarak ele almakta şu faydayı görüyorum; çünkü bugün Türkiye bir bunalım geçirmektedir, demokrasinin yerleşmesi bunalımım yaşamaktadır. Bu dönemde Türkiye'nin muhtaç olduğu ve halkın bize mütemadiyen ihtar ettiği, bizde görmek istediği bir özlemi vardır: Partiler arası diyalog. Diliyorum ki, bu konu bu partiler arası diyalogun başlangıcına bir araç olsun. Değerli arkadaşlarım, Cumhuriyet Hükümetlerini bir bütün olarak ele alırsak, Cumhuriyet Hükümetlerinin 1923'den, Cumhuriyetin kurulduğu günden bugüne dek yaptığı çalışmaları değerlendirmek istersek, görürüz ki, bu perspektiften bakınca doğu ihmal edilmiştir. Sayın Dağdaş arkadaşım çok sevimli, saygı duyduğumuz ve Parlamentonun çok renkli bir siması olan Sayın Dağdaş arkadaşımın iyimserlikle burada konuşmasını bir bakıma memnuniyetle karşıladım; ama ben müsaade ederse kendisinden biraz ayrılarak, parti değil de Cumhuriyet Hükümetlerinin bugüne kadar Doğuya getirdikleri veya Türkiye'ye getirdikleri, ülkeye getirdikleri nelerdir, bunların değerlendirilmesini yapmaya çalışacağım. Yalnız, milliyetçiliğinden, iyi yürekliliğinden emin olduğum Sayın Dağdaş'a bir noktada

⁵¹ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B 141 (04. 05. 1978), ss. 495

katılmayacağım vurgulamak istiyorum; o da şudur: Cumhuriyet hükümetlerini iki devreye ayırdı Sayın Dağdaş. Bu iki devrenin birinci dönemine, yani 1923'ten 1950'ye kadar olan dönemine, safhasına ayrı bir değer biçici, 1950'den sonraki ikinci safhasına da başka gözle baktılar. Değerli arkadaşlarım, şöyle bir soru sordular; bu beni duygulandırdığı için buna değinmek istiyorum : «27 senede Cumhuriyet hükümetinin bu birinci birimindeki sorumluları ne getirmişlerdir?» dedi. Arkadaşlarım, 1923'den 1938'e kadar yaşayan Atatürk'ün Türkiye'yi yeni bir Devlet olarak cihana tanıtması, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni, Birinci Meclisi, daima saygıyla anacağımız Büyük Millet Meclisi yaratması bizim öğüneceğimiz ilk eserdir. Binaenaleyh, Atatürk'ü de içeren bu dönemde, Türkiye'de Devlet kurulmuştur. Doğuya götürülemeyen hizmetlerin asıl nedeni, Devletin Doğuya ulaşamamasıdır. Doğuya da Batıya da, Türkiye'ye de devlet getirilmiştir ve teokratik bir devlet olan Türkiye Devleti, uygar ve demokratik bir düzene, bir ortama oturtulmuştur. Bu noktaya işaret ettikten sonra Sayın Dağdaş'ın burada saydığı hizmetleri ve Türkiye Cumhuriyetinin gelmiş geçmiş bütün hükümetlerinin, bütün sorumlularının bir taş dahi koymuş olsalar, hepsini burada Meclisler olarak, Parlamento olarak saygı ile anma borcunu taşıdığımıza işaret ettikten sonra bu hizmetlerin özelliklerine de kendi seçim bölgem olan Elazığ'ın bir derdi olarak değinmek isterim. Değerli arkadaşlarım, Sayın Dağdaş ifade buyurdular, 1950'den bu yana yapılan hizmetleri ve sanayi hareketini dile getirdiler; doğrudur. Ancak, Türkiye'de hiç unutulmaması gereken ve Türkiye'nin büyük bir aşama devridir diye adlandırılması, vasıflandırılması gereken olay, 1950 hareketinin bizzat kendisidir. Ondan önceki sorumlular 1950 ihtilalinin, kansız beyaz ihtilalini, yani Türk halkının kendi yöneticilerini kendilerinin seçme hakkını verme ihtilalini başarmıştır. Bu, Türk Cumhuriyeti tarihinin en büyük eseridir. Değerli arkadaşlarım, şimdi Dağdaş'ın müsaadesini isteyerek orada yapılan eserleri de bir gözden geçirmek istiyorum. Şeker fabrikası yapılmıştır, çimento fabrikası yapılmıştır ve Keban Barajı yapılmıştır, ancak Sayın Dağdaş bunların dışında bıraktığı tesisi, birkaç yatırımı da müsaade ederlerse ben ilâve edeyim. Atatürk Türkiye'de sanayileşme hareketini Sümerbank ve Etibank gibi tesislerle başlatmış ve Elazığ'da bakır işletmeleri, krom işletmeleri, kurşun işletmeleri gibi tesisler işler hale gelmiştir. 1. Doğuya tren hattı getirilmiştir, Doğunun ilk hava meydanı yapılmıştır. Buna ilâveten de, Keban Barajının yeri ve etütleri ilk defa 1936'da, - kimin yaptığını da söyleyeyim - bir zamanlar Enerji Bakanı olan ve o zaman genç bir mühendis olan Sayın İbrahim Deviner tarafından tespit edilmiştir. Keban Barajı yapılmıştır. Temelini Sayın Demirel atmıştır, açılışını da Sayın Ecevit yapmıştır, yapanlara, yaptıranlara, bir kerpiç dahi getirenlere minnettarız. Ama, bakınız ki, Doğuluya, ben zaten soruna şu açıdan bakıyorum: Elbette Doğu coğrafi nedenlerle belki birtakım kalkınma hareketlerinin gerisinde

kalabilir; ama kabul edemeyeceğim ve burada bulunan Doğulu arkadaşlarımın da bana katıldıklarına inandığım bir husus vardır, Doğuya hor gözle bakılmasını asla kabul edemiyorum ve bu durumu dile getirmek için söz almış bulunuyorum. Kabul ediyorum. Size olan sevgimi de biliyorsunuz. Ben size, «Horluyorsunuz» demiyorum, horlanmıştır. Nasıl horlanmıştır? Lütfen beni, çok samimi ve hiçbir siyasî açıdan bakmayan insan olarak görünüz. Malatya olaylarında belki birçoğunuzdan çok yakın dostum rahmetli Hamido'nun şehitliği hepimizde bir yara bırakmıştır. Ama, aynı gün üç tane Türk gencinin ölüsü tren yolu üzerinde bulunmuştur. Bu hususa kimse değinmemiştir. Aynı önemle eğer biz bunun üzerine yürüseydik, sanırım ki, meselenin köküne doğru inmiş olacaktık. Efendim, yine burada özellikle bugünün muhalefeti olan, belki yarınların iktidar partisi durumuna gelecek olan Adalet Partili arkadaşlarım, eğer lütfedip 500 yahut 600 küsur işyerinin tahrip edilmesinden duydukları üzüntüyü belirtselerdi ona da sevinecektik. Arkadaşlarım, gerçekleri olduğu gibi görmeyi kabul ederim ve sizden çok rica ediyorum Adalet Partili arkadaşlarım, iktidarın bir sorumluluğu vardır ama, bugünün Türkiye'sinde muhalefetin sorumluluğu iktidardan çok daha ağırdır, çok daha önemlidir. Bizim kusurumuz belki size yaptığımız yapacağımız işleri gelip danışmamış olmamızdır ve bu sizi uygulandırabilir, alındırabilir ama, siz lütfen memleketin içinde bulunduğu şartları olduğu gibi değerlendirin ve Türkiye'nin menfaatleri neyi gerektiriyorsa o yönde hareket ediniz. Çünkü, ben o kadar kötümser değilim. Türk Devleti yıkılacakmış, yıkacaklarmış; Türk Devletini hiç kimse yıkamaz arkadaşlarım. Bunun birinci teminatı sizsiniz, ikinci teminatı da bugün işbaşında olan iktidardır, Cumhuriyet Hükümetidir. 20 senedir ben bu Meclisteyim, bu Mecliste her gün «yarın büyük hadiseler olacaktır, tarihi günler yaşıyoruz» diye konuşulur, gene halkın sağduyusu her şeyi önler; bir de bakarsınız ki, kapkaranlık kapılar açılır ve önünüz güzel bir bahçeye dönüşür ve siz oraya geçersiniz. Türkiye gelişmektedir, gelişecektir; demokratik nizam içerisinde gelişecektir, bunu kimse önleyemeyecektir. Bu noktada birleşelim, birincisi bu. Gene muhalefetin büyük partisine hitap ediyorum; dostluklarımız ve eski arkadaşlarımızı da kullanmak isteyerek, öbür partilere pek bir şey söyleyemeyeceğim, çünkü o partiler kendi özel görüş açılarından Türkiye'ye bakmaktadırlar, onları da saygıyla karşılıyorum. Fakat Adalet Partisi ağırlığı olan ve Türkiye Cumhuriyetinin kaderini tayin etmekte büyük görevleri, sorumlulukları olan bir parti olarak meseleleri hafife almamamız ve birtakım temel çizgi sorunlarda birbirimize destek olmamız, birbirimizi beslememiz gerekmektedir. Sayın arkadaşlarım, bugün biliyorsunuz, İtalya'da Hristiyan Demokratları, Komünist Partisi desteklemektedir. Bugün siz ikide bir çıkıp Halk Partisini komünistlikle itham etmekle memlekete yararlı olmaz, zararlı olursunuz. Türkiye'de komünizmi önlemek istiyorsanız; ben size bütün

samimiyetimle ifade edeyim, Cumhuriyet Halk Partisinin sağlam ve sağlıklı kalmasını, hele hele Ecevit'in onun başında bulunmasını isteyin. Bu sözüme lütfen bir işaret koyun ve bu sözümü değerlendirin. Türkiye'deki komünizmin en çok ürktüğü sistem, biliyorsunuz ki demokratik soldur. Demokratik sol, komünizmin ocağını yıkar. Efendim onu özel olarak beraber çay içerek konuşuruz. Sayın arkadaşlarım, sözlerimi bitiriyorum. Doğu ve bilhassa Doğunun insanına değer verilmesi; Doğunun insanının yaşantısına bakınız değerli arkadaşlarım, Doğuda lütfen etüt ediniz. Ben başınızı ağrıtmak istemiyorum, size hiçbir rakam söylemedim. İsterseniz gelin bir Doğu araştırması açalım. Doğuda neler oluyor, neler bitiyor? Doğuda eğitim düzeyi nedir, eğitim yüzdesi nedir? Doğunun geçim endeksi nedir? Doğudaki üretim, tüketim durumu nedir? Benim vilayetimde arkadaşlarım 586 köy vardır. Bu 586 köyün 386'sına hayatım boyunca gidememişimdir ki, ben de köylü çocuğuyum. Gidemedim, gitmek imkânı yoktu. Kimler hâkimdir orada biliyor musunuz arkadaşlarım? Orada şeyhlik hâkimdir, orada ağalık hâkimdir. Orada da Devlet yoktur Binaenaleyh, gerek ekonomik olanaklarıyla, gerek yeraltı servetleriyle, gerekse insan kaynağıyla büyük bir potansiyel taşıyan, sayın dostum Dağdaş'ın dediği gibi, potansiyel taşıyan Doğuya eğilmemiz ve Doğuyu değerlendirmemiz, memleketin ve Cumhuriyetin menfaati içindir. Bu vesileyle günlerden beri yerimde oturup buradaki müzakereleri takip ederken içim sızlayarak müşahade ettiğim bu ayrı Gâyırlığı, bu partiler arasındaki uçurumların biran önce kalkmasını istiyorum. Hepimizin sorumluluklarımızı idrak ederek, hareket etmemiz gerekir; hadiselerle partizan gözle bakmak hiçbir şey kazandırmaz arkadaşlar. Tecrübeli parlamenterler var burada. Yani partizanlık yapmak, partiyi iyi göstermeye çalışmak. Halk herkesi görüyor, herkesi takip ediyor, her şeyi takip ediyor. Türk halkı kadirşinastır. Onun için herkes ne ekerse onu biçer; bundan kuşkunuz olmasın. Sizi memleketin temel sorunlarında özellikle Adalet Partili arkadaşlarımı diyaloga davet ediyorum, beraber olalım, meseleleri tartışalım. Görüşlerimiz ayrı olabilir, fakat meselelerin üzerine, bazı meseleler var ki, şunu kabul ediniz ki, muhalefetin desteği olmadan çözümlenemez dünyanın hiçbir yerinde. Dünyanın hiçbir demokrasisinde muhalefetin desteği olmadan, sadece iktidar, tek başına bazı meseleleri çözemez. Görüyorsunuz burada, şöyle 20 – 30 kişilik bir limitle bazı oylamalar, bazı mücadeleler oluyor. Gelin bundan vazgeçelim. Elbet Türkiye'de bir gün halk kararsızlıktan kurtulacak ve daha çoğunlukla Meclisler getirecektir ama, bu arada. Efendim, beni dinlediğiniz için teşekkür ediyorum. Türkiye'nin geleceğinin, Doğunun geleceğinin mutlu günler olmasını diliyorum. Saygılar sunuyorum.”

Cemal Ertuğ'un yaptığı bu konuşmadan sonra Doğu ve Güneydoğu bölgelerinin sorunları konusundaki genel görüşme tamamlanmıştır.

1.1.4. Hububat Fiyatlar ve Destekleme Alımları Konusunda Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğünün 100 ve 101 inci Maddeleri Uyarınca Bir Genel G r   me Açılmasına İ li kin  nerge

Milli Selâmet Partisi Millet Meclisi Grubu Başkanı Necmettin Erbakan ve 12 milletvekilinin hububat fiyatları ve destekleme alımları konusunda Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğünün 100 ve 101 inci maddeleri uyarınca bir Genel G r   me açılmasına ilişkin  nerge Millet Meclisinin 20 Aralık 1979 tarihindeki 20 nci birleşimde ele alınmış, konuyla ilgili aşağıdaki önerge verilmiştir:⁵²

“Millet Meclisi Ba kanlığına

 z  1978 - 1979 yılı pazarlama döneminde uygulanacak hububat destekleme fiyatları hakkında genel g r   me açılması.

I- Genel Durum:

Türkiye nüfusunun yaklaşık olarak % 62'sini teşkil eden köylü ve  ift i topluluğumuzun ortalama bir ifade ile % 57'sini de hububat üreticileri teşkil etmektedir. Böylece on  c milyon civarındaki nüfus doğrudan doğruya geçimini hububat ziraat ıdan sağlamaktadır. Yurdumuz ekonomisinin temeli, büyük ölçüde tarıma ve tarımsal üretim maddelerine bağlı olup, 1975 yılında işlenen yirmi dört milyon 407 bin hektar arazinin 13.608.550 hektarını tahıl, 8.177 hektarını da nadas alanı kaplamaktadır. Modern ve teknik ziraat metodlarının; gübre zirai mücadele ve sair girdilerin (input)  ift ilerimize intikali ve faydalarının görülerek birim sahadan daha çok verim sağlanması, zirai sulama ve tarımda mekanizasyonun yaygınlaşmasıyla üretim, iyi hava şartlarının da yardımı suretiyle b ğ n hububat ziraatında yurdumuz ihracat yapabilecek noktaya gelmiş bulunmaktadır. Yüksek oranda tahıl tüketicisi olan nüfusumuzun beslenmesinde buğday çok önemli bir yer almaktadır. Ülkemizin büyük bir kısmı sulanan sahalar dışında hububat ürünü yetiştirmeye müsait bulunmaktadır. Ortadoğu ve Güneydoğu, Trakya gibi bölgelerimizde dolayısıyla kuru ziraat şartlarında tahıl üreten milyonlarca çiftçimizin üretim ve gelir dengesi çok iyi bir şekilde değerlendirilmelidir. Dünya medeniyetinin geleceği, bütün insanlık için iyi bir hayat seviyesi sağlanması bağlıdır.

II- Hükümetçe Verilen Hububat Alım Fiyatları: Çiftçinin kalkınmasına ve çözüm için izlenen adalete uygun değildir. Bilindiği  zere 7 Haziran 1978 tarihli Resmî Gazetede yayımlanan 1978 – 1979 döneminde destekleme fiyatları geçmiş dönem fiyatları karşısında % 13 – 14 seviyesinde yükseltilmiştir. Buna mukabil hayat pahalılığında % 50, akaryakıt fiyatlarında % 65, traktör fiyatlarında % 90, işçi ücretlerinde % 80, zirai mücadele ilaçlarında % 70 oranında artışlar ile para değerinde de % 50 civarında d  meler vuku bulmuştur. Bu durum maliyeti etkilemiş,  ift i zor duruma d  m  tir.

⁵² **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 13, B 20 (20 . 12 . 1979), s. 464

III- Alınması Gereken Tedbirler:

Yurt çapında 6964 sayılı Kanuna göre büyük bir çiftçi kuruluşu olan Türkiye Ziraat Odaları Birliği ve ilgili kurumların da görüşleri nazarı itibâra alındığı takdirde verilen taban fiyatları yetersiz görülmektedir. Bu arada çiftçinin aldığı araç ve gereçlerin fiyatlarını kontrol edebilecek mekanizmanın kurulması daha iyi olacaktır. Bilhassa kırsal kesimin sosyo-ekonomik durumu dikkate alınmalıdır. Tarımda kullanılan traktör, alet, ekipman, yedek parça ve yakıtın çiftçilere zamanında ve kolaylıkla temini için ithalat, imalat ve kredi konusunda gerekli kolaylıkların süratle yerine getirilmesine ihtiyaç vardır. Çiftçinin sosyal güvenliğinde sağlayacak kanunların çıkarılmasında hükümete ve Meclislere büyük görev düşmektedir.

IV- Sonuç:

Yukarıdan beri özetle arz ve izah edildiği veçhile, nüfusunun büyük çoğunluğu olarak topraktan geçimini sağlayan ve tahminen on beş milyona yaklaşan hububat üreticisi çiftçilerimizin yeterli ve istikrarlı bir gelire kavuşmaları mümkün olamamıştır. Türkiye'nin refahı, köylümüzün top yekûn refahına bağlı olduğu gerçeği karşısında dolayısıyla halkımızın beslenme güvenliği, sanayimizin hammadde tedariki, işsizlik sorunu gibi hususlar üzerinde Meclislerimizin önemle durması zarureti vardır. Tarım sektöründe çalışanların zor şartlar altında bulunması, enfastrüktür tesisler ve tarımsal programlar için Devlet yatırımlarıyla çiftçilere dönük ekonomik ve sosyal kazançlı koruyucu tedbirlerin artırılması ve nihayet Devlet destekleme politikalarının daha kuvvetli tarzda uygulanması ihtiyaç ve zarureti karşısında bulunmaktayız. Siyasal güç bu alanda ve Türkiye'nin geleceği de buna bağlıdır. Bu sebeple, güncelliği bugün için son derece önemli olan hububat fiyatları ve destekleme alımları hakkında, Hükümetin siyasî ve icrai tutumu sebebiyle Anayasanın 88 inci ve Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 100 ve 101 inci maddeleri uyarınca bir Genel Görüşme açılmasını saygı ile arz ve rica ederiz.”

Yukarıda verilen Genel Görüşme Önergesi hakkındaki konuşmalara aynı gün ve birleşimde geçilmiş ve ilk söz hakkı Millî Selâmet Partisi Grubu adına Hüseyin Erdal (Yozgat)'a verilmiş ve Yozgat milletvekili Sayın Erdal da aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁵³

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin değerli üyeleri; Millî Selâmet Partisi Genel Başkanı Sayın Necmettin Erbakan ve 12 arkadaşının, hububat fiyatları ve destekleme alımları konusunda vermiş olduğu önerge üzerine partimiz grubu adına söz almış bulunuyorum. Bu vesile ile Yüce Meclisi saygı ile selamlıyorum. Değerli milletvekilleri, biliyorsunuz, 1979 taban fiyatları hem çok düşük verildi, hem de asıl üreticinin, çiftçinin değil tüccarın lehine çalışıldı. 450

⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 13, B 20 (20 . 12 . 1979), s. 465-

kuruş olan taban fiyatı aradan bir müddet geçtikten sonra çiftçi, köylü buğdayını tüccara verdikten sonra, ikinci bir 80 kuruş ilâve edildi. Bu 80 kuruş tüccarların cebine gitti, asıl üreticinin cebine gitmedi. Bundan dolayı, Hükümet bu taban fiyat verme politikası da asıl üretimin aleyhine bir karar almıştır. Bunun dışında verilen taban fiyatı, fiyat artışlarına oranlanırsa çok düşüktü. Bir sene önce traktör 250 Türk lira iken 1979 senesinde 500 bin'e 750 bine çıktı, artış % 100 hatta % 150'ye çıkmasına rağmen taban fiyatı artırımı % 20 civarında kaldı. Bu hükümet, «Kırsal alana hizmet götüreceğim» derken asıl kırsal alanda topraktan aldığı buğday ile ve diğer mahsüllerle geçinen köylü vatandaşları mağdur etmiştir. Bundan dolayı da 1979 kısmi Senato seçimi bu köylüye uygulanan taban fiyatının yanlış olduğunu oylarıyla ispat etmiştir. Değerli milletvekilleri, köylünün ve çiftçinin çok büyük sıkıntıları vardır. Bugün ziraat tamamen teknik, olarak işlenilmekte, traktör kullanılmakta, gübre kullanılmakta, ilaç kullanılmakta birçok teknik vasıtalar kullanılmaktadır. Bunların hemen hemen % 90'ı, ithalatı dışarıdan gelen aletlerdir. Paranın değeri düştükçe, devalüasyon yapıldıkça bunların değeri artıyor ve gelip bu yük köylünün, çiftçinin üzerine yıkılıyor. Bunları göz önüne alarak köylünün ürettiği malların taban fiyatını, hiç olmazsa bu arttan hammadde seviyesine çıkarsa idi, köylü bugün sıkıntı çekmez ve bugün ekmek sıkıntısı da, kıtlığı da olmazdı. Eğer geçen hükümet, hakikaten çiftçiyi, köylüyü düşünseydi, kırsal alandaki yaşayan halkımızı, milletimizi düşünseydi buğdaya en az 9 lira fiyat vermesi gerekirdi. Çünkü, aldığı yedek parça, traktör % 200 artmıştır. Bunu nasıl alacak? Birini satıp da o şekilde karşılayacak, ama bunu yapmamıştır ve bugün ziraat yapma imkânı çok azalmıştır ve birçok yerlerde de itam olarak çiftçi arazisini ekmemiştir ve şu anda da gübre sıkıntısı olduğundan dolayı, ekilmeyen birçok tarlaların olduğunu da öğreniyoruz. Eğer zamanında taban fiyatı, dıştan alınan bu gemilere eşit olarak yüksek verilseydi, daha çok ekin ekilecek ve mahsul daha çok olacaktı. O zaman köylümüzün cebine para girecek ve dolayısıyla bütün millet rahatlayacaktı. Ama maalesef bu yapılmamıştır. İşte bundan dolayı biz, Millî Selâmet Parti'si olarak bu yanlış politikanın bir daha tatbik edilmemesi için ve eğer çiftçiyi, köylüyü koruyorsak zamanında bu köylünün ihtiyacına göre taban fiyatının verilmesini arzu ettiğimizden bu önergeyi vermiş bulunuyoruz. Değerli arkadaşlarım, bu önergenin lehinde oy kullanır, kabul edersek, inşallah bundan sonra taban fiyatlarının nasıl verileceği kurulacak olan bu komisyonda tespit edilir ve hükümete de ışık tutmuş olur. Bu şekilde hiç olmazsa üretici, çiftçi kardeşlerimizi rahat nefes alır bir duruma getirmiş oluruz. Dileğimiz bu yönde oy kullanmamızdır. Değerli kardeşlerim, sayın milletvekilleri; bu mevzuda söylenecek daha çok söz vardır, ama inanıyorum ki hepiniz de bu mevzulara eğilmi ve sorunları bilyosunuz. Zaten hepimiz çiftçimizin ve köylümüzün dertlerini çok iyi biliyoruz. Bu önerge kabul edildikten sonra gerekli çalışmayı yapar, bundan sonra yapılacak işler için tedbir alırız. Sözlerime son verirken Yüce Meclisi Grubum ve şahsım adına saygıyla selamlıyorum.”

Millî Selâmet Partisi Grubu adına Hüseyin Erdal (Yozgat)'ın konuşmasından sonra söz alan Adalet Partisi Grubu adına Sayın Ünat Demir (Muğla) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁵⁴

“Sayın Başkan, Değerli Arkadaşlarım; Cumhuriyet Halk Partisi Hükümeti zamanında uygulanan 1979 mahsûlü buğday alımındaki yanlış taban fiyatı, tam anlamıyla bir sömürü düzenine ya kasıtlı olarak sınıf farkı yaratmak, fakiri daha fakir, zengini daha çok zengin yapıp arada doğan boşluğa bu ülkenin insanlarını düşürüp, rejim ve düzen değişikliğine bir vasıta kılmak, veyahutta cidden bilgisizliğin ve bu konularda ki noksan bilginin iktizası olarak, hangi politikayı slogan olarak halktan yana uyguluyorum diye yola çıkmışsa Cumhuriyet Halk Partisi İktidarları, neticede mutlaka o meselenin altından, diyardan beri ağızlarından saflaştıkları ve ağır tabirler kullandıkları zengine daha büyük devede pay çıkmıştır daha yüksek vurgunlara sebep olmuşlardır. Nasıl ki, 450 kuruştan açtıkları ilk taban fiyatına daha sonra, bunun altında biraz da tabii 1979 kısmi Senato ve milletvekili ara seçiminin etken olması nedenleriyle 80 kuruş daha ilâve fiyat verilmesine rağmen, çoktan altı alan Üsküdar'ı geçmiştir. Aracı, tefeci, sömürücü tabir ettikleri tüccar, Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı zamanında buğdayın büyük bir kısmını, rekolteleri eline çoktan geçirmiş vaziyettedir. 1974 Cumhuriyet Halk Partisi Hükümeti zamanında Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığının yürüttüğü ayçiçeği alım politikasında da, tüccara kaptırdıktan sonra tüccarın istediği 125 kuruşluk bir zammı vermeyip, aradan geçen kısa bir zaman sonra 680 kuruştan, yine tüketiciyi, bu ülkelerin vatandaşlarını fahiş fiyatla yağ almaya sevk ettikleri gibi, tıpkı onun gibi..

Şimdi burada 16-17 milyon ton tahıl üreten bu ülkede. Toprak Mahsulleri Ofisinin alabildiği 1.600.000 tondur; yani 1/10'u miktarını ancak alabilmiştir. Bu ise İstanbul'la sadece Ordumuzun ihtiyacını dahi karşılayacak durumda değildir. Kaldı ki büyük şehir belediyeleri Cumhuriyet Halk Partisinin militan dağı haline gelmiş olan büyük şehir belediyeleri önümüzdeki aylar içerisinde ekmeği vatandaşa şu anda piyasada 725 kuruş olan buğdayı daha nasıl fahiş fiyata, oyunlarla vesairelerle, nasıl benim masum vatandaşımı kazıklayarak vereceğini ileride önümüzdeki günlerde vatandaşın düştüğü şikâyetleri hep birlikte gözümüzle göreceğiz. TRT'den «Enkaz, enkaz» diye bağırıyorlardı. Hırsız, girdiği eve girmeden önce çıkacağı kapıyı hazırlamış. Daha davanın ilk adımında bunlar da devleti bilgisizlikleri ve kasıtları dolayısıyla, bunun altında kasıt var. İleride Türk siyasî tarihi bunu tescil edecektir. Arkadan gelen nesil de bunu tescil edecektir ve bu kürsülerde de bunu çeşitli vesilelerle yine söyleyeceğiz. Kasıtlı olarak bir ekonomi politikasına girmişlerdir. «Beyin» diye vasıflandırdıkları ve üniversite kürsülerinde çocuklara sadece bu milletin Millî ve manevî değerlerini inkâr ettirme talimi

⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 13, B 20 (20 . 12 . 1979), s. 465-467

yapan adamlardan ve çeyrek ve yarı aydın adamlardan teşekkül ettirdikleri ekonomi beyinlerinin tarif ettiği şaşkın pusula ile kendilerini de Yüce Türk Milletini de zor durumlara sokmuşlardır. Yalnız Adalet Partisi olarak biz ve Hükümetimiz hiçbir zaman için bunların bıraktıkları enkazdan daha berbat hale gelmiş viranelik olmuş bu model karşısında bağırıyoruz. Girdiğimiz yükün ağırlığını omuzlanmada, ruhumuzda ve kabiliyet ve aklımızda hissederek bu yükün altına girdik; mutlaka bu yükün altından çıkacağız. Yük ne kadar ağır olursa olsun ehliyetli siyaset adamları ve devlet adamları vasıtasıyla bu yüklerin altından mutlaka çıkılacağı inancı içerisindeyim. Kaldı ki, Cumhuriyet Halk Partimin bütün konularda ışık tutan, bu beyin takımı geçinen beyinsizler ve neticede nasıl ki buğday politikasında Cumhuriyet Halk Partisi Hükümeti ve Cumhuriyet Halk Parti heyetini gayeden saptırışlar, vatandaşı bugünkü zor durumlara sokmuşlara, birçok sahalarda ve konularıda da aynı beceriksizliği devam ettirmişlerdir. Biz bundan şikâyetçi değiliz, biz bunun, bu yükün altına bile bile girdik ve inşallah bu yükün üstesinden geleceğiz. Dileğimiz ve temennimiz odur ki, sloganla ekonominin ayrı ayrı şeyler olduğunu idrak etmiş olsun Cumhuriyet Halk Partisi heyeti. Çünkü, demokrasinin Türkiye’imizde bir ayağı çok topaldır, o da Cumhuriyet Halk Partisi ayağıdır; ehliyetsizliği ile, bilgisizliği ile, her sahada olan kabiliyetsizliği ile demokrasi bir denge rejimidir; demokrasi karşılıklı denge rejimidir. Onun için, mutlaka Cumhuriyet Halk Partisi bizim iktidarlarımızın başarısıdır. Esinlenerek, kendisini biraz daha ayağa kaldırıma, Türkiye’imizde demokrasinin daha sıhhatli olacağı ve ileriye daha bir sıçrama ve ilerleme kaydedeceği inancı Sevgili arkadaşlarım, Cumhuriyet Halk Partisinin, oldubitti bu buğday politikasına aklı ermez. 1965 yılında Adalet Partili, 60 müdahalesinin sonrasında yine «Millî Bakiye» denen artık sistemine rağmen, aziz milletimiz 239 gibi bir sayı ile iktidara getirdikten sonra, o günün Tarım Bakanı Sayın Bahri Dağdaş ve Başbakanımız Sayın Süleyman Demirel'in akılcı bir politikasıyla, sahillerde yetişen Meksika buğdayı tohumu politikasına gidildiği zaman, ben taşrada, o zaman siyâsî bir teşkilât mensubu olarak, olayları dikkatle izliyordum. Basından, radyolardan ve aynen bu kürsülerden Cumhuriyet Halk Partisi sözcüleri şunu söylüyordu: «İkinci Cihan Harbinden stok, kurtlanmaya yön tutmuş, Amerikan artığı buğdayları Türkiye’ye ithal ederek, Amerikan emperyalizmine hizmet ediyor ve ülkeyi sömürüyor» diye bağırı-yorlardı. Allah razı olsun Sayın Demirel ve o günün Tarım Bakanı Sayın Dağdaş’tan, bu beyinlerinin her mesele karşısında tedbir almışlar ve tayin ettikleri istikamete doğru yürümüşlerdir ve bugün o buğday politikası sayesinde ki, Türkiye dünyada buğday satın almayan, satan ülkelerin ilk 7-8'i arasına girmiştir. Demek oluyor ki, Cumhuriyet Halk Partisinin iddia ettiği meselelerin tam teşhisini yaparsanız, bu ülkede doğruyu bulmak mümkündür. Sevgili arkadaşlarım, Millî Selâmet Partisinin vermiş olduğu bu önerge ile bu konunun araştırılmasının yapılmasını ve mutlaka surette buna sebep olanların meydana çıkarılarak, hesabının sorulmasını Adalet Partisi Grubu olarak destekliyoruz. Bu

vesile ile, hiçbir sahada akıllarının ermediği, vatandaşın günlük gıdası olan, ekmek politikasının hammaddesi olan aziz nimet buğday meselesinde beceriksizliklerinde ortaya koymuş olan Cumhuriyet Halk Partisi Hükümetinin ve Cumhuriyet Halk Partisi siyasî bir daha böyle yanılırlara uğramaması da, demokrasi gereği, en halisane dileğimiz ve temennimizdir. Bu düşünce ve duygular içerisinde, Adalet Partisi Grubu adına saygılar sunarım.”

Adalet Partisi Grubu adına Ünat Demir (Muğla)’ın konuşmasından sonra Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına İhsan Kabadayı (Konya) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁵⁵

“Sayın Başkan, burada kalmak suretiyle ibadetlerin en büyüğünü yapan muhterem arkadaşlarım; hepinizi hürmetle selamlarken, vazife duygusu içerisinde bulunmayan arkadaşlarımın da inşallah kalan ömrümde devam ettiklerini görürsem bahtiyarlık duyacağımı huzurların da açıklarım ve zapta geçmesini de hassaten istirham ederim. Sanırım şu Yüce Meclisin, yaşı değilse kıdemi bakımından eldeki parmakların adedi kadar sayılacak kişileri arasında, kıdemli politikacılardan birisiyim. Politikaya girdiğim günden bugüne kadar Türkiye’de ilanı aşk derecesine bu kürsüden Türkiye’nin içinde bulunmuş olduğu şehirleşmenin düzensiz olduğu, sanayileşmenin plânsız olduğu, tarımın çarpık ve başıboş bırakılmış bir akımda, mecrada akıp gittiğini benim gibi askerlikten, pratikten gelenler değil, vererek mesleğinden gelenler de söylemiştir ve Yüce Mecliste birçok ağıtlar vermiştir. Nice iktidarlar gelip geçmiş, programlarında buna yer vermiştir, ama eski ve ihtiyar bir politikacı olarak bunun Türkiye’de tatbikatını görmediğimi, her şeyin lafta kaldığını üzüntüyle beyan ederken, işte şimdi Türk Milleti olarak ve başta siz siyasîler olarak bu 3 ihmalin büyük cezasını hem devletin, hem milletin çekmekte olduğunu ve bu acıların nedeninin de bundan doğduğunu, bu bunalımların ana kaynağının bu 3 nedenden ileri gidildiğini söylemeye mecburum. Ben bir köylü çocuğuyum; köy bizim temelimizdir, anasırı asliyemizdir, mayamızdır. Oldum olası köylü ve müstahsil için bu Mecliste köye çok aferinler, asker mektubu gibi tatlı ifadeli nağmeler gönderilir; ama dilden öte gidenini görmedim. Analık gibi söyleriz de anne gibi gönülden, aşktan vermeyiz. Köyün ve müstahsilin bugünkü perişan halli, şehrin nimetlerinin mevcut hükümetlere gelmiş, geçmişleri dâhil - köye götürülememiştir, gidenlerin devede kulak kadar az oluşudur, tadımlık oluşudur, doyumluk olmayışıdır, iftariyelik oluşudur, sofralık olmayışıdır. Bilhassa şimdiki karaborsanın hortladığı, Allah korkusunun kalmadığı, çok zenginin «Elhamdülillah zenginim» deyip de açgözlülüğü içerisinde, köylü ve çiftçi en çok perişan bir vaziyete gelen tabanımız olmuştur. Köylü sade ürünüyle değil, diğer tekmil ihtiyaç vasıtalarıyla korunmaz hale gelmiştir. Köylü âdeta hükümetler tarafından kaderine terk edilmiştir. Türkiye’de her teşekkülün bir

⁵⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 13, B 20 (20 . 12 . 1979), ss. 467-469

hakkını koruyan vardır. Devrinin, «Bu âlemde var her kimsenin kimsesi, beni kimsesiz bıraktım ey kimsesizler kimsesi» dediği gibi, Türkiye'de her kimsenin bir kimsesi var, hakkını arayanı var; ama maalesef köyün ve müstahsilin hakkını arayanı yok. Sendikası var, teşekkülleri var, basında çıkar söylerler, burada çıkar söylerler; ama zavallı köylünün hakkını arayan olmadığı için iyi ki o efendiliğine devam ediyor, ya o efendiliğine devam etmese bugün Türkiye kalmazdı beyler bunu bilmez yani - efendiliğine devam ettiği için, biz de ağlayana meme veriyoruz. Haklı olan kişinin yanına kar olup devlet gücüyle varmadığımız için köylüyü perişan bırakmışızdır. En çok perişan bıraktığımız da, bilhassa geçtiğimiz yıl ve bu yıl Türk köylüsü ve Türk müstahsil olmuştur. «Şehrin nimeti köye gitmiyor» dedim; gitmemekle kalmıyor, şehrin en kötü şartlar altındaki geliri dahi bugün köyün ağası dediğimiz müstahsili geçmiştir. Kimse bana aksini iddia edemez. Köyde, «Hâli vakti iyi» dediğiniz bir müstahsili ağanın gelirinin tümünü toplasanız, büyük şehirlerde kapıcımı, odacılık yapanın gelirinden üstün değildir. Bu yüzden köylerden şehre akın devam etmektedir ve edecektir, haberiniz olsun; müstahsil iken müstehlik olacaktır. Hakkıyla korunmadığı için, köy ve müstahsil derterine el atılmadığı için artan nüfusla Türkiye'de kısa sürede açlık, yokluk, birçok sahada olduğu gibi bu alanda da başlayacaktır. Köyden şehre geliyor, kapıcılığı, odacılığı tercih ediyor, seyyar satıcılığı tercih ediyor, köyüne gitmiyor, müstahsil olarak. Birçok ürünlerin kıldığının, yokluğunun nedeni de budur. Kusura bakmayın, ben hâlen bir pamuk rençberiyim, namerde muhtaç değilim; «Bütün müstahsil» diye bunun için söylüyorum. 1978'in başında pamuk 11,5 – 12 lira idi, aşağı yukarı 15 ton pamukla 135 Ferguson traktörü alabiliyordum. Şimdi 50 ton pamukla bir traktör alamıyorum. Ben Konyalıyım, buradan dönüyorum, geçen sene buğday 3 lira idi. Aşağı yukarı 40- 50 ton buğday ile Konya köylüsü bir traktörü rahatlıkla alabiliyordu. Size haber veriyorum; 4,5 lira yaptınız, ama şimdi Konyalı köylüm, 120 ton buğdayı, yemeden içmeden, fakirizmi bilir, Gandi gibi yaşansa, ancak bir traktör alabilir. Bir traktörün ve çiftçinin elindeki ekipmanın rençperi yormadan, masrafına tahammül eder şekilde kullanışı azami 4-5 senedir. Elindeki mevcut ekipman ederse, Türk köylüsü, müstahsili, çiftçisi elindeki tarlayı, toprağı işleyemez hale gelecektir. Zira amortisman ikmal edip de kullanılmaz hale gelenin yerine yenisini koyamayacaktır. Şimdi bunun felâketini, yara sıcak bilmiyoruz, yara soğuyunca acısını hissedeceğiz. Daha birkaç sene sonra, bu ihmale devam edersek ekipmanını yerine koyamayan, alamayan köylünün, daha da beter, istihsal yapamayacağını, her türlü zirai ürünlerde, korunamamaktan milletvekili, mahsuller tarafından, kıtlığın, yokluğun Türk cemiyetini temelinden sarsacağını söylemeye mecburum. Bu sene Konya köyleri, mazot yokluğundan, üstelik mazot bulamadı. Vaktinde buğdayını da biçemedi. Bunun cezasını, mazot bulamadığının cezasını bu yıl, inşallah idrak edeceğiz, 1980 de 4,5 lira buğday, gidin bakalım bir gazino da 4,5 liraya bir Coca Cola içebiliyor musunuz, Pepsi Cola içebiliyor musunuz? Allah'ın suyu

lokantalarda 5 lira oldu. Bakkalda bir Coca Cola'yı, 10 lira oldu. İnsaf edin. İnsafı olmayanın Allah'ı olmaz, medeni görüş ve anlayış olmaz. Bir Coca Cola Türkiye'de 10 lira, alın teri buğday 4,5 lira. Filan hükümetleri itham etmiyorum, ama bu vakiyadır. Bu fiyatı verdiğimiz, Türkiye'de emek, zahmet vermeden havadan zengin olanlar çoğaldı. Türkiye'nin akıllısı çoğaldı, delisi azaldı keşke delisi çoğalıp da akıllısı bu kadar çok olmasaydı. Akıllı çoğaldıkça parazit geçinenler çoğaldı, gariban sırtından geçinenler çoğaldı. Türkiye bu hale geldi. Türkiye'deki buğdayın, Konya'da yetişen buğdayın, Ofis tohumu almadı; 9/10'unu açığöz tüccar, akıllı tüccar, mal bekçisi tüccar - namusuna bir şey demiyorum ama çoğu pusuda olan tüccar aldı, depo etti. Türkiye'de en az bir ay sonra büyük şehirlerde ekmek kıtlığı, yokluğu başlayacak. Korkarım ekmek kuyrukları da çoğalacak. Bunu bu Mecliste duyurmaya mecburum. Kızım sana söylüyorum gelinim sen anla; dün geçti, ben bugünkü iktidara duyurmak istiyorum, şimdiden bunun tedbirini alın, peşinen vereceğimiz fiyatı ilan edin. Benim Konya köylüm bu yıl, bu fiyatlarla buğday ekmeyecek. Aç kalacaksınız; taş ve toprak da yenmez, çoluk çocuğunuz zırlıyacak. Vaktiyle, insaf hudutları içinde bir fiyatı ilan edin de, Konya köylüsü tekrar buğday ekmek, Ağustosun sıcaklığında yanmak, sapı - samanı burnunun deliklerini doldurur şekilde zahmetle katlansın. Aksi halde bu fiyatlarla ekmeyeceğini ben Yüce Meclise haykırmaya mecburum. Rençperin bir kaderi vardır; daima sanayi geliri tarım gelirini geçmiştir. Batı'da da öyleymiş. Ama Batı'da bir insaf hududu var, o hududu kaybetmiyor. Bizde şimdi hudutlarını aştı, belenleri aştı. Zavallı müstahsilin cümlesi, hangi cinsi olursa olsun, kaplumbağa suretiyle uçara giden sanayi fiyatlarının, gelirlerinin, arkasından yetişmeye çalışıyor. Köy çocuğu olduğumu söylemiştim. Eski rençperler derler ki, «Bir garip rençper ölmüşte karnından 40 tane gelecek sene çıkmış.» Yarmışlar karnını, «Bir sene öküzüm öldü, ikinci sene yağmur yağmadı, üçüncü sene tavına rastlamadı, dördüncü sene gübre atamadım, beşinci sene tohum bozuk çıktı» demiş. Bu yıl da maalesef rençperin karnından Halk Partisi İktidarı, beni tutmadı, bana derdi geldi, yoklukla geldi» diyecek.”

Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına İhsan Kabadayı (Konya)'nın konuşmasından sonra söz alan Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Cemal Aktaş (Burdur) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁵⁶

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin değerli üyeleri; akşamın bu geç saatinde aslında da çok önemli bir konuyu, çok az sayıda milletvekili arkadaşım ile birlikte görüşmüş olmanın üzüntüsü içerisindeyim. Az da olsa değerli milletvekili arkadaşlarımla ve Yüce Meclisin Sayın Başkanın saygıyla selamlanması gerektiğine inanıyorum. Değerli arkadaşlarım, Millî Selâmet Partisi Genel Başkanı Sayın Erbakan ve 12 arkadaşının vermiş olduğu önerge, burada çok

⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 13, B 20 (20 . 12 . 1979), ss. 469-472

değişik bir yorumla ele alındı. Çok ilginç bir durum var, Bu ilginç durumu burada belirtirsem, öyle sanıyorum ki tüm grup sözcüsü arkadaşlarımın yanlış bir konu üzerinde konuştukları anlaşılacaktır. Millet Meclisi Başkanlığına verilen önerenin tarihi 16 . 6 . 1978 dir. Yani, 1977 - 1978 sezonunda, 1978 senesi ürünlerinin alımında uygulanan taban fiyatlarının yetersiz olduğu konusunda bir Genel Görüşme açılması önerilmiştir. Meclisimizin çalışması uzun süre ağır aksak yürüdüğü için, gündeme 1,5-2 yıl sonra gelen bu önerge üzerinde aradan bir ürün yılı daha geçmiş olması nedeni ile 1979 - 1980 ürün alım yılının, kampanyası yılının tartışması burada yapılmıştır. Burada ben teşekkür etmekte isterim; çünkü Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak bizim yüce Türk Ulusuna, Türk köylüsüne ve Parlamentoda grubu bulunan, ya da bulunmayan siyasal partilere söyleyebileceğimiz çok şey var. Şimdi, çok kısaca 1979 yılında uygulanan taban fiyatlarda, ya da destekleme alımlarında hangi ürünlere ne kadar Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı tarafından zam uygulaması, değer artışı, fiyat artışı verdiğini kısaca vermeye çalışacağım. Buğdayda % 55, arpada % 51, çavdarda % 62.50, pamukta % 81.8, tütünde % 23, çayda % 21, şeker pancarında % 70, ayçiçeğinde % 60, fındıkta % 74,4, kuru incirde % 109,52, çekirdeksiz kuru üzüm de % 128,6. Şimdi geçmiş yılları gözden geçirelim. Taban fiyatlarında, ya da destekleme alımlarında sıçrama, geçmiş yılları göz önünde tuttuğumuz takdirde, yalnız 1974 yılında böyle bir sıçrama görüyoruz. O yılla, buğday, arpa, çavdar ve Türk köylüsünün ürettiği tüm ürünlerde Türk köylüsünün yüzümü güldüren bir destekleme alımı yöntemi uygulandığını açık seçik görüyoruz. Şimdi «Ben yaptım, sen yapmadın. Ben iyi beceririm, siz iyi beceremezsiniz» tartışmasıyla Türk Köylüsüne bir şey verilebileceği kanısında değilim. Milliyetçi Hareket Partisinin sözcüsü Sayın Kabadayı, konuşmasının bir yerinde taban fiyatları hakkında görüş açıklarken, yada destekleme alımları hakkında ilginç bir konuya girdi. Ben o konuyu biraz daha deşmeye çalışacağım. Sataşma olarak değil, takdirle karşıladığım için. Taban fiyatlarının sosyal içeriği, ya da sosyal yönü gerçekten çok iyi ve çok ilginç bir durum. Değerli arkadaşlarım, destekleme üzerinde duracağım. Destekleme, tarım kesiminde kısa ve uzun dönemli önlemler yöneliminde ortaya çıkan, birim alanında üretim artışını, gelir dağılımında ve fiyatlarda denge sağlamayı amaçlayan bir devlet politikası olarak tanımlanıyor genellikle. Çağımızın modern devlet anlayışı, ekonomiye çeşitli alanlarda girişimde bulunmayı doğal sayıyor; bu yalnız tarım için değil, ekonominin öbür dalları için de geçerli olarak görülüyor. Tüm ülkelerde tarım kesiminin ekonomik ve sosyal sorunlarının öbür kesimlere oranla daha çok olması, bu alandaki girişimlerin daha ağırlıklı olmasını gerektiriyor. Tarım kesiminde üreticiler genellikle kendi konularında teknik bilgi edinme ve değerlendirmede yetersiz kalmakta, özellikle piyasayı iyi izleyememektedirler. Öbür kesimlerde çeşitli örgütlenmeler gerçekleştiği halde, tarım kesiminde bu olgu yeni oluşmaktadır. Çiftçinin piyasa ile ilişkisini düzenleyerek, ürettiğini satarken, girdilerini alırken zarara uğrama-

sını önleyecek bir örgütün kurulma ve gelişmesini sağlamak, Devlet tarafından, bugüne kadar yeterli bir biçimde, maalesef gerçekleştirilebilmiş değildir. Bugün tüm ülkelerde tarım, çeşitli ekonomik ve politik önlemlerin konusu olmaktadır. Bu önlemleri genel olarak 2 bölümde ele almak imkânı vardır.

1. Üretim plânlaması: Tarımsal alanların kullanım biçimi, işletme büyüklüklerinin, kooperatifleşmenin, sendikanizasyonun ve tarımda verimliliğin artırılmasına yönelik çalışmalar. Türkiye'de hangi iktidarı gözden geçirirsek geçirelim üretim plânlaması konusunda çok ciddi bir çalışma yapıldığını iddia edemeyiz.

2. Fiyat politikası: Tarımsal ürünlerin pazarlamasına ilişkin ve doğrudan fiyatlara yönelik önlemler. Fiyat politikası uygulamasının en çok kullanılan yöntemleri, taban fiyatı ve destekleme alımları. Gerek taban fiyatlarında gerekse destekleme fiyat yönteminde Devlet, üretim gelirinin zarar çizgisine kadar düşmesini önlemeye ve belli bir yaşam düzeyinin korunmasını sağlamaya çalışmaktadır. Her 2 durumda da Devlet, aracı kuruluşlar bu görevi yerine getirmeye çalışmaktadır. Türkiye'de kamunun en büyük tahıl konusunda destekçisi, şüphesiz Toprak Mahsulleri Ofisidir. Toprak Mahsulleri Ofisi; buğday, arpa, çavdar, yulaf, afyon sakızı, mısır, çeltik ürünleri, son yıllarda tüm eleştirilere karşın, Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı döneminde mercimek, nohut ve soya fasulyesinde destekleme alımları yapmıştır. Fiyatların oluşmasında, destekleme alımlarında ve taban fiyatı uygulamalarında en önemli ölçüt olan ürün maliyetin saptanmasında değişik yöntemler uygulandığı için, her kuruluş kendine özgü ve kendi çıkarına uygun fiyatlar böldürmektedir. Toprak Mahsulleri Ofisi tarafından yapılacak alımlar sırasında. Bu, üreticinin şimdiye kadar genellikle zarar ötmesinin temel nedenlerinden bir tanesidir. Türk köylüsü, büyük kesimi kuru mahsul üreten insanlardan oluşmaktadır. Önergede rakamlar verilmiş, buna eklenebilecek çok rakam var; ama vakit çok gecikti, bu rakamlarla zamanınızı da almak istemiyorum. Ancak, gerçekten Türk köylüsünün en çok ezileni kuru mahsül üretenidir. Destekleme yalnız yüksek taban fiyatı uygulamasıyla olmaz. Yüksek taban fiyat uygulaması, genellikle büyük toprak sahiplerinin çıkarına işlemektedir. Öncelikle Türkiye'de demokratik ve hakça bir toprak reformu uygulaması gelişmedikçe, haklı yada haksız yüksek: taban fiyatı uygulaması Türk köylüsünün, gerçek ezilen fakir fukara Türk köylüsünün çıkarına olmamaktadır. Destekleme alımlarını ne kadar büyük boyutlarda tutarsanız, toprağı büyük olan üretici o kadar çok kâr etmekte, o kadar büyük sermaye toplamakta, küçük toprak sahipleri de ezilmekte, taban fiyatlarından o kadar az yararlanmaktadır. Değerli arkadaşlarım, işte taban fiyat uygulamasında hangi siyasal parti şimdiye kadar; «Ben şampiyonum, ben becerikliyim, ben başarılıyım» derse, polemik yapmış olur, doğru söylemiş olmaz. Biz Cumhuriyet Halk Partisi olarak 22 aylık iktidarımızda, istediğimiz ve özlediğimiz, programımıza koyduğumuz, seçim bildirgelerimizde belirttiğimiz

«Toprak ve Tarım Reformu Yasasını» çıkartmadık. Bunun nedenlerini biliyorsunuz. Demokrat Parti kapatılıp Adalet Partisi kurulduğu zaman, değerli Adalet Partililerin geniş halk yığınlarına söylediği bir sözcük var; o sözcü söyleyerek yetineceğim: «Gözlerime balkın, ne söylemde söylediğimi anlarsınız.» Ben de şunu söylüyorum: Yeterli ve özlediğimiz «Toprak ve Tarım Reformu Yasasını» 22 aylık iktidarımızda çıkartmadık; nedenini, «Gözlerime bakın, söylemek istediklerimi anlarsınız.» Değerli arkadaşlarım, biz Cumhuriyet Halk Parti iktidarı olarak 22 aylık iktidar dönemimizde, burada kavgası yapılan, sözleri söylenen taban fiyat uygulamasında diğer iktidarlardan fiyat artırması konusunda geriye kalmadığımızı, üstelik çok başarılı olduğumuzu söylüyoruz; ama bunun yanında bir şey daha söylüyoruz; eksik olduğumuz tarafları da söylüyoruz. Benim dileğim odur ki, siyasal partiler otursunlar, fukaralık edebiyatı yapacaklarına, fakirliği istismar edeceklerine, öylece oy atıp buraya geleceklerine, gerçek üreticiyi, fakir fukarayı kollayacak, adına ne derlerse desinler «Tarım reformu» desinler, «Toprak reformu» desinler, Türk köylüsünün köyden kente göçünü çoğaltan, gün geçtikçe fukaralığı köylüde yaygın hale getiren ve Türk toplumunda bugünkü patlamaların gerçek nedeni olan «Toprak reformu» nu hep beraber ciddi olarak ele alalım ve yapalım. Değerli arkadaşlarım, Adalet Partisinin değerli sözcüsü bir hususa değindi, ona değinerek sözlerimi noktalayacağım. Bunu Adalet Parti sözcüleri olarak görmeye başladım, o bakımdan yarar görüyorum. Cumhuriyet Halk Partisi yıkılmış bir partidir de, Parlamentomuzda milletvekili olan bir parti değil de, sağ Cumhuriyet Halk Partisi muhalefeti bulunması geleceği bakımından mutlaka görüyorlar. Hiç tasalanmasınlar, Cumhuriyet Halk Partisi 30 milletvekiliyle burada sizin mirasınız olan kişilere toz attırmıştır. Arkadaşlarım, Türkiye'de en çok üretilen de 16,5 - 17 milyon ton buğday üretmişiz... Toprak Mahsulleri Ofisi bunun hiçbir önlemini almamış. 2 milyon tonu Toprak Mahsulleri Ofisi alınıyor. Bu yıl - biraz önce arkadaşın biri açıkladı - 1.600.000 ton buğday alınmış, elimde dosyam var. Dosya açma gereğini duymuyorum, arkadaşlar, şayet ilerde doğabilecek ekmek kuyruklarını Cumhuriyet Halk Partisi iktidarının 22 aylık icraatına, çalışmasına bağlıyorsak, buna bir gerekçe hazırlamak istiyorlar, politikadır saygı duyarım; ama unutmayalım, bugün iktidara gelenler özel sektörü savunarak geldiler. Bugün iktidara gelenler tüccar çıkarını savunarak iktidara geldiler. Onlarla bir masaya oturdular. Onları bugün en yetkili, etkili yerlere getirdiler. Bir taraftan tüccarla hükümet teslim alacaksınız, ondan sonra da özel sektörün buğday almasında rahatsız olacaksınız... Bu bir çelişkidir, bu bir yanıltır. Bunu belirtmeye çalışıyorum. Türkiye'de bu yıl ekmek sıkıntısı, ekmek kuyruğu olursa, bunun sorumlusu bugünkü, şu anda işbaşında bulunan Sayın Demirel'in iktidarındır. Bunu şu sebeple ya da bu sebeple Cumhuriyet Halk Partisinin üzerine atmak haksızlıktır. Hele Adalet Partisinin zihniyetiyle, düşüncesiyle saptırmaya çalışmak, şimdiden gerekçe hazırlamaya çalışmak, büyük bir yanılgıdır; burnu vurgulamak istiyorum. Tıpkı,

şimdi kışın evlerinde kaloriferlerini, sobalarını yakamayan fakirin, fukaranın, Maden Yasası nedeniyle kömür üretilemediği topu, eski hükümetin eline, atmayınız, gerçekleri belirtiniz. Şimdi gidiniz; Türkiye Kömür işletmelerinin depolarına; şu anda iddialı, saygı duyduğum Enerji Bakanı, çok kısa süre içerisinde Türkiye Kömür işletmelerinin tüm olanakları gitti, Türkiye'de şu anda üretilmiş ve taşınmayan hazır kömür rezervinin ne kadar olduğunu saptamaya çalıştı. Baz 19,5 milyon ton, taşımaya hazır kömür var diyorduk, linyit kömürü. Sayın Demirel diyor ki; “akaryakıtı bıraktılar da ben içtim mi? Sırtımda mı taşıyacağım ben?”

Hububat fiyatları ve destekleme alımları konusunda ki görüşmelere 16.01.1980 tarihinde yapılan 30 birleşimde devam edilmiş ve aşağıdaki ilk konuşmayı önerge sahibi olarak Korkut Özal (Erzurum) yapmıştır.⁵⁷

“Muhterem Başkan, Yüce Meclisin değerli üyeleri; Türkiye'nin bir bunalımdan geçtiği günlerde, uzun vadeli sayılabilecek böyle bir konunun Genel Görüşme Önergesi ile gündeme getirilmiş olmasını faali hayır addederek sözlerimize başlıyoruz. Türkiye'nin bütün meseleleri birbiriyle ilgili, bu meseleler içinde ekonomi, sosyal yapı, dış siyaset bunlar da birbiriyle yakından ilgili. Şimdi görüşmesine geçtiğimiz taban fiyat meselesi aslında Devletin tanıtım kesimindeki en önemli müdahale gücüdür. Taban fiyatları aracılığıyla Devlet, hükümeti vasıtasıyla tarıma yön verme imkân ve gücüne sahiptir. Tarımın en önemli kalemlerinden biri olan hububat üretimi, diğer üretimlerde de taban fiyat vardır. Türk ekonomisinin belkemiğini teşkil eden tarım. Birkaç rakamla, tarımın Türk ekonomisi için niye önemli olduğuna işaret etmek istiyorum. Nüfusun % 60'ı tarımdan doğrudan doğruya maişetini temin eder. Türkiye'nin ihracatının, çok sıkışık olduğumuz ihracatın % 90'ı direkt veya dolaylı olarak tarımla ilgilidir. Türkiye nüfusunun Millî gelirinin % 25'i tarımla ilgili kaynaklardan teşekkül eder ve en nihayet Türkiye'deki ekonomik aktivitelerin motoru tarımdır. Tarım ürünlerinin bol, bereketli olduğu yıllar Türk ekonomisinin sağlıklı yıllarıdır; tarım ekonomisinde kıtlık olduğu yıllar Türk ekonomisinin bunalım başlangıcı veya bunalım içinde. Ne var ki, geçmiş yıllarda tarım daima ikincil olarak, tali olarak mütalaa edilmiştir. Zannediyorum bunun sebebi tarımla ilgili meselelerde bir hükümetin kısa hayatı içinde ki bu hükümet hayatları gittikçe kısalıyor, eskiden dört senelik hükümet hayatları varken, şimdi bir sene, altı ay, sekiz ay, yirmi ay gibi hükümet hayatları var 20 aylık kısa hükümet hayatı içinde çok olumlu bir netice alamayacağıma inanan bazı hükümetler ve bunların bu mevzudaki sorunları öyle beş seneye, on seneye uzanan tedbirleri almayı ön plâna getirmiyorlar; dolayısıyla lal olarak tarıma çok büyük, köylü efendimizle başlayan, bu köylüye dönük politika laf olarak devam ediyor; fakat eğilip baktığımız zaman, tarımı her zamankinden daha fazla ihmal edilmiş görüyoruz ve bu ihmal devam ettiği takdirde biz endişe ediyoruz ki,

⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 13, B 30 (16 . 01 . 1980), ss. 737-739

Türk ekonomisi çıkmazlardan kurtulamaz. Bu ihmal devam ettiği müddetçe Türkiye'nin demografik yapısı, yani nüfus terkihi bozulur; büyük şehirlere muhaceret devam eder ve anarşi potansiyeline önemli katkıda bulunur ve tarım yapısı eğer ıslah edilmezse Türkiye'nin sosyal iktisadi ve hatta siyasi istikrarı kâğıt üzerinde kalmaya mahkûmdur. Bu kadar önlem taşıyan konu kesiminin Türkiye için arz ettiği bir de iktisadi anlam var. Eğer, tarıma ait kaynaklar hakkıyla kullanılsa, Türk tarımı bugün sanayileşmiş Batı memleketlerindeki tarım yöntemleri ve imkânlarıyla ele alınsa, Türkiye'nin tarımsal üretiminin en az 6 misline çıkarılması da mümkündür. Bunun başarılması için de, böyle 20 – 30 senelik perspektiflere ihtiyaç yoktur. Güçlü bir politikayla Türk tarımını ki, bazı misaller vereceğim geçmişten- 5-10 sene içinde bu noktalara yaklaştıracak hamlelerin yapılması mümkündür. Yine şunu ifade edeyim ki, Türk tarımının harekete geçirilmesi ve hamle yapılması ağır yatırımlara da bağlı değildir. Türk tarımında fevkalade cüzi yatırımlarla, hemen dönüşleri kısa zamanda elde etmek ve az kapital yatırımlarıyla kısa zamanda yüksek dönüş elde etme imkânları vardır. Bu imkânları veren Türk tarımı, üzüntüyle ifade ediyorum, bugün bazı problemlerle karşı karşıyadır; bir tanesini vurgulamak istiyorum: Türkiye'nin bugün enflasyonla bozulmuş, değerini kaybetmiş Türk parasıyla ölçülürse, nüfus başına ortalama Millî gelir 50 bin lira civarındadır. Ortalama nüfus başına 50 bin lira olan bu değer, bakalım üç kesimde, ekonominin üç anakesimince nasıl bölüşülüyor? Sanayi kesimi ortalamanın üzerinde bir ortalamaya sahip, Sanayi kesimindeki istihdamda adam başına yıllık ortalama gelir 70 bin liradır. Hizmetler kesiminde ise ticaret ve diğer konular dâhil- nüfus başına gelir 110 bin liradır; buna mukabil tarım kesiminde bu 20 bin liradır. Aradaki 4 – 5 misli fark Türkiye'nin bugünkü çıkmazlarının önemli bir mihrakını teşkil ediyor. Türk tarımında verimler düşüktür. Bugün bütün çabalara rağmen ortalama, bir dekardan alınan hububat 180 kilogram civarındadır; o da bir sene; iki sene nadasa bırakılıp, bir senede idrak edilen. Demek ki, üst üste hesap edersek 90 kilo, 100 kilo ortalama işlenen arazinin dekarından Türkiye'de hububat elde edilmektedir. Bunu 100 kilo kabul edersek, bugün sanayileşmiş Batı memleketlerinde her sene dekardan elde edilen buğday verimi 550 ila 750 kilo arasında değişmektedir. Demek ki, Türk tarımında fevkalade büyük verim düşüklüğü vardır. Verim düşüklüğünün çok sebepleri var, bunlar uzun konuşmalarla takdim edilmişti; ben, ana hatlarıyla bu verim düşüklüğünün dört tane önemli kaynaktan doğduğunu ifade edeceğim. Birincisi, fiziki sebeplerdir. Bu, toprak dağılımından başlar, kullanılan tohumun verimliliğine, gübre kullanmasına, mekanizasyona, kullanılan tarım teknolojisine, ilaçlamaya ve hasattan sonraki işlemlere dayanan fiziki problemler vardır; malî problemler vardır. Türk tarımında tefecilik en korkunç şekliyle hâlâ devam etmektedir. Dolayısıyla, tarım operatörleri Grup adına konuşurken izah edeceğim-çiftçilerin çoğu bugün mallarını değer pahasına satamadıkları gibi, verimlerini yüksek ölçüde artıracak bir sermaye birikimi imkânlarından da yoksundurlar, finansları

yoktur. Eğitim fevkalade yetersizdir. Bugün modern tarım eğitimi maalesef yayımla ulaştırılabilmiş değildir. Tarım hâlâ çok yerde bundan 200 sene evvelki metodlarla götürülmektedir. En nihayet, pazarlama, bütün ürünlerde, özellikle hububat ürününde pazarlama sisteminde de belli darboğazlar vardır. Bunların içinden bir de geçmişe bakarak sözlerimi toparlamaya çalışacağım. Türk tarımında -Buğdayı esas alıyorum, diğerleri bunlara paraleldir-1930'lardan alırsak ve önemli bir indeks olarak bir rakamın nasıl değiştiğini Yüce Heyete arz etmek istiyorum. 1930'larda, yani harp yıllarımı da buna dahil alsak, Türk tarımında ortalama 1 dekardan, işlenen 1 dekardan alınan verim 90 kilo civarındadır; harp yıllarında bu 49-50'ye kadar gelmektedir; 90 kilodur. 1950'den sonra iktidar değişmesi ve traktörün tarıma uygulanması, büyük ölçüde, tarımda biraz verimi yükseltir görünüyor. Ortalama 90 kilo olan rakam 100 kiloya çıkmıştır. Bu 100 kilo rakamı şöyle böyle 10-12 sene aynı seviyede seyretmiştir, artma yoktur. 1960'ların ortalarında bir tohum mevzuun, ki kamuoyuna Meksika tipi tohum diye tanıtılmıştır, yeni daha güçlü, gübreyle mütehammil tohum cinslerinin Türk tarımına getirilmesiyle, dekar başına verimlerin 120 kilo civarına çıkarılabildiğini görüyoruz. -Türkiye ortalaması olarak söylüyorum- ve rakam yine 120'de devam etmiştir. Bilâhare 1974'ten sonra, ki bir bölgesini, sorumluluk taşıdığım Bakan olarak bölgedir, tarıma entegre bir yaklaşımla, yani tarımdaki çiftçilerin bütün darboğazlarının ve en başta taban fiyat mekanizmasının ıslah edilmesiyle, bir de bakıyoruz ki, ortalama verimler 160'a şimdi de 180'e çıkmış durumdadır. Yani, demek ki, Cumhuriyetin ilk yıllarında 80-90 kilo civarında olan ortalama buğday üretimleri bugün 180 kilo civarına ulaşmış ve orada bir nevi istikrar bulmuştur; fakat, biraz evvel arz ettim, ufuk 500 kilodur ve Türkiye, eğer bu 500 kiloluk ufka yaklaşabilirse, en istikrarlı ihracat potansiyeli olan, ki bugün hepimiz görüyoruz ki, istikbal, gıda maddeleri için aynen petrol maddeleri gibi önemli bir istikbaldir, Türkiye en başta buğday olmak üzere devamlı dışarıya buğday ihraç edebilen bir memleket haline gelebilir ve kendi kaynaklarını da çok iyi bir şekilde kullanır. Bu bakımdan, burada münakaşaya açtığımız ve inanıyorum ki diğer grup sözcülerinin de konuşmalarıyla daha çok muhteva ve anlam kazanacak bu Genel Görüşme Önergesinin amacı, bu ve bundan sonra görev alacak bütün hükümetlere bu önemli konuda bir ışık tutmayı ve bu mevzuda alınması gereken radikal tedbirleri bu Yüce Meclis Önünde tartışmayı amaçlamıştır. Diğer grup sözcülerinin de yapacağı katkılarla, inanıyorum ki bu mevzua Yüce Meclis önünde ışık tutulmuş olacaktır. Ben grubumuz adına, bu mevzuda ne yapılmalıdır suallerine cevap vermek üzere yapacağım konuşma ile buna ilâve katkıda bulunacağımızı zannediyorum. Yüce Meclise saygılar sunuyorum.”

Önerge sahibi Korkut Özal (Erzurum)’ın konuşmasından sonra Adalet Partisi grubu adına Erol H. Yeşilpınar (İzmir) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁵⁸

⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 13, B 30 (16 . 01 . 1980), ss.739-742

“Sayın Başkan, Değerli Milletvekilleri; Millî Selâmet Partisi Millet Meclisi Grubu Başkanı Sayın Necmettin Erbakan ve 12 milletvekilinin, hububat fiyatları ve destekleme alımları konusunda Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğü’nün 100 ve 101 inci maddeleri uyarınca açılmasını istedikleri Genel Görüşmenin bu müzakeresi dolayısıyla şahsım ve grubum adına hepinizi saygılarımla selamlarım. Genel Görüşmenin konusu, dar çerçevede gecikmiş, ancak geniş çerçevede devamlılığı olan bir husustur. Konuyu önce makro açıdan ve sonra da mikro açıdan ele almak irdelenmek gerekir. Ben de grubum adına bunu yapmak istiyorum. Türkiye nüfusunun yaklaşık olarak % 62’sini teşkil eden köylü ve çiftçi topluluğumuzun, ortalama bir ifade ile bu % 62’nin % 57’sini de hububat üreticileri teşkil etmektedir. Böylece, ufak bir hesapla 13 milyon civarındaki nüfus, doğrudan doğruya geçimini hububat ziraatına bağlamış bulunmaktadır. Ülke ekonomimizin temeli, büyük ölçüde tarıma ve tarımsal üretim maddelerine bağlıdır. 1975 yılında işlenen 24 407 000 hektar arazinin 13,5 milyon hektarını tahıl, 8 177 hektarını nadas alanı kapsamaktadır. Modern ve teknik ziraat metotlarının, gübrenin ve tarımsal mücadele ilaçlarının, genel anlamda tarımsal girdilerin çiftçilerimize intikal etmesi ve faydalarının görülerek birim sahadan daha çok verim sağlanması; zirai sulama ve tarımda mekanizasyonun yaygınlaşmasıyla genel üretim, iyi hava şartlarının da yardımıyla bugünkü seviyesine ulaşmış bulunmaktadır. Ülkemizin büyük bir kısmı sulanan sahalar dışında hububat ürünü yetiştirmeye müsait topraklara sahiptir. Dünya medeniyetinin geleceği, bütün insanlık için iyi bir hayat seviyesinin sağlanmasına ve halen dünyada mevcut milyarlarca açın doymasına bağlıdır. Yani dünyamızdaki savaş açlık ve tokluk savaşıdır. Hububat alım fiyatları çiftçinin kalkınmasına ve dertlerinin çözülmesine yeterli değildir. Bilindiği üzere, 7 Haziran 1978 tarihli Resmî Gazetede yayınlanan, 1978 - 1979 dönemindeki destekleme fiyatları, geçmiş dönem fiyatları karşısında % 13 - 14 seviyesine yükseltilmiştir. 1979’da ilan edilen destekleme fiyatları da aynı nitelikte ve aynı seviyededir. 1979’un fiyat artış oranı ise ancak % 23 seviyesinde kalmıştır. Buna mukabil, 2 yıllık bir dönemde hayat pahalılığı % 50, akaryakıt fiyatları % 65, traktör fiyatları % 90 - 100, işçi ücretleri % 80 - 100, zirai mücadele ilaçları % 70 - 110 artışlarla önde gelmektedir. Genel olarak para değerinde de bir değer kaybı meydana gelmiştir. Bu duruma göre, verilen taban fiyatları yetersiz görülmektedir. Bu arada çiftçinin aldığı araç ve gereçlerin fiyatlarını kontrol edebilmek mümkün olamamıştır. Bilhassa kırsal kesimin sosyal ve ekonomik durumu içler acısıdır. Tarımda kullanılan traktör, alet, ekipman, yedek parça ve yakıtın çiftçilere zamanında ve kolaylıkla temini için ithalat, imalat ve kredi konusunda gerekli kolaylıkların süratle yerine getirilmesine acilen ihtiyaç vardır. Çiftçinin sosyal güvenliğini de sağlayacak kanunların çıkarılmasında hükümetlere ve Meclislere önemli ve büyük görevler düşmektedir. Nüfusunun büyük çoğunluğu olarak topraktan geçimini sağlayan ve tahminen 15 milyona yaklaşan hububat üreticisi çiftçilerimizin yeterli ve

istikrarlı bir gelire kavuşmaları mümkün kılınamamıştır. Türkiye'nin refahının, köylümüzün topyekun refahına bağlı olduğu gerçeği karşısında; halkımızın beslenme güvenliği, sanayimizin hammadde tedariki, işsizlik sorunu gibi hususlar üzerinde Meclislerimizin önemle durması zarureti gelmiş çatmıştır. Tarım sektöründe çalışanların zor şartlar altında bulunması, yapılacak tarımsal programlarda çiftçilere dönük ekonomik ve sosyal kazançlı ve çıkarlı koruyucu devlet tedbirlerinin artırılması ve nihayet devlet destekleme politikalarının daha kuvvetli, daha gerçekçi, daha ekonomik tarzda uygulanması zorunlu hale gelmiştir. Şimdi burada Devlet Plânlama Teşkilâtının 1978 yılı tarım raporuna değinmek istiyorum. Tarımsal işletme büyüklüklerinin farklılığı nedeniyle küçük işletmeler, gerek mal oluş, gerek makine ve gerek teknoloji kullanımının eksikliği ve güçlüğü ve gerekse alınan kredilerin yetersizliği yüzünden yeterli gelir elde edememekte ve tarımsal kalkınmayı gerçekleştirmemektedirler. Böylece küçük işletmeler geçim zorluğu nedeniyle zamanla daha küçülmekte, ayrıca Türkiye'de uygulanmakta olan miras hukuku etkisiyle de büyük işletmeler parçalanmakta, böylece küçük işletmelerin sayısı giderek artıp, tarımdan geçinen nüfus gittikçe fakirleşmektedir. Ülke koşullarında işletmelerin belli büyüklüklerin altına düşmemesi için, tarım reformunun tam anlamıyla ve kısa sürede gerçekleşmesi gerekmektedir. Aşağıda vereceğim rakamlar işletme büyüklüklerinin nasıl bir değişim gösterdiğini açıkça ortaya koymaktadır 1963 yılında 1 – 20 dekar arasında toprağa sahip olanların oranı % 11,3 iken, 1973 yılında 1 -20 dekar arasında toprağa sahip olanların oranı % 44,6'ya çıkarken, sahip olunan toprak oranı % 8,4 rakamına düşmüştür. Diğer taraftan, 100 dekara kadar toprağa sahip işletmelerin oranı 1963 yılında % 3'lük bir artış gösterirken, sahip olunan toprak oranı yaklaşık 3'lük bir azalma ile % 48,9'a düşmüştür. Buna karşılık, 500 dekardan büyük toprağa sahip olanların oranı 1963 yılına göre % 0,3 artarak % 0,8'e yükselirken, bu kesimin sahip olduğu toprak oranı % 4,7 artarak 15,4'e çıkmıştır. Görülüyor ki, küçük işletmelere sahip olanların sayısı büyük işletmelere sahip olanlara göre daha büyük bir artış içerisindedir. Ayrıca küçük işletmelerin toplam tarım alanı içindeki yerleri büyük düşüş gösterirken, büyük işletmeler toplam tarım alanı içinde daha büyük bir hızla artmakta, büyük işletmelere sahip olan kişi sayısında da bir azalma meydana gelmektedir. Kısaca, büyük işletme sahipleri topraklarını küçük işletmelerin zararına hızla büyötmektedirler. Çünkü küçük işletmeler rantabl olmadığı için, bu işletmeleri miras hukuku dolayısıyla ellerine geçiren kişiler rantabl olmama nedeniyle bu arazileri satmakta ve büyük çapta şehirlere göç meydana gelmektedir. Devlet İstatistik Enstitüsünün raporlarına göre, kimyasal gübre, sulama alanları, traktör, mibzer parkı konusunda 1962 ila 1978 yılları arasında çok büyük bir gelişim meydana gelmiştir. Bu gelişimin oranı % 150 ila % 800 arasında değişmektedir. 1972 yılına kadar bazı konularda % 100'e varan bu artış üreticilerin kimyasal gübre kullanımı eğilimlerinin geliştiğini göstermekle birlikte ve tarımsal girdileri kullanmalarına olan eğilimi artırmakla birlikte, artış yurdumuzun her bölgesinde

eşit olmamış, daha çok gelişmiş bölgelerimiz olan Batı bölgelerinde gübre kullanımı artmış, tarımsal girdi kullanımı artmıştır. Tarım sektöründe çalışan işçilerin hiçbir güvenceye sahip olmamaları onları sanayi dallarında çalışmaya itmektedir. Kırsal alanlardan kentlere göçüşün bir önemli nedeni de budur. Tüm sektörlerde işgücü talebi artarken, tarım sektöründe talep azalmaktadır. Tarım sektöründe 1962 yılında 9.740.000 kişi çalışırken, 1978'de bu rakam 9.285.000'e düşmüştür. Madencilikte 995 binden 1.906.000'e çıkmıştır. İmalat sanayinde 912 binden 1.653.000'e çıkmıştır. İnşaat sanayinde 300, binden 549 bine çıkmıştır. Ticaret kesiminde 366 binden 639 bine çıkmıştır; yani tek nüfus kaybeden traktör tarım sektörü olmuştur. Üreticilerimiz, ürünlerinin sigortası yapılmadığından, tüm risklere karşı güvencesiz durumdadırlar. Tarım Satış Kooperatifleri ve Toprak Mahsulleri Ofisi, ancak ortaklarından ve üreticiden, malın teslim aldıktan sonra ürün sigortası yapmaktadırlar. Ürün sigortasını tarladan başlatmak, üreticileri güvenci altına alabilmek için önemli bir tedbirdir... Tarımsal ürünler konusundaki ana amaçlarımızı şöylece özetlemek mümkündür:

1) Üreticinin emeğini değerlendirmek ama düzeyini yükseltmek, kooperatifleşmesini kolaylaştırmak ve pazarlık etme gücünü artırmak.

2) Tüketicinin değer fiyatına ve kaliteli besin maddesi sağlamasını gerçekleştirmek. Dolayısıyla üreticiyi ve tüketiciyi de korumak...

Yüce Meclise saygılar sunuyorum.”

Adalet Parti grubu adına Erol H. Yeşilpınar (İzmir)'in konuşmasından sonra Milliyetçi Hareket Partisi grubu adına söz alan Ağâh Oktay Güner (Konya) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁵⁹

“Siyasî karar otoriteleri siyasî dengeyi düşünürken iktisadi dengeyi gözden uzak tutmamalıdır. Üzülererek ifade edelim ve hakikate mağlup olmayı zevk bilelim; Türkiye'de maalesef Millî gelirden organize olabilenler, siyasî karar otoriteleri üzerinde baskı meydana getirebilenler, «benim istediğimi vermezsen, ben grev yaparım.» diyebilenler paylarını alabilmiş, koruyabilmişlerdir; sessiz, sakın, tarlasında toprağındaki köylü ise maalesef kendi kaderine terk edilmiştir. Bu acı gerçeği, 1980 Türkiye'sinde bu çatı altında milletvekili sorumluluğu taşıyan bütün arkadaşlarımızın, her türlü siyasî parti farkını bir kenara bırakarak ele alması kurtuluşumuz için şarttır. Dördüncü Plân görüşmeleri sırasında huzurunuzda gelmiş ve bu kürsüden aynen şöyle demiştim: «Hiçbir siyasî iktidar tek başına Türkiye'yi kurtaramaz.» Aziz arkadaşlarım, o gün bir sayın yazar beni, «Peki Parlamento ne olacak» diye, parlamenter rejimi inkâr etmek gibi bir haksız ithamla karşılaştıran makale ile değerlendirdi. Parlamento olduğu yerde duracak ve daha büyük değer kazanacak. 1979 yılında Kamu İktisadi Teşebbüslerinin üretimi 300 milyar lira, zararı 100 milyar lira,

⁵⁹ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 13, B 30 (16 . 01 . 1980), ss.742-745

finansman açığı 90 milyar lira. Bunu siz götürüyorsunuz, Kamu İktisadi Teşebbüslerinin ürünlerine zam yapıyorsunuz; onun basmasını, onun şekerini, onun ürettiği her türlü malzemeyi kullanan köylünün sırtına yıkıyorsunuz ve köylü soyuluyor. Köylü her geçen gün biraz daha fakirleşiyor, köylü biraz daha perişan oluyor. O sebeple, biz Milliyetçi Hareket Partisi olarak, Türkiye Büyük Millet Meclisinin, 1980 Türkiye'sinde, millî iktisat politikalarında anlaşmalarını şart görüyoruz. Hiçbirimiz bir Avusturyalı parlamenterden daha az vatanperver değiliz; ama Avusturyalılar bunu yaptılar, kamu iktisadi teşebbüslerini bir Millî holding haline getirdiler, taban fiyat politikalarını siyasî karar otoritesinin dışına çıkardılar, işçi ücretlerini siyasî oy endişelerinin dışında belli bir zaman dilimine bağladılar ve dediler ki: «Hayat ne kadar pahalıymışsa, bu fiyatlara o ölçüde zam yapalım.» Bugün Türkiye'de bir taraf başını almış organize giderken, diğer bir tarafın yerinde saymaya mahkûm edilmesi çok acıdır. Şimdi bakınız, 1977 yılında Toprak Mahsulleri Ofisi 3.834.000 ton buğday alıyor, 1978'de 3.214.000 ton buğday alıyor, 1979'da 1.749.000 ton buğday alıyor ve üretim rakamlarına göre 1979'da; 16.600.000 ton buğday, 1978'in, 1977'nin hemen aynı olmasına rağmen, Ofis 1/3 oranında alım yapabiliyor ve maalesef «Aracıya karşıyım, tefeciye karşıyım» diyen sayın parlamenterlerin iktidar olduğu bir dönemde, o partinin olduğu bir dönemde, köylü buğday çiftçisinin eline terk edilebiliyor. Demek ki, bir meseleyi slogan halinde söylemek kolay; ama onu hükümet ve devlet nizamı haline getirebilmek zordur. Ne yapmıştır geçen iktidar? 420 kuruş dediği buğdaya, seçimler yaklaşıncı diğer ürünlere yaptığı aşırı - kendisi içerisinde daha doğrusu tutarsız - zamlarla 420 kuruşa 80 kuruş eklemiştir; ama köylü, çok iyi bildiğiniz gibi, buğdayını tüccara, buğday aracısına kapattığı için, bu 80 kuruşların büyük bir bölümü köylüye değil, maalesef buğdayı kapatanlara gitmiştir. Sebep? Köye giren parayı düşünmemişiz, köyün kredi müesseselerini düşünmemişiz, köyün kooperatifini düşünmemişiz; köylüye, bir yıl malını satmadan elinde tutsa aç kalmayacağı, tefeciye, aracıya mahkûm olmayacağı ekonomik düzeni getirememişiz. Biz bu sebeple Türkiye'de, biraz önce verilmiş rakamları tekrar etmiyorum, ama bir cümle ile tekrar bir büyük gerçeği huzurunuzda ifade etmek istiyorum, geçen zaman içerisinde köylünün sattığı ürün hacmiyle alabildiği sanayi mamul mal geometrik bir biçimde aleyhine dönmüştür; traktörde böyledir, basmada böyledir, şekerde böyledir: Daha çok tarım ürünü satacak ve daha az sanayi malı alacak. Düşünün saman 4 liradır, kepek 5 liradır, buğdayın en iyi kalitesinin fiyatı 420 kuruştur ve maalesef köylünün ürettiği, Ofise satabileceği buğdayın % 90'a yakın kısmı tüccarın eline geçmiştir. Eğer bu taban fiyatları geçen Hükümet döneminde Türkiye'yi, ekonomik modeli saptırma... Çok konuştuk burada, bütçe müzakerelerinde 4 saat süren konuşmamızda, o günün Sayın Maliye Bakanına dönerek; «Aldığınız tedbirler enflasyonu % 50'de tutarsa sizi önce ben tebrik edeceğim» dedim. Ve maalesef üzülmekle gördük ki, 50, birkaç katma katlandı. Sebep şu idi: Trafik sağdan gidiyor ve soldan geliyor. Siz; trafik düzenimi soldan gidecek, arabalar

sağdan gelecek dediniz ve geçen Hükümet döneminde alınan ekonomik politikaların bir bölümü; iyi niyeti münakaşa etmiyorum, mutlaka kendi içinde iyiniyetli idi, ama hükümetin politikasına yön veren bürokratlar, Bütçe Komisyonunda acı acı şikâyet ettiğiniz başarısızlığınızın sorumlusu gördüğünüz belli bir doktrinin emrindeki bürokratlar sizin döneminizde, geçen iktidar döneminde köylünün soyulması sonucunu verdi. Peki, «Geçen Hükümet döneminde köylü soyuldu» demek bu davayı çözer mi? Çözmez aziz arkadaşlarım. Eğer bu dava karşılıklı ithamlarla çözülecek kadar kolay olsaydı, Türk köylüsü çoktan, fazlası ile lâıyk olduğu İsviçre köylüsünün, Fransız köylüsünün, Alman köylüsünün sosyal seviyesine gelirdi. Öyle ise çare nedir? Çare, kendi iktisadi potansiyelimizi kendi şartlarımızla değerlendirecek ve ona güç katacak modeli Türkiye Parlamentosu olarak tespit etmemizdir. Biz köyü boşaltmamalıyız, köylümüzü kendi bulunduğu toprakta verimli kılacak tedbirleri almalıyız, sanayi birkaç büyük merkezin dışında mutlaka Anadolu yaylasına yaymalıyız ve köye kadar sanayi ünitelerini dağıtmalıyız. Aksi halde Türkiye, 20 milyonluk, 25 milyonluk şehirlerin plânlandığı bir ülke haline gelir ve Türkiye'nin meselelerini çözmemiz mümkün olamaz. Bugün Türkiye'nin toplam polis sayısı Viyana şehrinin polisi kadardır. Demek ki şehirleşme, aynı zamanda cari masraflar yönünden de bir ülkeye korkunç yükler getirir. Toprağından kopan, toprağı kendisini besleyemediğı için şehre gelen insanımızın hangi hukukî şartlarda bulunduğunu düşünmek zorundayız. Biraz önce burada ifade buyruldu; «Büyük işletmeler geliyor, küçükler ölüyor» dendi. Evet, Medeni Kanunu kabul ettiğimiz zaman, İsviçre kanununda bulunan «Ekber evlat hakkı» bizim eski hukukumuzdaki Ekber evlat hakkını biz kaldırdık ve köydeki tarım işletmesi eskiden, eski toprak düzenimizde baba öldüğü zaman ailenin en büyük evladının işletmesi biçiminde devam ederken, biz toprağıımızı İsviçre parlamenter sistemi ile mendil gibi dilimledik ve mendil gibi dilimlenen toprakta insanların beslenmesi, yaşaması mümkün olmadığı için, bir büyük iç muhaceret başladı, iç göç başladı. Bugün, ekmek dünya üzerinde petrol kadar kıymetli ve yarın petrolün yerini tutacak bir ikame maddesi bulunduğu zaman, ki mutlaka bulunacaktır, sanayi araştırmaları bunu gösteriyor, ekmek petrolden de kıymetli olacaktır. Bizim bulunduğumuz coğrafyada, bazı gerçekleri gözden uzak tutamayız. Çok geniş yüzölçümüne rağmen Sovyetler Birliğı Devleti, Kanada ve Amerika buğday satmasa yaşayamıyor, İran'ın buğday açığı var, Güneyimizdeki petrol doları fazlasına sahip ülkelerin buğday açığı var. Öyle ise biz, buğday fiyatını her türlü siyasî endişenin üzerinde tespit edebilmeliyiz ve bu bizim omuzlarımızda, köylümüze, tarihimize karşı büyük bir sorumluluktur. 3010 bin ton ekmek 3 büyük şehrin çöplüğüne atılır ve bizim milletimiz, dün bizim çocukluğumuzda, «Eğer ekmeğı yere düşürürsen günahıdır, ayıptır» terbiyesinin yerine, apartmanların çöplüklerine yarım francalaları atabilecek kadar israfın içine girer, biz yine ekmek fiyatını düşük tutarsak, buğday fiyatını buna bağılı olarak düşük tutarsak, köylünün emeğine ihanet etmiş oluruz. Ekmeğı kendi

gerçek değeri içinde tespit etmeliyiz. Bunun için bizim teklifimiz; Türkiye'nin patates üretiminde ulaşmış olduğu rakamı belli bir biçimde değerlendiremediğimize göre, bütün Türkiye'de, ekmeğe belli bir oranda, buğday ekmeğine patates unu karıştırılmasıdır. İkincisi, beyaz ekmek yeme yüzünden Türkiye'de deri hastalıkları çoğaldı. Şimdi bakınız, ekmeğimizin kepeğini ayırıyoruz, insanımıza beyaz ekmek yediriyoruz, sonra tonla (B) vitamini veriyoruz bu insana. Türk köylüsü niye sağlam? Soğan yiyor, kepeği alınmamış buğday ekmeği yiyor ve bir klorofil hazinesi olan yeşilbiber yiyor. Öyleyse konu bizi, millî seviyede beslenme problemiyle de bir araya getiriyor. Değerli arkadaşlarım, Türkiye'nin meseleleri görüldüğü gibi bir örümcek ağı gibidir; bir yerine dokunduğunuz zaman, ağın her tarafı titrer. Bizim kendimize dönmemize, kendi öz değerlerimizi, insanımızı, toprağımızı, tarımımızı değerlendirmemize büyük ihtiyaç vardır. Biz, bu acı konuların Parlamento kürsüsüne getirilmesinden büyük memnuniyet duyan ve buna müteşekkir kalan bir grubuz. Grup olarak, özellikle bütçe müzakerelerinin biraz sonra başlayacağı Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda bütün siyasî parti kanatlarının asgari bir 5 yıllık zaman dilimi için, belli bir üretim plânı üzerinde anlaşmasını ve bu üretim plânının belli zaman dilimleriyle Türkiye'yi millî stok müessesesine götürerek, aracı ve tefecinin, elinde parası olanın, ticaret mallarını kapatıp halkın kanını emmesine mani olacak stok düzenine geçirmesine, buğday köylüsünü toprağına bağlayacak; onu, sanayi malları alanında daha fazla soyulmaya, yok olmaya götürmeyecek bir dengeli fiyat politikasına götürmesini; taban fiyatlarını «Sen çok verdin, ben az verdim» gibi günü birlik kavganın dışında, namuslu bir biçimde, «Bu memleketin üretimi budur, tüketimi budur» gerçeğine götürmesini; ücret konusunu millî seviyede, millî gerçekler ortasında düzenleyip «İşçinin alnının teri kurumadan emeğinin karşılığını verin» diyen büyük imanımızın ölçüsü içinde düzenlememizi şart görüyoruz. Eğer biz, buğday konusunu kendi gerçeğinden saptırıp bunu günübirlik politikalarla düzenlemeye kalkışırsak, netice, rakamların çok ağır biçimde bize çarpması olur. Vatandaş, 1.749.000 ton buğdayını, şehirlinin ekmeği için ofise satarsa, maalesef aracının, tefecinin elinde memleket büyük bir açlık tehlikesiyle baş başa kalabilir. Bilemiyorum, şu anda geçmiş yıllara göre % 50 az alım yapan Toprak Mahsulleri Ofisi, geçen Hükümet döneminde bağlantısı yapılmış kliring ticaret anlaşmalarıyla buğday vererek alacağı sanayi ürünlerinin karşılığında sattıklarını çözerse, acaba Türkiye'de bir ekmek kıtlığı, bir açlık tehlikesi karşısında kalmaz mıyız? Biz, buğday çiftçinin, buğday üreten köylümüzün, geçtiğimiz zaman dilimi içerisinde gübre bulamadığı, ilaç bulamadığı, mazot bulamadığı için çok büyük ölçüde ihmal edildiği ve bu ihmalden sonra da uygulanan taban politikasıyla bir biçimde açlığa terk edildiği inancındayız. Temennimiz, bugünkü Hükümetin, geçmişin tecrübelerini çok ciddi ve tutarlı bir biçimde değerlendirerek, konuyu, millî fayda ve buğday üreticinin lehinde çözüme kavuşturmasıdır.”

Milliyetçi Hareket Partisi grubu adına Ağâh Oktay Güner (Konya)'ın konuşmasından sonra Millî Selâmet Partisi Grubu adına söz alan Korkut Özal (Erzurum) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁶⁰

“Muhterem Başkan, değerli üyeler; benden evvel söz alan ve mevzuda katıldığımız istikamette konuşan grup sözcülerine teşekkür ederek söze başlıyorum ve temenni ediyorum ki, Genel Görüşmenin ortaya koyacağı bazı gerçekler, burada hazır bulunan Sayın Bakanın da yardımlarıyla, İnşallah Türkiye'nin taban fiyat politikasına yansımaya vesile olur. Şu meseleye şöyle bir daha bakalım: Türkiye bugün pek çok darboğazın içinde. İşbaşındaki Hükümet, fevkalade zor bir yerde, bir görev teslim almış ve öyle görünüyor ki, bu en büyük zorlukların olduğu yerde bir sosyal bunalım, yani anarşi; bir de ekonomik bunalım, ki bunun önemli kalemleri, Türkiye'deki pahalılık, yokluk ve dış ödemeler dengesinin açık vurması. Yani bir yerde ihtiyacımızı karşılayacak döviz elde etmememiz. Bunun için ne yapa gelmişiz bugüne kadar? Dışarıya, yardım politikası olarak el açmaz. Sayın Ecevit'in 20 aylık Hükümetinde, devamlı olarak dinlediğimiz; işte borçları nasıl erteleyelim, dışarıdan nasıl yandım alalım; işte 10 milyon dolar şu verdi, alkışlıyoruz, 5 milyon dolar şu verdi, alkışlıyoruz. Fakat, bunlar bizi bir yere getirememiştir. Dünya politikasını, iktisadi politikasını idare eden çevrelerin başında gelen IMF, öyle şartlar Türkiye'ye deklare etmektedir ki, Türk ekonomisinin ve sosyal yapısının şartlarına bunları adapte etmek fevkalade zor olur. Neticede çıkmaz, gittikçe derinleşiyor ve bir yerde biz, yapmamız gerekenleri dahi yapamayarak devamlı olarak girdabın içine sürükleniyoruz. Bugünkü manzara budur. Tabii ki buradan çıkış böyle sözlerle olmaz. Buradan çıkış belirli istiklâl Savaşını verdiğimiz zaman bize karşı yüklenen bütün güçlere karşı nasıl meydan okuduysak ve nasıl bunlara karşı belli bir amaca varmada, Misak-ı Millîyi sağlamada elbirliği ettiysek, böyle bir birlik gerektiriyor, Cenâbı Haktan niyazım, sorumluların bu birliğe biran evvel varmasıdır. Bu, partileri çok aşan bir meseledir. Eğer bu birlik sağlanmazsa, bir gün, şu içinde bulunduğumuz zor günleri «ne güzel günlermiş» diye (Allah göstermesin) arayabiliriz. Bu arada bunu konuşuyoruz; burada ben bir şeyi söylemek istiyorum: Bu mevzua biraz daha dikkatle bakalım. Ben, geçmiş yıllarda, neden uygulandığını anlayamadığım bazı politikalar yüzünden, elimizin, altındaki bir imkân ki, bu imkânı bundan evvelki sayın hükümet bol bol kullandı. 1973 ve 1974 yıllarını hatırlıyorum, Türkiye'de buğday bulunmuyordu, dışarıdan ithalat yaptık ve buğdayın tonuna 220 dolara kadar para ödedik. Bizim sattığımız buğdaylar da 60 dolara gitti onlara. Ondan sonra Sayın Ecevit Hükümeti geldiği zaman, ambarlarımızda 5 - 6 milyon ton saklanmış buğday buldular. Bunlar biraz ucuz gitti, ben biraz sabırlı olmayı tercih ederdim; bugün tam zamanıdır, fakat satacak buğdayımız yok Eğer, bugüne biraz daha sabırlı beklenseydi, belki iki misli değere satmakta

⁶⁰ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 13, B 30 (16 . 01 . 1980), ss.745 - 750
588

mümkündü. Yalnız, burada bir gerçeği gözden kaçırmayalım; demek ki Türkiye, buğday ithal ederken ihraç eder duruma geldi ve bu tesadüfi de değildir. Nüfusu da arttı bu ara; 1973'ten 1979'lara, 1980'lere Türkiye'nin nüfusu 6 - 7 milyon arttı; ona rağmen Türkiye, buğday ithal ederken ihraç eder hale geldi. İşte burada Türkiye'nin önemli bir imkânı var. Nedir bu? Demin önerge sahibi olarak konuşurken ifade ettim; Türkiye'nin buğday üretim yoğunluğunu artırmak; 10 iken 20; 20 iken 40; 40 iken 60 gibi, »böyle katlanan rakamlarla gitmek. Mümkün mü? Mümkün. Ve ben inanıyorum ki, Türk çiftçisi bunu yapacak bütün şartlara sahip. Ancak, Türk çiftçisinin bu meselede eli kolu bağlandığı da bir hakikattir. Yani, kabahati çiftçide bulmak bence en büyük hatadır. Bu meselenin kabahati, çok meselemizde olduğu gibi okumuşlardır, okumamışlarda değil. Yarı, Türk çiftçisi eğer bugün kendine yol gösteren, erkân sağlayan bir ortam bulsun, takdirle, gözüm yaşararak görmüşümdür ki - Batıdaki tarım işletmecilerinden hiçbir zaman geri kalmamaktadır. Fakat ne yazık ki Türkiye'de, biraz sonra açıklayacağım, bazı çıkmaz sorun gibi görünen, içinden çıkılması imkânsız gibi görünen bazı tutumlardan dolayı, Türk çiftçisi bugün acze düşürülmüştür. Birincisi; çiftçi bugün borç içindedir. Koca Ziraat Bankasını kurmuşuz, güya tarımcının bankasıdır. Yani gidin inceleyin bakın, acaba bu Ziraat Bankamızdan gerçek anlamda kimler yararlanıyor? Dünyanın her yerinde tarım sübvansiyi edilirken, acaba tarımcının bankası kimi sübvansiyi ediyor, kimler buradan kredi kullanıyor? Bunu incelemek lazım. Ziraat Bankası esas itibariyle ticarî bir banka hüviyetine girmiştir; bütün zorlamalarımıza rağmen kaynağı da verilmez ve tarıma da yönelmez. Çiftçi borç içindedir ve zavallının borcunu ertelemek ona bir mükâfattır, faizini kaldırmak mükâfattır. Yani bu bir nevi çiftçiye ölme ama sürün, manasına gelen bir yanıttır. Bunu halledilemedik. Bugün Ortak Pazar, hani entegre olacağız filan diye şimdi havalara çıktı; Ortak Pazarda sanayiden her sene 3 veya 4 milyar dolar çiftçiye aktarılıyor ki, çiftçi nüfusu Ortak Pazar'da toplam nüfusun % 6 - 10'u arasında değişiyor. Sanayiden büyük kaynakları tarıma aktarıp çiftçisini ayakta tutuyor Ortak Pazar. Hem hangi fiyatlarla? Bizim kıskandığımız fiyatların iki mislini çiftçisine vererek ayakta tutuyor, taban fiyat olarak? Ortak Pazar içindeki fiyatlar fevkalade yüksek. Ama dışarıdan ithal etmemek için Ortak Pazar fevkalade yüksek bir taban fiyat politikası buğdayda uyguluyor. Ve bugün, belki tuhafınıza gidecek; Almanya, Türkiye'nin üçte biri kadar bir alana sahip, bu kadar büyük sanayileşmiş Almanya Türkiye'den çoğu zaman daha fazla buğday üretiyor. Almanya'nın buğday üretimi Türkiye'den fazladır, Türkiye'nin üçte bir alanı olmasına rağmen. Ve Almanya Mısır'a buğday sattı geçen sene. Bunun bedeli de yüksektir, dünya fiyatlarının çok üstünde bir piyasası vardır. Ortak Pazar içinde. İkincisi, çiftçinin girdi dediğimiz, en başta bu sene mazot da kayboldu, zaten traktörün çoğu yok, gübre bulmada büyük zorluklar var. Özellikle hububat üretimimizde gübre daha çok yeni başlıyor, ilaç bulamaz, en basit mibzer bulamaz; nihayet her teknolojidir. E, zavallı yine, »attım tarlaya; bir taş a biri kuşa...» Yani bu şekilde bugün

cereyan ediyor meselenin çoğu. Bir zaman üretimi içindedir çiftçi. Buradan nasıl çıkacak bu çiftçi? Denemesini yaptık Orta Anadolu şartlarında Ankara'da ve Konya'da uyguladığımız özel projelerle, Devlet Üretim Çiftliklerine dedik ki, bırakın şu çiftliğin içinde şatolar kurmayı, çıkın çiftliğin dışına, şu çiftliği ayağa kaldırın. Üretmelerden biricinin müdürü bana geldi «Bakın efendim, şu dışarıdaki çiftçilerin beceriksizliğine bir de burada benim yaptığım şu güzel ziraatta» deyince; «Ben, bunun için seni ayıplıyorum» dedim, senin bununla övünmemen lazım. Senin dışarıdakini içeridekiyle aynı yapacak şekilde çalışman lazımdı. Ne yapacaksan yap ve ilk defa Devlet Üretim Çiftliklerine bir vazife verdik, dedik ki: Çıkacaksınız, çiftçilerle proje yapacaksınız. Onlara modern ziraatta yardım edeceksiniz, çiftçi, kendi imkânları içinde ne yapıyor. Şükrânla kaydedeyim, 3 sene uyguladık, ortalama 120 kilo buğday alan çiftçilerin çoğu 260, 280 kilo buğday alır hale geldi. Ve ben inanıyorum ki, ufuk daha açıktı. Çiftçinin diğer bir sorunu, fiyat. Yani biraz ciddi olmak lazım, «Çiftçiye verilen fiyat Türkiye'ye enflasyon getirir.» Plânlama hep bunu söyler. Nasıl getirirmiş enflasyon? Şimdi çiftçiye fiyat vermediniz Türkiye'de enflasyondan geçilmiyor. Nereden geldi bu enflasyon? Türkiye'deki enflasyonun sebebi, taban fiyattan verdiğiniz ürünlerden başlamıyor. Bunun başka sebepleri var. Fakat çiftçiden kışkırdığınızın, bakın nereye geldiğini ben size söyleyeyim ve Sayın Halk Partili arkadaşlarıma hitap ediyorum, tamamen objektif konuşuyorum, bu bir tenkit değil. Bakın, 1964 senesini alıyorum; plânlı dönemin ilk yılları. O zamanki çiftçiye verilen buğdayın fiyatına 100 diyorum, verilen fiyat, o zaman verilen fiyat 75 kuruştur, buğdaya. 75 kuruşluk buğdaya 75 kuruş verdik, halk olarak bir şey verdik. Fakat Türk piyasasında ne oluyor? İki hareket meydana geliyor. Taban fiyat veriyorsunuz, bir taraftan da enflasyon oluyor. Dolayısıyla verdiğiniz paranın kıymeti devamlı düşüyor. Balkın, 1963'te 75 kuruş verilmiş. 1971'e kadar gelmişiz, 8 sene. 1971'de verilen 105 kuruş. Yani bu zavallı çiftçiye 8 senelik enflasyon karşılığı 30 kuruş para veriyorsunuz. O ara ne olmuş? Fiyatlar artmış. Ben bir indeksleme yaptım; eğer siz fiyatların artışına paralel bir para verseniz, bu çiftçiye 109 kuruş değil, 170 kuruş vermeniz lazım. 109 kuruş vererek ne yapmış oldunuz? Çiftlinin zaten zor olan imkânlarından 70 kuruşu aldınız. Nereye verdiniz? Çok daha güçlü sınıflara aktardınız bunu; ne şekilde aktardıysanız aktardınız. Zaten tarımcı sıkıntıda, tarımcının kaynağını aldınız, başka tarafa aktardınız. Bu çiftçi ne yaptı? Bu çiftçi hayal ekonomisine girdi, üretmiyor o zaman. Ot gibi yaşıyor bu çiftçi, işte, tezeği ile yakıt yapıyor; bir ot nasıl yaşarsa o hale getirilmiştir çifti, genellikle böyledir. Ben büyük patronları söylemiyorum, büyük imkânları olanları; fakat ortalama çiftçi kendini yaşıyor, çocuklarını ancak biraz büyütüyor, ondan sonra hepsine «haydi gidin bir yerlerde iş bulun» diyor, onlar da geliyor, sağ - solu ve Türkiye'nin demokratik yapısı da bozuluyor. Köyde bir kişi nüfus artmıyor köyde yaşayanlar da devamlı geriliyorlar. Demin rakam verdim; köydeki ortalama gelir beşte biri. Orada kalan insana ben vatanperver diyorum,

memleketin gerçek sahipleri onlar. Şehirlere gelip birtakım konforlara gelmeyi bırakıyor, benim Malatya'da bundan uzun yıllar evvel bir tecrübem oldu; bir dağın başına gittim, orada kayalık arazide adamlar köy kurmuş yaşıyorlar, ot bile yetiştirmiyor. Sordum; yahu siz burada ne yapıyorsunuz? Burada hiçbir şey yok? Bakın onun felsefesine; «Bey, bey, Allah bizi yarattı ki bu dağların başı ıssız kalsın» dedi. Yani felsefesi bu, benim vazifem bu dağların başını ıssız bırakmamaktır diyor, vatan sahipliği bu. Şimdi, biz bu çiftçiye ne yapıyoruz? Bakın son yıllardaki feci manzaraya: Bu önergeyi verdiğimiz zaman sene 1978 idi; taban fiyat olarak 310 kuruş verdik. Dedik ki bu azdır; % 70 - 72 iki defa enflasyon olmuş Türkiye'de, ondan evvelki sene 275 kuruş, ondan sonra 310 kuruşa çıkarmışsınız. Ne kadar artırmışsınız? 35 kuruş. Katiyen bir şey söylemiyorum, ben bir hesap yaptım; dedim ki, eğer bu - yani enflasyona göre verilse idi bu - 310 kuruşun ne olması lazım? Rakam 560 kuruştur. Yani demek ki, ben Türkiye'nin hayat indekslerindeki artışa paralel, yani eski satın alma gücünde, fiyat verseydim 310 vermeyecektim, 560 kuruş verecektim. Aradaki 200 küsur kuruş ne oldu şimdi? Çiftçinin zaten zayıf imkânlarından alındı, başka bir yere verildi. Daha kötüsü var; 1979: Demin Sayın Güner dedi ki «410 - 420 kuruş verildi» Bu 1979'un enflasyonu şu anda % 70 ve muhtemelen % 80'i bulacak, bilmiyorum hesapları Sayın Bakan söyler; % 80'den aşağı olmadığına kaniim. Hesap yapıyorum, benim bulduğum genel indeks 1979 için 1 300 ve buradan hesap yaparsanız bu sene verdiğiniz 410 - 420 kuruş olmamalı, 10 lira olmalı idi, satın alma gücünü muhafaza etmek istiyorsanız. Eğer 10 lirayı vermiyorsanız ne yapıyorsunuz? Çiftçinin cebinden bir şeyi alıp, onun bir imkânını kısıtlayıp, başka bir yere aktarıyorsunuz. Hele enflasyon bu kadar korkunç olunca bu paralar nereye gidiyor biliyor musunuz; gayri meşru kazançlara gidiyor, karaborsaya gidiyor, vergilenmeyen kaçak kara servet halinde bütün piyasayı allak bullak ediyor. Ve bunun çaresi var. Bunun çaresi var; çareleri hep konuştuk; fakat işbaşına gelince uygulayamadık, bütün mesele bu. Bunun tek çaresi bu; muhalefette konuştuğumuzu iktidarda uygulamaktır. Bakın formül veriyorum; muhalefette konuştuğumuzu iktidarda uyguladığımız gün, biz Türkiye'nin meselelerini hallederiz. İktidarda ve muhalefette, ben hiçbir partiyi hedef almıyorum burada, yanlış anlamayın; her parti için bu bir belli ölçüde tutarlıdır. Muhalefette ne konuşuyorsak, iktidarda gelin onu uygulayalım; eğer uygulanmayacak derlerse hiç konuşmayalım, yani bence siyasetin ciddiyeti buradan geçiyor. Efendim, çiftçinin bugün darboğazlarını açmak için ne yapacağız? Ben bunun denemesini yaptım üç dört meselede, Meselâ et meselesinde bir deneme yaptım, Tarım Bakanı olarak geldiğimizde hayvancılık bölgesinden gelen arkadaşlarımız çok iyi hatırlarlar, 1972, 1973, 1974 senelerinde kombinaların önünde - yayladan hayvanların inme mevsimi ki eylül, ekimdir - on binlerce hayvan yığılmış bekliyor. Orada cambazlar türemiş, karaborsacılar türemiş, rüşvetler türemiş, hayvanı aylarca bekletmiş zavallı veremiyor, oradan biri geliyor «bana sat» diyor ve adamın malını ölü fiyatına

alıp, arkadan rüşvetle kombinaya veriyor. Mekanizma bu idi ve ben bir Erzurum Milletvekili olarak, Erzurum Kombinasyonunun önünde gördüğüm manzarayı hâlâ hatırlıyorum. Kışın o şiddetli soğukunda, bu aylarda orada hâlâ hayvan satmayı bekleyenler vardı o yıllarda, 1973'te. Buna bir çare arayalım dedik, ne yapalım? Hayvancılıkla iştiğal eden bütün kuruluşları topladık konuştuk, konuştuk; herkes büyük büyük laflar ediyor; programlar, plânlar, kitaplar. En sonunda dedim ki, siz bu yüzden bu işi becerememişsiniz. Yani, âlime kılı verirsin kırk yarar, fakat öbür köyün yolunu gösteremez hesabı. Nazariyat çok, fakat emeliyat yok. Bunun üzerine mevzuun dışında, fakat yönetim araştırmacısı bir arkadaşı çağırdım, burada bana bir strateji geliştir, dedim. Bakın yaptığımız hakkında bir tane misali söyleyeyim, bunu bir misal olarak veriyorum, buğdayda da diğerlerinde de. Bu adamlar niye bu hayvanları getirip hepsini bir günde satmak işitiyorlar, sebebi ne, söyleyin, dedim. Sebebi, adam yaylada otlatmış hayvanı ahıra aldığı gün masraf artıyor, çünkü ot alması gerekiyor. Yaylada salıyor, hayvan otluyor. Yayladan indirdiği zaman ne olacak? Besiye alması lazım, ot bulması lazım, ahır bulması lazım; bunların tabii ki külfeti var. Bu külfeti karşılayacak bir taban fiyat politikanız yok. Ekim ayında da getirirse aynı fiyat, eylülde de getirirse aynı fiyat, aralıkta da getirirse aynı fiyat. Eylülde getirdiği zaman hayvan biraz besili, ekim ayına kaldığı zaman dayanmıyor zayıflıyor, daha kötü oluyor; onun için bir an evvel elimden çıkarayım diyor. Biz bunun üzerine bunlara bir yol gösterelim, dedik. Eğer arkadaş eylülde getirirsen - o zamanki fiyatı söylüyorum - senin fiyatın 20 lira, Ekimde getirirsen 22 lira, Kasımda getirirsen 24 lira, Aralıkta getirirsen 26 lira; besiye alır, kalitesini yükseltirsen şu kadar lira, dedik. Fiyat politikasını adamı yönlendirecek şekilde tespit ettik. İnanır mısınız, iki sene sonra kombinaların önünde hayvan kalmadı. Şimdi kombinalar aynı politikayı izliyorlar, hayvan arıyorlar, bulamıyorlar. Bizim o kadar uğraşp yapamadığımız besicilik, bugün Türkiye'nin her yerinde aldı yürüdü. Bakın, Türkiye'de bugün et üretimi geçmişin et üretimine göre, 6 sene evveline göre % 50 fazladır. Sebebi ne? Darboğazı aştınız. Adamın yaptığı emeğin karşılığını verdiniz, taltif ettiniz. Bunun üzerine adam besiciliğe gitti, hayvanını hemen elinden çıkarmadı ve hayvan fiyatları bugün yerine oturdu. Bunu sadece bir misal olarak verdim. Buğdayda da bu böyledir. Buğday üretiminde, benim görüşüme göre, yapılacak şey şudur: Tüketici ekmeği ucuz yesin, ekmek fiyatı artmasın diye buğdayın fiyatını düşük tutmak, memlekete ihanettir. Efendim, ekmek ucuz yensin diye buğdayı ucuzlatmak olmaz. Bunun manası nedir biliyor musunuz? Bunun manası, Türkiye'de buğday üretilmesin demektir. Çünkü her şeyin bir bedeli vardır, bedelini ödemezseniz o ya iflas eder, ya da başka yollara gider. Türkiye'de buğday üretmenin bir bedeli vardır, bunu vermeye mecbursunuz. Bu kadar ağır şartlar altında çalışan buğday üreticisinin fiyatını vermeye mecbursunuz, ihtiyacını duyduğu girdileri vermeye mecbursunuz. Vermezseniz ne olur? İşte Türkiye'nin başına gelen gelir; siz dönümde 90 kilo ile yürümeye çalışırsınız, adam 500 kilo üretir. Ben şunu söyleyeyim; eğer bunu

yaparsanız bir gün Türkiye'de buğday gerçek manada ucuzlarda. Çünkü, dönüm başına verimlilik artıyor. Bir dönümden 90 kilo alacağına 500 kilo aldığı gün çiftçimiz, Türkiye'de buğday apayrı bir mana taşır. Bunu yapmanız için taban fiyatı vereceksiniz. Taban fiyatı verdiğiniz gün, bununla beraber girdi ikmalini, teknoloji ikmalini, kredi ikmalini de beraber plânlayacaksınız ve bunu ciddi bir proje olarak ele almanız lazım. Ben bu bakımdan, Türkiye'de Toprak, Mahsulleri Ofisinin, Et ve Balık Kurumunun Tarım Bakanlığına bağlanması hususunda ısrar ediyorum. Çünkü bunlar aslında birtakım ticaret kuruluşları değildir, olmamalıdır. Biz bunları buğday alıp satan, et alıp satan birtakım ticaret kuruluşları olmaktan çıkarıp, Türkiye'nin hayvancılık politikasına güçlü bir şekilde yön veren, Türkiye'nin hububat politikasına yön veren kuruluşlar haline getirmeyi istedik. Zaman ve şartlar kısmen müsaade etmedi, ama denedik, başarılı olduğumu gördük. Size güzel bir misal vererek dediklerimi açıklamak istiyorum. Türkiye'de bugün şeker üretimi hakikaten fevkalade güzel düzeylerde gider. Nasıl olmuştur? Çünkü, Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi entegre bir kuruluştur. Her bölgede pancar ziraatı yapanlara bütün hizmetleri entegre götürür, pazarını da temin eder. Dolayısıyla Türkiye'de şeker pancarı, yabancı memleketlere eşdeğer seviyelere kadar yükselen verim artışı gösterir. Türkiye, bugün dünyanın şeker üreten en önemli memleketleri arasındadır. Ama çok daha güçlü olduğumuz buğdayda bunu yapamadık, çünkü sahipsizdir. Şimdi ben soruyorum, buğday üretiminin sahibi kimdir Türkiye'de? Toprak Mahsulleri Ofisi mi? Değil.. Bizim Teknik Ziraat Teşkilâtı mı? Değil. Ziraat Bankası mı? Değil.. Sahibi yok. Çiftçinin muhatabı yok. Kendi kaderine terk edilmiştir. Ondan sonra biz politikacılar çıkıp büyük büyük laflar yapıyoruz; ama fiilen çalışmıyor. Burada birinci mesele - Demin sayın arkadaşımın sorduğuna cevap veriyorum - bu meselelerde bir sahip çıkarmak lazımdır. Ana ürünlerimizde; hayvancılıkta Et - Balık Kurumunu biz buraya sürmeye çalıştık. Hububatta Toprak Mahsulleri Ofisini, yaş sebze meyvede MEY - SEB'i, bir sahip kuruluş olması lazım, iktisadi düşüncelerle hareket ederek yön gösterecek ve sübvansiyon yapılması gerekiyorsa, onu da oradan yapacağız. Ben inanıyorum ki, bunlar entegre bir halde götürülürse, Türkiye kısa zamanda bu darboğazlardan çıkar. Taban fiyat politikası burada motordur; yani, arabanın atıdır; arabaya at koymazsanız, fiyat vermezseniz, «Gel, gübre al» derseniz, kimse almadı; fakat, 1974 senesinde biz buğdaya bir fiyat verdik, ilk defa yerine oturdu. 215 kuruştı fiili fiyatı, biz de 215 kuruş verdik. İnanır mısınız, o sene verdiğimiz: için Türkiye'de ertesi sene buğday üretim verimliliğinde muazzam zıplama oldu - Yalnız toplam üretimi demiyorum - birden 170 kiloya fırladı. Niye? Millet o parayla gübre de aldı, her şeyi yaptı. Arkasından tekrar, 1978 ve 1979'da bu politika izlenmedi. Niye izlenmediğini sormuyorum, bunlar gerekirse araştırılır; izlenmediği için bugün yine olduğu yerde kalmıştır. Benim inancım, bunları, köy politikaları, partilerin politikaları değil, Türkiye'nin millî politikaları halinde formüle etmek lazımdır. Taban fiyatı yaklaşımımız filan partiden filan

partiye çok farklı olmamalıdır. Aslında, akıl için yol birdir. Bunlar, aklen, rasyonel olarak halledilmesi gereken meselelerdir. Bunları münakaşa ettiğimiz zaman inanıyorum ki, birbirine çok zıt görünen birtakım siyasî görüşler, buranın tekniğinde, finansmanında aynı noktada muhakkak birleşirler; bu diyalogun kurulması lazımdır. Ben, bu düşüncelerle bir iki noktayı daha arz edip sözümü toparlayacağım. Şimdi, taban fiyat politikasında önemli bir unsur da şu: Toprak Mahsulleri Ofisine değiniyorum. Türkiye'de bunun pazarı bakın nasıl: Üretime ICO diyelim. Türkiye'de 100 buğday üretiliyor. Bunun takriben 30 - 40'ı öz tüketim, üreticiler bunu tüketiyor; bu pazara çıkmaz. Geriye kalan 60-70 piyasaya çıkar, pazarlanır. Şimdi, bizim Toprak Mahsulleri Ofisimiz, bunun fiyat politikasına göre, % 10-15'inden tutun da 30'una kadar alabilir. Bugünkü fiyatlarla - rakamı, Sayın Ağâh Oktay Güner verdiler - zannediyorum, 1.600.000 ton civarında bir alım yapılabilir ve Türkiye'nin üretimi 15-16 milyon ton olduğuna göre, demek ki, % 12 civarında bir alım. Geri kalan buğday nereye gitti? İki yere gidiyor; 1. Değirmenciye gidiyor. 2. Spekülatöre gidiyor. Spekülatör kim? Sadece tüccar değil - Yanlış anlaşılmasın - önüne gelen spekülasyon yapıyor. Diyor ki «Ben şimdi paramı bağlayayım, mevsim ne? Ağustos, Temmuz, gideyim buğday alayım bir yere bağlayayım» diyor. Kaç liradan alıyor? Ofisin fiyatının biraz üstünden alıyor. Koyuyor bir yere. Bir bakıyor «Bu fiyatlar gidecek, Ofis az aldı, fiyatı düşük tuttu» diyor; ondan sonra, mal Ofise gitmiyor, nereye gidiyor? Spekülatörlere. Şimdi, Sayın Balkandan soruyorum: Şu anda buğdayın piyasa fiyatı kaç kuruştur? 560 - 570 olduğunu zannediyorum. Ofis, 420 kuruştan almıştır. Ben inanıyorum ki, bugün bu fiyat politikasında eğer biraz rezervimiz olmasın, 10 liraya da fırlayacaktır. Şimdi, benim burada söylediğim «Hepsini Ofis alsın» demiyorum, yanlış anlaşılmasın. Biz inanıyoruz ki, bunu dengeleyecek bir politika; hepsini Ofisin alması da fevkalade yanlış bir politika; fakat Ofis, bu arz fazlasının karaborsaya gitmeyeceği dinamik bir politika izlemelidir. Nasıl? Hububatın çıktığı gün vereceği fiyat şudur: «Ey çiftçiler, ben size 450 kuruş veriyorum» aynen hayvancılıkta yaptığımız gibi «Bir ay sonra getirirseniz, 20 kuruş daha.» Götürür, tüccara mı satar, yoksa bekletir mi? «Bir ay sonra getirirseniz 40 kuruş daha» Çünkü, Ofisin en önemli masrafı stoklama masrafıdır. Ofisin piyasaya belirli bir verme gücü vardır. Şimdi ne kadar bilmiyorum. Fiyatı eğer piyasadan çok farklı ise, muazzam çekişi oluyor belediyelerin. Nereye gittiğini de bilmiyoruz. Resmî kanalların dışına da kayıyor, şu oluyor, bu oluyor. 300 bin ton çekilebilir şu anda, eğer bu fiyat yapısıyla bırakırsanız; fakat benim tahminim Ofis ayda 200 bin ton piyasaya mal vermek durumundadır. Ofis öyle bir ayarlayabilir ki çiftçiye, bana şu halde getirir teslimat yaparsan diye, belli noktalarda daha dinamik bir yapıya kavuşur. Bunu neye anlattım? Bakın ne oluyor şimdi? Değirmencinin elinde buğday kalmadığı zaman spekülatör devreye giriyor, değirmenciye yüksek fiyatla satıyor; bir bakıyorsunuz, biz taban fiyatlarını tespit edeli ne kadar oldu; buğday taban fiyatını Haziranda tespit

ediyoruz. Daha dün İstanbul'da ekmeğe zam yaptılar. Neden oldu bu zam? Buğdayın fiyatını eğer Türkiye'de onunla tespit ettiysek, bu zam sadece işçi ücretlerine yapılan zamdan da gelmiyor; işte bu piyasadaki dışarıdan gelen buğday üzerindeki spekülâtif davranışlardan geliyor. Bunların hepsi tanzime ihtiyaç gösteriyor. Ben şimdi burada bulunan sayın Bakandan rica ediyorum; meselenin ağırlığı altındadırlar, biz de ağırlığı altında olduk: Fakat bu taban fiyat politikalarına lütfen uzun vadeli bakışlar getirelim; biz gitsek dahi o uzun vadeli bakışlar yaşasın ve bizden sonra gelenler de onları devam ettirecek imkân ve şartları bulsunlar. Yoksa bugün olduğu gibi, uzun vadeli, Türkiye'nin tarımını, hububat ve diğer tarım ürünlerini kalkındıracak dinamik bir taban fiyat politikası geliştirmesek, ben korkuyorum, Türkiye'de çok daha zor meseleler ortaya çıkacak. Meselâ bu fiyat strüktürü böyle giderse, gelecek sene siz buğday beklemeyin; mazot da yok. Mazot olmadığından dolayı ekim de yapılamamıştır bazı yerlerde, biliyoruz. Eğer bu fiyat yapısı böyle devam ederse, üreticiyi teşvik edecek, ona dinamizm verecek, modern imkânları kullanmasına imkân sağlayacak bir yapı ve onun çevre şartları olmazsa, korkarım Türkiye'de tarımda bulunduğumuz yerden de aşağıya düşeriz. İnşallah, Türkiye'nin taban fiyat politikası, şu içine girmeye çalıştığımız Ortak Pazarın fiyat politikası kadar olsa bile çok güçlü demektir. Oradaki çiftçileri koruduğumuz kadar Türkiye'deki çiftçileri korusak, yeter demektir. Oradaki çiftçileri Avrupa Ortak Pazarının nasıl koruduğunu başka bir vesile ile anlatma imkânını bulsam, o zaman hakikaten Türk çiftçisine acımanız gerekir. Zaten Avrupa'nın bizi o tam üyeliğe kabul etmede en büyük sorunu da, bu dengesizlikten geliyor.”

Millî Selâmet Partisi Grubu adına Korkut Özal (Erzurum)'ın konuşmasından sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına söz alan Cemal Aktaş (Burdur) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁶¹

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Grubum ve şahsım adına sizleri saygı ile selamlıyorum. Millî Selâmet Partisi Grubuna mensup 12 arkadaşımızın verdiği Genel Görüşme önergesi, gerçekten Türk Parlamentosuna yakışır biçimde derinliğine ve Türk çiftçisine bir şeyler kazandırabilme çabasına dönük bir inceleme görüyor. Gerekli ciddiyetle bu konuya eğilen arkadaşlarıma Grubum adına teşekkür etmek istiyorum. Değerli arkadaşlarım, taban fiyat uygulamasını tüm grup sözcüleri gibi yalnız tahılda değil, tümüyle, bunun dışında Türk üreticisinin bir sorunu olarak ele almaya gayret, göstereceğim. Türkiye'de köylümüz ürün yönünden iki biçimde desteklenmektedir; bir taban fiyat uygulamasıyla, bir de destekleme alımlarıyla. Biz CHP olarak hükümette bulunduğumuz sürelerce genellikle yüksek taban fiyatı uygulamasına ve kapsamı geniş tutulan destekleme alımlarına özel bir önem vermişizdir. Bunu çoğu zaman oy avcılığına dönük gibi görmek isteyen çevrelere, şu politikamızı açıkça belirtmeyi bir görev biliyorum. Değerli arkadaşlarım, biz kalkınmayı

⁶¹ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 13, B 30 (16 . 01 . 1980), ss.750-754

tabandan başlatmak isteyen bir politikayı benimsemişiz. Onun için de bir sloganımız vardır, onu burada belirtmekten mutluluk duyacağım «Kalkınmayı köylüden başlatacağız» demişizdir. Kalkınmayı köylüden başlatmak ne demektir; köylüye destekleme alımlarında, taban fiyat uygulamalarında daha etkin biçimde yararlı biçimde yaklaşmak ve köylünün çıkarını daha iyi korumak. Köylüde oluşan zenginliğin köyde kalmasını sağlamak ve köylünün kendi ocağında kendi evinde mutlu olmasını sağlamak; bu bir politikadır. Onun için biz, destekleme alımında ve taban fiyatı uygulamalarında köylüden yana yüksek taban fiyat ve geniş kapsamlı bir destekleme alımı politikası sürdürme gelmişizdir. Şimdi diğer sözcü arkadaşlarıma uyararak Türkiye'nin köylüsünün sorunlarına dönük fikirlerimizi açıklama çabasında bulunacağım ve Cumhuriyet Halk Parti'si Grubunun ve Cumhuriyet Halk Partisinin köylüye nasıl baktığını anlatmaya çalışacağım. Türk köylüsünü «Sen daha yüksek taban fiyat verdin, ben daha düşük fiyat verdim» diyerek, kaldırmak imkânı yoktur. O düşünceyle bu fikirlerimizi ortaya koyacağım. Değerli milletvekilleri, destekleme alımları ve taban fiyat uygulaması genellikle köylünün desteklenmesi ve özellikle buğdayın desteklenmesi, Türkiye'nin dış ödemeler dengesi ve dış satımı bakımından gerçekten önemlidir. Ayrıca, köyden kente göçün önlenmesi de köylünün desteklenmesi ile yakından ilgilidir. Köylüyü desteklemediğimiz zaman, karnını köyünde doyuramayan köylü şehre göç etmek zorunda kalmaktadır. Büyük kentlerimize her yıl yeni bir kent nüfusu kadar köylü akın etmekte, Türkiye'de sosyal bakımdan büyük patlamalar, büyük gecekondu sorunu ve Türkiye'nin çözümlemekte geciktiği zorluklarla karşılaştığı büyük sıkıntılar ortaya çıkıyor. İşte köylüye destekleme alımlarında ve taban fiyatı uygulamalarında bu yönü dikkate alarak yaklaşmalıyız. Değerli arkadaşlarım, bu konulara tüm grup sözcüleri tarafından genellikle değinildi. Ben başka bir yönü ile işi ele almak istiyorum. Türkiye'de bugüne kadar bilebildiğim kadarıyla ciddi bir ürün plânlaması yapılmamıştır. Ürün plânlaması ne demek: Türkiye'nin belli bir yükseklikten sonra büyük kesiminde, meselâ elma üretilebilir, 400 – 500 metreyi çıktıktan sonra 1.000 – 1.200 metreye kadar alabildiğine elma üretmek olanağı vardır. Şimdi bizim ilçe'deki ildeki ziraat örgütümüze gitsek, «Ben elma ekeyim mi?» desek, «Bu elmayı devlet ne ölçüde destekleyecek?» desek, hiçbirisi bize akılcı ve kalıcı bir cevap veremez, «Ek» diyemez, «Ekme» diyemez. Bir gün bakarsınız, zeytin ağacını kesmek için bir kampanya açılır, ertesi yıl bakarsınız zeytinyağı fiyatları fırlamıştır, yeni zeytin ağacı dikenlere rastlarsınız. Şimdi Türkiye'de hangi ürünü hangi ölçüde dikmeliyiz? Türkiye'de ne üretilebilir? Ve ne ölçüde üretmeliyiz? Ürün plânlaması yapılmadan Türkiye'de hiçbir noktaya ulaşamayız. Ürün plânlaması aynı zamanda destekleme alımlarıyla ve taban fiyatlarıyla çok yakından ilgilidir. Hangi ürün dış satım bakımından iç tüketim bakımından önemli ise, o ürünün yetiştirilmesine öncelik verirsiniz, taban fiyatında, destekleme alımında ona o biçimde yaklaşır ve o ürünün daha çok üretilmesi için bir hedef saptamış olursunuz. Türkiye'de görebildiğimiz kadarıyla

bugüne kadar ciddi bir ürün plânlaması yapılmış değildir. Bu nedenle de şimdiye kadar yapılan taban fiyat uygulaması ve çalışmaları ciddi hatalarla malûldür. Değerli arkadaşlarım, bir de şu soruyu sormak lazım: Tek başına destekleme alımları ve yüksek taban fiyatı uygulaması bir çözüm müdür? Tuttunuz buğdaya, Sayın Özal'ın söylediği gibi, 10 lira taban fiyatı verdiniz, arpaya bilmem ne kadar taban fiyatı verdiniz, yulafa, çavdara, üzüme, incire ne ise tüm üretilen tarım ürünlerine alabildiğince taban fiyatları yüksek tutuldu, verildi. Bu, tek başına bir çözüm müdür? Bu, elbette tek başına bir çözüm değildir. Devlet üreticiye destek olmalıdır, ancak bunu bir plân içerisinde yapmalıdır. Özellikle tahıl ürünlerindeki taban fiyatları uygulamasında Toprak Mahsulleri Ofisinin bir taban fiyat çalışmasını açınız, okuyunuz; çeşitli yerlerden görüş alır, geçmiş yıllardaki uygulamayı nazara alır. Ankara'da, İstanbul'da geçinme endekslerini alır, çeşitli kuruluşlardan gelen istekleri alır, ama en sonunda, her seferinde görebildiğimiz odur ki, siyasal eğilim, ya da köylüye bakış etkin olur, o ağırlık galip olur ve ona göre bir taban fiyatı uygulaması olur. Bu, ciddi bir yaklaşım değildir. Bu ciddi bir yaklaşım olmadığı için de köylünün ürettiği ürün, kendi alışkanlığına, bir ölçüde doğaya, Allah'a kalmıştır. Onun dışında devletin ciddi bir plânlama ve yönlendirme yaptığı söylenemez. Tek başına destekleme alımları da bir hedef olarak gösterilemez. Değerli arkadaşlarım; destekleme, yalnız fiyat vermek demek değildir. Türk köylüsü destekleniyor derken, yalnız para ile bir ürün yüksek fiyata alınıyorsa bu desteklemedir diyemeyiz. Bunun yanında neler vardır? Köylünün araç ve gereci vardır. Onlarda devletin bir kolaylık sağlaması gerekir. Köylünün toprağının tesviyesinden tutunuz, sulamasına kadar. Altyapı hizmetlerine bir yaklaşımı vardır, hizmet götürmesi vardır. Türkiye'de bugün yaklaşık sulanabilir arazilerin 3/4'ü sulanamaz durumdadır. Köylüye büyük ölçüde bir sulama hizmeti götürdüğünüz zaman, ürün yaklaşık dört katı, beş katı, yer yer altı katı artacağı için, destekleme köylüye gerçekten büyük çıkar sağlamaktadır, menfaat sağlamaktadır. Ben seçim bölgemden bir örnek vermek istiyorum. Burdur'un Karamanlı kasabasına bir gölet yapıldı. Göletin üst dolu savağına çıkınız aşağıya bakınız, aşağıda harita biçiminde yeşil bir alan görürsünüz. Her mevsimde bunu görürsünüz. Neden? Çünkü köylü sulu ziraat yaparken bunu yalnız pancara, tütüne vesaireye değil, buğdaya da ettirdi, buğdayı da sular hale geldi. Türkiye'de buğdayı da sulamanın bir gerek olduğu Karamanlıda anlaşıldı ve ürün iki, üç katı artırıldı. Buğday fiyatına yüksek taban fiyatı vereceğimize sulamayı da buna eklersek, desteklemeyi biz devlet olarak köylüye ciddi biçimde götürmüş oluruz. Bunu bir yaklaşım olarak gözden uzak tutmamak gerektiğine inanıyorum. İlaç, tarım araç ve gereçleri, gübre elbette devletin eksiktiniz, belli fiyatlarda ve belli zamanlarda sağlaması gereken tarım girdileridir, bunları da devletin eksiksiz olarak köylüye sağlaması, tarımda bir destekleme olarak görülür ve biz o yaklaşımla Türk köylüsüne sıkıntı çekirtmemenin çareleri için büyük çabalar sarf etmişizdir. Bunun yanında önemli bir konu daha var, ona da bir satırla değinmek istiyorum.

Tarımsal kredi. Değerli arkadaşlarım, Sayın Özal belirtti biraz önce. Bir Ziraat Bankamız vardır. Ziraat Bankası geçmiş bir yıl öncesine kadar adından başka ziraatla ilgisi olan bir kuruluş olarak görülmedi. Biz bir yaklaşım götürmeye çalıştık. Getirdiğimiz yaklaşım şu idi: Tapusuz kimseye de kredi verebilmek, yeterince kredi verebilmek, zamanında kredi verebilmek. Bunları gerçekleştirmeye çalıştık; ama bunu gerçek olarak çözebildiğimizi söylemek imkânına sahip değiliz. Ciddi olmak lazım burada. Köylüyü efendi sayıp, köylünün elinden ürününü ucuza kapatıp, ondan sonra da oy zamanlarında köylüye gidip, onun gönlünü hoş edip tekrar buralara gelmek kolay ve ucuz bir çözüm yolu. Köylünün yanında gerçekten olmak; köylünün cebine girecek parayı artırmak, köylünün yaşantısını değiştirmek, köy ile şehir arasındaki farkı mümkün olduğunca azaltabilmek. Ziraat Bankası geçmiş yılda buna büyük bir yaklaşım göstermiştir. Bu yaklaşımın bu Hükümet tarafından daha ciddi biçimde sürdürülmesinde büyük yarar gördüğümüzü belirtmek isteriz. Şimdi Türkiye'nin en ciddi sorununa geliyorum. Destekleme alımları ve taban fiyatı uygulaması derken. Değerli arkadaşlarım, hiçbir grup sözcüsü arkadaşım değinmedi bu konuya, yanılmıyorsam, yanlış işitmemişsem. Türkiye'de gerçekçi bir toprak reformu uygulaması yapılmadıkça. Siz ne söylerseniz söyleyiniz, biz toprak telefon mu diyoruz. Ciddi bir toprak reformu uygulaması yapılmadıkça, köylüye götüreceğimiz her türlü destekleme sosyal adaletten bir ölçüde uzaklaşmak, bir ölçüde zengin köylüyü biraz daha zengin yapmak; fakir köylünün, zengin köylüler, zengin üreticiler tarafından yutulmasını sağlamaktır. Bu, ülkenin bir gerçeğidir. Türkiye'nin miras uygulaması böyledir, Türkiye'nin toprak bölüşümü böyledir. Türkiye'de toprağın bölüşümünde iki bakımdan sakatlık vardır. Bir, miras uygulaması. Miras sistemimiz nedeniyle topraklar üzerinde gerekli tarım üretimi verimli biçimde yapılamayacak şekilde küçük parçalara bölünmüştür. Bu küçük parçaları demokratik bir biçimde ve orada çalışan insanların rızası da alınarak birleştirmek ve üretimi artırmak gereği vardır. İki; çok büyük toprak parçalarını yine demokratik biçimde, Anayasamız çizgisinde parçalayıp, o toprakları gerçekten işleyecek insanların eline vermekte yarar vardır. Bunu yapmadığımız takdirde ne olur? Taban fiyatlarını yüksek tutmuşuz, buğdaya 10 lira taban fiyat vermişiz, köylünün bir dönüm toprağı olmadıktan sonra o köylüye yüksek taban fiyatı ne yarar sağlar? Efendim gübreyi ucuza vermişiz, suyu tarlaya kadar götürmüşüz, traktörü ucuz vermişiz, bir gram toprağı yok adamın, bunun ne ilgisi var? Bu desteklemelerin hiç toprağı olmayanla ilgisi yok. Önce köylüye toprak vermek zorundayız. Şimdi küçük toprak sahiplerini demokratik biçimde ve rızaları alınarak birleştirmek zorundayız ve verimli bir toprak üretim parçasını oluşturup köylünün eline teslim etmek zorundayız. Küçük toprak parçaları nasıl alınır devlet tarafından? Bir istimlâk Kanunumuz vardı, Kamulaştırma Yasası. Kamulaştırma Yasasının – sanıyorum– 38 inci maddesi kıymet takdiri ile ilgili olan maddesi Anayasa, Mahkemesi tarafından iptal edildi ve şimdi rayiç bedel esas görülerek

kamulaştırma yapma imkânı doğdu. Toprak reformunu yaparken de istimlâktan başka bir çıkar, yol yok. Anayasa Mahkemesinin bu kararı - görebildiğimiz kadarıyla - toprak reformunun gerçekleştirilmesinde büyük bir handikap olarak önümüze çıkıyor. Gerçekçi olmak gereği var. Türkiye'de gerçekçi bir toprak reformu yapmadan da ne üretimi birim alanda büyük ölçüde artırmak imkânı var - bizim görebildiğimiz kadarıyla - ne de sosyal adaleti içeren ve sosyal adalet ağırlığı olan bir destekleme ve tarım uygulaması imkânı var. Uzun süreden beri bu toprak reformu meselesi Türkiye'de görüşülür ve gündemdedir. Bunu tüm siyasî partiler art düşünceleri bir tarafa bırakarak bir araya gelip çözmedikçe, toplumsal patlamaların ve bunalımların köylünün gerçekten desteklenmesinin yanında olup olmadığının çözümünü getirmek imkânı mümkün değildir, yoktur. Bir tarafta 50 - 60 bin dönüm arazisi olan insanlar olacak, gübreyi ona aynı fiyata vereceksiniz, tarım girdilerinin tamamını aynı fiyata vereceksiniz, sulamayı götürdüğünüz zaman onlar 60 bin dönüm arazide yararlanacaklar; bir tarafta da 1 dönüm arazisi, 5 dönüm arazisi olanlar. Onlar da elbette 5 dönüm arazisi nispetinde bu devletin desteklemelerinden yararlanacaklar. Bu sakatlığı çözmek lazım, Türk toplumunun ana sakatlıklarından bir tanesi budur. Değerli arkadaşlarım, toprak reformu, destekleme tarım girdileri hepsini üst üste koyuyoruz. Ardından bir meseleyi unutuyoruz; bugün - siyasal polemik yapıyor demeyiniz - ciddi bir sorunla karşı karşıyayız. Ekim dönemini yaşıyoruz. Türk köylüsü bugün akaryakıt sıkıntısı nedeniyle büyük ölçüde çiftini sürememiş, ekimini yapamamış durumdadır. Geçmiş yıllarda da Türk köylüsü akaryakıt sıkıntısı çekmiştir; ama, çok şükür tarlada buğdayı kalmamıştır, ürünü kalmamıştır, gecikmiştir, kuyrukta beklemiştir, sıkıntı çekmiştir köylü; ama, ürün büyük ölçüde. Pancarda belki biraz sıkıntı çekmiştir; ama, ürünü büyük ölçüde kalmamıştır. Bu yıl büyük bir tehlike ile karşı karşıyayız. Bunu tüm partiler olarak kabul etmek zorundayız. Size bir örnek vermek istiyorum, Türkiye'de bir genelleme yapabilirsiniz buna göre; seçim bölgem olan Burdur'un birkaç ilçesiyle dün akşam görüştüm. 1,5 aydan beri gelen akaryakıt miktarı köylüye 2,5 litre, 3 litre, 5 litre, en fazla 12 litre olarak dağıtılabiliyor. Bu da traktörün oraya kadar gelip gitmesi için bile yetmeyecek kadar az bir akaryakıt. Köylünün çektiği işkenceyi hoş görebilirsiniz, köylünün sıkıntısını bir tarafa itebilirsiniz; ama, Türk tarımı bugün bir tehlike ile karşı karşıyadır, gübreyi bile taşıyabilecek kadar akaryakıt, akaryakıt satıcılarına ve dağıtıcılarına gönderilemiyor. Geliniz bu konuya hep birlikte bir öncelik verelim, Türk köylüsünün ürünü bizim için canımız kadar, hayatımız, kadar önemlidir. Gelecek yıllarda bir kıtlıkla, ürün kıtlığı ile karşılaşırsak bu bizim için sürpriz olmasın. Buna ciddi çözümler getirmenin en başında anlaşalım, birleşelim, bu sorunları birlikte saptayalım. Var, demek ki sıkıntı var; ama Türk köylüsünün yok. Şimdi öyle bir durum çıktı ki ortaya, yeni bir uygulama bu, her halde karaborsa fiyatları. Sanayi Bakanlığınca onaylanmış resmî fiyatlar oldu. Eskiden kıt bulunanlar da yok oldu, kuyruklar kalktı, karaborsa da ortadan

kalktı, öyle bir uygulamanın içine girdik galiba. Değerli arkadaşlarım, Türk köylüsü ve Türk tarımı ciddi biçimde akaryakıt sıkıntısı çekiyor. Bunun üzerine Hükümetin ciddi biçimde eğilmesi gerekir. Bir siyasal parti elbette ekonomik yönden ayrı düşünebilir. Her siyasal partinin ayrı bir düşüncesi vardır, buna saygı duyarız. Tüm siyasal parti sözcülerini saygı ile dinledik; ama birleştiğimiz bir nokta var. O noktayı da vurgulamadan sözlerimi bitirmek istemiyorum. Bu nedir? Türk köylüsüne büyük ölçüde elektrik gidiyor, Türk köylüsüne yol gidiyor, Türk köylüsüne sulama bu ölçüde gitmiyor. Türkiye'de bir öncelikler tespit etmemiz, saptamamız lazım. Bu öncelik ne olmalıdır? Benim görebildiğim şu: Türk köylüsünün cebine giren parayı öncelikle artırmak lazımdır. Türk köylüsünün cebine giren parayı biz artırabildiğimiz takdirde, Türk köylüsü elektriğini de kendisi götürme imkânına kavuşur, Türk köylüsü yolunu da düzelmeye, yapmaya muktedir duruma gelir. Bizim ihmal ettiğimiz şu olmuştur: Türk köylüsünün cebine giren parayı şimdiye kadar ciddi biçimde düşündüğümüzü sanmıyorum. Bunun köklü çözüm imkânlarını tüm partiler bir araya gelip, birleşip, asgari müştereklerde anlaşıp birlikte kararlar vermemiz gerektiğine inanıyorum. Değerli arkadaşlarım, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak, bir temennimi belirtip sözlerime son vereceğim. Şimdi, biz iktidarda iken taban fiyat şu idi, siz iktidarda iken taban fiyat bu idi; siz şu kadar önerdiniz, biz bu kadar önerdik meselesinin dışında, gelecek yıllarda, hep birlikte bir destekleme alımları ve taban fiyat uygulaması yöntemi geliştirmek için birlikte çalışmalar yapmak zorundayız. Her parti siyasal görüşünü buraya koymalıdır; ama sanıyorum siyasal görüşü ne olursa olsun, asgari müştereklerde birleşip, belli asgari noktalardan sapmadan, doğrultu koyarak gerçekçi uygulamaları uzun süre uygulamak ve sürdürmek mümkündür. Bunun mümkün olduğu bir araya gelinir, konuşulur ise anlaşılacaktır. Bu görüş ve duygularla sizi saygıyla selamlıyorum. Teşekkür ederim.”

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Cemal Aktaş (Burdur)’ın konuşmasından sonra şahsı adına söz alan Mahmut Türkmenoğlu (İzmir) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁶²

“Sayın Başkan, Değerli Arkadaşlarım; taban fiyatlarla ilgili bir konuyu Mecliste tartışıyoruz. Çok önemli bir konu. Özellikle geçmiş AP iktidarlarından sonra, iki kez Cumhuriyet Halk Partisi iktidarlarının da, CHP ağırlıklı iktidarların da denenmesinden sonra, taban fiyat konusunda herhangi bir düzen değişikliği yapılmadıkça, yeni bir yöntem getirilmedikçe soruna çözüm bulunamayacağının anlaşıldığı bir zamanda yeni hükümetin yeni taban fiyatlarını tespit etmesinin düşünüldüğü bir sırada, çünkü ilk taban fiyat tütünle başlayacak, tütün buğday ile ilişkili, buğday ayçiçeği ile zeytinyağı hepsi birbiriyle ilişkili, birinin öbürü ile dengesi bozuldu mu işin içinden çıkmak mümkün olmuyor. Yeni Hükümet, özellikle bu konuda en yetkili Bakanlık olan

⁶² **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 13, B 30 (16 . 01 . 1980), ss.754-757

Ticaret Bakanlığı bunun dengesini düşündüğü bir sırada, Meclisin böyle bir konuyu tartışmış olmasından ülkemiz için büyük yarar geleceği inancı ile memnuniyetimi belirterek sözlerime başlıyorum. Değerli arkadaşlarım, bu konu görüşülüyor, dün de bir konuyu görüştük, ilgi ortada görüyorsunuz, herhangi bir kavga yok, tartışma yok, anlaşmış gibiyiz Meclis olarak, bu konularda anlaşmış gibiyiz, anlaştık mı? Hayır, anlaştığımızdan değil, burada ne konuşulursa konuşulsun, yıllardır aynı şeyler yapıldığından dolayı kimse buna önem vermiyor. Biz konuşacağız, konuştuklarımızı seçmenlerimize götüreceğiz, ondan sonra yine aynı düzen devam edecek; bunu bildiğimiz için bu konuya gerektiği gibi önem vermiyor Meclis grupları. Ama konu artık çok önemli olduğunu hepimize hissettirmeye başladı, ne yapılabilir? Çare dedim ben, Sayın Özal konuşurken, konuşan arkadaşlarımız çare gösterirken Adalet Parti Grup Sözcüsü arkadaşım, kooperatifleşmeyi de çare olarak gösterdi, kendisini aşağıda kutladık, ama dedi ki: «Demokratik kooperatifler, güdümlü kooperatifler değil» dedi. MSP sözcüsü arkadaşım, buradan «Sosyalist kooperatif modeli önerildi, o olmamalı, gerçek kooperatifçiliği de maalesef kuramadık» dedi. MSP sözcüsü arkadaşımın çare dedim, o kooperatiften söz etmedi, «Devletin bu konuya el atmasını» söyledi, Bakanlık sırasında yaptığı uygulamaları anlattı, Devlet Malzeme Ofisine ve Et Balık Kurumuna verdiği görevler, yani devlet eliyle bu konuya yaklaşılmasını çare olarak gösterdi. Şimdi burada konuşurken, bir yanımız demokratik kooperatifçiliği çare gösteriyoruz, bir yanımız devlet olarak buna el atılmasını çare gösteriyoruz, ama bugünkü hükümet ve ona destek olan siyasî partiler hem devletçilik için hem de kooperatifçilik için alabildiğine karşı politikalar uyguluyor. O zaman burada bir samimiyetsizlik var; açıkça söyleyelim diyelim ki, özel sektör eliyle bu işi hallederiz, serbest bırakalım dersek o zaman tutumumuza uygun hareket etmiş oluruz. Bu dediğimiz konuları kim çözecek? Türkiye' nin çok büyük potansiyelleri var tarım üzerinde, hep bütün sözcüler söyledi petrolün karşısında dengeyi sağlayacak olan gıda maddeleridir, tarımsal üretimdir, Türkiye'nin büyük potansiyeli vardır bu konuda bu potansiyeli harekete geçirmek mümkün müdür? Mümkündür, nedir? Ne yapılabilir? İki ürün et ve buğday, buğday konusunu tartışıyoruz, 16-17 milyon ton buğday üreten ülkeyiz, Sayın Özal burada konuşurken 1974'ten bu yana 5 milyon ton artış olduğunu söyledi, sulama yapılırsa, gübre tam uygulanırsa ciddi olarak bu işe yaklaşılsa 5 milyon ton daha artışın çok kolaylıkla olabileceğim hepimiz sanırım kabul edebiliriz. Eee, 5 milyon ton buğday artışı 200 dolardır buğdayın tonu, 1 milyar dolarlık ihracattır, işte ihracat tikanıklığını çözen bir olay. Haydi hep beraber konuyu bilelim ne yapmak istiyoruz? 5 milyon ton buğday üretimini arttırmak istiyorsak bu üretimi arttırmak için çareleri hep beraber arattırırız, ciddi ciddi araştırır çözümü ne ise, bu artış için yapılması gerekirken onu yaparsak bu artış sağlanır; o zaman da 1 milyar dolar döviz gelir, satışı yüzde yüz garantilidir. Aynı şekilde et üretiminin artırılmasının mümkün olduğunu gördük, mümkündür. Eğer bir milyon baş hayvan üretimi artışı veya o nispette beslenerek artırma sağlanırsa, kilosu 3 dolar olan et hesabıyla aşağı

yukarı bir milyar dolarlıktır. Türkiye'nin dışarıya et satması mümkündür. Bu hususta çeşitli hesaplar yapılabilir; derisi ayrı işlenir, et parça satılır, ama Türkiye'nin, işlenerek, işlenmeyerek - canlı hayvan satarak değil - bir milyar dolarlık et satma potansiyeli de vardır. Kısa sürede buna da ulaşılabilir ama, yapılması gereken tespit edilmeli, o yapılmalıdır. Onu yapamıyoruz, söylüyoruz. Ben, burada konuşan arkadaşlarımı dinledikçe, köy kahvesinde ben neyi söylüyorsam, burada Sayın Yeşilpınar da, Sayın Agah Oktay Güner de aynı şeyleri söylüyoruz. O zaman niçin kavga ediyoruz? Bunların uygulanmasında aksaklıklar çıkıyor. Uygulamada çare anlaşılmıştır, güdümlü kooperatiflerle bir yere varılamaz. Çare, demokratik kooperatiflerle tarımdaki, köydeki üreticinin örgütlenmesidir. Üretici örgütlenmedikçe, demokratik yoldan örgütlenmedikçe, baskı grubu olup, istediği fiyatı alamaz. Üretici örgütlenmedikçe, ekonomik yönden güçlenemez. Ekonomik yönden güçlü olmayınca, çok ürettiği yıllarda devlete yalvarır yakarır, ama o baskı grubu almadığı için daha çok araçların sözü geçer, taban fiyatlar ona göre oluşur. Üretici örgütlü güç olmadıkça, kendisini malını alıp satmadıkça sonucun alınmadığı büyük bir gerçek olarak ortaya çıkmıştır. Cumhuriyet Halk Partisinin bir milletvekili olarak üzüntüyle ifade ediyorum ama, gerçektir, ithalatın, tarım girdilerinin ithalatının, kooperatif birlikleri eliyle yapılacağını, tarım ürünlerinin ihracatının kooperatifler eliyle yapılacağını, tarımda demokratik kooperatifler şeklinde örgütleneceğini programına almış olan bir parti olarak, geçmiş iki yılda bunu uygulayamadık. Doğrudur, uygulayamadık ama, geçmişte 12-15 yıl iktidar olan partiler de bilerek uygulamadı. Şimdi bunlardan ders almak zorundayız, bunu uygulamalıyız. Ama görüyorum ki, iktidar partisinde bir kooperatifçilik düşmanlığı vardır. Geçen gün Ticaret Bakanlığı bütçesinde de konuşurken söyledim, «Aman bu kooperatiflere yardımcı olmayalım» diye söylenmektedir. Sebebi gayet basittir. Bütün partilerin milletvekillerinin delege olarak bu sistem içerisinde görüştükleri, konuştukları, siyasî güç aldıkları kişilerin büyük çoğunluğu tarım ürünlerinin aracılığını yapmaktadır, ister AP'li olsun, ister CHP'li, ister MSP'li, tarım ürünleri konusunda ciddi bir noktaya geldiği zaman karşı çıkılmaktadır. Gerçekleri görmek zorundayız. Karşı çıkılmaktadır, çiftçinin sesinden onların sesi bize daha kolay ulaşmakta ve biz, uygulamak istediğimiz politikaları da ters yöne çevirmek zorundayız. AP Grubunun sözcüleri kooperatiflere neden karşıdır? Niye bunu sürekli vurgulamaktadırlar? Sebebi gayet basittir. Köy Kalkınma Kooperatifleri köylerde mazot dağıtımı, naylon dağıtımı gibi ufak tefek tarım girdi dağıtımında bazı araçların kârlarına engel olmuşlardır. Cumhuriyet Halk Partisi Hükümeti döneminde, kıyamet kopmuştur. Mazot dağıtımı olarak Köy -Koop'un dağıttığı mazot, dağıtılan mazotun yüzbin de biridir. Güvercinlik'te karaborsa mazot dağıtılıyor, burada AP grubundan birisi söylüyor, ses çıkmıyor, şehirlerarası bütün yollarda herkes karaborsa mazot satıyor. Bütün istasyonlar karaborsa mazot satıyor kimse seslenmiyor. Tamam, ama kimse seslenmiyor. Kooperatiflere ayda bir tanker mazotu köylüye zararına dağıtıyor, kıyamet kopuyor, mazot tahsisi kesiliyor. Hayır, sarmasın.

Ucuza mazot verelim diyoruz buğdayda, ama istemiyoruz, «Kestik, mümkün değil, satılmasın» deniyor. Şimdi bunun niçin dendiğini bilelim, bundan milletin gözü açılıyor diye korkuyoruz, korkuyoruz. Yapılacak iş gayet basittir. «Sosyalist modelde kooperatif» dedi Sayın Güner, önerildi dedi. Hayır, Cumhuriyet Halk Partisinin önerdiği kooperatifi, Cumhuriyet Halk Partisinin solundaki birçok siyasî görüş sahibi partiler beğenmemektedirler; hizmet kooperatifi, demokratik kooperatiflerdir, bu düzenin kooperatifi demektedirler. CHP'nin önerdiği kooperatifler, demokratik seçimle, daha çok hizmet ağırlığı olan kooperatiftir. Üretim kooperatiflerine geçme amacı da vardır; ama, şu anda yaşayan Köy-Koop denen olay, tamamen hizmet kooperatifidir. Üretilen ürünün bir kısmını alıp depolayıp satma meselesidir. İzmir'de 119 kooperatifin 118 idi 119 oldu, her gün büyüyor her türlü siyasî kanaat sahibi kooperatifçinin de bulunduğu birliğin başkanı olarak söylüyorum; geçen sene peynir alımında bizim kooperatiflerimizde peynir taban fiyatı 850 lira idi, bir teneke peynir; sonra 1 800 lira oldu. Kooperatif olarak alım yaptığımız yerlere bu artan fiyatı köylüye ilettik, köylüye verdik, peynir konusunda başarılı bir uygulama yaptık. Aynı şey buğday konusunda yapılabilir. Denenmiş olarak söylüyorum. Örneğin, bu 5 milyar ton buğday; Toprak Mahsulleri ofisi belli bir fiyat verdi. 5 lira taban fiyatı azdır, kabul ediyorum, 420 kuruş azdı, 5 lira azdır, daha yüksek verilmelidir. Çünkü buğdayın dışı satış fiyatı 180 dolardır. 180 doların karşılığı 8 Türk Lirasıdır, bugünkü kur üzerinden. Siz nasıl olur da 5 liraya buğday alabilirsiniz, 420 kuruşa buğday alabilirsiniz? Un satalım dendi. Çok iyi bir teşebbüstü. Un satışını ben inceledim. Fransa'dan bir kooperatif birliği bizden un istedi; İzmir Kooperatifler Birliği olarak onlara ihracat yapıyoruz. Un da satar mısınız, dedi. Satarız dedim. Toprak Mahsulleri Ofisine geldim. Un satabilmek için, bugünkü uygulama, Sayın Bakanın dikkatine sunuyorum, belki biliyorlar, un satabilmek için Toprak Mahsulleri Ofisinden buğday alma mecburiyeti var. Unun tonu 220 dolar, 180 dolar buğday, 220 dolar un. Arada kalan kepek de hayvan yemi olarak çok değerli, 5 lira kilosu. Toprak Mahsulleri Ofisi buğday vermediği sürece dışarıya un satamazsınız, bugünkü mevzuata göre. Toprak Mahsulleri Ofisi buğday ver diyorsunuz; elimde buğday yok. Türkiye'de 16 milyon ton buğday üretilir. Birkaç milyon ton buğday satabilecek durumda; ama bana gelmedi. Neyi bekliyorsunuz? Stok edenlerin buğdayları çürümeye başlayacak, un olarak da dışarı satamayacak, buğday satışı da yasak; o zaman bunlar getirecek Toprak Mahsulleri Ofisine bu buğdayları verecekler, o zaman ben de un için size buğday vereceğim, o buğdayı un yapıp satacaksınız dışarıya. Düşünün.. Buyurun.. buğday var; Toprak Mahsulleri Ofisi yok diye satamıyor, un da satamıyor, tüccara da yasaklıyor; o da satamıyor. Bunlar satılmayınca ne olacak? Tüccar satsın, karar alabilir. Sayın Bakan belki almıştır bu kararı. Tüccar elindeki buğdayı satsın. O zaman da büyük bir haksızlık oluyor. 5 liraya alınan buğday 8 liraya satılıyor, tüccara büyük kâr sağlanmış oluyor. Bunun çaresini değişik şekilde buldum zanneden bürokratlar, yıllarca çare bulmuşlardır, bakanların önlerine de getirmişlerdir. Çareler hep ters çalışmıştır. Çare, o

köylerde kooperatiflerin örgütlü olması. 10 bin kooperatif var Türkiye'de örgüttü, ufak, büyük, 300 ton buğdayı 10 bin kooperatifin her birisi alabilir, 5'er liradan 1,5 milyon liradır. Köylü parasının yarısını tüccarda olduğu gibi kooperatiften satınca da alabilir. 750 bin, 1 milyon liralık paralarla Toprak Mahsullerinin stokladığı buğdayın 2 mislini kooperatifler stoklayabilirler, bunlar eğer festik edilirse. Hayvan üretiminde de aynıdır. 1 milyon hayvanın üretimini bölerseniz 10 bine, 100 tane büyükbaş hayvanın üretimini bir kooperatife görev verirsiniz, onun yemini de uygun fiyatla verirsiniz, onun en az 100 ortağı vardır, her ortağına bir tane fazladan hayvan ürettirebilir. Bunun yolu örgütlenmektir. Örgütlenmenin yolu da demokratik kooperatifçiliktir. Güzümlü kooperatiflerle buna ulaşamaz. Sosyalist kooperatiflerde de, o modellerde de, değışiktir olay. Fiyatı devlet tespit etmektedir. Kooperatifte mal sahibi kimse yoktur, tamamen tarlalar devletin gibi kooperatifindir. O tarlaların içerisinde bugünkü bizim devlet üretme çiftlikleri gibi çiftliklerde toprağın sahibi tapuda sadece şahıslar görünmektedir. Ama tamamı o kooperatifte işçi gibi çalışmaktadır. O model değildir bizim Köy - Koop olarak uyguladığımız model Sayın Güner. O model de önerilmemektedir. Cumhuriyet Halk Partisi programında. Bizim önerdiğimiz demokratik halk kooperatifleridir. Sosyalist modeldeki üretim kooperatifleri, bana sorarsanız ben o kooperatiflerin daha yararlı olduğuna inanan bir kimseyim. Ama gerçekten bugün devlet üretme çiftlikleri gibi çiftlikler, devlete ait boş arazilerde gerçekten üretim kooperatiflerini uygular da, o üretme çiftliklerinde verdiğiniz ücretli verirsiniz, işsiz orduları orada o kooperatiflerde görev almak için hazır dırlar. Buraya gidecek çok insan vardır. Üretim artışına da çok büyük çapta sebep olur. Ben o kooperatiflerin o tip uygulamalarının Türkiye'ye yarar getireceğine inanıyorum şahsen. Ama Cumhuriyet Halk Partisinin programındaki kooperatif o model değildir. Eleştirirken onu bilmek lazım. Demokratik Halk Kooperatifleridir, Erol Yeşilpınar'ın buradan istediğı tip kooperatiflerdir. Burada onun da söylediğı aynıdır. Güzümlü Tarım Satış Kooperatifleriyle bir yere varılamayacağını herkes görmüştür. Çare çiftçinin örgütlenmesidir. Sayın Yeşilpınar, seçilmiş yöneticileri biz iktidarımız döneminde. Tarım Satış Kooperatiflerinden bahsetmiyorum, ben kalkınma kooperatiflerinden bahsediyorum. Tarım Satış ve Tarım Kredi Kooperatifleri güzümlü kooperatiflerdir. Genel müdürlerini devlet tayin eder. Bunu iyi bilmeniz lazım. Biliyorsanız, o zaman bu kürsüden demokratik kooperatifleri savunuyoruz deyip, oradan tarım kredilerden örnek vermeyiniz. Demokratik kooperatiflerin bugün Türkiye'deki örneğı, köy kalkınma kooperatifleri ve ona bağılı 1163 sayılı yasaya dayalı olarak kurulmuş kooperatiflerdir. Bu kooperatifler 10.500 tane traktör dağıtmışlardır. Ne acıdır ki, bu traktörler geçen dönemde gene Sayın Bakanın Bakan olduğu zamanda ithal müsaadesi alınmış ve dağıtılmış traktörlerdir. Belli eylemlerle alınmıştır ama alınmıştır. Bizim Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı döneminde bu müsaade, programında kooperatiflere ithal ettireceğim dendiğı halde verilmemiştir. En son iktidardan ayrılacağı sırada Köy - Koop'a traktör ithal müsaadesi verilmiştir.

2 aylık süre de Aralık'ın 20'sinde bitmiştir. Yeniden süre uzatımı istenmiştir. Sayın Bakandan tekrar rica ediyorum; Ucuz traktör dağıtımı için eğer istiyor- iseniz köylünün eline ucuz traktör ulaşınsın, bakımı yapılsın istiyorsanız - 10 500 traktörü dağıtmış olan Köy - Koop'tan hiçbir şikâyet gelmediğine göre, bu süreyi lütfen uzatınız ve Köy - Koop traktör ithal etsin, piyasa fiyatlarının altında fiyatla dağıtsın. Herhangi bir yanlış olursa denetleme olanakları elinizdedir, denetleyin; yanlış yapanı cezalandırın Sayın Bakanım. Sayın Başkan, müsamahanıza teşekkür ederim. Benim bu vesileyle söyleyeceğim, Türkiye'de bu konulara çözüm vardır. Taban fiyatlarının başlangıcı tütün taban fiyatlarıdır. Tütünün taban fiyatı tespit edilirken gerçekçi, buğdayda düşülen hataya düşülmemesi için gerçekçi fiyat tespit edilmelidir. Tütün taban fiyatları da en azından bugünkü duruma göre 2,5 doların karşılığı ortalama fiyat olacak şekilde 130 lira civarında bir baş fiyat, 110 lira civarında bir ortalama fiyat. Geçen senekine katılmıyorum, açıkça söylüyorum. Hükümet olarak yapılanı, geçen sen ekini de eleştiriyorum. Ben kişisel olarak konuşuyorum. Tütün taban fiyatlarını bu sene 130 lira baş fiyat, 115 lira civarında ortalama fiyat olacak şekilde açmazsınız, buğday fiyatını 7 liraya 8 liraya çıkaramazsınız. Ay çiçek fiyatını ona göre ayarlamazsanız buğdayı istediğiniz gibi arttıramazsınız; birbirine bağlı şeylerdir bunlar. Eğer konjonktüre göre, piyasadaki satış durumuna göre taban fiyatı yapacaksanız, bırakınız piyasada kendisi kendiliğinden teşekkül etsin o zaman. Eğer müdahale ediyorsanız orantılı müdahale etmek zorundasınız. Zeytinyağı meselesini de bütçe müzakerelerinde Sayın Bakanıma arz etmiştim. Zeytinyağı desteklemeden kaldırılmıştır; çok yanlıştır, zeytinyağının yok yılıdır bu sene. 4 Ocak günü zeytinyağı fiyatlarının 175 liraya çıktığını söylemiştim, «Yok» demiştim Sayın Bakana. Sayın Bakanım, bugün zeytinyağı fiyatları piyasada 200 liraya, 5 asitli sabunluk yağlar da 126 liraya çıktı. Bu şekilde artan fiyat karşısında devlet müdahale etmediği sürece gelecek seneki yağ durumu perişan olacaktır. TARİŞ'in de gücü kalmamaktadır, Köy-Koop'ların, kooperatiflerin de gücü kalmamaktadır. Bu piyasaları serbest bıraktığınız zaman, tarım ürünlerine müdahale etmediğiniz zaman piyasanın nasıl teşekkül edeceğine zeytinyağı fiyatları büyük örnek'tir. 80 lira perakende fiyat, 60 lira 5 asit yağ, birden bire perakende satış serbest bırakılınca 200 lira, 126 lira 5 asit sabunluklar oldu. Buğdayı da aynı şekilde serbest bırakırsanız, başka şeyi de serbest bırakırsanız çok zamanında çok düşük fiyat, yok zamanında çok yüksek fiyat gibi - bugün zeytinyağının yok yılıdır - dengesizlikler olur. Toprak Mahsulleri Ofisi kanalıyla, kooperatifler kanalıyla devlet müdahale etmelidir; ama gerçek çözüm demokratik halk kooperatiflerinin desteklenmesi ve onlarda çiftçinin örgütlenmesi suretiyle olacaktır; bunun başka bir çözümü yoktur. Hepinize saygılar sunarım, teşekkür ederim.”

Şahsı adına Mahmut Türkmenoğlu (İzmir)'nun konuşmasından sonra şahsı adına söz alan Mehmet Çatalbaş (Gümüşhane) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁶³

“Sayın Başkan, Değerli Milletvekilleri, Yüce Meclis huzurunda önce bu araştırmayı getiren değerli parlamenterlere teşekkür etmekle sözlerime başlamak istiyorum. Türk tarımı büyük bir manzumedir. Onun içinde buğday, hububat, bakliyat, hayvancılık, narenciye, zeytin, üzüm, incir, tütün, pamuk, ayçiçeği gibi hepsini saydığımız zaman birbirine bağlı ve ülkemizde % 57'nin yaşadığı büyük Türk çiftçisinin, insanının geçimini sağladığı alanı kapsayan büyük bir manzumedir. Grup sözcüleri olarak muhterem arkadaşlarımız ve kişisel konuşan arkadaşımız gerçekten konuları dile getirdiler. Ben, satırbaşları itibariyle meselenin önemine değinmek istiyorum. Sayın milletvekilleri, bugün ülkemizde 80 milyona yakın büyükbaş ve küçükbaş hayvan vardır ve dünya nüfus ve gıda sorunu bütün dünyada süper devletleri bile her an düşündürecek boyutlara varmıştır. Bu kadar hayvan potansiyeli olan ve bundan 4-5 yıl önce 5-6 milyon ton buğday üreten bir ülke alınan değerli önlemler ve çalışmalarla bugün 16-17 milyon ton buğday üretebilecek duruma gelmiştir. Üretimin her dalında pamukta, incirde, üzümde, tütünde, fındıkta, ayçiçeğinde alkışları memnuniyetle karşılıyoruz. Destekleme alımları ve taban fiyat uygulaması serbest ekonomi sistemi içinde, karma ekonomi sistemi içinde faydalı mıdır, zararlı mıdır? Türk köylüsüne ne getirmiştir, ne götürmüştür? Bunun tartışması geniş anlamda yapılmalıdır. Acaba bu uyguladığımız iki ana faktörde Türk çiftçisi, Türk üreticisi ne kadar yararlanmış. Serbest rekabet sistemine bağlı olan Türk ticaret çalışmaları içinde bu uygulamanın faydalı olup olmadığı üzerinde düşünmek lazımdır. 1978 ve 1979 yıllarına, geldiğimiz şu güne kadar buğdayda, tütünde, fındıkta, üzümde, incirde, şeker pancarının her bir dalında Türk çiftçisinin cebinden 8 ve 12 milyon civarında kendi zararına bir hadisenin olduğunu hesaplamış bulunmaktayım. Durum bu olunca, bu taban fiyat uygulamasıyla geniş anlamli destekleme kime yarıyor? İşte buğday fiyatına 430 kuruş verdiğimiz gün, her yıl kendi dönemi içinde 4 milyona yakın alım yapan Toprak Mahsulleri Ofisi 2 milyona yakın bir alım yapmış ve kısa bir dönem sonra hükümet 80 kuruş daha buğdaya fiyat vermesine rağmen yine Türk çiftçisi fevkalâde mağdur ve perişan edilmiştir. Bu aradaki fark nereye gitmiştir? Tefeciye, soyguncuya, vurguncuya ve aslında buğday spekülasyonunu Türk çiftçisinin alın terini gasp eden kimselerin cebine inmiştir. Bu fındıkta da böyle oldu. Bu kürsüden yine arz etmiştik. Tütünde, şeker pancarı, Yüce Meclis bu konuda bu çalışmayı genişletip ve ufkunu çok büyük bir şekilde ihata buyurursa gerçekten Türk ulusuna, Türk milletine çok yararlı bir çalışma yapacağı görüşünü taşıyoruz. Fiyatlar ne oldu? 4-5 misline çıktı, bazı mallarda 6 misline çıktı. Bugün Türk çiftçisinin % 80'ini güzün ektiği ekinlerin % 30'u ancak

⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 13, B 30 (16 . 01 . 1980), ss.757-760

ekilebildi. Bahara geliyoruz işte. % 20 ekilen Türk çiftçisinin ektiği ekinlerin kaçta kaçını ekebilecek, onu da göreceğiz. Hâlbuki Türkiye'nin tarım potansiyelinde güz ekinlerinin çok büyük önemi var. Bunun oranı % 80'den aşağı değil. Kooperatif konusunun tartışmasını bir yana bırakacağız. Yalnız biz kohoz ve komün biçimindeki kooperatiflere karşıyız. Anayasanın 51inci maddesi, Devletin kooperatifçiliği ne şekilde himaye edeceği hükmünü zaten taşıyor. Kooperatiflerin, köy kalkınma kooperatiflerinin çok yararlı hizmetler yaptığı ifade edildi. Birçok yörede bu doğrudur. Ama bir Şiran'ın Sarıca köyündeki bir kooperatife verilen akaryakıtlı, bir Şiran'a değil, Şiran'ın köylerine de değil, başka vilayetlere ve başka yerlere satıldı. Gerçek ihtiyaç sahibi olan kimseler bu kooperatiften bir gram dahi, Türk çiftçisi bir gram dahi, bir litre dahi mazot alamadı. Sayın Türkmenoğlu'na söylüyorum, bu hususu lütfen inceletsinler, doğru mu, yalan mı? Sayın Aktaş belirttiler, iki önemli konu. Ben evvela Yüce Parlamentonun bu konuda ittifak içinde olduğuna çok sevinmişimdir. Ancak, bugün her türlü kitlenin bir kuruluşu var, Türk çiftçisinin kuruluşları nerede? Bir Ziraat Odaları var, ne yapıyor, yasası nerede? Ziraat Odaları Yasası Türk çiftçisinin dertlerine çare bulabilecek bir durumda mı? Bunu en kısa zamanda Yüce Meclisin huzuruna getirmek zorundayız. Çatlayan Anadolu toprakları sulanmadıkça, bir yuva tesisi var Medeni Kanunun «Ayni Haklar» bölümünde, Almanya'da Gesöllohaft var, toprak bölünmüyor. Biz bir babadan kalan 6 dönüm toprağı 8 evlada bölüyoruz halen, işte Yüce Meclisin üzerinde duracağı önemli konulardan birisi bu. Toprak bölümü ne demektir? Orada büyük evlat çalıştırıyor toprağı, gelirlerinden bütün giderlerini çıkardıktan sonra kalan bütün kardeşlere bölünüyor. Medeni Kanunun 472-480 inci maddeleri arasında bir yuva tesisi, bölümü var. Nerede bu? Niye konu oraya, öyle durur; 1926 yılından beri öyle durur. Bilmiyorum daha kaç senesine kadar orada duracak «Köylü efendimizdir» sözü keşke söylenmeseydi. Köylü nerede efendimiz ki? Karanlıklar içinde, gece gündüz dört mevsimde çalışan; fakat bugün geçimini zor karşılayabilen. Ege köylüsünü de düşünmeyiniz; beyefendi, Orta Anadolu köylüsünü de düşünmeyiniz size Doğu ve Doğu Anadolu'yu biraz düşünmenizi isterim. Lütfederseniz biraz beraber oralara gitmek isterim, şeref duyarım, görmenizi istirham edeceğim. Gerçekten bugün Gümüşhane'de 4 gündür elektrikler onarımda, elektrikle çalışan fırınlar olduğu gibi durmuş vaziyette, ekmek çıkaramıyor. 27'de karanlıkta oturuyorlar. Gaz da yok. Türkiye tarım manzumesi yönünden büyük potasa yele sahip bir ülke. Bakınız endekslerde, bültenlerde ne deniyor: Günde 250 gram süt içmeyi, 1 yumurta ve 200 gram et yemeyen insandan bile saymıyorlar. Alın dünya literatürünü bakın. 80 milyon büyük ve küçükbaş hayvanı olan bir ülkede, acaba günde hangimiz 1 yumurta, 250 gram süt ve 200 gram et yiyebiliyoruz? Bu bültende bir çizgi var, «bitkisel proteinle beslenen ülkeler» ve «hayvansal proteinle beslenen ülkeler» diye ayırmış. Listede 16 ncı sıranın altından sonra «bitkisel proteinle beslenen ülkeler» devam edip gidiyor. Biz 56 ncı sıradayız. Türk

milletinin % 57'si halen köyde yaşadığı halde biz 56 ncı sıradayız. Biz Adalet Partisi felsefesinde, kalkınmanın köyden başlayıp şehre gelmesi görüşünü, 1950 yılından 1958 yılına kadar % 80'i oranında gerçekleştirdik. O dönem Türk köylüsü için altın dönemidir, kim ne derse desin, tartışması Yüce Meclis kürsüsünden her an yapılabilir ve bugünkü Adalet Partisi mefkûresinde de şehirde ne varsa köyde o alacak. Aslında bu da % 50'siyle gerçekleşmiştir. İşte bütçe imkânlarımız ortada, Türkiye'nin yerleşim konumu ortada, Amerika'nın bütçesi kadar bütçemiz olmalı ki, altyapı yatırımlarının yanında bütün hepsi birden bu 46 bin yerleşim merkezlerine, her köye gidebilsin, ama bu bütçe imkânları içinde de Türk köyüne giden altyapı yatırımları Adalet Partisi ve Demokrat Partisi dönemlerinde fevkalade memnuniyet verici ve sevindiricidir. İşte 22 ayı da gördük, yani tenkil etmek için konuşmuyorum, hiç bir eser gerçekleşmemiştir, hiç bir şey gitmemiştir ve gidememiştir. Sadece bilimsel yönden çalışmalar olmuştur, beyin takımı çok esaslı öneriler vermiştir, hepsi ters çıkmıştır. Üzülerek ifade ediyorum, bu büyük Türk Milleti için bu güzel ülke için büyük bir kayıptır. Besi projesi, şeker sanayinin uyguladığı şekliyle bu sene programlara alınan 200-250 bin yerine, gerekiyorsa 500 bin alınmalı, fevkalade başarılı olmuştur. Demin et üretiminin arttığını belirten değerli bir arkadaşına yüzde yüz hak veriyorum. Bugün Türkiye'de yalnız besi projesini uygulayan 9 kuruluş var, takdirlerinize sunmak istiyorum. Bunu entegre de sayamazsınız ve o derece dağınıktır ki, bunu toplamak da, disipline etmekte büyük yarar vardır. Özellikle destekleme yaygın fiyatlar ile, taban fiyat uygulamasının maliyetler esasına göre bütün kuruluşların görüşleri önceden alınmak kaydıyla, gerçek anlamda tespit olunmadıkça, Türk köylüsünün emeğini değerlendirmemiz mümkün değildir. Bugüne kadar bu hata işlenmiştir, işlene gelmektedir. Her şeyin bir maliyeti var, buğdayın tarla hazırlığından, ekiminden, hasatına, ambara gelinceye kadar bir maliyetini saptamak çok zor bir iş değildir. Bu, tütünde de, fındıkta da, şeker pancarında, zeytinde de ve hepsinde böyle, hepsinde böyle; bunların Maliyetini saplamak mümkün değildir. Peki, serbest rekabet sistemi içinde birinci sınıf, ikinci sınıf bir tüccara kâr hadleri kararnamesi muvacehesinde ne tanıyoruz, ortada. Peki, Türk çiftçisine bunu niye tanımıyoruz ki. Ailesiyle, çoluğuyla çocuğuyla çalıştığını hangi ürün üzerinde değerlendirdik. Pancar sahasında 7 yaşından 70 yaşına kadar herkes aile tarımı diye çalışabiliyor; ayıklamada, birinci çapada, ikinci çapada, sulamada. Peki o 7 yaşındaki çocuğun çalışmasını ne zaman hesaba koyduk? Koyamadık... Sayın Özal'ın da, sayın diğer kıymetli arkadaşlarımızın değindikleri gibi bu konu Türk Milletinin temel konularından birisidir, gerçekten tarım sahasını ve endüstrinin bitkisel endüstri bölümünü, hammadde meselesini yüzde yüz çözümlemedikçe ne endüstriden, ne ağır sanayiden, ne de tarımın verimliliği neden bahsetmemiz mümkün değildir. Hâlâ su basar tarlalardan, bu tarlalardan bire dokuz alınan bir Türkiye'de ortalama bire dokuz; işte belirttiler dekar başına 180 kilo, 560 kilo alınan verim. Almanya'nın çorak verimsiz tarlalarından bire otuz iki patates alan

bir ülke var. ‹Marşan ovaları› dedikleri bir ova var. Œu anda son derece mutluyuz. Yüce Meclisteki grupları adına konuşan bütün değerli arkadaşlarımız, kişisel konuşan arkadaşımız ve bendeniz, bu önemli davada en kısa dönemde gerçek anlamda çalışmalar yapılmasını ve Türk Milletine, Türk Ulusuna hayırlı uğurlu olması dileğiyle, bu Genel Görüşme önergesini veren arkadaşlara da tekrar teşekkür ederek Yüce Meclise saygılar sunuyorum ve Sayın Başkana teşekkür ediyorum.”

şahsı adına Mehmet  atalbaş (Gümüşhane)’ın konuşmasından sonra Hükümet adına söz alan Ticaret Bakanı Halil Başol (Tekirdağ) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁶⁴

“Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri; önce bu Genel Görüşmenin açılması için talepte bulunan değerli arkadaşlarıma teşekkür etmek istiyorum. Türkiye’nin, ne söylersek söyleyelim, daha uzunca bir süre tarıma dayalı bir ekonomik yapıya sahip olacağını düşünmeliyiz. Öyle ise, en büyük kaynaklarımızdan bir tanesi tarım olacaktır. Tarımda taban fiyatları ve taban fiyatları uygulaması, tarım kesiminin politikalarından sadece bir tanesidir. Genellikle verilen önerge uygulanan taban fiyatları üzerindeki görüşlerimizi açıklama hususunda bize fırsat vermiştir. Gerek şahısları adına, gerek grupları adına konuşan değerli arkadaşlarım fevkalade değerli fikirler ortaya koymuşlardır. Bu nedenle de kendilerine teşekkür etmek istiyorum. Arkadaşlarımı dikkatle dinledim ve ilerideki tatbikatlarda kendilerinden çok fazla istifade edeceğimi memnuniyetle beyan etmek istiyorum.”

“Taban fiyatları politikasına geçmeden önce, arkadaşlarımın hemen hemen önemli bir kısmı Türkiye’de hububat üretimi ve hububat üzerinde üretim ve teknoloji üzerindeki gelişmelerden bahsettiler. Ben sözlerimin kısa bir bölümünü bu noktaya hasretmek istiyorum. Türkiye’de, 1950’lerden bu yana geldiğimiz zaman, buğday ekim sahalarının 3 misli büyüdüğünü görüyoruz. Aşağı yukarı 3-3,6 milyon hektardan 9 il  10 milyon hektara ulaşmışız bugün. Buna mukabil 1950’lerde 22 kuruş civarında olan buğday fiyatları, günümüzde Resmî olarak 420 kuruş ile 5 lira civarına ve serbest piyasalarda da 6,5 - 7 lira seviyesine yükselmiştir.  retimimiz yine 3,5 milyon ton civarından 16 veyahut 15 milyon ton civarında yükselmiştir. Üretim artışı, görülüyor ki, saha artışından daha fazla olmuştur. Bunun nedeni, tarımda yeni tekniklerin, yeni teknolojilerin uygulanmasıdır, bunun önemi vardır. Türk tarımı 1950’lerde ilk defa traktör görmüştür, Türk toprakları ve 1965’lere kadar yeni açılan toprakların güçlü verimi ile belli bir üretim seviyesine ulaşabildik; bu üretim seviyesi 8 il  10 milyon ton civarındadır. Üretimdeki sıçrama 1971’lerden sonra olmuştur. 1971’lerden sonraki sıçrama, özellikle 1961’lerde başlayan ‹Buğdaya gübre atma› konusundaki çalışmaların, Batı’dan başlayarak Doğuya doğru müessir olması ve 1967’ye başlayıp da 1971’lere doğru tohum ışlahı hususundaki

⁶⁴ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 13, B 30 (16 . 01 . 1980), ss.760-764

Çalışmaların verimli sonuca ulaşması sonunda büyük verim artışı ile karşılaşılması ve 16 milyon tonla 3 - 5 sene içerisinde çıkmıştır Türkiye'nin buğday üretimi. Kanaatim odur ki, buğday üretiminde en önemli merhale, tohum Islahı merhalesidir. Bugün Türkiye'de tohum Islahı artık Ziraat Bakanlığının işi olmaktan çıkmıştır. Birçok bölgelerde Fransa'ya gidip cebinde buğday getiren köylüler vardır, kaçak; onu saksılarda ekip üreten köylüler vardır, tarla tecrübesini yapan köyüler vardır, ve dönüm başına verim 80 ila 100 kilodan birden bire Batı bölgelerinde ve sahil bölgelerinde 300, 400, 500 hatta 600 - 700 kiloya kadar yükselmiştir. Ama Türkiye'nin her yerinde ne gübre tatbikatı bu seviyeye yükselmiş, ne de tohum ıslahı hususundaki çalışmalar bu seviyeye yükselmiştir. Türkiye'nin her tarafını, - sulama konusu hariç - Batı'da olduğu gibi, tarlanın çalışma teknolojisinden tutunuz da, gübreleme ve zirai ilaçlamaya kadar aynı seviyeye getirdiğimiz zaman benim kanaatim odur ki, Türkiye'nin tarım üretimi 1 misli katlanabilecektir. Bunun ötesinde, tabi sulama hususundaki çalışmalarımız sonuç verdiği takdirde, ki bu çalışmalar büyük yatırımları talep eden çalışmalardır, isteyen çalışmalardır, Türkiye'nin yatırımları... Türkiye'nin tarım üretimi, arkadaşlarımın ifade ettiğinden de daha büyük bir dış gelir kaynağı, ihracat kaynağı haline dönüşebilir. Değerli arkadaşlarım, bir hususa temas etmek istiyorum. Buğday fiyatları üzerinde 1963 yılından, 1971 yılına kadar 73 kuruştan 100 kuruşa kadar bir artış olmuştur. Bir arkadaşım, sanıyorum Sayın Korkut arkadaşım, «Bu kadar uzun sürede buğday fiyatları üzerinde çok düşük bir artış olmasına temas ettiler. Bu artış düşük bir artış değildir. 1963 ilâ 1971 arası Türk ekonomisinin şahane bir istikrar dönemidir. Yıllık fiyat artışları, 1963'ten sona, hafızam beni yanıltmıyorsa, 1964'te 0,1 civarına inmişti veyahut eksi bir noktaya inmişti. Ondan sonra % 4, % 5 civarında artışlarla yürümüştür. 70 kuruşla 25 - 30 kuruşluk bir artış da, aşağı yukarı % 50 artışa tekabül etmektedir. Demek ki fiyat artışlarını, fevkalade adil bir biçimde buğday fiyatlarındaki artış takip etmiştir o dönem. O dönem fiyatlar arasındaki denge de, bir istikrar dönemi olduğu için, muhafaza edilmiştir. Şimdi bu dönemi göz önüne aldığımız zaman, fiyatlar konusunda sanıyorum çok yönlü tedbirleri beraber getirmek lazımdır. Ne yazık ki, her yıl taban fiyatlarının yeniden ilan edilmesi zorunluluğu, gerek milletvekili arkadaşlarımızı, gerek muhalefet ve iletiri daha yüksek bir taban fiyatı verme yarışı içerisine itmektedir. Bu bir gerçektir ve bu gerçeğe arkadaşlarımın bir kısmı da temas etmişlerdir. Taban fiyatları üzerindeki görüşlerini özetlerken, «Taban fiyatlarını, tespit edelim, her sene etmeyelim de uzun vadeli bir taban fiyatı politikası bulalım» dediler Sayın Korkut arkadaşım. Ben de araştırıyorum, sanıyorum uzun vadeli bir taban fiyat politikasını geliştirebildiğimiz, metodunu bulabildiğimiz takdirde, belki de politik birtakım sebeplerden dolayı taban fiyatı tespit etmek gibi birtakım sıkıntıları önleyeceğiz. Bu konuda yeni bir metodu bulmuş olduğumu ifade edemiyorum, gerçek olarak, söyleyin. Yine bundan önceki yıllarda olduğu gibi, bu sene de çeşitli ürünlerin üretim yahut hasat dönemi gelmeden evvel fiyatları tespit ve ilan edilecektir. Değerli arkadaşlarım, nasıl ilan edelim, neye bakalım da hangi seviyede taban

fiyatı verelim çeşitli ürünlerce, bu arada buğdaya? Şimdi, buğday taban fiyatları deyince, bir defa dünyada oluşmuş bir buğday fiyatı seviyesi var; her yıl, her gün. Bazen değişiyor aşağıda, bazen yüksek seviyede. Eğer münhasıran dünya taban fiyatlarını dikkate alacak olursak, ki arkadaşlarımızdan bir tanesi, «Bunu dikkate aldığımız zaman 10 lira civarında taban fiyatı vermek zorunluluğu doğar» dediler; doğrudur, onu dikkate alırsak, buğday fiyatları dünyada yeniden düşme eğilimi gösterdiği zaman, taban fiyatlarını aşağı çekemeyiz. Türkiye'nin başına gelmiştir bu olaylar. Çekemediğiniz noktada büyük ölçüde sübvansiyonlarla karşılaşacaksınız; ekonominizin taşıyamayacağı ölçüde. Pamukta başımıza gelmiştir; 10 liraya kadar dünya fiyatları çıkmıştır, o zaman Türk parası ile, sonra birdenbire 6 liraya düşmüştür; ama biz taban fiyatlarını 8 liraya düşürebilmişizdir; uzun zaman Devlet pamuğu, dışarıdaki fiyatlardan, dünya piyasası fiyatlarının üzerinden satın almıştır, altından ihraç etmiştir. Aradaki farkı da Hazine'den ödemek zorunda kalmıştır. Eğer, üretici taleplerini, «Dışarıda benim fiyatım yüksek para ediyor, niçin benden düşük fiyatla alıyorsunuz?» dediği zaman haklı karşılırsanız, aksini de haklı karşılamak zorundasınız. «Dışarıda düşükken niçin yüksek alıyor?» diyebilecek var mı? Yok. Öyle ise, meseleyi bu noktada bir kenara koyup, münhasıran dış fiyatlar dikkate alınarak taban fiyatı tespit edilemeyeceğini hepiniz kabul edersiniz. Geliyorum ikinci unsura: İkinci unsur, Maliyet nedir, bu ürünün Maliyeti ne? Yani, Türk köylüsünün bu ürünü elde ederken döktüğü alın terinin bedeli ne? Buraya, bu noktaya geldiğimiz zaman, tarım girdilerinin hepsi birer birer göz önüne dökülüyor. Girdilerde ne yapıyorsunuz? Sübvansiyon yapıyor musunuz? Ne kadar yapıyorsunuz, hangi seviyede yapıyorsunuz? Bütün bunlar Maliyette etkilidir. İkincisi, tarım ürünlerinin Maliyetinde en etkili olan husus da verimdir. Verimi % 30 noksan tahmin ederseniz, Maliyeti % 30 fazla bulmuş olursunuz ve tahmine dayalıdır. Sınai üretimde olduğu gibi % 95'e kadar yaklaşık bir Maliyet tahmini de yapamazsınız. Onun için Ziraat Odalarının tahminine bakarsınız başkadır, Toprak Mahsulleri Ofisi tahminine bakarsanız başkadır, Kooperatifler Birliğinin tahminine bakarsanız başkadır Binaenaleyh, Maliyet konusunda da fevkalade rahat bir ölçü bulmamız mümkün değildir Bundan sonra dikkate alacağımız ne? Hiç dikkate almayalım demiyorum; ama hepsi kendi değeri ölçüsünde dikkate alınmalıdır taban fiyatları tespit edilirken. Ondan sonra, yıllık enflasyon hızı nedir? Yıllık enflasyon hızı, farz edelim ki % 20 ise, taban fiyatlarını % 20 mi yükseltmek lazımdır, yoksa daha az mı yükseltmek lazımdır? Dikkat edilirse, taban fiyatları ücretler gibi net gelir değildir. Taban fiyatlarının belli bir kısmı köylüye kalır, tümü değil. Binaenaleyh, burada da fevkalade hassas davranmak lazım. Acaba, köylünün çoğunlukla kullandığı üretim girdilerinde enflasyon hızı nedir ve kendisinin zaruri ihtiyaçlarında enflasyon hızı nedir? Bunu da dikkate almak lazım taban fiyatlarını verirken. Eğer, çok lüks birtakım malların fiyatları % 100 arttıysa; ama zaruri ihtiyaç maddelerinin fiyatları % 50 artmışsa, girdi fiyatları da % 40 artmış ise, bütün bunları ayrı ayrı değerlendirip bir emsal bulmaya mecburuz. Bunun da ötesine

giderek, Türkiye'nin gerçeğine uygun, gelişmişlik bakımından farklılığına uygun bir taban fiyatı uygulaması da getirmemiz lazım. Bütün bu ayrı ayrı faktörleri birleştirirken, idealden hiç sapma yapmamış olmak mümkün değildir, mutlaka birtakım sapmalar olacaktır. Her taban fiyatları ilanından sonra tenkitler olacaktır. Tenkitler hiçbir zaman «Çok verdin» şeklinde de olmayacaktır, daima «Az verdin» şeklinde olacaktır. Değerli arkadaşlarım, şimdi bu noktada, taban fiyatlarında çok önemli bir başka hususa temas taban fiyatlarının tespiti kadar, taban fiyatlarının sene içerisindeki işleyiş tarzı da önemli, hatta ondan daha önemli. Eğer, devlet olarak bir taban fiyatı tespit ediyorsanız, bizim taban fiyatlarımız, bir ölçüde tavan altı fiyatıdır. Yani, o fiyatı tespit ederseniz, genellikle yüksek tespit ederseniz, o fiyatın biraz altından özel sektör girer, biraz üstünden çıkar senenin sonunda. Taban fiyatları uygulamasında enflasyonun dikkate alınması da fevkalade önemli. Enflasyon, yani fiyat artış hızı sanayi ürünlerinde bir eğri çizgi biçimindedir. Fiyat artışları senenin başında dersiniz, 70 rakamına çıkmışsa % 70 fiyat artmıştır, 35, 40 derecelik bir eğri çizersiniz, bu fiyat artış eğrisidir. Sanayi ürünlerinde bu eğri üzerinde fiyatlar artırıldığı zaman, bu eğrinin orta noktası yıllık ortalama fiyat artışını verir. Ve bir sanayici senenin başından sonuna kadar yükselen fiyatlarla mal sattığı vakit, ortalama fiyatlarla malının tümünü satmış gibi sene sonunda kâr veya zarar eder. Köylü böyle değildir. Köylü sanayici gibi günün her saatinde, senenin her gününde, her ayında eşit miktarlarda üretim yapmaktan mahrumdur. Senede bir defa üretim yapar. Eğer ayın eğri istikametine, taban fiyatından sonra fiyatlar kovalarsa, sonuçta 2 tane fevkalade sıkıntılı olay çıkar. Biri başlangıçta, senenin başındaki fiyatlar seviyesindeki fiyatlarla köylünün bir kısmı malını satar. Kim satar? Fakir olan satar, dar gelirli olan satar, orta gelirli olan satar. Varlıklı olan ne yapar? Nihai fiyatı yakalamaya, en yüksek fiyatı yakalamaya çalışır. En yüksek fiyatı yakalamaya çalışan kimdir? Sadece varlıklı çiftçi de değildir. O konuda memurundan tutunuz da, terzisine kadar, berberine kadar herkes yarışa girer. Berber, 100 bin lirası varsa, birkaç ton ayçiçeği alayım, nasıl olsa 2 misli fiyata satarım der. Terzi 100 bin, 200 bin lirası varsa buğday alayım, bu sene buğday fiyatları yükselecek, onu satarım der. Hatta birikmiş parası olan memurlar bile bu spekülasyonun içerisine küçük kasabalarda girerler, Böylesine bir sistemi sürdürdüğünüz zaman piyasada varlık içerinde darlık yaratılmış olur. Vardır mal, ama piyasaya çıkmaz ve herkes hangi fiyatla malını elinden çıkarmayı hedefliyorsa o fiyata vardıysa zaman hedefini daha ileriye götürür. Ben pamuğumu bekletiyorum, kaç lira; 25 liraya kooperatifler alıyor. Şimdi kaç; 30 lira; 32 lira olsun satacağım. 32 lira olduğu zaman, hele 35 olsun yuvarlak, o zaman satarım. 35 olduğu zaman 37,50'yi hedefleyecektir ve gittikçe kendi dayanma gücüne göre yeni mevsime kadar, hatta ikinci mevsime kadar elinde birtakım malları bekleten hem üreticiler göreceksiniz, hem de spekülâtörler göreceksiniz. Siz ihracat yapmak için çırpınacaksınız; ama döviziniz olmayacak, soğukta donacaksınız; fındığınız köylünün elinde kalacak ve satamayacaksınız; pamuğunuz köylünün elinde kalacak saramayacaksınız. Bizim ihracatımızın son

aylarda, yavaşlmasının en önemli sebeplerinden bir tanesi budur, bu politikadır. 1978'de taban fiyatlarının işlerliğinin temin edilmemesi sebebiyle olmuştur. Çok önemlidir. Bu 2 hususun Türkiye'ye verdiği zararı ölçmek de mümkün değildir. Birincisi, aynı zamanda bir sosyal zarardır. «Ben, fakir olduğum için mi ucuz satıyorum?» diye vatandaşın düşünmesi, Türkiye için sosyal tehliktir. Binaenaleyh, son 2 senelik taban fiyat uygulamasında taban fiyatın takdirinin ötesinde en büyük hata kanaatimce, enflasyonun genel seyrinin taban fiyat politikalarına terk etmiş olmasıdır. Fevkalade zordur, tutmak. Yalnız eğer uygulanabilirse benim kanaatime göre, uygulamanın şöyle olması lazım; mevsimin başında taban fiyatının o günkü ölçüler içerisinde muhtemel fiyat gelişmesinin yarısı kadar yüksek seviyede tespit edilmesi lazım. Yani % 40 veyahut % 50 enflasyon hızı olacağı tahmin ediliyorsa, tespit ettiğiniz taban fiyatı o gün % 25, daha yüksek olmalı. Çünkü, iyi bir piyasa dengelemesi ile, iyi bir fiyat düzeni ile gittiğiniz takdirde, fiyatları; stoklama masrafı, finansman masrafı ve cüzi bir kârdan fazla yükseltmemelisiniz. Yükseltmediğiniz zaman sene sonunda köylünün malı normal genel fiyat düzeyine göre % 25 düşük olacak. Sene başında da % 25 yüksek olduğu için ortalaması gene hiç değilse sanayici ile başa baş olabilecek. Bunun ötesinde, taban fiyatlarının genel seviyesini tespitte sanayi tarımdan bir değer aktarması yapıp yapılmadığı, elbette bahis konusudur. Bu da fevkalade ince « bir şeydir; fakat en büyük sıkıntının bir tanesi de fiyatlar arasındaki dengesizliktir. Bunu enflasyon getirir. % 70'lere varan, % 80'lere varan, ki toptan eşya fiyatlarındaki artışın bu sene % 75 civarında olacağını tahmin ediyorum, böylesine bir enflasyon döneminde fiyatların birbiriyle arasındaki denge bozulduğu gibi, fiyat - ücret dengesi de ayrıca bozulmuştur. Bütün bu dengeleri yeniden yerine oturtmak fevkalade güçtür, önce fiyat artışlarını mümkün olduğu kadar sınırlayabilmek lazımdır. % 70 bir enflasyon içerisinde ne dürüst bir taban fiyatı politikası, daha doğrusu ideal bir taban fiyat politikası uygulayabilirsiniz, ne de fiyatların birbiriyle arasındaki dengeyi kurabilirsiniz. Ne de fiyatlarla ücretler arasındaki dengeyi kurabilirsiniz. Binaenaleyh, en önce enflasyonla mücadeleyi dikkate almamız lazım. Ücretler arasındaki yarışa girerken, ücretleri artıralım diyenin oyu artar; oyum artsın diye ücretleri artıralım demeyelim. Değerli arkadaşlarım, Türkiye'de anarşinin nasıl bir millî düşman haline geldiği şu dönemde, hangi partiye mensup olursak olalım, şikâyet ediyoruz, önlemek için çalışıyoruz, Allah razı olsun Meclisin her kanadı bunu yapmak için Hükümete de yardımcı oluyor; ama bilmenizi istiyorum ki, enflasyon da en az onun kadar millî bir düşmandır. O konudaki savaşta da Meclisimizin Hükümete yardımcı olmasını özellikle rica ediyorum. Muhterem arkadaşlarım, elbette taban fiyatları konusunun dışında çeşitli politikalar var. Bu politikaları arkadaşlarım dile getirirken çeşitli beyanlarda bulundular. Bu beyanların bazıları ile ilgili görüşlerimi kısaca izah edip sözlerimi bitirmek istiyorum. Elbet Sayın Özal'ın dediği gibi ekonomi büyük darboğazların içerisinde. Sadece tarım kesiminde değil, sanayi kesiminde değil, her konuda; % 70'lik bir enflasyonun içerisinde darboğazdan

bahsedilmemesi zaten garip olur. Toprak reformunun etkisi vardır ve fevkalade memnun oldum, Cumhuriyet Halk Partisi Sözcüsü toprak reformunun da tarımsal üretimde etkili bir araç olduğunu öne sürdüler; 21 aydan beri duyamıyorduk, şimdi duyduğum için fevkalade memnun oldum. Fakat toprak reformunun tarifi de hoşuma gitti gerçekten. Çünkü toprak toplulaştırmasıyla, toprak bölünmesi beraber olarak ele alınmıştır. Toprak bölünmesi, hakikaten - tarımcı değilim ama, 7 - 8 sene çiftçilik yapmış bir arkadaşınız olarak - giderek büyük bir tehlike haline gelmiştir. Kooperatifçilik meselesine gelince; Sayın Türkmenoğlu kooperatifçilikle bütün meseleleri çözeceğini zanneder gibi bir ifade kullandı veyahut ben öyle anladım. Kooperatifçilik her meseleyi çözen bir araç değil. Bir araç olduğunu kabul edelim, ama her meseleyi çözen bir araç değildir. Çoğunu çözmediği de görülmüştür. Birçok araçlar var; çünkü her araca kendisinin layık olduğu değeri verdiğimiz zaman daha çok... Taşıyabileceği yükü yükleyin. Yoksa kooperatifçilik kanalıyla buğday alacaksınız, pamuk alacaksınız, fiyat dengeleyeceksiniz; peki kooperatifçilik olarak aldınız, pamuk fiyatlarını bilirsiniz, pamuk bölgesinin milletvekilisiniz orada yetiştiniz; pamuk fiyatları 170 sentten, 100 sente düşmüştür bir sene içerisinde, aldınız kooperatifler olarak, destekleme alımı yaptınız, sonra kim ödeyecek farkını? Devlet ödeyecek diyeceksiniz. Eğer piyasanın tabii şartlarına bırakırsanız, tabii şartlar içerisinde kooperatifçilik de köylüyü koruyamaz, tüccar da köylüyü koruyamaz. Mutlaka bir devlet desteğine köylü muhtaçtır, sadece Türk köylüsü değil, bütün dünya köylüsü muhtaçtır. Bunu böylece kabul etmemiz lazımdır, Un satışı konusunda ve buğday politikası üzerinde arkadaşım bazı şeyler söylediler, onu söyleyeyim. Ben un ihracatını yasakladım. İhracatı ben başlattım, daha evvelki Ticaret Bakanlığım sırasında; ama şu anda yasaklattım. Neden yasaklattım? Şunun için yasaklattım; Türkiye'de un ihracı mümkün, un ihracının karşısında, pamuk ihracının karşısında bir ikili kur uygulaması var. Bu ikili kur uygulaması büyük sıkıntı çıkarıyor, bir. İkincisi, üretimin büyük bir kısmı üreticinin ve spekülâtörün elinde kalmış, kooperatiflerin eline gelmemiş. Bu ürünün ne olduğunu bilmeden, gerçek değerini orta yere koymadan ihracatın tehlikeli olduğunu gördüm, onun için yasakladım. Ama bu şartlar içerisinde en iyi politikaları bulup yeni birtakım tedbirler getirmenin çabası içerisinde bulunuyoruz Hükümet olarak. Buğday taban fiyatlarının, dediğim faktörlerin ışığı altında, önümüzdeki seneye; tütün taban fiyatlarının bütün bu söylediğim faktörlerin ışığı altında kısa bir süre sonra ilan edileceğini biliyorsunuz. Memleketimize sadece taban fiyatlarının değil, bütün yaptığımız gayretlerin, Bulunan enflasyonla, anarşinin önlenmesi hususunda, ekonominin darboğazlardan çıkarılması hususunda Cenâbı Hakkın bize yardımcı olmasını diliyorum. Yüce Meclisi saygıyla selamlarım efendim.”

Hükümet adına Ticaret Bakanı Halil Başol (Tekirdağ)'un konuşmasından sonra söz alan Korkut Özal (Erzurum) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁶⁵

“Muhterem Başkan, değerli üyeler; birkaç saattir görüşmekte olduğumuz ve konuşanların çok mevzuda ittifak ettikleri taban fiyatları mevzuunda, bundan evvel yapılmış konuşmalarla ilgili bazı hususları arz edip, bir temennimizle konuşmamızı inşallah bitireceğiz. Önce bir noktaya işaret edelim, ekonomi, belli kurallara göre çalışan bir mekanizmadır. İsterseniz ekonomiyi bir otomobile benzetebilirsiniz. Otomobilin içinde çok çeşitli mekanizmalar vardır; elektrik sistemi vardır, benzin sistemi vardır, mekanik sistemler vardır ve bunlar oldukça muğlak ve çok şoförün bilmediği bir şekilde çalışır. Şoförün vazifesi, bunların ayarlarıyla oynamak değildir. Şoförün vazifesi, direksiyona geçmek ve kendisinin kumandasına verilen direksiyon, debriyaj, gaz ve fren pedallarıyla vazifesini yapmaktır. Eğer, şoför kalkar da, bunlarla uğraşacağına, arabanın ayarlarıyla oynarsa, bir bakarsınız normal olarak 1 litreyle 10 Km gitmesi gereken araba, 1 litreyle 3 Km gitmeye başlar, hararet yapar, tekeri patlar ve bir sürü arızalar çıkar. Aynen bu nasıl böyleyse, bir memleketin ekonomisi de bir otomobil gibi hükümetlere teslim edilir. Hükümetlerin vazifesi onun ayarlarıyla oynamak değildir. Ayarlarıyla oynamak, bunların uzmanlarının vazifesidir. Çünkü, bunların kendi aralarında rasyonel ilişkiler vardır, bunlar, siyasî tercihlerle değişecek ilişkiler değildir. Bakın size bir çıkmaz anlatayım; böyle ayarlarla oynanırsa ne oluyor: Türkiye'de bugün cam sanayi bir tekelin elindedir, Paşabahçe'nin elindedir, Anadolu Cam da onun kontrolündedir. Bugün Ortadoğu'da da ve Avrupa'da da Türkiye'nin cam ürünlerine talep vardır, fiyatlar da gayet güzeldir; fakat, bakıyorum Türkiye dışarıya cam ihraç etmiyor. «Niye» diye aradığımız zaman, gördüğümüz manzara, şudur: İç pazardaki fiyatlar, dış pazardaki fiyatlardan çok cazip de ondan. İç fiyatlara sattığı zaman, 2 misli kâr elde edebiliyor. İşte, burada bir ayar bozukluğu var. Türkiye döviz bunalımında, benzin, mazot bulamıyor, önemli şeylerini yapamıyor, dışarıya satacak bir malı var, onu da getirip iç piyasaya satıyor. Burada, bozukluk nerededir biliyor musunuz? Türk parasının gerçek kuru tayin edilmiyor. Türk parasının gerçek kurunu tayin edin, o ne ise, mark 50 lira mı, 60 lira mı, 40 lira mı ne ise, bakın bakalım Türkiye'den dışarıya ne mallar satılıyor; Türkiye ihracat - ithalat dengesinde ne büyük potansiyeli buluyor. Siz koyuyorsunuz, «Mark 26 liradır» diyorsunuz, ondan sonra Türk parasının bu düşük değerinde ihracat kötü oluyor ithalat cazip oluyor, döviz açıkları büyüyor. O halde, burada ne yapmak lazım? Bunu kendi kuralları içinde serbest bırakmak lazım. Ekonomiyi kendi kuralları içinde serbest bırakmaya zorlarsanız, aynen bir makinenin ayarlarıyla oynadıktan sonra, «Yahu, bu makine hep yanlış gidiyor, eğri basıyor, benzini fazla yakıyor, hararet yükseliyor» diye bin türlü mesele çıkar. Şimdi, taban

⁶⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 13, B 30 (16 . 01 . 1980), ss.764-767

fiyatlarında da böyle. Sayın Bakana teklif ediyorum : Buğday ihracatını serbest bırakın, sizden taban fiyatı istemiyorum. Bırakın bakalım serbest buğday ihracatını, taban fiyatlar nereye fırlıyor. Başka hiçbir şeye lüzum yok; fakat, bugün Türkiye'de ne yapmışız? İhracatı devlet yapar, başka kimseye müsaade etmiyoruz. Ondan sonra da tutuyoruz, «Bu fiyattan satarsan sat» diyoruz, Türkiye'nin iç ihtiyacının üstünde bir üretim yapmıyor adam. Bugün 310 kuruşa veya 410 kuruşa buğdayı almak haksızlıktır. Benim demin verdiğim 10 lira rakam, toptan eşya fiyatlarına göre hesaplanmıştır. Yani, bunun anlamı şudur: Türkiye'ye bugün eğer toptan eşya fiyatlarının yükselmesine paralel bir buğday fiyatı tespit etseydiniz, yani sanayicinin hakkını tarımcıya, tarımcının hakkını sanayiciye geçirmeyecek bir fiyat verseydiniz buğdayın bugünkü hakiki fiyatı 10 liraydı. Bunu niye vermiyorsunuz? Yani, bu enflasyonun yükünü, bu zavallı buğday üreten çiftçi mi taşınsın? Öbürleri aradan vurgun mu vursun? Sistem burada bozuk. Biz, burada «10 lira verin» derken bir şey istemiyoruz. 10 lira bunun normal hakkı. Paranın kıymeti düşmüş dörtte birine, ben hâlâ 375'ten 420'ye çıkarıyorum. Burada büyük felâket var. Söylenen budur. Meselâ başka bir şey: Türkiye'de bugün elektrik enerjisi yok, harıl harıl elektrik yakıt sanayii, elektrikli su ısıtıcısı satılıyor. Niye? Ekonominin bir yeri bozuk da ondan. Ayarları bozmuşuz. Hem elektrik yok, hem de elektriği çok yüksek kullanacak sistemleri habire imal ediyoruz. Mazot yok, kamyonların fiyatı 6 milyon, 7 milyon, 8 milyon, arada da 2 milyon hava parası var bir Mercedes otobüste. Bunlar neden? Ekonominin bütün ayarlarını bozmuşuz. Karaborsacı vuruyor, gidiyor parasını İstanbul'da barlarda yiyor. Milyarlar yeniyor bugün Türkiye'de, öbür tarafta millet sıkıntı çekiyor. Sebep? Ekonomi böyle her yeriyle oynanacak bir alet değildir. Yani ekonomi Con Ahmet'in makinesi değil. Hani Con Ahmet makine icat etmiş de, enerji vermeden habire makineden enerji çıkaracak. Yok, bir şeyi alırsanız karşılığını vermeye mecbursunuz. Bir, iki mevzu çok konuşuldu, dile getirildi. Bu meselelerde kategorik olmayalım. Çok saygı duyuyorum Mahmut Beye, yani bu kooperatif meselesinde ben, her şeyin denenmesine hazırım Türkiye'de; bırakın her şey denensin; zorlamayın kimseyi. Köy - Koop da denensin, öbürü de denensin. Kuralları içinde herkesi tercihlerini yapmada serbest bırakalım. Hangisi başarılı ise o gelsin, hepsini geçsin. Hatta ben size (söyleyeyim, İzmir'in şaflarında Köy - Koop başarılı olur, Erzurum'un şartlarında hiç başarılı olma şansı yoktur; çünkü Türkiye küçük bir memleket değil. Her yerinde öyle tradisyonlar (tradition) var ki, bir şeyi zorladınız mı öbür tarafta başarılı olmuyor. Bu bakımdan ben, yaklaşımımızın liberal olması, ekonomik liberal değil, diyorum. İnsanlara saygı duyan, insanları zorlamayan, insanları tercihlerini en iyi şekilde yapmaya imkân veren bir perspektif getirmemiz lazım. Aynı şey toprak reformu için de geçerli. Ne yaptık şimdiye kadar toprak reformunu? Denedik, içinden hiç kimse çıkamadı, eskiden toprak reformu diye bağırانların hepsi şimdi sustu. Neden biliyor musunuz? Yanlış ele aldık. Aslında toprak reformu mu, tarım reformu mu diye konuşurken biz neyi

halletmeye çalışıyoruz, bir kere onu konuşalım. O kayboldu ortadan. «Toprağı bölüp dağıtacağız, gideceğiz» dedik, çıktık. Hâlbuki Urfa'da gördüğüm şudur; daha büyük felâkete gidiyor şimdi bazı sorunlardan dolayı. Yapılacak şey şudur: 10 tane meseleyi atalım, hangisi başarılı olursa, o yürüsün. Yoksa illa şu modele göre hareket edeceksin değil. O zaman Nasrettin Hoca merhumun, leyleği kuşa çevirdiği gibi, «işte şimdi kuşa döndün» demiş, gagasını ayağını kesmiş, kendimize göre kuş aramayalım; leylek ayrıdır, karga ayrıdır, bıldırcın ayrıdır, her birinin ayrı yapısı vardır ve Türkiye'de de benim kanaatim, böyle modellerle değil, sosyal, esnekliği olan modellerle bu gibi meseleleri çözmek lazım. Bugün çektiğimiz ıstırapların, anarşinin çoğunun temelinde, bu katı modellere memleketin zorlanması yatıyor, ararsanız. İlla şöyle yapacaksın, başına şunu giyeceksin, ayağından şunu yapacaksın diye zorlanmanın neticesi çok acayip tepkiler vardır. Bu bakımdan, demokrasiye gerçekten inanmış bir toplum olarak ifade ediyoruz, millî iradenin, insan iradesinin bir yerde tecelli etmesi için sistemi zorlamamız lazım. «Devlet bugün fiyatlara müdahale etsin» diyoruz. Şimdi diyoruz ki, «Devlet gelsin fiyatlara müdahale etsin.» Yanlıştır bu. Bu fiyatları bu hale getiren aslında Devletin başka bir şeye lüzumsuz müdahalesidir veya müdahale etmemesidir. Türkiye'ye niye enflasyon geldi? Gidin emisyon hacmine bakın; 77 milyardan, 2 senede 177 milyara çıkmış piyasadaki para. Bir 10 liralık gördünüz mü? Ben çocuğuma verdim, «Baba» dedi, «Bu monopol parası; Türk parası mı, oyuncak para mı?» dedi. Şimdi, bunlar habire basılıp çıkıyor ve Türk 10 lirasının bugünkü kıymeti, belki eski 10 liranın, yarıda, üçte, dörtte biri. Buna kim sebep oldu? Hükümet. Hükümet neye sebep oldu, keyfinden mi? Hayır, sistem yanlış. Yani bugünkü Hükümet de basıyordu, bizim eski hükümetler de bastı; bir kısmı biraz fazla zorlandı, öbürü biraz; fakat sistemin bozukluğu ve bu kadar büyük emisyon politikasına, Merkez Bankası kaynaklarına bu kadar müracaat ederseniz, her şeyin fiyatı alır gider; o zaman dengeler bozulur. Bu bakımdan, benim tekrar söyleyeceğim şudur: Bakın bunlardan dolayı siyasî avantaj elde etmiyoruz; etseydik Halk Partisinin sayın iktidarı ederdi. Fevkalade halka dönük bir sürü icraat yaptığına kani olarak bir seçime gittiler; fakat şu enflasyon belasının, o kararların doğurduğu enflasyon belasının halkı ittiği çıkmaz, işte 14 Ekim seçimlerinde ümit ettikleri neticeleri almalarına mani oldu. Doğru olan neydi? Sağlıklı bir ekonomi içerisinde politikayı yapalım; yani, otomobilin ayarlarını bozmayalım. Otomobili hangi şoför daha iyi kullanıyorsa millet onu takdir eder. Ama geliyor bizim şoförler, «şurasını düzelttim, şurasını bozdum» deyip, her gelen otomobilin bir ayarını bozuyor; bugün otomobil işlemez durumda ise, budur. Anarşide de aynı mesele vardır. Şimdi, dünya fiyatlarıyla, Sayın Bakanın da o husustaki mütalaasına işaret etmek istiyorum. Dünya fiyatlarıyla ilişki kurulmada 3 tane husus vardır, dile getirildiği için söylüyorum. Dünya fiyatlarıyla ilişkide birinci mesele, dünya fiyatları oynuyor, kabul; çünkü pazardır. E, bizim buna nasıl uydurmamız lazım kendimizi? Bunun mekanizması var. Siz 2 yola gidebilirsiniz; bir, dünya fiyatları

neyse çiftçiye dersiniz, «aynen sana vereceğim arkadaş»; iki, «arkadaş, ben sana belli bir fiyat yapısı vereceğim, bunun üstündeki ve altındaki paraları belli bir fona koyacağım. Dünya fiyatları düştü mü, sana ödeme yapacağım, dünya fiyatları çok aşırı gitti mi, bu fona gidecek». Eğer bunu beğenmiyorsanız, bunun sigorta sistemi de var, bunların sigortası var; fiyat sigorta sistemleri var bugün dünyada. E, bunları yapmıyorsunuz, dediğim gibi 1973'de pamuk fiyatları almış başını gitmiş; biz o zaman Hükümettik, ne verdiysek az geldi, verdiğimiz yerde pamuklar elimizde kaldı. Niye? Bir sene evvelki arızı bir nokta fiyatı iç piyasalara ve ta üreticiye kadar yansıtılmış. Hâlbuki bunları suspanse edecek fonlar vardır. İkincisi, dünya fiyatlarıyla ayak uydurmamız, - demin de işaret ettim. Türk parasına lüzumundan yüksek bir değerin vermeye zorlanılmasıdır. Bugün ben iddiaya giriyorum; Türk parasını serbest bırakın; niye Tahtakale Merkez Bankası çalışıyor? Biraz Türk parasının Resmî kuru üzerinden muamele yapıyor adam. Mark kaç Meselâ bugün? Diyelim 29; adam diyor ki. «35 lirayı bastır, sana 10 milyon markı bir dakikada transfer edeyim.» Bu Tahtakale Merkez Bankası. O aradaki marj nedir, dövizin hakiki kıymetidir; ondan alış veriş yapılıyor. Dün bir profesör diyordu, 2 milyar dolarlık alış veriş yapılmış Merkez Bankasında. Niye? Çünkü işi serbest bırakmıyorsunuz, mecburen yerin altına giriyor. Serbest bıraktığımız zaman, ben inanıyorum ki, bir sürü dalgalanmalar olacak ve neticede her şey yerine oturacak ve o zaman biz politikacılar kendi bozduğumuz düzenlerin tamiri ile değil, memleketin asıl meseleleriyle uğraşma zamanı bulacağız. Şimdi bakın, Türkiye'nin bütün meseleleri nedir? Bozduğumuz anarşik düzendir, bozduğumuz ekonomik düzendir, enflasyondur. Onları biz bozduk aslında. Ben hatırlıyorum bundan bir süre evvel, yıllarca evvel bir hükümete dedim ki, «tütüne bu fiyatı veriyorsunuz, ama arkasından Türk parasının değeri şu kadar düşer, haberiniz olsun.» Tütüne güzel fiyat vermek iyi, ama arkasından Türk parasının değeri düştü mü ne olur? Felâket olur. Nitekim, felâket geldi. Şimdi zavallı tütün ekicisi, çeltik ekicisi, hayvancı hepsi şikâyetçi. Niye? Öyle bir felâket geldi ki, aldığımız paraların değeri kalmadı. Netice, ben şöyle bir teklifle sözlerimi topluyorum, müsaade ederseniz. Sayın Bakan, bize ümit veren bir husus söylediler. Dediler ki, «ben bir sistemin - yani, bize de siyasî kararları çok fazla lüzumsuz yerde vermeyi önleyecek - bir sistemi tahayyül edebiliyorum; fakat böyle bir şeyin içine girmedim; yani, böyle bir şeyin üzerinde düşüncem var.» Bunu ben cesaret verici bir hareket noktası alıyorum. Bu bir parti meselesi değildir, partiler üstü bir meseledir, işte eski Ticaret Bakanımız da aramızda oturuyor; onun da sorunydu bu. Yarın kim gelirse gelsin Sayın Bakandan sonra, onun da sorunu olacak. Acaba biz burada gelişigüzel, körlerin böyle sopa sallaması gibi, ne olduğunu bilmediğimiz böyle çok taban fiyat vermiş bir kimse olarak konuşuyoruz, gelişigüzel mi verelim, yoksa hakikaten dengeli bir fiyat mı verelim? 2 yol var; birini tercih edeceğiz; 3 tane yol yok. Bir ekonominin kendi kuralları içinde rahat çalışmasına müsaade etmek. Yani bu ne demektir? Fiyat

mekanizmasının çalışmasına müsaade etmek; darboğazları aşmaktır. Sağlıklı fiyat mekanizması çalışırsa, o otomatik kendini dengeler. Eğer buna müsaade etmeye bugün imkân görülüyorsa, çeşitli sebeplerden, o zaman bir kontrol modeli geliştirmemiz lazım. Türkiye'de bir taban fiyat verilirken, bunun nerelere dinamik olarak tesir edeceği, onların şunları nasıl değiştireceği bir dinamik modelle yapılır ve Hükümet buğday taban fiyatını verdiği zaman bütün bu etkileri toptan alır ve neticeye bağlar. Ben bu bakımdan Sayın Bakanım, bu meselede çok daha güzel çalışmalar var, diğer memleketler neler yapmış araştırmak lazım. Konuyu bir kere çok yönlü olarak ele almamız lazım bir, Sayın Bakanım. İkincisi, objektif vakaları iyi bilmemiz lazım. Şimdi bakın burada konuşmalar oldu. Aynı şey hakkında, farklı konuşuyoruz. Niye? Elimizdeki bilgiler yetersiz. Şu bilgileri bir toplayalım, objektif bilgileri ve bilelim ki bilgi budur, olan budur. Üçüncüsü bu bilgiler üzerinde diğer ülkeler neler yapmış onları da araştıralım. Yani Kristof Kolomb'un yumurtası değil bu. Dünyayı yeniden keşfetmiyoruz. Bütün dünyada uzun yıllardır bu taban fiyat politikaları uygulanıyor. Acaba onlar ne yapmışlar? Başarı ve hataları nedir, onu araştıralım. Ondan sonra, rica ediyorum Sayın Bakana, birtakım fikirler geliştirsın ve partilerden resmen istesin. Ben böyle bir meseleyi geliştiriyorum, bana lütfen yetkili bir adamınızı gönderin, bu hususta fikir alışverişinde bulunmak istiyorum. Bu sağlıklı mevzuda bir sentez arayalım. Çünkü ben demin baktım ki konuşan bütün parti sözcüleri az çok aynı noktalarda ittifak ettiler. Ondan sonra Sayın Bakan yine kendi yönetim yetkisini kullansın. Zannediyorum bu yaklaşım, ileriye sağlıklı bir bakış bakmak için elverişlidir. Ben bu mevzuu buraya getirip uzun münakaşa imkânı verdiği için Yüce Heyete teşekkür ediyorum. İnşallah, burada yapılmış olan konuşmalar, şu Türkiye'nin çok önemli tarımsal taban fiyat politikası meselesine ışık tutmuştur. Sayın Bakana da bu mevzudaki çalışmalarında gerçek başarılar diliyorum. Hepinizi saygılarla selamlıyorum.”

İçtüzük hükümlerine göre, 8/10 esas numaralı hububat fiyatları ve destekleme alımları konusundaki genel görüşme Korkut Özal'ın yaptığı son konuşma ile tamamlanmıştır.

GENSORU ÖNERGELERİ

2. XVI. DÖNEM'DE GENSORU ÖNERGELERİ VE YAPILAN İŞLEMLER

2. 1. Birinci Yasama Yılında Genel Görüşme Açılmasına İlişkin Önergeler

2.1.1. Başbakan Süleyman Demirel Başkanlığındaki Bakanlar Kurulu Hakkında İçte ve Dışta Güvenliği Sağlayamadığı, Cephecilik Anlayışıyla Ulusal Birliğimizi Zedelediği Savıyla Gensoru Açılması

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Grup Başkanvekilleri Ankara Milletvekili Altan Öymen ile Sakarya Milletvekili Hayrettin Uysal'ın, içte ve dışta güvenliği sağlayamadığı, cephecilik anlayışıyla ulusal birliğimizi zedelediği, Türkiye'nin gelişmesini engellediği, halk çoğunluğunu yoksulluğa sürüklediği ve Türkiye Cumhuriyeti Devletini Anayasanın belirlediği kuralardan ve çerçeveden uzaklaştırmaya çalıştığı iddiasıyla, Başbakan Süleyman Demirel başkanlığındaki Bakanlar Kurulu hakkında Anayasanın 89 uncu, Millet Meclisi içtüzüğünün 107 nci maddeleri uyarınca bir gensoru açılmasına ilişkin önergesi Millet Meclisinin 22 Aralık 1977 tarihindeki 81inci birleşimde ele alınmış, konuyla ilgili aşağıdaki önerge verilmiştir:⁶⁶

“Bugünkü Hükümet, kendi içinde tutarsız çok başlı bir federatif kuruluş niteliğindedir. Bir Bakanlar Kurulunda bulunması gereken ortak sorumluluk anlayışından yoksundur. Bugünkü Karma Hükümetin ortakları Devleti aralarında parselleyerek işgal altına alma çabasındadırlar. Devlet yönetiminde bu yüzden oluşan kopukluk, temel sorunları çözebilmek için gerekli politikalar saptanmasını önlediği gibi, günlük Devlet işlerini de engellemektedir. O arada uluslararası ilişkilerimiz ve ulusal güvenlik önlemlerimiz tehlikeli ölçüde aksamaktadır. Hükümetin ekonomi alanındaki sorumsuzca davranışları, başarısızlığı ve iç uyuşmazlığı nedeniyle, yatırımlar duralamaktadır. Üretim düşmekte, gelişme hızımız gerilemektedir; görülmemiş bir hızla artan yaşam pahalılığı, dar ve orta gelirli halk topluluklarının dayanamayacağı boyutlara varmıştır, işsizlik büyük bir sosyal sorun olmuştur. Dış ödemeler açığımız ve kısa vadeli dış borçlanmalar Türk ekonomisinin geleceğini tehdit edici ve Türkiye'nin bağımsızlığına gölge düşürücü ölçülere ulaşmaktadır. Hükümetin, döviz sıkıntısını bir ölçüde olsun gözden saklayabilmek için başvurduğu sorumsuzca önlemler yüzünden Türk parasının değeri hızla ve sürekli düşmektedir. Ekonomimizi ve gelişmemizi engelleyecek ölçülere varan enerji yetersizliğini görünür gelecekte gidermek üzere hiç bir etkin önlem alınamamaktadır. Enerji bunalımına yol açacağı yıllar önceden belli olan tutum, bugünkü acı sonuçları ortaya çıktıktan sonra bile sürdürülmektedir. Plân -

⁶⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 1, B 81 (22 . 12 . 1977), s. 568.

program dinlemeyen bir Hükümetin, Kalkınma Plânı hazırlamaktan bile aciz olduğu görülmüştür. Hükümetin milleti düşman cephelere bölücü ve şiddet eylemeilerinden büyük bir bölümünü kayına ve kışkırtıcı davranıştan yüzünden ülkemizde can güvenliği ve öğrenim özgürlüğü kalmamıştır. Resmî himaye altındaki şiddet eylemleri, bazı sorumsuz çevrelerin karşı eylemlerini de doğurmakta ve ülkemizde şiddet, tırmanmaya dönüşmüş bulunmaktadır. Bazı Hükümet kanatlarının veya yan kuruluşlarının bir kısım Yükseköğrenim Kurumlarını, Eğitim Enstitülerini, hatta yer yer liselerle, ortaokulları işgaline, kamu kesimindeki veya Devlet kontrolü altındaki bazı İktisadi kuruluşların ve birçok Devlet dairelerinin işgali de eklenince, yurttaşların Devlete güveni kalmamıştır. Sağlık kuruluşları bile işgal edilmekte, o yüzden yurttaşlar yer yer hastanelere de can güvenliğiyle gidemez duruma gelmektedirler. Hükümet ortaklarından biri, iktidar olabilmek için okulları ve devlet dairelerini ele geçirmek gerektiğini ve bunu büyük ölçüde başardığını, övünülecek bir şey gibi açıklamaktadır. Bu durumda Devletin iç güvenlik kuvvetleri de çoğu kez görevlerini yapamaz duruma gelmişlerdir. Hükümetin iç tutarsızlıkları ve kopukluğu yüzünden, herhangi bir Bakanlar Kurulu üyesinin tek başına iyi niyetli davranıştan da etkin olamamakta ve Türkiye'yi her alanda bunalıma sürükleyen aksaklıkları ve tehlikeli gidişi sınırlayamamaktadır. Hükümetin kendi yarattığı veya çözemeyip ağırlaştırdığı iç ve dış sorunlar karşısında Hükümet kanatlarının veya üyelerinin sorumluluğu birbirleri üzerine atması filan, birinin yaptığını öbürünün suçlaması, yurttaşların Devlete güvenlerini büsbütün yok ettiği gibi, Devletimizin uluslararası saygınlığını ve güvenirliliğini de sarsmaktadır. Bu Hükümet biçiminin geçersizliği ve sakıncaları artık kesinlikle belli olmuştur. İçte de dışta da güvenlik sağlayamayan, cephecilik anlayışıyla ulusal birliğimizi zedeleyen Türkiye'nin gelişmesini engelleyen, halk çoğunluğunu yoksulluğa sürükleyen ve Türkiye Cumhuriyeti Devletini Anayasanın belirlediği kurallardan ve çerçeveden uzaklaştırmaya çalışan bu Hükümetten artık ülkemizin biran önce kurtulması zorunludur. Bu nedenlerle Anayasanın 89 uncu maddesi uyarınca Demirel Hükümeti hakkında gensoru açılmasını saygı ile arz ve talep ederiz”⁶⁷ Gensoru önergesinin okunup üyelere dağıtılmasından sonra Başkan söz alarak önergenin Anayasanın 89 uncu maddesine göre gündeme alınıp alınmayacağı konusundaki görüşmeler için özel gündem önermek üzere Danışma Kurulu Başkanlıkça toplantıya çağırılacağını, ancak bir önerge hazırlanamadığından görüşme günü Anayasa çerçevesinde Başkanlıkça tespit edildiğini, buna göre Gensoru önergesinin gündeme alınıp alınmayacağı 27.12.1977 Salı günü yapılacak birleşimde görüşüleceğini milletvekillerine duyurmuştur.

TBMM’de gündeme alınan konu medyada “Hükümetin içte ve dışta güvenliği sağlayamadığı, cephecilik anlayışıyla ulusal birliği zedeleyip

⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, a.g.e, s. 570:571.

Türkiye'nin gelişmesini engellediği, halk çoğunluğunu yoksulluğa sürüklediği ve Türkiye Cumhuriyeti Devletini Anayasanın belirlediği çerçeveden uzaklaştırmaya çalıştığı gerekçesiyle bir gensorunun verildiği ve gensoru nedeniyle Bakanlar Kurulu toplanamadı ve atamalar durduruldu.” şeklinde yer almıştır.⁶⁸

27 Aralık 1977 günü 82 nci birleşimde gündeme alınan Gensoru önergesi, önce okutulmuş daha sonra önergenin gündeme alınıp alınmayacağı hakkındaki görüşmelere geçilmiştir. Bundan sonra Anayasada belirtilen konuşma sırasına göre, önerge sahiplerinden Altan Öymen (Ankara)’e söz verilmiştir. Söz alan Altan Öymen (Ankara) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:⁶⁹

“Sayın Başkan, Sayın Üyeler;

Huzurunuzda (bulunan gensoru önergemiz, aslında hepimizin her gün karşı karşıya bulunduğu gerçeklerin bir özetinden ibarettir. Bu gensorunun gündeme alınmasının gerekçelerini anlatmak için, aslında uzun uzun konuşmaya, her paragrafla ilgili örnekleri ayrıntılarıyla bildirmeye fazla gerek yoktur. Bunlar, 5 aydan beri gazetelerin, radyo ve televizyonun yayınlarında her geçen gün kendiliğinden karşımıza çıkmaktadır. Bu Hükümetin kendi içinde tutarsız bir federasyon niteliğini taşıdığının örneklerini bizzat Bakanlar Kurulu üyeleri, Koalisyonu oluşturan partilerin sözcüleri, kendi beyanlarıyla açıklamaktadırlar. Asayiş konusunda ekonomik konulara, ekonomik konulardan dış politika konularına kadar, bu Hükümetin değişik kanatlarına mensup sözcülerin açıkladığı değişik görüşler, hatta bir federasyon bünyesinde dahi yadırganacak çelişkilerle doludur. Benzeri, ne Türkiye’de, ne de başka bir yerde görülmüş olan bu Hükümeti, bu «Cephe Hükümeti» modelini tanımlayabilmek için kullanılan «Federatif Hükümeti» deyimini bile, aslında çok hafif kalmaktadır. Federatif devletlerde, hiç olmazsa bir kısım alanlarda, hiç olmazsa dış politikada, dış güvenlikte ve bir ölçüde de iç güvenlikte birlikte sağlanması esastır. Türkiye’deki Cephe Hükümetleri modelinde ise, ayrılık kabul etmeyen bu alanlarda da birlik sağlanamamıştır. Bu bakımdan, bugünkü Hükümet, federatif devletlerde, hatta konfederasyonlarda bile görülmemiş ve görülemeyecek kadar büyük bir dağınıklık içindedir. Bu Hükümetin, bu Cephe Hükümetinin, iç tutarsızlığı ve kararsızlığı nedeniyle, sorun çözen değil, soru yaratan bir Hükümet olması nedeniyle, gerek yönetim ve İç güvenlik alanlarında, gerek ekonomik ve sosyal alanlarda doğan bunalımların aylardan beri içindeyiz. Bu bunalımlardan Türkiye er geç kurtulur. Toplum yapımızın sağlamlığı, Türkiye’nin geniş olanakları ve Türk halkının siyasal erginliği, bu bakımdan yeterli güvencedir. Ancak, Hükümetin iç tutarsızlığı ve kararsızlığı nedeniyle, uluslararası ilişkilerimizde ve dış güvenliğimizde meydana getirdiği tahribat son derece sakıncalıdır. Cephe Hükümetinin uluslararası konularda kendi içinde

⁶⁸ <http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/1977/araklik1977.htm>

⁶⁹ **TBMM Tutanak Dergisi**, a.g.e, ss. 603-606.

düştüğü çelişkiler, hiçbir ülkede eşine rastlanmayacak kadar derindir. Değil bir Hükümetin ortakları arasında, Hükümetle muhalefet arasında bile uluslararası ilişkilerle ilgili olarak bu kadar derin görüş ayrılıkları bulunduğu zaman, o ülkenin dünyadaki durumunun ve güvenliğinin göreceği zarar büyük olur. İkinci Cephe Hükümeti kurulurken, bu Hükümet adına yapılan bazı açıklamalarda, genel olarak ve özellikle uluslararası sorunlarla ilgili olarak muhalefetle diyalog kurulacağı sözü verilmişti. Böyle bir diyalog kurulmamıştır. Zaten nasıl kurulacaktı? Kendi içinde diyalog kuramayan bir Hükümet, muhalefetle neyin diyalogunu kuracaktı? Sayın Dışişleri Bakanı, çağı çoktan dolmuş olan gizli diplomasiyi ilke olarak benimsemiştir. Aslında, gizlilikte ölçünün bu derece kaçırılmasının da nedeni, gene Hükümetin kendi içindeki diyalog eksikliğidir. Hükümetin her kanadı birbirinden habersiz, ayrı ayrı dış politikalar izlemektedir ve Başbakanla, Dışişleri Bakanı da gizliliği ilke olarak benimsemenin ötesinde, dünyaya karşı görüntüyü kurtarabilmek için atar göründükleri bazı adımları, üslendikleri bazı yükümlülükleri ortaklarından saklayabilmek umuduyla, gizli diplomasinin karanlığına gitgide daha çok gömülmektedirler; ama tabii, bu gizlilik de, bu Hükümetin dış politikadaki tutarsızlığını ve perişanlığını dünyadan gizlemeye yetmemektedir. Kendilerine «milliyetçi» demektedirler; ama koalisyon ortaklarından biri, «milliyetçi, deyimini bile, kendi dünya görüşüne ters düştüğü için kullanmamaktadır; «millî» demektedir. Ülkemizi ilgilendiren temel uluslararası sorunlarda bir Millî politikayı ise, bu Hükümet saptayamamaktadır. Daha doğrusu, millî olması bir yana, herhangi bir dış politikası yoktur bu Hükümetin Kıbrıs konusunda, koalisyon ortaklarından biri, Hükümeti bir yana çeker, öbürleri başka bir yana çeker; Arap ve Müslüman devletlerle yakınlaşma ve işbirliği konusunda, birinin «ak» dediğine» öbürü «kara» der; Ortak Pazar konusunda, Hükümet ortaklarının görüşleri birbirine ters düştüğü için, Hükümet yıllardır bir Ortak Pazar politikası saptayamamış, bir tavır ortaya koyamamıştır. Ortak Pazarla ilişkilerimizin biran önce düzenlenmesi, Türkiye'nin bugünü için de, geleceği için de hayati önem taşıdığı halde, Cephe Hükümetleri kendi iç tutarsızlıkları ve politikasızlıktan yüzünden, Ortak Pazardan neler isteyeceklerini, Ortak Pazar'a ne gibi koşullar ileri süreceklerini bile yıllardır saptayamamışlardır. Bunun sonucu olarak Sayın Başkan, sayın arkadaşlar, Hükümet, Ortak Pazar ile ilişkilerimizi Türkiye yararına yeniden düzenleme koşullarını bile Ortak Pazarın formüle etmesini beklemiştir. Böyle bir davranış ise, davacının kendi dava dilekçesini, defter kalem tutmadığı için veya aklına, yazacak bir şey gelmediği için, davalıya yazdırtmasına benzemektedir. Hükümetin bir sorumlusu, Kıbrıs konusunda, Hükümet ortaklarından birinin bağımsızlık aradığını; bir başkasının, Ada'yı Türkiye'ye ilhak etmek istediğini; Hükümet Programının işte bambaşka bir şey yazdığını geçenlerde televizyonda itiraf etmiştir ve akıl almaz bir kayıtsızlıkla, «Ne yapalım, koalisyonlarda olur böyle şeyler» diye işin içinden sıyrılmak istemiştir. Kaldı ki, Kıbrıs ile ve başka önemli uluslararası sorunlarımızla ilgili

olarak Hükümet Ortaklarınca yapılan tutarsız, çelişkili açıklamalar yalnız parti sözcüleri sıfatıyla değil, Hükümet üyesi sıfatıyla verilen demeçlerde de yer almıştır. Hükümetin bu tutarsız durumu bize yardımcı olmak, bizi desteklemek isteyebilecek ülkeleri bile şaşkına çevirmektedir. Tabii, bu arada bazıları da, Türk Hükümetinin bu tutarsızlığından, kararsızlığından ve politikasızlığından alabildiğine yararlanmaktadırlar. Cephe Hükümetinin bu durumu, bu politikasızlığı, 1974 Barış Harekâtında çözüm noktasına ulaştırmış olduğumuz Kıbrıs sorununun hâlâ çözülemeyişinden, gereksiz yere Türkiye'yi sorumlu gibi göstermektedir. Yunanistan'ın ve Kıbrıs Rumlarının bu konudaki inadı ve katılığı, bu yüzdendir ki dünyanın gözünden kaçmaktadır. 1974'te işbaşında bulunan Hükümet, kararlı tutumu ile ve bir millî politika oluşturup izlemeye özen göstermekle, Türkiye'nin haklılığını ve gücünü bütün dünyaya kabul ettirmişti; Türkiye'nin dünyadaki gücünü ve saygınlığını artırmıştı. Cephe Hükümetleri ise kararsız, tutarsız ve hareketsiz davranışları ile Kıbrıs'ı, Türkiye için, dünyada bir zaaf unsuru haline getirmişlerdir. Büyük başarı ile sonuçlanan 1974 Barış Harekâtının Kıbrıs'ta sağladığı duruma, neredeyse, Türkiye'nin başına gereksiz yerde açılmış bir dert gibi bakılmaktadır. 1974 Barış Harekâtı ile sağlanan son derece de elverişli durumun bile bir sorun haline getirilmesi, Sayın Demirel'in ve Cephe Hükümetlerinin elinde, her şeyin olduğu gibi, millî davalarımızın da nasıl yozlaştığına açık ve acı bir örnektir. Birinci Cephe Hükümetinin son demlerinde, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı ile görüşmesi üzerine Başbakan hakkında, bugün de bu Hükümette aynı mevkide bulunan bir Başbakan Yardımcısının söylediği sözler hicap verici idi; Hükümette kalabilme uğruna Başbakanın o sözlere katlanması ise daha da hicap verici idi. Hükümet içindeki bu tür acayip ve hicap verici ilişkilerin yeni örnekleri İkinci Cephe Hükümeti döneminde de ortaya çıkmıştır. Örneğin, Dışişleri Bakanının Mısır'ı ziyareti üzerine Hükümetin öteki kanatlarından gelen suçlamalar, Hükümetin dış politikadaki perişanlığını bir kere daha gözler önüne sermiştir: Hükümetin Adalet Partisi kanadı içinden bile, Adalet Partili Dışişleri Bakanına ağır suçlamalar gelmiştir. Başbakan Demirel, bütün bunları akıl almaz bir geniş yüreklilikle karşılamıştır; ama bir Başbakanın bu kadar geniş yürekli olmaya ve bir Hükümetin böylesine çelişkiler içinde Devlet yönetiminde kalmaya hakkı yoktur. Hükümet kanatlarından birini destekleyen gazeteler, Türk Dışişleri Bakanına «hain» demişlerdir; onun, siyonizmin veya Batılı ağabeylerinin baskısı altında hareket ettiğini yazmışlardır. Bir Başbakan Yardımcısı, bir yabancı ülkenin havaalanında, herkesin içinde, Türk Dışişleri Bakanına, «Bir çuval inciri berbat ettiniz» diyebilmiştir. Adalet Partisi kanadından bir Bakan, Dışişleri Bakanının Mısır ziyaretinin şaşırtıcı olduğunu, Hükümet içinde görüşülüp karara bağlanmadan yapıldığını söyleyerek ağır eleştirilerde bulunmuştur. Başbakan Demirel ise, bütün bunlara karşı, Hükümetin uyum içinde olduğunu söyleyebilmiştir. Üç yıldır süren ve Türkiye'nin ulusal güvenliğini tehlikeli ölçüde aksatan silah ambargosu karşısında da Hükümet, müttefikimiz Birleşik

Amerika'ya sitem etmekten başka hiçbir şey yapamamaktadır; üstelik, Başbakan, Türkiye'nin tüm ekonomik sorunlarını ambargoya yükleyerek işin içinden çıkmaya, ekonomideki olağanüstü başarısızlığını, silah ambargosuna sığınarak mazur göstermeye kalkışmaktadır. Dünyadaki jeopolitik yeri Türkiye'ninki kadar önemli ve kritik olan bir ülkede, Hükümetin, ulusal güvenlik sorununu 3 yıl askıya alması, dondurması ve «Ne yapalım; elimizden bir şey gelmiyor» diye aczini itiraf etmesi akıl almaz bir sorumsuzluktur. Türkiye, bu tür baskıların altından kolayca kalkabileceğini, yakın ve uzak tarihi boyunca birçok defalar göstermiştir. Türk ekonomisinde plân döneminin kapanması da, plânsızlık döneminin başlaması da, ulusal güvenliğimizi büyük ölçüde sarsmıştır. Hükümet; ne plânlanan askeri ihtiyaçtan karşılayabilmekte, ne de yükünü karşılayabileceği bir plânlama yapabilmektedir. Sayın Demirel birkaç yıldır dış politikada yeni bir çizgiden söz eder durur. Bu yeni çizginin ne olduğu şimdiye kadar anlaşılamamıştır. Ortaklarından her birinin, dış politikayı başka bir çizgiye çektiği bir Hükümetçe bir dış politika çizgisi saptanamayacağı bellidir. Hükümetin uluslararası ilişkilerle ilgili her konudaki tutarsızlığı, kararsızlığı, politikasızlığı ve hareketsizliği yüzünden Türkiye artık bütün davalarında dostlarını bile yanında bulamaz olmuştur. Bütün bu nedenler dolayısıyla Sayın Başkan, sayın arkadaşlar, huzurunuzda verdiğimiz gensoru önergesinin gündeme alınmasını tasviplerinize arz ederiz.”

Altan Öymen (Ankara)’ın konuşmasından sonra önerge hakkında Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına söz alan Tahir Şaşmaz (Elazığ) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:⁷⁰

“Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri;

Ülke olarak birlik ve beraberliğe en çok muhtaç olduğumuz bir anda, Hükümeti düşürebilmek gayesiyle, Millet Meclisi Başkanlığına, gensoru açılmasına ilişkin önerge verilmiştir; böylelikle, bir Hükümet buhranı yaratılmak istenmiştir. Milliyetçi Hareket Partisi olarak, Hükümette olmamız veya olmamamız bakımından, başka bir partinin iktidara gelmesi açısından asla endişe duymamaktayız. Asıl endişemiz, böylesine ciddi bir dönemde, Türkiye Cumhuriyeti Devleti iç ve dış birçok sorunlarla karşı karşıya bulunurken, Hükümetin buhran içine itilmek istenmesidir. Bugünkü Hükümet çekilirse ne olacaktır? Hakikaten güçlü bir Hükümet kurabilecek midir? Yoksa yine, Meclisten güvenoyu alamayacak bir azınlık Hükümeti mi olacak? İstikrarsızlık sona mı erecek, yoksa daha başka boyutlara mı ulaşacak? İşte, bütün bunlara cevap bulmak güç. Oysa bugün bütün siyasî partilerimizin, her türlü rekabeti bir tarafa itecek, birlik içerisinde, memleket yararına hayırlı kararlar almalarına en fazla muhtaç bulunduğumuz bir ortamdayız. Anarşik olaylar, Devletimizin bütünlüğünü ve milletimizin yıkımını hedef almaktadır. Bütün bu durumlar karşısında, gönül seferberliği ilan edilerek, kardeşlik duyguları içerisinde, bu

⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, a.g.e, ss. 606-608

ülkenin insanlarını, muhtaç oldukları sevgiye, saygıya, manevî değerlerine bağlı kalmaya, emniyet ve huzura kavuşturma yolunda bizlere büyük gayretler, yapılması gereken birçok hizmetler düşmektedir. Millet bizden hizmet beklerken, Hükümetin düşürülmesine çalışanlar, yarın Devletimizi ve milletimizi köklü bir Hükümetten mahrum bırakmanın doğurabileceği ezikliğin vebaline kendilerini şimdiden hazırlamalıdır. Son günlerde, basında, gerçek olabileceğine inanmadığımız yazılar yayınlanıyor. Bugüne kadar mücadele verdiklerini iddia ettikleri iç ve dış sermaye çevreleriyle - hem de karanlık sermaye çevreleriyle - işbirliği yapıldığına dair iddialar birbirini kovalıyor. Bazı parlamenterlerin, mensubu bulundukları partilerinden istifaya teşvik edildiği, bağımsızlar ve CHP İşbirliğinin temini için gizli görüşmelerin tertiplendiği, her türlü imkânların seferber edildiği basın organlarında intişar ediyor; Yüce Meclis üyelerine yakıştırılamayacak isnatları duyuyoruz. Milliyetçi Hareket Partisi olarak, demokrasinin zedelenmesine sebep olanları derin bir teessür içerisinde, esefle kınıyoruz. Öteden beri hep iktidar olmayı düşleyen, fakat iktidar olamayan CHP, muhalefetini, sadece Hükümet düşürebilmek, zorla iktidar olabilmek için çareler aramak suretiyle sürdürmüştür. Gerektiğinde, himaye ettiği solcu militanlar vasıtasıyla her türlü anarşiye sebep olmuş; sonra da, büyük bir ustalıklarla, anarşiden yakının şekle bürünüp, konuyu, çıkarı doğrultusunda istismar mevzu yapmayı başarmıştır. Gensoru önergesine, asıl kendilerine yöneltilmesi gereken mutlak suçlamalara, ne yazık ki, yine Hükümet hedef tutuluyor. Dilerim, Cumhuriyet Halk Partisi kendi kazdığı kuyuya kendini düşürmesin. Saygıdeğer milletvekilleri, Milliyetçi Hareket Partisi adına her zaman birlik, beraberlik, kardeşlik çağrısında bulunduk; ısrarla hep aynı daveti yapacağız da. Siyasî üstünlük sağlamak düşüncesiyle, yurdumuzun birbirini seven insanlarını düşman kampları haline getirmeye kimsenin hakkı yoktur; buna asla müsaade etmeyeceğiz. İktidar olmak istiyorsak, bu çilekeş millete gerçekçi ve saygılı davranmaya mecburuz. Millet Meclisi üyeleri olarak birbirimize ve yüce milletimize karşı samimi olmak zorundayız. Verilen gensoru önergesinde, samimiyetle bağdaşmayan ithamlar vardır. Milliyetçi Hareket Partisi, tarih ve millet huzurunda her an, her halükârda, hesaplasmaya, açık bir alınla hazırdır. Hiçbir sorumluluk duygusunun idraki içinde olmayarak, sırf Hükümet buhranına yol açmak gayesi güdülerek verilen gensoru önergesi, tamamen sathi, tamamıyla hayal mahsulüdür. Devlet dairelerinin, bazı okulların işgalinden bahsediliyor. Nasıl bir işgalmiş bu? Acaba Rusya'dan, Çin'den, Amerika'dan veya diğer devletlerden insanlar mı getirtiliyor? Yabancıların mı ataması yapılıyor devlet dairelerine? Bu ülkenin mahsubu olmayan çocuklar mı yerleştiriliyor okullarımıza? Daha önce hizmet görenlerle, sonradan onların yerine atanan şahısların hepsi de Türkiye Cumhuriyetinin aynı haklara sahip vatandaşları değil mi? CHP, yersiz isnatlarıyla çelişkiye düşmektedir; hâlâ partizanca tutumundan kurtulamadığını kanıtlamaktadır. Yine, Cumhuriyet Halk Partisince, Devletin üst kademelerine 27-28 yaşındaki gençlerin tayin edildiği

ifade edilmektedir. Milliyetçi Hareket Partisinin elindeki hiçbir bakanlıkta, ne bir müsteşar ve ne de bir genel müdürün, yaşı ileri sürülen gibi değildir. Kaldı ki, gençtir diye bir kimsenin buralara tayin edilmesini kınamak, aklın ve mantığın alacağı bir husus değildir. Yine, kaldı ki, kanunlarımız, nerelere, kimlerin, nasıl tayin edileceğini açıklıkla göstermiştir. Kanunlara uygun olarak yapılan tayinlerde, genç olan devlet memurlarını kınamaya kalkışmak, Türk gençliğini horlamak demektir; bu da, CHP'nin Türk gençliğine karşı beslediği menfi ve husumet dolu düşüncelerini açıklıkla ortaya koyar. Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, memleketi Türk gençliğine emanet etmemiş midir? CHP neden Türk gençliğinden korkmaktadır; neden, Büyük Kurtarıcı Atatürk'ün, memleketi emanet ettiği Türk gençliğini küçümsemektedir? Devlet kademelerinde kimlerin zorbaları yerleştirip, kimlerin bakanlıklarda bizzat bakanların denetiminde memurlara saldırıda bulunduklarını Türk Milleti yakinen bilmektedir. Güvenoyu almamış bir aylık CHP Hükümetinde Millî Eğitim Bakanlığına gelen birtakım CHP'li zorbalar, özel kalem müdürünü dövüp, masa üstündeki isminin yazılı olduğu plaketi cebine koyup, Bakanlıktan atmamışlar mıdır? Kimdir zorbalık yapanlar? 11 Aralık günü İzmir'in Narlıdere semtinde oy vermeye sandık başına gelen vatandaşı, CHP'ye oy vermiyor diye çekip öldürenler Cumhuriyet Halk Partililer değil midir? Kaba kuvvet ve kanlı saldırılar sadece CHP'den güç almakta ve almıştır. Muhterem milletvekilleri, CHP'nin günümüze kadar takip ettiği politikanın temel felsefesi gayet açıktır. Yalnız kendisi haklı yalnız kendisi problemlerin üstesinden gelir; kendi düşüncesine hizmet etmeyenler gerici, kendi düşüncesini paylaşmayanlar ise faşisttir. Senelerdir yüce meclis bu sözlere muhatap olmakta, dolayısıyla hakaretle maruz kalmaktadır. Milletin uyanışını sergileyen, «Milliyetçi Hareket» düşüncesinin günden güne çığ gibi büyümesine tahammül edemeyen bu bencil düşünce, bunu önlemek için her yolu denemeyi, adeta bir alışkanlık haline getirmiştir. MHP inanç ülküsü ile yüklü bir kadronun Türkiye'de gelişmesi ve Devletin bünyesinde söz sahibi olması, geçmiş günlerin debdebeli saltanatını arayanları ürkütmektedir. Millete ezilmekten, sömürülmekten ve hor görülmekten başka bir şey tattıramamış olanları, milliyetçi hareketin gelişmesi çileden çıkartmaktadır. Milletimiz, millî heyecanlarla dolu, kendisine hizmetten başka bir düşünce taşımayan ve yabancılara kölelik zinciri ile bağlı olanlara göz açtırmayan, güçlü, ülkücü kadrolarıyla yan yanadır. Dalga dalga bu ruh milleti sarıyor; bu iman güçleniyor; fikriyatsızları ve hizmetten çok saltanatlarına düşkün olanları bu iman ürkütüyor. Şimdi, milletimiz yabancılaşmaktan kurtulup, özüne dönmenin mücadelesini veriyor; şahsiyetli bir millet bütünlüğünün oluşmasını istiyor. Bu çağ, milliyetçi hareket zihniyetinin, köksüz ve yabancı zihniyetlere egemen olacağı bir çağdır. Cumhuriyet Halk Partisi, zihniyet, inanç ve yaşama tekniği bakımından bu millete yabancısıdır; bu yabancılığından dolayı millet ona iktidar vermemiştir. Bütün devlet kurumlarını kendi istekleri paralelinde senelerce çalıştırmış olan Cumhuriyet Halk

Partisinden, millet, kurtulduğu gün bayram etmiştir. Şimdi, o eski günlerin hasreti ile, kaybettikleri iktidarın ateşi içinde yanıp tutuşmakta, yeniden o günlere erişmek için her çareye başvurmakta ve her oyunu denemektedirler. Geçmişte, devlet dairelerini birer karargâh haline getirmeye alışmış bulunanlar, bugün devlet organlarını kendisine alet edemediği için, Milliyetçi Hareket Partisine ve onun koalisyon ortaklarına, verilen gensoru ile asılsız ithamlar yapmaktadırlar.

Milliyetçi Hareket Partisi, Devletimizi, milletin bünyesine ters düşen zihniyetlerden kurtarmayı bir vazife bilmektedir. Yabancılaşmaya, ezmeye, ezilmeye, sömürüye, kan ve barut kokularının kutsal yurdumuzun her köşesini karanlığa itmesine kesinlikle karşıyız. Birlik, bütünlük, sevgi, saygı, kardeşlik ve barış içinde güçlü Türkiye'nin meydana getirilmesi için çırpınmak, tek emelimiz ve hedefimizdir. Anarşinin her türlüşüne «hayır» kardeşlik ve barışa «evet» diyoruz. Gensoru önergesi bahanesiyle oynamak istenen oyunları, ülkemizin geleceği, devletimizin bekası için zararlı gördüğümüz halde, gerçeklerin ortaya çıkması, birçok konuların Mecliste müzakere edilerek vuzuha kavuşturulması sebebiyle, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu olarak, gensorunun gündeme alınması için olumlu oy vereceğiz. Milliyetçi Hareket Partisi Grubu ve şahsım adına Yüce Meclise saygılar sunarım.”

Tahir Şaşmaz(Elazığ)’ın konuşmasından sonra önerge hakkında Millî Selâmet Partisi Grubu adına söz alan Abdülkerim Doğru (Kars) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:⁷¹

“Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri; Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına 22.12.1977 Perşembe günü Meclis Başkanlığına verilmiş olup, aynı gün Meclisin ıttılama arz edilmiş bulunan Gensoru üzerinde Millî Selâmet Partisi Grubu adına fikir ve görüşlerimi arz etmek için huzurunuzdayım. Bu Hükümet, 5.6.1977 seçimlerini takiben kuruldu. Bu seçim, hiç bir partiye tek başına Hükümet kuracak kadar üye vermemiştir. O sebeple ve demokratik esaslara uygun bir Hükümet kurabilmek için Adalet Partisi, Millî Selâmet Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi bir araya gelmiş ve aralarında mutabık kaldıkları bir koalisyon protokolüne göre hazırladıkları Hükümet programı esasları dâhilinde Hükümeti kurmuşlardır. Bu Hükümet, 1.8.1977 tarihinde Meclisin tasvibine mazhar oldu; bugüne kadar bu itimatla çalıştı ve 5 aylık bir zaman geçti. İşte, şimdi bu Hükümet hakkında Gensoru verilmiştir. Gensoru hakkında temel kanaatimiz odur ki, bu suni olarak hazırlanmıştır. Zira bu Gensoru içinde zikredilen meseleler dolayısıyla tevdi edilmiş değildir; çünkü bu meseleler yıllarca evvel de vardı. Esas mesele şudur ki, bir partiden bazı ayrımlar olmuş, Meclis aritmetiği değişmiştir. Bu Gensoru, bu değişikliğin nasıl bir netice vereceğini anlamak maksadıyla verilmiştir. Onun içindir ki, süratle bazı meseleler derlenerek, Gensoru haline getirilmiştir. Gensoruda, ekonomi,

⁷¹ TBMM Tutanak Dergisi, a.g.e, s. 608-611.

kalkınma, dış politika, asayiş hakkında bazı hususlar ele alınmıştır. Bu mühim mevzular başka bir maksat için değil de, memleket menfaati için bütün partilerle birlikte ele alınsaydı, o zaman daha isabetli olurdu. Hâlbuki bunlar bu maksatla değil, başka maksatların tahakkuku için kullanılmıştır. Biz, maksat ne olursa, olsun, fikirlerimizi söylemekten memnun olacağız. Ancak, daha önce şunu tebarüz ettirmek isterim: Türkiye, tarihinin hassas ve mühim bir noktasındadır. Millî Selâmet Partisi, mükitinin tarihinden hız almaya ehemmiyet vermiştir. Gensoru, Millî tarihimizin hangi noktasında verilmiştir; önce onun tetkikinde fayda vardır. Asırlarca dış cephelerde mağlup edilemeyen milletimiz, 20 nci asrı şu şekilde idrak etmiştir: İlk 25 yıl yine harp; müteakip 25 yıl yaraların sarılması; 3 üncü çeyrek asır, kalkınma için yol arama; 1975'te başlayan son çeyrek asır, millete verilen kararın icrama geçilme. Bunlar da: Manevî kalkınma hamlesi, ağır sanayi hamlesi, ihracat seferberliği hamlesi, dengesizlikleri giderme, herkese refah, şahsiyetli dış politika hamlesi, kardeş Müslüman memleketlerle münasebetleri geliştirme; velhasıl maddeten ve manen kalkınmış, yeniden büyük Türkiye hamlesidir. Son birkaç yıllık dış neşriyat, milletin bu hamlesini başlattığını göstermektedir. Geçen dört yılda manevî kalkınma, ağır sanayi hamlesi konuşuldu; her gün Müslüman memleketlerle münasebetlerin geliştirilmesi, dengesizliklerin giderilmesi konuşuluyor. Bunlar, ana meselelerdir milletçe yapılmasına karar verilmiştir. Sayın milletvekilleri, geçtiğimiz yıllarda üst üste biriken temel meseleler var: İşsizlik: İstatistiklere bakarsak bu, yıldan yıla artarak gelmiştir. Dış ticaret açığı ve döviz darlığı: Bu da, keza yıldan yıla artarak gelmiştir. Coğrafi ve zümrevi dengesizlikler: Fabrikalar bir kaç vilayette toplanmış, ufak bir zümre Millî imkânlarla desteklenmiş, aktif büyük kitleler zaruret içinde ve pasif durumda; fert başına Millî gelirin düşük oluşu, 1975'te en yüksek seviyeye geldiğimiz halde, Millî gelirden milletler içinde 30 uncu sırada, fert başına Millî gelirden ise 52 nci sıradayız. Milletimizin kabiliyet ve vasıfları ve coğrafyamızın nazarı dikkate alınırsa, bu son değerler, milletimizin eşsiz kabiliyetiyle kabili kıyas olamaz. Tarihin cilvesine bakın ki, 1975'te üst üste birikerek Türk Milletine getirilen meselelerin bu hale gelmesinde, uzun yıllar iktidarda kalmaktan dolayı mesul olması icap eden bir parti, bunun hesabını 4,5 aylık bir Hükümetten soruyor. Yine, 1975, yüksek faizlerin cari olduğu, kredi tevziinde adaletsizlik bulunduğu, dar gelirlielerin ağır vergilerle ezildiği, ağır işleyen mevzuatın yığınlar teşkil ettiği, anarşinin geliştiği, vatan evladının tehlikede olduğu bir yıldır. İşte, bunun içindir ki, artık, millet yeni bir devrin hamlesine karar vermiştir. Geçirdiğimiz iki, üç yıl, meselelerin yığılmasına seyirci kalan değil, onları halletmeye gayret edilen yıllar olmuştur; hadise de, işte bu sebepten patlak vermiştir. Bizim bu hamleyi yapmamızı önlemek isteyen iç ve dış basından birçok neşriyat gösterilebilir. Bazı mihraklar, ihracat seferberliğinde Müslüman memleketlerle münasebetlerin gelişmesinden hoşlanmamıştır; bunun için kesif bir propagandaya girişilmiş, seçimler 6 ay öne alınmıştır; bunun arkasından da, «Millî Selâmet Partisiz bir Hükümet» diye

efkârı umumiye adeta şartlandırılmak istenmiştir; nihayet, tuğla sökme metodu ile istikrar bozma, başlayan hamleyi önleme yoluna girilmiştir. Bu, Türkiye'yi kalkındırmak istemeyen menfi mihrakların propagandalarına bazı memleket evladının bilmeyerek kandığını üzülererek müşahede etmekteyiz. Bu hakikati bildirmeyi vazife sayarız. Biz, Millî Selâmet Partisi olarak, bugünkü Hükümeti kuran üç partiden biriyiz. Bu Hükümeti milletimizin beklediği Millî hamleleri yapmak için kurduk. Hükümet programı Yüce Meclise sevk edilince, bunu muhteva olduğu için güvenoyu verdik; beş aydan beri de bu Hükümet bu hedefe varmak için gece gündüz çalıştı. O sebeple, güvenimizde bir sarsıntı olmamıştır. Milletimizin, huzur ve istikrar içerisinde kalkınmaya, bugün her zamandan daha fazla ihtiyacı vardır. Bu hamlelerin sarsılması, millete fayda değil zarar getirir. Onun için, Gensoruyu Millî menfaatlerle bağdaştıramıyor, veriliş maksadın faydalı görmüyoruz. Yukarıdaki temel görüşümüzü belirttikten sonra, Gensorudaki ithamlara geçiyorum. Bunları 5 kısımda toplayabiliriz : «Bugünkü Hükümet, ahenk içinde değildir; çok başlıdır» vesaire... Bunları söylemek her zaman mümkündür. Hâlbuki aksine, bu Hükümet bugüne kadar ahenkle çalışmış; ekonomik güçlükler, döviz sıkıntısı; materyalizmden doğan, Devleti yıkma niyetli anarşi güçlüklerine rağmen, önüne gelen meseleleri hallederek yürümüş bir Hükümettir. Vicdan ve fikir hürriyeti olan bir memlekettetiz. Hür parlamenter sistemi kabul etmişiz. Partilerin, çeşitli fikirleri temsil etmeleri çok tabiidir. Yine, aynı rejim gereği, tek partinin, Hükümet kurmaya yetecek kadar Meclis üyesi yoksa, bir program üzerinde bir kaç parti anlaşarak çalışır. Yapılan da budur; partilerin mutabık kaldığı programdır. Yoksa, partiler, kendi temel görüşlerini terk etmezler veya onu değiştirmezler; hatta, kendi görüşlerini millete ifade etmek, partiler için bir hak ve bir vecibedir. O halde, parti adına yapılan konuşmaları, onların hakkı olarak tabii karşılamalıdır; bu, Garpta çok tabiidir. Biz, koalisyon devresine yeni girdiğimiz için, partilerin kendi adlarına yapılan konuşmalar, «ahensizlik» diye tavsif ediliyor; zamanla bu anlaşılacaktır. Diğer bir husus: Tek parti hükümetinde dahi fikir hürriyeti olan demokratik bir memlekette, aynı partinin Hükümet üyeleri arasında ne değişik zıt fikirlere şahit olunmuştur; bunu hepiniz bilirsiniz... Bunlar yadırganmamalıdır; işler yürümelidir. Bizde ise, işler yürümüş, Hükümet fevkalade mühim kararlar almıştır; manevî kalkınma, ağır sanayi, ihracat seferberliği, dengesizlikleri giderme, herkese refah, şahsiyetli dış politika, Müslüman memleketlerle iyi münasebetler hedefine yürümektedir. Mühim olan da budur. Bunu ters göstermek doğru değildir. Gensorudaki iddialar, zorlanarak meydana getirilmiş itham şeklindedir; var olduğu için değil, «keşke böyle olsaydı» temennisini izhar etmektedir. Dış politika ve Millî güvenlik sahasındaki iddiaları da yersiz buluyoruz. Dört buçuk aylık Hükümet, ne dış politikayı bozacak, ne de Millî güvenliği sarsacak bir harekette bulunmuş, devraldığı meseleleri çözmeye çalışmıştır. Dış politikadaki meseleler, bu Hükümetin sebep olduğu meseleler değildir. Bu Hükümet, programında olduğu gibi, Kıbrıs'ta,

Ege'de haklarımızı korumaya, Müslüman memleketlerle münasebetlerimizi geliştirmeye, ambargoyu kaldırmaya, Millî harp sanayini kurmaya çalışmaktadır. Ekonomik konular bahsinde, Gensoru, yatırımların, durmakta olduğunu ifade etmektedir. Bilakis, seçimlerin öne alınması sebebiyle duraklayan yatırımlar hızlandırılmıştır. 1977'de yatırımlar ortalama % 80 ila % 90 gerçekleşmiştir. «Üretim düşmektedir» denmiştir. Halbuki, geçtiğimiz devrelerde ve bilhassa önerge sahibi partinin mesuliyet taşıdığı devrelerden intikalden kifayetsizlik, enerji tahdidi, altyapı eksikliklerine rağmen sanayi ve tarımda üretim rekor seviyededir. Çimento, traktör, gübre, tekstil, makine imalatı gibi temel istihaller geçen yıla nazaran düşmemiştir. «Gelişme hızımız gerilemektedir» iddiasına karşılık diyebiliriz ki, müteahhidin sanayi hamlesi için şantiyeye ve köylünün tarım hamlesi için tarlaya çıkacağı zamanda seçime gidildiği için büyük aksamalar olmuş, buna rağmen gelişme hızı % 5'i aşmıştır. Türkiye, yine de dünyanın en süratli gelişen memleketlerinden biri olmuştur. Hayat pahalılığı ne zaman azaldı ki, şimdi «artıyor» diye feryat edilsin. «Pahalılık, dar ve orta gelirliilerin dayanamayacağı boyutlara varmıştır» iddiasında bulunanlar, ellerine fırsat geçince, o ezilenleri ezen unsur olan faizi azaltmaya mı, artırmaya mı çalıştılar? İşsizlik şimdi mi sosyal sorun oldu; evvelce de yok muydu? Yıllardan beri dış ödemeler dengede idi, bol dövizimiz vardı da, şimdi mi dış ödeme açık verdi; döviz sıkıntısını dört buçuk aylık Hükümet mi bu boyutlara getirdi? Dış ödemeler açığı, ağır sanayi kurulmadığı, ihracat seferberliğine 30 yıl önce başlanmadığı için meydana gelmiştir. Bu sıkıntılar, Türkiye'nin, plânlara sığmayan hızlı büyümesinden ileri gelmektedir. Türk parasının değerinin düşmesinde, dış ticaret açığının, yüksek faizlerin, ağır sanayinin kurulmamış olmasının, nihayet, hakiki kalkınma yerine, uzun yılların boş laflarla hedef edilmesinin büyük payı vardır. Enerji yetersizliği bugünün meselesi değildir. Bugünkü enerjinin tedbiri on yıl evvel alınmalı idi. O zaman yatırımı kısan, önleyen bir zihniyetin bugün böyle konuşmaya hakkı yoktur «Bu Hükümet plân, proje bilmemekte, kalkınma plânını hazırlayamamaktadır» iddiası da sathidir. Plânların hazırlanıp Meclislerde görüşüleceği devreye erken seçimi koyanların, şimdi, plândan bahsetmesi doğru değildir. Kaldı ki, bu Hükümet, bütçe, plân, programı zamanında hazırlamıştır; hem de bilinen güç şartlara rağmen. İç barış, huzurun bozulması ve anarşiden bu Hükümetin mesul tutulmasına gelince : «On yıldır huzur içinde idik, bu Hükümet gelince anarşi başladı; bu Hükümet giderse anarşi hemen durur...» Buna inanılabilir mi? İç barış, kardeşlik ve huzurun temeli, manevî kalkınmadır. Hür demokratik rejimde fertler manen ne kadar kalkınmışsa, huzur da o kadar yerleşir. İnsan kalbi, ahlâk ve maneviyatla ne kadar dolarsa, hürriyetleri ancak o kadar artırmak mümkün olur. Millî Selâmet Partisinin baş umdesi, onun için, Önce ahlâk ve maneviyattır. Bu Hükümet, manevî kalkınmayı programa koyuş; plâna ana esas olarak vaz etmek suretiyle de iç barış ve kardeşliğin temellerini oturtmuştur. Güvenlik kuvvetlerimizi daha modern silahlarla teçhizde, asayiş için kısa vadeli tedbirlerde elden gelen gayret

gösterilmektedir. Biz, Millet Meclisi olarak, Hükümeti itham yerine, Hükümetin bize tevdi ettiği asayiş ve güvenlikle ilgili taşanları biran evvel kanunlaştırarak ona yardımcı olalım. Gensoruda ayrıca, yukarıdakilere ilâveten diğer bazı ithamlarda bulunmaktadır. Bütün bunlarla yapılmak istenen iş; yılların üst üste biriktirdiği birtakım millet ve devlet meselelerini sanki bu Hükümet yapmış gibi göstermekten ibarettir. Hâlbuki Türkiye'nin bu kadar mühim bir devrinde, memleket kuvvetlenirken, iç barış, kardeşlik ve huzur isteyenler, her gün karamsar hava yaymaya çalışacaklarına faydalı çalışmaları tanıtmalıdır. Millî Selâmet Partisi olarak şu gerçeği tebarüz ettirelim ki, Türkiye'nin hamlesini önlemek isteyenlere bilmeden alet olan bir kusun dâhili mihraklar ve basın durumu çok ibret vericidir. Bunlar, bir yerde hızlı gelişmenin neticesi mevzii olarak demir darlığı olsa, «demir yok» diye feryat eder de, günde bin ton inşaat demirini şevke başlayan İskenderun Demir-Çelik Haddehanesinin işletmeye açılışını bildirmez. Yine, mevzii olarak bir yerde çimento darlığı olsa, bunu, «Yok» diye ilan ederken, iki ay içinde iki büyük çimento fabrikasının işletmeye girişini tek cümle ile bahsetmez. «Üç yıldan beri bu fabrika hayaldir; bu fabrikanın plânı, projesi, dövizini yoktur, parası yoktur; yapılmayacak, bitmeyecek» diye metrelerce makale yazıp, sayfalar dolusu haberler veren basın, hiç çekinmeden, «Afyonkarahisar Şeker Fabrikası, şekerini 13 liraya mal ediyor» diye asılsız haberi manşet yapabilmektedir. Hani plânı, projesi, dövizini yoktu da, bu şeker fabrikası nasıl olmuş kurulmuş; işliyor ve pahalıya şeker istihsal ediyor? Muhterem milletvekilleri, gönlümüz isterdi ki, zamanımız daha uzun olsun da, bu çok mühim memleket meselelerini yine bu memleketin evlatları olarak, yanlış kanaat ve tutum içinde olanlarla enine boyuna konuşarak bütün gerçekleri ortaya dökülelim, onların iyice aydınlatılmasına yardımcı olabilelim. Ancak, İctüzüğün hükmünce partilere ayrılabilen kısa ve ölçülü zaman içinde mühim memleket meselelerine bu kadar temas edilebiliyor. Gerçekler ortadadır. Milletimiz yeniden büyük Türkiye'yi kurmak üzere tarihi hamlesini yapıyor; manevî kalkınma başlamış hızla yürüyor; 200 ağır sanayi paketinden 15 adedi işletmeye alındı, 40 adedi ise 1978'de işletmeye alınacaktır, buna 50 milyar lira harcanması derpiş olunmuştur. Sinaî mamul ihracatında ilk defa yeni bir devir başlıyor. Herkese refah programı icra edilmektedir. Hükümet, 4,5 aylık zamanda taban fiyatları dolayısıyla köylüye 46 milyar lira ödemiş, memurlara 750 ile 1000 lira ilâve tediye kararı almıştır, bu da yılda 18 milyar liradır. Dengesizlikleri giderecek şekilde plân, program hazırlanmıştır. Müslüman memleketlerle münasebetlerin geliştirilmesi için gece gündüz çalışılmaktadır. Millî menfaatleri korumak hususunda şahsiyetli, kararlı dış politika yürütülememektedir. Seçimlerin öne alınmasının meydana getirdiği büyük güçlükleri gece gündüz çalışarak yenme ve Millî menfaatleri ön plânda tutan bir ferahlama devresinin eşiğine gelinmiştir. Biz, Millî Selâmet Partisi olarak, manen ve maddeten kalkınmış yeniden büyük Türkiye'yi kurmaya çalışan böyle bir Hükümetin yıkılması değil, bütün imkânlarla desteklenmesi

icap ettiği kanaatindeyiz; bunu Millî bir vazife saymaktayız. Kaldı ki, bu Hükümeti yıkarak Cumhuriyet Halk Partisinin tek başına kuracağı bir hükümetin, bu Hükümetin dayandığı 8 milyon rey iterek, onun yerine 6 milyona dayanan, bu suretle de demokrasinin ruhuna zıt, ekalliyetin ekseriyete tahakkümüne yol açılması gibi bir mesuliyeti mucip olduğuna da inanıyoruz. Muhterem milletvekilleri, sözlerimi bitirirken, şu hakikati bir daha dile getirmek isterim ki, manevî kalkınma, ağır sanayi, ihracat seferberliği, Müslüman memleketlerle münasebetin en ileri dereceye getirilmesi, kısaca, manen ve maddeten kalkınmış yeniden büyük Türkiye hamlesi aziz milletimizin kararıdır. Bunu, hiç bir iç ve dış menfi mihrak önleyemeyecek, hiç bir beşeri güç bunu yavaşlatamayacaktır. Cenâb-ı hakkın yardımı ile aziz milletimiz bu büyük tarihi hamleyi hedeflerine ulaştıracaktır; çünkü, zafer inananlarındır ve zafer yakındır. Yüce Meclisin muhterem üyeleri, Gensorunun bu sebeple gündeme alınması için biz de grup olarak müspet rey vereceğiz. Yüce Meclisin üyelerini Millî Selâmet Partisi Grubu adına saygı ile selamlar, aziz milletimize saadet ve selâmetler dilerim. ”

Millî Selâmet Partisi Grubu adına söz alan Abdülkerim Doğru (Kars)’dan sonra Adalet Partisi Grubu adına Talât Asal (İzmir) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:⁷²

“Sayın Başkan, Büyük Meclisin değerli üyeleri;

Cumhuriyet Halk Partisi Millet Meclisi Grubu adına verilmiş olan Gensoru önergesi münasebetiyle görüşlerimizi arza başlarken, Yüce Meclisin değerli üyelerini Adalet Partisi Grubu adına derin saygılarla selamlarız. Maruzatımıza, bunun sonrasında gelen cümlelerle devam etmek istiyorduk; ama önerge sahiplerinden Sayın Öymen’in burada yapmış olduğu bir tarizin hemen tezatlaştığını gördükten sonra, o noktayı cevaplamak gereğini duyduk. Bekledik ki, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu konuşsun, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu iddialarını dermeyan etsin, buna göre de bizler, biz müdafaamızı değil ama, o iddialara karşı olan görüşlerimizi serd edebilelim. Bilinen bir gerçektir ki, hukukta bilinen bir gerçektir ki, müdde-i iddiasını serd edecektir; iddianın hitabı olan, muhatabı olan müdde-i aleyh de, iddialar karşısındaki görüşlerini ifade edecektir; ama Cumhuriyet Halk Partisi müdde-i durumunda olmasına rağmen, iddiacı durumunda olmasına rağmen, «iddianın muhatabı konuşsun, ondan sonra ben de, o konuşmaya göre cevap vereyim» demiş ve dakikalarca beklemiştir. Eğer, biz söz almak istemeseydik, biz de Cumhuriyet Halk Partisi ve onun yaptığı gibi bekleseydik, bu takdirde Hükümete söz verilmek suretiyle, Adalet Partisinin, yani iddia sahibine karşı, iddianın muhatabının konuşmasını önlemiş olacaktı. Burada Sayın Öymen’e intikal ediyorum. Sayın Öymen kürsüye teşrif ettiler ve dediler ki, «Bir iktidar var ki, tıpkı eli kalem tutmayan davacı gibi, davalıya dava arzuhalini yazdırıyor.» Ne garip bir tecellidir ki, nasıl bir

⁷² TBMM Tutanak Dergisi, a.g.e, s. 611-616

tezattır ki, bir müdde-i var ki, bir davacı var ki, «Davalı cevap layihasını versin ben de ona göre dava arzuhalini yazayım» diye. (AP sıralarından «Bravo» sesleri, alkışlar) Şimdi, davacının dava dilekçesi, sadece ve sadece Gensoru Önergesinden ibaret değildir. Davacının dışında, Meselâ on tane başka arkadaşımız bir Gensoru önergesi verseydi, işte o zaman bir «grup» meselesi bahis konusu olurdu. Hem Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına iddia serd ediyorsunuz, hem bu iddiayı tersin için söz alacaksınız, ama bekliyorsunuz ki, iddianın muhatabı görüşlerini söylesin, yani şu davalının cevap layihasını göreyim, ondan sonra da ben dava arzuhalini yazayım, diyorsunuz. Eli kalem tutmayan davacı sizsiniz. Bu noktadan itibaren mevzuatıma devam ediyorum. Sayın milletvekilleri; tarihi gerçektir ki, yürütme organının denetime tabi tutulması zarureti, millet iradesini temsil eden parlamentonun en önemli doğuş sebebidir; parlamento böyle doğmuştur. Gensoru denetimin en etkin, bu itibarla da en önemli müessesesidir. Şimdi iktidar büyük Türk Milletinin huzurunda, bu müessesede muhalefetle hesaplaşmaya hazırdır. Var oluş sebebini millet iradesini temsil eden Türk Parlamentosunun varlığına bağlamış olan hür demokratik rejimin bütün icap ve müesseseleriyle işlemesine aklını ve gönlünü vermiş bulunan Adalet Partisi, rejimin en etkin müessesesindeki hesaplaşma zamanının gelmiş olmasından gerçekten mutluluk duymaktadır. Cumhuriyet Halk Partili arkadaşlarımıza şunu ifade etmek isteriz ki, bu zamanı siz getirmediniz, bu zamanı siz seçmediniz, bu zamanı biz getirdik, bu zamanı biz seçtik. Takdir buyrulur ki, hiçbir iktidar kendi kendisi hakkında gensoru önergesi veremez, vermez; buna ihtiyacı da yoktur. Çünkü, gerek görürse istifa müessesesini işletir. «Teşbihte hata olmaz» deyimini içinde nitelendirmek gerekirse, gensoru muhalefete ait bir silâhtir; onundur, o kullanır ve mutlaka ihtiyaç hissettiği zaman kullanır.

1 Ağustos 1977'de güvenoyu almış olan bu iktidar hakkında, o günün öncesinden başlayarak bugüne değin sabahtan akşama, akşamdan sabaha kadar «Bu iktidar gitsin» diye Türkçedeki bütün sözcükleri, yani kelimeleri kullanmış olan Cumhuriyet Halk Partisinin organları ve onun Sayın Genel Başkanı, Meclis aritmetiğinin cilve kazandığı, sayın milletvekilleri, Meclis aritmetiğinin cilve kazandığı zamana kadar, Anayasanın bu etkin müessesesini kullanma cesaretini kendisinde bulamamıştır. Evet, o cesareti biz verdik, bu zamanı biz gettirdik. Cumhuriyet Halk Partisi ve O'nun Sayın Genel Başkanı, gerçek odur ki, bu konuda da inisiyatif alamamıştır. Her konuda olduğu gibi, bu konuda da inisiyatif alamamıştır. Adalet Partisi Genel İdare Kurulu, Cumhuriyet Halk Partisine, «Gensoru ver» demiştir; «kendine ait silâhı, al eline» demiştir. Bunun üzerinedir ki, bu önergeyle, yani tetiği başka eldeki silâhla cesaretsiz bir muhalefet örneği sergilenmiştir Adalet Partisi, hesaplaşma için gösterdiği bu, muhalefeti mindere çekme cesaretinin şerefini daima taşıyacaktır. Sayın milletvekilleri, mahiyeti itibarıyla bu önergeyi unsurlarına ayırarak, maddeleştirerek tahlile tabi tutup 20 dakikada cevaplamak mümkün değildir.

Çünkü bu önerge Cumhuriyet Halk Partisi Sayın Genel Başkanının ünlü telaşçılığıyla, kupürcülük zihniyetiyle alelacele hazırlanmış bir önerge'dir. Önergenin gündeme alınması kabul edildiği takdirde, her itham, her isnat, her karalama layık olduğunun üstünde cevaplanacaktır; ama yeter ki Sayın Başkanımızın tutum ve davranışı, Anayasanın ve bu Mecliste tekevvün etmiş bulunan teamül hukukunun içine girsin ve Sayın Cumhuriyet Halk Partisi o zaman bu önergenin bir gensoru önergesi değil, gerçekte bir varakpare olduğunu ispatlayacaktır. Mantiğın meşruluğu içine bile girememiş olan bir muhalefet, bir genel seçimin dünyaca kabul edilmiş anlamını bile bilememektedir. Aziz arkadaşlarım, her seçim bir kavşak noktasıdır. O kavşak noktası ise, bir ibra, yani aklandırma müessesesidir. Aziz Türk Milleti, 5 Haziranda bunun belgelerini bir siyasî partiye, her siyasî partiye vermiştir. Ne garip bir tecellidir ki, Cumhuriyet Halk Partisi bu gerçeğe rağmen, 4,5 aylık bir iktidarı, mazide kalmış bir iktidar ile halli hamur etmek istemektedir. Bu görüş ile hareket etmek mutlaka gerekiyorsa, Sayın Cumhuriyet Halk Partisine, Meselâ merhum Hasan Saka Hükümeti hakkında da Gensoru önergesi vermesi tavsiye olunabilir. Bununla asla o zamanın hesabını vermekten kaçtığımız, kaçındığımız anlamı çıkarılamamalıdır. 1946 şafağında yola çıkan insanlar olarak, felsefemizin ve onun icraatının hesabını, 14 Mayıs 1950'den itibaren verdik; Parlamento içinde verdik, Parlamento dışında verdik silâhların gölgesinde verdik ve şerefle verdik. Gene de verimiz, işte veriyoruz; ama Cumhuriyet Halk Partisini de gerçekteki hukuk çizgisinin üzerine davet ediyoruz ve diyoruz ki, hiçbir devlet, hele hele Türkiye gibi bir devlet 4,5 ayda batmaz, batırılamaz; siz bile batıramazsınız. Siz Cumhuriyet Halk Partililer, «Türkiye battı, Türkiye batıyor» avazeleriyle Resmîyet ifade eden demeçlerinizle, Devletimizi eşi emsali görülmemiş biçimde şikâyet ederek, bin yıllık Türk Devletinin itibarı üzerine ağızınızla tahrip bombaları attınız. Maliye Bakanlığı yapmış arkadaşınızı yolladınız, Avrupa Konseyi Asamblesinde «Türkiye'deki siyasal atmosfer son zamanlarda o kadar kötülemiştir ki» diye başlayan cümle ile hem de Yunan delegesinin önünde Devletin itibarını bombaladınız. Sayın milletvekilleri, Amerika Birleşik Devletleri ambargoda ısrar kararı alıyor, bunun üzerine 17 Haziran 1973'de bir aylık süre tanıyan nota veriyoruz, kabul edilmiyor. Bunun üzerine 25 Temmuz 1975 günü de Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ortak savunma tesislerinin faaliyetlerini sona erdiliyor. Siya-set Hukukuna göre, devletin bir diğer parçası olan muhalefetin bu konuda olsun devletin yanında yer alması gerekirken, 27 Temmuz 1975 günü Sayın Ecevit, Türkiye Cumhuriyetinin kararını ve itibarını «Blöftür» sözü ile bombalayabiliyor. Türk sancağını taşıyan Hora'ya Yunanlılar bir şey yapamamışlardır ama, Sayın Ecevit ay-yıldızlı bayrağı taşıyan Hora'yı «Balıkçı teknesidir» deyimi ile laf bombardımanına tabi tutabilmiştir. «Devletin saygınlığı» deyimini dillerinin pelesengi yapmış olanlar görülüyor ki, devletin saygınlığını tahrip için ellerinden geleni arkalarına koymamışlardır. Bu panoramayı çizerek ve uçtuğumuz yere konarak,

binaenaleyh, diyoruz; «Dört buçuk ayda Türkiye battı, Türkiye bir hasta adam» ithamlarıyla Devleti dünyaya şikâyet, Cumhuriyet Halk Partisinin mizacı gereğidir. Değerli milletvekilleri; takdir buyurursunuz ki, hiçbir ülke ekonomisini dış etkenler dışında mütalaa etmek mümkün değildir. Soruna şairin hayal dünyasından değil de, devlet anlayışının ciddiyeti açısından bakmak zarureti vardır. Bakınız rakamların dili neyi, neleri söylüyor: Petrole ödediğimiz miktar, 1972 yılında 148 milyon dolar; 1973'te 283 milyon dolar, 1977 sonunda bu miktar 1,5 milyar dolar olacaktır. Fazla fark 1 milyar 227 milyon dolar; yani sadece küsurat bile 1973'teki rakamın aşağı yukarı eşiti. Bu Türk ekonomisini etkileyen, tabiri caizse iki başlı bir canavardır. Hem petrole 1 milyar 220 milyon dolar daha fazla ödüyorsunuz, hem de artan petrol fiyatları karşısında yükselen ithal mallarına daha fazla dolar ödüyorsunuz. Bunun yanı sıra Batıdan yabancı işçi talebinin durması sonucu, işçi dövizlerinin talebi yıldan yıla azalıyor, hızlı kalkınmanın gerektirdiği ithalat ihtiyacı da artmaya devam ediyor. Asıl önemlisi, Amerikan ambargosu nedeniyle savunma ihtiyaçlarımızın karşılanması tamamıyla öz kaynaklarımızla mümkün olabiliyor. Dünya ekonomisindeki resesyon ve iç talepteki aşırı gelişme hiç şüphe yok ki ihracatımızın artışını da sınırılıyor. İşte gerçek, sayın milletvekilleri, burada gün ışığına kavuşuyor. Bütün bunlar dış ödeme açıklarının günden güne artmasına sebep oluyor. İnkâr edilemez ki, bu gerçekler yalnız Türkiye'mizin değil, gelişmekte olan, hatta gelişmiş bulunan her ülkenin müşterek meselesidir; tabiatıyla da Türk Devletin meselesidir. Gerçek budur. Hangi iktidar olursa olsun bu gerçekle kucaklaşmaya mecburdur.

Şimdi bu gerçeğin ışığı altında sormak lazımdır; Cumhuriyet Halk Partisi Hükümet olmadan» kredi vaadi akıllık cakası içinde; şimdi de OPEC ülkelerinden petrol fiyatlarının 1973 seviyesine düşürüleceği vaadini mi almıştır? Yoksa, Danimarka Başbakanı, Sayın Ecevit'e hele sen bir Başbakan ol, ondan sonra ben dünyadaki ithal mallarının fiyatlarını indirtirim, vaadinde mi bulunmuştur? Ve yoksa, duran yabancı işçi talebi, sosyalist enternasyonal dalgası içinde harekete mi geçecektir? Bunların tamamı şairin hayal dünyasının malıdır. Gerçek; Cumhuriyet Halk Partisi iktidar olduğu takdirde, hızlı kalkınmanın duracağıdır, Türkiye'nin «Bir hırka bir lokma» devrine döneceğidir. Aziz arkadaşlarım, Cumhuriyet Halk Partisi iktidar olursa ne yapar? En azından, ya da fazlasından 21 günde ne yaptıysa onu yapar. Meselâ; Merkez Bankası avanslarını peşinen sonuna kadar kullanır. 21 günde 31 milyar lirayı har vurup harman savurur. Cumhuriyet Halk Partili belediyelerin elektrik borçlarından, Hazineye ilâve 4 milyar liralık yükler. Cumhuriyet Halk Partili belediyelere yaklaşık, bir milyar lirayı seçim atıfeti olarak aktarır. Sonra da Sayın Üstünel'e, siyaset işportasının başından «Hazine tam takır» diye bağirttirir ve güvenoyu almadan güvenoyu alan bir iktidara böyle bir hazineyi, böyle bir ekonomiyi devreder, çekip gider. İnsafın nasıl kurduğuna şu rakamlarla da bakabilir miyiz acaba? 1974 yılında yıllık ortalamalara göre, genel endekste % 29,9 oranında bir

artış olmuştur. Bu rakam 1975'te 10,1, 1976'da ise % 15,6 seviyesine inmiştir. Alman istikrar tedbirlerine rağmen, 11 aylık ortalamalara göre genel endekste ki artış % 22,3 seviyesinde bulunmaktadır. Her şeye rağmen Cumhuriyet Halk Partisi dönemi, hâlâ % 7,6 fazlalıkla pahalılıkta başı çekmektedir, hâlâ Cumhuriyet Halk Partisi pahalılığın şampiyonudur. Değerli milletvekilleri, sanıyoruz ki, Anayasanın en azından 3 üncü maddesi, siyasî partiler için asgari müştereki koymuştur; «Türk Devleti ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür» demiştir. Cumhuriyet Halk Partisini bu asgari müşterekin uygulanmasında görmek maalesef mümkün olamamıştır. O derece mümkün olamamıştır ki, «Ben iktidar olursam olaylar durur» demek suretiyle ülkenin ve milletin bütünlüğüne kastedenleri Af Kanunu ile sokağa salıveren odur. Ülkenin ve milletin bütünlüğüne kastedenleri Af Kanunu ile sokağa salıveren odur. Anarşinin hukukî ve etkin tedbiri olan Devlet Güvenlik Mahkemeleri Yasasının çıkmasını engelleyen odur. Kanunların üstünde «Doğa kanunu» vardır deyip, hukuku reddeden odur. Toprak işleyen su kullananın, toprak işgalleri hukukî eylemdir diyerek Anayasa hükümlerini rafa kaldırmak isteyen odur. Komünizmi tehlike saymadığını ifân eden odur. Türk askerine kurşun sıkan eli kanlı anarşistlere karşı girişilen harekâtı koruyan odur. Velhasıl, anarşinin tohumunu eken odur; fakat mahsûlünden şikâyet eden odur. Bilinen odur ki, 21 günde 36 anarşik olay da onun zamanındadır. Sayın milletvekilleri, tayin edilen 20 dakikalık zaman «Dur» diyor. Gensorunun gündeme alınmasına karar verilirse, her şeyi sergileyerek yürüyeceğiz. Son olarak şimdilik söyleyeceklerimiz şunlardır: Biz 1950'nin 14 Mayısından beri hizmet felsefesini temsil ediyoruz. Bunun için denizdeki gemide, onun kalktığı limanda biz varız. Havadaki uçakta, onun kalktığı meydana biz varız. Hasreti hasrete kavuşturan yollarda biz varız. Azgın sulara dizgin vuran biziz. Suyu ışık, suyu ekmek yapan biziz. Tüten bacada, yanan ocakta biz varız. Hepsini biz yaptık. Eserin sahibi biziz. Sadece bizim yaptıklarımızın bizim eserlerimizin üzerine siz, ya «Kurtuluşa kadar savaş» diye yazdınız, ya da umutsuzca umudunuzu çizelediniz. Her devirde, tam 27 senedir, hükümetlerin arkasında görünmemek için Devletin arkasından çekildiniz; yapılan her minareye «Eğri» dediniz, doğrusunu yapamadınız; yapma iznini, yapma nasibini bile Allah'tan ve millettten alamadınız. 27 yıldır tasvip ettiğiniz tek icraat olmamıştır, ama millet bu icraatın tamamını tasvip etmiştir. Demek ki, siz milletin tasvip ettiğini tasvip etmiyorsunuz; onun için de millet sizi tasvip etmiyor. Milletin size vermediği tasvibi, siz tasvibi mümkün olmayan yollarla ele geçirmek istiyorsunuz. Merhum Recaizade Ekrem'in 1895'de yazdığı «Araba sevdası»nı siyasî manada siz 1977'de kaleme alıyorsunuz mirasını reddettiğiniz Cumhuriyet Halk Partisine. «Yeni Cumhuriyet Halk Partisi» demiştiniz, 20 nci asrın 3 üncü çeyreğinde, İstanbul'da Boğaz otellerinde yeni Makyavel'i yarattınız. Sayın Ecevit'in Atinalı kardeşlerinin asırlar öncesi eğlendiği yerlerde Bizans oyunlarını oynayarak sergilediğiniz çılgın iktidar hırsını millet ve tarih affetmeyecektir. Saygılar sunarım.”

Adalet Partisi Partisi Grubu adına söz alan Talât Asal (İzmir)'den sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Hayrettin Uysal (Sakarya) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:⁷³

“ Sayın Başkan, Değerli Milletvekilleri;

Sayın Adalet Partisi Grup sözcüsünün burada yaptığı konuşmalarının içerisinde bazı haklı noktalar var. Bunların önemli bir kısmını, hangisinin doğru hangisinin yanlış olduğunu, Gensoru gündeme alındıktan sonraki müzakerelerde cevaplayacağız, ama şimdiden haklı olduğu bir konuyu söyleyeyim: Hora konusunda haklı, doğru söylüyor. Çünkü, Hora'nın Ege'ye çıkışını, bir balıkçı teknesinin çıkışına benzeten Sayın Süleyman Demirel'dir. Haklı, çok haklı; böyle ulusal bir girişimde bulunan Hora gibi bir tekneyi balıkçı teknesine elbette ki benzetmemek lazım. Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı, bu benzetmenin (Sayın Asal duysun) ülke çıkarları açısından çok sakıncalar doğuracağını gördüğü içindir ki, Sayın Demirel'in kullandığı bu sözü olumsuz etkilerini önleme bakımından o söze işaret etti. Böyle, kahtı rical haliyle bu kürsüye gelen sözcünün konuşmasında söylediği sözlerin haklı olanlarını, haksız olanlarını Gensoru gündeme alındığı zaman cevaplayacağız. Sayın milletvekilleri, beş aydır iktidarda olan bu Hükümetin siyasal cinayet bilânçosunda; bugün 130' un üstünde ölüm, 900'ün üstünde yaralı yazılıdır. Yine bu dönemde yurdun çeşitli yörelerinde 250'nin üstünde yere bomba ve dinamit atılmıştır. Sayısız ana baba aylardan beri ıstırap içinde gözyaşı döküyor. Her gün bir ölüm, her gün bir ocağın dalı kurutuluyor. Daha acısı, bir gözyaşı kurumadan yeni bir gözyaşıyla ana babaların yeni feryatları başlıyor. Millet soruyor, evet sevgili milletimiz soruyor. «Bu ülkede devlet ve hükümet yok mu? Kimdir bu ülkenin, milletin sahibi» çocuklarımız okullara gidemez, gitmek isteyenler okullara giremez; Hükümette bulunan bir partinin Genel Başkanı Başbakan Yardımcısı «İç savaş başlatılmıştır» der. Bu hale gelen Türkiye'de bir başbakan koltuğunda oturacak, «Benden sonra tufan» diyecek; Türkiye Cumhuriyeti böylesine yanlış ve bir sakat politikaya kurban edilecek. İktidarsız iktidar koltuğuna yapışıp, Türk Milletinin şahadet parmağıyla gösterdiği Mecliste 214, Senatoda 78 sandalye verdiği bu ülkenin en büyük partisine «Sola iktidar verilmez» şamatası ve demagojisiyle saldıran, bu sözüyle demokrasiye inanmadığını da kanıtlayan Başbakan Demirel bilmelidir ki, bu kadar çöküntüye bu yüce ulus asla layık değildir. Bu Hükümet döneminde artık günlük hale gelen banka soygunlarına, otobüs, otomobil, tren, tekel depoları, maaş dağıtımı sırasındaki devlet daireleri ve benzin istasyonlarıyla fabrikaların soygunları da eklenmiştir. Bu Hükümet döneminde, gangster filmlerindeki gibi kahvehaneler basılmaktadır. Bu Hükümet döneminde sadece siyasal görüşleri birbirine karşı olanlar değil, olaylarda taraf olmayan günlük yaşamıyla uğraşan kişiler de öldürülmektedir. Yoldan geçen, otobüs bekleyen, çiçek yada simit satan, balkonda oturan,

⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, a.g.e, ss. 616-620

penceresinde etrafına bakman, hatta mutfağında bulaşık yıkayan yurttaşlarımız kör kurşunlara, yada dinamit lokumlarına hedef olmaya başlamışlardır. Üniversitelere işçi adı altında sokulan militanların yetkili kurulları basması. Sayın milletvekilleri, bir devlet ya biçim değiştirerek, ya da otoritesini yitirerek yok olur. Bu Hükümeti oluşturan bazı partiler, iki yoldan da önemli adımlar atmışlardır. Demokratik hukuk devletiyle bağdaşmayacak, çağ dışı kalmış bazı ideolojilerin sahipleri, başta eğitim kurumları olmak üzere, devlet örgütünü ele geçirmeye çalışırken; öte yandan bu tür militanları koruyucu yönde kullanmakta ve böylece devletin saygınlığını ve otoritesini yitirmektedir. Kendilerini devlet güçlerine yardımcı ilan eden ve Cephe Hükümeti tarafından desteklenen bu militanlar, aslında görevini tarafsızlıkla yapmaya çalışan devlet güçlerine saldırmaktan da çekinmemişlerdir. Bu militanların yöneticileri arasında, polisi tehdit suçundan mahkûm olanlar vardır. Bu militanlar arasında, tarafsız kalan polisi döven, belindeki tabancasını alan, hatta yaralayıp öldürenler vardır. Sayın Başbakanın tüm bunlara seyirci kaldığı görülüyor. Sayın milletvekilleri, ülkeyi 2 cepheye ayırıp, birisini düşman ilan eden bu Hükümet modeli devam ettiği sürece; yaraların sarılması, ülkeye barış ve kardeşliğin gelmesi olanak dışıdır. Devlet gücünü arkaya alarak, karşı tarafı sindirmeye çalışanlar, giderek kendi cephelerindeki farklı görüşlere de tahammül edemez hale gelmişlerdir. Hemen her gün manevî kalkınmadan ve kardeşlikten söz edenlerin bile, bu ortam içinde silahlı gençlik örgütleri kurdukları görülmüştür. Bakınız, İçişleri Bakanı Sayın Korkut Özal'ın oğlu ne diyor: «Komandolara göre, kendilerinden olmayan hiç kimseye hayat hakkı yoktur. Bizim okulda yurtsever kitlenin sayısı her gün artınca, bundan huzursuz olan komandolar, şimdi okulu kapattırmak için ellerinden geleni yapıyorlar. Önceleri polisle birlikte hareket ediyorlardı, şimdi polis tarafsızlaşınca işi tedhiş ve teröre döktüler. Ben bile komandalardan toplam 4 kez sopa yedim. Şüphesiz komandolar içinde de iyi niyetliler vardır; ancak Başbuğlarının «Davadan döneni vurun» buyruğundan korkarak teröre alet olmaktadır.» Görülüyor ki, artık bu ülkede iç güvenliğin baş sorumlularından Sayın İçişleri Bakanının oğlu dahi kendi güvenliği açısından kuşku duymaktadır. Sayın milletvekilleri, bu parselli hükümet politikasının Türk milletine getirdiği kandır, göz yaşdır, terördür. Demirel, millet karşısına çıkıyor, «Biz hükümette kaldıkça hiçbir şeye zam yok, seçimlerden sonra hiçbir şeyde pahalılık olmayacaktır; bunda kararlıyız, Türk tüketicisini ezdirmeyeceğiz, seçimler sonrasında hiçbir şeye zam olmayacak, muhalefetin iddialarına bakmayınız» diyor. Bir süre sonra basın toplantısı yapıyor, «OPEC % 10 zam yapsa da gaz fiyatları artmayacak, akaryakıtın tümü için söz veriyorum, Türkiye'de akaryakıt fiyatları artmayacak» diyor. Bu sözleri söyleyen Başbakan Sayın Demirel, İkinci Cephe Hükümetini kurar kurmaz ne yapıyor, Türk Milleti karşısında verdiği bu sözü tutuyor mu? Hayır, hemen zamlar başlıyor. Bir devlet adamı, hele bir başbakan hangi koşullar altında olursa olsun hiçbir zaman yalan söylememelidir. Her zaman korunması gerek devlet adamlığı kişiliği, bir şark kurnazlığıyla tahrir

ettirilmemelidir. Ne acıdır ki, bizde bu işler olağan görülmekte, tersi devlet adamlığı sanılmaktadır. Onun içindir ki, bu düzeyde bir politika halk gözünde gittikçe çirkinleşmektedir. Sayın milletvekilleri, istikrar tedbirleri adı altın da halkı ezen, yaşamı çekilmez hale getiren ateşten gömlek pahalılığı zam paketleri olarak bir bir yürürlüğe koyan bu Hükümettir; gaza, petrole % 100' ün üstünde zam getiren bu Hükümettir; iğneden ipliğe kadar her şey bu Hükümet döneminde ateş pahası olmuştur; çünkü Başbakan Demirel dün söylediğinin bugün tersini yapmıştır; çünkü ona göre dün dündür, bugün de bugündür. Ekonomide açtığı yaraları zamanında tedavi edecek yerde, seçime kadar bir ölçüde olsun saklayabilmek uğrunda büsbütün derinleştirmiştir. Seçimlerden sonra da bu sorumsuzluğunun acısını millete çektirmiştir. Sayın milletvekilleri, bu Hükümet kendi içinde tutarsızdır; bir Bakanlar Kurulunda olması gereken ortak sorumluluk anlayışından yoksundur; hükümet kanatları devleti kendi aralarında parselleme ve işgal etme çabasıındadırlar. Hükümetin bir kanadı diyor ki, «İktidarın yolu okullardan geçer. Demokrat Parti ve Adalet Partisi hükümet oldular; ancak iktidar olamadılar. Biz okullarda ve devlet dairelerinde kendi kadromuzu yerleştirdik.» Bu nedenledir ki, Gümrük ve Tekel Bakanlığında hızlı bir kadrolaşma hareketine girilmiştir. Bu Bakanlıkta yapılan atamalarda göreve getirilen kişilerin uzmanlık alanları değil, taşıdıkları ideoloji ana rol oynamıştır. Tekel Genel Müdürlüğü Danışmanlığına, öğrenci olaylarında silah taşımaktan sanık 20 yaşındaki bir militanın getirilmesi ise, Devleti işgalde kararlı olanların cüretlerini hangi noktaya kadar vardırabildiklerini göstermektedir. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığında ise, tepeden başlayıp tabana kadar inen, âdeta bir yıldırım hareketi uygulanmıştır. 24 yıl hüküm giyen bir kişi bile bu Bakanlıkta sorumlu mevkie getirilebilmiştir. Tarış, Çukobirlik, Fiskobirlik, Çaykur gibi kuruluşlar dahi belirli bir ideolojinin militanlığını yapanların kaleleri haline sokulmuştur. Bugün 27-28 yaşlarındaki gençler tüm tecrübesizliklerine karşın müsteşar yapılmaktadır.

Bizzat MHP Genel Başkanı tarafından MHP il başkanlığına gönderilen bir yazıda 300 partili gencin ismi verildiği takdirde derhal işe yerleştirileceği belirtilmiştir. Yapılan ortaklık değil, ortaklığa hıyanettir; Milliyetçilik değil, Milliyetçiliğe karşı olmaktır. Bu sözü burada, sayın Milliyetçi Hareket Partisinin Grup sözcüsü söylediler. Arkadaşımıza söylüyorum, bu sözü biz söylemiyoruz; Adalet Partisinin İzmir İl Başkanı söylüyor. Onun için burada söylediğiniz söz bize değil, ona cevap olacaktır. Bu sözler böylece sıralanabilir. Ama biz bu konudaki örneklerimizi, daha çok gensoru gündeme alındıktan sonraki müzakerelere bırakıyoruz. İktidarın diğer kanadı MSP'nin elinde bulunan bakanlıklarda, özellikle Sanayi ve Teknoloji Bakanlığındaki durum ise artık kamuoyu içinde hiç bir gizli yan taşımamaktadır. Bu Bakanlığa, AP'li milletvekillerinin bir sorunu izlemek için girebilmeleri büyük başarı sayılmalıdır. Çünkü bu partiler, bakanlıklarını resmen militan ve partili kadrolarıyla işgal etmişlerdir. Bu durumun mağdurları arasında AP'liler de

vardır. Fakat, baş sorumlusu bizzat Adalet Partisi Genel Başkanıdır. Devletimizin saygınlığını, dış güvenliğini, hayati yararlarını, can ve mal güvenliğini tehlikeye düşüren, Millî bütünlüğü sarsan, ekonomik bunalımı her gün biraz daha koyulaştıran böyle bir yönetim tarzı elbette ki sürüp gidemez. Bu gidişe dur demek gerekmektedir. Bunu kim diyecektir? Elbette ki bu Yüce Meclise, millet iradesiyle gelmiş, bu kürsüden halkın mutluluğu, Devletin bağımsızlığı, vatanın ve milletin bütünlüğü için yemin etmiş milletvekilleri diyecektir. Milletvekillerinin gözleri önünde Türk Devleti tahrip edilmeye başlanırsa, Millî bütünlüğümüz tehlikeye düşerse, can ve mal güvenliği kalmazsa, ulusal çıkarlarımızı koruyacak muktedir bir hükümet değil, kendi parti ve özel çıkarlarını düşünen, militanlarını eş, dost ve yaranı kayıran bir deferatif hükümet biçimi, her gün bir kıyımın, her gün elem verici ve kahredici bir sorunun yaratıcısı olursa, bu iktidara destek veren milletvekilleri kapı-kulluğu mu yapacak? Hayır, hayır, elbette ki hayır. Bu gidişe dur demek için hiç bir çıkar düşünmeden vatan ve millet tutkusuyla hareket ederek onurlu ve soylu tavrı ortaya koyanları, «Bu hükümet gitmelidir» diyenleri, tarih ancak demokrasi adına kutlayacaktır Sayın milletvekilleri, Devleti parselleyen bu federatif kuruluşta ortaya çıkan iç çelişkiler, Devlet olarak itibarımızı zedelemektedir. Hükümette Başbakanın söylediğinin tersini Ekonomik Kurul Başkanı olan Başbakan Yardımcısı söylemektedir. Dış politikanın en önemli iç sorunlara ve yabancı devletlerde ya da uluslararası kuruluşlarla yapılan müzakerelere kadar hiç bir konuda Devleti yıpratıcı davranışlardan vazgeçilmemektedir. Uluslararası Para Fonu Heyetiyle müzakerelerin yapıldığı bir sırada Sayın Maliye Bakanı, Uluslararası Para Fonu Heyetinin «konsültasyon heyeti» olduğunu söylüyor, Sayın Erbakan, «Böyle Dünya Bankasıymış, Avrupa Kredi Müesseseleriymiş, onlar birtakım hususları Türkiye'ye dikte edecekler, biz bunların hiç birini kabul etmeyiz» diyor ve arkasından kendisinin de bulunduğu Hükümet kararıyla Türk Parasının değeri düşürülüyor. MHP'li Devlet Bakanı Sayın Somuncuoğlu, «Devalüasyon isteyenlerin sorumsuz kişiler olduğunu, bunu isteyenleri esefle karşıladığını» söylüyor, MHP'li Başbakan Yardımcısı Türkeş ise, «Kur ayarlaması Bakanlar Kurulunda görüşülmüş ve bütün bakanlar böyle bir ayarlamamanın zaruri olduğunu söylemişlerdir, Bakanlar Kurulunda görüş birliğine varılmıştır» diyor. MSP'li Başbakan Yardımcısı Erbakan ise, Ekonomik Kurul Başkanı olarak birinci derecede sorumlu olması gereken kur ayarlaması gibi ciddi bir konuda «Ne düşündü, ne için yaptı, gidiniz Maliye Bakanına sorunuz» diyor. Sorumsuzluk burada kalmıyor. İkinci bir kur ayarlaması üzerine Maliye Bakanından bilgi isteyen gazetelere de Maliye Bakanı «Gidin Merkez Bankasına sorun» diyor. Daha sonra 1978 yılı Bütçesiyle ilgili olarak 1 Aralık 1977 günü gazetecilere açıklama yaparken, ağır sanayi projelerinin finansmanı hakkındaki bir soruya da Sayın Maliye Bakanı «Onu Sayın Erbakan'a sorun» diyecektir. Hükümetin kanatları arasındaki bu çelişkiler, koleranın yaygın olup olmamasından tutun da kalkınma hızına kadar varmaktadır. Sayın

milletvekilleri, Başbakan Demirel, «Kalkınma ciddi bir iştir. Hayal âleminde lafla ve kartonla yapılmaz. MSP'nin yapabileceği bir iş değildir, bu. Plân fikrinden, kaynak fikrinden, denge fikrinden yoksun bir zihniyet ülkeye bir şey kazandırmaz, onları israf eder. MSP'nin karışık ve şekilsiz zihniyeti, ancak, ülkeye zaman kaybettirir» diyor; sonra plân, kaynak, denge fikrinden yoksun olduğunu iddia ettiği zihniyete bu sorunları terk ve teslim ediyor. Bu sözler, değerli arkadaşlarım, siyasî rekabet şartları içerisinde, «Adalet Partisinin sadece Coca-Cola ve makarna fabrikası kurduğu» iddialarına, ya da «Carter'in karşısında masaya yumruk vurmaya değil, o yusuvarlak gövdenle sadece fıldır fıldır takla atmaya; ne olur beni Türkiye'de koru, demeye gittin» tarzındaki devlet hesabına elem verici sözlerle cevap olarak söylenmiş olsa bile; dış ödemeler ve bütçe bakımından bugün Türkiye'nin hangi ölçüde ciddiyetsizliğe sürüklendiği açıktır. Koalisyon ortaklarının bu tarzdaki davranışları dış politika alanına da yansımıştır değerli arkadaşlarım. Sayın Çağlayangil'in Mısır gezisi için Sayın Başbakan ve Dışişleri Bakan Vekili «Bu ziyaret Resmîdir; Dışişleri Bakanı Türkiye'yi temsilen Mısır'a gitmiştir» derken, aynı Hükümetin MSP'li bir Bakanı bu ziyaretin Hükümetin takip ettiği politikaya ters düştüğünü, bu ziyaretin Hükümet kararıyla ve Hükümeti temsilen yapılmadığı, Dışişleri Bakanının özel bir gezisi olduğunun bilinmesi gerektiğini ilan etmiştir. Bu ziyaret konusunda MHP'li Başbakan Yardımcısı zamanı uygunsuz bulmuş, AP'li bir Bakan dahi demeç vermek gereğini duymuştur. AP'li Bakan, bu ziyaretin kendisi için şaşırtıcı olduğunu, Ortadoğu'daki önemli siyasî gelişmelerin bugüne kadar Bakanlar Kurulunda görüşülmemiş ve değerlendirilmemiş bulunduğunu, böyle zaruri olmayan bir Resmî ziyaretin Millî politikamız bakımından sakıncalar doğurduğunu söylemiştir. Bir başka MSP'li Bakan ise, «Çağlayangil'in Mısır'a turist gibi gittiğini, kararı imza etmeyerek İspatlayacağız» demek suretiyle en ciddi dış politika konularında bile Hükümetin ne ölçüde ciddiyetten uzak ve tutarsız olduğunu bir kez daha sergilemiştir. Sayın milletvekilleri, bu Hükümetin her konuda ve kendi içinde tutarlı olmadığını gösteren örnekler alabildiğine artırılabilir. Ne var ki, gensoru açılmasına karar verilirse o müzakerelerde söyleyeceğimiz çok daha sözler olacaktır. Pahalılık, partizanlık, devleti bölüşme çabaları, ekonomik bunalım ve döviz açığı gibi anarşi ve şiddet eylemleri de tırmanma halindedir. Can güvenliğinin her gün biraz daha ortadan kalktığı, ana babaların çocuklarını okullara huzur içerisinde gönderemedikleri, şiddet eylemlerinin her gün biraz daha kanlı hale dönüştüğü bir ortamın sürüp gitmesi, hukuk devletine ve demokratik rejime gerçekten inananların katlanacağı bir durum değildir. Sayın milletvekilleri, nereden gelirse gelsin ve kime karşı işletilirse işlensin, her türlü şiddet hareketinin, her türlü saldırının, tehdidin, cinayetin karşısına tarafsız şekilde devlet güçleriyle meşru ve yasal olarak çıkmak yöntemini bu hükümet anlamış görünmemektedir. Gerçekte fazla söz söylemeye de gerek yoktur. Bu Hükümetin her yanı bir sorundur, her kararı ve kararsızlığı Türkiye için bir

talihsizliktir. Türkiye'nin bugünkü manzarasına bakınız. Görünen bu vahşet karşısında yüreği bu ulus, bu ülke için çarpan her insan, bu Hükümet için yargısını söylemektedir. Bu Hükümet başımızda bir gün daha kalmamalıdır. Sayın milletvekilleri, Gensoru önergesinin gündeme alınması için Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olumlu oy verecektir. Çünkü, bunu Devletin ve rejimin geleceğinin tehlikeye düşmemesi ve her alandaki bunalımın büsbütün koyulaşmaması için, yerine getirilmesi lazım gelen bir büyük görev, bir büyük yurt görevi saymaktadır.”

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Hayrettin Uysal (Sakarya)’dan sonra Bakanlar Kurulu adına Başbakan Süleyman Demirel (Isparta) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:⁷⁴

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin sayın üyeleri; hepinizi saygı ile selamlıyorum. Bugün, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının en önemli bir maddesi Millet Meclisi tarafından işletilmektedir. 89 uncu madde; Türkiye Cumhuriyetinde iktidarların değişmesini medeni usuller içerisine bağlayan en önemli bir müeyyideyi getirmektedir. Gensoru önergesi verilmiştir, bu gensoru önergesi üzerinde müzakereler cereyan ediyor. Hemen üzümlere ifade edeyim ki, 20 dakika gibi bir müddet içerisinde, bu kadar ağır ithamların cevaplandırılmasını sığdırmayı üstelemekte insafsızlık ve haksızlık vardır. Savunma hakkı aziz bir haktır. İtham, iddia, isnat daima kolaydır. İtham, iddia ve isnat karşısında kalana savunma hakkı tanınmazsa, o zulüm olur, onun adına zulüm derler. Savunma hakkını kullanmamız elimizden alınmamalı idi. Şimdi neler söylendi burada? Bunlar, yeni de söyleniyor değil. Bunlar, aylardır söyleniyor, yıllardır söyleniyor; ama bir defa daha söyleniyor, bir defa daha cevaplandırılıp, bu Meclisin zabıtlarına geçmesi lazımdır. Hükümetler gelir, hükümetler gider. Bugün hükümet biz olur, yarın başka birisi olur ve bunların hepsi Cumhuriyet hükümeti olur ve bunların kaderini millet tayin eder ve onun mümessili olan Millet Meclisi tayin eder. Evvela, bence, burada bir medeni geleneği yerleştirmemizde zaruret vardır ve gerçekten Anayasanın 89 uncu maddesini işletirken, böyle bir aceleye getirip, 89 uncu maddenin son fıkrasındaki aranan şeyi bir gün evvel aramak gibi bir duruma girmek yerine, meselenin hakkını vererek bu zeminde tartışmasını yapmak lazımdır. Şimdi, bu Gensoru önergesinin açılması lazımdır ve biraz sonra kararınızla umuyorum ki, bu Gensoru önergesi kabul olunacak, daha doğrusu Gensorunun açılması kabul olunacaktır. Önergenin kabulünü o anlamda söylüyorum, içindeki iddiaların kabulü anlamında söylemiyorum, önergeyi kabul edenler, Gensorunun açılmasını kabul etmiş olacaklardır. Bunun hakkında söyleyeceklerimiz olacaktır, gayet tabii. Önergenin içerisinde 34 tane iddia vardır ki, fevkalade ağır iddialardır. Sadece bu iddialar bugünkü Cumhuriyet Hükümetine yöneltilmiş iddialar da değildir, Devlete yöneltilmiş iddialar vardır bunun içerisinde, rejime

⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, a.g.e, ss. 620-624

yöneltirilmiş iddialar vardır. Binaenaleyh, geliniz bu önergeyi, yani Gensorunun açılmasını kabul ettikten sonra 20 dakika içerisinde Hükümeti sıkıştırmaya kalkmayın. İddialarınız, isnatlarınız, ithamlarınız hakkında güveniniz varsa, cevabından endişe etmeyin, cevabını alın. Ben bu hususu kaydettikten sonra bizatihi önerge ile ilgili iddialara gayet kısa temas edeceğim. 20 dakikanın içerisinde böyle koşarak birçok şeyi sığdırmak mümkün değildir. Hele bunların ipe sapa gelmez veya gelir diye düşünmeden bir tasnif yapmadan söylensin, atılsın, iz bırakır anlamında bir yol tutularak yapılması halinde bununla yarışmak mümkün değildir. Onun içindir ki, benim huzurunuzda söyleyeceğim şey şudur; bize kendimizi savunma fırsatını veriniz, Yüce Meclisin önünde söyleyeceklerimiz vardır, bizi bu imkândan mahrum bırakmayınız. Bunu söylerken de sadece Türk demokrasisinin sağlıklılığını, işlerliğini ortaya koymakta yarar olduğu düşüncesinde olduğumuz için bunu söylüyoruz, tazallüm hali içinde değiliz. Değerli milletvekilleri, burada söylenmiş şeylere teker teker cevap vermeye kalksam, bunların onda birine, yirmide birine cevap vermeye zamanım yetmez. Ama, şunu ifade edeyim ki, bu Hükümet bugünkü görev başında bulunan Cumhuriyet Hükümeti bir koalisyon hükümetidir; 5 Haziran 1977 seçimleri sonrasında başka bir hükümet güvenoyu alamadığı için kurulmuştur. Yani başka bir hükümet kurulmuş, huzurunuzda gelmiş, güvenoyu alamamıştır. Güvenoyu alamayacağı önceden belli olan bir hükümet kurulmuş, huzurunuzda getirilebilmiştir. Ama bu Hükümet, güvenoyu alacağı önceden belli olarak kurulmuş ve huzurunuzda gelmiş ve sizlerin güveninize mazhar olmuştur. Aradan beş ay geçmiştir mahkeme kadiya mülk değildir, hükümetler gelir, hükümetler gider, yeter ki kaideler işlesin; yeter ki bu zemin işlesin. Şimdi söyleyeceğim şey şudur: Bu Hükümetin henüz görev süresi beş ayı doldurmamıştır. Burada öyle iddialar var ki, bu iddialar beş sene tek başına iktidar olsa bile bir hükümete yöneltilebilecek cinsten iddialar değildir. Yani bu iddiaların aslında doğru olmadığı; 4,5 ay gibi, beş aya yakın bir süre içinde bu iddiaların gerçekleştirilmesine hak verecek birtakım hareketleri yapmanın imkân dâhilinde olmadığından doğmaktadır. Cumhuriyet Halk Partisi bu iddiaları 5 Haziran 1977 seçimleri öncesinde; meydan meydan, kürsü kürsü, mikrofon mikrofon söyledi, geliyor. Bu iddiaların tümünü söyledi. Teker teker bunları saymakta fayda görmüyorum, tümünü söyledi. Bu iddiaları millet kabullendi mi? Bu iddiaları millet kabullenseydi, bunlar ağır iddialardır, millet bunları kabullenseydi o zaman Cumhuriyet Halk Partisinin tek başına iktidar olması lazımdı. Cumhuriyet Halk Partisi tek başına iktidar olmamıştır; ama sayısal eksikliğini, siyasal eksiklikle tamamlamaya kalkmış, mahcup olmuş, oturmuştur. Şimdi, peki 5 Haziran'dan sonra ne oldu? 11 Aralık 1977'de seçimler yapıldı. 11 Aralık'ta da Cumhuriyet Halk Partisi bütün bu iddialarının meydan meydan, kürsü kürsü, mikrofon mikrofon tekrarladı ve hatta ilan etti ki «11 Aralık bir referandumdur.» Neyin referandumudur? «Bu Hükümetin düşmesinin referandumudur.» Biz o zaman sorduk; «Nasıl olacak bu? Bu seçimlerle

milletvekili seçilmeyecek, Cumhuriyet Senatosu üyesi seçilmeyecek.» Yani Meclislerin kompozisyonunu değiştiren seçimler değildir bu. Nasıl olacaktır? Bu seçimler neticesinde Cumhuriyet Halk Partisi faraza % 50'nin üstünde oy bile alsa, tek başına nasıl iktidara gelecektir? Bu sualimiz askıda kalmıştır; cevapsız kalmıştır. Şimdi buradan Cumhuriyet Halk Partisinin Grup Sözcüsü bunu biraz cevaplandırabileceği bir savunma içerisinde göründü; itham içerisinde değil. Burada bir savunma içerisinde Cumhuriyet Halk Partisinin Sözcüsü. Değerli milletvekilleri, 11 Aralık seçimlerinin neticesi malumdur. Bu 11 Aralık seçimlerinde bugün Hükümeti teşkil eden partiler, üç partinin oyları bir kere % 50'nin üstünde çıkmıştır, genel meclis seçiminde. Binaenaleyh eğer bu referandumsa, halkın bu Hükümeti tutmadığı, halkın bu Hükümeti benimsemediği, bu Hükümetin bir gün dahi kalmaması lazım geldiği şeklindeki iddialar şahsi, indi, keyfi, kasti olmaktan ileri geçmez. Bu yargıyı kimin adına veriyorsunuz? 11 Aralıktan bugün 27 Aralığa kadar 16 gün geçmiş. 11 Aralık öncesinde her yerde bağırılmışsınız, söylemişsiniz, «bu bir referandumdur» demişsiniz. Referandumsa bu Hükümet taltif görmüştür, bir. İkincisi; 5 Haziran tarihinde yapılmış bulunan seçimlerde yine bu Hükümetin arkasındaki üç partinin oy oranı % 50'nin üstündedir. 5 Hazirandan 11 Aralığa kadar geçen altı aya yakın süre içerisinde fevkalade namüsaait şartlara rağmen, her türlü kötölemelere muhatap olmuş bulunmamıza rağmen, bu üç partinin oylarının yekûnunda daha doğrusu nispet olarak söylüyorum -hissedilir değişme meydana gelmemiştir. Aşağı yukarı vatandaş, fikrine, bu fikri temsil edenlere sahip çıkmıştır. Şimdi, bunlardan sonra demek istediğim şey şudur: Bu Gensoru önergesini niye getirdiniz diye size sormuyorum. Bu Gensoru önergesini niye getirdiğinizi çok iyi biliyorum. Bu Gensoru önergesiyle, siz, birtakım yanlışları düzeltme hevesinde falan değilsiniz. Bu Gensoru önergesi bir «Suyumu bulandırdın» önergesidir. Yani, sen git, ben geleyim önergesidir; bu önerge budur. Değerli milletvekilleri, uzun lafın kisası budur. Şimdi, aslında söylemek istediğim şey şudur: Böyle bir önerge, farz ediniz ki böyle bir önerge sonunda Hükümet Meclislerden güvenoyu alamadı, güvensizlik oyu aldı; daha doğrusu bu halde güvenoyu söz konusu değil, güvensizlik oyu söz konusu; farz ediniz ki güvensizlik oyu aldı. Bunda itibar kırıcı hiçbir şey yoktur; ama şimdi bunun yerine hangi model hükümet gelecektir? Bunun yerine gelecek model hükümetin tabandaki dayanağı ne olacaktır? Burada bunca kötölemelere maruz tuttuğunuz, bunca ithamlara, bunca tahkirlere, bunca tezyiflere maruz tuttuğunuz, insafsızca maruz tuttuğunuz Hükümet, Cumhuriyet Hükümetidir ve aslında istediğiniz kadar tenkit yapın, aslında bizim müsaademize de tabi değil; kim isterse yapsın, bizim savunduğumuz sistem bu; biz bu sistemi savunuyoruz. Tenkit, herkes her şeyi söyleyebilsin; ama fazilete, şereflere dil uzatılmasın istiyoruz. Hele bu kürsüde bunları gayet medeni ölçüler içinde başarmaya mecburuz, diyoruz. Tenkit ettiğiniz bu Hükümet geçen, beş ay zarfında da önemli ve büyük hizmetler görmüştür. Nitekim siz burada bu Hükümetin bir icraatını tenkit

etmiyorsunuz. Yaptığınız iş; «O, ona demiş ki, bu, buna demiş ki; o, orada şöyle etmiş ki; bu, burada böyle etmiş ki» den ileri geçmiyor. Ana Muhalefet Partisinin Sözcüsü bu Hükümeti düşürmek için buraya gelmiş, söylediği şey bu. Şunlara bakın : «Bu bakan o bakana demiş ki; o öyle etmiş ki» demekle, etmekle devletler, hükümetler idare edilmiyor. Bunun bir icraatı var, bunun bir icraatı var. Gensoru önergesinin içerisinde, «Efendim, bu Hükümet plân bile yapamamış» deniyor. Plân, Bütçe Komisyonunun önünde duruyor. 30 Kasım akşamı verilmiştir. «Bütçe yapamamış...» 260 milyarlık bir bütçe, Bütçe Komisyonunun önünde duruyor. Peki bu Hükümet bu kadar tutarsızmış da, Devletin en zor meselelerini, plânını, bütçesini 5 ay içerisinde derlemiş toparlamış nasıl etmiş de getirmiş Komisyonun önüne koymuş? Bu Hükümet 20'ye yakın tarım ürününün taban fiyatlarını tespit etmiş. Bu Hükümet 8 Eylül günü, memlekette, istikrar tedbirleri olarak bir seri tedbirleri ilan etmiş. Bunlardan hiç söz yok; ama burada zihinleri çelme, bir fitneyi yeşertme, onu ona, onu ona düşürme, hatta dinleyene, hangi fikirde olursa olsun, «Yahu bu söylenenlerde o kadar yadırganacak şeyler değil» dedirtmek için özel bir taktik konmuştur; ama Devlet demagoji ile yürümez, açıklıkla söylüyorum. Aslında bu bir şekli gensorudur, şekli gensoru. Hükümetler, sokaklarda, balkonlardan nutuk vererek, beyanat yaparak ne kurulur, ne de gider. İşte biz, buna bir nihayet vermek için, bu gayri ciddi tutuma bir nihayet vermek için, 6 Haziran günü partisinin balkonuna çıkıp da, «Biz hükümet olduk» diyenlere, «Hükümet olduğunun ilanının yeri orası değildir, burasıdır» veyahut da meydan meydan dolaşıp, Belediye seçimlerinde biz hükümetiz Hükümetin üstünde bir hükümet kurmaya kalkanlara, mevcut Hükümetin üstüne bir hükümet kurmaya kalkanlara «89 uncu maddeyi niye işletmiyorsunuz? dedik. Gelin onu işletin de, tartışmayı bu zemine çekelim. Değerli milletvekilleri, gayet açıklıkla söylüyorum, tartışmanın bu zeminde kalınmasında sayılamayacak kadar faydalar var, çok büyük faydalar var. Daha doğrusu tartışmanın bu zeminden başlatılmasında, sonra ne yere götürürseniz götürün ama bu zemin boş kalmamalıdır bu zeminde yapılmasında faydalar görüyorum. Gerçekten bu Gensoru sonunda, şayet Meclisimizin bu Gensoruyu açmasına kararı olur da daha sonra Hükümet güvensizlik oyu ile karşı karşıya kalırsa, ondan sonra bunalım doğacaktır. Binaenaleyh, bu Gensoru bir bunalım gensorusudur. Yani bir bunalım meydana getirme gensorusudur ve Türkiye'nin ne olacağını söylüyoruz; Türkiye'nin böylesine icat edilmiş bir bunalımın içerisinde de çıkabileceğini, çıkması lâzım geldiğini, kısa zamanda çıkması lazım geldiğini hiç kimse en ufak bir tereddütle karşılamasın. Çünkü, meşru zeminlerde kalındığı sürece çareler tükenmiş değildir. Mutlaka çare bulunur. Yalnız bunalımın uzayıp gitmesi halinde memleketin çok büyük zararlar göreceğini burada söylemeyi faydalı sayıyorum. Değerli milletvekilleri, iddialar var: Memleketin kalkınması engellenmiş, dış politikasında, dış ilişkilerinde memleketin zararlı birtakım durumlara düşmesi gibi haller meydana gelmiş, savunmasında birtakım tedbirler alınamamış, anarşi,

terör hareketlerinde birtakım ileri hamleler meydana gelmiş ve bunun gibi alt alta dizilen birçok iddialar vardır. Arz ettiğim gibi, bu iddiaların hiçbirisi, daha doğrusu bu iddiaların mesnedindeki bulunan konuların hiçbirisi, hiç olmazsa ana konular olarak söylüyorum; hükümetlerin meselesi olmaktan önce, ülkenin meselesi olmaktan öteye geçmez. Yani döviz darboğazı. Türkiye'nin önünde bir döviz darboğazı vardır. Ülkenin önünde bir döviz darboğazı vardır, ülkenin kalkınması durmuş falan değildir. Ülkenin önünde kanun, nizam hâkimiyeti diye bir konu vardır. Ülkenin önünde birçok sıkıntılar vardır. Bunları bu Hükümet giderse, falanca hükümet gelirse ortadan kalkar saymak ve tedbirlerinin sadece bundan ibaret olduğunu sanmak, sadece dalalettir, gaflettir. Çünkü bu tedbirler, «Efendim Kıbrıs meselesi hal olmamış...» Açıklıkla soruyorum: Ana muhalefet Partisi Hükümete hazır olurken, Meclisin önüne bu gensoru dolayısıyla gelip, Kıbrıs meselesinin nasıl hallolacağını söylemesi lâzım gelir. Ne yapılması lazım ki, Kıbrıs meselesi hallolsun. «Hele bir hükümet olalım da sonra düşünerüz» demek bir şey ifade etmez. Şayet Kıbrıs meselesinin nasıl hallolacağı hakkında fikri varsa ve hal olmadı diye bizi tenkit ediyorsa, nasıl hal olacağını gelip, ne gün yapılacaksa bu gensorunun mabadi o zaman söylemesi lâzımdır. Aslında dış politika meselelerinde, geçen 150 gün zarfında Türkiye'nin zararına bir şey olmamıştır; aksine yararına birçok şeyler olmuştur; ama bunları söylemek imkânını bana vermiyorsunuz ki... Sayın Başkan, şimdi bana yarım dakikanı kaldı diyecek. Değerli milletvekilleri, geliniz bu Gensorunun açılmasına karar veriniz ve bu iddiaları bu zeminde, bizim delillerimizle nasıl çürüteceğimizi görünüz. Bunlar büyük meselelerdir, ülkenin bu büyük meselelerinin aslında ne bulunduğunu biz söyleyelim, inanın, inanmayın sizin bileceğiniz iştir; ama bize söyleme fırsatını veriniz. Çünkü, bu bilgileri biz Devlet idaresinden kazandık geliyoruz, bunları Yüce Meclise aktarma imkânını bulalım. Türkiye bir hasta adam değildir. Türkiye'ye hasta adam demek bühândır, iftiradır; başkalarının ağzına yakışabilir ama bizim ağızımıza yakışması gereken bir şey değildir. Türkiye batan bir ülke de değildir. Geliniz Türkiye'nin bir hasta adam olmadığını, Türkiye'nin batan bir Türkiye olmadığını gösterelim ve Türkiye'nin ne olduğunu gösterelim. AP şuralarından Türkiye gelişen, ilerleyen ve büyüyen bir Türkiye'dir. Türkiye hürriyetçi demokrasiyi kendisine idare tarzı seçmiş ve bunu yürütmeye çalışan bir Türkiye'dir. Türkiye fukaralık, işsizlik, canilik ve çaresizliği yenmeye kararlı bir Türkiye'dir. Türkiye bütün hak ve menfaatlerine sahiptir. Görev başında bulunan Cumhuriyet Hükümeti, bütün hak ve menfaatleri bütün gücü ile çalışarak bu noktaya kadar getirmiştir. Türkiye'nin bütün kaynaklarını harekete geçirerek ve buna karşı bulabildiği imkânları da ekleyerek medeniyetçilik karşısında başarılı olmaya kararlıdır. Türkiye. Türkiye medeniyetin nimetlerini, refahı her vatandaşa, ülkemin her köşesinde yaymaya kararlı bir Türkiye'dir. Birlik, beraberlik ve bütünlüğünü mutlaka korumaya kararlı bir Türkiye'dir. Millî ve manevî değerlerine, geçmişine bağlı, geleceğine inançlıdır Türkiye'dir. Türkiye'nin hasta adam, Türkiye'nin batan bir Türkiye

ilanı Türkiye'nin geleceğine olan inancı sarsmaktadır. Onun içindir ki, burada yapacağımız tartışmanın sadece kendimizi savunma babında olmayıp, büyük Türkiye'yi, büyüyen Türkiye'yi, gelişen Türkiye'yi, ilerleyen Türkiye'yi ve Yüce Türk Milletinin ileri medeni memleketler seviyesine çıkartması için katlandığı fedakârlıkları sıralayalım ve Türkiye'ye «batan Türkiye», «hasta adam» demenin sadece bir bühtan ve iftiradan ileri bir şey olmadığını, Türk Milletinin kalkınma omurunu zedelediğini burada size gösterelim. Geliniz bizi bu imkândan mahrum bırakmayınız. Değerli milletvekilleri, açıklıkla ifade edelim ki, siz bizi Meclisin huzuruna çağırmadan, biz size söyledik; «çağırın gelelim» diye. Bunun hakkını veriniz. Alacağınız karar başımızın üstündedir. Milletimiz için, memleketimiz için hayırlı, uğurlu olmasını Cenâbı Allah'tan niyaz ederim. Hepinize saygılar sunuyorum.”

Görüşmeler bittikten sonra Başbakan Süleyman Demirel hakkında verilen gensoru önergesinin gündeme alınıp alınmaması oylanmış gündeme alınması 424 oyla kabul edilmiştir.⁷⁵

29.12.1977 günü 84 üncü birleşimde gündeme alınan gensoru önergesi hakkında içtüzüğün 70 inci maddesine göre, siyasî parti grupları adına birer üyeye, Hükümet adına bir üyeye, kişisel olarak da iki üyeye söz vereceğini ifade eden Başkan ilk söz hakkını CHP grubu adına Altan Öymen (Ankara)'e vermiştir. İlk sözü alan Altan Öymen de aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁷⁶

“Sayın Başkan, Sayın Arkadaşlar; Gensoru önergemiz geçen defa burada görüşüldüğü sırada Sayın Başbakan ve Adalet Partisi Genel Başkanı ve Adalet Partisinin Grup sözcüsü bu kürsüden İchtüzükte belirlenen sürelerden daha uzun süre konuşma arzusunu belirtmişler ve konuşmalarının büyük bir bölümünü bu konuya ayırmışlardır. Bunu büyük bir memnuniyetle saptamış bulunuyoruz. Meclisin önünde konuşmak, meseleleri Mecliste enine boyuna tartışmak, demokrasimiz açısından en sağlıklı yoldur. Meclisler, Parlamentolar zaten bunun için kurulmuştur; ülkenin sorunlarına burada çare aransın, kanun çıkarılmak gerektiriyorsa kanun çıkarılsın, Hükümetin kararlarını ve uygulamalarını denetlesin diye kurulmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu olarak biz, Meclisimiz bu görevlerini ne kadar fazla yerine getirirse bundan o kadar memnun oluruz. Bu Meclise 5 Haziran 1977 seçimleriyle seçilmiş milletvekilleri olarak uzun süreden beri duyduğumuz üzüntünün bir nedeni de, yaptığımız şikâyetlerin biri de, bir önemlisi de zaten Meclisimizin bu tartışma, konuşma ve hepsinden daha önemli olarak Hükümeti denetleme olanağını bulamamış olmasıdır. Bunun nedenleri üzerinde bir tartışmaya girmek istemiyoruz. Kamuoyu bu salonda değil konuşmak, değil tartışmak, «burada», sadece «burada» demekten ve bazen bu kürsünün etrafında iki defa dönmekten başka

⁷⁵ TBMM Tutanak Dergisi, a.g.e, s. 656

⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 2, B 84 (29 . 12 . 1977), ss. 49-53

hiç bir şey yapamadığımız günleri hatırlından çıkarmamıştır. Son iki birleşim içinde Sayın Hükümeti burada temmuz sonundan beri ilk defa görüyoruz. Beş aydan beri Hükümet burada sadece konuşmamak, Meclisi çalıştırmamak yolunda değil, burada aynı zamanda bulunmamak, fizik olarak da bulunmamak suretiyle Meclisimizin çalışmasına fırsat vermemiştir. Uzun sürelerden beri verilen uğraştan sonra, burada Meclis Başkanlık Divanı teşekkül ettikten ve komisyonlar kurulduktan sonra, sayın arkadaşlar, gene burada, araştırma önergeleri, sözlü soru önergeleri, kanun tasarıları görüşülmeye başladığı sırada da, Hükümet bu koltukları boş bırakmıştır. Bu koltuklar Hükümet orada temsil edilsin diye; Hükümet, Meclisin önünde hesap verecek durumda olduğunu belirtsin diye, Meclise karşı saygısını göstereyin diye konulmuştur oraya. Bu koltuklar orayı süs olsun, diye, salona ayrı bir renk katsın diye konulmamıştır. Hükümet, Başkanlık Divanının ve komisyonların teşekkülünden sonra dahi buraya teşrif etmemek suretiyle, bu konuşamama durumunu, burada tartışmama durumunu bizzat yaratmıştır. Aslında Hükümetin bu tutumu, üç başlı bir federasyon manzarasını bir kere de bir şekilde sergileyen bu tutumu şimdi bu sözleri söylemekle arkadaşlar, aranızdaki bazı arkadaşları rencide ediyor olmalısınız. Sayın arkadaşlarım, Meclislin dört buçuk aydan beri bu hakkını kullanmamaya, bu görevini yerine getirmemeye özen gösteren, burada konuşma görevimi, tartışma görevini yerine getirmemeye özel bir itina gösteren, hatta özelin de ötesinde, yeryüzünün demokratik parlamentolarında benzeri görülmemiş metotlar kullanarak itina gösteren bu Hükümet, Başkanlık Divanının kurulmasını, komisyonların seçilmesini aylarca engelleyerek, araştırma önergelerinin sözlü soruların, kanun tasarılarının görüşülmesine gelmeyerek, kendisine ayrılmış koltuklarda oturmayarak, bizi kendisini fizik olarak görme olanağından bile mahrum bırakarak özel bir itina gösteren bu Hükümet, şimdi birdenbire bu Gensoru önergesi vesilesiyle İktidarda kendisine tanınmış olan sürelerin üstünde konuşma merakına kapılıyorsa, bu fevkalade enteresandır. Başbakan Sayın Demirel bu isteğinin gerekçesi olarak Gensoru önergemizde kendisine göre bir tasnif yapmış; 34 iddia bulunduğunu öne sürüyor. Bu 34 iddiaya ayrı ayrı, teferruatıyla cevap verecekmiş. Sayın arkadaşlar, bu Gensoru önergesinde aslında anlatılmak istenilen şeyler o kadar komplike değildir; 34 yahut Grup Başkan vekilleri dün 35 saymışlar, 34'lük bir tasnif ile çok karışık bir halde mütalaa edilecek şeyler değildir. Gensoru Önergemizin özeti şudur: Siz Hükümet olarak uyum içinde değilsiniz. Biz, burada milletvekiliyiz. Onun için bize bir şeyler oluyor. Biz, burada bu Hükümetin çalışmalarını denetlemek durumunda olan kimseler değil miyiz? Türk milletinin temsilcisi olarak görevimiz bu değil midir? Hükümetin uyum içinde çalışıp çalışmadığını kontrol etmek değil midir görevimiz? Arkadaşlar, evvelki gün burada konuşan Adalet Partisinin Grup Sözcüsü Sayın Talât Asal arkadaşım, bizi «acelecilikle» itham etti. Şunu hemen belirtiyim ki arkadaşlarım, biz bu görüşmeler yapılırken aceleciyiz. Acelemiz var, çünkü bu akşam burada kimin kapısı çalınacak ve kim

elinde tabanca ile oraya girip, bütün şarjörlerini boşaltarak kimi vuracak, ondan endişeliyiz. Dün akşam televizyon yayını seyrettik. Şimdi, Gensoru Önergemizde belirttiğimiz noktalar zaten bunlardır. Biz, Gensoru önergemizde, bu Hükümetin Türkiye'de can güvenliğini sağlamadığını, devletlerin 'başlıca görevi olan, milattan öncesinden beri başlıca görevi olan Eflatun'un «Devlet» kitabı ortaya çıktığından beri başlıca görevi olan can güvenliğini sağlamak görevini bu Hükümetin yenine getirmediğinden şikayet ediyoruz. Gensoru önergesinde sebebini belirttik, bunun örneklerini veriyoruz. Şimdi, dün akşam televizyonu dinledik Kendi dosyalarımın hesabını verdim. Ben, sıkıyönetim zamanında verdim. Başka hesabı eritmesi gereken dosyalar varsa, onların sahipleri versin hesabını. Dün akşam televizyonun yayınlarında, Hacettepe Üniversitesi Profesörlerinden Doktor Erdoğan Sanalan'ın öldürülüşü haberi verildi.⁷⁷ Sayın arkadaşlarım, kimin vurduğu daha belli değil. Mesele de zaten o değil; vuruldu. Bunun arkasından, Sayın Cumhurbaşkanımız, Sayın Başbakana, Genel Sekreteri vasıtasıyla bir yazı gönderdi. Daha önce de, böyle bir yazıyı başka bir profesöre yapılan bir saldırı dolayısıyla yazdığım da hatırlatarak, olaydan duyduğu üzüntüyü ve endişeleri belirtti ve Hükümetten tedbir alınmasını istedi. Bunun arkasından, televizyon haberlerinde diğer siyasî partilerin, öteki grupların, üniversitelerin mesajları yayınlandı ve arkadan başka haberlere geçildi. Bu siyasî partilerin mesajları arasında, yaralananın ailesine geçmiş olsun telgrafı çekenlerin telgrafları arasında Hükümet kanatları partilerinden hiçbirinin sözcüsünü ve bu Hükümetin hiçbirinin yetkilisini bir mesaj verir halde işitemedik. Arkadaşlar, meselenin esası işte budur. Bir memlekette gece bir kapı çalınır, karşısına çıkan adamın üstüne silah boşaltılabilir ve bu silahı boşaltanlar paldır küldür, arkalarına bile bakarak, ellerini kollarını sallayarak oradan uzaklaşabiliyorsa, bu memleketin Hükümeti adına bir çift laf söylemek mecburiyeti vardır. Bu mecburiyeti yerine getirmezseniz ne olur? İşte böyle olur Türkiye'nin hali. Eğer Hükümet siyasî cinayetlere, siyasî sabotajlara tam bir kayıtsızlıkla, sanki hiçbir şey olmuyormuş gibi yahut tabii bir olay oluyormuş gibi, bir doğa olayı oluyormuş gibi bakıyorsa, tevekkülle bakıyorsa, sanki fırtınalı bir havada şimşek çakıyor, yıldırım düşüyor da ona bakıyormuş gibi bakıyorsa, o hükümet görevlerinin başlıcasını yapmıyor demektir ve asayiş olayları da, siyasî cinayetler, siyasî sabotajlar da böyle susularak, ses çıkarılmayarak önlenemez. Arkadaşlar, geçenlerde Fransa'da Paris'te Cezayirli Derneğin binasında bir gece bekçisi öldürüldü; bir gece bekçisi siyasî bir cinayete öldürüldü. Fransız basını 15 günden beri bu hadisenin akisleri ile meşgul oluyor. Hükümetin, demec

⁷⁷ Konuşmada öldürüldüğü belirtilen adı geçen Profesör Erdoğan Sanalan, o tarihte Doçent Doktor olan Yalçın Sanalan'dır. Kendisi Profesörlükten emekli olmuş ve halen hayattadır. Adı geçen "Erdoğan Sanalan" ise, o tarihlerde Dışişleri Bakanlığında meslek memurudur. Büyükelçilikten emekli, halen hayatta olan Erdoğan Sanalan yaralanan Doçent Yalçın Sanalan'ın ağabeyidir."(E.A.Yazarın Notu)

vermeyen, tedbir alındığını ilan etmeyen yetkilisi kalmadı. İtalya'da gene kasım aylarının sonlarında Bari de bir öğrenci öldürüldü. İtalya'da nerede ise hükümet düşecekti. Türkiye'de böyle, değil ayda bir, iki ayda bir siyasî olay, siyasî cinayet, her gün televizyon haber bültenlerinin sonunda, sanki hava raporu verilir gibi cinayet raporu verilmeye. Arkadaşlarını, şimdi size bakınız Ankara'da geçen bir olayla ilgili bir yazı okuyacağım; çok enteresandır, bakınız, dinleyin: 2.12.1977 günü saat 16.50 sıralarında Ankara Veteriner Fakültesi önünde otobüs beklemekte olan yaklaşık yüz kişilik bir öğrenci topluluğu üzerine bir taksiden yapılan yayılım ateşi ile ilgili olarak yapılmakta olan soruşturma sırasında olay sanıklarının tespitine çalışılırken, ateş edilen grup içinde bulunan birçok tanık, yayılım ateşi anında en az 25 kadar toplum polisinin fakülte kapısının içinde bulunduğunu, ateşi müteakip hemen birkaç metre mesafede dışarıda durakta düşen yaralıların yanına geldiklerinde; öğrencilerin, kendilerine ateş edenlerin kaçmakta olduğu taksiyi izlemelerini ısrarla söylemelerine rağmen «Kuvvetimiz yetmez» diyerek yerlerinden kıpırdamadıklarını, bu yüzden öğrencilerle tartıştıklarını ifade etmiş olmalarına ve olayın cereyan şekline ve sanıkların Aydınlikevler Samsun yolu kavşağından geçerek, Samsun yolu üzerindeki PTT binalarının hemen ilerisinde arabayı durdurup inerek, Telsizlerdeki blok apartmanlara doğru yaya olarak gittiklerinin anlaşılmasına nazaran toplum polislerinin bir tek Murat arabayı izlemeleri halinde sanıkları yakalamaları mümkün görülmüş, ancak bizce «bilinmeyen sebeplerle bunu yapmamış bulundukları tespit edildiğinden...» diye gidiyor. Altında Cumhuriyet Savcılığının imzası var. Şimdi, eğer 25 kişilik bir polis ekibi, önünde işlenen bir sabotajın sanıklarının peşinden gidemiyorsa, o memlekette hükümetin değil böyle yerinde oturması, değil böyle Meclisin önüne çıkmadan hiçbir şey olmamış gibi davranması; o hükümetin sadece bu sebepten istifade etmesi gerekirdi. Bizim siyasal neden dediğimiz budur. Bu siyasal nedenden, buna benzer siyasal nedenlerden, başka ülkelerde hükümetler kendiliğinden istifa ediyorlar. Orada durma olanağını kendilerinde görmüyorlar, orada durma hakkını kendilerinde görmüyorlar. Ülkemizdeyse Sayın Başkan, sayın arkadaşlar, sadece bu asayiş meselesinden ibaret değildir Hükümetin aczini gösteren olaylar. Ekonomik konuda uzun boylu konuşmaya gerek görmüyorum. Çarşıya pazara giden herkesin gözleri önündedir Türkiye'de fiyatların nasıl alabildiğine hızlandığı. Bu sadece, çarşıda pazarda görülen değil, aynı zamanda Devletin resmen açıkladığı rakamlardan da görülmekte, anlaşılmaktadır. Hayat pahalılığının % 41'in üstüne çıktığını, sonuncu ayda gösteren toptan eşya fiyatları endeksi, Ticaret Bakanlığının, Devlet İstatistik Enstitüsünün yayınları buradadır. Ekonomik alanın dışında, üniversitelerimizin hali meydandadır. Bütün gensoru önergesinde açıkladığımız noktaların, hepsi sonunda bir noktaya gelmektedir. Hükümet bir sebepten değil, birçok sebepten, ama hepsi bir araya geldiği zaman çıkan tablo dolayısıyla istifa etmek mecburiyetindeydi; istifa etmemiştir. Şimdi biz onun gensoru önergesi sonunda

vereceğimiz güvensizlik oyuyla yerinden ayrılmasını sağlamak için huzurundayız ve acelemiz, daha önce belirttiğimiz gibi, ondadır. Bu Hükümetten biran önce kurtulmanın bir ihtiyaç haline gelmesindendir. Bu Hükümetten kurtulma ihtiyacı arkadaşlar, bir başka bakımdan da önemlidir. Demin arz etmeye çalıştım; Türkiye’de günde 2-3 kişi ölüyor, bombalar patlıyor, herhangi bir açıklama yok. Yahut da bazen şöyle açıklamalar var «Asayiş sorunu hükümetlerle çözülmez. Hükümetler gider, hükümetler gelir, asayiş sorunu kalır. Ekonomik açıdan enerji meselesi var. «Enerji meselesi çözülmez. Hükümetlerin işi değildir. Döviz meselesi çözülmez. Hayat pahalılığı yine, yeni gelecek hükümetlerin de karşısındadır.» Arkadaşlar, böyle bir tevekkül hali içinde bulunmaya hükümetlerin hakkı yoktur. Hükümetler döviz meselesi karşısında da, ekonomik diğer sorunlar karşısında da, asayiş sorunları karşısında da «bunlar çözülmez» deyip, kenara atılmak değil, o olguların üstesinden gelmek mecburiyetindedirler; hiç olmazsa üstesinden gelecek inanç içinde bulunmak mecburiyetindedirler. Bu Hükümet bu inançtan da mahrumdur. Bütün bu arz ettiğim sebepler dolayısıyla bu Hükümete güvensizlik oyu verilmesini tasviplerinize arz ederim.”

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Altan Öymen (Ankara)’den sonra AP Grubu adına Talat Asal (İzmir) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁷⁸

“Sayın Başkan, sayın arkadaşlarım, kararlaştırılan gensoru önergesi için huzurunuzda bulunurken, Büyük Meclisin değerli üyelerine, Adalet Partisi Millet Meclisi Grubunun derin saygılarını sunarız. Hemen sözlerimin başında, Cumhuriyet Halk Partisi Millet Meclisi Grubu adına konuşan değerli arkadaşım Sayın Öymen’in 20 dakikalık müddet hususunda ileriye sürmüş olduğu mazereti, bir özrün ifadesi olarak takdirle karşılıyorum. Hiç şüphe yok ki, insan zekâsının en büyük bir eseri olan millet iradesine dayalı Parlamento, bir gensoru müessesesinden mahrum olsaydı, o, şatafatı olan bir bina ve içinde etiketi olan bir miktar insandan başka bir şey olamazdı. Hesap sorulmak, hesap verilmek, hesap alınmak için insan zekâsı bu müstesna müesseseye vücut vermiştir. Sizin uygulamaya koyduğunuz hal karşısında şu anda bu vücut, iktidar ihtirasınızın çılgınlıklarına «ben o değilim» avazeleri ile cevap veriyor, «ben hesap sorulmak, ben hesap verilmek, hesap alınmak içinim ve sadece sizin içinim, muhalefet içinim» diyor. Ama hesabın pusulasını, onun kalemini elinize veren biziz, hesabı vermek isteyen biziz, hesabı almak istemeyen, hesabı görmek istemeyen sizsiniz Yani siz, mütemerrit siyasî borçlusunuz. O halde bu müessesenin, Anayasanın 89 uncu maddesinde işi ne? O müesseseyi, maalesef Nasreddin Hoca’nın istiskal hikâyesine çevirdiniz. Bu müesseseyi, millet huzurunda hesaplaşarak iktidara giden yolları açık tutma müessesesi olmaktan çıkarttınız. Sizin yaptığınıza Hükümet kaçırımacılığı, iktidar talanı denilir. Niçin mi; bizim kalemi elinize verip yazdırdığımız bir önerge var. Maddelerseniz tam 34 madde. Bunu dışarıda

⁷⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 2, B 84 (29 . 12 . 1977), ss. 53-55

verseydiniz madde-i mahsusa tayini suretiyle hakaret fiilinden mahkûm olurdunuz. Her maddeye bir dakikada cevap verilse 30 dakika eder. Siz 20 dakikayı kafanızın mahpushanesinde hapsettiniz. Böyle bir hesabı ne Einstein, ne de insanı aya indiren Braun yapabiliirdi. Ama millet sizin hesabınızı görecektir. Ve 89uncu maddeyi tutukladığınız için mahkûmiyet ilanını size verecektir. Şimdiden söyleyeyim, şimdi söyleyelim, pişman olacaksınız. Diyelim ki şairin hayali içinde iktidar oldunuz; Danışma Kuruluna biz katılmadığımız takdirde siz, 20 dakikada hükümet programını bile okuyamayacaksınız, bütçenizi bile takdim edemeyeceksiniz; en kötüsü görüşemeyeceksiniz. Susan bir Parla-mentonun kapısını açıyorsunuz; böylece özgürlükçü demokrasi anlayışınızı sergiliyorsunuz. Daha yola çıkmaya heveslenirken, hem de hukuku yolun başında bırakıyorsunuz; yanınıza almaya çalıştıklarınızı nerede, nasıl, hangi şartlar altında ve yolun neresinde bırakacağınızı merak etmek gene de bize düşüyor. Değerli milletvekilleri, bizim zorumuzla verilen bu önerge, veriliş tarihi olan 22 Aralık'ın malı değildir. Bu, bu önerge, sirkeye dönüşmüş, yılanmış şarabın Boğaz otellerinde tekrar masaya konuluşudur. Hiçbir mahalli seçim referandum değildir sayın milletvekilleri, referandum niteliği taşımaz sayın milletvekilleri. Eğer böyle olsaydı, 1963'ten sonra, içinde Sayın Ecevit'in de bulunduğu Cumhuriyet Halk Partisi azınlık Hükümetinin, kendiliğinden hemen çekip gitmesi gerekirdi. Buna rağmen Cumhuriyet Halk Partisi 11 Aralık seçimlerine, gayri ciddi bir şekilde «referandum» demiştir. Bu itibarla, «Benim oğlum bina okur, döner döner gene okur» misali ile önergedeki itham, isnat, iftira ve karalamayı seçim süresince döne dolana haykırıştır. Böylece Cumhuriyet Halk Partisi bu iktidar hakkında millete gensoru önergesi vermiştir. Oranda asıl olan il genel meclisi seçimleri olduğuna göre, millet ne yapmıştır, ona bakalım: Cumhuriyet Halk Partisinin aldığı oy oranı % 42,1'dir; iktidar partilerinin aldığı oy oranı ise % 50,7'dir. Cumhuriyet Halk Partisi ile beraber olmayan ve Mecliste sandalyesi bulunan partilerin toplam oy oranı ise % 52,2'dir. Cumhuriyet Halk Partisinin referandum dediği şeyin sonucu işte budur. Öyle ise Cumhuriyet Halk Partisinin millete verdiği gensoru önergesini bizzat millet reddetmiştir. Millet'in bu önergeyi reddetmesi için daha dün Adalet Partisi saflarında alemin terini dökenlerin, solun iktidar olması için sevinç gözyaşlarını dökeceklerini sanmakta inanılmayacak müşkülât vardır. Zira müvekkil vekiline böyle bir yetki vermemiştir. Bilinmelidir ki, Cumhuriyet Halk Partisi her zaman olduğu gibi sandıktan alamadığını, şimdi de «Kumsaldaki ev» filminin son perdesini oynayarak kumsaldaki «Güneş Motel»'den almak istemektedir. Aziz arkadaşlarımız, Sayın Cumhuriyet Halk Partisinden hafızasının gözlerini maziye çevirmesini rica edeceğiz, bunu yapmak lütfünde bulunsunlar. 1957 seçimleri sonrasındır, Demokrat Partinin oy oranı % 53'ten % 48,5'a düşmüştür. Sayın Ecevit'in de içinde bulunduğu Cumhuriyet Halk Partisi feryadı figan halindedir. «Milletin % 50'sinden fazlasının oyunu almadın çekil» demektedir. Şimdi burayı noktalayıp devam edelim: 1975'teki iktidarda ise Adalet Partisinin % 29,8, Millî

Selâmet Partisinin % 11,8, Cumhuriyetçi Güven Partisi'nin % 5,3 ve Milliyetçi Hareket Partisinin ise % 3,4 oranında oyu vardır. Toplam oy oranı % 50,3'tür. Cumhuriyet Halk Partisi o zaman da hayır demiştir; şu zaman da hayır demiştir; bu zamanda da hayır demektedir. «Hayır, çekil de ben % 41,3 oranla iktidar olayım demektedir. Ne dersiniz? İşte Cumhuriyet Halk Partisi böyledir. Ev sahibi iken başka türlü konuşur; kiracı iken başka türlü konuşur. Bulandırıcın suyun pınarındaki berraklık da şudur: Cumhuriyet Halk Partisi, milletin hiçbir zaman kendisine vermediği iktidarı şimdi ihtimal hesapları içinde başka mahreçlerde aramaktadır, tıpkı bir zamanlar İsveç'te, Norveç'te Danimarka'da, Yugoslavya'da aradığı gibi. Cumhuriyet Halk Partililer, bizim sizden farkımız şudur: Biz inanırız ki, iktidarın mahreci millettir; biz iktidarı, biz Türkiye'nin istikbalini daima millet aradık, daima millette ararız. Sayın milletvekilleri, hiç şüphe yok ki, aziz Türk Milletinin daha dün şu reddedişi karşısında, tekevvün eden şu rakamlar ve lekeci dükkânından bile temizlenerek gelmesi mümkün olmayan şu elbisenin, şu hali muvacehesinde heves edilen hükümet nasıl bir hükümet olacaktır? Cumhuriyet Halk Partisinin tek parti hükümeti mi olacaktır? Hayır, mümkün değil. Millet çoğunluğu da tabanı olan bir hükümeti mi olacaktır? Hayır, mümkün değil. O halde bu Hükümet tabansız bir hükümet olacaktır. Millete karşı haksızlık yapıyorsunuz, milletin çoğunluğuna rağmen, millete rağmen, millete karşı haksızlık yapıyorsunuz. Millet için, millet çoğunluk iradesi için, bu heves, Cumhuriyet Halk Partisinin kursağında kalmalıdır. Bizim zorumuz da olsa, bu Gensoru önergesi aslında Anayasanın 89 uncu maddesinin amacına uygun bir gensoru önergesi değildir. Olsa idi Danışma Kuruluna girilirdi. Konuşma imkânı verilirdi. Olsa idi, zaman Cumhuriyet Halk Partisi limanına demirlenirdi, hesaplaşıldı. Olsaydı, bir yılbaşı eğlencesi Anayasaya tercih edilmezdi. Bu, bir tertip Hükümeti kurma hevesinin önergesidir ve yangından mal kaçırır gibi Hükümet kaçırmak için komplo siperinin arkasına gizleniştir. Böyle bir Hükümetle Türkiye'nin hiç bir meselesini çözmek, ülkenin hiç bir meselesinin üstünden gelmek mümkün olamaz, olamayacaktır. Aslında ve gerçekte bu Gensoru önergesi yeni bir Hükümet değişikliğine değil; bir Hükümet bunalımına, hatta hükümeteşizlik bunalımına açılan yolun kapısıdır ve Türkiye'yi buhrana sürüklemek için atılan adımdır. Bilinmeli ve inanılmalıdır ki, asıl önemlisi, önemli olanı, Türkiye'mizin bunalıma buhrana sürüklenmemesidir.

Sayın milletvekilleri, bilirsiniz ki, Parlamentoların aleniliği prensibi, her şeyin millet önünde cereyan etmesi düşüncesinden doğmuştur. «Kapalı kapıların arkasında bir şey olmasın» denilmiştir, önergedeki şu 34 maddelik ithamı biz cevaplasaydık; Cumhuriyet Halk Partisi delilleriyle her ithamı dile getirseydi; Hükümet de rakamlarla, vakıalarla, delillerle millet ve dünya huzurunda memleketin bir haritasını çizseydi, sonra Hükümeti düşürecekteniz düşürseydiniz ne olurdu, dünya mı batardı? Müdafaa hakkına mani olmakla konuşma imkânına engel olmakla, bir manada Parlamentonun aleniliği

prensibinin üzerine âdetiniz veçhile şal örttünüz. İşte bu noktada Sayın Ecevit'in şu sözleri kulaklarımızda çınlıyor : «Castro'nun, Che Guevera'nın, Ho Şi Minh'in, Mao Che Tung'un önünde kilitli kapılar vardı» diyor Sayın Ecevit. «Anahtarları devrimcilerin elindeydi. Elinde olmayan o kapıları aralamak için yüklenmek, kapıları kırmak gerekirdi» diyor Sayın Ecevit; «Biz de ise kapılar, kapalı değildir, tokmağını çevirince açılır» diyor Sayın Ecevit. Sayın Ecevit ve siz Cumhuriyet Halk Partililer; Castro'nun, Che Guvera'nın, Ho Şi Minh'in, Mao Che Tung'un kilitli kapılarını açtınız, ama verdiğiniz bu önergedeki tavrınızla, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin milletin çoğunluğunu temsil eden partilerin müdafaa hakkının, fikir özgürlüğünün kürsü hürriyetinin kapılarını kilitlediniz. Aziz arkadaşlarımız, şu durum karşısında, şu zaman karşısında bu önergedeki, ithamların neresini söyleyelim, neyini söyleyelim, nasıl söyleyelim? İşte elimizde önergeleri... Plân yok diyorlar. Bu plânı ben ölçtüm; boyu 27,5 santim, eni 20 santim, kalınlığı 9 santim... Sayın Uysal, Büyük Meclise takdim edilmiş bulunan bu kitabı, bu koskoca kitabı görmeye sizin gözlükleriniz yetmiyorsa, benimkileri de takdim edebilirim. Çiçero'yu, Sokrates'i, Robespierre'i rahmetli Hamdullah Suphi'yi getirmek mümkün olsaydı, onlar bile şu önerge karşısında bir şey söyleyemezlerdi, 20 dakikada bir müdafaa yapamazlardı. Biz ancak şunu söyleyebiliriz: Müdafaa hakkı, cevap hakkı vermediğinize göre, korkuyorsunuz, çünkü söyledikleriniz boştur, yazdıklarınız yalandır, dilimleriniz düzmecedir. Bakınız sizin bir profesörünüzün kitabının 86 ncı sayfasında ne deniliyor : «Hiç bir şey kendi karşıtı olmaksızın ortaya çıkmaz; itham, savunma ve hüküm, kendini tanımlamak istediği zaman kendi karşıtına muhtaçtır. Hüküm için itham, savunma diyalektiği zorunluluğu buradadır.» Siz şimdi, kendi hesabınızı, şu hal karşısında, kendi ceza hukuku profesörünüze veriniz, cezanızı o versin. Sayın milletvekilleri, sözlerimizin sonuna gelirken bir hali teşhis zarureti vardır. Cumhuriyet Halk Partisinin bu gensorusunu ve bu münasebetle yarattığı fiili durumu yadırgamamak gerekir. Çünkü çok partili hayata girdiğimiz bunca yıl içerisinde Cumhuriyet Halk Partisi hiç bir müspet düşüncüyü getirememiş, hiç bir müspet düşüncüyü içine sindirememiştir. Menfinin bayraktarlığını yapmıştır Cumhuriyet Halk Partisi. «Benden başkası yapamaz» düşüncesiyle, demokrasiyi inkâr etmiştir. Sayın Cumhuriyet Halk Partililer, bunca yıldır beğendiğiniz bir tek şeyi söyleyebilir misiniz? Hiç bir şeyi beğenmediniz, onun için de millet sizi beğenmedi. Bugün 45 milyonluk bir Türkiye, yarın 60, sonra 90, sonra 100 milyonluk bir Türkiye; çığ gibi büyüyen bir Türkiye, büyük Türkiye; bu büyük Türkiye'nin dünyada etkin güç olmasını istemeyenler var; hiç olmazsa, bilmeyerek de olsa, onların yanına ve arkasına geçmeyiniz. Aziz arkadaşlarımız, Adalet Partisi hizmet ve eser partisidir. Çünkü onun felsefesini 1946 seherinde büyük millet yola çıkartmıştır. Bunun için bütün bir vatan sathında «Kıratın» mührü vardır. Bu eserleri, millet, az veya çok bulabilir; bu onun takdiridir. Zira, eser milletin kendisidir; ama bunlar için Cumhuriyet Halk Partisinin tek bir şey söylemeye hakkı yoktur; çünkü Cumhuriyet Halk Partisi, bütün bir vatan

sathında kendi şapkasını asacak bir tek çivi bile çıkmamıştır. Biz, bugün hesap verme imkânının ortadan kaldırılmış olmasından yakınıyoruz. Ne mutlu bize; zira siz, millet ve Allah huzurunda iktidarda hesap verme imkânından bile mahrum kaldınız. Biz, hesap verememenin ıstırabını çekiyoruz; siz, hesap verdirtmemenin saltanatını sürmek istiyorsunuz. Böylesine hizmet abdestinden yoksun bir imamın arkasında namaz kılmak isteyenler varsa, bunun vebali millete ait olmayacaktır. Bilinir ki, Shakespeare'in dediği gibi: «Haksız bir dava için dövüşmek hakiki bir cesaret sayılmaz.» Gene Shakespeare'in dediği gibi: «Arzular, hınçlar, sağır engerek yılanları gibi aklın sesini duymazlar.» Oysa, aklın sesinin duyulmasının şart olduğu bir zamanı yaşıyoruz. Cumhuriyet Halk Partisiyle bu zamanın içinden çıkılmaz. Hele hele Beyazıt Kulesine kızıl bayrak çekenlerle bir sırada oturularak hiç, ama hiç çıkılmaz. Yağmur getirmeyen buluttan rahmet beklenmez. Bu bir Gensoru önergesi değildir; bir karalama, bir küçültme belgesidir. İşte bu noktada ünlü bir Türk yazarı, bakınız kulaklarınıza ne diyor: «Hayatlarında hiç bir başarı gösteremeyenler, kendilerini, başkalarının başarılarını küçültmekle teselli ederler.» Belki kendinizi teselli ediyorsunuz; ama millete hiç bir umut vermiyorsunuz. Çünkü, sizin umudunuz, içinden kumru çıkabilecek yılanı benzer. Bu sakın yolla belki iktidar olacaksınız fakat, iktidarım diyemeyeceksiniz. Belki iktidarım diyeceksiniz; muktedir olamayacaksınız; yani iktidar manâsında iktidar olamayacaksınız. Eğer gelerseniz, gidişiniz gelişinizden daha utandırıcı olacaktır.”

AP Grubu adına Talât Asal (İzmir)'dan sonra MSP Grubu adına Mehmet Yusuf Özbaş (Kahramanmaraş) söz almış ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁷⁹

“Yüce Meclisimiz bundan iki gün önce Cumhuriyet Halk Partisi tarafından verilen bir Gensoru önergesinin gündeme alınmasına karar verdi. İşte, şimdi ben deniz, bu Gensoru hakkında Millî Selâmet Partimiz Grubunun görüşlerini arz etmek üzere huzurlarınızda bulunuyorum. Sözlerime başlarken, Yüce Meclisimizin muhterem üyelerini saygıyla selamlıyorum. Her şeyden önce, bu Gensorunun, bundan önce Yüce Mecliste gündeme alınıp alınmaması müzakeresi yapılırken, Grubumuzun görüşlerini arz eden muhterem Abdülkerim Doğru Bey arkadaşımızın üzerinde durduğu bazı önemli hususları tekrar teyit etmekte yarar görüyorum. Gensorunun mahiyeti hakkında üç nokta mühimdir: Aslında, bu Gensoru, içinde bahsedilen birtakım memleket meselelerinin halli için tevdi edilmiş değildir. Bilakis, son günlerde Mecliste meydana gelen aritmetik değişiklikten aydınlanarak, «Hükümeti değiştirebilir miyiz?» maksadına matuf bir teşebbüsten ibarettir. Bu Gensoru, mahiyeti itibarıyla, takriben beş aydan beri faaliyette bulunan Hükümetin icraatına taalluk eden bir Gensoru değildir. Yıllardan beri üst üste birikerek gelmiş ve halledilmesi gereken memleket meselelerinin bir itham üslubu şeklinde alt alta yazılması suretiyle meydana getirilmiş kirli bir belgeden ibarettir. Ne garip bir cilvedir ki,

⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 2, B 84 (29 . 12 . 1977), ss. 55-60

uzun yıllar Türkiye'nin meselelerini halletmeyip, bunların üst üste birikmesinde iktidarlarıyla büyük ölçüde mesuliyeti olan bir parti, şimdi kendisinin çeyrek asırlık bir devirde halledemediği meseleleri, 4,5 aylık bir Hükümetten«Niye halletmedin?» diye sormaya kalkmaktadır. Muhterem milletvekilleri, memlekete hizmet etmenin yolu bu değildir, önce, Yüce Meclis olarak bizim bu toplantılarda neyi konuşmamız lazım gelirdi; hâlbuki şimdi neleri konuşuyoruz? Bu soru üzerinde durmakta zaruret vardır. Ne yapmamız lazım gelirken, nereye sürükleniyoruz? Bu hususa dikkatinizi çekmek isterim. 5 Haziran seçimleri oldu; 11 Haziranda ilk toplantı yapıldı; yeni seçilmiş 450 milletvekili, kalpleri vatana hizmet dolu olan milletvekilleri bu çatinın altında toplandı. O günden bugüne 6 ay geçti. Bir an evvel Meclis Başkanlık Divanı kurulup çalışmaya geçmesi için ne gayretler sarf edildi. Niçin? O ona, bu buna şunu söyledi laflarını yapmak için mi; yoksa, bu Gensoruda temas edilen memleket meselelerini çözmek için mi? Bakınız, yeni bir Meclis teşekkül etti; çalışmalara başlıyor. Kolları sıvayıp çalışmaya başlayacağımıza, seçim kampanyasında kimin kime ne dediği ile zamanı israf edeceğimize, niye asgari geçim indirimi tayinini görüşmüyoruz? Kimin kime ne dediğin bu Mecliste mi görüşmeli; yoksa, hayat pahalılığı ile ezilen dar gelirlilerin beklediği kanunları mı çıkarmalıdır? Yıllardan beri kalkınmaya mani olan hangi mevzuat varsa çıkarılmış; hükümetlerin elleri kolları bağlı; tasarı teklif ediyorlar. Bunları çıkaracağımıza, onları bir kenara atıp, birbirimizle çekişme yoluna girer, iyi niyetle çalışan hükümetleri engelleyip, memleketi hükümet buhranlarına sürüklersek, Gensorudaki meseleleri halleder miyiz, yoksa halline mani mi oluruz? Arkadaşlar bir şeye kati karar vermeliyiz: Hizmet mi, yoksa laf mı? Millî Selâmet Partisi olarak bir kere daha, boş lafları bırakıp, hizmet yoluna kolların sıvanması gereğine işaret ediyoruz; elbirliğiyle hizmet yolunda çalışalım. Muhterem arkadaşlar, bu kürsüye gelip, «Döviz darlığı var» diye bağırarak marifet değil; marifet, bunun nasıl halledileceğini fikir olarak getirmek, köklü tedbir kanunlarını çıkartmaktır. Yine, «Pahalılık var» demek marifet değil, Meclis olarak bunu giderecek kanunu çıkarmaktır. Yine, «Anarşi var» diye bağırarak marifet değil, bir taraftan, Hükümetin getirdiği 12 tasarımı çıkarmak, diğer taraftan yeni teklif ve ilâvelerle en köklü tedbirleri getirmektir. Temel memleket meselelerinin çözümü, bunları halledecek kanunların çıkarılmasıyla mümkün olur. Kanunları Meclisler çıkarır; meselelerin çözüm yolu ortaya konur; hükümetler ise bu kanunları tatbik eder. Hükümetin, kanunların dışına çıkmaya yetkisi yoktur. Mevcut kanunlar ağır vergi ve faizlerle köylüyü, işçiyi, memuru, esnafı, dar gelirli vatandaşları eziyor. Konuşurken «Ezen, ezilen olmayacak» demek kolaydır; «Haydi gelin, şu yükü vatandaşın sırtından kaldıralım» deyince, başka işlerle meşgul olunuyor. Meclis gündemini, çalışma vakti geldiği zaman bile, Anayasayı çiğneyip, Yılbaşı gecesi eğlencelerine göre tanzim edilmekten kaçınmıyor. Muhterem arkadaşlarım, geliniz, aziz milletimizin beklediği hamleleri elbirliğiyle yapmaya yöneltelim. Bu Mecliste yapıcı olursak, bundan, çok büyük faydalar hâsıl olur. Bizim,

Meclis olarak halletmemiz gereken nedir? Yeni bir çalışma devresi açılıyor. Ne yapmamız lazım? Halli lazım gelen memleket meseleleri şunlardır:

1. Yıllardan beri biriken 3.500.000 işsiz kardeşimiz var; 1 milyonu, gurbet ellerinde bin bir meşakkat içinde çalışarak ekmek parası kazanmak için didiniyor.

2. Yıllardan beri gittikçe büyüyerek meydana gelmiş 3.500.000.000 dolarlık dış ticaret açığımız var. İhracatımızı geliştirmemiştir; döviz sıkıntısı çekiyoruz; şartlı yabancı kredilerinin esaret tehdidi altındayız.

3. Yıllardan beri coğrafi ve zümrevi dengesizlik artarak gelmiş; yurdumuzun birçok köylerinin içme suyu, yolu, elektriği yok; en büyük şehirlerde bile günün yarısı elektrik kesiliyor.

4. 149 ülke arasında asırlar boyu 1inci sırayı işgal ettiğimiz halde, Millî gelirde 30 uncu sıraya, fert başına Millî gelirde 50 nci sıraya düşmüşüz.

5. Önümüzdeki mevzuat yığını, kalkınmanın en büyük engeli haline gelmiş.

6. Çıkarılmış olan vergi kanunları, günün şartlarına uymuyor, kalkınmaya mani oluyor; Türkiye'de fakir ve orta halli vatandaş kitlelerini eziyor. Yine, çıkarılmış kanunlar, ağır faizlerle pahalılığı çığ gibi büyütüyor, işsizliği artırıyor, ihracatı önleyip, döviz sıkıntısı doğuruyor. Yine, çıkarılmış malî kanunlar, ziraata, sanayiye ait kredilerin, esnaf kredilerinin darlığına ve ihtiyacı karşılamamasına sebep oluyor.

7. Anayasanın 10 uncu ve diğer muhtelif maddelerinde yer alan, Devletin en mühim vazifesinden olan fertlerin manevî varlıklarının geliştirilmesine dair manevî kalkınma yolunu açacak kanunlar çıkarılmamış; bunun neticesi olarak da, anarşi almış yürümüş. Onu önleyecek kanun teklif ve tasarıdan üst üste yığılmış, bizi bekliyor.

Muhterem milletvekilleri, milletimizin ve memleketimizin bu meseleleri ne kadar gerçek ise, birtakım dış güçlerin baştan beri bizim millî hamlelerimize karşı takındıkları menfî tavırlar da aynı şekilde gerçektir. 50 yıllık yakın tarihimize bir göz atalım: 50 yıl önce, «demir çelik sanayini kuralım» demişiz; yabancı uzmanlar gelmiş, «kuramazsınız, siz şeftali yetiştirirsiniz» demişler, bu yüzden Karabük'ün temelleri 15 yıl gecikmiştir; bugüne kadar, çeşitli tavsiye ve tesirlerle bizim manevî kalkınmamız ve ağır sanayi ve ağır harp sanayimizi engellemişlerdir; verilen kredilerle kendi mallarını almamızı ve montajla uğraşmamızı gözetmişlerdir. Bu dış tesirler bizi birbirimize düşürmüş, kıymetli zamanlarımızı heder etmiştir; Türkiye'yi, geçtiğimiz yıllarda, yukarıda 8 maddede saydığımız meselelerin içine sokmaya sebep olmuştur. İşte, böyle bir seyrirde milletimiz, beklenen tarihi kararını vermiş, 20 nci asrın son çeyreğine girerken, bu meselelere köklü tedbir olmak üzere tarihi hamleleri başlatmıştır.

Bilindiği gibi, milletimizin geceli gündüzlü çalışarak gerçekleştirmek istediği hedefler şunlardır:

1. Manevî kalkınma hamlesi.
2. Ağır sanayi hamlesi.
3. İhracat hamlesi.
4. Dengesizlikleri giderme hamlesi.
5. Herkese refah hamlesi.
6. Şahsiyetli dış politika hamlesi.
7. Kardeş Müslüman ülkelerle münasebetleri geliştirme hamlesi.

Tek kelime ile, maddeten ve manen kalkınmış yeniden büyük Türkiye'yi kurma hamlesi. İşte, son yıllarda Millî Selâmet Partisi olarak görev aldığımız hükümetlerde, aziz milletimizin bu kararları, hükümet programlarının temel esası olmuştur; bu yolda gece gündüz çalışmış, hamle üstüne hamle yapmıştır. Bu hamleler başladıktan sonra şimdi artık aynı dış mihraklar, tavsiye ile, şartlı kredi ile, diğer tedbirlerle bu hamleyi durduramayacaklarını anlayınca, bütün gayretlerini Türkiye'de siyasî ve iktisadi istikrarsızlık meydana getirmenin üzerine topladıklarını görüyoruz. Bu Millî hamlelerin başlamasını takiben, son bir yıldan beri cereyan eden hadiseler son derece ibret vericidir. Kalkınma hamlelerinin en mühim yıllarından biri olan 1977 senesinde, tam, ağır sanayi, tarım ve manevî kalkınma hamlelerinin başlayacağı devreye, seçimler getirilip konmuştur. Böylece, 4 üncü Beş Yıllık Plân engellenmiş, ağır sanayi hamlesi 6 ay durdurulmuştur. Şimdi de, 4 üncü Beş Yıllık Plânı tetkik etmesi lazım gelen Meclis, başka meselelere çekilmektedir. Seçimlerden sonra hep bu hamleleri durduracak yapıda bir hükümet kurulması bir kısım basın işi gücü, bu hamleleri önlemek ve millete ters göstermek olmuştur. Bütün bu gayretler netice vermeyip, ağır sanayi hamlesinin hızlandığı, manevî kalkınmanın başladığı, 4 üncü Beş Yıllık Plânın ve 1978 yılı Bütçe Programının hazırlanıp Meclislere sunulduğu bir sırada, Meclisler bunlarla meşgul olacağına, bu Hükümet kurulmadan önce, seçimlerden önceki seçim kampanyaları esnasında, bugünkü Hükümetten önce, «kim kime ne dedi?» münakaşalarıyla meclisler meşgul edilmekte ve Türkiye'de huzur içinde çalışma ihlâl edilerek Hükümetin çalışmaları engellenmekte ve Türkiye, ne kadar devam edeceği belli olmayan hükümet bühranlarına itilmeye çalışılmaktadır. Muhterem arkadaşlarım, bir an için düşününüz: Bütün bu gayretlerle bugünkü Hükümet değişti; bundan sonra ne olacak? Bir adım atarken, herkesin her şeyden önce bu sual üzerinde durması zarureti vardır. Aylarca süren hükümet bühranları içinde, plân, bütçe, program yeniden bir kenara itilecek, en kıymetli aylar heder olacak; Türkiye, en azından bir yıl daha kaybedecektir. Ayrıca, bütün bunlardan daha mühimi, yukarıdan beri işaret ettiğimiz gibi, bütün bu gayretlerle varılmak istenen hedef, yurdumuzun her ilinde başlamış bulunan büyük ve ağır sanayi tesislerinin inşaatının durdurup, Türki-

ye'yi Batı mallarına pazar yapmak, işsizliği artırmak, yabancı kredilere esir etmek, kendi gücümüzle kalkınmak yerine, ağır faiz ve borçlarla sadece bugünkü nesilleri değil, gelecek nesilleri de esarete sürüklemektir; yapılmak istenen budur. 1977 yılında dışarıya ödediğimiz 5 milyar doların 2,5 milyarı borç ve faizdir. Ağır sanayii durduracağız da, geçtiğimiz yılların meydana getirdiği bu tabloyu daha da taşınmaz yük haline mi getireceğiz? Bu fabrikaları durdurursak, şekeri, çimentoyu, demiri, traktörü, artan nüfusun dev gibi büyüyen ihtiyaçları karşısında hangi dövizle ve nereden temin edeceğiz? Bu milletin yıllarca çektiği çileler yetmiyormuş gibi, şimdi tekrar, ekmek sıkıntısı, yağ darlığı, karne devri yeniden mi başlatılmak isteniyor? Aylardan beri gece gündüz çalışılarak hazırlanmış bulunan ihracat seferberliği başlatılmayacak da; bilhassa, sınai mamul ihracatında bütün engeller kaldırılıp, büyük bir gelişme meydana getirilmeyecek de, Türkiye, ağır borç ve faiz şartları içinde sınıksız bağlanmış bir esarete mi sürüklenecek? Geçtiğimiz yıllarda olduğu gibi, yine, kalkınma üç beş montajcının elinde oyuncak mı olacak? Mevcut coğrafi ve zümrevi dengesizlikler daha fazla artırılarak, Türkiye sosyal patlamalara mı sürüklenecek? Üç beş montajcının inisiyatifi ele alarak gösterdikleri gayret acaba bunun için midir? Şu meşhur tarihin garip cilvesine bakınız ki, önümüzde hangi mevzu; bu montajcılar hangi partiyi hedef almışlardır? Bu montajcılar, hedeflerine ulaşmak için kendilerine bula bula en uygun parti olarak Cumhuriyet Halk Partisini buluyorlar. Şu tabloda, ne ibretler alınacak gerçekler saklıdır. Ağır sanayi durdurup, Millî gelir artmayacak, işsizlere iş bulunmayacak; yurdun geri kalan bölgeleri kendi haline bırakılacak; vergilerimizin, fakirden alınmasına devam edilecek; ağır faizlerle köylü, işçi, memur, esnaf ve dar gelirli ezilecek; herkese refah programı durdurulacak, geçtiğimiz yıllarda olduğu gibi Türkiye, eski vilayetlerden çok daha fakir hale getirilecek; Buna kim razı olur? Müslüman ülkelerle münasebetler samimi ve kardeşane olmaktan çıkarılıp, suni tutumlarla önlenecek; memleket, «Ortak Pazar» lafı altında, Avrupa'nın pazarı haline getirilecek. Yapılmak istenen bu mudur? Kıbrıs'ta, «iyi niyet jesti» veya «taviz» adı altında Türk ve Rum bölgeleri arasındaki hudut kaldırılacak, 200 bin Rum göçmen Türk bölgelerine yerleştirilecek; bir Rum, Türklerin Cumhurbaşkanı olacak; tek bir ordu ve başında bir Rum bulunacak. Türk kesiminin önemli işleri, merkezi hükümetteki Rum bakanlarının eline bırakılacak; kısaca, şehit kanlarıyla elde edilmiş haklar ve Kıbrıs Adası Rumlara tekrar geri verilecek. Yani, kısaca, Ada tekrar, herkesin birbirini kestiği bir kan ve barut fıçısı haline gelecek. Varılmak istenen bu mudur ve yine bütün bunlara ilâveten, bunlar yetmiyormuş gibi, yapılmak istenen nedir? Okulları, Millî ve manevî değerleri gözeten bir Millî Eğitim Bakanlığının elinden alarak, materyalist fikirlerin savunucusu derneklerin inisiyatifine teslim etmek midir? «Yürürlükten kalkmış Danıştay kararlarını uyguluyoruz» adı altında, TRT yine, millet çoğunluğunun arzu etmediği ellere mi teslim edilecektir ve TRT adım adım, belli fikirlerin organı haline mi getirilecektir? Muhterem milletvekilleri, aziz arkadaşlarım, ne aziz

milletimizin tek bir ferdinin, ne de bu Yüce Meclisin herhangi bir üyesinin, yukarıda zikrettiğim bir tehlikeye sürüklenmesine razı olacağına inanıyoruz. Fırsat vermiyorsunuz, sıkıştırıyoruz; başka çaremiz yok. Aziz milletimiz, bu hamlelerin hedeflerine ulaşması için, Millî Selâmet Partimizin yanındadır ve ona destektir. Beş aydan beri, iyi niyetle, milletimizin tarihinin bu mühim devresinde, Millî hedefleri programına alarak gece gündüz çalışan, iyi niyetle çalışan bu Hükümeti devirerek, Türkiye'yi buhranlara itmeye müncer olacak böyle bir Gensorunun karşısındayız. Millî Selâmet Partimiz, iktidarda da, muhalefette de olsa, milletimizin desteği ve Cenâbı Hakkın yardımıyla, milletimizin başlattığı Millî hamlelerin hedeflerine ulaşmasının teminatıdır. Bu tarihi günde sözlerimi kapatırken, Yüce Meclisin sayın üyelerini Millî Selâmet Partisi Grubu adına saygı ile selamlar, aziz milletimize Cenâbı haktan saadet ve selâmetler dileriz.”

Söz sırası, şahsı adına Selâmi Gürgüç'te olmasına rağmen bir önerge ile söz sırası Altan Öymen'e verilmiştir. Kürsüye gelen Altan Öymen aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁸⁰

“Sayın Başkan, sayın arkadaşlar; sadece bir noktaya işaret etmek için ve bir yanlışlığı ortadan kaldırmak için huzurunuzda çıktım. Adalet Partisinin Sayın Sözcüsü Talât Asal, buradan bir vesika göstererek, onun adına «plân» dedi. O vesika, plân değil plân taslağı idi. Bu plân taslağının bütün Anayasamızın plânlara sisteminin gereklerine göre bu Meclisten en geç (nazari olarak en geç) 30 Kasım’a kadar çıkması, plân haline gelmesi gerekiyor idi. Bu niçin böyleydi? Anayasamız, bütün kalkınmanın, gelişimini plâna dayanmasını amirdir. Bütçe de, kalkınmanın, bir unsuru olduğuna göre, plâna dayanarak yapılmak gerekir. Sistem şimdiye kadar şöyle idi: Beş yıllık plân yapılır, ondan sonra program yapılır, o programa göre de bütçesi yapılırdı. Şimdi yapılan, hazırlanan, buraya sevk edilen, 30 Kasım gecesi saat 24.00'teki tasarısı plâna dayanmamaktadır, programa dair. Çünkü, Meclisimizden böyle bir bütçe geçmiş, kesinleşmiş değildir. Bu yanlışlığı düzeltmek için söz aldım. Bir de şunu hatırlatıyorum ki, 2 gün sonra Türkiye’de Dördüncü Plân döneminin başlaması gerekiyordu.”

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Altan Öymen (Ankara)’den sonra Hükümet adına söz alan Başbakan Süleyman Demirel (Isparta) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁸¹

“Gensoru açılmasıyla ilgili olarak Salı günü, yani evvelki gün yapılan görüşmeler sonunda, 433 üyenin iştirak ettiği Meclisimizin müzakeresinde, 424 üyenin kabulüyle gensoru açılmasına karar verildi; bu gensoru görüşmeleri yapılıyor. Evvela şunu ifade edeyim. Bu görüşmeler bugün yapılmış olmakla ne oldu? Anayasanın 89 uncu maddesi ihlâl edilmiştir, görüşmelerin bugün yapıl-

⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 2, B 84 (29 . 12 . 1977), s. 63

⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 2, B 84 (29 . 12 . 1977), ss. 63-66

miş olmasıyla. Çünkü, Anayasanın 89 uncu maddesinde, görüşmelerin, iki gün geçmedikten sonra yapılamayacağı açıktır. Genel görüşme açılması kararı, salı günü sabahleyin verilmiş değildir; Salı günü saat 18.00'de verilmiştir; görüşmelere ise Perşembe günü saat 15.00'te başlanmıştır; aradan 45 saat geçmiştir; böylece, ikiye taksim ettiğiniz zaman, bir gün 24 saatten 22,5 saate indirilmiştir. Evvela şunu ifade edeyim: Gensoru, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının en önemli maddesidir, dedim. Burada gerçekten, hükümet, rejimin kalbi olan hükümet, her şeyin kendisine yöneltildiği, her şeyin kendisinden istenildiği hükümet müessesesinin nasıl el değiştireceği yazılıdır. Böyle, 89 uncu maddenin bu şekilde tatbik edilerek, ne kazanıldığını anlamak mümkün değildir. Bu görüşmelere, Hükümet ve Hükümeti teşkil eden partiler şartlar ne olursa olsun fikirlerini, kamuoyuna ve zabıtlara geçirmek için iştirak etmişlerdir; yoksa, Sayın Başkanın Anayasayı anladığı şekilde anladıklarından dolayı değil. Anayasayı o şekilde anlamak mümkün değildir. Neden o şekilde anlaşılmıştır; anlamak mümkün değildir bizim için. Sayın Başkanın burada bir tutumuna daha işaret etmek istiyorum: O da, konuşmaların müddetidir. Sayın Başkan, Danışma Kurulunu toplamayı başaramamış ve konuşmaların müddetini 20 dakikanın ötesine geçirememiştir. 20 dakikanın içerisinde ne konuşulacaktır? «Konuşulacak bir şey yok» diyorsanız, o zaman gensoru önergesinde alt alta yazdığınız şeyler sebep olmaktan çıkar, bahane olur. Neticede de öyle olmuştur. Sayın Başkan dün kendi çağırdığı toplantıya kendisi icabet etmemiştir; bu hususun da zabıtlara geçmesini istiyorum. Gensorunun açılmasına 433 üyeden 424 üye niye karar verdi? Neden? Yani, Gensoru açılsın... Gensoru açılıp ne olacak? Mesele konuşulsun. Şimdi, mesele konuşuldu mu? Eğer bu kadar önemli bir konuyu, bu kadar gayri ciddi telakki ediyorsanız, o zaman söyleyeceğimiz söz çoktur. Yine söylemeye devam edeceğiz; her zaman da söylemeye devam edeceğiz; bundan hiç kimsenin şüphesi olmamalıdır. İddialar var. Bu iddialar Hükümete yöneltilmiştir. Gensoru istizah takriri muaheze ediyor Hükümeti, suçluyor, takbih ediyor; ama karşısında, cevap verme hakkı tanımıyor. Böyle gensoru müzakeresi olur mu, böyle gensoru müzakeresi? 34 tane ana konu var. Bu 34 tane ana konu ya ciddidir, ya değildir. Ciddi değilse, önergemize niye koydunuz? Ciddi ise, niye vakit verip konuşturuyorsunuz? Niye. 34 tane ana konudan her birisine 35 saniye şantiye düşmektedir, 20 dakika içerisinde. 35 saniyede size, Türkiye'nin döviz darboğazını, Türkiye'nin kalkınma meselelerini, Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik durumu, Türkiye'nin savunmasını, Türkiye'nin dış politikasını, Türkiye'nin içinde bulunduğu iç politika meselelerini nasıl anlatalım? Ha, bakınız bundan ne çıkar: «Gensoru» dediğiniz zaman, bunun iki tarafı vardır; Bir tarafı hükümettir, bir tarafı Meclistir. Hiç kimse, yanlış bir iş yapıyorum diye sevinmesin; bugün bizim başımıza gelen, yarın sizin başınıza da gelir. Onun için, gelin, doğruyu savunalım, doğruyu. Doğrusu nedir bunun? Ne olurdu yani, burada, Hükümet gelse, 2 saat,

3 saat burada Yüce Meclise izahat verse, acaba karanınızı değiştirecek kadar yufka yürekli miydiniz? Ne olurdu yani, gensoru önergesi bugün görüşüleceğine, Cuma günü, 24 saat sonra görüşülseydi? Ne olurdu yani, Cumartesi günü oylanacağı yere, Pazar günü oylansaydı? Ha, bunların hepsinin sebebi var; bunları söyleyeceğim şimdi. Şimdi, değerli milletvekilleri, aslında, hürriyetçi demokrasinin meclisleri, tartışma meclisleridir. Meclis, hürriyetçi demokraside de vardır, başka, diktatörlükle idare edilen memleketlerde de meclisler vardır. Hürriyetçi demokrasiyle idare edilen ülkelerde meclisler tartışma müessesesidir; ama diktatörlükle idare edilen memleketlerde meclisler, tasdik müessesesidir, tasdik. Şimdi, bu kadar önemli meselelerde 20 dakika. Hükümeti konuşturtmuyorsunuz, 20'şer dakikayı kendinize kâfi görüyorsunuz; bu, müzakere olmuyor. Önergeyi veren Cumhuriyet Halk Partisi, kafasına bir şey koymuştur: Hükümet olma sevdası. Buna kimse bir şey demez, hükümet olma sevdasına. Yalnız, mesele şudur: Hükümet olma sevdası uğruna bu Meclisi, müzakere meclisi olmaktan çıkarıp, tasdik meclisi haline getirmek günahtır. Hani, Cumhuriyet Halk Partisi özgürlükçü idi? Hani, özgürlükçü idi? Şu kürsüde özgürlük yoksa, Türkiye'nin hiçbir yerinde özgürlük yoktur. İçtüzük var. İçtüzüğün altında bir madde var: Özel gündem yapılır, özel günden. 1965 -1971 arasında başında bulunduğum Hükümet 103 tane gensoruya muhatap olmuştur. Bakınız, 1961 Anayasasının tatbiki konulduğu günden bu yana ikinci defa gensoru müzakeresi yapılıyor. Gensoru müzakeresi 15-16 senede bir defa yapılan bir müzakere. Bu müzakereyi 20 dakikaya sıkıştırılmakla ne kazandınız? İki saat, üç saat konuşma imkânı odaydı, bundan kaybedeceğiniz bir şey yok olduğuna eminseniz, ne kaybederdiniz? Şimdi, Cumhuriyet Halk Partisi buraya gelmiştir, sayı hesabı yapmıştır, sayı hesabına göre netice akmaya uğraşıyor. Netice alacağına, netice alacağını farz ettiğine göre, bu işi bir an evvel bitirmek gayreti içindedir. Yoksa, Türkiye'nin ne anarşi meselesi, ne döviz meselesi, ne kalkınma meselesi, ne dış politikası, Cumhuriyet Halk Partisinin şu anda umurunda değildir. Gensoru açılsın, dedik. Gensoru açılsın deyince, müzakere edilsin dedik. Müzakere edilmeyecekti de... Bunu müzakere saymak mümkün değil, bu kaptı kaçtı bir iş; bunun, müzakere falanla bir alakası yok. Bu kadar ağır ithamları yüklediğiniz bir Hükümete 20 dakika söz hakkı tanırsanız, bunun adına başka bir şey denemez; bu doğrudan doğruya boğmacadır, boğmaca. Buna ne ihtiyaç vardı? E, Hükümet de geldi, «Gensoru açılsın» dedi; Hükümete destek veren partiler de, «Gensoru açılsın» dedi; ama Gensorunun açılması şekilden ibaret oldu. Anayasada, eğer benim konuşacağım 20 dakikada, bırakın bari, ne söyleyeceğimi, nasıl konuşacağımı ben söyleyeyim. Eğer, Anayasada müzakere öngörülmeseydi, buna da lüzum yoktu. Bu, şimdi, vakit geçirmedir; yani, bu, cumartesiye tutma hareketidir yahut hangi günü kafalarına koyduysalar, onu tutma hareketidir. Yoksa, ne iddialarının doğruluğuna inanmaktadırlar, ne ithamlarına inanmaktadırlar. «Canım ne lüzum var konuşulmaya.» dedikten

sonra, bundan, salı günü verdikleri kendi kararlarını dahi, bu Gensoruyu lüzumsuz hale getirmek oluyor. Bunu bir şekilde ibaret yapıp geçmek ve netice itibariyle oylamaya ulaşmaktır. Oylamaya ulaşırsınız, ulaşırsınız efendim, ulaşılır; yani, güneş nasıl olsa yarın sabah yine doğar. Ama ne yapmak istiyorsunuz? Bu kadar telaşa ne lüzum var, bu kadar telaşa? Bakınız, bunlara Cumhuriyet Halk Partisini sevk eden şey, sadece hırs değildir; hükümet olmayı kafasına koymuştur, bunu sevda haline getirmiştir, hatta hırs haline getirmiştir, tamah içerisine girmiştir. Ama nasıl olacak hükümet, hükümet nasıl olacak? Şu anda o meçhul; kendince malum, kamuoyunca meçhul. Şimdi, bu meçhul, malum haline gelirse, belki birtakım kombinezonlar bozulur. Korkusu budur, telaşın sebebi de budur. Aslında, bunlara lüzum yoktur; yani aslında, bu çeşit işlere lüzum yoktur. Hükümetler gelir, hükümetler gider. Gayet açıkçasını söyleyeyim, bu şekildeki hareketinizden netice almanın telaşı içinde olmasanız, böyle hareket etmezsiniz. Şimdi, ne iddialar getirdiniz buraya? Bakınız, bugün 20 dakika bir, 10 dakika bir konuşan Cumhuriyet Halk Partisinin sözcüsü ne diyor? Cumhuriyet Halk Partisinin sözcüsü diyor ki: «Aslında, arz ettiğim sebepler dolayısıyla bu Hükümet gitmelidir.» Arz ettiği sebepler neymiş? Bu Hükümet uyumsuzmuş. Bu, indi bir şey, indi, keyfi bir şey. Hükümet uyumsuzsa, Hükümetin uyumsuzluğunu tespit edecek, bunu terazilendirecek bir kayıt yok; hiç olmazsa, nizamlara geçmiş bir şey yok. «Bu Hükümet uyumsuzdur» iddiası kadar, bir Gensoruya mesnet teşkil edebilecek kadar anlamsız bir iddia söylemek mümkün değildir. Bazen, insanlar kendi kendisiyle bile uyumsuz; sabahleyin başka şey söyler, önleyin başka şey söyler, akşam başka şey söyler. Hatta, bu hususta yapılmış kitaplar bile vardır. Binaenaleyh, şimdi niye alkışladığınızı bilmiyorum; ama gerçeği öğrenirseniz, çok şaşırmışsınız. Değerli milletvekilleri, neymiş Hükümetin gitmesinin diğer sebebi? Türkiye'de anarşi hareketlerinden şikâyetleri var. Anarşi hareketleri bu kürsüden 10 dakikada, 20 dakikada konuşulacak konu değil ki! Anarşi hareketleri hakkında Cumhuriyet Senatosunda günlerdir konuşulmaktadır. E, bu, o kadar önemli bir konu ise, niye bunu 35 saniye içerisine sıkıştırmak istediniz? Niye Hükümetin, burada, ancak 20 dakika konuşmasını bir şart olarak ortaya koydunuz. Burada, Cumhuriyet Halk Partisinin Sazın Sözcüsü, bundan çok kısa bir süre önce, gerçekten elim, gerçekten vahim, gerçekten çok çirkin, adi, canavarca bir taarruza, tecavüze maruz kalmış bir doçentimizle ilgili bazı şeyleri söyledi; bu önerenin gerekçesi yapmış onu, bu önerge verileli altı gün olmuş. Anlaşıyor ki, gerekçelerini savunmaları mümkün değil; altı gün sonra cereyan eden bir olay getirdi, buraya da, önerenin gerekçesi yapılan güvenliği sadece hükümetlerin meselesi değildir; Devletin meselesidir can güvenliğini sağlamak. Devletin polisi var, Devletin savcısı var, Devletin hâkimi var, Devletin yöneticisi var can güvenliğini sağlamak, sadece, 30 kişiden ibaret bir kabinenin meselesi değildir. Suçu ve cezayı tayin etme yetkisinin hükümete alt olmadığını bilmiyor

musunuz? Can güvenliğini sağlamak. 1974 senesinde çıkarılmış af ile meydana gelen hadiselerle bakın: 1974 senesinde çıkarılmış bulunan af, 156 kişinin yine aynı suçları işleyerek, Devletin karşısına gelmesine sebep olmuştur. Türkiye' de mahkemeler vardır, bu mahkemeler bağımsız mahkemelerdir; Türkiye'de hâkimler vardır, hâkimler kendi vicdanlarıyla karar verir, teminatlı hâkimlerdir; suç ve cezayı onlar tertip ederler. Hadiseler karşısında, siz, hem savcısınız, hem hâkimsiniz, Hükümeti de suçlu gösteriyorsunuz; bunda insaf var mı? Burada, Halk Partisinin sayın sözcüsü, geliyor, olan hadisede, kimin vurulduğu, belli de, kimin vurduğu belli değil; belli olmayan bir hadiseyi Hükümetin üstüne yıkmak manası ne? Onun manası ne? Gayet açıklıkla söylüyoruz: Bu memlekette savcılar vardır, bu memlekette hâkimler ve mahkemeler vardır. Bildiğiniz bir şey varsa, delilleriyle, bunları niçin savcıların, hâkimlerin önüne koymuyorsunuz, niçin? Niçin koymuyorsunuz? Eğer, bu elim olaya, bu ıstıraba sarılmasaydınız, Gensorunuzu izah, izah etmek imkânınız dahi yoktu bugün burada. Cumhuriyet Halk Partisinin sözcüsü buraya geldi, şikâyet etti: «Hükümet gelmedi» dedi, şu dedi, bu dedi. Meclis Reisi 17.11.1977 günü seçilmiş. Bizsiz Meclis Reisinin seçildiği görüldü. Binaenaleyh bizim üstümüze birtakım şeyler atmaya kalkmayın; Meclis Reisi biz olmadan seçilebilmiştir. Ondan sonra, Başkanlık Divanı seçimi tarihi, 14.12.1977. Kaç gün geçmiş Başkanlık Divanı seçiminin üzerinden? Kaç gün geçmiş? Daha iki hafta bize geçmemiş. Kaldı ki, 22 Aralıkta Başkanlık Divanı teşekkül eder etmez, Halk Partisi, aritmetiğini tamamlamış, inşallah o aritmetikte de yine mahcup olursunuz, inşallah; aritmetiğini kendine göre tamamlamış; ondan sonra Meclisin önüne gelmiş, birtakım sebepleri bahane halinde, birtakım bahaneleri sebep halinde birbirine karıştırarak, hükümetle devleti, devletle hükümeti, rejimi hepsini birbirine karıştırarak, bir kavram kargaşası içerisinde, ipe sapa gelmez birçok şeyleri alt alta koymuştur. Şimdi, 14.12.1977'de Başkanlık Divanı teşekkül etmiş Hükümet ne zaman gelmemiş Meclisin önüne? Başkanlık Divanı olmadan Meclis çalıştı mı ki, Hükümet gelmesin Meclisin önüne. Ve 22 Aralık günü de Gensoruyu getirmiş. Yani, 3 celse, Başkanlık Divanının çalıştığından sonra, 3 celse sonra Gensoru gelmiş. İddialarınız var; bu iddialarınız tutarsızdır. Bu iddialarınızın tutarsızlığı, millet vicdanında maske bulmamasıyla sabittir. Gensoruya muhatap olan ve görev başında bulunan Cumhuriyet Hükümeti, iç ve dış çıkar çevrelerinin isteği üzerine değil, Millet Meclisinin güveni üzerine oturur. Görev başında bulunan Cumhuriyet Hükümetinin bir koalisyon hükümeti olduğu, bunu kuran üç partinin legal partiler bulunduğu ve arkalarında da % 50' den fazla oy olduğu, 5 Haziranda da, 11 Aralıkta da sabittir. Hükümeti suçluyorsunuz; neden iddialarınızı delillendirmekten kaçınıyorsunuz, «Örneğin» deyip gidiyorsunuz buradan? Niçin? İddialarınızın tümü gerçek dışıdır. Sadece Hükümeti değil, rejimi ve Devleti de kötülüyorsunuz. Uluslararası ilişkilerimizin tehlikeli ölçüde aksadığını iddia ediyorsunuz. Hangi uluslararası ilişkiler; hangi

tehlikeli ölçüde aksamıştır; gelin söyleyin buradan. Kıbrıs mı? Kıbrıs meselesi 1 Kasım 1974'te bıraktığınızdan çok daha iyi durumdadır, çok daha iyi durumdadır. Gelin söyleyin iyi durumda değilse, gelin söyleyin. Gelin söyleyin, cevap verelim. Ege Kıta Sahanelığı 1974 senesi sonunda bıraktığınızdan çok daha iyi durumdadır. Avrupa Ekonomik Topluluğı ile Türkiye'nin münasebetleri mi? Sizin 1974'te Hükümet Programına koymaya cesaret edemediğiniz Avrupa Ekonomik Topluluğı ile olan münasebetler, 1974'ten çok daha iyi durumdadır. Ambargo mu?. Ambargo mu?. 1974'te meydana gelen bu olayın karşısında Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri, çıktığı günden beri vakarla ve hassasiyetle bir mücadele yapmalardır. Şimdi, gelin söyleyin, nedir mesele vakit verin anlatayım; verin 20 dakika, bakın döviz durumunu size nasıl anlatıyorum, nasıl anlatıyorum. Ulusal güvenlik önlemlerinin tehlikeli ölçüde aksadığını iddia ediyorsunuz. Bunlar büyük iddialar; bunlar, böyle uluorta laf atıp geçilecek şeyler değil. Her türlü sıkışıklığa rağmen, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde savunmamıza en çok tahsisatları biz ayırdık, en çok dövizini de biz ayırdık. Ambargoya rağmen, ambargonun altındaki sebeplerin doğurduğu neticelere rağmen, savunma gücümüzü aksatmamak için, Hükümetimizin ve Silâhlı kuvvetlerimizin sarf ettiği gayretleri inkâr anlamına gelen iddianız kimin işine yarayacaktır? Değerli milletvekilleri, Devletin, uluslararası güvenlik ve saygınlığının sarsıldığını iddia etmek, acaba kimin işine yarayacaktır, kimin işine yarayacaktır bu iddialar? Devletin itibarına darbe indirmeyip de ne yapıyorsunuz? Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı, % 8,5'luk kalkınma hızı ve bir trilyonluk yatırım hacmi ile Bütçe, Plân Komisyonunun önünde duruyor; ne taslaktır, ne müsveddedir ve siz daha iyisini yapamazsınız, daha iyisini yapamazsınız. Devlete silah çeken eşkıya ile, vatandaşın huzuruna musallat olanlarla her gün cansiperane mücadele eden ve bu uğurda 170 şehit veren, Devletin güvenlik kuvvetlerinin görev yapamaz hale geldiğini iddia etmeye vicdanınız nasıl razı oluyor? Nasıl razı oluyor? Değerli milletvekilleri, bu Hükümetin, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Anayasanın belirlediği kurallardan ve çerçeveden uzaklaştırmaya çalıştığını iddia ediyorsunuz. Bu Hükümet beş ay zarfında ne yapmış ki bu kadar ağır bir iddiaya muhatap oluyor. Ne yaptığını gelin söyleyin. Karnınızdan konuşacağınıza gelin söyleyin. İşte kürsü, işte mikrofon, işte Bu Gensoru bir şeyi tespit etmiştir. Halk Partisinin ülkenin meselelerini. Bu Gensoru ülke meselelerinin Halk Partisi tarafından bilinmediğinin tespitine yaramıştır. Bilseniz gelir (burada söylerseniz ve koalisyona vücut veren üç partinin sözcülerinin ifadelerinden görülmüştür ki, koalisyonu teşkil eden partilerin Halk Partisinden şikâyeti, Halk Partisinin Hükümetten şikâyetinden kat kat üstündür, kat kat. Yine bu önerge bir şeyi daha ortaya koymuştur. Gerçekten Halk Partisi bir slogan partisidir. Haktan, hukuktan, adaletten nasipsizdir. Şimdi bağlıyorum cümlemi. Halk Partisinin hırsı kabarmıştır. Halk Partisinin hırsı kabarmıştır. Hükümet güvensizlik oyuna

muhatap olabilir. Bu bunalım demektir, bu yola gittiğiniz anlaşılıyor. Bunalım çıkarmaya kararlısınız. Veleve ki başarılı oldunuz bunalım çıkardınız, Hükümet olamazsınız. «Sen öyle bil» diyedurun, «Sen öyle bil» diyedurun, «Biz olduk» diyedurun, bak daha ne söyleyeceğim: Veleve ki hükümet oldunuz ayakta duramazsınız, ayakta duramazsınız. Veleve ki ayakta durdunuz; bu ülkeye Cumhuriyet Halk Partisinin ıstırap, çile, sefalet ve yokluktan başka vereceği hiçbir şey yoktur. Sevgilerimi, saygılarımı sunuyorum. Cenâbı Allah milletimizin yardımcısı olsun. Sayın Başkana, Hükümetin güven istemini teklif eden bir önergeyi takdim ediyorum. Teşekkür ediyorum Sayın Başkan.”

Hükümet adına söz alan Başbakan Süleyman Demirel'den sonra şahsı adına söz sırası İsmail Aydın da olmasına rağmen, Aydın sırasını bir önergeyle Hayrettin Uysal (Sakarya)'a vermiştir. Kürsüye gelen Uysal aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁸²

“Değerli arkadaşlarım, demokrasiden bahsedenler. Demokrasiden bahsedenler bu kürsüye çıkıp, konuşma hakkı isteyenler. Anayasanın ve İçtüzüğüne bize verdiği hakkı işte böylesine engellemeye çalışmaktadırlar. Biz görüşlerimizi, inançlarımızı, düşüncelerimizi korkmadan, çekinmeden kürsü önüne gelip şamata yapanlara karşı söyleyebiliriz. Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım, Burada Gensoru müzakereleri yapılmaktadır. Gerçekte süreler üzerinde yapılan tartışmaların, Sayın Başbakan tarafından burada Gensoru önergesine karşı yaptığı konuşmada ifade ederken üzerinde durduğu sözlerin, Devlet hesabına, demokrasimiz hesabına, Cumhuriyetimiz hesabına önemle yorumunu yapmak lazımdır. «Ne olurdu» diyor «yani iki gün sonra Gensoru görüşülseydi» Bu mantıkla hareket edersek, ne olmuş yani 5 ay sonra Meclis çalışmış, mantığına geliriz. Şimdi değerli arkadaşlarım, eğer Gensoru önergelerini iki gün sonra görüşmeye, iki gün sonra bu müzakereleri yapmaya kalsaydık daha her gün, bunlar sürecekti. Bugün İstanbul Teknik Üniversitesinde bombalar atılıyor, Edirne'de olaylar var, Ankara'da olaylar var, her gün bir kan dökülüyor. Bu ülkenin, iki buçuk saat daha böyle federatif bir hükümet biçimini sırtında taşımaya tahammülü yoktur değerli arkadaşlarım. Şimdi bir önemli konu daha; hesabı fazla karışık olanlar için elbette ki iki saat 40 dakika yetmez. Burada iki saat 40 dakika konuştular, ama az hesabı olanlar için 20 dakika değil, bir dakika yeter değerli arkadaşlarım. Yapılanlar karşısında; bu ölümler, bu kan, bu gözyaşı, bu devleti tahrip, halkı ezen bu pahalılık karşısında bizim çok soracağımız hesap vardır Sayın Başbakan. Sayın Demirel; «Gensoru müzakereleri ciddi olmalıdır» diyor. Değerli arkadaşlarım, Sayın Demirel'in devlet işlerinde ciddiyet ihtiyacını göstermeyi 24 saat kala hatırlamış olması dahi, bu memleket için büyük bir kazançtır. Şimdi değerli arkadaşlarını, 24 saat, 22,5 saat hesaplarıyla iktidarda 2,5 saat daha fazla kalmanın hesabını Sayın Demirel bütçe hesabında, döviz hesabında, plân dengesi hesabında, plânın

⁸² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 2, B 84 (29 . 12 . 1977), ss. 68-71

Mecliste konuşulması ile ilgili sürelerde bu titizliğin % 1'ini gösterse idi, Türkiye bu hale gelmezdi. Şimdi değerli arkadaşlarım, biz fazla konuşmak istemiyoruz. İki saat 40 dakika burada konuşanlar, Sayın Başbakanın sözünden, can güvenliğinin sorumluluğunu bile üstlenemeyen bir hükümet biçimini burada savunmaya kalktılar; hâkime, jandarmaya, polise, savcıya sorumluluğu yüklemeye kalktılar. Bunlar mı sorumlu? Hükümet mi sorumlu? Bir sorumluluğunu üslenemeyen hükümetin Değerli arkadaşlarım, son bir olayla ilgili olarak, hakkında tutuklama kararı verilen caniyi polis ararken, savcı ararken, Başbakanlık makamında onu kutlayan, kabul eden kimdi? Başbakan Süleyman Demirel'di.

Onun için değerli arkadaşlarım, bütçe müzakerelerinde biz söyledik; bütçe müzakerelerinde burada tutanaklara geçirdik - fazla söz söylemeye gerek yok - Salı günkü müzakerelerde söyledik: Bu hükümetin her yanı sorundu, bu Hükümetin elbette ki verecek hesabı vardı. Onun için değerli arkadaşlarım, Gensoru müzakerelerinde Anayasanın 89 uncu maddesinin ihlâl edildiğini Sayın Başbakan söylüyor. 1973 yılında bu Tüzüğü biz değiştirmedik. Tüzüğün 61, 62, 82 nci maddelerinde konuşma süreleri yazılıdır. İnsan Başbakan da olsa, bakan da olsa, grup başkanı da olsa, milletvekili de olsa o Anayasanın emrettiği, o İçtüzüğün emrettiği süreler içinde konuşma hakkına sahiptir değerli arkadaşlarım. Hepinize saygılar sunarım, teşekkür ederim.”

Hayrettin Uysal (Sakarya)'ın konuşmasından sonra Başbakan Süleyman Demirel (Isparta) kendisine sataşma olduğu gerekçesiyle söz hakkı istemiş ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; konuşmanın bu noktasında keşke Sayın Sözcü beni tekrar buraya... Keşke Sayın Sözcü beni buraya tekrar gelmeye mecbur etmeseydi. Benim cinayet suçundan aranan birisini Başbakanlıkta kabul ettiğim. Benim cinayet suçundan aranan birisini Başbakanlıkta kabul ettiğim şeklindeki sözcünün beyanı yalandır. Bu yalanla kendisini baş başa bırakıyorum. Şeref ve haysiyet cellâdı olmak kolaydır. Kendisi buradan söylediği ve zapta geçmiş bulunan bu iddiasını ispatlayamadığı takdirde, kıyamete kadar şeref ve haysiyet cellâdı olarak kalacaktır.”

Konuşmalar sonrasında Meclis başkanlığı tarafında, güvensizlik ve güven istemi önergeleri okutulmuş ve oylanması, Anayasanın 89 uncu maddesinin 89 uncu maddesinin altıncı fıkrası gereğince; bir tam gün geçtikten sonra 31 Aralık 1977 Cumartesi günü saat 15.00'te yapılmasına karar verilmiştir.⁸³

Gündem gereğince Başbakan Süleyman Demirel başkanlığındaki Bakanlar Kurulu hakkında Anayasanın 89 uncu, Millet Meclisi İçtüzüğünün 107 nci maddeleri uyarınca verilen Gensorunun Genel Kurulun 29.12.1977 tarihli 84 üncü Birleşiminde yapılan görüşmeleri sırasında verilen güvensizlik ve

⁸³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 2, B 84 (29 . 12 . 1977), s. 73

güven istemi önergelerinin oylaması yapılmıştır. Oylamaya 446 milletvekili katılmış; oylama neticesinde 218 kabul, 228 ret oyu çıkmıştır. Bu sonuca göre, Anayasanın 89 uncu maddesinin son fıkrasının istediği salt çoğunlukta güvensizlik oyu verildiğinden, Bakanlar Kurulu düşürülmüştür.⁸⁴

Bakanlar Kurulunun verilen gensoruyla düşürülmesinden sonra Türkiye Cumhuriyeti tarihinde bir ilk gerçekleşmiş ve II. Milliyetçi Cephe Hükümeti gensoru denetim aracıyla düşürülen ilk hükümet olma özelliğini almıştır. Hükümetin düşürülmesinden sonra kürsüye gelen Başbakan Süleyman Demirel (Isparta) Millet Meclisinin iradesinin her şeyin üzerinde olduğunu ve bu iradeye saygılı olduklarını belirten aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁸⁵

“Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri; hepinizi saygı ile selamlıyorum. Anayasanın 89 uncu maddesi gereğince, Hükümetin güven isteği ve Cumhuriyet Halk Partisinin güvensizlik önergeleri oylanmıştır. Millet Meclisinin iradesi meydana çıkmıştır. Bunu saygı ile karşılıyoruz. Oylama sonucunda Anayasanın 89uncu maddesinin aradığı Hükümetin çekilmesini gerektiren şart yerine gelmiştir. Bakanlar Kurulunun istifasını Sayın Cumhurbaşkanına hemen takdim edeceğim. Böylelikle hükümet bunalımı doğmuş oluyor. Demokratik kurallar içinde bir an evvel bunalımın çözülmesini diliyoruz. Allah milletimizin yardımcısıdır. Hepinizi saygı ile selamlıyoruz.”

Hükümetin düşürülmesinden sonra Başbakan Süleyman Demirel, Çankaya Köşküne çıkarak hükümetin istifasını sunmuş ve Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk de Bakanlar Kurulunun istifasını kabul etmiştir. Gensoru sonucunu ve bunun neticesinde ortaya çıkan yeni durumu siyasi parti liderleri şu şekilde değerlendirmişlerdir. MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan "yeni bir hükümet buhranı doğmuştur, Meclis hükümet hakkında kanaatini ortaya koymuştur. Saygı ile karşılıyorum" derken, MHP Genel Başkanı Alpaslan Türkeş "demokrasilerin fazileti buradadır. Hükümetler Millî iradeyi temsil eden Meclisler tarafından devamlı denetim altındadır. Meclis hükümetin görevine son vermiştir," açıklamasını yapmıştır. Basın açıklaması yapan diğer bir lider ise CGP Genel Başkanı Turhan Feyzioğlu olmuştur. Feyzioğlu basına yapmış olduğu açıklamasında "yeni bir hükümetin demokratik yoldan gereksiz zaman yitirmeden kurulması lazımdır." demiştir. Hükümete güvensizlik oyunun verilmesini talep eden CHP'nin lideri Bülent Ecevit yaptığı açıklamada "kendi içinde tutarlı ve uzun ömürlü bir hükümetin kuruluşunun kısa bir sürede sağlanabileceği umudunu taşıyorum." Açıklamasını yaparak kendi başkanlığında yeni bir hükümetin kurulacağını mümkün olduğunu ifade etmiştir.⁸⁶ AP lideri Süleyman Demirel'in Fahri Korutürk'e istifasını sunmasından sonra görev, CHP Genel Başkanı ve Zonguldak milletvekili Bülent Ecevit'e verilmiştir.

⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, a.g.e., B 85 (31 . 12 . 1977), s. 97

⁸⁵ a.g.e. s. 98

⁸⁶ **Aydın Tarihi**, <http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/1977/aralik1977.htm>, 31.12.1977

2.1.2. Dışışleri Bakanı Hayrettin Erkmen Hakkında; Tutum ve Davranışlarıyla Dış Politika Konusunda Millî Menfaatlerimize Aykırı Hareket Ettiği İddiasıyla Bir Gensoru Açılmasına İlişkin Önergesi⁸⁷

Millî Selâmet Partisi Grubu Başkanı Konya Milletvekili Necmettin Erbakan ve 2 arkadaşımın; tutum ve davranışlarıyla dış politika konusunda Millî menfaatlerimize aykırı hareket ettiği iddiasıyla Dışışleri Bakanı Hayrettin Erkmen hakkında Anayasanın 89 uncu, Millet Meclisi İçtüzüğünün 107 nci maddeleri uyarınca aşağıdaki Gensoru önergesi verilmiştir.⁸⁸

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına,

... Adalet Partisi Azınlık Hükümetinin Dışışleri Bakanı Sayın Hayrettin Erkmen, Türkiye’yi İslâm âleminde ayırarak Avrupa’ya vilayet yapmaya müncer olacak Ortak Pazar’a girme gayretleriyle, 2.714 sayılı Notam’ı Millî menfaatlerimize aykırı olarak, Yunanlıların lehine kaldırarak, Ege Denizini Yunanistan’a terk etmesi sebebiyle, Batı Trakya’da zulme uğrayan kardeşlerimize sahip çıkmadığı için, İran’a, Afganistan’a karşı tutumu ve İslâm Konferansına bakışı ve buradaki tutumu dolayısıyla Millî menfaatlerimize zarar verdiği için, İsrail’in Kudüs’ü başşehir yaptığı ve mütecaviz niyetlerini ve silahlı tecavüzünü her vesile ortaya koyduğu halde İsrail’le münasebetlerimizi kesmemesi; dolayısıyla memleketimizin Millî menfaatlerini zedelediği için güvensizlik duyuyoruz. Dışışleri Bakanı hakkında güven oylaması yapılmasını talep ediyoruz. Saygılarımızla.”

28. 8. 1980 günü 126. birleşimde gündeme alınan Gensoru önergesi, önce okutulmuş daha sonra önergenin gündeme alınıp alınmayacağı hakkındaki görüşmelere geçilmiştir. Bundan sonra Anayasada belirtilen konuşma sırasına göre, önerge sahiplerinden Mehmet Recai Kutun (Malatya)’e söz verilmiştir. Söz alan Mehmet Recai Kutun (Malatya) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁸⁹

“Sayın Başkan, Muhterem Milletvekilleri,

Konya Milletvekili Necmettin Erbakan ve arkadaşları tarafından Dışışleri Bakanı Sayın Hayrettin Erkmen hakkında verilen Gensoru önergesi üzerinde, önerge sahipleri ve Millî Selâmet Partisi Grubu adına görüşlerimizi arz etmek üzere huzurlarınızdayım. Konuşmamın başında Grubum ve şahsım adına muhterem heyetinizi saygı ile selamlıyorum. Muhterem milletvekilleri, Adalet Partisi azınlık Hükümetinin Dışışleri Bakanı Sayın Hayrettin Erkmen, dış politikadaki 9 aylık icraatı ve davranışlarıyla Millî menfaatlerimizi büyük ölçüde

⁸⁷ **Ayin Tarihi**, <http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/1977/aramlik1977.htm>, 29.8.1980

⁸⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 16, B 115 (29.7. 1980), s. 719

⁸⁹ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 16, B 115 (28 . 8 . 1980), ss. 773-778

haleldar etmiştir. Şayet Millet Meclisi olarak gerekli müdahalede bulunmaz ve lüzumlu tedbirleri almazsak, tafafisi çok müşkül durumlar ortaya çıkabilecektir. Biz daha başlangıcından beri Sayın Erkmen'in dış politika ile ilgisinin nereden geldiğini merak etmişizdir. Nitekim içeride ve dışarıda dış politika ile ilgili kimseler de aynı merakın içerisindeyler, bu Bakanın dış politikası ile ne ilgisi olduğunu ısrarla sormaktadırlar. Muhterem arkadaşlarım, pek çok meselede olduğu gibi, dış politikada da Adalet Partisinin uzun vadeli, ciddi ve tutarlı bir görüşü mevcut değildir. Şahsiyetli bir dış politika, Millî bir dış politika yerine, Batının paralelinde günlük politikalar tercih olunmaktadır, işte, Adalet Partisinin meseleleri çözmek yerine erteleyen, yük altına girip terleme yerine kolayı ve beleşini tercih eden bu zararlı tutumuna, bir de dış politikayla ilgisini izah edemediğimiz bu Dışişleri Bakanını da ekleyince, işler iyice allak bullak olmaktadır. Bu duruma bir de Dışişleri Bakanlığının iç bünyesindeki büyük huzursuzluğu ekleyiniz. Halen tecrübeli ve değerli memurların pek çoğu kızağa çekilmişlerdir; kendilerinden müşavir olarak bile istifade edilmemekte, fikirleri bile almamaktadır. Yukarıda Adalet Partisinin uzun vadeli sürekli ve kararlı bir dış politika görüşünün bulunmadığını ifade etmiştim. Bu iddiamızın doğruluğuna yürekten inanmakla beraber, dış politikalarının hiç değişmeyen şuurla ve kararlılıkla tatbik edilen bir çizgisi vardır ki, haklarını yemiş olmamak için bunu da ifade etmek mecburiyetindeyiz. Bu çizginin göze batan yanları şunlardır: Her zaman Batı yanlısı ve Batıya bağlı olmak. Her zaman İsrail'e, Yunanlıya müsamahakâr ve dost ve bunlarla aynı safta olmak. Müslüman ülkeleri küçük görmek ve her zaman münasebetleri belli bir mesafede ve soğuk tutmak. Aziz milletimiz bu zihniyeti de bu zihniyetin sahiplerini de çok iyi tanımaktadır ve çok iyi bilmektedir ki, vaktiyle Cezayir mücahitleri karşısında müstemlekeci Fransa'yı Birleşmiş Milletlerde destekleyenler bunlardır. İngiltere ve Amerika'nın güdümünde de Bağdat Paktını ve CENTO'yu kuranlar, böylece İslâm ülkeleri arasındaki yakınlaşma ve dayanışmayı zedeleyen yine, Amerika'nın desteği ile Yahudiler tarafından yurtlarından atıldığı zaman, ağızlarını açıp da tek kelime bile söylemeyen yine bunlardır. Bir yıl öncesine kadar Ortadoğu'daki Müslüman ülkelere hiçbirisine uçak seferi yapmaz iken, hem de ziyan eden bir hat olmasına rağmen, 15 yıldan beri sadece Tel Aviv'e sefer yapan yine bunlardır. El altından Mısır, İsrail, Amerika ve Türkiye arasında gizli CENTO çalışmalarını yürütenler yine bunlardır. İşte, kalın çizgilerle ve kısaca belirttiğim bu zihniyete dört elle sarılmış olan Sayın Erkmen'in Millî menfaatlerimize yüzde yüz aykırı olan bazı icraatını da aşağıda arz ediyorum : Birinci arz edeceğim mesele, Ortak Pazar'la ilgilidir. Her vesileyle «Biz daha 9 aylık bir Hükümetiz, biz bu dönemde ancak devraldığımız enkazı tamirle uğraşıyoruz» diye Adalet Partisi Hükümeti ve onun Dışişleri Bakanı her ne hikmetse, daha iktidarlarının 3 üncü ayında Ortak Pazar meşalesine dört elle sarılmışlardır. Bundan evvelki dış politika müzakerelerindeki çok kesin tavrını hatırlayacaksınız; âdeta yangından mal kaçıran gibi ve «Ben bildiğimi

yaparım, konu Meclislere gelince Meclis de bildiğini yapar» şeklindeki efecce tavırlarıyla, ne pahasına olursa olsun Ortak Pazara tam üye olabilmek gayreti ve telaşı içerisinde. Bu Bakana sorsanız, «Ortak Pazar bir ticarî faaliyettir, biz herkesle ticaret yaparız, Ortak Pazara karşı oluşunuzu anlamam mümkün değildir» diyecektir. Biz de diyoruz ki, Ortak Pazar Truva Atıdır; iktisadi ve ticarî faaliyetler gibi masum sıfatlarla içimize sokulmak istenen bir Truva Atı. Muhterem arkadaşlarım, bu kadar kısa bir süre zarfında Ortak Pazar konusundan uzun uzun bahsedecek değilim. Hatırlayacağımız veçhile, Türkiye 1963 Eylülünde İsmet İnönü'nün Başbakan, Süleyman Demirel'in ise Başbakan Yardımcısı olduğu Hükümet döneminde Ortak Pazara girmiştir. 6 yıllık hazırlık döneminden sonra 1969 yılı Kasımında Demirel Hükümeti Katma Protokol'ü imzalamış ve bu ek anlaşma ile 22 yıllık süre 1992 yılında sona ermektedir. Bu 22 sene içinde ne oluyor ve neler olacaktır? Gümrükler tedricen indirilip, sıfıra inecektir. İthalatta tahdit bütünüyle kaldırılacaktır. Kısaca arz ettiğim bütün bu şartlar, kanımız pahasına kaldırdığımız kapitülasyonların başka bir şekli olup, memleketimizde sanayi yatırımlarını ve inkişafını önleme ve bizi iktisaden Avrupa'ya bağlamak maksadını gütmektedir. İşte bunlar Sayın Bakanın bahsettiği Ortak Pazarın ticarî yanları. Şimdi bir de işin diğer bir yanına bakalım. Aşağıda, Anlaşmanın bazı maddelerinden bilhassa bahsedeceğim. Şayet - Allah muhafaza etsin.- 1992'ye kadar bu maddeleri değiştiremezsek dünya üzerinde Türk Devleti ortadan kalkacaktır ve Anlaşmanın verdiği hakka istinaden; Rum'u, Ermenisi, Yahudi'si, İtalyan'ı velhasıl bütün Avrupalı ve Amerikalısı elini kolunu sallayarak para ile memleketi istila edeceklerdir. Anlaşma, kendilerine bu hakkı vermektedir. Binlerce yıldan beri ecdadın canı ve canı pahasına korunan bu memleket, imza mukabili bir anlaşmayla Batılıların işgaline terk edilmiştir. Bunu imzalayanlar da maalesef şu anda iktidardadırlar. İşte anlaşmanın bazı maddeleri hakkında bilgi arz ediyorum. Anlaşmanın 52 ve 53 üncü maddesinde özet olarak, «Üye devletler tebaası, Ortak Pazar içinde istediği her yerde toprak, mal, mülk satın alıp yurt edineceklerdir» denmektedir. Bu ortaklık tahakkuk ederse ortada devletler, hükümetler, milletler ve hatta sınırlar kalmayacaktır. Türkiye üzerinde hâlâ büyük emeller besleyen, Türkiye'nin bütçesi kadar zengin olan Ermeni, Yahudi, Rum ve Avrupalı iş adamları Türkiye'yi istedikleri gibi satın almaya ve taksim etme imkânına sahip olacaklardır. Madde 59 ve 61'de özet olarak «Üye devletler tebaası, Ortak Pazar içinde istediği her yerde işletme kurabileceklerdir», 74 üncü ve 76 ncı maddede özet olarak «Üye devletler tebaası, Ortak Pazar içinde her yere nakliyat yapabileceklerdir», Madde 90'da özet olarak «Üye devletlerin, devlet olarak istedikleri her yerde yatırım yapma-ları serbest bırakılmıştır» denmektedir. Ortak Pazara tam geçişi sağlamak; sana-yiye, yeni canlanmakta olan Türk sanayisine veda etmek demektir. En önemlisi de yukarıda belirtildiği gibi Ortak Pazar devlet tebaası herkes, her isteyen 1992'den itibaren şu güzel memleketin her tarafında yerleşmek, fabrika açmak ve çalışma hakkını almaktadır ki, bu memleketin harpsiz, parayla işgali demek-tir. Ortak

Pazar memleketleri netice olarak bir parlamentoya, bir devlete, bir paraya ve bir Haçlı bayrağa sahip olacaklardır. Haçlı istilasının asırlarca yapamadığını kendi seçtiğimiz idarecilerle, kendi elimizle yapmaktayız. Muhterem milletvekilleri; Ortak Pazar, Türkiye'yi İslâm âleminde kopartıp, Batı Hıristiyan potası İÇERİSİNDE eritmek isteyen bir Siyonist plânıdır. Ancak bu plânlar yürümemiştir, bundan sonra da yürümeyecektir. Üç tane «Batı Kulüp» üyesinin ve beynelmilelci kozmopolitin keyfi için bu aziz millet Hıristiyan Avrupa'ya hizmetçi, uşak ve işçi olacak değildir. Bu kürsüden ilan ediyoruz, kimsenin gücü buna yetmeyecektir. Bu aziz millet ve bu milletin temsilcisi olan Parlamento, Allah'ın izniyle şu gök kubbeyi Ortak Pazarcıların tepesine indirecektir. İkinci mesele olarak; Ege'deki haklarımız hakkında bilgi arz edeceğim. Yunanlılar da adım adım Megalo ideal denilen bir ham hayalin gerçekleştirilebilmesi için gayret içerisinde. İlk adım olarak da Ege'yi bir iç deniz haline getirmeyi plânlamışlardır. Yunanlılar, Lozan Anlaşmasına aykırı olarak 12 Ada'da tahkimat yaptılar. Bu Hükümet ve bu Bakanın «Bu tahkimat sökülmelidir» diye bir sözlerini duyanınız ve ciddi bir teşebbüslerini göreniniz var mı? İşte bu Bakan, 714 numaralı Notam kaldırılmasının da sorumlusudur. Bu konuda MSP olarak ikaz vazifemizi yaptığımızda «Efendim, siz yanlış anlıyorsunuz, yanlış tefsir ediyorsunuz. Türkiye'nin bundan dolayı hiçbir kaybı yoktur ve olmayacaktır» diyorlardı. Vaktaki Ege'de NATO manevraları başladı. Rumlar «Bizim karasularımızı, hava sahamızı ihlâl ettiniz» diye bizim uçaklara müdahalede bulundular. Ardından bu Hükümet Rumlara bir nota verdi. Rumlardan daha sert cevap alınca ne yaptılar, ne ettiler öğrenemedik. Zira sesleri, solukları bütünüyle kesildi. Diğer bir mesele, Batı-Trakya; Batı Trakya'daki Müslüman Türk kardeşlerimize yapılan insanlık dışı zulümler hepimizin yüreğini kanatmaktadır. Buradaki Müslümanlar evlerini tamir ettiremezler, miras alamazlar, cenazelerine Müslüman işareti koyamazlar. Bir genç kemerine ay-yıldız işaretli bir toka taksa derhal teklif olunur. Şimdi Sayın Bakana sesleniyoruz: Siyonist mihraklar, Müslüman ülkelerle aramızı bozmak için en küçük hadiseleri vesile sayarak her türlü tahriki yapadursunlar, siz Batının bu şımarık çocuğu Yunanlılar için ne yaptınız? Batı Trakya'daki zulümlerin % 1'i buradaki Rumlara yapılsaydı Yunanlılar dünyayı ayağa kaldırırlardı. Siz ne zaman bu erkek milletin erkek sesiyle haykıracaksınız, Batı Trakya'daki kardeşlerimize yapılan Zulmü Birleşmiş Milletlere getireceksiniz? Kudüs hadisesiyle ilgili olarak Birleşmiş Milletlerde bir kısım Müslüman ülkelerin yürüttüğü güçlü aksiyonun yanında, sizin Batı Trakya konusundaki tutumunuz ne kadar zayıf, ne kadar cılız ve ne kadar ruhsuz? İran'la münasebetlere gelince; bu Hükümet ve bu Bakan İran'daki yeni rejimle ciddi ve kardeşçe bir münasebeti gerçekleştirmemiştir. Şah rejimi sırasında binlerce kişi en zalimane bir şekilde çocuk, kadın ayırt edilmeden katledilirken sesi soluğu çıkmayanlar, İran İslâm İnkılâbından sonra birden bire iyilik meleği kesiliverdiler. Her vesileyle Türkiye'nin aleyhinde bir davranış içerisinde olan

Amerika ve İsrail uydusu Şah rejiminden sonra İran İslâm Cumhuriyetiyle her alanda, özellikle ekonomik alanda en ileri bir seviyede işbirliği yapılması Millî menfaatlerimizin gereği idi; ama, bu Sayın Bakandan bunların hep tersini gördük. Amerika'nın İran'a uygulayacağı ambargo konusunda batılıların yanında yer aldılar. Bu Bakan sanki yapacak başka bir işi yokmuş gibi alelacele «İran'a reeksport yapmayacağız» dedi. Sayın Bakan, sizin de teşkilâtınızın da dış siyaset anlayışı çağdaşdır ve en az 50 yıl çağın gerisindedir. Belki hatırlarsınız, 20 – 25 yıl önce Kruşçef Birleşmiş Milletlerde ayakkabısını çıkarmış ve ayakkabıyı masasına vurarak Başkanı protesto etmişti. Aslında bu ayakkabı klasik İngiliz diplomasisinin tepesine indirilen darbelerdi. Artık o eskimiş, porsumuş dış politika anlayışı, o Batı yanlısı Gâyri Millî dış politika anlayışı çok gerilerde kalmalıdır. Bu dış politika anlayışının temelini % 80 nispetinde bu asırda ekonomi, ekonomik işbirliği ve karşılıklı menfaatler teşkil ediyor. Amerika ve Batılılar İran'a ambargo uygulama kararı alacaklar. Bu kardeş ve komşu ülkeye dostluk elimizi uzatarak ihracatımızı 8–10 misli artırmamız mümkün iken, siz gelip Batılılarla aynı safta olacaksınız. Bu ne biçim anlayış, bu ne biçim Millî menfaat? Şartların hazırlayıp önümüze koyduğu bu kadar büyük bir avantajı kullanmayıp heba eden bu Hükümeti de, bu Bakanı da aziz milletimiz asla affetmeyecektir. Afganistan'a gelince: Afganistan, emperyalist Rus ordularının işgaline uğrayınca, Türkiye Dışişleri Bakanlığının takındığı tavır cidden yürekler acısıdır. Bizim en dar günlerimizde, İstiklal Harbi sırasında maddî ve manevî yardımlarını esirgemeyen bu Müslüman kardeşlerimize yaptıklarımızın, meselâ, bir Amerika'nın yaptıklarından ne farkı var? «Rusları kınıyormuşuz», o kadarını Amerika da yaptı. «Bu konuda dostlarımızla istişareler yapıyormuşuz», çok üzüldük, vah vah. «Ruslar derhal geri çekilmelidir», ne kadar cılız, bu ne kadar ruhsuz, bu ne kadar alakasız bir reaksiyondur. Muhterem milletvekilleri; bundan 5 - 6 ay önce, Afganlı mücahitlerin temsilcileri Türkiye'ye geldiler. Bu mücahitler, büyük ümitlerle bu Hükümetten ve bu Bakandan maddî ve manevî yardım talebinde bulundular. Cevabını vereceğim şimdi, bekleyin, sabredin. Rusların insanlık dışı bir tutumla yaptıkları gaz harbine karşı, gaz maskesi istediler. Bu mücahitler Türkiye'de -altını çizerek ifade ediyorum 3 ay kaldılar. Bütün kapılar yüzlerine kapandı. Gitmeden önce, «Bu yardımlardan vazgeçtik, hiç olmazsa Ankara'da bir Afganistan Bürosu açmamıza izin verin» dediler, işte bu Bakan, bir büro açılması iznini de, bir gönül yardımını da bu Müslüman mücahit kardeşlerimize çok gördü. İslâm Konferansına karşı bu Bakanın ve iktidarının tutumu da cidden yürekler acısıdır. Türkiye bilindiği gibi İslâm Konferansına üyedir, İsrail'le siyasî ilişkisi olan tek İslâm Konferansı üyesidir. Bu Bakan, son İslâm Konferansını, önergemizde de ifade ettiğimiz gibi, yarıda bıraktı. Orada alınan cidden güzel kararları gelip aziz milletimize müjdeleyeceğine, «Efendim, Konferansta ihtilâf çıktı. Bu Konferansta alınan kararlar bizi bağlamaz» dedi. Bu tutumuyla, İslâm ülkeleriyle olan münasebetlerini bu Bakan zedelemiştir İslâm ülkeleriyle ilişkilerimiz böyle iken,

acaba bu beylerin İsrail'e karşı tutumu nedir? Hepinizin gayet iyi hatırlayacağı veçhile, Filistin'de yaşayan 2,5 milyon Müslüman Filistinli, Amerika ve İngiltere'nin desteğindeki Yahudiler tarafından yurtlarından kovulmuşlar ve bu topraklar üzerinde İsrail Devleti kurulmuştur. İnsanlık, insan hakları, barış gibi güzel sözler, mefhumlar bugün, gerek Batı bloğu, gerek Doğu bloğu devletler tarafından sadece bazı safları avlamak ve uyutmak için kullanılmaktadır. 2,5 milyon Müslüman'ın vatanlarından kovuluşu 20 nci asrın en büyük insanlık suçudur. Ama buna rağmen, gerek Amerika ve gerekse Rusya, bu insanlık suçuna iştirak etmekten çekinmemişlerdir. İşte böylece, Amerika ve Batının şımarık ve küstah çocuğu İsrail, İslâm âleminin ortasında bir çıbanbaşı olarak kurulmuştur. İsrail Devletini kurma fikri, yeni bir fikir değildir muhterem arkadaşlarım. 2 - 3 bin yıldan beri Yahudi kavmi bu idealle beslenmektedir. Ama bu, İsrail Devletinin kuruluşuna asırlarca büyük ceddimiz müsaade etmemiştir. 19 uncu asırda dünya Siyonizm'i İsrail'i kurmak için çeşitli metotlara başvurmuşlardır. Ama, bu konularda fevkalade şuurulu olan sultanlarımız ve özellikle Sultan Abdülhamit Han, çok büyük maddî yardım tekliflerine rağmen, İsrail Devletinin kuruluşuna müsaade etmemiştir. Yahudilerin, Siyonistlerin asırlardan beri kafalarında taşıdıkları bir plân vardır. Bu da, Tevrat'taki «Arzı Mevut üzerinde Yahudi Devletini kurmak» ve dünya hâkimiyetini sağlamaktır. Bugün İsrail Parlamentosunun önünde bir heykel mevcuttur. Bu heykel, 100 - 120 sene önce Viyana'da yaşamış olan bir Siyonist lidere, Theodor Herzl'e aittir. Theodor Herzl, Yahudi kavmine bir hedef ve bu hedefe ulaşabilmek için iki adım ve iki merhale göstermiştir. Hedef, dünya Yahudi hâkimiyetidir. İki adımdan birincisi, Kudüs başkent olmak üzere Filistin'de bir Yahudi Devletinin kuruluşu; ikincisi ise, hudutlarını Nil'den Dicle'ye kadar genişletmektir. Muhterem milletvekilleri, 30 yıldan beri İsrail bu hedeflerine adım adım yaklaşmaktadır. İsrail Devleti kurulmuş, hudutlarını ise en az 15 misli genişletmiştir. Bu mütecaviz devlet Birleşmiş Milletlerin kararlarına uyararak çekileceğine, yeni yeni yerleşme merkezleri kurmaktadır. Peki İslâm âlemi için en büyük tehlike olan bu mütecaviz, bu emperyalist İsrail'e karşı Türkiye ne yapıyor? Sadece müsamaha, dostluk ve özel muamele. Yukarda da belirttiğim gibi, Türkiye 15 yıldan beri Ortadoğu'da sadece İsrail'e uçak seferi işletmektedir; herhangi bir Müslüman Ortadoğu ülkesine değil. İsrail'in son küstahlığı, Kudüs'ü başkent yapmış olmasıdır. Nitekim, İsrail Meclisi son aldığı bir kararla Kudüs'ü başkent ilân etmiştir. Kudüs, 1400 yıllık bir İslâm şehridir. Cenâbı Hakkın Kur'anı Azimüşşan'da «Öyle bir Mescidi Aksa ki yalnız kendisi değil, civarı bile mübarek» dediği bir mübarek beldedir. Kudüs ve Mescidi Aksâ'yı ceddimiz kaç asır Haçlılara karşı canlarıyla kanlarıyla korumuşlardır. İslâm inancında olanlar için dünya yüzünde 3 tane büyük mescit vardır. Bunlardan birincisi, Mekke'de Haremi Şerif, ikincisi Medine'de Mescidi Nebevi, üçüncüsü ise Kudüs'te Mescidi Aksâ'dır. Kalbinde İslâm imanından zerrece eser olanlar, Kudüs'ü ve Mescidi Aksâ'yı kurtarmak için gece gündüz çalışmak mecburiyetindedirler.

Gayet tabii savaş açacağız, imanı olan herkes savaşmak mecburiyetinde. Bunu bu kürsüde tescil ediyorum. İlk kıblemiz, mübarek Miraç hâdisesinin cereyanında en önemli rolü oynayan, Mescidi Aksâ. İşte İsrail, Müslümanlar için bu kadar önemli olan Kudüs'ü ve Mescidi Aksâ'yı başkent ilan etti. ilan etti de, acaba bizim Dışişleri Bakanımız ve Bakanlığı ne yaptı?.. Kınadılar, Batılılar da kınadılar. Bu, cılız ve ruhsuz bir reaksiyondur. Hatta bazı Siyonist yanlıları, kimisi şu veya bu meslekte olan gene bazı Siyonist uşakları ve bazı dönmeler «Kudüs Yahudilerindir» bile diyebildiler. Kudüs'ü başkent ilan etmek ikinci adıma, İsrail plânının ikinci adımına sıra geldi demektir. Yani, topraklarını Nil'den Dicle'ye kadar genişletme adımıdır. Yani, Anadolu topraklarının yarısının İsrail'e vilayet yapılması adımıdır; Biz aylardan beri bütün bu şartları dile getiriyor ve «İsrail'le ilişkileri keselim, İsrail Elçiliğini kapatalım» diyoruz. Bu arada bazı gerçekleri de sayıyoruz, diyoruz ki «Ankara İsrail Elçiliği Türkiye'deki terörün kaynağıdır.» iki aydır söylüyoruz. Bir Allah'ın kulu, kendi tabirleriyle, bir Devlet yetkilisi çıkıp da demedi ki «Yahu nereden çıktı, acaba bildiğiniz bir şey mi var » Ankara İsrail Elçiliği Türkiye'de ki terörün kaynağıdır, dedik. Ankara İsrail Elçiliğinde 9 tane terör uzmanı subay vardır, dedik. Bu elçilikten askeri bir ateşe diğer bir ülke temsilcisine suikast düzenlemiştir. Suikastçı yakalanmış, İsrail Elçiliği ile ilişkisini itiraf etmiştir. Şimdi Sayın Bakana soruyoruz: Bu iddialarımız karşısında bugüne kadar niye sustunuz? İsrail Elçiliği terörün kaynağı değilse, buraya gelip «Hayır, alakası yoktur» dediniz. Eğer iddialarımız doğruysa, o vakit biz soruyoruz: «Niye bir işlem yapmadınız? İsrail Elçiliğinde 9 terörist subay var mı? Varsa bu konuda ne yaptınız? Yoksa, geliniz burada açıklayınız ve tescil ediniz. Diğer bir ülke temsilcisi için girişilen suikast teşebbüsü kesindir. Bu durumda İsrail Elçiliği için ne yaptınız, İsrail Askeri Ataşesine ne yaptınız? Bütün bu olan biten hadiseler muvacehesinde, İsrail'le siyasî ilişkilerimiz derhal kesilmeli ve İsrail Elçiliği kapatılmalı idi. Ama görüyorsunuz ki, bu Adalet Partisi İktidarının ve bu Bakanın zihniyeti yüzünden Müslüman ülkeleri kırıp karışımıza alma pahasına, Millî menfaatlerimizi zedeleme pahasına İsrail'le ilişkiler kesilemiyor. İnsaf ediniz, bugün İslâm Konferansına üye olan Müslüman ülkelerden İsrail'le münasebeti bulunan tek Müslüman ülke, Türkiye'dir. Bugün Yunanistan'ın bile İsrail ile siyasî ilişkisi yok, Japonya'nın, da İsrail'le siyasî ilişkisi yok. Peki, bizim ne için var, bu ilişkilerden kazancımız ne zarardan başka? Bakan gelip bu kürsüde bu sorularımızı cevaplandırmalıdır. Efendim, ticarî ilişkilerimiz zedelenir, diyebilirler. İsrail'le sanki ticaretimiz bir değer ifade ediyormuş gibi. Kaldı ki, ticaretimizin zedeleneceği iddiası da yanlıştır. Bugün Japonya'nın İsrail'le siyasî münasebeti yoktur, ama ticareti vardır. Yunanistan'ın siyasî münasebeti yoktur, ama İsrail'le ticarî münasebeti vardır. Bugün Irak'la Amerika Birleşik Devletleri arasında siyasî münasebetler kesiktir; ama Irak, her sene Amerika'dan 1 milyar dolarlık ithalat yapmaktadır. Kaldı ki, biz, biraz evvel de arz ettiğim gibi, İsrail'den zarardan gayri herhangi bir şey görmemekteyiz. Şimdi

soruyoruz, bu kadar olan biten işlerden Türkiye ve İslâm alemi aleyhindeki faaliyetlerden sonra İsrail ve İsrail Büyük Elçiliği için ne yaptınız? Biz biliyoruz ki, hiçbir şey yapmadınız. En hafif tabiriyle misafirperverliğimizi suiistimal ederek, suikast düzenleyen bu elçiliği protesto bile edemediniz. Ne hikmetse sizin kabadayılığınız, akıl hocalığınız hep Müslüman ülkeler içindir. İsrail olunca sesiniz çıkmaz, Yunanistan olunca sesiniz çıkmaz. Ermeni'yi tutan, sırtını sıvazlayan Fransa ve Amerika olunca gene sesiniz çıkmaz. Muhterem milletvekilleri, bütün bu arz ettiklerim açıkça ortaya koymaktadır ki, Dışişleri Bakanı Sayın Erkmen'in dokuz aylık icraatı Millî menfaatlerimize ters düşmektedir. Dışişleri Bakanlığını da, halen takip edilen dış politikayı da yeni baştan düzenlemekte ve bir çizgiye getirmekte zaruret vardır. Aziz milletimizin kesin arzu ve temayüllerine rağmen, mili menfaatlerimize rağmen İsrail'le ilişkileri kesmeyen bu Bakana, Meclis olarak artık yeter dememizde ve Meclisin iradesiyle İsrail'le siyasî ilişkilerin kesilmesinde kesin zaruret vardır. Bu sebeplerden dolayı Anayasanın 89 uncu maddesi gereğince Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen hakkında verdiğimiz bu Gensorunun gündeme alınmasını teklif ve rica ediyoruz. Konuşmamın sonunda deminden beri Adalet Partisi sıralarından bir eroin hikâyesi hakkında bendenizden sual soruyorlar. Hepinize saygılar sunarım.”

Mehmet Recai Kutan (Malatya)'nın konuşmasından sonra önerge hakkında Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Hikmet Çetin (İstanbul) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁹⁰

“Başkan, Millet Meclisinin sayın üyeleri; Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına hepinize saygılar sunarak sözlerime başlamak istiyorum. Bu Hükümet biçiminin, programının, ekonomik ve sosyal politikasının başından beri karşısında olduk. Bunların, ülkenin temel sorunlarına çözüm getirmeyeceğini, 10 aya yaklaşan uygulama da açıkça göstermiş bulunmaktadır. Uygulamaya konulan ekonomik modelin ülkeyi daha da dışa bağımlı hale getireceğini ve beraberinde ülke yararına olmayan sakıncalı ve yanlış dış politikayı da getireceğini, ilk günden beri ileri sürdük. Uygulama, kaçınılmaz bir biçimde belirttiğimiz ve ülke yararına görmediğimiz ve eleştirdiğimiz yönde oldu. Eğer Gensoru gündeme alınırsa, bunları somut örnekleriyle bilgilerinize sunma olanağını bulacağız. Çağımızda iç ve dış sorunlar bir bütündür. Dış siyasal sorunlarla dış ekonomik sorunlar ve ilişkiler iç içedir. Hele Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu ekonomik bunalımda bu konular daha da iç içe girmiştir. Bugünkü Hükümet tüm ümitlerini ekonomik alanda dışarıya ve oradan gelecek olan kaynaklara bağlamıştır. Bunun elbette ki dış politikada da bir yansıması olacağı kaçınılmazdı. Bunların değişik örnekleri ve uygulamaları 10 aylık süre içinde açıkça görülmüştür. Eğer Gensoru gündeme alınabilirse, bunları da tüm yönleriyle burada konuşabileceğiz. Değerli milletvekilleri, bugün

⁹⁰ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 16, B 115 (28 . 8 . 1980), ss. 778-780

Türkiye'de dışarıdan güdümlü bir ekonomik politika uygulanmaktadır. Bu alanda daha da ileri gidilerek, ekonomik ve sosyal açıdan geriye dönülmesi güç adımlar atılmıştır. Örneğin, Uluslararası Para Fonu ile 3 yıllık bir anlaşma yapılması, ülkede yürütülecek ekonomik ve sosyal politikayı belirlerken, dış ekonomik ve siyasal ilişkileri de giderek daha çok dışa bağımlı hale getirmektedir. Eğer Gensorunun gündeme alınmasına oylarınızla olanak sağlarsanız, bunları daha somut örnekleriyle ortaya koyabileceğiz. Hükümetin ve Sayın Dışişleri Bakanının müttefiklerimizle ve özellikle NATO ile ilgili politikasında yanlış ve sakıncalı bulduğumuz uygulamalar var. Daha önce de belirttiğim gibi; Hükümet, ekonomik sorunların çözümünü âdetâ tümüyle dışarıdan beldeme eğilimindedir. Bunun sorunlara neden çözüm getirmeyeceğini ve giderek Türkiye'yi daha bağımlı hale getireceğini, eğer Gensorunun gündeme alınmasına karar verilirse, görüşülüp değerlendirme olanağı bulunacaktır. Sayın Dışişleri Bakanının Ortadoğu politikasını da uygun bulmuyoruz. Bu yanlış politika sonucudur ki, tüm bölge ülkeleriyle ve komşularımızla ilişkiler bu Hükümet döneminde geriye gitmiştir. Gensorunun gündeme alınmasıyla bunlar somut örnekleriyle ve ayrıntılı bir biçimde ortaya konulabilecektir. Bu arada Ortadoğu ve İslâm Ülkeleriyle ilişkilerimizden bahsederken Sayın Kutan, konuşmalarında, 15 yıldır İsrail dışında hiçbir İslâm ülkesine uçak seferleri almadığını belirttiler. Bu belki doğru idi; ama 1978 yılı başına kadar doğrudu. 1978 yılı başında Hükümete gelindikten sonra, çok sınırlı uçak olanaklarına karşı, başta Libya ve körfez ülkeleri olmak üzere birçok İslâm ülkelerine uçak seferleri bizim Hükümetimiz döneminde başlatılmıştır. Aslında Ortadoğu, komşular ve tüm İslâm âlemi ile ilişkilerin geliştirilmesi hiçbir şekilde müttefiklerimizle olan ilişkilerimizi geliştirmekle çelişmez. Nitekim etrafımıza dönüp baktığımızda, bütün müttefiklerimiz kendi çevrelerindeki ülkelerle hiçbir rejim farkı gözetmeden her türlü ilişkilerini en üst düzeyde geliştirme olanağını bulmaktadırlar. Hatta ve hatta bizim bölgemizdeki ülkelerle ilişkileri de, Türkiye ile kıyaslanmayacak kadar ileri düzeydedir. Değerli milletvekilleri; Hükümet, Avrupa Ekonomik Topluluğu konusunda geçmişteki politikaları ve önerileri yanlış değerlendirmiş, AET ile olan ilişkilerde ödün verici bir tutum içine girmiştir. Bu arada ciddi hiçbir hazırlık yapmadan, bir yandan Avrupa Ekonomik Topluluğundan tam üye talebinde bulunacağı ileri sürülürken, öte yandan işçilerin serbest dolaşım takvimini ileri bir tarihe atmaya kabul etmiştir. Avrupa Ekonomik Topluluğu konusundaki yanlışlıklar ve tutarsızlıklar, bununla da kalmamış tam üyelikle birlikte işgücünün Avrupa Ekonomik Topluluğu üye ülkelerinde serbest dolaşım ümit edilir ve beklenirken, Batı Almanya bu Hükümet döneminde Türk Vatandaşlarına vize zorunluluğunu getirmiştir. Bunları ayrıntılarıyla konuşmak, kuşkusuz ülke yararına olacaktır. Bunun için de Gensorunun gündeme alınmasında büyük yararlar görmekteyiz. Komşularımız Ortadoğu ve İslâm ülkeleriyle dış ekonomik ilişkiler büyük ölçüde bu Hükümet döneminde aksamıştır. Birçok ülke ile bazı konular durma noktasına gelmiştir.

Bu arada sosyalist ülkelerle dış ticareti caydırıcı önlemler alınmıştır. Bu, hem bu ülkelere olan dışsatımımızı, hem de hizmet dışsatımımızı olumsuz yönde etkilemiştir. Gensorunun gündeme alınması halinde, bunları somut örneklerle ortaya koyma olanağını bulacağız. Sayın milletvekilleri; dış ulusal sorunlarımızın başında, Yunanistan'la olan ilişkilerimiz gelmektedir. Böyle olmasına karşın, bu Hükümet döneminde Yunanistan'la olan ilişkiler geri plâna itilmiştir. 714 sayılı Notam'ın kaldırılmasıyla Ege üzerindeki ulusal haklarımızdan vazgeçildiği kanısı yaratılmıştır. Böyle midir, değil midir? bunların Yüce Parlamentoda konuşularak aydınlığa kavuşturulmasında, sanıyoruz Hükümet de yarar görecektir. Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına dönmesi konusunda basından izlediğimiz kadarıyla, gizli kapaklı girişimler var. Bu konuda da Hükümetin ve Sayın Dışişleri Bakanının yürüttüğü politikaya neden karşı olduğumuzu, gündeme alınacak bu Gensoruda belirleme olanağını bulacağız. Bu arada, kuruluşundan bu yana diğer bakanlık ve kuruluşlarını bugüne kadar örnek olan ve dış itibar bakımından, yürüttüğü görevler bakımından olması gereken Dışişleri Bakanlığı personel politikası da, bugünkü Bakanın uygulamasıyla zedelenme eğilimi göstermeye başlamıştır. Bu aşamada ayrıntısına girmek istemediğim, kural dışı, gelenek dışı işlemler ilk kez bu dönemde sakıncalı bir yönde uygulamaya konulmuştur. Bu Hükümetin kurulmasında katkıda bulunan, başlangıçtan bu yana oylarıyla bu Hükümete destek olan Millî Selâmet Partisinin, Hükümetin dış politikası hakkında 9 noktada toplanan önemli görüşleri ve iddiaları var. Bunların askıda bırakılabilecek konular olduğunu sanmıyoruz. Hükümetin ve Sayın Dışişleri Bakanının elbette söyleyecekleri olması gerekir. Buna iktidar partisinin de, Hükümetin de ihtiyaç duyacağını ve oylarıyla olanak sağlayacağını umuyoruz. Bugünkü Hükümet, Milliyetçi Hareket Partisi ve Millî Selâmet Partisinin desteği ve oylarıyla kurulmuş bulunan bir azınlık hükümetidir. Şimdi, destek veren partilerden biri, en azından dış politikada Hükümete ters düşen bir görüş içine girmiş ve Gensoru vermiş bulunmaktadır bu konular gündeme alınıp konuşulmaz ise; şu ya da bu şekilde bir sonuca ulaştırılmaz ise, Hükümet bundan böyle hangi oyla, hangi destekle dış politika konularını yürütme olanağını bulacaktır. Bu konudaki kuşkuların, özellikle dış politika gibi bir alanda ortada kalmaması gerekir. 'Bu nedenle de Gensorunun açılmasında, Gensorunun gündeme alınmasında büyük yarar görmekteyiz. 'Bütün bu nedenlerle Cumhuriyet Halk Partisi olarak, Sayın Dışişleri Bakanı hakkındaki Gensorunun gündeme alınarak konunun tüm ayrıntılarıyla konuşulmasına olanak sağlanması yönünde oy kullanacağız. Bu, bu Gensoruda belirtilen görüşlerin ve gerekçelerin tümüne aynen katıldığımız anlamına gelmez. Gensoru gündeme alındığı takdirde Cumhuriyet Halk Partisi olarak, bu Hükümetin dış politikası hakkındaki gerekçelerimizi ve görüşlerimizi ayrıca Yüce Meclise sunma olanağını da bulmuş olacağız. Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına ve şahsım adına hepinizi saygı ile selamlarım."

Hikmet Çetin (İstanbul)'nin konuşmasından sonra önerge hakkında Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Ali Gürbüz (Sivas) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:⁹¹

“Sayın Başkan, sayın üyeler; sözlerime başlarken Milliyetçi Hareket Partisi Grubu ve şahsım adına Yüce Heyetinizi saygı ile selamlıyorum. Milli Selâmet Partisi Genel Başkanı ve arkadaşlarınca Dışişleri Balkanı Sayın Hayrettin Erkmen hakkında verilen Gensoru Önergesini konuşmak üzere toplanmış bulunuyoruz. Önergenin birinci maddesinde; Sayın Bakanın, Türkiye'yi Avrupa'ya bir vilayet yapacak şekilde davrandığı ve yine Türkiye'yi İslâm âleminden uzaklaştırdığı iddia edilmektedir. Sayın milletvekilleri, bugün dünyada mevcut olan milletlerin yaşayabilmek ve ayakta durmak için tek başlarına yaşamaları zorlaşmıştır. Dünya iki bloğa ayrılmış; her millet, her devlet kendilerince milletlerinin menfaatini ve çıkarlarını düşünerek bünyelerine uygun bir bloğu ihtiyar edip, oraya iltihak etmişlerdir. Türkiye de kendi bünyesine uygun, Batı ittifakını seçmiş ve Batı'ya iltihak etmek suretiyle hayatını ve yaşamını devam ettirme imkânını orada bulmuştur. Çünkü, Türkiye'nin bundan başka zaten yolu yoktu. Gerçeği söylemek lazımsa, hem Allah'tan, hem hürriyetten uzak olan Rusya ve onun tarafını tutamazdı kendi dinlerince, kendilerince dindar olan, kendi dinlerine bağlı, hürriyetleri namütenahi Batı Avrupa ülkelerinin siyasetini kendileri siyaset etmesi de, elbette ki bu Müslüman millet için layık olan bir yoldu. Elbette ki, bu meyanda Türkiye Batı ile kader birliği yapmıştır; onunla iyi geçinecektir, iyi geçinmeye de mecburdur. Zaten anlaşmanın gereği de bunun, ahde vefa da lazımdır. Önergeyi Milli Selâmet Partisi verdiği göre İslâm Dininde de durum böyledir. Her Müslüman millet Gâyır Müslimlerle ittifak edebilir, dostluk kurabilir; ancak dostluk kurmuş olduğu devletlerin her an zarar ziyan gelir diye de uyanık davranması lazımdır; Türkiye de uyanıktır değerli arkadaşlarım. Müslüman devletlerden Türkiye'nin uzaklaştırıldığı iddiası ise, sadece bir mugâlâta ve düzmedir. Çünkü Dünya Müslüman Gençlik Teşkilâtının bütün temsilcileri şu anda Türkiye'de toplantı halindedir. O halde, Türkiye'nin İslâm'dan uzaklaştırıldığı iddiası bunun neresindedir? Sayın milletvekilleri, Müslüman Türk Milletini hesaba katmadan yeryüzünde Müslümanlıktan bahsetmek, sadece hayaldir, hatta muhaldir. Devletimizi küçük düşürmeye, milletimizi küçük düşürmeye kimsenin hakkı ve salahiyeti yoktur. İsrail'in Kudüs'ü başkent ilan etmesine gelince; inşallah hevesi kursağında kalacaktır, almış olduğu kararı kendisi bozup ve iptal edecektir. Kudüs şehrinin İslâm âlemimin gözbebeği olduğu, bütün Müslümanlarca malumdur ve her Müslüman'ın inancı da böyledir. Kudüs şehri Müslüman Türk Milletinin İslâm âlemine bir emanetidir. Atalarımız, ecdâdımız, Osmanlı İmparatorluğu 500 seneye yakın yad elleri Mescidi Aksa'ya deydirmemiş ve yanaştırmamıştır. Canından aziz bilmiş,

⁹¹ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 16, B 115 (28 . 8 . 1980), ss. 780-782
680

hayatını her tehlikeye atarak mübarek Kudüs şehrine düşman ayağını bastırmamıştır. Ancak ne yazık ki o mübarek belde elimizden çıktığından daha 50 sene geçmeden, başka bir devlet elinde 50 sene muhafaza edilemeyerek İsrail'in eline geçmiştir. İşte bu da gösteriyor ki, Müslüman Türk Milletinin olmadığı bir yerde İslâmî değerleri korumak, yaşatmak mümkün değildir. Gerçekleri gerçek olarak görüşmeye mecburuz. Dini siyasete alet ederek menfaat temin etmeye kimsenin hakkı yoktur. Hepimiz öleceğiz, elimiz yanımıza düşecek Türklerin İslâm âleminden uzaklaştırıldığı iddiaları, işte böylece onun için hayaldir. Kudüs'te bulunan Mescidi Aksa, bugünkü kıblemiz olan, Mescidi Harâm'dan sonra yeryüzünde en mübarek bir mescittir, en efdal bir yerdir. 18 ay Müslüman milletler, Müslümanlar orada ibadet etmişlerdir. Çünkü Müslümanların eski kiblesidir. Onun için değerli arkadaşlarım. Mesele bunun üzerine kurulduğu için açıklamaya mecburuz. Bunda, dinde siyasete alet diye bir şey mevzu bahis değildir. Onun için değerli arkadaşlarım, bu konunun hiçbir hükümet tarafından yabana atılmasına imkân yoktur. Üzerinden de geçilemez. Nitekim, bugünkü Türk Hükümeti de lazım gelen tepkiyi göstermiş, İsrail'in almış olduğu kararı yüzüne çarpmıştır. İsrail'in kararını tanımadığını bütün dünyaya ilan etmiştir. Bunun aksini iddia eden var mı? Türk Hükümetinin bu cesur kararı, bütün Müslüman ülkeler tarafından sevinçle karşılanmış ve Türkiye'deki mümessilleri, temsilcileri, büyükelçileri bu karardan dolayı Hükümeti takdir ve tebci ederlerken, anlaşılmayan bir sebepten dolayı Sayın Erbakan AP Hükümetini yerden yere çalmıştır. Değerli arkadaşlarımı, şimdiye kadar Doğu'ya, komünistlere tek kelime söyleyemeyen Sayın Erbakan, her nedense, Batı ile aklını bozmuş, her kelimenin arkasında buraya takılmıştır. Değerli arkadaşlarım, Türkiye Devleti büyük bir devlettir. Bir devletin siyaseti ciddiyet ister. Onun için, ciddi politika takip etmek her gelen hükümetin vazifesidir. Lazım gelen devletlerle ilgi, alaka kesilecekse, Cumhuriyet Halk Partisinin 22 ayında iktidarlar veya o hükümetler bu devletlerle ilgili, alakayı kesmemiş de, «Uçak seferlerini azalttık» diyerek manevî kardeşlerine buradan bir selam gönderiyorlar. Sayın milletvekilleri, 1980 yılının ilk aylarında Cumhuriyet Halk Partisi, o zaman Hükümeti yeni bırakmıştı, AP Hükümeti de yeni kuruluyordu. Bildiğiniz gibi, Irak'ta dört Türk'ün idam kararı çıkmıştır. Bu idama mahkûm edilen Türklerin arasında general dahi vardır. Milliyetçi Hareket Partisi olarak Irak Hükümetinden hiç değilse bu beş Türk'ün idam kararlarının hapse çevrilmesi için Hariciye Bakanlığı nezdinde teşebbüse geçilmiştir; ama kader böyleymiş, takdir buymuş; netice alınamamıştır. Irak Hükümetinden o zaman, «Bu Müslüman kardeşlerimizin, beş Türk'ün suçları nedir?» diye sorulduğunda, «Onlar Türk Milliyetçisidir» diye cevap verilmiştir. Sayın Erbakan ise geçenlerde, her ne hikmetse Irak'a yapmış olduğu geziden dönerken, bu beş tane Türk'ün, bu beş tane Müslüman'ın, Irak'ta namaz kılan Müslümanların yüzüne kezzap dökeceklermiş de, onun için idam edildiklerini bayram arifesinde söyleyerek bu Müslüman milletin bayramını haram etmiştir.

Onları kalbinden vurmuştur. İstenilmeyen, çirkin bir politika yapılmıştır. Şimdi kendilerine soruyorum: 11 tane fakir fukara, yine Müslüman Türk vatandaşından, sınırı geçtiler diye evvela havadan taranır, ondan sonra da yakalanarak, çoluk çocuk demeden, insanilik dışı, Müslümanlığa yakışmayacak bir şekilde, hayvanlarına yem toplamak için giden bu 11 tane Müslüman Türk vatandaşı da, Irak'taki Müslümanların başlarına camiye yıkıp da, yüzlerine kezzap mı atacaklardı da idam edildiler? Sayın lideriniz Irak'a gittikleri zaman Irak Hükümetiyle veya ilgili kişilerle, Baas Partisinin önde geden şahıslarıyla bu masum vatandaşlarımız hakkında ne görüşmüşlerdir? Onun da açıklanması lazımdır. Onlar da mı kezzapçıydı? Hani İslâm Dininde bir Müslüman'ın dışı ağrısa, başı ağrısa, vücudunda bir ağrı meydana gelse, öbür Müslüman da onu kendi vücudundaymış gibi hissedecekti? Hani birinin derdi hepsinin derdi idi? Hani, Müslümanlar birbirinin kardeşi idi? Nerede bu? Gücenmesinler; ama Sayın MSP Liderinin hedefi, Dışişleri Bakanının liyakatli olup olmadığı meselesi değil, öteden beri sevdaya tutulmuş olduğu, CHP ile yeniden yan yana gelme sevdasıdır. Onu da açık konuşalım, doğruyu söyleyelim. Türk milletinin size ihtiyacı vardır; çünkü Sayın CHP Lideri anaların gözyaşını bir günde dindirir; Sayın MSP Lideri de bir günde 100 bin tank yapar, böylelikle Türk milletini kurtarır! Değerli arkadaşlarım, bugün Afganistan belli bir devletin yok yere işgali altındadır. Ne yapılmıştır? Türk Milleti her yerde dünyanın elbette ki, bekçisi değildir; elbette ki, evvela kendi siyasetini, kendini koruyacak, ondan sonra da lazım gelen işleri başkalarıyla el ele vererek yapacaktır. Hiçbir zaman için bu fedakârlıktan vazgeçmemiş ve geçmeyecektir. Bundan dolayı Sayın Hariciye Bakanı hakkında verilen Gensoru önergesini liyakat meselesi değil, siyaset meselesi değil, bir ortaklık meselesi kabul ettiğimizden dolayı, şu günlerde bunu uygun bulmadığımızı; Sayın Hocamıza, yolundan dönmesini, yanlış yolda olduğunu bildirerek, Yüce Heyetinizi yeniden saygı ile selamlarım.”

Ali Gürbüz (Sivas)'ün konuşmasından sonra önerge hakkında Adalet Partisi Grubu adına Ali Naili Erdem (İzmir) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır: ⁹²

“Sayın Başkan, Saygıdeğer Milletvekilleri; verilmiş Gensoru münasebetiyle Yüce Heyetinizi Adalet Partisi Meclis Grubu adına saygıyla selamlıyorum. Şahıslara haram olan işleri, partisine helal gören bir anlayışın mensupları bir Gensoru verdi; doğruluktan nasibini alamamış bir Gensoru ile karşı karşıyayız. Amacı nedir? Neyi çözmek istiyor? Gensoru sahiplerine göre, dış politikamızda yanlışlıklar vardır. Gerçekten öyle mi, birlikte bakalım. Önce, dış politika denince neyi anlıyoruz, bunu tespit etmek istiyorum: Dış politika, milletin menfaatlerini kısa, orta ve uzun vadede korumanın vasıtasıdır. Biz: de bunu yaptık ve devam ediyoruz. Devletin haysiyetinden fedakârlık etmeden, şahsiyetli bir dış politika uygulayarak, ülkenin yararına sonuçlar elde etmek bizim uyguladığımız politikanın esprisidir. Bu düşünceler içerisinde, dış

⁹² **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 16, B 115 (28 . 8 . 1980), ss. 782-784
682

politikayı, satır başlarını açarak Yüce Heyetinize arza çalışacağım. Bugünkü dünya konjonktürü içinde, Türkiye'nin, kalkınması ve savunması için gerekli olan imkânlar sağlanmıştır; bu, tarafımızdan sağlanmıştır. Bu gerçekleştirilirken de, dostluk münasebetlerimin geliştirilmesine itina gösterilmiştir. Bugün müşterek savunma sistemi içerisindeki yerimiz, hiçbir tereddüte yer vermeyecek açıklıktadır. Bu Hükümet, komşularıyla, dostluk esaslarına dayalı bir politikayı başarıyla yürütmüştür. Bu yılın Haziran ayı içinde 20 senelik bir aradan sonra NATO Bakanlar Konseyi Ankara'da toplanmıştır. Bu olay başarısız bir dış politikanın değil, herhalde başarılı ve üstelik itibarlı bir politikanın sonucudur. Hemen ifade etmek isterim ki, ülkemizin NATO sistemi içinde kendi savunmasına, karşılıklı işbirliği içinde güç kattığı bir gerçektir. Bu Hükümet, ülkemiz savunmasının ihtiyacı olan kaynakları arayıp bulmuştur. Herhalde, «yanlış!» diye tanımlanmak istenen dış politika bu olmasa gerek. Müsaadenizle Türkiye'nin Müslüman ülkelerle olan münasebetlerine değinmek istiyorum. Önce bir kaideyi hatırlatayım: Dış ilişkiler karşılıklı menfaat ve saygıya dayanır. Hep alan veya hep veren bir dış politika olamaz, görülmemiştir de. İslâm ülkeleriyle olan münasebetleri başlatan biziz, sürdüren biziz, geliştiren de biziz. İslâm Konferansı 1976'da bizim teşebbüs ve davetimizle İstanbul'da toplanmıştır. Buna, «hayır» denilebilir mi? Bu mu başarısız politikanın sonucu? Bugün İslâm ülkeleriyle olan münasebetimiz, kendilerinin birbirleriyle olan münasebetinden çok daha iyidir. Onların ise, çeşitli konularda aralarında ihtilâfları vardır. Nitekim, Sayın Erbakan daha geçen Ramazan ayı içerisinde bir iftar sofrasına davet ettiği İslâm ülkelerinin bir kısmının gitmeyişi, aynı sofrada diğer İslâm ülkelerinin bazılarının temsilcilerinin bulunması bundandır. Sayın Erbakan ikide bir, «İslâm ülkeleri ortak pazarı kurulsun» diyor. Söyler misiniz, bunu kaç İslâm ülkesi işitiyor? Ekonomi, menfaatlerin açıkça görüldüğü yerlerde konu edinilir, bunlar lafla, hayalle olacak işler değildir. «İslâm Dinarı basılsın» diyor. Kaç İslâm ülkesi işitiyor acaba bunu? Bugüne kadar bir başkasından duymadık, Hocadan sormazlar mı, bunu, yani ortak parayı kim basacak? Nerede basacak? Nasıl basacak? Bu bir hayal işi değildir, olsa olsa bu Hocanın dilinde bir sayıklamadır. Osmanlı İmparatorluğu dışında bu ülkeleri bir arada tutan olmamıştır; nasıl da dağıldığı malum şimdi nasıl bir araya gelecek? Her bir ülke bağımsız, her birinin ayrı menfaatleri var. Sizin istememizle bir araya mı gelecekler? Böyle bir şeye Sayın Erbakan'dan başka talip olan da yok. Bu hal acaba Sayın Erbakan'ı fevkalade gayri ciddi ve gülünç bir duruma düşürmüyor mu? Sayın Erbakan'ın Ortak Pazar konusunda söyledikleri tek kelimeyle Aziz Türk Milletine bühthandır. Ortak Pazar'ı Hristiyan entegrasyonu olarak alıp, Türkiye'nin bu potada Hristiyanlaşacağını söylemek; Aziz Türk Milletinin Millî terbiyesine, Millî ahlâkına, Millî kültürüne, Millî karakterine itimatsızlığın ta kendisidir. Kim dedi Türk'ün ve kan, kim dedi Türk'ün kültürü, çerden çöptendir diye? Kim dedi Türk milletinin Türk İslâm sentezi içinde yüceleşen hasletlerinin sabun köpüğü misali solup gideceğini? Yıllardır Avrupa'da çalışanlar dahi Dom

Kilisesine şapka çıkarmıyor, Kâbe'ye dönüp secde ediyor. Elbiselerini bile değiştirmediler; dilleri, Anadolu'dan gittiği gibi... Bunlar mı dinlerinden vazgeçecekler de, siz Ortak Pazara girdiğiniz zaman İslâm Dininden kopup Hristiyanlaşacağımızı savunuyorsunuz? Sayın Erbakan, milletten şüphe etmeyiniz. Bir şüpheniz varsa, o da sadece kendinizden şüphe ediniz. İkide bir son günlerin bir teranesi, bir bitmeyen senfoni, «Batı Kulübü» teranesidir gidiyor; biraz da buna bakmak istiyorum. İslâm ülkelerinin hepsi IMF'ye ve Dünya Bankasına üyedirler, bu bir. İki: İslâm ülkelerinin zengin olanlarının paraları batı ülkelerinin bankalarında. Şimdi geliyorum üçe. Acaba Doğu Kulübü var da, bu ülkeler üye, biz mi dışarıda kaldık? Sayın Erbakan sizlerle üç sene birlikte hükümet ettik; ne IMF, ne de Dünya Bankası hakkında bir şey demediniz; aksine, «Dünya Bankasına bir mektup yazıp, gelin Dördüncü Plânı yapalım,» Sayın Erbakan, Başbakan Yardımcısı olarak Batı Kulübü ülkelerinden olan İtalya'yı ziyaret ederek bir milyar dolar kredi sağladığımızı, Türkiye'ye dönüşünüzde âlâyı vâlâ ile haykırdınız. Şimdi itiraz ettiğiniz nedir ki? O tarihte İtalya'ya gitmenizde hükümet zorluğu yoktu, kendi arzunuzla gittiniz. Söyler misiniz, «Batı Kulübü» deyince aklınıza gelen ne? Şu içinde bulunduğunuz. Şu içinde bulunduğunuz Parlamento müessesesini mi beğenmiyorsunuz, yoksa tenkit hürriyetine tahammülünüz mü kalmadı? Yoksa bir başka şeyi mi kastediyorsunuz? Filistin meselesindeki görüşlerimi dile getiriyorum. Bu konuda tutumumuz net, sarîh, gayet açıktır. İsrail'in zorla aldığı toprakları terk etmesini ve bir Filistin Devleti kurulmasını açık yürekle destekledik. 1967'den bu yana bu görüşümüzü her zeminde savunduk geliyoruz. Afganistan'ın işgalinde ilk reaksiyonu biz gösterdik. Kudüs'ü Şerif. Sizden farkımız, siz «Kudüs» diyorsunuz. Hayır, değil; Kudüs'ü Şerif. Kudüs'ü Şerif meselesinde emrivakîi şiddetle reddettik. Herkesten önce dünyaya ilan etsin de yine biziz. Aksini söyleyebilir misiniz? İran'a aşağı yukarı bütün dünya ambargo koyduğunda, buna uymayacağımızı; İran halkının ilaçsız, ekmeksiz kalamayacağını, bunun aksini bizden hiç kimsenin isteyemeyeceğini haykıran da biziz. İsrail'le münasebetlerimize gelince; İsrail'le münasebetlerimizde yanlışlık veya kusur nerede? Sizinle yine hükümet ettiğimiz o üç yıllık sürenin içerisinde siz İsrail'le münasebetlerimizin kesilmesini, benim hatırladığım kadar, ne koalisyon, ne kabine meselesi yapmadınız; bir tek gün olsun, ağzınızdan duymadık. Şimdi maksudınız ne? Bu münasebetin kesilmesi için kanun teklifi yaptığınızı söylüyorsunuz. Eğer bu bir kanun teklifi meselesiyle, bu Gensorunun maksadı ne? Yok, eğer Gensoru meselesiyse, kanun teklifinde bulunmanın gereği ne? Bu tam bir yanlışlıklar komedyasıdır. Hükümet olarak İsrail'le olan münasebetlerimizde merakınız var; ama söyleyeyim; İsrail ile olan münasebetlerimiz 1975, 1976 1977 yıllarında, kısaca, müşterek hükümet dönemimizde ne ise, bugün de odur. Türkiye'nin İsrail ile olan ve dondurulmuş olduğunu tasrih ettiğim münasebetlerin devamında hiçbir İslâm ülkesine de zarar yoktur. Kudüs-ü Şerif meselesine geliyorum; 1517'den 1917 yılına kadar 400 yıl

Osmanlı İmparatorluğunca ve aziz ecdadımızca muhafaza edilen Kudüs-ü Şerifin başka devletlerce ele geçirilmesinden hep ıstırap duyduk. Kudüs-ü Şerif bir şehir değil, manevî ve kutsal değerlerin sembolleştiği bir manâ hazinesidir. Bunun, bir başkasının elinde kalmasına hiç kimsenin tahammülü yoktur; hele bizim, asla. Bir de şu Müslümanlıktan bahsedeceğim. Müslüman, sadece siz değilsiniz Sayın Hoca; hepimiz elhamdülillah Müslümanız. Siz olmadan önce de Kur'an okunur, hatim-i şerif indirilir; ilahiler okunarak geliyoruz. Acaba siz olmadan evvel, babalarımızın mezar taşlarında ne yazıyor? Yücelerin yücesi Kur'an-ı Kerim'i oy sandığına sokanlarsınız; bu, günahdır; bu, ayıptır. Müslümanlığa sahip çıkmada ki samimiyetiniz, Kerkük ve Çukurca'da olanlar karşısında ortaya çıkmıştır. Çukurca'da şehit edilen çocuk yaştaki dindaşlarımız şehit edilirken nerelerdeydiniz? Kerkük'te şehit edilen Müslümanlara değil sahip çıkmak, «hain» bile dediniz. Kime, nasıl kandınız da, bunu söylediniz? Demcik Hakkâri hududunda öpüp başımıza koyduğumuz nimetimiz olan buğdayı devşirenler terörist, haa?.. Demek Doçent Necdet, demek Albay Abdullah anarşist ve terörist olduğu için öldürüldü; haa? Kerküklü Türklerin Türk olmaktan başka suçları yoktu. Ey insaf, ey ızan, ey vicdan, ey iman... Acaba, Baas Partisinin sözlerine kanarak, nice mümini «anarşist» diye ilan ettiniz bunun günahını nasıl, nerede ödeyeceksiniz? Bir büyük boşluğa, bir ruhi boşluğa düştüğünüzü ifade etmek isterim. İslâm dini hakkındaki düşüncelerini bilmez misiniz? Camilerde ayeti kerimelerin üzerinde kimin resimlerinin yapıstırılmış olduğunu görmediniz mi? Bize göre Sayın Erbakan, tıpkı 1974'te olduğu gibi, anarşistleri affeder, Milliyetçi ve kendisine rey vermeyenleri katiyen affetmez; Afganistan'ı boğazlayan Rus'u affeder; İran'a fiske vuran Amerika'yı affetmez. Sayın, değerli arkadaşlarım, dış münasebetler hatır işi değildir, hatır için de yapılmaz; maceralara da müsait değildir; akılla gönlün işbirliğinde yürütülür. Bu itibarla, dış ilişkilerde her meselede, her defasında ölçü şudur; ülkeye ne getirir. Ülkeden neyi alıp götürür? Biz bu hesabı hep yaptık geliyoruz ve iyi yaptık; daima ülke menfaatlerini gözettik. Bundan da, başarılı çıktık. Aklın kurallarına gözlerini kapatarak, talihsizce kaleme alınmış bu Gensorunun Meclisi fuzilen işgalden öte bir anlamı yoktur. İdrakten kopmuş, ızanı reddetmiş, faydayı kovmuş bu Gensoruya Yüce Heyetin «ret» demesini bekliyoruz. Yüce Heyeti saygılarımla selamlıyorum.”

Ali Naili Erdem (İzmir)'in konuşmasından sonra önerge hakkında Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:⁹³

“Bir Gensoru önergesini tartışıyoruz. Bu Gensoru önergesi, bizim anlayışımıza göre ve objektif görüşle herkesin anlayışına göre, çağdışı bir dış politikanın yanlışlıklar ve yanılğılar dolu bir anlayışın ve ahde vefasızlığın mahsulüdür; çağdışı dış politikanın mahsulüdür. Çünkü, biraz evvel huzurunuzda sergilenen dış politika anlayışı, saplântılarla dolu, dünyayı bir

⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 16, B 115 (28 . 8 . 1980), ss. 784-789

bölgeden ibaret sanan bir zihniyetle sergilenmiş ve miktarınca muhterem heyetiniz tarafından değerlendirilmiştir. Yanlışlıklar doludur; fikirde yanlışlıklar doludur; anlayışta yanlışlıklar doludur; görüşte yanlışlıklar doludur; hele bunları bir tarafa bırakalım, maddî yanlışlıklarla doludur. Sayın sözcü diyor ki : «Ortak Pazar ile Türkiye'nin ortaklığını tesis eden anlaşma, İsmet İnönü'nün Başbakanlığında, Demirel'in Başbakan Yardımcısı olduğu zaman imzalanmıştır.» Yakın tarihi bilmeyen, uzak tarihe dilini nasıl uzatıyor. Evet, bir yanlışlık daha var. Hükümler, yanlışlıklar üzerine bina edilirse, yanlışlığın bizatihi önemi değil, varılan neticenin önemi gözetilmelidir. Çünkü, buradan bir neticeye varmak istiyorsunuz. Ortak Pazar Anlaşmasına da, Ortak Pazara dahil olmayan Adalet Partisi teşnedir anlayışını getirmek istiyorsunuz da, onun için işaret ediyorum, boşuna değil. Bir başka yanlışlık daha var. Ben, Dışişleri Bakanı olarak, Brüksel'e yetişebilmek için İslâm Konferansını terk edip, yarıda bırakmışım. Yanlış ve bu yanlışlık üzerine bina edeceğiniz hüküm de, ister istemez yanlış. Çünkü, ben Brüksel'e İslâmabat'tan gitmedim; Brüksel'den İslamabat'a gittim. Tam tersi. Ne fark ediyor, göreceksiniz. «Bu kadar önemsiz ise, fark yok ise, acaba neden İslâm Konferansını yarıda bıraktı da, Brüksel'e koştu gitti» diyorsunuz; bunun arkasında bir anlam yok mu? «Ahde vefasızlığın mahsulüdür» dedim, onları madde madde, maddelere sıra gelince arz edeceğim; göreceksiniz ahde vefasızlığın mahsulü olduğunu. Acaba, benim neyi bildiğimi, neyi bilmediğimi siz nereden biliyorsunuz, nereden biliyorsunuz?. Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri, önerge, yakışksız bir ithamla başlıyor; «Dışişleri Bakanı, güttüğü politikayla, Millî menfaatlerimizden uzaklaşmış, telafisi imkânsız yahut çok güç neticelere sürüklemiştir milletimizi» diyor. İnsaftan insanın nasibi olmazsa, bu kadar iri laflar ve ispatı hakikaten imkânsız ve vebali çok ağır lafları söyleyebilir, tabii, insaftan nasibini keserse. «Onlar ne imiş; ne mevceler getirmişim?» madde madde anlatıyor. O maddelerde, bu noktalar üzerine geleceğim. Bu, cidden insafsız bir siyasî muarıza değil, hatta bir hasma dahi reva görülmemesi lazım gelen ithamı sahiplerine iade etmiyorum; yakışksızlığı tespitle, tutarsızlığını belirtmekle yetineceğim. Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri, benim, özel, şahsi bir dış politikam yoktur ve olamaz; hiçbir Dışişleri Bakanının şahsi ve özel bir dış politikası olamaz. Dışişleri Bakanlarının görevi, mensup olduğu hükümetin tespit ettiği, Meclislerin tasvibine mazhar olmuş politikaları uygulamaktadır. Eğer ondan inhıraf ederse, o zaman o politikayı yürütememenin sorumluluğunu, mevkiini terk etmekle öder. O da, hükümetin içinde önce, grubun içinde sonra hesaplanacak bir husustur. Nerele getirmişim? Ben Hükümetin politikasını ve Meclisin tasvibine mazhar olmuş, programıyla belli politikasını yürütüyorum ve o politika, Millî Selâmet Partili muhterem milletvekillerinin de müspet oylarıyla tekevvün etmiş bir politikadır ve onların oyları layık olmasaydı, ne o politikanın tatbik edilmesi, ne de benim Dışişleri Bakanı olmam mümkün olurdu. İşte size bir ahde vefasızlık: Dün tasvip ettiği politikayı, bugün, li sebebil minel esbab (sebebi bilinmez,

hikmetinden sual olmaz) Dışışleri Bakanının sırtına sarıp, meselenin altından çıkmaya çalışıyor. O kadar kolay değil... Daha dün, sekiz dokuz ay evvel olmuş bitmiş işler bunlar ve zabıtlarda duruyor; mürekkepleri kurumamış henüz bunların. Bu politika nedir, dış politika? Bizim Hükümetimizin yönettiği, yürüttüğü dış politika nedir? Cumhuriyetin geleneksel politikasıdır; Atatürk'ün çizdiği politikadır. Bu arada Millî Selâmet Partisi sayın sözcüsü bir şey daha ifade etti, benim zihniyetimden bahsetti; önergede de var. Benim zihniyetim, benim inancım şudur muhterem milletvekilleri, Sayın Başkan: Müslüman Türk Milletine dış politika alanında ve her alanda en iyi hizmet yolu, Atatürk'ün yoludur. Atatürk'ün benimsediği prensipleri tatbik eden, memleketine, Müslüman Türk Milletine çağın icaplarınca hizmet eder; Atatürk'ün çizgisini inkâr edenler ise, çağdışı bir karanlığa gömülmeye mahkûm olurlar. Evet; bu, benim yürütmeye çalıştığım - muvaffakım veya değilim, o ayrı konu; ama yürütmeye çalıştığım politika, Büyük Meclisin tasvibinden geçmiş geleneksel Cumhuriyet politikasıdır, Cumhuriyet dış politikasıdır; Atatürk çizgileri içinde çerçevelenmiş dış politikadır. Bunun tatbikatından herhangi bir yanlışlığım da olsa, gene neticenin Hükümete gelmesi lazımdır. Grup içinde halledilmemişse, Dışışleri Bakanının hataları Meclis içinde halledilebilir; ama Hükümete yönelik olarak gelmesi lazımdır. Çünkü, bu politika Hükümetin politikasıdır. Neden acaba Dışışleri Bakanının şahsına tevcih edilmiş bu politika? Neden acaba? Bunu izaha, tahlile lüzum görmüyorum, değer de görmüyorum; ama güttüğüm politika, Hükümetimin politikasıdır. Hükümetim, benim bu politikamın yürütülüşünden bir şikâyet içinde değildir. Grubum, biraz evvel huzurunuzda bu politikanın Hükümet politikası olarak savunuculuğunu yaptı ve doğruluğunu gayet belîğ bir şekilde ispatladı. Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri, dış politika 1980 yılı içinde, özellikle 1980 yılı içinde, bu hükümet gereği olarak ve Büyük Meclislere saygılı bir Hükümet olduğumuz için, dış politika olayları ve dış politika ilkeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin her iki Meclisinde de en sık, en çok bu son 9 aylık dönem içinde, yani bizim Hükümet olduğumuz dönem içinde yapıldı. Büyük Meclis, meselelere ışık tuttu, biz Büyük Meclise bilgi sunmaya çalıştık, tartışmalar yaptık; hiçbir şey maveranızda cereyan etmedi, her şey apaçık ortada, Büyük Meclisin bilgisi dâhilinde ve direktifleri istikametinde yürütüldü. Biz, Büyük Meclislere bilgi vermeyi elbette anayasal bir görev sayarız ve ona uymaya mecburuz. Bununla da yetinmedik, ayrıca grupları da tenvir etmek, grupların da görüşlerinden yararlanmak çarelerini aradık ve bu maksatla iki üç defa sayın grup temsilcileriyle buluşmalar tertip ettim; yararlandım, bilgi verebildimse çok bahtiyarım; ama grup temsilcilerinin beyanlarından ve sorularından o buluşmalarda yararlandım. Şimdi, Büyük Meclisin huzurunda açılıp izah edilen, her hususu sorulan ve açıklamalara tonu yapılan dış politikanın arz ettiği manzara nedir bugün? Sırf bu önergenin kadrosu içinde, çerçevesi içinde, çizgileri arasında, önergenin konu aldığı mevzulara münhasır olmak üzere çok küçük bir özet yapmak istiyorum, izin

verirseniz Sayın Başkan. İslam alemiyle ilişkilerimiz hiç ulaşılmadık bir düzeye ulaşmıştır; tekrar ediyorum, İslam alemiyle ilişkilerimiz hiç ulaşılmadık bir düzeye ulaşmıştır. Müslüman ülkelerin hükümetleriyle temaslarımız, görüşmelerimiz ulaşılmamış bir düzeye ulaşmıştır; gerçekleştirilememiş bir samimiyet havası içinde cereyan etmektedir. Bu İslâm âleminin temsilcileri, diplomatik temsilcileri, politik temsilcileri, İslâm âleminin basın temsilcileri her vesile ile yansıtıp dururken, Müslümanlığı, yedeği inhisarında farz eden bir anlayış, aramızda İslâm âlemiyle vürudet olduğunu, soğukluk olduğunu iddia ediyor. Külliye gerçek dışıdır, tamamıyla gerçek dışıdır, hakikatlerin hilafına bir iddiadır. Bakınız, birkaç misal vereyim sadece. Afganistan'ın başına elim bir olay geldi, 28 Aralık 1979 tarihinde. Biz hemen ertesi gün bu olayı kınadığımızı ve bu emrivakii kabul etmeyeceğimizi Hükümet olarak ilan ettik. Millî Selâmet Partisi Sözcüsü diyor ki, «Vah, vah» demişiz bu beyanatla. Ne yapsaydık? Diplomatik lisanın önemini kavrayamamış iseniz, bir dünya dayanışmasının ve dünyada bir kamuoyu oluşturulmasının önemini kavrayamamışsanız, ben size bu önemi burada anlatamam, bunları anlatamam ve öğretemem. Bir dünya kamuoyu oluyor, Afganistan'a vaki tecavüzün haksızlığını tespit ediyor ve o kamuoyunun öncüsüyüz biz, ilk işareti veren hükümet, bizim Hükümetimiz. Buna, «Hiçbir şey» derseniz, ne yapalım, batıla karşı cevap olmaz, bu bir bâtil düşüncedir, buna cevabım yoktur. İslâm Konferansına gittik biraz sonra arz edeceğim, şimdi tafsilatına girmeyeyim - olağanüstü İslâm Konferansı davet edildi 1980 yılının Ocak ayında. Bu davete ilk müspet cevap veren, olumlu cevap veren Hükümet biz olduk. Bilindiği gibi, İslâm Konferansının toplanabilmesi için belli bir çoğunluk lazımdır, üçte iki çoğunluk lazımdır, bu hâsıl olmazsa toplantı mümkün değildir. Biz bu toplantıya gittik ve aktif biçimde faal bir rol oynayarak, o toplantıda hazır bulunduk. Daha sonraki toplantıdaki girişimlerimiz, faaliyetlerimizi biraz sonra maddesi gelince arz edeyim, vaktinizi fazla almak istemiyorum ve zamanınızı da israf etmek hakkım yoktur kanaatindeyim. İran meselesinde ne yapmışız bu politikanın çerçevesi içinde? İran'daki devrimi biz, İran'ın bir iç meselesi olarak ilan ettik ve öyle değerlendirdik, İran komşumuzun bir an önce kendi devrimini gerçekleştirip, devletler hayatına, bizimle ve dünya ile ilişkilerine yeniden en geniş ölçüde kavuşmasını temenni ederek, bunu böyle değerlendirdik. İran'a karşı her türlü, kardeşlikle bağdaşmayacak hareketten, sözden tevakkı ettik, dikkatle kaçındık. İran idarecileri bizim tutumumuzdan memnun. Daha dün, İran Dışişleri Bakanı bir radyo - televizyon konuşmasını kendi ülkesinde yapmış; oradaki konuşmasında, Türkiye'ye karşı girişilen tahriklerden şikâyet ediyor ve diyor ki, «Aman dikkat edelim, Türkiye'nin dostluğunu kaybetmeyelim. Türkiye dostumuzdur» diyor. Onu, İran adına konuşmaya yetkili ve sorumlu şahıs söyleyebiliyor da, Türkiye Cumhuriyetinin Parlamentosunda bir grup teşkil eden siyasî partinin sözcüsü, maalesef söyleyemiyor. Kudüs meselesinde ne yapmışız - hep İslâm meselelerine temas ediyorum Kudüs meselesinin ilk safhasında, yani

İsrail emrivaki ihdas ederken ilk davranan, ilk kınayan ülke biziz, ilk kınayan Hükümet biziz. Kudüs'e karşı, Cumhuriyet hükümetlerinin 1948 yılından beri belirli bir tutumu vardır ve Kudüs'ün emrivaki konusu yapılmasını istemez ve hiçbir zaman için hiçbir hükümet kabul etmemiştir. Özellikle 1967'lerde bu çizgi özellikle daha da keskinleşmiş ve Kudüs'ün emrivaki konusu, emrivaki alanı yapılmasını Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerinin kabul etmeyeceği, o zamandan bu zamanâ sürüp gelmiştir. Bu çizgiye uygun olarak ve 1967 yılında yine Adalet Partisinin iktidarda bulunduğu bir sırada yapılmış bir deklarasyonun da esaslarını mahfuz tutarak, o istikamette yürüyerek, Kudüs'te bir emrivaki kabul edemeyeceğimizi; Kudüs'ün statüsünün değiştirilemeyeceğini ve Kudüs karşısında İsrail'in takındığı tavra göre de, bir siyasî tavır takınacağımızı ilan ettik. Dış politika alanında yapılacak işlem ne ise, o yapılmıştır; bunun ötesinde dış politika alanından bahsediyorum, sadece dış politika alanından bahsediyorum - bunun dışında dış politika alanında yapılacak hiçbir işlem yoktur. En iteri, en kesin ve en sarıh bir tavır takınmıştır Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti. Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri, özetle, Hükümetimiz, dünyada barışın ve istikrarın devamını, milletlerarasındaki münasebetlerde hukukun üstünlüğünü koruyan, kollayan ve bu ilkelere karşı olan olayları daima kınayan; özellikle bölgemizde ve Müslüman ülkelere karşı vaki tecavüzleri, tabii haklara karşı tecavüzleri, milletlerin kendi kaderlerine sahip olmaları hakkına tecavüzleri, tarihi haklara karşı girişilen tecavüzleri en kesin, en katı biçimde daima kınamıştır ve kınamaya devam edecektir. Hal ve hakikat budur ve bunu herkes de bilmektedir; ama ne yapalım ki, önerge sahipleri, gözler kapalı ve kulaklar tıkalıymışçasına hakikatlerin dışında iddiaları öne sürebiliyorlar. Onları, bu gerçekleri değiştirmeye müessir olması mümkün olmayan iddialar ile baş başa bırakıyorum. Şimdi izin verirseniz, önergedeki madde tasrih edilerek öne sürülen suçlamaları teker teker kısaca ele alacağım. Bunları Büyük Millet Meclisine teker teker söylemekteki maksadım, bu önergenin daha geniş, daha etraflı tartışma konusu yapılmaya değer olup olmadığını belirtmeye çalışmak içindir; o noktada hizmet etmek isterim Meclise. İzin verirseniz Sayın Başkan, çok uzatmayacağım; kısa kısa, satırbaşlarıyla sözlerimi bitirmeye çalışacağım. Ben göreve başlar başlamaz, «Türkiye'yi Batının bir vilayeti yapacak olan Ortak Pazara koşup gitmişim!..» Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri, Türkiye, Ortak Pazara 1959'larda girmenin lüzumuna kail olmuş. 1959'lardan sonra yapılan temaslara, 1963'te bir ortaklık anlaşması imza etmiştir bu ülke ile. Ayrıca, bizim Hükümet Programımızda Ortak Pazarla ilişkilerimizin sürdürüleceği ve geliştirileceği açıkça yazılmıştır. Ben Dışişleri Bakanı olarak, bu anlaşmayla bağlı bir memleketin temsilcisi olarak ve şu geliştirme ve sürdürme görevini yapması lazım gelen bir Dışişleri Bakanı olarak Brüksel'e gittim, Ortak Pazar Ortaklık Konseyinin toplantısına katıldım ve orada ülkemizle bu ortaklık arasında ilişkilerin geliştirilmesini temin edici bazı tekliflerde bulundum; kabul edildi ve bu vesileyle bir basın toplantısında da, Türkiye'nin

Ortak Pazara girmesinin zamanı geldiğini söyledim ve 1980 yılı içinde bu teşebbüsü yapabileceğimizi umduğumuzu ifade ettim, Hükümet olarak. Bunun, Ortak Pazarın vilayeti olmakla ne ilgisi var? Bakınız bu 1963 anlaşması, sandıklarının hilafına, Sayın İsmet İnönü Başbakan iken değil, Sayın Ürgüplü Başbakan iken imzalanmış ve Rahmetli Feridun Cemal Erkin Bey. Bu anlaşmanın, bakınız dibacesi ne diyor, bir cümle okuyacağım izin verirsiniz; dibacesinin birinci cümlesi: «Türk halkı ile Avrupa Ekonomik Topluluğu içinde bir araya gelmiş halklar arasında gittikçe daha sıkı bağlar kurmaya azimli olarak yaptık bu anlaşmayı» diyor; yani Türk halkıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu içinde birleşen halkları bir araya getirmenin iradesi var burada; bunu Büyük Millet Meclisi kabul etmiş. Bu irade, milletin iradesidir. Artık bunun vilayet olmak veya olmamak şeklinde tefsirine kimsenin hakkı yok. Kaldı ki, bu anlaşma yürürlükteyken, bu anlaşmayı yürüten hükümetler arasında Millî Selâmet Partili arkadaşlarımız da var daima. Bu mesuliyeti taşımışlar, o şereften pay almışlar; şimdi bunu kötülüyorlar. Ne sebepse, anlamak mümkün değil. Sayın Başkan, sayın milletvekilleri, 714 sayılı Notam üzerinde durmayacağım. Bu mesele çok tartışıldı, görüşler belirlendi; herkes görüşünün sahibidir, her görüş muhteremdir; fakat herhalde bu benim kararım değildir, bana bağlanması mümkün olmayan bir karardır, Hükümetin kararıdır. Hükümetin kararı da, Hükümetin tek başına aldığı bir karar değil, Dışişleri Bakanının tazyiki altında alınmış bir karar değil, askeri makamların gördüğü lüzum üzerine ve Millî Güvenlik Kurulunun kararıyla. Askeri makamların gördüğü lüzum üzerine diyorum; çünkü, askeri makamların gördüğü lüzum üzerine konmuştur bu 714 sayılı Notam; askeri makamların gördüğü lüzum üzerine konmuştur ve bu güvenlik maksadıyla konan çizisinin artık muhafazasına lüzum kalmadığı mütalaasıyla, kaldırılması talep edilmiştir ve kaldırılmıştır. Bu nokta üzerinde tartışmaya veya.. Komşumuz İran'la münasebetlerimiz müeyyide uygulama hakkında bir cümle söyleyeceğim, izin veriniz. Biz, İran'a ekonomik müeyyidelerin uygulanmaması lazım geldiğini her forumda, milletlerarası her yerde ve ikili temaslarda daima izah ettik, izah etmeye çalıştık. Ve kendimizin de uygulamayacağını söyledik. «Reeksport'a müsaade etmeyeceğiz» sözünü, İran'ın yanında yer aldığımızın delili olarak söylüyorum. Diğer memleketler, başka memleketler eğer İran'a ekonomik müeyyide uyguluyorlarsa, onların aracı olamazdık. Ekonomik müeyyide uygulayan bir ülke, kendi malını benim üstümden, benim ülkemden satarsa, hem ekonomik müeyyideyi uygulamamanın mazhariyetini taşır, hem de menfaatini yürütür. Ben buna vasıta olamam, bu mümkün değildir. Ben, kendi imkânlarımla, kendi satacağım bütün malları oraya satmaya hazırım; ilaç olsun, yiyecek olsun, ne gibi imkânım varsa; ama bu konuda bir aracılık yapılamazdı, düşünülemezdi. O itibarla, buna alet olunmamıştır. Batı Trakya'da Lozan statüsünün muhafazasına biz de, evvelki Cumhuriyet hükümetleri gibi dikkatle riayeti sağlıyoruz, sağlamaya çalışıyoruz ve bunu, yapacağımız, yapmayı tasarladığımız, yapmayı kararlaştırdığımız ikili

konuşma, Yunan Hükümeti ile yapacağımız ikili konuşmada gündeme aldık. Bunun üzerinde... Sayın Başkan, her halde Batı Trakyalı soydaşlarımızı himaye etmediğimizi söyleyecek olan parti, Iraktaki soydaşlarımıza ve vatandaşlarımıza reva görülen muameleyi savunan bir liderinin idaresindeki parti olmamalı idi.”

Yapılan konuşmalardan sonra Dış İşleri Bakanı Hayrettin Erkmen hakkındaki gensoru önergesinin gündeme alınıp alınmaması için yapılan oylamada gensoru önergesinin gündeme alınması kabul edilmiştir.⁹⁴ Danışma Kurulunun verdiği önergeyle gensorunun görüşülme günü 2 Eylül 1980 olarak tespit edilmiştir.

2 Eylül 1980 günü başlayan gensoru görüşmelerinde ilk sözü Millî Selâmet Partisi Grubu adına Mehmet Recai Kutan (Malatya) almış ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁹⁵

“Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri; 28 Ağustos 1980 Perşembe günü yapılan müzakereler sonucunda gündeme alınmasına karar verilen Gensoru Önergesi üzerinde Millî Selâmet Partisinin görüşlerini arz etmek üzere huzurlarınızdayım. Bu vesileyle Grubum ve şahsım adına Muhterem Heyetinizi saygıyla selamlıyorum. Muhterem milletvekilleri, Perşembe günü Millî Selâmet Partisi Grubu adına yaptığımız konuşmada, iktidardaki Adalet Partisi azınlık Hükümetinin ve Adalet Partisinin dış politika anlayışını izah etmiştik. Bu konuşmamızda Adalet Partisinin uzun vadeli, kararlı, sürekli ve tutarlı birde iş politika görüşünün bulunmadığını ifade etmiştik; bununla beraber, dış politikalarında hiç değişmeyen; şuurla, kararlılıkla ve ısrarla tatbik edilen bir yanının olduğunu da dile getirmiştik. Dış politikalarının ısrarla, kararlılıkla ve şuurla tatbik edilen yanı şudur: Her zaman Batı yanlısı ve Batı'ya bağlı olmak; her zaman Yahudi'ye, Rum'a ve benzeri milletlere müsamahakâr ve tavizkâr olmak; Müslüman ülkelerle olan münasebetlerimizi inanç, tarih ve kültür beraberliğimizin gereği olarak sımsıkı ve kardeşçe değil, mesafeli ve serin tutmak. Geçen perşembe günü yapılan müzakerelerde gerek Sayın Dışişleri Bakanının, gerek Adalet Partisi Grup sözcüsünün ve gerekse Adalet Partisinin gönüllü avukatlığını yapan bir parlamenter arkadaşımızın konuşmaları, yukarıda arz ettiğimiz tespitlerimizin doğruluğunu bir kere daha ortaya koymuştur. Biz, perşembe günkü konuşmamızda çeşitli meselelerin yuvarlak beyanlarla geliştirilmemesi ve iddiaların havada kalmamasını temin için Sayın Bakana kısa, açık ve net sualler tevcih etmiş; geliniz, bu kürsüden sorularımızı madde madde cevaplandırınız demiştik; ama Sayın Bakan bu sorulara cevap vereceğine, yuvarlak beyanlarla vaktini doldurmuş, şeyhin kerameti kendinden menkul misali, çok başarılı bir dış politika tatbik ettiğine dair mücerret iddialarda bulunmuştur. Şimdi, vaktinizi daha fazla harcamadan, Sayın Bakana kestirmeden şu sualleri soruyoruz ve inanıyoruz ki, bu sorularımız madde madde

⁹⁴ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 16, B 115 (28 . 8 . 1980), s. 789

⁹⁵ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 16, B 128 (03 . 9 . 1980), ss. 808-812

cevaplandırılır ise, Gensoruya konu olan meseleler tam manasıyla vuzuha kavuşacaktır. Perşembe günkü konuşmamızda Ortak Pazar konusunda şunları ifade etmiştik: Ortak Pazar sadece bir iktisadi ve ticarî faaliyet değildir. İktisadi ve ticarî faaliyetler gibi masum sıfatlarla içimize sokulmak istenen bir «Truva Atı»dır. Hal böyleyken, Sayın Dışişleri Bakanı, daha iktidarlarının başından itibaren Ortak Pazar meselesine dört elle sarılmıştır. Milletimizin ve meclislerimizin temayülleri hiçe sayarak, bir an önce Ortak Pazar'a tam üye olabilmenin gayreti ve telaşı içerisindeydi. Ortak Pazar Antlaşması şu hükümleri de ihtiva etmiştir demiştik: Antlaşmanın 52 ve 53 ncü maddeleri, «Üye devletler tebaası, Ortak Pazar içerisinde istediği her yer de toprak, mal, mülk satın alıp, yurt edinebilecektir» demektedir. Antlaşmanın 59 ve 61inci maddeleri, «Üye devletler tebaası Ortak Pazar içinde istediği her yerde işletme kurabilecektir» Antlaşmanın 74 ve 76 ncı maddeleri, «Üye devletler tebaası Ortak Pazar içinde her yere nakliyat yapabilecektir.» Antlaşmanın 90 ıncı maddesi, «Üye devletlerin devlet olarak istedikleri her yerde yatırım yapmaları serbest bırakılmıştır» demektedir. Şimdi Sayın Bakana soruyoruz : «Roma Antlaşmasında böyle maddeler yoktur» diye bir itirazınız var mı? Öyle lafı uzatmaya lüzum yok, Buraya çıktıklarında, «Bu maddeler vardır, yoktur, bu maddeler hakkında biz aynı görüşteyiz; hayır, biz bunu reddediyoruz» demelidirler. Ortak Pazar'a tam üye olmak demek, bu şartları kabul etmek demek değil midir? Bu maddelerden dolayı, Ortak Pazar'a girince, Türkiye üzerinde bazı kötü emel ve tasavvurları bulunan Ermenisi, Yahudisi, Rum ve diğer bazı müstemleke zihniyetli sermayedarlarıyla, arkalarına malum mihrakların malî imkânlarını da alarak Türkiye'ye gelecekler, istedikleri bölgeleri parayla ele geçirecekler ve yerleşebilecekler; sanayi ve diğer sektörlerde işletmeler kurabilecekler ve iş edinecekler Nihai bir nokta da; Ortak Pazar ülkeleri, bir parlamento, bir devlet, bir para ve bir bayrağa sahip olacak ve siyasî entegrasyon gerçekleşecektir. Avrupa Parlamentosunun aldığı karar gereğince bu kararlara herkes uymaya mecburdur. Uymazsak, askeri müdahale dâhil, her türlü icrai müdahalenin tatbikini kabul etmiş olmuyor muyuz? Bunun Babrak Karmal'ın Rusya ile yaptığı anlaşmanın Batı ile bir benzerini yapmış olmaktan ne farkı var? Siz nasıl tefsir ediyorsunuz? Bu maddelerin tatbikine razı olduktan sonra, biz İstiklal Harbini niye yaptık muhterem arkadaşlarım? Çanakkale'nin bir tepesinde yarım milyon evladımızı niye şehit verdik. Geçen toplantıda çok keskin zekâlı bir sözcü buraya çıktılar, bu gerçekleri aklı sıra gözlerden saklayabilmek için, bizim milletimizin kültür ve yapısının çok kuvvetli olduğunu ve erimeyeceğini ileri sürmeye kalkıştılar. Bu kelime oyunları, bizim, İstiklal Savaşını niye yaptığımızı izah eder mi muhterem arkadaşlarım? Batı mandasını kabul et, ülkeyi müstemlekeleştir, sonra da, «kültür ve hasletlerimiz kuvvetlidir» diye edebiyat yap. Bu konular son derece hayati konulardır, edebiyat konuları değildir. Milletimizin inancı ve hasletleri elbette ki, kuvvetli olduğu için, böyle bir tuzağa elbette ki, düşmeyecektir; gerekirse sizi ıskat edecek ve esir Ege'deki

haklarımızla ilgili olarak şunları ifade ettik: 714 numaralı Notamın kaldırılmasıyla, Ege'deki uçuş kontrolü tamamen Yunanlıların eline geçmiştir. Nitekim, NATO manevraları sırasında, Rumlar, Türk uçaklarının hava sahalarını ihlâl ettiği iddiasıyla, bizim uçaklara ateş açarak tecavüzlerde bulunmuşlardır. Şimdi Sayın Bakan, soruyoruz: Kim dedi size, bizim Kıbrıs Harbi sırasında koyduğumuz 724 numaralı Notamı kaldırın diye? Ne karşılığında bunu kaldırdınız da, Ege'deki haklarımızı Yunanlılara verdik? Biz, bu önemli gerçekleri ortaya koyuyoruz; siz, ne bize, ne de Yunanlılara cevap veremiyorsunuz. Bu cömertçe harcadığınız haklarımızı nasıl geri alacağız? Sadece bu hatalarınız bile sizin ıskatınızı gerektirir. Batı Trakya'daki Müslüman Türk kardeşlerimizle ilgili olarak şunları ifade etmiştik Yunanlılar, Batı Trakya'daki Müslümanlara insanlık dışı zulümler yapmaktadırlar. Yunanlıların Batı Trakya'da yapmış oldukları zulümlerin % 1'i Türkiye'deki Rumlara yapılsaydı, Yunanlılar dünyayı ayağa kaldırırlardı. Siz, bu zulümler karşısında bugüne kadar Müslüman Devletler bloğunun Kudüs meselesiyle ilgili olarak Birleşmiş Milletlerde gerçekleştirmiş olduğu güçlü aksiyona benzer bir aksiyonu aklınızın ucundan bile geçirmediniz, bu meseleyi Birleşmiş Milletlere götüremediniz. Afganistan'ın Komünist Rus orduları tarafından işgaliyle ilgili olarak şu hususları ifade etmiştik, demiştik ki, Afganistan, bizim bir kardeş ülkemizdir; İstiklal Harbi sırasında en sıkışık günlerimizde en kardeşçe bir duyguyla ellerini bize uzatmışlardır. Biz bu görüşlerimizi ifade ettiğimiz zaman karşımıza şu cevaplar çıktı, Sayın Dışişleri Bakanı şöyle dediler: «Afganistan'ın başına elim bir olay geldi, 28 Aralık 1979 tarihinde. Biz, hemen ertesi gün bu olayı kınadığımızı ve emrivakii kabul etmeyeceğimizi, Hükümet olarak ilan ettik. Millî Selâmet Partisi sözcüsü, vah, vah dediler bu beyana. Ne yapsaydık? Diplomatik lisanın önemini kavrayamamış iseniz, bir dünya dayanışmasının ve dünyada bir kamuoyu oluşturulmasının önemini kavrayamamışsanız, ben size bu önemi burada anlatamam ve öğretemem»; böyle buyurdular Sayın Dışişleri Bakanı. Adalet Partisinin gönüllü avukatlığını yapan bir sayın parlamenter de «Bugün Afganistan belli bir devletin yok yere işgali altındadır» demektedir. Herhalde, «belli bir devlet» dediği, komünist Rusya'dır. Ne yapılmıştır? «Türk milleti her yerde dünyanın elbette ki, bekçisi değildir; elbette ki, evvela kendi siyasetini, kendini koruyacak, ondan sonra da lazım gelen işleri başkalarıyla el ele vererek yapacaktır» dedi. Şimdi Sayın Bakana soruyoruz: Diplomatik lisanın önemini kavrayamamış da olsak, lütfedip şu hususları bir kere daha anlatın ve lütfedin bizlere öğretin. O süslü sözlerle ifade ettiğiniz ve öncüsü olduğunuzu söylediğiniz dünya kamuoyu oluştu da, neler oldu? O zalim, o mütecaviz, o komünist ve emperyalist Moskof sürülerinin Müslüman kardeşlerimize olan zulmü ortadan kalktı mı? Şimdi kalkmadıysa bile, yakın bir gelecekte ortadan mı kalkacak? Ne gezer. Hâlâ Afganlı Müslüman mücahitler topsuz, tüfeksiz ve cephanesiz, komünist Rus ordularına karşı imanlı ve şerefli bir mücadele vermekte; hâlâ birkaç milyon Afganlı Müslüman, Pakistan'da muhacir, aç ve

perişandır. Batılı dostlarınızın, «insanlık, hak, hukuk, adalet, insanlık haysiyeti, barış...» gibi süslü sözlerine de, sizin «Bir dünya kamuoyu oluşuyor ve o kamuoyunun öncüsüyüz biz» sözlerinize de karnımız tok. Şimdi cevap verin bakalım: Türkiye'ye çok büyük ümitlerle gelip, maddî ve manevî yardım talep eden Afgan mücahitlerinin temsilcileri, Türkiye'de 3 ay kalıp bütün kapıların yüzlerine kapandığını görünce; «Bu yardımlardan vazgeçtik, hiç olmazsa Türkiye'de bir Afganistan Tanıtma Bürosu açmamıza izin verin» dediler. Hiç olmazsa böyle bir büronun açılmasına müsaade ettiniz mi? Ne gezer. Pakistan'daki, neredeyse birkaç milyonluk Afganlı mültecilere herhangi bir yardımda bulundunuz mu? Ne gezer. Ey muhterem milletvekilleri, şimdi insaf ile elinizi vicdanınıza koyunuz; yukarıda naklettiğimiz, Sayın Bakanın ve gönüllü avukatının sözleri, bizim Afganistan mevzuundaki ithamlarımızın cevabı mıdır? Siz dünya bekçiliğini mekçiliğini bırakın; siz kim, dünya bekçiliği kim?..Bu kadar yakınımız olanı Afganlı mücahitlere bir tanıtma bürosu bile açtırmıyorsunuz, zehirli gaz gibi bir vahşi tecavüze karşı en basit insani görev olan gaz maskesini bile vermiyorsunuz, ki insan bu gaz maskelerini düşmanına bile verir; 9 aydan beri emrinizdeki TRT ile Babrak Karmalı tutar bir tarzda, Afganistanlı mücahit Müslüman kardeşlerimizi «direniş kuvvetleri» diye tavsif ediyorsunuz. Şu halinize bakın. Buraya gelip yaptığınız laf oyunlarıyla neyi gizleyebileceğinizi zannediyorsunuz? Bütün bu tutumlarınız milletimizin inancına ve arzusuna ters düşmektedir. Siz kabuk yönetimsiniz. Bu Bakan Afgan ile bizim aramızdaki manevî bağın ne olduğunu bilmiyor veya kavrayamıyor ise biz ne yapalım, ona bu konuları nasıl öğretilim? Siz bir sürü süslü sözleri, suni diplomatik kuralları ve ona buna ders vermeyi bırakın da, gerçeği öğrenin. İnanç kardeşliğinin, tarih ve kültür beraberliğinin ne anlama geldiğini ve inanan insanlara bunların ne mükellefiyetler yüklediğini öğreniniz. Muhterem milletvekilleri, İsrail ve münasebetlerimiz ve İsrail'e karşı tutumumuzla ilgili olarak geçen konuşmamızda şu görüşleri ortaya koymuştuk: Amerika'nın ve Batı'nın şımarık ve küstah çocuğu İsrail, İslâm âleminin ortasında bir çıbanbaşı olarak kurulmuştur. Bunların adım adım gerçekleştirdikleri Siyonist plânın kademeleri şunlardır: Merkezi Kudüs olmak üzere bir İsrail Devleti kurmak; bu devletin hudutlarını Nîl nehrinden başlatıp, Fırat ve Dicle nehirlerine kadar genişleterek; yani Anadolu'nun önemli bir kısmını İsrail hudutlarına katmak, Yahudilerin dünya hâkimiyetini sağlamak. Bu mütecaviz devlet, İslâm âlemi için de, Türkiye için de bir büyük problemidir. Ankara'daki İsrail Elçiliği, Türkiye'deki terörün başlıca kaynağıdır. İsrail Elçiliğinde terör uzmanı 9 subay failidir. Bu Elçilik, Filistin Kurtuluş örgütünün Temsilcisi Ebu Firas'a bir suikast düzenlemiştir; Suikastçı yakalanmış, hem suikasttı, hem de İsrail Elçiliğinin bu suikastla olan ilgisini itiraf etmiştir. Bunları arz etmiştik; şimdi, bunlarla ilgili, geçen konuşmasında cevap vermediği için şimdi tekrar Sayın Bakana soruyoruz: İslâm Konferansına üye olan Müslüman ülkeler içerisinde İsrail'le ilişiği olan tek ülke Türkiye'dir. Bütün İslâm âlemini gücendirme ve kırma pahasına İsrail'le

siyasî ilişkileri muhafaza etmekte ÷lkemizin hangi yararları vardır? İsrail Elçiliğinin Türkiye'deki terörün kaynaklarından olduğu, Elçilikte 9 terör uzmanı subayın bulunduğu iddiasına ne diyorsunuz? İnanıyorsanız ne tedbir aldınız? Filistin Kurtuluş örgütü Temsilcisine girişilen suikasttan sonra İsrail Elçiliğı ve Askeri Ataşesi için ne yaptınız? Cevabınızı burada merakla bekliyoruz; ama biz biliyoruz ki, Adalet Partisi iktidarının ve bu Sayın Bakanın zihniyeti yüzünden İsrail'le olan siyasî ilişkilerimiz kesilemez. Siz istediğiniz kadar, insaf ediniz, Yunanistan ve Japonya'nın bile İsrail'le siyasî ilişkileri yoktur diyeniz; ne hikmetse, bu beylerin kabadayılığı ve akıl hocalığı, hep Müslüman ÷lkeler içindir; İsrail olunca sesleri çıkmaz, Yunanlı olunca sesleri çıkmaz Muhterem milletvekilleri, Cenâbı Hakkın haram kıldığı şeyleri hem şahısları, hem de camiaları için helal ve mubah gören bir zihniyetin temsilcisi perşembe günü bu kürsüye çıktı ve Kudüs'le ilgili olarak şu görüşleri dile getirdi: Sizden farkımız; siz Kudüs diyorsunuz, hayır değil, Biz Kudüs-ü Şerif diyoruz. Ey benim muhterem arkadaşım, reddettiniz de sonuç ne oldu Sayın bayım? Yahudiler bıyık altından güldüler ve hâlâ da gülmekte devam ediyorlar. «Siz şiddetle reddetmeye, kınamaya devam edin, biz işimize bakarız; Kudüs, Başkentimiz olmuştur bile» diyorlar.

Böylesine cılız, böylesine cansız ve ruhsuz bir reaksiyon olur mu? Var mısınız İsrail'le ilişkileri kesmeye? Ne gezer. Bu temsilci, «İsrail'le münasebetlerimizin kesilmesini sizinle koalisyon iken bir tek gün olsun ağzınızdan duymadık» diyorlar. Samimi inancım odur ki, bu iddiaya sayın temsilci de inanmamaktadır. Bakınız, 27 Temmuz 1977 günü meclislerde okunan Hükümet programına bizim zorumuzla hangi cümle yazılmıştır: «Ortadoğı ihtilâfının çözümü için temel şartların her şeyden önce ilk adım olarak İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesi ve Filistin halkının kendi devletini kurmasıdır.» «etik adım olarak» sözünün ne manaya geldiğini ferasette her kimse elbette rahatlıkla anlayabilir. AP'li dostlarımız, «Bu hükümet programı size mi ait, niçin bu cümleyi kendinize mal ediyorsunuz» diyemezler. Onlara deriz ki, 9 ay önce Adalet Partisi olarak yalnız başınıza hazırladığınız Hükümet programına bakınız, eğer bu programda da benzeri cümleler varsa, size söyleyecek sözümüz yok. Görüyorsunuz ki, sizinle beraber hükümetteyken bile, değil İsrail'le ilişkiyi kesmek, İsrail'i oradan söküp atmayı esas almışız ve size de imzalatırmışız; ama haberiniz yok. Bu sayın temsilci, konuşmasının başka bir yerinde, «Siz, Ortak Pazara girdiğimiz zaman İslâm Dininden kopup Hristiyanlaşacağımızı savunuyorsunuz. Sayın Erbakan, milletten şüphe etmeyiniz; bir şüpheniz varsa, o da sadece kendinizden şüphe ediniz» diyor. Biz de kendilerine diyoruz ki, haşa biz milletten şüphe etmeyiz; ama sizden, sizin zihniyetinizden şüphe ediyoruz. Şu anda Türkiye'nin (1) numaralı derdi haline gelen anarşist ve teröristler de Müslüman ailelerin çocuklarıydı. Biz bu Müslüman çocukları alıp, 11 sene okuttuktan sonra, onları anarşist ve terörist haline getiren zihniyetten, sizin zihniyetinizden korkuyoruz ve şüphe ediyoruz.

Ne yaptınız, ne okuttunuz da 11 seneden sonra bu Müslüman çocukları anarşist yapabildiniz? Bu temsilci, «Son günlerin teranesi, bir bitmeyen senfoni, Batı kulüp teranesidir gidiyor, biraz da buna bakmak istiyorum» diyor. Anlaşıyor ki, bu sayın temsilci, kendisi de bir Batı kulüp üyesi olmasına rağmen, bu deyimini tam olarak anlayamamış. Bu, «Batı kulüp» sözünü ve zihniyetini birkaç misalle açıklamakta fayda görüyoruz.

Batı ülkeleriyle ve Batının müesseseleriyle; onlar efendi, biz uydu olmadan, eşit ve adil şartlarda münasebette bulunmak kadar tabii bir şey olamaz. Mücerret Batı düşmanlığı diye bir şey elbette ki, yoktur. Batıdan teknik mi, teknoloji mi transfer edeceksiniz, hay hay; ama «benim ilimle, teknoloji ile, gerçek kalkınma ile, sanayileşme ile alakam yok. Benim derdim müziğimi New York'tan, saç modamı Londra'dan, elbisemi Paris'ten emeksiz, zahmetsiz, çilesiz ve kopyacılık yoluyla edinilmiş fikirleri Washington'dan, Moskova'ya, Moskova veya Pekin'den almaktır. Ağır sanayi neymiş? Gelsin montaj, gelsin biracılık ve gazozculuk» diyen işte bu Batı kulüp zihniyetinin ta kendisidir, Şahsiyetli ve Millî bir dış politika yerine, uydu bir politika izleyen zihniyet Batı kulüptür. Perşembe günkü konuşmada bir grup temsilcisi aynen şunları söyledi: «Türkiye'de, kendi bünyesine uygun Batı ittifakını seçmiş ve Batıya iltihak etmek suretiyle hayatını ve yaşamını devam ettireceğini orada bulmuştur. Çünkü Türkiye'nin bundan başka zaten yolu yoktu. Gerçeği söylemek lazımsa, hem Allah'tan, hem hürriyetten uzak olan Rusya ve onun tarafını tutamazdı. Batı Avrupa ülkelerinin siyasetini kendine siyaset etmesi de, elbette ki, bu Müslüman millet için layık olan bir yoldu.» O sözcü arkadaş aynen böyle söyledi. İşte, biz de diyoruz ki, hiç bir tefsire lüzum kalmadan, bu zihniyet ve bu düşünce de tıpatıp Batı kulüp zihniyetidir. Aynı temsilci, «Şimdiye kadar Doğuya, komünistlere tek kelime söyleyemeyen Sayın Erbakan, her nedense Batı ile aklını bozmuştur» diyor .

Batıl olan zihniyetlerin adı ister komünizm, ister faizci sömürücü rejimler, kapitalizm ve liberalizm olsun, hepsine birden karşı çıkmayıp, hepsini birden lanetlemeyip, bunlardan sadece birisine, meselâ komünizme karşı çıkan tutum ve zihniyetin adı da Batı kulüptür. Kültür emperyalizminin tesiri ile kendi benliğinden kopup, şu kürsüden, «Biz komünizmin de, şeriatçılığın da karşısındayız; her ikisini de huzurlarınızda telin ediyorum» diyebilen zihniyet de Batı kulüptür. Millî görüşle bu millet Anadolu'yu da, İstanbul'u da fethetmiş; altı asır bu topraklar üzerinden dünyaya ilim, medeniyet, ahlâk ve adalet ışıklarını saçmıştır. Vaktaki içimize Batı hayranlığı ve kaprisliği girmiş, İttihat ve Terakki kurulmuş; Tekin Alp takma ismi ile Moiz Kohen akıl hocalığına başlamış, işte o zaman Libya'da, Ortadoğu'daki bütün Müslüman ülkeler de, Kudüs, de dahil, teker teker elden çıkmıştır. İşte, bütün bunlar Batı kulübün marifetleridir. Nasıl, «Batı kulüp» denilen tabirin, «Batı kulüp» denilen oyunun ne olduğunu iyice arılayabildiniz mi ey muhterem temsilci? Muhterem milletvekilleri, bu maruzattan sonra konuşmamın sonuna gelmiş bulunuyorum. Millî Selâmet

Partisi Grubu olarak samimi inancımız odur ki, Adalet Partisi Hükümetinin Dışişleri Bakanı Sayın Hayrettin Erkmen'in 9 aylık dış politika icraatı Millî menfaatlerimizi büyük ölçüde haleldar etmiştir. Bu sebeple, bu Gensoru önergesinin kabulünü ve böylece aziz milletimizin inanç ve arzusuna tercüman olmanızı rica ediyorum. Bu vesile ile muhterem heyetinizi saygı ile selamlıyorum.”

Mehmet Recai Kutan (Malatya)'nın konuşmasından sonra önerge hakkında Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Hikmet Çetin (İstanbul) söz almış ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁹⁶

“Sayın Başkan, Millet Meclisinin Sayın Üyeleri;

İç ve dış konular, dış ekonomik ilişkilerle dış siyasal ilişkiler, özellikle Türkiye'nin jeopolitik durumunda ve Türkiye'nin yapısında bir ülkede birbirinden soyutlanamaz, ayrılmaz. Getirdiği ekonomik modelle, uyguladığı ekonomik politikayla bu Hükümetin, ulusal çıkarları ve yararları gerçekçi ve çağdaş bir bakışla gözeten bir dış politikayı istese de izleyemeyeceği açıktı. Hükümet, ekonomik güçlükleri, ulusal gücümüze ağırlık verip harekete geçirerek değil, dış kaynaklara ümit bağlayarak çözmeye çalışıyor; daha doğrusu, çözebileceğini sanıyor. Tüm çözümü böylesine dış kaynaklara bağlamak temel sorunlara çözüm getirmeyeceği gibi, ülkenin dış siyasal ilişkilerini de giderek bağımlı hale getirmektedir. Alman kredilerin de, yatırımları, üretimi ve bu yolla ulusal gücümüzü artırmaya değil, tüketime dönük alanlarda kullanılması, ekonomik ve siyasal bağımlılığı artırarak, sürekli kılmaktadır. Değerli milletvekilleri, toplum ve ülke, Cumhuriyet döneminin en ciddi ve ağır bunalımını yaşamaktadır. Halkımız, içinde bulunduğu ekonomik ve toplumsal sorunların çözümü yolunda adım atılmasını ve bunalımın hafifletilerek sona erdirilmesini beklerken, bunların giderek ağırlaştığını günlük yaşamında görmenin sıkıntısı ve ıstırabı içindedir. Bugünkü Hükümetin politikasıyla, 10 aya yaklaşan uygulamasıyla, temel ekonomik ve toplumsal sorunlar ağırlaşarak devam etmektedir. Hükümet, ülkenin temel sorunlarıyla âdeta ilgili değildir; çünkü bu Hükümet, artan nüfusun, artan işsizliğin ve hızla büyüyen kentleriyle toplumun değişen ve gelişen gereksinmelerini karşılayan bir hükümet de değildir; aslında, kuruluş modeli ve dayandığı güçler buna olanak da vermez. Hâlbuki bir devlet sorunu olarak ortaya atılan özgürlükçü demokratik rejimi hedef alan boyutlara çıkan terör, ülkedeki ekonomik ve toplumsal sorunlardan da kaynaklanmaktadır. Ülkemizdeki terörün ve şiddet eylemlerinin tek nedeni elbette ekonomik ve toplumsal sorunlar değildir. Ancak, dünyanın hangi ülkesinde enflasyon bu ölçüde artarsa, üretim bu ölçüde düşerse, gelişme durursa, yatırımlar yavaşlar ve ülke giderek fakirleşme sürecine girerse ve bunlara bağlı olarak işsiz sayısı her gün hızla artarsa, hayat pahalılığı dayanılmaz ölçülere varırsa, o ülkede ciddi, toplumsal ve siyasal sorunlar ortaya

96 **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 16, B 115 (28 . 8 . 1980), ss. 812-817

çıkar, toplumdaki gerilim tehlikeli boyutlara ulaşır. Başka nedenlerle de ortaya çıksa, böyle bir durum, şiddet eylemlerine ve teröre en azından gerekli ortamı hazırlamış olur. Temel ekonomik ve toplumsal sorunların, iç sorunların, dış sorunların giderek ağırlaştığını, terör ve şiddet eylemlerinin her geçen gün arttığını, hangi partiden olursak olalım, hiç değilse parlamenterler olarak kabul etmeliyiz. Toplumun, ülkenin, hepimizin sorunları olan bu gerçekleri eğer Meclis kabul edebilirse, o zaman, çözümü yolunda gereken sağlıklı adımların atılmasına da ortam hazırlayabilecek, olanak sağlayabilecektir. Aksi halde, Parlamento ve özgürlükçü demokratik rejim her gün itibarını kaybetmeye devam edecektir. Biz Cumhuriyet Halk Partisi olarak, daha başlangıcından, bu hükümet modeli ile ülkenin iç ve dış hiçbir temel sorununa çözüm getiremeyeceğini söylemiştik. Sorumluların aksi yöndeki beyanlarına karşın, gerçekler bugün tüm açıklığı ile ve acılığı ile ortadadır. Dış politikadaki yanlışlıklar ve tutarsızlıklar, Hükümetin kuruluşu ile başlamıştır. Sayın Dışişleri Bakanı başından itibaren dış ekonomik ve siyasal ilişkilerde ödün verici bir tutum içine girmiştir. Nitekim, haklı nedenlerle Türkiye'nin, müttefiklerine olan güveni azalmışken ve müttefiklerinin, Türkiye'nin güvenini yeniden sağlama çabası içindeyken, Sayın Dışişleri Bakanı daha göreve başlarken, yurt dışına gider gitmez, «NATO'nun Türkiye'ye güveni sarsılmıştır. Bu güveni yeniden sağlamaya çalışacağız» derse, Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkilerimizde karşılaştığımız darboğazlara ve sorunlara çözüm arama yerine, Avrupa Ekonomik Topluluğu üyelerine haksızlığa uğrayan ilişkilerde sorunlarla karşılaşan biz değilmişiz gibi güvence vermeye, ödün vermeye kalkışınca, haksızlıkları nasıl giderecektir, pazarlık, gücünü, hak arama gücünü nereden bulacaktır? Ülkenin çıkarlarını, dünyadaki gelişmeleri ve değişimleri göz önünde tutan dengeli ve konulara tek açıdan, tek pencereden bakmayan bir dış politikayı nasıl yürütecektir?

Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkilerimiz bizim hükümet döneminde Sayın Dışişleri Bakanının belirttiği gibi askıya alınmadı, tam tersine, hükümete geldiğimizde askıya alınmış ve dondurulmuş olarak bulduğumuz ilişkileri canlandırmaya çalıştık. O kadar ki, 3 üncü Mali Protokol bile o dönemde hükümet kararı haline getirilip, Yüce Meclislere sunulamamıştı. Aslında Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkilerin donmuş olması yalnız Cephe hükümetlerinin iç çelişkilerinden doğmuyor, katma protokolün uygulanmasından, Avrupa Ekonomik Topluluğunun üye olmayan üçüncü ülkelere, Türkiye'ye oranla uyguladığı avantajlı politikalardan da ileri geliyor. Kısacası, Hükümetin iç çelişkileri yanında, tarım alanında, sanayi alanında, dış ticaret alanında, işgücünün serbest dolaşımı konularında sorunlar vardır. Biz Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkilerde Türkiye'nin uğradığı haksızlıkların giderilmesi ve ilişkilerin dondurulmuşluktan kurtarılarak, sağlıklı bir biçime dönüştürülmesi için ülke yararının ve sanayileşerek kalkınabilmemizin gereği olan önerilerde bulunduk. Ayrıca, ekonominin içinde bulunduğu güçlükleri de dikkate alarak, haksızlıklar giderilirken, 5 yıl süre ile Topluluğun bizden yükümlülüklerimizi

yerine getirmemizi istememelerini önerdik; aramızdaki katma protokolün 60 ıncı maddesi de buna olanak veriyordu. Bu konularda pazarlıklar ve görüşmeler sürerken, Sayın Dışişleri Bakanı, önerileri, ilişkilerin askıya alınması şeklinde yorumlayınca, hem pazarlık gücümüzü azalttı, hem de bizim Avrupa Ekonomik Topluluğu üyelerine güvence vereceğimizi söyleyerek onların yeni ödünler istemelerine ortam hazırlamış oldu.

Bu tutarsızlıkların sonucudur ki, hiçbir ciddi hazırlık yapılmadan tam üyelik için başvurulacağı şart edilirken ve bununla birlikte işgücünün serbestçe dolaşımı beklenirken Federal Alman Hükümeti, Türk vatandaşları için vize yükümlülüğünü bu Hükümet döneminde getirmiştir ve yine bu Hükümetin ödün politikasıyla, işgücünün serbest dolaşımı daha şimdiden 1983 yılına ertelenmiştir.

Değerli milletvekilleri, kendi ulusal gücümüzü ve olanaklarımızı ulusal bir politika içinde saptayıp uygulamaya koymadan ve topluluğa bugün üye olan ülkelerle eşit düzeyde yarışabilecek bir sanayi toplumuna dönüşmeden tam üyelikten Türkiye'ye bir yarar sağlanacağına inanmıyoruz. Bu Hükümet, bu yönde bir hazırlık yapma yerine, gerekçe olarak, «Yunanistan giriyor, Portekiz giriyor, İspanya giriyor, o halde bizim de girmemiz gerekir» gibi bir gerekçe ile Avrupa Ekonomik Topluluğu tam üyeliği için başvurma yolunu seçiyor. Dış siyasi ilişkilerle dış ekonomik ilişkilerin ayrılmazlığı bu Hükümet döneminde büyük ölçüde ihmal edilmiş, daha önce başlatılan girişimler de yürütülememiştir. Gerek dost ve kardeş İslâm ülkeleriyle, gerek komşularımızla ve sosyalist ülkelerle olan ekonomik ilişkiler, Hükümetin izlediği tek yönlü ve güdümlü politika sonucu büyük ölçüde aksamıştır. Bu politika, ülkeye önemli yararlar ve olanaklar sağlayacağına inandığımız hizmet dış sunumunu da olumsuz yönde etkilemektedir. Örneğin, Libya ile kurulması kararlaştırılan değişik alandaki ortak şirketlerden hiçbiri yürütülememektedir. Yine bilindiği gibi, Hükümetimiz döneminde yapılan bir anlaşma ile Libya'dan alınacak petrolün % 20 sinin malla ödenmesi öngörülmüştü; ancak, ürün dış satımındaki yükümlülüklerimizi yerine getiremediğimizden, Libya'ya olan petrol borcumuz da sürekli artmaktadır. Sovyetler Birliği başta olmak üzere, birçok ülke ile kurulmuş bulunan ekonomik komisyonlar, aylardır, toplanamamaktadır. Üçüncü Dünya ülkeleriyle, Afrika ülkeleriyle ilişkiler büyük ölçüde ihmal edilmiştir. Dış ticaret rejimimiz değiştirilerek sosyalist ülkelerle yapılacak sanayi ürünleri dış satımının caydırılması yoluna gidilmiştir. Halbuki, kendilerine hoş görünmek için böyle davranılan Batılı dostlarımız, rejim farkı gözetmeden tüm dünya ülkeleriyle ilişkilerini, bu arada özellikle ekonomik ve ticarî ilişkilerini en üst düzeye çıkarmanın çabası içindedirler. Örneğin, Batı Almanya ile Doğu Almanya arasındaki ekonomik ve ticarî ilişkiler hızla artmaktadır. Yalnız bu yılın ilk altı ayında bu iki ülke arasındaki dış ticaret hacmi 3 milyar doları aşmış bulunmaktadır. Dış ilişkiler, ekonomik yönüyle, siyasal yönüyle bir bütündür. Dışişleri Bakanlığı bu nedenlerle ekonomik yönün dışında tutulamaz. Halbuki,

bu Hükümet döneminde gerekli eşgüdüm de kaldırılarak, dış ekonomik ilişkilerdeki tüm yetkiler, her gün içerde ve dışarıda siyasal demeçler de vererek yasaları çiğneyen bir kamu görevlisine verilmiştir. Bu olayların ve konuların izlenmesinde ve devamında önemli sakıncalar ortaya çıkarabileceklerdir. Değerli milletvekilleri, burada önemli gördüğüm bir konuya da değinmeden geçemeyeceğim. Eğer, Başbakana bağlı bir kamu görevlisi, bir müsteşar, yurt içinde ve yurt dışında her gün yasaları çiğneyen, onları hiçe sayan, yan tutan siyasal beyanatlar verirse, vatandaşlardan yasalara uymaları nasıl beklenebilir? Görevi ne olursa olsun, Sayın Başbakana ne kadar yakın olursa olsun, sayın müsteşar da bir kamu görevlisidir. Yasalar hiç kimseye bu konuda ayrıcalık yapma hakkını vermez. Şimdi izninizle, her gün içtende ve dışarıda örneklerini gördüğümüz sözlerinden en son yayınlanan birkaçını okuyarak bilginize sunmak istiyorum. Sayın kamu görevlisi bu haftaki basında bakınız neler söylüyor : «Halkta, bu hükümet giderse »tedbirler durur, yine yokluk gelir endişesi var.» Bir kamu görevlisinin bunu söylemeye hakkı yok. Mesele, işin doğrusu yanlış değil, kimin söylediği önemlidir. Kim o sırada «doğru» dediyse ona söylüyorum. Ben, hükümeti düşüreceklerini sanmıyorum. Düşürürlerse, bu düşürenler için felâket olur. Böyle her gün, hükümet düşürülüyor, düşürülecek denilen bir ortam içinde Türkiye'ye ne yabancı sermaye gelir ne de kredi Bunu «Doğrudur» diyenler, gelip burada söylesinler. Eğer biz hâlâ bir kamu görevlisinin böyle siyasal beyanat vermesini doğru buluyorsanız, onun ayrıca hesabını görürüz. «Ya bıraksınlar hükümet rahatsız edilmeden çalışsın, ya da erken seçime gidelim...» Müsteşar, «erken seçime gidelim» diyor. «İsterlerse hükümeti hemen düşürsünler; ama bir daha söylüyorum, bu, düşürenler için de, Türkiye için de büyük problem olur.» Yine bir başka yerinde bu sayın kamu görevlisi, 1978 ve 1979 yıllarını dikkate alarak şöyle söylüyor : «Prensip olarak sosyalist ekonomi özentisinden, serbest piyasa ekonomisine dönüyoruz.» Yine başka bir yerinde, vergi yasalarını dikkate alarak, bakınız sayın kamu görevlisi neler söylüyor : «Getirin asgari ücreti çıkaralım diyorlar. Tek başına bu olmaz. Bunu oy için söyleyenler bilsinler ki, bu görüşle oy da alamazlar. Halk biliyor, bu görüştekilere oy vermez.» Değerli milletvekilleri, mesele ve sorun, konunun doğruluğu yanlışlığı değil. Sizler, bize bunları söyleyebilirsiniz, tartışırız, Sayın Başbakan söyleyebilir, sayın bakanlar söyleyebilir; ama kamu görevlisinin büyüğü küçüğü, yetkilisi yetkisizi yoktur, hiçbir kamu görevlisinin böyle bir beyanat vermeye hakkı yoktur. Eğer Sayın Başbakan çok istiyorsa, yasalar olanak veriyor, bu değerli kamu görevlisini bakan yaparak bütün bu beyanatları verdirebilir. Değerli milletvekilleri, kurumları, kuralları, yasaları bu kadar dejenere ederek hiçe saymayalım; etmek isteyenlere, edenlere de izin vermeyelim. Görevi ne olursa olsun, kamu görevlilerini böylesine günlük siyasetin içine sokmayalım. Aslında, kamu yönetimi bunun içindir ki, her gün bir adım daha çöküyor; bunun içindir ki, toplumun kamu yönetimine ve yöneticilerine olan saygınlığı da her gün giderek azalıyor, Değerli millet-

vekilleri, Türkiye'nin bölgemizdeki ve dünyadaki gelişmeleri çok yakından izleyerek, derinliğine irdelemesi ve bunları kendi gözlemlerine dayanarak, kendi başına değerlendirmesi, buna dayanarak ulusal çıkarın gerektirdiği açık ve tutarlı bir tutum, bir ulusal politika ortaya koyması gerektir. Türkiye, bu bölgenin asli unsuru olarak bölgede nasıl davranılması gerektiğini dostlarından çok daha iyi bilebilecek durumdadır. Bu nedenle, bölgeyle ilgili (konularda müttefiklerinin dümen suyunda gidebilecek bir ülke olmamalıdır. Ancak, bu hükümetin daha ilk günden izlemeye başladığı tutumla, böyle, kişilikli bir politika uygulamak olanaksız hale gelmiştir. Dış politikada kolaya başvurmış ve hükümet, tüm önceliği, NATO ile olan ilişkilerde görmüş, tüm olaylara bu açıdan bakmıştır. Bunun içindir ki, tüm komşularımızla ilişkilerimiz geçmişe göre gerileyerek daha kötüye gitmiştir. 714 sayılı Notamın kaldırılması pahasına Yunanistan'la ilişkilerde de herhangi bir ilerleme sağlanamamıştır. 714 sayılı Notam, coğrafi kapsamı ve Kıbrıs Türk Federe Devleti hava sahası ve Ege üzerindeki etkileri düşünülmeden tefle taraflı olarak kaldırılmıştır. Bu kararla Hükümet, Ege sorunlarının çözümünü bir bütün olarak düşünmediğini ve ele almadığını göstermiş bulunmaktadır. Sayın Dışişleri Bakanının bunu iyi niyet jesti olarak nitelendirmesine karşın, daha sonraki uygulamada da görüldüğü gibi, Yunanistan Ege hava sahası üzerinde hiçbir iyi niyet jestinde bulunmamıştır. Yunan kamuoyunun da böylesine tek taraflı taviz ve jestleri takdir etmekten uzak olduğunu, Gemlik vapuru olayındaki davranışları açıkça göstermektedir. Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına dönme konusunda gizli kapaklı girişimler, görüşmeler sürdürülmektedir. Ege üzerindeki ulusal haklarımız konusundaki gelişmelerden CHP olarak endişe duymaktayız. Biz CHP olarak, Yunanistan'ın askeri yapısına dönmesine karşı değiliz. Ancak bu dönüş, Türkiye'nin Ege Denizi üzerindeki ulusal haklarından ve sorumluluklarından ödün verilerek gerçekleştirilemez. Sayın Milletvekilleri, yine bu konuda da Sayın Dışişleri Bakanı 28 Ağustos tarihindeki görüşmelerde 714 sayılı Notamın kaldırılması kararı ile ilgili olarak son derece sakıncalı bulduğumuz bir ifade kullanmıştır. Konuşmasında Sayın Dışişleri Bakanı aynen şunları söylemiştir: «Bu benim kararım değildir, bana bağlanması mümkün olmayan bir karardır; Hükümetin kararıdır». Bu kısmı doğrudur, normali de budur, gereği de budur. Ancak Sayın Dışişleri Bakanı, konuşmasını daha sonra şöyle sürdürmüştür: «Hükümetin kararı da, Hükümetin tek başına aldığı bir karar değil, Dışişleri bakanının tazyiki altında alınmış bir karar değil, askeri makamların gördüğü lüzum üzerine ve Millî Güvenlik Kurulunun kararlarıdır.» Sayın Dışişleri Bakanının bu ifadesi son derecede sakıncalı ve tehlikeli bir tutumdur. Bu gibi konular siyasî konulardan ayrılamaz, soyutlanamaz. 714 sayılı Notamla ilgili kararların tümü siyasal niteliktedir; siyasal karar alma yetki ve sorumluluğu da hükümetlere aittir. Hükümetler de, sadece bu değil, herhangi bir karar alırken elbette ki, ilgili kurumların, kuruluşların, hatta kişilerin görüşlerini alabilirler, almaları gerekir; ama karar yetkisi, varsa sorumluluğu da başka organlara

devredilemez ve özellikle başka kuruluşlara aktararak, sorumluluğun dışına çıkılamaz. Aslında Hükümet, başka konularda da gerektiğinde ve güçlüklerle karşılaştığında bu tür davranışlar içine girmeyi âdet haline getirmiştir. Örneğin, gerektiğinde terörün sorumluluğunu sıkıyönetime, ekonomik kararların yönetimini ve sorumluluğunu özel sektöre, üretim düşüşünün sorumluluğunu işçiye, yasa önerilerinin sorumluluğunu da Millî Güvenlik Kuruluna bağlayabilmektedir. Hükümetin bu konulardaki bu tutumunu ve davranışını son derece yanlış, sakıncalı ve tehlikeli bulduğumuzu özellikle belirtmek isterim. Değerli milletvekilleri, Ortadoğu da birtakım zorlamalara ve yapay yöntemlere başvurmak, durumu büsbütün karıştırarak, sorunların çözümünü güç hale getirmektedir; Camp-David bunun açık bir örneğidir. Daha önce de Parti olarak belirttiğimiz gibi, Amerika Birleşik Devletlerinin, Mısır'ı, öteki Arap ve İslâm ülkelerinden 'Soyutlayarak, Filistin gerçeğini dışarıda bırakarak Ortadoğu sorununa çözüm getirme girişimi, Ortadoğu sorununu büsbütün karmaşıktırmış, Açılan bu yeni yara ile, gerginliklerin giderilmesi şimdi daha da güçleşmiştir. Kudüs ile ilgili durum düzeltilmedikçe, Filistin sorunu, Filistin halkının bağımsızlık özlemlerine uygun ve Filistin halkının da kabul edebileceği bir şekilde çözülmedikçe Ortadoğu'ya huzur istikrar ve barışın gelmeyeceği açıktır. Bu arada Hükümetin bir tutumuna da değinmek istiyorum. Bilindiği gibi, Filistin Kurtuluş Örgütü Ankara Temsilcisine bir suikast yapılacağı ihbar edilmiştir. Doğru mu, yanlış mı bilemiyoruz; ancak, Hükümet bunu anlayıp açığa kavuşturma olanağını, anlayamadığımız nedenlerle elinden kaçırmıştır ve uyarıldığı halde bu konunun gereğini yapmamıştır. Ortadoğu'da en tehlikeli eğilim, «Böl ve yönet politikası»dır. Dış çevrelerce de körüklenen böl ve yönet politikası, özellikle bugünkü Hükümetin her türlü ayrımcılığı teşvik eden tek yanlış iç politika uygulamalarıyla sarsılmaya başlayan ulusal birliğimiz için de üzerinde önemle durmamız gereken bir konudur. Bölgemizin tüm bu karmaşık sorunları karşısında, Atatürk'ün dış politika anlayışına, laiklik ilkesine ve Atatürk Milliyetçiliğine sarılmamız ve bunları uygulamaya aktarmamız şimdi daha da büyük geçerlilik kazanmaktadır. Atatürk'ün dış politika anlayışında hareket noktası, öncelikle kendi bölgemizdeki ülkelerle sağlıklı ilişkiler içinde bulunmaktır. Bunun için de, bölge ülkeleriyle sağlıklı, yakın ve karşılıklı güvene dayanan ilişkileri öncelikle geliştirmemiz gerekir. Komşularımızla, özellikle İslâm ülkeleriyle ve gelişmekte olan ülkelerle ekonomik, ticarî ve teknik işbirliğini gerçekleştirip, geliştirmekle, dünyadaki etkinliğimiz artar ve bundan alınacak güçle, Batı ülkeleriyle yürütülecek politika daha sağlıklı ve gerçekçi temeller üzerine oturtulmuş olur. Bunun için bölge ülkeleriyle ilişkilerimiz çok yönlü olarak ve sabırla geliştirmeliyiz. Bu politika, uzun dönemde Türkiye'nin ekonomik sorunlarının çözümüne de büyük katkılar getirecek bir politikadır.

Bugünkü Hükümet ve Sayın Dışişleri Bakanı böyle bir politikayı izleme yerine, belki kendilerine kolay da gelen, her sorunun çözümünü yalnız Batıda

aramak yolunu izlemektedir. Atatürk'ün dış politikasıyla, Batı ülkeleriyle ve müttefiklerimizle olan ilişkilerimizi zayıflatmaksızın, bölgesel ilişkilerimizi güçlendirebiliriz. Bunu başatabildiğimiz oranda, Batı ile ilişkilerimiz de daha sağlıklı bir sürece girebilecektir. Sayın milletvekilleri, bazı Batılı çevreler, bizim, bölgedeki ülkelerle ilişkilerimiz karşısında, bize mazur görülemeyecek tedirginlikler içine giriyorlar. Bugünkü Hükümetin de bu tedirginliğin etkisinde kaldığı anlaşıyor. Halbuki bölge ülkeleriyle ilişkilerinizi geliştirme politikası, kendi güvenliğimiz yanında, dünya barışına gerçekçi ve sağlıklı bir katkı yapmanın da gereğidir. Müttefiklerin her biri kendi bölgelerinde ve çevrelerinde rejim farkı gözetmeden tüm ülkelerle ilişkilerini geliştirmektedirler; kaldı ki, bizim bölgemizdeki ilişkileri ve etkinlikleri bile, bizimle kıyaslanmayacak kadar ileri düzeydedir. Batılı müttefiklerin Türkiye için böyle bir tedirginlik duymaları haksızlıktır. Türkiye, ne bölgedeki ilişkilerini dünyada, ne de dünyadaki ilişkilerini bölgede istismar etmeyecek bir sorumluluk içindedir. Bölge ülkeleriyle, İslâm ülkeleriyle ilişkilerimizi geliştirmek, müttefiklerle olan ilişkilerin geliştirilmesiyle çelişmez, çelişmemelidir. Türkiye, Batı ile yakın ilişkiler ve ittifak içinde olmanın yanı sıra, bir Ortadoğu, Doğu Akdeniz ve Balkan ülkesidir. Coğrafi konumu ve özgürlükçü demokrasiye bağlılığı ile Doğu - Batı ilişkilerinde olduğu kadar, Güney - Kuzey diyalogunda da önemli bir yere sahiptir ve Türkiye, önemini ve konumunu istismar etmeyecek bir sorumluluk içindedir. Bu nedenle, Batılı müttefikler hiçbir zaman Türkiye'de bölgedeki temsilcileri gibi davranmasını istememelidir, bölgedeki ilişkilerimiz de bizi aşarak yürütmemelidir. Batıya koşulsuz ve fazla itaatkâr olmanın Batılılara da yararı olmadığını yakın geçirilişteki İran olayları da açıkça göstermiştir. Bu konudaki ulusal politikamızı iktidardan iktidara değişmeyecek kadar açık, sağlam ve tutarlı temellere oturtmak zorundayız. Aslında, Batıyla aramızdaki gerçek bağ jeopolitik değildir, stratejik değildir, soğuk savaş kışkırtmacılığı değildir; gerçek bağ, özgürlükçü demokrasiye bağlılıktır. Sayın milletvekilleri, biz daha başlangıcında ve kuruluş aşamasında bu hükümet modelini, programını, izleyeceği iç ve dış politikayı tasvip etmedik; politikasına, kendisine ve hiçbir bakanına güvenoyu vermedik. 10 aya yaklaşan uygulama, başlangıçtaki tüm kuşularımızı doğrulamıştır. Bu süre içinde sokak âdeta yönetime hâkim olmuş; Devlet, etkinliğini yitirmiş; ekonomik ve toplumsal bunalım büyük boyutlara çıkmış; dış politikanın yanlışlığı ve sakarlığı ortaya çıkmış ve dış ilişkilerde geri dönülmesi güç, sakıncalı adımlar atılmıştır. Ayrıca, diğer bakanlık ve kuruluşlara bugüne kadar örnek olan ve örnek olması gereken Dışişleri Bakanlığı personel politikası, bugünkü Bakanın uygulamasıyla büyük ölçüde zedelenme eğilimi göstermiştir. Kural dışı, gelenek dışı işlemler ve uygulamalar, Dışişleri Bakanlığı için önemli sakıncalar yaratabilecektir. Değerli milletvekilleri, kısaca, bu Hükümetin kuruluşu, politikası, anlayışı ve uygulamasıyla ülkenin hiçbir temel sorununa çözüm getirmeyeceği bir kere daha ve tüm açıklığıyla ortaya çıkmıştır. Bu nedenlerle, başından beri,

Cumhuriyet Halk Partisi olarak, bu Hükümete güvensizliğimizi belirttik. Şimdi ise, Hükümetin kurulmasına olanak sağlayan ve Hükümeti oylarıyla bugüne kadar destekleyen Millî Selâmet Partisi, Hükümetin dış politikası ve Dışişleri Bakanı hakkında güvensizliğini belirterek Gensoru vermiş bulunmaktadır. Millî Selâmet Partisinin Gensorusunda katıldığımız, katılmadığımız konular olabilir; ağırlıklar farklı olabilir; sorunlarda anlaşsak bile, bazılarının çözümünde ayrılıklar olabilir. Ancak, Cumhuriyet Halk Partisi için önemli olan, bugünkü Hükümetin dış politikasıdır, dış politikasının sakatlığıdır, yanlışlığıdır. Bunların başlıcalarını bu süre içinde örnekleriyle ortaya koymaya çalıştım.

Hepinize şahsım ve Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına saygılar sunarım.”

Hikmet Çetin (Malatya)’nin konuşmasından sonra önerge hakkında Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet Doğan (Kayseri) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:⁹⁷

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; Dışişleri Bakanı hakkında Milli Selâmet Partisi Genel Başkanı Sayın Necmettin Erbakan ve arkadaşlarınca verilen Gensoru hakkında Milliyetçi Hareket Partisinin görüşlerini arz, etmek üzere söz almış bulunuyorum. Grubum ve şahsım adına Yüce Meclise saygılar sunarım. Sayın Milletvekilleri, tarih boyunca olduğu gibi, bugün de milletlerarası münasebetler ve mücadeleler devam etmektedir; bu mücadele ve münasebetlerin bitmesi de mümkün değildir; gelecekte belki de daha amansız bir şekilde sürüp gidecektir. Her milletin kendi varlığını, Millî çıkarlarını, vatan bütünlüğünü koruması, kollaması elbette ki, en tabii hakkıdır, işte, bu çerçevede içerisinde her millet; gerek komşu devletler, gerekse, uzak da olsa diğer devletler arasında Millî çıkarlarını ön plânda tutmak şartıyla münasebetler kurar; bu da devlet politikası olur. Her gelen hükümet veya şahıs bu ülkelerle diledikleri gibi oynayamaz. Görevleri, gayesi ve hedefleri belli olan devlet politikasını daha iyiye, daha güzele, kısacası, tespit edilen ana hedeflere ulaştırmaktır. Çünkü şahıslar ve hükümetler gelip geçici, sürekli olan ise devlettir. Türk Devleti de Cumhuriyetle birlikte bir dış politika tespit etmiştir. Temelleri «Yurtta sulh, cihanda sulh» ilkesine dayalı, insan haklarına saygılı, kimsenin toprağında gözü almayan, dostça münasebetleri hedef alan bir politikadır. Bu politikanın bugüne kadar gelip geçen hükümetler elinde, genellikle Türk Millî menfaatlerine uygun olarak yürütüldüğünü iddia etmek mümkün değildir. Bilgisiz, liyakatsiz, mudil hedeflerden habersiz kadrolar elinde Türk dış politikası yer yer çıkmaza itilmiş; Türk milleti beynelmilel anıtlasmlarla sağladığı haklarını dahi koruyamaz duruma düşmüştür. Bunun mesulü falan hükümet veya filan şahıs değildir. Gelen geçen hükümetler, Dışişleri teşkilâtında görev alan, yüksek düzeyde görev almış olan tüm bürokratlar derece derece sorumludur. Bu gibi hükümetler, Türkiye Cumhuriyetinin koyduğu dış politikanın felsefesini kavrayamamışlardır;

⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 8, c. 16, B 115 (28 . 8 . 1980), ss. 817-821

Türk Hariciye teşkilâtını organize edememişler, Türk Milletini yabancı ülkelerde tam anlamıyla temsil edecek, Millî hak ve çıkarlarını koruyabilecek, bilgili, tarih ve kültür şuuruyla dolu, mazbut karakterli, Türk dış politikasını kavramış kadrolar yetiştirememişlerdir. Elçilikler, konsolosluklar, ataşelikler her gelen iktidarca dost, yarana peşkeş çekilmiş veya da Türk dış politikasının ana felsefesine uzak, gününü gün eden bazı kişilerin inhisarına düşmüş; saltanat gibi babadan oğula intikal edip gelmiştir. İşte, dış politikada bulunduğumuz nokta burasıdır, Sayın milletvekilleri, biz bir imparatorluk döneminden geliyoruz. Birinci Dünya Savaşı, 600 yıllık Osmanlı Türk İmparatorluğunu dağıtmış, emperyalist güçler topraklarımızı işgale başlamış, bu işgaller Anadolu'nun bağrına kadar uzanmıştır. Türk Milleti, canını dişine takarak, kanı pahasına, canı pahasına giriştiği Millî Mücadeleden Allah'ın izniyle muzaffer çıkmış; bugünkü Misak-ı Millî hudutlarımızı çizmiş, Türkiye Cumhuriyeti Devletini kurmuştur. Kaybedilen imparatorluk topraklarında, Misak-ı Millî hudutları dışında, mühim miktarda soydaşlarımızı terk etmek mecburiyetinde kaldık; Batı Trakya ve Musul'u sayabiliriz. O günün şartlarında Batı Trakya'yı Millî sınırlar içine katmak mümkün olmadı; ama soydaşlarımızın hakları Lozan Adlaşmasıyla bir statüye bağlandı. Bu anlaşmaya göre, azınlık, cemaat haklarıyla teminat altına alınmış, Türk bölgesine Yunanlı nüfus mübadelesi önlenmiş; mal, mülk edinme, dini ibadet, Türkçe tedrisat hakları sağlanmış, Ege Denizindeki adaların askeri maksatlarla kullanılması ve talikim edilmesi önlenmiştir. Lozan Antlaşması'nın 37 nci maddesi gereğince Türkiye'de yaşayan Rum Azınlık Cemaatine de aynı haklar tanındı. Biz, Türk Milleti olarak attığımız imzaya bugüne kadar sadık kaldık; ama muhatabımız olan Yunanistan, anlaşmayı tersyüz etti. Rum Azınlık Cemaati, en azından Türkler kadar rahat ve imkânlı yaşarken, Batı Trakya Türklerinin acıklı halini hepimiz biliyoruz. İnsanca yaşama hakları ellerinden alınmıştır. Bunu, dünyada bilmeyen kalmadığı halde, bugüne kadar gelip geçen hükümetler, meseleye yeterli ilgiyi göstermemiş veya da acz içinde elini ovuşturup oturmuşlardır. Şimdi bakınız, Eylül 1976 tarihli Amerikan dergisinden aktarıyorum; «Yunan Irkçılığı ve Batı Trakya Türk Azınlığı» başlığı «Acaba, dünya kamuoyu, Batı Trakya'da Meşe, Bekirli ve Arabacı köylerinde yaşayan Müslüman Türk Azınlığın, atalarından kalmış, yüzyıllar boyu Türkler tarafından işletilmiş topraklara Yunan makamları tarafından asılsız bir haksız iktisap iddiasıyla el konulduğu ve sahiplerinin yaşlı gözleri önünde o bölgedeki Yunanlılara dağıtıldığını biliyor mu? Acaba dünya kamuoyu, Batı Trakya'da yaşayan Türk Azınlığın evlerini onarma izni alamadıklarını, topraklarını işlemek için gerekli malzemeyi temin edemediklerini, buna karşılık jandarma ve polis karakollarında veya devlet dairelerinde her gün dayaktan hisselerini aldıklarını, dünya kamuoyunun oluşmasını sağlayan kitle haberleşme araçları neden Batı Trakya'ya uzanıp, orada yaşayan halkını acılarıyla yakından ilgilenmek imkânı bulamıyor? Orada yaşayan insanlar armatör veya büyük şirketlerin sahipleri olmadığı, fakir olduğu

için mi? Neden insanlık, dünyanın en büyük toplama kampında yaşayan Batı Trakya Türklerinin yaşama çabalarına aldırıyor? 1924 yılında 20 bin Türk yaşamaktaydı. Türkler normal olarak % 3 artar. Yarım yüzyıl içinde artan nüfus ne oldu? Batı Trakya Türkü, Türkiye'den gelen gazeteyi okuyamaz, Türk radyosunu dinleyemez, hatta Türkiye'den gelen namaz vakitlerini gösteren masum duvar takvimlerini de duvarına asamaz.» Değerli arkadaşlarım, uzun bir makaleden kısa birkaç pasaj aldım. Biz, Milliyetçi Hareket Partisi olarak, bütün komşularımızla karşılıklı anlayış ve dostça münasebetlerden yanayız. Özellikle, din kardeşlerimiz olan Müslüman Arap ülkeleriyle yüz yıllar boyu aynı kaderi paylaşmanın, aynı bayrak altında yaşamının, aynı kibleye yönelmenin şuurunu taşıyoruz. Müslüman komşularımız Suriye ve Irak, bizden ayrılıp müstakil devlet oldukları günden bugüne kadar, Türk Milletinden daima dostluk görmüşlerdir. Özellikle Irak'la, Cumhuriyetin başından beri iyi münasebetimiz sürmüş, müşterek Bağdat Paktı kurulmuş, Türkiye tarafından dostça, kardeşçe münasebetleri zedeleyecek her türlü davranıştan kaçınılmıştır. Maalesef, dostluğa, kardeşliğe yakışmayan ilk davranış 1956 yılında General Kasım tarafından yapılan darbeden sonra, 1959 yılında Kerkük'te yaşayan masum soydaşlarımıza karşı yapılan kanlı katliam hepimizin malumudur. Türkiye, bugün olduğu gibi, o gün de seyirci kalmıştır. Bütün olup bitenlere rağmen, millet olarak iyi niyetimizi muhafaza ettik, her türlü hasmane tutum ve davranıştan kaçındık. İyi niyetimizin, maalesef bugün Irak'ın başında bulunan sosyalist, İrkçı Baasçı liderleri tarafından anlaşılmadığını, hafife alındığını, düşmanca bir tavır içine girdiklerini üzülerken görüyoruz. Öyle düşmanca bir tavır ki, İslâm kardeşliğimizi bir tarafa bırakın, komşulukla, insanlıkla bağdaştırmak mümkün değildir. Sınırı yanlışlıkla geçti diye helikopterlerle hücum edip, katlettikleri on Türk, din kardeşleriydi, komşularıydı; ataları, yüzyıllar boyu aynı kaderi paylaşmışlardı. Bu vahşiyane cinayetin sorumluları elbette ki, Irak'ın başında bulunan, İslâm'dan nasip almamış ırkçı sosyalist Baas liderleridir, Akıl babası, Hristiyan Mişal Eflâk olan, Devlet Bakanı Saddam Hüseyin, 23 Temmuz 1980 tarihli Bağdat Sevre gazetesinde yayınlanan beyanatında zihniyetini ortaya koymuştur. Bu beyanatında şöyle diyor; «Bizden öncekiler aptaldı, şimdi gerçek ev sahibi geldi. Biz şimdi halkımız adına bayraklara bayraktarlık yapıyoruz. Sınırlarımızdan birkaç Türk vatandaşı geçti, yasak bölgeye girdiler. Sınırdaki Irak uçakları devriye gezmektedir. Silahlarla donatılmış helikopterlerimiz sınırı geçenleri gördü, üzerlerine ateş açtı, onları öldürdü. Bu da tabii bir olaydır. Bu tabii alaya karşı bu kadar gürültü neden yapıldı? Yani, Türk'ün ağırlığı Iraklıdan daha mı fazla? Yok. Bundan sonra Iraklının ağırlığı yeryüzündeki herkese eşittir.» Gözü kararmış, kendini dev aynasında gören petrol şımarığı bu zalim ırkçı sosyalist, hasbelkader Irak sınırları içinde kalan soydaşlarımız için, «Iraklı Türkmenleri kimse bizden soramaz. Hiç kimsenin Irak vatandaşları için aracı olmasını kabullenemeyiz. Türkler şunu iyice bilmelidir, her kimin burada kimsesi varsa gelsin, toprağı

eşelesin, çıkarsın ve götürsün; yürüsün gitsinler» demektedir. Aziz arkadaşlarım, biraz evvel burada konuşan bir sözcü, bundan evvelki ön görüşmelerde Milliyetçi Hareket Partisi adına sözcülük yapan arkadaşımızı ve Milliyetçi Hareket Partisini de «Batı Kulüp» üyesi olarak tarif etti. Son zamanlarda siyasî edebiyatımıza bir kulüp kelimesi girdi; siyasî istikametler, felsefi muhtevalar bu kelime ile tarif edilir oldu; biz, bazı siyasî tutumları hangi kulübe dâhil edeceğimizi şaşırdık. Meselâ, akıl hocası Hristiyan Mişal Eflâk olan sosyalist ırkçı Baas partisinin Türkiye'de sözcülüğünü yapanların, hangi kulübün üyesi olduğunu tayinde güçlük çekiyoruz. Biz ırkçılığa, faşizme, nazizme, komünizme karşı olan Türk İslâm ülküsünün sahibiyiz. Sayın milletvekilleri, Mısır Büyükelçiliği baskını olayını hepiniz hatırlıyorsunuz. Türk Devletinin başkentine kadar silahlarla giren Filistinli gerillalar, Türk Devletinin şerefine tevdi edilen Mısır Büyükelçiliğini basmış, iki güvenlik görevlimizi şehit etmiş, Elçilik mensuplarının ölümüne sebep olmuşken, Türk güvenlik kuvvetleri onları katletmemiş, adalete tevdi etmiştir. Komşumuz Yunanlılarla da ara sıra karşılıklı sınırı geçme, balıkçıların karşılıklı karasularına girme olaydan zuhur etmektedir. Hiçbirisinde böylesine barbarca katliam olmamış, küstahça beyanatlar verilmemiştir. Bu noktada, bizimle birlikte bütün dünya kamuoyunun, dikkatini çekmesi ve üzerinde hassasiyetle durması gereken mesele açıktır. İnsan hak ve hürriyetlerinin bu ölçüde değer kazandığı asrımızda, bu nasıl bir devlettir ki, suç işlediğini iddia ettiği kimseleri muhakeme etmeden, insanın en mukaddes hakkı olarak bilinen savunma hakkını tanımadan katledebiliyor.» Sınırı geçen vatandaşlarımız hiçbir sorguya tabi tutulmadan, helikopterlerden inen Iraklı askerlerce hemen orada kurşuna diziliyorlar; İdam edilen Türkmenler hiçbir mahkemeye çıkarılmaksızın, savunma halklarını kullanmalarına imkân vermeksizin ve aylarca tecrit edildikten sonra bir gün öldürüldükleri duyuruluyor. Bu tutumla, zaman zaman çok daha hafif ve detay sayılabilecek meselelerle uğraştıklarına şahit olduğumuz bazı milletlerarası kuruluşların da yakından ilgilenmesi gerekmez miydi? Ancak, biz müteşebbis olmadıkça, bizim Hariciyemiz bu makamları harekete geçirmenin gayretine düşmedikçe tabii ki, onların kendiliğinden doğacak ilgilerini beklemek mümkün olmayacaktır. Değerli arkadaşlarım, son günlerde basında çıkan bazı haberler, bizim Hariciye teşkilâtımızdan bu tarz aktif tavırlar beklemenin nasıl bir hayal olduğunu iyice ortaya koymuştur. Gensoru vesilesiyle kısaca temas edeceğimiz bu hususlarda da Hariciye Balkanımızın tavrını öğrenmek istiyoruz. Yayınlanan haberlere göre, idam edilen ilk 15 kişiden birisi olan, Irak Ordusundan emekli albay Türkmen Kardeşlik Kulübü Başkanı Abdullah Abdurrahman, tutuklanmadan birkaç gün önce Bağdat Sefaretimize gelmiştir; oradaki görevlilere, yakın günlerde Türkmen cemaatinin başına bir felâket gelebileceğini ifade etmiştir. Ayrıca, Türk Hariciyesinden Irak makamlarına bilgi ve haberler sızdırıldığı konusunda ciddi endişeleri olduğunu, bu hususları Sefirle konuşmak istediğini söylemiştir. Sefir, bu zatın görüşme isteğini reddetmiştir. Birkaç gün sonra

Türkmenler arasında geniş tutuklamalar başlamış, birkaç ay sonra da idamlara geçilmiştir. Şimdi Türk Hükümetinin politikasının değiştiğini söyleyerek bu görüşmeyi reddeden Sefir nerededir? Bu hadise üzerine Hariciye Vekilimiz ne yapmıştır? Dikkati çeken ve üzüntü veren diğer bir nokta; o devrenin Cumhuriyet Halk Partisinin ırkçı Baas Partisini kardeş parti ilan ettiği zamana tesadüf etmesidir. Hadise bu kadarla da bitmemektedir. İdam edilen son 10 Türkmen'den birisi, kendisine Türk Hariciye Vekâletinden bir evrakın fotokopisi gösterilerek suçlandığını söylemiştir. Görülüyor ki, hadise dehşet vericidir ve rahmetli Abdullah Abdurrahman ve diğerleri, Türk Hariciyesi tarafından hançerlenmiş olarak idama gitmişlerdir. Yine 1978'in Ocak ayında Türk emniyeti tarafından kendisine daimi ikamet verileceği vaadiyle emniyete getirilen ve Irak'a teslim edilen İbrahim, o gün bugün ölü mü, diri mi olduğundan haber yoktur ve babası, ilkokul öğretmeni olan Mehmet Bey de bir ay kadar önce idam edilmiştir. Bu tespitler herhalde Hariciyemizin yüz akları değildir. Değerli arkadaşlarım, şimdi burada önerge sahibi Sayın Erbakan'ın Irak dönüşü yaptığı basın toplantısına temas etmek istiyorum. Sayın Erbakan, başında Millî kelimesi taşıyan bir siyasî partinin Genel Başkanı ve şahsiyetli dış politikadan en çok söz eden bir kişi olduğu halde, bunları unutarak Saddam Hüseyin'in sözcüsü gibi konuşmaktadır. Sınırı geçti diye katledilen 10 Türk'ten hiç bahsetmeyerek, idam edilen, hepsi yaşını başını almış, bugüne kadar Irak Devletine sadık kalmış, hizmet etmiş emekli Albay Abdullah Abdurrahman, Doç. Dr. Necdet Koçak, Dr. Rıza Demirci ve arkadaşları için; «Anarşistmişler, camide namaz kılan Müslümanların yüzüne kezzap atacaklarmış» demesi, esef verici bir olaydır. Bu kişiler, Irak'ı yöneten Baasçılardan kat kat daha üstün Müslüman'dırlar; onlar caminin kutsiyetini, Allah'a kulluğu onlardan daha iyi bilenlerdir ve bugüne kadar da daima ezilmelerine, mallarının müsadere edilmesine, memurlarının sürekli sürgün halinde olmasına, en ağır baskılara rağmen daima sadık kalmışlardır. Şimdi soruyoruz. Yanlışlıkla sınırı geçen 10 Müslüman kardeşimiz de mi anarşi çıkaracaktı, namaz kılan Müslümanlara kezzap atacaktı, yoksa Bağdat'a kadar uzanıp darbe-i hükümet yaparak, Baas'çıları iktidardan mı uzaklaştıracaklardı? El insaf! Her Türkün, her siyasî partinin, Yegân yegân her parlamenterin birinci görevi, Türk Devletinin, Türk Milletinin, Türk Vatandaşının, soydaşının hak ve hukukunu korumaktır. Çağımızda hiçbir millet vatandaşlarına ve soydaşlarına karşı işlenen cürümlere bigâne kalmamaktadır. Bunun misalini yakın geçmişte Sovyet Rusya'nın kendi topraklarında yaşayan Sovyet vatandaşı olan Yahudiler hakkında aldığı karar ve İsrail'in dünya kamuoyunu da harekete geçirerek gösterdiği tepki, süper bir devlet olan Sovyet Rusya'yı yerine mıhlamıştır. Türkiye, Birleşmiş Milletler Anayasasına imza atmış bir ülkedir. Dünyanın her köşesindeki zulmü, barbarlığı kınar ve onaylamaz; ama kendi vatandaşlarına yapılan insanlık dışı muameleleri görmezlikten gelir. Nerede Kamboçya'ya, Vietnam'a, Şili'ye ağıt yakanlar? Nerede Ebu Firaz'ın günlük hayatını adım adım takip edenler İslâmlık adına,

devrimcilik adına? Değerli arkadaşlarım; Gensoruda, Batı Trakya Türklerinden bahsedildiği halde, Kerkük Türklerinden söz edilmemiştir. Sınırdaki şehit edilen 10 Türk akıllarına bile gelmemiştir. İşte üzerinde durulacak, hatta günlerce, aylarca düşünülecek nokta burasıdır. Muhterem arkadaşlarım, Peygamber diliyle «Müslüman o kişidir ki, Müslüman kardeşimin ayağına batan bir dikenin ıstırabını yüreğinde hissedendir.» Bu masum insanların katledilmesinin ıstırabını hissetmeyen yüreklere yazıklar olsun. Bu konuda Hükümet ve Hariciye pasif kalmış, yeterince tepki gösterememiştir. Değerli üyeler, şu hususu teyiden bir kere daha ifade edeyim ki; biz Türk Devletinin daima komşularıyla dostluk, güven içinde yaşamasından ve dış politikasını bu ana doğrultu üzerinde geliştirmesinden yanayız. Irak için de bu evveliyatla böyledir; ancak malumdur ki, dış politika gerçekçilik ister, hava ve hevesle yürüyemeyeceği gibi, tek taraflı iyi niyetle de yürümez. Dostluklar, karşılıklı iyi niyete dayanırsa dostluk olur. Maalesef, Irak'la olan ilgilerimizde karşılık bulamamış, Hariciyemizin beceriksizlikleri de ilâve edilince gülünç duruma düşmüştür. Hâlbuki Irak'ta yaşayan Türk ve Türkmen cemaatleri karşılıklı dostluğumuzun en kıymetli unsurları olabilirdi ve olmalıydılar da; ama Baas yönetiminin ırkçı, dengesiz tutumu buna imkân vermemiştir. Türk Hariciyesi ise, Ortadoğu meselelerinde hiçbir zaman inisiyatifi elde etme başarısını gösterememiştir emrivakilere boyun eğmek zorunda kalmıştır. Bu tutuma ne yeni dostluklar inşa edilebilir, ne de mevcutlar muhafaza edilebilir. Çünkü izaha gerek yoktur ki, kendi menfaatlerini koruma cehtini gösteremeyen bir devletin, dostluğu da fazla itibara layık bulunmaz. Hâlbuki değerli arkadaşlarım, Ortadoğu'nun kaderi bir bakıma bütündür, istesek de, istemesek de bu kaderi biz de Irak'la yahut Irak da bizimle paylaşmak zorunda kalabilir. Nice yıllardan beri Ortadoğu üzerinde oynanan büyük oyunlar karşısında ne Irak, ne de Türk Hariciyesini bu idrakte göremiyoruz. Bir zamanlar Rusya'nın tahrik ve yardımlarıyla Irak Türk Cemaati Irak'a karşı dönüştürüldü; dağlarda yıllarca kan kaybettiler. Yetmiş iki cins milleti bir devlet içinde yaşatanlar, bin yıllık coğrafya, devlet, bayrak, kan ve iman beraberliğini parçalayarak bu cemaati, Türkmen cemaati ile dövüştürmek istediler; ama muvaffak olamadılar, sonra roller değişti; ama kurbanlar aynı kaldı. Rusya, Baasçılarla anlaştı. Bu sefer de bazı Batılılar İran Şahı vasıtasıyla Irak Türk Cemaatini, sözüm ona desteklemeye koyuldular. Silahlandırdılar, ezilen, mahvedilen yine bu cemaat oldu. Bu cemaatler bizi hiç ilgilendirmiyor mu, biz Ortadoğu ülkesi değil miyiz? Kaderimiz bu coğrafya, beşeri unsurlarla oluşmayacak mı, Türk Hariciyesinden, Türk Devlet geleneğine ve haysiyetine yakışır biçimde ve menfaatlerimizi kavrayan bir idrakte Ortadoğu'ya eğilmesini istiyoruz. Bunun da ilk adımı, bu Bakanlığın bir protokol genel müdürlüğü ve dış görev heveskârlığı olmaktan kurtarmakla başlar. Sayın üyeler, şimdi Kudüs ve İsrail konusuna değinmek istiyorum. Biz Türk Milleti olarak Kudüs'ü bin yıl müdafaa ettik, yüz binlerce, belki de milyonlara varan şehit verdik. Kudüs İslâm dininde uç kutsal şeylerden birisidir. Kudüs, aynı zamanda Yahudiler,

Hristiyan'lar için de kutsaldır. Böyle bir şehri zorla gasp edip, İsrail'in başkenti yapılmasını şiddetle ve nefretle kınıyoruz. Böyle bir oldubittiye rıza göstermemiz mümkün değildir. Türkiye Hükümetinin bu oldubitti karşısında ilk tepkiyi gösteren, Müslüman ülkeler arasında bulunmasını olumlu karşılıyoruz. Türk Hükümetinden bundan sonraki dönemlerde de daha aktif bir politika izlemesini bekliyoruz. Yine Türkiye hükümetlerinden, Kudüs'ün Osmanlı İmparatorluğu döneminde olduğu gibi, Müslümanların, Yahudilerin ve Hristiyanların serbestçe girip çıkabilecekleri, rahatlıkla ibadetlerini yapabilecekleri özel bir statüye kavuşturulması yolunda teşebbüslerde bulunmasını talep ediyoruz. Değerli arkadaşlarım, bu Gensoru iç politikaya yöneliktir. Zira, dünyanın çeşitli bölgelerinde Müslümanlara yapılan zulme temas edildiği halde; Irak'ın sosyalist, ırkçı liderlerinin barbarlığı tek kelime ile dahi kınanmamıştır. Sayın milletvekilleri, dış politikada Millî ve dini değerler etrafında birlik sağlanması zarureti ile karşı karşıya bulunuyoruz. İçeride birçok konularda ihtilâflı olabiliriz; fakat Türk Milletine yapılan haksızlıklara, zulümlere karşı hem İslâm'ın, hem de Millî ruhun gereği olan dayanışma içinde kenetlenmeliyiz. Bu duygular içinde Yüce Meclise saygılar sunarım.”

Mehmet Doğan'ın konuşmasından sonra önerge hakkında Adalet Partisi Grubu adına Ali Naili Erdem (İzmir) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır⁹⁸

“ Sayın Başkan, Saygıdeğer Milletvekilleri;

Millî Selâmet Partisi Grubu Başkanı Konya Milletvekili Necmettin Erbakan ve iki arkadaşı tarafından verilmiş olan Gensorunun gündeme alınmasından sonra, müzakere safhasında parti sözcüleri görüşlerini dile getirdiler. 1980 yılının 3 Eylül'ünde, acaba Türk Parlamentosunda neler konuşuluyor? Bir gün tarihi yazmak lüzumunu hissedenler bu zabıtlara dönüp baktığında, bu önergenin daha 1 inci satırında, «Türkiye'nin Avrupa vilayeti yapılması» iddiasını görecekle ve kendi kendilerine «Dünya milletleri, Ay'a, Merih'e giderken, bazı insanlar nelerle meşgul oluyormuş» diye hayıflanacağı ardır. Bu gensoru gerçekte ne aklın, ne de gönül mantığının eseri değildir. Bu, düpedüz ferdi ihtilaslarını ön plâna getirmiş, hükümet olmayı ölesiye bir karasevda haline getirmiş ki, Bu Gensoru bugün normal süresi içerisinde sonuçlanırsa, Anayasadaki prosedürü içerisinde aradan 1 tamgün geçtikten sonra oylanacak. Bu oylamanın sonucunda bir buhran ortaya çıkacak. Bu buhranın vebali bu Gensoruyu verenle «Evet» diyenlere aittir. Bir buhran çıkar, kâfi derecede sağından solundan çekiştirilmek suretiyle Parlamentoyu âdeta işlemez hale getirmek isteyenler, buna yeni bir buhranı daha ilâve etmenin her halde zevkini bünyelerinde tadacaklar. Bu Parlamentoda meseleler bir tarafa bırakılıp çok şeyler dile getirilir. Ben bunlara itibâr etmeyeceğim, zati meselenin üzerinde duracağım. Şimdi bu Gensoruya Halk Partisi «Evet» diyor; öylesine inanmış ve meseleye öylesine ciddiyetle bağlanmış ki sıraları bomboş. Meselede neyin

⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 16, B 115 (28 . 8 . 1980), ss. 821-825

peşinde oldukları ortada, hangi ciddi amacın peşinde oldukları da aşikâr önerge sahibi, o dahi yok.Yalnız hemen sözümün başımda bir şeyi söylemek istiyorum, önergeyi veren Parti Grubu adına konuşan şahsa: Siz devamlı surette «Batı Kulübü» diye Adalet Partisini itham etmek iddia ve isnatta bulunmakta devam ediyorsunuz; ama size dönüp demezler mi ki, sizin administrasyonda, Devlet hizmetinde fevkalâde önemli mevkilere gelmenizde bu «Batı Kulübü» diye adlandırdığınız, küçümsediğiniz, hor ve hakir görmeye çalıştığınız insanların imzaları vardır. Ama tarih sayfalarında Brütüs'ler eksik olmaz. Bir dahası var, Türk Atasözünde bir şeyi söylerler: «Besle, ... oysun gözünü». Şahsiyetli bir dış politika, Adalet Partisinin karakteridir. Ne ağızdan dolmadır, ne göstermeliktir; zarfı ile mazrufu ile, muhtevası ile, varidi ile, şekli ile, başlangıç ve bitiş noktası ile Adalet Partisinin dış politikası şahsiyeti bir politikadır. Kendi benliğinden hiçbir şey kaybetmeksizin, Millî değerlerinden hiçbir şey kaybetmeksizin, Millî değerlerine en ufak bir tarizde bulunulma imkânı vermeksizin dış politikasını şerefle, haysiyetle, itibarla sürdüren bir Hükümet. 22 ay gezilmedik kapı kalmadı. Sonra, önergeyi veren Sayın Erbakan'ın, büyük bir heyecanla, büyük ümitlerle yola çıktığı Suudi Arabistan ve oradan gelecek milyonlar o milyarların hiçbirisi gelmedi, zatiâlinizin başkanlığınızda bulunduğunuz sürede yürüttüğünüz heyetlerde; ama şimdi onlar kendileri gelip veriyorlar. Öyle ise şahsiyetli, haysiyetli, itibarlı politikada kapı kapı dolaşmak suretiyle değil, bizzat Türkiye'nin merkezine o dostların gelmesini temin etmektir. Nezaket, eğer şahsiyetinizi alıp götürüyorsa, o zaman zarafetimizden bahsedilmez, acimizden bahsedilir. Ortak Pazar'la ilgili konuları Sayın Kutan dile getirirken öylesine şeyler söyledi ki, eğer Mark Twain eğer Türkiye'deki oyun yazarları, komedyenler günlerce düşünseler bu kadar mizahi, güldürü kelimeleri bir araya getiremezlerdi. Türkiye belli yerlere satılıyormuş, hem de büyük paralarla ve oralarda yeni ülkecikler meydana gelecekmiş ve Türkiye elden çıkacakmış... Şimdi size sorarım; daha siz birkaç gün önce Kaddafi'ye iki temsilci göndermediniz mi? Kaddafi'ye temsilci gönderiyorsunuz da, İstiklâl mücadelesini yaptığınız 30 Ağustos'a bir adam gönderemiyor musunuz? «Moskof ve komünist sürüleri» diyorsun da, Kerkük'te, Çukurca'da Türk Müslüman insanlar şehit edilirken onlar hakkında niye reaksiyonunuz olmuyor? Onlar bir de terörist, anarşistmiş öyle mi? «Alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste» ve de çıktı.

Çok çıktı, hem de anında çıktı. Acaba dost ve müttefik diye İslâm ülkeleri ortada dururken, İsviçre'de kaybolmanın sebebi ne? Taklit sanatınız da varmış tebrik ederim, sahne merakınız olduğunu bilmiyordum. O gayet basit, o çok basit, 14 Ekim seçimlerinin sonuçları ortada, «Halep orada ise arşın burada» diyorlar, hodri meydan, buyurun erken seçim, buyurun. Buyurun hemen gidelim. Kimin kimi iflas ettirdiğini birlikte görelim. Nasıl olacak bu Avrupa ili? Anlamak lazım. Avrupa vilayeti olmak. Bu bir büyük bühtan. Bu, fevkalade büyük bir bühtan. Bunu ilk konuşmamda da söyledim Batı'nın ne Hristiyan

görüşü, ne sosyalist görüşü bizlerde mâkes bulamaz. Hristiyanlık, kölelerin isyan çılgılığı idi. İslâm'da bunda yok, ne asalet var, ne sınıf. Ne gerekiyordu ki, sosyalizme tutunmak lüzumunu hissedelim? Ben, «İnananlar kardeşler» diyen yüce bir inancın içindeyim. Ne gereği var Avrupa'nın? Bu sıralar içerisinde Avrupa ve giderek bu temponuz içerisinde Türkiye vilayet olacak... Serhat şehri Edirne'den Selimiye'yi mi kaldırdınız yoksa? Sultan Ahmet Camii mi gitti? Yunus Emre'nin aşkı mı bitti? Mevlâna mı kalktı gitti? Karacaoğlan mı kayboldu, bitti mi bu Türkiye? Yoksa yatırlar, türbeler mi? Genç Cumhuriyet, Avrupa ili. Yoksa Hafız Post'u, Sadullah Ağasıyla mı bitti Millî kültürümüz? Korkmayın, endişe etmeyiniz. Olmaz. Kendi özünde, tıpkı Atatürk'ün 1929'da söylediği gibi : «Ne Avrupalılaşacağız, ne Amerikanlaşacağız; kendi özümüz içinde muasırlaşacağız. Bu millet mazide Türk'tü, halde Türk'tür, âtide de Türk olmakta devam edecektir.» Papağan Batıcılığın yanımızdan geçer yönü yoktur. Diliyle, diniyle, örfüyle, âdetiyle, geleneğiyle, Millî kültürüyle, bütün eserleriyle Millî benliğimiz Türk İslâm'da yaşar. Bizim okullarımızda Türkçe konuşan, Türkçe yazan, Türk gibi düşünen gençler yetişir. Eskimez yeni, pörsümeyen güzel, eğrilmeyen doğru Türk İslâm' da vardır. Türk insanı serde yetişmez, bu topraklarda, bu sosyal iklimde yetişir. O itibarla, Avrupa'nın Türkiye'yi bir vilayeti yapma tarzındaki iddia, fevkalade büyük bir bühtan, fevkalade büyük bir bühtan. Adalet Partisinin ortaya koymuş olduğu görüşte, sadece kendi mukaddeslerinin ikliminde yetişen insanların nabızı atar. Onun için aksine iddialarınız varsa, yol tek; milletin hakemliğine müracaat edilir. Saygıdeğer milletvekilleri, sizlere Başvekil Raufla, Meclis İkinci Başkanı Adnan Beye çekilen bir teli, bir tarihi vaka, bugün önemle hatırlanması icap eden bir vaka olduğu için arz ediyorum : «Garp Cephesindeki ordularımız tevfikatı süphaniyeye istinaden Ağustos'un 26'sı Cumartesi günü düşmana taarruza başlayacaktır. Rauf ve Adnan Beyefendilere yazılmıştır. Mustafa Kemal» Tevfikati sübhaniye, «Allah'ın izniyle, Allah'ın rahmetiyle» demektir. İstiklal mücadelesi böyle başlatıldı. Siz 30 Ağustos'u; ama Kaddafi'ye gitmeyi prensiplerinizin içinde mütalaa ettiniz; ama 30 Ağustos'a temsilci göndermeye bir türlü varamadınız. Acaba bir şahsın cenaze töreninde bulunmak, 30 Ağustostan daha mı önemliydi? Topraktan vatan, bu mücadeleyle ortaya çıktı. Bana kalırsa, Hak aşkına iş yaptığını söylüyor, fert hırsıyla da İslâm'a kötülük ediyorsunuz. Birinci konuşmamda İslâm ülkeleriyle olan münasebetlerimizi satırbaşlarını açarak ifade ettim : «Hiçbir politika, sadece alan, devamlı alan, devamlı veren olmaz» dedim. «Bu münasebetler düzenlenirken ülkeye ne getiriyor, ülkeden neyi alıp götürüyor, hesabı yapılır» dedim. Örnek de verdim, İslâm ülkeleriyle olan münasebetlerimizde, daha bugün Kudüs meselesinde Libya Dışişleri Bakanının yapmış olduğu bir açıklama var. O açıklamada bir paragrafta şu var : «Bu arada, Türkiye'nin Kudüs davasındaki son tutumu, bizi gerçekten de çok heyecanlandırdı ve duygulandırdı. Türk Halkı, Kudüs'ün hakkının korunması konusunda karardır. Bunu müşahade etmekten çok

bahtıyarız. «Sizin beğenmediğinizi bir başkaları fevkalade isabetli bir karar olarak tanımlıyorlar. İslâm Konferansı konusuna kısaca temas etmiştim. O konferansta «İslâm ülkeleri olimpiyatlarının düzenlenmesi teklifi» bizden geldi. Daha geçen hafta içinde de Türkiye'de İslâm Gençlik Toplantısı tertip edildi. Ortaya konulan önerge o. Her cümlede o, her kelimedede o, başka bir şey yok. Bu sebeple açıklamaya mecburum. Bu, bir yarışma değil, gerçeği ortaya koymak, bunun ötesinde bir şey yok. Sayın CHP sözcüsü - zannediyorum - Gensoru önergelerini birbirine karıştırdı. Yarın konuşulması icap eden şeyleri bugün dile getirdi. Konuşmasının ilk üç sayfası ekonomi. Konuştuğumuz dış politika. O itibarla, bu Parlamentonun çatısı altında çok müşahade ettik. Söylenmesi icap edenler bir tarafa bırakılır, hiç ilgisi olmayan şeyler dile getirilir. Mamafih yarın konuşacak arkadaşla bir hayli malzemeyi Sayın Çetin temin ettiler. Şimdi Sayın Çetin'e sormak isterim: Siz yarın hükümeti kurduğunuzda dikkatle dinledim bir gün kurduğunuzda, bir gün Hükümet etme mevkiine geldiğinizde, Kudüs'le olan ilginiz, Kudüs'le olan davranışınız ne olacak? İsrail'le olan münasebetlerinizi kesecek misiniz? Kat'ı alâka mı olacak? Öyle mi? Siz bu dış politikada ortaya konan görüşleri birinci konuşmanızda, gerekçesine ve esaslarına büyük çapta mutabık olmadığınızı beyan ettiniz. Bugünkü konuşmanızı dikkatle dinledim, hiç bunlara temas etmediniz, hiç bunlara yer vermediniz. Sonra size sorarlar; falanca tarihte, «3 Eylül 1980'de bunları söylemiştin, şimdi ne diyorsun?» diye sorarlar. Dış politika itibarlı politika. Bu kürsüden ağzınızdan çıkan sözü sonuna kadar taahhüt halinde kabili edebilme fikri. O itibarla, burada ortaya koyduğunuz sözlerin takipçisi olunacaktır ve bunlar sizden sorulacaktır. Afganistan konusunda anlayamadığım bir değişik üslubu MSP sözcüsünden dinledik. Bu nasıl Milliyetçilik anlayışı? Afganistan'ın Rus mezalimine muhatap olması karşısında anında Türkiye Cumhuriyetinin Hükümeti toplanmış, karar almış, telin etmiş, kınamış. Hayır, bunlar yapılmayacaktı da, acaba ne yapılacaktır? Enver Paşa Milliyetçiliği mi? O mu? Enver Paşa Milliyetçiliği, Osmanlı İmparatorluğunu bitirmiştir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Kordonboyu'nda durmasını bilmiştir. Bu Ortak Pazarla ilgili bir iki hususu ortaya koymak istiyorum. Bu Ankara Anlaşması'nda sizin imzanız yok mu? Bundan vaz mı geçtiniz? Ortak Pazar - MSP'ye göre Türkiye'nin Avrupa vilayeti haline gelmesidir. Yer yer birçok yerler satın alınacaktır. Rasgele, istenilen yerlerde parayı çok bastıran yatırımları kuracaktır. Böylece Türkiye, Türkiye olmaktan çıkacaktır. Ortak Pazar hakkında da sizin görüşleriniz böyle mi? Zannediyorum ki, Ankara Anlaşması, bir bakkal defteri anlaşması değildir. Ortak Pazar, Millî Selâmet Partisine göre Hristiyan entegrasyonu, bir ekonomik görüş değil. Oraya girdik mi Millî benliğimiz bitecek, Türklüğümüz kopacak ve biz kendi kişiliğini yitirmiş, yozlaşmış, devlet olma varlığını bitirmiş, iktidar olma kavramından yoksun bir yer haline geleceğiz. Geçen gün de söyledim, bundan evvelki konuşmamda da belirtmeye çalıştım; ne Berlin'in sokaklarında, ne Düsseldorf'da, ne Duisburg'da, ne Frankfurt'ta, ne Münih'te dolaşanlar

elbiselerini bile değiştirmediler. Kendi Millî benliklerinin içerisinde kendi Türk İşlâm felsefesiyle devam ediyorlar. Hristiyan entegrasyonu, yani İşlâm'ın Hristiyanlığa mağlup olma keyfiyeti, «Haç ve Hilal» hiç galip gelmedi ki, hâlâ bu bühmanın içerisinde devam ettiresiniz bu hali. Bu millete bu bühmanı yakıştırmaya hakkınız yok. Asırlardır devam eden bir anlayış onun için diyorsunuz, onun için dediğiniz şeye cevap veriyorum ben, teşrii masuniyeti hakkındaki ileri geri laflar yazılıyor gazetelerde, bunlara meydan vermeyiniz, bunlara hiç meydan vermeyiniz. Söyleyeceğim şey şu gayet basit: Türkiye'deki bu kavganın durması gayet kolay; yarın Almanya'ya kalkan uçaklara bilet alır gidersiniz, gayet basit, mesele biter, gayet basit, bundan daha basit şey yok, söyleyeceğim şey bu. «Filistin meselesinde konuşmadınız» diyor. Filistin meselesini çok net ortaya koyduk, çok açık, açık yürekle ifade ettik ve dedik ki, «1967'den bu yana her zeminde Filistin devletinin kurulmasını savunduk geliyoruz, bunun bir başka türlüşü olamaz» dedik. İşrail'in fiilen işgal etmiş olduğu toprakları terk etmesi lazım geldiğini söyledik. Bunların birbiri peşi arkasına takipçisiyiz; şahsiyetli politika bu; açık ve net, hiç yuvarlak değil. Bütün bunları bundan evvelki konuşmamda ifade ettim. Ama öyle anlaşılıyor ki, arkadaşlarım bunları dikkatle dinlememişler. İşlâm ölkeleriyle olan münasebetleri başlatan biziz, geliştiren de biziz, genişleten de biziz ve bunların her birini yaparken, sözümün başında ısrarla belirttiğim bir hususu bir kaide olarak, Türk dış politikasının esasları olarak tekrar hatırlatmak lüzumunu hissettik. Dostluk münasebetlerine evet, bu münasebetler düzenlenirken hareket noktası şu: Türkiye'den neyi alıp götürecekler, Türkiye'ye neyi getirecekler? Bütün hareket noktası budur. O itibarla Sayın Kutan, değil Türkiye'nin her hangi verimli arazisi, değil Türkiye'nin her hangi mükemmel bir mümbit noktası, bir tek çakıl taşı yoktur ki, ona dünyanın hazineleri yetmiş olsun ve bizim Hükümetimizin rızası olmadan onu alabilsin. Sayın Başkan; bu Gensoru, demagojinin şaheser bir örneğidir. Safsata ve gerçekten nasibini alamamış olan cümleler alt alta konup, bir önerge karşımıza çıkmış. Bunlar bir evhamın, bir sayıklamanın mahsulüdür ve bu önerge bu Parlamentoda münakaşa edilmeyecek kadar ciddilikten uzaktır. Yüce Heyetinizi Adalet Partisi Meclis Grubu adına saygıyla selamlıyor, verilen gerçek dış önergenin reddini Yüce Heyetinize saygıyla arz ediyorum.”

Adalet Partisi Grubu adına Ali Naili Erdem (İzmir)'den sonra gensoru hakkında kişisel konuşmalara geçilmiş ve aşağıdaki ilk konuşmayı Halil Karaatlı (Bursa) yapmıştır.⁹⁹

“Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri;

Bundan kısa bir süre önce bu Hükümet hakkında bir Gensoru verilmiş; bu Gensoru Yüce Meclis tarafından reddedilmiş ve bu suretle Hükümet yeni bir güvenoyu almıştı. Aradan kısa bir zaman geçmiş olmasına rağmen bu defa

⁹⁹ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 16, B 115 (28 . 8 . 1980), ss. 825-827

Hükümet hakkında değil de, Hükümetin bir bakanı hakkında, yani Dışışleri Bakanı hakkında bir Gensoru verilmiş bulunmakta ve biz bugün bunun görüşmesini yapmaktayız. Bu Gensoru bu Hükümete destek veren ve bu Hükümetin kurulmasını isteyen, AP den daha önce isteyen Millî Selâmet Partisi tarafından verilmiştir. Cumhuriyet Halk Partisinin de bazı bakanlar hakkında verdiği Gensoru önergeleri vardır. Sayın milletvekilleri, hükümetlerin ve iktidarların değişmesinin en tabii ve geçerli yolu seçimdir. Kendisine güvenenler, haklı ve güçlü olduğuna inananların iktidar olmak için tercih edeceği yol budur. Gensoru ile de Hükümet veya bakan düşürülebilir. Bu takdirde Gensoruyu verenlerin maksatlarını iyi ortaya koymaları lazımdır. Gensorudan maksat Hükümet düşürmekse, bundan önce bunun yerine nasıl ve kimin Hükümet kurabileceği kesin olarak ortaya konulmalıdır. Eğer Hükümet düşürülecek ve bunun yerine yeni bir Hükümet kurulamayacaksa, bilhassa bugün Türkiye'nin içeride ve dışarıda pek çok problemlerinin bulunduğu bir dönemde Türkiye'yi hükümete bırakarak elbette bunun vebaline katlanacaklardır. Yeni bir seçime kadar bugünkü şartlarda kimin kiminle bu Hükümetten daha güçlü bir Hükümet kuracağına dair bir cevap bulmak mümkün değildir. Topyekûn dünya görüşleri ile ele alındığı takdirde bir Millî Selâmet Partisiyle, Cumhuriyet Halk Partisinin muayyen bir hedefte birleşmeleri ve bunu beraberce iktidar olarak gerçekleştirmeleri mümkün değildir. Çünkü bu onların kendi kendilerini inkâr demek olur. Birtakım büyük değerler ve büyük iddialarla ortaya çıkan siyasî partiler kendilerinden önce ve kendilerinden çok bu değerleri düşünmeye ve bu değerleri korumaya mecburdurlar. Herkese karşı olup, buna rağmen herkesle işve etmek Gâyırı ciddilikten de beter bir iştir ve siyasette bu tavrın sonu mutlaka hüsrandır. Hüsrana gidenler yalnız kendilerini değil de, birtakım değerlere ve memlekete ve millete ziyan ederlerse, işte bu en büyük felâkettir. Millî Selâmet Partisi kime ve neye karşı olduğunu, kimin ve neyin yanında olduğunu, kimi ve neyi tercih ettiğini açıkça ve inanılır bir şekilde ortaya koymaya mecburdur. Kahramanlık edasıyla yel değirmenlerine harp ilan eden ve sonunda perişan olan Cervantes'in serüvenleri, hiç olmazsa ona özenenler için bir ibret vesilesi olmalıdır. Sayın milletvekilleri, Türk Devletinin büyük bir dış politikası vardır. Bu, tarihi bir politikadır. Cumhuriyet Türkiye'si bile bu politikanın bazı unsurlarını muhafaza etmektedir. Cumhuriyet dönemi Türk Devletinin dış politikasına günün şartlarına ve ihtiyaçlarına göre yeni unsurlar getirmiştir. Türkiye'de iktidarlar değişmiştir. Fakat devletin dış politikasının temel prensiplerinde bir değişiklik olmamıştır. Devletlerin dış politikaları parti politikalarıyla değil, uzun vadeli devlet politikalarıyla idare edilir. Bu Hükümet bu Devletin dış politikasını yürütmektedir. Türkiye'de son yıllarda pek çok iktidar gelip geçmiştir. Fakat Türkiye'nin dış politikasında kayda değer bir değişiklik olmamıştır. Türkiye ne kamp değiştirmiştir, ne herhangi bir devletle münasebetini kesmiştir, ne de bağlı olduğu anlaşmaları feshetmiştir. Şimdi bu Hükümetin Dışışleri Bakanı hakkında Gensoru

verilmiştir. Bu Bakan değişmekle ne değişecektir? Maksat bu Hükümeti düşürmekse, yolu bu değildir. Değilse, balkan düşünmekle dış politikada Türkiye'nin diğer ülkelerle olan dış ilişkilerini zaafa uğratmak neye yarayacak ve kime hizmet edilmiş olacaktır? Tabi bu, insafli insanların vicdanlarında mâkes bulacak bir sonudur. Sayın milletvekilleri, milletlerarası münasebetler tek taraflı istek ve muhabbetle kurulamaz. Bugün milletler arasındaki münasebetlerde herkes kendi Millî menfaatlerini ön plânda tutmakta, karşılıklı menfaat esasına riayet etmektedir. Nitekim, bugün İslâm ülkelerinden bir kısmı Batı ile, diğer bir kısmı ise komünist blokla işbirliği yapmaktadır. Başka devletten dilediği devletlerle ilişki kurmakta serbest kabul edip, kendi devletine bunu çok görenlerin nasıl bedbahtlar olduğunu izaha bile lüzum yoktur. Kendilerini başkalarına zebun görenler olabilir. Fakat Devletini başkalarına zebun görenlerin vatan sevgisinden nasipleri yoktur. Sayın milletvekilleri, bir tarafta Sosyalist Enternasyonal'in peşinde koşanlar, İskandinavya'da model arayanlar, Yugoslavya'dan özyönetimi soranlar, duvarın ötesinde mi berisinde mi kalacağına karar veremeyenler, eli kapitalistte gönlü sosyalistte olanlar; yabancı sermayeye hayır, NATO'ya hayır diyenler ve Batılı devletlerin kapısında dilenmeye yeltenenler; diğer tarafta Kaddafi'ye methiye yazıp, onun bu Hükümetin Kudüs politikasını takdir ettiğine dair beyanına itibâr etmeyenler; İran'a sefer ilan edip, İran ile husumet halinde bulunan Irak'a seyahat edenler; herkes Irak'ta nahak yere öldürülen vatandaşlarımıza, ırkdaşlarımıza yanarken, bu masum vatandaşlarımızı ve ırkdaşlarımızı başkalarına yaranmak için kötöleyenler, aslında Türk dış politikasına bu gözle bakanların, bugün burada söyleyecek sözleri olmaması lazımdır. Fakat heyhat!.. Dış politikada ciddi bir fikri olmayanlar, kendi hükümetini ve kendi devletini dışarıya jurnal etmekten başka bir iş yapamazlar. Sayın milletvekilleri, bugün bu Gensoruda birtakım iddialar ileri sürenler, beraberce hükümet oldukları devirlerde ne yapmışlardır? Bundan sonra şayet hükümet olabilirlerse ne yapacaklardır? Bunu açıkça ortaya koyamamışlardır. Bu Gensorudaki iddialar asla varit değildir; boş bir ithamıdır, bühthandır. Bu sebeple ciddiyetten uzak bu Gensoruya itibar etmeyeceğimi ve böyle bir Gensoruya ret oyu vereceğini beyan eder, Yüce meclisi saygı ile selamlarım.”

Halil Karaatlı (Bursa)'dan sonra hakkında gensoru verilen Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmén aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁰⁰

“Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri; görüşmekte olduğumuz Gensorunun iddialarıyla, bu vesileyle söz alan grup sözcülerinin eleştirilerini cevaplamak üzere huzurunuzdayım. Cevaplarımı tekrardan kaçınarak objektif bir biçimde takdim etmeye çalışacağım. Yalnız cevaplarıma geçmeden önce bir iki noktayı, izin verirseniz Sayın Başkan tespit etmek istiyorum. Önergenin gündeme alınıp alınmaması konusunun tartışıldığı birleşimde, bu önergenin bir

¹⁰⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 16, B 115 (28 . 8 . 1980), ss. 827-834

ahde vefasızlık örneği veya ürünü olduğunu ifade etmiştim, o noktayı tekrar etmek ve tespit etmek istiyorum. Şöyle İki Sayın Başkan, bu önergede 9 madde var, dış politikamızın yanlış yönde olduğunu iddia eden 9 madde var. Bu 9 maddenin 6 tanesi Bütçe görüşmeleri sırasında teker teker tartışılmış ve Bütçe oylaması sırasında bu 6 madde üzerinde izhar edilen tereddütlere, öne sürülen fikirlere ve dile getirilen eleştirilere rağmen, hatta çoğuna önerge sahiplerinin katılmadığı bu eleştirilere rağmen, önerge sahiplerinin idare ettikleri Parti Grubu bu Mecliste, bu bütçeye olumlu oy kullanmıştır; buradaki tezadı görmüyor musunuz? Hem altı maddeyi ayrı ayrı tartıştıktan sonra kabul edeceksiniz, Bütçe ile sonra bayatlamış olarak sofraya getireceksiniz; bunda mantık bulabiliyor musunuz? O maddelerin ayrı ayrı hepsine kısaca temas edeceğim. 9 maddenin 6'sı böyle, 2'si maddi yanlışlıkla girmiş önergeye, arz edeceğim 1 tanesi de oluşmakta olan bir hadise; Kudüs meselesi. Yeni gelişmekte olan ve Hükümetin tutumu iyice, açıkça belli olan bir hadise. Şimdi böyle bir önergeyi ahde vefasızlığın mahsulü saymak gerekmez mi, ayrıca garip bulmak lazım değil midir? Garabet sadece önergenin kendisinde değil, önerge etrafındaki ittifakta da garabet var. Önergeyi kaleme alanlar, takdim edenler ve onu bu kürsüde müdafaa edenler, açıkça görüldü, gösterildi ki ve inkâr edilmeden ifade ettiler ki, çağdışı bir dış politikanın mensuplarıdır, müntesipleridirler, çağdışı bir dış politikayı savunmaktadırlar. Oysa, bu önergeyi desteklemeye karar veren Cumhuriyet Halk Partisi Grubu, bizi, Atatürkçü ve çağdaş bir politika uygulamaya çağırıyor. Biz de Atatürkçü ve çağdaş dış politika uyguladığımızı vurguluyoruz ve buna inanıyoruz. Şimdi, çağdaş bir dış politikanın mensubu olduğunu iddia eden ve hükümette bulundukları zamanlarda o politikayı uygulayan, Atatürkçü politikanın genel çizgilerine sadık kalan ve dikkat eden bir siyasî parti, bir büyük siyasî parti, kalkıyor çağdışı bir dış politikanın salıklarıyla koskomin yapıyor, ittifak ediyor; niçin? Tahrip için. Tahrip için ittifak; bunu da garip buluyorum ve tespit edip geçiyorum. Karşılıklı konuşmak mümkün olsa söylenecek çok söz var, var da vaktim kısıtlı olduğu için harcamak istemiyorum. Gene bu önergede anlaşılması imkânsız bir hal var. Önerge başlarken diyor ki, «Bu Dışişleri Bakanı, tutum ve davranışlarıyla Millî menfaatlerimize aykırı çizgilere sürüklemiştir dış politikamızı.» Sonra okuyoruz önergeyi madde madde, sonra dinliyoruz hatipleri satır satır; hiçbirisinde benim bu politika ile irtibatlandırıldığını tavır ve tutumumun bağlantılı gösterdiği bir nokta yok. O zaman siz, dış politikanın kendisine ve hükümetin dış politikasının karşısındasınız; ama programına destek olmuşsunuz, bütçesine oy kullanmışsınız ve belki de karşısına çıkmayı bugün için olsun belki pek lüzumlu görmüyorsunuz. O vakit teker teker balkan koparmak suretiyle bir hükümeti zaafa uğratmak ve memleketin hükümetini içeride ve dışarıda mütereddit, ne yapacağını bilmez bir heyet gibi göstermeye çalışmak... Bu, politika değil, affedersiniz. Fransızların bir lafı vardır, «A la guerre comme à la guerre» derler. «Nasıl savaşılacaksa öyle gelinir.» Haklı geliniz, nizami geliniz bu Parlamentoda

usulün ve demokratik nizamın, nihayet Anayasamızın gerektirdiği tartışmayı yapalım, neticeyi sade Millet Meclisi değil, onun kararı ile beraber kamuoyu değerlendirsın. Şimdi bu tespitleri burada bırakıyorum ve izin verirseniz cevaplarıma geçeceğim Sayın Başkan. Birinci konumuz, Türkiye'yi Ortak Pazara sokma teşebbüsüdür. Bu konu üzerinde bir evvelki Birleşimde maruzatta bulundum. Avrupa Ekonomik işbirliği ile, Avrupa Ekonomik Topluluğu ile veya daha çok alışılmış ismiyle itibâr etmek gerekirse Ortak Pazar ile ilişkilerimiz nizamidir, kanunidir, akde bağlanmıştır; bu akit Meclislerde tasdik edilmiş ve yürürlüğe konulmuştur. 16–17 senelik bir tatbikat ömrü vardır. Bu ortaklık anlaşması, bu ortaklık düzeni, ortaklık, ilişkileri biz Hükümete geldiğimiz zaman, donuk veya donmuştu demeyeyim. (Cumhuriyet Halk Partili arkadaşlarım alınıyor) ama kopuktu; bir kopukluk vardı münasebetlerde. Bir duraklama, duraksama vardı münasebetlerde. Bu, Cumhuriyet Halk Partisinin kurduğu hükümetin Ortak Pazar ile ilişkilerinde bazı tekliflerde bulunmuş olmasından ileri geliyordu. Bu tekliflerin tümü şüphesiz haksız değildi, yerinde olan teklifler de vardı. Şüphesiz vardı; ama ne maksatla alındığı yahut öne sürüldüğü bilinmeyen teklifler de mevcuttu. Meselâ tekliflerden birisinde deniliyordu ki, «Türkiye'nin gümrük birliği yükümlülükleri 5 yıl için askıya alınsın.» Karşı taraf «Evet» diyor. «Biz de tarım ürünleri ve diğer topluluğun Türkiye'ye karşı girdiği taahhütleri 5 yıl askıya alırız.» diyorlar, işte donukluk burada başlıyor. Buna alınmamak lazım. Orada münasebetler kopmuştur artık. 5 yıl için artık Türkiye ile topluluk arasında hiçbir nizam işlemeyecektir, normal ticarî münasebetler dışında. O da ikili münasebetler olarak. O halde bunu böyle mi bırakmak lazımdır, yoksa canlandırmak mı lazımdır? Bizim Hükümet Programımızda, «Biz bu münasebetleri geliştireceğiz» diye vaat etmişiz. Geliştirmek için teşebbüste bulunduk ve müracaat ederek «Geliştirmek istiyoruz» dedik. Geliştirme maksadına varabilmek için teklifleri geri çektik. Bu teklifleri geri çekmenin, ödün vermekle veya müzakerede zaafa düşmekle hiçbir ilgisi, mantıkî ilgisi yok. Bunu söyleyen arkadaşım da zannetmiyorum ki inanarak söylemiş olsun; ama bir şey söylemek lazım geldiği için zannediyorum böyle söyledi. Teklifi geri aldık, yeniden müzakerelere başladık. O müzakerelerden ne elde ettik? Soracaksınız, hakkınız. Umduklarımızın hepsini elde ettik mi, hayır etmedik; ama bir müzakerede hangi taraf umduğunu tamtamını alır? O zaman müzakere olmaz. Bir orta noktada buluşulur ve eğer o orta nokta, müzakere zamanında yakın gelecek için veya uzak gelecek için menfaatlere uygun mütalaa edilirse, ortak noktada mutabakata varılır. Girdiğimiz müzakerede 30 Haziran 1980 tarihinde Brüksel'de yaptığımız görüşmelerde 5 yıl için dondurulması topluluk tarafından teklif edilen tarım ürünlerinin gümrük vergisi nizamı 6 yılda tedricen sıfıra indirilmek üzere bir takvime bağlandı. Yani, eğer Cumhuriyet Halk Partisi Hükümetinin verdiği teklif meriyette kalsaydı 1985 yılında müzakereye oturacaktık, eğer 5–6 sene içinde tarım ürünlerinin bu ülkelere ithalinin tabi olacağı gümrük Resmî

indirime tabi olacaksa 1985'de başlayacaktır, 1990 veyahut 1991'e kadar böyle bir takvim içinde olacaktık. Şimdi biz 1980'de bunu karara bağladık, 1986'ya kadar Türkiye'nin ihraç ettiği, topluluk ülkelerine ihraç ettiği tarım ürünlerinin tamamı çünkü, (vergiye tabi olan birkaç madde var onları biz ihraç etmiyoruz zaten, istihsal dahi etmiyoruz) bu tarım ürünlerimizin tamamı bu bölgeye gümrüksüz olarak girecek, işte geliştirmenin bir adımı teknik tabirle «Tarım Volesi» denilen, «Tarım kanadı» denilen kanattaki vardığımız netice bu. Sosyal alanda serbest dolaşım meselesi: Serbest dolaşım, evvelce yapılan anlaşmaya göre 1976 ile 1986 yılları arasında gerçekleştirilmesi kabul edilmiş bir iyileştirmedir. Avrupa Ekonomik Topluluğu Türkiye'ye 1976'dan 1986'ya kadar o ülkelerde çalışan Türk işçilerinin serbestçe dolaşma hakkını tanıyacağını taahhüt etmiştir, ama bunu etap etap yapmayı, tedricen yapmayı taahhüt etmiştir. Biz de o anlaşmayı o zaman böylece kabul etmişiz. 1976'dan 1980'e kadar bir dönem, 1980'den itibaren 1986'ya kadar bir dönem olmak üzere anlaşmaya bağlanmış. 1980 yılında şimdi ikinci dönemin, ikinci etabın düzenlenmesi lazım. Onu da iki bölüme ayırmak suretiyle uzun müzakerelerden sonra, 1983'e kadar bir etap, 1983'ten 1986'ya kadar bir etap olmak üzere bazı iyileştirmeler yaptık. Burada tam serbest dolaşımı, tam olarak sağlamış değiliz; ama ülkeler içinde belli bir süre, aynı ülkede belli süre çalışan işçilerin serbest dolaşım hakkı doğmuştur. En az bir yıl çalışan işçilerin, orada iş isteme hakkı doğmuştur. Teknik teferruatla vaktinizi doldurmak, sizi yormak istemiyorum; ama burada da, ikinci etabın iki bölüm halinde iyileştirilmesi gerçekleştirilmiştir. Sosyal güvenlik alanında, sosyal güvenlik düzenlemesi sonuçlandırılmıştır. Nihayet Malî kanat denilen kesimde 5 yıllık bir süre için 840 milyon dolarlık bir malî protokol imzalanmıştır. Burada verilen bir taviz, elbette rıza göstermek şeklinde anlasanız, bazı noktalarda görüşümüzdeki belki geri çekilmişizdir, ama verilmiş bir taviz yoktur, istediğimizden eksikliğini belki bazı noktalarda almışız, ama mutlaka yeni tavizler almışız, yeni malî kaynaklar sağlamışız ve yeni iyileştirmelere ulaşabilmişizdir. Ankara Anlaşması ve onun taraflara yüklediği mükellefiyetler, ayrı ve uzunca tartışılması gereken bir konudur. Vaktim de çok kısıtlı, ona izin vererseniz bir başka zaman Allah izin verirse bir suretle yahut öbür suretle sıra gelir konuşuruz. Ama şimdi, Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğuna katılması meselesi, asıl can alıcı nokta olan katılması meselesine temas etmek istiyorum. Avrupa Ekonomik Topluluğuna katılma, bir önceki birleşimde de arz ettiğim gibi, Ankara Anlaşmasının dibacesinde var, esprisinde var, maddelerinde var. Bir takvim tespit edilmiş, yıl yıl Türk ekonomisi Avrupa Ekonomik Topluluğu ülkelerinin ekonomisine uydurulmak suretiyle 1992'ye kadar bunun gerçekleştirebileceği, anlaşma yapıldığı zaman kabul edilmiş. «Şimdi neden acele ediliyor» sorusu gelecek akla. Neden, mademki böyle bir nizam var, gidecek 1992'ye kadar, Türkiye girecek de, neden acele ediliyor, neden acele ediliyor? Çünkü, bölgemizin ülkelerinin Yunanistan'ın, İspanya'nın, Portekiz'in bu Avrupa Ekonomik Topluluğu ile organik bağları bağlanmıştır

yahut da bağlanma yolundadır. Bu takdirde bizim mal hareketlerimiz, sermaye hareketlerimiz, teknolojik hareketler bakımından ekonomik şartlarımız, rekabet şartlarımız çok ağırlaşacaktır. Ayrıca, bir siyasî faktör var. Bir Avrupa Parlamentosu kurulmuştur, bu Avrupa Parlamentosu üye ülkelerin nüfuslarına göre milletvekillerinden, doğrudan doğruya milletlerin seçtiği vekillerden teşekkül edecektir. Orada temsilci bulunduramazsak, sesimizi duyurmamız, kendimizi savunmamız mümkün olmayacaktır. Sanılmasın ki, o meclis, meclislerin üzerinde bir meclistir. Avrupa Ekonomik Topluluğunun «süper nasyon», yani «Milliyetler üstü» bir hüviyeti yoktur. Ya bu bilinmiyor yahut bilindiği halde fikir yanıltarak için böyle takdim ediliyor. Ama hemen tekrar ve açıkça söyleyeyim ki, Avrupa Ekonomik Topluluğunun milletler üstü bir hüviyeti, niteliği yoktur. Şimdi, sorular sordu Kutan arkadaşım. Elbette sormak hakkı, cevaplamak da benim görevim; ben o hakkı kontrol ederim de, cevaplarım. Metne ve mantığa dayandığı halde kabul etmezse, kendisi ikna olmazsa onu da kendisi bilir. Ama bakınız neler söylüyor: Diyor ki, «Türkiye Avrupa ülkelerinin vilayeti olacak» Bu üzerinde durulmaya değmez bir iddiadır, yani bir edebiyat güzelliği bile yok içinde, hiçbir ciddiyeti yok, bir evham var, vesvese var yahut yanılmaya çalışma var yahut saptırmaya uğraşma var, bir şeyler var; ama gerçek yok. O zaman Avrupa Ekonomik Topluluğu bir mefhum ülke, bunun da vilayetleri İngiltere, Fransa, bunlar vilayetler mi?. Her ülkenin parlamentoları işliyor kemâkân, her ülke hakimiyet hakkını kısıtlamasız kullanıyor, gayet tabii kullanacak. Onlar böyle kullanacak da, biz niye başka türlü kullanacağız. Bu Avrupa Ekonomik Topluluğunun bir de karma parlamento komisyonu var, ona arkadaşlarımız da üye, gidip geliyorlar, görüyorlar. Görüyorlar ki, orada kendi dilleriyle konuşabiliyorlar, kendi dilleri ile yazılmış belgeler üzerinde çalışabiliyorlar. Çünkü bu, Avrupa Ekonomik Topluluğunun usulüne uygun. Her üye ülkenin dili, Millî dil; her üye ülke kendi dilini konuşma hakkına, kullanma hakkına sahip; hiçbir suretle bir ülkenin öbür ülke üzerinde ne tahakkümü var, ne de olabilir; ne de arkadaşlarımızın sandığı gibi silinme, kaybolma tehlikesi mevcut. Üye ülkelerin hepsi Millî kültürlerinin, özelliklerini kıskançlıkla korurlar. Elbette biz de girersek, biz de koruyacağız. Avrupa Ekonomik Topluluğuna tam üye olarak bugün müracaat etsek, bunun müzakereleri en az beş sene sürer. Beş sene sonra eğer hükümet, o zaman işbaşında hangi hükümet anlaşmaya varmış ise, o anlaşma gelip bu Mecliste tasdik edilecek. Bütün bunlar, bütün bu teminat kademeleri mevcut iken, neden birdenbire Türkiye'yi Avrupa'nın Vilâyeti gibi göstermenin telaşına zihinlerimizi kaptırıyoruz, bunu anlamaktan Şimdi, Kutan «Roma Antlaşması şu maddeler var mı, yok mu, açıkça cevap versin burada Sayın Bakan» diyor; vereceğim. O maddeler var; ama başka maddeler de var, onun söylemediği maddeler de var veyahut tezine ters düşecek yahut tezinin doğru olmadığını tespitte medar olacağı için o maddeleri söylemiyor. Diyor ki, 52 nci, 53 üncü, 59 uncu, 61 inci maddeler var, bunlar mülk edinme imkânını veriyor vesaire. Bunun yanında 56 ncı

madde var. Diyor ki, bu anlaşma hiçbir ülkenin kendi düzeni içinde, kamu düzeni içinde yabancılara ilişkin mevzuatı hükümlerini haleldar edemez. Açıkça hüküm var 56 ıncı maddede. Sizin yabancılar hakkında bir kanununuz varsa, o kanunun bu kanunla değişmesi veya ilga olması mevzu bahis değildir. Yerleşmede, seyahatte her hususta Millî kanunlar mahfuzdur ve Millî kanunlar öncelikli kanunlardır. Bunlar bu hükümler Roma Antlaşmasının maddeleri arasında mevcut. Kaldı ki, biz Roma Antlaşması tarafı değiliz şimdi, onun nesini tartışıyoruz, onu da anlamıyorum. Eğer, biz gireceksek Avrupa Ekonomik Topluluğuna tam üye olarak, bir başka anlaşma yapacağız. O anlaşmayı tartışacağız burada, Roma Antlaşmasının tartışmasını yapmanın âlemi yok ki. Neden zihin bulandırmaktan menfaat arar arkadaşlarımız. Kavrayabilmek imkânına sahip olmadığımı itiraf etmek zorundayım. Bu meselede, Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Türkiye'nin ilişkileri, bugünkü Cumhuriyet Hükümetinin Avrupa Ekonomik Topluluğu karşısındaki durumu düşüncesiyle veya doğru tasavvurları bunların hepsi bütçe müzakereleri sırasında bu Mecliste bu kürsüden müzakere konusu oldu ve arkadaki o bütçeye olumlu oy kullandılar. Bağlı değiller mi oylarıyla? O zaman fark edemedikleri bir şey vardı da şimdi fark ettiler mi acaba; yahut ta biz mi gözümüzden kaçtı da onlar mı keşfettiler diye merak ettim, dikkatle dinledim. Hepsi söylenmiş, tekrar söylenmiş, söylene söylene fersudeleşmiş sözler. Ali Naili arkadaşımın hakkı var, bu önerenin hakikaten bu kürsüden müzakere edilme ciddiyeti yok. Hakikatlere bu kadar ters düşmüş iddiaları burada görüσεcek isek, memleketin ciddi meselelerini ne zaman görüσεceğiz? Ters düşmüş iddialarla zamanlarımızı öldürüyoruz, varit olmayanı varit gibi gösterme çabalarıyla kendimizi yoruyoruz. Eğer siz saplanmış kalmışsanız; her halde saplanmayanlar vardır anlayacaklardır. Bir saplantı daha ki, 714 sayılı Notam'ın kaldırılması meselesi de tekrar tekrar geliyor kürsüye. Orada Cumhuriyet Halk Partili arkadaşlarımızın da bazı tereddütleri olduğu anlaşılıyor. Pek iyi anlayamadım, Çetin arkadaşım benim zabıtlardaki beyanımı okudu da; evet orada söyledim, «Askeri makamların gösterdiği lüzum üzerine Hükümet karar verdi» dedim. Çetin arkadaşımız da, «Evet, kararı verecek olan Hükümettir, sorumluluk ondadır» diyor. Bundan kaçan var mı? «Bu sorumluluk bize ait değildir» dedik mi ki bunu söylüyorsunuz? Sorumluluk elbette bizedir ve söylüyor, diyor ki; «Elbette kurumlarla istişareler yaparak Hükümet karar verir». Eh biz de onu yaptığımızı söylüyoruz; «Askeri makamlar» dedim, sözümü iyi biliyorum. Beni yanıltmaya uğraşmayın. Tekerleğе de taş koymaya çalışmanın manası yoktur, zararı da yoktur. Beni yolumdan saptıramazsınız, onu da bilin. Evet, 714 sayılı Notam'ın kaldırılması konusunda sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek için, bu Notam'ın gerçek niteliğі ile ilan edildiğі ve kaldırıldığı günlerdeki şartların ortaya konması lazımdır. Bir defa daha açıklığа kavuşmak için bu nokta üzerine dönüyorum 714 sayılı Notam'la Türkiye, batıdan gelen uçakların 50 mil mesafede kendisine ihbarda bulunmalarını istemiştir. Bundan da anlaşılacağı gibi bu, bir bildirim hattıdır. Ege Hava Sahasında bir hak

iddiasına yönelik değildir. 1974 Kıbrıs Harekâtının sonuna doğru askeri makamlarca görülen lüzum üzerine ilan edilen bu hattın amacı, Ege ve Akdeniz de muhtemel bir hava, saldırısına karşı bir hava savunma erken Başka bir deyişle, Türkiye'nin bir Silahlı çatışmaya girmesi ihtimalinin bulunduğu günlerdeki askeri ihtiyaçlardan kaynaklanmış bir hattı. Bu nedenle bu önlemin ne kadar sürdürüleceğinin ve ne zaman bu hatta ihtiyaç kalmayacağını takdiri, şüphesiz konulsa maksatlarına göre, güvenlik maksadıyla konduğu için, askeri makamlara ait idi. Yok başka şey Hasan Bey, ben biliyorum. Sizin beyanlarınız da var dosyanın içinde, ben biliyorum, fazla gitmek istemiyorum şeye yani. Bu nedenle bu önlemin ne kadar sürdürüleceğinin ve ne zaman bu önleme ihtiyaç kalmayacağını takdiri de şüphesiz, askeri makamlara aitti. Nitekim askeri makamlarımızın 714 sayılı Notam'ı artık gerekli görmemeleri üzerine, meseleyi biz Millî Güvenlik Kuruluna da danışma konusu olarak götürdük, oradan da danışma kararı çıktı ve Hükümet tabii bunlara da dayanarak, kendi siyasî sorumluluğu altında bu kararı ilan etti. Böyle bir iddia 714 sayılı Notam'ın niteliğine, bu 714 sayılı Notam'ın kaldırılmasının Ege'deki egemenlik haklarımızı ihlâl ettiği yolundaki iddianın, Notam'ın konma sebebi ile bağdaşır yönü yoktur. Hem diyor ki Çetin arkadaşımız, «Tek taraflı olarak kaldırıldı bu Notam» Tek taraflı olarak konulmuştu zaten; Türkiye Cumhuriyeti koymuştu bunu bir güvenlik çizgisi olarak ve Türkiye Cumhuriyeti kaldırdı. O zamanki hükümet koymuş, sonraki hükümet kaldırmış, elbette ki, tek taraflı olarak kaldırılmıştır, soracak mıydık Yunanlılara kaldıralım mı kaldırmayalım mı diye!

Ne yararı olduğu, olmadığını arz edeceğim şimdi, evvelce söylendi, tekrar tekrar aynı mevzulara giriyoruz. Bunun bir yararı yok idi, zaten harp, muhasamat, çatışma bittikten sonra fiilen devamlı surette ihlâl edildi. Onların kaldırmamış olması, hiç kalkmamasını mı gerektirir acaba? Evet, bu çatışma, durduktan sonra, Kıbrıs Harekâtı, sıcak günler geçtikten sonra Yunanistan'ın kendi adalarına yaptığı seferlerle zaten itilaf edilmiş bu hat. Uçaklar durmadan bu hattı delip geçiyor, her birinin karşısına askeri uçak çıkarmanız lazım, her birisini indirmeye teşebbüs etmemiz lazım veyahut indirmeniz lazım, hangi hükümet, kaç tane uçağı indirdi? Fiilen, sizin de döneminiz içinde yapılması lazım gelen yapılmıştır diye arz ediyorum bunu, kimseyi suçlamak için değil. Geleceğim, geleceğim, o da var. O da tek taraflı bir ilan, beni bağlamıyor ve nitekim biz ona cevabı, uygulama ile veriyoruz; askeri hareketlerimiz, tatbikat yapıldığı zaman hiçbir surette 10 Millik hava sahasına itibar etmiyoruz ve bunun da. Şimdi muhterem arkadaşlarım, Yunanistan'la karşı karşıya oturup konuşacağımız meseleler vardır, müsaade ediniz efendim, imkân veriniz de konuşalım. Evet efendim, çeşitli faydaları olmuştur: Özellikle ekonomik, turistik seferlerin yapılması imkânı hâsıl olmuştur ve iyi niyet jesti olarak da Yunanistan üzerinde ve dünya üzerinde, diğer dostlarımız üzerinde iyi tesirler bırakmıştır, yararsız, hiçbir işimize yaramayan bir hattı nazari olarak tutmanın da anlamsızlığı ortadan hava sahasına ilişkin konularımız olarak, Yunanistan'ın ilan

ettiği 10 Millik hava sahası ile hiçbir zaman bağlı olmadığımızı, bizden evvelki hükümetler de söylediler, biz de söyledik, bizden evvelki hükümetlerin döneminde de Yunanistan bunu kaldırmadı, bizim dönemimizde de henüz kaldırılmış değildir. Sanılmasın ki, 6 Millik yahut 10 Millik hava sahası Notam'la ilgilidir, hiçbir alakası yok, hiçbir alakası yok. Notam'ın ilanından evvel de bu 6 mil, 10 mil meselesi vardı ve Notam'ın kaldırılması ile de hiçbir şey değişmiş değil. Bu itibarla, Yunanistan'la konuşacağımız bu meseleler vardır, konuşma hususunda da mutabakata ulaşılmış bulunuyoruz, Mitsotakis'le Ankara'da yaptığımız Genel Sekreterler seviyesindeki müzakereler devam ediyor. Nasip olursa Ekim ayının 5 inci günü kendisiyle New York'ta buluşmak imkânım olacaktır ve her zaman söyledik; FIR Hattı, hâkimiyet hattı değildir; tek taraflı ilan edilen karasuları sınırı veya hava sahası hiç kimseyi bağlamaz. Ege'nin milletlerarası suları, herkesin eşit olduğu sulardır. Bu suların üstü herkesin eşit olduğu alanlardır ve buralarda hiçbir takyidi, hiçbir surette kabul edemeyiz; bunu defaatle söyledik ve anlaşmaya varıncaya kadar da söylemeye devam edeceğiz; bir gün anlaşmaya varırsak, bu sözler de artık lüzumsuz hale gelecektir. Adaların silahsızlandırılması meselesi; yine 1960'lardan bu yana devam eden bir meseledir. Hükümetler, her defasında bu tahkimatın ortadan kaldırılması için demarşarda bulunurlar. Devam edeceğiz, anlaşmaya vardığımız zaman bu meselle de ortadan kalkmış olacaktır. Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına girmesi üzerinde herhangi bir gizli bir müzakere yoktur; askeri bazı incelemeler vardır, NATO çerçevesi içinde bazı incelemeler yapıyorlar. Onlar, bizi bağlayıcı incelemeler değildir; ama günün birinde o incelemelerin uygulamaya koyulması söz konusu olursa, şüphesiz o vakit biz bunlara muhatap olacağız ve sözümüzü de söyleyeceğiz. Lozan Antlaşması'ndan doğan hakların, Batı Trakyalı soydaşlarımız için, diplomatik yoldan haklarının savunulmasından başka bugün için bir tedbir yoktur, bu da görüşeceğimiz konular arasındadır. Mitsotakis ile vardığımız mutabakatta, bu statünün tatbik edilmesindeki hatalar, yanlışlıklar, saptırmalar varsa bunların tespiti ile giderilmesi veya ihtilâf konusu olmaktan çıkarılması hususunda bir görüşme yapmak hususunda mutabakata vardık; onu da önümüzdeki günler içinde inşallah görüşüp bir karara ulaştıracacağız. Afganistan konusunda ne diyeyim? Ne diyeyim Afganistan konusunda, bilemiyorum. Afganistan olayının elim olduğunu söylemişim; «Elim değil» mi diyeyim? Afganistan olayının, elim olayından bir gün sonra Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti olarak bunu kınadığımızı söylemişim; kınamamalı mı idik? «Bunun ötesinde ne yaptınız?» İslâm Konferansına gittik, tartışmalara katıldık, teklifler yaptık, kararlara vardık. Bir kere daha İslâm Konferansında toplandık, aynı meseleleri konuştuk. «Hiç konuşmuyor bu bakan, konuşmamış bu mevzu üzerinde» diyor, önerge sahibi. İslâm Konferansının zabıtları şahit, Türkiye Büyük Millet Meclisinin ve Senatonun zabıtları şahit, Bütçe Komisyonunun zabıtları ortada, gazete sayfaları sütunları, ortada. Hâlâ konuşmadı diyorsa, «Neredeydi acaba ben konuşurken bu zevat?» diye sormak

hakkım olsa gerek. Evet, gelmiş; Afganlı mücahitler Türkiye'ye gelmişler, gaz maskesi istemişler, vermemişiz. Bizden gaz maskesi isteyen olmadı, Eğer, sizden istemişseniz vermemişsinizdir efendim. Gaz maskesi verip vermemekle Afgan meselesine yaklaşımı ölçmemin imkânı yok. Ne demek?.. Gaz maskesi vermediği için Afgan meselesine önem atfetmediniz diyorsunuz, bu iddianın da tutarı yoktur. Afgan milleti, arkadaşların da buyurdıkları gibi, İstiklal Savaşımızın başlangıcından beri bizimle mi beraber olan, hatta bize maddî yardımları olan bir ülkedir, bir millettir. Bu ülkeye ve bu millete karşı sonsuz sevgimiz vardır ve biz o ülkenin biran önce yabancı işgalden kurtulması için siyasî çabaları sürdürmeye kararlıyız. Zaten dünya da başka bir çözüm aranmıyor Afgan meselesine. Dünyanın her ülkesi, milletlerarası kuruluşların tümü, Afgan olayı için siyasî bir çözüm arıyor. Biz de o siyasî çözümün aşamalarını ortaya koyuyoruz. Siyasî bir çözüm aranıyor; askeri bir çözümü şimdiye kadar tedif eden veya düşünen yok. Şayanı tavsiye de değil askeri çözüm; çünkü, o zaman üçüncü dünya savaşının önlenmesi, hakikaten gelebilir. Söylemek kolaydır, sorumsuzluk atında konuşmak gayet kolay, gayet kolay. Biz Afganistan'a, Afganistan mültecilerine, Pakistan'daki mültecilere gücümüzce gıda yardımı yaptık, Kızılay yoluyla ilaç yardımı yaptık, giyecek yardıma yaptık; mutedillere insani amaçla da yardımları yapa geldik, yapmaya devam Efendim, önerenin diğer maddeler, ithamlar var, iddialar var. «Bu Bakan, İslâm ülkeleriyle aramızı açmaktan başka bir şey yapmıyor» diyor; ama bu Bakan İslâm Konferansında, Müslüman ülkelerin gençlerinin birbirlerine yaklaşması, bu kaynaşmanın gençlikten itibâren yürütülmesi için teklifler yapıyor; gençlik konferansları, gençlik kampları, sportif oyunlar düzenlemek hususunda, ülkeleri birbirine yaklaştırmak için teklifler yapıyor, savunma yapıyor, kabul ediliyor ve ülkemizde o faaliyetler sürüyor. Bu iddiayı yapan önerge sahiplerinin birinci imzası oraya gidiyor, tekbirlerle karşılanıyor, yine «Müslüman ülkelere yaklaşmıyorsunuz» diyor, nereden olmuş o tesis? Nereden meydana gelmiş? Hangi anlaşmaya bağlı? Düşünmek lüzumu dahi hissetmiyor. Münhasır, Müslüman sıfatıyla gidiyor ve o anlaşmanın ne zaman, kimin tarafından, ne suretle meydana getirildiğini düşünmeye lüzum kalmadan bile «Bu Balkan İslâm ülkeleriyle aramızı açıyor» diyor. Oysa, İslâm ülkelerinin temsilcileri Başbakanımızla birlikte bize geliyorlar, münasebetlerinin gelişmesinden fevkalade memnun olduklarını söylüyorlar. Herhalde muhterem Millî Selâmet Partisi lideri Arap tan fazla Arapçı bir davranışla bu iddiaları öne sürüyor. Gerçek olmayan iddialar üzerinde muhterem heyetinizi yormaya hakkım olmadığı kanaatiyle bu meseleyi geçiyorum. Yalnız, bir gizli CENTO meselesi var, notlarımın arasında görüyorum, gizli CENTO meselesi, bu da bir hayal ve evham. CENTO tasfiye edilmiştir. Onun yerine gelecek, onun fonksiyonunu yapacak hiçbir teşekkülle ilgimiz, ilişkimiz yoktur. Bu bir hayaldir. Onun için buna da itibâr edilmemesini istirham ederek bu bahsi geçiyorum. Amman Konferansına katılmamışım. Bulgaristan'a gitmeyi... Benim fiillerim bunlar da,

onun için, yani tutum ve davranışta bir iki tane nokta var. Bir tanesi, Brüksel'den, İslâmabad'dan Brüksel'e gitmek ki, o yanlış, onu geçen sefer söyledim. Ben tamamıyla kaldım orada. Son gün gece yarısından sonra ayrıldım İslâmabad'dan. Ve Brüksel'den İslâmabad'a gelerek devam ettim, yanlış, maddî bir hata. Binaenaleyh, o benim fiil ve davranışım olarak suçlamamı gerektirecek bir hareket değil. Amman Konferansına gitmeyip de, Bulgaristan'a Sofya'ya gitmemi, tercih olarak küçültücü biçimde söylüyor. Bulgaristan, çok saydığımız, iyi münasebetler kurduğumuz ve sürdürmek azminde bulunduğumuz bir komşumuzdur. O ülkeyle biz iyi münasebetler kurma çabası içindeyiz ve münasebetlerimizin gelişmesinden de memnunuz. O ülkeye birkaç ay evvelinden kararlaştırılmış bir Resmî ziyaret vardı, davet edilmişim, günü saati kararlaştırılmıştı. O seyahatten üç gün önce Amman Konferansının daveti geldi. Elbette, evvelce verilmiş bir sözü iptal edemezdim. Türk Heyetini Amman'a gönderdim. Başında da Bakanlığın Genel Sekreterinin bulunduğu bir tam heyet olarak gönderdik ve orada faal bir rol oynadı heyetimiz. Komşu ülkelerle ekonomik ilişkilerimizde gerilemeler olduğu da iddia edildi bu kürsüden. Onu da kısaca cevaplamak istiyorum. İran'la ekonomik ilişkilerimiz geçen yılın aynı döneminin tam 20 misli büyümüştür. 804000 dolarlık alışveriş yerine, bugün 20 misline ulaşmış bir mal mübadele ilişkisi vardır. Irakla ekonomik ilişkilerimizde, 1978 yılından beri birikmiş borçları 8-9 ay içinde tamamı ihracat karşılığı, ihraç mallarının bedeliyle ödenmiştir. Bugün Irak'a hiçbir borcumuz yoktur. Sayın Başkan, bilmiyorum araya girenlerin bana yaptığı haksızlıkları telafi ettiniz mi, hesap ederken ama, sözlerimi şöyle bağlamak istiyorum. Bu iddiaların tümü buz üstünde yazıdır. Hiçbirisinin gerçekle alâkası yoktur. Aydınlanmak ihtiyacıyla verilmişse bu önerge, gerçekler bütün çıplaklığı ile huzurunuzda arz edilmiştir. Bunlar zaten malumunuz olan hususlar idi, aylardan beri tartıştığımız konulardır. Yok eğer başka bir maksatla verilmişse, ki maksat öyle olduğu anlaşıyor; maksatlıyı maksadından Eğer batıla sapmışlarsa bunlar ile hüküm giyeceklerdir. Muhterem önerge sahibi her iki partiyi de batıl olmakla itham eder. Fakat batılın biri ile mukaddes bir ittifak akdettiği de şurada anlaşıyor. Sayın Başkan, ben bu Mecliste kürsüde konuşanlara dinleyicilerin, milletvekillerinin söz atmalarını anlıyorum da, Genel Başkanların söz atmasına aklım ermiyor. Bütün bu konular, hepsi hükümet politikasının teker teker mevzularıdır ve benimle irtibatını önerge sahipleri tespit edilebilmiş değildir. Hükümete güvenoyu veren, Bütçesine güvenoyu veren, iki ay evvel güvenoyu veren bir partinin böyle bir saplantı içinde bulunması cidden düşündürücüdür, üzücüdür. Herhalde biz Atatürk'ün miras bıraktığı objektif, çok taraflı, dengeli bir politikanın tatbikatçısı olmaya gayret ettik ve o yoldayız. Herhalde biz çağdışı bir politikanın çağdışı bir politika, dış politika, tavsiyelerinin tesiri altında kalacak değiliz. Atatürk'ün gösterdiği istikamette bizimle beraber olanlar veya olmayanlar oylamada belli olacaktır.”

Dışışleri Bakanı Hayrettin Erkmen (Giresun)'den sonra söz hakkı şahsı adına Çağlayan Ege (İstanbul)'ye gelmiş ve kendisi aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁰¹

“Uzun süre, Millet Meclisinde MSP Grubu tarafından verilen ve de iktidar partisi tarafından engellenen Dışışleri Bakanıyla ilgili Gensoru önergesini hele şükür bugün görüşüyoruz. Bizim gibi meseleleri büyük, gelişme çabası içinde olan, genç Cumhuriyette tüm sorunlarımızın dikkatle, dış sorunlarınızın dikkatle izlenmesi ve ülkemize her olayın ne götüreceğinin, ne getireceğinin ciddi ciddi gözlenmesi gerekir. Biraz evvel burada konuşan Sayın Dışışleri Bakanımız özellikle bizim üzerinde hassasiyetle durduğumuz Ege sorununu ilgilendiren 714 Sayılı Notam'ın kaldırılması ile ilgili sözlerinde, bize bir yararı olmayan 714 Sayılı Notam'ın kaldırılması olayını beyan ederlerken, Yunanistan'ın kendi hava sahasıyla ilgili oysa zaman zaman Türk uçaklarının bu sahayı ihlâli mevzuu olduğu halde, bunu kaldırmadığını kendileri ikrar ettiler. Sevgili arkadaşlarım, Türkiye'nin Ege sorunu çok önemli bir sorundur, yüzyıllardan beri devam eden önemli bir sorundur. Bir azınlık Hükümetinin, Ege gibi önemli bir sorunu bu Millet Meclisine getirmeden karar almış olması, son derece sakıncalı, Türkiye'nin çıkarları açısından son derece zararlı bir olaydır. Diliyoruz ki, bundan sonra özellikle Ege ile ilgili alınacak olan kararların azınlık hükümetleri tarafından Millet Meclisine getirilmesi, Millet Meclisinde anlatılması izah edilmesi, bu Meclisten karar istihsal ettikten sonra uygulamaya konulması, en azından Millî onurumuz açısından önemlidir. Sayın üyeler, Sayın Adalet Partisi sözcüsü arkadaşımız burada olayları irdeler ve bizlere izah ederken, Halk Partisi sözcüsü Sayın Çetin'in beyanlarının dış politikayla ilgili olmadığını, doğrudan doğruya ekonomik sorunlara ilişkin olduğunu beyan ettiler. Sevgili arkadaşlarım, ekonomi olmadan - yani bütün ülkelerde bunu dikkate alırsak - ekonomik olaylar olmadan dış meseleleri yönlendirme olanağı var mıdır? Kesinlikle yoktur. Ayrıca, iç olaylarımızda huzurumuz olmadan, dışta huzurlu istikrarlı bir dış politika yönlendirmenin götürmenin olanağı var mıdır? Yine yoktur sevgili arkadaşlarım. Sayın Adalet Partisi sözcüsü arkadaşımız, Atatürk politikasını izlediklerini beyan ettiler. Atatürkçü politika, «Cihanda sulh yurtta sulh» ilkesine dayanır. Yurtta sulhu uygulamayan sayın iktidar mensupları, her gün ülkemizde kan gölüne dönen memleketimizde evlatlarımız birbirini kırarken, günde en az 20 -25 evladımız birbirini öldürürken, içte sulhtan bahsetme olanağı yokken, «Cihanda Sulhu» Atatürk'ün istediği barışçı sulhu uygulamaları mümkün müdür? Kesinlikle mümkün değildir, itibarımız onurumuz bu yüzden zedelenmektedir. Ülkeler de tıpkı aileler gibidir. Bir geçimsiz aile düşününüz; evinde devamlı hır gür eden bir aile düşününüz, eşiyle çocuklarıyla geçimsiz olan, kavga eden, dövüş eden bir aile düşününüz; bu ailenin, komşuları nezdinde itibârı kesinlikle yoktur. Yine

¹⁰¹ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 16, B 115 (28 . 8 . 1980), ss. 834 -836
726

bu aile ticaret yapıyorsa, ticaret erbabı olarak çevresindeki ilişkileri yapacak olan insanlarla da irtibatı sağlam olmayacaktır. Ülkeler de tıpkı aileler gibidir. Zaten ailelerin bütünleşmesinden ülkeler meydana gelir. İşte itibarımız olmadığına göre, her gün enflasyon hızla devam ettiğine göre, paramızın satın alma gücü her gün düşürüldüğüne göre, dışarıdaki itibarımızın büyük boyutlara ulaşmasını, «Büyük Türk Ulusu» diye bize saygı beslenmesini mümkün göremiyorum. Onun için Sayın Dışişleri Bakanı arkadaşımızın ve Sayın Hükümet yetkililerinin meseleyi bu ölçüler içerisinde ele almalarında sanıyorum yarar vardır. Yıllardan beri devam eden ve ülkemize büyük ekonomik olanaklar sağlayan dışarıda çalışan işçilerimizin sorunları, kesinlikle bu Hükümet tarafından iyi bir şekilde yönlendirilmemiş, ele alınmamış ve Batı Alman Hükümeti Türkiye Cumhuriyetine vize uygulamasına gitmiştir. Bununla ilgili ciddi Önlemler alınmamıştır; eğer alınmış olsaydı, vize uygulaması yapılmazdı; bundan sonra bunun sıkıntılarını göreceğiz sevgili arkadaşlarım. Dışarıdan buraya gelen ve buradan dışarıya gidecek olan işçi arkadaşlarımızın sıkıntıları konsolosluk kapılarında, elçilik kapılarında ne denli büyük olacak, bunu ileride göreceğiz ve bu Hükümetin dış politikasının sıkıntılarını ekonomik ve döviz çapında ekonomik olarak gördüğümüzde, yanlışlıkları ileride daha büyük boyutlarda görme olanağımız doğacaktır. Yine bu Hükümetin uygulamış olduğu yanlış dış politikanın bir bölümü de, özellikle hariciyecilerimizle ilgilidir. Ermeni örgütlerini dışarıda bazı ülkeler sanki bir mücadele yapıyorlar, bir özgürlük mücadelesi yapıyorlarmış gibi görmektedirler. Ermeni örgütlerinin hariciyecilerimize yönelik kanlı katliamlarını biz ciddi bir biçimde ele alamıyoruz ve dışarıdaki ülkelere anlatamıyoruz, anlatamadığımız içindir ki, mütemediyen dış görevlilerimiz, Hariciyede görev yapan bürokratlarımız katliama uğramaktadırlar, can güvenlikleri ortadan kalkmaktadır. Bu konunun da öneminin üstünde durmak gerekmektedir. Sayın üyeler, bir de Sayın Dışişleri Bakanımızın zabıtlarda olan ve huzurlarınızda arz edeceğim beyanlarına değinmek istiyorum. Sayın Bakan bir önceki günkü, Gensorunun görüşmesindeki, görüşmedeki beyanlarında şu şekilde beyanda bulunmuşlardır: «Neden Dışişleri Bakanının şahsına tevcih edilmiş bu politika? Neden acaba? Bunu izaha, tahlile lüzum görmüyorum. Değer de görmüyorum; ama, güttüğüm politika Hükümetin politikasıdır. Hükümetim benim politikamın yürütülüşünden bir şikâyet içinde değildir.» Sayın Bakan yanırlıyorlar. Sayın Başbakan diyorlar ki «Bu Gensoru, Hükümetle ilgili değildir. Bu Hükümeti ilzam etmez» diyorlar. Yani sayın üyeler, bunun Türkçesi «Sayın Bakan, ben size sahip çıkmıyorum. Ne başınızın çaresi varsa görünüz.» demektir. Ama burada Sayın Adalet Partisi sözcüsü arkadaşım tirat söyleyerek, hükümet politikasının açıklığını beyan ediyorlar. Bu ne biçim iştir? Basit bir kural vardır sevgili arkadaşlarım, devletler hukukunda basit bir kural vardır, insanlar arasında basit bir kural vardır; bu kural, ahde vefa kuralıdır, işinize yaradığı zaman sizinle beraberdir, işinize yaramayıp zor durumda kaldığı zaman «Hadi kardeşim güle güle.» Şimdi siz,

Sayın Bakanınıza sahip çıkamıyorsunuz sayın arkadaşlarım. Bizim gibi muhalif olan üyelerin, muhalif olan partilerin bu Gensoruya oy vermesini ve bu Gensoruyla ilgili hareketlerimizin ülkeyi batıracağı, dışarıda itibarımızın sarsılacağını nasıl değerlendiriyorsunuz? Buna gülmek gerekir sayın arkadaşlarım. Özellikle sözlerimi bağlarken şunu söylemek istiyorum: Atatürkçü politika, biraz evvel arz etmeye çalıştığım gibi, çağdaş politika, sevgiye, barışa, özgürlüğe dayanan politikadır. Atatürkçü politikada ülkenin evlatları birbirlerini severler. Atatürkçü politikada insanlar birbirlerine kemgözle bakmazlar. Atatürkçü politikada insanlar birbirlerine özveri içerisinde olurlar, sevecenlik içerisinde olurlar. Bu ölçüleri kaçıran ülkelerin içyapısı bozulduğunda, dış yapısında bu ülkelerin hepsine dışarıdaki insanlar şöyle bir söz söylerler sevgili arkadaşlarım; rahmetli İnönü'nün deyiimiyle «Hadi canım sende» derler. Saygılar sunarım sayın üyeler.”

Çağlayan Ege (İstanbul)’nin konuşmasından sonra gensoru üzerindeki konuşmalar son bulmuştur. 3 Eylül 1980 tarihinde Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen, kendisi hakkında verilen gensoru önergesinin Millet Meclisi’nde görüşülmesi sırasında «MSP ahde vefasızlık örneği vermektedir. Yalnız ortada garip bir durum vardır. CHP, Atatürkçü dış politika üzerinde konuşurken çağdışı bir politika izleyenlerle beraber olmaktadır. Bu ancak olsa olsa tahrikte ittifaktır.» şeklindeki eleştiriler basında yer almıştır. 5 Eylül 1980 tarihinde yapılan oylama sonucunda 231 kabul, 2 ret oy ile Dışişleri Bakanı Meclis tarafından düşürülmüştür.¹⁰² Gensoru sonrası düşürülen Dışişleri Bakanı istifasını Süleyman Demirel’e vererek İstanbul’a gitmiştir.¹⁰³

¹⁰² **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 16, B 130 (5 . 9 . 1980), ss. 834 -836

¹⁰³ <http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/1980/eylul1980.htm> , 3 Eylül 1980

MECLİS ARAŞTIRMASI ÖNERGELERİ

3. XVI. DÖNEM'DE MECLİS ARAŞTIRMASI ÖNERGELERİ VE YAPILAN İŞLEMLER

3. 1. Birinci Yasama Yılında Meclis Araştırması Önergeleri

3.1.1. Deniz ile İlişkilerimizin ve Denizciliğimizin Geliştirilememesinin Nedenlerini Saptamak Amacıyla Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge

Çanakkale Milletvekili Orhan Çaneri ve 9 arkadaşının, deniz ile ilişkilerimizin ve denizciliğimizin geliştirilememesinin nedenlerini saptamak amacıyla Anayasanın 88 inci Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesi 21 inci 12 inci 1977 tarihinde 80 inci birleşimde ele almış ve aşağıdaki önerge verilmiştir.¹⁰⁴

“Yurdumuzun üç yanı denizle çevrili olmasına rağmen, halen deniz ve denizcilikle ilgili sorunlarımıza gereği şekilde eğilememiş durumdayız. Deniz, bugün ekonomik ilişkiler bakımından düne nazaran daha çok önem kazanmıştır. (Denizlerle ilgili ekonomik sınır) kavramı uluslararası tartışılan bir konudur. Ayrıca (Kıta sahanlığı, karasularının hudutlarının saptanması, deniz kirlenmesi) de uluslararası sorunlar olarak güncel konulardır. Deniz nakliyeciliğinin yanında, denizlerde petrol aranması ve üretimi yapılıyor. Beslenmede balıkçılık ve deniz ürünleri günbegün önem kazanıyor. Deniz ve denizcilik, turizmin gelişmesinde başta gelen, faktördür. Denizin askeri önemini izaha lüzum yoktur. Bu saydığımız ve hemen akla gelen uluslararası değere sahip meselelerin yanında ayrıca yurdumuz için denizcilikle ilgili özel durumlar da vardır. Yunanistan, Ege'de karasularının hududunu 12 mil olarak saptama çabası içerisinde. Birleşmiş Milletler III üncü Deniz Hukuku Konferansı bu yönde oluşturma gayretlerini sürdürmüştür. Yunanistan'ın gayesi Ege'de beynelmilel suları yok etmek ve Ege'yi kapalı bir Yunan denizi haline getirerek Türkiye'yi ekonomik ve savaş güçlükleri içerisine sokmaktır. Kıta sahanlığı da Yunanistan ile aramızda ciddi bir anlaşmazlık konusudur. Ayrıca Yunanistan, deniz ticareti bakımından bugün dünya denizlerine hâkim olma çabası içerisinde. Böyle bir komşu devletin bulunuşu da, bizi deniz ve denizcilik konusunda güçlü olmak durumuna zorlamaktadır. Ayrıca, deniz balıkçılığı imkânlarına sahip olmamıza rağmen bu mühim kaynaktan gereği gibi faydalanamıyoruz. Denizcilik için gerekli altyapı tesislerimiz yeterli değildir. Deniz nakliyeciliğinde büyük döviz kaybımız vardır. Kendi yükümüzün ancak % 14'ünü taşıyabiliyoruz. Deniz nakliye filomuz yetersizdir ve henüz dünya sıralaması içerisinde yerimiz yoktur.

¹⁰⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 1, B 80 (21 . 12 . 1977), ss. 528-529.

Gerek uluslararası ve gerekse memleketimizin özel deniz ve denizcilik sorunları ve coğrafi durumumuz artık yüzümüzü denize doğru çevirmemizi gerektirmektedir. Çok geç kalmamıza rağmen meseleye bir an evvel eğilmeliyiz.

Türkiye'de deniz ve denizcilikle ilgili kuruluşlar özellikle:

1. Denizcilik Bankası TAO
2. D. B. Deniz Nakliyat TAŞ
3. Türk Armatörleri.

Bünyeleri içerisinde toplanmıştır. Bunlardan ilki her sene zarar etmektedir. İkincisi yetersizdir. Armatörlerin ise ne yaptıkları belli değildir. Bugünkü kuruluşların işleyiş şekli ile denizciliğimizin ilerlemesi mümkün olamaz. Eksikliklerimiz bunlardan da ibaret değildir.

1. Deniz ticaret politikamız tam olarak belirlenmemiştir. Denizcilik uluslararası bir alandır. Bundan kendimizi soyutlayamayız. O bakımdan uluslar arası platformda şartlandırılan deniz ticaretinin çok yakından tetkiki ve buna paralel tedbirlerin alınması gerekir.

2. Deniz ticareti alanında sermayemiz küçüktür, kaynak bulmak zorundayız. Deniz ticaretinin dinamik unsuru gemidir. Satın alınacak gemilerin bizim şartlarımıza en uygun özellikte olmaları gerekir. Bu özellikler araştırılıp tespit edilmelidir. Ayrıca gemi inşa sanayinin darboğazları vardır. Bunların ortaya çıkarılması gerekir. Mevcut tersanelerimiz geçerli şekilde çalıştırılmamaktadır ve bazılarının yerleri yanlış seçilmiştir, kapasite altı çalıştırılmaktadır. Navlun politikası saptanmalıdır. Kontrol sistemi araştırılarak kurulmalıdır. Denizcilikte yanlış bir istihdam politikası izliyoruz. Araştırıldığında birçok gerçek ortaya çıkacaktır. Yetişmiş denizcilerimiz fazla ücret karşılığı yabancı ülkelere gidiyorlar. Yetenekli eleman açığı vardır. Personel denizden kaçmaktadır. Denizcilik alanında araştırma gereğini pekleştirmek için (Yüksek Denizcilik Okulu)'nun fakülte veya akademi haline getirilmesi zorunluluğu vardır. Denizcilik kuruluşlarının üst kademelerine partizan yöneticiler yerleştirilmektedir.

3. Liman işletmelerimiz dağınık ve yetersizdir.

4. Denizlerimiz gün be gün kirlenmektedir. Birkaç belediyemizin dışında, Devlet olarak hiçbir tedbir alamıyoruz ve kirlenmeyi önlemekte gecikiyoruz. Üstelik bu mesele uluslararası bir sorundur. Yasal ve teknik yönlerden tedbir almak bakımından diğer uluslardan çok gerideyiz. Deniz kirlenmesini izleyecek bir (görevli güç) yoktur. Bu konu üzerine en erken ve ciddi bir şekilde eğilmeliyiz. Balıkçılığımızın yılların ihmaline uğradığı bir gerçektir. Bunu denizcilikten soyutlayamayız. Ve deniz sorunlarımızın içinde mütalaa etmemiz gerekir. Yukarıdan beri saya geldiğimiz sorunların ötesinde, denizlerimiz ve denizciliğimizin unutulmuş veya ihmal edilmiş daha birçok meselesi olabilir. Yüce Meclisimizin bu konuda araştırma yapması ve

hükümetlere görev vermesi gereği vardır. Yukarda bahsettiğimiz gerçeklerin ışığı altında (Deniz ile ilişkilerimizin ve denizciliğimizin geliştirilmesinin nedenlerini saptamak, üç yanı denizle çevrili olan memleketimizde deniz ve denizciliğe dönük yeterli ve programlı bir çalışma sürecine girebilmek) amaç ile Anayasanın 88 inci ve içtüzüğümüzün 102 nci maddesi gereğince Meclis Araştırması açılmasını saygılarımızla rica ederiz.”

Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önerenin okunmasından sonra, araştırma önergesi hakkında konuşmalara geçilmiş ve Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Rahmi Kumaş (Trabzon) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁰⁵

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; Denizcilik konusunda verilen bu araştırma önergesinin Cumhuriyet Halk Partisi Grubu tarafından desteklenmesi görüşüyle sözlerime başlıyorum. Önce sizlere 22 Ekim 1977 günlü Cumhuriyet Gazetesinde çıkan şu haberi kısaca okumak istiyorum: Ulaştırma Bakanı Yılmaz Ergenekon -kendisi buralarda yok tabii- emriyle Kuzey Akdeniz seferinden alınarak iç hatlara verilen Karadeniz ve Akdeniz yolcu gemileri hemen hemen boş sayılabilecek bir şekilde iç hatlarda yolcu taşımaya başlamışlardır. Geçtiğimiz hafta Karadeniz’e sefer yapan Karadeniz yolcu gemisinde 212 yolcuya karşılık 225 personel bulunduğu, böylece yolcu başına birden fazla görevli düştüğü öğrenilmiştir. Ulaştırma Bakanı Yılmaz Ergenekon’un zarar ediyor gerekçesiyle kaldırdığı Kuzey Akdeniz seferlerinin yerine aynı gemilerin yurt içinde çalışmaya başlaması, zararı daha da artırmıştır. Eskiden 15 günlük bir dış yolculuğun 900 bin lira zararla kapandığını belirten yetkililer, aynı süre içerisinde zararın daha da çok olduğunu söylemektedirler, bu gemilerin iç hatlara alınması nedeniyle. Buna karşılık 600 kişilik bir gemide 225’e yakın görevli bulunmaktadır ve Akdeniz yolcu gemisi son durumda üçte bir kapasite ile çalışmakta, personel ve yakıt masraflarının tutarı bir sefer başına 1 milyon lirayı bulmaktadır. Saygıdeğer arkadaşlarım, denizcilik denince hemen Türkiye’nin tümünde bulunan insanların aklına yolcu taşınması geldiği için, önce bu acı haberle konuşmama başladım. Denizcilik deyince aslında çok şeyler hatıra gelir. Şimdi ben bu konulara geçmek istiyorum. Türkiye’nin kıyılarının uzunluğu, adaların kıyıları da içinde olmak üzere 8272 kilometredir. Ülkemizin üç yanı denizlerle çevrili diye söyler dururuz; ama bu denizlerden Türk halkına ne gibi yararlar elde ettik, ya da neler elde edebildik diye gereğince düşünmedik ve bunu uygulamaya geçirmedik. Yüzyılımızda denizler çok büyük önem kazanmışlardır. Bir yandan karasularında bulunan kaynakların kullanılması, ekonomik gelişimin yeni gereksinimler ortaya çıkarması, öte yandan denizde bulunan kaynakların gittikçe önem kazanması, denizciliğe, çok boyutlu bir ulusal sorun olmanın ötesinde, uluslararası savaşım alanına dönüşme niteliğini de eklemiştir. İnsanlık için gerekli besin ve enerji kaynakları artık denizlerde

¹⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 1, B 80 (21 . 12 . 1977), ss. 529-533.

aranmaktadır. Çağımızda dünya ticaret taşımacılığının yaklaşık olarak % 78'i deniz yollarından yapılmaktadır. Türk dış ticaretinin % 98'i deniz yoluyla yapılmaktadır. Ne var ki, deniz ticaretimiz, daha doğrusu denizcilliğimiz yeterince geliştirilemediği için, ülkemiz kendi dış alım ve satımının %50'sini dahi kendi gemileriyle taşımaktan çok uzaktır. «Büyük Türkiye» diye övünenlerden şu anda karşımızda kimse yok ve bu önerge Yüce Mecliste görüşülürken bu konuda Hükümet adına söz alan da yok. Türk gemileri ile yapılan taşımacılık ise, «Büyük Türkiye» de % 20'ye zor varmaktadır. Kaldı ki, yalnız ulusal malları değil, yabancı ülkelerin mallarını da taşımak gemicilikte söz konusudur. Demek oluyor ki, Türkiye taşımacılığının % 80'nini yabancı bayraklı gemilere yaptırmaktadır ki, Milliyetçilikle övünen hastalaşmış bazı kimseler var; ama o Milliyetçilikleri, «Milliyetçi Toplumculuk» tur, onu buradan da söylemiştik. Onlara bu durumu buradan sunuyorum. Biz Milliyetçiliğimizi, denizciliği 1974'teki değerlendirme konusundaki çalışmalarımızla göstermiş bulunuyoruz. 1974 yılında Türk deniz ticaretini, deniz ticaret filosunu ve gemi yapım sanayini destekleme ve geliştirme politikasının ilkelerini saptamayı o zamanın Ecevit Hükümeti temel ilke edinmiş ve Devlet Plânlama örgütünden ve öbür kuruluşlardan bu konuda gerekli çalışmaları yapmalarını istemiştir. Buna göre, Türk deniz ticareti, deniz ticaret filosu ve gemi yapım sanayi ekonomik ve toplumsal kalkınmaya katkıda bulunacak ve ulusal savunma gereklerine karşılık verecek duruma getirilecektir. «Türk deniz ticaret filosu, deniz yoluyla yapılan dış ticaret taşımalarımızın en az % 50'sini hızlı, güvenlik içinde ve ekonomik bir biçimde taşıyabilecek düzeye getirilmelidir» diye Milliyetçiliğin ne olduğunu, Milliyetçilik diye, bize aslında faşizmi anlatanlara ve öbür emperyalizme bağlı olarak hareket etmek isteyenlere çok güzel bir biçimde Ecevit Hükümeti göstermiştir. Bu çalışmaların sonucunu, ne yazık ki, bu Hükümetin ömrü almaya yetmedi, yerine geçen, bu Yüce Meclisten güvenoyu alamayan Irmak Hükümeti tarafından Resmî Gazetede yayımlanmıştır. Bu konuda bir noktaya değinmek istiyorum :«Gemi Yapımı, Gemi Satın Alma ve Tersane Kurumunu Geliştirme Fonu» adlı bir fon kurulmuştur ve bu fonda, önümüzdeki dört yılda 1 milyar liralık bir kaynağın oluşması öngörüldüğü halde, bugün bu durumdan herhangi bir haber yoktur. YMC Hükümeti herhalde denizciliği de kendi bildiği savurganlık politikasına bir araç olarak kullanmakta ve hatta Gemi Mühendisleri Odasını bile yasal kuruluş olduğu halde gemi projelerinin onaylanmasındaki yetkili durumdan uzaklaştırmıştır. Saygıdeğer arkadaşlarım; Birleşmiş Uluslar Ticaret ve Kalkınma Konferansı (kısa adıyla UNCTAD) 1974'te Cenevre'de sonuçlandırılan çalışmalara göre, her ülkeye kendi ulusal yüklerinin % 40'ını ulusal bayraklı gemileriyle taşıtabilme hakkını sağlamıştır. Bir bakıma, bu hakkın sağlanması, denizcilikteki özgür denizcilik; yani liberal denizcilik ilkesinin uygulamadan kaldırılması sonucunu vermiştir ki, doğru olanı da budur; öteki % 40 ise, ticaret yaptığı ülkelerin gemileri ile taşınacak ve geri kalan % 20 ise üçüncü ülkelerin filolarına bırakılacaktır. (1974'teki Cenevre Konferansında

UNCTAD'ın kabul ettiği ilke). Ne var ki, yoksul ülkeler deniz ticaret filosunun % 6'sına sahiptirler dünyada. Bu bakımdan denizcilikte ileri durumda olan Doğu ve Batı kesimli ülkeleri bir yanlış içindedirler. Sosyalist ülkeler, gemileri bir yatırım aracı olarak görmezler; hizmetin sürdürülmesine bir araç olarak görmektedirler. Bundan ötürü de, birim taşıma Maliyetinin saptanmasında amortisman payına önem vermemektedirler. Batıda ise, tam tersi bir anlayış vardır; amortisman payı, birim taşıma Maliyetine eklenmektedir. Bu bakımdan Doğu kesimi ülkelerinin bu politikaları sonucu, uluslararası alanda yük taşımacılığında % 40'a varan bir ucuzluk ortaya çıkmaktadır. Fakat Batı kesimi ve özellikle bu kesimin önde gelen ülkeleri, emperyalizmi temsil edenler, bu ucuzluktan yoksul ülkelerin yararlanmamaları için de bir başka zorlayıcı yola başvurmaktadırlar; kendi gemileri ile malların taşınmasını alışverişte koşul kılmaktadırlar; bu emperyalizm tabii. Taşıma işini yabancı gemiler yaptığı için navlun, yani taşıma ücreti giderleri Türkiye'de gittikçe artmakta ve önemli bir döviz açığı ile karşı karşıya kalmaktayız. Şurası çok önemlidir 1975 fiyatları ile söylüyoruz; 1977'de devalüasyon mu, kur ayarlaması mı ne olduğu belli olmayan MC Hükümetinin parasal işlemleri ile paramızın içine düşürüldüğü bu son acıklı duruma göre bunu ele alırsak, o zaman daha büyük bir rakam karşımıza çıkar: 1975'te 10 milyar liralık döviz, navlun ücreti olarak yabancı gemilere ödenmiştir. Dış alım - satım hızla artarken, ulusal ticaret filosu geliştirilememiştir. Gemiler hurdaya çıkmakta, yerine yenileri konamamaktadır. Denizciliği ile tanınan ülkemiz, gemi alacağına gemi yapmalıdır, ama tersine ne yapabilmekte, ne de alabilmekte. Döviz yok; 70 sentle mi alacak acaba sayın Demirel? Yunanistan, Bulgaristan Romanya ve hatta Kıbrıs dünya klasmanına girerken ülkemizin klasman dışında kalması da acıdır. Yılda 7 milyar dolara varan dış ticaretimiz içinde, Türk deniz filosunun 1 milyar dolarlık navlun payı var 1975 rakamlarıyla. Dışarıya ödenen bu 10-12 milyar oranının da % 40'ı Yunan sermayeciliğiyle ilişkili gemilere ödenmektedir. Milliyetçi, toplumcu faşistlere de bunu özellikle buradan iletiyorum. 1975 sonlarında 1,3 milyon dead weight/ton (DWT) olan Türk ticaret filosu, dünya tonajının binde 3'ü dolayındadır. Plân gereği 1978'de 3 milyon dead weight/tona çıkması gerekiyor. Ancak bu dahi dünya tonajının binde 6'sı olabilmektedir. Oysa komşumuz Yunanistan, kendi bayrağıyla, dünya ticaret filosunun %1 tonajını taşıyabilmekte, bir de buna Yunan armatörlerinin denetimi altındaki yabancı bayraklı gemilerin %7 oranını eklersek, %14'e varmaktadır. Yunan filosunun dünya ticaret filosundaki durumu ve bu bizim 45 katımız demektir arkadaşlarım. Çağımızda bir gerçek şudur: Ülkeler denizleri kullanarak o denizlere egemen oluyorsa, dünyada da o ölçüde etkin olmaktadırlar. Türk deniz ticaret filosunun gelişmesi ekonomik yönden zorunlu olduğu gibi, savaş filosunun gelişimi de ulusal güvenlik yönünden zorunludur. Bundan ötürü deniz ticaret filosuyla, gemi yapım sanayi arasında doğrudan bir ilişki vardır. Bunu Japonya İspanya, Brezilya, Yugoslavya, Polonya ortaya koymuşlardır. Türkiye'de bu ülkelerdeki

yöntemleri kendi ekonomik koşulların da göz önüne alarak, sağlıklı bir deniz gücü oluşturmak için incelemeli, gerekirse kullanmalıdır. Türkiye'nin tarihi, stratejik durumu, ekonomik durumu bunu gerekli kılmaktadır. Türk deniz ticaret filosunun gelişmesini engelleyen birçok nedenler vardır. Biz bunları uzun boylu burada tartışmayacağız. Meclis Araştırma Komisyonu aracılığıyla yapılmasında yarar görmekteyiz, parti olarak. Tersanelerimiz tam kapasiteyle çalışırsa, yılda Ortalama 250 bin dead weight/tonluk gemi yapım gücüne ulaşabilir ki, bu tempo ile 5 yıl sonra bu 1,2 milyon tonluk bir ek filo kapasitesi sağlar. Gerçekte sorun, tersanelerin hangi sistemle ve nasıl çalıştırılacağını açıklığa kavuşturmadır. Türkiye'de bu konuda doğru bir siyaset izlenirse, kısa sürede İspanya ve Brezilya gibi, dünyada gemi bile yapabilen ülke durumuna gelebiliriz. Acaba izlenecek doğru siyaset nedir? Dışa bağımlı olmayan, bilimin bildiği, denizcilikteki doğru siyaset Türkiye için kısaca şöyle özetlenebilir: Tersaneler tam kapasiteyle çalışmalıdır. Her tersanede her tip gemi değil, belli tip gemi yapılmalı ve bu konuda uzmanlaşılmalıdır. İkinci; kurulacak bir bilgisayar merkeziyle, kamu ve özel kesime gerekli plân ve teknik hizmetler sağlanmalıdır. Üçüncü olarak; sipariş verilen bir tip gemiden başka siparişler verilmesi çeşitli yollardan sağlanmalı, hatta zorlanmalıdır. Çünkü bir geminin projesi bir kez çizildikten sonra aynı geminin değişik boylarında, değişik büyüklükteki biçimlerini yapmak daha ucuza mal olmaktadır. Tersanede mühendis ile işçi arasındaki bağlantıyı kuracak teknisyen kadrolar yetiştirilmelidir. Denizcilik, Devletin güdümünde, yönetiminde ve desteğinde olmalıdır. Gemi ithalini tümüyle durdurmamalı ancak bizim yapabileceğimiz gemileri ithal etmemiz doğru değildir, çok yanlıştır, ulusal ekonomiye yük olucu bir uygulamadır, ilk Beş Yıllık Plânda gemi ithali durdurulmuştur. Bu, ticaret filosunun gelişiminde birtakım sakıncalar ortaya çıkarmıştır; doğrudur ama, gemi yapım sanayinin temelini atılması da bir bakıma bu yasa nedeninden ötürü olmuştur. En ufak gemi 10 milyon liraya mal olmaktadır. 10 milyar liralık navlunla 500 milyon liraya mal olan gemilerden 20 tane gemi yapılabilir. 1974 yılında Camialtı Tersanesi %12, Haliç Tersanesi %20 kapasiteyle çalışabilmekteydi. Sorun; tüm gemileri elbette Türkiye'de yapmak değildir; ama hiç olmazsa kurulmuş kapasitemizi % 80 - 90 arasında kullanabilmeliyiz. Demiz ticareti hem döviz sağlar, hem de gemi yapım sanayi bize döviz kazandırır. Deniz ulaştırma kesimli Türkiye'de şu alanları kapsamaktadır: Kabotaj alanlarında yük ve yolcu taşımaları; ikincisi, dışalım, dışsatım, yabancı limanlar arası ve transit yük taşımaları, dış hat yolcu taşımaları, göl ve akarsulardaki yük su yolcu taşınması, kıyı güvenliği, gemi kurtarma ve güvenliği. Fakat Karadeniz'de, Marmara'da, Ege'de, Akdeniz'de böyle odak durumunda olan limanlar oluşturulmamıştır, geri kalan limanlar bunlara uydurulmamıştır, bunun için limanlarımız da çok yetersiz durumdadır. Hatta ihracatımızın 1/5'ini Türk bayraklı gemilerle yapabilmekteyiz, ihracatımızın 4/5'ini yabancı gemiler yapmaktadır. Denizcilik Bankası, Deniz Nakliyatı Türk Anonim Şirketi, Türk denizciliğinin şilepçilik kesimini temsil etmektedir. Bu

kesimde personel bulmakta güçlük çekilmektedir. 200 - 300 milyon lira verilerek alınan gemilerde ücret bozukluğu nedeniyle bazen gemi kaptanı - buyruğunda çalışanlardan daha az gelir aldığından olacak - ülkemizde gemilere subay ve yeterli eleman bulma zorluğu çekilmektedir. Yoksul Türk halkının okuttuğu 250'ye yakın kaptan, güverte ve makine mühendisi geçinmek için Panama, Liberya, İsrail bayraklı gemilerde çalışmaktadırlar. 31 Mart 1975'ten bu yana «Milliyetçilik» adı altında ülkemizde Hükümet edenlerin içinde bulunduğu duruma bakıyoruz, denizcilik alanında - öbür alanlarında da olduğu gibi gayri Millî bir durum içerisindedirler; her halde öyledirler. Başarılı bir denizcilik, güçlü bir gemi yapım sanayiinden geçer. Ülkemizde bu gemi yapım sanayi henüz tam anlamıyla plânlanmamış ve programlanmamış değil. Bu konuda Ecevit Hükümetinin 1974'teki düşüncesinden bir adım ileri gidilmemiştir. 1974'te Ecevit Hükümeti, özellikle denizciliğini değerlendirirken kıta sahanlığı üzerinde önemle durmuş ve Çandarlı gemisini Ege'ye orada araştırma yapmak üzere göndermiş ama ilk adımda da Ege üzerinde Türk halkının ulusal hakkını bir bakıma Yunanistan'a göstermek istemiş. Çünkü geminin teknik niteliğinden çok, ulusal hakkımızın, özellikle Yunanistan'a ve dünya kamuoyuna tanıtılması söz konusuydu ve bunu da başardık; ama 31 Mart 1975'ten bu yana Milliyetçilik adı altında Hükümet edenler ve burada Hükümet sıralarında oturmayanlar Bakanlık koltuklarında oturarak, söz gelişi, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı olan Selâhattin Kılıç, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının Ege'de petrol arama hakkını bir Türk ortaklığına değil de, yabancı bir ortaklığa, Shell'e vermiştir. Bunların Milliyetçiliğinin ölçüsü bu olacak her halde. 500 yılı aşan bir gemi yapım sanayi tarihimiz olduğu halde, ülkemizdeki çarpık sanayileşmeden ötürü sağlıklı bir gemi yapım sanayi de ortaya konamamıştır. Dünyada ise gemi yapım hacmi 1974 yılı sonunda 50 milyon dead weight/tona çıkmıştır. Her yıl Japonya 15 milyon tonluk gemi yapmakta, Yugoslavya 10 milyon tonluğunu yapabilmekte; Devlet Plânlama örgütü ise deniz ticaret filosunu, ancak 1982 yılı için 2 800 000 dead weight/ton olarak öngörüyor. 1976 yılı başlarında ülkemizde çalışan 22 tersane vardır. Bunların 5'i kamu kesiminde, Denizcilik Bankasının yönetiminde, 10 bin dolayında nitelikli işçi ve teknisyen kullanmaktadır, 2'si Deniz Kuvvetleri Komutanlığına bağlı geri kalan 17'si özel kesime bağlı ve özel kesimdeki 17 tersanede ancak bin dolayında çalışan vardır. Saygıdeğer arkadaşlarım, denizlerde bilimsel ve ekonomik araştırmalar dünyada hızla artmaktadır. Biz Türkiye'de denizlerimizde araştırmayı yapmak zorunda olduğumuz halde; denizlerde daha gemilerimizi tam olarak yüzdüremeyecek durumdayız. Türkiye'de yapılan gemilerin projelerini dahi dışarıdan almaktayız. Az önce de bunu söylemiştim. Oysa biz de (şimdi değişik biçimde buna dokunmak istiyorum) gemi projesi üretebilecek kadrolar vardır. Vardır ama, Gemi Mühendisleri Odası YMC'nin anlayışında, bir yönetim yerinde olmadığından olacak her halde, yasalara göre projeleri onaylama hakkı

olduğu halde, bunun onaylamadığı projelere YMC'nin bakanlıklarında teşvik belgesi verilmekte, hattâ uygun olmayan projeler uygulama alanına konmaktadır. Deniz sorunları karşısında, karşılaşılan bu darboğazları gidermek için, Bülent Ecevit'in buyruğu ile çalışan kamu kuruluşlarında deniz sorunları şöyle bir ayırıma bağlı tutulmuştur. Birincisi; uluslararası ilişkiler ve güvenlik alanındaki sorunlar. İkincisi; deniz içi ve deniz altı maden kaynaklarına ilişkin sorunlar. Üçüncüsü; Türkiye'nin deniz içi canlı kaynakları sorunlar Dördüncüsü; deniz yolu ulaştırma sorunları. Beşincisi; deniz sanayi sorunları Altıncısı; deniz kirlenmesi sorunları. Bütün bunlar derinliğine araştırmak için Yüce Meclisin de bir Meclis Araştırması yapmasında yarar görmekteyiz, süremiz dolmak üzere olduğu için bu saydığım 6 önemli deniz sorunumuza ayrıntılar getiremiyorum. Yalnız şunu söylemek istiyorum: Türk denizciliğinin sorunlarını daha, böyle yalın bir anlayışla ele alırsak bu sorunları 3 boyutlu bir duruma da indirgeyebiliriz: Birincisi; deniz ticaretiyle ilgili olan alanda finansman, telekomünikasyon, liman, filo yetersizliği türünden sorunlar ki, temelde bir kaynak yetersizliği sorunlarıdır. Personel yetersizliği, çeşitli vergi bağışıklıkları türünden olan sorunlar Ecevit Hükümetinin öngördüğü çalışmaların ışığında hazırlanan kararın değişen koşullara uydurulmasıyla çözülebilir. Ve en önemlisi, konuşmamın büyük ağırlığını oluşturan gemi yapımı sorunu ve ülke ekonomisinin içinde bulunduğu darboğazlar. Fakat biz 1962 yılından sonra plânlı kalkınmaya girmiş isek de, ne yazık ki, saygıdeğer arkadaşlarım, 1950'lerin plânsız kalkınma yöntemlerini görmekteyiz. Bu yöntemler pek sona ermemiştir. Hatta yakın örnek olarak, önümüzdeki Beş Yıllık Plânın bir bakıma rezaleti de önümüzdedir. Bunu da Yüce Meclis elbette tartışacak ve bu suçlu işleyenlere gerekli dersi verecektir. Biz Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak, bu denizcilik konusundaki araştırma önergesinin desteklenmesini ve kamu görevi yapan kuruluşların dışında, Yüce Meclisin de bu alanda toplayacağı bilgileri, bu konuda inanmış hükümetlere bir malzeme olarak vermesinde yarar görmekteyiz. Onun için bu önergeyi destekleyici yönde oy kullanacağız. Sizlere saygılar sunuyorum arkadaşlarım.”

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Rahmi Kumaş (Trabzon)'ın konuşmasından sonra Osman Orhan Çaneri (Çanakkale) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁰⁶

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; 9 arkadaşım ile beraber vermiş olduğumuz bu Meclis Araştırmasının önemini belirtebilmek için, özellikle Türkiye'nin deniz ile ilişkilerinin ortaya konması gereği vardır. Üç yanı denizle çevrili olan yurdumuzun, 42 ilinin sahili vardır. Karadeniz, Marmara, Ege Denizi ve Akdeniz ile ilişkili olarak bu derece uzun sahile sahip olan Türkiye'nin, deniz ve denizcilik sorunlarından soyutlanması mümkün değildir.

¹⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 1, B 80 (21 . 12 . 1977), ss. 533-.

Bu gerçek ortada iken, Türkiye Parlamentosunda bugüne kadar deniz ve denizcilik konusunun enine boyuna tartışılması gereği vardı. Konu, Millet Meclisi gündemine, Meclis Araştırma önergesiyle geldiğine göre, gerek parti gruplarının, gerekse sayın üyelerin konunun üzerine ciddiyetle eğilmelerini bekliyorduk. Ancak, şu anda görüyoruz ki, Cumhuriyet Halk Partisi Grubundan başka diğer grupların bu konu ile ilgileri yoktur. Aynı zamanda Hükümeti burada göremiyoruz. Türkiye'nin gerek sosyal, gerek ekonomik ilişkileri açısından bu konunun üzerine Parlamentonun ciddiyetle eğilmesi lazım idi. Bunu böylece tespit ettikten sonra şunları söylemek istiyorum: Sayın üyeler, dünya milletleri denizlerin damlasının, her karışının, dibinin uzantısının hesabını ve mücadelesini yaparken, bizlerin bu meseleye ilgisiz kalmaması gerekir. Bugün denizin ekonomik gücü bellidir ve günceldir. Denizlerde petrol üretimi yapılmaktadır, petrol araştırmaları denizlere doğru kaydırılmıştır; yarın petrol kavgasının denizlerde yapılacağı bir gerçektir. Dünya devletlerinden çoğu denizlerde petrol üretimini yıllar öncesi başlatmış olmasına rağmen, denizin içinde yaşayan Türkiye, daha araştırma safhasına başlamamış sayılır. 1974 yılının başarılı Ecevit Hükümetinin bu konudaki takdire değer atılımı, Milliyetçi Cephe hükümetleri devrelerinde politikaya kurban edilerek, yozlaştırılmıştır. Artan dünya nüfusunun beslenme sorunu, balıkçılık ve deniz ürünleri üretiminin değerini günbegün artırmaktadır. Yurdumuzda da nüfus hızlı artış göstermektedir ve beslenme sorunu vardır. Hayvansal protein açığı da çok fazladır. Deniz balıkçılığı imkânlarına sahip olmamıza rağmen, bu kaynaktan gereği gibi istifade edemiyoruz. Balıkçı esnafın o kadar çok derdi var ki, bu çilekeş kesim kendi parlamentosundan çok şeyler ümit etmekte ve beklemektedir. Kredileri yutan patron balıkçılar, araçılar, altyapı yetersizliği ve yasal noksanlıklar gibi sorunlar, denizle ilişkili yerleşim merkezlerindeki insanların balıkçılık ve deniz mahsulleri üretimine karşı ilgilerini azaltmaktadır ve önlemektedir. Deniz ve denizciliğin turizmle ilgisi, bilinen bir gerçektir. Bugünün insanı dinlenmek için denize doğru koşmaktadır. Yurdumuzun doğal güzelliğe sahip sahilleri turizm kaynağıdır. Dış ve iç turizmin hizmetine sahillerimizi tam olarak sokamamış durumdayız bugün. Bu yönde ihmal ve noksanlarımız çoktur. Sahil yağması ve kirliliği, turistik tesislerin işletmeciliğinde soygun düzeninin var olması, ulaşım noksanlıkları, altyapı tesislerinin kifayetsiz oluşu gibi faktörler, turizm bakımından denizlerimizden yeterli istifadeyi önlemektedir. Denizcilik ve deniz taşımacılığı dünya ekonomisinin en belirgin unsurlarından birisidir. Yurdumuzda ise, bu konuda gereken atılımın yapılamadığı bir gerçektir. Yüce Meclisin bu konuya çok büyük dikkatle eğilmesini bekliyoruz. Denizciliğimizin bu derecede düşük düzeyde yürütülmesine sebep olan engelleri iyi tespit etmek gerekiyor. Deniz ticaret politikamız tam olarak belirlenmemiştir. Uluslararası alanda şartlandırılmış olan bu konuda yetersiz kaldığınız bir gerçektir. Ancak, kendi kendine yeterli olmayı deniz ticaret politikamızın temel ilkesi olarak kabul etmiş durumdayız. Bugünün

şartlarında bu ilkel bir düşüncedir. Dış ticaretimizin % 95 ile % 98'i deniz taşımacılığı sektörü yardımıyla gerçekleştirilirken, ulusal filomuz global bir oranlar yüklerimizin ancak % 20 - 25'lik bir bölümünü taşıyabilmektedir. Yabancı bandıralar bizden aslan paylarını yerli aracıları kanalıyla alabilmektedirler. Denizcilik Bankası Türk Anonim Ortaklığı, Denizcilik Bankası Deniz Nakliyatı Türk Anonim Şirketi ve armatörler, öz kuruluşlarımız olarak, kendi iç sorunları ve yetersizlikleri dolayısıyla bu uluslararası görev alanında beceriksiz durumda kalmışlardır. Partizan yönetimler hatalı hareket etmişler ve etmektedirler. Esasen bu alanda sermayemiz küçüktür, navlun politikamız saptanmamıştır. Deniz ticaretinin dinamik unsuru gemidir. Satın alınacak gemilerin bizim şartlarımıza uygun özellikleri saptanmalı ve bu alanda sermaye sömürüsü önlenmelidir. Filomuz güçlendirilmelidir. Tersanelerimiz kapasite altı çalıştırılmaktadır. Meselâ % 15 kapasite ile çalıştırılmaktadır; bu, gülünç bir rakamdır. Denizciliğimizde istihdam politikası hatalıdır ve yanlışır. Çok yönlü olan bu konunun iyi araştırılması gerekir. Yüksek Denizcilik Okulunun sadece bir eğitim kurumu durumundan çıkılarak, Türk denizciliğinin bir araştırma merkezi olacak şekilde fakülte ve akademi haline getirilmesi gerekir. Liman işletmelerimiz çeşitli kuruluşların elinde dağınık ve yetersizdir. Avrupa Ekonomik Topluluğu karşısında, denizciliğimizin sorunlarına şimdiden eğilmek zorundayız. AET'nin güçlü ve genç bir deniz filosu vardır. Mevcut kabotaj tekelimiz, Türkiye'nin AET'ye tam üye olmasıyla sona ereceğinden, geçiş döneminde filomuzun organizasyon, sermaye büyüklüğü, teknoloji yönleri ile rekabet düzeyine şimdiden çıkarılması gereklidir. Dünya devletlerinin komşuları ve denizaşırı devletlerle stratejik ilişkileri bakımından, denizlerin askeri önemi vardır. Türkiye'nin de Yunanistan'la arasında Ege sorunu mevcuttur. Kıta sahanlığı, karasularının hudutlarının saptanması, denizlerle ilgili ekonomik sınır kavramları, 1974 yılının başarılı Ecevit Hükümeti tarafından ortaya atıldığından ve 1974 Kıbrıs Harekâtından beri, Ege Denizi ile Akdeniz stratejik alan haline gelmişlerdir. Bunu Parlamento olarak iyi değerlendirmek zorundayız. Deniz kirlenmesi bir sağlık sorunu olduğu kadar, uluslararası ekonomik bir sorun haline gelmiştir. Denizler genellikle günbegün kirlenmektedir. Bu sebeple son 5 yıl içerisinde su ürünleri üretiminde % 35'lik bir azalma vardır. Devlet olarak deniz kirlenmesini önlemekte gecikiyoruz ve tedbir almıyoruz. Ancak Marmara ve Boğazlar Belediyeler Birliği ve birkaç belediyemiz, bugün için yerel de olsa, bu konuyla ilgili önlemleri gerçekleştirme çabası göstermektedirler. Deniz kirlenmesine karşı yürütülen uluslararası girişimlere paralel bir çalışmaya yönelmemiz gereği vardır. Yurdumuzda deniz kirlenmesini izleyecek bir görevli güç henüz yoktur; bu eksikliği tamamlamak gerekir. Sayın milletvekilleri; dar bir zaman çerçevesi içerisinde arz etmeye çalıştığım, denizlerimiz ve denizciliğimizle ilgili sorunlar arz ettiklerimden daha çoktur. Ekonomik ve sosyal yapımızda etkin olan bu konuyu Yüce Meclisin araştırmasını, sorunları tespit etmesini ve gerekli yasaları çıkarmasını

bekliyoruz. Yurdumuzun deniz ve denizcilikle ilgili sorunlarını araştırmak amacıyla verdiğimiz önergemizi değerlendirecek bir araştırma komisyonu kurulmasına karar vermenizi diler, saygılar sunarım.”

Yapılan konuşmalardan sonra önerge oylamaya sunulmuş ve oylama sonucunda Meclis Araştırma Önergesi kabul edilmiş ve Meclis Araştırma Komisyonu kurulmasına karar verilmiştir.

3.1.2. Gökçeada ve Bozcaada İlçelerimizin Sorunlarını Saptamak Amacıyla Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge

Çanakkale Milletvekili Orhan Çaneri ve 10 arkadaşının, Gökçeada ve Bozcaada İlçelerimizin sorunlarını saptamak amacıyla Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesi 21. 12. 1977 tarihindeki 80inci birleşimde ele alınmış, konuyla ilgili aşağıdaki önerge verilmiştir:¹⁰⁷

“Türk ulusunun bugünkü dış politikasını ulusal güvenlik açısından en fazla etkileyen unsurlardan birisi de Ege sorunudur. Son zamanlarda dış politikadaki önemli gelişmeler; Kıta Sahanelığı, Kara Suları hududunun saptanması Ege Denizi ile ilgili ekonomik sınır gibi kavramları mühim birer sorun olarak ortaya çıkarmıştır. Ege Denizi, Türk Ulusu için dış politikada en mühim konulardan birisidir. Her geçen gün önemi bir kat daha artan Egedeki menfaatlerimizi birer hedef kabul ederek ve hiç birisini küçümsemeden etkin tedbirleri almamız gereğı vardır. Bu genel çerçeve içerisinde Ege Denizindeki iki adamızın sorunlarına da çözüm getirmek zorundayız. Bu iki adadan birisi Gökçeada, diğeri de Bozcaada'dır. Her ikisi de Çanakkale iline bağılı birer ilçedir. Çanakkale boğazının Egeye açıldığı yerin Kuzey ve Güneyinde yer alan bu iki ada, 1923 Lozan Antlaşması ile tekrar Anavatana kavuşmuştur. Gökçeada'nın yüz ölçümü 289 Km. karedir, yedi yerleşme alanı vardır. Bozcaada'nın yüz ölçümü ise, 40 Km. karedir ve bir yerleşme alanı vardır. 1975 nüfus sayımına göre, Gökçeada'nın nüfusu 6.049, Bozcaada'nın ise 1854 dür. Her iki adanın bugünkü durumları ele alınıp süratle daha iyi bir hale getirilmesi gereğı; Ege sorununun önem kazanmasından beri bir daha artmıştır. Hal böyle iken, adaların kendilerine özgü sorunları şimdiye kadar gerçekçi bir görüşle ele alınmamıştır.

1. Ulaşım, haberleşme ve elektrik sorunları çözülememiştir.

2. İskân politikası yetersizdir. Eskiden adaya göç edip yerleşmiş Türk vatandaşların ellerinden toprakları istimlak edilerek alınmış ve halen karşılığında toprak verilmemiştir. Son senelerde iskân edilen yurttaşlarımız ise sıkıntı içerisinde bırakılmışlardır. Gökçeada'ya götürülen devlet kuruluşları arzu edilen düzeyde yönetilememektedir.

¹⁰⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 1, B 81 (22 . 12 . 1977), s. 541-.

3. İşsizlik vardır. Tarım, hayvancılık ve balıkçılık geçim kaynağı olmasına rağmen bu konulara el atılmamış, yüzüstü bırakılmış üstelik bazı yasaklar getirilmiştir.

4. Turizm potansiyeli olan ve bu yönden yatırım gerektiren adalarda halen ikinci yasak bölge uygulaması yapılmaktadır ve turizm henüz açık değildir.

5. Millî Güvenlik Kurulunun önerisi ile giden bazı yatırımlar, bürokrasinin saptırmaları ile amaçtan uzak bir hale gelmektedir.

6. Adalarda yaşayan yurttaşlarımızın sağlığı için alınan önlemler yetersizdir.

7. Akdeniz ikliminin özelliklerini taşıyan her iki adaya; geniş bir üretim potansiyeli olmasına rağmen, pazarlama, kredi ve ulaşım imkanları getirilmemiştir.

8. Her iki adada çalışan işçilerin sosyal güvenlik ücret ve sendikal faaliyetleri ele alınıp çözüme bağlanmamıştır. Halen işçiler üzerinde baskı vardır. Ayrıca, devlet kuruluşlarında ada sakinlerinin öncelikle çalıştırılmaları gerekirken bazı devlet kuruluşlarının müdürleri özellikle kendi hemşerilerini getirip işçi olarak çalıştırmaktadırlar. Bu suretle ada sakinleri geçim güçlüğü içerisinde bırakılmaktadırlar.

9. 1151 sayılı Kanunla getirilen adaların kendilerine özgü mahalli idare kuruluşları, il özel idaresinden ayrı bir tatbikat içerisinde yetersiz bir kuruluş halinde kalmışlardır.

Böylece sorunlar dizisi daha da uzatılabilir. Bu gerçeklerin ışığı altında Gökçeada ve Bozcaada ilçelerimizin sorunlarını tespit ve gerçek çözüm yollarını bulmak üzere, Anayasamızın 88 inci, İktüzüğümüzün 102 nci maddesine göre Meclis Araştırması açılmasını arz ederiz”

Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önerenin okunmasından sonra araştırma önergesi hakkında konuşmalara geçilmiş ve Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Çağlayan Ege (İstanbul) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁰⁸

“Sayın Başkan, sayın üyeler; 6 Haziran 1977 de yapılan seçimlerden sonra, Millet Meclisinde görev almamdan sonra kürsüde ilk defa memleket sorunlarını dile getirmek üzere söz alıyorum. Bu söz alışımında da gerçekten ülkemizin en önemli konularından biri olan Ege sorununun bir bölümü olan Gökçeada ve Bozcaadalarımızın meselelerinin Millet Meclisi tarafından araştırılması için Grubum görev vermiş bulunuyor. Sayın arkadaşlarım, Gökçeada ve Bozcaada, önergede de görüldüğü üzere 1923 yılındaki Lozan Antlaşması’yla yurdumuza katılmıştır. Gökçeada’nın yüz ölçümü 289 kilometre

¹⁰⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 1, B 80 (21 . 12 . 1977), ss. 542-.544

kare ve Bozcaada'nınsa 40 kilometre karedir. Gökçeada'da 7 tane yerleşme ünitesi vardır, Bozcaada'da yerleşme ünitesi tektir. Bozcaada'nın girişine dikkat ettiğimizde Cenevizliler zamanından kalma bir kalenin olduğunu ve bütün ulaşımın gayet iptidai bir şekilde bir iskeleden yapıldığını görürüz. Bozcaada'nın ana ürünü balıkçılık ve balıkçılığın yanı sıra da üzüm ürünü, özellikle müşküle üzümü dediğimiz bir üründen oluşur. Bunun yanı sıra Gökçeada nüfus bakımından 6 binin üzerinde nüfusu olmasına rağmen bugüne kadar özellikle 1950 yılından beri türlü oluşumlarla kendilerine Milliyetçi ismini veren yönetimler tarafından en ufak bir şekilde ele alınmamış, hiçbir sorunları halledilmemiştir. Bu konuya şöyle bir somut örnek vermek istiyorum: Bozcaada'nın ve Gökçeada'nın elektrik meselesiyle ilgili en ufak yardım yapılmamıştır. Bizim Çatalca Belediyesinin eski jeneratörünü satılığa çıkardığımız zaman bundan beş sene evvel Bozcaada'nın Belediye Başkanı, araya torpiller koymak suretiyle Çatalca Belediyesinin eski jeneratörünü satın almak üzere bize müracaatta bulunmuştur, Bu da göstermektedir ki, Ege içerisinde Çanakkale'ye çok yakın olan Ege Denizinin en güzel parçalarından bir tanesi olan Bozcaada'nın elektrik sorununa, kendilerine Milliyetçi ismini veren hükümetler tarafından ne derece önem verilmiştir. Sayın arkadaşlarım, Milliyetçilik, biliyorsunuz çarşıda satılmıyor, Milliyetçilik nutuk atmakla da olmuyor; Milliyetçilik bir gönül meselesidir, bir eylem meselesidir. Eğer Milliyetçilik söylendiği şekliyle çarşıda satılmış olsa, pek çok zengin insan çarşıya gider, «Ver kardeşim bana 10 liralık, ver kardeşim bana 100 liralık veya çok zengin adam da der ki, ver kardeşim bana 100 bin liralık Milliyetçilik» der. Söylediğim gibi Milliyetçilik o memleketin ana sorunlarına dikkat etmek suretiyle yönetimde memlekete hizmet etmeyi gerektiren meselelerden bir tanesidir, işte Bozcaada ve Gökçeada da bu şekilde yanlış yönetimler yüzünden bugüne kadar Cumhuriyet hükümetlerinden nasibini alamamış, memleketimizin en mükemmel parçalarından, en mükemmel bölgelerinden iki tane adadır. Dikkatlerinizi şu konuda çekmek isterim. Marmara Denizi ve Marmara Denizine bitişik olan Çanakkale'den geçildiğinde, Egeye indiğimizde yine de arz ettiğimiz gibi Gökçeada ve Bozcaada da pek çok ürün yetişmektedir. Yetişen ürünleri daha iyi değerlendirme olanağından oradaki üretici kardeşlerimiz kesinlikle yoksundurlar. Özellikle Ziraat Bankası, gerçekte üreticiye kredi vermesi gerekirken, hükümetlerin uygulamış oldukları yanlış üretici politikası yüzünden zengine dönük hizmet yapmaktadırlar ve üretici çiftçiye ancak birbirlerine kefil olmak suretiyle 1 000 lira, 1 500 lira, 3 500 lira, eğer o üreticinin çok büyük yakını varsa 10 bin lira kredi vermektedirler. Bunun dışında üreticiler gerçekten Ziraat Bankasından kredi olanağı elde edememektedirler. Bu bölgelerde yetişen ürünleri depolamak üzere yıllarca yapılması gereken ve gecikmiş bulunan soğuk hava depoları yapılmamıştır. Soğuk hava depolarının hem balık ürünlerine yönelik olması gerekir, hem de bunun yanı sıra süt ürünlerine yönelik olması gerekir ve ayrıca üzüm ürününe yönelik olması gerekir. Yine gerek Bozcaada'da,

gerekse Gökçeada'da yetişen ürünlerin en önemlilerinden bir tanesi olan üzüm ürününde, biraz evvel arz etmeye çalıştığımız gibi üreticiler kendilerine gerekli kredi verilmediği için ürettikleri üzüm ürünlerini zamanından önce aracıya kaptırmakta ve şarap imalatçıları üreticinin elinden azıcık para vermek suretiyle borçlarını zamanında ödemelerini sağlamak üzere kredi vermek suretiyle, bu ürünleri ucuza almaktadırlar, şarap imal etmektedirler. Bir şişe şarabın piyasada ne derece pahalı olduğunu görüyorsunuz. Oysa, üzüm üreticisinin eline ancak yaşamını güçlüklerle sürdürecektir. Bunun dışında, bir de, memleketimizin en mutena köşelerinden biri olan bu iki adanın ulaşım olanağı da yoktur. Ulaşım yaz aylarında haftada iki gün İstanbul'la ilişkilidir, diğer günlerde Çanakkale'den Bozcaada'ya ve Gökçeada'ya gidilmektedir. Kış aylarında haftada bir defa feribot işlemektedir. Bozcaada'ya bu da işlememektedir. Burada yaşayan vatandaşlar âdeta orada kış aylarında mahsur kalmış durumdadırlar. Bunun yanı sıra Millî güvenlik sorununu dikkate alarak bu bölgelerde kamulaştırmaya gidilmiştir. Kamulaştırmalar sonucunda daha evvel Lozan Anlaşması'ndan sonra arsa verilen tarla verilen çiftçilerimiz araziden yoksun kalmaktadırlar. Bu şekilde de müşkül yaşam şartlarını sürdürmeye devam etmeye gayret etmektedirler. Her iki adanın sorunlarını saymak kesinlikle bitmez. Burada yaşayan insanlarımızın sorunlarını saymak kesinlikle bitmez. Türkiye'deki sıkıntı aslında sadece Gökçeada ve Bozcaada'nın sıkıntıları değildir. Türkiye'de kırsal kesime dönük, denize dönük, emekten yana olan bütün halkımız, yine de sözlerimizin başında arz etmeye çalıştığımız gibi, sözde Milliyetçi olan yöneticilerin eliyle ezilmektedirler; kredi alamamaktadırlar, sıkıntı içinde yaşamaktadırlar. Sayın üyeler, şöyle arz etmek istiyorum, bütün bunları daha geniş kapsamlı olarak Anayasamızın emrine uyup, Anayasamızın 88 inci maddesi ve İktisadî Hukuk Kanunu'nun 102 ve 103 üncü maddeleri gereğince bu güzel yörenizi kalkındırmak için, Hükümetlerin ihmalini, sayın basının, sayın Millet Meclisi üyelerinin önünde sergilemek için, Türkiye'nin diğer bölgelerinde de bundan sonra gelecek olan hükümetlerin memleketimizi iyiye doğru yönlendirmelerini sağlamak amacıyla, somut örnekler vermek amacıyla Meclis Araştırmasının açılmasını Grubum adına diliyorum ve hepinize içten saygılar sunuyorum.”

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Çağlayan Ege (İstanbul)'ın konuşmasından sonra önerge sahibi olarak, Osman Orhan Çaneri (Çanakkale) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁰⁹

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; Arkadaşlarım ve ben, bugün üçüncü defa Meclis araştırmalarımız dolayısıyla huzurunza çıkmış bulunuyoruz. Bu üçüncü Meclis Araştırması konumuz ilk nazarda çok mahalli bir sorun gibi görülebilir, mümkündür. Yalnız, şunu belirtmek isterim, bugün

¹⁰⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 1, B 80 (21 . 12 . 1977), ss. 542-.544

Türkiye'nin bir Ege sorunu mevcut iken, Yunanistan'la arasında kıta sahanlığı sorunu mevcut iken, karasularının hudutlarının tespiti meselesi ve denizlerle ilgili ekonomik hudut kavramları mevcut iken, bu iki ilçenin Ege Denizi ilçesinde bulunan bu iki adanın sorunlarına yabancı kalmak mümkün değildir. Bugüne dek bu iki adamız, hükümetlerin, Devletin ve hatta parlamentonun ilgisinden uzakta kalmıştır. Bu düşünceyle konuyu Meclis Araştırması haline getirip bir araştırma komisyonunun kurulması ve bu iki adanın sorunlarının tespiti için gidilmesini arzuladık; bunun için bu önergeyi vermiş bulunuyoruz. Kıymetli arkadaşlar, bu iki ada birer ilçe olarak bugün yurdun ayrılmaz bir parçasıdır; üzerinde Türk vatandaşları yaşamaktadır. Aynı zamanda, bu iki adanın zirai potansiyeli, ekonomik potansiyeli mevcuttur. Türkiye ekonomisine de katkısı bulunabilecek ilki ada parçamızdır. Yalnız, yeter ki, bu iki adanın ekonomik potansiyelden istifade edebilecek geçerli ve bilinçli bir yönetimi, bir ilgiyi bu iki adaya gösterebileyim. Bugün Gökçeada'nın yüzölçümü 289 kilometrekaredir; üzerinde 7 yerleşim merkezi vardır; nüfusu, 1975 sayımına göre 6 049'dur. Bozcaada'nın da nüfusu 1 854'tür, 40 kilometrekaredir, 1 yerleşim merkezi vardır; insan vardır, devlet kuruluşları vardır, bir vatan parçasıdır, dolayısıyla sorunları da vardır. Ege Denizi içinde bulunan bu iki adanın sorunları, diğer yurt sorunlarının gayet tabi ki benzeridir; ama ayrıcalık taşıyan tarafları da vardır; bunları belirtmeye çalışacağım. Sayın milletvekilleri, bu iki adamıza ulaşım imkânları palyatif tedbirlerle ağılanmaya çalışılmıştır. Bozcaada'da, bu görevi tamamen ahşap tekneler yapmaktadır. Ancak, yaz aylarında haftada iki gün bir gemi uğratılabilmekte, bu da yetersiz kalmaktadır. Gökçeada'ya ise, bugün içlin ahşap tekneler ve bir de özel olarak yapılmış Gökçeada Feribotu işlemektedir; ama geliniz görünüz ki, bu vapura binmeye korkarsınız. Ufak bir feribottur, fazla rüzgârlı günlerde çalışması mümkün değildir. Üstelik Gökçeada'ya yapılmış olan bir barınak liman hatalı yapılmıştır, geminin buraya yanaşıp kalkması da bir meseledir. Gerek Çanakkale iskelesinde gerekse Gökçeada iskelesinde bugün yolcu salonu yoktur. Bu gerçekler birer ayrıcalıktır. Haberleşme tek hat üzerinden yapılmaktadır. Yedi yerleşim merkezi var, devlet kuruluşları var, sorun var; arada deniz var, deniz coştuğu zaman irtibat imkânı kalmıyor, haberleşme tek hat üzerinden yapılıyor; bakıyorsanız o da bazen mümkün değil. Elektrik sorununu Sayın Cumhuriyet Halk Partisi Grup Sözcüsü belirtti. Tamamen enterkonnekte jeneratörlerle temin edilen, fakat bugün cidden yetersiz bir elektrik üretimi vardır, Hiçbir şeyin elektrik enerjisi ile halledilemeyeceği kadar bir sorun vardır, bunların bir an evvel giderilmesi lazım gelir. Arkadaşlar, adalarda iskân politikacı mühimdir. Rum vatandaşlar günbegün adayı terk etmektedirler; gençleri genellikle Yunanistan ve Avustralya'ya göç etmekte, bunların boş bıraktığı insan gücünü telafi etmek düşüncesi ile Anadolu'dan bilhassa Karadeniz kıyılarından getirilen ve oraya yerleştirilen yurttaşlarımız yanlış iskân politikası sonucu müşkül vaziyete düşmektedirler. Bu konuda şunu da söylemek isterim: 1930'lardan sonra adaya

Çanakkale ilinden götürölmüş olan Türk yurttaşlarımızın bu güvenlik açısından yapılan istimlaklarla bir kısım arazileri ellerinden gitmiş, fakat bu araziler kendilerine iade edilmemiştir; bugün o adaların kahrını çeken yurttaşlarımız sıkıntı içerisindeyler. Bu adalarda işsizlik de vardır ve üstelik, Meselâ Bozcaada'da işçi sorunu vardır, Gökçeada'da işçi sorunu vardır; işçilerin sendikalaşması önlenmektedir; işveren baskı yapmaktadır. Bozcaada'nın üzüm üretiminde bir artık değer meselesi vardır. Düşük fiyatla alınan üzümlerden yapılsın şarap ve diğer mahsuller, fabrikasyon motorini fahiş fiyatla piyasaya sürölmektedir. Bunun karşılığında, işçi üzerinde işveren tarafından baskı temin; bunlar birer sorundur. Ada ile yurdumuz arasında mevcut olan deniz, bir bakıma bu sorunların çözölmelerini engellemiş, ilgiyi azaltmıştır. Biz, bunların ortaya konmasını, orada yaşayan yurttaşlarımızın sorunlarının halledilmesini ve oradaki ekonomik potansiyelin yurt ekonomisine katkıda bulunmasını arzu ediyoruz; maksadımız budur. Turizm potansiyeli vardır. Diyebilirim ki, Ege Denzinde birer inci tanesi gibidir bu iki ada, ama gelin görün ki, bugün burada ikinci yasak bölge uygulaması vardır; bir turistin kontrolsüz girip çıkması mümkün değildir; turistik yatırımların kontrolsüz gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Arkadaşlar, Millî Güvenlik Kurulumuzun güvenlik açısından önermiş olduğı yatırımlar, buradaki bürokrasi tarafından saptırılmaktadır. Devlet kuruluşları, yönetimi, yetersizdir. Bir devlet üretme çiftliğinde üretilen birtakım yiyecek maddeleri, ancak oradaki memurların mutfağına girebilmektedir; oranın kahrını çeken gerçek halk bundan istifade edememektedir; bunlar, şu dosyamdaki mahalli yayınlarda mevcuttur. Pazarlama, kredi imkânları sağlanmamıştır. Arkadaşlar, bu iki ilçemizin sorunlarını ele almak için lütfederseniz kurutacak komisyonumuz lütfederse, meseleyi genelleyerek teklif etmek zorundadır: Bütün memleket sorunlarının ötesinde, adaların özel sorunları da olmasına rağmen, meseleyi dış politika açısından da almak zorundadır; Ege sorununu mütalaa etmek zorundadır; ekonomiyi de mütalaa etmek zorundadır; sosyal ilişkileri, sosyal yapıyı da mütalaa etmek zorundadır. Bugün, eskiden beri İstanbul'da oturan zengin Rum yurttaşların ırgatı halinde çalıştırılmış olan ada Rumlar yıllardır sömürtölmüş ve bugün artık adayı terk eder duruma gelmişler; bir Bozcaada'da bu oran % 10'a, 15'e kadar düşmüş. Bunların bıraktığı boşluğu iyi iskân politikasıyla kapatmak mecburiyetiyle karşı karşıyayız. Bunu, bugüne dek MC Hükümetleri, ondan evvelki Demirel Hükümetleri görememişler, adaları başıboş, ilgisiz bırakmışlar. Ben, bir bölge parlamenterisi olarak gezi yaptığımda, yürekler acısı tablolarla karşı karşıya kaldım. İşte, Sayın Cumhuriyet Halk Partisi Sözcüsünün de dediğı gibi, Milliyetçilik böyle yerlerde, böyle zamanlarda belli olur; lafla yürütölmez. Eğer, bunlar birer yurt parçasıysa, orada da Milliyetçiliğın geçerli olması gereğı vardır; Milliyetçi bir görüşle sorunların ele alınması gereğı vardır. Bu görüşle ele alındığında da, geçerli tedbirlerin şimdiye kadar uygulanmış olması lazım gelirdi. Hiçbir şeyin uygulanmadığını görüyoruz; ama 1974'te Ecevit Hükümeti zamanında ön çalışmaları yapılan ve gerçekleş-

tirilen bir Eceabat'ın arkasındaki barınak, Gökçeada'nın limanı halinde düşünülerek gerçekleştirilmiştir. Düşünebiliyor musunuz, bir sağlık sorununun mevcut olduğunu? Denizin bir lodos, poyraz rüzgârı dolayısıyla kabardığını, orada bir vatandaşımızın ameliyatının gerektiğini düşünebiliyor musunuz? Bir güç doğum vakasını düşünebiliyor musunuz? Uzman hekim yok, bir tek hükümet tabibi var, bir sağlık merkezi var. O yurttaşın, oradan, rüzgâr dininceye kadar, dalga dininceye kadar ölümle pençeleşmek zorunda kaldığını takdir etmek zorundayız. Böyle bir sağlık sorunu ile karşı karşıya, adada oturan yurttaşlarımız. İşte, sayın milletvekilleri, bu görüşler, bu arz ettiğimiz hususlar, bir komisyon tarafından çok yönlü olarak tespit edilebilir; bazı önlemler getirilebilir, gerekirse özel yasalar çıkarılabilir; ama bu iki yurt parçası sorun olmaktan çıkarılmış olur; oradaki yurttaşımızın meseleleri halledilmiş olur. Bu görüş açısından önergemizi hazırlayıp, sizlere takdim ettik. Bu önergemizi değerlendirecek olan komisyonun kurulmasına müsaade ederseniz, bunu ayrıca enine boyuna tartışma fırsatı bulacağız, önlemleri tespit edeceğiz ve bu iki yurt parçasının da memleket bütünlüğü bakımından dertlerine çare bulacağız. Bu düşüncelerle, bu komisyonun kurulmasına olumlu oy vereceğinizi zannediyor ve saygılar sunuyorum.”

Yapılan konuşmalardan sonra önerge oylamaya sunulmuş ve oylama sonucunda Meclis Araştırma Önergesi kabul edilmiştir. Meclis Araştırma Komisyonu kurulmasına karar verilmiştir.

3.1.3 Türkiye Kömür İşletmelerine Bağlı Aşkale Linyit Kömür İşletmesinin Kapatılması Nedenlerini Saptamak Amacıyla Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge

Erzurum Milletvekili Selçuk Erverdi ve 10 arkadaşının, Türkiye Kömür İşletmelerine bağlı Aşkale Linyit Kömür İşletmesinin kapatılması nedenlerini saptamak amacıyla Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesi. 22. 12. 1977 tarihinde 81 birleşimde ele alınmış ve aşağıdaki önerge verilmiştir.¹¹⁰

“Millet Meclisi Başkanlığı’na. Güvenilir, bol ve ucuz enerji, sanayileşmenin temel öğelerinden birisidir. Sanayileşmek zorunluluğunda olan ülkemiz ise içinde bulunduğu enerji sıkıntısından kurtulmak için işletmesini durdurduğu bir dönemi yaşatmaktadır. İşletmesinin durdurulmasının yanı sıra, su gücü ya da kömür gibi iş kaynaklarına dayalı enerji üretimi yerine döviz ödemelerini gerekli kılan dış kaynaklara dayalı enerji üretimini plânlamanın sürüklediği bir döviz darboğazı içindeyiz. Bu durumdan kurtulmanın temel koşulunun su ve kömür ile enerji üretimi olduğu konunun uzmanlarınca tekrarlanmaktadır. Doğu Anadolu’da tezek olarak yakıt halinde tüketilen gübrenin ve ormanlarımızın da kurtuluşu kömür üretiminin artırılmasına bağlı

¹¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 1, B 81 (22 . 12 . 1977), ss. 580-581

bulunmaktadır. Şartların bu olmasına karşın kömür üretimimiz ya kârından başka bir şey düşünmeyen özel sektörün veya ondan geri kalmayan TKİ'nin keyfi tasarrufuna bırakılmıştır. Erzurum'da bir taraftan özel sektör elindeki linyit yatakları daha iyi işletme ve kamu yararı gerekçesiyle milyonlarca lira verilerek TKİ tarafından devir alınırken diğer taraftan bu ocaklardan bir kısmı esas amacı gizlemek için zarar ettiği gerekçesiyle kapatılmaktadır. TKİ'nin Aşkale Kömür İşletmesinde yeniden toplu yapmaya yetkili olduğu yargı organlarınca DİSK'e bağlı yeraltı Maden - İş Sendikasının işverene toplu sözleşme için yaptığı çağrı siyasal düşünce farklılığı nedeniyle TKİ yönetimince aylarca cevapsız bırakılmış ve devleti ele geçirmek için birbirleriyle yarış eden siyasî partilerin oluşturduğu iktidarcı da konu Bakanlığa ulaştırıldığı halde çözüm bulunamamıştır. Toplu sözleşme imzalamak yasal yönden hakkı iken bu haktan yoksun bırakılan ve işyerinden çok az sayıda üyesi olan siyasî iktidara yakın sendika ile birleşme yapmak için şartları zorlayan işverenin bu tutumu karşısında greve gidilmiştir. Grev kırılcılığı için elimden geleni geri bırakmayan işveren bir siyasî partinin komando denilen zorbaları ile maden ocaklarını basmaktan işçileri terör ve tehditle sindirmeye kadar her türlü yönetimli uygulamış ve fakat hakkını yasal yoldan almak için direnen yeraltı maden - iş üyelerinin direnci kırılmamıştır. Bu yoldan sonuca ulaşamayan işveren toplu sözleşme imzalamak zorunda kalmış, orada çalışan işçileri cezalandırabilmek ve imzaladığı sözleşmeyi uygulamamak için işletmenin zarar ettiği gerekçesiyle işyerini kapatmıştır. Bu kararı alırken Doğu Anadolu'daki kışı karaborsadan kömür alan yurttaşı, çalışan işçiyi ve yurt ekonomisini düşünmek elbette ki karar alanlara düşmezdi ve düşünmediler de... TKİ zarar eden işletmelerini kapama kararı almaya başladığına göre bu müessesenin kuruluş sermayesinin bir kaç katına ulaşan zarar içinde olduğu düşünülürse yakında bütün işletmelerini kapayacağı Bu olay ise Yüksek Meclisimizin seyirci kalacağı bir hal değildir. Olayı kısaca sunmaya çalıştık. TKİ'nin savı yerinde olsa bile içinde bulunduğumuz enerji darboğazında bir işletmenin niçin zarar ettiğinin, kârlı bir hale geçebilmesi için alınacak tedbirlerin neler olduğunu saptanmasında yarar bulunmaktadır. Bütünıyla zarar eden TKİ'nin kendi bünyesinde, böyle bir araştırmayı yapıp olumlu sonuca varması, içinde bulunduğu zihniyet ve başında bulunan kişiler sebebiyle olanak dışı olduğundan konunun önemi nedeniyle Meclisimizce araştırma konusu yapılmasında zorunluluk görmekteyiz. Bu nedenlerle: Anayasamızın 88 ve Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 102 nci maddesi gereğince TKİ'ye ait Aşkale Linyit Kömür İşletmesinin niçin kapatıldığının bir Meclis Araştırmasına konu edilmesini saygılarımızla arz ederiz.”

Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önerenin okunmasından sonra araştırma önergesi hakkında konuşmalara geçilmiş ve Hükümet adına Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Kâmrân İnan (Bitlis) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹¹¹

¹¹¹ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 1, B 81 (22 . 12 . 1977), ss. 581-583
746

“Bu konu daha önce Cumhuriyet Senatosuna gündem dışı olarak getirilmîş ve Cumhuriyet Senatosu önünde kısa da olsa bilgi vermek imkânını bulmuştum. Ayrıca, konu bir süreden beri Türk basınında da işlenmiştir. Meseleyi kısaca, bu vesileyle size arz etmekte fayda görürüm. Aşkale Linyitleri İşletmesi - ki bunlar Kükürtlü Ocağı olarak bilinmektedir - Şark Linyitleri İşletmesi Limited Şirketine ait bir kuruluştur. 1968 yılında Türkiye Kömür İşletmeleri bunu bir kararla 2,5 yıl süre ile bir nevi kiralamak (rödövens) şeklinde almıştır. 2,5 yıllık süreden sonra bu ocağın rantabl (verimli) olmadığı anlaşılmakla beraber, bölgenin yakıt ihtiyacını karşılamaya yardım eder düşüncesiyle buna 10 yıllık bir süre içerisinde rödövens ödemek ve ondan sonra da ödememek kaydıyla istihşâlin sürdürülmesi kabul edilmiştir. 20 bin tona kadar olan istihşal için ton basma 4 lira, 20 bin - 50 bin ton arası ton basma 3 lira ve 50 001 tondan itibaren de ton başına 1 lira olmak üzere rödövens ödenmiştir. Değerli arkadaşlarım, bana verilen teknik bilgilere göre, bu Kükürtlü Kömür sahası ve ocakları genellikle 40 ile 70 cm. kalınlığında ve 6 ile 7 metre inceliğinde damarlardan meydana gelmiştir ve bu damarların da işlemeye müsait olanları 2 ve 4 numaralı damarlardır. Diğer damarlarda, hem incelik, hem kavislerin fazla olması ve ayrıca % 50'nin üstünde kül bulunması dolayısıyla istihşale pek yatkın, pek verimli değildir. Buna rağmen, bu ocakta, Kükürtlü Ocağında 1969 yılında 30 bin ton kömür istihşal edilmiştir ve 1976 yılında da bu 50 bin tona çıkabilmiştir. Bu ocakta çalışan işçilerin sayısıysa 300 ilâ 480 işçi arasında değişmektedir, değerli arkadaşlarım. Şimdiki duruma nasıl gelindi: Buradaki işçiler o zamana kadar, 1976 sonlarına kadar bir yeraltı maden sendikasına bağlıydılar. Ondan sonra kendi aralarında 2nci yeni bir sendika doğmuştur ve bu sendikal hareket, bugünkü durumun meydana gelmesini neticelendirmiştir. Kendileriyle 1977 yılı, yani bu yıl Ocak ayında toplu sözleşme müzakereleri yapılmış ve bu toplu sözleşme müzakeresinde, Aşkale Ocağı 1968 yılında devralınmış bulunmakla beraber, Ereğli Kömür İşletmelerinde çalışan ve ancak 7nci dönem toplu sözleşmeler sonunda varılmış bulunan haklar seviyesinde haklar kendilerine tanınmış bulunmasına rağmen; işçiler, maalesef, 15 Nisan 1977 tarihinden itibaren greve başlamışlardır ve o günden beri istihşal fiilen durmuştur. 15 Nisan tarihinden bugüne kadar bu ocaktaki istihşal 300 ton olmuştur ve o günden bu yana idarenin bu konuda yaptığı sarfiyat ise 1.450.000 liradır değerli arkadaşlarım. Ve ondan sonra da, maalesef, tespit ettiğimiz raporlara göre, bir fiili durum yaratılmıştır. Yeraltı İkinci Maden Sendikası, kendilerine bağlı olmayan diğer sendikalara mensup veya sendikasız işçileri ocağa sokmamışlar, men etmişler, kendilerine karşı maalesef kuvvet kullanmışlar, dövmüşlerdir. Bununla da kalınmamış, idareciler dövülmüş, koyulmuştur. Mühendisler, teknisyenler, kendi arzularına göre, uygun düşmemiştir diye oradan nakledilmeye zorlanmıştır ve Türkiye Kömür İşletmeleri bu müesseseyi işletebilecek teknik personeli mahallinde bulundur-

mak imkânından mahrum kalmıştır ve yine maalesef ocakta bulunan bu sendikaya mensup arkadaşlarımızın geniş çapta silâhlандığına dair de güvenlik kuvvetlerince verilmiş raporlar bulunmaktadır. Buna rağmen idare, sırf mahallinde müessif hadiseler meydana gelmesin diye ve özellikle ben de bu vazifeyi devraldığım 28 Temmuz tarihinden itibaren, burada diğer işçilerin, güvenlik kuvvetlerinin himayesi altında gidip de çalışmasını sağlamak Devletin vazifesi olmasına rağmen, sırf müessif hadiseler meydana gelebilir ve geniş çapta silâhlanmış bulunan diğer işçi grupları ile kan dökülmesine yol açılabilir diye, bu durumdan geniş şekilde imtina edilmiştir. Bu konuyu Sayın Selçuk Erverdi ile daha önce görüştük, kendilerine izah ettim, diğer sayın parlamenter arkadaşlarımıza izah ettik. Dahasını size arz edeyim: Maden - İş Federasyonu Başkanının, Bakanlığımız nezdinde muhtelif teşebbüsleri olmuştur. Bu işletmenin bu hali ile sendikal hareketleri de tahrip ettiği ve maalesef işçiler arasında kan dökülmesine yol açabileceği cihetle bunun kapatılmasının ve esasen büyük çapta da zarar eden bir kuruluş olması itibarıyla daha hayırlı olacağını bize defaatla söylemiştir. Bununla da yetinilmemiştir. Şahsen mahalline defaatla heyetler gönderdim ve oradan gelen insanların çeşitli sınıflara mensup insanlarla ve çeşitli siyasî görüşe mensup insanlarla bizzat konuştum, temas ettim. Hepsinin bana vâki beyanları bu ocağın kapatılmasının daha hayırlı olacağı şeklinde olmuştur değerli arkadaşlar ve kapatılmak karan bunun üzerine alınmıştır. Karar, bir lokavt kararı değildir, tam tamıyla bir fiili durumun tespiti. Fiili durum nedir? İstihsal yapılamamaktadır. Doğu Anadolu'nun teshin kömürüne, yakıta olan ihtiyacını en iyi bilmesi gereken bir yerdeyim ve bunu kabul ederim; ama buna karşı da tedbirler alınmamış mıdır? Alınmıştır. Erzurum ilimize 1976-1977 teshin yılında 97 bin ton kömür tahsis edilmiş bulunmasına mukabil, bu yıl 201 bin ton kömür tahsis edilmiştir ki, bu bölgenin kömür ihtiyacına verdiğimiz önemin bir işareti ve ifadesidir değerli arkadaşlarım. Kapatılma kararı üzerine ki Eylül ayında alınmıştır - sendika Danıştay'a yürütmeyi durdurma müracaatında bulunmuştur ve size ifade edeyim ki, Danıştay bu müracaatı reddetmiştir. Bu suretle bu kapatma kararının bir lokavt değil, bu tasfiye muamelesi olduğunu kabul buyurmuştur. Bu suretle kararı âdetâ tescil etmiştir Danıştay. Buna mukabil, sendika bu kere Erzurum'daki İş Mahkemesine başvurmuştur. İş Mahkemesi, Türkiye Kömür İşletmelerinin savunmasını istemiştir. İş Mahkemesine, bu kez mümkünse bu işin daha iyi yürütülebileceği Ankara'ya nakli hususunda, Türkiye Kömür İşletmelerinin müracaatı bulunmaktadır. Meselenin hiçbir siyasî yönü yoktur. Mesele sadece bu fiili durumdan ibarettir ve işçi sendikalarının da bu konuda hakikati kabul etmiş bulunmalarından ibarettir. Eğer bu önergeyi veren değerli arkadaşlarım - ki bazıları bu yörenin sayın parlamenterleridirler - mahalline de gitmişlerdir, teşrif eder insafla ifade buyurlarlarsa, bizim bu beyanlarımıza katılacaklar ve maalesef işçiler arasında büyük bir tahrikin bulunduğunu ve esefle ifade edeyim, tehlikeli

şekilde bir silahlanmanın da mevcudiyetini yine bilmektedirler. Buna rağmen eğer bu şekliyle bunun devamında fayda umuyorlarsa, asıl bu ümitte siyasî bazı mülahazalar vardır. Gönül ister ki değerli arkadaşlarını, bu gibi konular, ortada açık bütün elemanlarıyla ve bütün yönleriyle ve deminde arz ettiğim gibi, Maden - İş Sendikası Federasyonu Başkanının bizzat tutumuyla da belirlenmiş bu gibi durum siyasî bir istismar veya birbirimizi itham vesilesi haline getirmektense, hadiseyi tespit ve bu hadiseye birlikte bir hal çaresi aramak lazımdır. Eğer bizden şu bekleniyorsa; efendim, bunu işletmeye devam edin ve oraya diğer işçiler de zorla girsin ve ondan sonra müsademe olsun, insan öldürülsün, kan dökülsün ve sonra da memlekette şu şu olaylar oluyor diye hep beraber üzülelim ve mevcut olaylar zincirine yenilerini ekleyelim diye düşünülüyorsa, bu düşünceye katılmak mümkün değildir ve kimsenin böyle düşündüğünü kabul de etmek istemem değerli arkadaşlarım; mesele, hepimizin meselesidir. Sayın arkadaşlarımdan ve sayın önerge sahiplerinden şunu kesinlikle bilmelerini rica ederim ki, bu meseleye yaklaşımda hiç birimizin memleket ve millet menfaatleri bakımından diğerinden farkı yoktur. Bakanlık, bugün bu önergeyi veren sayın parlamenterlerin mensup olduğu siyasî partiden başka bir siyasî partiye mensup bir kimsenin elindedir diye bu meseleler siyasî görüşte halledilmez, bu meseleler milî görüşle, Millî menfaat açısından ve aynı zamanda orada çalışan bütün insanların da menfaatleri ve hakları da göz önünde bulundurmak suretiyle halledilir. O derece ki, bu işyerinin tasfiyesi dolayısıyla kendilerine yapılan ihbarnamelerle birikmiş bulunan bütün kıdem tazminatlarının da ödeneceği ifade edilmiştir ki, tespit ettiğimiz rakamla bu 46 milyon liralık bir meblağdır, bu da bankaya ve kendilerinin teker teker adına yatırılmak suretiyle kanunun ve kendilerinin toplu sözleşmelerinin öngördüğü bütün haklarına saygı gösterilerek, bu mesele, bir kanama veya yaralamaya meydan verilmeden halledilmeye çalışılacaktır. Yüksek Parlamentonun ve Millet Meclisinin bu konunun çözümlenmesinde bize yardımcı olmalarını bekleriz. Saygılarımı sunarım.”

Hükümet adına Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Kâmuran İnan (Bitlis)’in konuşmasından sonra Millî Selâmet Grubu Adına Şener Battal (Konya) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹¹²

“Sayın Başkan, Muhterem arkadaşlarım; evvela usuli iki hususu Yüksek Başkanlığa ve değerli üyelerin bilgilerine sunmak istiyorum. Birincisi: Verilen önergedeki imzalar, teksirle imzadır; bu gibi muamelatta, teksirle imza usulü doğru değildir. Başkanlığın, bundan böyle ki muamelelerde, 1 inci nüshada orijinal imza, sonra da teksirle imza müracaatına dikkat etmesi hususunu temenni ederim. İkinci husus da, Sayın Bakanın ifade buyurdıkları gibi, Araştırma Önergesinin mevzuu, halen iş mahkemesinde görülen bir meseledir. Mahkemeye intikal etmiş meselelerde, Meclislerde görüşme açılmayacağı ve

¹¹² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 1, B 81 (22 . 12 . 1977),ss. 583-584

üzerinde konuşulamayacağı, Anayasa hükmüdür. Bu hususta değerli Başkanlığın re'sen tutum içinde olması gerekirken, bu hususta da Başkanlığımızın hassasiyetini gönlümüzün istediği ölçüde göremediğimizden dolayı üzüntülerimizi ifade etmek isteriz. Muhterem arkadaşlarım, bir diğer küçük tarizimi de, yine, müsamahalarınıza güvenerek arz etmek istiyorum: Şu Meclis Araştırması istenen husus, bir soru meselesidir; Gensoru meselesidir; bizatihi araştırma önergesini tetkik ettiğinizde, bir araştırma önergesi mevzuu olmaktan ziyade, Hükümetin mesuliyetine ait, Hükümetin icraatına ait bir durumdur. Yani, bu, bir Gensoru gibi ele alınması gerekirken, bir araştırma önergesi gibi ele alınmıştır. «İçtüzük tekniği bakımından, usul bakımından buna mani hüküm var mıdır? Ben böyle anlıyorum, böyle veriyorum» dersiniz, hakikaten, İçtüzüğün maddi yorumu bakımından bu iddianız doğrudur; ama İçtüzüğün maddelerinin, sorunun, Gensorunun, Meclis Araştırmasının ve Meclis Soruşturmasının, Genel Görüşmenin mahiyetlerini ve İçtüzükteki maddeleriyle, Anayasa maddeleriyle, gerekçeleriyle tetkik ettiğimizde, bu mevzuun bir araştırma önergesi gibi mütalaa edilebilme ihtimalini varit görmek mümkün değildir. O halde, nedir? O halde, şudur değerli arkadaşlarım: Meclis Araştırması « bu araştırma önergesini veren arkadaşlarımı tenzih ediyorum ama » Türkiye radyoları, Türkiye televizyonu, Meclis Araştırması önergesi verdiğinizde, Genel Görüşme önergesi verdiğinizde, isminizi söyleyerek, şu mevzuda bir araştırma... Efendim, akıl almaya herkesin ihtiyacı vardır. Siz de lütfedin, lütfedin kürsüden akıl verin; bu manada istifade edecekler çıkabilir. Ben, istifade edeceklerle hitap ediyorum; zatı âlinizin çok akıllı olduğunu biliyorum. Muhterem arkadaşlarım, «Türkiye radyoları, Türkiye televizyonu, bir araştırma önergesi verdiğinizde, bu araştırma önergesini ilan ediyor; böylelikle, ilgili milletvekili, bir kitleye siyasî tercihi istikametindeki gayret ve çalışmasını ilan etmiş oluyor» şeklinde bir kanaatle bazı araştırma önergeleri verilmektedir. Bu önergenin öyle olduğu hususunda bir iddiada bulunmuyorum; ama bu hususu da ifade etmeden geçemeyeceğim. Muhterem arkadaşlarım, bu genel izahtan sonra, özellikle biz Türkiye'de üs barışı tam olsun isteriz, barışı olmayan bir devlet tatbikatı, çalışma barışı olmayan iş hayatı istikrarlı değildir. Onun için, muhterem arkadaşlarım, evvelen, bu kömür işyerinde bir an evvel iş barışının sağlanmasını temenni ediyoruz. Ayrıca, işçiler arasında çeşitli siyasî kanaatlerden dolayı polarizasyonların da ziyadeleştiğini, kavga haline getirilmek istendiğini, bir sendikanın diğer sendika üyesine tahammül etmediği gibi hususlar da, maalesef, duyulan fikirler arasındadır, duyulan hususlardandır. O halde, muhterem arkadaşlarım. Ben mahkemeden yetki alma hususuna değil; yetkili sendika, orada bir diğer sendikanın tek adamı olduğunda, ona tahammül etsin diyorum; dediğim odur. Elbette yetki alacaklar, yetkili sendika toplu sözleşmeye oturacak; ama diğer sendikanın üyesi, orada yaşama hakkına da sahip olmalıdır manasında bir söz söylüyorum; söylediğim bundan ibarettir; bu vesileyle de, çalışma barışının ehemmiyetini tebarüz ettiriyorum. Türkiye'de siyasî polarizasyon, iş barışını da böylesine tehdit eder istikametlere gitmektedir; bundan endişe duyuyoruz. İş barışının temin edilmesi elbette faydalıdır, işçinin hakkı, işçinin alın teri bizim

için son derece mukaddestir. Bu hakkı, kanunların tayin ettiği ölçüler içinde, Devlet en cömertçe işçimize elbette vermelidir. Bu temennilerle, biz bir an evvel grevin sona ermesini ve Aşkale Kömür İşletmesinde iş barışının sağlanmasını ve orada herkesi memnun edecek bir çözüme ulaşılmasını temenni ediyoruz. Saygılar sunarım, teşekkür ederim.”

Millî Selâmet Grubu Adına Şener Battal (Konya)’ın konuşmasından sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grubu Adına Teoman Köprülüler (Ankara) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹¹³

“Teşekkür ederim Sayın Başkan. Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; bundan bir süre önce, gerek kamuoyuna intikal eden, basında tartışılan bir konunun Meclis Araştırması önergesi yoluyla Sayın Parlamentonun huzuruna getirilmesi konusunda Grubumuzun görüşlerini arz edeceğim. Biraz önce burada konu hakkında bilgi veren Sayın Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanını dikkatle izledim; ancak, iki hususta kendisiyle hem fikir olmadığımı derhal arz etmek isterim. Biraz sonra kürsüde sayın parlamenterlere belgeleriyle arz edeceğim ki, partizanlığı kim yapmıştır. Erzurum Aşkale’de; işçiyi, faşist baskılar karşısında direnmeye kim zorlamıştır; bunu AP İlçe Başkanının resmî bir mektubu ile hem de Sayın Bakana gönderdiği, gizli değil, Erzurum’da bir gazetede açıkladığı bir mektubuyla sizlere arz edeceğim. İkinci bir hususta, Sayın Bakanla mutabık değilim: Türk işçisi, Türk emekçisi, yasal hakkını elde ettiği sürece hiçbir yerde kan dökmez; bundan Sayın Bakanın kuşkusu olmasın. Türk işçisi, Türk emekçisi yasal hakkını yasal yollardan aradığı sürece, ona yasal hakkını verecek davranışlarda bulunduğunuz sürece Sayın Bakan, Türk işçisi kan dökmez, Türk işçisi silahlanmaz. O bakımdan da, Sayın Bakanla bu konuda aynı fikirde olmadığımı arz etmek isterim. İster Erzurum’da olsun, ister Kars’ta olsun, ister İzmir’de olsun, Türk yurdunun hiçbir köşesinde Türk emekçisi, hakkını verirsiniz, elini tetiğe götürmez; bundan Sayın Bakanın kuşkusu olmasın. Sayın parlamenterler, Anayasamızın 130 uncu maddesine göre, «Doğal servetler ve kaynaklar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Arama ve işletmenin, Devletin, özel teşebbüsle birleşmesi suretiyle veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılması, kanunun açık hükmüne bağlanmıştır» bu Anayasamızın açık hükmünde. Buna karşın, MC dönemlerinde ne görüyoruz: Doğal kaynaklarımız, iç ve dış sömürü grupları tarafından öylesine çarçur edilmiş ve Türk halkının çıkarları için değil, bu sömürü gruplarının daha da zenginleşmesi uğruna öylesine işletilmiştir ki, işte bugün görüştüğümüz konu bunun en somut örneklerinden biridir. Değerli parlamenterler, TKİ Şark Linyitleri İşletmesi Aşkale Kükürtlü Kömür Ocaklarında biraz evvel Sayın Bakan da açıkladılar 400’ün üzerinde işçi çalışmaktadır. Bunun 387’si Yeraltı ve Yerüstü Devrimci Maden İşçileri Sendikası üyesidirler. Bu Sendika, yasal yoldan oradaki yetkiyi almış bir sendikadır; Sayın Bakan da zannediyorum bunu kabul buyuruyorlar. TKİ Genel

¹¹³ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 1, B 81 (22 . 12 . 1977), ss. 584-586

Müdürlüğü, 27 Eylül 1977 günü bir karar alıyor : «Bu işçilerin çalıştığı Aşkale Kükürtlü Kömür Ocağını kapattım» diyor, hem de «süresiz kapattım» diyor, sayın parlamenterler. 5 Ekim 1977 tarihinde de bu kararını sendikaya tebliğ ediyor. Şimdi, TKİ Genel Müdürlüğünün aldığı bu karardaki gerekçeleri size de arz edeceğim:

1. İstihsalin yapılamaması,
2. Aşırı zarar,
3. İşletmenin teknik yapısının doğurduğu zorlayıcı sebepler.

Bu karardan önceki gelişmeleri sizlere arz edersem, zannediyorum, konuya daha iyi yaklaşım tarzı bulabileceğiz. Aşkale Kükürtlü Kömür Ocağı işyerinde, Yeraltı ve Yerüstü Devrimci Maden İşçileri Sendikası, biraz önce de arz ettim, mahkeme kararıyla yetki almış ve işvereni derhal görüşmelere davet etmiştir. İşverenin görüşmelere katılamaması nedeniyle, Sendika, yasal hakkını kullanarak, 12.1.1977 tarihinde grev kararı almış ve 22 gün sonra grev uygulamasına geçilmiştir. 68 gün süren grev uygulamasından sonra, 19 Mart 1977 günü Resmî Gazetede yayınlanan Bakanlar Kurulu kararıyla, grev, Millî güvenlik gerekçesiyle bir ay süreyle ertelenmiş. Ancak, Sayın Bakanla orada da hem fikir değilim; bize verilen bilgiye göre, Sendika, bunun üzerine, Danıştay Dava Daireleri Genel Kurulu oybirliğiyle, Bakanlar Kurulunun erteleme kararı hakkında yürütmeyi durdurma kararı almıştır. Görülüyor ki, arkadaşlar, emekçiler adım adım, yasal haklarını korumak istemişlerdir. Değerli arkadaşlarım, kömür ocağında çalışan işçiler yasal haklarını kullanıp, grev yapınca, konu, Bakanlar Kurulu kararıyla, Millî güvenliğe aykırı görülüp, erteleniyor ve üretimin devamı isteniyor; TKİ Genel Müdürlüğünün bu ocağı kapatma kararı ise, yasal hak uygulaması şeklinde gösterilmek isteniyor. Bu da yetmiyormuş gibi, MC'nin Erzurum Valisi, emekçilerin davranışı karşısında «vcdansızlık», «vatan hainliği» suçlamalarını yapıyor açıkça. Şimdi, bütün bu gelişmeler, Sayın Bakanın, katıldığımız, katılmadığımız konularda da, onun da belirttiği bu gelişmeler, göz önünde cereyan eden olaylar... Ama, biraz önce de arz ettim size, belgeleyeceğim; kim yapmış bakalım partizanlığı? Değerli arkadaşlarım, Anayasanın 130 uncu maddesi açıkça, doğal kaynakların, halkın yararına, Devletçe işletileceğini söylüyor; ama MC döneminde, Erzurum'un Aşkale AP İlçe Başkanı, Sayın Kamuran İnan'a, bakın nasıl bir açık mektup gönderiyor; zannederim bu mektup Sayın İnan'ın elindedir... Erzurum'da yayınlanan Aziziye Gazetesinin 16 Ağustos günlü sayısı; yazının başlığı şöyle efendim : «Kamuran İnan'a açık mektup.» «Solcu olmayan tüm insanları üzen önemli bir konuyu ıttılınıza arz ederek, yaraya neşter atacak yegâne tabip olan zatîâlinizden, ammeyi alakadar eden her türlü hastalığı doğuran bu hastalığın tedavisini rica etmekteyiz. «Aşkale Kazamızdaki kömür madeni, mübalağasız 9 aydır, kelimenin tam manasıyla işgal altındadır. Ne hazin tecellidir ki, halen de, bu solcu işgalci işçiler madeni çalıştırmamakta ve havadan para almaktadırlar. Efkârı umumiye deki umumi kanaat - sayın parlamenterler buraya dikkatinizi

çekerim Cumhuriyet Halk Partisi iktidar olsaydı, bu maden derhal kapatılırdı; hükümet yok ki icraat yapılabilsin denmekte, iktidarımızla alay etmektedirler. «Çaresi yok değil Sayın Bakanım; Aşkale'ye 20 kilometre mesafede Kavurmaçukuru köyünde maden ocağı vardır; yolu yapıldır, taksiyle gidilir; evvelce özel sektör işletmiş, maddi gücü yetmediği için, bırakmış. Buna zammeden, Aşkale'ye 20–25 kilometre mesafede İspir Kazamızın yolu üzerinde Karahan Köyünün maden ocağı vardır; halen işletilmektedir. Eğer, bu işçiler burada çalışmazsa, oraya sevk edin» diyor. Bunu yazan, AP Erzurum Aşkale İlçe Başkanı Yalçın Birdal. Değerli parlamenterler, eğer Yüce Meclis, araştırma komisyonunun kurulması ve çalışmasına izin verirse, TKİ Genel Müdürlüğünün kapatma kararındaki gerekçelerin ne kadar gerçek dışı olduğu da ortaya çıkacaktır. Bir defa, «Üretim tamamen durdu» dendiği halde, Kaymakamlığın, Sendika yoluyla yaptığı tespitlere göre, üretim devam etmektedir ve oraya giden Türk basınının şerefli mensupları da, işçilerin görev başında olduğunu belgelerle kanıtlamışlardır, Türk basınında çıkmıştır. İkinci hususa gelmek istiyorum: «Zarar devam ettiği için, Aşkale Kömür Ocağı kapatılsın» deniyor. Sayın Bakana soruyorum: TKİ'nin 1976 zararı 5. 100.000.000 liradır ve TKİ'nin 1977 zararının 8 milyar liranın üzerinde olacağı şimdiden saptanmıştır. Sayın parlamenterler, Aşkale Kömür Ocağının 1976 zararı 31 milyon Türk lirasıdır ve 1976 tüm zararı içinde bunun payı % 0.6'dır. Eğer, Türkiye'de, ocaklar zarar ediyor diye kapatacaksak, hangi ocağı çalıştıracaksın Sayın Bakan, hangi ocağı çalıştıracaksın? Eğer, bugün Türkiye'de, Ankara'da, hepimizin göz önünde bir ton linyit 1.500 liraya karaborsada satılıyorsa, gelin, el ele verelim de, TKİ'nin bünyesinde nasıl karaborsaya bu kömür akımı var, hep birlikte izleyelim. Ben, daha önemli bir şeyi arz etmek istiyorum: Eğer, Meclis Araştırma önergesi kabul edilirse, Devletin elindeki bir ocağı solcular işgal etti diye, Sayın Bakanına açık mektup yayınlayan Başkanının, o çevrede kendisinin parsellediği bazı kömür ocakları tespit edilecektir. Böylece, kendi çıkarları uğruna, 387 emekçinin kış ortasında işsiz kalması ve Doğu Bölgesinde hâlâ halkımız tezeklerle ısınırken, biraz evvel arz ettiğim gibi, İstanbul ve Ankara'da kömür karaborsası başını almış giderken, Devlete ait ocağı kapatmak isteyen partizanlarla, MC döneminde hangi yöneticilerin nasıl işbirliği yaptığını da tespit edeceğiz. Sözlerimi burada tamamlarken, kapatma kararının ardından, bir gazeteci arkadaşımızın, olayı yerinde incelemek amacıyla gittiği Erzurum'da, ocakta çalışan emekçilerle yaptığı söyleşiden bir bölümü sunmak istiyorum. Aşkale Ocağının 387 bilinçli işçisinden biri, Kemal Üstün, arkadaşlarının ve kendisinin düşüncelerini şöyle dile getiriyor: «Biz, burada sonuna dek mücadele edeceğiz. Bütün devrimciler, bütün aydınlar, bütün vicdanı temiz, yüreği temiz olanlar her zaman yanımızdadırlar; yaşasın namuslular.» Saygılar sunuyorum.”

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu Adına Teoman Köprölüler (Ankara)'ın konuşmasından sonra önerge sahibi olarak Çetin Bozkurt (Erzurum) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹¹⁴

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım; Erzurum’un Aşkale İlçesinde yürütülen durum, Sayın Köprölülerin de arz ettikleri gibi, partizanlıktan başka bir şey değildir; oradaki Yeraltı Maden-İş Sendikasının yasal yollardan yetkiyi almasına kızan, üzülen faşist sağcı düşüncelerin hâkim olmasıdır.

Biliyorsunuz, burada beş aya yakın bir sürece grev sürmüş ve bu grev ikinci çeşitli hareketler yapılmıştır. Sağcı bir partinin komandoları zaman zaman baskın yapmışlardır. Fakat, emeğini ve alın terini değerlendirmeyi bilen işçilerimiz buna göğüs gererek grevi sürdürmüşler ve sonunda da anlaşma gereği işbaşı yapmış olmalarına rağmen, beş aydan beri tek kuruş alamamışlardır. Sebebi, sadece düşünce farklılığıdır, başka hiçbir sebep yoktur. Ya Sayın Bakana yanlış iletilmiştir yahut gidenler yanlış bir anlama ile dönmüşlerdir; çünkü TKİ, «zarar ediyoruz, kapatıyoruz» diyor; Sayın Bakan, «Emniyet ve asayişin temin edemediğimiz için kapatıyoruz» diyor. Demek ki, şu anda Türkiye’de Devlet yoktur. Bir ferdin can ve mal güvenliğini teminat altına alması gereken Devlet, bunu temin edemediğine göre, demek ki, devlet olamamaktadır. Devlet olmuş olsa, bir bakan Millet Meclisinin kürsüsünden, «Ben orada çalışan işçilerimin can güvenliğini temin edemediğim için ocağı kapattım» deme cesaretini milletin kürsüsünden gösteremez. Onun için, devlet yoktur. Muhterem milletvekili arkadaşlarım sayın Bakan Erzurum’a kaç bin ton kömür götürdüğü iddiasında bulundu. Bugün, Erzurum’da oturan halkın % 70’i kömür alamamıştır. Kömür günü olarak, Kömür Tevzi Müessesesi Haziran ayını vermektedir. Erzurum’da şu anda ısı sıfırın altında 30 ve 40 civarındadır. Buna rağmen, kömür tahsis etmiş ise, kiminle hangi nakliye ile gönderecektir? Lütfen onu da açıklasınlar. Meclis Araştırması talebimizin hukukî ve faydalı olacağı kanaatindeyim. Hepinize saygılar sunarım.”

Yapılan konuşmalardan sonra önerge oylamaya sunulmuş ve oylama sonucunda Meclis Araştırma Önergesi kabul edilmiş ve Meclis Araştırma Komisyonu kurulmasına karar verilmiştir.

3.1.4. Fındık Konusunda Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge

Ordu Milletvekili Memduh Ekşi ve 10 arkadaşının, fındık konusunda Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğü’nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesi 22.12.1977 tarihinde 81. birleşimde ele alınmış ve aşağıdaki önerge verilmiştir.¹¹⁵

¹¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 1, B. 81 (22 . 12 . 1977), ss.586-588

¹¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 1, B. 81 (22 . 12 . 1977), ss.572-

“Fındık ürünü, Doğu Karadeniz yöresinde yaşayan insanların büyük bir bölümünün tek geçim kaynağıdır. Bu yörenin doğal koşulları, fındık dışında kalan tarım ürünlerinin yetiştirilmesine elverişli değildir, özellikle Ordu ve Giresun illerimizin kıyı kesimindeki sarp yamaçlarda sadece bu ürün yetiştirilmektedir. Hal böyle iken, fındık yurdumuzun birçok kesimlerinde yetiştirilmekte ve gün geçtikçe yaygınlaşmaktadır. Bu durum hem kalitenin düşmesine, hem de ülke ekonomi ve gereksinmelerine daha yararlı ürünlerin yerini fındığın almasına neden olmaktadır. Dünyada, memleketimizin dışında İtalya, İspanya, B. Amerika ve bir ölçüde Yunanistan'da da fındık üretilmekte, bu ülkeler adı geçen konuda bize rekabet etmektedir. Fındığın yıllık tüketim tutan aşağı yukarı belli olduğuna göre yetiştirilen fındığın miktar ve kalitesinin, devlet denetiminin dışında bırakılmasının doğru olmadığı açıktır. Böyle olunca adı geçen ürünün yetiştirilebileceği kesimlerin saptanmasında yarar vardır. Fındık, devletin taban fiyatı saptadığı ürünlerden birisidir. Her yıl taban fiyattan iktidarın bu sahadaki değişik politikalarına göre rast gele saptanmakta, bunun sonucu olarak da, çoğu kez üretici ezilmektedir. Fiyatların saptanmasında; ilgili yerel kuruluşların görüşü alınarak, maliyet sağlığı hesap edilmeli, rekolte sıhhatli belirlenmeli, yıllık hayat pahalılığı dikkate alınmalı ve üreticinin insanca yaşamasına olanak sağlayacak biçimde taban fiyatı saptanmalıdır. Fındık üreticisi devlet haklarından ve özellikle kredi kurumlarının imkânlarından çok az yararlandırılmakta, bu kurumlar daha çok fakir köylüyü ezen varlıkların yararına yönelik çalışma yapmaktadırlar. Bunun üzerine, Karadeniz'de, toprak değer bareminin düşüklüğü ve arazi kadastrounun yapılmayışı da eklenince, üretici ezilmekte ve köylü her yıl biraz daha fakirleşmektedir. Bu nedenle köylüye yeterince, düşük faizli kredi sağlanmalı, kadastro zaman yitirilmeden yapılmalı ve toprak değer baremi yükseltilmelidir. Fındık taban fiyatlarının açıklanması zamanı da önem taşıyan konulardan biridir. Taban fiyatlarının geç açıklanması, fakir üreticinin, yukarıda saydığımız nedenlerle varlıklarının eline düşmesi sonucunu doğurmakta; üretici çoğu kez yüksek faizle borçlanmakta, ayrıca ürününü dalında düşük bedelle tüccara satmak zorunda kalmaktadır. Açıklamaya çalıştığımız nedenlerle birlikte, araştırma sırasında da karşılaşılabilecek konularda Yüce Meclisin bilgi sahibi olabilmesini sağlamak ve fındık konusunda adaletli bir yöntem saptamak amacıyla, Anayasanın 88 inci maddesi uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasını saygı ile arz ederiz.”

Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önerenin okunmasından sonra araştırma önergesi hakkında konuşmalara geçilmiş ve Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Mustafa Kemal Çilesiz (Giresun) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹¹⁶

¹¹⁶ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 1, B. 81 (22 . 12 . 1977), ss. 573-574

“Sayın arkadaşlar, Memduh Ekşi ve arkadaşları tarafından verilen Meclis Araştırma Önergesi günceliğini muhafaza etmektedir. Önergede iki konuya ağırlık verilmiştir. Birinci konu; fındık dikim sahalarının saptanması, ikinci konu; Hükümetin fındık fiyat politikası hakkındadır. Fındık, özellikle Doğu Karadeniz Bölgesinin ekolojisi ve arızalı arazisi üzerinde, yerine aynı verimlilikte başka bir ürün ammesi mümkün olmayan tek bir üründür. % 85’ten fazlası arızalı ve çok yağışlı olan bölge, erozyona son derece müsaittir. Fındık ağaçları aynı zamanda erozyonu önleyen tek bir araçtır. Türkiye’de fındık yetiştiren alanlar üç bölgeye ayrılmaktadır. Bunlardan, birinci standart bölge; Artvin, Rize, Trabzon, Giresun ve Ordu’dur. İkinci standart bölge; Samsun, Sinop, Kastamonu, Bolu, Sakarya, Kocaeli’dir. Üçüncü standart bölge; bu bölgelerin dışında kalan illerdir. Meselâ Kütahya ve Bitlis gibi. Genel fındık plântasyon sahası 271 bin hektardır. Dünyada fındık tüketimi 75 bin ton iç fındıktır. Dünya pazarlarına, ortalamalara göre senede ihracatımız 45 bin tondur. Dükkân alanları son yıllarda anormal bir şekilde genişletilmektedir. Fındık dikim alanlarının standart bölge dışındaki araziye yayılması, üretimi ve verimi devamlı şekilde artırmakta, fakat kaliteyi düşürmekte, dünya üretim ve tüketim dengesini aleyhimize bozmaktadır. Senede bir iki defa ürün alınan yerlerde fındık dikildiği takdirde, memleketin ihtiyacı olan diğer ürünlerin yetişmesine engel olmakta, bu da tarımsal ekonomimizi olumsuz şekilde etkilemektedir. Bu durum, dünyaca nefaseti ve lezzeti bakımından meşhur olan fındığımızın kalitesini de tamamen bozmuştur. Bu hal, Anayasanın 37 nci maddesine de aykırıdır. Hele, orman aleyhine yapılan, fındık dikim alanlarının genişletilmesinden meydana gelen orman tahribatı ise tahminlerin çok üstünde ülkeye büyük zararlar vermektedir. Son 25 yılda memleketimizde fındık dikim alanları % 100 artmıştır. Bu ürkütücü duruma göre Giresun Ordu Trabzon gibi bölgelerdeki üretici fakir halk gereği gibi desteklenememekte, korunamamakta ve fakirliğe mahkûm edilmektedir. Tütün, çay, pirinç ve şeker pancarında olduğu gibi, fındık yetiştirme bölgelerinin de sınırlanmasının kaçınılmaz olduğu kanısındayız. Bu amaçla bir kanun teklifi vermiştik, bu kanun teklifinin bütün gruplar tarafından itibar göreceğine inanıyoruz. Değerli arkadaşlarım, fiyat politikasına gelince: Fındık, tek başına bütün ihracat gelirimizin 1/6’sı kadarını karşılayan ve yılda 130 milyon dolardan fazla döviz sağlayan önemli bir ihraç ürünüdür. Ülkemizde 4 milyon yurttaşın geçimini sağlayan ve başta gelen tarımsal ihraç ürünlerimizden birisi olan fındık, ekonomimizi geniş çapta ve müspet şekilde etkilemektedir. Ticaret Bakanlığı, İhracatı Geliştirme Merkezi vasıtasıyla her yıl ürün maliyeti hakkında araştırma yapmaktadır. Ayrıca, Ziraat Odaları ve FİS-KO Birlik uzmanları aracılığıyla da ürünün maliyeti saptanmakta ve Bakanlığa bildirilmektedir. 1977 yılında yapılan bilimsel hesaplara göre, 50 randımanlı 1 kilo kabuklu fındığın Maliyeti 16,5 lira olarak saptanmıştır ve hazırlanan rapor Ticaret Bakanlığına sunulmuş olduğu halde, Hükümet bu rapora kulak asmamış, fındığın taban fiyatını 16,50 lira olarak ilan etmiştir. Bu

hesaba göre, üreticiye ancak 35 kuruş kâr tanınmıştır. 16,50 lira olarak ilan edilen taban fiyatı, alivire satış oyunları yapan ihracatçı tüccarlara ve tefecilere, yoksul üretici köylünün sırtından ve Devlet Hazinesinden fahiş kârlar sağlamıştır. Hükümetin tüccar menfaatine dönük bu ekonomik politikası ve basiretsiz tutumu 4 milyon fındık üreticisini perişan duruma sokmuştur. Bugün, ekonomik koşulların günden güne ezici bir ağırlıkla fakir halkın omzuna çöktüğü gerçeğini inkâr etmeye imkân var mıdır? Bu çöküntünün zararları yoksul üreticilere dokunmakta, sömürücülerin ve vurguncuların işine gelmektedir. Bakanlıklar arası Ekonomik Kurulca ilan edilen taban fiyatının tespitinde ölçü olarak kullanılan ekonomik ve sosyal hesaplar nelerdir? Bu yıl, 187 dolar FOB fiyatla piyasa açılmış ve destekleme fiyatları kiloda 16,50 lira olarak saptanmıştır. Demek ki, dış fiyatlar % 25 daha müsaitken, üreticiye ödenen fiyat ancak % 14 artırılmıştır. Maliyetlerdeki anormal artışlar da dikkate alınırsa, üreticiye karşı, 1 inci MC'ye göre 2 nci MC'nin çok daha acımasız ceza verdiği anlaşılır. Bu davranışın, IMF, yani Uluslararası Para Fonu emriyle mi, yoksa kendi ekonomik anlayışlarının sonucu olarak mı ortaya çıktığı araştırmaya değer, öte yandan ihracatın artırılması için devalüasyon yapılmış, Türk lirasının değeri % 10'dan fazla düşürülmüştür. En önemli ihraç ürünlerinden birini yetiştirdikleri halde üreticiler için bu olanaklar kullanılmamış, fon ihdas edilerek, bir çeşit ceza şeklinde devalüasyon nedeni ile üreticiye gidecek paylar, ne için kullanıldığı bilinmeyen bu fonda toplanmaya başlamıştır. Oysa Hükümet aynı oranda destekleme fiyatlarını da artırabilirdi. Şimdi FİS-KO Birlik de dahil, ihracatta fona para yatırılmakta, üreticiye fark ödenmemektedir. Bir misal verilirse, kilosu 187 dolar FOB fiyatla - yani 1.87 - ihraç olunan fındık 35.99 kuruşa satılmıştır. Hükümet bundan haksız olarak 2 lira fona para kesmektedir; yani üreticiye ödenecek para bu kadar azaltılmaktadır. Hükümetçe fonda haksız toplanan bu paralar çarçur edilmeden ve hiçbir israfı ve harcamaya konu olmadan belli tarihlerde üreticiye fark olarak derhal verileceği kamuoyuna yansıtılmalıdır. Her türlü politik çıkarların üstünde, tamamen memleketçi ve vatansever bir anlayışla verilen Meclis Araştırması önergesine olumlu oy vermenizi istirham eder, Grubum adına saygılarımı sunarım.”

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Mustafa Kemal Çilesiz (Giresun)'in konuşmasından sonra söz alan Adalet Parti Grubu adına Halil Başol (Tekirdağ) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹¹⁷

“Fındık ürünü, Türkiye'nin gerçekten biraz evvel konuşan arkadaşımızın da beyan ettiği gibi çok önemli ürünlerinden bir tanesidir ve Türkiye'de en çok problemleri üzerinde toplamış bir üründür, öteden beri fındık ürünü, dış piyasalarda taban fiyatlarının da altında fiyat yapmakta ve biz fiyatı yükseltmek için gayret sarf etmekte idik. Bu gayretlerimiz şu sonucu doğurdu: Biraz evvel

¹¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 1, B. 81 (22 . 12 . 1977), ss. 574-578

Sayın Çilesiz'in beyan ettiği gibi, üretim sahalarının çok fazla gelişmesi neticesinde ve bizim yüksek fiyat takibimizin de tesiri ile, Avrupa'daki fındık ürününün % 80'ni Avrupa tüketiyor - bizim empoze ettiğimiz fiyatlarımız hâkim olmakla beraber, satış miktarları günden güne düşmüş ve üretilen fındığın büyük bir kısmı çürümek ve % 80 değer kaybetmek durumunda kalmıştır. 1965'ten bu yana ilk büyük rekolteler meydana geldiği sıralardaki 200 bin tonun üzerindedir bu rekolteler - her sene en az 10 bin ton veyahut 15 bin ton civarında fındığı çürütmek zorunda kalmışsınız. Geri kalanını yüksek fiyatla satmışsınız, ama çürüttüklerimizi de hesaba katarsak yüksek fiyat Türkiye'nin lehine işlememiştir. Dışarıda fındık fiyatlarını tespit eden faktörler, eğer arz ve talep dengesini dikkate almazsak bu faktörlerin başında Türkiye gelir diyebiliriz. Çünkü fındık üretiminin % 70'ine Türkiye hâkimdir. Öyleyse Türkiye dünyaya fiyat empoze edebilir, fakat bir tekerci nasıl ürettiği malın fiyatını kendisi dahi tespit etse belli bir kârlılık düzeyinden yukarıya çıkamazsa, Türkiye de belli bir noktadan yukarıya fiyatı çıkarmamak zorundaydı. Bu zorunluluk 1970'lerden sonra iyi anlaşılacak suretiyle dış fiyatlarda istikrarlı bir iç fındık pazarlama politikası oluşturuldu; günden güne çürüyen fındığımız azaldı ve Avrupa'nın tüketim hacmi arttı Tüketim hacmini etkileyen konuların başında daha çok çeşitli kuruyemişlerin üretimi ile kakao üretimi, kakao fiyatları ve fındığın rakibi olan diğer kuruyemişlerin fiyatları etki etmektedir. Eğer kakao üretimi çok fazla olmuş ve kakao fiyatı düşmüş ise kakao imalatı ve onun ana maddesi olan çikolata fabrikaları daha az fındık kullanmak ve daha çok kakao kullanmak durumunda kalıyorlar. Bu suretle daha evvel 50 bin ton iç fındığı Türkiye'den satın alan Avrupa bunu 30 bin, 40 bin tona düşürüyor. Bunun ötesinde badem gibi, çeşunat (chestnut) gibi, pinat (peanut) gibi çeşitli yerlerde yetişen kuruyemişler de yine fındığın fiyatını etkileyen rakip ürünler oluyor. Bütün bu meseleleri orta yerden kaldırarak fındık ürünümüz altın gibi bir üründür, biz kaça istersek ona satabiliriz. Fiyat empoze edecek derecede de üretime hâkimiz dediğimiz zaman, fındığımızın bir kısmını çürütmek zorundayız. Bugün 18 dolara satılıyor; 200 dolara da, 250 dolara da satılır ama, çürütmek hususunda ne kadar miktar malı gözden çıkardığımıza bağlıdır bu. Nitekim, somut bir sayı olarak 1974 yılında fındık fiyatları 14 liraya, 14,50 liraya çıkarıldığı zaman -yahut 13,50 liradır - 200 dolar gibi bir fiyatla satış yapmaya karar verdik ve 250 bin tonluk kabuklu rekolteyi satamadık. 1975 yılının Nisan ayında ben Ticaret Bakanı olarak görevi aldığım zaman, fındığın 120 bin ton kısmı, yani yarısı satılmamıştı ve o sene satış tutarı 79 bin tonda kaldı. Ondan bir evvelki sene 140-160 dolar civarında fiyatla fındığı sattığımız sene, iç fındık satışı 122 bin tona ulaşmıştır. Bir sene sonra fiyatları 160 dolardan, 200 dolara çekmemizin sonucunda, satış tutarımız 79 bin tona indi. Demek ki geriye kalan kısmım çürümeye terk edersek, 200 dolara satacağız; daha fazla kısmını çürümeye terk edersek daha yüksek fiyata satacağız. Bu noktada sayın Çilesiz arkadaşımın beyanları ile mutabık değilim. Şimdi, bu sene yapılan tatbikata göre, dış fiyatlar

yüksek. Kaldı ki, 1975 yılında 350 bin ton rekolte, 1976 yılında 255 bin ton rekolte geldi ve 1975–1976 ürünü sonuna kadar satıldı. Satışının sebebi şu idi: Biz taban fiyatını tespit ederken, fiyatın içerisinde iki unsur mütalaa ettik. Bunlardan bir tanesi; bölgenin sosyal unsuru ikincisi de ekonomik değer. Biz sosyal unsuru da dikkate alarak fiyat verdik, ama dış piyasa fiyatlarını findığın fiyatlarının altında tuttuk. Bu bize iki senede satamadığımız kadar fındık satma imkânı tanıdı. Çürütmektense tüketime götürmek çok daha kârlıdır, aynı fiyatla satmış olsanız bile. Sebebi şudur: Tüketiciyi alıştırdığımız zaman tüketici süratle bu alışkanlıktan kurtulamaz. Son zamanlarda fındık satışı tenkit kabul etmeyecek şekilde gelişmiştir. Dünya fındık tüketimi gelişmiştir. 5 bin ton fındık tüketen Rusya'da bugün 20 bin ton fındık tüketiliyor, iç fındıktan bahsediyorum. Bunun iki katı kabuklu fındık demektir. Avrupa'nın 1970'lerde bütün dünyadan ithal ettiği - İtalya'dan, İspanya'dan ve Türkiye'den ithal ettiği - fındık miktarı 95 ton iken, sadece Türkiye'den 1973'te 122 bin ton mal alabilmiştir bu politika sayesinde. Bu politikayı eleştiren arkadaşlarıma hak vermek mümkün değildir. Diğer taraftan - fon meselesine gelince - fındık taban fiyatlarının Ordu, Giresun ve Trabzon kesiminde yaşayan insanların sosyal durumu göz önüne alınarak tespit edilmesi halinde, bu fiyatlardan yararlanacak kimse Samsunludur, Akçakocalıdır. Çünkü onlar taban arazide 200 kilodan fazla fındık elde ediyorlar; ama meyilli arazide Ordu çiftçisi dönüm başına 60 kilonun üzerine çıkamıyor verimde. Şimdi bu noktada fındık taban fiyatlarının yükselmesi, findığın meyilli araziden taban araziye doğru dikim sahalarının genişlemesi sonucunu doğuruyor. Bu fevkalade vahim bir duruma geliştirdi. Karadeniz'den Samsun'a doğru ilerlerseniz, Bafra ovasına kadar hatta Bursa yakınlarına kadar, fındık dikimi bir afet haline gelmiştir. 14,5 lira kilosu, asgari 200 kilo verim alıyorsunuz ve 2.800-3.000 lira gelir elde ediyorsunuz. Masrafı fevkalade az. Karadeniz'in dik yamaçlarında, köylü kendisini taşla bağlayarak fındık bahçesini kazıyor veyahut gübreliyor, ama tabanda olan kimse traktörle orasını sürüyor, rahatlıkla traktör arabasıyla getirip gübresini atıyor, öteki sırtında gübreyi çıkarıyor. Taş üstüne çıkardıktan sonra yine bir ipe bağlayarak gübreyi bahçesinin dibine indiriyor. Onun hem üretim masrafları fazla, hem de dekar başına üretimi az. Verdiğiniz yüksek fiyat o fukara vatandaşa gitmiyor. Verdiğiniz yüksek fiyat, taban arazilerini bu fiyat durumundan istifade ederek fındık dikimine tahsis etmiş olan vatandaşa gidiyor. O vatandaş Devlet himayesine muhtaç değil. Devlet himayesine muhtaç olan, taşların arasında fındık bahçesi yapan vatandaş. Orasını fındık bahçesi yapmadığı takdirde, o taşların arasındaki toprağın da Karadeniz'e inmesi mukadder. Öyleyse, yüksek fiyat politikasıyla esas muhtaç fındık üreticisini desteklemek belki bir edebiyat olarak mümkün olabilir, ama, gerçekte mümkün olamaz. Gerçekte fındık müstahsilini desteklemenin tek yolu, fındık sahalarında belli kıstaslar getirerek bir tahdit yoluna gitmek lazımdır. 1970 yılından beri bu konunun hazırlıklarını yapan bir arkadaşınızım. Ama, fevkalade zor bir konudur tahdit konusu. Bir

kimseye «Siz buraya fındık ekmeyeceksiniz» derse Devlet, «Ne ekeyim?» diye soracaktır vatandaş. Fındığın alternatif bitkisini tespit etmek Devletin borcudur. Eğer o taban arazide alternatif bitki fındık kadar gelir getirmiyorsa, aradaki farkı da Devletin ödemesi yine Devletin borcudur. Bu yapılabilir; fındık ekmeyen vatandaşa çeşitli yollarla teşvik unsurları getirebilir, şu maddeyi, şu maddeyi dikerseniz size şu şekilde kredi kolaylığı getiririz, bu şekilde finansman kolaylığı getiririz, şu şekilde ilaç kolaylığı getiririz, şu şekilde fiyat kolaylığı getiririz, gibi tedbirler getirilebilir. Fakat, Karadeniz'i bir baştan bir başa dolaşın fındık sahaları içerisinde taban araziler günden güne gelişmektedir. Son iki senedir taban arazilerde fındık üretimi noksanlığı vardır. Bu sanıyorum, taban arazilere fındık dikimini bir ölçüde yavaşlatmıştır, ama önümüzdeki seneye 250 kilo civarında fındık aldığı zaman taban arazideki vatandaş, dikim yine de eskisi gibi süratlenecektir, bundan hiç kimsenin kuşkuğu olmasın. Bu sebeple, gayet kısa bir kanun teklifi ile arkadaşlarımızın verdiği kanun teklifi kısadır fındık dikim sahalarını tahdit etmek tahdit ve kontrolünü belli bir kuruluşa vermek ve kontrolle ve tahdidin diğer hükümleriyle ilgili hususları, çıkarılacak tüzüklerle veyahut yönetmeliklerle geliştirmek, kanaatimce çok uygun ve zarurî bir harekettir, kaçınılmazdır. Yarın kakao üretimi süratle arttığı takdirde, kakao fiyatlarının nasıl baş döndürücü fiyatla düşeceğini hiç kimse tahmin edemez. Zaten dünyada belli maddeler var; buğdayı alırsınız, bir sene buğdayın tonu 200 dolar, ertesini seneye kalmadan 150 dolara düşer, daha ertesini seneye 100 dolar. Kakao fiyatı da böyledir, fındık fiyatı da böyledir. Siz yüksek fiyatta direnirseniz, alır bir çikolatanın içerisinde on tane fındık koyacaksa sekize indirir, sekiz koyacaksa beşe indirir, beş tane koyacaksa üçe indirir, işte gitti. Geriye kalan fındığın kilosu 2,5 liradır. 2,5 liraya alır yağ yaparsanız piyasada kurtarır, geriye kalan $(14,5 - 2,5 = 12,00)$ liralık fark, çürüten fındıkta hazineye zarar demektir. Hazineye zarar olarak giren bir milyar iki milyar lira, eğer biraz evvel tasvir ettiğim fukara kimsenin cebine girse, eminim ki arkadaşlarımızın hepsi «Allah razı olsun» diyecektir. Devletten verelim, bu kadar risk altına giren, bu kadar güçlüklerle üretim yapan vatandaşımıza verelim; ama verdiğimiz iki milyar liranın çoğu, taban arazide üretim yapan, rahat üretim yapan, devlet desteğine sureti katiye de muhtaç olmayan varlıklı arkadaşlarımızın cebine girmektedir. Binaenaleyh, bu düşüncelerin karşısında gerçekten fındık taban fiyatlarının eleştirisini yapalım. Ben Ordulu, Giresunlu arkadaşlarımızı kınayamam, kendi bölgesinin ürünleridir, 20 lira da verse hükümet, az diyeceklerdir. Ama millet olarak, Parlamento olarak iyi bilmeliyiz ki, fındığın problemi, yüksek veya düşük fiyat taban politikası değildir, pazarlama politikası ile beraber fındık sahalarının tahdidi meselesini mutlaka bu politika içerisinde almalıdır. Bu politika, içerisinde, hem iyi bir pazarlamayı hem de iyi bir tahdidi aldığı zaman; Sayın Çilesiz arkadaşım biraz evvel «Orman sahalarının tahribi» diyordu, ben orman sahalarının tahribine de razıyım; çünkü vatandaş ormanda 150 senede gelir getirecek bir ağacın yerine, her sene gelir getirecek fındığı

ekiyor, o da ağaç, o da orman. Ben ondan çok yakınmıyorum, o da erozyonu önleyici bir tedbir, ama hem orman sahalarınız tahrip oluyor, hem de alternatif olarak çok daha fazla fayda temin edeceğiniz araziler fındık dikimine tahsis oluyor. Nihai marjinal faydası; fındık ürününün çürüyen kısmını alırsak 2,5 liradır; yani dönüm başına 500 liralık yağlı çürük fındık üretiyor. Nihai ekim sahaları, nihai dikim sahaları, satamadığınız fındığı ürettiğiniz sahalar. O sahalarla en azından bugün vatandaş bin liralık kıvırcık salata ekse, oradan iki bin liralık üretim sağlar ve bu iki bin lira da doğrudan doğruya genel ekonomiye bir girdidir. Hâlbuki şimdi 600 liralık fındık getiriyor, gerçi 2.600 liralık bedel ödüyoruz, ama onun gerçek ekonomiye faydası çürüyen fındıkta dönüm başına 600 lira oluyor. Değerli arkadaşlarım, bir konuya daha temas edip sözlerimi bitirmek istiyorum. Öteden beri taban fiyatlarının konuşulması şurasında maliyet, zirai maliyetten bahsederiz, «Şu hükümete bakınız, maliyet fiyatının bite altında fiyat verdi» diye hükümeti tenkit ederiz. Fevkalade yanlış bir yoldur. Sınai maliyet gibi, zirai maliyette elinizde sabit veriler yoktur. Ne düşüneceksiniz? Şu kadar gübre atarsam, şu kadar kazma yaparsam, şu kadar şu masrafları yaparsam, Allah da dönüm başına şu kadar verirse, maliyet budur denir. Zirai maliyetin hesap şekli budur. Masrafları arka arkaya koyuyorsunuz, bundan sonra üretim tahmininde bulunuyorsunuz; bu üretim tahminine göre masrafları üretimin üzerine bölüyorsunuz, kilo başına maliyet çıkarıyorsunuz. Zirai maliyet böyle yapılır. Bir sınaî maliyette % 3-52 bile şaşma yapmayabilirsiniz; ama zirai maliyette şıfası gelir yüzde yüz şaşma yapabilirsiniz. Bir vatandaş, fevkalade kötü hava şartlarından dolayı, bizim yahut ilgili kuruluşların tahmin ettiği dönüm başına verimin yansını elde ediyorsa, o adamın Maliyeti iki misli artmış demektir. Öyle zamanlar vardır ki, tarım ürünü üreten vatandaşlarımızın Maliyetleri sadece devlet tarafından verilen fiyatların değil, o fiyatların kat kat üstüne çıkmıştır. Bir kısmına dolu afeti gelmiştir, bir kısmına kuraklık afeti gelmiştir, biz (A) miktar üretim üzerine maliyet hesabı yapmışızdır. Hatta bu fındık bahçelerinin bir kısmı da bazı seneler hiç mal vermez. Şubat ayında soğuk oldu denir, karanfiller dondu denir. Karadenizli arkadaşlarım bunu gayet iyi bilir o sene bahçeden 1 ton alacağınız yerde 1 çuval fındık alırsınız. 1 çuval fındık alan vatandaşın maliyeti nedir; 1 kilo fındıkta 100 liradır, 200 liradır. Maliyeti dikkate alacaksa, 200 liraya ürettiğimiz fındığa devlet 210 lira veriyor mu? Veriyor, yine 14 lira. Binaenaleyh, 8-10 liraya üretse o zamanlar kilo başına fındık fiyatı 8,5 lira iyidir, diyebilir miyiz? Hayır diyemeyiz. Binaenaleyh, tarım ürünlerinde maliyet hesapları taban fiyatının tespitinde bir faktördür; ama 12 nci sırada gelen bir faktördür, birinci sırada gelen bir faktör değildir. Onun içerisinde çok çeşitli faktörler vardır. Bir defa bölgenin özelliği faktörü vardır, orada yaşayan insanların toprak dağılımı konusundaki durumu faktörü vardır; sosyal faktör vardır. Bütün bunların ötesinde, o maddenin dünya fiyatları üzerindeki, dünya piyasası üzerindeki fiyat faktörü vardır; bunların hepsini dikkate almaya

mecburdur bunu tespit edecek hükümet; kim gelse, benim kanadımın hükümeti gelse yine mecburdur, bir başka kanadın hükümeti gelse yine mecburdur. Gerçekleri, Millet Meclisi Kürsüsünün üzerine, bölge milletvekilleri hariç, diğer milletvekillerinin bari bütün açıklığıyla sermelerini rica ediyorum. Mutlaka üreticiye daha fazla fiyat vermeyi muhalefet sıralarında oturan arkadaşlarımız da gönülden arzu ederler, iktidar sıralarında oturan arkadaşlarımız da gönülden arzu ederler; ama genel ekonomi içerisinde belli dengeleri aşarak bir atılım yaptığınız zaman, istikbalde bir sürü dengesizliklerin, bir sürü ekonomik dengesizliklerin temelini atmış olursunuz. Bu sebeple, taban fiyatının düşük olduğu hususundaki Sayın Çilesiz'in beyanlarına katılmıyorum; taban fiyatı yerindedir. Taban fiyatının daha fazla yükseltilmesini değil, Karadeniz'in standart bölgelerinin, milletvekili arkadaşlarımdan istirhamım, gece gündüz uyumadan fındık sahalarının tahdidi için gayret sarf etmeleridir; benim ricam bu. Ben, kendilerine yardımcı olurum. Benim bölgem, fındık bölgesi değildir. Fındık bölgesinden olmayan bütün arkadaşlarımdan fındığın, fındık sahalarının tahdidi için Giresunlu, Trabzonlu (Samsunlu arkadaşlarıma diyemiyorum, çünkü Samsun'un taban arazisinde çok ekim sahası var), Ordulu arkadaşlarıma yardımcı olmalarını ve Türkiye' de fındık problemini kökünden halledecek birkaç maddelik bir kanunun Millet Meclisinden çıkarılmasına gayret göstermelerini özellikle istirham edeceğim. Değerli arkadaşlarım, zamanım bitti. Sözlerimi şöyle bağlamak istiyorum: Fındığın pazarlaması konusunda muhalefet sıralarında oturan arkadaşlarımdan, «MC Hükümetleri» diye alay ederek beyanda bulundukları Hükümetler, fındık sahasına çok değerli hizmetler yapmışlardır. Şimdi Karadeniz'de 250 milyon liranın üzerinde bir yatırım şiddetle yükselmektedir. Bu yatırım sayesinde Türk fındığı kenevir çuvallarının içerisinde çıkacak, istenerek ihraç edilme imkânı sağlanacak. Bu yatırım sayesinde Türkiye'nin fındık ekimi ile meşgul olmayan birçok kimseleri, fındığın dâhilde daha fazla tüketilmesi sebebiyle, Karadenizli vatandaşın ürününe yardımcı olacaktır. Hepinizi saygı ve sevgiyle selamlarım.”

Adalet Partisi Grubu adına Halil Başol (Tekirdağ)'ın konuşmasından sonra Millî Selâmet Partisi Grubu adına Lütfi Göktaş (Trabzon) söz almış ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹¹⁸

“Muhterem Başkan, Muhterem Milletvekilleri; Memduh Ekşi ve arkadaşları tarafından fındık hakkında verilen Meclis Araştırma önergesine, genel olarak, Millî Selâmet Partisi Grubu olarak katılıyoruz ve faydalı görüyoruz. Gerçekten, fındık mahsulü, Doğu Karadeniz Bölgesinin en önemli geçim kaynağıdır ve Doğu Karadeniz -özellikle Ordu, Giresun ve Trabzon'un büyük bir kesimi- bu mahsulle geçim kaynağını devam ettirmektedir. Bu bölgelerde şayet fındıktan başka bir mahsul tatbik edilmek istenirse, fındık mahsulünün yerini alacak bir mahsul yoktur. Hal böyleyken, son yıllarda,

¹¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 1, B. 81 (22 . 12 . 1977), ss. 574-578

bilhassa arkadaşlarımın da belirttiği gibi, Türkiye'mizin birçok yerlerinde çok verimli mahsul yetiştiği halde, birçok sahalarda fındık ekimine gidilmektedir ve bu şekilde hem fındığımızın kalitesi düşmektedir, en önemli ihraç maddemiz olan fındığın kalitesi düşmekte ve dünya piyasalarında İspanya, İtalya gibi fındık yetiştiren ülkelerle bir nevi rekabet edemez hale gelmekteyiz. Bu yönüyle gerçekten fındık ekim sahalarının ve Türkiye'mizde son yıllarda yeni ekim yapılan sahalarda şunu görüyoruz: Başka mahsuller daha verimli bir şekilde gelişebilir ve hatta öyle ki, iki mahsulün gelişebileceği sahalarda fındık ekimine gidilmektedir. Bu, arkadaşlarımın da belirttiği gibi, çok mahzurlu bir konudur. Hükümetimiz bu politikasını fındık, Devletin taban fiyatıyla tespit edilmelidir.”

“Araştırma, önerenin bu yönü çok önemlidir ve buna iştirak ediyoruz. Kaldı ki, taban fiyatları konusunda fındık, Devletin taban fiyatıyla tespit edilen bir mahsuldür. Gerçekten, Karadeniz üreticisi bugün taban fiyatıyla memnun olmamaktadır. Belki çok yüksek bir taban fiyatının da mahzurları vardır. Ancak, fındık üreticisinin emeğini de nazarı itibara alarak, devlet imkânlarını da nazara alarak normal bir taban fiyatı tespiti uygun olur kanaatindeyim. Bunun yanında yine araştırma önergesinde fındık üreticisinin kredilerden yararlanması bakımından bir cümle sarf edilmektedir. Hiç olmazsa az faizli kredi verilmesi yoluna gidilmelidir. Burada fındık üreticisinin gerçekten bu kredi imkânlarından faydalanması önemlidir. Biz bunun faizli değil de faizsiz krediyle devam edilmesini istiyoruz; ama bu mümkün olmaz ise, eğer faizsiz kredi verilemeyecekse, o zaman önergedeki az faizli kredinin de uygun olacağı kanaatindeyiz. Önergeye Millî Selâmet Partisi Grubu olarak olumlu oy vereceğiz.”

Millî Selâmet Partisi Grubu adına Lütfi Göktaş, (Trabzon)’ın konuşmasından sonra önerge sahibi olarak Memduh Ekşi aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹¹⁹

“Sayın Başkan, çok değerli arkadaşlarım; Anayasanın 88 inci maddesi uyarınca Meclis Araştırması istediğimiz konu, biraz evvel konuşan değerli siyasi parti gruplarımızın sözcülerinin de belirttiği gibi, gerçekten önem taşıyan bir konudur. Fındık, toprak ve iklim koşulları bakımından dünyanın sayılı birkaç yerinde ve özellikle Doğu Karadeniz’de başta Ordu, Giresun, Trabzon olmak üzere, Bolu, Sakarya illerimizde yetiştirilmektedir. Dünyada başta İtalya olmak üzere, İspanya, Amerika Birleşik Devletleri ve Yunanistan fındık yetiştirme ve pazarlama konusunda bize başlıca rakip olan ülkelerdir. Türkiye, dünya fındık üretiminin % 65–70’ini elinde bulundurmaktadır. Böylesine tekele sahip olduğumuz ürünü, izlenen yanlış ve aksak politika nedeniyle gereğince değerlendiremediğimiz açık bir gerçektir. Ülkemizde fındık bitkisi, fizyolojisi itibarıyla, bir sene normal ürün alınmakta, takip eden sene genellikle az ürün

¹¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 1, B. 81 (22 . 12 . 1977), ss.578-579

alınmaktadır. Gübreleme, toprak ve su muhafazası önlemleriyle bu azaltılabilir ise de, tam manâsıyla bunun önüne geçmek mümkün olmuyor, bu peryodite devam ediyor. Memleketimizde yetiştirdiğimiz fındığın 15-20 bin tonunu tüketebiliyoruz biz; kalanını ihraç malı olarak değerlendirmeye çalışıyoruz. Fındık sadece kuruyemiş olarak değil de işlenerek ihraç edilirse, ülke ekonomisine oldukça yararlı duruma getirilebilir. Bu nedenle üretici kooperatiflerinin kuruluşu ve bunların kuracağı sınaî tesislerin yapımı teşvik edilmelidir.

Değerli arkadaşlarım, fındık üretim alanımız gün geçtikçe genişlemektedir. Bu durum her ne kadar rekoltenin yükselmesini sağlamakta ise de, değerli grup sözcüsü arkadaşlarımın da ifade ettiği gibi kalitenin önemli ölçüde düşmesine neden olmaktadır. Ayrıca ülke ekonomisine daha yararlı olabilecek başka ürünlerin yetiştirilebileceği sahalara da bu genişleme nedeniyle fındık ürünü yayılmaktadır. Halen 260 bin hektar toprak fındık ürününün yetiştirilmesi için kullanılmakta olup, bu da dünyada adı geçen ürüne ayrılan toprakların % 75' ini oluşturmaktadır. Son 10 yıllık ortalamaya göre Türkiye'mizde verim dekar başına 66, İtalya'da 154, İspanya'da 108 kilogramdır. Hal böyle olunca, fındık dikim sahalarının genişletilmesine değil, verimin artırılmasına çalışılmalı ve bu tür tarım alanlarının bir an evvel sınırlandırılması cihetine gidilmelidir. Tüm siyasî partilerimizin bu konuda birleşik görüşte olması, bizi önerge sahipleri olarak gerçekten sevindirmiş bulunmaktadır. Bizim de bu konuda verilmiş yasa teklifimiz vardır. Ümit ediyoruz ki, bu sene içerisinde veya önümüzdeki senelerde bu yasa teklifi gerçekleşecek ve önemli bir sorunu halletmiş olacağız. Değerli arkadaşlarım, 1964 yılından beri devlet destekleme alımlarında fındığa da yer verilmiştir. Ancak biz bu konuda izlenen politikayı da aksak buluyoruz. Taban fiyatlarının saptanmasında ve açıklanmasında bilerek veya bilmeyerek üretici aleyhine bir tutum izlenmekte, devletin kredi ve diğer olanaklarından önemli ölçüde üretici değil, onu ezen ve sömürenler yararlandırılmaktadır. Taban fiyatları saptanırken; o yılki dünya ve Türkiye üretimi, ürüne karşı dış ve iç istek, ihraç fiyatı, iç fiyat, parite fiyatı, stoklar, üretim Maliyeti, geçen yıllardaki destekleme alımlarının sonuçları, özellikle üreticiye sağlanacak sosyal ve ekonomik yararlar dikkate alınmalıdır; ayrıca Ziraat Odalarının, ilgili yerel derneklerin ve en önemlisi üreticilerin görüşü de alınmalıdır. Sayın milletvekilleri, taban fiyatlarının saptanmasında maliyet önemli bir yer tutmaktadır. Bu hesap yapılırken belleme, çapalama, budama ve dalların ayıklanması, ot temizliği, gübre bedeli, gübreleme işçiliği, bekçi ücreti, tente, muşamba gibi müteferrik giderler, fındık toplama işçilik ücreti, harman giderleri, ambara taşıma, pazara veya kooperatife taşıma, arazi, vergi ve amortisman ve benzeri giderler ile, o yıl hayat pahalısındaki artış oranı ve paramızın satın alma gücü de dikkate alınmalıdır. Değerli arkadaşlarım: Karadeniz'in üreticisi, aracı ve tefecinin yoğun biçimde baskısı altındadır. Kredi kurumları üreticiyi koruyucu ve kollayıcı olarak değil, onları sömürenlerin

yararına kullandırılmaktadır. Bankaların kapıları aracı ve tefecilere ardına kadar açık olduğu halde, üreticilere büyük ölçüde kapalı tutulmaktadır. Çağdaş kooperatifçiliğin yaygınlaştırılmadığı ülkemizde, fındık üreticisinin muhtaç olduğu parayı ancak tefeciden sağlama olanağı bulunmaktadır. Taban fiyatlarının geç açıklanması ve köylünün zorunlu kredi gereksinmesinin devletçe karşılanmaması, üreticinin her gün biraz daha yoksullaşmasına neden olmaktadır. Karadeniz de toprak kadastrosunun yapılmamış olması ve toprak değer bareminin düşük bulunması üreticinin her gün yoksullaşmasına neden olmaktadır. Değerli arkadaşlarım, Karadeniz'de yaşam savaşı veren 4 milyon yurttaşımız var. Yüce Meclisimizin alacağı kararla bu yurttaşlarımız, tek geçim kaynağı olan fındığa geçerli birtakım önlemlerle bazı tedbirlerin alınacağı umudunu beslemektedirler. Konuşan siyasî parti sözcüsü değerli arkadaşlarım, önerenin kabulü yönünde oy kullanacaklarım ifade etmiş bulunmaktadırlar. Biz, önerge sahipleri olarak kendilerine teşekkür ediyoruz ve Yüce Meclisi saygı ile selâmlıyorum efendim.”

Yapılan konuşmalardan sonra önerge oylamaya sunulmuş ve oylama sonucunda Meclis Araştırma Önergesi kabul edilmiş ve Meclis Araştırma Komisyonu kurulmasına karar verilmiştir.

3.1.5. TRT Kurumu Konusunda Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge

Sivas Milletvekili Azimet Köylüoğlu ve 40 arkadaşının, TRT Kurumu konusunda Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesi 21.12.1977 tarihinde 80 inci birleşiminde ele alınmış ve aşağıdaki önerge verilmiştir:¹²⁰

“Anayasa, TRT Yasası ve Atatürk Devrimleri doğrultusunda, yurt gerçeklerini yansıtan, halkı eğiten, aydınlatan bilinçlendiren, kamuoyunu serbestçe oluşturan, tarafsız doğru ve çabuk haber sunarak, toplumsal uyanışa katkıda bulunan TRT; ülkeyi ve halkımızı ortaçağ karanlığına sürüklemek isteyen, egemen güçlerin emrindeki İktidarlarca, 1961 Anayasasının getirdiği tüm özerk kurumlar gibi, ilerici çizgisinden saptırılmıştır. Halkın uyanışından korkan, sömürülerini sürekli kılmak isteyen egemen güçler özerk TRT'yi kendi güdümlerine almak için uğraşmışlar ve bu süreç 12 Martta bu çevrelerin istediği yönde sonuçlanmış, özellikle son üç yılda, TRT eski vatan cephesi radyosunu aratacak nitelikte borazanlık yapan bir kuruluş haline gelmiştir. Halkın verdiği vergiler ve devletin yaptığı katkılarla işlevini sürdüren, TRT halk ile diyalogu kopuktur. Halktan alınan yüz milyonların karşılığı halka verilmemektedir. TRT Kurumu bir Anayasa kuruluşu olmasına rağmen, öteki Anayasal kuruluşlardan biri olan Yüksek Mahkeme kararlarını tanımayan yönetimlerin elinde, hiç bir dönemde rastlanmayan hukuk dışılık anlayışı içine sokulmuştur. TRT'nin eleştiri

¹²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 1, B 81 (22 . 12 . 1977), ss.578-

konusu olan uygulamaları için; Yüzlerce TRT personeli savcılığa başvurmuştur. Siyasal partiler, «TRT dosyaları hazırlamışlardır.» Demokratik kuruluşlarca «TRT Raporları» hazırlanmış, değerli basınımızda yıllardır, yayınlar yapılmakta ve halkımız arasında TRT uygulamalarına ilişkin yasa dışı tutumlar tartışılmakta ve güncelliğini korumaktadır. TRT’de gayri millî, Amerikanca kapitalist bir yayın politikası uygulanmaktadır. Milliyetçilik maskesi altında halkımıza Amerikan ve İngiliz kültürü verilmekte, yaşamı ve hayranlığı aşılarmaya çalışılmaktadır. TRT’de ülkemizin sorunları Türk kültürünün ve edebiyatının yayılmasında katkıda bulunan programlar yerine; toplumsal içerikten yoksun toplumun kendinden uzaklaştırılması amaçlanmaktadır. TRT’de faşizmi yeren programlar yayından kaldırılmakta faşist içerikli ve belli siyasal partilerin propagandasına yönelik programlar konulmaktadır. Yine TRT’de millî bütünlüğü bozucu laiklik ilkelerine aykırı yayınlar yapılarak, halkımızın bir kesimi küçük düşürülmektedir. TRT’de haberler yanlış olarak bazı haberler çarpıtılarak, bazıları sansür edilerek sunulmaktadır, özetlemelerde haberin içeriğinin bozulmasına özellikle özen gösterilmektedir. TRT’de personel politikası ise, yasalarla bağdaşmayan bir şekilde yürütülmektedir: İhtiyaç olup olmadığına bakılmaksızın, son iki yılda, TRT’ye 1.900 kişi siyasal amaçlarla alındığı ilgililerce ifade edilmektedir. Sınava girmeden önce, gereken evraklar ve nitelikler çoğunda aranmamıştır. Mevcut memurların sınavlarla gelmesi gereken yerlere bazıları kayırılarak, sınavsız getirilmişlerdir. TRT kanayan bir yaradır. O nedenledir ki, Yüce Meclise getirilmesinde yarar görülmüştür. Yukarıda kısaca arz edilen hususların ışığında; TRT - Haber, program, personel ve denetim (TRT Seçim Kurulu dahil) uygulamalarıyla, Anayasaya TRT Yasasına, Türk Ceza Yasasına ve İdare Hukuku ilkelerine uygun olmayan, davranışların ve bu yasalara aykırı olan yönetmeliklerin saptanması, TRT’nin iç ve dış alımlarıyla inşaat (Yatırım) uygulamalarındaki yasalara aykırı davranış ve yolsuzlukların saptanması, Atatürk ilkelerine, insan haklarına, Millî, demokratik, laik ve sosyal Cumhuriyet ilkelerine, ulusal bütünlüğe, çağdaş düşünceye ve toplum çıkarlarına aykırı yapılan yayınların saptanması, Çağın koşullarına, Türk toplumunun isteklerine yurt gerçeklerine uygun laik ve sosyal devlet ilkelerine uygun toplumsal içerikli programların yapılması için, TRT’nin Anayasa ve yasalar çerçevesinde işleyeceği, program, haber, personel ve yatırım politikalarının saptanması,

1. TRT’de sürülen, kıyılan dürüst namuslu yurtsever memur ve işçilerin saptanması,

2. TRT’deki yönetimin yasaların ve yönetmeliklerin demokratikleştirilmesi için alınması gereken önlemlerin saptanması. Uygulanmayan tüm mahkeme kararların tespiti, TRT’nin işgal edildiği dönemlerdeki uygulama ve harcamaların durumunun saptanması için, Anayasanın 88 inci ve TBMM İçtüzüğü’nün 102 nci maddeleri gereğince bir Meclis araştırması açılmasını arz ederiz.”

Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önerenin okunmasından sonra araştırma önergesi hakkında konuşmalara geçilmiş ve Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Mahmut Özdemir (Sivas) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹²¹

“Sayın Başkan, Sayın Üyeler; TRT’yi, Türkiye’nin bütününden soyutlamak mümkün değildir. O, Türk halkının, devlet eliyle işleyen bir dili, bir beyni olmak gerekirken, Birinci MC uygulaması ile başlayan bir saptırmanın, diğer kamu kuruluşlarında olduğu gibi belli başlı bir örneğidir. TRT’nin en belirgin kamu kuruluşu olan yanı, ne başarısı, ne savurganlığı, ne de görev yapamayışıdır. En belli başlı özelliği, diğer kamu kuruluşlarından farklı olarak, halen yasal bir genel müdüre dahi sahip olmaması gibi büyük yasa dışılığıdır. Bu nedenle, TRT üzerinde, değil Sayın Yüce Meclisimizin, Türkiye’nin tek dinleme, tek eğlenme, tek öğrenme kaynağı olan televizyon ekranını izleyen radyonun düşmesini çeviren, diplomalı, diplomasız, işçi veya işsiz her vatandaşın, TRT’nin yasa dışılığı üzerindeki kanısı tamdır, vardır ve belki de Türk kamuoyuna mal olabilmiş; işlemezliği, kamuoyunun tüm oyu ile tespit edilecek tek kuruluş bugün TRT’dir. MC Hükümetinin yasa dinlemezliğinin en büyük örneği olan TRT, Danıştay’ın mükerrer kesin kararlarına rağmen, MC. hükümetleri sayesinde, maalesef, yasal genel müdürünü bulamamıştır. Başlangıcı bu tarz bir yasa dışılık olan TRT’den yasal işlem beklemek, elbette hiç kimsenin düşünceceği bir konu olamazdı; nitekim, TRT’deki gelişmeler de böyle başlamıştır. Bu, işin yasal yanısıdır arkadaşlarım. Kendisine, Türk halkını aydınlatmak, az gelişmişlik çemberini kırmak konusunda yasal görevler verilmiş bulunan TRT Kurumunun, değil bu görevi yapmak, özellikle bunu durdurmak için çaba gösteren bir kurum olduğunu görmek, bizler için içler acısı olmuştur. Bunu, TRT’nin programlarını izleyen her dinleyici Türk vatandaşı, hiçbir siyasi partiye bağlı olmasa bile, kendisine verilmek istenen vasat bir eğlenceyi bile bulamıyor olmasıyla, zannediyorum dile getirebilecek durumdadır. Türkiye’de MC eliyle kıyımlar, MC eliyle yağmalar o kadar çok olmuştur ki, Türk halkının, TRT’de yağma mı var; TRT Kurumunda vurgun kıyım mı var?» diye düşünmesini aklıma bile getirmiyorum. Çünkü, o kadar çok yağma, o kadar çok kıyım, o kadar çok vurguna alışık Türk halkı, TRT’de kaç insanın kovulduğunu, yasal haklarından mahrum bırakıldığını, nerelere sürüldüğünü düşünmek imkânı bile bulamamıştır. Zira, Türk halkı, değil memurun sürgününe, insanın ölümüne bile alıştırılmıştır arkadaşlarım. Bu nedenle, TRT’deki yolsuzlukları, yasa dışı tasarrufları, atamalarındaki kayırmaları, kollamaları ve partizanlıkları uzun uzun anlatmaya gerek görmüyorum. Bir Millî Eğitim Bakanlığında ne ölçüde işgal varsa, TRT’de de, Birinci MC uygulamasıyla başlayan büyük bir işgal iştiyakı başlamış ve bu, ürünlerini, meyvelerini vermiştir arkadaşlarım. TRT’nin hizmet kuruluşları, üniteleri için

¹²¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 1, B. 80 (21 . 12 . 1977), ss. 547-548

yapılan ihalelerde ne cins yolsuzluklar olduğunu uzun uzun izah etmeye, açıklamaya gerek görmüyorum. Eğer, bir cephe uygulaması, Milli Eğitim Bakanlığının satın alacağı bir karbon kâğıdında bile, kollama, kayırma, yağmayı plânlamışsa, elbette, Türkiye'nin bir parçası olan TRT üzerinde de bu tarz davranışını sürdürmüştür. Bunun için rakam vermeye şu safhada gerek görmüyorum; ileride, oylarınızla tensip edip, komisyonun kurulmasını kabul ettiğinizde, bunları, detaylarına inerek, rakamlarla, partimiz adına belgeleyeceğiz sayın üyeler. Muhterem arkadaşlarım, Cumhuriyet Halk Partisi olarak biz, ekranlarda görülenleri bile tefsir etme, yorumlama alışkanlığı edinmemiş, eğitilmemiş olduğu için resmi bile yorumlayamadan halkımıza gerçeklerin iletilmesini, duyurulmasını, doğruların onların gözleri önüne serilmesini istediğimiz için bu önergeyi destekliyor, gündeme alınmasını, komisyonun teşekkülünü istiyoruz. Vatan Cepheleriyle başlatılan uyutma, MC cepheleşmesiyle, Türk halkını eğitmek, öğretmen şöyle dursun, dinlediği müziği anlayamayacak, gördüğü resmi yorumlayamayacak hale getirilmiş ise, bunda MC uygulamasının ve onun borazanı olan TRT'nin büyük payı vardır. İşte, bu yorum yeteneğini alamamış halkımıza, TRT'de olan yolsuzlukları ve kendisine bilinç elleri uzanmasın diye tezgâhlanmış olan oyunları göstermek, anlatmak ve onun vicdanında zaten mahkûm olmuş olan MC hükümetlerini ve onun başını bir kere daha mahkûm etmek için, gerçeğin ortaya çıkması bakımından, partimiz bu önerenin kabulüyle, araştırmanın yapılmasına büyük ilgi göstermekte ve oylarınızla bizi desteklemenizi, komisyonun teşekkülünü sağlamanızı istemektedir sayın üyeler. MC'nin Enerji Bakanı diyor ki: «Tasarruf sağlamak için televizyon yayınlarının süresini kısaltacağım.» Hiç üzülmesin, Türk halkı, taraflı yayın yapan, kendisini sömürüye alıştırmaya çalışan, aç bırakmaya kararlı MC hükümetlerinin özünü anlamış; en bilinçsizi bile, TRT'nin televizyonunun ve radyosunun düğmesini kapamışta. Korkmasın, elektrikler yanmıyor; ama bir şey yanıyor dostlarım: Kendisinden her şeyin saklandığını TRT ile izleyen ve anlayan Yüce Türk halkı içinde, bu yolsuzluğu, bu yoksulluğu yaratanlara karşı hesap sormanın ateşi yanıyor. Ben, partim adına, oylarınızla komisyonu kurmanı zı istiyor, gerçeklerin Türk kamuoyuna Yüce Meclis eliyle uzatılmasına yardımcı olmanızı diliyor, grubum adına sizi saygıyla selamlıyorum.”

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Mahmut Özdemir (Sivas)'ın konuşmasından sonra Millî Selâmet Partisi Grubu adına Şener Battal (Konya) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹²²

“Bu araştırma önergesini dikkatle tetkik ettiğimizde, bazı bölümleri siyasî tercihleri ifade eden bölümlerdir. «Türkiye Radyo Televizyon Kurumunu bu siyasî tercihe göre araştıralım, yön verelim, böyle olmalıdır» şeklinde ifadeler vardır. Bunlar araştırma önergesinde mutabık olmadığımız hususlar... Siyasî

¹²² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 1, B. 80 (21 . 12 . 1977), ss. 548-551

tercihlere göre bir TRT değil, «Anayasamızın 121 inci maddesinde belirtilen esaslarla yönetilen, esaslar dairesinde idare edilen bir TRT nasıl kurulmalıdır?...» mevzuundaki araştırmaya katılmamız mümkündür. Onun için, her siyasî parti, kendi anlayışına göre bir TRT tablosu çizmeye kalkarsa, o zaman anlaşmazlık fazla olur ve Anayasa 121 çizgisinde bir anlaşma olmaz. O halde, önce, bu araştırma önergesini, Anayasamızın 121 inci maddesi istikametinde bir araştırma önergesi olarak verilmiş olduğunu kabul etmemiz hususunda müsaadelerinizi rica ediyoruz. Böyle olduğu takdirde, araştırma önergesi daha fazla kıymet kazanacaktır; görüşlerimizi de söylerken, belli bir mutabakat noktası, Anayasa 121 barajında mutabık kaldığımız bir nokta tespit etmiş olacağız. Muhterem arkadaşlarım, Anayasanın 121 inci maddesine göre, özerk TRT, Anayasa ilkelerine uygun bir TRT olacaktır; idaresinde tarafsız olacaktır; 121 inci madde ifadesine göre, Anayasanın maddelerine uygun yönetilecektir. Yine, 121 inci maddenin son cümlelerinde, Millî güvenliğin ve genel ahlâkın gereklerine uyulması, haberlerin doğruluğunun sağlanması esaslarıyla, organların seçimi, yetki, görev ve sorumluluklarının kanunla düzenleneceği hususu yazılı bulunmaktadır. O halde, 359 sayılı TRT Kanunu ve Anayasanın 121 inci maddesine göre bir denetim yapma vazifesiyle karşı karşıya bulunuyoruz. Millî Selâmet Partisi, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu ve onun yönetimi konuşulduğunda en çok kalbi buruk olan bir partidir. Çünkü, TRT Kurumunun başına gelenler, hangi siyasî kanaate ve kanada mensup olursa olsun, ilk fırsatta MSP'nin hakkını yemekte âdetâ yarış etmişlerdir. Haber yayınlarında, siyasî partilere ayrılan zamanları istatistik tabloda incelenerek, Millî Selâmet Partisine âdetâ haber yayınlarında daha az zaman ayırmak için yarış haline geçmişlerdir; bunu üzülerken hatırlıyorum. Onun için, TRT mevzuunda, maalesef sıkıntılarımız olmuştur. Hatta, hiç unutmam, bir genel müdür, «Biz hak yemedik» diye basın toplantısı yaparken, partilerin zaman olarak hangi ölçüde televizyonu kullandıklarının rakamlarını verdi ve Millî Selâmet Partisine ait verdiği rakam, Mecliste temsil edilmeyen bir diğer partiden, bir başka partiden dahi, haberlerde, az imkân kullanabilmiş; bunu da gayet rahatlıkla kamuoyuna duyurmuş olması bizi hayrete düşürmüştür. Millî Selâmet Partisi veya bir diğer parti ile, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumunun yöneticileri uğraşmakla efendilerine yaranmak istemeleri onları yıpratır, onları yüceltmekten alıkoyar. O halde, Türkiye Radyo Televizyon Kurumunun başına gelen adam, her hangi bir kimseye yaranmak, kendisini oraya tayin eden anlayışa kendisini kabul ettirmek, onun muhabbetini kazanmak yerine; Anayasanın 121 inci maddesinin ışığında, adil, tarafsız ve iyi bir yönetim gösterirse yücelir; iyi bir idare tarzıyla TRT tarihine geçer ve bundan dolayı herkes tarafından saygı görür. Bu bakımdan, biz, mutlak olarak idarenin tarafsızlığında, adil olmasında ve yayın ilkelerine uygun hareket edilmesinde ısrarlıyız ve siyasî partilerimizi de bu anlayışta görmek isteriz. Arkadaşlarımız, tabii ki, bu husustaki kanaatlerimize elbette katılırlar. Muhterem arkadaşlarım, değerli vâkitlerinizi almamak için mümkün

770

israfi, hem de mesaj olmayan programlarla bunu savunmak doğru değildir kanaatindeyim. Programlar kısaltılmalıdır; enerji tasarrufuna televizyon örnek olmalıdır. Program kısaltılması ayıklama şeklinde olmalıdır ve programlar doyurucu olmalıdır. Türkiye'nin enerji meselesi elbette ciddi bir meseledir. Türkiye'nin enerji ihtiyacı büyük merhaleler içindedir; büyük ölçüde enerji ihtiyacımız vardır; sıkıntı büyüktür. Biz, televizyon programlarını, televizyonu son derece faydalı bir organ olarak görüyoruz; ama onda program ayıklamadan verip, bir de enerji israfının sorumluluğuna girersek, bu, yanlış olur. Onun için, muhterem arkadaşlarım, televizyon programları kısaltılmalı; enerji tasarrufu bakımından bu görüşe katılıyoruz; haftanın belli birkaç günü uzun programlar uygulanabilir; ama genel manada kısaltılması mümkündür. Muhterem arkadaşlarım, Millî televizyon mevzuundaki görüşlerimizi de ifade etmek isteriz: Televizyonda Diyanet saatleri, yetkili Diyanet elemanları tarafından hazırlanmamaktadır; ilmî hatalarla doludur. Bu bakımdan, manevî meselelerde Diyanet yetkilileriyle işbirliği yapılmalıdır; Diyanetle ilgili programları Diyanet İşleri Başkanlığı hazırlamalıdır. Bu görüşümüzü de önemle belirtmek isteriz. Yine, «Millî televizyon» derken, bazı programlar birtakım yanlış mesajları getirmektedir. Hristiyanlık propagandası yapan seri filmler vardır televizyonda; yine, Konfüçyüs'ü madde madde, âdeta içirerek vermek isteyen programlar vardır. Oysaki milletimizin % 99'u Müslüman'dır; onların bu manevî inançlarına uygun programlar verilmesi daha faydalıdır. Konfüçyüs'ten, Hristiyanlık propagandasından, televizyon programları arındırılmalıdır. Muhterem arkadaşlarım, televizyonu düşünürken tekrarlıyorum partiler, «bana göre televizyon, bana göre genel müdür» değil, «Anayasaya göre genel müdür, Anayasaya göre televizyon radyo kurumu» düşünülmelidir ve ölçü bu olmalıdır. Televizyonun dili mevzuunda, Türkiye Radyo ve Televizyonunun dili mevzuunda da, Anayasa dili esas olmalıdır. Değilse, orada sübjektif anlayış içindeki herkese göre dil, ölçü olmaz; Anayasa dili esas olmalıdır, bu da objektif bir kriterdir. Bütün bu düşünceler içinde, araştırma önergesini, Anayasamızın 121 inci maddesi doğrultusunda verilmiş bir araştırma önergesi olarak kabul ediyoruz, bu manada yorumluyoruz. Bu anlayış içinde, araştırma önergesine, Millî Selâmet Partisi Grubu olarak «evet» oyu vereceğimizi, niyetimizin bu olduğunu önemle belirtir, saygılar sunar, teşekkür ederim.”

Millî Selâmet Partisi Grubu adına Şener Battal (Konya)'ın konuşmasından sonra önerge sahibi olarak Azimet Köylüoğlu aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹²³

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Türkiye Radyo Televizyon Kurumunda cereyan eden uygulamalar için Yüce Meclise 42 arkadaşımınla birlikte vermiş olduğumuz araştırma önergesi için söz almış bulunuyorum; 42 arkadaşım

¹²³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 1, B 80 (21 . 12 . 1977), ss. 551-.553

ve şahsım adına Yüce Meclise saygılar sunuyorum. Sayın milletvekilleri, bilindiği gibi, Anayasamızın 2 nci maddesi, Türkiye Cumhuriyetinin özelliklerini saymıştır. Buna göre, Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına dayalı, Millî, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir. Hukuk devletinde ise, istisnasız herkes, Anayasaya, yasalara ve yargı organlarının kararlarına saygılı olmak ve o kararların gereğini yapmak zorundadır; hiçbir makam ve memuriyet sahibi, hukuk devleti ilkelerini ihlâl etme hakkını kendinde göremez, bulamaz. Hukuk devletinde hiçbir makam kendisini Anayasa, yasa ve yargı organlarının üstünde göremez. Milletimiz, kendi adına karar verme yetkisini yalnız bağımsız mahkemelere vermiştir. Devletin temel yapısı ve bu yapının işleyişini düzenleyen kurallar Anayasada gösterilmiştir. Yürütme ve idare, bu Anayasa kurallarını beğense de, beğenmese de, bu kurallara uymak zorundadır. Kendi partilerinin programında bu kuralları değiştirmeyi amaçlayan hükümler konsa da, Anayasa lüks olarak sayılsa da, bu Anayasa ve yasalar yürürlükte olduğu müddetçe, herkesin, uymak ve gereğini yapmak mecburiyeti vardır. Değerli milletvekilleri, Cephe Hükümetlerinin kuruluşundan bu yana üç yıl geçmiştir. Bu üç yıl içinde, Anayasa ve hukuk kuralları ihlâl edildi, hukukun üstünlüğü prensipleri ayaklar altında çiğnendi. MC Hükümetleri dönemi, Anayasa ve hukuk ilkelerinin ihlâl edildiği, hukukun üstünlüğü prensibinin ayaklar altına alındığı bir dönem olarak yakın tarihimize geçecektir. Bu dönem, yasalar yerine kaba kuvvetin hâkim olduğu, yürütme organı ve idarenin, Anayasa ve yargı organlarının kararlarını hiçe saydığı bir dönem olacaktır. Bu, yasa ve Anayasa tanımaz dönemde en çok yıpranan kurum-lardan bir tanesi de, TRT'dir. Biz, bu önergemiz ile, TRT'de yasa dışı, Anayasa dışı uygulamaların saptanması görevini Yüce Meclise getirmiş bulunuyoruz. Değerli milletvekilleri, Anayasa, TRT Yasası ve Atatürk Devrimleri doğrultusunda yurt gerçeklerini yansıtmak, halkı eğitme, aydınlatma, bilinçlendirme, kamuoyunu serbestçe oluşturmakla görevli TRT, bugün bu işlevini son yıllarda yapamamaktadır. Tarafsız, doğru ve çabuk haber sunma, toplumsal uyanışa katkıda bulunma görevlerini üzerine almış bulunan TRT, bu görevleri bugün yapamamaktadır. TRT, ülkemizi ve halkımızı Ortaçağ karanlığına sürüklemek isteyen güçlerin desteği ile, özellikle Birinci Millî Cephe Hükümeti dönem-lerinde kendisinden beklenen görevleri yapmamıştır. Bugün, TRT üç yıldır sahipsizdir; bir yasal genel müdürden yoksundur; Danıştay kararlarına rağmen, TRT kasıtlı olarak sahipsiz bırakılmaktadır. Değerli milletvekilleri, TRT, ege-men sınırların emrindeki iktidarlarca, 1961 Anayasasının gerektirdiği tüm kuru-luşlar gibi, halkçı, devrimci ve ilerici çizgisinden saptırılmıştır. Halkın uyanma-sından korkanlar, halkın bilinçlenmesini istemeyen egemen güçler, sürekli ola-rak TRT'yi kendi güdümlerine almak için uğraş vermişlerdir. Bu güçler, TRT'yi en zayıf anlarında, özellikle 12 Mart döneminde yakalamışlardır. TRT'nin özerkliği, özellikle 12 Mart döneminin belirli çevrelerce zedelenmiş, TRT'yi, kendilerinin sesini yansıtan bir kurum haline getirmek için, 12 Mart döneminin

egemen sınıfları, akıllarına gelen her türlü oyunu TRT'ye tezgâhlamayı ihmal etmemişlerdir. Sayın milletvekilleri, halkın verdiği vergilerle, Devletimizin yaptığı katkılarla işlevini sürdüren TRT, halkın kendisinden beklediği görevleri yapamaz duruma düşürülmüştür. Halktan alınan yüz milyonlarca verginin karşılığı, halkımıza verilememektedir; TRT'nin halk ile hiçbir diyalogu kalmamıştır. TRT programları eğitici olmaktan çok, halkın dikkatlerini başka istikametlere çekici yöndedir. TRT yayınlarını dinlediğimiz zaman, sanki ülkenin tek sorunu, çamaşır yıkama sorunu imiş gibi, hep deterjan reklâmlarını görmekteyiz. Değerli milletvekilleri, bugün TRT'de eleştiri konusu olmayan bir uygulama yoktur. Yüzlerce TRT personeli, mevcut yönetimin antidemokratik ve yasa dışı uygulamaları için, şimdiye dek hiçbir kurumda görünmeyen bir uygulama ile, Cumhuriyet Savcılarına başvurmuşlardır. Yasa dışı tutum ve davranışlar kınanmış ve kamuoyuna duyurulmuştur. Siyasal partilerce, örneğin Cumhuriyet Halk Partisince, TRT için dosyalar hazırlanmıştır; dernekler, demokratik kuruluşlar, sendikalarca, TRT için raporlar hazırlanmıştır; değerli basınımızda TRT'nin yayınları ve personel politikası ile ilgili her gün yayınlar yapılmış, yıllardır yapılmaktadır; halkımız arasında, TRT ile ilgili konular, yayınlar, uygulamalar her gün tartışılmakta ve bugün daha güncelliğini korumaktadır. Değerli arkadaşlarım, TRT'nin yayın politikası ve yaptığı yayın ulusal değildir; TRT, Amerikan tipi, İngiliz tipi bir yayın politikası uygulamaktadır, özellikle Millî Cephe Hükümetleri döneminde, Milliyetçilik maskesi altında, halkımıza Amerikan kültürü, İngiliz kültürü aşılanmaktadır; Amerikan yaşamı şirin gösterilmekte ve Amerika ile İngiliz hayatının hayranlığı toplumumuza aşılanmaya çalışılmaktadır. Değerli arkadaşlarım, TRT programlarında, ülkemizin sorunları, Türk kültürü ve edebiyatını içeren programlar yerine, daha çok, toplumsal içerikten yoksun, toplumun kendine öz yaşamından uzaklaştırıcı, toplumun dikkatini başka yönlere çeken yayınlara ağırlık verilmektedir. Bu tip yayın ile halktan gerçekler saklanmakta, sömürücü sınıf ve tabakaların vurgunları kütlelerden gizlenmektedir. Değerli milletvekilleri, TRT, ulusal bütünlüğü bozucu, laik ilkesine aykırı, mezhep kışkırtıcılığı yapan yayınlar ile de halkımızın arasına ayrıcalık sokmuşlardır. Halkımızın belirli bir kesimi ise, küçük düşürülmektedir; hatta halkımızdan aldığı vergilerle işlevini sürdüren TRT, halkımıza hakaret edici yayınlar yapacak kadar yayın dengesini bozmuştur. Değerli milletvekilleri, TRT'de faşizmi yeren programlar yayından kaldırılmakta, faşist içerikli yayınlara, faşizmi öven yayınlara ağırlık verilmektedir. TRT' de ayrıca, faşist bazı partilerin programlarına ve propagandasına yönelik yayınlar sergilenmiştir. TRT'de haberler yanıltıcı olarak verilmekte, ikizi haberler çarpıtılarak, bazı haberler sansür edilerek sunulmaktadır topluma. Özetlemede ve haber sunmada bazı haberlerin içeriğinin özellikle bozulmasına özen göstermektedir. TRT'de personel politikası, yasalarla bağdaşmayan bir şekilde yürütülmektedir. TRT'de personel çoktur, fakat hizmet üreten personel gün geçtikçe azalmaktadır.

İhtiyaç, liyakat ve hizmetin öngördüğü niteliklere bakılmaksızın, son iki yılda TRT'ye 2 bin kişi alınmıştır. TRT'yi faşistleştirmek için belli bir program çerçevesi içerisinde alınan bu elemanlar, TRT'den hiçbir iş yapmaksızın maaş almaktadırlar; bu elemanlar için sınav bile yapılmamıştır. Faşist birer karargâh haline gerilmiş bulunan Devlet İstatistik Enstitüsü, BAĞ - KUR, Ticaret Bakanlığı ve bazı belediyelerden alınan sahte memur belgeleri veya sahte sınav kazanma belgeleriyle TRT doldurulmuştur. Örneğin; 21 Haziran 1976 günü bir memur adayı TRT'ye müracaat eder, kendisinin BAĞ - KUR'da çalıştığını söyler; 21.6.1976'da TRT'de göreve başladığına ilişkin Genel Müdürlükten «olur» verilir. Aynı memur, 27.6.1976 günü, yani bir hafta sonra, BAĞ - KUR'a, memur girmek için müracaat eder ve o memur, BAĞ - KUR'dan, memur olmadan, TRT'ye hayali bir sicil özeti gönderilmek suretiyle naklen memur atanmaktadır. Bu, TRT'de yapılan uygulamadan sadece bir tanesidir, bunun gibi yüzlercesine rastlamak mümkündür. Ayrıca, alınan elemanlarda, sınava girmeden önce gereken evraklar ve nitelikler çoğunda aranmamıştır. Memur iken, belli bir yere sınavla gelmesi gereken memurlar sınava sokulmayarak, salt, yönetimde bulunan Millî Cephe Hükümeti yanlısı yöneticilere yakın oldukları için sınavsız birçok memur önemli yerlere getirilmişlerdir. Sayın milletvekilleri, bugün TRT geçmiş uygulamaları ve içyapısıyla, kanayan bir yara durumundadır. Yüce Meclisin denetim yollarından birisini kullanarak bu kanayan yarayı iyileştirmenin zamanının geldiğine inanıyoruz. Yukarıda kısaca özetlemeye çalıştığımız hususların ışığında:

1. TRT, haber, program, personel politikası, denetim uygulamalarıyla, Anayasa, TRT Yasası ve Türk Ceza Yasasına, İdare Hukuku ilkelerine uymayan birtakım tutum içindedir; bu yasa dışı uygulamaların saptanması,
2. TRT'nin iç çalışmalarını düzenleyen yönetmelik antidemokratiktir; yasalara ters düşen fikirler içermektedirler; bu yasa dışı yönetmeliklerin saptanması,
3. TRT'nin iç ve dış alımlarında ve inşaat yapımı uygulamalarında ve diğer yatırımlarında bazı yolsuzlukları olduğu, bazı usulsüz ödemelerin yapıldığı kanaati yaygındır;
4. TRT'deki yasalara aykırı davranış ve yolsuzlukların saptanması, Atatürk ilkelerine ve devrimlerine, insan haklarına, ulusal, demokratik, laik ve sosyal Cumhuriyet ülkelerine ve ulusal bütünlüğe, çağdaş düşünceye toplumunun çıkarlarına aykırı yayınların yapıldığı bilmektedir; bu yayınların saptanması;
5. TRT'de, sürülen, kıyılan, dürüst namuslu ve yurtsever memur ve işçilerin tespiti,
6. TRT, anayasal bir kurum olmasına rağmen, gerici yöneticiler, diğer anayasal kurumlardan birisi olan Danıştay kararlarını, Genel Müdürü dahi, birçok memur için uygulamamışlardır; bu uygulanmayan kararların uygulanmasını,

7. TRT'deki yönetimin, yönetmeliklerin ve mevcut TRT Yasasının demokratikleştirilmesi için alınması gereken önlemlerin saptanması,

8. Çağın koşullarına, Türk toplumunun istemlerine, ülkenin gerçeklerine, layık, sosyal Cumhuriyet ilkelerine uygun toplumsal ve ulusal içerikli yayın ve programların saptanması,

9. İsmail Cem İpekçi, Danıştay kararlarına ve Anayasa Mahkemesi kararlarına göre, TRT'nin şu anda Genel Müdürüdür. 17.5.1975 günü, 15239 sayılı Resmî Gazete ve görevinden alınmıştır; bu işlem, Yüksek Mahkeme tarafından iptal edildiğine göre, 17.5.1975 gününden bu yana TRT'de fiilen genel müdür olması gereken Sayın Tüfekçi'nin, genel müdürlüğe başlama-yaşından dolayı birçok kişi genel müdürlük yapmıştı. Bu genel müdürlüğe gelen kişilerin, 17.5.1975 tarihinden sonra yaptıkları uygulamaların ve harcamaların yasalara uygun olup olmadığının saptanması,

10. TRT'nin, Anayasa ve yasalar çerçevesinde yapacağı program, haber, personel ve yatırım politikalarının gerçekçi bir şekilde saptanması için, Anayasanın ve Millet Meclisi İçtüzüğü'nün bizlere verdiği hakkı, TRT ile ilgili Meclis Araştırması önergesiyle 40 arkadaşım ve ben kullanmış bulunuyoruz. Önergemizin kabulünü Yüce Meclisten diliyoruz; takdir Yüce Meclisindir. Şahsım ve 40 arkadaşım adına Yüce Meclise saygılar sunuyorum”

Yapılan konuşmalardan sonra önerge oylamaya sunulmuş ve oylama sonucunda Meclis Araştırma Önergesi kabul edilmiş ve Meclis Araştırma Komisyonu kurulmasına karar verilmiştir.

3.1.6 Bor Tuzları Konusunda Ülke Ekonomisine Yararlı Tedbirleri Saptamak Amacıyla, Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge

Balıkesir Milletvekili Sadullah Usumi ve 9 arkadaşının, Bor tuzları konusunda ülke ekonomisine yararlı tedbirleri saptamak amacıyla, Anayasanın 88 nci, Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesi 3.1.1978 tarihinde 86 ncı birleşimde ele alınmış ve aşağıdaki önerge verilmiştir.¹²⁴

“Ülkemizde yeraltı servetlerimiz büyük ölçüde sömürülmektedir, özellikle kıymetli madenlerin başında gelen bor tuzları, bazı işletmecilerin keyfi tutumlarına terkedilmiştir. Yasaların ve kontrollerin yeterli olmayışı yüzünden ülkemiz milyonlarca lira kayba uğramaktadır. Balıkesir'e bağlı Bigadiç ilçesinde bor tuzları istihsal edilen maden ocakları vardır. Ancak, yeterince Devlet kontrolü olmadığı için ocaklar basit ve az masraflı usuller ile çalıştırılmaktadır. Maden bölgesinde bütün dağların içi ve dışı bor tuzları ile dolu olduğu halde, işletmeciler yüzeyde çalıştıkları için istenen ve beklenen randıman alınamamaktadır. Maden derinlere inmeden de çıkartabildiği için, tercih edilen

¹²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 86 (3 . 1 . 1978), s.148

bu yol işletmecilere az masrafla çok kazanç sağlamaktadır. Toprak üstünde yapılan çalışmalar ise göçüklere sebep olmakta ve alttaki madenlerden istifade imkânını ortadan kaldırmaktadır. Gerek maden ziyanı, gerekse istihsalin yükseltilmemesi Türk ekonomisinde telafisi mümkün olmayan yaralar açmaktadır. Bazı değerli uzmanlarca zararın milyarlarca lirayı bulduğu ifade edilmektedir. Bir kısım işletmeciler isterlerse istihallerini düşürebilmekte, isterlerse ocaklarını belirsiz bir süre için kapatabilmektedirler. Ülkemizi yüz milyonlarca lira zarara sokan böyle davranışlara razı olmak mümkün değildir. Bor tuzları gibi önemli bir madenin işletmeciliği çalıştıranların keyfine bırakılamaz. Zira yeraltında yatan bu servet bütün Türk milletinin malıdır. Buna göz yummaya hakkı yoktur. Bor tuzları sorunu, gerek ekonomimiz gerekse istihdam açısından son derece önemli bir noktaya gelmiştir. Bor tuzları istihsal eden ocaklara gerek Devlet, gerekse Meclis derhal el koymak zorundadır. Daha fazla gecikmeye ne Türk ekonomisinin ne de bu ocaklarda çalışan binlerce yurttaşımızın tahammülü kalmamıştır. Bu itibarla, ülkemizde bor tuzu istihsal eden tüm maden ocakları en kısa zamanda kontrol altına alınmalı ve çalışma tarzları, maden rezervleri, kazançları, ülke ekonomisine olan zararları tespit edilmelidir. Bu çalışmalar, aynı zamanda bor madenlerinin özel şirketlerden alınarak, Devlet eli ile çalıştırılmasını savunanların ne kadar haklı olduklarını da ortaya çıkaracaktır. Yukarıda belirttiğimiz hususların ışığı altında, bor tuzları konusunda ülke ekonomisine yararlı olacak tedbirlerin alınabilmesini sağlamak amacıyla Anayasamızın 88 inci maddesi gereğince Meclis Araştırması açılmasını arz ederiz.”

Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önerenin okunmasından sonra araştırma önergesi hakkında konuşmalara geçilmiş ve Hükümet adına Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Kâmuran İnan (C. Senatosu Bitlis Üyesi) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹²⁵

“Sayın Başkan, Değerli Milletvekilleri; bor tuzları hakkında Meclis Araştırmasını talep eden Balıkesir Milletvekili Sayın Sadullah Usumi ve arkadaşlarına teşekkür ederim. Ben şahsen, Türkiye Büyük Millet Meclisinin teşrii (yasama) vazifesi kadar, murakabe vazifesinin de aktif tutulmasına inananlardanım ve murakabe (denetim) hükümetlere güç verir. Yalnız, önergede, eğer ölçüler biraz objektif tutulmuş olsaydı, zannederim daha tarafsız bir şekilde bu meseleye yaklaşmak ve münakaşasını yapmak mümkün olurdu. Önergede, yüz milyonlarca lira zarar, hatta milyonlar az görülüyor, bir yerinde, «milyarlarca zarar» gibi ibareler var ki, bu gibi son derece muğlâk ve on misli, yüz misli fark eden rakamlar kullanıldığı takdirde, takdir edersiniz ki, bunun geçerliliği zaafa uğrar. Yine, önergede, bakıldığı ve okunduğu zaman, âdeta, Türkiye'deki bor tuzlarının hemen tamamının özel teşebbüs elinde bulunduğu intibai doğmaktadır; bu da yanlıştır.

¹²⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 86 (3 . 1 . 1978), ss.149-151

“Bugün Türkiye’de tespit edilmiş bulunan 205 milyon ton rezervin ancak 4 milyon tonu özel sektörün elinde bulunmaktadır; 201 milyon tonu, yani % 98’i devlet sektörünün, Etibank’ın elinde bulunmaktadır. Bunları böylece tespit ettikten sonra sayın milletvekilleri, meselenin esasına geçeceğim. Yurdumuzun Eskişehir, Kütahya, Bursa ve Balıkesir illeri dâhilinde ekonomik değeri yüksek, kalsiyum ve sodyumun borlu tuzlarından oluşan yataklar mevcuttur. Tabiatla çeşitli ametallerin teşkil ettiği borlu tuzlar 100’ün üstündedir. Ancak, sanayi girdisi olabilme vasfına sahip iki önemli tuzdan söz edilebilir: Bunların birincisi tinkaldir, diğeri ise kolemanit. Tinkal, 10 molekül sulu sodyumlu bir bor bileşiği olan bu tuz, Eskişehir ilimizin Seyitgazi ilçesine bağlı Kırka köyü ve civarında milyonlarca tonluk rezervi ile dünyanın en büyük ve en iyi kaliteli yatağı olmaktadır. Kolemanit ise, 5 molekül sulu bir kalsiyumlu bor tuzu olup, Kütahya ilinin Emet ilçesi, Bursa ilinin Mustafakemalpaşa ilçesi ve Balıkesir ilinin Bigadiç ilçesi hudutları dâhilinde bulunmaktadır. Her iki tür yatakta, bir yerinden diğerkesimine doğru, içindeki çeşitli yabancı maddelerin muhtevasına bağlı olarak boroksit tenörü de değişmektedir. Bu bakımdan, tinkal ve kolemanit yataklarının gerçek büyüklüğü % 100 boroksit eşdeğeri olarak ifade edilmektedir. Yurdumuzun % 100 boroksit eşdeğerli sodyumlu bor tuzu muhtevası, 155 milyon ton ve kalsiyumlu bortuzu muhtevası % 100 boroksit eşdeğeri olarak 50 milyon ton olup, toplam borlu tuzlar varlığı 205 milyon tondur. Ülkemizdeki meri mevzuata göre bu varlıkların % 98’i bir kamu kuruluşu olan Etibank’a, % 2’si de özel sektöre aittir. Bu duruma göre, özel sektör elinde, tamamı kolemanit olan 4 milyon ton civarında bor tuzu kaynağı, Etibank elinde ise 201 milyon ton kadar % 100 boroksit eşdeğeri kaynak bulunmaktadır. Hemen ifade etmek gerekir ki, sekiz - on yıl öncesine kadar durum tamamen tersi idi. Halen Etibank, dünyada da bu madencilik kolunda en büyük kaynağın sahibi bulunmaktadır; bunu da, altını çizerek belirtmek gerekiyor. Zira, önerge yine, okunduğu zaman, âdeta Devletin bor tuzlarını işletmeciliğın tamamıyla sırtında kaldığı gibi bir intiba yaratılmak istenmektedir ki, bunun gerçeklere ne kadar ters düştüğünü göstermek bakımından ifade etmekte fayda görürüm. Özel sektöre ait kaynaklar şirket tarafından işletilmektedir. Gerekli ölçüler içinde yürütölmekte olan işletme faaliyetlerinin Maden Kanunu ve Maden Emniyet Nizamnamesine uygunluğunu sağlamak yönünden, Bakanlığımızca ve Çalışma Bakanlığınca gerekli kontroller yapılmaktadır. Bilindiğı gibi, sedimanter bir teşekköl olan Türkiye bor yataklarının üstündeki örtü tabakasının kalınlığı ile, bir örtü tabakasının altından alınacak cevher tabakasının kalınlığı arasında, ekonomik şartların optimize ettiği bir sınıra göre, açık işletme veya yeraltı işletme metoduyla cevher üretilir; bu aynı metot kömürde de kullanılır. Ancak, yeraltı işletmeciliğı, daima, metodun gereğı olarak açık ocak işletmeciliğinden daha pahalıdır. Yatak şartları gereğı, Etibank, Eskişehir - Kırkada, Emet - Hisarcık’ta açık işletme, Emet, Espiye’de yeraltı işletme usulü ile tinkal ve kolemanit cevheri üretmektedir. Cevher

yatağından çıktığı gibi içindeki kil ve diğer ampüriteleri nedeniyle pazar bulamayan bor cevherleri, mutlaka, zenginleştirme ameliyesine tabi tutulurlar. Ocak işletmeleri, zenginleştirme ve yarı mamul ve mamul bor ürünleri için bir seri yatırımları Etibank realize etmiştir. Bundan başka, artan piyasa taleplerini karşılamak ve ülkemiz kaynaklarını en yararlı biçimde değerlendirmek için, bir grup yatırımı da, plânlayarak tatbikata başlamış bulunmaktadır. Kırkda, 480 bin ton/yıl kapasiteli tuvenan cevher üreten madencilik yatırımı için 75 milyon TL Harcanmış; 170 milyon TL sarf edilerek gerçekleştirilen konsantratör tesisi de, 1974'te tamamlanıp, ekonomik devreye sokulmuştur. Ayrıca, 180 bin ton/yıl kapasiteli boraks pentahidrat, 60 bin ton/yıl kapasiteli ham susuz boraks ve 17 bin ton/yıl kapasiteli rafine boraks tesislerinden ibaret bor türevleri için 240 milyon TL dış olmak üzere, 1.340.000.000 Türk liralık toplam yatırıma başlanmış olup, 1979'da bitirilmek üzere çalışmalar sürdürülmektedir. Bandırma'da ise, halen 20 bin ton/yıl kapasiteli sodyum perborat, 25 bin ton/yıl kapasiteli asitborik ve 55 bin ton/yıl kapasiteli boraks tesisleri, 277 milyon Türk Lirası yatırım yapılarak tamamlanmış bulunmaktadır. Aynı yerde, ayrıca, 1976'da 83.200.000 Türk Lirası dış olmak üzere, 250 milyon Türk Liralık toplam yatırımla, 20 bin ton/yıl kapasiteli perborat ve 1975'te başlanan 89 500 000 Türk Lirası dış ve toplam 433 milyon Türk Liralık yatırımla da 100 bin ton/yıl kapasiteli ikinci borikasit tesisi yatırımlarına devam edilmektedir. Bu tesislerimizin de 1979 ve 1980 yıllarında tamamlanması beklenmektedir. Yukarıdaki yatırımların içinde, Bandırma'daki modern yükleme tesisleri de vardır. 1981'de devreye girecek olan 15 bin ton/yıl kapasiteli hidrojen peroksit tesislerinin, 137 milyon Türk Lirası dış olmak üzere, 500 milyon Türk Lirası toplam yatırım tutarıyla projelendirilerek uygulanması işi de ihale edilmiş bulunmaktadır. Emet'te ise 55 milyon Türk Lirası yatırımla 450 bin ton/yıl kapasiteli işletme ve konsantratör yatırımları tamamlanmış bulunmaktadır. Ancak, bu üretim ve teknolojik yatırım gayretleri Millî kaynağımızın değerlendirilmesine sınırlı bir kesimde gösterilen gayretleri ifade edebilmektedir. Nitekim, Millî varlığımızın değerlendirilmesinde daha bir seri tedbirler alınarak aşağıdaki düzen içinde uygulamaya başlanmıştır. Bir bakıma ulusal bor politikamızın esası mahiyetindeki bu tedbirler şöyle özetlenebilir:

1. Detaylı ve tutarlı bir pazar araştırması yapmak. Etibank Genel Müdürlüğümüz muhtelif firmalara konuyu inceletmiş ve kendi imkânlarıyla kontrol ettirmiştir.

2. Piyasayı tutmak, muhafaza etmek.

Bu meselenin çözümü için bor ürünleriyle ilgili yatırımlar, endüstrinin en çok ihtiyaç duyduğu yarı mamul ve mamul ürün çeşitlerini sağlayacak şekilde plânlanmıştır. Müşteriye süratli, kaliteli ve devamlı mal arz etmek için en uygun teknolojinin seçilmesi, Bandırma'da modern yükleme tesisleri kurulması, pazar hinterlandlarımız için de en uygun yerde depolama ve dağıtım merkezlerinin

kiralanması kararlaştırılmış ve ilk merhalede Anvers'de (Belçika) bu gaye için bir antrepo hizmete konulmuştur. İhracatta elastikiyet ve kolaylığı sağlamak için formalite ve mevzuatın ıslahına ait çalışmalar yapılarak çeşitli kademe ve mercilere teklifler ulaştırılmış ve olumlu sonuçlar alınmış bulunmaktadır. Dış ülkelerdeki antrepolardan mal satışının ihracat rejimine dâhil edilmesi, bu meyanda bir örnek olarak gösterilebilir. Plânlı kalkınmanın prensipleri uyarınca hammadde yerine mamul ve yan mamul ihracı için, bu konudaki yatırımların süratle bitirilmesi gayreti için de bulunmaktayız. Bu hedefin kaçınılmaz neticesi olarak hammadde ihraç politikasının revize edilmesi elzem olmuştur. Nitekim, 27.3.1976'da Maden İhracatçılar Birliği kurulmuş ve Türkiye'deki bor madeni üreticilerinin birbirlerine rakip olmaları önlenerek, fiyat ve pazar dağılımı itibâriyle ahenkli bir ihraç yapısının gelişmesine esas olan anlayış geliştirilmiştir. Ulusal bor politikamızın ana hedeflerine bağlı kalarak elimizdeki kaynakları, pazar şartları ve ülke çıkarlarını da dikkate alarak en optimal ölçülerde değerlendirmek için gerekli her türlü tedbirleri almış bulunmaktayız ve bütün bu tedbirleri mahallinde tespit etmek suretiyle Yüksek Meclise rapor sunulması maksadıyla Meclis Araştırmasını memnuniyetle karşıladığımızı arz ederim.”

Hükümet adına Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Kâmuran İnan (C. Senatosu Bitlis Üyesi)'ın konuşmasından sonra Adalet Partisi Grubu adına Hasan Ekinci (Artvin) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹²⁶

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Balıkesir Milletvekili Sadullah Usumî ve 9 arkadaşının, bor tuzları konusunda ülke ekonomisine yararlı tedbirleri saptamak amacıyla, Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesine ilişkin Adalet Partisinin görüşünü açıklamak üzere huzuruza gelmiş bulunuyorum. Adalet Partisi Grubu adına hepinizi saygı ile selâmlıyorum.

“Değerli Milletvekilleri, Türkiye'deki bor tuzları, her zaman Cumhuriyet Halk Partisi tarafından istismar konusu olmuştur. 1965'lerden sonra, hatta 1971, 1972 yıllarında Senato Araştırması dahi yapılmıştı. Bor tuzları konusundaki politikanın altında Adalet Partisinin imzası bulunmaktadır. Bu imzadan da iftihar ederim, gurur duyarım. Değerli arkadaşlarım, önergede iddia edildiği gibi, özel teşebbüsün elinde büyük ölçüde bor tuzu yatakları imtiyazı yoktur. Sayın Bakanın da ifade buyurdıkları gibi, Türkiye'deki bor yataklarının % 98'inin imtiyazı Etibank'ın elinde bulunmaktadır, % 2'si özel teşebbüsün elinde bulunmaktadır. Önerge sahiplerinin iddia ve ifade ettikleri şekilde vakıanın olmadığını şu rakamlarla ifade etmek istiyorum: Önerge, tamamen mesnetsiz ve hiç bir araştırmaya dayanmadan, hissî bir önergeden ileriye geçememektedir. 1969 yılında özel teşebbüs 273 bin ton üretim yapmış, Resmî teşekkül 159 bin ton yapmış. Sizin fazla zamanlarınızı almamak için yılları atlayarak ifade

¹²⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 86 (3 . 1 . 1978), ss.151-152

ediyorum: Yılında 338 bin ton özel teşebbüs üretmiş, 186 bin ton Resmî teşekkül üretmiştir. Yılında 479 bin ton özellikle üzerine basarak söylüyorum bu rakamı - özel teşebbüs üretmiş, 600 bin ton Resmî teşekkül üretmiş; 1975 yılın da 342 bin ton özel teşebbüs, 646 bin ton Resmî teşekkül üretmiştir. Halen 1977'de, bu rakamlar % 10'un üstünde artış göstererek seyretmiş bulunmaktadır. Değerli milletvekilleri, bor tuzlarının % 2'lik imtiyaza sahip olan özel teşebbüs tarafından çarçur edilmediği, milyonların ve milyarların heder edilmediği, bilakis ülke ekonomisine büyük ölçüde katkısı bulunduğunu da şu rakamı ifade etmekle zannediyorum tamamlamış olurum: 1977 yılında özel teşebbüs 400 bin ton bor tuzu ihraç etmiştir. Bu ihracattan da Türkiye'ye - bu her zaman sözünü ettiğiniz döviz sıkıntısında - 30 milyon dolara yakın döviz sağlamışlardır. Görülüyor ki, bor tuzları konusundaki iddialarınız ve isnatlarınız fevkalade mesnetsiz ve dayanaksızdır. Biz sömürenin ve sömürünün de karşısındayız. Biz ülke ekonomisine yararlı olan özel teşebbüsü de özendirme ve destekleme politikasının da sürdürücüsü olacağız. Değerli milletvekilleri; Adalet Partisi, bor tuzları konusundaki politikayı tayin eden ve imzasını koyan Partidir, dedim. Bunun kanıtları da şudur: Türkiye'de şu fabrikaları kurmuş ve şu tesislerin de projelerini hazırlamıştır:

— Bandırma Perborit tesisleri, Boraks Fabrikası inşaatı ve tevsii çalışmaları. Kırka Boraks Fabrikası

— Emet Kolemanit Zenginleştirme Fabrikası (1977 yılından sonra 5 yıllık plânlamasını yaparak, projelendirmesini de gerçekleştirdiği 3 milyar 850 milyonluk bor yatırımı plânlamıştır). Bor tuzları konusunda Cumhuriyet Halk Partisi devamlı istismar politikasını uygulamıştır, ama bugün Türkiye, dünyadaki bor piyasasının % 30'una hâkimdir. Plânladığınız ve projelendirdiğimiz bu tesisler tamamlandığa zaman, dünya bor piyasasının % 50'sine girmiş ve hâkim olmuş olacağız. Bizim Adalet Partisinin plânı programı budur, istismar değildir. Değerli milletvekilleri; Cumhuriyet Halk Partisinin bor tuzları konusundaki bilinçsiz istismarlarına belki son verir ve bu konudaki asılsız, mesnetsiz iddialarının gün ışığına çıkarılması için verilen önergeye, katılmamamıza rağmen, Grubumuz olumlu oy verecektir. Hepinizi saygılarla selâmlarız.”

Adalet Partisi Grubu adına Hasan Ekinci (Artvin)'nin konuşmasından sonra Millî Selâmet Partisi Grubu adına Temel Karamollaoğlu (Sivas) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹²⁷

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; Bor tuzları konusunda inceleme yapılmasını isteyen araştırma önergesini, biz Millî Selâmet Partisi olarak memnuniyetle karşıladık. Aslında, belki çok daha önceleri herhangi bir partinin politikası haline getirilmeden yapılması icap eden bir meseleyi, şimdi daha

¹²⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 86 (3 . 1 . 1978), ss.152-154

dikkatli bir tarzda yapma imkânını bulmuş oluyoruz. Muhterem arkadaşlar, yalnız elimize aldığımız konu şimdiye kadar incelemiş olduğumuz konulardan oldukça farklı. Bor tuzları dediğimiz zaman, geçen asrın sonlarından beri bir dünya karteli oluşturulmuş ve o dünya kartelinin içinde borla ilgili her türlü meselelerin halledilmesi icap ediyor. Bu dünya karteli International Borax Corporation, maalesef Türkiye dâhil, dünyanın her yerinde borla ilgili meselelere âdeta ambargo koymuş vaziyette. Meselâ Amerika da Rusya da tahmin ederim bunun içerisinde borla ilgili herhangi bir tesiste Türk mühendisleri kesinlikle çalıştırılmamaktadır. Böyle bir tesisi Türk mühendislerinin gezmesine dahi müsaade edilmemektedir. Çünkü bor, bugün stratejik madenlerden bir tanesi haline gelmiştir. Şunu belirtmekte fayda var: Bor rezervlerinin % 60'ı ve belki de daha fazlası - bu bilinen rezervlerin - memleketimizde bulunmaktadır. Bor tuzları bugün uçak demeyeceğim, uzay yakıtı olarak kullanılmakta ve günlük hayatımızda birçok konuda kullanma yeri bulmaktadır. Muhterem arkadaşlar, şimdiye kadar memleketimizde Etibank tarafından yürütülen çalışmalar - üzümlere ifade edeyim - maalesef yeterli değildir. Bunu, «Adalet Partisi şimdiye kadar bunu yapmış, Halk Partisi bunun temelini atmış veya Millî Selâmet Partisi yenilik getiriyor» diye söylemiyorum, fakat bu meselenin parti farkı gözetilmeksizin ele ciddiyetle alınmasının icap ettiğini belirtmek için, üzerinde hassasiyetle durarak söylüyorum. Çünkü bor madeni, bor tuzları, bor yatakları aslında bizim memleketimizde mevcut bulunan yataklardan sadece bir tanesidir; ehemmiyeti büyüktür, fakat sadece bir tanesidir. Bugün memleketimizin yeraltı kaynaklarını eğer layığı veçhile değerlendirmezsek, daha uzun zamanlar maalesef dış memleketlere bağlı kalmakta da devam ederiz; belki de, dışarıya - tabir caizse - el açmaktan kolay kolay kurtulamayız. Bunun A'dan Z'ye kadar; madenlerin çıkarılmasından, en son mamulünün değerlendirilmesine kadar memleketimizde yapılmak mecburiyeti var. Biz, Millî Selâmet Partisi olarak bunun sonundan başladık. Kendimize verilen, şu ana kadar yürütmekte olduğumuz bakanlıkların içinde Sanayi Bakanlığı, ağır sanayi hamlesini başlatarak bu vazifeyi yerine getirdi. Yalnız, bunun daha önünde, aslında, bizim maden rezervlerimizin değerlendirilmesi çok büyük bir ehemmiyet arz etmektedir. Demirimizi, krom madenlerimizi, çinko, kurşun... gibi birçok madenleri layığı veçhile değerlendiremiyoruz; bor tuzları da bunlardan bir tanesidir. Şu anda memleketimizdeki bilinen bor yataklarından % 2'si özel sektörün elinde, % 98'i Devletin elindedir, diye Sayın Bakan ifade buyurdular. Tahmin ediyorum ki, burada bir yanlış olabilir; çünkü Bilahare Adalet Partili arkadaşımızın vermiş olduğu ifade bunu doğrulamıyor. Eğer özel sektör % 2'sinden üç yüz küsur bin ton bor tuzu, maden üretiyor da, Devlet sektörü sadece 550 - 600 bin ton civarında üretiyorsa; bu aslında, Etibank'ın iflas ettiğini gösterir; zannediyorum böyle bir şey doğru değildir. Devlet ve özel sektör elinde bulunan bor yataklarındaki rezervlerin layığı veçhile tespit edildiği kanaatinde değilim. Bu birinci noktadır. İkincisi; bunun değerlendirilmesi için, memleketi-

mizde işletme yönünden kurulan tesisler de, maalesef yeterli değil. Aslında biz bor tuzlarını memleketimizde işlediğimiz zaman, çok daha büyük çapta ihracat yapma ve dünyaya fiyat empoze etme durumundayız; % 60'ı bizim elimizde stratejik bir madde haline geliyor. O halde bizim rahatlıkla dünyaya fiyat empoze edebilmemiz lâzım. Şu gün Müslüman Arap memleketleri, OPEC, dünyadaki petrolün % 60'ı gibi bir rezerve sahip olmamalarına rağmen veya o civarda bir rezerve sahiptir diyelim, petrol fiyatlarında rahatlıkla 3-5 misline çıkan bir fiyat empozesini bütün dünyaya yaptılar ve kabul ettirdiler. Biz henüz borda böyle bir empoze etme eğiliminin içine dahi girmedik, teşebbüsüne dahi geçmedik. Yalnız International Borax Corporation Firması hakikaten dünyadaki bütün boraks rezervlerinin üzerinde bir ambargoya, bir baskıya sahip. Devlet Plânlama Teşkilâtında çalışırken, bundan 8-9 sene önce bu meselenin üzerine eğilmek istenmiş idi; fakat birçok teknolojiyi maalesef bunların müsaadesi olmadan alma imkânına sahip olmadığımızı o zaman gördüm. Japonya'ya gidiyorsunuz bir teknoloji almak için, bakıyorsunuz ki, Japonya'daki firma Avrupa'daki bir firmaya bağlı; ona müracaat ediyorsunuz, Avrupa'daki firma Amerika'daki firmaya bağlı. Hatta ve hatta bugün Doğu Bloğu memleketlerindeki firmalar - onlara firma demeyeceğim onlar devlet firmaları - dahi bir noktada bu kartelin gücünden, baskısından kurtulmuş değildir tamamen. Geçen sene bir özel sektör Türkiye'de boraks tuzlarından bir kademe daha ileride perborat imalatına geçmek için, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına teşvik almak için müracaatta bulundu. «Bu yatırımda, dünyada iki tane teknoloji var» diyordu bu şahıs. Bu yatırım, antiparantez, takriben 800 milyon liralık bir yatırım, küçük bir yatırım değil; «Sadece iki tane teknoloji var» diyordu. «Bir tanesi bugün eskimiş bir teknolojidir, Rusların elinde; bize çok ucuz bir fiyatla bu teknolojiyi satacaklar. Diğeri bir Amerikan teknolojisi; fakat satınalmak mümkün değil, fiyatı yok.» Bizden şu ricada bulundu : «Eğer benim Rusların bu eski teknolojisi ile imalat yapmama yahut da imalat yapmaya belki cesaret edemeyebilirim; fakat hiç olmazsa bu konuda bana bir teşvik verirseniz, benim bu konudaki yatırıma devlet olarak desteklediğinizi gösterirseniz, belki ben Amerikalılarla pazarlığa oturabilirim» dediler. Hakikaten de böyle bir teşvik kendilerine verildi ve aradan 15 gün geçmeden Amerikalılarla pazarlığa oturduğunu söylediler. Şu anda bu yatırımın hangi noktaya geldiğini bilmiyorum; fakat bizim firma olarak değil, Devlet olarak bu meselenin üzerine muhakkak surette gitmemiz lazım. Sadece bor mu diyeceksiniz? Burada tekrar üzerinde durmamız icap eden bir konuya döneceğim; o da bizim bütün maden yataklarımızın aynı acıklı durumda bulunması. Sayın Bakanım, tahmin ediyorum Sivas'tan bir belediyeden telgraf gelmişti; belki bu telgraf biraz da şikâyet mahiyetinde de olabilir; fakat hakikaten Sivas'ta kömür yatakları çok fazla, zengin. Hatta bu kömür yataklarından istifade ederek Sivas'ta bir termik santralin kurulması yoluna da gidildi; fakat bugün Sivas'ta kömürsüzlükten halk sıkıntı çekiyor; hâlâ kömürünü temin edememiş vatandaş var. Bu gösteriyor ki, bizim elimizin altında bulunan

her hangi bir kartelin de baskısı altında bulunmayan bir konuda dahi, henüz kendi kendimize yeterli hale gelememişiz. Yine burada, düzen bozuk da, nasıl düzeltileceği meselesi çok mühim. Düzen bozuk; ama bakalım bu bozuk düzeni yeni iktidar formülü ile - tabiri caizse, kusura bakmayın - yani bir noktada da bozuk bir iktidar formülüyle nasıl düzelteceksiniz, inşallah onu da önümüzdeki günlerde göreceğiz. Sayın Başkan, muhterem arkadaşlar, bu konunun şu anda Millet Meclisinin önüne getirilmiş olmasında hakikaten büyük bir fayda var. Bu konunun üzerine bizim ciddiyetle eğilmemiz; fakat eğilmekle kalmayıp, gerekli tedbirleri almamız gerekir. Şimdiye kadar biz, bir çok meselenin üzerine ciddiyetle eğildik, bir çok noktalarda kritik hususları tespit ettik ve tespit ettiğimizle kaldık. Bu meselenin ciddi bir şekilde ele alınması, neticeye götürülmesi, memleketimize faydalı hale getirilecek bütün tedbirlerin alınması gerekir. Burada özel sektör mü işletmiş, devlet sektörü mü işletmiş; bunun üzerinde ben durmayacağım. Aksine özel sektörün işletmekte olduğu bir çok tesisler, devletin işlettiklerinden çok daha iyi netice veriyor; bu da bir gerçek; ama devlet, eğer özet sektör üzerinde ki kontrolünü daha iyi tatbik ederse, daha ciddi tatbik ederse, özel sektörün bugünkünden daha verimli noktalara geleceğini de görmemek mümkün değil. Çok basit bir misal vereyim: Boraksa dayalı bir çok tesisler var Türkiye'de; 5-6 tane, bir çok diyeceğim, en fazla 10 tanedir. Bunlardan bir tanesi de özel sektörün kurmuş olduğu -firmanın ismini hatırlatmayacağım İzmit'te KEMİNTAKS olabilir- bir şirket. Bu şirket Avrupa'ya bor tuzu ve borik asit ihraç ediyor; fakat bu şirketin ihraç fiyatı, Etibank' in ihraç fiyatından fazla. Firmanın iddiası şu : «Şimdi Etibank bana benim hammaddemi vermiyor. Niye, diye sorduğum zaman, sudan bir cevap veriyorlar.» Ama, Gâyırı Resmî olarak aldığı cevap, «Sen Avrupa'ya bizden daha yüksek fiyatla ihraç ediyorsun, belki para kaçırıyorsun...» tarzında olabilir, fakat aslında firmanın kesin kanaati şu: «Ben, Avrupa'ya yaptığım ihracat fiyatından daha yüksek fiyat temin edebilirim, yeter ki bana hammaddemi verin.» Etibank, bu firmanın hammaddesini dahi, maalesef, temin etmiyor. Muhterem arkadaşlar, ben sözlerimi tamamlarken, bir noktaya daha temas edeceğim: Sayın Bakan, Etibank'la ilgili bakanlıkta dört beş aydır bulunuyorlar, onun için kendilerini veya bulundukları partiyi tenkit yönünden değil; fakat, Etibank şimdiye kadar hangi işletmeyi ele aldıysa zarar ettirmiştir. Bu da devletçiliğın en kötü yönlerinden bir tanesidir hangi işletmeyi, hangi tesisi kurdu ise zarar ettirmiştir. Tabii bu, bir defa, kuruluşundaki bazı aksaklıklardan ileri geliyor. Etibank'ın yapmış olduğu birçok tesisler, aslında, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığını ilgilendiren tesisler değil. Bu tesisler daha ziyade bir sanayi tesisidir. Bu tesislerin Sanayi Bakanlığı'na bağlı bir kuruluş vasıtasıyla ayrı bir işletmenin altında toplanması gerekir. Şu anda bizim, Sanayi Bakanlığına bağlanıp bağlanmamasında büyük bir menfaatimiz yok, ama hakikat budur. Hakikat budur, çünkü; şimdiye kadar Etibank belki tekeline bulundurduğu bazı maddeler, madenler hariç, hiç bir yerde kârlı bir tesis işletmeciliğini

gösterememiştir. Muhterem arkadaşlarım, bu araştırma önergesini biz, Millî Selâmet Partisi olarak destekleyeceğiz, destekliyoruz. Yalnız, bunun neticesinde, muhakkak surette gerekli tedbirleri almayı da, o anda artık kim işbaşında bulunuyorsa, o arkadaşlarımızdan bilhassa rica ediyoruz. Aksi takdirde, burada o kadar çok araştırma önergeleri verilebilir ki, bu Meclis çalışamaz hale de gelir. Sadece araştırma önergeleri hakkında konuşulur; fakat mesele, araştırma önergesinin üzerinde konuşmak değil, o araştırma önergesinin neticeleri üzerinde faaliyete geçmektir, gerekli yatırımları yapmaktır. Yatırımlar, bilhassa maden sahasında yapılacak yatırımlar, büyük yatırımlardır. Bugün biz sanayi sahasında 200 tane proje dedik, 240 milyarlık yatırımdan bahsettik. Çok kimsenin gözü korktu, bunu yapacak paramız nerede diye, 7 senelik bir devrede. Fakat siz maden sahasında yatırımlara girdiğiniz zaman, artık böyle rakamlarla karşılaşamayacaksınız, çok daha büyük rakamlar karşınıza çıkacak. Ümit ederim, o zaman bu rakamlardan korkup kaçmazsınız. Hepinize teşekkürler ederim, hürmetler ederim.”

Millî Selâmet Partisi Grubu adına Temel Karamollaoğlu (Sivas)’nun konuşmasından sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Nuri Bozyel (Balıkesir) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹²⁸

“Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri; 10 arkadaşımızın 30.11.1977 tarihinde Millet Meclisi Başkanlığına verdikleri, ülkemizin yeraltı servetlerinin stratejik ve ekonomik değeri olan bor tuzları hakkındaki Meclis Araştırmasıyla ilgili Cumhuriyet Halk Partisi Grubunun görüşlerini açıklamak üzere huzurlarınızda bulunuyorum. Türkiye’nin dış ülkelere ihraç edilen yeraltı cevherlerinin birinci sırasında yer alan bor, boraks madenlerinin gerçek değeri ülke çıkarları açısından henüz anlaşılamamıştır. Oysa Türkiye’ye oranla çok daha az miktarlarda üretilen bor madenlerini kimyasal ve stratejik önemi bakımından değerlendiren ülkelerin, bu konudaki politikalarını da örnek alamıyoruz nedense. Aslında ana ihraç ürünlerimizdeki politikasızlığımızın yeraltı cevherlerinin dışa pazarlanmasında da etken olduğu ortadadır. Daha doğru ifade edecek olursak dünyanın birkaç ülkesinde üretilen ve aranan madenlerin başında gelen bor minerallerinin içinde bulunan kolemanit cevherinin işletilmesi belirli tröstlere ve onların Türkiye’deki işbirlikçilerine terkedilmiştir. Sayın milletvekilleri, son yıllarda üçüncü dünya devletleri içinde hammadde üreten tüm az gelişmiş ülkeler örgütlenmeye ve hammadde kaynaklarına sahip çıkmaya başlamışlardır. Petrol üreten ülkeler, OPEC çatısı altında örgütlenerek, petrollerini, sanayileşmiş tüketici ülkelere karşı bir baskı unsuru olarak kullandılar. Alüminyumun hammaddesi boksit üreten ülkeler, 1974 yılında, International Boksit Assosiation (IBA) adı altında birleştiler. Hindistan, elektrik endüstrisinin hammaddesi levha mikayı bundan sonra ancak işlenmiş olarak satacağını açıkladı. Fosfat üreten ülkeler, dünya çapında fiyat denetimini ellerine aldılar.

¹²⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 87 (4 . 1 . 1978), ss.174-177

Bütün bunlar olurken, bilinen dünya bor tuzu kaynaklarının % 65'ine sahip, her türlü ulaşım ve üretim üstünlüğü Türkiye, bor mineralleri konusunda, Türkiye Mimarlar Mühendisler Odası Birliği, Maden Mühendisleri Odası ve Kimya Mühendisleri Odasının tüm uyarılarına rağmen, sessiz ve girişimsiz kaldı. Öte yandan, dünya rezervlerinin % 25'ini elinde tutan Amerika Birleşik Devletleri ise dünya tüketiminin % 70'ini karşılamaya devam etmektedir. Bu görüntü, Türkiye'de en verimli bor tuzu kaynaklarını kapatan boraks holdingler grubunun, bizim bor tuzu rezervlerimizi «esir madenler» halinde ellerinde tuttuklarını belirtir. Bundan ötürü, dünya tüketiminde miktar olarak % 25 olan bor ihracatımızın değer olarak payı ancak % 6'yı bulmaktadır. İhracat gelirimiz, çoğunlukla hammadde sattığımız ve dış ticaretimizin rüştünlü alışveriş esasına göre düzenlenmiş olmasından, düşük bir seviyede kalmıştır. Konuyla ilgili olarak Anayasanın 130 uncu maddesini burada tekrar hatırlamakta yarar vardır : «Tabii servetler ve kaynakları, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Arama ve işletmenin Devletin özel teşebbüsle birleşmesi suretiyle veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır.» Buna ek olarak Üçüncü Beş Yıllık Plânın bor tuzlarıyla ilgili bölümü şöyledir : «Elektrik enerjisi için kullanılması zorunlu olan ve yurt ekonomisine uygun ve verimli biçimde işletilmeyen linyit yataklarıyla, stratejik madenler, radyoaktif mineraller, tungsten ve bor tuzları Anayasanın 130 uncu maddesine uygun bir anlayışla kamu kuruluşlarınca işletilecektir. Stratejik madenlerin saptanması ve bu nitelikten çıkarılması, ilgili kuruluşlarla Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının görüşü ve Devlet Plânlama Teşkilâtının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca kararlaştırılacaktır.» Bu yorumda dikkati çeken bir nokta var: Stratejik madenlerin saptanmasının ve bu nitelikten çıkarılmasının hükümetlere bırakılması. Çağımızda tüm madenler stratejik bir karakter kazanmıştır zaten. Kok ve linyitin stratejik olmadığı bugün iddia edilebilir mi? Uluslararası sermaye ve onun yerli işbirlikçilerinin çıkarlarını savunan iktidarlara göre, hiçbir maden stratejik olmayacaktır. Bunun açık örnekleri, bor tuzlarıyla birlikte yabancılara peşkeş çekilen magnezit, tungsten ve antimuandır. Sayın milletvekilleri, bor tuzları konusu bundan evvelki dönemlerde de gündeme getirilmiştir. 1970 -1973 yılları arasında kamuoyuna mal olan bor tuzlarının stratejik maden olarak saptanması konusu, çok kısa bir sürede hasıraltı edilmiştir. Bor tuzlarının Birinci Erim Hükümeti zamanında devletleştirilmesi önem kazanınca ilginç iki olay göze çarpıyor. Türkiye'de en verimli rezervlerin çoğunu kapatmış olan Boraks Consolidated Ltd.'nin Genel Müdürü özel uçağıyla Londra - Ankara arasında mekik dokuştur. Bu olağandışı ziyaretlerinden sonra, bor tuzlarını Devletin işleteceği kendisine zamanın Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı İhsan Topaloğlu tarafından bildirilmiştir. Bu olaydan az sonra, İngiltere Kraliçesinin yurdumuzu ziyaret ettiğini de görüyoruz.7 Ağustos 1972 tarihli Milliyet Gazetesinde yayınlanan demecinde, devrin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Nuri Kodamanoğlu bile

şöyle yakınmaktadır : «Dünyanın en zengin rezervlerine sahip olduğumuz halde boraks ihraç gelirimiz, küspe ihraç gelirimizden daha azdır. Boraksla tekel kuran ecnebi şirket, kendi büyük kazancını sağlamak için Türkiye'deki boraks üretimini ve Türkiye'nin boraks ihraç piyasasını kendi çıkarına göre ayarlamaktadır. Bizim için problem, çok ve büyük avantaj sağladığımız bu maddeden daha çok kazanç sağlamaktır. Bunun çaresi de bu sektöre tamamıyla sahip olup, karşımızdaki tekele karşı daha ciddi, daha kolay mücadele verip ihracatımızı artırmak olabilir.» Şimdi, Birinci Erim Hükümeti tarafından gündeme getirilen Madencilik Reformu, Maden Kanun tasarısının öyküsünü anımsayalım. Tasarı 3 bölümden oluşmaktaydı. Birinci bölümde, 6309 sayılı Maden Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesiyle, bazı maddeler eklenmesi öngörülmüştür. Böylece Maden Kanunumuzda bulunan bazı aksaklıklar düzeltilmekte, ayrıca maden araması ve işletilmesi birleştirilmekteydi. Şöyle ki; ortakları arasında gerçek veya tüzel yabancı kişiler bulunan şirketler arama ve işletme imtiyazı alamayacaklardı. İkinci bölüm, Maden İşleri Genel Müdürlüğü kuruluş ve görevlerini kapsamaktaydı. Tasarının, Maden Kanununa eklenecek maddeleri kapsayan üçüncü bölümünde ise, maden kömürüyle bor tuzlarının arama ve işletilmesini Devletçe yapılması öngörülmüştü. Ek madde 5'te; bor tuzlarının arama ve işletilmesinin, sermayesinin tamamı Devlete ait Kamu İktisadi Kuruluşlarıyla, gelirleri genel bütçeden karşılanan ve kanunla kurulmuş bulunan kuruluşlara ayrıldığı ve bu kanun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren, bunlar dışında kalan tüzelkişilerin arama ve işletme talep hakkı elde edemeyecekleri esası kabul edilmişti. Ek madde 6'da yer alan hükme göre de, daha önce elde edilmiş haklar, kanunun yürürlüğe girmesiyle geri alınacaktır. Değerli arkadaşlarım, bu tasarı, Parlamentoda kurulan geçici komisyonda aylarca görüşülmüş ve sonunda yabancı sermaye ve yerli işbirlikçilerinin çıkarlarını savunan çevrelerce yozlaştırılmıştır. Birinci bölümden, maden arama ve işletilmedeki Millileştirme hükümleriyle; ikinci bölümden, bor tuzları ve linyitlerin Devletçe işletilmesini öngören maddelerin tümü çıkartılarak Parlamente'ya sevk edilmiştir. Gerçi, komisyondan geldiği şekliyle üzerinde konuşulmadan Parlamente'dan geçen tasarı, sürenin tamamlanması nedeniyle kesin şeklini almıştır; fakat Cumhurbaşkanı Sayın Korutürk tarafından veto edilerek Parlamente'ya iade edilmiştir. Tekrar görüşülmeyen tasarı böylece kadük olmuştur. Bunlar yurt çıkarlarının ayaklar altına alındığı, boraks sorununun katledildiği ve halkımızın reform tasarılarıyla uyutulmak istendiği bir dönemin ilginç öyküsüdür. Daha sonra da, Cephe Hükümetlerinin temel bağlantıları olan egemen çevrelerin çıkarlarına hizmet anlayışları nedeniyle tekrar yaşadık aynı öyküyü. Bu gelişmelerin ışığı altında 1973 Sanayi Kongresinde ayrıntılı olarak anlatılan rezervlerin dağılımını ve üretim yapan özel sermayeli firmaları kısaca gözden geçirelim:

1.Eskişehir Kırka Bölgesi: Bu bölgede dünyanın en zengin sodyum boraks yatakları bulunmaktadır; tahmini 515 milyon ton. Etibank'ın sahalarına

komşu olan ve bölgenin en zengin ve en kaliteli sahası bulunan 24/188 No.lu saha ise 1960 yılında Türk Boraks Madencilik Şirketi tarafından bor tuzu ruhsatı almak suretiyle kapatılmıştır. Bu paravan şirketin % 80 hissesi Boraks Holding Ltd. ve % 20 hissesi Sırrı Yırcalı'ya aittir. 200 milyon ton rezerv tahmin edilen bu sahada şimdiye değin paravan şirket üretim yapmamıştır. Etibank'a ait sahalar 96 No. ile birleştirilmiş ve 1970 yılından beri işletilmektedir. Bu durumda, 1960 da yabancı tröst bu bölgedeki sahalarımızı kapatırken, Etibank da büyük bir gecikme ile ancak 1970'de işletmeye geçmiştir. Konsantratör tesisi de gecikmiş ve büyük ekonomik kayıplara neden olmuştur.

2. Kütahya - Emet Bölgesi: Bu bölgede daha çok kolemanit bulunmaktadır. Bu sahalarda Etibank ve Sırrı Yırcalı'ya ait Emet-Boraks Madencilik Limited Şirketinin hisseleri vardır.

3. Balıkesir - Bigadiç Bölgesi: Bu bölgedeki bor tuzlarının tümü özel sektöre aittir ve başlıca kolemanitten oluşmaktadır. Üretim yapan firmalar şunlardır: BOR-TAŞ Madencilik Kolektif Şirketi; (% 95'i Sırrı Yırcalı'ya ait);

a) Kemad Limited Şirketi; (Ugine - Kuhlman ve Amerikan Potash Şirketine ait);

b) Rasih ve İhsan Maden Limited Şirketi;

c) Ali Şayakçı Limited Şirketi;

d) Yakal Borasit Limited Şirketi;

e) Faraş - Camköy Limited Şirketi;

4. Bursa - Kemalpaşa Bölgesi: Bu bölgede % 50 hissesi Sırrı Yırcalı'ya ait olan BOR-TAŞ Madencilik Limited Şirketi faaliyet göstermektedir. Rezervlerinin hemen hepsi kolemanittir. Kütahya, Balıkesir ve Bursa'daki toplam kolemanit rezervi 400 milyon ton kadar tahmin edilmektedir. Böylece toplam bor tuzu rezervlerimiz 1 milyon tonu bulmaktadır. Burada şunu hatırlatmakta yarar var: Boraks Consolidated Limited, Kırka sahasındaki rezervlerin büyüklüğünü saklamak istemiştir. Ancak, Maden Dairesi uzmanlarının ısrarları üzerine durum anlaşılmış, MTA Enstitüsüne yaptırılan inceleme sonucunda yabancı tröstün önce 9 milyon, sonra 14 milyon ve nihayet 40 milyon ton olarak beyan ettiği rezervin, 400 milyon tonu bulduğu anlaşılmıştır. Kısaca değinilmesi gereken bir nokta daha var: 1971 – 1972 yıllarında, özel şirketlerin kolemanit üretiminde çok büyük bir artış olmuştur, özel sektör, tasarı kanunlaşırsa, bor tuzu ocakları devletleştirileceğinden, sadece kâr düşüncesiyle, maden ocaklarını tahrip ederek, limanları kolemanitle doldurmuştur. Etibank ile rekabet ederek, fiyat düşmesine sebep olmuş ve ulusal serveti yok pahasına satmıştır. Değerli milletvekilleri, dün burada konuşan sözcü arkadaşlarımız, bor konusunda bizim kadar hassas olduklarını dile getirmeye çalıştılar. Ellerindeki rezervlere göre, yılda ürettikleri bor miktarlarını örnek göstererek, özel şirketlerin de ülke ekonomisine başarılı bir şekilde hizmet

edebileceklerini iddia ettiler. Oysa, Devletin ve özel şirketlerin ellerinde bulundurdıkları rezervleri kıyaslayarak, yıllık üretimle ihracattaki dengesizliği görebilseler, ülkemizin nasıl sömürüldüğünü çok daha iyi anlardı. Diğer taraftan, Sayın Bakan, bu konuda yaptıkları konuşmalarında önergeye değinerek, konunun insafsızca ele alındığından bahsetmiştir. Ayrıca, bor konusunun istismar edildiğini, rezervlerin çoğunun yerli ve yabancı sermayenin ortaklaşa oluşturdukları şirketlerin elinde bulunduğuna dair görüşleri de yanıtlayarak, aslında rezervlerin daha çoğunun Devletin elinde olduğunu işaret ettiler. Sayın İnan'ın konuya bu gözle bakmaları karşısında, biz, aynı soruyu, hem de iddialı bir şekilde kendilerine yöneltiyoruz: İnsaf bunun neresinde? Değerli arkadaşlarım, benim seçim bölgem Balıkesir ilidir. Balıkesir ilinde halen işletmeye açılmış altı tane saha vardır. Bigadiç ilçesine her gidişimizde bor'un acıklı manzarasına tanık oluyoruz. Bu işletmeler öyle bir tarzda işletiliyor ki bu sahalar, rezerv miktarını şeytanın bile tahmin etmesi mümkün değildir, çok kolay ve çok kazandırıcı olduğu kadar, rezerv yataklarını tahrip edici yöntemlerle işletiliyor. Konuya, yabancı tekelci sermayenin Türkiye'deki işbirlikçilerinin gözleriyle bakanlar, ülke çıkarlarını düşünemezler. Halkımızı mutlu bir yaşam düzeyine ulaştırabilmesi için, ülke ekonomisine dair temel görüşlerin arkasında ideolojik maksatlar arayanlar, yabancının elinden kurtaramazlar Türkiye'yi. Daha doğrusu, hedefinde esir etme gayesi yatan dünya tekelci sermayesiyle işbirliği görüşünü yeğleyen, bu görüşü kendi görüşleri olarak, kendi dünya görüşleri olarak kabul edenler, ülkenin çıkarlarını kollayamazlar. Bor konusu, ülkemiz için çok önemli bir konudur. Yıllardan beri üzerinde durulan bor sorununu kısa süre içinde hiç birimiz anlatamayız. Bor sorunu, çok yönlü problemleri olan bir konudur. Biz, bor'un sadece rezerv tespitleriyle, üretim özellikleri üzerinde durabildik. Hâlbuki yurt için bor sanayinin gelişmesi bakımından yatırımlar mevzuu vardır. Amerika Birleşik Devletleri ve Batı Avrupa'da bor türevleri sanayinin durumu bizi yakından ilgilendirmektedir. Her gün gelişen dünya teknolojisi açısından yeni yatırımlar konusu ve bor türevleri pazarlamasıyla ciddi şekilde ilgilenmek gerek. Kısacası, boraks sömürsünü ve bor-boraks sanayimizin iç açıcı olmayan durumunu anlatmaya çalıştım sizlere. Bu sanayimizin durumu da, yurdumuzda genel anlamda egemen olan dışa bağımlı, çarpık, montajcı sanayileşme olgusundan ayrılamaz. Biliyoruz ki, yıllardan beri yurtsever çevrelerde savunulan ve dile getirilen bor - boraks cevherlerinin devletleştirilme önerisi, işbirlikçi ve tutucu iktidarlar yönetiminde olduğu sürece hasır altı edilecektir. Bor ve boraks rezervleri ve sanayi konusunda varılan karanlık durum genelde uygulanan ekonomik politik tutumun bir sonucudur. Değerli arkadaşlarım, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına bu konuda araştırma açılmasını talep ediyoruz. Araştırma önergesinin kabul edilmesini talep ediyorum. Çok önemli olduğuna inandığım bor sorunuyla ilgili Meclis Araştırmasına hiçbir partinin karşı çıkmayacağına inanıyorum. Hepinize saygılar sunarım.”

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Nuri Bozyel (Balıkesir)'in konuşmasından sonra Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına İhsan Kabadayı (Konya) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹²⁹

“37 - 38 yaşlarında, genç çağda milletvekili olduğum günlerden beri acısı dinmeyen, lafının ardı gelmeyen bir mevzudur bu bor tuzları ve boraks madenleri. Sanırım üç döneme yakın, zaman zaman Meclise, bu kürsüye gelmiş, bu mevzuda içi yanık hatipler dertli dertli konuşmuşlardır; bir kere da hatırlarım, bu mevzuda yine söz alıp konuşmuşumdur. Bunun mutlaka hallini Milliyetçi Hareket Partisi olarak biz de arzu etmekteyiz. Gel gör ki, halli mevzuu laftan öteye gitmeyen dünyanın en zengin boraks hazinelerine sahip olan Türkiye'nin, bu hazineden yeteri kadar faydalanmadığı; çeşitli yollarla, faydalanmamamız için her türlü engellemenin, oyun ve düzenlerin kurulduğunu biz Milliyetçi Hareket Partisi olarak kabul ve itiraf ediyoruz. Her yönüyle kalkınmaya muhtaç, her anlamıyla kudrete, kendinde var olan kuvvetlere ve imkânlarla sahip olan Türkiye'nin, kısa sürede her türlü seferberliğini yaparak, kendi imkânlarını kendi dertlerini muhrik, yenici yolda hazırlanmasına biz kaniiz. Doğru; dünya rezervlerinin % 65'i bizde; fakat acı bir tecelli, % 15,4 geçmeyen rezerve sahip olan Amerika Birleşik Devletleri, dünya ihtiyaçlarının % 70'ini karşıladığı; cefasını, derdini bizim çekip, sefasını, parasını onların aldığı ve dünyayı güya koruyan bir anlayış içerisinde yardım da ettiği o da meydanda Şimdi, biz bu önergeyi verenlere Milliyetçi Hareket Partisi olarak teşekkür ediyoruz. Kendileriyle hemfikiriz. İktidar olmanın arifesini geçtiler, bayramına geldiler. Meclis Araştırması değil; şurada ifade ettikleri hususlar ne ise, kanunlaştırmışlar; bunu yapan iç işbirlikçi, dış menfaatçi, her ne ise, bunları def edici, tasfiye edici, bu güzel imkânlarımızı bize yararlı hale getirici kanun teklifini getirsinler; bunu, araştırma komisyonuna havale edip zaman kaybetmeyelim, havanda su dövmeyelim. «Benim oğlum bina okur, döner döner yine okur» demeyelim; getirin kanunu samimiyetle. Biz, Milliyetçi Hareket Partisi olarak bunun süratle devletleşmesini istiyoruz, milletin yararlanmasını istiyoruz. Hiç kimsenin yolunda, yönteminde, kimsenin menfaatinde, çıkarında hizmetçi değil; ancak hizmetimiz, anlayışımız, bu yoldaki duygu ve görgümüz, iç yanıklığımız, teessürlerimiz sizinle beraberdir; getirin çıkaralım. Millete dönüktür, milletin lehinedir, dışa, işbirlikçiye yönelik değildir. Size yardım edeceğiz; zaman kaybetmeyin, kanunu derhal getirin. Bunları defedici, silici, milletin imkânlarını millete yönelik kılıcı kanun teklifini getirin, bir an evvel çıksın; dertlerimizi sarıcı, kendi imkânlarımızı sağlayıcı neticeye varmış olalım. «Bir işin bitmemesini isterseniz komisyona havale ediniz» denilmiş. Araştırma sürecekte aylarca, komisyon komisyona havale edecek, dönem bitecek, pek çoklarınızın milletvekilliği bitecek, sanırım ki, bu mesele yine bitmeyecek. Kısa yoldan hal çaresi, bahsettiğiniz dertleri silici, engelleri kaldırıcı kanun teklifini getirin, sizi bütün gücümüzle destekleyeceğiz. Saygılar sunarım.”

¹²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 87 (4 . 1 . 1978), ss.177-178

Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına İhsan Kabadayı (Konya)'nın konuşmasından sonra önerge sahibi olarak Nizamettin Çoban aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹³⁰

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri arkadaşlarım; öncelikle, grup adına konuşma yapan değerli arkadaşlarıma teşekkür ederim. Memleketimizin bütün yeraltı servetlerinde olduğu gibi, başta kömür olmak üzere, bor tuzlarında da, «Kapkaç usulü» dediğimiz işletme metotları geçerli durumdadır. Yeraltı servetlerimizin korunmasını saptayan Maden Kanunu ve bu Kanunun tatbikatını yapan Maden Dairesi Başkanlığı, maalesef yetersiz durumdadır. Ayrıca, yeraltı servetlerimizin işletilmesinde Devletin temsilcisi durumunda olan Etibank Genel Müdürlüğü, Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu ve bunlara bağlı kuruluşlar, her konuda olduğu gibi, siyasî emeller uğruna perişan duruma getirmiştir. Değerli arkadaşlarım, yeraltı servetleri bir özellik arz eder; bütün madenlerin rezervleri belli miktarda ve sabittir. Bunların işletilmesinde ve değerlendirilmesinde gerekli önlemler zamanında alınmazsa, er geç Türkiye'de büyük sıkıntılar ve sancılar baş gösterir. Bilhassa kömür, boraks ve demir gibi stratejik özellik arz eden madenler ve bu madenlerin işletilmesiyle ilgili önlemlerin süratle alınması gerekir. Boraksın Türkiye için ayrı bir önemi vardır. İhracatımızın büyük bir kısmını teşkil eden boraks, dış kapitalist güçlerin çizmiş olduğu plân üzerinde, fiyat dalgalanmaları yapmak suretiyle, küçük sermayeli özel sektör üzerinde büyük etkiler yapar. İhracatta meydana gelecek bir duraklama ve fiyat düşmesi özel sektörü «Kapkaç» dediğimiz, «Neresi kolaysa onu al» metoduyla işletmeye iter. İşte, bu tip bir işletme, maliyeti düşürmek için yapılan bu çalışma, millî servetin göçüğe terk edilmesine sebep olur. Borks tuzu üzerindeki mücadele bugün başlamış değildir. Bakın, kısaca tarihçesini anlatayım: Türkiye'de ilk boraks işletmesini, 1865 yılında Desmazes adındaki bir Fransız şirketi Balıkesir'de işletmeye başlamıştır. Daha sonra İtalyan uyruklu Frederic Cove adında bir şahıs, Desmazes'ün madenlerine yakın bir sahada imtiyaz almak üzere faaliyete geçmiştir ve bundan sonraki aşamalarda 1950 yılına kadar İtalyan, Fransız, İngiliz ve Amerikan firmaları Türkiye'deki boraks madenleri üzerinde hegemonyalarını sürdürmüşlerdir. Yerkabuğu üzerinde, işlenebilecek şekilde, sadece Amerika'da ve büyük miktarı, % 65'i Türkiye'de bulunan boraksın, bu yeraltı servetimizin harap olmasına göz yumulmuştur. Bundan sonraki durum daha değişik ve daha da acıdır. 27 Ekim 1950 tarihinde bu sahaların büyük kısmını 3/12002 sayılı Kararnameyle Boraks Consolidated Limitet Şirketi kendine intikal ettirmiştir. 25 Kasım 1955 tarihinde 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ile 6309 sayılı Maden Kanunu hükümlerinden yararlanmak için, adı geçen şirket, «Türk Boraks Anonim Şirketi» adı altında kılık değiştirmiştir. Şirketin bu ilk kuruluşunda hisse senetlerinin % 94'ü, merkezi İngiltere'de olan Boraks Consolidated Limitet

¹³⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B 87 (4 . 1 . 1978), ss.178-180

Şirketine, sadece % 2'si Türk hissedarlarına ve % 4'ü de İngiliz ortaklarına ait idi; sermayesi de 100 bin Türk Lirası idi Bu şirket ilk kuruluşunu tamamladıktan sonra, 6.11.1956 tarihinde Sultançayırı imtiyazını, yeni şekil üzerinde tescil ettirmiştir.1935 yılında 2804 sayılı Kanunla kurulan Maden Tetkik Arama Enstitüsü ve yine aynı günlerde 2805 sayılı Kanunla kurulan Etibank gibi örgütler ve bunlara paralel yerli müteşebbisler İkinci Dünya Savaşı içinde pek varlık göstermemelerine rağmen, bu potansiyel savaş sonrası mineral madenlere olan ihtiyaç ve ihtiyaç artışlarının da verdiği ivme ile yoğun bir arama faaliyetleri içinde bulunuyordu. Ne yazık ki, bu yabancı şirket Türk borakslarını dışarıya pandemit adı altında ihraç ediyordu; diğer taraftan alçıtaşı diye ihraç ediyordu. Bu tarihçe üzerinde çok konular vardır. Ama araştırma önergesi kabul edildiği takdirde bütün belgeleriyle ortaya getirmek bizim görevimiz olacaktır. Bakın, orijinal bir örnek verip, boraks üzerinde oynanan oyunların bir görüntüsünü ortaya getirelim: 1950 yılından sonra yerli müteşebbislerin ürettiği cevherlerden bir kısmını, yine aynı şirket satın alarak ihraç etmiş. Fakat bu arada bir kısım üretimimiz de Sovyet Bloğu ülkelerine ihraç yapılabildiğinden, yavaş yavaş artış göstererek 1956–1957 yıllarında 30 bin ton boraks üretilmiş ve ihraç edilmiştir. Fakat 1958–1961 yılları arasında NATO devletleri topluluğunca boraks cevherlerinin stratejik madde olarak kabulü ve Sovyet Bloğu ülkelerine ihracının yasaklanması üzerine, yerli üreticiler, bu devrede o güne kadar bilinen rezervlerin en büyüğünü elinde bulunduran Etibank ihraç olanaklarından yoksun kalıyorlardı. Bazı tercihli üreticiler Amerika Birleşik Devletlerine, hükümet stoklarına, yılda 10 bin ton kadar bir satış yapabilmiş, bunun dışında kalan yerli üreticiler İngiliz şirketine az miktarda bir satışta bulunmuşlar; bütün bu durumlar ise, fiyatların bir hayli düşmesine neden olmuştur. Yine bu devrede, Hüsamettin Yakal adındaki bir müteşebbis Yunanistan'a 4 bin ton kadar mal satmıştır. Ama gemi daha Çanakkale Boğazında iken Amerika Birleşik Devletlerinin donanması tarafından çevrilmiş ve kendisine «Yunanistan'da rafineri yoktur, siz bunu Doğu bloğu ülkelerinden birisine satacaksınız» diye Hüsamettin Yakal'ın malları müsadere edilmiştir. Değerli arkadaşlarım, bütün bu gerçekler karşısında dün burada konuşan Sayın Enerji Bakanı ve Sayın Adalet Partisi Sözcüsü hâlâ bu boraks konusunda Cumhuriyet Halk Partisinin tutum ve davranışını istismar kabul ederler ve gerçeklerin dile getirilmesini istemezlerse, onları Türk milleti önünde Milliyetçi olmadıklarını ve Türkiye'nin boraks madenlerini yabancılara peşkeş çekmekle suçluyorum. Ayrıca, yine dün burada konuşan Sayın Enerji Bakanımız Türkiye bor rezervlerinin % 98'inin Etibank'ın elinde bulunduğunu % 2'sinin ise özel teşebbüsün elinde bulunduğunu söylemek suretiyle bor konusundaki bilgisizlik ve habersizlik durumunu ortaya koymuştur. Sayın Bakanı suçlamıyorum, Çünkü Sayın Bakan düne kadar bor madeninin ne olduğunu ve nerede kullanıldığını herhalde ihtisas konusu olmadığı için bilmesine imkân yoktu. Ancak, çevresindeki belirli zihniyetin temsilcileri olan uzmanlarca eline tutuşturulan kâğıt üzerinden konuşmak mecburiyetinde

bırakılmış ve Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde yanlış beyanda bulunmaya mecbur bırakılmıştır. Bakın, Türkiye'deki boraks işletmelerinin hangi şirketlerce, hangi imtiyaz numaraları ile ve ne miktarda işletildiğini ben size ayrıntıları ile açıklayayım. Ama zamanımızın çok kısa olması nedeniyle bu fotokopiyi ayrıca tutanağa takdim edeceğim. Değerli arkadaşlarım, üzerinde birçok devletlerin kendileri için özellik arz eden yeraltı servetleriyle kendi ekonomilerini dengelerler. Petrol, Ortadoğu devletleri için; potas, Fransa için; Kükürt, Romanya ve İtalya için; fosfatlar, Tunus için özellik arz eder ve ekonomileri bu madenlerle etkilenir ve dengelenir. Türkiye için de bor tuzlarının aynı değerde ekonomimizde etkili olduğu, münakaşa kabul etmeyecek şekilde ortadadır. Bütün dünya için özellik arz eden yeraltı servetimiz için bir devlet politikasının tespit edilmesi zamanı çok geçmiş olmasına rağmen; bu, Meclisten mutlak surette çıkarılması gerekir. Bor, bölgesel sorun olmaktan çıkmış, Türkiye genelinde ve Türk ekonomisinde etkili bir sorun halindedir. Her geçen gün, yeraltı servetlerimiz için bir kayıptır. Eğer gerekli önlemleri almaz ve bu servetlerimizin değerlendirmesini yapmazsak, bizim de yıllardır, bu servetleri yabancı sermayeye sömürtenlerin günahından daha fazla günahımız olacak; gelecek nesil, tarih önünde bizlerden hesap soracaktır. Üzerinde durulmasını istediğimiz bu madenin, bakın insan hayatındaki etkisini kısaca anlatmaya çalışayım: Halk tarafından genellikle bir ev tüketimi malzemesi olarak bilinen boraks, süratle gelişen teknoloji sonunda insan hayatını hayrete düşürecek kadar yaygın bir kullanım alanı bulunmaktadır.”

“Bugün kullandığımız birçok malzemenin girdilerinde bor, bir yemeğin tuzu, biberi ve yağı kadar ayrılmaz parçası halinde yer almaktadır.”

Yapılan konuşmalardan sonra önerge oylamaya sunulmuş ve oylama sonucunda Meclis Araştırma Önergesi kabul edilmiş ve Meclis Araştırma Komisyonu kurulmasına karar verilmiştir.

3.1.7. Süt Üreticisini Koruyucu ve Hayvancılığı Geliştirici Tedbirleri Saptamak Amacıyla Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge

Balıkesir Milletvekili Sadullah Usumi ve 10 arkadaşının, süt üreticisini koruyucu ve hayvancılığı geliştirici tedbirleri saptamak amacıyla Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesi 11.1.1978 tarihinde 90 ıncı Birleşimde ele alınmış ve aşağıdaki önerge verilmiştir.¹³¹

“Türk köylüsü, Cephe Hükümeti işbaşına geldiğinden bu yana büyük bir ekonomik bunalıma sürüklenmiştir. Sağcı partilerden oluşan bugünkü Hükümetin taban fiyatları ve destekleme alımı konusunda izlediği politika üretici köylünün zararına, çıkar çevrelerinin yararına olmuştur. Buğday, ayçiçeği, tütün,

¹³¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B.90 (11 . 1 . 1978), ss.236-237

susam, pancar ve pamuk gereği gibi Devlet desteği görmediği için üreticinin elinden düşük fiyatlarla çıkmıştır. Demirel'in izlediği politika yüzünden çeşitli ürünlerde olduğu gibi köydeki süt fiyatlarında da yeterli bir yükselme olamamıştır. Bugün inek sütü köylünün elinde çok zor müşteri bulabilmektedir. Ancak, köylünün elinden çok düşük fiyatla çıkan süt, şehirlerde 10 liranın üstünde satılmaktadır. Sütten imal edilen peynirin kilosu ise 50 ile 60 lira civarındadır. Köylünün elindeki süt ucuzlarken, peynir fiyatlarında sürekli artış olmaktadır. Aradaki fark, çıkar çevrelerinin kasasına girmekte ve böylece hem üretici, hem de tüketici sırtından yüz milyonlarca lira haksız kazanç sağlanmaktadır. Tarım ürünlerinin dışında köylünün yaşamına önemli katkısı olan ürün süttür. Köyde yaşayan vatandaşlarımızın çoğunluğu yaşamını tarımdan sağladığı para ile sürdürür. Milyonlarca köylüyü bu kadar yakından ilgilendiren süt konusunda Cephe Hükümeti gerekli tedbirleri almadığı için çıkarıcı sermaye büyük paralar kazanırken, köylü malî bunalıma maruz kalmıştır. Yemin kilosunu 2,6 liradan alarak baktığı hayvanından sağladığı sütünü yeterli fiyatla satamayan köylü perişan haldedir. Bugüne kadar, gelir kaynağı olarak baktığı hayvanlar, artık kendisine yük ve dert olmaya başlamıştır. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, çıkarıcı sermayenin önümüzdeki günlerde süt fiyatlarının düşeceği yolunda çıkardığı söylentiler karşısında süt üreticisi ne yapacağını şaşırmış vaziyettedir. Köylünün bu sömürüye karşı örgütlenme çabaları ise çeşitli yollarla engellenmektedir. Bu konuda kurulmak istenen kooperatiflere elden gelen bütün zorluklar çıkarılmaktadır. Köylülere çok görülen bu krediler çıkar çevrelerine bol bol verilmektedir. Kısa zamanda, şehirlerdeki satışlarla dengeli olacak şekilde köydeki süt fiyatlarını artırıcı tedbirler alınmazsa, Türk köylüsü daha da yoksul hale gelecektir. Ayrıca hayvancılık gerileyecek ve ülkemiz büyük ölçüde zarar görecektir. Yukarıda izah ettiğimiz gerçeklerin ışığı altında «Süt sömürsüne son vermek, süt üreticisini koruyucu ve hayvancılığı geliştirici tedbirlerin alınmasını sağlamak» amacı ile Anayasamızın 88 inci maddesi gereğince Meclis Araştırması açılmasını arz ederiz. Saygılarımızla.”

Önergenin okutulmasından sonra önerge üzerinde konuşmalara geçilmiş ve aşağıdaki ilk konuşmayı Adalet Parti Grubu adına Mehmet Çatalbaş (Gümüşhane) yapmıştır.¹³²

“Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri; Balıkesir Milletvekili Sayın Sadullah Usumi ve sayın 10 arkadaşının, süt üreticisini koruyucu ve hayvancılığı geliştirici tedbirleri saptamak amacıyla, Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğü’nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesi üzerinde, Adalet Partisi Grubunun görüşlerini arz etmek üzere huzurlarınızda bulunuyorum. Adalet Partisi Grubu ve şahsım adına hepinize saygılar sunuyorum. Türkiye’imizde tarım sektörü Millî gelirin, tüketim ve ihracatın en önemli bölümünü kapsar. Ekilen % 90 arazinin bir kısmı

¹³² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B.90 (11 . 1 . 1978), ss.237-241

hububat, özellikle buğday için kullanılmaktadır. Tarla ve çiftlik ürünlerinin tüketimi nüfus artışı ile doğru orantılı olarak artmaktadır. Bazı bölgelerimizde geleneksel çiftçilik metotları hâlâ hâkimdir. 1950 yılında 16.585 traktör ve 1.970.000 saban olan ülkemizde, 1968 yılında 860.000 saban ve 148.478 adet traktör tarım alanında kullanılmaktadır. Tırmık, diskaro, mibzer, merdane, suni gübre ve teknik tarımın gerektirdiği diğer araç ve gereçlerle tarım sahasında Millî kalkınma hedeflerine ve verimliliğe doğru önemli adımlar atılmaya başlanılmıştır. Fakat en kuvvetli, verimi sağlayıcı suni gübre yanında, özellikle doğu illerimizde tezcek tarlaya verilmedikçe; Almanya, İngiltere, Fransa ve İtalya kadar su hazinesine sahip ülkemizde sulama sorunu öncelikle çözülmedikçe; suların her yıl denizlere erozyon yoluyla götürdüğü 15 milyar lira civarındaki topraklarımız kurtarılmadıkça, tarım ve tarımın en önemli bölümü olan hayvancılığımızın büyük verimliliğini sağlamak çok iyimserlik olur, görüşündeyiz. Demek oluyor ki, hem büyük enerjiye kavuşmak ve hem de en az tarımda alınması gerekli 1'e 18, 1'e 20 nispetinde verimi sularımızın değerlendirilmesiyle sağlayabiliriz. Buna rağmen, ülkemizin bugün eriştiği ekonomik yapı, tarımsal niteliğini korumaya devam etmekte ve tarım sektörü üretken sektörler içinde en büyük paya sahip bulunmaktadır. Ancak, sanayileşme yönündeki yapısal değişiklik, tarımın Millî gelir içindeki payını sürekli olarak düşürmektedir. Misal olarak, sabit fiyatlarla gayri safi Millî hâsıla içinde tarım gelirinin payı 1975 yılında % 21,9'dan % 21,2'ye düşmüş bulunmaktadır. Değerli milletvekilleri, Meclis Araştırmasına konu olan buğday, ayçiçeği, tütün, susam, pancar ve pamuk ürünlerinin son 3 yılın içindeki üretimi, taban fiyatları ve destekleme alımıyla 1975 - 1976'ya göre 1977'de uygulanan taban fiyatları sonucu artış yüzdesi aşağıda gösterilmiştir: 1975 – 1976 – 1977 yılındaki üretim bin ton olarak; buğdayda 1975'te 14.750.000 ton, 1976'da 16.500.000 ton, 1977'de 16.900.000 ton. Aynı yıllarda, 1975'te 243 kuruş, 1976'da 261 kuruş, 1977'de 280 kuruş. Uygulanan fiyat muvacehesinde 1977'deki artış 1976'ya oranla 7,3'tür. Ayçiçeği 1975'te 488 bin ton, 1976'da 550 bin ton, 1977'de 457 bin ton 1975'te uygulanan fiyat 550 kuruş, 1976'da 575 kuruş, 1977'de 650 kuruş. Artış 13,1. Tütün 1975'te 193 bin ton, 1976'da 314 bin ton, 1977'de 274 bin ton. 37 lira 20 kuruş, 54 lira, 61 lira olarak; artış 9,1. Susam: 33 bin ton, 25 bin ton, 29 bin ton; 13 lira, 14.50.18.50; artış 17,8. Pancar: 6 949 000 ton, 1976'da 9 406 000 ton, 1977'de 9 400 000 ton; 58, 63 ve 68 kuruş - prim ve tazminatlar hariç ; 11,6 artış. Pamuk ; 480 bin ton, 475 bin ton, 614 bin ton ; 800 kuruş, 1 008 kuruş; 1 075 kuruş; 6,7. Bunlar dışında ve özellikle tiftikte 55,9 zeytinyağında 27,8 ; yaş kozada 25 ; çayda 17,6 ; kuru incirde 14,3 gibi tarımsal ürün taban fiyatlarında, 1976 yılına oranla önemli artışlar olduğu tespit edilmiştir. Kalkınma plânı önerileri içinde, taban fiyat politikası ve destekleme alımları, gelir dağılımı fiyat istikrarı, tarım ürünlerinin ihracatı, dünya piyasalarındaki gelişmeler, tarım politikası üretim hedefleriyle uyumlu olmuştur. Gereksiz stok birikiminden uzak, nispi fiyat yapısını bozarak enflasyonist bir va-

sat meydana getirilmemiştir. Enflasyon hızı 15,8'i geçmemiş ve bir yerde de durmuştur. Destekleme fiyatları, ürünlerin niteliğine göre, ekiminden, ya da harmanından önce belirlenmiş, sorumlu kuruluşların üretim kapasitesi, stok ve ikmal imkânları göz önünde bulundurularak fiyat tespit edilmiştir. Kanaatimize göre, buğday hariç, sayılan diğer maddelere uygulanan taban fiyatı çiftçimizin yüzünü güldürmüştür. Buğdayda ise; çoğunlukla ekmek yapılır, 1 kilo buğdaydan ortalama 1 250 -1 300 gram ekmek yapılır. Bugün Türk köyünde ve büyük şehirlerimizin % 50' sinde en çok ekmek tüketilir. Yani temel gıda maddelerinin başında sayılan ekmek, fakir ve orta tabakanın karnını doyurduğu en kıymetli varlıktır. Bugün kilogramı 5 - 5,5 lira civarındadır ve ülkemizde günde 6 kilogram ekmek tüketen aile sayısı yaklaşık olarak % 10 oranındadır. Bu yönüyle, bu gibi ailelerin günde 30 - 33 lira yalnız ekmeğe vermelerinin, asgari geçim indiriminin bugüne kadar 1 800 lira olarak uygulandığı ülkemizde ne gibi sonuçlar doğuracağı insaf ölçüleri içinde hesap edilmeli ve değerlendirilmelidir. Değerli milletvekilleri, tarihin fiyat akışı içinde un, şeker ve et olmak üzere üç ana gıda maddesiyle diğer zaruri malların mukayese ve münasebetini tespit ederken, şekerin ülkemizde 1 kilogram ıspanak, 1 kilogram cıva fiyatında olması, pancar taban fiyatının bu noktada tutulmasını zaruri kılmıştır. Türkiye'mizin en güzel ve sistemli ve hatta rasyonel kuruluşlarından biri olan Şeker Sanayii ve onun kurduğu, bugün 5-6 milyon nüfusa hitap eden Pankobirlik, yani Pancar Ekicileri Kooperatifleri Birliğinin yöneticilerinin istediği 80 kuruşu 1 kilogram pancara vermemiz hakkaniyetin ta kendisi olacaktır. Ama şeker de ekmek gibidir; eskiden tarlasında, çayırında, suyunun başında ayrılan çorbasının, yoğurdunu yiyen ve içen aziz Türk köylüsü, şimdi şerbetine ekmek doğramaktadır. Bu nedenle, şeker fiyatının normal fiyat endeksleri içinde tespiti sonucu, pancar taban fiyatının hakkaniyet ölçüleri içinde düzenlenmesini biz de öneriyoruz ve bundan yanayız. Muhterem milletvekilleri, hayvancılık deyince; her türlü damızlık hayvan yetiştiriciliği, sığır, koyun ve keçi besiciliği, süt ve et hayvancılığı, et ve yumurta tavukçuluğu, ipek-böcekçiliği, tavşan yetiştiriciliği ve kürk hayvancılığı akla gelir. Ülkemizde: 1973 yılında 75.940.000, 1974'te 76.427.000, 1975 yılında 77.612.000, 1976 yılında 78.316.000 ve 1977'de takriben 78.970.000 baş hayvan olduğu saptanmıştır. Demek ki, hayvan mevcudunda az da olsa devamlı bir artış vardır. Dünya milletleri arasında yedinci sırayı işgal etmekteyiz. Yine istatistiklere göre, İkinci Dünya Savaşından önceki yıllarda yurdumuzda 44,3 milyon hektar tabii çayır mera arazisi bulunmakta iken, halen bu miktar 21 milyon hektara düşmüştür. 79 milyon civarında baş hayvanın beslenebilmesi için 35 milyon tondan fazla kuru ota ihtiyaç vardır; ama çayır ve ekili alanlardan elde olunan yıllık kuru ot miktarı ise 18.204.253 tondan ibarettir. Bu yönü ile hayvancılığımızın geliştirilmesi için aşağıda sayılan kuruluşlardaki çalışmaların yürütüldüğü tespit edilmiştir. Özetle; Gıda – Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı bünyesinde Hayvancılığı Geliştirme

Genel Müdürlüğü, Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü, Suni ve Tabii Tohumlama Genel Müdürlüğü, Haralar İnekler Genel Müdürlüğü, Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Hayvancılık Dairesi Başkanlığı, Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketinin pancar ekicisine uyguladığı sözleşmeli besi projeleri: Bu projede 1975 – 1976 yılında 170 bin adet hayvan programlanmış, 577 köye inhisar etmiş, 7 965 çiftçi ailesini kapsamak kaydıyla projenin 153 221 adedi gerçekleşmiş ve oran itibarıyla da 90,13'ü tahakkuk etmiştir. 1977'de 250 bin baş hayvan, 80 köy, 8 435 çiftçi ailesi, 204 447'si gerçekleşmek suretiyle projenin % 81,77'si tahakkuk ettirilmiştir.- 1978 yılında projeye alınan 400 bin baş hayvandır ve aynı ölçüler içinde uygulamaya devam edilmektedir. Artış, 150 milyon civarındadır. Et ve Balık Kurumunun, yine besicilik konusunda Şeker Fabrikaları Genel Müdürlüğü ile yaptığı sözleşmeli besi projesi vardır. Bu konunun besi hayvancılığı bakımından tesellümünü yapan ve Kurumda kredi ve borçların ödenmemesi dışında tatbikatın sevindirici olarak yürütüldüğü tespit edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası, teşvik ve uygulama kredileriyle bu çalışmaları finanse etmektedir. Mera ve çayırların ıslahı yönünden Köy İşleri ve Kooperatifler, Gıda - Tarım ve Hayvancılık ile Orman Bakanlığı kuruluş kanunlarında yer alan önlemler ve mevzuat toplanarak, Dünya Bankasının finanse ettiği, Hayvancılığı Geliştirme Genel Müdürlüğü plân ve proje uygulaması, şeker sanayisi besi projesi içinde toplanmalıdır. Bunun yanında: Tabii çayır ve meraların kesinlikle ıslah suretiyle verim güçlerinin yükseltilmesi. «Tarla toprağı» diye adlandırdığımız sürülebilen topraklarda ekim nöbeti sistemiyle yem bitkileri üretiminin artırılması. İzmir Bitki Entrodüksiyon Merkeziyle, Dünya Gıda Teşkilâtının (FAO) ortaklaşa çalışmaları sonucu, çayır ve meralarımızda yem bitkileri bakımından zengin bir ıslah materyali olduğu saptandığına göre, yurt düzeyine yaygınlaştırılması, yonca, korunga, boy ve fiğ gibi bir zamanlar birçok ülkenin bizden aldığı tohumların dejenerasyondan kurtarılması zarureti karşısındayız. Bir zamanlar Almanya'ya yonca tohumu ihraç ederken, bugün Amerika'dan yonca tohumu almamızın önlemleri süratle ele alınmalıdır. Diğer yönden, 1975 sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanununun ilgili maddelerinde, reform bölgeleri içinde ve dışında mera, yayla ve kışlaların her türlü müdahaleden korunması, gelişigüzel otlatmanın önlenmesi, uygun biçimde yararlanma hususları mevzuata bağlanmış ise de; hayvancılık ve yem üretim potansiyeli yüksek olan bölgelerimizde mevzuat henüz yeterince uygulanamamıştır. Yüksek Plânlama Kurulunun 16.11.1977 tarihli toplantısında önerilen uzun dönemli kalkınmanın ve Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânının temel hedefleri ve stratejisinin öngördüğü tedbirler meyanında:

1. Yetiştirilen mahsulleri işleyecek sanayi dalları peyderpey geliştirilecek, pazarlama için özel organizasyonlar kurulacaktır.

2. Hayvancılığı geliştirme özel projesi uygulaması hızlandırılarak devam ettirilecek, hayvan nesli ıslahı, kooperatif şahıs besiciliği, entansif süt işletmeciliği özellikle ele alınacak, gerçekçi bir fiyat politikası uygulanacaktır.

Hayvancılıkta yerli ırklar ıslah edilerek verimli soylar çoğaltılacak, köylünün yetiştirdiği hayvanların değeri pahasına satılması sağlanacak; hayvan sağlığının korunması, yem üretiminin artırılması, besiciliğin yaygınlaştırılması, hayvan ürünleri sanayinin kurulmasıyla modern bir hayvancılık endüstrisi hizmete açılacak ve hayvancılığın ihracat potansiyeli azami ölçüde değerlendirilecektir. Ziraat Bankası ile çiftçi münasebetleri yeniden tanzim edilecek, aynı ve nakdi zirai kredilerin limitleri yükseltilecek, faizler düşürülecek, şartlar elverişli hale getirilecektir. Köylü tasarruflarının öncelikle, köylünün malının değerlendirileceği; tarım, sanayi, yatırım, endüstri ve gönüllü kooperatiflere tevzii tetkik edilecektir. Plânlama Teşkilâtımızın ve FAO'nun yıllık raporlarına göre; günde 1 yumurta, 250 gram süt ve 209 gram et yemeyen kimsenin fikri ve bedeni çalışmasında Verimliliğin düşük olduğu saptanmıştır. Plânlı dönemde hububat tüketiminde bir azalma görülmesine rağmen, hayvancılık ve süt ürünleri üretiminin plân hedeflerinin önemli ölçüde gerisinde kalması sonucu, hayvan ürünleri tüketiminde öngörülen düzeye ulaşamamıştır. Süt konusuna gelince: İnek sütünden, yağı alınmasa bile iyi peynir olmaz. Yapılırsa çok sert olur. Süt, dayanma süresi çok sınırlı olan bir besin maddesidir. Satış, üretim ve tüketim sahalarıyla üretim ortamının son derece uyumlu olması gerekir. Mevzu olarak bazı üretici elinde sığır sütü kalmış ise, bu sebepler üzerinde durulması lazımdır. Yani en azından durum, arz ve talep kanununun kesin sınırları içinde değerlendirilmelidir. Araştırma konusu içinde, bu nedenlerle sığır sütü ile kilogramı 50 – 60 liraya satıldığı belirtilen peynir arasında bir ilişki kurmak mümkün değildir. Peynir daha ziyade koyun sütünden olur, içine pek az miktarda inek sütü de katılır. Nisan ile Temmuz ortalarına kadar üretilen koyun sütlerinin 5–6 kilogramından 1 kilogram iyi peynir yapılır. Bundan sonraki aylarda ise, en geç Ekim sonuna kadar sağılan sütler daha yağlı olduğundan, 4–5 kilogram süttan 1 kilogram iyi beyaz peynir yapılır. Ülkemizde önemli tüketim maddelerinin normal fiyat artışlarını sınırlamak amacıyla kurulmuş olan Gima, Ordu Pazarları, tüketim kooperatifleri, SİLKO, Devlet Tarım Üretme Çiftlikleri, Atatürk Orman Çiftliği, Türkiye Şeker Fabrikaları, üretim çiftlikleri ve buna benzer diğer kuruluşların ürettikleri peynirler azami 40 – 45 lira civarında piyasaya arz edilmektedir. Peynirin 50 – 60 liraya satıldığı vasat mevziidir. Diğer bütün gıda maddelerinde olduğu gibi, meseleyi denetimin yetersizliğinde aramak daha doğru olur. Bu nedenle de, Türkiye’imizde satışa arz edilen 2 bin civarında gıda maddesine, Almanya’da olduğu gibi soğuk damgayı havi satış etiketinin uygulanmasını kısa vadeli tedbirler arasında zaruri bulmaktayız, «Köyde yaşayan vatandaşlarımızın çoğunluğu, yaşamını sağladığı parayla sürdürür» ifadesi, Türk köyünü ve köylüsünü tanımlıyoruz anlamını taşır. Köyde otarşi, kendi kendine yetinme ekonomisi hâkimdir. Her köylü ailesi mevsimine göre bu hazırlığını mutlaka yapar. Köyde paranın % 25'in üzerinde bir fonksiyonunun olmadığı hepimizce bilinmelidir. Aslında, Cumhuriyet hükümetleri her yem fabrikasının kurulduğu yerde, birer adet de süt fabrikası

kurmuşlardır. Süt ve yem kombinaları birbirini tamamlayan entegre kuruluşlardır. Ülkemizde taban suyunun normalin üzerine yükseldiği yıllarla, kuraklığın hüküm sürdüğü yıllarda 1 kilogram otun 150–200 kuruşa, 1 kilogram samanın 130–150 kuruşa satıldığını bildiğimize göre, kesif yemin bir kilogramının 260 kuruşa satılmasını takdirle karşılamamız isabetli olur. Çünkü, 1 kilogram kesif yem, 6 kilogram arpa, 11 – 12 kilogram ot veya samanın besi değerini verir. Çiftçimiz kesif yemi belirli ölçüler içinde kullandığında, yerli ineklerde senede 3–4 kilogramdan 9–11 kilografa kadar süt, 130 yumurta alınan tavuktan 190–210 yumurta, canlı ağırlığı 130 kilogram olan besi sığırından 190 – 200 kilogram et alabilmektedir. Diğer büyükbaş ve küçükbaş hayvanlardan alınan verim de bu nispetler dâhilinde artmıştır, Türkiye Süt Endüstrisi Kurumunun 3 yıllık durumunu kısaca tetkik edersek, 227 sayılı Kanunla 1963 yılında kurulmuş olan bu kurum, 28 nevi mamul üretmekte olup, 400 milyon sermayesinin tamamı ödenmiş ve yatırımları 1 milyarı aşmıştır. 1975 yılında 4 müesses, 4 fabrika halinde çalışan kurum, 35.555.995 litre süt almış, 138 144 399 lira ödemiş ve 3,88 ortalama süt fiyatı tespitiyle 8 575 597 lira 65 kuruş zarar etmiştir. Kurumun devamlı zarar etmesinin nedenleri: Ürünlerinin satış fiyatını kararnameyle Tarım Bakanlığı tespit ediyor ve cari fiyatlardan çok düşüktür. Tereyağı 56 lirayken piyasada 100 – 110 lira; beyazpeynir 25 – 30 lirayken piyasada 45–50 lira; süt fiyatı mümkün olduğu nispette yüksek tutuluyor; kalifiye eleman, yatırım hızıyla paralel ve uyumlu değil. Finansman kaynakları: Devlet Yatırım Bankası, Merkez Bankası, diğer özel bankalardan faizle borç para temin ediyor; faiz tutarı yılda 50 milyonu aşıyor. Kurumun, para sıkıntısı nedeniyle, müstahsile avans dağıtımı yeterli değil. Hukukî mevzuatta, sermaye artımı, 440 sayılı İktisadi Devlet Teşekkülleri Kanununa göre oluyor idi. Anayasa Mahkemesi, kararnameyle sermaye artırımı yetkisini kaldırdı. Konu aynı bir yasa değişikliğine bağlı. Maliye Bakanlığınca bu konuda, Genel Yetki kanun tasarısının kesinleşmesine kadar beklemek üzere sermaye artırımını durdurdu. Sayın milletvekilleri, bu 2 konunun, takdir buyurursunuz ki, 20 dakikalık bir süreye sığması mümkün değil; memleketimizin çok önemli konularından 2 ncisidir. Daha çok açıklamalara ihtiyaç var; ama bilhassa süt ve peynircilik konusunda Sayın Demirel Hükümetleriyle, Milliyetçi ve mukaddesatçı Cephe Hükümetlerinin, çıkar çevrelerinin yararı, çıkarı, sermayenin büyük paralar kazandığı ve muhterem Türk çiftçisinin mağdur ve perişan edildiği iddiası kesinlikle tutarsızdır. Sütte soygun, vurgun, gayri meşru kazanç aramak bir çuval keçiboynuzu: Çinde şeker aramaktan farksızdır; hatta bir çuval pirinç içinde bir taşı aramaktan da farksızdır. Böyle bir şey varsa, demir, çimento konusundaki vurgun ve soygunlarla ilgili dün bu kürsüde huzurunuzda konuşan Sayın İhsan Kabadayı arkadaşımızın beddualarına aynen katlıyoruz ve 2 - 3 maddelik bir kanun teklifine de, sayın milletvekili arkadaşlarımızın, konuyu getiren kıymetli arkadaşlarımızın getireceği bu kanuna Adalet Partisi Grubu olarak oy vereceğimizi de huzurunuzda arz ediyoruz.

Ayrıca süt taban fiyatının bugün Türkiye'de 78 lira olarak saptanmasının da mevzuat olarak getirilmesinden yanayız. Hepinizi saygılarımla selamlarım, teşekkür ederim.”

Adalet Partisi Grubu adına Mehmet Çatalbaş (Gümüşhane)’ın konuşmasından sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına İsmet Atalay (Kars) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹³³

“Sayın Başkan, Değerli Arkadaşlar; Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına hepinizi saygı ile selamlarım. Süt sömürüsüne son vermek, süt üreticisini koruyucu ve hayvancılığı geliştirici tedbirlerin alınmasını sağlamak amacıyla Anayasanın 88 inci maddesi gereğince verilen Meclis Araştırması önergesini Grubumuz adına desteklediğimizi belirterek konuşmama başlıyorum. Değerli arkadaşlarım, ülkemizde süt üretimi ve tüketimi yıldan yıla artış göstermektedir. Ancak, bu ne üretici, ne de tüketici için optimal, hatta tatminkar bir düzeydedir. Bu durum kanımızca bu konuda rasyonel olmayan düzenlemenin sonucudur ve dolayısıyla bir değişimin gerekliliğine işaret etmektedir. Üretici yönünden sorunların neler olduğu aşağı yukarı bilinmektedir. Her şeyden önce süt üreticisi malını ucuz fiyatla elinden çıkarmak zorundadır. Gerek nihai tüketiciye doğrudan satışta olsun, gerek süttan mamul ürünlerin imalatçısı olan ve yoğunlukla özel şahıslara ait mandıralara satışta olsun, üreticinin mevcut piyasa koşulları içerisinde kazançlı çıktığı söylenemez. Özellikle, mandıra sahipleri çiğ sütü üreticilerin dar zamanı olan kış aylarında verdikleri avanslarla düşük fiyatla kapatmakta, laktasyon dönemi boyunca da üreticiden teslim almaktadırlar. Bu, üreticinin sütünün değeri pahasına satılmadığının kanıtıdır. Üretici yönünden diğer bir sorun da, üretim yeri dağınıklığına karşı senenin bütün aylarına dağılmış süt üretim potansiyelinin var olmayışıdır. Üretim yeri dağınıklığı, sütün doğal şartlara bağlı olarak ortaya çıkan hayvancılık bölgelerinde üretilmesinden doğmuştur. Tabii meraların bulunduğu Doğu Anadolu Bölgesinde durum böyledir. Ayrıca, süt üretiminin aylara göre dağılımı da çok farklılıklar göstermekte, süt arzı belirli aylarda çok fazlalaşırken diğer zamanlarda süt talebinin altında kalmaktadır. Üretim yeri dağınıklığı büyük ölçekli, dolayısıyla kazançlı modern üretim biçimine geçişi önlemekte; üretimin belli aylarda yoğunlaşması ise, arz talep farklılığına, dolayısıyla kayba yol açmaktadır. Değerli arkadaşlarım, nihayet bu konuda gözlenen üretici yönünden üçüncü sorun, süt verimine ilişkindir. Türkiye’de bugünkü teknolojiyle, sağılan hayvan başına ortalama 580 kilogram süt elde edilmektedir. Yerli ineklerin süt verimlerinin delaktasyon süresince inek başına bin kilo civarında seyrettiği bazı kaynaklarca belirtilmektedir. Oysa, bu verim oranları birtakım düzenlemelerle, örneğin; melezleme, ıslah, modern bakım, kalifiye besicilik gibi, artırılabilir ve artırılmalıdır. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı hedeflerine göre örneğin; hayvan başına ortalama verimin bugünkü düzeyin iki katına çıkarılması zorunlu

¹³³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B.90 (11 . 1 . 1978), ss.241-243

görülmektedir. Buraya kadar üretici yönünden değindiğimiz bu zorunluluklar, süt üretiminde karşılaşılan darboğazlardır. Ancak dikkat edileceği üzere, bu üç etmen arasında farklılıklar mevcuttur. Son iki etmen, ekonominin genel kaybı niteliğindedir. Birincisi ise, üreticinin kaybı özelliğini taşımaktadır. Bir başka deyimle, ilk halde üretici, denilebilir ki, hakkı olan bir kazançtan yoksun kalmaktadır. Onun bu kaybından ise daha çok özel nitelikte olan işletmeler kazanmaktadır. Diğer halde ise; üreticinin ürünü, durumu iyileştirilebildiği takdirde çoğalacak, süt üretimi kalite ve miktar bakımından genişleyecektir. Bu ise, ekonominin genel anlamda kazançlı çıkması demektir. Bundan üreticinin kârlı çıkması da, açıktır ki, üreticinin malının gerçek değerle piyasaya girebilmesine, yani ilk sorunun giderilmesine bağlıdır. O halde hangi esaslara göre bir düzenleme gereklidir ki, bu süt üreticisinin yararına bir süreç doğursun? Bu konuda akla ilk gelen olasılık üreticinin örgütlenmesi yönündedir. Bu örgütlenme, sütün nihai tüketiciye tüketim maddesi olarak intikal ettiği noktadan ziyade, sütün hammadde, ara malı olarak satıldığı işletmeye geçişi aşamasında, hatta bizzat üreticisi tarafından işlenerek süt mamullerine dönüştürülmesi aşamasında olmalıdır. Zira bugün için eğer bir süt sömürsünden bahis ediliyorsa, bu üretici için olduğu kadar tüketici için de doğrudur, geçerlidir. Bir bakıma, süt mamullerindeki kârlılık, hammaddede de süt alış fiyatlarında da düşüklükten çok, ki bunda üretici zararlı çıkmaktadır, mamul fiyatındaki yükseklikten doğmaktadır, bundan da tüketici zararlı çıkmaktadır. Bu konuda daha önce Devlet tarafından girişimler olmuş, fakat mevcut piyasa koşulları çerçevesinde durum genel hatları ile bugünkü halini korumuştur. Düşünülebilecek bir örgütlemeye, yine Devletin ön ayak olmasına, zorunlu bir koşul gözü ile bakılabilir. Çünkü üreticinin kooperatifler yolu ile veya başka biçimlerde kendi kendine örgütlenmeleri, tecrübelerin dışında hemen hemen olanak dışıdır. Zaten bu yaklaşım «Devlet baba» anlayışına uygun düşeceği gibi, devletin bu konuda önemli sayılacak bilgi girişimleri olduğu da kuşkusuzdur. Değerli arkadaşlarım, süt üreticisini korumak ve hayvancılığı geliştirmek amacıyla, 30.4.1963 tarihinde, 227 sayılı Yasa kabul edilmiş ve bu Yasaya uygun olarak; Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu kurulmuştur. Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu, üreticinin elde ettiği sütleri toplamak, bunları memleketin muhtelif yörelerinde kuracağı modern tesislerde teknik usullerle işleyip, pastörize süt ve çeşitli süt mamulleri halinde, insan sağlığına faydalı, besin maddeleri olarak değerlendirmek, üreticinin kooperatifleşmesini teşvik etmek, kurulacak kooperatifleri tesislerine ortak yapmak, gerektiğinde bu tesisleri onlara devretmek amacını taşımaktadır. Bugüne kadar, Kurumun amacına uygun olarak çalıştığını iddia etmek mümkün değildir; hatta Kurum amacından saptırılmış, kurulacak ve kurulmuş kooperatifleri güç durumda bırakmıştır. Kurum, Birinci Beş Yıllık Plân döneminde, dört adet süt fabrikasını işletmeye açabilmiş, İkinci Beş Yıllık Plân döneminde, İstanbul süt mamulleri dâhilinde bir mama fabrikasını kurmuş, 1971 yılında inşaatına başlanmış Havsa,

Kastamonu, Çankırı ve Muş fabrikalarını 1973 yılı sonunda işletmeye açabilmiştir. 1972 yılı programı ile öngörülen, Yan, Ağrı, Diyarbakır, Sivas, Erzincan, Trabzon ve Siverek fabrikaları 1976 yılı başlarında hizmete girebilmiş. Üçüncü Beş Yıllık Plânın ilk yılı olan 1973 yılında, Eskişehir, Iğca, Yatağan, Adilcevaz, Adıyaman, Çorum, Kırşehir, Giresun, Bayburt, Elazığ, Kahramanmaraş, Aksaray, Tunceli, Yüksekova ve «Haşhaş projesi» ile Afyonkarahisar'da kurulması öngörülen fabrikalardan 1977 yılı başlarında Dıca, Yatağan, Afyonkarahisar, Aksaray ve Kahramanmaraş fabrikaları işletmeye açılmış, diğer fabrikaların henüz montajı tamamlanmamıştır. 1975 yılı programında öngörülen Devrek, Çan, SM, Mazıdağı, Amasya, Sinop süt fabrikaları da henüz işletmeye açılmamıştır. Değerli arkadaşlarım, insan sağlığı için önemli bir besin kaynağı olan sütün, ekonomimize de katkısının büyük olmasına rağmen MC'nin sakat politikası yüzünden Plânda öngörülen süt fabrikaları, yukarıda da arz ettiğim gibi, zamanında işletmeye açılmamıştır. Esasen, Plânda öngörülen fabrikalar işletmeye açılmış olsa bile, Türkiye'nin ihtiyacına cevap verecek kapasitede değillerdir. Örneğin; Kars'ta kurulmuş olan süt fabrikasının bütün zorlamalara rağmen günlük kapasitesi 60 tondur. Kars'ın bir tek ilçesinde 60 tondan fazla süt üretilmektedir. 60 ton kapasiteli bir fabrikanın Kars'ın tüm ihtiyacına cevap veremeyeceği açıkça ortadadır. Değerli arkadaşlarım, mevcut süt fabrikaları, kuruluş amacına uygun olarak da çalışmamaktadırlar. Şöyle ki: Devleti parselleyen MC partileri, süt fabrikalarını da kendi tekellerine geçirerek bu fabrikalara tayin ettikleri partizan yöneticiler vasıtasıyla, bu yöneticiler de kendilerini tayin eden partilere yaranmak maksadı ile fabrikaları bir partinin fabrikası haline getirmişlerdir. Kars Süt Fabrikasında olan uygulamayı kısaca izah etmekte yarar görmekteyim. Kars'ta uygulama şu şekilde olmuştur: Bir köy halkı, fabrika yöneticisinin mensup olduğu partiye oy veriyorsa veya oy vermeyi taahhüt etmiş ise, o köy halkına süt avansı verilmekte ve o köyün sütü alınmaktadır. Kendi partilerine oy vermeyen köylülere ise avans verilmediği gibi, o köyün sütü de alınmamakta, köylüler mağdur edilmektedir. 5.6.1977 Genel Seçimleri sonunda MC partilerine oy çıkmayan köylülerin süt alım işlemleri derhal durdurulmuş ve üretici köylüler güç durumda bırakılmışlardır. Kars Süt Fabrikasındaki bu uygulamaya diğer süt fabrikalarında da rastlamak doğaldır. Doğu Anadolu bölgesi; özellikle Kars, Erzurum ve Ağrı yörelerinde yaşayan halkın geçim kaynağı hayvancılık ve hayvan ürünlerinin başında gelen et ve süt teşkil etmektedir. Bu yörelerde tarımla uğraş veren köylülerimiz azınlıkta kalmaktadırlar. Halkın tek geçini kaynağını hayvancılık olunca, bu konuya eğilmekte ve bu bölgeye öncelik tanınmasında yarar görmekteyiz. Yıllar önce yapılan mücadeleler sonunda hayvan ürünlerinden olan et ve süt, temel gıda maddeleri arasına alınmış, böylece 1974 – 1975 yıllarında ilk kez et ve süt taban fiyatları saptanmış, bu olay az da olsa hayvancılıkla uğraşan köylünün yüzünü güldürmüştür. Değerli arkadaşlarım, bu konuda Türkiye Süt Endüstrisi Kurumunun iddiasına göre yatırımlar Doğu'da yapılmakta, fabrikalar Doğu'da

açılmakta ve özellikle köylünün yararına taban fiyatı tespit edildiği iddia edilmektedir. Süt Endüstrisi Kurumunun tespit etmiş olduğu alım fiyatları ise; 1974'te 235 kuruş litre başına, 1975'te 380 kuruş, 1976'da 416 kuruş, 1977'de ise taban fiyatı olarak 425 kuruş kabul edilmiştir. Fiyatlar alabildiğine artarken ve her şeye % 100'e yakın zam gelirken, sütün taban fiyatının düşük tutulması süt üreticisini mağdur etmiştir. Biraz evvel Sayın Adalet Partisi Sözcüsü, süt taban fiyatının şimdi 7 lira olmasını teklif ettiler. Kendi Hükümetleri döneminde incelendiği zaman, geçen sene bütün taban fiyatı 416 kuruş, 1977'de ise 425 kuruşa çıkarılmıştır ki, çok gülünç bir rakam, 9 kuruşluk bir artış yapılmıştır. Bu da MC partilerinin köylüden yana politikasının ne denli tutarsız olduğunu açıkça ortaya koymaktadır arkadaşlarım. Ancak, serbest pazarlamada taban fiyatının düşük olması, üreticiyi güç durumda bırakmakta, alıcı alım sırasında Hükümetçe saptanan taban fiyatını göstermek suretiyle, üreticinin malını ucuz fiyata alabilmektedir. Her sene süt için önceden verilen avans üreticiye verilmemekte; üretici tefecinin, mandracının kucağına itilmekte ve tespit olunan taban fiyatının çok altında ürününü elden çıkarmaktadır. Üretici, taban fiyatlarının son derece düşük olması, süt fabrikalarındaki yöneticilerin partizanca davranışları karşısında ürününü yok pahasına mandracıya kaptırmaktadır. MC iktidarının izlediği politika yüzünden, çeşitli ürünlerde olduğu gibi, köydeki süt fiyatlarında da yeterli bir yükselme olmamıştır. Bu nedenle süt köylünün elinde çok zor müşteri bulabilmektedir. Ancak üreticinin elinden çok düşük fiyatla çıkan süt, şehirlerde 10 liranın üstünde satılmakta, süttten üretilen yağ ve peynir daha pahalıya satılmaktadır. Köylünün ürettiği süt ucuzlarken, aracının elinde bulunan ve süttten üretilen peynir ve yağ fiyatlarında sürekli artış kaydedilmektedir. Aradaki fark çıkar çevrelerinin kasasına girmekte ve böylece hem üretici hem de tüketici sırtından 100 milyonlarca lira haksız kazanç sağlanmaktadır. Değerli arkadaşlarım, böylelikle kentlerde yiyecek fiyatları alabildiğine yükselirken, ürünleri üreten köylülerin gelirleri artmamaktadır. Elleri geçen para ile bir kaç yıl öncesinin geçim düzeyine bile erişememektedirler. Köylünün alın teri ile ve ağır çile ile ürettiği ürünleri ucuza kapatıp kentler halkına pahalıya ulaştıran, kolay kazanca alışmış küçük bir varlıklı zümreyi, köylü üzerinde etkin bir baskı aracı olarak kullanmaya kalkmaktadırlar. Köylünün güçlü örgütlere kavuşmasını, kendi emeği ile yarattığı değerden en başta kendisinin yararlanmasını önlemek için her çabaya başvurmakta, özellikle güçlü halk kooperatiflerinin kurulmasını önlemektedirler. Bu uğurda yalnız köylüyü yoksul bırakmakla kalmamakta, tarımımızı da geri bırakmaktadırlar. İşte MC iktidarın köylüden yana olan politikası budur arkadaşlarım. Değerli arkadaşlarım, kısa zamanda şehirlerdeki satışlarla dengeli olacak şekilde köydeki süt fiyatlarını artırıcı tedbirler alınmazsa, Türk köylüsü özellikle hayvancılıkla uğraş veren Doğu Anadolu halkı daha da yoksul hale gelecek, ayrıca hayvancılık gerileyecek, ülkemiz büyük ölçüde zarar görecektir. Değerli arkadaşlarım, yukarıda izahına çalıştığımız nedenlerle süt sömürüsüne

son vermek, süt üreticisini koruyucu ve hayvancılığı geliştirici tedbirlerin alınmasını sağlamak amacıyla, verilen Meclis Araştırması nergesinin Cumhuriyet Halk Partisi Grubunun destekleyeceğini saygılarımla arz ederim.”

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına İsmet Atalay (Kars)’ın konuşmasından sonra Millî Selâmet Partisi Grubu adına Abdülkadir Kaya (Siirt) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹³⁴

“Muhterem Milletvekilleri, Balıkesir Milletvekili Sadullah Usumi ve 10 arkadaşının, süt üreticisi ve hayvancılığı geliştirme hakkında Meclis Araştırması açılması hususunda, Millî Selâmet Partisi Grubu adına konuşacağım. Muhterem milletvekilleri, benden önceki konuşmacı arkadaşlarımız geniş istatistikî rakamlara değer verdiler ve detaylı bir şekilde derinliğine izahat verdiler. Aslında verilen önerge pek o kadar derinliğine gitmeye lüzum görmüyor; sadece memlekette süt üreticilerinin haksızlığa uğradıklarından bahsediyor. Bu itibarla, geniş ve detaylı bir şekilde tarım girdi ve çıktılarından bahsetmeye lüzum görmüyorum. şunu kabul etmek lazımdır ki, Cumhuriyetin kuruluşundan bugüne kadar hiçbir hükümet devresinde; AP, MSP ve MHP Koalisyon Hükümetinin tarım ve hayvancılığa verdiği değer verilmemiştir. Bu devirde süt üreticilerine ve hayvan besicilerine istenildiği kadar teşvik tedbirleri verilmiştir; gerek Tarım ve gerekse Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca teşvik görmüşlerdir. Yine, Koalisyon Hükümetinin ve bilhassa Hükümetin MSP kanadının ağır basması neticesinde Et-Balık Kurumu emrine 1.300.000.000 liralık bir fon, besicilere dağıtılmak üzere temin edilmiştir. Ayrıca, Süt Endüstrisi Kurumunun emrine de 300 milyon lira verilmiştir. Gerek Et-Balık Kurumu ve gerekse Süt Endüstrisi Kurumu Genel Müdürlükleri bu paraları faizsiz kredi halinde dağıtmışlardır. Bu, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde görülmemiş bir hadisedir. Süt Endüstrisi Kurumu Genel Müdürlüğü, deminki arkadaşlarımızın söyledikleri gibi, Türkiye’nin her tarafında süt, tereyağı ve peynir fabrikaları açmışlardır, müesseseler tesis etmişlerdir. Bu, sırf, süt hayvancılığı yapan köylülerimizin elinde sütlerinin kalmaması içindir; kyllerimizi hayvan yetiştiriciliğine teşvik etmek içindir. Ayrıca bu fabrikaların muhtelif yerlerde, Türkiye’mizin en ücra köşelerinde süt alım ve muhafaza merkezlerini kurmuşlardır. Bu merkezler eliyle üreticiden doğrudan doğruya süt alınmaktadır. Demin arkadaşlarımız «Süt Endüstrisi Kurumu kooperatifleri engelledi» diye bir söz ettiler. Süt Endüstrisi Kurumu kooperatifleri engellemiyor; ancak yer yer hepsini itham etmiyorum kooperatifiler de bir nevi aracı durumuna girdikleri için hoşlarıma gitmemiştir. Süt Endüstrisi Kurumunun doğrudan doğruya üreticiyle muhatap olması. Mesele budur, yoksa Süt Endüstrisi Kurumu Genel Müdürlüğü kooperatifleri baltalamamıştır, baltalamak da istemez; ancak doğrudan doğruya Süt Endüstrisi Kurumu yine üreticiyle muhatap olduğu için, sütünü doğrudan doğruya ondan aldığı için, kooperatifin hoşuna gitmemiştir; mesele bu. Memleketimiz gün

¹³⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B.90 (11 . 1 . 1978), ss.243-245

geçtikçe nüfus itibarıyla, hayat standardı itibarıyla, Allah'a şükür yüksek bir seviyeye gelmektedir. Bundan, çok değil birkaç yıl önce pastörize süt bulunmazken, bugün aşağı yukarı şehirlerde % 50–60 oranında pastörize süt kullanıyorlar. Elbette ki sütün değeri hayvansal protein bakımından yüksektir ve halkımız insanlarımız bu proteine muhtaçtırlar. Gönül arzu eder ki, her kapının önünde her sabah birkaç şişe pastörize süt bulunsun; bunu biz de arzu ederiz. Hep beraber, bunun bu seviyeye gelmesine çalışalım. Yoksa, olur olmaz, haklı haksız, müspet menfi tenkit etmekle bir şey elde edilemez. Hayvancılığımızı geliştirmek için, elbette ki pek çok faktörler vardır; bunun derinine gitmeye kalksak, çok uzaklara gitmek gerekir. En başta orman yangınlarına mani olmak, ağaçlandırmaları geniş çapta tatbik ettirmek ve bu suretle taşkınlardan korunmak, erozyona mani olmak suretiyle mevcut meralarımızı muhafaza edebilmeliyiz. Meralar gün geçtikçe elden gidiyor, ya tarla haline, ya da kullanılmaz duruma getiriliyor. Buna karşılık hayvan sayısında artış oluyor, insan sayısında artış oluyor. Elbette ki bu nüfus artışını göz önüne alarak ihtiyacı karşılamak lazımdır. Bunu da, muhtelif teşvik tedbirleriyle verimi artırmak, hayvancılığı geliştirmek ve insanlarımızı layık olduğu seviyeye getirmek bizim de başta gelen emellerimizden biridir. Süt Endüstrisi Kurumu hakkında araştırma açılmasına MSP Grubu olarak biz de katılıyoruz. Yalnız, sözlerime son vermeden önce, benden önce konuşan Halk Partili arkadaşımız, Süt Kurumunda partizanca tayinlerden, şundan bundan bahsettiler; bu hususa değinmek isterim. Şunu açık kalplilikle söyleyebilirim ki, Türkiye'nin mevcut süt fabrikalarının % 10'unda, fabrika müdürleri arasında bir değişme olmamıştır. Bu fabrika müdürleri 2, 3, 7, 8 seneden beri çalışan arkadaşlardır. Eğer partizanca bir davranış olsa idi, bugün bu müdürlerin hiçbirisi yerinde olamayacaktı; zira hepsi Halk Partili zihniyetindedir ve değişmemiştir. Kaldı ki, «Kars Süt Fabrikasının kapasitesi günlük 60 ton» dediniz, değil 90 tondur; onu da tashih etmek isterim, hepinizi hürmetle selamlarım.”

Millî Selâmet Partisi Grubu adına Abdülkadir Kaya (Siirt)'nın konuşmasından sonra Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Ali Gürbüz (Sivas) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹³⁵

“Sayın Başkan, Muhterem Milletvekilleri; Balıkesir Milletvekili Sadullah Usumi Bey'in Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesine, çoğunlukla katılıyorum. Sayın Sadullah Usumi'nin şikâyetlerine katılmakla beraber, Türkiye'de süt ve et meselesinin yürekler acısı bir duruma geldiği malumunuzdur. Sebebi, ülkenin yararına köklü tedbirlerin alınmayışıdır. Nüfusumuz senede 750 bin civarında artarken, süt ve hayvancılık hakkındaki tedbirler ta Nuh Nebiden kalan tedbirlerdir. Tedbir alınmadıkça, etin kilosu bu gidişle 120, hatta 150 lirayı aşacaktır; belki de hiç bulunmayacaktır; çünkü

¹³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B.90 (11 . 1 . 1978), ss.245-246

meralarımız azaltılmakta ve tahrip edilmektedir. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı gibi bakanlıklar kurulmuş, fakat ismi var icraatı yoktur. Ziraat Bankası, köylüye krediyi yeteri kadar vermeyip, arsacılık, manifaturacılık gibi, hayvancılık haricinde çalışan esnaf ve tüccara vermektedir. Besicilik yapıyoruz, diye kredi alanların çoğu, aynı krediyi başka yerlerde kullanmaktadır. Türkiye'de dana ve kuzu kesimi ise, işin daha acı ve utanç verici bir tarafıdır. Bundan daha birkaç gün önce, Veteriner Hekimler Kurultayında, dana kesimi hariç, yalnız kuzu kesiminden Türkiye'nin yıllık zararının 10 milyar lira olduğu açıklanmıştır. Bu durum karşısında beş on vurguncuyu ve bu kadar ehli keyfin isteklerini yerine getirmek için hâlâ bu dana ve kuzu kesimine müsaade edecek miyiz? Bu meseleler, birbirimize atmakla halledilecek cinsten değildir sayın arkadaşlar. Bugüne kadar olan olmuştur; bundan sonra meselelere seyirci kalmamamız lâzımdır. Gerek süt ve gerekse hayvancılıkla meşgul olan çiftçimize çok düşük faizli kredi ve hatta faizsiz kredi verilmelidir. Devlet, kuzu ve dana kesimini mutlaka önlemelidir. Yerli hayvan nesli ıslah edilerek süt ve et üretimi artırılmalıdır. Bizde bir koyunun ortalama ağırlığı 18 veya 19 kilo gelirken, Avrupa ülkelerinde aynı koyun 45 veya 50 kilo gelmektedir. Süt meselesi ise bundan daha kötüdür. Bizim günde 4–5 kilo süt aldığımız ineklerimizden Avrupa ülkelerinin 60–70 kilo süt aldıkları bilinen bir gerçektir. Süt ve hayvancılık meseleleri önemlidir. Yem fabrikalarının artırılması, üreticiye ucuza yem satılması elzemdir. Bu mesele Türkiye'nin ihmal edeceği bir mesele değildir. Hadiseyi istismar etmeyerek etkin tedbirlerle meselenin üzerine gidilmesi artık farzdır. «Sağlam kafa sağlam vücutta olur.» derler. Et, süt ve benzeri hayvansal protein alan kişiyle kuru ekmeğini suya batırarak yiyenin arasında akıl ve zekâ bakımından fark vardır. Bunun günahı ise tamamen idarecilerinize aittir. Sorumluluklarını yaldızlı sözlerle geçiştiremezler. Koskoca ülkede bugünkü duruma düşmemizden dolayı, ne Allah'a ve ne de onun mağdur ve perişanı kullarına, bu gibi sorumlular hesap veremezler. Acil tedbir alınmasını Milliyetçi Hareket Partisi olarak biz de istiyoruz. Taban fiyat meselelerine gelince sayın arkadaşlarım; taban fiyatlarının tespitinde köylünün emeği, masrafı ve dünya piyasalarına ihracat durumu göz önüne alınmıştır. Taban fiyatları tespit ederken çıkar çevrelerinin düşünüldüğü iddiası uygulamaya aykırıdır. Şöyle ki: İlk defa bu yıl taban fiyatı uygulanan pamuk, üzüm ve fındıkla fon uygulaması getirilmiştir. Böylece ihracatçının aşırı kârı fona kesilecektir. İhracat sezonu sonuna kadar 500 milyon Türk Lirası toplanacağı hesap edilmiştir. Bu para kooperatif üyesi ortaklara ödenecektir. Sayın Usumu ve arkadaşlarının, dünya durdukça aklına gelmeyecek tedbirler, en kısa zamanda, bu işi tespit eden Milliyetçi Hareket Partili bakanın istek ve arzuları istikametinde çıkmıştır.”

Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Ali Gürbüz (Sivas)'ün konuşmasından sonra önerge sahipleri adına Osman Orhan Çaneri (Çanakale) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹³⁶

“Biz, önerge sahibi milletvekilleri olarak, süt sömürüsüne son vermek ve süt üreticisini koruyucu ve hayvancılığı geliştirici tedbirlerin alınmasını sağlamak amacıyla bu önergemizi düzenlemiş idik. Partilerin grupları adına konuşmalar yapıldı. Konuşmaların memnuniyet verici tarafı şudur: Bütün gruplar önergemizin geçerli olduğu doğrultusunda beyanda bulundular ve bu araştırmanın açılmasının gereği üzerinde durdular; kendilerine teşekkür ederiz. Biz ne maksatla bu önergeyi verdik? Bunu izah etmek istiyorum. Bugün, sütün ekonomik değeri olduğu kadar, Türk halkının beslenmesinde de yeri büyüktür. Şu bir gerçektir ki geçen dönemde Meclis zabıtlarına geçmiştir bu konu Türkiye'de beslenme noksanlığı vardır. Bilhassa hayvansal protein tüketimi bakımından Türk halkı yanlış beslenen bir toplumdur. Sütün değerini bu iki açıdan ele almak gerekir. Birisini Türk ekonomisinde büyük yeri olan, geçerli yeri olan hayvancılığın pazarlanması konusunda ele almak lazım; bir de, halkın beslenmesi konusunda süt meselesini ele almak lazım. Sütün değeri, bu iki açıdan bakıldığında, gerçek yeri verilirse, çok büyüktür. Süt üretiminde esas unsur hayvandır. Bugün Türk ekonomisi içerisindeki hayvancılığın değerini birkaç cümle ile belirtmek lüzumunu hissediyorum, Türkiye'de hayvancılık şimdiye kadar yanlış bir görüşle haranın içerisinde bir alt sektör olarak kabul edilmiştir. Artık hayvancılık bir alt sektör değil, bir sektördür. Başlı başına bir sektördür ve bugün Türkiye ekonomisinin değerlendirilmesi bakımından, değeri, bir petrol düzeyine yaklaşmaktadır hayvancılığın. İyi değerlendirildiği takdirde Türkiye ekonomisine katkısı çok yüksek olacaktır. Şu da bir gerçektir ki, bilhassa Doğu'nun iklim şartlarında hayvancılık en geçerli bir ekonomik unsurdur. Yılın 6–7 ayı karlı geçen ülkemizin bu kesiminde, kar bir örtü durumunda iken, bilhassa Doğu'da, başka bir ekonomik faktörü ortaya koymak mümkün olmuyor, olamıyor. Onun için hayvancılık Doğu'da yerini almış ve aynı zamanda hayvancılık ekonomik faktörlerini ortaya koymak ve tazyikini bu yönde yapmak suretiyle yerleşim merkezlerini öylece tespit etmiştir. Yani Doğu için hayvancılık mühimdir ve Doğudan hayvancılığı soyutlamak mümkün değildir. Hayvancılık değerlendirilirken devletçilik görüşünü bir kenara bırakmak lâzımdır. Hayvancılığı yapan birey, insandır. Aile ekonomisinde yeri vardır hayvancılığın ve bu noktadan başlayan değeri hayvancılığı, ehemmiyetli bir noktada toplum için büyük bir katkısı olan ekonomik bir unsur haline getirir. Yani, bilhassa Şark insanının aile bünyesinde paradan ısıya kadar yerini almış olan bir faktördür hayvancılık. Konuya bu açıdan bakmak gerekir. Memleketimiz, hayvancılığın artık bir sektör olduğunu kabul etmek, buna göre organize etmek, hayvancılığı bu yönde değerlendirmek mecburiyetindedir.

¹³⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B.90 (11 . 1 . 1978), ss.246-247

Memleketimizde bu gerçeği kabul etmek zorundayız. Bir sektör gelen hayvancılığın tarımla ilişkisi bugün yem konusundadır; pazarlama konusunda ayrılmıştır, üretimde ayrılmıştır. Sadece hayvancılığın yem girdileri bakımından, % 75 hayvancılıkta girdi yemle ilişkilidir. Tarımla bu yönde ilişkisi kalmıştır. Hayvancılığı bu bakış açısından değerlendirmek zorundayız. Sayın milletvekilleri, memleket ekonomisinde yeri olan böyle bir sektörün Pazarlanmasında sütün değeri büyüktür. Süt ve mamulleri, bugün iç piyasada, ekseriyetle, tüketilmektedir. 1974 yılında bir araştırma dolayısıyla tetkikim sonucu rastladığım bir noktayı sizlere izah etmek istiyorum. Türkiye 1973 yılında beyaz peyniri ancak ihraç edebilmiştir. Bugün süt mamulleri imalatının ihraç kabiliyeti azdır. Türkiye'de. Bunu da göz önünde tutmak zorundayız, iç tüketim noksanıdır, iç tüketim organizasyonu yapılmamıştır. Bu da bir gerçektir ve beslenme noksanlığı bu bakımdan Türkiye'de çok fazladır. Bilhassa hayvansal protein tüketimi çok azdır. Arkadaşlar, bugün Türkiye'de süt üretiminde düşük fiyat vardır, tüketimdeki fiyatlar ise yüksektir. İşte süt sömürüsü bu noktada geçerlidir, bunun için süt sömürüsü ortaya çıkmıştır. Üretimde düşük fiyat, tüketimde yüksek fiyat ve Devlet bunu organize edemeyince birtakım insanlar bu iki fiyat arasındaki artı değeri değerlendirmişler ve bir sömürü düzeni kurmuşlar. Esas mesele buradan çıkmaktadır. Şimdi ne yapmak gerekir? Bunu da birkaç kelime ile önerge sahipleri olarak görüşlerimizi izah etmek istiyorum. Bir kere yetiştiricilerin örgütlenmesi gerekir ve bizim ortaya attığımız ekonomik görüş, halk sektörünün temeli olan kooperatifçiliğin burada geçerli olduğunu belirtmek isterim. Taban fiyatı tespit edilmelidir ve bu çalıştırılmalıdır. İç tüketim arttırılmalıdır, ihracat imkânları sağlanmalıdır. Bunlar nasıl yapılabilir? Eğer süt taban fiyatı tespit edilecek ve geçerlilik sağlanacak olursa, burada Süt Endüstrisi Kurumunun peynir ve tereyağı fabrikalarının değeri ortaya çıkar. Eğer süt fiyatları sübvansede edilecek olursa, bu, ezbere olmaz. Muhakkak Devlet tarafından alım mekanizmasının ortaya konması gerekir. İşte, Süt Endüstrisi Kurumu fabrikalarının değeri, ehemmiyeti, lüzumu bu noktada ortaya çıkmaktadır. Bu görüşle, Süt Endüstrisi Kurumunun fabrikalarını çalıştırmak gerekir. Yoksa, sadece üretim açısından işi ele almak yetmiyor. Gereğinde, Hazinesinden para vermek, yani, sübvansede etmek suretiyle bu mamulü değerlendirmek ve hayvancılığa kaynak aktarmak mecburiyetiyle karşı karşıyayız. Sayın MSP Sözcüsü dediler ki: «Hayvancılık, ancak MC zamanında değer kazanmıştır.» Arkadaşımın görüşü yanlıştır. Hayvancılığın ilk taban fiyatı tespitinde MSP'nin de ilişkisi vardır, onu şimdi söyleyeceğim. Nedir? CHP - MSP Koalisyonu zamanında ilk defa hayvan mamullerinden ete taban fiyatı konmuştur. Ama, bunu MSP'ye mal etmek de doğru değildir. Hele MC zamanında böyle bir şeye lüzum hâsıl olmamış ve üstelik Et Balık Kurumuna verilen 1,6 milyar liralık kaynağın nereye gittiği de bugün tespit edilemez durumdadır. Arkadaşlar, sözlerimin başında da söylediğim gibi, gruplar önergemizi benimsemiş durumdalar. Bu, Türkiye

ekonomisi açısından Meclisin vereceği mühim kararlardan birisidir. Ben önergemizin kabulü ve Meclis Araştırma Komisyonu kurulduğu takdirde, bu meselenin bazı esas noktalarının ortaya çıkacağı kanısındayım. Görüşlerin belli olmasına rağmen bu konunun benimsenmesini ve ortaya attığımız konuyu tetkik edecek, Meclise getirecek olan araştırma komisyonu kurulmasını önemle tekrar sayın üyelerden rica eder, saygılarımı sunarım.”

Yapılan konuşmalardan sonra önerge oylamaya sunulmuş ve oylama sonucunda Meclis Araştırma Önergesi kabul edilmiş ve Meclis Araştırma Komisyonu kurulmasına karar verilmiştir.

3.1.8. Karaborsa Satış Yapan Demir ve Çimento Bayilerini Saptamak Amacıyla Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge

Bolu Milletvekili Müfit Bayraktar ve 11 arkadaşının, karaborsa satış yapan demir ve çimento bayilerini saptamak amacıyla Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesi 10.1.1978 tarihinde 89 uncu birleşimde ele alınmış ve aşağıdaki önerge verilmiştir.¹³⁷

“Millet Meclisi Başkanlığına

Her yıl olduğu gibi bu yıl da demir ve çimento, karaborsa satılmaktadır. Kanun nizam tanımayan birtakım aracı bayiler, demir ve çimentoyu stoka almakta ve arz ile talep dengesi bozulduğu anda da Devletin tanıdığı kâr haddinin çok üstünde bir fiyatla karaborsa satmaktadırlar. Birtakım bayiler de malı fabrikada bağlayıp; malı alıcısına fabrika kapısında devir ettikleri söylenmektedir. Nitekim, Resmî fiyatı 23,75 TL. sı olan bir torba çimento, alıcısına 50-55 TL'sından çından satılmış olduğu ve yine Resmî fiyatı 580 kuruş olan inşaat demirinin de alıcısına 11-12 TL. karaborsa satıldığı iddia edilmektedir. Ortada bir yolsuzluk vardır. Alıcı vatandaş, vurguncu ile aracıyı tanımış olmasına rağmen, çekingenliği sebebiyle vazifesini yapmamakta her şeyi devletten beklemektedir. Bunun yanı sıra iktidarları yıpratmak ve rejimi yaralamak ve bazı partizanlara yaranmak amacı ile hareket eden ve karaborsanın yapılmasına imkân hazırlayan birtakım kimseler de türemiştir. Bunun yanında özel fabrikalar ile Devlet fabrikalarında görevli bazı kimseler de karaborsaya bir nevi fırsat hazırladıkları iddia olunmaktadır. Dahası var, bazı özel çimento fabrikalarının ise imalâtlarında kısıtlama yaptığı, ve hatta grevi bile uzattıkları söylenmektedir. Ayrıca, Devlet çimento fabrikalarından bazılarının da mevsimsiz bakıma alındığı ve iltifatlarında tertip neticesi azalma olduğu iddiası da yaygındır. Bu tip icraatın demir üretimi yapan Devlet fabrikalarında da olduğu söylenmektedir. O nedenle, üretimde değişiklik yapıldığı ve piyasanın talep ettiği mevsimde 8-10-12'lik inşaat demiri yerine, kullanımı ve talebi o mevsim için az olan 30'luk demir

¹³⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 89 (10 . 1 . 1978), s.210-211

çekildiği, dolayısıyla haddecilerin geniş çapta karaborsa yaptıkları yaygın hale gelmiştir. İşte bu gibi iddia ve cevap vermek ve karaborsanın varlığını tespit edebilmek amacıyla konuyu yüce Meclise getirmiş bulunmaktayız.

Elbette, milyarları aşkın bir meblağı demir ve çimento üretimi için yatırmış bulunan devletimiz, çalışma düzenini ve halkımızın mutluluğunu ve hür demokratik rejimin geleceğini bir avuç karaborsacının çıkarma keyfine etmeyecektir. O nedenle ya Sümerbank Satış Mağazaları gibi satış yapan Demir ve Çimento Satış Mağazaları açılacak veya bayiliklerin adetleri çoğaltılacak, bayilik alımlarından kolaylıklar sağlanacaktır. Karaborsa satış yapanların tespiti her an mümkündür. Faturalarına el atıldığı ve alıcılarına sorulduğu an gerçek satış fiyatı ortaya çıkacaktır. Ayrıca hamlecilerin ürettiği kontrol altına alınmalı ve Devlet tarafından tek elden satılması imkânları yaratılmalıdır bunun yanında karaborsaya zemin hazırlayan icraatlar da kontrol edilmelidir. Hayali fabrika ve bina projeleri yaptırmak suretiyle demir alan ve karaborsa yapan kimselerin varlıklarından söz edilmektedir. Bütün bu meselelerin de tetkiki gerekir. Ayrıca bir konunun da tetkikinde yarar vardır. Mal talebinde bulunmamış namuslu çimento bayileri vardır. Bunlar tahsis edilen çimentonun % 25 ini peşin, bakiye borcun % 50 sini senede bağlayarak göre de % 2 şerlik faiz ödeyerek ve bakiye % 25 inin de mal alımında peşin ödemek suretiyle aldıklarını o nedenle maliyetin 29 lirayı bulduğunu ve resmî fiyattan satıldıkları takdirde zarar edeceklerini beyanla mal almadıklarını iddia etmişlerdir. Kanunlarımızın varlığına rağmen, yapılan karaborsanın etkinliğini tayin edebilmek ve karaborsaya dur diyebilmek ve gereken tedbirleri almak amacı ile içtüzüğün 102 nci ve Anayasanın 88 inci maddesi gereğince, Türkiye'deki çimento ve demir bayileri hakkında bir Meclis Araştırması açılmasını talep ederiz.”

Önergenin okutulmasından sonra önerge üzerinde konuşmalara geçilmiş ve aşağıdaki ilk konuşmayı Hükümet adına, Sanayi ve Teknoloji Bakanı Orhan Alp (Ankara) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹³⁸

“Sayın Müfit Bayraktar ve 11 arkadaşı, «Kanunlarımızın varlığına rağmen yapılan karaborsanın etkinliğini tayin edebilmek ve karaborsaya dur diyebilmek ve gereken tedbirleri almak amacıyla, çimento ve demir bayileri hakkında bir Meclis Araştırması açılmasını talep ederiz» demektedirler. Hükümet olarak her türlü suiistimal, yolsuzluk ve usulsüzlüklerle müessir bir şekilde mücadele etmek azmindeyiz. (CHP sıralarından «Bravo» sesleri ve alkışlar, AP sıralarından gülüşmeler) Bu husus Hükümet Programımızda da yer alacaktır. Bu maksatla, halkımızı ezen ve perişan eden karaborsa afetine karşı her tedbirin alınması en büyük arzumuzdur.

Üretilen her malın ve bu arada arkadaşlarımızın zikrettiği demir ve çimentonun da, üreticiden tüketiciye en uygun fiyatla ve en az farklı fiyatla ulaş-

¹³⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B.89 (10 . 1 . 1978), s.211

ması, takip ettiğimiz bir konu olacaktır. Tabii, bunu yapmak için şuna inanıyoruz ki, bir taraftan üretimi artırmak ve diğer taraftan da fiyatları murakabe altında tutmak, üreticiden tüketiciye, malların en iyi usullerle ve zamanımıza en uygun şekilde ulaşmasını sağlamak, hedefimiz olacaktır. İktüzüğümüzün 12 nci ve Anayasamızın 88 inci maddesi gereğince, bu hususta bir Meclis Araştırması açılmasını Hükümet olarak biz de kabul etmekteyiz.”

Hükümet adına Sanayi ve Teknoloji Bakanı Orhan Alp (Ankara)’in konuşmasından sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına İsmail Aydın (Uşak) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹³⁹

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin değerli üyeleri; Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına sizleri saygı ile selâmlıyorum. Tüm yatırımların % 51 ve % 54’ünün inşaatlardan oluştuğu yurdumuzda demir ve çimentonun önemi takdir edeceğiniz ki, çok büyüktür. Bu nedenle, Bolu Milletvekili Sayın Müfit Bayraktar ve arkadaşlarının, kanunlarımızın varlığına rağmen demir ve çimento konusunda yapılan karaborsanın etkinliğini saptamak, karaborsaya «Dur» diyebilmek ve gerekli önlemleri almak amacıyla, Anayasamızın 88 inci, iktüzüğümüzün 102 nci maddeleri gereğince, Türkiye’deki çimento, demir bayileri hakkında Meclis Araştırması açılmasına ilişkin istemlerini Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak sevinçle karşıladık. Demir, çimento ve çelik konusundaki karaborsayı saptayarak, bunu Yüce Meclisin önüne getirdikleri, bu yürekliliği ve erdemi gösterdikleri için kendilerini kutluyorum. Halkımız için, halkımızın mutluluğu için, soygun ve sömürü düzenine karşı, halkımızdan ve gerçekten yana tavır alanları, bizim, Cumhuriyet Halk Partisi olarak yıllardır bıkmadan, usanmadan yinelediğimiz gerçekleri kabul etmiş olmaları, Türk demokrasisi ve geleceği için çok önemli bir aşamadır. Değerli milletvekilleri, biz, Cumhuriyet Halk Partisi olarak, ekonomiye, topluma veya insanlığa bir katkıda bulunmaksızın haksız kazanç sağlayanlarla savaşılm, haksız kazanç yollarını kapatalım dedik, diyoruz, sonuna kadar diyeceğiz de. Kime söz anlatabildik, gerçekleri kimlere gösterebildik? Geçmiş hükümetleri oluşturanlar özellikle, görmediler bu gerçeği, görmemekte direndiler sonuna kadar; Aksine, soygun ve vurgun çok büyük boyutlara ulaştı, çeşitlilik kazandı, kazandırıldı ve desteklendi. Değerli milletvekilleri, «Milyarları aşkın bir meblağı demir ve çimento üretimi için yatırmış bulunan Devletimiz, çalışma düzenini, halkımızın mutluluğunu ve hür demokratik rejimin geleceğini bir avuç karaborsacının çıkarına ve keyfine terk etmeyecek cümlesi bendenize ait değildir; demokratik soldaki Cumhuriyet Halk Partisinin Programından da almadım; bu güzel ve burcu cümle, Sayın Bayraktar’a ait; kendilerini alkışlıyorum. Ekonomik ve siyasal gücün sayılı kimselerde yoğunlaşmasının Türk demokrasisi için ne büyük tehlikeler taşıdığını, yıllardır, usanç getirmeden biz söyledik. Şimdi, Adalet Partisinden 12 değerli üyenin daha bu gerçeği görmelerinden şahsen kıvançlıyım. Yüce

¹³⁹ a.g.e. ss.211-215

Meclisin değerli üyeleri, Meclis Araştırması önergesi, «Her yıl olduğu gibi bu yıl da, demir ve çimento karaborsa satılmaktadır. Kanun, nizam tanımayan birtakım aracı bayiler, demir ve çimentoyu stoka almakta ve arz ile talep dengesi bozulduğu anda, Devletin tanıdığı kâr haddinin çok üstünde bir fiyatla karaborsa satmaktadırlar» cümlesi ile başlamaktadır. Sayın Bayraktar ve arkadaşları ile, karaborsanın varlığı konusunda ittifak halindeyiz. Zaten, Yüce Meclis, «Karaborsa yoktur» diye bir karar alsa da, çok küçük bir bölümünü getirttiğim gazete kupürleri karaborsayı ortaya koymuş bulunmaktadır. Sözünü ettiğim gazete kupürlerinden bazılarını tarih ve gazete ismi vererek aktarmak istiyorum: 1 Ağustos 1977, Cumhuriyet Gazetesi : «28 liralık çimento 55 liradan satılıyor.» «MC döneminde fiyatların % 30, % 130 oranında arttığı öne sürüldü.» 18 Ağustos 1977, Cumhuriyet: «Çimento asıl ihtiyaç sahipleri yerine, naylon bayilerle aracılara veriliyor.» 1 Eylül 1977, Milliyet: «Demir piyasası fiyat ve üretim bunalımı içinde. Son iki ayda fiyatlar % 20 dolayında arttı.» Yine Cumhuriyet'ten bir kupür: «Çimento ve demir ithal edilecek.» 18 Ekim 1977, Milliyet: «Önlemler alınmazsa, demir 15 lirayı aşacak.» 17 Ekim 1977, Cumhuriyet: «Yoklar listesi giderek kabarıyor. Tuz, yakacak, tüp gaz ve çimento darlığı yoğunlaşıyor.» ve 1 Kasım 1977, Günaydın: «Türkiye, karaborsa ile yaşar hale geldi.» Değerli arkadaşlarım, milletin temsilcileri olarak, demir ve çimento konusundaki karaborsanın nedenlerini saptamalı, önlemlerini belirlemeli ve gerekli önerilerde bulunmalıyız. Çünkü, demir çelik ve çimento, altyapı ve sanayileşme sürecinin temel girdisidir, önemi büyüktür. Bu nedenle, demir ve çimentodan karaborsanın nedenleri, giderilme çareleri üzerinde ayrı ayrı duracağım. Değerli üyeler; demir-çelik dalında karaborsa ve darboğaz 1977 yılında oluşmadı; yanlış, tutarsız ve bir grup ithalâtçının yararına uygulanan bir politika sonunda bugünkü noktaya geldi. Devletimizin, daha doğru bir deyişle, hükümetlerin demir-çelik politikası, mal darlığını gidermek, demir-çelik ürünlerinin tüketiciye düzenli ulaşmasını sağlamak, istikrarlı bir fiyatla satılması ve arandığında bulunabilmesini temin etmek, haksız kazanç ve vurgun eğilimlerini önlemek şeklinde olmalıydı. Oysa, kamu adına hükümet, demir-çelik politikasını kamunun zararına, İstanbul'da Perşembe pazarındaki bir grup demir ticareti erbabının yararına saptırdı. Zamanınızı ve sabrınızı kötüye kullanmadan, 1970'lerden bu yana gelişen bir çizgi içerisinde, söylediklerimi kanıtlamaya çalışacağım. Sayın milletvekilleri, 1974 Ekiminde Cumhuriyet Halk Partisi, iktidarı bıraktığında, iç piyasadaki resmi demir fiyatlarıyla, serbest piyasa fiyatı uyum içindeydi. Yani, demir-çelik işletmelerinden demiri kaç liraya alıyorsak, Perşembe pazarındaki bir kısım demir tüccarından da aynı fiyatla alıyorduk. Bu dönemde demirin bir tonu dış piyasada 300 dolar civarında idi ki, bu son 5 yıldır ulaşılan en yüksek fiyattır. Oysa Kasım 1974'ten itibaren demir-çelik ürün ve ara ürünleri fiyatları süratle, sürekli biçimde düşmeye başlamıştır, bu düşüş hızlı bir tarzda gerçekleşmiştir. Şubat 1975'te ulaştığı düzeyi ufak oynamalarla günümüze kadar sürdürmüştü. Bir kıyaslama olanağı sağlamak için, küçük bir tabloyu

sizlere takdim etmek istiyorum ve özellikle, halen çok kullanılmakta bulunan yuvarlak çubukları seçtim: 1.1.1974'te 1 ton yuvarlak çubuğun tonu 210 dolardan, 1.6.1974'te 300 dolardan, 1.1.1975'te 240 dolardan, 1.6.1975'te 200 dolardan, 3.12.1975'te 190 dolardan, 8.4. 1977'de 205 dolardan ve Temmuz 1977'de ise 190 dolardan, dünya piyasalarında işlem görmüştür. İthal fiyatlarındaki bu büyük düşüşe rağmen, yurdumuzda serbest piyasada demir-çelik fiyatları sürekli artmıştır. Yurt içi üretimi yeterli olmayan, ithalâta gereksinme olan demir-çelik konusunda tutarlı bir politika izlenememiş olması, bakınız nasıl gelişmeler göstermiştir: 1975 yılında sıfır gümrük uygulaması sonucu, kamu ve özel çelik üreticisinin elinde yeteri miktarda stok bulunduğu halde, yurdumuza özel kişiler eliyle, bir anlamda başıbozuk bir düzen içerisinde demir ithalâtı yapılmıştır. Bu nedenle, 1975 demir - çelik ithalâtıyla ülke üretim ve ekonomi zararına haksız ve gayri meşru kazanç olanakların belirli zümreye tanındığı yıl olarak simgelenmiştir, simgelenecektir. İthalâtçı demir tüccarı ve Sanayi Bakanlığınca, demir - çelikle uzaktan yakından ilgisi olmayan kişi ve şirketlere, ulufe dağıtılır gibi hiçbir kriter aranmadan dağıtılan permillerle, yurdumuz demir deposu haline getirilmiştir. O kadar ki, plânın öngördüğü hedef % 258 oranında aşılmıştır. Bu devirde, sac ve çubuk ithalâtının % 90'ını kesinlikle gereksiz, ihtiyaç fazlası olarak yapılmıştır. Yarı ürün işleme kapasitemiz dolayısıyla düşünülmemiş, ithalât ürün olarak yapılmış, böylece büyük döviz ve katma değer kaybına yol açmıştır. İthalâtı yapan şirket ve kişilerin listelerini, arkadaşlarımız isterlerse, kendilerine tevdi edebilirim. Bu konuda birader saltanatının, değişik soyadlarıyla sürüp gittiğini görmüş olmaktan, şahsen ben şaşkınlığa düşmedim. Bunun sonunda değerli üyeler, yerli üretim demir-çelik işletmeleri 1974 dünya yüksek fiyatlarına göre saptanan fiyatlarla satış yaptığından, ürettiği demir-çelik ürününü satamaz hale gelmiş ve kapasitesini düşürmüştür. Yerli üretim demirin kilosu Mayıs 1975'de 5-10 kuruşluk göstermelik bir tarzda ucuzlatılmış da olsa, ithal yoluyla getirilen demirle rekabet edememiştir. 1975 yılında % sıfır gümrüklü uygulamayla özel sektör eliyle yapılan ithalât, dış ticaret rantının özel kişilerce alınmasına ve kilo başına 200-250 kuruşa kadar ulaşan fahiş kârlara, haksız kazançlara neden olmuştur. Değerli milletvekilleri, demir ithalâtıyla ilgili son derece ilginç bulduğum bir gerçeği de bilgilerinize sunmak istiyorum. 1975 yılında gerçekleştirilen demir ithalleri, dış pazarlardaki gerçek fiyatlarının çok üstünde tescil ettirilmişlerdir. Tüm Avrupa ülkeleri ve Japonya, inşaat çubuğunu Türkiye'de gümrükte teslim tonu 3.450 Türk Lirasından satarlarken, aynı çubuğu birim miktar fiyatının Res-mî kayıtlara 4.811 Türk Lirası/ton olarak geçmesin tek izah yolu, demir tüccarı-nın gerçek ithal fiyatlarını türlü oyunlarla yüksek tescil ettirmiş olmasıdır. Yük-sek fiyatlar üzerinden açtırılan akreditifler, düşük fiyatlı mallar alımında kullanılmış, bu yolla ülkenin kıt döviz kaynakları yurt dışına kaçırılmıştır. 1975 yılı-nın ilk altı ayında, yurt dışına kaçırılan döviz miktarının 60 milyon dolar olduğu tahmin edilmektedir. Bu miktarın 1975 yılında 1 milyar Türk Lirasının üzerine çıktığını

üzülerek ifade etmek isterim. Değerli milletvekilleri, konunun diğer bir yanına bakılsın ve sizlere göstermek istiyorum. Özel kişiler ve şirketlerce düşük vasıflı ikinci norm dışı demir - çelik ürünleri yurdumuza ithal yoluyla getirilmiştir. Zira gümrüklerimizde etken kalite kontrolü yapılmamakta ve kaynaklarımız maalesef israf olunmaktadır. Bu durumun, yurdumuz ekonomisi ve o demiri inşaatında kullanan kişi açısından yarattığı tahribatın yorumunu yapmaya gerek görmeden takdirlerinize sunuyorum. Değerli arkadaşlarım, acı da olsa gerçekleri konuşmak, aydın olmanın, tutarlı davranmanın ve halk hizmetinin gereği değil midir? Araştırmalarım sırasında saptadığım bir husus karşısında bendeniz gerçekten çok şaşırdım: Demiri ithal etmek zorunda olan Türkiye'mizin geçen Hükümeti, demir ihracatına vergi iadesi hakkı tanıyarak nasıl bir politikanın ve açmazın içerisinde olduğunu çok güzel bir tarzda ortaya koymuştur. Bir garip rastlantıdır ki, ithal yoluyla yurdumuza gelen demir, ihraç yoluyla vergi iadesine rağmen dışarıya gönderilememiştir. Çünkü bütün dünya ülkelerinde 1975 ve 1976 yıllarında stok fazlası demir bulunmakta idi. Bu nedenle Yüce Meclisin değerli üyeleri, sunta ihraç etmek suretiyle genç yaşında milyoner olma fırsatını bulanlara demir ihraç etmek suretiyle yeni milyonerler katamadık. Değerli milletvekilleri, bu arada madalyonun öbür yüzüne bakmak gerekmektedir. Demir ithalatından faturasız mal satmak, ya da sattığı fiyattan fatura tanzim etmemek suretiyle yalnız 1975 yılında 1.034.000.000 TL.'si vergi dışında kalmıştır. Hazinesin zarar ölçülemeyecek derecede büyüktür, ayrıca % sıfır nedeniyle istihsal vergisi alınamamıştır. Oysa yurt içindeki üretimden % 18 civarında İstihsal Vergisi alınmaktadır ki; bu, yurt içinde üretilenle yurt dışından getirilen demirlerin serbest piyasada fiyat oluşumuna dolaylı etki yapmıştır. Değerli milletvekilleri, burada bir küçük noktayı kaydetmek istiyorum. Demir - çelik ürün olarak getirildiği için (oysa Kütük olarak getirmek gerekir) yerli demir - çelik üretim tesislerimizde maalesef atıl doğmuş, işsizliğe neden olmuş ve bir yerde büyük kayıplar başlamıştır. Değerli milletvekilleri 1975 yılını bu suretle özetledikten sonra, 1976 yılında % 1 gümrük uygulamasına geçildiğini görüyoruz. Bunun vergi olarak değer ürünün cinsine göre % 29 ile % 58 arasında değişmektedir. Ancak iç üretim kapasite ile çok büyük miktarda yapılan ithalat nedeniyle düşmüş olduğundan, özel kişilerce ve şirketlerce sürdürülmekte bulunduğundan, dünya demir piyasalarında demir fiyatlarının her geçen gün biraz da düştüğü nazara alınacak olursa, yurt dışından ithal edilen demire % 1 oranında gümrük Resmî uygulanmasının bir yararının olmadığını görüyoruz. Değerli arkadaşlarım, buna rağmen % 1 gümrük Resmînin uygulanması, aslında iç üretime bir anlamda yardımcı olmuştur. Çünkü, iş üretim dıştan getirilen demir - çelik ürününe göre daha ucuza mal olmuş, stoklar tükenmeye başlamıştır. Aslında stoklar demir - çelikten direk gereksinmesi olan kişiye, bu demir - çeliği kullanacak kişiye değil, bir anlamda demir - çelik stoku yapan, bu spekülasyondan yarar umanların ellerine geçmiştir. Yani, onların depolarına alınmıştır ve inşaat mevsimi ile birlikte demir fiyatları, bir anlamda

demir tüccarı tarafından oynanmaya başlamıştır. Değerli milletvekilleri, 1977 yılı Türk siyasî ve ekonomik yaşamı yönünden ilginç bir yıldır. Dış ödemeler dengesinin bozulması, Devletin - bir yetkilinin ifade ettiği gibi- 70 sent'e muhtaç hale gelmesi sonucu, mal ithali mümkün olamamış, yerli üretim kapasitesi düşürülmüş ve Perşembe pazarında demir yoğun tarzda bulunduğu ve asıl devletin mücadele etmesi, savaşması gerektiği bir konu olan tekelleşme doğmuş ve yurt içinde demir 550 kuruş ile 580 kuruşa satılması gerekirken, 11 liradan satılmaya, 12 liradan müşteri bulmaya başlamıştır. Halen Devlet Çelik İşletmeleri piyasaya en az 3 aylık borçludur değerli arkadaşlarım. Yani, Demir - Çelik'ten mal alan kişi bugün parasını yatırırsa, en az 3 ay sonra malı alabilecektir. Oysa karaborsada mal hemen hazır; yeter ki faturasını 550 kuruştan kestiriniz, fiyatını 12 liradan verebilirsiniz. Gerçekleri bu şekilde alabildiğine saptadıktan sonra, karaborsanın önlenmesi için ne yapılabilir? Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak, arz talep dengesinin bozukluğunu, kamu denetim ve dağıtım sistemlerinin yetersizliğine bağlıyoruz. Bu yetersizlik mal darlığına ve giderek karaborsaya neden olmaktadır. Bu bakımdan ilke olarak demir - çelik ithalatının Demir - Çelik İşletmelerinin ve ilgili bakanlıkların koordineli işbirliği içerisinde yapılmasından yanayız. Böylece plân hedefleri doğrultusunda ve gereksinmemiz kadar demir ithal edilebilir, atıl kapasite kalmaz, Demir - Çelik İşletmelerimiz tam kapasiteyle çalışmış olur, Millî ekonomimiz tahribattan korunur. Ayrıca, stratejik bir madde olan demir - çeliğin yeteri kadar stoku da sağlanmış olur. Değerli milletvekilleri, demir - çeliğin ithalinin kamu adına denetime alınmış olması bize göre yeterli değildir. Demir çeliğin gerçek tüketiciye, ihtiyaç sahibine yine kamunun etkin denetimiyle ulaşmasından yanayız. Sayın Bayraktar'ın önergesinde belirttikleri önlemlere; yani Sümerbank satış mağazası biçiminde satış depolarının kurulması yolundaki önlemlerine katıldığımızı ifadeden sevinç duyuyorum. Halen Türkiye Demir - Çelik İşletmelerinin 13 yerde - hiç kullanılmayan Kars ve Erzurum depoları dâhil- satış deposu vardır; ancak bu depolar toplam üretiminin % 10'unun dahi ihtiyaç sahibine ulaşmasını sağlayamamaktadır. Demir - çelik konusunda daha etkin önlemleri yeni Cumhuriyet Hükümetinin alacağına olan inancımızı teyit etmek isterim. Nitekim bugünkü Milliyet Gazetesinde «darlığı duyulan 70 maddenin bir an önce yeterli kaynaklar bulunmak suretiyle yurdumuzda bollaştırılacağı ve karaborsanın önleneyeceği, etkin mücadeleye başlanacağını» da görmemişlerse arkadaşlarım, dikkatlerine sunuyorum. Ayrıca Sayın Bakanımın Yüce Meclisin kürsüsünden ifade ettikleri, her türlü suiistimalle güçlü bir mücadele yapacakları yolundaki beyanları, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak bizi mutlu etmiştir. Değerli arkadaşlarım, aslında demir - çelik konusunu. Evet, çimento konusuna küçük tarzda değinmek istiyorum: 18 milyon ton civarındaki üretimimize karşılık 13-14 milyon ton civarında çimento tüketimimiz var ve 500 bin ton civarında da dış bağlantımız var. Buna rağmen yurdumuzda çimento darlığı ve karaborsası anlaşılmayacak boyutlara

ulaşmaktadır. Bunun nedenlerini aslında zamanımızı kullanma imkânını bulabilmiş olsaydık anlatmaya çalışacaktım. Bu 18 milyon ton çimento üretiminin % 52'sini devlet, % 48'ini ise özel şirketlere mahsus fabrikalar yapmaktadır. Şimdi, özellikle özel şirketlere mahsus fabrikaların dağıtımçı kuruluşlarla, ya da başbayilerle bütünleşmek suretiyle karaborsaya neden olduklarını sanmaktayız. Yani, bize göre çimentodaki karaborsanın nedeni, üretimden değil, dağıtımın tıkanıklığından ileri gelmektedir. Aslında klinker üretilmiş olsa, fabrikalar tam kapasiteyle çalışmış bulunsa, yurdumuz çimento ihraç eden bir ülke hüviyetini sürekli muhafaza edecek ve yurdumuzda çimento sıkıntısı çekilmeyecektir. Değerli milletvekilleri, Müfit Bayraktar ve 11 arkadaşının Yüce Meclise sunmuş oldukları demir ve çimento karaborsası ve bunların bayileriyle ilgili Meclis Araştırma önergesini, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak destekliyoruz ve inanıyoruz ki, bu komisyon kurulursa yurdumuzda - aslında mikro anlamda ele alıyorum, makro anlamda ele alırsak pek çok sorunumuz var- mikro anlamda da olsa, demir -çelik gibi son derece önemli iki konunun çözümü Yüce Meclisçe bir anlamda bulunmuş olacaktır. Yüce Meclise, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına saygılar sunuyorum.”

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına İsmail Aydın (Uşak)’ın konuşmasından sonra Adalet Partisi Grubu adına Kemal Doğan (Kayseri) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁴⁰

“Sayın Başkan, Muhterem Milletvekilleri, Adalet Partisi Grubu ve şahsım adına saygılarımı sunuyorum. Bolu Milletvekili Sayın Müfit Bayraktar ve 11 değerli arkadaşının, Türkiye'deki demir - çelik imalatı, tevzii ve çimento imalatı ile tevziindeki sıkıntılar ve bundan doğan karaborsanın izale edilebilmesini temin zımında Yüksek Başkanlığa vermiş bulundukları Meclis Araştırması ile ilgili olarak, Adalet Partisi Grubunun görüşlerini ve düşüncelerini arz etmek üzere huzurlarınızdayım; şahsım ve grubum adına hepinizi saygıyla selamlarım. Değerli milletvekilleri, önergede ileri sürülen sıkıntıların izalesiyle yok edilmesiyle Türkiye'mizde demir ve çelik konusundaki sıkıntıların giderilip giderilemeyeceği hususunun dikkatle gözden geçirilmesi gerekir. Evvelâ benden önceki konuşmacı arkadaşların da, münhasıran Cumhuriyet Halk Partisi Sözcüsünün de kabul ettiği gibi, Türkiye'de demir - çelik ve çimento konusundaki sıkıntı arz ve talep dengesizliğinden doğmaktadır. Demir ve çimento meselesinin temelinde arz ve talep dengesizliğinin yattığını ifade ettikten sonra, büyüyen Türkiye'mizin bu iki önemli ana girdi mallarının kalkınma ve ihtiyaç hesaplarımıza göre dününe, bugününe ve geleceğine kısa da olsa bir nazar atfetmenin faydasına inanıyorum. Değerli milletvekilleri, 1950'de 400 bin ton çimento üreten Türkiye, 1975'te kapasiteyi 18 milyon tona ve fiili üretimi de 14 milyon ton kapasiteye çıkarmış bulunmaktadır; yani 30-35 misli bir artışla çimentoda 75'e gelinmiştir. 1977'de mevcut 35 çimento fabrikasının takriben 20

¹⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B.89 (10 . 1 . 1978), ss.215-219

milyon civarında kapasitesi ve 18 milyon civarında da, 1977 sonu itibariyle üretimi realize edileceği, gerçekleştirileceği tahmin edilmektedir. 18 yeni fabrikanın ilâvesiyle de 1982'de 30 milyon ton kapasiteye çıkarılacağı plânlanmış ve bu cümleden olarak da 9 fabrikanın inşaatı tamamlanmış, 9 fabrikanın makine siparişleri ise ikmal edilmiş, 18 fabrikanın 17'sinin temeli atılmış, Kayseri Çimento Fabrikasının temelinin atılması ise gün meselesi haline gelmiştir. Sayın milletvekilleri, burada arz etmek istediğim husus şudur: Türkiye kalkınan, büyüyen bir memlekettir. Kalkınan, büyüyen bir memlekette çimento, demire olan ihtiyaç tabiatıyla artacaktır. 1982'leri, 1990'lan hedeflemeyen bir Türkiye, gelecekte bu tip meselelerden daha fazla şikâyetçi olmaya mahkûmdur. Bu nedenledir ki, 53 fabrikaya ilâveten 25–30 fabrikanın daha 1990'larda devreye girmesini, Adalet Partisi iktidarda bulunduğu dönemlerde ve Dördüncü Beş Yıllık Plânla hedeflemiş bulunmaktadır. Adedi 80'in civarında olan ve kapasitesi 55–60 milyon tona ulaşacak çimentoyla Türkiye büyümesini tamamlayabilecektir. Değerli milletvekilleri, 250 milyar liralık Güneydoğu projesinin demire, çimentoya fevkalade büyük ihtiyacı vardır. Bu nedenledir ki, güneydoğuda Mardin'de kurulan çimento fabrikası başlangıçtaki çalışmalarıyla ihracatı öngörülmüşken, o çevredeki çalışmalar için, yatırımlar için üretimini sarf etmektedir ve bu nedenledir ki, 18 fabrikadan Bingöl, Bitlis, Siirt, Diyarbakır, Adıyaman gibi illerdekinin bir an önce bitirilmesine öncelik verilmiş ve bu projelerle birlikte Türkiye'nin ihtiyacı olan, o dönemde ve o çevrede ihtiyacı olan malların karşılanması hedef alınmıştır. Türkiye'de çimento konusunda kapasite, üretim ve ihtiyaç arasında bazı dengesizliklerin olduğu varittir. Muhterem milletvekilleri, 1976 yılı sonu itibariyle 16 milyon ton kapasitenin önemli bir kısmı gerçekleşmiş ve 1977 yılı itibariyle de % 68'i özel sektörün, % 32'si ise Resmî sektöre ait çimento olduğu ortaya çıkmıştır. Son 5 yılın ortalamalarına göre, yüksek müsaadelerinizle Türkiye'de neden çimentoda dar boğaz olduğunu son 5 yılın ortalamalarına göre, talepleri nazara alarak arz etmek istiyorum. Ocak ayındaki talep yüz üzerinden 3,92; Şubatta 4,69; Martta 7,47; Nisanda 9,46; Mayısta 10,67; Haziranda 10,91; Temmuzda 10,40; Ağustosta 10,02; Eylül'de 10,32; Ekimde 9,01; Kasımda 7,87; Aralıkta 5,26'dır. Bununla şu ifade edilmek istenmektedir: Türkiye'de inşaat mevsimi bazı aylara inhisar etmektedir. O nedenledir ki, kış aylarına isabet eden dönemde, çimento fabrikaları, çimento yerine klinker imal etmektedir. İmal ettiği klinkeri ise, yazın müsait zamanında, stoklama müsaadesinin imkânları nispetinde imalata almakta, kavurup pişirerek piyasaya sürmektedir. Çimentonun yurt içi talebi ve gerçekleşen ihtiyaçlarıyla ilgili kısaca malumat arz etmek isterim ve bu hususta da Adalet Partisi Grubunun düşüncelerini arz etmek istiyorum. 1975'de 9,9 milyon ton olan talep, 1975 yılında 10,9 milyon şeklinde gerçekleşmiştir. 1976'da takriben 11,5 milyon ton olan talebin, 1976'da 12,5 milyon üretimle karşılandığı görülmektedir. 1977'de yurt içi terbinin 13 milyon ton civarında, üretiminin ise 16 milyon ton civarında olacağı ve bu suretle de iyi bir tevziat

yapıldığı, meselenin üzerine gidildiği zaman, çimento sıkıntısının tamamen değilse bile kısmen halledilebileceği görüşümüzü arz etmek isteriz. Muhterem milletvekilleri, zamanın kifayetsizliği münasebetiyle bazı ana noktaları müsaadenizle arz etmek istiyorum. Dünyada işçi başına düşen çimento kilogramı ile Türkiye'dekini, kısaca da olsa mukayese etmekte fayda vardır. Japonya'da bir yılda işçi başına isabet eden (ton/yıl olarak) çimento 3.240, Hollanda'da 2.940, Fransa'da ve Amerika'da 2.490, Batı Almanya'da 2.130, Yunanistan'da 1 660, Türkiye'de ise sadece 720 ton/yıldır. Burada şu noktanın üzerine basa basa gitmek lâzımdır: Neden Türkiye'de başka memleketlere nazaran çimentonun üretiminde işçi başına düşen miktar azdır? Muhterem milletvekilleri, Türkiye'de uygulanmakta olan çimento teknolojisi ıslaha muhtaçtır. Çimentoda çalışan personelin eğitime ihtiyacı vardır. Çimento üretiminin ise reorganizasyona ihtiyacı vardır. Malûmunuzdur ki, çimento fabrikalarının makine aksamının % 80 civarı Türkiye'de yapılmaktadır. Bu nedenle meselenin üzerine, araştırma vesilesiyle böylece gitmekte fayda mülâhaza etmekteyiz. Son rakamlar itibâriyle dünyadaki çimento üretimi şöyledir: Sovyet Rusya'da 122 milyon ton, Japonya'da 65 milyon ton, Amerika Birleşik Devletlerinde 59 milyon ton, İtalya'da 34,6 milyon ton Batı Almanya'da 33 milyon ton, 1975 yılı itibâriyle gerçekleşen, Türkiye'de 11 milyon tondur. Dolayısıyla Türkiye'nin, dünya çimento üreticileri arasında son 1977 yılının tahmini rakamlarının gerçekleşmesine göre onuncu veya on birinci olacağı görüşüne varılabilmektedir. Muhterem milletvekilleri, Türkiye'de hâlihazırda çimento tevzii konusunda Sanayi ve Teknoloji Bakanının, 19 Kasım 1977 tarih ve 16118 sayılı Resmî Gazetede neşredilen 21/A-1 tebliği vardır. Gönül, Sayın Bakanın bu tebliğde nelerin yazılı olduğunu bir defa okumasını isterdim muhterem milletvekilleri, bu tebliğ ile, Türkiye'de çimento sıkıntısının önlenmesi programlaştırılmıştır. Türkiye'de çimento bayii yoktur, Türkiye'de demir bayii de yoktur. Bir kere bu ibareler yanlıştır. Bunun alışverişiyle iştilal eden ticaret erbabı vardır, ihtiyaç sahipleri vardır. 21/A sayılı tebliğ tetkik duyurulduğu zaman görülecektir ki, çimento alışverişiyle iştilal eden bir tüccarın, hangi fabrikadan, ne suretle olursa olsun, bir yılda 25 bin tondan fazla çimento alması, dolayısıyla bunun alışverişini yapması mümkün değildir. Sayın Demirel Başkanlığındaki geçmiş hükümetler bu ihtiyacı gördüğü için üzerine eğilmiş ve onun yokluklarını gidermek için valiliklere yetkiler vermiştir. Bu tebliğ ile, fabrikaların bulunduğu vilayetlerdeki valilikler emrine istihsalin % 15'e kadar tevzii ile ilgili yetki verilmiştir. Ayrıca da, çimento alış ve satışını yapacak kişilerin depoya sahip olup olmadıkları, ticaret odasında kaydının bulunup bulunmadığı, bu işle ilgisinin olup olmadığı tevsik edildikten ve vilayetten de bilgi alındıktan sonra, ancak çimento fabrikalarından ihtiyacı olan malı alabileceği bu tebliğ ile ortadadır. Yani, eğer Devletin mülki idari memurları valiler ve kaymakamlar meselenin üzerine üzerine giderler ise, bu tebliğe dayanarak, Türkiye'de çimento sıkıntısının olmayacağını, tevziinde sıkıntının bulunmayacağını arz ve ifade etmek isterim. Fiyatların nasıl

ayarlanacağı, valiliklerin ne türlü kontrol edeceği bu tebliğde vardır. Muhterem milletvekilleri, her ay alınan çimentonun, takip eden ayda nereye nasıl sarf edildiğinin valiliklerce kontrol edilmesi emredilmiştir tebliği ile. Ayrıca da, Türkiye'nin çimento ihtiyacının, Türkiye Çimento Sanayi marifetiyle karşılanması da yine hedef alınmıştır. İstanbul vilayetimizde Devlete ait çimento fabrikası yoktur. Ancak, eğer çimento sanayii, çimento ihtiyacını karşılamak gibi bir durumla karşı karşıya kalırsa, orada tevzi bürosu kurulabileceği, çevredeki özel fabrikalardan buraya tahsisat istenebileceği ve bu tahsisatın da ihtiyaç sahiplerine tevzi edileceği esasa bağlanmıştır. Bu tebliğ, Millî Korunma Kanununun 10 uncu maddesine göre çıkarılmıştır. Özel fabrikaların, ihtiyaç duyulan çimentoyu buralara vermemesi halinde ne gibi bir hukukî muamelenin yapılabileceği şu anda dahi bir münakaşa mevzuudur. Grup olarak arzu ediyoruz ki, üretimi yükseltmediğimiz müddetçe, geleceğe ait ihtiyaçlarınızı karşılamakta her zaman sıkıntı ile karşı karşıya kalmaya mahkûmuz. Bu nedenledir ki, Türkiye'nin; kalkınan, büyüyen Türkiye'nin, Dördüncü Beş Yıllık Plânda 1 trilyon yatırımı hedefleyen Türkiye'nin, demir ve çimento ihtiyacını karşılayabilmekte ana hedef, mevcut tevsiin yapılmasını, mevcut üretimi artırmak ve ıslah etmenin yanında, istikbale matuf üretimin de artırılmasını ve yeni tesis ve fabrikaların kurulmasını, tevsiilere gidilmesinin neticesi olarak görüyoruz. Muhterem milletvekilleri, bu nedenledir ki, gerek çimentoda, gerekse demirde yeni tesislere ihtiyaç vardır. Türkiye, demir ihtiyacını Millî Mücadele ile görmüştür. Millî Mücadelede, fevkalade kıt imkânlar içerisinde Cumhuriyeti başlatan Türkiye'nin demire olan ihtiyacını, o zamanki demir ve çeliğe olan ihtiyacını karşılayabilmek tamamen yurt dışından ithâlâtla mümkün idi. Bu gerçek görüldüğü içindir ki, 1937'de takdirle yad edilecek bir demir - çelik sanayine geçilmiş ve 1940'larda ham çelik üretimi sadece 37 404 ton olarak tecelli edebilmiştir. Türkiye'de 1959'da Ereğli'de İkinci Demir - Çelik, 1967'de İskenderun'da Üçüncü Demir - Çelik faaliyete geçirilmiş ve Dördüncü Demir - Çeliğin de 1976'da Sivas'ta temeli atılmıştır. Bundan sonra yapılacak çimento ve demir fabrikalarını programlaştırmadığımız ve hedefimizi, ufkumuzu geniş tutmadığımız müddetçe, Türkiye, kalkınmasında demir ve çelik yönünden daimi sıkıntıya düşecek ve o nedenle de dışarıdan ithal edecek ve karaborsa gibi, yokluğun ortaya çıkardığı hadiselerle karşı karşıya kalacaktır. 1982'de plân hedeflerine göre demir - çelik kapasite 12 milyon tona çıkacaktır. 1992'de ise 25 milyon ton hedef alınmıştır. 25 milyon ton demir - çelik üreten Türkiye büyük Türkiye'dir, büyük ihtiyaçlarını karşılayabilecek cesamette bir Türkiye olacaktır. 1950 yılında tüketimin % 40'ı yerli üretimle karşılanırken, devamlı üretim artışı, tevsiiler ve İkinci Demir - Çelik İşletmesinin, dolayısıyla 1967'deki İskenderun tesisinin devreye girmesiyle 1967 ihtiyacının % 93 - 95'i yerli imkânlarla karşılanır hale gelinmiştir. Demir - çelik tüketiminin yapısı genellikle ekonominin gelişme safhalarıyla yakından ilgilidir. Kalkınmakta olan veya endüstrileşmekte olan ülkelerde yatırımların büyük bir kısmı altyapı inşasına

harcanır. Bu sebeple, inşaat çeliği, profiller, makine, ulaştırma araçları ve bazı metal eşya tüketiminin malları, sanayide kullanılan yassı ürünlere nazaran daha fazla tüketilmektedir. Fert başına gelir arttıkça, inşaat çeliği ve profil tüketiminin toplam tüketimdeki nispeti düşmekte, buna mukabil yassı ürünler tüketimi oranı artmaktadır. Demir-çeliğin ve çeşitlerinin tüketimindeki artış, endüstrileşmenin işareti sayıl-maktadır. Demir-çelik endüstrisinin bugün en önemli alıcısı inşaat sektörüdür ve yarısından fazlası -1963 tespitlerine göre, % 54'ü- inşaat sektörüne harcanmaktadır. Metal eşya endüstrisinin çoğunlukla tüketim malları ürettiği kabul edilmektedir. Demir-çelik tüketiminin 1/4'i tüketim mallarının yapımında, bakiye 3/4'ü de yatırımlarda kullanılmaktadır. Türkiye, demir - çelik üretiminde dünya standartlarına göre bugün 30-31 inci durumdadır. 1992'de 25 milyon ton üretime vardığında, ancak 24 ve 25 inci olabilecektir. Bugün dünya milletleri ve kalkınmanın ölçüsünü, bazı yerlerde fert başına düşen Millî gelir ile, bazı yerlerde enerji ile ve bazı yerlerde de demir-çelik üretimindeki miktarla belirlemektedirler. 1940'da 3096 işçi, 226 memur, 228 mühendisle işe başlayan Demir - Çelik İşletmeleri; 1977'lerde 20 bin işçi, 1.500 memur, 500 mühendisin çalıştığı dev müesseseler haline gelmiştir. Muhterem milletvekilleri, TRT Ankara uzun dalga anten direği 250 metre yüksekliktedir ve 101 ton ağırlıktadır. Erzurum anten direğinin 190 metre olduğunu, 150 ton ağırlıkta bulunduğunu ifade etmek isterim. Bununla, yalnız pık demir-çeliği değil, demirin muhtelif çeşitlerini de üretmek mecburiyetinde olduğumuzu arz ve ifadeye çalışıyorum. Türkiye'de, Maden Tetkik ve Arama Enstitüsünün hesaplarına göre, 650 milyon ton demir cevherinin bulunduğu ifade edilmiştir. 33 milyona mal olan 1930'daki Karabük Fabrikası bilahara ürettiği süper fosfat, fosfat ve sülfürik asitle, fabrikaların imalatı 50 milyon tona çıkmıştır. Bugün Türkiye'de yuvarlak demir, köşebent boru, lama, profiller, raylar, traversler, kütük gibi mallar imal edilmektedir. Muhterem milletvekilleri, Cumhuriyet Halk Partisi sözcüsünün ifade ettiği «Türkiye'de demir ithal edilirken, ihracı da yapıldı» tarzındaki beyana iştirak mümkün değildir. İhracat borudadır, dikişli ve dikişsiz borudadır; 41 milyon tondur ve 80 milyon Türk lirası gelir alınmıştır. Teldir, tel örgüdür, çelik borudur ve dikişli borudur ihracat. Kulak şeklinde bir ihracat yapılmamıştır. Esasen Türkiye'nin ihtiyacı fevkalade büyüktür. Demir-çeliğin, yurt içi talebi karşılanmadığı için ithâlâta mecbur kalınmıştır. Bugün Türkiye'de 1938'de fert başına düşen 13 kilogramlık demir - çeliğin, 1960'da 20 kilografa, 1970'de 60 kilografa, 1977'de 107 kilografa, 1982'de 166 kilografa çıkacağı hedef, 1970 rakamları ise gerçekleşmiştir. Çimento ise, bugün Türkiye'de fert başına düşen tüketim 300 kilogram civarındadır... Karaborsa kalmaz. Demirler çürüyecektir. Muhterem milletvekilleri, çimentolar ise taşlaşacaktır. Gönlümüz şunu arzu eder: Önümüzdeki dönemlerde, geçmişte yaptıkları tatbikat olmasın ve bundan sonra da daha büyük ihtiyaçlara varalım. Değerli milletvekilleri, zamanın kifayetsizliği sebebiyle, hazırladığım, bazı enteresan bulacağınızı da ümit ettiğim tespitleri ifadeye fırsat bulamadım. Bugün Türkiye'de sıfırın altında

27 derecede çimento dökülmekte, çimentoya filiz azdırılmaktadır. Çimento tekniği gelişmezse, özel haddehanelerin kapasiteleri ve kaliteleri kontrol edilmezse, daima sıkıntılar doğabilir. Bu nedenledir ki, Adalet Partisi Grubu olarak, demir - çelik ile ilgili (karaborsa değil), demir - çeliğin, tevzii ve fiyatlarındaki dalgalanmaları, fahiş noktaya varan dalgalanmaları önleyebilmek için araştırmanın yapılmasını, araştırmanın açılmasını, bu araştırmanın yalnız geçmişe inhisar etmesiyle değil, geleceğe de ışık tutmasını temenni ediyoruz. Geleceğe ışık tutacak, büyüyen Türkiye'nin, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânında 1 trilyonluk yatırımı hedefleyen Türkiye'nin ana girdisi olan demiri, çeliği, sanayinin ve refahın ölçüsü olan demiri, çeliği üretecek bir Türkiye'nin hesabı yapılmazsa, Türk istikbalde daima bu tip sıkıntılara, şikâyetlere muhatap olmaya mecbur olacaktır. Muhterem milletvekilleri, Devletin bütün arşivleri Halk Partililerin elindedir. Sakız edip çiğnedikleri suntalar, akla gelen, gelmeyen her şeyleriyle, Devletin arşivi Cumhuriyet Halk Partisinin elindedir. Varsa bir bildikleri lütfetsinler, buraya getirsinler. Afakî suçlamalarla, hayali laflarla Türkiye'de neticeye varılamayacağını bir kere daha ifade etmek isterim. Türkiye'nin bütün imkânları elinizdedir, getirmeszeniz benim vebalim de boynunuzda kalsın. Adalet Partisi Grubunun vebali de boynumuzda kalsın; varsa bildiğiniz, Devlet elinizdedir, Devletin arşivi elinizdedir. Önergeye müspet oy vereceğiz; önergeye müspet oy vereceğimizden de başka, Komisyona girecek arkadaşlarımızdan Adalet Partisi Grubu olarak; Türkiye'nin ihtiyacının siyasî polemiklerin ötesinde rakamlarla, hadiselerle ve plân, program içerisinde tespitine çalışması içinde rica olacağız, Muhterem milletvekilleri, bu vesileyle Adalet Partisi Grubu adına hepinize saygılarımı sunuyorum, teşekkür ederim.”

Adalet Partisi Grubu adına Kemal Doğan (Kayseri)'in konuşmasından sonra Millî Selâmet Partisi Grubu adına Temel Karamollaoğlu (Sivas) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁴¹

“Sayın Başkan, Muhterem Milletvekilleri; demir çelik ve çimento bayilerinde yer alan karaborsa hakkında verilmiş olan önergeye Millî Selâmet Partisi adına müspet oy kullanacağız. Başta bunu ifade edeyim. Bu gibi meselelerle mücadele etmek, aslında Devletin başta gelen vazifelerindendir. Yalnız, muhterem arkadaşlarım, dikkat ettim, benden önce konuşan parti temsilcisi arkadaşlarım meseleye hep tek yönlü baktılar. Muhterem arkadaşlar, karaborsa, her şeyden önce ahlâkla alakalı bir meseledir. Karaborsayı yapan adam ahlâksızdır. Evvela bir ahlâk mefhumunun teşekkül etmesi lazımdır ki, karaborsaya mani olsun. Biz bu meselenin ciddi bir mesele olduğunu köklü tedbirlerle önlenebileceğini başka türlü de bunun önüne geçilmesinin imkânı olmadığını burada açıklıkla ifade edelim ve alınması icap eden tedbirleri birlikte mütalaa edelim. Muhterem arkadaşlarım, demin de belirttiğim gibi, meseleye 2 yönden bakmak mümkün. Birisi, maddî, materyalist yönden; İkincisi

¹⁴¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B.89 (10 . 1 . 1978), ss.219-222

ise, manevî ve ahlâki yönden. Evvela maddî meselenin üzerinde, sizin kendi platformunuz olduğu için maddî meselenin üzerinde duralım. Muhterem arkadaşlar, Türkiye büyüyen bir memleket; fakat Türkiye'nin büyüme hızı, sadece son 4 sene içinde Millî Selâmet Partisinin, bilhassa yatırımlarda şuurlu bir davranış içine girmesi, Devleti ve hükümeti bu yolda teşvik etmesi, bu yola sürüklemesi neticesinde gelişiyor. 1976 – 77 yıllarında Türkiye'de üretilen demir çelik, Türkiye'nin ihtiyacını karşılamaktan uzaktır. Önce bunun sorumlusunu tespit etmek lazım. Muhterem arkadaşlar, demir - çelik yatırımları büyük yatırımlardır. Arz talep dengesi teessüs etmeden -hatta ve hatta bizim zihnimizde daha yeni yeni teşekkül etmeye başladı - arz talep dengesi değil, lehte; arzın fazla, talebin az, daha düşük bir seviyede tutularak ihracata yönelmesi gerçekleştirilmedikçe bu mesele maddeten önlenemez. Türkiye'nin 1977 yılındaki demir - çelik üretimi takriben 2 – 2,5 milyon ton civarındadır. Türkiye'de 3 tane demir çelik tesisi var; Karabük, Ereğli ve İskenderun; dördüncüsünün de geçen sene temeli atıldı; Sivas; çoktan hak etmişti aslında ama maalesef bugüne kadar kaldı, ama temeli atıldı. Muhterem arkadaşlar, temelleri siz tekerleklerin üzerine yüklüyorsunuz; bundan sonra buyurun yükleyin; hepsi elinizde. Yaparsınız, yaparsınız; gördük zaten. Muhterem arkadaşlar, demir çelik talebi süratle artıyor. Kalkınan bir memlekette demir çelik talebi süratle artar. Bu talebin karşılanması devletin üzerine düşen vazifelerden bir tanesidir. Yalnız, ben size şunu belirtiyim, siz «taşınabilir mi, taşınamaz mı» derken, bu memleketin içinde esas karaborsaya sebep olanlar, bu yatırımların yapılmasına mani olanlardır. Karaborsa zihniyeti esas yatırımlara mani olan zihniyettir; temeli, ufacık bir taşı söküp de, götürüp taşıyan zihniyettir. Muhterem arkadaşlar, bir memlekette, sizler bu arada söylediniz, arz talep dengesi sağlanmadan ve ahlâki mefhumlar geliştirilmeden karaborsanın önüne geçemezsiniz. Muhterem arkadaşlarım, meseleleri bir mugalâta getirerek işlemek de mümkün; fakat meseleleri hakikaten köküne inerek işlemek de mümkün. Karşıdan bağırarak mugalâta ile bu meseleler halledilmez. İki yönü var bu meselelerin halledilmesi için, tekrar söylüyorum: Birincisi, Türkiye'deki çimentoda ve demir çelikte bulunan arz talep dengesizliğinin giderilmesi. Bunun yolu yatırımlardır. Muhterem arkadaşlarım, yatırımları gerekli büyüklükte, yatırımları bu memleketin ihtiyacı olan maddelerin daha üzerinde üretecek tarzda yapmakdan siz hiçbir suretle karaborsayı önleyemezsiniz. Karaborsanın karşısında olan esas biziz. Bu hususta da verdiğimiz bir kanun teklifi var. Buyurun, o kanun teklifini beraberce çıkartalım ve karaborsacının ne pahasına olursa olsun tepesine vuralım, ezelim. Muhterem arkadaşlarım, arz talep dengesi bir memlekette gerek demir çelik ve gerekse çimentoda sağlanmadan bu önlenemez dedik. Muhterem arkadaşlar, bugün eğer terziye de bu vermişse elinizdedir belgeler, çıkarırsınız. Yalnız yapılan sahtekârlıkların, Sanayi Bakanlığının dışında da meydana gelen sahtekârlıkların nasıl savcılığa intikal ettirildiğini gazetelerden daha dün okumuşsunuzdur. Kimin verdiğini bu

önergeyi verenler kolaylıkla tespit edebilirler. Onu tespit etmekten acizseniz o zaman bu önergeyi dahi vermeyin. Muhterem arkadaşlarım, burada arz talep dengesinin önlenmesi birinci meseledir. Yalnız, arz talep dengesi önlenirken büyük yatırımlar gerekir ve bu yatırımlara mani olmak isteyenler de esas çıkar çevreleridir. Bu yatırımlara mani olmak isteyenler, esas karaborsacılarıdır. Siz şimdi kim olursa olsun bu meselede yatırımlara kim mani oluyorsa onun hakkın-da bir önerge verin veya biz verelim onu tetkik edelim. Çünkü, karaborsanın esas müsebbibi bu darlığı meydana getiren kimselerdir. Biz, Allah'a hamdolsun, çok büyük yatırımları göze aldık, çok büyük yatırımlara giriştik. Türkiye'de bizim giriştiğimiz yatırımlara sadece demir çelikle gelecek değiliz. Bugün bir Japonya 1960'larda 20 milyon ton civarında demir çelik üretirken, 1977'ye geldiği zaman Japonya'nın demir - çelik üretimi 145 milyon ton civarına çıkıyor. 15 yılda 120 – 125 milyon tonluk ek kapasiteyi meydana getiriyor. Hayret, biz, koskoca imparatorluklar kurmuş olan bir milletin torunları olarak; başkalarının hayal edemeyeceği işleri yapmış bir milletin torunları olarak, bugün 2–3 milyon tonluk tesislerin kapasitesi artarken; «acaba bu sahte midir?» diye, aklımıza bir sürü şüphe geliyor. Muhterem arkadaşlarım, biz paraya muhtaç olabiliriz. Ama, onun da yolu yine yatırım, yine yatırım, yine yatırım. Ele avuç açarak bu para ihtiyacı giderilmez, temin edilemez. Bu yatırımları yaptıktan sonra ancak, biz dışarıya muhtaç olmaktan kurtulabiliriz. Yarın göreceğiz, çok kimseler dışarıya çıkıp; «Bağımsız Türkiye, Bağımsız Türkiye» diye bağırıyorlar. Türkiye'yi dışarıya bağlayan büyük halatlar var. Ben size söyleyeyim: Demir - çelik, koskoca bir halat; uçak koskoca bir halat; tank, koskoca bir halat; silah sanayi koskoca bir halat; ilacı bir halat; aklınıza hangi yatırım konusu gelirse gelsin, Türkiye'yi dışarıya bağlayan halat bunlar. Er odur ki, o halatın köküne baltayı indirir; onu indirmenin yolu da o yatırımı yapmaktır. Göreceğiz şimdi o bağımsızlık teraneleri fiiliyata nasıl dönüşüyor diye. Muhterem arkadaşlarım, bağımsızlık için veya karaborsa ile mücadele ciddi olur ve sebebini tespit ettiğiniz zaman da tepesine vurmakla olur. Muhterem arkadaşlarım çimento sanayinde yine acıklı bir durum. Demin arkadaşlarım, belki yanlış ifade ettiler; «Türkiye'de 18–20 milyon ton üretim var» diye. Türkiye'de o kadar üretim yok; 18 milyon ton kapasite var. Ama, çimento sanayinin çalışması icabı, ancak 14.5 milyon tonluk bir üretim var. 1977 yılı tahmini rakamını söylüyorum ve biz aslında, yurt içi tüketim olarak 13,5 milyon ton civarındayız, fakat- demin arkadaşımın da çok güzel belirttiği gibi coğrafi dağılım sebebi ile, bu sistemdeki bir eksiklik dolayısıyla İzmir bölgesinde bolluk varken, İstanbul bölgesinde kıtlık, Güney Anadolu'da bolluk varken, ihracat yapılabilirken, Orta Anadolu'da kıtlık meydana gelebiliyor. Fakat 18 tane çimento fabrikasına başladık, biz temelini attık; işte o, karaborsa meydana gelsin diyen adam da gitti o temeli sanki temeli buradan çalınca fabrikanın üretimi duracakmış gibi çaldı, Ankara'ya getirdi, bir de gösteri yaptı. Muhterem arkadaşlarım, bu meselelerin içinde, «temel taşınmaz» dediğimiz hususla örnek vereyim; koca ata bile ayak

takmışlar, taşımışlar. Siz temeli değil, çok şeyleri dahi taşıyabilirsiniz, yeter ki insan bir şeye mani olmak istesin. Fakat muhterem arkadaşlarım, size şunu belirtiyim; bu yaptığınız sözler bizim için şaka kabilinden şeylerdir, gelir geçer. Yalnız, memleketin ciddi meselelerini şaka haline dönüştürür, onlarla alay ederseniz, bu milletin maneviyatı bozulur, o zaman siz vebal altında kalırsınız. Muhterem arkadaşlarım, ulvi değerlerle, büyük hedeflerle, hele hele bir milletin hedefi ve bir milletin ulvi değerleri ile alay edilmez. O zaman bir milletin moralini tümünden bozarsınız. Muhterem arkadaşlarım, bu millette çok büyük hamleler yapacak güç var, çok büyük hamleler yapacak imkân var, çok büyük hamleler yapacak iman var. Buna rağmen, bu hamlelerin, bu gücün karşısına geçmek isteyenler de var. Biz belirttik, Allahu Teala'nın izni ile bu yatırımların teminatı biz olacağız. Bu yatırımların sonuna kadar gittiğini de inşallah göreceğiz. Muhterem arkadaşlar, belirttiğim gibi, köküne inip, kimler bu yatırımlara mani oluyor, kimler bu yatırımları aksatıyor; şimdiye kadar kimler aksatmış, kimler bu memleketin ihtiyacını yeterince karşılamamış, karşılanmasına mani olmuş, esas araştırmanın bu sahada yapılması lazım. Yoksa, karaborsacıyı tespit aslında Maliyenin vazifesi, yoksa burada kurulacak olan 15 kişilik bir heyet ile, bunu tespit etmek inşallah mümkün olur, ama güçtür. Siz karaborsacının önüne geçmek istiyorsanız, her şeyden önce, bu milletin kalbine birer ahlâk zabıtası dikmek mecburiyetindesiniz. Demin arkadaşım bana soruyor, «Siz ahlâk dersi görmediniz mi?» diye. Heyhat, biz her zaman; bizler maalesef bu cemiyetin içinde, bu eğitim sistemi içinde, ıskarta olarak nitelendirilen insanlarız maalesef. Çünkü, bu memleketin içinde eğer biz millet fertlerini tek tek ahlâklı kılamaz isek, ne karaborsaya mani olabiliriz, ne de başka türlü Devletin zabıtası var, Maliyenin malî polisi var, İçişleri Bakanlığının ekipleri var, belediyeler var, mahalli idareler var, herkes buna karşı çalışıyor, fakat maalesef Türkiye'de karaborsacılık yapanlar hâlâ tutup da bir yerde mahkûm edilemiyor. Daha basit bir misal: Bilirsiniz, bundan 5-6 sene önce İzmir'de, bizim zeytinyağı ticaretimizi kökten baltalayacak bir sahtekârlık meydana çıktı, işte bağıryoruz mahkemeler, işte devletin zabıta kuvvetleri; neden bu zat hâlâ mahkûm değil? Tespit edildi, mallar iade edildi ve bizim zeytinyağı ticaretimize mani olundu senelerdir. Muhterem arkadaşlarım, lafla peynir gemisi yürümez; ona mini olmak istiyorsanız eğer, gerekli tedbirleri alacaksınız. Sözlerimi şu şekilde tamamlamak istiyorum: Karaborsa ile mücadele esas itibarıyla ahlâki temellere istinat ettirilmelidir. Bu mücadele ahlâki temellere istinat ettirilemez ise, hiçbir zaman karaborsaya veya diğer ahlâksızlıklara mani olunamaz; çünkü karaborsa esas itibarıyla bir ahlâksızlıktır. İkinci var olan mühim tedbir ise, bu memleketin içinde, bizim karaborsacıyı, istese yapamayacak hale getirecek olan iktisadi tedbirlerdir. Yani arzın talepten daha fazla olmasını temin edecek olan büyük yatırımlara Devletin veya özel sektörün girmesidir. Milletvekili arkadaşlarım, biz size Allah'a hamdolsun çok güzel hazırlıklar bıraktık. Bu hazırlıkların üzerinde ümit ederiz sizler ilerlersiniz ve inşallah biz bir gün gelir, bu

memleketin içinde sataşma olmadan, aynı inanç, aynı ahlâki merhumlar içinde konuşan, ahlâksızlığı, karaborsayı hakikaten kökünden silmeye çalışan insanlar olarak bir araya geliriz; fakat sizler eğer bunun üzerine daha ciddi tedbirlerle gitmezseniz Allah indinde de mesulsünüz, millet indinde de mesulsünüz. Bu önergeyi Millî Selâmet Partisi Grubu adına destekleyeceğimizi ve inşallah bu tedbirlerin daha ciddi bir şekilde alınması için memlekette daha ciddi çalışmaların yapılmasını temenni eder, hepinize hürmetlerimi arz ederim.”

Millî Selâmet Partisi Grubu adına Temel Karamollaoğlu (Sivas)’nın konuşmasından sonra Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına İhsan Kabadayı (Konya) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁴²

“Sayın Başkan, Muhterem Arkadaşlarım; hepinizi hürmetle selamlarım. Milliyetçi Hareket Partisi olarak biz bu meselede temelden müştekiyiz. Önerge sahibi arkadaşlarımızın tespitlerine aynen katılıyoruz ve hatta yenilerini de eklemek mümkündür; onları da kısmen söylemeye çalışacağım. Bir dereceye kadar bu konunun temelinde, üretim ve tüketim dengesizliği vardır, doğrudur; ama bundan evvel çok daha ciddi meselelerin olduğu da bir vakıadır. Bunu çözebilmek için bütün tüketim mallarında, özellikle demir ve çimento mevzuunda karaborsa yapanları, karaborsa imkânlarından mahrum etmek için, Millî stok müessesesini kurmak için gerekli çalışmaları yapmışızdır ve Milliyetçi Hareket Partisi olarak Millî stok rejimini kurmaya imkân verecek ve tüketiciyi koruyacak kanun teklifimiz yakında Yüce Meclise gelecektir. Öyle ümit ediyoruz ki, bu kanunun kabulüyle beraber bu dertlerin mühimce kısmı dinecektir. Bu Millî stok müessesesi mevzuunu, tarihin en eski efendisi olan Müslüman Türk Devleti asırlar boyu tatbik etmiş, «lojistik» denen, bugün bir ilmî konu olan, askerlik ve dünya ticaretinin temeli olan ikmal esasını Batılı bilmezken, ecdadımız koymuş, çölleri aşmış, atlaslara varmıştır. Bundaki neden; Millî stok müessesesini kurması ve ciddiyetle işletmesidir. Bunu Batı bizden asırlarca sonra almıştır. Temenni ediyoruz ki, bu Millî stok müessesesi kanunu kabul edildiği takdirde, karaborsanın kökü kazınacak, demir ve çimento tüketicisi mühim çapta korunmuş olacaktır. MHP olarak ayrıca iktisadi konuların iktisadi tedbirlerle yenileceğine inanıyoruz. Polisiye tedbirlerle, jandarma tedbirleriyle bunların çözülmeyeceği de tarih boyu yapılan denemelerde, en son vermiş olduğumuz İkinci Dünya Harbinde alınan tedbirlerde de görüleceği üzere, bir vakıadır. Polisiye tedbirler, jandarma tedbirleri bunu yenemez, milletin beklediğini veremez; verecek tek yol; iktisadi konular, kendine has kanunlar yoludur. Yukarıda arzına çalışmış olduğum «Millî Stok Müessesesi», bu şifayı verecek olan en ciddi reçetedir. Ayrıca, hükümetlerin, doğacak şartlara göre bunları kısa sürede halletmesine mütedair yeterli hukukî yetkilerin verilmesine de taraftarız. Mevcut statü, hükümetlere bu yetkiyi vermemektedir. Milliyetçi Hareket Partisi olarak buna dair, hükümetlerin

¹⁴² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B.89 (10 . 1 . 1978), ss.222-225

daha ciddi hukukî yetkilerle teşhiziyle ilgili kanunlara ait teklifleri de hazırlamış bulunuyoruz; kusa zamanda Meclisimize sevk edilecektir. Temenni ederiz ki, bu, Parlamentonun çeşitli kanatlarında tasvip görür. Şayet teklif kanunlaşırsa, yeni Hükümet, bu mevzuda dertleri dinmiş cemiyet bulur; onlara da bir nebzecek hizmet etmiş olabilirsek, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu olarak kendimizi bahtiyar addedeceğiz. Milliyetçi Hareket Partisi olarak, namuslu kazanç hürriyetinin savunucusu ve müdafiiyiz; ancak, soyguncu kazancın da kesinlikle karşısındayız. Kabul etmek lazımdır ki, şu memlekette namuslu kazananlar da var, kazanmayan da var. Namussuzca kazanç sağlayıp, fakir fukarayı soyan, servet yapan, varislerine sadece mal biriktiren, mal bekçisi olan, halkın sırtında yaşayan ve halkı kene gibi soyanların hasmıyız, hasmı caniyiz; ama namuslu, alın teriyle kazanç yapan tüccarın da müdafiiyiz. O tip tüccarların cümlesine selâmet, ölmüşlerine rahmet, kazançlarına bereket diliyoruz; ama demin dediğim haksız kazanç sağlayan soyguncuların da Allah cezasını, belasını vermeden evvel, biz insanız, irade-i cüzümüzle bu kanunları yapalım, tedbirleri alalım, cezalarını verelim diyoruz. Milliyetçi Hareket Partisi olarak görüşümüz ve kabul ettiğimiz esaslar budur. Biz, bu önergeyi temelinden kabul ettiğimizi ve destekleyeceğimizi söylemiştik. Ecdâdımız; «Dünyada mekân, ahrette iman» der, Türkiye’de bu kabil tedbirler alınmaz; demir, çimento sıkıntısı böylesine gider, hükümetler bu işlere böylesine bakar ise, haber vereyim size, orta tabakanın, yani küçük sanatkârın, esnafın, işçinin, memurun dünyada mekân sahibi olması gayri mümkün olacak ve Allah gecinden versin, ölen böyle birisine de; «Dünyada mekân sahibi olmadı garip, bari uhurasında iman sahibi olsun» diye dua edeceğimiz geliyor. Bugün Ankara’da oturuyorsunuz, Ankara değil taşra şehrinde dahi, kiracı olan küçük sanatkârın, esnafın, memurun, işçinin kazancının yarından fazlası kiraya gitmekte, bir yıldan beri de kiralar şu demir, çimento nedeniyle kudurmuş, kiracıya evi ateşten gömlek, iğneden beşik olmakta, batmakta ve yakmaktadır. Bu yönüyle bu arkadaşlara, önergeyi verdikleri için teşekkür edeceğim; ama bu derdi halletmek için Meclis Araştırması hiç de şifalı olmayacak. «Buğday ekmeğin yoksa buğday dilin de mi yok» derler, buğdayı dilivermiş olmak gibi bir şifa vereceğiz. Meselenin kökünden hallini mutlak ve mutlak yasal yollarla halletmek lazımdır. Bu biraz evvel arz etmiş olduğum konuların, Millî stok müessesesinin kanunlaşmasına, hükümetlerin de bu mevzularda yeterli hukukî yetkilerle teşhizine bağlıdır. Kendi görüşlerimize göre çimento karaborsasının nedeni tabandan evvel tavandadır, tabandan evvel zirvededir. Özel sektörün çok kere yapmış olduğu çimento fabrikalarında, pek çok hissedar, çimento sahipleri, fabrika sahipleri kendi aralarında bir şirket kuruyorlar, tröst kuruyorlar, kendileri alıyorlar ve ikinci, üçüncü, dördüncü ellere, bilebildiğiniz fiyatı ekleyerek satıyorlar. Bu bir vakıadır, gerçeği saklayamazsınız. Ben şahıslar üzerine inecek değilim. Ben derya dururken damlaya, orman dururken ağaca, koca çeç dururken deneye bakmam. Bizim, Milliyetçi Hareket Partisi olarak kişilerle hesabımız yok,

dertlerle hesabımız var. Biz hadiseleri temelinden alır kurutmaya çalışmaz, diğerlerine lafımız yok. Bizim görüş açımız bu. Böylece hem fabrika sahibi olup, hem de direkt tüccara, esnafa, halka çimento satmayan, ikinci el olarak şirket kuran, o kanallarla çimento karaborsasını yaratan bu tüccarlara şamar atmak, yasal yollarla bu tedbiri almak lazım. Muhterem arkadaşım önergesinde çimentonun fiyatını 23 – 24 lira olarak gösteriyor. Bugün resmî fiyat o değil, 40 liradır; satış fiyatını da 50 – 55 lira dediler, 70 – 80 liradır. Konya'da 80 liraya kadar satılıyordu. Şimdi fiyat düştü. Neden? Kış geldi de onun için fiyatı düştü. Hepinizin çevresinde çimento fabrikaları vardır; dikkat edin kış ayı revizör ayıdır, girmezler. Ben tuğla işletmecisiyim, bir fabrikaya hissedarım; kış ayında, ölü sezonda biz revizyon yaparız, tamir ederiz. Çimento fabrikalarının çoğu, çok kere maalesef karaborsa yapmak için Mayıs, Haziran gibi verimli aylarda revizyona girerler. Revizyondaymış gibi görünürler, yaptıkları stokla ikinci, üçüncü ellere, dediğim deminki ölçülerle satabilmek içindir. Yeni Hükümete, çiçeği burnundayken, tomurcuk çağındayken bu önleyici tedbirleri alırsa, cemiyetin dertlerini, ıstıraplarını dindirir ümidiyle söylüyorum. Demir de hemen hemen ona bağlıdır. Demirin 580 kuruş Resmî fiyatı, 11 – 12 lira karaborsa satış fiyatı. Hayır, İzmir'de 13 – 14 liraya da satılıyor. Hem de fatura kesiyor; şaşarsın bu işe. 580 kuruşa Hükümet demirin kilosunu ilan eder, 13 – 14 liradan karaborsa satar, fatura da keser. Nasıl olur? «Cin işi, şeytan işi» akıl ermez bu işe. Böyle bir iştir bu. Ben akıl erdiremedim, inşallah yeni gelen Hükümet akıl erdirir de bu dertlere çare bulur. Çimento ve demirde karaborsanın en büyük nedenlerinden birisi de, fakir fukara, küçük esnaf bu fabrikalara depozit para yatıramaz. Bunlar kendi ölçülerine göre bir ölçü vaz etmişlerdir. En aşağı 500 binden başlayan, 1 milyonu aşan depoziti çimento fabrikalarına verirsiniz çimentoyu alabilirsiniz, veremezseniz alamazsınız. Veremeyen esnaf alamaz. Alanlar sayılıdır, şu elin parmakları kadar sayılı kişiler aldıkları için, karaborsayı da onlar yapar. Böylece depozit işine de çare bulucu , çimento satışını tabana yayıcı tedbirler almak yeni Hükümetin vazifesi olsa gerek. Demir karaborsası da aynı ölçülere dayalıdır. İzmir, İstanbul, Ankara'da belirli tüccarlara demir fabrikaları demir verir, onun depoziti daha ağırdır. Dağın tepesindeki, zirvedeki tüccar verir, fakir fukara, orta halli tüccar veremez; veremediği için de o tekel olarak alır, geri tarafını tırpanlar, demir karaborsası da böyle doğar. Böylece Devlete bağlı Resmî fabrikaların irikıyım tüccara demir verebilmek için uyguladığı sistem karaborsanın ta kendisi, kaynağıdır. Sıtmayı yapan tüccardan evvel, batağını yaratan tevzi sistemindeki hatadır. Sivrisinek öldürmekle sıtmayı önleyemezsiniz. Sıtmayı önlemenin yolu batağı kurutmak ise, demir fabrikalarındaki bu tevzi esasını kendi bünyenize uygun hale getirici tedbirleri almaya mecbursunuz. İkinci kaynağı da haddehanelerdir; karaborsayı tahrik eden nesnelerden birisi de budur. Bu tedbirler alınır, mühim çapta karaborsa önlenir. Alınmaz ise, halk dertli, biz söylemeye devam ederiz. Hal böyle iken, evet halk zamlardan şikâyetçi değil; gezdim, dolaştım; tabanda gezen bir

insanım ben - af buyurun - pek çoğunuz gibi tepeye çıkmadım, çıkmak niyetim de, gücüm de yoktur, şansım da yoktur; gezmeye devam edeceğim, halimden memnunum; halk zamlardan değil karaborsadan şikâyetçi karaborsayı önleyici tedbiri alan hükümetler muvaffak olacaktır, dua alacaktır; işin özü bu; ama yine Türkiye'de bakarsınız karaborsa çimento bulunuyor, demir bulunuyor, inşaatlar yapılıyor. Yapılıyor, ama bunda kazanç farkı, belirli tüccarın cebine haram para olarak giriyor. Hükümetler olarak hem o kişiyi, ahlâk zafiyetinden, günaha sevk ediyoruz, hem de fakir fukara hakkını korumayarak Hazinesin dolmamasına, verginin alınmamasına vesile olarak cemiyeti dertli kılıyoruz. Yeni Hükümet, bu boşlukları görerek tedbirlerini buna göre alırsa, sanıyoruz ki, muvaffak olur; ama diyeceğim kesin netice şudur ki, Meclis Araştırması şifa verici bir reçete olmayacaktır, ilacını bulamayacaktır, tadımlık misillü, iftariyelik misillü kalacaktır, sofrasında dertleri giderici çeçinde ıstıraptan dindirici neticeye varmayacaktır. Gelin, araştırmayla değil de, bu dertleri dindirici yasal yolla harekete geçelim, vaktimizi, zamanımızı ona verelim; Millî Stok Kanununu sevk edeceğiz, kanunlaştıralım; geri tarafını da, gelen Hükümet, boşlukları varsa ikmal etsin; bunu çıkaralım diyeceğim. Benim konuşmalarım kısaca, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına, bu kadar olacaktır. Lütfen lafın çoğu değil özü matluptur; affedin beni, özünü söylemeye çalıştım. Gelen hükümetler de bu istikametlerde tedbir alırsa, dertlerin dineceği ümidiyle cümlenizi hürmetle selamlarım.”

Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına İhsan Kabadayı (Konya)’nın konuşmasından sonra önergede imzası olanlar adına Şinasi Osman (İzmir) söz almış ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁴³

“Sayın Başkan, Değerli Arkadaşlarım; mesele tavazzuh etmiştir. Ben, önergede imzası bulunan bir arkadaşınız olarak, gayet kısa birkaç şey söylemek istiyorum. Verdiğimiz önergenin tüm parti grupları tarafından benimsenmiş olmasından ötürü memnuniyet duymaktayız. Demir ve çimento mevzuunda açılacak bir Meclis Araştırması sayesinde, bu mevzuda, memleketimizde bir huzurun teessüs edeceği ve bu mevzuda çalışanların huzura kavuşacağı kanaatindeyim. Ümit ediyorum ki, demir ve çimento mevzuundaki karaborsa mücadelesi, diğer üretim ve tüketim malları üzerinde de işletilebilir. Bu vesile ile, Meclis Araştırması önergemize müspet oy vereceğiniz inancıyla, hepinize saygılar sunarım.”

Yapılan konuşmalardan sonra önerge oylamaya sunulmuş ve oylama sonucunda Meclis Araştırma Önergesi kabul edilmiş ve Meclis Araştırma Komisyonu kurulmasına karar verilmiştir.

¹⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B.89 (10 . 1 . 1978), s.225

3.1.9. Türk Tarımındaki Yapısal Bozuklukları ve Verim Artışının Sağlanması İçin Gerekli Önlemleri Saptamak Amacıyla Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge

Eskişehir Milletvekili İsmail Özen ve 10 arkadaşının, Türk tarımındaki yapısal bozuklukları ve verim artışının sağlanması için gerekli önlemleri saptamak amacıyla Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesi 25.01.1978 tarihinde 97 nci birleşimde ele alınmış ve aşağıdaki önerge verilmiştir.¹⁴⁴

“İlişik gerekçede açıklanan nedenlerle «Türk tarımındaki yapısal bozuklukların saptanması, tarımdaki verim artışının sağlanması için gerekli önlemlerin alınması» amacıyla, Anayasamızın 88, Millet Meclisi içtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılması için gerekeni müsaadelerinize arz ederiz. Bilindiği gibi ülkemizin tüm alanı 814.578 kilometrekaredir. Bu alanın ekime elverişli bölümü ise 13.608.550 hektardır. Bu alanın çeşitli ürünlere göre dağılımı ve elde edilen ürün miktarı aşağıda gösterilmiştir.”

	Ekili alan	Alınan ürün
Ürün Cinsi	Hektar	Ton
Buğday	9250 000	16 500 000
Arpa	2 600 000	4 900 000
Çavdar	565 000	740 000
Yulaf	260 000	400 000
Kaplıca	59 000	77 500
Mısır	600 000	1 310 000
Darı	25 000	34 000
Pirinç	54 750	153 600
Kuşyemi	800	1 050
Mahlut	194 000	250 000

¹⁴⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 97 (25 . 1 . 1978), ss.431-433

“Tarımsal üretimimiz bu görünümüne rağmen, dekar başına elde edilen miktar bakımından Amerika, İngiltere, Almanya, Fransa ve İtalya'ya göre üçte bir oranında geridir. Bu üretim düşüklüğünün çeşitli nedenleri vardır. Bunların başında çiftçimizi teknik tarım düzeyine ulaştıramayışımız gelmektedir. Köylünün elinde teknik tarımın gerekli kıldığı ekipman yoktur. Toprak tahlillerimiz gerekli ve yeterli düzeyde yapılmamıştır. Bu yüzden köylümüz toprağında hangi tür gübreyi kullanacağını bilmemektedir. Bunun yanında köylümüz tohumluk sıkıntısı da çekmektedir. Yine köylümüz üretime dönük bir eğitimden geçirilememiştir. Tarımda verimi artırmanın bir yolu da sulu ziraat olduğu halde, ülkemizde sulu ziraat oranı da çok düşüktür. Tarımsal kredi konusundaki aksaklıklar ve yetersizlikler de bu verim düşüklüğünün başta gelen nedenlerinden birisidir. Örneğin köylümüz 75 bin liralık traktör kredisi, 250 bin lira biçer - döver kredisi alabilmek için 350 ila 1 000 dönümlük tarlasını ipotek ettirmek zorundadır. Tarım arazisinin bir dönümünün 2.500 veya 3.000 lira ettiği düşünülürse köylü bir traktör veya bir biçer-döver için 3 milyon liraya yaklaşan bir varlığını ipotek ettirmektedir. Tedbirlerin alınabilmesi için bu konuda bir Meclis Araştırmasının açılmasının kabulünü dileriz. Saygılarımızla.”

Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önerenin okunmasından sonra araştırma önergesi hakkında konuşmalara geçilmiş ve Hükümet adına Devlet Bakanı Ahmet Şener (İzmir) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁴⁵

“Eskişehir Milletvekili Sayın İsmail Özen ve 10 arkadaşının vermiş olduğu, Anayasanın 88 inci ve Tüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesini hepiniz dinlediniz.”

“Takdir edersiniz ki, bir memlekette, o memleketin toprağı, florası, faunası, iklimi, mikrobiyolojisi de dâhil olmak üzere tarım yapılır. Bu anlamı belirttikten sonra, şunu ifade edeyim ki, memleketimizde, tarım topraklarında bir düzensizlik vardır; memleketin sorunlarını daha iyi eleştirebilmeleri için, Büyük Millet Meclisinin üyelerinin bunları bilmesinde fayda vardır; hatta, memleket çiftçisine, tarımına daha uygun bir şekilde kanun çıkartmak için, mutlaka bu tarım düzensizliğini bilmelerinde zorunluluk vardır. Bu tarım toprağında elbette ki, örnek olarak vermek lazımsa, memleketin bir tarafında bir aileye binlerce, on binlerce dönüm düştüğü halde, bazı, çiftçilikle geçinen, yarıcılıkla geçinen, marabacılıkla geçinip, hiç toprağı bulunmayan, belki bir dönüm, iki dönüm toprağı olanlar da vardır. Toprak ve Tarım Reformu görüşülürken komisyonda mesai veren kıymetli arkadaşlar da halen mevcuttur; ancak yeni gelen arkadaşların da bu düzenin durumunu bilmelerinde fayda vardır. Onun için, arkadaşlarımızın bu önergeyi vermelerine de teşekkür ederiz. Muhterem arkadaşlarım, bu konuda hemen akla gelir - iklimden bahsetti - bu iklimin düzeni mi değişecek? Evet, düzeni değişir. Nasıl değişir? Seracılık yaparsınız, oradaki iklimi değiştirirsiniz. Başka? Ağaçlandırırsınız... Daha, iklimi değiştirecek olan

¹⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 97 (25 . 1 . 1978), ss.433-435

bazı faktörleri koymak suretiyle, bulutları, yağmuru getirmek suretiyle yine iklimi değiştirirsiniz. Bunların, tarım üzerinde büyük etkileri vardır. Elbette ki, birim sahadan fazla mahsûl almak için, toprağın fiziksel, kimyasal yapısını değiştirirsiniz; gübrelemeyle, toprak değiştirilmeleriyle, sulamayla, elbette ki o fiziksel yapıyı değiştirmekle toprağın düzenini değiştireceksiniz. Birim sahadan fazla mahsûl almak için, tohumun iyi olacak, zamanında verilecek, kaliteli olacak; gübresini, toprağın arzusuna, yani toprağın içindeki kimyasal maddelerin noksanlığını laboratuarlarda tespit edip ona göre gübre vereceksiniz; o gübre, sayesinde elbette ki, o toprağın fiziksel yapısını, kimyasal yapısını değiştirerek, üretimi birim sahada artırırsınız. Kurak bir sahadasınız; nemli bir sahaya, sulak bir sahaya geçirirsiniz; barajları yapar, sulama tesislerini yapar, sulama suretiyle yine o toprağın bünyesini değiştirirsiniz ve birim sahadan elbette ki, bu memlekette tarım üretimini artırırsınız. O yetmiyor... Tekniği, bilgiyi getirirsiniz; bilgi, ilim bakımından daha iyi, verimli bir sahaya imkân verirsiniz. Toprağın verimini, tohumun imkânını, mücadele ile eğer % 10 etkilerseniz, memleketin mahsulünde büyük bir randıman alırsınız ve üretimi artırmak suretiyle beslenmeyi Anayasanın 52 nci maddesine göre elbette daha iyi temin etmiş olursunuz. Memleketimizde tarımın hâlihazır durumu önergede ifade edilmiştir. Başka türlü düşünmeyiniz; bu bir gelenektir; hiçbir Hükûmete mal etmiyorum; memleketimizin bir kaderidir. Hâlâ memleketimizde bir milyon yüz küsur bin pulluk var, eski bildiğimiz karasaban... Ondan arınamadık ki, daha. Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasını, 3202 sayılı Kanunu böyle devam ettirir ve onun 8 inci ve 10 uncu maddesini hâlihazır şekliyle işletirsek ve «Siz, ipotek verin, kredi alın» dersek, kimseyi kredilendiremezsiniz. Memleketimizde, Ziraat Bankasının nazım heyetinin raporu ilan edilirken, her çiftçi, her milletvekili rahat eder; Hükûmet de «Oh» der «Bu kadar kredi vereceğim çiftçime» Nasıl vereceksiniz? Su ürünlerine veremezsiniz. Neden? Adamın bir patolyası var, bir istaktonu var; ondan fazla ipotek verecek bir şeyi yok ki. Nereden vereceksiniz su ürünleri kredisini? Onu iki kompradora, iki kapitaliste veyahut da tayfası bulunan bir motorcuya verebilirsiniz. Aksi takdirde, başkasına vermek olanağına sahip değilsiniz. 3202 sayılı Kanunun bugünkü hükmü bu; siz ipotek vereceksiniz... Bugün Ziraat Bankasına göre, toprak değer baremi Karadeniz'de, her yerde dönümü 20 bin lira, 30 bin lira, onun kanunu öyle emrediyor. Ben, bankacının tatbikatına bir şey söylemiyorum, kanunu öyle emreder. Der ki, «Toprak değer baremini nasıl tespit etmişlerse, öyle uygulanır.» 5 senede bir tespit ederler. Eğer, tarlanızın yanından dere geçerse, sel alıp götürecek diye vermezler; eğer, tarlanızın bir tarafı taşlı ise, değer kıymeti azalır; eğer, bir tarafı ormansa, çalılıksa, değeri azalır. Türkiye'de bir tarla gösterin ki, yanından dere geçmesin, bir tarafı taş olmasın, bir tarafı çalılık vesaire olmasın. Mümkün değildir. Şimdi, toprak değer baremleri bu kadar düşük. Toprak barem değerleri yükselsin... Ondan sonra siz diyeceksiniz ki «Biz, nazım heyeti raporuna göre bu kadar çiftçiye kredi veriyoruz.» Hayır arkadaşlarım! Bildiğim için Trabzon'u

örnek olarak vereyim. Su Ürünleri Kanununu, hasbelkader ben, bu Millet Meclisinin yardımıyla çıkarttım; teklif benimdi. Böyle olmasına rağmen, oraya para göndeririz; ama giderseniz, iki, üç kişiye verilir, başkasına verilmek imkânı yok. Bankacı vermiyor mu? Veremiyor. Kanun öyle koymuş, veremiyor. O halde, 3202 sayılı Kanunun mutlaka yeni sisteme göre değiştirilmesi zorunluluğu vardır. Aksi takdirde, istediğiniz kadar koyunuz, imza sahibi iki kişiye ticarî kredi olarak milyonlar verirsiniz; ama bir çiftçiye verme olanağınız yoktur; bunu milletvekili arkadaşlarım bilmelidir. Sayın arkadaşlarım onun için bir araştırma önergesi verdiler. Biz, Hükümet olarak bu araştırmanın açılmasına taraftarız. Tarımın kurumsal yapısını biliniz; banka kredilerinin verilme şeklini biliniz; kooperatiflerin imkânlarını, çalıştırılmasını biliniz; memleketin ihracatının % 85'ini teşkil eden bu memleket ürünlerinin nasıl yetiştirildiğini ve yetiştirilmesi Sazım geldiğini biliniz ve tespit ediniz; ama istirham ediyorum, komisyon kurulduğu zaman, o 3 aylık süre içinde gitmeli, bu tetkiki yerinde yapmalı. Su ürünlerini tetkik ediniz; süt mahsûllerim, hayvancılığı tetkik ediniz; tarımın kurumsal yapısını tetkik ediniz; Ziraat Bankasında oturunuz, Ziraat Bankasının 3202 sayılı Kanunu emrinizde, onu tetkik ediniz; vatandaşın ipotek verme imkanlarını tetkik ediniz; Hükümet olarak raporu buraya getirin, Meclisten geçiriniz. Beraber yapılması lazım gelen değişikliklerde Hükümet olarak yanınızdayız. Bize bu konuda emir veriniz; biz bunu yerine getirmeye gayret edelim. Aksi takdirde arkadaşlarım, bu konuyu getiren 10 arkadaşla iktifa edilmemelidir. Bu konuyu getiren arkadaşlara müteşekkirim. Taban fiyatlarını tetkik ediniz. Nasıl veriyor maliyetlerini? Hükümetler veriyor; geçmiş hükümet vermiş, gelecek hükümet verecek. Taban fiyatlarına bakınız, maliyetlere bakınız, gübre durumlarına bakınız ve demin başta bulunan, saydığım cümleye bağlıyorum: Memleketin faunası bütün hayvancılık içinde, memleketin florası, kültür florası içinde, yabancı florası içinde; memleketin toprağında bulunan mikro organizması içinde. Nasıl sulanabilir? Her sudan ziraat arazisi sulanmaz. Onu tetkik ediniz ve bize deyiniz ki, Hükümete, «Türkiye'nin yapısal durumu budur». Oturunuz, beraber, müşterek, bütün gruplar birleşiniz; bu memleketin tarımını beraber kurtaralım; üretimini beraber yapalım. Ama ben, tarımda - bir tarafını övmek için demiyorum, gerçeği söylemek için- bütün milletvekillerini, tarımcıların yapmış olduğu reformları görmeye davet ediyorum, hal burada. Baktınız, 11 ayda, hatta yediveren limonlarında 12 ayda enerjiyi bulabilirsiniz; dünyada rekor seviyeye gelmiştir. Domatesle, sebze de öyle... Standart hale gelmiştir. Bütün mahsullerin verimi artmaktadır, kalitesi artmaktadır; ihraç edilecek hale gelmiştir. Eskiden bulunan sadece tüylü bir şeftali ile, yabancı bir şeftali ile değil, bütün altı yedi ay şeftali bulunabiliyor. Bu memlekette bir tavuğunuz 60 yumurta yumurtladı, 60 yumurta; beheri 35 gramdır. Yenisi, legornlar, New Hampshire'lar vesaire, diğer belki aklıma gelmeyen birçok çeşitler senede 200 yumurta, 350 yumurta; beheri 70 gramdır. Bunlar, tarımcıların, ziraat mühendislerinin ve tarım teşkilâtının başarısıdır. Bugün burada söylenebilir, «ne

yapılıyor?» denilebilir; ama gidin hele, neler yaptıklarını görünüz arkadaşlarım. Onun için, sizin bu bildiklerinizin duvar arasında kalmaması için, bu bilgilerin köyde, kırsal alanda bulunan en ücra köşeye gidebilmesi için - Tarım Bakanlığında, Türkiye Büyük Millet Meclisinde ve Hükümette muktedirsiniz - bütün imkânları veriniz, bu önerge nedeniyle araştırmanızı yapınız, raporunuzu getiriniz; o raporda bize direktif veriniz; kanun mu değişecek, vatandaşa normal bir imkân mı arayalım; Anayasanın emrettiği hükümleri mi yerine getirelim, hepsine beraber, müşterek olarak, hiçbir grup farkı gözetmeksizin o hedefe varalım. Biz, Hükümet olarak, bundan memnun oluruz. Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım, bu söylediğim espri içinde araştırmanın açılmasını hükümet olarak kabul ediyoruz. Takdir sizindir. Saygılarımı sunarım.”

Hükümet adına Devlet Bakanı Ahmet Şener (İzmir)’in konuşmasından sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Orhan Akbulut (Sivas) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁴⁶

“Eskişehir Milletvekili Sayın İsmail Özen ve arkadaşları tarafından, Türk tarımındaki yapısal bozuklukların saptanması, tarımdaki verim artışının sağlanması için gerekli önlemlerin alınması amacıyla verilmiş olan Meclis Araştırması önergesi üzerinde CHP Grubunun görüşlerini açıklamaya çalışacağım. Bu vesile ile hepinizi en içten saygılarla selamlıyorum. Değerli milletvekilleri, bilindiği üzere Türkiye sosyo - ekonomik yapısıyla gelişmemiş bir tarım ülkesidir. Toplam nüfusun % 60'ından fazlası kırsal alanda yaşamakta ve buna bağlı olarak çalışan nüfusun yarıdan fazlası geçimini çok zor koşullarda bu sektörden sağlamaktadır. Ülkemizde tarım, gerek ulusal gelir ve üretim, gerekse toplam nüfus açısından birincil kesim olma niteliğini günümüzde de korumaktadır. Ayrıca, tarımın ulusal gelir ve dış satım içindeki ağırlığın görece olarak sürekli artmasına karşın yine de bu kesim, ulusal gelire katkısı % 25, dış satırcı katkısı ise % 78'dir. Tarımsal gelişmenin önemini açıkça ortaya koyun bu göstergelerin yanında, ulusumuzun temel amacı olan bağımsız sanayi toplumu olabilme yolunda tarımın yadsınamaz bir rolü vardır. Çağımızda kendi öz kaynaklarına dayanmadan, bu kaynakları rasyonel bir şekilde kullanmadan bağımsız bir sanayileşme gerçekleşemez. Türkiye açısından yeraltı servetlerimiz yanında tarım da önemli bir öz kaynaktır. Tarımsal gelişme, gerek yaratacağı sermaye birikimi, gerekse sanayiye hammadde sağlama ve gerekse artıracığı sanayi ürünlerinin tüketim olanakları açısından, bağımsız sanayi toplumuna olan özlemimizi hayata geçirebilecek en etken bir dayanaktır. Bütün bunların yanında, tarımsal üretimin artırılması olgusunun nüfus artış olgusu ile birlikte düşünülmesi de kaçınılmazdır. Bugünkü nüfus artış hızı düşünülürse, Türkiye'nin 2000 yılına 80 milyonluk bir ülke olarak gireceği açıkça görülür. Doğal nüfus artışı ile kentleşme olgusuna ek olanak, giderek halkın gelir düzeyinin yükselmesi, zaman boyutunda tarımsal ürünlere duyulan istemi daha

¹⁴⁶ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 97 (25 . 1 . 1978), ss.435-438

da arttıracaktır. Bu gereksinme, tarımsal ürünlerdeki artışın bugünkünün iki-üç katına çıkma zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Artık, ekilen alanların marjinal sınıra erişmiş olması nedeniyle kültüre elverişli ekim alanlarını daha fazla genişletme olanağı kalmamıştır. Tarımsal girdileri kullanarak ve modern tarım tekniğini tüm koşulları ile en iyi biçimde uygulayarak, birim alandan en fazla verimi elde etme yollarını aramaya mecbur. Araştırma önergesinde de açıklandığı gibi, günümüzde üretim gerçekten düşüktür. Bunun nedenlerini kısaca şöyle vurgulayabiliriz: Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânında, tarım kesimi için öngörülen % 4,5 oranındaki artış, sanayileşmiş ülkelerin tarımsal gelişme hızının altındadır. Oysa, tarım sektöründe saptanan % 4,5 oranındaki bu hedefe bile bugün Türkiye erişememiştir. Az gelişmişlikten kurtulmuş ve kalkınmış ülkelerde tarımın diğer sektörler kadar hızlı gelişmediği gerçeği ve, o ülkelerde tarımsal üretimin marjinal sınıra ulaşmış olması ve ayrıca fakir çiftçi topluluğunun da kalmamış olmasıyla ... etmek mümkündür. Ülkemizde ise, hem verim uluslararası göstergelere göre saptanan sınırın çok altında bulunmakta, hem de kalkındırılması zorunlu geniş bir kırsal alanda yaşayan halk topluluğu bulunmaktadır, örneğin; ülkemizde kilogram olarak buğday verimi 1977 yılını içeren rakamlara göre bunun içerisinde Orta Anadolu'da 120 kilogram, sahil kuşaklarında, Çukurova ve Ege bölgesinde miktar daha fazla Türkiye ortalamasını içeren rakam 1.750 kilogramdır. Ortak Pazar ülkelerinde ise; 1976 yılına göre buğday üretimi örneğin; Batı Almanya'da (özellikle dikkatinizi çekmek istiyorum) 4.108 kilogram, Fransa'da 3.650 kilogram, Hollanda da 5.733 kilogram, Danimarka'da 4.738 kilogram. Sanırım ki, verilen bu rakamlar Türk tarımının hangi aşamada olduğunu çok açık ve seçik bir biçimde ortaya koymaktadır. Değerli milletvekilleri, sanayileşme süreci içerisinde dengeli bir kalkınma modelini amaçlamaya mecburuz. Bu nedenle, tarım kesiminin aleyhine işleyecek bir sanayileşme politikası izlenmesi düşünülemez. Çünkü; FAO'nun raporlarına göre, dünya giderek bir açlık sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır. Bugün bu tehlikeyi gören çoğu gelişmiş ve sanayileşmesini tamamlamış ülkeler bile yeniden tarıma ağırlık verme ve tarım alanlarını genişletme zorunluluğunu duymaktadırlar. Ülkemizde tarım sektörüne göre düşük olan verimi, doğal ve teknolojik engellere karşın artırma olanağı vardır. Ancak, bu da; ülke düzeyinde sosyal adaletin ve dengeli gelir dağılımının sağlanması ilkesine dayalı olarak, bu sektöre yeteri derecede önem verilmesiyle mümkündür. Bu arada şunu da vurgulamakta yarar vardır: Ülkemizde bugüne değin devletin tarıma yönelik ilgisi yeterli ve özlenen düzeyde olmamış, bu alanda kamu kuruluşları dağınık ve etkisiz kalmış, üreticinin özlem düzeyi ile özdeşleşmiş ve bütünleşmiş bir tarım politikası bugüne değin saptanamamıştır. Tarımda çağdaş üretim tekniğinin uygulanabilmesi için, işletmelerin sağlam ve modern yönetim kurallarına uygun yapıya kavuşturulması gerekmektedir. Oysa günümüzde, işletme bünyesi çok bozuk ve tarımsal altyapı tesisleri yok denecek kadar yetersizdir. Değerli milletvekilleri, tarım alanında modern tekniği uygulayarak verimi ne denli

artırırsanız artırınız, eğer köye elektriği ile, suyuyla, yoluyla gitmiyorsanız kalkınmayı sağlamanız mümkün değildir, Türkiye'yi tümüyle gönenceye ulaştırmanız mümkün değildir. Tarımsal işletmelerin % 90'ından fazlası, işletmelerin devamını gerektiren yatırımları yapamayacak kadar küçüktür. Ayrıca bu cüce işletmeler, son derece dağınık parsellerden oluşmaktadır. Bir kimsenin 10 bin dönümden fazla arazisi olabilir veya 5 bin dönümden fazla arazisi olabilir; hatta 1–20 dönüm arasında arazisi olabilir. Bu parseller bile çok dağınıktır. Özellikle bizim gibi kırsal kesimden gelen arkadaşlarımız çok iyi bileceklerdir ki, bir kişinin mülkiyeti ile tarlası arasında en az 2–3 saatlik mesafeler vardır. İşletmeler bu denli dağınıktır, bunları toparlamak gerekir. Değerli milletvekilleri, yoksulluğun nedenlerinden toprak reformunu Anayasanın emrettiği şekilde uyguladığınız zaman, bütün bunlar toparlanacaktır. Değerli milletvekilleri, yoksulluğun nedenlerinden birisi, hiç kuşkusuz toprak dağılımında görülen dengesizliktir. 28 milyon hektar tarıma elverişli arazinin dağılımına bir bakalım: 1–20 dekar büyüklükte toprağa sahip hane halkı sayısı, toplam hane halkı sayısının % 48,2'sini oluşturmaya karşın, tüm toprakların ancak 9,6'sı gibi küçük bir bölümünü elinde bulundurabilmektedir. Öte yandan 100 dekardan daha çok toprağa sahip çiftçi aileler ise, toplam hane halkının ancak % 10,2'sini oluşturmaya karşın, tüm ekilebilir toprakların % 47,2'sini elinde bulundurmaktadır. Bu sayısal veriler bile ülkemizde feodal yapının hâlâ ne denli egemen ve etkili olduğunu açıkça kanıtlamaktadır. Topraksız, ya da yeterli toprağı bulunmayan köylülerin toprak sahibi olabilmeleri için, Anayasamızın öngördüğü toprak reformu gerçek anlamı ile uygulanmalıdır. Bir toprak reformu uygulama bölgesi olarak seçilen Urfa'da, üzülerek ifade edeyim ki, o dönemde sorumluluk taşıyan bir insan olarak yerinde incelemelerde bulunduğum zaman, o bölgede toprak reformu uygulaması değil, orada Devletin tüm olanakları kullanarak komandoların eğitildiklerini gördüm. Tarımda verimliliği artırmanın bazı koşulları vardır. Bunları satırbaşları halinde özetlemek istiyorum. Genel Görüşme açıldığı zaman bunların detayını elbette ki rakamlara dayanarak, bilimsel verilerle ortaya koyacağız. Toprakların düzenli bir şekilde işlenmesi, teknik tarımın gerekli kıldığı alet ekipmanının sağlanması, traktör gereksiniminin karşılanması, iyi nitelikli tohumluk kullanılması, zamanında ve ucuz gübrenin verilmesi, zirai mücadelenin etkin bir biçimde yapılması, toprakların sulanılabilir hale getirilmesi, yeterli kredi kaynaklarının sağlanması, etkili bir pazarlama organizasyonuna geçilmesidir. Değerli milletvekilleri, zamanın darlığı nedeniyle rakamlar vererek konunun ayrıntılarına girmek istemiyorum. İzninizle bir iki rakam vermek istiyorum: Ülkemizde tarıma elverişli toprak kaynağı yaklaşık 28 milyondur dedik. Bu miktarın sulamaya elverişli olan kısmı 8,5 milyon hektar civarındadır. Sulaması mümkün olan bu 8,5 milyon hektarlık tarım alanının 2 milyon hektarı sulanabilir haldedir. Bu 2 milyon hektarın da 1 milyon hektarına hâlâ devlet katkısı gelmemiş, çiftçinin bizzat kendisinin uyguladığı ilkel sulama sistemiyle

yapılan sulamadır. Demek ki, bugüne değin devletin kırsal alana götürdüğü sulama ancak 1 milyon hektar civarındadır. Dün Tarım Bakanlığı Bütçesini incelerken muhalefet partisinin sözcüsü, «Türkiye'de 3,5 milyon hektar arazinin sulanabilir duruma getirildiğini» söyledi. Bu bile gösteriyor ki, kırsal alana Parlamento olarak bile gerektiği kadar eğilemiyoruz. Değerli milletvekilleri, DSİ eliyle sulanan arazi miktarı ise 710.647 dekadır. Bu miktarın da bölgelere dağılımında tam bir adaletsizlik vardır. Bugüne değin çıkar çevrelerinin ve sermayenin oluşturduğu siyasal iktidarlar, modern sulama kanallarını küçük çiftçinin tarlasının başına değil, toprak ağalarının tarlasının başına götürmüştür. Değerli milletvekilleri, toprakta verimliliği, düzenli işletmeyi sağlamanın elbette ki başta gelen koşullarından birisi, traktördür. Ama traktör, Türkiye'de kanayan bir yara halindedir. Halen ülkemizde 280 bin adet traktör vardır. Bu 280 adet traktörün tümünü aktif saymak mümkün değildir; yıllık gereksinme 100 bin adet, yerli üretim 30–35 bin adet, dış alım 33 bin adet, bedelsiz dış alım 7 bin civarındadır. Buna göre, yılda Türkiye'de ortalama en az 50 bin traktöre gereksinme vardır. Bunun yanında, yeterli ve iyi vasıflı tohumluk, gübre ve ilaç çiftçiye zamanında iletilmemektedir. Ayrıca bu girdilerin karaborsası yapılarak sömürü alabildiğine sürdürülmektedir. İlaçta, gübrede olduğu gibi, traktör sömürüsü de gerçek üreticiyi ekonomik yönden yıkmaktadır. 130–150 bin lira dolaylarında olan traktörler, bürokratik engeller ve sermayenin ekonomik sömürüsü gereği üreticiye 250–300 bin liradan karaborsa yoluyla aktarılmaktadır. Üreticiye, hele küçük üreticiye yeterince tarımsal kredi verildiği de söylenemez. Sayın milletvekilleri, yine dikkatinizi çekerek birkaç rakam vermek istiyorum: Üreticilerin % 78,8'i 2 000 TL'sından az ve % 17,4'ü ancak 2.000–10.000 TL civarında kredi alabilmektedir. 10 000 TL'sından fazla kredi ise, ancak % 3 oranındaki mutlu azınlığa ve toprak ağalarına verilmektedir. Alınan kredilerin % 43,2'si tüketimde, değerli milletvekilleri yatırımda değil tüketimde, % 8,6'sı borç ödemelerde kullanılmakta, üretimi içeren yatırıma yetersiz kredi hiçbir şey getirmemektedir. Üreticilerin % 28,5'i bankalardan, % 16'sı kooperatiflerden, % 55'i ise tefeci, toprak ağası ve başka kaynaklardan üretici toprağını ve ürününü ipotek etmek suretiyle kredi sağlamaktadır. MC döneminde Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasının 1977 yılı çalışma ve plasman programında, bankanın kaynak ve olanaktan 93 milyar, serbest kaynakları 86 milyar ve tarım sektörüne ayrılan miktar ise 72 milyar olarak açıklanmıştır. Tarım sektörüne ayrıldığı açıklanan 72 milyarın gerçekte ne olduğuna izin verin de hep beraber bakalım. Bunun 28,5 milyarı Tarım Satış Kooperatiflerine, ki bunun içerisinde 26 milyar destekleme alımları için verilmektedir; 13 milyarı Tarım Kredi Kooperatiflerine yine destekleme alımları için verilmektedir; 10 milyarı ise, Türkiye Zirai Donatım Kurumuna gübre temini için verilmektedir. Bankaca üreticiye ayrılan miktar ise, 20 milyar görülmektedir. Değerli milletvekilleri, gerçekten üreticiye 20 milyar lira kredi veriliyor mu, verilmiyor mu, bir de ona bakalım: Bu 20 milyarın içerisinde tahsili kabil olmayan alacaklar,

taksitlendirilen krediler, kanunî takibata intikal eden alacaklar, vadesi geçmiş alacaklar, geçmiş senelerde kredi olarak açılıp da, daha taksitlerinin tamamı ödenmemiş olan krediler de bulunmaktadır. Demek ki, iyimser bir rakamla 1977 yılı içerisinde üreticiye Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası'na ancak 10 milyar lira civarında kredi sağlanabilmektedir. 100 milyonlarca liranın ticarî kredi olarak açıldığı ülkemizde, sırf bu amaçla kurulan Ziraat Bankası'nın doğrudan üreticiye en fazla 10 milyarla kredi açması, çiftçinin desteklenmesi değil, gerçek anlamda tarımın kösteklenmesidir. Değerli milletvekilleri, dünyanın hiçbir yerinde ağır ipotek ve teminatlar karşılığında bu kadar düşük miktarda, özellikle küçük üreticiye tarımsal kredi verildiği görülmemiştir. Tarımın da ekonomik yapı ve uygulama yöntemleri bu olunca, Türk tarımının sanayi ile dengeli bir biçimde gelişmesi olanaksızdır. Aslında kırsal kesim ve tarımla uğraşan nüfusun büyük bir bölümü bu nedenle toplumumuzun en yoksul kesimini oluşturmaktadır ve çıkar çevreleri, kırsal alanı ve emeğiyle çok zor koşullarda yaşam kavgası veren halkımızı sürekli sömürü alanı olarak tutmayı amaçlamıştır. Üretici emeğinin karşılığını alamamış, ürünleri mutlu azınlığın sofrasını süslemiş, cüzdanlarını kapatmıştır. Yıllardan beri bu sorunlar dile getirilir, yazılır çizilir, Meclis kürsülerinde konuşulur; ortaya, bazen birbiriyle çelişen rakamlar konur; sonuç, yine köylü güçsüz, yine köylü örgütsüz, yine köylü perişan. Değerli milletvekilleri, bugün de bunun gerçek bir nedeni var. Bu neden, İmparatorluk dönemi bir yana, Cumhuriyet dönemlerinde bile gerçek anlamıyla halkın kendi iktidarını bugüne değin kuramamış olmasıdır. Bugünkü iktidar, sadece Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu ağır bunalımları gidermek, rejimi esenliğe kavuşturmak, can ve mal güvenliğini sağlamak açısından bir dönüm noktası değil, aynı zamanda çoğulcu ve özgürlükçü demokrasiye dayanan demokratik halk iktidarının ilk kez kuruluşunun da bir simgesidir. Henüz Yüce Meclisten yeni güvenoyu almış iktidar, Hükümet Programıyla, Parti Programıyla ve seçim bildirgeleriyle açıkça ilan ettiği gibi, kalkınma köyden başlayacak; emek, en üstün değer olacak; köylüsü, kentlisi insanca, hakça bir düzen içinde gönenceye ulaşacaktır. O zaman topraklarımız daha verimli hale gelecek, ekonomik denge ve sosyal adalet içerisinde, barış içerisinde mutlu bir ülke, mutlu bir ulus olarak günlere ulaşacağız. Saygılar sunarım.”

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Orhan Akbulut (Sivas)'un konuşmasından sonra Millî Selâmet Partisi Grubu adına Abdülkadir Kaya (Siirt) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁴⁷

“Sayın Başkan, Muhterem Milletvekilleri; Eskişehir Milletvekili Sayın İsmail Özen ve 10 arkadaşın, Türk tarımının yapısal bozukluklarının giderilmesi ve üretim artışının sağlanmasıyla ilgili Meclis Araştırması hakkında Millî Selâmet Partisi Grubu adına konuşmak üzere huzurunuzda bulunuyorum. Kalkınmakla olan memleketler direkt olarak sanayiye, endüstrileşmeye

¹⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 97 (25 . 1 . 1978), ss.438-441

gidemezler. Zira endüstrileşmek için ithal edilecek makine ve teçhizata lüzum vardır. Bu makine ve teçhizatın gerekli dövizini, gerekli dış para kaynağını ancak tarım ürünleriyle bulmak mümkündür. Tarım Bakanlığı bizdeydi ve şunu da iftiharla söyleyebilirim ki; Türk tarımı, Tarım Bakanlığı bizde olduğu zaman şahsiyet kazanmıştır; bizde olduğu zaman dinamizm kazanmıştır. Bakan sizin sözcüleriniz bize traktör, traktör deyip duruyor. 50 bin traktöre ihtiyaç vardır diyor; ama siz, muhterem hocamızın önderliğiyle kurulmuş ve kurulmakta olan traktör fabrikalarına set çekmek istediniz. Yalnız traktörlerin ilham için harcadığınız dövizlerle fabrika kurulur. Evet, dinleyin de öğrenin lütfen. Gülün ağlanacak halimize diyor ve bunu talep ediyoruz, Hükümetimizden. Yapacaksa bunu yapsın; faydalı olacaksa bu şekilde faydalı olur ancak. Bunun örneğini Et ve Balık Kurumu vermiştir. Et ve Balık Kurumu besicilere kendi ürettiği ürün karşılığında kredi vermiştir faizsiz; «Besle hayvanını getir, satın alayım, paramı al» demiştir. Süt Endüstrisi Kurumu aynı şekilde. Biz istiyoruz ki, bu sistem öbür tarım ürünlerinde, tarım sektöründe, hele hele endüstri bitkileri sektöründe çok daha önemlidir bu. Öbür çiftçilerimizi de şeker pancarı ekicilerinde olduğu gibi bir plânlamaya tabi tutmalıyız, başıboş bırakmamalıyız. Eğer çiftçi kendi ürününü değeriyle ilerde satacağından emin ise, o çiftçi şevkle çalışır, şevkle ürününü artırmanın yolunu arar. Çiftçi ürettiği ürününü değeri ile satamıyor. Kentlerde gördüğümüz pahalılık sunidir, aracı ve komisyoncuların çokluğu neticesidir, yoksa aynı değerle köylünün elinden çıkmamaktadır. Muhterem milletvekilleri, tabiatıyla tarım ürünlerinin layığı veçhile değerlendirilmesi için iç ve dış pazarlama etütlerinin yapılması gerekir, dış pazarların devamlı takip edilmesi gerekir. Büyük proje yatırımları için, Uluslararası Para Fonu Teşkilâtından ve Dünya Bankasından, bilhassa malî gücü yeterli olan Ortadoğu memleketlerinin kredilerinden istifade etmek lazımdır. Ancak, bu istifade yollarını ararken şahsiyetli bir dış politikanın yürütülmesi elzemdir. Devletin şahsiyetini inkâr veya şahsiyetinden fedakârlık pahasına olmamalıdır bu teşebbüsler. Mümkün olduğu kadar, hatta elimizden geldiğinden fazlası ile buna çalışalım, iyi münasebetler kuralım; ancak, devletin şahsiyetinden feragat etmeyelim. Şahsiyetli bir dış politika takip edelim. Teşekkür ederim Sayın Başkanım, toparlamaya çalışacağım. Bu arada, işçi dövizlerinin değerlendirilmesi gerekmektedir. İşçi dövizlerinden azami derecede istifade yollarını aramalıyız. Çiftçi lehine, Türk çiftçisinin lehine, zaman zaman görülen fiyat dalgalanmalarını kontrol edelim; çiftçinin lehine kontrol edelim. Fiyatların, icabı halinde çiftçi lehine dondurulması lazımdır, fiyat düşüşlerine meydan vermemek lazımdır. Yine, çiftçinin lehine, icap ettiği anda ithalâtın durdurulması lazımdır. Bu gibi hallerde, hükümetin müdahalesi şarttır. Hükümet pek çok şeylerde Türk tarımına müdahale etmekle mükelleftir. Misal mi istiyorsunuz? En basit misali: Bugün birçok sulamalar yapılmaktadır. Bilgisiz sulamanın neticesi drenaj problemlerini meydana getirmektedir. Eğer bir çiftçi kendi çiftliğinde drenaj şebekesini açar da, aynı taban seviyesini haiz bir komşu

çiftlikte drenaj şebekesi açılmazsa, Hükümet o çiftliğe dahi müdahale etmeli, drenaj şebekesini açtırmamalıdır; zira o taban seviyesi komşu çiftliğe zarar verecektir en yakında. Yine, zirai mücadele eğer bir bahçede yapılır, komşu bahçede yapılmaz ise, o zirai mücadelenin bir faydası yoktur. Çünkü; zararlı haşereler hemen komşu bahçesine zarar vermeye başlarlar. Bir cümle ile toparlıyorum Sayın Başkan. Muhterem milletvekilleri, «araştırma» dedik, müsaade buyurursanız bir iki misal vereceğim. Bunun en güzel neticesini, harika neticesini... Brezilya, Meksika ve Amerika Birleşik Devletleri almıştır. Meksika, buğday üzerinde yaptığı araştırmalarda harika neticelere varmıştır. Brezilya'da kahve projeleri için milyarlar harcanmış ama, yine harika neticeler elde edilmiştir. Amerika Birleşik Devletlerinde mısır üzerinde yapılan araştırmalar için büyük paralar harcanmış, ancak her dolara karşılık Amerika Birleşik Devletleri 700 dolar kâr etmiştir. Bugün Meksika buğdayından... Hektarda 800 kilogram alırken, bugün 2 ilâ 4 ton alınmaktadır ve hatta yer yer 8 ton alındığı söylenmektedir. Evet, 8 ton alındığı söylenmektedir. Ve alınabilir de, ve alınabilir de... Bunun daha fazlası da alınabilir. Ne ise muhterem milletvekilleri, zamanınızı almış olmayayım, daha konuşacak pek çok şeyler vardır. Ancak, temennimiz; Hükümetimizin ciddiyetle Tarım Bakanlığına ve Tarım Bakanlığının yapısal bozukluğuna, Türk tarımının yapısal bozukluğuna ciddiyetle eğilmesi ve başarıya ulaşmasıdır. Biz, Hükümetimize, bu yolda bir vatandaş olarak muvaffakiyetler, başarılar dileriz. Muhterem arkadaşlarım, yine tarım ürünlerinin artışı için en son teknik ve tecrübelerden istifade etmek lazımdır. Bu ekonominin icraatı için, tarım plânlaması lazımdır. Tarım plânlaması için 3 mühim faktöre ihtiyaç vardır: Yatırım, fiyat ve ücretler ve gerekli finansman. Tarımda direkt ve en direkt yatırımlar için elbette ki finansmana da ihtiyaç vardır. Direkt yatırımlar, doğrudan doğruya zirai ürünlerin çeşitlerine bağlıdır. En direkt yatırımlar ise, sanayi sektöründen istifade etmekle mümkündür. Bu itibarla zirai ürünün birim verime ürünün artırılması için, mutlaka fenni gübreye ihtiyaç vardır. Bu itibarla memleketimizde azot sanayinin kalkınması, kurulması, ilerlemesi gerekmektedir. Yine traktör ithali için ve muazzam döviz israfına set çekmek için memlekette traktör fabrikalarının kurulması lazımdır. Zirai alet ve makine fabrikalarının kurulması lazımdır. Elbette ki ağır sanayiye de büyük ihtiyaç vardır beyefendi. Ortaklarımız gülmezler. Gülen de, kim olursa olsun, akli yetmediğinden güler. Hani akli yeterse gülmez zaten. Allah akıl versin herkese.”

“Muhterem Arkadaşlarım, bugün bizim Türkiye’de Türk çiftçisinin kendi kendini mevcut malî gücüyle organize etmesi mümkün değildir. Bu itibarla kendisini hem malî güçten, hem de eğitim ve organizasyon yönünden desteklemek icap eder. Ancak malî güç derken, çiftçilerimizi ağır faizlerin altında bırakmamak kaydı şartıyla biz yardımı istiyoruz. Yoksa Türk çiftçisine ağır faizle kredi verdiğin takdirde Türk çiftçisini geliştirmiyorsun; aksine Türk

çiftçisi tarlasını, bostanını, bahçesini, çiftini çubuğunu satıp ya yurt dışına işçi olarak gitmek mecburiyetinde veyahut da sanayi bölgelerine göç etmek mecburiyetindedir. Bu itibarla yapılacak yardımların faizsiz olmasını teklif ediyorum.”

Millî Selâmet Partisi Grubu adına Abdülkadir Kaya (Siirt)’nın konuşmasından sonra Adalet Partisi Grubu adına Özer Yılmaz (Bursa) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁴⁸

“Sayın Başkan ve Muhterem Arkadaşlar, hepinizi grubum ve şahsım adına saygı ile selamlarım.

Konuşmama, önergedeki maddî hatalara dokunarak başlamak isterim. Cumhuriyet Halk Partisi mizacı itibarıyla karanlık tablolar çizmekten hoşlanmaktadır. Nitekim, tarıma elverişli arazi dahi yanlış olarak önergeye derç edilmiştir. Bu miktar, 13 608 555 hektar olmayıp, 24 627 000 hektardır. Cumhuriyet Halk Partisinin hata payı % 80,96’dır. Sayın Özen’in bu rakamı hangi yılın istatistiğinden çıkardığını tespit edemedik. Fakat anladık ki, her zaman olduğu gibi Cumhuriyet Halk Partisi ülke sorunlarına teşhis koymada -lütfen dikkat ediniz, kendi tabiriyle - çağın gerisinden bakmaktadır. Ve yine Cumhuriyet Halk Partisi elde edilen ürünleri önergesinde tatad ederken, sınaî bitkilerden, meyvecilikten, bağcılıktan, kavakçılıktan haberdar olmadıkları anlaşılmıştır. Dekar başına tarımda üretimin düşük olduğu iddiasına gelince: Muhterem arkadaşlar, bilindiği gibi Türkiye’nin en önemli mahsûlü buğdaydır. Buğdayda toplam üretim 1967 yılında 10 milyon ton iken, bu rakam önerge sahiplerinin de belirttiği gibi, 1977 yılında 16,5 milyon tona erişmiştir. Artış % 65’tir. İhracatımızın % 51’ini sınaî mahsuller teşkil etmektedir, zirai mahsuller teşkil etmektedir. Bu ürünlerin içinde yer alıp da ihracatta % 17,9 payı olan ve önergede yer almayan pamuk mahsulünde bir hektardan elde edilen pamuk, 1967 senesinde 551 kilo iken, 1968’de 611, 1969’da 626 kiloya, 1970 ve 1971’de 758 kiloya yükselmiştir. Cumhuriyet Halk Partisinin iktidar olduğu 1974 yılında ise, 714 kiloya düşmüştür.

Diğer ürünlerdeki artışın neler olduğunu, vaktin geç olduğu bu saatte izah etmek istemiyorum.”

“Muhterem arkadaşlar, önerge sahiplerinin, teknik tarım düzeyine ulaşamadığı ve ekipman noksanlığının bulunduğu, köylünün üretime dönük bir eğitimden geçirilmediği konusuna gelince; galiba Cumhuriyet Halk Partili muhterem arkadaşlarıma nazaran meseleye daha gerçekçi açıdan baktığımız için, vardığımız netice değişik olmaktadır: 1950 senesinde traktör 16 585 iken, 1960’da 42.136’ya, 1963’ te 50.844’e, 1970’de 105.865’e, 1975’te 243.046’ya yükselmiştir. Bu rakam bugün 300.000’dir. 1965 yılına nazaran artış % 600’dür. Bugün 300.000 traktör demek, en azından 300.000 römork, 300.000 pulluk,

¹⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 97 (25 . 1 . 1978), ss.441-444

300.000 mibzer, 300.000 diskaro demektir. Ülkemizde hayvanla işlenen arazi, genel arazinin 1965'te % 83'ü iken - bu tarihleri özel surette seçtik, mevzu bahis olan bir karşılaştırmaya da imkân verebilmek içindir - 1965'te hayvanla işlenen arazi % 83 iken, 1975'te % 25'e düşmüştür. Yani ülkenin % 75 arazisi makineli ziraata dönüşmüştür. 1965'de bin hektarda 1,86 olan traktör adedi, 1973'de 5,49'a, 1975'te 8,57'ye ve bugün de 10,06'ya yükselmiştir ki, bu son rakam ile ülkemiz bugünkü Rusya'nın seviyesine ulaşmıştır. Muhterem arkadaşlar, demek ki, Rusya'nın seviyesine ulaşmak için sosyalist olmaya lüzum yoktur. Bütün bunlar, tekniğin tarımımızda süratle gelişiminin belirgin bir örneğidir. Meseleye bir de tarım tekniğinin en yüksek düzeyi olan seracılıktan bakacak olursak; bugün kışta kıyamette turfanda fiyatlarıyla dahi olsa, her türlü yaz sebzesinin bulunduğu görülecektir. Bu mahsullerin ihraç edildiğini de iftiharla söyleyebiliriz. Bakın, tekrar edeyim; ben, konuşmamı aynı şekilde - kendime güvenmediğimden değil - yazılı olarak yaptım ve buradan okuyorum. İsterseniz bir kere daha okuyayım, belki işitmemişsinizdir. Bakın, «Meseleye bir de tarım tekniğinin en yüksek düzeyi olan seracılıktan bakacak olursak; bugün kışta kıyamette turfanda fiyatlarıyla dahi olsa» diyoruz. Muhterem arkadaşlar bir âdet belirdi, bunu üzüntüyle teşhis etmek ve ortaya koymak isterim ve Cumhuriyet Halk Partili arkadaşlarıma aynen sizin kitabınızda olan bir şeyi söyleyerek bu müdahaleleri önlemek isterim: Düşünme, anlatma ve eleştiri hürriyeti -«Özgürlüğü» diyorsunuz, özür dilerim, özgürlüğü- hiçbir şekilde sınırlandırılmamalıdır, diyorsunuz. Burası Millet Meclisinin kürsüsüdür ve ben bir milletvekili olarak konuşuyorum. Eleştirilerimi lütfen sabırla dinleyin, bu sizin kitabınızdan size hitap ediyorum, kendi kitabınıza bari saygılı olun, çok rica ederim. Toprak tahlillerinin yeterli bir düzeyde yapılmadığı ve bu yüzden köylünün hangi cins gübrenin kullanılacağını bilmediği önergede yer almaktadır. Muhterem arkadaşlar, önerge sahiplerinin bu iddiasını da insaf ölçülerine sığdırmak mümkün değildir. Ülkemizde görevli tarım teşkilâtı bu konuya gereken önemi vermekte ve tarıma elverişli arazinin toprak sınıflandırma haritaları yapılmaktadır. Bölgeler itibarıyla toprak karakteri hassas bir şekilde belirlenmiştir. Ülke sathına yayılmış bulunan toprak tahlil laboratuvarları bugün büyük bir çalışmanın içindedir. Eğer önergede iddia edildiği gibi olsaydı, 1967'de 1.538.000 ton olan gübre tüketimi, 1970 yılında 2.217.343 tona, 1973 yılında 3.720.360 tona ulaşamazdı. Burada üzerinde önemle durulması gereken husus şudur: 1973 yılında 3.720.366 ton olan gübre kullanımı 1974'te halktan ve köylüden yana olan Hükümetin gübreye yaptığı % 288 oranındaki zam sonucu 3.136.141 tona düşmüştür. Zira kilosu 64 kuruş olan amonyum sülfat 192 kuruşa, kilosu 60 kuruş olan amonyum nitrat 188 kuruşa, kilosu 185 kuruş olan diamonyum sülfat 444 kuruşa ve kilosu 130 kuruş olan kompoze gübre 400 kuruşa yükselmiştir. 1975 yılında kurulup işbaşına gelen hükümet, önce % 33 ve buna ilâveten de tekrar % 15 nispetinde bir indirim yapmak suretiyle tarım girdilerinin en önemli unsuru olan gübrenin kullanılmasını 1975'te 4 milyon tona

ulaştırmıştır ve 1977 yılında varılan rakam 7 milyon tondur. Bütün bu rakamlar, bu maddî girişim de göstermektedir ki, iddia edildiği gibi, gübre kullanımında herhangi bir tereddüt olmadığı ve çiftçiye bu konuda teknik yardımın yeterli derecede ulaştığı bir gerçektir. Sulu ziraat oranının düşük olduğu iddiası yerinde bir görüştür arkadaşlar. Tarım alanı 24 milyon hektar olan Türkiye'nin, jeolojik durumu itibarıyla ancak 7 milyon hektarı sulanmaya elverişlidir. Yani, tarım kesiminin ancak % 29,16'sının sulanabilir olduğu hesaplanmıştı. Devletçe sulama işi Devlet Su İşleri ve Toprak Su Genel Müdürlüklerince yürütülmektedir. Bunun yanı sıra çiftçiler motopomla arazisini sulamaktadır. 1950 yılında 122.585 hektar sulanırken, 1965'te 4.397 hektara, 1977'de ise 1.295.578 hektara yükselmiştir. Devletçe sulanması temin edilen arazi sulanması, gerekene nazaran 1950'de % 1,75 iken, 1965'te 5,77 ve 1977'de ise 18,50'ye yükselmiştir. 1977'deki motopomla sulanan araziye bu hesaba dâhil edersek, % 39,93'lük bir neticeye vardığımız görülecektir. Aşağı Fırat Projesi tahakkuk ettiğinde, 700 bin hektarlık Urfa - Harran Ovası sulanacaktır. Bu suretle yeni bir Mezopotamya meydana gelecektir. Diyarbakır - Kral Kızı, Ceyhan, Konya Ovası projeleriyle birlikte irili ufaklı 180 proje 1,5 milyon hektarlık araziye yeniden suya kavuşturacaktır. Kimisine başlanmış, kimisinin kredisi hazırlanmış, kimisinin projesi yapılmış; bu yatırımların tahakkuku sizin Hükümetinize düşmektedir. Bu alanda muvaffak olmanız için her türlü yardımı yapmaya hazırız. Çünkü, başarabilerseniz, Türkiye'nin sulanan arazisi % 61,36'a yükselecektir. Muhterem arkadaşlar, tarımsal kredi konusunda aksaklıklar ve yetersizlikler konusuna gelince; zirai kredi hacmi Adalet Partisi felsefesine uygun olarak süratle artırılmıştır. Ben, rakamlara dayanarak konuşuyorum, bu rakamlar Resmî kitaplarda mevcuttur. O bakımdan, zabıtlara geçen bir konuşmada yalan beyanda bulunmaya lüzum yoktur. 1960 yılında 1.111.000 olan zirai kredi hacmi, 1965 yılında 3.287.000'e ulaşmış ve 1976'da 49 163 000'e erişmiştir. 1977 Programı 71.823.000'dir. Görüldüğü gibi, 1965'te 3.287.000 olarak devraldığımız zirai kredi hacmini % 2.100 oranında artırmış bulunuyoruz. Sadece 1977 yılında... Onları da izah edeceğim arkadaşlar, müsaade bulurun. Sadece 1977 yılında, 1976'ya nazaran yapılan artış bile, 1965 yılındaki tarımsal kredi hacminin yedi katıdır. Üretimden tüketime kadar Türk çiftçisi kredisi dirilmekte, mahsûlü tarım satış birlikleri vasıtasıyla desteklenmektedir. Mevcut kaynak ve imkânların en elverdiği nispette Türk çiftçisi korunmaktadır. Muhterem arkadaşlar, gerek Sayın Bakan, gerekse Cumhuriyet Halk Partili sayın arkadaşım konuşmalarında kredi konusuna değindikleri vakit, birden kendini Ziraat Bankasından değil de aydan gelmiş gibi hissettim. Aramızda bu kadar fark olmasına üzüldüm. Ziraat Bankası sadece ipotek mukabili değil çevirme mukabili de kredi vermektedir. Çevirme mukabili kredi alan çiftçinin adedi % 90'ın üzerindedir, ipotek mukabili kredi alanın müdafaasını bir anlamda siz değil, bize yüklemiş olduğunuz bir felsefe anlayışı var; «zengini daha zengin fakiri daha fakir, ağadan yana» toprak değer bareminin düşüklüğünden bırakın

biz şikâyet edelim. Muhterem Arkadaşlar, Türk çiftçisine diyorlar ki, kredi almakta güçlük çekildiği söyleniyor. Peki, 1965 de 3 milyar olan zirai kredi hacmi 1977'de 77 milyara nasıl çıkmış? Bu ne güçlülük ki, bu güçlüğü anlayamadık. Muhterem arkadaşlar, bırakın bu edebiyatı; biz, netice itibariyle sonunda söyleyeceğimizi şimdi söyleyelim, önergeyi kabul edeceğiz. Engelleme yapmayacağız, sizin devlet bakanlarında yaptığınız engellemeyi yapmayacağız. Diyeceğiz ki, gelin birlikte bu meseleyi bir Meclis Araştırması haline getirelim, birlikte tetkik edelim, Türk çiftçisine hizmet etmek, millete hizmet etmek, ibadet kadar mukaddestir. Yalnız, bir de tenkitlerin içerisinde şu var: Diyorlar ki, «Bir imza ile zengine milyonlar veriliyor, Türk çiftçisine ise kredi verilmekte güçlük çekiliyor.» Bu milyonları veren bankalar bizim arkamızda değil arkadaşlar; gösterdi sizin Birinci Ecevit Hükümetinin kurulması sırasında bütün bu zengin adamlar ve bu zengin adamların bankaları Akbankı, TŞ Bankasıydı, Garanti Bankasıydı, Yapı Krediydi, bunlar sizin arkanızda yer aldı. İster misiniz, bunu da tetkik edeceğiz. Şimdi arkadaşlar, isterseniz onu da getirin bir önerge halinde, onu da cevaplandırırız. Onu da cevaplandırırız, getirin. Şimdi, biraz sonra diyecek ki Başkan, «Vaktin doldu.» Başkanın ben müsamahasına inanıyorum, ama Başkan Adalet Partili değil, acaba MSP'li arkadaşımıza gösterdiği müsamahayı bana gösterir, uzatır mı? Uzatmayabilir. Müsaade edin tamamlayayım görüşümü. Şimdi muhterem arkadaşlar, Ziraat Bankasının genel kredi hacmi içerisinde ticarî kredisi % 9'dur. Bugün hükümet elinizdedir. Bugün devletin bütün arşivleri elinizdedir ve Ziraat Bankasını biz devraldığımız vakit % 18 olan ticarî krediyi; % 14'e, % 10'a ve % 9'a düşürmüş bulunuyoruz. Sonra Cumhuriyet Halk Partili konuşmacı arkadaşım şöyle buyurdular: Çiftçinin % 55'i tefeciden almaktadır.» Bu iddialar yapıla gelmekte. Tefecilik, muhterem arkadaşlar, İslâmiyet'ten evvel de vardı ve biliyorsunuz Bakara Suresinde tefecilik men edilmiştir. Buna rağmen bu tefeciliği önleyemedik. Tefecilik mevcuttur, ama yine karanlık tablo çizmekten vazgeçin, Türk çiftçisi almış olduğu kredinin % 55'ini tefeciden alıyor dersiniz, hakikatlerden uzaklaşmış olursunuz. Sonra, Cumhuriyet Halk Partili arkadaşım dedi ki, «Çiftçiye verdiği 20 milyon. Şöyle bir ayırım yaptı : «Tarım Kredi Kooperatifleri eline verdiği.» Tarım Kredi Kooperatiflerinden kredi alan çiftçi, Türk çiftçisi değil mi? Onu niye hesaba katmıyor? Biz, kooperatifçilik felsefesine inandığımız için, kooperatifler eline verilmesinde elimizden gelen gayret yapılmıştır. Yine Adalet Partisi hükümeti zamanında Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği Kanunu çıkarılmış, kooperatifçilik bizim anladığımız anlamda komünizmin karşısında bir kaledir. O bakımdan, Tarım Kredi Kooperatifleri eliyle verilen krediyi zirai kredinin dışında tutmak insafsızlık olur. Tarım Satış Kooperatiflerine verilen kredi de yine bunun, zirai kredinin dışında tutuluyor. Muhterem arkadaşlar, sizin bizim yoktur; Türk milletinin kooperatifidir. Biz bunu böyle kabul ediyoruz. Bu Hükümet, evet Cumhuriyet Halk Partisi kurdu ama, bu milletin hükümeti. Biz bunu böyle kabul ediyoruz ve biz sizin gibi herhangi bir isim takmak için de bü-

yük gayretler sarf etmiyoruz. Bir sahibi olması lazım, ayırırsak arkadaşlar; bu senin kooperatifin bu benim kooperatifim, bu benimdir, bu senindir diye, memleketi bölersiniz. Biz diyoruz ki, bu millet halklar diye bölünmesin, halklar yoktur, Türk milleti vardır diyoruz, aradaki fark bundan çıkıyor. Muhterem arkadaşlar, yapısal bozukluğun ek gelir olan hayvancılığı da etkilediği iddiasına gelince: Önergede, Türkiye'de bugün hayvancılığı ek gelir olarak nitelendiren sayın milletvekillerinin bu konuya ne kadar ilgisiz olduğu anlaşılmaktadır. Zira Türk ekonomisinde ve tarımda bugün hayvancılık büyük bir öneme sahiptir. Hayvan ırkının ıslah edilmesi ve yüksek verimli hayvanlara sahip olunması konularında her türlü tedbir alınmıştır. Geçmişte beş inek besleyerek belki bir kilo süt elde eden çiftçi, bugün aynı sütü, beslediği tek inekten elde edebilmektedir. Hayvancılık, tarımda başlı başına bir uğraştır. Muhterem arkadaşlar, Tarım Islah ve Suni Tohumlama Genel Müdürlüğü kurularak bu hususta en ücra köylere kadar bir yardım götürülmüştür. Muhterem arkadaşlar, köylünün karnı doymadığı için şehirlere ve bütün dünyaya yayıldığı hususu ise; bu, şehirler ve diğer dünya ülkelerinde sanayinin doğurduğu bir neticedir ve 5 yıllık plânlarda Cumhuriyet hükümetlerimiz 1963 yılından sonra sanayileşmeyi öngörmüş ve bunun tabii bir neticesi olarak şehirleşmeye geçilmiştir. Muhterem arkadaşlar, dünyanın ve Türkiye'nin açlık tehlikesiyle baş başa olduğu hususuna gelince: Dünya bizi ilgilendirmez ama; Türkiye'mizde, bakın ne diyor, sizin Sayın Ecevit'in, Sayın Ticaret Bakanının beyanlarına dayanarak konuşuyorum. Zira mevcut Hükümetin başı ve Ticaret Bakanı, tüketim fazlası olan milyonlarca ton hububatın, toprak altına stok edildiğinden ve çürümekte olduğundan yakınmaktadır. Önergelerinde, ülkenin açlık sorunuyla karşı karşıya olduğunu söyleyen önerge sahipleri, bu iddialarıyla Sayın Genel Başkanlarıyla ve Sayın Ticaret Bakanlarıyla acaba çelişkiye düşüyorlar mı? Olsa olsa, önerge sahipleri, icraatıyla belki ülkeyi - böyle düşündük, olabilir, fikridir, hürmet edin - açlığa götürecek olan bu Hükümetin müstakbel bir başarısızlığına şimdiden kılıf hazırlamak içindir. Muhterem arkadaşlar, Cumhuriyet Halk Partisi hem davacı, hem savcı, hem hâkim olma ihtirasından vazgeçmelidir. Bu kompleksten kurtulamadığı müddetçe memleket meselelerine objektif bir gözle bakamayacaklardır. Bir enkaz devraldığını iddia eden Sayın Ecevit'e sormak isteriz; işte tarım kesimi için deminden beri zikrettiğiniz rakamlar; dekar başına daha fazla mahsul üreten bir Türkiye, 1 000 hektarda kullandığı traktör sayısı Rusya seviyesine ulaşmış bir Türkiye. 200 bin ton gübreden 7 milyon ton gübreye erişen bir Türkiye. Arazisinin % 1,75'i sulanabilirken, bunu % 39,93'e çıkaran bir Türkiye. 12 köyünde elektrik varken, 11.101 köyünü ve köylerde yaşayan nüfusun % 50'sini nura kavuşturan bir Türkiye. Tarım kesimi demokrasiye bağlıdır. Tarım kesimi yabancı ideolojilerin peşinde koşan kır gerillalarına mezar olmuştur. Tarım kesimi vefakârdır. Kendisine hizmet eden Demokrat Parti ve Adalet Partisine, her zaman Cumhuriyet Halk Partisinden fazla oy vermiştir. İşte biz Cumhuriyet Halk Partisine böyle bir tarım kesimi

teslim ediyoruz. Bakın, buyurun, size çok güzel bir şey söyleyeceğim; Türk çiftçisine bizden fazla hizmet ederseniz, tek başınıza iktidar olursunuz; hem kimseye bakanlık koltuğu vermeden. Muhterem arkadaşlar, gözlerinizin ikisinin de niçin kafanızın önünde yaratıldığını hiç düşündünüz mü? Her şey ilerisi içindir. İleriye bakın. Yarınlar sizin değil, yarınlar Türk milletininindir. Önergenin kabulü lehinde oy kullanacağımızı arz eder, hepinizi sevgi ve saygıyla selamlarım muhterem üyeler.”

Adalet Partisi Grubu adına Özer Yılmaz (Bursa)’ın konuşmasından sonra Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına İhsan Kabadayı (Konya) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁴⁹

“Meclise çiftçimizi yakından ilgilendiren bir mevzuu getirdiği için bu araştırmayı veren arkadaşlarıma grubun adına evvela teşekkür ederim. Doğrudur, gerçektir; Türkiye’de Anadolu köylüsünün «Kuru mahsul» diye adlandırmış olduğu mahsullerin cümlesi Batı memleketleriyle kıyaslandığı zaman 1/3 nispetinde geridir, düşüktür. Bunun başlıca nedeni, bir çiftçi olarak konuşuyorum, bizde gübre kullanılmaz, kullandığı yerde de çok kifayetsizdir; işleme kifayetsizdir, yeterli değildir, teknik ölçülere uygun değildir. Sulama pek çok yerde yapılmaz; köylü ve çiftçimiz hâm sulamanın kadir ve kıymetini bilmez. Makineli tarım bazı yurt parçalarında varsa da, bütün sathı vatani kapsayıcı yeterlikte ve Millî gelirimizi arzu ettiğimiz derecede artırıcı değildir. Umumiyetle, Türk çiftçisi, pek azı ıslah edilmişse de, hâlâ pek çoğu babadan kalma, ecdat bergüzarı ölçülere göre; yere bakar göğe bakar, yıldıza bakar, ona göre tarım yapar. Bir türlü teknik ve modern eğitime rençperimizi götürememiştir. Bu bir vakıdır. Ben çiftçi olan bir arkadaşımız olarak söylüyorum, askerliğim 20 sene evveldi, mazide kaldı, halen çiftçi olan bir arkadaşımız. Doktor kim? Hastalık başından geçen. Yani bunun hastalığı başından geçen bir doktor olarak konuşacağım ben sizlere. Batıda pek az bir kısım, Adana bölgesinde bir kısım ve bazı büyük vilayet merkezleri istisna tutulursa, hemen hemen Türkiye’nin tek mil geri kalan yerlerinde, tarım mevzuumuz hiç de hoşla gidici değildir, iptidaidir, çok basittir. Konya’nın dağ yöresinde, zaman zaman seçim gezilerine çıktığımda hâlâ görmekteyim, karasaban köylümüzün tarımda velinimetidir. Af buyurun, öküz, tosun bulursa ne mutlu bahtına, büyük şanstır. Hâlâ; Bozkır, Hadim, Ermenek gibi yerlerde çok kere; merkebi, öküzle merkebi yan yana koşup tarım yapan Anadolu köylüsü görmüşümdür. Âdem baba bergüzarı karasabanla iş yapar. Tarımın özü, insan damarındaki kan gibi mühim olan gübredir. Maalesef, köylümüz gübrenin kadri hâlâ bilemedi, anlatamadık, bizler hep birlikte suçluyuz. Bilenler de tarlaya atmıyor, maalesef yakılıyor. Köylerde, bilhassa kırsal alanlarda tarlalar küçük küçük parçalara bölünmüş; Anadolu köylüsünün mandal dediği, evlek dediği küçük parçalara bölünmüştür. Bunun için, hâlâ % 60 - 65’i köyde oturan Türk

¹⁴⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 97 (25 . 1 . 1978), ss.445-449

köylüsünün, köyünde kaldığı takdirde karnını doyuracak tarlası yoktur. Başta özetlediğim müspet tarımı yapmak için, evvela tarlanın rantabl üslenecek ebatta olması lazımdır. Anadolu köylerinde pek çok yerlerde tarla, dilim dilim küçük parçalara, evleklere, mandallara bölünmüştür. Buralarda arzu ettiğiniz teknik tarımı yapamazsınız. Bundan dolayı da verim düşüklüğü vardır, olacaktır ve olmaya devam edecektir. Arkadaşlarımın, en mühim dertlerimizden birisini de söylemelerini isterdim. Anadolu köyünde, verimin en mühim gerileme nedenlerinin başında, gübre ile beraber erozyon gelir. Lütfen, Hükümet ilgililerini ikaz ediyorum, milletvekili arkadaşlarıma duyuruyorum; Türkiye'de erozyon, hâlâ büyük afet ve felâkettir. Bütün dağlarımız keltöşe dönmüştür; erozyon, Türkçe adı ile kelleşme almış yürümüştür. Yaz geldiği zaman radyo, televizyon dinlemeye korkuyorum. Ormanlar cayır cayır kasten yakılıyor; aldı gitti o güzelim cennet misillü dağlar taşlar, kel, boz alanlar haline gelmiştir. Meralar sökülüyor, muhtar, hükümet ileri gelenleriyle arayı uyduruyor; Türkiye'de, eski bildiğiniz kayıtlara göre meraların bugün yarısı kalmamış; hısım, akraba, yaran, ahaba dağıtılmıştır. Mera kıtlığından dolayı da, baharın toprak yerinde kalsa, kasten yakılan ormanlıkta köylü birkaç sene tarım yapıyor; ama yağış yağ, toprağı götürüyor. Meyilli yerlerde toprak da gidiyor, arkasından teyel çıkıyor. Merayı söküyor, birkaç sene işliyor; verimlidir, ondan sonra o da vermez hale geliyor. Hem ormandan, hem de meradan olmak suretiyle hem vatanın güzelliği gidiyor, hem iklim değişiyor, hem de verim düşüyor. Hayvancılık da bu yüzden Türkiye'de devamlı gerilemektedir. Hâlâ Anadolu'da hayvancılık; «Saldım çayıra, Mevlâ'm kayıra» dır. Hayvancılık, besi hayvancılığı hâlâ Türkiye'ye gelememiştir. Köylümüzü bu yolda uyaramamışızdır. Yeterli kredi veremediğimiz için köylü, «Saldım çayıra, Mevlâ'm kayıra» diye hayvancılık yapar. Ama, bu gidişle meralar da hiç kalmayacağı için, bu sene 80 liraya yiyorsunuz; bir hayvancı olarak söyleyeyim ben size, seneye 150 liraya et bulup yiyemeyeceksiniz... Böylece, köyde satış kooperatifleri, istihsal kooperatifleri, kredi kooperatifleri kurulmalıdır. Bunlar kurulmadıkça, köylüye dayalı, ihtiyaçlarını karşılayıcı temel maddeler bu kooperatifler vasıtasıyla yapılmadıkça, köylüyü refâha, saadete, huzura götürmeye imkân yoktur. Bunu, çok şeytani ve mal bekçisi olan para depolarının elinden kurtarıp, alın teri akıtan bu garip köylüyü kurtaramayacaksınız. Bu bir vakıadır. Şimdi, bütün bu nedenlerle Türkiye'de nüfusun % 60 - 65'i köydedir. Köyün geliri düşüktür. Nüfus en çok köyde artmaktadır. Köyün gelirinin kıt oluşu, şehir imkânlarının köye nazaran, ona güleç ve güler yüzlü gelmesinden, nüfusu köy yitiriyor, şehir çekiyor ve süratle köyler boşalıyor. Bu nedenle gecekondu sorunu bundan doğuyor. Asayiş, emniyet, geçim, okul, belediye iş ve hizmetleri, dertli ıstıraplar bundan doğuyor. Mesele şu: Şehrin hizmetlerini köye götürmedikçe, köyü insancıl yaşanır nimetlere kavuşturmadıkça, köyü, çıra, çarık, tezek ve toprak damdan kurtarmadıkça, yoluyla, suyuyla, okuluyla, onu kendi nimetlerini alımda satımda muvazeneli, yüzü güler şekle geçirir hale sokmadıkça, gecekondu çoğalacaktır,

köyden şehre nüfus akımı devam edecektir. (CHP sıralarından «Bravo» sesleri, alkışlar.) Bunu haber vereyim. Türk şehirleri yaşanmaz hale gelecektir. Asayiş, emniyet yönüyle, geçim yönüyle sıkıntılar artacaktır. En basitinden, artık dengeli kalkınmaya kıymet vermeliyiz. Batı, bulacağı kadar fabrikaları bulmuştur; çam ormanlarının ağaçları gibi bacalar yükselmiştir, dengeli kalkınma esasına uygun, gecekondunun kaynağı ile şehirler arasında, fabrikaları kurucu ve nüfusu tutucu barajları kurmaya mecbursunuz. Bu barajlar hem ona geçim imkânını verir, hem de şehirleri, şimdi anlatmış olduğum sıkıntılardan, dertlerden kurtarmış olur. Ve neden gelir köylü şehre gider? En azından bir kapıcı 3-4 bin lira alır, oğlunu kızını, çamaşırcı, kapıcı, odacı, temizlikçi verir veya okutur. Gelirini toplarsanız köydeki ağadan çok üstündür. Ağalara dilinizi çok taktınız. Ağaların bugün acınacak hali var. Siz ithalâtçıya, ihracatçıya, fabrikatöre bakın. Ağaların adı eskiden kalmış; dil alışkanlığı kaldı sizde bu. Ağaların gerçek içyüzünü görürseniz, bugün köy ağalığı, inanın, şehirdeki bir kapıcının, odacının geliri kadar imkânlı, nimetli de değildir; ben bunun içindeyim beyler, ben bunun içindeyim, kıyaslıyorum. Sayın Başkan, arkadaşlarla dışarıda konuşalım. Şimdi, ikinci büyük mesele de Türkiye'de en büyük problem olan dağ köyleridir, orman köyleridir. 5 milyon orman içi, 7 milyon da orman çevre köyleri, ceman yekûn 13 milyondur. Bunlara da çare bulmaya mecbursunuz. Gecekondu nedeninin en mühim kaynağı buradan akmaktadır. Buralara da, demin bahsettiğim ölçülere paralel olarak el sanatı, arıcılık, tavukçuluk, besicilik gibi imkânlarla Devlet elini atmalı ve uzatmalıdır. Ta Fatih Sultan devrinden beri köylüye çok nameler atılmıştır; «Efendimiz» denmiştir, ama El-Minnetullah, demokratik devreye gireli köylüye dil takmışızdır, ama mevcut imkânlar içerisinde alın teri ve kazançlarına göre nimet verememişizdir. Köylü bugün dillidir; dilsiz, dersem, hakkını aramıyor dersem hata ederim. Ama, içinde bulunduğu duruma göre nimetlerini ve hakkını pek alır imkâna kavuşamamıştır. Yoo, benim hiç öyle gördüğüm yok arkadaşım, ben üzerine almıyorum. Yapan kendinden bilsin; herkes abdestinden şüphe edebilir, yediğinden şüphesi olabilir. Şimdi, köylüye verilen evirme, çevirme, donatım kredisi kifayetsizdir; bugün sembolik hale gelmiştir. Üç kredi alırım ben; evirme, çevirme, donatım diye. Bugün için cep harçlığıdır, pazar harçlığıdır, hiç değeri yoktur. Muhterem kardeşim, ne evirmeyi, ne çevirmeye, ne donatıma hizmet eder, köylüye belki bir pazar harçlığı olur. Köylü, bal gibi tefecinin koynundadır, onun kasaplık koyunu gibidir. Sağ olun, teşekkür ederim. Benim bir ortakçım vardı, pamuk ortakçısı; bu sene yüzü gülmedi ya. Hesaplaştık onunla, 15 gün sonra geldi, «25 bin lira ver ağabey» dedi. «Yeni hesaplaşmadık mı seninle, ne parası istiyorsun» dedim. «Ben sana diyemedim» dedi, «pamuk mevsimine iki ay kala 20 bin lira aldım, 30 bin lira ödeyeceğim» dedi. İsmi veriyorum; Ahmet Yörük, ilgililer bilir, Kırbaş köyünden. «Nedir bu 10 bin lira» dedim. Evet «Usul böyledir» dedi, «biz alivre pamuk satarız, kaç bin lira alırsak üzerine % 30 ekleriz, her sene öyle veririz, öyle alırız» dedi. Bugün bal gibi, Ziraat Bankasından krediyi alan, bu

«aracı» dediğimiz alivre satış yapanların cümlesi, alım yapanların cümlesi, 60'ın üzerine 40 ekliyor. Yani 1/3 üzerine ekliyor, mahsulde alıyor. Buna da çare bulunmasının zaruretinin anlatmış oluyorum ve verilen kredilerin de müddeti maalesef erken olduğu için, azami eylül - ekim ödemeli olduğu için, hangi mahsûlü çıkarırsa bu aylarda satmaya mecbur oluyor. Ama cinsine cibilliyetine göre ürünü 70 - 80 kuruş noksan satıyor. Yılbaşında her mahsûl, cinsi ne olursa olsun, 80 - 100 kuruş üzerine koyuyor. Bunu da aracı tüccar kazanıyor. Böylece, verilecek kredinin de hem kifayetli hem de uzun vadeli olması gerekir. En az bir yıl vadeli olmalı ki, zavallı köylü kaldırdığını hemencecik satıp, borcunu ödemek gibi kaygıya düşmesin. İnşallah beraber hallederiz. Bir aynı dert de; bahsettim ya, hastayım ben de doktor oldum toprak baremdir. Bu, bugün çok sembolik kalmıştır. 35 baremi var, 47 baremi var, 65 baremi var. İnanın ki, Türkiye'de en süratli fiyatı artan toprak olmuştur. 5 bin lira olan toprağa verdiği kredi 400 lirayı geçmiyor, ama bugün 5 bin liralık toprak 50 bin lira olmuştur. Böylece, Ziraat Bankasının ödemekle mecbur olduğu barem kifayetsizdir, yetersizdir, hiçbir işe yaramaz. Bu baremi de günün şartlarına göre ayarlamak zarureti doğmuştur. Bir de müteselsil kefalet usulü vardır ki, o da köylünün baş derdidir. 10 kişi ortak olursunuz, imza eder alırsınız, ödemeye geldiğiniz zaman; 9'unuz bir araya gelir, birisi parayı vermedi mi - af buyurun - hapı yuttunuz, 9'unuz da alamazsınız. Buna da bir çare bulmak lazım. «Vermeyen kenarda kalsın, ama ödeyen 9'u alabilsin» gibi müteselsil kefalet yoluna da bir çare bulmazsanız, köylüyü, çiftçiyi kredi bakımlarından rahatlatma imkânlarına kavuşturamazsınız. Ve bir de hükümetlerin esası olmalıdır. Şu Mecliste çok iyi biliyorum; bir kez konuşmuştum, o zaman Ticaret Bakanı Ahmet Beydi. Güleceksiniz; ama ben soyadını unuttum. Mesul hükümetler her tahıl cinsine göre 6 ay evvel ilan etmeli (ben pamuğu şu fiyata alacağım, buğdayı şu fiyata alacağım, pancarı bu fiyata alacağım) derdi. Veya bir yıl, ben misal olarak verdim. Şu mahsulü şu fiyata alacağım diye bir yıl evvel ilan etmeli ki, ben toprağıma verim derecesi gücüne göre ne elverişliyse onu ekiyorsunuz... Ancak tütün ilan ediliyor, aynı gün duyuyorsunuz. Pamuğu aynı gün duyuyorsunuz, garip köylü de ne ekeceğini şaşırıyor. Bir sene pamuğa yükleniyor, bir sene kuru fasulyeye yükleniyor, bir sene tütüne yükleniyor - arz talep kaidesi - çok olduğu zaman düşüyor, az olduğu zaman pahâlânıyor, garip köylüde böylece, fiyat ilan edilmemesinden dolayı büyük zarardadır. Hükûmetsiniz şimdi, size söylüyorum, bunları halledecek güce siz sahipsiniz, siz halledin de... Benim altı ayımı ihaleye çıkardınız, bir seneye çıkardınız, inşallah siz bunu bir sene yaparsanız daha çok memnun kalırım. Yani böylece fiyatların erken ilanını söylüyorum. Yok kardeşim, ben yerimden memnunum, size yardımcıyım ben. Ben size yardımcıyım. İnsan aynı hedefe illa aynı vasıtayla gitmez; ayrı ayrı vasıtalarla da aynı hedefe gidebilir. Ve sizler siyaset cambazlığı yapmaktan vazgeçin artık. Kendinize dönün. Ve bunun tek çaresi... Evet, derinliğine girmeyeceğim muhterem hemşehrim, girmeyeceğim, girersem kırılacaklar; birisiyle kavgâ

ettik, tekrar tazelemek istemiyorum, eski dostlarımdır hepsi, hepsi de simaen dost olarak tanıdıklarımdır. Ve onlara şunu söyleyeceğim: Hâlâ kırdaki bayırda attığım nutukların yörelerde aksi sedası vardır, hâlâ yürüdüğüm yollarda ayaklarımın izi vardır... Evet, evet, bilenler onu bilirler; paçalarımda tozu vardır, dişimi çapa, tırnaklarımı yada ... emek vermiştir. Sizin benden hiç alacağınız yok, benim sizden alacağım var. Onun için oturun oturduğunuz yerde. Şimdi bunun tek çaresi var, o da - burada particilik yapmıyorum, gerçeği görelim ve kabul edelim - tarım kentlerini kurmaktır. Türkiye'de 40 köyü düzenli ve nizamlı hale getiremezsiniz, bu mümkün değil. Bu çareleri alırsınız; ama kanser aspirinle tedavi olur, tadımlık kalır, iftariyelik kalır, iftariyelik başka, sofrası başka, tadımlık başka, karın doyumluk başka. Karın doyumluk olmaz. Tarım kentlerini kurarsınız 10 köyün merkezinde bir yeri ilan edersiniz, alt yapıları yaparsınız, köylüye arsalarını verirsiniz, mesken yardımını yaparsınız, o köyleri çiftlik haline getirirsiniz, oraya ortaokulunu, lisesini, sağlık yurdunu, doktorunu, kooperatiflerini kurarsınız, tarım alet - gereçlerini satan tamir eden atölyeleri de kurarsınız ve böylece köylüyü Teşkilâtlandırarak 20 nci asrın çağına uygun köylü verimi ve imkânlarına kavuşturmuş olursunuz. Bunun çaresi budur. Ben buna diyorum tarım kentleri, sen diyormuşsun köy - kent projesi. Ben adda durmuyorum beyler. Sen adım söyle, benim adım kabadayı, senin adın Hayrullah Efendi. Senin adın öyledir, benim adım böyledir; tamam mı?.. Şimdi, sözümü bağlıyorum. Bütün bunları kim yapacak? Ziraat Bankası yapacak. Ne ile yapacak? Para ile yapacak. Almadan vermek Allah'a mahsustur. Ziraat Bankası bitiktir, perişandır; politikacılar şikâyetçidir. «Kim etti, kim etti garip etti» hikâyesi Ziraat Bankası yapsın diye havale ediyorum. Ziraat Bankası bu yükün altından kalkamaz. Kalkabilmenin tek yolu; «Biz yapacağız, bankaları devletleştireceğiz...» aklınızı başınıza alın, bir an evvel devletleştirin. Devletleştirmeyen iseniz, hiç olmazsa Özel... almış olduğu krediyi... Beyler bir dakika, ne olursunuz, bir dakika beyler. Özel bankaların almış olduğu krediyi. «Bütün yapamayız. Çünkü, biz o kadar kabadayı değiliz, yüreğimiz yetmiyor». Doğru, biz sizi biliriz, siz muhalefette başkasınız, iktidarda başkasınız. Ben bunları...”

Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına İhsan Kabadayı (Konya)’nın konuşmasından sonra önerge sahibi olarak İsmail Özen (Eskişehir) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁵⁰

“... Millî Selâmet Partisi Grubu adına, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına ve Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına konuşan arkadaşlarımın, konunun ehemmiyetine binaen Meclis Araştırması yapılmasını uygun gören ciddi konuşmalarına karşılık, değerli Adalet Partisinin sözcüsü arkadaşım, önergede bulunmayan yönü araştırılıp bir neticeye bağlanması ortaya konmayan konularda gerçeklere uymayan, hele hele ben ve önergede imzası bulunan arkadaşlarını

¹⁵⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 97 (25 . 1 . 1978), s.449

geçmiş dönemlerde ne Demokrat Partiyi, ne Adalet Partisini, ne de Cumhuriyet Halk Partisini veya bu arada geçen hükümetleri hiçbir şekli ile لازم etmeden konunun ciddi biçimiyle ele alındığında, acı ama, Türk çiftçisinin çekmiş olduğu gerçeklerin açıklıkla ortaya çıkacağını ifade ettik. Buna rağmen, Adalet Partili sayın sözcü polemik yapmak suretiyle konuya başka açıdan bakmıştır. Ayrı platformlarda, zamanında çok değeri cemiyetçi bir ağabeyimizin yanında oturan sözcüyle bunu tartışacağız; elbet kendisinin de, akıla ve doğrudan yol bir ise bizim yolumuza geleceğine inanıyor, Yüce Meclisimiz değerli grup üyesi arkadaşlarımızın almış olduğu kararlarından, araştırma açılmasına dair yapmış olduğu konuşmalarından dolayı hepsine teşekkür ediyor, Yüce Meclisi saygıyla selamlıyorum.”

Yapılan konuşmalardan sonra önerge oylamaya sunulmuş ve oylama sonucunda Meclis Araştırma Önergesi kabul edilmiş ve Meclis Araştırma Komisyonu kurulmasına karar verilmiştir.

3.1.10. Halı ve Halıcılığın Sorunlarını Saptamak Amacıyla Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge

Kayseri Milletvekili Kemal Doğan ve 11 arkadaşının, halı ve halıcılığın sorunlarını saptamak amacıyla Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesi 9.2.1978 tarihinde 104 üncü birleşimde ele alınmış ve aşağıdaki önerge verilmiştir.¹⁵¹

“Halıcılığın gelişmesini sağlamak, imalat ve ihracatındaki sıkıntı ve dağınıklığına çare bulmak, halıcılıkla geçinen yurttaşlarımızın refahını temin ve haklarını korumak için gereken kanunî ve idari tedbirleri tespit etmek üzere, Anayasanın 88 inci ve Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddeleri gereğince Meclis Araştırması açılmasına dair önergemiz ilişikte sunulmuştur. Gereğini saygılarımızla arz ederiz.”

“Halıcılığın yurdumuzdaki mazisi asırlar öncesine dayanmaktadır. Halı denilince yakın bir zamana kadar el tezgâhlarında dokunan ilme halısı akla gelmekteydi. Oysaki bugün muhtelif teknolojilere dayanan makine halıcılığı da gelişmiştir. Ancak, el halıcılığı ağırlık kazanmaktadır. Elle dokunan ilme halıcılığı bugün kontrole, himayeye ve teşvike muhtaçtır. Kayseri'de, Bünyan'da, Lâdik'te, Isparta'da, Uşak'ta, Kemaliye'de, Yahyalı'da ve Anadolu'muzun pek çok yerinde eskiden beri dokunmakta olan; özel ilme iplikleri, tabii boyaması, dokuması, modeli ve motifleriyle ortaya çıkan Türk tipi halı hem güzel sanat eseri- dir ve hem de kullanma eşyası halı olarak da dünyaca bilinmekte ve hayranlık duyulmaktadır. Son zamanlarda dokunan el halılarında malzeme, boyama,

¹⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 104 (9 . 2 . 1978), ss.571-572

dokuma, model, desen, çözgü, kullanım ve sağlamlık yönünden zaman zaman bilinen meşhur halının dışında halıların dokunduğu, bunun ise dünyaca ünlü Türk halılarının itibarına gölge düşürdüğü görülmektedir. Yurt içinde uzun yıllar kullanma umuduyla alınan halının, kısa zamanda eskidiğine, döküldüğüne maa- lesef şahit olunmaktadır. Keza ihraç edilen halılardaki ebatsızlık, kalitesizlik veyahut da imalatındaki hatalar, yabancı halı müşterisini azaltmakta, ihracattaki istikrarsızlık ise dış piyasadaki rekabet gücümüzü zaafa uğratmaktadır. Bunun sebeplerinin başında ise ilgisizlik ve bilgisizlik gelmektedir. Memleketimizde el halıcılığıyla iştigal eden 1,5 (bir buçuk) milyon civarında dokuma işçisinin bulunduğu tahmin edilmektedir. Resmî kayıt bulunmamakla beraber Kayseri ili dâhilinde yüz elli binin üzerinde halı dokuyucusunun olduğu sanılmaktadır. Günlük işlerinin dışında ev kadını, genç kızlar, öğrenciler ve hatta erkeklerin boş zamanlarını saatçilikte olduğu gibi halı dokuyarak değerlendirdikleri, aile ve ülke ekonomisine büyük katkılarda bulundukları bilinmektedir. Yıllık ihracatımızın % 3'üne yakını halı teşkil etmektedir. Halı ve halıcılığımızı dü- zenlemekle görevli bir kuruma şiddetle ihtiyaç vardır. El halıcılığı geliştirilmeli, makine halısı karşısındaki durumu tespit edilmeli, el halıcılığıyla uğraşan insan adedi artırılmalıdır. Halı dokuyan yurttaşlarımızın eğitimiyle kaliteli halı dokumalarının araştırılarak sağlanmalı, el emeği göz nurunun karşılığı tam olarak verdirilmelidir. Halı için fevkalade önemi haiz kaliteli hammadde, tezgâh, model, ucuz kredi, müşteri temin edilmedir. Halı ve halıcılık Devletin himyesine ve yardımına muhtaçtır. Halı ihracatındaki bürokratik engeller kaldırılmalı ihracat değişik tarzda ve dünya piyasalarına uygar şekilde teşvik edilmelidir. Halıcılıkla ilgili yurt dışındaki fuarlara Devlet teşvikiyle iştirak edilmeli, dâhilde halı fuarı açılmalı, seminerler, kongreler yapılmalı, halıcılıkla ilgili şûra toplanmalıdır. Pahalıya mal olan kaliteli halının ihracatına imkânlar hazırlanmalı, yurt içinde ise makine halılarının kullanılması teşvik edilmelidir. Halı ve halıcılığın bütün meselelerine sahip çıkacak yetkili bir kuruluş meydana getirilmeli, ilgili kanunî ve idari tedbirler alınmalı, dağınıklık giderilmelidir. Halıcılığı ilgilendiren hayvan üreticisi, yapağıcı, tiftikçi, ilme iplikçisi, boyacı, dokuyucu, halıcı ihracatçı devletin imkânlarından; özellikle ucuz kredi, kaliteli hammadde, eğitim ve pazarlama bakımlarından istifade ettirilmelidir. Refahın, milletin bütün fertlerine, köye, köylüye ve fukaraya kadar indirilmesi için Sayın Demirel hükümetleri zamanında yapılan verimli ve isabetli çalışmaların derlenip toparlanması ve günün şartlarına göre teşvik ve takdir edilmesinde büyük faydalar görmekteyiz. Yukarda açıklamaya çalıştığımız hususlarda ve araştırma sırasında karşılaşılabilecek konularda Yüce Meclisin bilgi sahibi olabilmesini sağlamak, bu konuda adil bir sistem tespit etmek maksadıyla Anayasanın 88 inci maddesi gereğince Meclis Araştırması açılmasını saygılarımızla arz ve teklif ederiz.”

Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önerenin okunmasından sonra araştırma önergesi hakkında konuşmalara geçilmiş ve Hükümet adına Yerel Yönetim Bakanı Mahmut Özdemir (Sivas) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁵²

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin saygı değer üyeleri; Hükümetim adına hepinizi saygı ile selamlıyorum. Önerenin, Hükümetimce benimsenen, saygı duyulan bir ana yanı, bir de, polemiğe sapmış olan son yanı var ki, katılmadığımı peşinen arz edeyim; çünkü o zaman, önerenin bir anlamı kalmıyor. Sayın önerge sahibi, «Sayın Demirel Hükümetinin başlattığı, yürüttüğü, becerdiği ve başardığı önemli meselelerin devam etmesini istiyorum» diye bir önerge veriyor. Sanki bizim Hükümetimiz, bu güzel başarıyı, bu güzel teşebbüsleri durdurmuş, yıkmış, yakmış da... Öyle bir önerge veriyor. Demek oluyor ki, işin bu yanı polemik yanı, methiye yanı. Ben, bu tarafını çıkararak, Hükümetimin görüşlerini arz etmeye çalışacağım. Aslında, bu araştırmanın konusu üzerinde en çok söz söyleme yetkisi, sayın önerge sahibinden çok başkalarının olması gerek. Zira, methedip, başarılı olduklarını söylediği Sayın Demirel hükümetleri, bu konuda şikâyet edilebilir hükümetlerdir, hiç bir şey vermemiş hükümetlerdir. Gönül isterdi ki, sayın önerge sahibi, «başlatıldı, başarılıldı» demesin de, «Bugüne kadar çok ihmal görmüş olan bu konuda hükümetlerin de sonuçlar çıkarıp, başarılı çalışmalar yapabilmesine ışık tutması bakımından bu konuyu getirdik» desinler, ama biz meseleye o rengi vermeye çalışacağız. Sayın üyeler, halıcılık, Türk halkının geleneksel bir istihdam biçimi olagelmıştır; iki yanlı ağırlığı ile Türk toplum hayatının bölünmez ve vazgeçilmez bir yanı olmuştur. Birincisi, gelir yanı; öteki de, istihdam yanı. Tarihi gelişimi içerisinde, köy kesiminin, kırsal kesimin istihdam olanakları, en çok halıcılık üzerinde olagelmıştır. Bu nedenle, Türkiye'de halıcılığın ihmalı, Türkiye'de Devlet olanaklarının ve gözetiminin halıcılık dalından yıllardan beri uzaklaştırılmış olması, Devlet elinin bu dala uzatılmamış olması, bizim de içimizde bir yaradır. Çünkü bu, kırsal kesiminin ihmalidir; çünkü bu, köy halkının ihmalidir; çünkü bu, kendi şartlarına bırakılmak demektir; elbette, içler ve yürekler acısıdır. Belirtelim ki, Türkiye'de halıcılık büyük ölçüde kendi haline terk edilmiştir. Devlet eliyle işler gibi görünen bir Sümerbank halıcılığı vardır, bir de hapishanelerde, yine Devlete dayalı bir gözetimle yapılan bir halıcılık sistemi. Üçüncü tür halıcılık da, özel halıcılık sistemidir. Halıcılıkta en büyük zorluk, girdilerin düzenli bir biçimde sağlanamamış olması ve bu yönde bugüne kadar bir politikanın Devletçe oluşturulamamış olmasıdır. Sümerbank, yapmış olduğu ipliği, özel dokuma atölyelerine vermemektedir. Öyle olunca, özel atölyelerin, özel ellerin dokudukları halılar kalite yönünden pek cazip olamadığı için, iç pazarlarda ve dış pazarlarda kendini koruyamamış, bu nedenle de bu dal sönmek durumuna getirilerek, Türk halkının bir anlamdaki istihdamı, bir anlamda geliri engellenmiş ve dondurulmuştur. Biz Hükümet olarak,

¹⁵² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 104 (9 . 2 . 1978), ss.572-573

programımızda kooperatiflere vermiş olduğumuz ağırlığı arz ettik sizlere. Bu gelişim içerisinde, köy - kent projeleri içinde oluşturulacak kooperatiflerin, halıcılığa verecekleri önemi uzun uzun anlatmak istemiyorum. Ancak, bir cümle ile ifade etmek isterim ki, köye ve köylüye dönük olan her tür çalışmayı, programının birinci maddesi haline getirmiş olan Hükümetimiz, halıcılığın içler acısı yanının Yüce Meclisin huzurunda tartışılmasından yararlanacaktır, faydalanacaktır. Bugüne kadar bu dalı ihmal edişimizin Türk halkına neye mal olmuş olduğunun anlaşılması, bu konunun bundan sonra ihmal edilmemesi bakımından yararlı sonuçlar doğuracağı için, biz de meselenin huzurunuzda tartışılmasını, gün ışığına çıkarılmasını, önergeler üzerinde methiyeler dizdirenlerin hatalarının görülmesini biz de istiyoruz aziz arkadaşlarım. Bu nedenle, sözü uzatmadan, önerenin görüşülmesinden yana olduğumuzu arz ederek, bu konudaki Hükümet politikasının bir kaç unsurunu da size arz etmek isterim. Halıcılık konusundaki Hükümet politikamızın ana ilkeleri şunlar olacaktır: Üretimle ilgili önlemlerimiz, pazarlama ile ilgili önlemlerimiz, işin kültürel içeriğiyle ilgili önlemlerimiz, üretimden sağlanan artığın, üretici yararına dönüştürülmesiyle ilgili önlemlerimiz olacaktır. Bunların her birisi, Türk halıcılığının yaşaması, köylüye bir istihdam ve gelir olanağı sağlaması bakımından, üzerinde uzun uzun duracağımız, Devlet eliyle, Devlet yardımıyla bu ilkelere varabilmek için çalışacağımız bir dal olacaktır halıcılık. Bu önerenin buraya getirilmiş olmasından yarar umuyoruz, fayda umuyoruz; geçmişin hatalarının, kusurlarının ortaya konulması, gelecekte bizim başarımızın ışığı ve daha çok ağırlık verebilmemiz için bu konuya, bize yol gösterici olacaktır. Bu nedenle de Yüce Meclisimizin önergeyi kabul etmesine biz de katılıyoruz. Hepinize saygılar, hürmetler sunuyorum; teşekkür ederim.”

Hükümet adına Yerel Yönetim Bakanı Mahmut Özdemir (Sivas)’ın konuşmasından sonra Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet Doğan (Kayseri) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁵³

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; halıcılığın geliştirilmesi amacıyla Meclis Araştırmasıyla ilgili olarak huzurunuzda bulunuyorum. Grubum ve şahsım adına Yüce Parlamentoyu saygıyla selamlarım. Sayın milletvekilleri, halı ve halıcılığın Türk cemiyetindeki yeri binlerce yıl öteye uzandığı hepimizin malumudur. Batı âlemi ise, birçok medeniyet aracı gibi, özellikle halıyı, Haçlı Seferlerinde Anadolu’da öğrenmiştir. Bugün Türkiye’imizde tarihi güzel halılarımızı yalnız müzelerimizde görebilmekteyiz. Türk halıcılığı, diğer ananevi el sanatları gibi yozlaşmış, değer kaybına uğramış ve uğramaya devam etmektedir. Önerge sahiplerine teşekkürlerimi sunarken, Yüce Meclisin bu mevzuda gerekli hassasiyeti göstereceğine inanıyorum. Sayın milletvekilleri, yurdumuzun bir çok vilayetlerinde, özellikle Isparta, Sivas, Uşak, Kayseri, Bün-yan, Ladik, Yahyalı, Taşpınar, Karapınar ve bir çok, ismi hatırıma gelmeyen,

¹⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 104 (9 . 2 . 1978), ss.573-574

bölgelerinde halıcılık, yüz binlerce ailenin, geçimini sağladığı bir iş koludur. Türkiye ekonomisine katkı payı vardır; aynı zamanda ihraç edilmekte, döviz getirmektedir. Bu konuya eğilmeyi ihmal edersek, kendi haline terk edersek, kaybolan bir çok el sanatlarımız gibi, tarihi Türk halıcılığı da kaybolup gidecektir. O halde, Devlet bu işe el atmalıdır; bu iş kolunda çalışanların, göz nuru dökenlerin problemlerine eğilmelidir. Kredi yönünden desteklenmeli, modern tezgâhlar temin edilmeli, motif yönünden yardımcı olunmalıdır. Müzelerimizi süsleyen tarihi halılar örnek olarak alınmalı, Kültür Bakanlığı, Turizm Bakanlığınca desinatörler görevlendirilmeli, hazırlanan motifler üreticiye ulaştırılmalıdır. Bunun yanında, atalarımızın kullandığı, kök boya dedikleri tabii boya sistemi geliştirilmelidir. Memnuniyetle öğrendiğime göre, Manisa'nın Gördes ilçesinde bir vatandaşımızın, solmayan, parlaklığını kaybetmeyen bu tarihi tabii boyanın dokuz rengini yapmakta olduğu söylenmektedir. Bu tip çalışmalara destek olunmalıdır. Bugün kullanılan sentetik boyalar renk vermekte, halının değerini düşülmektedir. Ayrıca, halı ipliğinde de kalite düşüklüğü bir gerçektir. Yalnız Sümerbank tarafından kaliteli iplik imal edilmekte ise de, ancak bu, müessesenin ihtiyacını karşılamakta olup, piyasaya arz edilememektedir. Bu hal karşısında halı üreticisi piyasadan, özel sektörden iplik temin etme mecburiyetindedir. Bu ipliklerin elyafına naylon karışık olması halının kalitesini düşürmekle ve bu elyaf renk solması, dalga ve abraşlaşma yapmakta olduğu erbabinca söylenmektedir. Bugün piyasada üreticinin işlediği, özel sektörün imal ettiği bu elyaf, karışık ipliklidir; hatta eski yünlü eşyaların, halı kırıklarının da karıştırıldığı söylenmektedir. Bu kalitedeki ipliğin piyasa fiyatı 240 ila 280 lira arasında temin edildiği, bu meslekle iştigal edenler tarafından ifade edilmektedir. Halbuki, Sümerbank'ın çıkardığı ipliğin kilosu 180 lira, saf ve kaliteli olduğu, ancak kendi ihtiyacı kadar ürettiği, piyasaya arz etmediği söylenmektedir. O halde Sümerbank üretimi artırmalı ve ihtiyacı karşılamalıdır. Sayın milletvekilleri, 6 metrekarelik el dokuması bir Bünyan halısının bugün piyasa değeri 20 - 25 bin lira civarındadır. Buna 5 bin lira civarında malzeme girmekte, işçilik ücreti de 10 bin lira civarında. Geri kalan 7-8 bin liranın tezgâh sahibi tüccarın cebine girdiği bir gerçektir. Devlet buna el atmalı, ilgili bakanlıklar üreticiye, göz nuru döken vatandaşa gerekli krediyi, tezgâhı temin etmelidir. Bu gerçekleşince aracı ortadan kalkacak, maliyet düşecek, kalite düzelecektir. Bugün ihracatımızın tahmini % 3'ünü teşkil eden halıcılığın, iyi organize edildiği takdirde % 10'a ulaşması mümkündür. Bu da yurt ekonomisine büyük bir katkı olacaktır. Ayrıca bu işten geçimini sağlayan yüz binlerce ailenin mevcudiyeti bir gerçektir. Anadolu'da dul kalmış, hiç bir sosyal güvencesi olmayan bir kadın, iki çocuğunu alıp tezgâhın başına oturursa, bir halıyı bir ayda dokuyabilmektedir. Yani üç kişi bir ay çalışmakla bir halı meydana getirmekle, takriben kişi başına 3 bin lira gelir sağlanabilmektedir. Başka hiç bir geliri olmayan ailelerin, tüm geçim imkânları bu işe bağlıdır. Sayın milletvekilleri, son

zamanda yurdumuzda fabrikasyon halıcılığının da geliştiği bir gerçektir. Bu konuya de eğilmenin, başıboşluktan kurtarmanın, kalite sağlamanın gerekli olduğu inancındayız. Yüce Meclisin bu mevzuda hassasiyet göstereceğine olan inancımızla, Yüce Parlamente'ye saygılar sunarım.”

Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet Doğan (Kayseri)'in konuşmasından sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Mehmet Gümüşçi (Kayseri) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁵⁴

“Sayın Başkan, Millet Meclisinin değerli üyeleri; ülkemiz insanı ve yurt ekonomisi açısından gerçekten önem taşıyan bir konuda, halıcılık konusunda Cumhuriyet Halk Partisi Grubunun görüşlerini sunmaya çalışacağım. Bu konu ile ilgili açıklamaya geçmeden önce, konuyu Meclise getiren değerli milletvekillerine teşekkür ediyorum. Değerli arkadaşlarım, uzun yıllar, hatta asırlarla ifade edilebilecek zaman kesiti içerisinde, Anadolu insanına uğraş konusu ve geçim kaynağı olmuş; giderek Anadolu kadınının özlemini, çilesini, duygu ve düşüncelerini özümseyerek bir sanat dalı haline gelmiş olan el halıcılığı, bugün görkemini ve önemini yitirir hale gelmiştir. Her konuda olduğu gibi, iyiden, güzelden ve doğrudan yana ne varsa hepsini yozlaştırıp bozan, bugünün ilkel kapitalizmi ve onun yıllardır inatçı uygulayıcıları olan sağ iktidarlar, üzülererek belirtelim ki, halkımızın yalın olarak geçim kaynağı değil, aynı zamanda kültür ve sanat anlayışının da simgesi olan halıcılığı ve halıyı öldürmek için ellerinden geleni artlarına koymamışlardır. Türk el halıcılığının anlam ve öneminden, ne kadar yurt evladına geçim olanağı sağladığından habersiz olan sağ iktidarlar, hiç bir bilimsel araştırmaya ve bunun sonucu olarak bir plânlamaya gereksinme duymaksızın, Türkiye'nin özel ve nesnel koşullarıyla çatışacak biçimde, makine halıcılığını teşvik belgesine de bağlayarak özendirici hale gelirmiş, hatta çoğuna gümrük bağımsızlığı da tanımıştır, yeğenlerine tanımıştır, hemşerilerine tanımıştır. Böylece bir yandan 1 milyonun üstünde insanın geçim kaynağı olan halıcılık alanını daraltmış, hammaddesini bozmuş, kalitesini düşürmüş, Türk halılarının dünya piyasalarında rekabet olanağını kaldırmıştır. Özgürlükçü demokrasinin geçerli olduğu ve ister istemez yaratıcı özgür düşüncenin sanata da yansması nedeniyle başarılı olması gereken Türkiye, ekonomik sisteminin bozukluğu nedeniyle bu konuda Şah İran'ından da geride kalmıştır. Bugün dünya piyasalarına ihraç edilen halıların % 80'i İran kökenli ise ve bütün Batı ülkelerinde İran kökenli halılar aranır hale gelmişse bunun bir nedeni olması gerekir. Sayın milletvekilleri, ülkemizde çoğu konuda olduğu gibi, halıcılık konusunda da çarpık ve bozuk düzenin gereği, aşırı bir sömürü hüküm sürmektedir. Anamal, sermaye sahibi bazı açığözler, halı emekçisi kadınları, genç kızları, eli kınalı gelinleri avans yoluyla önce borçlandırıp, ardından da emeklerini ve emeklerinin ürünü olan halıları ucuza kapatmaktadırlar. El halıcılığının gelişmesi, nicelik ve nitelik yönünden özlenen

¹⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 104 (9 . 2 . 1978), ss.574-575

ve istenen düzeye ulaşabilmesi için, her şeyden önce bu konuyu uğraş ve geçim aracı olarak seçenler kooperatifler şeklinde örgütlenmeli ve ondan sonra devlet, eğitim, kredi, ihraç kolaylığı konularında yardımcı olmalıdır. Böylece emeğin yarattığı değer, emeği verenlerde birikmeli, bir avuç açık göz sömürüsüne son verilmelidir. Krediler, halıyı dokutup Anadolu kadınının yarattığı değerlerden, hiçbir hakkı olmadığı halde, aslan payını alan açık gözlerle değil, alın teri döküp göz nurunu döken insanların örgütlerine, yani kooperatiflere, ucuz ve yeterli ölçüde açılmalıdır. Var olan halıcılık okulları çağdaş anlayışla geliştirilmeli, özellikle halıcılığın yaygın olduğu yurt kesimlerinde yeni okullar açılmalıdır. Kooperatif şeklinde örgütlenmiş yörelere öncelik tanınmalıdır. Halıcılık kooperatiflerinin tüm gereksinmelerinde, devlet, halkçı bir anlayışla söz konusu kuruluşların yanında olmalıdır. Gereklik duyulan hammaddeyi, kooperatiflerin üst kuruluşu yurt dışından ithal edebilmeli ve dokunan halıların ihracında da aynı kuruluşlar söz sahibi olmalıdır. Kooperatif üyelerinin avans gereksinmesi kooperatifçe karşılanmalı, böylece üyelerinin aracı ve tefeciye el açması önlenmelidir. Değerli milletvekilleri; sözlerimin başında da belirttiğim gibi, bugün bir milyonun üzerinde insanın geçim kaynağını oluşturan halıcılık, yukarıda arz etmeye çalıştığım biçimde, akılcı ve çağdaş bir anlayışla ele alındığında, bir yandan yeni istihdam olanakları yaratılacak, bir yandan da yeni ihraç imkânları doğuracaktır. Anadolu insan yaşantısının somut belgesi ve aynasıdır Türk halısı. Ona hasta kadının acısı, genç kızın sevdası, eli kınalı gelinin umudu sinmiştir. Türk halsinin her motifinde rüzgârda salınan kavak ağacının hışırtısı, Erciyes, ya da Toros dağlarından kaynaklanan suyun o kendine özgü şırıltısı, yayladaki koyunun meleyişi, kısacası Türk halkının, Türk köylüsünün yaşamı vardır. Değerli milletvekilleri, yukarıda sunmaya çalıştığımı nedenlerle Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak halıcılığın halkçı bir anlayışla ele alınıp gelişmesini sağlamak amacıyla, Anayasanın 88 inci maddesi uyarınca Meclis Araştırması açılmasından yana olduğumuzu belirtir, tümünüze al saygılar sunarım. “

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Mehmet Gümüşçü (Kayseri)’nün konuşmasından sonra Adalet Partisi Grubu adına Bahri Dağdaş (Kars) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁵⁵

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; her şeyden evvel değerli arkadaşım Kemal Doğan'ın getirmiş olduğu bu Meclis Araştırma istemi vesilesiyle huzurunuzda kendisine teşekkür ediyorum. Ben, aslında bir teknik konuşma için buraya çıkacaktım; fakat benden evvel konuşan Hükümet Sözcüsü ve Cumhuriyet Halk Partisinin değerli sözcüsü, bunun içine de bir hüner, bir politik görüş kattığı için, ben de biraz politikaya temas edeceğim. Değerli arkadaşım dedi ki: «Hakikaten dünya ölçüsünde nam ve şöhrete sahip olan Türk halıcılığını dış piyasalarda İran elimizden aldı.» Bu bir vakiadır, doğrudur, iştirak ediyorum. Kim bu güzel ihraç metainı İran'a kaptırmışsa, huzurunuzda

¹⁵⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 104 (9 . 2 . 1978), ss.575-577

bela dilemeyeceğim; ama kabahatlerini Allah'la baş başa bırakıyorum. Ama bir şey vardır. Hakikati unutmayalım. 1950'ye kadar hangi hükümet gelmiştir şu Mecliste Türk halıcılığından bahsetmiştir. 27 senede sizin iktidarınız vardır. Bilemem artık, mümkün değil. Çünkü sen yapmışsın. Senin zamanında Türkiye halıları değil, İran'da dokunan halıları cazip hale sokmak için, Türk halıları Kayseri'de de olsun, Ankara'da da olsun, İstanbul'da da olsun yoktu; ama bazı İsviçreli tüccarların İzmir'den, Uşak'tan, Kula'dan alıp götürdüğünü Avrupa pazarlarında görmek mümkündü; ama Türkiye'de sizin devrinizde görmek mümkün değildi. Ben de bu toprağın çocuğuyum... Diyemezsin, sen reddi miras ediyorsun, etmiyorsun, o ayrı mesele. Ona karışmam, hesaplamıyoruz biz burada. Demek ki, İran'a halıyı 1950'den sonra kaptırma diye bir şey yoktur. Az sonra rakamlar vereceğim; ama bu rakamları biz yine tatmin edici görmüyoruz ki bir Meclis Araştırmasına ihtiyaç duyuyoruz. Neden duyuyoruz? Çünkü, bu bizim ekonomimizin hakikaten esaslı bir rüknüdür. Aynı zamanda dünyaya Türk güzel sanatlarını tanıtmaya yönünden hem tarihimiz, hem de Türk'ün kabiliyeti yönünden de böyle önem taşıyan bir konu olduğu içindir ki, arkadaşlarımız Yüce Meclisin bunun üzerine eğilmesini istemişlerdir. Ata sanatımızdır; hatta halı dendiği zaman dünyada tek bir millet vardır, o da Türk'tür. Dünyaya halıcılığı öğreten Türk'tür. Sergi vardır, halı vardır. Başkalarının da halıları vardır, biz ona sergi diyoruz; ama Türk'ün halısı hakikaten halıdır. O bakımdan, onun şu veya bu teknolojik gelişmeleri vesilesiyle gerilememesi için, yeni gelen Hükümete de ışık tutmak için bir Meclis Araştırma önergesi getirilmiştir; bunu polemik haline getirmeye hiç lüzum yoktur. Ördek Mehmet hesabı, ne söyledinse, biz bunu yapmadık mı, bizim yapmayacağımızı mı tahmin ediyorsunuz? Allah versin, bizim yaptığımızın on misli daha güzelini yapın, ilk selamlayan biz olacağız. Ama geçmişteki gibi, sadece selam söylersen, yakarı da bırakmayacağım Sayın Bakan. Bakınız: Türk halıcılığının hakikaten büyük bir geometri sanatına dayandığını, Türk halıcılığında büyük bir matematik hünerin olduğunu, Türk halıcılığında güzel sanatların bütün motiflerinin mevcut olduğunu değil biz, bütün dünya bizden öğrenmiş. Şimdi bunu yaşatacağız; bu bizim hazinemizdir. Nasıl bir hazinedir? Almanya'nın Mercedes'i ne ise, bizim halımız da; Opel'i ne ise, bizim halımız da odur. Ha, bunun dar boğazları vardır. Gelişen teknoloji muvacehesinde kök boyadan uzaklaştırılmıştır. Bunun tedbirlerinin alınması gerekiyor. Kök boya müessesesinin yeniden ihya edilmesi şarttır. Bunun üzerinde ben sorumlu olduğum devrede durdum, ömrüm o kadar kâfi geldi, ama Yüce Meclise getiriyoruz ki konu üzerinde durulsun. Bu el halıcılığını aslında bir güzel sanat olarak Türk halıcılığı dünyaya yaymıştır; bir ölçüde de diyebiliriz bunu. O bakımdan, bu muazzam müessesenin, milletimize has bir hüner müessesesinin geliştirilmesi için, daha da ileriye götürülmesi için değerli arkadaşım bunu getirmiştir. Birincisi, hakikaten ihraca dönük mevcut ham maddemizi en iyi değerlendiren bir müessese olduğu için. İkincisi; en ucuz olan hammaddeyi, en pahalıya dışarıya ihraç etmek için tek vesile olduğu için

getirmiştir bunu. Türkiye'de hakikaten yapağının, yerli koyun yapağısının halıdan daha pahalıya dışarıya ihraç edilecek ikinci bir sanayi kolumuz olmadığı için getirmiştir bunu. Onun dışında bir şey daha getiriyor. Muazzam bir istihdam gücü yaratıyor. O istihdam gücünün de değerini, dışa dönük olduğu için, eğer içerideki bir sıkıntıda 75 kuruşa çalışırsa, dışarıya dönük olarak saatini 250 kuruşa götüreceği için bunun üzerinde duruyoruz. Çünkü antika değerinde olduğu için, elden çıkan halının, bir antika halı olduğuna inandığımız için, bunun üzerinde araştırmayı istiyoruz. Şimdi, değerli Bakan dinle: Hiçbir şey yoktur diyorsun ama; 1972 yılında elde edilen bilgilere göre, Türkiye'mizde 162 bin civarında halı tezgâhı bulunmakta ve bunlarda 420 bin civarında halı dokuma işçisi çalışmaktadır. Bu miktar halı yan sanayisinde çalışan, halı ipliği fabrikalarında boyama, yıkama, kırkma işlerinde faaliyet gösteren, model çizen, desen yapan vesaire hizmetlere göre 200 bin kadar yardımcı işçi veya eleman dahil edilirse, halıcılığın yurdumuzda yarım milyondan fazla ailenin geçimi ile bir o kadar işçinin de istihdamı ile ilgili bir konu olduğu kolayca görülmektedir. Şimdi, tadat ediyoruz burada. Hangi vilayetlerde ne kadar dokunur? Şimdi böyle bir rakamı 1950 senesinde Sayın Bakan, 27 seneden sonraki iktidarlarından sonra gelsin desin ki, Türkiye'de şu kadar tezgâh vardı. Şimdi, biz bu 172 bin veya 160 bin veyahut biraz daha sonra okuyacağım, daha büyük rakamlara vasil olan bu rakamları da kâfi görmüyoruz. İnşallah, sizin Hükümetiniz zamanında 172 bini, 450 bin, 500 bin, hatta 600 bin olarak görürsek selamlarız sizi. «Ustamızın adı Hıdır, elimizden gelen budur» diyoruz; ama daha da ileriye götürmek için hamlenin tarafıyız. Bu Meclis Araştırması yalnız sizin iktidar olacağınız için gelmedi, hangi hükümet olsaydı bu Meclis Araştırması gelecekti. Bunu üzerinize almayın ve Ördek Mehmet hesabı her şeyden netice çıkarmayın, sizi fenaya götürür, ondan sonra da müşkül duruma düşersiniz. Neden düşersiniz? Yapamazsınız. Biz, yaptıklarımızı söylüyoruz, sizin yapamadığınızı biz söyledik, rakamın yok, ben, rakamla konuşuyorum; fakat az görüyorum, «daha da ileri götürelim» diyoruz. İleriye götürmek için de bir Meclis Araştırmasına ihtiyaç duyuyoruz. Çünkü, görüşler mütenevvidir, görüşler dağınıktır. Hakikaten bir halıcılık politikasına esaslı surette ihtiyaç vardır. Ne dedim: «Bir Alman'ın Mercedes'ine muadildir.» Ne diyorum: «Bir Alman'ın Opel'ine muadildir.» Ne diyorum: «Sanayinin diğer kollarında değerlendirilmeyen Doğu'nun, Güneydoğu'nun, Orta Anadolu'nun monotür bakımından düşük kaliteli yünü, yerli piyasaya nazaran 10 misli, 20 misli daha fazlaya satma imkânını sağladığı için istiyoruz.» Bunun darboğazları var. Bunlara ait rakamları tescil ettirmek için zaman biraz dardır; ama bunun darboğazları vardır. Biz demiyoruz ki, 1950'den bu yana 27 sene halıcılığın bütün mevzularını % 100 hallettik; ama bir yaklaşımla sahip çıktık. Bu sahip çıkmayı az görüyoruz, daha fazlaya sahip çıkmak istiyoruz, daha çok el tutturmak istiyoruz. Bunun içinde daha neler vardır: Koyun ırkının ıslahı vardır. Islahın yanında neler vardır? Koyuna yem bulma meselesi vardır, mera ıslahı

meselesi vardır, daha başka teknolojik yemlere ihtiyaç vardır; koyun başına bir kilo yerine üç kilo, dört kilo yapağıyı nasıl alacağız, imkânları vardır. Sadece tezgâh dağıtma değil. Tezgâhı dağıtırsın, yün yok. Yün yok, ne yapacaksın? Demek ki bütün bunların hepsi bu mevzuun içine giriyor; öyle kolay bir mevzu da değildir. Ne yapmışsın senelerden beri? 500 gram yapağıya çalıştırmışsın, kurtaramamışsın. Yerli kilim sanayine dahi, el dokuma kilimine dahi piyasa bulamamışsın senelerce. Sonradan İran çıkmış, adına Kazak halısı demiş, adına Afşar halısı demiş, adına şu halı demiş, bu halı demiş, koymuş Türk'ün motiflerini satmış gâvuristana; bizim el emeğimizi de mahkûm etmişsin, senelerce, bir asıra yakın seneden beri mahkûm etmişiz. Arkadaşım haklıdır; 1950'den sonra Türk halıcılığına bir hız verilmiştir, bu vakiadır; bunu her Kayserili bilir, değerli konuşmacı arkadaşım da bilir. Ben de Adem Ağa ile şununla bununla çok görüştüm şeker fabrikasında iken. 1950'deki halı piyasasıyla şimdiki halı piyasasını da çok iyi biliyorum. Ama bir hamle vardır, azdır; onu dahi az görüyoruz. O halde ikinci bir madde, boya meselesi. Bu boyayı, tabii boya, kök boya meselesini unutmamak lâzım. Nebat ıslahı var, bitki teksiri var; bunların hepsi ele alınacaktır. Bunlar oldukça sen suni boya ile demin dediğim o tarihi Türk İmlisini piyasaya süremezsin. İşte bunların hepsi etüt edilsin diyoruz. Etüt edilsin ki, krediler sadece tezgâh tevzii değil, aynı zamanda halıya dayalı olan yan istihsal hammaddelelerini de nasıl geliştireceğiz?..O bakımdan, ekonominin her yörede önemli bir rüknü ve türle hayvancılığının geliştirilmesi konusunda da halıcılığın fevkalade sürükleyici bir faktör olduğuna inandığımız için, biz, Adalet Partisi olarak bu Meclis Araştırmasının lehinde oy kullanacağımızı arz eder, Sayın Başkanı ve Yüce Meclisi saygıyla selamlarım. Hürmetlerimle.”

Adalet Partisi Grubu adına Bahri Dağdaş (Kars)'ın konuşmasından sonra Millî Selâmet Partisi Grubu adına Temel Karamollaoğlu (Sivas) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁵⁶

“Sayın Başkan, Sayın Arkadaşlar; Anayasanın 88 inci maddesi ve Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca, halı ve halıcılığın sorunlarını tespit gayesiyle bir araştırma önergesi verilmiş bulunuyor; bu konuda Millî Selâmet Partisinin görüşlerini arz edeceğim. Muhterem arkadaşlar; halıcılık denilince, aslında bu asrın başlarına kadar dünyada Türk halıcılığını tanırlardı. Bu bir gerçektir. Bu araştırma önergesinin verilmesinde de muhakkak ki faydalar vardır. Yalnız bundan önce de başka vesilelerle ifade ettiğimiz gibi, araştırma önergeleriyle sadece bu meseleler halledilmiyor. Çünkü bu meseleler teknik meselelerdir. Aslında problemler bilinir; iş problemin üzerine yürüyüp meseleyi halletmektir; yoksa halıcılığın meselelerini daha teferruatlı bir tarzda tespit etmek mümkün. Ancak halıcılık, bizim memleketimiz için, geçmişte hayati ehemmiyet taşıyan bir mesele olduğu için şimdi de Sayın Dağdaş'a

¹⁵⁶ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 104 (9 . 2 . 1978), ss.577-580

hürmetlerimi arz ederim; ancak, bir noktada kendisinin fikirlerine katılmadığını ifade etmek isteyeceğim, halıcılık gelişmiştir; doğrudur, fakat, bizim düşündüğümüz manâda halıcılığın memleket ekonomisine katkısı, nispet itibarıyla gelişmemiştir. Bunu arz etmeyi faydalı buluyorum. Muhterem arkadaşlar; halıcılık denilince, bir defa, iki türlü halı var, bahsedilmiş: Makine halıcılığı ve el halıcılığı... Bizim esas üzerinde duracağımız konu, el halıcılığıdır. El halıcılığında biz, asrın başlarında en büyük ihracat kaynaklarından birisi iken halıcılığımız, maalesef şu anda araştırma önergesinde belirtildiği gibi, halı ihracatımız toplam ihracatın % 3'ü değildir, binde 1'i nispetindedir; sadece binde 1'i. Bizim ihracatımız takriben 2 milyar dolardır senelik, halbuki bizim şu andaki halı ihracatımız 1-1,5 milyon dolardır, binde 1'den de azdır. Hâlbuki daha önceleri halı ihracatı bizim ihracatımız içinde 10 - 15'e varan mertebelere erişmiştir. Muhterem arkadaşlar, halıcılığımızın geliştirilmesi için verilen önerenin takdiminde şu meseleleri kademe kademe ele almayı faydalı buluyorum: Halıcılıkta bir hammadde meselesi var: Yapağı ve boya. Yapağı ve sentetik hammaddeler bugün için kullanılmak mecburiyetindedir. Kimse sentetik hammaddeyi kullanmıyorum diyemez, çünkü talep artmıştır; hayvancılıkla bizim ihtiyaçlarımızı tamamen karşılamak imkânı kalmamıştır, o halde sentetik maddeler de kullanılacaktır. Bizim koyunlarımızın yünü, yalnız halıcılığa en elverişli yünlerden bir tanesidir. Hakikaten kıymetlidir ve bunun için de bizim halılarımız diğerlerine nazaran daha dik durur, dışarıda da tercih edilir. Fakat boya meselesine gelince; boyada kök boyaya dönelim dediler arkadaşlarımız, kök boyaya dönmek faydalıdır ve bir halının kök boya ile yapılmış olduğunu reklâmda söylemekte de fayda vardır. Yalnız bugün kimya sanayi kök boya kalitesinde boya yapacak seviyeye de gelmiştir. Bugün arkadaşlarım çok iyi bilirler, Türkiye'den değil de bazen solmayan mensucat battaniyelerini Avrupa'dan almayı bazıları tercih ederler. Neden? Solmaz diye. Demek ki, kimya sanayi ile aslında bugün istediğimiz boyayı temin etmemiz mümkün. Ancak, bunların temin edilmesi, bunların halı imalatçısının eline zamanında, uygun fiyatla intikal edebilmesi, yokluğunun çekilmemesi esas meseledir. Hammadde ve yardımcı maddeler meselesi üzerinde dururken, bu hususa bir çare getirilmesi gerekir. İkincisi, halının bizatihi imalatıdır. Şu anda memleketimizde, özel sektör kuruluşları ve çeşitli kooperatiflerin yanında, devlet olarak da halıcılık ele alınmıştır. Sümerbank, halıcılık konusunda, bil-hassa son üç sene içinde - bu, aslında 15 senelik bir programdır- yatırımlara girmiştir, halıcılığı memleketin bütün sathında teşkilâtlandırmak için yatırımlar yapmıştır, depolar kurmuştur, hatta Doğu Anadolu'da, halının hammaddesini imal edecek iplik fabrikası tesisine de yönelmiştir, başlamıştır. Bunun yanında, imalat konusunda Sanayi Bakanlığının Küçük Sanatlar Dairesi bu meseleyle ilgilenmekte; kurslar açıp, tezgâhlar dağıtmaktadır. Bu faaliyet de şimdiye kadar devam etmektedir. Memleketimizde, yaklaşık olarak 12 - 13 civarında -hatırımda kaldığına göre- halı okulu vardır. Küçük yaştaki 10-12 yaşlarındaki genç

kızları alır, 6 aylık, 1 senelik bir tatbikata tabi tuttuktan sonra, kendilerine de bir halı tezgâhı hediye ederek gönderir. Yalnız, halı tezgâhı basit bir tezgâhtır, bilhassa el dokuma halı tezgâhıdır, ucuzdur. Burada, «Efendim, bu şekilde istismar edilme yoluna gidilmesi» diye bir mesele mevzubahis değildir. Çok bol miktarda ve süratle imal edilebilir; ama onu dokuyacak olan şahsın eğitilmesi, ona hammaddenin ulaştırılması, imalat safhasının en mühim meselesidir, darboğazıdır. Tabii bu arada bizim, tek başına halıcılıkla uğraşan bir müessesemiz yok. Belki şu arada bir halıcılık enstitüsünün kurulmasında -ileride geliştirebileceksek- fayda da olabilir. Ben, halıcılığa, bilhassa el dokuma halıcılığına, memleketimizin iç tüketimini karşılamak için geliştirilsin gözüyle bakmıyorum, gerek de duymuyorum. Sanat eseri olarak buna ehemmiyet veren insanlar, ceplerindeki güçleri buna yetiyorsa öder, o halıyı alırlar. Ancak, ihracat nokta-i nazarından el halıcılığı geliştirilmelidir ve bizim için ehemmiyet taşır. Üçüncü Beş Yıllık Plân döneminde bu husus üzerinde hassasiyetle durulmuştur. Demin Halk Partisi Sözcüsü arkadaşımın belirttiği gibi, «özel sektörde bir sürü makine halısı fabrikaları teşvik edilmiş, teşvikler dağıtılmış, desteklenmiş ve halıcılık dejenere edilmiş» sözü doğru değildir. Plânı, hele Üçüncü Beş Yıllık Plânı hazırlayan arkadaşım şu anda Hükümetin içinde Bakandır. Onun için, «Dejenere edilme» sözü diye bir söz yok. Yalnız, organizasyonu iyi yapılamamıştır. Biz eğer makine halıcılığını bugün geliştirmemiş, bu seviyeye çıkarmamış olsaydık, ne evimize serecek halıyı alabilecek imkâna sahip olurduk, ne de ihraç edebilecek en ufaklık bir halımız bulunabilirdi. Memleketimizin ihtiyacı, iç tüketim süratle artmaktadır. Bilhassa, bizim gibi, bir gelişme döneminde ve artık tam manasıyla sanayileşme toplumuna geçmek üzere bulunan cemiyetlerin içinde, memleketlerin içinde, halı gibi dayanıklı tüketim maddelerine harcanan para, daima, Millî gelirin artışından da süratle artar. Bunun için biz dokuma halıcılığını, makine halıcılığını muhakkak surette el dokuma halıcılığından ve Millî gelirimizin gelişme seviyesinden daha hızlı bir tarzda geliştirmek mecburiyetindeyiz. Bu gelişme son zamanlarda sağlanmıştır, hatta belki yeterli bile değildir. Çünkü, makine halılarının fiyatı dahi bugün bizim henüz istediğimiz seviyeye düşmemiştir; dar gelirli vatandaş bu halıları alırken büyük sıkıntı çekmektedir. Yalnız, bizim, makine halıcılığını teşvik ederken, Üçüncü Beş Yıllık Plân döneminde üzerinde hassasiyetle durulan konuyu geliştirmemiş olmamız esef vericidir, üzücüdür. Muhterem arkadaşlar, biz el dokuma halıcılığını da, makine halıcılığını da birlikte geliştirmek mecburiyetindeyiz. Makine halıcılığını iç ihtiyaçlarımız için, el dokuma halıcılığını da, daha ziyade dış pazarlar için geliştireceğiz, imal edeceğiz. Bu konuda da her türlü tedbire taraftarız, teşvike taraftarız. Muhterem arkadaşlarım, esas halıcılıkta mühim olan konu, pazarlama konusu ve bununla beraber gelen kredi konusudur. Biz bir zamanlar dünyada en çok tanınan, en çok bilinen, en fazla halı ihraç eden bir memleket iken, bugün halıcılıkla ilgilenenler hariç, eski halı ile ilgilenenler hariç, halıcılık konusunda dünyada ismimiz silinmiştir, pazarlarımız kaybolmuş-

tur. İran, demin arkadaşlarımın belirttiği gibi, petrolünün yanında en büyük döviz kaynağı olarak halıyı geliştirmiş ve bütün dünya memleketlerine yerleştirmiş. Bunun tabi ki mühim bir sebebi var. Yalnız, burada şu hususu belirteceğim; Bütün arkadaşlarım konuşurken, halıcılığın dejenere olduğundan, Türk halısının kalitesini kaybettiğinden bahsettiler. Arkadaşlarım, bu katiyen doğru değildir. Memleketimizin içinde kötü halı da imal edilmektedir, ucuz halı da imal edilmektedir; ama bu ucuz halı bizim halılarımızın kıymetini düşürmez. O, gelir seviyesindeki ihtiyaç sahipleri içindir. O halıyı zaten ihraç da etmeyiz. Ama bizim gerek makine halılarımız, gerekse el dokuma halılarımız kalite itibarıyla Avrupa'daki emsallerinden üstündür. Bunu her zaman ifade etmek de mümkündür. Yoksa, biz burada tutup, kendi kendimize halıcılığımızın kötülüğünden, kalitesinin bozulduğundan şikâyet edersek, yarın onu müdafaa etme imkânını dış pazarlarda bulamayız. Muhterem arkadaşlar, «halıcılıkta pazarlama esas meseledir» dedik. Daha önceleri biz halıcılığı özel bir ehemmiyet atfettiğimiz için, halılarımızın dış pazarlara ihracatında kolaylık tanıdığımız için, halılarımızın konsinye olarak Avrupa'ya ihracına imkân tanımışız. Fakat bilahare gelen bir mevzuat yığını, bizim halılarımız için zaruri olan bu konsinye ihracatı, satışı ortadan kaldırmıştır ve maalesef, bizim bütün dış memleketlerde bulunan depolarımız kapanmıştır. Siz burada dışarıdaki adamdan döviz Türkiye'ye getirip, ondan sonra o halıyı götürüp Avrupa'da iki sene depo etmezseniz halı satamazsınız. Halı böyle perakende, istenildiği anda satılan bir şey değildir. Halı zevk işidir, halının çok çeşidi bulunur, birçok çeşidi bulunur. Halı alacak insan belki 50-60 çeşidin içinden bir halıyı seçer alır. Onun için, Avrupa'da çok büyük geniş bir stok imkânının sağlanması elzemdir. Bu da ancak konsinye satışlarla mümkündür. Eğer biz halı ihracatını gerçekten geliştirmek istiyorsak, şu kararı alalım: Bugün bizim 1,5 milyon dolar seviyesinde bulunan halı ihracatımız, en az 9-10 milyon dolar seviyesine çıkar; halı ihracatında bir kredi imkânı getirilsin ve bu konsinye satışa imkân tanınsın. O zaman bizim halı ihracatımız en az 5-6 misli artar. Bu kadar da basittir; ama biz, «Efendim, bu halılar giderse parası gelmez, arkasından da biz bunun takibatını nasıl yaparız» diye bir endişeye kapılırsak, o zaman hiçbir şey satamayız, otururuz yerimizde. Muhterem arkadaşlarım, bu pazarlama konusunda devletin de yardımları olabilir; hem de çok büyük çapta. Demin belirtildiği gibi, bazı hallerde hakikaten, tüccarın elinde imalatçı çok sıkışık bir duruma getiriliyor ve çok kıymetli halılar, çok düşük fiyatlarla onlardan alınabiliyor; ama biz bunu iyi bir organizasyonla, hakikaten; imal edenin evine kadar hammaddesini götürür (ki bugün bu tatbikat var, geniş değil), evinde desenini verir, halı tezgâhını verir (ki bunlar büyük bir yekûn tutmaz), parasını da peşin olarak kendisine ödersek; halı imalatçısının morali de gelişir, daha da fazla dokuma yapar. Aynı zamanda, biz bu şekilde temin ettiğimiz halıyı Avrupa pazarlarına yine aynı kredi sistemi ile götürüp uzun zaman depolayabiliriz. Kredi hususunda bu imkânı getirmek mecburiyetindeyiz. Biz, geçen dönemde hükümet içinde, bilhassa bu tip

imalatçıya faizsiz kredi verilmesi hususunda geniş bir çalışma yaptık ve faizsiz kredi verilebilmesi için bazı sistemler geliştirdik. Aslında hammaddenin götürülüp de halı imalatçısının eline verilmesi bir teşvik sistemidir, kredi sistemidir ve halıcılığı süratle geliştirir. Bunun yanında, biz halı imalatçıların hepsini bu tarzda faizsiz kredi ile teşvik etmek mecburiyetindeyiz. Aksi takdirde, bu fazla yükünün altından kolay kolay kalkamazlar ve bugünkü formaliteler içinde de kendileri kolay kolay gidip kredi temin edemezler. Muhterem arkadaşlar, bilhassa Sümerbank'ın ele almış olduğu halıcılık yatırım projesi ile (ki bildiğim kadarıyla 13 bölge ihdas ettiler) 13 bölgede depolar kurdular, halı ipliğini bu 13 bölgeden halı dokumacılarının evlerine kadar ulaştırıyorlardı. Bu sistem muhakkak surette geliştirilmelidir. Eğer Araştırma önergesi kabul edilirse, memleketimizde bir halıcılık enstitüsü kurulur ve bu meselelere top yekûn sahip çıkıla bilse, ben ümit ediyorum ki, hem halıcılığımız gelişecek, hem ihracatımız artacak, hem de sizin şikâyet etmiş olduğunuz hemen hemen bütün arkadaşlarım aynı şikâyetle bulundular kalite düşüklüğü varsa bugün için, bu da giderilmiş olacaktır. Muhterem arkadaşlarım, bu araştırma önergesinin kabulü yönünde müspet oy kullanacağımızı ve yine belirttiğim gibi, sadece bir önerge vermiş olmak değil, neticeye gidecek çok kısa özlü noktalara temas edip, onların gereğini ifa etmenizi temenni eder, hepinize saygılar sunarım.”

Millî Selâmet Partisi Grubu adına Temel Karamollaoğlu (Sivas)'nın konuşmasından sonra önerge sahibi olarak, Kemal Doğan (Kayseri) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁵⁷

“Sayın Başkan, Muhterem Milletvekilleri; Halıcılığın meseleleriyle ilgilenebilmek ve Yüce Meclisin dikkatini bu nokta üzerine teksif edebilmek maksadına matuf olarak vermiş bulduğumuz önergemize, Sayın Hükümetin ve sayın parti gruplarının bakış tarzı ve benimsemiş olmaları sebebiyle evvela teşekkürlerimi sunarım. Hemen şunu arz etmek isterim ki, önergede maksat, bir polemik açmak değil, arkadaşlarımızın da ittifak ettikleri gibi, ihmal edilmiş, her geçen gün orijinallliğini ve karakterini kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya bulunan Türk halıcılığını ihya etmek ve geliştirmek maksadına matuftur. Bir polemik şekli bahis konusu olamaz. Sayın Bakan öyle tefsir etmiş olabilir. Değerli arkadaşlarım, grup sözcüleri meseleye yaklaştılar. Yaklaşım tarzının genel hatları ile ittifak halinde olduğunu ifade ederken, bazı önemli bulduğum malumatları da arz etmek isterim. Halıcılık, hayvancılıktan başlayıp, emeğin değerlendirilmesi, bir ticaret vasıtası haline getirilmesi ve ihraç suretiyle de Millî ekonomiye döviz kazandırılmasına kadar giden geniş bir meseledir. Yapağ yün değerlendiriliyor, el emeği değerlendiriliyor, bu işle iştigal eden insanlara istihdam imkânı doğuyor, bir güzel sanat eseri ortaya çıkıyor ve ihraç edilmek suretiyle de muayyen meseleleri değerlendirmiş ve bundan sonra da ekonomimize büyük katkılar temin etmiş oluyoruz. Halı imalatında, yün halıcılığı olduğu gibi, viskoz

¹⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 104 (9 . 2 . 1978), ss.577-580

halıcılığı, ipek halıcılığı da vardır, böcek halıcılığı da vardır. Muhterem arkadaşlarım, bugün Türkiye'de ihraç edilen halı, yün halısından çok, hammaddesi odun olan viskoz ipeği elyafından elde edilerek dokunan viskoz halısıdır. İpek halısı namı ile de, ayrıca Bursa havalisinde yetişen ipekböceğinden elde edilen elyaf ile temin edilen ipekböceğinden dokunmuş el halıları vardır. Bunu şöyle söylersem belki meseleye daha açıklık getirmiş olabilirim: Dünya piyasasında Türkiye halısının talebi, 1,5-2 metrelik halı içindir. İpek halının talebi ise 1 metrekarelik halı civarındadır. 1 metrekarelik Kayseri ipek halısının takribi maliyeti 20 bin lira, Hereke halısının takribi maliyeti 40 bin liradır. 20 bin liralık, ipek böceğinden dokunan halının 15 bin lira civarındaki rakamı işçiliktir. Hereke'de ise bu rakam 30 bin liranın üzerindedir. Yani, büyük bir işçilik ve istihdam gücü doğmaktadır burada. Türkiye'de el halıcılığı makine halısı karşısında bocalamıştır. Bocalaması, rekabet edebilme imkânından doğmuştur. Geçmişte hükümetler halı ve halıcılık meselesi ile ilgilenmişler, ne var ki, Türkiye'nin bu büyük meselesini tümüyle halletme imkânı doğmamıştır. Eğer bundan sonra. Sayın Bakanın beyanından anladığım kadarıyla, meseleye sahip çıkılıyor ise, hepimiz bundan bahtiyarlık duyarız ve ben burada Sayın Bakanın beyanını bir taahhüt kabul ediyorum. El halıcılığı teşvik edilecek, kredi ile teçhiz edilecek, kaliteli hammadde bulunacak ve bulunan hammadde ile halı dokuyucusu ve ihracatçısı kollanacak; bu suretle de, gerek dokuyucu, gerek hammaddenin üreticisi ve gerekse ihracat Devletçe takviye edilecektir. Bunu memnuniyetle karşılamamak mümkün değil, bu tarz beyanı da bir taahhüt kabul ediyoruz. Muhterem arkadaşlarım, halıcılık Türkiye'de organize değildir. Muhtelif çalışmalar yapılmış olmasına rağmen, organize bir müessese halinde ortaya çıkamamıştır. Kaliteli hammadde tedarikinde sıkıntı çekilmektedir. Desen, renk, dünya piyasasının istediği ebat ve dünya piyasasında rekabet edebilecek kalite ve motif; bütün bunları temin etmek bir maharet işidir, bir hüner işidir. Onun içindir ki, halı güzel sanat olarak tavsif edilmiştir. Kısmen organize olmuş bazı bölgeler vardır; Uşak, Isparta, Kayseri gibi; ama hiç organize olmamış öyle yerler vardır ki, bunlar ecdat yadigârı alışlagelmiş sistemlerle, alışkanlıklarla yürütülmektedir. Meselâ bir Bor halısı, Sındırgı halısı, Antalya'nın Döşeme altı ile maruf halısı, Bayburt'un, Bingöl'ün, Kemaliye'nin halısı vardır ki, buralarda imal edilen halıların iplikleri makinelerde eğrilmez; evde kadınların kirmenleriyle eğrilir. Aslında halı ile uğraşanların beyanına göre, kirmenle eğrilen iplikle imal edilen halı ve kök boya ile yapılan boyadan ortaya çıkan halı, makine halısından makine ile ipliği imal edilmiş halıdan daha vasıflı ve kaliteli olmaktadır. Sebebi ise, yünün içerisinde bulunan ölgün yün, kıl, kirmenle eğrildiği sırada eğirenin kucağına dökülmekte; bilâhare halıda dökülme yerine, daha başta dökülerek halının evsafı temin edildiği, bu konu ile alakalı olanlar tarafından ifade edilmektedir. Şimdi muhterem arkadaşlarım, hep bilirsiniz ki, muhtelif bölgelerde soğan kabuğundan, üzüm çöpünden, cevizin kabuğundan tutunuz da diğer bazı maddelerle halıya ait ip boyanır. İnsanoğlu, sülfürik asidi keşfetmezden evvel,

boyamada amonyak kullanılması keyfîyeti ortaya çıkmazdan evvel, hayvan dışkılarıyla ipliği boyamış ve bu boyama teknolojisi de - bugün imkânsızdır bunun devamını, tamamını yapmak ama - bugünkü halı kalitesi ve teknolojisinden daha iyi olmuştur. Yani demek istediğim şudur ki, Türk Milleti halı ve halıcılığı fevkalâde iyi bilen milletlerden birisidir. «El halıcılığı makine halısı karşısında bocalamıştır» dedim. Makine halısından murat geçmişte şuydu muhterem milletvekilleri: Türkiye el halısı kullanacak kadar varlıklı, el halısı kullanacak kadar zengin bir memleket değildir. Makine halısı kullanmak suretiyle ucuz bir şekilde dâhildeki ihtiyaç karşılansın, kaliteli halı dokuma zarureti doğsun, bununla da dünya talebi ve ihracat imkânı artsın diye düşünülmüştü. Aslında bunun tatbikatında da başarılı olunduğunu söylemek lâzım. Tümüyle başarılı olundu denemez; ama bu konuda başarılı olunmuştur. Ne var ki, inşallah bu araştırma ile, vazife alacak arkadaşlarım lütfeder bunu kabul buyurursa, meselenin bu yönlerine de eğilirler; el halıcılığı ile makine halısı arasındaki rekabetten mütevellit sürtüşmeyi ve el halısı aleyhine gelişecek olayı daha iyi değerlendirir, tedbirini de tavsiye etmiş olurlar. İtalya'da heykeltıraşlar marifetiyle mermer işleniyor, güzel sanat eseri oluyor ve genellikle de gelen turiste satılıyor veyahut da ihraç metayı oluyor. İsviçre'ye gidenler, tetkik edenler bilirler; İsviçre'de el sanatları şeklinde gelişmiş saatçilik, İsviçre'nin Millî gelir bakımından fevkalade güçlü olmasına yardımcı olan bir sanat dalı olmuştur. O halde, bizde de el sanatları, bunun içerisinde halıcılık, boş zamanı değerlendirme, iş bulamayan insanlara iş bulabilme gibi meselelerle fevkalade önem kazanır. Muhterem milletvekilleri, dağın başında, kışın kar yağdığı zaman kasaba ile, nahiye ile irtibatı kesilen insanların meşgalesi, boş kalan insanın meşgalesi, el sanatıdır ve halıcılıktır. Geçmişte, kız doğurdu diye kadınları yeren, ona daha değişik tarzda bakan toplumumuz, bugün kız çocuğu doğduğu zaman da, halıcılığın yerleştiği ve geliştiği yerlerde sevinmektedir. Evinde 12 - 14 yaşlarında iki kız çocuğu bulunan aileye aylık vasatı 5 bin liranın üstünde para girmektedir. Yani, bununla arz etmek istediğim şey şudur ki; dağ başında kuş uçmaz, kervan geçmez yerlerde, sanayinin gelişemediği, verimli ziraat sahasının bulunmadığı yerlerde el halıcılığının inkişafına yardımcı olursak, hem istihdamı doğurmuş oluruz, hem de Millî ekonomiye katkıda bulunmuş oluruz. Teşekkür ederim Sayın Başkanım, bağlıyorum. Muhterem arkadaşlarım, Devlet, el halıcılığıyla ilgilenmiyor değil, ilgileniyor; ama bunun toparlanmaya ihtiyacı var. İzninizle, tespit edebildiğim kadarıyla, bu konuyla Devlet nerelerde meşgul oluyor, onu arz edeyim. Sümerbank'ın el halısını ve halıcılığı geliştirmek üzere bir faaliyeti vardır. Son 10 yıllık faaliyeti de memnuniyet vericidir. Ne var ki, umulanı verememiştir, Sümerbank, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına bağlıdır. Yapağı Tiftik Anonim Şirketi kaliteli halı ipliği yapma çabasıdadır, Burdur'un, bir yöresinde ve yanılmıyorsam Urfa ve Van'daki fabrikaları da yakında faaliyete geçecektir. Yani, Yapağı Tiftik Anonim Şirketi de bu konunun üzerindedir. 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Kanununda da el sanatlarının teşvik edileceği hükmü var. Şu ana

kadar o maddenin işleyip işlemediğini kesin olarak bilemiyorum. Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı kooperatiflere kredi vermektedir. Kooperatifler Genel Müdürlüğü de Köy İşleri Bakanlığına bağlıdır. Küçük Sanatlar Dairesi Sanayi Bakanlığına bağlıdır, o da bu konuyla alakalıdır. Yani arz etmek istediğim şu ki, Hükümet ve Devlet nahakla meşgul olmuştur, halı ile ilgili müesseseler vardır; ama bunun toparlanıp, mesul bir kurum halinde, mesul bir müessese halinde ortaya çıkmasında zaruret vardır. Muhterem arkadaşlarım, dünya piyasasında Türk halısı fevkalade itibarlıdır. Ne var ki, şu acı gerçeği ifadeye müsamahanızı rica ederim Sayın Başkanım... İranlı, Afganistanlı, hatta Romanyalı tüccarlar Türk halısını satın almaktadırlar ve Afgan halısı, İran halısı, Romanya halısı namıyla dünya piyasasına sürmektedirler. Bunun sebebi, ihracatın organize edilememiş olmasındandır. Afganistan'ın bankası vardır. Avrupa'da, uzun vadeli kredi verir, İran'ın da vardır, kredi verir. İran, halı ihracatını geliştirebilmek için büyük imkânlar tanımıştır; büyük bankalar vasıtasıyla kredi vererek, orada halıyı tanıtmaya ve mağazalar açma, depo, antrepolar açma suretiyle imkânlar tanımıştır. Muhterem arkadaşlarım, halı ne portakaldır, ne de üzumdür; görülmeden alınmaz. Bir halının başı ile sonu arasında kalite farkı vardır. Bir tezgâhtan bir ay evvel çıkan ile iki ay sonra çıkan halı arasında, malzeme aynı olsa dahi, farklılık vardır. Bu nedenle, bu konu ile iştigal eden Avrupa'daki tüccarlar da, malı görmeden mubayaa etmemektedirler. O halde, ihracatın derlenip toparlanması ve Türk el emeğinin, göz nurunun, Türk güzel sanatının dünya piyasasında da gerekli itibarını muhafaza edebilmesi için, ihracatta kolaylık getirilmelidir. Geçmişte, % 25 ila % 35 arasında vergi iadesi vardı. Bir aylık tatbikatta, vergi iadesi verilmediğinden dolayı, halı ihraç eden muayyen kişilerin müteredit olduğunu görmekteyiz muhterem arkadaşlarım. Ümit ediyoruz ki, sayın Hükümet vergi iadesiyle ilgili bu durdurmayı kısa zamanda bir esasa bağlar ve bu tereddüt de ortadan kalkar. Zaten halı ihraç eden muayyen insanlar vardır; benim tespit edebildiğim kadarıyla 30 - 40 kişi kadardır. Bunun ağırlığı 15 - 20 kişiye geliyor... Muhterem arkadaşlarım, gecekondudaki sefaleti önleyecek yegâne yol el halıcılığıdır. Köyden gelmiş, filanca dairede odacı olmuş insanın evinde, atıl kapasitede 5-10 kişisi vardır. Eğer bunu değerlendirebilirsek, lütfeder kabul buyurursanız, komisyondaki arkadaşlarımız buna fevkalade güzel yol, çare bulacaktır ve bununla Meclisin dikkati belli noktaya teksif edilecektir. Bu konuda grupların ve Sayın Hükümetin, meseleye düşüncemiz istikametinde yaklaştıklarından dolayı, hepinize, önerge sahibi arkadaşlarım adına ve şahsım adına teşekkür ediyorum ve muhterem milletvekilleri, bu araştırmanın açılmasında müspet oy kullanmanızda fukara için, memleketin menfaatleri için fayda umuyorum, rica ediyorum.”

Yapılan konuşmalardan sonra önerge oylamaya sunulmuş ve oylama sonucunda Meclis Araştırma Önergesi kabul edilmiş ve Meclis Araştırma Komisyonu kurulmasına karar verilmiştir.

3.1.11. İçişleri Bakanlığınca Hizmet Binalarının Satın Alınmasında Yolsuzluk Yapıldığı İddialarını Saptamak Amacıyla, Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge

Konya Milletvekili Faruk Sükan ve 9 arkadaşının, İçişleri Bakanlığınca hizmet binalarının satın alınmasında yolsuzluk yapıldığı iddialarını saptamak amacıyla, Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesi 3.1.1978 tarihinde 86 ncı birleşimde ele alınmış ve aşağıdaki önerge verilmiştir.¹⁵⁸

“Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

İçişleri Bakanlığına bağlı Sivil Savunma İdaresi tarafından alınan hizmet binasının satın alınması işinde açık yolsuzluk ve kanunsuzluk yapıldığı ve hatta rüşvetin önemli rol oynadığı kanaat ve kuşkusunu taşıyoruz. Resmî ölçü ve değerlendirmelere göre bedeli 15,5 milyon lira olan ve bir Devlet kuruluşu hüviyetinde bulunan BAĞ - KUR'un 23 milyona almadığı bir binayı, Sivil Savunma İdaresi 47,5 milyon liraya satın almıştır. Konu ve olay Devletin ve Hazinesin zarara sokulması ile ilgili olduğu için bir Meclis araştırma ve incelemesini gerektirmektedir, görüşündeyim. Ekli olarak takdim ettiğim belge ve bilgiler, birçok hakikatlerin ve işin içyüzünün aydınlığa kavuşmasında yardımcı olacaktır, kanaatindemiz. Yolsuzluk, kanunsuzluk ve suiistimalin mevcut olup olmadığının hukukî unsur ve delilleriyle tespit edilebilmesi için arz ettiğim belge ve bilgilere göre aşağıdaki hususların araştırılıp incelenmesinde zaruret görmekteyiz.

1. Hangi mücbir sebep, Sivil Savunma İdaresini daireler için yapılmış natamam bir mesken binalarının satın alınmasını zorlamıştır?

2. İçişleri Bakanlığına bağlı Sivil Savunma İdaresi bir Devlet kuruluşu olduğu halde, diğer Devlet kuruluşlarındaki uygulamalar gibi kamu yararı mülahazası binaların alınmasında neden kamulaştırma yolunu seçmiştir?

3. Binanın kıymet takdiri neden Resmî yeminli takdir komisyonlarına yaptırılmamıştır? Hangi sebepler Devletin Resmî komisyonları dururken, özel komisyon kurulmasına amil olmuştur?

4. Binaların bedelini takdir eden özel komisyon kanun ve mevzuat hükümlerine göre kurulmuştur? Devlet alımlarında böyle özel komisyonlar marifetiyle kıymet takdiri yaptırılarak satın alınmış başka binalar var mıdır?

5. Binaların değer takdiri ve ekspertizi için neden Emlâk Kredi Bankası tercih edilmiştir?

6. Kurulan özel takdir komisyonu üyeleri hangi kuruluşlarda çalışmaktadırlar ve daha önce de kıymet takdir komisyon üyeliği yapmışlar mıdır? Özel komisyonu teşkil eden 3 üncü mühendisi hangi makam tayin etmiştir? Buna ait resmî belgeler var mıdır?

¹⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 86 (3 . 1 . 1978), ss.131-132

7. Satın alma komisyonunun teknik üyesi Mühendis Uğur Yaşar'ın binanın bedel takdiri ve satın alması ile ilgili rapor halinde sorumlu mercilere bildirdiği teknik ve kanunî şart ve noksanlar, zamanında yerine getirilmiş midir? Bina'nın satın alma işleminde, ilgili Bakan ve kuruluşların onayı da dâhil olmak üzere bütün kanun, mevzuat ve usul şartları eksiksiz olarak zamanında yerine getirilmiş midir? Bunlara ait resmî belgeler mevcut mudur?

8. Bina'nın satın alınmasında kamulaştırma gibi salan ve her türlü şaibe ve ithamı önleyebilen bir yol varken, neden pazarlık yoluyla satın alma tercih edilmiştir?

Meclis Araştırması için gerekli işlemin yapılmasına yüksek delaletlerinizi saygılarımızla arz ederiz.”

Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önerenin okunmasından sonra araştırma önergesi hakkında konuşmalara geçilmiş ve Hükümet adına İçişleri Bakanı Korkut Özal (Erzurum) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁵⁹

“Sayın Başkan, Değerli Milletvekilleri, Bakanlığım ile ilgili bir konuda Meclis Araştırması istenilen önergeyi dinledik. Önerge, arzu ederdim ki, sadece gerçeklerin ortaya çıkarılması maksadını içine alsın ve suçlayıcı bir üsluptan uzak olsun; üzüntüyle ifade ediyorum, bazı yerleri, daha gerçekleri tespit edilmeden suçlayıcı bir üslupta olduğu için, kanaatimce araştırmanın netice beklemeden yapılmış beyanlardır. Bu bakımdan, ilgili Bakan olarak gerçeklerin ortaya çıkmasını her zaman istemiş ve buna yardımcı olmuş bulunuyorum. Meclis araştırmalarının sadece amacı içinde kullanılması, zannediyorum bütün meseleyi halleder. Biz bu Meclis Araştırmasının yapılmasına taraftarız. Çünkü inanıyoruz ki kamuoyu önünde bu gibi beyanların yargı mekanizmasına dahi ittiğini ve savcılıkça bu mevzuda bir araştırma yapıldığını da bildiğim için kamuoyunda demokrasimizin sağlığı ve demokratik sistemin ayakta tutulması için, eğer bir milletvekilimizin veya kamuoyunda herhangi bir noktanın açıklığa kavuşturulması isteniyorsa, bu mekanizma elimizdedir ve sayın milletvekillerinden herhangi birinin veya bir grubun vereceği önergeyle bu araştırmalar yapılabilir. Bu araştırmalar geçmişte çok güzel neticelerin ve aydınlatıcı birtakım sonuçların ortaya çıkmasına yardımcı olmuştur. Sayın önerge sahibinin suallerinin hepsinin cevapları vardır. Muhakkak ki bu meselenin sorumlu kimseleri yaptıkları her işi savunabilecek durumdadırlar. Benim burada, bu Araştırma Önergesiyle araştırılması istenen konuda, özel olarak söyleyeceğim şunlardan ibarettir: Bu binanın satın alınması bir zaruretin neticesidir. Araştırma yapıldığı zaman bu zaruretin nereden ileri geldiği ortaya çıkacaktır. Şu kadar ifade edeyim; bundan birkaç gün evvel gene bu salonda Türkiye Cumhuriyetinin anarşi ve asayiş meselelerinin en önemli meseleleri

¹⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 86 (3 . 1 . 1978), ss.132-34

olduğunu konuştuk. Hatta Hükümetin güvensizlik oyu almasında da en önemli unsur bu oldu. Bunlarda söyleyeceğimiz bir şey yok şu anda. Netice Meclisimiz kararını vermiştir. Ancak işbaşına gelecek herhangi bir hükümet, bu hükümet hangi hükümet olursa olsun, bu meselelerle boğuşurken, Türkiye'nin zor meselelerini çözerken, asgari birtakım fiziki imkânlarla sahip olması zarureti daima hatırlamamız lazımdır. Bugün İçişleri Bakanlığının karşısında dev gibi büyümüş, asayiş, anarşi sorunlarıyla modern hale gelmiş sorunlarla mücadelede, beş ay bakanlık yapmış bir kimse olarak söylüyorum, mekân imkânları fevkalade sınırlı ve dağınıktır. Sayın önerge sahibinin söylediği hususlar; işte 1978'de bitecek bina, bu mesleği iyi bilen ve uzun yıllar bu meslekte çalışmış bir kimse olarak söylüyorum, daha o binanın temeli atılamamıştır. Temeli dahi atılamamış bir binaya ümit bağlayıp, Türkiye'nin bütün varlığını sarsan meselelerde mekân temin etmeme, zannediyorum Bakanın bir sorumluluğudur. Uzun yıllar, İçişleri Bakanlığı, kendi binası içinde kalmış ve sınırlı imkânlar içinde çalışmaya gitmiştir. Bu bakanlığın önünde bulunan sorunlara karşı en modern imkânları kullanarak çalışabilmesi için mekâna ihtiyacı vardır. Emniyet Genel Müdürlüğü için de bu böyledir, Bakanlığın kendi kadroları için de bu böyledir. Vazgeçtim bu modern elektronik bilgi işlem makinelerinin ve sistemlerinin kullanılmasını temin edecek mekândan, en küçük bir daktilo makinesini koyacak yer Bakanlıkta bugün mevcut değildir. Bakanlık, yeni herhangi bir fonksiyonunu harekete geçirme imkânına sahip değildir. Bu bakımdan sorumluluklarını ve yetkilerini iyi tayin etmeye çalışan bir kimse olarak, Bakanlığımın mekân meselesini her şeyin üstünde gördük; bu, para ile ölçülecek bir sorun da değildir. Bu bakımdan süratle, bu Bakanlığın kendisine yeterli; hacmi bir an evvel bulması için teşebbüse girildi. Şimdi burada birtakım sualler var : «Efendim, istimlâk edilse ne olurdu? Yok şu olurdu, yok bu olurdu» gibi. Bunların hepsinin cevabını, kendimin tetkikinden sonra, meseleyi incelediğim kadar almış buluyorum. Mesele matbuata aksettiği zaman, bizzat incelediğim zaman gördüm ki, yapılan muamelenin bu şekli ve bence üzücü olanı, işte, «perde arkası oyunlarıydı, yok altındaki gizli maksatlar...» gibi itham edici bir üslubu taşımasıdır ki, bunu hiçbir zaman hak etmemiş olduğunu burada belirtmek isterim. Eğer bir hata veya kusur varsa; hata veya kusur bulunduğu zaman bunun hakkında işlem yapılır. Bu bakımdan tevessül edilen muamele, yapılan çalışmalar ve elde edilen neticenin; ben bugün İçişleri Bakanlığının karşı karşıya olduğu, dev gibi sorunlarla bu Bakanlığı daha güçlü boğuşacak hale getirmede hayati bir imkân olduğunu söylemek istiyorum. Bu Devlet, milyarlar ölçülmeyecek birtakım sorunların karşısında bir sürü meseleleri aşmıştır, bunu da aşacaktır. Burada ben önergenin muhtevasının münakaşasına girmiyorum. Çünkü önergenin kabul edilmesini ve Yüce Meclisten bunun hakikaten bütün yönleriyle incelenmesini istiyorum. Çünkü bu işe görev vermiş, bu işin içinde bulunmuş insanların temize çıkarılması için de böyle bir şeye ihtiyaç olduğuna inanıyorum. Bu bakımdan, muhterem Başkan ve değerli üyeler, Meclis Araştırmasının açılmasının Hükümet

olarak yerinde bir hareket olacağına inanıyoruz ve biraz evvel ifade ettiğim maksatlarla bu araştırmanın açılmasında yarar gördüğümüzü ifade ediyorum. Yüce Meclise hürmetler sunuyorum.”

Hükümet adına İçişleri Bakanı Korkut Özal (Erzurum)’ın konuşmasından sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Mahmut Özdemir (Sivas) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁶⁰

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin sayın milletvekilleri; Sayın Bakanın gayet iyi niyetle, başında bulundukları Bakanlığın, her davranışının kendisini bağlamasından doğan sorumluluğu nedeniyle, önerenin lehinde konuşmasını partim adına saygı ile karşılıyorum; kendilerine öncelikle teşekkür ediyorum. Ancak, Türkiye’nin çarpık kapitalizmi, her köşede bir milyoner yetiştirmeye özen göstere geldiği için ve bozuk düzenin hükümetleri de milyoner yetiştirme yolunu, daha çok devlet eliyle fert zengin etme modeline bağladıkları için, partimizin, «Bu konuda da, acaba bir milyoner yetiştirme yöntemi mi var» gibi bir kuşkusu var. Yoksa Sayın Bakanın, Sayın Korkut Özal’ın bildiği ya da görmekte kusur ettiği hiçbir şeyin olacağını, hele bunun maddî bir vakıa, parasal bir vakıa olacağına hiç birimiz inanmamaktayız. Ancak, Türk halkı, devlet satın almalarında büyük yolsuzlukların yapıldığına alışagelmiştir arkadaşlarım. Türk halkı, Devletin ithalât gereksinmelerini kendisinin yapmayıp, aracı müteahhitlere, aracı tüccarlara yaptırdığını ve bunun büyük rakamlara ulaşan kârlar sağladığını, Devletin bu kârları bütçesinde bırakmak gibi bir yöntemi uygulamayıp, üstelik bu aşırı kâr sahiplerinden bir kuruş bile vergi olmadığı gibi, geçmişe ait acı hatıraları var. Devletin yapması gereken ihracatı, tüccarlara yaptırarak uyduruk vergi iadeleri vermiş olmasına ilişkin, geçmişte kötü hatıraları vardır. Acaba bu devlet satın alınmasında da böyle bir kuşku mu var ki, böyle bir önerge verilmiştir diye Grubum bu meselenin açıklığa çıkarılmasından yanadır. Kötü olan kim olursa olsun Cumhuriyet Halk Partisi onu korumaz arkadaşlarım, bizim kuşkumuz yok. Öyle ise siz daha gönülden istiyorsunuz demektir, meselemiz de kalmıyor zaten. Önerge sahibinin ifade ettiği ve Grubumuza ulaşan bilgilere göre, «Bayındırlık Bakanlığının resmî verileri nazara alındığında belli bir kârı da yüklenmek suretiyle, satış bedeli 15,5 milyon lira olmaktadır» deniliyor. BAĞ - KUR bir kamu kuruluşudur; bu binayı almak teşebbüsünde bulunmuştur önerge sahibinin ifadesine göre. Çünkü araştırmayı o yapmıştır. Biz; eğer Yüce Meclis karar verirse, komisyonlar sırasında belge ve bilgi toplayacağız. Dayandığımız şey, önerge sahibinin önerileri ve iddialarıdır. Bu yönden Sayın Bakanın, doğru söyleyip söylemediği gibi bir iddiam olmadığı gibi, sizlerin de ikazlarının doğru olup olmadığını şu anda bilemiyorum. Bildiğim şey şu: Önerge sahibi birtakım bilgilere, verilere dayanmaktadır. Sayın Bakanın, inanıyorum ki, doğrudan hiçbir şekilde bilgileri yoktur. Belki de bu

¹⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B 86 (3 . 1 . 1978), ss.132-34

mesele kamuoyuna intikal ettikten sonra, böyle bir vakıadan haberleri olmuştur. Biz Sayın Özal'ın çok iyi bir İçişleri Bakanı olduğunu iddia etmeyi, ama çok namuslu bir insan olduğuna inanırız, şahsı adına da bunu söyleyebilirim. Bu nedenle, bu parasal konu ile Sayın Bakanı muhatap kılan biz ve Grubumuz değildir. Önergenin sahibi de doğrudan Bakanı muhatap almamıştır. Ancak Türk halkının alışageldiği, devlet satın almalarındaki karanlık sahnelerin, burada da var olabileceği varsayımından hareket edilmiştir. Biz grup olarak; rakamların çarpıcılığı karşısında elbette bu meselenin aydınlanmasını, dürüst insanların aklanmasını, bir kamu idaresinin şaibeden kurtulmasını isteriz. 1555 milyon liraya satılması gereken bir bu, bir başka kamusal kuruluş tarafından 28 milyon liraya pahalı görülerek alınmamış ve de bunu yine bir kamu kuruluşu olan İçişleri Bakanlığına bağlı Sivil Savunma İdaresi, 47,5 milyon liraya almışsa; rakamlarda... çelişkinin olduğunu göstermektedir ki, biz grup olarak bunun aydınlanma bakımından, bundan sonra da devlet satın almalarında örnek olabilmesi ve idarenin kamu menfaatini daha titiz koruyabilmesine örnek olabilmesi bakımından, önergenin komisyona havalesini, Yüce Meclisin bir komisyon kurulmasına delalet buyurmasını ve gerçi derin aydınlığa kavuşmasını istiyoruz. Hepinize saygılarımı sunuyorum. Teşekkür ederim.”

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Mahmut Özdemir (Sivas)'in konuşmasından sonra Adalet Partisi Grubu adına Ömer Lütfü Erzurumluoğlu (Yozgat) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁶¹

“Sayın Başkan ve Yüce Meclisin sayın ve değerli milletvekilleri; Önerge sahibi tarafından verilmiş olup, gündemimizin 10/11inci sırasında yer alan bu önerge konusu, daha evvel Cumhuriyet Gazetesinde ve onu takiben TRT'nin «görüşler» kısmında neşredilmiş olması nedeniyle, gerek mülkiye müfettişleri ve gerekse bilhassa Ankara Cumhuriyet Savcılığı tarafından tahkikat konusu olarak ele alınıp ilgili adli mercilere intikal etmesi nedeniyle, işin bu safhasına temas etmeden, tecavüz etmeden bu husustaki kanun, yönetmelik ve tüzüğe göre yaptığımız incelemeleri arz etmek isteriz. Neticede de, evvela başlangıçta da arz edeyim ki, muhterem Cumhuriyet Halk Partisi Sözcüsünün dileği gibi, biz de Adalet Partisi Grubu olarak önerge lehinde oy kullanacağız. Konu, İçişleri Bakanlığı Sivil Savunma Başkanlığı namına alınan bir apartmandır, gayrimenkuldür. İçişleri Bakanlığı Sivil Savunma Dairesi 1959 yılından bu yana yani 18 -19 senedir, hep kiralarda oturmaktadır ve tahmini olarak söylemek gerekirse, her halde milyonlarca lira da kira bedeli ödenmiştir. Ancak, buna rağmen Sivil Savunma Dairesi, kanunen kendisine verilen görevleri ve hizmetin icabı olan şekil ve şartı, bu kiraladığı konaklarda ifa edememiş olması nedeniyle, kendi ihtiyacına ve hizmetin görevlerini yapabilecek durumda bir bina almaya yönelmiş ve bu da âdeta bu daire için şart olmuştur. Yani bu bir

¹⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B 86 (3 . 1 . 1978), ss.134-136

ihtiyaçtır. İhtiyaç bellidir ve şarttır. Buraya böylece temas ettikten sonra, bilhassa muhterem arkadaşımınla söylediklerinin bir noktasına temas etmek isterim. Sayın Mahmut Bey bilirler bendenizi. 7126 sayılı Kanunu inceledim; buna ek çıkan tüzüğü inceledim ve tüzüğe ek çıkan yönetmeliği inceledim. Sivil Savunma İdaresi almış olduğu bu apartmanı, bu kanunun 30 - 32 - 36 - 33 - 42, yönetmeliğin 21-1-2-3 üncü maddelerine uygun olarak almış. Bu bakımdan, ben bir uygunsuzluk, kanuna aykırı bir hal göremedim. Ancak, sayın önerge sahibi «Perde arkası bazı dalaverelerin döndüğü» nü iddia etmekte ve bu perde arkası dalaverelerin ne olduğuna da müphem bırakıldığı için bunu anlayamadım. Dolayısıyla kanımızı arz ederken, sonunda tekrar Yüksek Heyetinize arz edeceğimiz gibi, bu bakımdan ortadan kalkması bakımından biz de bu önergenin lehinde oy kullanacağız. Yalnız Sayın Mahmut Beyin temas ettiği, Bayındırlık Bakanlığının bir yazısında bunun 15 milyon liraya alınabileceği - önerge sahipleri de söylüyor bilhassa önergelerinde - zikredildiği halde, bunun 47,5 milyon liraya nasıl alındığı hususu vardır. Bakanlık, bu işi; Bayındırlık Bakanlığı ile yapmış olduğu uzun muhabere, yani 8-9 yazı neticesinde, bizzat sayın önerge sahibinden işittiğimize göre, alınacak bu binanın sivil savunma hizmetlerine, bilhassa teknik tabirle yüklenme hareketleri bakımından TS 498 standartta uygun olduğunu Bayındırlık Bakanlığı İçişleri Bakanlığına yazmış olduğu cevabi yazıda söylediği için tevessül edilmiştir. Sonra Sayın Cumhuriyet Halk Partisi Sözcüsü arkadaşımın bir noktasını daha aydınlatmak isterim. Önergede maddî bir hata var. Diyor ki: BAĞ - KUR'a bu bina 27,5 milyon liraya 1977 Şubatında satılmak istenmiş. Tetkikimiz neticesinde bu 1976 Şubat'ıdır, 1977 Şubatı değildir. BAĞ - KUR'un kararı da 10 Ekim 1976 tarihlidir. BAĞ - KUR tarafından alınmamanın sebebi de; BAĞ - KUR, bu miktarı, yani kendisinin karar aldığı 28 milyon küsur lirayı ödeme şartları ve mal sahibi Salih Nuri Bayar'ın da teslimdeki bazı şartlarda anlaşmazlık olması nedeniyle bu alım kalmış. Esasen bu bina, İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğünce alınmak için teşebbüse geçilmiştir. O zamana kadar sayın önerge sahiplerinin önergelerinde zikrettikleri gibi; daha evvel iki bina alınması için teşebbüslere geçilmiş; fakat İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü bu binayı almak üzereyken Başbakanlık bir tamim yapmış demiş ki : «Gayrimenkullerin alım - satımını durdurun. Aynı Bakanlığın iki dairesi birbiriyle temasa geçiyor; Biz bu binayı kaçırıyoruz, bu bina daha sizin istediğiniz şekilde de tadilat yapılmak kayıt ve şartıyla bu binayı siz alırsanız bir tetkik ettirin, fiyatını da siz tespit ettirin, buna göre siz alırsanız daha iyi olur,» bildirisi veya şifahi anlaşma üzerine, Sivil Savunma Dairesi harekete geçmiş; bu işte alakalı Ticaret Odasından, Sanayi Odasından, bu işte ekspertizleri çok olması nedeniyle Emlâk Kredi Bankasından sorulmuş, onların bildirdikleri mühendislerin içerisinde üç kişiyi Bakanlık seçmiş ve «bu yerin değerini tespit ettirin» demiş. Demin arz ettiğim gibi, Bakanlığın yetkisi dâhilindedir bu seçimi yapmak. Değer tespiti de bilhassa, gayrimenkul değerinin tespiti hakkındaki tüzüğe göre, yani kurulan bu

komisyon ilgili dairelerden, tüzüğüne uygun olarak seçilmesi gereken dairelerden sorulmak suretiyle kurulan bu komisyon, ayrıca da kendisinin tabi olması gerektiği, mal bedelinin değerinin takdiri hususundaki tüzüğü de önüne almak suretiyle bir bedel tespit etmiş. Şimdi, bu bedel hakikaten 28 milyona alınıyordu da niye alınmadı veyahut da 47,5 milyon liraya niye alındı? Burada bir maddî hata var - önerge sahibi burada ise düzeltereklerini umuyorum - BAĞ - KUR'a verilmesi istenen bu bina 1976 Şubatıdır ve BAĞ -KUR'un kararı da 1976 Ekim ayıdır. Şimdi, 1977 Şubatında teklif yapılıyor. Teknik bilirkişi raporunda, «1976 Ağustos ayından itibaren inşaat maliyetine tesir eden maddelerin fiyatlarındaki görülmüş büyük farklar nedeniyle, bunlar hesap edilmek suretiyle, 47 539 000 TL değeri vardır» diyor. Sonra arada bir anlaşma oluyor, 200 bin lira kadar bir düşüklükle, ilgili daire alınmasına karar veriyor. Şimdi, buraya böylece temas etmekle, bazı «noktaları aydınlatmak için, yani yanlış bir tefehhüme kapılmaması için bunları arz ettim kanun tekniği bakımından. Hukukî bakımdan, bendeniz bir şey görmüyorum; ancak sayın önerge sahiplerinin ve bilhassa bir noktada da bizim müphem olması nedeniyle dikkatimizi çeken kısım var: Tüzüğün 5 inci ve yönetmeliğin 1, 2 ve 3 üncü maddelerinde bu komisyona 6 şekil koşmuş. Tüzük sırasıyla saymış, diyor ki: Şu şu şartlar altında bunlar var. Evvela kapalı zarf usulü, sonra açık artırma ve eksiltme usulü, daha sonra teklif alma usulü ve 4 üncü sırada pazarlık. Açık artırma veyahut da kapalı zarf usulüyle veyahut da birçok kamu teşebbüslerinin yaptıkları gibi ilan yapmak suretiyle şu şu evsafa ben bir gayrimenkul arıyorum, bu evsafi haiz gayrimenkul sahipleri malını satmak için müracaat etsinler, diye bir ilan verilmek suretiyle yapılsaydı, hem taleplerin çok olması bakımından, hem de açık olması bakımından daha ucuz veya daha uygun bir bedelle alınacağı kanaati da bizde hâsıl olmuştur. Ancak, bu komisyonun, satın alma komisyonu başkan ve üyelerinin herhangi bir muamelesinde, önerge sahiplerinin önergelerinde bilhassa perde arkası dönen dalaverelerinden bahsedildiğine göre, bu dalaverelerin neler olduğu zikredilmediğinden dolayı, bu dalaverelerin meydana çıkması bakımından, bilhassa mal sahibi Salih Nuri Bayar'ın kimliğinin, şahsiyetinin ve hakikaten Mahmut Bey arkadaşımın dediği gibi, Devletin kasasından parazitçe geçinen kompradorlar cinsinden olup olmadığının meydana çıkması bakımından, Adalet Partisi Grubunun da bu önergenin lehinde oy kullanacağını Yüce Meclisin sayın üyelerine saygıyla arz ederim.”

Adalet Partisi Grubu adına Ömer Lütfü Erzurumluoğlu (Yozgat)'nın konuşmasından sonra Millî Selâmet Partisi Grubu adına Hüseyin Erdal (Yozgat) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁶²

“Sayın Divan, Sayın Arkadaşlarım; Konya Milletvekili Sayın Faruk Sükan ve 9 arkadaşının vermiş olduğu önergede, Haziran seçimlerinden önceki

¹⁶² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B 86 (3 . 1 . 1978), ss.136-137

hadiseler ileri sürülüyor ve bugün de bunun burada görüşüldüğünü görüyoruz. Bu önergeyi veren ve iddia sahibi olan Sayın Faruk Sükan şu anda Meclis salonunda olmadığından dolayı, önerge sahibinin bu önergeyi, yalnız, seçimlerden önce bir propaganda vasıtası olarak verdiğini kabul ediyoruz. Muhterem arkadaşlar, bir Resmî daire bir istimlâk yapar; bu istimlâki de mevcut kanunlara, nizamla göre yapar. Bu istimlâkin o andaki değeri düşükse mal sahibi itiraz eder, dava açar, yükseltir; fazlaysa, istimlâk eden kurum tenzil eder; bu ikisi de her iki tarafın hakkıdır. Şimdi, bu durumda herhangi bir işlem yapılmamıştır; fakat bu, bir bardak suda fırtına koparılarak efkârıumumiye, basın meşgul edilmiştir. Bundan da anlıyoruz ki, burada siyasî bir polemikten başka bir şey yoktur. Muhterem arkadaşlar, hiçbir kuruluş kendi keyfine istimlâk yapıp da muayyen şahısları zengin edemez; çünkü istimlâkte bir komisyon kurulur, bu komisyon gider istimlâk edilen, yerlerin değerini tespit eder, alım satımları tespit eder, bunları madde madde yazar, ondan sonra «Bu yerin değeri şudur» der ve bu şekilde raporunu verir. Bu rapor yetkili kurullarda görüşülür, bu miktar kabul edildiği takdirde o daire onu istimlâk eder; edilmediği takdirde istimlâk edilmez. Muhterem arkadaşlar, Türkiye'de fiyatlar sık sık değişmektedir; bugünkü fiyat yarınki fiyatı tutmaz. Bu bakımından önergede iddia edilen «Bağ-Kur'a 28 milyona verilecekti, verilmedi de şu kadar ay sonra neden buraya bu kadar liraya verildi?» meselesinde bir tutar taraf yoktur; o andaki kıymeti ne ise odur. Muhterem arkadaşlar, biz, Millî Selâmet Partisi Grubu olarak, Devletin bir kuruluşunun herhangi bir kimseye verilmesi taraftarı değiliz, katiyen bu bizim içimizden geçmez; kim yapıyorsa buna da biz bütün gücümüzle karşı çıkarız. Bu bakımdan biz, bu araştırma önergesinin aleyhinde değiliz, lehindeyiz; ama koparılan fırtına aslında bazı kimselerin propaganda vasıtası olarak buraya getirilmiştir. Muhterem arkadaşlarım, önergede vergi değerinden bahsediliyor. Biliyorsunuz, Anayasa Mahkemesi o maddeyi iptal ettiği için, istimlâk edilen gayrimenkulün o andaki değeri ne ise o fiyattan istimlâk edilir. Hâlbuki daha önce, mal sahibinin bildirmiş olduğu vergi değeri üzerinden istimlâk edilirdi. Bu iptalden sonra artık burada, «Neden vergi değeri üzerinden istimlâk edilmedi» diye konuşmak fazladır, doğru değildir. Bu bakımdan, bu önerge sahiplerinin birçok iddiaları yersizdir. Ama şuna inanıyoruz ki, böyle bir dedikodunun önlenmesi ve devlet idarecilerinin de temize çıkması bakımından; bu önergenin kabulünde fayda vardır. Muhterem arkadaşlar, çok kıymetli İçişleri Bakanımız bu mevzuda hassastır. Kendi mesleğinde inşaat yüksek mühendisi o bu hasebiyle, bu mevzuları gayet iyi bilirler, Bendenizin de mesleğidir, bu mevzuları gayet iyi bilirim; komisyonlarda çalışmışımdır, birçok mahkemelerde bilirkişi olarak bulunmuşumdur. Burada gelip de uluorta konuşmakla mesele hallolmaz. Meselenin derinliğine indiğimiz zaman, bunun haklı olduğunu göreceksiniz inşallah, inanıyorum ki, Sayın İçişleri Bakanımız da bu önergenin görüşülmesini arzu ediyorlar ve burada hangi tarafın haklı, hangi tarafın haksız olduğunu meydana çıkaracaklardır. Muhterem arkadaşlarım, bu mevzuda fazla

söz söylemeyi zait addediyorum. Çünkü bu, adliye intikal etmiş bir meseledir ve daha sonra da görüşüleceğine göre, o zaman burada daha geniş izahatta bulunmak mümkündür. Millî Selâmet Partisi Grubu adına, bu önergeye müspet oy vereceğiz ve memleketin bir kuruluşunun da çarçur edilmemesi için elimizden gelen her gayreti sarf edeceğiz. Hepinizi hürmetle selâmlarım.”

Millî Selâmet Partisi Grubu adına Hüseyin Erdal (Yozgat)’ın konuşmasından sonra Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına İhsan Kabadayı (Konya) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁶³

“Sayın Başkan, Muhterem Arkadaşlarım; Burada bazı çok kıymetli konuşmacı arkadaşlarım, «Alım ve satım, hukukî ölçülere uygundur,» buyurdular, doğrudur. Hukuka sonsuz saygımız var bizim. Ama hukukî alım - satımlar ahlâkiliğe, gerçeğe ve hakka dayanmadıkça, hukukî alım - satımlar ve tatbikatlar insanlara ıstırap verir. Ta Konfüçyüs devrinden beri kanunlar yapıla gelmiştir. Bu kanunlar iyi elde tatbik edildiği zaman huzur ve saadet vasıtası olmuş, kötü ellerde ise, kanunun iyiliği ne olursa olsun ıstırap vasıtası olmuştur. Bunun için eskiler derler ki: «İyi kanun yoktur, iyi hâkim vardır.» Adliye intikal edebilir, etmiştir. Alım, hukuka da uygundur, olabilir. Asıl olan maşeri vicdanı tatmin etmek, insan gönlünde huzur ve inşirah sağlamaktır. Biz, grup olarak bunun üzerinde duruyoruz. Bu alım - satım, açık ve berrak bir güneş ise, ne kadar hukukî kisveye uydurursanız uydurun, balçıkla sıvayamazsınız. Önergede iddia edildiği gibi bu alım - satım bir mızraksa, ne kadar kılıf biçerseniz biçin çuvala koyamazsınız. Bu bir noktadan sırtacaktır, sipsivri ortaya çıkacaktır. Kiracıdırlar, ihtiyaçlarıdır, yer alacaklardır. «Dünyada mekân ukba¹⁶⁴da iman» derler. Allah, bütün devlet dairelerine kendine ait bina nasip etsin. Zaten Devletin ezeli perişanlığıdır bu. Şimdiye kadar ödediğiyle çoktan, kira bedellerinin 2-3 yıllığını bir araya getirse, her bir devlet dairesi bina sahibi olurdu. Ne garip tecellidir ki. Türkiye’de İmar ve İskân Bakanlığı iskânla vazifeli bir bakanlıktır, o dahi kiracıdır. Bu bizim ezeli acımızdır. Bundan böyle gelecek hükümetler - yeni hükümet oluyorsunuz, şimdiden mutlu olsun, çiçeğiniz burnunuzda- İnşallah bütün devlet dairelerini kiracılıktan kurtarır. Bu hizmeti yaparsınız büyük hizmet etmiş olabilirsiniz. Ben askerim, ikinci mesleğim inşaatçılıktır, bu açık. Sayın Bakanım yüksek mühendistir, onun teorik yönünü okumuşturlar bilirler; sizler de bilirsiniz. Ben, uzunca yıllar inşaatın pratiğini yapan, yöneten bir insanım. O tarihte binanın maliyet metrekaresini inşaatın cinsine göre belli küçültemezsiniz, şişiremezsiniz. Binanın tümüyle toplam metrekaresi de bellidir, o da meydandadır. Bu gayet kolay çıkar. Komisyon çıkar, hatta bildiğiniz ulemalar meclisinden değil, pratiği olan inşaatçılardan kurarsınız bu komisyonu, ekspertiz eder, bu gerçek meydana çıkar. Niye yalan

¹⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 86 (3 . 1 . 1978), ss.136-137

¹⁶⁴ ukba..dar-ı beka..inanişlara göre kıyamet ile başlayacak ve sonsuza kadar sürecek olan dünya ötesi yaşam.

söyleyeyim, içime şüphe geldi benim. Şüphe içindeyim. Allah kimseyi şüpheyeye düşürmesin. Şüphe orduları yıkar, inanç ve iman çürütür. Bu duygularla diyorum ki ben, bu kabil hadiselerde, ben yaşlı bir politikacıyım da, devlet idaresinde çok titizlik gösterilen mevzuatlar olmuştur; ama, ama şunu unutmayın; «Neler geldi geçti felekten, un elerken deve geçti elekten» derler; ola ki buradan da un tanesi yerine bir deve de geçmiş olabilir. Biz Milliyetçi Hareket Partisi Grubu olarak bu anlayış içinde komisyonun kurulmasını, gerçeğin çıkmasını, her türlü vebalin ortaya çıkmasını, zanda olan arkadaşlarımla da piri pak huzurlarınızda şeklini ve yerini almasını arzu ediyoruz. Bu duygularla kurulacak komisyona müspet oy vereceğimizi huzurlarınızda arz ederim. Saygılarımla efendim.”

Yapılan konuşmalardan sonra önerge oylamaya sunulmuş ve oylama sonucunda Meclis Araştırma Önergesi kabul edilmiş ve Meclis Araştırma Komisyonu kurulmasına karar verilmiştir.

3.1.12. MEYAK Konusunda Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge

Ordu Milletvekili Temel Ateş ve 9 arkadaşının MEYAK konusunda Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesi 3.1.1978 tarihinde 86 ncı birleşimde ele alınmış ve aşağıdaki önerge verilmiştir¹⁶⁵

“Toplumumuzda, kamu görevlileri diye adlandırılan, kamu kurumlarında çalışanlar kesimi, çekilmez ekonomik güçlükler altında yaşamaktadırlar. Her geçen gün, yaşamlarına yeni yükler, yeni ağırlıklar, yeni sorunlar eklemektedir. Sorunun acı yanıysa, yıllardır ülkemizi yönetenlerin bu kesimin acılı sesine kulaklarını tıkamış görünmeleridir. Çıkarılan yasalar kamu görevlilerinin seslerini kesmeyi amaçlamıştır çoğu kez. İş beklenmiş onlardan yalnız. Böylesine kenara itilmiş bir insandan istenilen verimi beklemek boşuna bir çabadır. Bugün kamu görevlisi kırgındır, küskündür, bezgindir, bitkindir. Bu nedenle de verimsizdir. Devlet hizmetlerinin gerektiği biçimde yürütülebilmesi için kamu görevlilerinin ekonomik ve sosyal sorunlarına ciddi bir biçimde eğilmek zorunludur.

Anayasamız 48 inci maddesinde devlete, sosyal güvenlik örgütleri kurma ya da kurdurma görevini yüklemiştir. Ne yazık ki bugüne kadar dar ve sabit gelirli kamu görevlilerini kapsayan böyle kurumlar kurulamamıştır. Bu konudaki başarısız girişim, Memur Yardımlaşma Kurumu (MEYAK)'dır. MEYAK, 657 sayılı Yasanın 1327 sayılı Yasayla değiştirilen 190ıncı maddesi uyarınca öngörülmüş, 1.3.1970 tarihinden itibaren kamu görevlilerinin bir kesiminden % 5 kesintilerin yapılmasına başlanılmıştır. Daha sonra yürürlüğe giren 2 ve 12 sayılı Kanun gücündeki kararnamelere dayanılarak ve 1897 sayılı yasanın değişik ek geçici 20nci maddesi gereğince kesintilerin yapılması sürdürülmüştür. Dar

¹⁶⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 86 (3 . 1 . 1978), ss.125-127

ve sabit gelirli kamu görevlilerinden yapılan bu kesinti, kamu görevlilerine yapılan haksızlıkların yeni bir örneğidir. Çünkü, bugün bile Memur Yardımlaşma Kurumu yasal olarak kurulmuş değildir. Henüz kurulmamış olan ve kurulup kamu görevlisi yararına işlevlere gireceğinden kuşku duyulan bir kurum için zorla para kesilmesi, böylece zaten geçim sıkıntıları altında inleyen kamu görevlilerinin ekonomik güçlerinin biraz daha azaltılması, çağımız devlet anlayışına aykırıdır.”

“Şöyle ki:

1. 657 sayılı Devlet Memurları Personel Kanununda yapılan değişiklikler ve ulanan ek geçici maddelere göre en geç 31.11.1971 gününe kadar yasal olarak kurulma işlemi tamamlanması gereken MEYAK henüz kurulmamıştır.

2. Kuruluş yasası henüz çıkarılmamış ve yasal olarak kurulmamış bir kurum adına devletçe dar ve sabit gelirli kamu görevlilerinden kesinti yapılmasının yasal dayanağı var mıdır, varsa nedir?

3. Yasal olarak kurulmamış ve tüzelkişiliği doğmamış bir kurum adına toplanır görünen birikmiş paranın yasal sahibi kimdir?

4. Kamu kesiminde çalışan sadece bir bölüm görevliden kesinti yapılmasının yasal dayanağı nedir? Örneğin, Danıştay, Yargıtay, Anayasa Mahkemesi, Devlet Personel Dairesi gibi kurumlarda üst düzey deki bir bölüm görevliden kesinti yapılmamakta, alt düzeydeki görevlilerden kesilmektedir.

5. Kendi kararlarıyla bir kısım belediyeler MEYAK için kesinti yapmamaktadırlar. Kesinti yapmayan ya da yaptırmayan kişi ya da kurumlar hakkında yapılacak yasal bir işlem var mıdır? Varsa nedir?

6. Kamu görevlilerinden MEYAK kesintisi olarak bugüne kadar toplanan para toplamı ne kadardır?

7. Toplanan bu kesintiler, nerede ve kim adına biriktirilmekte, kim ya da hangi kurum tarafından kullanılmaktadır?

8. Dar gelirli ve sabit kamu görevlilerinin ekmeğinden aşından kesilen bu para, başlangıcından beri nerelerde ve ne amaçla kullanılmaktadır? Yıllara ve kullanılma yerlerine göre dökümünün yapılması.

9. Bugün kamu görevlilerinden zorla kesilen paranın ne kadarı, nerelerde kredi ya da para olarak bulunmaktadır?

10. Emekli olan ya da ölen kamu görevlilerine, kesilen paranın tamamının faizsiz olarak ödenmesinin, ayrılma ya da nakil yoluyla başka kurumlara geçenlerin birikmiş paralarının ödenmemesinin yasal dayanağı nedir?

11. En ağır ekonomik koşullar altında yaşayan kamu görevlilerinden kesilen söz konusu para, neden kamu görevlilerine yararlı değil de, genellikle tüketim yaptırımlarına dönük özel sektör kesimine kredi olarak verilmektedir.

12. Memur Yardımlaşma Kurumu (MEYAK)nun en geç 31.11.1971 tarihinde kurulması yasa gereği olduğu halde, bugüne kadar kurulmamasından ve zorla kesinti yapılmasından kim sorumludur?

13. Bugün, ölen ya da emekliye ayrılan kamu görevlilerine birikmiş paraları dahi verilememektedir. Böylesine para darlığının nedeni nedir?

14. Kesinti bir vergi gibi kesilmektedir. MEYAK kesintisi denilen paranın da vergisi ayrıca kamu görevlisinden alınmaktadır. Kesinti, vergi matrahından düşürülmediği için «Fiili ve Mükerrer Vergilendirme» yapılmaktadır. Bununla ilgili önlemler alınabilir mi? Alınmayacak mı?

15. Memur Yardımlaşma Kurumunun yasal olarak kurulması ve dar gelirli kamu görevlilerinin sömürülmesine az da olsa son verilmesi görevi hangi kurum ya da hangi makamı ilgilendirmektedir?

16. Devletçe zorla el konulmuş bu paranın faizleriyle birlikte geri verilmesi düşünülebilir mi? Ya da bir an önce yasallaştırılarak, faizleriyle birlikte kamu görevlilerinin içeride biriken paralarının üzerine ek mi yapılacaktır?

17. Biriken kesintilerin tüketim malları üreten amacına uygun konut yapımına dönük kamu görevlileri kooperatifleri yatırımlarına kredi olarak verilmesi düşünülüyor mu?

18. Kamu görevlileri karşısında güvenilirliğini yitirmiş bulunan bugünkü devlet yöneticilerince Tasarruf Bonolarının Malî Denge Vergisine dönüştürülmesi gibi birikmiş paraların amacına uygun, kullanılmayıp vergiye dönüştürülmesi düşünülebilir mi? Yukarıda kısaca 18 maddede sayılan sorulara şu anda Türkiye'de sağlıklı yanıtı verecek yetkili kimdir? Bugüne kadar konunun bu kadar askıda bırakılmasının nedenleri nedir? Bunları tüm kamu görevlileri de ilgiyle beklemektedir. Bu soruların yanıtını alabilmek ve ülkemizde kamu kesiminde çalışan insanlarımız üzerinde yürütülen haksız ve çağdışı tutumlara bir örnek olması ve gerçeklerin su yüzüne çıkarılması amacıyla, Anayasanın 88 ve İçtüzüğün 102 nci maddesi gereğince Meclis Araştırması açılmasını saygılarımla arz ederim.”

Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önerenin okunmasından sonra araştırma önergesi hakkında konuşmalara geçilmiş ve Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Mahmut Özdemir (Sivas) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁶⁶

“Sayın Başkan, Sayın Üyeler; Grubum adına hepinizi saygılarımla selamlıyorum. Okunan önergeden de anlaşılacağı gibi; MEYAK kesenekleri, 657 sayılı Devlet Memurları Yasasının 1327 sayılı Yasa ile değişik 190 ncı maddesiyle getirilmiştir. Yasadaki tabiriyle başlık şöyledir: «Ek Sosyal Sigorta ve Yardımlaşma.» Madde 190 şunu ifade ediyor : «Devlet memurlarının ek

¹⁶⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 86 (3 . 1 . 1978), ss.127-128

sosyal sigorta, konut, dinlenme kampları ve diğer ihtiyaçlarını karşılamakta yardımcı olmak, tasarruflarını yurt kalkınmasına yararlı olacak verimli sahalarda değerlendirmek üzere bu kanunun yayımı tarihinden itibaren en geç 1 yıl içinde çıkarılacak özel bir kanunla Devlet Memurları Yardımlaşma Kurumu kurulur. Kurum bütün Devlet memurlarını kapsamına alır. Ordu Yardımlaşma Kurumu hakkındaki 3.1.1951 gün ve 205 sayılı Kanuna tabi devlet memurları bu hükümden müstesnadır. Bu kanunun 155 inci maddesinde tanımlanan aylık tutarlarının % 5'i bu kurum için kesilir. Halen bu kanunun kapsamına giren kurumlara alt dinlenme kampları ilerde Memur Yardımlaşma Kurumuna devredilmek üzere müşterek bir idareye tevdi olunur. Müşterek idarenin kuruluş şekli ve bağlı olduğu merci Maliye Bakanlığınca hazırlanacak bir tüzükle tespit olunur.» Madde hükmü bu arkadaşlarım. Demek oluyor ki, kısa adı MEYAK olan Memur Yardımlaşma Kurumu, tıpkı Ordu Yardımlaşma Kurumu gibi düşünülen ve plânlanan bir kamu kuruluşu niteliğinde düşünülmektedir. Bu anlamı ile, tatbikatını gördüğümüz OYAK ne yapmak istemiş ve yapmış ise MEYAK'da bunu yapacak demektedir. İşte MEYAK'ın asıl çıkmazı bununla başlamaktadır arkadaşlarım. OYAK gibi kamu kuruluşu sayılabilecek bir kurum, Türkiye'nin ekonomik sahasına dâhil edilmiş olmasından doğan, bazı sermaye çevrelerinin sakıncalı bulduktan ve MEYAK'ın da bir OYAK niteliği kazanmasından olan korku ve kuşku, devrin hükümetlerini MEYAK konusunda cesur, başarılı yapamamıştır. OYAK ne yapmıştır? Bilindiği kadarı ile OYAK, bir cins kamu kuruluşu niteliği ile Türkiye'de mesken kredisi vermiş, faizsiz krediler vermiş, kendi kuruluşuna dâhil olan personeline az faizli krediler vermiş, onların arsa spekülasyonundan, bu spekülasyona tabi kat edinme, mülk edinme durumundan kurtulabilmesi için elinden geldiğince yardımcı olabilmiş ve en ciddi, otomotiv sanayine memurun da dâhil olması gibi, kapitalizmin pek de beğenmediği bir müdahale şeklini almıştır. İşte devlet memurlarına sürümü, kıyımı ve sadece ezilmeyi reva görenler, onların kendi öz haklarından kesilmiş ödenekleriyle Türkiye'de ekonomiye müdahaleleri, ya da ekonomiden belli bir payı adilce almalarına gönülleri razı olmadığı için, MEYAK tasarısı yatmış, bayağı duraklamış, engellenmiştir arkadaşlarım. Mesele bununla mı kalıyor?.. Hayır. Belki bu düzen OYAK'a tanıdığı insafı MEYAK için de tanıyabilirdi; ama MEYAK'ın asıl önemli fonksiyonu şimdi söyleyeceğim bir yapı olduğu için, devrin hükümetleri onu kurduramamışlardır arkadaşlarım. Nedir bu yapı? Bakınız, Merkez Bankasının OYAK'la ilgili son rakamları nedir? Çünkü bu MEYAK kesenekleri, yasaya göre doğrudan doğruya Merkez Bankasına yatırılacaktır. 1977'nin, şu günlerimizin birkaç gün öncesine tekabül eden durumu itibarıyla MEYAK keseneklerinin tutarı şudur: 6.950.000.000 Türk lirası. Bu rakamın 950 milyon lirası devlet tahvillerine yatırılmış olmaktan doğan faiz, geri kalan 6 milyar lirası ise, doğrudan memurdan kesilen % 5 keseneklerdir arkadaşlarım. Bu 6.950.000.000 liranın 2 milyar lirası devlet tahvillerine, 4.950.000.000 lirası da Devlet Yatırım Bankası tahvillerine yatırılmış durumdadır. Bu durum şöyle izah edilebilir arkadaşlarım; Devlet, bütçesini

Devlete ait gelir kaynaklarıyla tamamlar. Eğer, Devlet vergi yasalarını, ya da Devlete gelir kaynağı olan, gelir getiren yasaları tam işletemiyorsa, bu takdirde birtakım borçlanmalara girer; bu borçların ilk kaynağı iç borçlanmalarıdır. İşte bizim «Devlet tahvili» dediğimiz şey, Devletin vatandaştan borçlanmasıdır arkadaşlarım. Bütçe açıkları büyüdüğü, Devlet vergi yasalarını, yani kapitalist düzenin kötü vergi yasalarını bile doğru dürüst, adil ve hakça işletmediği için, bütçesi daima açıktır dostlarım. Bunun için de, iç borçlanmaya gidecek; itibarını yitirmiş, borçlarını ödemekten aciz olduğunu bildiği bir devletin iç borçlanmasında devlet tahvili alacak kaç vatandaş bulabilirsiniz? O halde, yol, zorunlu olarak bu devlet tahvillerini satarak bütçe açığınızı kapatacaksınız. Elinizde çaresiz, imkânsız olduğu için tepesinde boza pişirdiğimiz sınıf hangisi? Memur sınıfı. Kesin % 5'leri, borçlandırın... Kim ödeyecek bu parayı? Ne zaman ödeyecek? Niçin bugüne kadar şu kadar parasını kestiniz ve ödemediniz de, onun keseneklerinin öz hakkı olan faizleri vermediniz de, onlara mesken edinme kredisi olacak bu paraları vermediniz de, hatta sürdürdüğünüz, kıydığımız insanlar, Devlete küskünlüklerini görevlerinden ayrılarak ödedikleri halde; değil bu keseneğin faizlerini, aslını bile ödemediniz; ama siz vergi alamamaktan doğan aczinizi, onların paralarını devlet tahvillerine yatırıp bütçenizi denkleştirmekte bulunuyorsunuz. Elbette, sürülüp kıyılmanın acısı içerisindeki bu memurların hesabını soracak namuslu kurumlar, kuruluşlar vardır; Yüce Meclis bu kurumun birincisi ve tek olanıdır arkadaşlarım. Yalnız siz bütçe açığını kapatmadınız, Devlet Yatırımı Bankasına vermiş olduğunuz şu 4.950.000.000 lira nereye gidiyor biliyor musunuz arkadaşlarım? Bu da, yurtsever olduğunu kabul etmemiz istenen, teşvik politikasıyla teşvik edilmiş büyük iş adamlarımızın projesine kredi olarak veriyor dostlarım. Bakınız: Çocuklarımızı niye Atatürkçü, niye devrimci yapıyorsunuz da bu düzene düşmanlar yetiştiriyorsunuz, diyen sermaye ağalarına, bir de biz, bu memurun parasıyla teşvik kredisi veriyoruz arkadaşlarım. Bu da işin ikinci yanı ve MEYAK çıkmazının ikinci dönüm noktasıdır. Devlet, bütçe açıklarını; kendi memurundan kestiği, onun çoluğunun çocuğunun rızkından kestiği MEYAK gelirleriyle karşılar, bir şeyi de gizliyor dostlarım. O da şu: Türkiye'de işçi, memur, ayda Gelir Vergisi olarak 1.223 lira ödüyor. Büyük tüccar ayda 650 lira, büyük çiftçi ayda 556 lira Gelir Vergisi ödüyor. Şu korkunç tabloyu kamuoyundan gizleyebilmenin tek yolu, bütçe açığını kapatıp; niçin vergi alıp açık kapatmıyorsunuz diye yakın namuslu insanların gözünü boyamaktan ibarettir dostlarım. Nasıl ki, Türkiye'de Kamu İktisadi Teşebbüslerinin işveren sendikalarına üye yapılmak suretiyle Devlet bütçesinden, işçinin alın teriyle oluşan Devlet bütçesinden işveren sendikalarına lokavt fonu veriliyorsa, MEYAK kesenekleri de büyük sermayeye teşvik kredisi olarak peşkeş çekilmiştir bugüne kadar. Hükümetlerin, vatandaşın yaşama hakkına yapmış oldukları bir gasp mevzuu bahistir burada. Hükümetlerin, ölenlerin çocuklarından kesilmiş paraların faizlerini ödememek gibi bir gaspı, bir yağması söz konusudur. Elbette Cumhuriyet Halk Partisine düşen; bu hak sahibi insanların yasalarımız çerçevesindeki haklarının ortaya konulması

ve bir yağma tablosunun Türk kamuoyunun gözünden gizlenmesini önlemek olacaktır. Bu nedenle, Yüce Meclis tensip buyurursa bu komisyonun kurulmasını istiyoruz, gerçeklerin ortaya çıkmasını istiyoruz. Böylece de, yıllardan beri hakları verilmemiş olan kamu görevlilerinin Devlet eliyle bir kez de parasal olarak nasıl sömürüldüklerinin ortaya çıkarılmasını istiyoruz. Grubum adına hepinize saygılar sunuyorum aziz üyeler.”

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Mahmut Özdemir (Sivas)’ın konuşmasından sonra Adalet Partisi grubu adına Ramazan Çalışkan (İçel) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁶⁷

“Sayın Başkan, Değerli Arkadaşlarım; şahsım ve grubum adına saygılarımı arz ediyorum. Bir değerli parlamenter arkadaşımızın, MEYAK konusunda Meclis Araştırması açılmasına dair önergesi hakkında Adalet Partisi Grubunun düşünce ve temayüllerini arz ediyorum. Sayın milletvekilleri; MEYAK kanun tasarısının zaman içindeki seyri şöyledir. MEYAK kanun tasarısı 1971 yılında Sayın Erim imzasıyla yine Meclise 22.2.1971 tarihinde arz edilmiştir. Bu tasarı 1971 yılında kabul olmuştur. 1974 yılındaki iktidar da, ne tasarıyla ne de tasarının konusuyla ilgilenmemiştir. MEYAK konusundaki kanun tasarısı, 14.12.1977 tarihinde, mütalaaları üzere ilgili bakanlıklara, Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından gönderilmiştir. İlgili bakanlığın mütalaaları alınmış ve Yüce Meclise arz edilmek üzere Başbakanlığa sunulmuştur. Bu konuda, Adalet Partisi Meclis Grubu olarak geliri ve hayat teminatının tamamını, verdikleri hizmetleri icabı olarak Devletimizden bekleyen yüz binleri ilgilendiren bu tasarının kanunlaşması mutlak zarurettir. Sosyal devlet anlayışı da bunu emreder. Şimdiye kadar, 1971 yılından beri bu tasarının gecikmiş olması, büyük bir kitlenin mağduriyetini mucip olmuştur. Grubumuz, bu gecikmenin sebeplerinin Yüce Meclisçe araştırılması ve ortaya çıkarılması faydalı olacaktır, görüşündedir. Bu gerekçe ile, MEYAK konusunda Meclis Araştırması isteğine katılıyoruz.

Grubumuz ve şahımız adına saygılarımızı tekrar ediyorum.”

Adalet Partisi grubu adına Ramazan Çalışkan (İçel)’ın konuşmasından sonra Milli Selâmet Partisi Grubu adına Lütfi Göktaş (Trabzon) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁶⁸

“Muhterem Başkan, Muhterem Milletvekilleri; Ordu Milletvekili Sayın Temel Ateş ve 9 arkadaşının, memurların içinde bulundukları ekonomik güçlükler ve MEYAK hakkında Meclis Araştırması münasebetiyle, MKH Selâmet Partisi Grubu adına huzuruza çıkmış bulunuyorum. Kamu görevlilerinin içinde bulundukları ekonomik güçlükleri tespit ve durumlarını düzeltmek için Meclis Araştırması istenmektedir. Aslında, ülkemizde dar gelirli

¹⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 86 (3 . 1 . 1978), s.129

¹⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 86 (3 . 1 . 1978), s.129

bütün sınıflar bugün ekonomik güçlüklerle karşı karşıya bulunmaktadır. «Herkes refah» prensibi gereğince, bütün dar gelirli zümrelerin ekonomik durumlarını geliştirme yollarının bulunan esas prensibimiz olduğunu belirttikten sonra, araştırmaya konu edilen kamu kesiminde çalışanların ekonomik güçlükler içinde bulundukları da aşîkârdır. Son yıllarda artan hayat şartları, diğer dar gelirlielerde olduğu gibi kamu kesiminde çalışanları da etkilemektedir. Her yıl bütçe kanunu hazırlanırken maaş ve ücretlerin artırılması için katsayı usulü tatbik edilmektedir. Hâlbuki katsayı sisteminin, fiyat artışlarını karşılamadığı gibi, düşük ücretlerde bir ferahlık da getirmediği tatbikatta görülmektedir. Bunun yerine, adil olacağına inandığımız eşel - mobil sisteminin uygulanmasına gidilmesinin daha uygun olacağı kanaatindeyiz. Eşel - mobil sistemine göre, temel ihtiyaç maddelerinde her yıl görülecek fiyat artışı nispetinde, maaş ve ücretler otomatik olarak artacaktır. Eşel - mobil sistemi, bugün uygulanan katsayı sisteminden daha uygundur. Bu sistem, kabul edilirse, ücret ve maaşlarda hem adil bir esas gelecektir, hem de çalışan ve çalıştıranlar arasında barış sağlanacaktır; ihtilâflar ortadan kalkacak, kalkınma vasatı temin edilmiş olacak, işte o zaman kalkınmada huzur ve selâmet devri başlayacaktır. Yine bu meyanda, kamu kesiminde çalışanlara «Kira desteği kanunu» çıkarılmalı ve hatta bundan daha önemlisi, bu kesimde çalışanların konut sahibi olabilmeleri için faizsiz kredi sağlanmalıdır. Memur Yardımlaşma (MEYAK) Kanununun şimdiye kadar çıkarılmamış olması büyük bir sakıncadır. Bu kanunun çıkarılması büyük gecikmelere sebep olmuştur ve fakat memur maaş ve ücretlerinden, bu kanun çıkarılmadığı halde kesintiler yapılmaya devam edilmektedir. Hiç olmazsa yapılan bu kesintilerden, memur ve ücretlilerin konut sahibi olabilmeleri için faizsiz kredi yoluna da gidilmelidir. Bu da, bu kanunun çıkartılmasındaki gecikmeyi, sakıncayı belki bir nebze olsun önleyebilir. Bunun için, memurların ekonomik durumlarını araştırıp, faydalı çözümler getirebileceği ümidiyle bu araştırma önergesini Grubumuz adına olumlu karşılar, hepinize saygılar sunarım.”

Millî Selâmet Partisi Grubu adına Lütfî Göktaş (Trabzon)’ın konuşmasından sonra imza sahibi olarak, Ordu Milletvekili Sayın Temel Ateş aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁶⁹

“Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri; sözlerime başlarken tümünüzü en içten saygılarımla selamlarım. Yıllardır acılarını içimde duyduğum; ezilen, kıyılan, aç ve açıkta bırakılan kamu kesinimin devlet eliyle yoksulaştırılmasına ve sömürülmesine bir örnek vermek üzere huzurunuzda çıkmış bulunuyorum. Toplumumuzda kamu görevlileri ağır koşullar altında yaşamaktadır. Her geçen gün yaşamları, yaşam koşulları daha ağırlaşmaktadır. Özellikle son günlerin ağır ekonomik koşulları altında, kamu görevlileri çekilmez büyük çileler altına

¹⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 86 (3 . 1 . 1978), ss.130-131

düşmüştür. Kamu kesiminden gelen değerli milletvekili arkadaşlarımın yıllarca çektikleri çileleri, devlet yöneticilerinin bu kesime karşı, kamu görevlileri kesimine karşı acımasız ve sorumsuz tutumları içerisinde duyduklarını sanıyorum. Sayın milletvekilleri, kamu kesiminde tek işveren devlettir. Çalışanlar kesimini oluşturan kamu görevlilerine karşı sınırsız güce sahip olan Devlet, istediği her şeyi yapabilmekte, çalışanları ele bakar duruma rahatlıkla düşürebilmektedir. Bir yanda alabildiğine güçlü işveren Devlet; diğer yanda ise, düşünebildiğiniz kadar güçsüz kamu görevlileri kesimi. Bu kesim sendika kuramaz, sözleşme yapamaz, grev hakkı yoktur. Değerli parti sözcüsü arkadaşımın dediği gibi, Devlet, her zaman istediği gibi bu kesimin başında boza pişirebilmektedir. Değerli arkadaşlarım, verilene rıza gösterme durumunda bulunan güçsüz kamu görevlileri karşısında, Devlet, acımasız bir tutumla her istediğini yaptırmaktadır. Buna en somut bir örnek olmak üzere Memur Yardımlaşma Kurumunu (MEYAK) verebiliriz. MEYAK uygulaması, çağımız devlet anlayışına tamamiyle aykırı, Devletimiz için gerçek bir yüz karasıdır. Bu bir devlet soygunudur. Bugüne kadar, yedi yıldan beri yasası bile çıkartılmayan bir kurum adına, Devletçe, dar ve sabit gelirli kamu görevlilerinin aylıklarından zorla para kesilmesi açıkça soygun değil de nedir? Saygıdeğer milletvekilleri, devlet dairelerinin kırgın, bezgin ve umutsuz görevlileri, dar ve sabit gelirli bütçelerinden Devlet zoruyla kesilen bu paralarının geleceğinden kuşku duymaktadırlar. Çünkü, onların devlet yöneticilerine güvenleri kalmamıştır. Yakın bir geçmişte, dar ve sabit gelirli kamu görevlilerinden, Devletçe borç almak üzere, - altını çiziyorum - Devlet tarafından kamu görevlilerinden borç almak üzere Devletçe çıkartılan tasarruf bonolarının, yine Devletçe zor kullanarak vergiye dönüştürülmüş bulunması bu güvensizliğin en somut kaynaklarından biridir ve açıkça söyleyelim; ayıptır bu. Memur kesimi sorumsuz bir tutumla Devlet tarafından kesilen MEYAK kesintilerinin vergiye dönüştürüleceğinden korkmaktadır. Fabrikatörden, işçiden, karaborsacıdan, kısacası toplumumuzun kanını emen para babalarından vergi alamayan Devletin, bütçe açığını açlık savaşı içinde bulunan kamu görevlilerinin ekmeğinden, aşından kapatmaya çalışması, «zorba devlet» anlayışının açık bir örneğidir. Bu, Anayasamızın sosyal hukuk devleti ilkesine de kesinlikle karşı çıkmaktır. Burada yedi yıldır devlet yöneticilerimizce Anayasa suçu işlenmektedir. Sayın arkadaşlarım, geleceğe dönük hiç bir güvencesi ve umutları kalmamış bu kamu görevlilerinin MEYAK kesintileri konusunda kuşkulu oldukları bazı hususlar aşağıda sıralanmıştır. Meclisimizce bu konuların açığa çıkartılması önemli görevlerimizdendir sanıyorum. Kamu görevlileri şunu soruyor: 31.11.1971 tarihine kadar yasal olarak kurulması gereken MEYAK neden kurulmamıştır? Aç, yoksul kamu görevlileri şunu soruyor ve yanıt istiyor; dar ve sabit gelirli kamu görevlilerinden kim adına toplandığı dahi bilinmeyen bu paranın toplanabilmesinin yasal dayanağı var mıdır? Kamu görevlileri, şuna da cevap istiyor: Bu paranın yasal sahibi kimdir? Özellikle dar ve sabit gelirli kamu görevlileri bir ayrıcalığa da yanıt istiyor: Danıştay'da Sayıştay'da, Yargıtay ve Devlet Personel Dairesinin üst kademelerindeki kamu görevlilerinden MEYAK

kesintisi kesilmiyor da, açlıkla savaşılan çoluğuna - çocuğuna defter almakta, pabuç giydirmekte güçlük çeken yoksul kamu görevlisinin sırtına neden biniyor Devlet? Buna yanıt istiyor. Değerli milletvekilleri, kamu görevlileri şuna da yanıt istiyor: Bugüne kadar toplanan paranın toplamı ne kadardır? Değerli grup sözcüsü arkadaşım, 7 milyara yaklaştığından söz ettiler. Bu kesin olmamakla birlikte, iki yıl önce bu paranın 7 milyara yaklaştığı söyleniyor. Resmî açıklamaysa, elbette arkadaşımıza katılıyorum. Kamu görevlileri şu soruya da cevap istiyor: Bu para nerede, kim adına biriktirilmektedir, kim ya da hangi kuruluş tarafından harcanmaktadır? Kimin parasını, kim hangi hakla sarf etmektedir? Devletçe zorla kesilen MEYAK kesintilerinin kredi olarak verildiği doğru mudur? Doğruysa, bu para nerelere kredi olarak verilmektedir? Bu paranın genellikle, özel sektöre ve tüketim kredi olarak verildiği doğru mu? Emekli olan kamu görevlilerine paralarının faizsiz olarak ödenmesinin, ayrılan, ya da başka kuruluşlara geçen kişilerin paralarının hiç ödenmemesinin yasal dayanağı, adalet ve hakkaniyete uygun yanı var mıdır? MSYAK yasasının çıkarılmamasından ve kurulan bugüne kadar kurulmamasından sorumlu olanlar kimlerdir? Sayın milletvekilleri, MEYAK konusundaki Meclis Araştırması işlemine dair önergemiz oylarınızla kabul görür ve bu konuda Meclis Araştırması açılmasına karar verilirse, bu konuda pek çok karanlık noktaların aydınlığa kavuşacağı kanısındayım. Devlet yöneticilerine güvenlerini ve geleceğe umutlarını daha da yitirmelerini istemediğimiz, kamu görevlilerinin konut kiralarna bile yetmeyen maaşlarından, Devletçe, zorla kesilen MEYAK kesintilerinin bugünkü durumunu ve geleceğinin ne olabileceğini saptamak amacıyla huzurunuzda getirdiğimiz Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergemize olumlu oy vermenizi dilerim. Sözlerimi bitirmeden önce, kamu kesiminin bir problemine, bir sorununa daha değinmek istiyorum. Bu, bugün çağdaş dünyanın istediği, sendika hakkıdır. Kamu görevlilerinin bir kaç sene önce elinden alınan sendika kurma hakkı çağımız devlet almayışına ve çağdaş anlayışa, çağdaş yönetim anlayışına uygun olarak yeniden, hem de, çağdaş sendikacılık anlayışının tüm niteliklerini taşıy biçimde verilmelidir. Hepinize en içten saygılarımı yeniden sunarım.”

Yapılan konuşmalardan sonra önerge oylamaya sunulmuş ve oylama sonucunda Meclis Araştırma Önergesi kabul edilmiş ve Meclis Araştırma Komisyonu kurulmasına karar verilmiştir.

3.1.13. Diyanet İşleri Örgütünün Yönetimi Konusunda Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge

Trabzon Milletvekili Rahmi Kumaş ve 9 arkadaşının, Diyanet İşleri Örgütünün yönetimi konusunda Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesi 29.12.1977 tarihinde 84 üncü birleşimde ele alınmış ve aşağıdaki önerge verilmiştir.¹⁷⁰

¹⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 84 (29 . 12 . 1978), ss.74-75

“Millet Meclisi Başkanlığına,

Diyanet İşleri Başkanlığı ülkemizin önemli bir Anayasal kuruluşudur. Anayasanın 154 üncü maddesinde «genel yönetim» içinde yer alacağı bildirilen Diyanet İşleri Başkanlığı, özel yasasında gösterilen görevleri yerine getirir. Diyanet İşleri örgütü Anayasanın 2 ve 19 uncu maddeleriyle özel yasasına göre yürütülmek durumunda olduğu halde, 1 inci MC Hükümeti oluştuktan sonra bu kuruluş MC politikasına araç kullanmak için türlü yönlerden baskı altına alınmıştır. Bu baskılar öylesine yoğunlaştırıldı ki, Diyanet İşleri Başkanı Sayın Lütfi Doğan'ın değiştirilmesi için Sayın Cumhurbaşkanına da benzer yöntem kullanılmıştır. Sonunda da Diyanet İşleri Başkanlığı boşaltılmış ve MC'nin camilere politika sokma eylemine araç olması için bir kişi bu kuruluşun başına getirilmiştir. Bu durumun yasal olup olmadığını Danıştay'ın kararı ortaya çıkaracaktır. Diyanet İşleri örgütü keyfi biçimde yöneltilmektedir. Örneğin; 1 inci MC döneminde din işlerine bakmakla görevli Devlet Bakanlığını yürüten Sayın Hasan Aksay'ın Diyanet İşleri Başkanı Sayın Süleyman Ateş'e yazdığı bir yazıda, Trabzon Merkez İskenderpaşa Camii İmamı için, «Bu Caferi artık halledelim» gibi ağır başlıktan uzak bir dil kullandığı kesinlikle öğrenilmiştir. 21 Eylül 1977 günlü P/11-1/1/77 sayılı yazı ile bu imam «halledilmiştir.» Sorun bir imamın «halli» olarak kalsaydı belki üzerinde durmaya değmezdi. Ama bu «halletme» eylemi 185 Müftü ve 50 Vaizi de içine alacak boyutlara erişmiştir. Bir kalemde 185 Müftü ve 50 Vaizin yerlerinin değiştirilmesi, kutsal işlerle uğraşmakla yükümlü bir örgütte olursa, bunun üzerinde durmak büyük bir ödev olur. Çünkü bu kişiler yalnız din işleri ile uğraşmakla görevlidirler. Yeni Milliyetçi cephenin, 1 inci MC'den kalma Anayasaya (hatta Müslümanlığa) aykırı din politikasına araç olmayan gerçek din görevlilerinin haksızlığa uğradıkları ortadadır. Her işin bir nedeni vardır. Bu atama ve yer değiştirmelerin toplu biçimde uygulanışının gerçek nedenlerinin de açıklığa kavuşturulması gerekir. Ayrıca camilerde belli bir siyasal görüşün Müslümanlığı temsil ettiği yönde sürdürülmek istenen çalışmaların da araştırılmasında yarar vardır. Bu konuda bilgi edinmek için inceleme yapılmalıdır. Bu da ancak Meclis Araştırması yoluyla olur. Diyanet İşleri örgütü, özellikle taşra örgütü bir huzursuzluk içindedir. Bu kuruluşun Anayasa ve gerçek Müslümanlık çizgisine getirilmesi için alınması gereken önlemler belirlenmelidir. Diyanet İşleri örgütünün Anayasa ve kendi yasasında belirlenen amaçlar dışında yönetilmesini önlemek için bu alanda bilgi edinilmelidir. Yukarıda sunulan gerçeklerin ışığı altında Diyanet İşleri örgütü yönetimi konusunda bilgi edinmek için Anayasanın 88 ve Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 102 nci maddesi uyarınca Meclis Araştırması açılmasını saygılarımızla dileriz.”

Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önerenin okunmasından sonra araştırma önergesi hakkında konuşmalara geçilmiş ve Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına İsmail Aydın (Uşak) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁷¹

“Sayın Başkan, Değerli Milletvekilleri; Anayasamızın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğümüzün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca Diyanet İşleri Başkanlığı yönetimi hakkında Meclis Araştırması açılması için verilmiş olan önergeyi Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak destekliyoruz ve bunu bir anlamda gerekli de buluyoruz. Çünkü, çoğunlukta veya azınlıkta olsun bütün din ve mezhep mensupları karşısında taraf tutmadan, vicdanlara baskı yapmadan ve yaptırmadan, onların din ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan devlet, Laik devlettir ve bu devlet Laik devlet özelliğinden bu yönüyle hiçbir şey kaybetmez. Değerli milletvekilleri, kimse kimsenin diniyle ve devlet kimsenin inancıyla ilgilenmemelidir. Toplumda hiç kimse diğer bir din veya mezhep mensuplarına manevî ve maddî baskı yapamamalıdır. Diğer bir söyleyişle dinin baskı unsuru olmasına da din duygusunun ve dinsel inanışların baskı altına alınmasına da karşıyız. Sayın milletvekilleri, Anayasamızın 19 uncu maddesi vicdan ve din özgürlüğünü tanzim etmiştir. Maddeye göre «Herkes, vicdan ve dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. Kimse, ibadete, dinî ayin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz. Kimse, dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz.» Vicdan ve din özgürlüğünün bu derece açık bir biçimde Anayasamızda yer almış olması gerçekten sevindiricidir. Değerli milletvekilleri, Şeriye ve Evkaf Vekâletinin kaldırılmasından sonra, 1924 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuş, 1935 yılında da 2900 sayılı Yasa ile kuruluşun görev ve yetkileri belirlenmiştir. Anlaşılabileceği üzere, Diyanet İşleri Başkanlığı Cumhuriyetin getirdiği bir kurumdur. Ancak hemen kaydetmek gerekir; Diyanet İşleri Başkanlığının, Devlet örgütümüz içerisinde yer alıp alamayacağı hususu 1961 Anayasamıza kadar tartışma konusu olmuştur; hatta - Kurucu Mecliste görev yapanlar hatırlayacaklardır - bu tartışma Anayasamızın 19 uncu maddesinin kabulü sırasında da sürmüştür. Anayasamızın 154 üncü maddesi, «Genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir» hükmünü getirmekle bu tartışmalara bir anlamda son vermiştir. Değerli milletvekilleri, Anayasamızın emrine uygun olarak Diyanet İşleri örgütü görev ve yetkilerini belirleyen 633 sayılı Yasa, 1965 yılında Meclislerimizden geçerek yasalaşmıştır. Bu yasa geceli gündüzlü çalışma kararı alınarak, uzun ve ciddi çalışmalar sonucu çıkabilmiştir. O kadar ki, zamanın parti grupları ve hükümet tam bir uyum içinde çalışmışlardır. Aziz arkadaşlarım, Diyanet İşleri Başkanlığı konusunda 22 kanun teklifi verildiğini söylersem, konuya verilen önemi ve gösterilen hassasiyeti acaba anlatmış olabilir miyim? 633 sayılı Yasanın 1 inci maddesi, «İslâm dininin inançları, ibadet ve ahlâk esaslarıyla ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini

¹⁷¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 84 (29 . 12 . 1978), ss.75-77

yönetmek üzere; Başbakanlığa bağlı Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuştur» hükmü ile Başkanlığın görevlerini belirlemiştir. Çağdaş Türk toplumunun dinsel gereksinmelerine ve kutsal İslâm dininin gereklerine uygun bir tarzda yeni bir örgüt oluşturulmuştur. Başkanlık, Türk halkının dinine verdiği öneme uygun biçimde donatılmıştır. Başkanlık belirtilen ilkeleri korumak ve belirlenen ilkeler doğrultusunda hizmet etmek için örgütlenmiş olmakla birlikte, son iki yıldır haksızlığın, kanunsuzluğun, keyfilğin - maalesef büyük üzüntü ile ifade ediyorum - merkezi haline gelmiştir. Gönlümüz isterdi ki, yürekte bağlı olduğumuz dinimizin yasal işlemlerini düzenlemek, itikat, ibadet ve inanç gibi dinî konularda yan tutmadan halkımıza hizmet etmek için kurulan Başkanlık, her türlü dedikodu, şaibe ve iddiaların dışında ve üstünde olsun. Gönlümüz gerçekten isterdi ki, Başkanlık kendisine özel yasasıyla verilen görevleri büyük bir titizlik ve ayırım yapmadan, belli olan İslâm dinî ilkelerini aşmadan ve siyasî bir hedef amaçlamadan yapmış olsun. Gönül isterdi ki, Diyanet İşleri Başkanlığı örgütünün yönetimi konusunda Meclis Araştırması açılması istenmiş olmasın. Gönlümüz bunu istiyor değerli milletvekilleri, yasalar bunu emrediyor ama, 633 sayılı Yasa son iki yıldır keyfi bir biçimde uygulanmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı mensupları ve cami görevlileri kanunsuzluğun, haksızlığın ve huzursuzluğun içine itilmişlerdir. Görevliler yönetimdeki hukuk dışı, partizan tutumların keyfiligi içerisinde ne yapacaklarını bilemez duruma gelmişlerdir. Oysa, 633 sayılı Yasa 25 nci maddesiyle Anayasamızın 12 nci maddesinde belirlenen eşitlik ilkesine uygun olarak Diyanet İşleri Başkanlığı kuruluşunun her derecesinde görev alan personel, Memurin Kanununun hizmetler için yasak ettiği siyasî faaliyetten başka, dinî görevleri içinde ve bu görevlerin dışında, her ne surette olursa olsun, siyasî partilerden herhangi birini veya onların tutum ve davranışlarını övemez ve yeremez hükmünü getirmiştir. Aslında genel anlamda da, genel olarak da bunun böyle olması gerekmez mi? Sayın milletvekilleri, İslâm dinî, hiçbir partinin tekelinde değildir, olamaz da, olmamalıdır da. İslâm dinî hiçbir siyasî partinin, siyasî görüşün ya da parti sloganlarının, ya da iktidar hevesinin aracı değildir, olmamalıdır, olmayacaktır da.”

Değerli Milletvekilleri, cami görevlisi (eski söyleyişle hademe-i hayrat) kamu görevlisidir; her kamu görevlisi gibi, yasaların ve hizmetinde bulunduğu din hizmetinin kendisine verdiği yetki ve sorumlulukların idraki içerisinde; yasaların aynı zamanda himayesindedirler. Değerli milletvekilleri, aynı zamanda cami görevlileri ifa ettiği hizmetin gereği olarak da bütün insanlığın hizmetindedir. Herhangi bir siyasî partinin emrinde ve hizmetinde değildir. Anayasamız ve kanunlarımız böyle diyor, ahlâk kuralları da bunu böyle emrediyor. Değerli milletvekilleri, biz Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak, Diyanet İşleri Başkanlığının bu İslâmî, insani ve yasal anlayış içerisinde yürütülmesini istiyoruz. Hukuk Devleti oluşumuzun doğal sonucu bu değil midir? Diyanet İşleri Başkanlığı görevlileri ve hizmetlileri, partilerin görüşlerine göre parti parti, meşrep meşrep ve mezhep mezhep, maalesef bölünerek işlem görmektedirler. Bir başka söyleyişle, Başkanlık görevlileri, halen bir siyasî

baskının etkisi altındadırlar. Bu nedenle de, bölük bölük olmuşlar, bölük bölük edilmişlerdir. Bunun yanı sıra, son derece ilginç, bunun yanı sıra (A) partili olanlar dindar, (B) partisinden olanlar ise dindar sayılmamaktadır. İslâm'ın engin hoşgörüsü, bütünleştirici özellikleri nerede kalmıştır değerli arkadaşlarım? Başkanlığın en yüksek karar ve danışma organı olan Din İşleri Yüksek Kurulu işlemez durumdadır, atıl haldedir. Yurttaşların dinî sorunları geciktirilmektedir. Din görevi aksamıştır. Değerli milletvekilleri, keyfilik o biçimde ilerlemiştir ki, Diyanet İşleri Başkanının kitabı yayınlanabilsin diye. Din İşleri Yüksek Kurulunun iki değerli üyesinden birisi Bingöl'e, birisi de Tunceli'ye sürülmüş ve Başkanın kitabı yasaların, yönetmeliklerin emretmediği bir komisyon oluşturulmak suretiyle yayınlana bilmiştir. Her yıl yapılması gereken atamalar yönetmeliklere aykırı biçimde yapılmaktadır. Tahkikat ve tetkikat yapılmadan, yasal gereği düşünülmeden birtakım varsayımlarla davranılmış ve davranılmaktadır. Her yurttaşa hidayet çağrısı yaparak, ibadetinde, namazında, cenazesinde yardımcı olarak örnek davranışlarla saygı uyandırması ve saygı duyulması gereken cami görevlilerinden bazıları bizatihi saygısızlığa hedef olmuşlardır. Bu nedenle cami görevlisi huzursuzdur. Değerli milletvekilleri, Başkanlık, saygınlık kazanmalıdır. Türk toplumunun kendisine duyduğu saygıyı kaybetmemelidir. Bunu da, davranışlarıyla, bizatihi Diyanet İşleri Başkanının kendisinden başlamak üzere bütün cami görevlilerinin davranışlarıyla sağlayabilecektir. Değerli milletvekilleri, yapılan haksızlıklar, kanunsuzluklar ve keyfi tutumlar hakkında yüzlerce örnek getirmek olanak içerisinde. Biz, Başkanlığın her türlü dedikodudan ve şaibeden arınmış ve dinine bağlı Türk toplumunun saygınlığını kazanacak ve artıracak biçimde yürütülmesini istiyoruz. Bu nedenle de, Diyanet İşleri Başkanlığının yürütülmesi konusundaki Meclis Araştırması önergesini Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak destekliyoruz. Aziz Arkadaşlarım, bir önemli noktaya değinmeden geçemeyeceğim. Dinî inançları şahsi veya siyasî kazançları için istismara çalışanlar aziz milletimize ve dinimize de saygısı olmayan, bizatihi kendilerine saygılarını yitirmiş insanlardır. Değerli milletvekilleri, inançların siyasal amaçla veya kişisel etkinlik, ya da ekonomik çıkar sağlamak için sömürülmesini, baskı altına alınmasını önlemeyi ve herkesin dinsel veya manevî gereksinimlerini toplumsal gelişme ile uyumlu olarak karşılayabilmesine yardımcı olmayı, Devletin temel ödevlerinden sayıyoruz. Bunu sağlayınca kadar da gerekli çabayı sarf edeceğiz. Yüce Meclisin değerli üyelerine saygılar sunarım.”

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına İsmail Aydın (Uşak)'ın konuşmasından sonra Hükümet adına Devlet Bakanı Süleyman Arif Emre (İstanbul) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁷²

“Muhterem Başkan, Muhterem Milletvekilleri; önerge sahipleri çok mühim bir meselemize temas etmişlerdir. Diyanet İşleri Başkanlığımız, Devlet

¹⁷² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 84 (29 . 12 . 1978), ss.77-81

kuruluşları içerisinde ve Anayasada görevleri tatat edilmiş olan bir müessesemizdir. Milletimizin gittikçe artan dinî hizmet ihtiyaçlarını karşılamak için Diyanet İşleri Başkanlığımızın kadrosu da gittikçe kabarmakta, 50 bine yaklaşmış bulunmaktadır; kadrosu arttığı kadar meseleleri, problemleri, ihtiyaçları da artmaktadır. Diğer taraftan, Diyanet İşleri Başkanlığı ve din görevlileri personelleri üzerinde sürüp giden siyasî mücadeleler neticesinde, birtakım ithamlar ve birtakım istilzamlar uyandırılmak istenmektedir. Diyanet İşleri Teşkilâtının mevcut kanunlara göre bu ihtiyaçları karşılaması veyahut mevcut kanunlara göre daha mutena, daha fazla müessiriyet kazanan ve daha fazla da hürmetle laik bir teşkilât haline gelmesi; şimdiye kadar tatbik edilmekte olan 633 sayılı Kanunun hükümleriyle mümkün olmadığı için, 1974 senesinde yine bendeniz, Diyanet İşleri Teşkilâtının kendisine bağlı olduğu bir Devlet Bakanırken, bu Kanunun muhtelif maddelerinin değiştirilmesi için Yüce Meclise tasarı sevk edilmiştir. Bu tasarı önce Yüce Meclis tarafından kabul edilmiş, sonra Cumhurbaşkanlığı tarafından geri çevrilmiş ve neticede Meclisimizden tekrar geçmiş, ikinci sefer geri çevrilmiş olduğundan; Meclis Araştırmasına konu yapılan ve gerekçe yapılan birçok hususlar daha o zamandan karşılanması düşünülmüş hususlar olduğu halde kanunlaşmamış ve bu mesele bu sebepten bir yönüyle sürüp gitmiş, müzminleşmiş bir vaziyete inkılâp etmiştir. Şimdi evvela, genel manada laiklik anlayışı nedir? Burada konuşan Cumhuriyet Halk Partisinin sayın sözcüsü bu husustaki kanaatlerini ortaya koydular ve bir de Diyanet işleri Başkanlığının işlemeyen bazı müesseselerinden söz açtılar. Genel manâda söyledikleri hususlara, bilâhare konuşmamın sonunda kısa kısa temas etmek işitiyorum. Ancak, Diyanet İşleri Başkanlığında çalışamayan bir Yüksek Dîn İşleri Kurulunun mevcudiyetinden söz açtılar, bu hakikaten bizi de meşgul eden ve çare bulunması gereken bir mesele olarak ortadadır. Yüksek Din İşleri Kurulu, mevcut kanunun, kanunî şartlara riayet edildiği takdirde kurulamamaktadır. Çünkü, Din İşleri Kurulu olması gereken kişilere kanun bazı şartlar tanımıştır. Şu şartları haiz, şu kadar hizmet müddeti olacak, şu orijinden gelecek diye kesin şartlar koymuştur. Uzun süre bu şartları ihraz etmiş olan din görevlileri yeterince bulunmadığı için ve seçime de katılacak kişilerdeki vasıflar da yine aynı şekilde müşkülât arz eder bir sayı azlığı teşkil ettiği için, Din İşleri Yüksek Kurulunun seçim ve Kanuna göre teşekkül etmesi uzun süre askıda kalmış, gecikmiştir. Bu ihtiyacı karşılamak maksadıyla 633 sayılı Kanun koyduğu şartları, içerisinde bulunduğumuz şartlara uydurmak maksadıyla yeni hükümler getirmiştik biz 1974 senesinde, Meclise tevdi edilmiş olan tasarımızda. Fakat bunlar kanunlaşmadığı için, bu müesseseyi gerçekten işler hale getirememiş bulunuyoruz. Herhangi bir müessesenin kanunen teşekkül etmemesi halinde ve bunun da uzun zaman sürüp gitmesi bahis konusu ise, elbette ki memleket ve millet hizmetleri askıda kalmayacaktır, sahipsiz kalmayacaktır. Diyanet İşleri Başkanlığı burada yetkisini kullanarak, bilhassa ilmî ve dinî eserlerin neşrinde, bu eserlerin dinî esaslara

itikat ve amel bakımından uygunluğunu, ilmî esaslara uygunluğunu, mevcut mevzuatımıza uygunluğunu tetkik edecek bir komisyon kurmuş bulunmaktadır. Bu komisyonun faaliyetleri elbette ki, dinî hizmetlerin bütün yasalarımıza en uygun şekilde yapılmasını hedef almış bulunmaktadır; Din İşleri Yüksek Kurulunun seçimine kadar görev yapması bahis konusudur. Bundan başka bir çözüm yolunu getirmiş olmak da mümkün görülmemektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı Kanununun biran önce Meclisten çıkması halinde, bilhassa din görevlilerimizin itibarını, cemiyet içerisindeki müessiriyetini artıracak hükümler de yürürlüğe girecektir. Diyanet İşleri Teşkilâtında çalışan görevliler elbette ki devlet memurudur; fakat kanunlardaki bazı boşluklardan mütevellit bazı içtihatları teessüs etmiştir. Bunlardan bir misal olarak şu hususu arz edebilirim: Herhangi bir memur bir suç işlemiş olduğu iddiasıyla yargılanmak istendiğinde, önce idari mekanizmalardan geçer; «Lüzumu Muhakeme» kararı alınmak iktiza ederken, Diyanet İşleri Teşkilâtı memurlarının böyle bir idari mekanizmanın süzgecinden geçirilmeden, doğrudan doğruya tevkif edilmesi, mahkemeye verilmesi ve yargılanmasına müsait içtihatlar halen yürürlüktedir. Bu kanunun karşısında, kişi karşısında, kişi eşitliği prensibine de aykırı olan tatbikatın düzeltilmesi sadedinde bahis konusu tasarıya yeni hükümler getirmiş, koymuş bulunuyorduk. Bunu bir misal olarak arz ediyorum. Bunun yanında, birçok yeni müesseselerle de bu Başkanlığımızı takviye etmek arzusundaydık. Meselâ; «Hac İşleri Genel Müdürlüğü» adı altında bir müdürlük tesis etmek, buna mütedavil bir döner sermaye vermek. Hacılarımızın evinden Hicaz'a gidip, Hac farizasını ifa edinceye kadar ve oradan da evine tekrar dönünceye kadar bütün hizmetlerini Diyanet İşleri Teşkilâtının organizasyonu sayesinde aksaksız ve eksiksiz yürütme hedefini güdüyorduk. Emsali ülkelerde, meselâ İran'da ve bazı ülkelerde bunun başarılı tatbikatları vardı. Bu müdürlük teessüs etseydi, Diyanet İşleri Teşkilâtımız diğer din hizmetleri yanında, İslâm'ın esaslarından olan Hac farizasının da ifası hususunda Hicaz'da vatandaşlarımıza gereken yardımı, gereken kolaylığı sağlayacaktı. Bu müessese de henüz kurulmuş, teessüs etmiş değildir; fakat bu sene ve birkaç sene içerisinde kurulan Diyanet Vakfı, küçük ölçüde de olsa, bunun bir örnek tatbikatını yapmıştır. Bu tatbikat, mütedavil sermaye verildiği takdirde ve Hac İşleri Genel Müdürlüğü kurulduğu takdirde, geniş çapta uygulanan bir tatbikat olacak ve birçok devlet kuruluşunun, Hacca gidiş - gelişle ilgili formalitelerini bu müdürlük yüklenmiş olacaktır. Yine, Diyanet İşleri Teşkilâtının bazı yönlerde kifayetsiz olan fonksiyonlarını daha kifayetli hale getirmek için meslek içi eğitim müesseselerinin kurulmasına hız verilmiş ve bunun da kanunla teminat altına alınması düşünülmüştü. Ayrıca kanayan bir yara mahiyetini arz eden, yurt dışındaki işçilerimizin ihtiyacı olan din görevlilerinin gönderilmesi bugün elan Diyanet İşleri Başkanlığının yetkileri dışında olan bir keyfiyettir. Çalışma Bakanlığında 40'ı, 50'yi geçmeyen «sosyal görevli kadroları» namı altında kadrolar mevcuttur. Bu kadrolara tayin yapılabilmesi için Diyanetten birkaç isim istenmekte; Çalışma Bakanlığı bu

mahdud kadrolarla yurt dışındaki milyonlarca Müslüman din kardeşimizin dinî hizmet ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadır ki, bu da büyük bir boşluk meydana getirmekte ve muhtelif dinlerin ve ideolojilerin tesiri altında, bilhassa işçilerimizin çocuklarının, gençlerinin bulunması ve bu şekilde bizim ruh ve manamızın mihrakından kayıp gitmesi gibi bir tehlike ortaya çıkmıştı. Bunu da o tasarıda halleden, kesinlikle bu görevi Diyanet'e veren ve Diyanete istediği kadar, ihtiyaç olduğu kadar din görevlisini yurt dışına gönderme yetkisini tanıyan hükümler getirilmişti. Bu araştırma önergesi kabul edildiği takdirde elbette ki seçilecek komisyon bütün bu meseleler yanında, burada şimdi 20 dakikalık müddet içerisinde zikretmediğimiz diğer meseleleri de inceleyecektir, tetkik edecektir; daha da aydınlatıcı, yol gösterici yeni yeni çözüm yolları bulabilecektir. Bilhassa önergenin merkezi sıkleti Diyanet İşleri Başkanlığında yapılan bazı tasarrufların partizan tesirlerle veya eğilimlerle yapıldığı iddiasını bu kürsüye getirmiş bulunmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığında Hükümetimiz kurulduktan sonra yapılmış olan mühim tayinler sadece ilçe müftüleri ve vaizler seviyesinde yapılmış bulunmaktadır. İlçe müftüleri, vaizler seviyesinde yapılmış olan tayinlerin sayısı 180 kadardır. Bu 180 küsur kadar toplu zincirleme tayin niçin yapılmıştır? Bu tayinlerin her birisinin ayrı ayrı gerekçeleri mevcuttur. Bir defa muhterem arkadaşlar, sayısı 50 bini aşkın din görevlilerinin bir sene içerisinde gerek kendi istekleriyle, gerek müfettiş raporlarıyla ve gerekse sair şahsi ve idari sebeplerle nakillerinin hacmi nazarı itibara alındığında bu sayı önerge sahiplerinin ve bazı çevrelerin ve bazı basın organlarının iddia ettiği gibi kabarık, anormal bir tayin hacmi değildir. Kaldı ki, bütün müesseselerde zincirleme toplu tayinler daha ziyade bahar, yazın başlangıcında ve yazın bitiminde yapılmaktadır. Seçimler sebebiyle Hükümet ve diğer organlar meşgul olmadığı için Haziran ayında o zamanki yapılması muktezi (gerekten) becayış gibi kendi taleplerine bağlı tayinler dahi Haziran ayında yapılmamış bulunduğundan; bütün bu meseleler, tayinle, istekler ve bunun yanında teftiş raporuna bağlı mecburi tayinler, nakiller de Eylül ile Ekim aylarına intikal etmiş bulunduğundan, bu 180 veya 182 rakamı ortaya çıkmıştır. Eğer Yüce Meclis bu konuda araştırmaya karar verirse, bunların listelerini, karşılardaki gerekçeleriyle birlikte getirip komisyona elbette resmî kuruluşlarımız tevdi edecektir. Bunları üyelerimiz inceleyecektir, Meclislerimize de intikal edecektir. Bunların hepsinin gerekçesi vardır. Sanmıyorum ki hiçbir üye herhangi bir din görevlisinin belli bir parti lehinde alenen cami içerisinde veya cami dışarısında yaptığı çalışmaları tasvip etsin. Öyle elimize ihbarlar, deliller geçmiştir ki, isim bahis konusu etmeyeceğiz; bir partinin mitinginde aday olmayan bir din görevlisinin, 40 bin, 50 bin kişiye alenen hitap ederek parti propagandasını yaptığını tespit ettik. Buna benzer yazılı delillere, belgelere bağlı ihbarlar aldık; bunların karşısında müfettiş tahkikatı yapmayacağız, gereken kanunların emrettiği, hatta bütün memurlara şamil olan müeyyideleri tatbik etmeyeceğiz, hiç elimizi sürmeyeceğiz; demek ki idari mekanizma, bütün ihtiyaçları ne olursa

olsun karşılamayacak... Tabir, böyle bir tatbikat tasavvur olunamaz. Ben bilhassa böyle bir Meclis Araştırmasının (eğer bu maksada matuf ise) yapılmasından memnuniyet duyacağım ve önergeyi veren arkadaşlarıma da huzurlarınızda teşekkür ediyorum. Bunların inceden inceye ortaya çıkması ve Yüce Meclisin tatminkâr neticelerle araştırma komisyonunun getireceği raporlarla ikna edilmesi, tatmin edilmesi elbette ki çok isabetli bir netice olacaktır, biz de bundan ancak memnun kalırız. Diyanet İşleri Teşkilât Kanununa temas etmişken bu meseleyi Yüce Meclisin üyelerine tekrar intikal ettirmek ve bu konuda yardımlarını istirham etmeyi de bir vecibe sayıyorum. Çünkü aziz kardeşlerim, Diyanet İşleri Teşkilât Kanununun ikinci defa Cumhurbaşkanlığınca geriye çevrilmesi keyfiyeti karşısında bundan önceki Meclisimiz ikinci defa herhangi bir kanun geri çevrilemez. Binaenaleyh bu kanun Resmî Gazetede neşredilmelidir ve kanunlaşmalıdır fikrine inanmıştır ve işlemin bu şekilde yürümesini arzu etmiştir. Halbuki, Cumhuriyet Senatomuz, «ikinci sefer dahi Cumhurbaşkanlığınca bir kanun çevrilebilir, binaenaleyh, yeniden müzakereye konulması» tezinden hareket ederek Meclisin bu görüşünün karşısına çıkmıştı. Meclis ile Senato arasında bir kanunun yapılması üzerinde görüş ayrılığı ortaya çıkınca tatbik edilecek prosedür bu hadiseye de tatbik edilmek istenilmişse de Cumhuriyet Senatosu bir kanunun herhangi bir maddesinin üzerinde Cumhuriyet Senatosu ile Millet Meclisinin görüş ayrılığından ibaret bir mesele değildir; «şu tasarı kanunlaşmış mıdır, kanunlaşmamış mıdır» ihtilâfidir. Bunu da halledecek Anayasada sarîh bir hüküm bulunmadığı cihetle, «benim görüşüm görüştür» demiştir ve Millet Meclisimizin kurmaya karar verdiği karma komisyona Cumhuriyet Senatosu üye seçmemek suretiyle kendi görüşünde ısrar etmiştir. Şimdi, bu durumda da, Diyanet İşleri Teşkilât Kanununun kanunlaşabilmesi için Meclislerimizin bu meseleye süratle eğilmesi, işi ele alması gerekmektedir. Aksi takdirde yeniden bir kanun sevk edilmesi halinde dahi, bir İchtüzük ve Anayasa meselesi yine o yeni tasarı ve teklifin karşısına çıkacaktır. Bu mesele halledilmeden yolu tıkayan ihtilâf ortadan kaldırılmadan Diyanet İşleri Teşkilâtımız işlerliğe kavuşamayacaktır. Bunu da bir temenni olarak, istirham olarak Yüce Meclisin sayın üyelerine arz etmeyi muvafık bulmuş oluyorum. Din görevlilerinin daha fazla itibâr ve müessiriyet kazanması ve Diyanet İşleri Teşkilâtından milletimizin beklediği görevlerin hakkı ile yapılabilmesi için laiklik anlayışı üzerinde bu Komisyonumuzun durmasında fayda mevcuttur. Laiklik anlayışı, sadece din görevlilerine veya Müslümanlara veya herhangi bir dine inananlara müteveccih bir anlayış veya bir müessese sayılmamak lazım gelir. Muhtelif görüşlere ve inanışlara sahip kimselerin kendi görüşlerine, inanışlarına, mensup oldukları dinin ibadet, amel ve dinin kalıplarını yaşayışlarına, diğer muhtelif kişilerin; farklı görüşte veya farklı inanışta, başka inanışta olan kişilerin sureti katiyete ne devlet aracılığıyla, ne de herhangi diğer baskılarla baskı yapmaması demektir. Laiklik, din ve vicdan hürriyeti müessesesi ile iç içe, dış dışı yürümesi gereken bir tatbikattır, bir müessesedir ve böyle

anlaşılması lazım gelen bir kavramdır. Yakın tarihimizde görev alan muhtelif hükümetlerimiz, laikliği en geniş manâda, Vicdanlara yapılması muhtemel mutasavver bütün baskıları kaldırmak ve inanan kişileri en geniş manâda vicdan hürriyetine kavuşturmak şeklinde anlamış ve bu Meclisten gelen geçen birçok hükümetler; koalisyon hükümetleri, bu tatbikatı geniş çapta yapmaya, yaptırmaya ve bu geniş hürriyet havasını memleketimizde estirmeye muvaffak olmuşlardır. Bunun tekrar, kanunların yanlış bazı içtihatlarla da kapanan kısıtlı tatbikatyyla, eski hale çevrilmesi mümkün olmamak gerekir. Birçok belgeler mevcuttur elimizde, laikliğin yanlış tatbikatı hakkında. Bizzat politikadan önce; avukat olarak takip etmiş olduğum davalardan birinde, resmen Diyanet İşleri Başkanlığının müftüsü ve din görevlisi olan bir muhterem âlimimiz, camide namaz kılariken vücudun hangi organları örtülecektir (dinî tabirle «setri avret» nasıl yapılacaktır) meselesini izah ettiği için, 163 üncü maddeden bir sene ağır hapis cezasına çarptırılabilmiş ve her türlü çırpınmalarımıza rağmen, bunun özlük haklarını, emeklilik haklarını da elinden alan bu tatbikattan şahsı kurtaramamışızdır. Bu şahıs ancak, 1974 senesinde Yüce Meclisin çıkardığı Af Kanunu ile, bu ve buna benzer sayısız gadre uğrayan kişiler kurtulabilmiştir. Bu meselede, neticede 163 üncü maddenin uzun süre yapılan tatbikatlarının da gözden geçirilerek, 163 üncü maddenin din ve vicdan hürriyetine ve laiklik esaslarına en yeni manada, en geniş manada imkân bahşeden ve aynı zamanda da istismarları önleyen yeni bir şekle yeni bir çerçeveye intikal ettirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Nitekim, 1974'ten beri kurulan hükümetler programlarında veya Meclislerdeki çalışmalarında bu istikamette bazı teşebbüslere girişmişlerse de milletvekili arkadaşlarımız da bazı kanun teklifleri vermişlerse de henüz ciddi bir neticeye, tatminkar bir neticeye varılmış değildir. Eğer araştırmaya memur edilen komisyonumuz bu konuda da Meclislerimize ve hükümetlerimize ışık tutacak şekilde ihatalı bir etüt yapar, bin bir etüt yapar meseleyi bütün ayrıntılarıyla bizim de bilemediğimiz tahmin edemediğimiz taraflarıyla ortaya koyarsa, elbette bundan da memleketimiz için, dinimiz için, din görevlilerimiz için ve bütün vatandaşlarımız için çok hayırlı çok müspet neticeler ortaya çıkar. Muhterem milletvekilleri, bu meseleler üzerinde aldığım notlarda sizlere arz etmek istediğim diğer konulara temas edemedim. Sürem dolmuştur. Araştırma Komisyonu kurulup da rapor buraya geldiği zaman, daha geniş manada bu konuları incelemek üzere; hepinize hürmetlerimi sunarım aziz milletvekilleri.”

Hükümet adına Devlet Bakanı Süleyman Arif Emre (İstanbul)’nin konuşmasından sonra önerge sahiplerinden Sayın Rahmi Kumaş (Trabzon) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁷³

“Sayın Başkan, Saygıdeğer Milletvekilleri; Anayasanın 154 üncü maddesi Diyanet İşleri Başkanlığı için düzenlenmiştir ve bu maddeye göre genel

¹⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 84 (29 . 12 . 1978), ss.81-82

içerisinde düşünün. Diyanet İşleri Başkanlığı için özel bir yasa çıkarılacağı buyrulmuş ve 1965 yılında 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluşu ve Görevleri hakkında yasa çıkarılmıştır. Bu yasanın 1 inci maddesine göre Diyanet İşleri Bakanlığının görevleri şöyle özetlenmiştir. «İslâm Dininin inançtan ibadet ve ahlâk ilkeleriyle işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek.» Diyanet İşleri Başkanlığının görevleri böyle bir çerçeve içerisinde düşünülmüştür. Fakat Diyanet İşleri Başkanlığı bu görevi yüce dinimiz için düşünmekten çok, burayı belirli bir siyasal görüşün katında destek bulması için kullanma durumundadır. Bu uygulama gittikçe yayılmaktadır ve bundan gerçek din adamları rahatsız olmaktadır; birçok din görevlisi kıyılmıştır ve ne yazık ki, burada Hükümet adına konuşan Sayın Devlet Bakanı söz gelimi 14 Eylül 1977 gün ve Özlük İşleri Müdürlüğü P/11-2A-27 756 sayılı işinden habersiz kaç tane, en azından bu işlemiş din görevlisinin kıyımına uğratıldığını söyleyemeyecek ölçüde bu konuların uzağından geçmiştir. Eğer kendileri biliniyorlarsa, bir fotokopisini kendilerine verebilirim. 185 müftü ve 50 vaiz, bir tek uygulama ile kıyılıyor arkadaşlarım. Bu kıyımelerde öne alınan, başvuru olan ölçü nedir: Bu ölçü demin de belirttiğim gibi bir bakıma Cephe Hükümetinin camilerde, okullarda ve kırsalda kendi politikasını yürütme ölçüsüdür genel olarak. Çünkü bu Hükümet, nasıl ki, Kara Kuvvetleri Komutanını kendisine yakın bir kimse olarak seçmek istediye, nasıl Millî Eğitim Bakanlığında, okullarda faşist bir kadro oluşturmak istediye, Diyanet İşleri Başkanlığında da belli bir görüşün kadrolaşmasını sağlamaya çalışıyor. Ne yazık ki, Diyanet İşleri Başkanı olan kişi, yasalara ve Hükümet kararlarına aykırı bir kılığa bürünüyor; bir bakıma kendiliğine pozu veriyor. Bu, Cumhuriyet ilkelerine de aykırıdır; yasalara da aykırıdır; Bakanlar Kurulu kararlarına da aykırıdır; bu yeni Cephe Hükümeti Bakanlar Kurulunun da böyle bir kararı yoktur. Bu atamalarda, rasgele mektuplar, telefon haberleri ölçü olarak alınmaktadır. Bir bakıma, partizan görüşlerle Diyanet İşleri Başkanlığı örgütü tahrip edilmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı denince; belli bir partinin görüşünün yayıldığı bir yer olarak anlaşılmaktadır. Oysa, ulusumuzun % 98'i Müslüman olduğuna göre, bütün bu ulusu kucaklayıcı, onların inançlarına saygılı biçimde yönetmek durumundadır. Hatta bugünkü yönetimde Diyanet İşleri Başkanlığı mezhepçilik dahi yapmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığının, zaten uygulamasındaki yanlışlık, baştan yapılan atama ile ortaya çıkmıştır...”

Önerge sahiplerinden Sayın Rahmi Kumaş (Trabzon)’ın konuşmasından sonra Adalet Partisi Grubu Adına Hüsnü Yılmaz (Balıkesir) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁷⁴

“Söz alacak değilim; ancak görüşülmekte olan Meclis Araştırması önergesi, cidden kalbimizi yaralayan mühim meselelerden birisi olarak bugün ortaya konulduğu için, önergenin birçok haklı tarafları bulunduğu için,

¹⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 84 (29 . 12 . 1978), ss.82-85

milletimize yapılması gereken hizmetler kısa da olsa bir hatıramız olsun diye söz aldım. Önerge, birçok yönleriyle gerçekleri yansıttığı için... üç mesele vardır ki, her zaman politikanın dışında tutulması gerekir. Birisi mabetler, ibadethaneler; ikincisi okullar, üçüncüsü kışla... Meselâ, biraz evvel tayin kararnamesini gösteren Rahmi Kumaş arkadaşımız rakam verdiler, vaizlerle müftülerin tayininden bahsettiler. Bunu ben ondan çok daha evvel gördüm ve bende de bir sureti vardır. Meselâ, bunlardan örnek vereyim: Konya Vaizi Mustafa Yıldırım bu kararnameyle Kars'ın Çıldır Kazasına tayin edilmiştir. Birinci sınıf vilayetlerden birisi olan Konya Vaizinin tayini Kars'ın Çıldır Kazasına yapılıyor. İkincisine geliyorum, örnekle konuşayım siz de takip edin. Ben alkış istemiyorum; ne için çalıştığımızı ve neye hizmet ettiğimizi zaman gösterecektir. İkinci vaiz arkadaşımız, Konya'nın gözbebeği, («Sen de istifa et») diye karşıdan hitap eden arkadaşımıza soruyorum) Oğuz Atalay'ı hatırlayan - «Benim değil, Konya'nın ayağa kalktığı, hürmet ettiği, elini öptüğü vaizini bu kış mevsiminde Sivas'ın Şarkışla Kazasına tayinindeki ilhamı hangi kitaptan aldınız?» diyor. Evet; Sivas'ın Şarkışla'sı neresi 16 seneden beri Konya'da vaizlik yapan bir insanın hizmet kabiliyeti neresidir? Başka bir örnek vereyim: Diyarbakır Vaizi nereye tayin olmuştur? Eski Bergama Müftüsüdür, arkadaşımıdır; Antalya Vaizi iken Diyarbakır'a alındı. İyi -güzel; tabii bu birinci kademeydi, 4 üncü vitesine birden atlamak mümkün olmadığı için Diyarbakır'a oradan da Doğubayazıt'a tayin edildi bu kışın. Manisa'dan Bingöl'e verilen Hüseyin Bakır arkadaşımız, Manisa'dan Bingöl'e veriliyor, sonra lütfedilip bir kazaya tenzilen Akhisar'a veriliyor. Akhisar'dan da bir kademe yapıp, Çanakkale'nin İmroz Adası Kazasına veriliyor, arkadaşımızın bahsettiği şu kararnameyle. Suçları... Suçlarını fazla izaha lüzum yok, amma en kısa ifadesiyle arkadaşlar; Türkiye'nin gözbebeği olması; konferanslarıyla, hareketleriyle, ilmiyle, irfanıyla milletin kalbini fethetmesi, sevilir bir din adamı olarak göze çarpması deliye döndürmüş bazı çevreleri, maalesef İmroz Adasına tayini çıkarak bu arkadaş da istifaya zorlanmıştır. Rakam vereyim; Çanakkale'nin vaizi İbrahim Bilgiç, Kars'a tayin edilmiştir. Lütfedin de isabet noktasını tespit edelim. Kabul, Çanakkale'den alıyoruz; ama hiç olmazsa Çanakkale'den alın, Kayseri'ye verin. Kayseri'den alın Manisa'ya verin, Yozgat'a verin, Muğla'ya verin. Çanakkale'deki vaiz çoluğu ve çocuğundan, aile efradından tamamen uzak bugün Kars'ta vazife görmektedir. Bu mesele hakkında Diyanet İşleri Başkanlığı'na zinhar bir milletvekili gitmesin, sanki babasını vurmuşsunuz adamın, suratı bin parça yere bakıyor. Bir defa gayet makul bir emekli işleminin neticesini sormak için gittim, personel başkanı durmadan yazı imzalamaktadır; yüzüme bile bakmıyor; imzalıyor, çeviriyor imzalıyor, çeviriyor gene imzalıyor. Nihayet, arkadaşlar yeniyiz. Yeniyiz; ama rozetle Müslüman değiliz, kalple Müslüman'ız. Hakikati konuşmak lâzım gelirse, ben bu Teşkilâtta müftülük yaparken personel başkanı Aydın'da AYTEPE Camisinde imamlık yapıyordu, «Hocam» diye elimi öpüyordu; ama bugün ben Adalet Partisinin milletvekili olduğum için bana Müslüman gözüyle bile bakmıyordu, yüzüme bile bakmıyordu. Arkadaşlar, sayın bakanımız

dediler ki; «Bazı eksikler vardır, çalışma yapılamamıştır, Din İşleri Yüksek Kuruluna gerekli üye bulunamamıştır.» Ben o fikirde değilim. Üç fakülte bitiren arkadaşlarımız var bugün piyasada. 15 sene vazife yapmış arkadaşlarımız vardır, fakat herhalde bazı düşünceleri uygun düşmediğinden tayinleri yapılamamıştır. Hakikati söylediğimden, acı da olsa herhalde beni bağışlarsınız. Arkadaşlar, bir iki tane daha örnek vereyim. Şu kış mevsiminde ben de çektim bir zamanlar bu ısırapları ve siyâsî hayata atılmamım ana sebebi de budur. İki satırlık yazı ile Hakkârî'nin Çukurca'sına gitmektense, hiç olmazsa Türk Milletinin oyu ile şurada inandıklarımızı dile getirelim diye buraya geldik. Ama haksızlıklar kendi kanadında da olsa söyleyeceğim, muhalefet kanadında da olsa söyleyeceğim... Van'dan değil, Ankara'nın Beypazarı kazasından bir çocuk kardeşim, «Benim amcam Bolu'da çimento fabrikasında çalışıyor, binaenaleyh Bolu'nun Kuran kursunda okuyacağım» desin, benim Diyanet İşleri Teşkilâtını, «Hayır, zinhar okuyamazsın orada; kendi kazanda okuyacaksın» diyor ve bu yönetmeliğe, Bakan imza basıyor, Diyanet İşleri Başkanı imza basıyor, okuma hürriyeti elden alınıyor. Ben, şu veya bu bakanı kast etmiyorum; kimse bunun mesulü, buna çare bulsunlar. Ben daha evvel müftü iken söyledim, «Yanlış yapıyordunuz, Kuran okumak isteyen yakınlarımıza engel oluyorsunuz, bunun günahının altından kalkamazsınız» dedim. Kalkamayacaklar, Allah bilir kalkamayacaklar altından. Ortaokulda, lisede, Heybeliada'da despot mektebinde, Katolik mektebinde okumak serbest, Kuran kursuna gelince «Kendi kazanda okuyacaksın» diyor. Kendi kazasında Kuran kursu yok, «Okuyamazsın» diyor. Pekâlâ, bu vebalin altından kalkabilecek misiniz? Ben Allah'a inanıyorum ki kalkamayacaksınız; kimse kalkamayacaktır. Arkadaşlar, vilayet müftüleri tayin edilmemiştir. Dikkatimi çekmiştir, mesleğimin konusu olduğu için, senelerce ciğerimden bu mesleği yaşadığım için hemen incelikleri gözüme takılıyor dikkatimi çekiyor. Ne denildi?.. «Vaizlerle, ilçe müftüleri hakkında tayin muamelesi yapılmıştır, il müftülerinin tayini yapılmamıştır» şeklinde bir ifadede bulunuldu. Neden yapılmamıştır?.. Ben söyleyeyim size: İl müftülerinin tayini Diyanet Reisinin müstakilen emrinde olmadığından, müstakil bir bakanın emrinde ve tasarrufunda bulunmadığından, Başbakanın imzası, Reisicumhurun onayı şart olduğu için il müftülerine dokunulamaz, yoksa onlar da hapı yutmuştu şimdiye kadar. O halde arkadaşlar, hakikat hiçbir zaman örtbas edilemez. Kıymetli arkadaşlarım hak nerede ise oradayız, bunu dile getirmeye çalışacağız. Verilen önerenin lehinde oy kullanacağız. Meclis Araştırması yapılmasını ben de istiyorum, Grubum da istemektedir. Hepinizi saygı ve muhabbetle selamlarım.”

Adalet Parti Grubu Adına Hüsnü Yılmaz (Balıkesir)'ın konuşmasından sonra Millî Selâmet Partisi Grubu adına Oğuzhan Asiltürk (Ankara) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁷⁵

¹⁷⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 84 (29 . 12 . 1978), ss.85-88

“İçtüzüğe göre, konuşma süresinde Meclisin çalışmalarının bitimine yaklaşması dolayısıyla bir uzatım yapılması gerekir idi. Burada bu şekilde oylamaya müspet oy veren arkadaşlarıma teşekkür ederken, herhalde burada konuşulan birtakım iddiaların her zaman böyle cevapsız bırakılacak şekilde bir karşılaşırsa, bundan hürriyetçi demokrasiden hadiseden arkadaşlarım adına bir nevi utanç meydana geleceğini de ifade etmeden geçemiyorum. Müdafaa hakkı nasıl mukaddesse, müdafaa hakkı nasıl, mutlaka verilmesi gereken haksı, aynı şekilde hakkın ortaya konulması da mukaddes bir haktır. Millî Selâmet Partisi Grubu adına bir hakkımızı kullanırken, formaliteden istifade ederek bu hakkımız elimizden alınmıştır. Şimdi, tüzüklere aykırı olan bu tatbikatı tescil ediyorum. Değerli arkadaşlarım, Grup Başkan vekili sıfatını haiz bir arkadaşınız olarak, bu hakkımı kullanmak en tabii olarak yetkim ve görevlerim içerisinde, ancak tabii çok az zaman kaldığından bu mevzuu burada keserek, mühim olan bazı hususları... Değerli arkadaşlarım, çok önemli hususları... Buraya gelen birtakım arkadaşlar, şöyle veya böyle kendi mezheplerine, kendi düşüncelerine göre birtakım değerlendirmeler yaptılar. Bunlar mühim şeyler değildir. Diyanet İşlerinde şimdiye kadar olduğu gibi, şimdi olduğu gibi, bundan sonra da bütün tayinler mevcut mevzuat içerisinde yapılır. Bunun aksi bir husus olursa Devletin idare mahkemeleri vardır. Devlet bir bütündür; idare mahkemelerine gider, kararlarını alır, tatbik etmeyenler hakkında da şahsi sorumluluklarından dolayı dava açar tazminat elde ederler. Yani, bu müessese yürümektedir. Bu müessese yürüdüğüne göre, buradaki birtakım sızıltılar, birtakım şikâyetler olarak kalmaya mahkûmdur. Daha mühim şey şudur: Burada laiklik mevzuunda, laikliğin ne olduğunun doğru tespitinde zaruret vardır. Şimdiye kadar inanmayanların inananlara bir zulüm vasıtası olarak kullanıldığını, inanmayanların inananlara baskı yapılmak için kullanıldığını, bunun rayına oturtulması teşebbüsleri meydana çıktığı zaman da, birtakım çevrelerin bu teşebbüsleri engelleyici davranışlarda bulunduğunu üzülerken tespit etmek mecburiyetindeyim. Yani, siz bir koleje karşı laiksiz; onun birtakım prensipleri vardır, talebelerini almak için birtakım tespit ettiği usuller vardır. Başındaki adam kolejin bu haline karşı laiktir, onu ilgilendirmez; yoksa kolejin varlığına karşı değildir. Laiklik ister Müslüman olsun, ister Hristiyan, isterse herhangi bir dine bağlı veya hiçbir dine bağlı olmasın; devlet sistemi içerisinde kendi inançlarını yaşamayı teminat altına alan bir adı olarak eğer rayına oturursa huzursuz ortadan kalkar. Fransa laiktir; ama Fransa'da hiç kimse Cumhurbaşkanı'dan tutun da herhangi bir devlet müessesesinde çalışan odacıya kadar onun dinî inançlarını yaşamasına karşı çıkmaz; bu, Türkiye'de garip usuldür... Laiklik, ister bir dinî inancı olsun, ister olmasın, dinî inancı olanların, dinî inançlarının gereğini yapmalarını; yani, ibadetlerini, beraber oturup ferdan veya müştereken ibadetlerini ve dinî inançlarının gereğini söylemelerini, dinî inançlarını başkalarına telkin etmelerini bir bak olarak getirmiştir. Laiklik olduğu için, işte, Müslüman, Müslümanlığın gereğini yapacaktır; laiklik olduğu için, işte, Müslüman'ın, Müslümanlığın gereğini

yapmasına Devlet karşı çıkamayacaktır; oturup kitap okuyana müdahale edemeyecektir; oturup dinî sohbet edene müdahale edemeyecektir. Laikliğin tatbikatı bu olduğu için böyledir. Yoksa laiklik, inanmayanların, dinsizlerin, inananlara, dindarlara baskı vasıtası değildir. Bunu aklımızdan çıkaralım. Geçti o devirler artık. Değerli arkadaşlarım, belki bazı milletvekilleri, gönüllerinde, inananlara baskı yapmak için bu müesseseyi kullanmak isteyebilirler; bu ilmî tarife karşı çıkabilirler; ama o... Kim olduklarını tasrih etmiyorum. Ben bir taş atıyorum, önüne çıkıyorsunuz, «Bana taş isabet etti» diyorsunuz. Ben sizi kastetmedim ki. Onu kabulleniyorsanız sizsiniz; değilseniz, başkaları. Ben, «Siz böylesiniz» demedim ki. Ben bir tarif yapıyorum, bu tarife, «Evet biz muhatabız» diyorsunuz. Hayır, ben «Siz muhatapsınız» demedim. İşte, laik Cumhuriyet Meclisi olduğu için, burada Müslümanlığın gereği de konuşulur, ona da kimse ses çıkaramaz. Laik Cumhuriyet Meclisinde bu yapılır. Dinsiz Cumhuriyet Meclisi olsaydı konuşamazdık. Ama öyle değildir. (MSP sıralarından alkışlar) Burası dinsizlerin dindarlara baskı yaptığı bir yer değildir. Herkesin inancı vardır, herkesin inancına bir başkası saygılıdır. İster Müslüman olursunuz, ister Hristiyan olursunuz, isterse hiçbir şeye inanmazsınız. Ben size baskı yapamam, siz bana baskı yapamazsınız; laiklik budur. Değerli arkadaşlarım, içinde hukukla ilgili bazı arkadaşlar, sizleri teskin etmek için bunun doğruluğunu ifade ediyorlar. Kendilerine tabii kürsüden teşekkür ederim ama, bu grubun da bazı mevzulara aşına olması gereği vardır. Kimseye taş atmıyorum. Ben bir meseleyi ortaya koyuyorum. Sizi de kastetmiyorum, bir tarif yapıyorum. Bu tarif eğer sizin kendinizi ortaya koymanız şeklindeyse, ona da bir şey diyemem. Değerli arkadaşlarım, tabii Sayın Bakan gerekli cevapları verecek ama, bizim inancımız, Ardahan'dan Kars'a, Muğla'dan Edirne'ye kadar vatan toprakları aynı değeri haiz, her birisinde il, ilçe hatta köylerimizde bu mevzu ile ilgili olsun olmasın hizmet ibadet olarak kabul edilir. Bu bakımdan Edirne'den Kars'a kadar, Muğla'dan Ardahan'a kadar, Hakkâri'ye kadar bayrağımızın dalgalandığı her yerde devlet memuru, benim inancıma göre hizmeti ancak ibadet aşkı ile kabul eder. Bir yerden bir yere tayin edildiği zaman... Muhterem arkadaşlarım, sözlerimi bağlıyorum, bitiriyorum. Grup adına konuşan, grup adına yetki ile konuşan Adalet Partisi Grubu adına konuşan arkadaşımın 163 ncü maddenin, Müslümanlara zulüm için senelerce tatbik edilen 163 üncü maddeleri «Başarımız üzerinde yeri var» şeklinde tabirini yadırgıyorum, sürçü lisan olarak kabul ediyorum ve bundan sonra bir daha ifade etmemesini temenni ediyorum. Hepinize saygılar sunarım.”

Yapılan konuşmalardan sonra önerge oylamaya sunulmuş ve oylama sonucunda Meclis Araştırma Önergesi kabul edilmiş ve Meclis Araştırma Komisyonu kurulmasına karar verilmiştir.¹⁷⁶

¹⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 2, B. 86 (3 . 1 . 1978), s.125

3.1.14. Van İlinde Deprem Felâketine Uğrayan Vatandaşların Durumunu Saptamak Amacıyla Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge

Van Milletvekili İhsan Bedirhanoğlu ve 9 arkadaşının, Van İlinde deprem felâketine uğrayan vatandaşların durumunu saptamak amacıyla Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesi 28.12.1977 tarihinde 83 üncü birleşimde ele alınmış ve aşağıdaki önerge verilmiştir.¹⁷⁷

“Millet Meclisi Başkanlığına,

4.11.1976 tarihinde Van ve yöresinde vuku bulan deprem; binlerce insanın kaybına ve büyük hasarlara sebep olmuştur. Depremin vuku bulduğu tarihten bu yana, açıkta kalan binlerce insan kışın ağır şartları altında ıstıraplı bir yıl geçirmiştir. Depremi takiben hükümet yetkilileri; hiç kimse aç ve açıkta kalmayacak mealinde kesin vaatlerde bulundukları halde; felâketzedeler geçen kış açıkta kalmış; bu kış da, konutlar hükümetin ihmali yüzünden yetiştirilmediği için, aynı ıstırap ve sefaletle karşı karşıya bulunmaktadır. İç ve dıştan gelen büyük yardımlara rağmen, felâketzedelerin aç ve açıkta kalmasının; sefalet ve perişanlığa mahkûm edilmesinin tek müsebbibi hükümetin ve yetkililerin bu önemli konuya gereken ciddiyetle eğilmemeleri. Hükümetin umursamadığı, felâketzedelerin bu ıstırabına Yüce Meclisin eğilmesinde zorunluluk vardır. Bu sebeplerle, durumun mahallinde incelenerek gereken tedbirlerin alınması için Anayasanın 88 inci maddesi gereğince Meclis Araştırması açılmasını saygılarımızla rica ederiz.”

Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergenin okunmasından sonra araştırma önergesi hakkında konuşmalara geçilmiş ve Hükümet adına İmar ve İskân Bakanı Mehmet Recai Kutan (Malatya) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁷⁸

“Elazığ Milletvekili Faik Öztürk ve 10 arkadaşının, Doğu illerinde son yıllarda meydana gelmiş olan depremlerin beraberinde getirdiği meseleleri tespit etmek üzere bir Meclis Araştırması talebi ve aynı şekilde buna paralel olarak diğer bir Meclis Araştırması talebi vesilesiyle huzurlarınıza gelmiş bulunuyorum. Ağustos ayında güvenoyu almış olan Hükümetimiz karşısında 19 Ağustos 1966 tarihinde meydana geniş olan Muş - Varto depreminin meselelerini, 5 Eylül 1975 tarihinde meydana gelmiş olan Lice depreminin meselelerini, 25 Mart 1976 tarihinde meydana gelen Kars depreminin meselelerini, 24 Kasım 1976 tarihinde meydana gelen Van - Ağrı depreminin meselelerini, 25 Mart 1977 tarihinde meydana gelen Palu depreminin meselelerini bulmuştur. Bilindiği üzere bu arz ettiğim illerin tamamı Doğu

¹⁷⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 2, B. 83 (28 . 12 . 1978), s.3

¹⁷⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 2, B. 80 (21 . 12 . 1977), ss. 13-16

Anadolumuzda bulunmaktadır. Hükümetimiz göreve başladıktan sonra bu deprem yaralarını en kısa zamanda sarmak maksadıyla ciddi bir çalışmanın içerisine girmiştir. Şimdi muhterem heyetinize bu depremlerle ilgili olarak bugüne kadar yapılmış olan hangi hususların gerçekleştirilmiş olduğu ve önergede sorulmuş olan hususlara cevap arz edecek tarzda malumat arz edeceğim. Birinci olarak arz etmek istediğin husus; Lice, Hani, Kulp civarında meydana gelmiş olan depremle ilgili olarak bugüne kadar yapılmış olan çalışmalar hakkında malumat arz ediyorum. 6 Eylül 1975'de maalesef Lice, Hani ve Kulp ilçelerimizde 2385 kişinin hayatına son veren bir deprem meydana gelmiştir. Yapılan çalışmalar sonunda yıkık ve ağır hasarlardan 8548 ailenin hak sahibi olduğu, bunlara birer mesken yapılma ihtiyacı tespit edilmiştir. Ancak, 8548 hak sahibi vatandaşımızdan kanun gereğince, kanunun emrettiği, amir hükmü gereğince sadece 5725 vatandaşımız borçlanmıştır. Buna mukabil 7556 ev ihale suretiyle inşa edilmiştir. Ancak arz edeceğim ki, bu inşa edilmiş olan evler problemin aciliyeti sebebiyle, ahşap karkas olarak ve prefabrik evler olarak inşa edilmiştir. 326 vatandaşımıza «evini yapana yardım» metoduyla olmak üzere, böylece 7882 evin yapılmasına imkân sağlanmıştır. Biraz evvel arz ettiğim gibi, 5725 vatandaşımız borçları; buna mukabil Devlet eliyle 7882 vatandaşımıza ev yapılmıştır. Buna mukabil bazı köylerimizde yapılan jeolojik etütlere ve topografik imkânlarla göre 425 aileye ev yapmak imkânı kendilerinde bulunmamıştır. Bu itibarla, bunların başka köylere iskân edilmesi düşünülmüş, ancak diğer köyler bu 425 ailenin kısmen de olsa kendi köylerine gelip yerleşmesine muvafakat etmemişlerdir. Bu itibarla bu 425 aileye devlet eliyle maalesef bugüne kadar mesken yapılamamıştır. Orta ve az hasar görmüş olan evler için onarım yardımları yapılmıştır. Böylece, Lice, Kulp ve Hani'de 425 dışında bütün meskenler inşa edilmiştir. Borçlanan 5 725 ailenin evlerinin tamamı ahşap karkas olarak ve prefabrike ahşap elemanlar olarak yapılmış olan bu evlerin dışına tuğla-dolgu yapılmış ve bu evler daha dayanıklı bir hale getirilmiştir. Buna mukabil borçlanmayan vatandaşlarımız ilk olarak kendisine acil tedbir olarak prefabrike mesken olarak verilen evlerde oturmaya devam etmektedirler. Ancak, muhterem arkadaşlarım, Lice, Kulp, Hani'de yapılacak olan hizmetlerin tamamı ikmal edilmiş değildir. Biraz evvel arz ettiğim gibi, Lice, Kulp ve Hani'deki deprem 1975 yılında, o yılın eylül ayında meydana gelmişti; üzerinden takriben 2,5 yıl geçmiş olmasına rağmen hâlâ, Lice, Kulp ve Hani'de yapılması icap eden bazı hizmetler vardır. Bunları kısa olarak arz ediyorum: Lice'de kanalizasyon ihale edilmiş, bunun dışındaki hizmetler tamam. Hükümetimizin işe başlamasından sonra kanalizasyon üzerinde ciddiyetle duruldu, ancak maalesef çeşitli imkânsızlıklar, bilhassa inşaat malzemesi teminindeki - biraz sonra onun önemini arz edeceğim- bilhassa çimento teminindeki müşkül sebebiyle ancak % 60'ı bitirildi. Kalan % 40'ı 1978 yılında ikmal edilecektir. Ancak şunu arz edeyim: Her evin halen fosseptiği mevcuttur ve Belediyeye bu fosseptikleri temizlemek üzere bir adet vidanjör de temin edilmiş durumdadır.

Bu kanalizasyon hizmetleri bittikten sonra, evler arasındaki ara yolların asfaltlanması hizmetlerine ancak 1978 yılında başlanabilecektir. Hani ilçemizin merkezinde yapmış olduğumuz evlerin büyük bir kısmı maalesef işgal... 5 bin hedefimiz, 4500 mesken olarak gerçekleşmiştir. Ancak, üzülererek ifade edeyim ki, afet maksadıyla yapılmış olan 4500 adet meskenin, şu anda takriben 1/3 ünden biraz daha fazlası vatandaşlarımız tarafından işgal edilmiş durumdadır. Kanun gereğince inşa masraflarının yarısı affedilmiştir. Ancak, geriye kalan yarısının 30 sene vade ile ve faizsiz olarak bu afetzedeler tarafından ödenmesi kanunun amir hükmüdür. Bu itibarla, bu evlerin işgalinden önce vatandaşların borçlanma muamelelerini ikmal etmeleri lazım. Ancak, üzülererek ifade edeyim, takriben 1700'ün dışında vatandaşımız borçlanmaya yanaşmamıştır. Borçlanma yapılmaması hususunda da bazı propagandaların yapıldığı da, mahalli idareciler tarafından Bakanlığa intikal ettirilmiş durumdadır. Muhterem arkadaşlarım, muhatap olduğumuz diğer bir soru itibarıyla, izin verirsiniz gayet kısa, iki dakika içinde Palu depremi ile ilgili bilgi arz edeceğim. Palu ilçe merkezi ve köylerinde 25.3.1977 günü bir deprem meydana gelmiştir. Bu depremin akabinde Bakanlığımız tarafından bir büyük teknik heyet mahalline göndermiştir. Bakan olarak işe başladıktan bir müddet sonra, mahallinde yaptığım tetkikattan sonra, vatandaşlarımız tarafından vaki olan itirazları yeniden tetkik ettirmek maksadıyla dört teknik elemanını daha, uzun süreli olarak mahalline gönderilmiştir ve böylece hak sahipleri sınıflandırılmış, az hasar, orta hasar, ağır hasar olarak hakları tayin edilmişlerdir. Meskenleri orta derecede hasar görenlere 9 bin lira, az derecede hasar görenlere 6 bin lira onarım yardımı gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Bu itibarla Elazığ valiliği emrine gerekli ödenek gönderilmiştir. Ancak meseleye, arz ettiğim gibi, 1977 inşaat mevsiminin son yıllarında ancak müdahale imkânımız olduğu için, ağır hasara uğramış ve evleri yıkılmış olan vatandaşlarımıza mesken inşa etmek ve kıştan evvel bunu kendilerine teslim etmek imkânı maalesef olmamıştır. Devletin vecibesi kıştan evvel vatandaşlarımıza başlarını sokabilecekleri bir evi temin etmektir. Bu, Devlet olarak yerine getirilmediği için, 1977 kışı için ağır hasar gören ve evleri yıkılmış olan vatandaşlarımıza; köylerde yaşayanlar için her ay 300 TL ve ilçe merkezlerinde yaşayanlara da 500 TL kira yardımı verilmesi kararlaştırılmış ve bu maksatla Elazığ valiliği emrine yeteri kadar ödenek gönderilmiştir ve 7.11.1977 tarihinden itibaren Palu'ya bu arz ettiğim kira bedellerinin ödenmesine başlanmıştır. Ayrıca, depremin ilk anında, Kızılay ve Bakanlığımızdan 1200 adet çadır, 3000 adet battaniye, 7 sandık ilaç afetzede ailelere gönderilmiştir. Afetzede ailelerin yeni iskân sahalarının jeolojik etütleri ve diğer mühendislik çalışmaları ikmal edilmiştir. Bunların ihtiyacı olan, şu anda acil ihtiyaç olarak görünen takriben 300 adet mesken inşaatı 1978'de başlayacaktır. Bunlardan 200 adedinin ihalesi önümüzdeki 15 gün zarfında gerçekleştirecektir. Muhterem arkadaşlarım, çok değerli arkadaşlarımızın vermiş oldukları Meclis Araştırma önergelerine biz de iştirak ediyoruz.

Meselenin hakikaten vuzuha kavuşması bakımından Yüce Meclisin bu konuyu araştırmasında fayda vardır. Bu temenniye, bu arzuya biz de iştirak etmekteyiz. Bu arzumuzu izhar eder, Yüce Meclisi saygı ile selamlarım.”

Hükümet adına İmar ve İskân Bakanı Mehmet Recai Kutan (Malatya)’ın konuşmasından sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Bahattin Karakoç (Diyarbakır) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁷⁹

“Sayın Başkan, Değerli Milletvekilleri; Üzerinde görüşmekte olduğumuz araştırma önergesi, deprem afeti ile ilgili bir önerge dir. Konuşmamın başında, deprem gibi doğal afetlerden ulusumuzu ve tüm insanlığı esirgemesini Yüce Tanrı’dan temenni ediyorum. Ancak, ana muhalefet partisi olarak asıl görevimizin, bu gibi olaylar karşısında Devletin ve onun yürütme organı olan hükümetin tutum ve davranışını denetlemek olduğunu da biliyoruz. Bu nedenle de, hemen baştan ifade edeyim; gerekçelerini biraz sonra detaylarıyla arz edeceğim, ama hemen baştan ifade edeyim ki, bu araştırma önergesinin yararına ve gereğine inanıyoruz. Değerli arkadaşlarım, Sayın İmar ve İskân Bakanı arkadaşımızın da, biraz önce burada yaptığı konuşmadan anlayacağımız gibi, bu araştırma önergesine gerçekten şiddetle ihtiyaç vardır. Sayın Bakan konuşmasında; Lice, Van ve Kars yörelerinde meydana gelen depremlerle ilgili, birtakım bilgiler verdiler. Bu bilgilerin ışığı altında biz en az bu bilgilerin ışığı altında, daha başka bizim bildiklerimiz bir yana bu deprem bölgelerinde birçok hizmetlerin, Devletin yerine getirmekle yükümlü bulunduğu hizmetlerin aksamış olduğunu açık seçik görebiliyoruz. Sayın Bakanın verdiği rakamlar arasındaki çelişkiler de, bunu bariz şekilde ortaya koymaktadır. Neden bu aksamalar vardır? Devlet çarkının normal işlemesi ile, bu hizmetler aksamasız yerine getirilebilecekken, birtakım hizmetler neden aksamıştır, vatandaş niçin hâlâ ve hâlâ karda, kışta açıkta kalmaktadır? Acil yardım görevi, hizmeti niçin sağlanamamıştır? Yapılan hizmetler konusunda âdeta ayyuka çıkan suiistimal iddialarının doğruluk derecesi nedir? Bu, vatandaş hangi ölçüde tedirgin etmektedir? Bütün bunların ciddi bir devlet yönetiminde açıklığa kavuşturulmasında büyük zorunluluk vardır. Değerli milletvekilleri, söz konusu olan depremlerin hepsi Doğu yöremizde meydana gelmiş depremlerdir. Evvelâ işin bu açıdan ele alınmasında, yani Doğu Anadolu’da meydana gelmiş depremlerin özelliği bakımından üzerinde durulmasında büyük yarar olduğunu sanıyorum. Depremler meydana geldikleri yörelerin jeolojik, coğrafi şartları yanında, oradaki sosyal şartlara göre de birtakım sonuçlar doğururlar. İstatistikler göstermiştir ki, genellikle gelişmiş ülkelerde meydana gelen depremlerde insanca zayıat az olmakta, geri kalmış yörelerde ise insanca zayıat fazla olmaktadır. Doğu Anadolu bölgesi bir deprem bölgesi; ancak Doğu Anadolu’ya nazaran çok daha fazla depreme maruz coğrafik bölgeler vardır. (Türkiye’de de-

¹⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 2, B. 80 (21 . 12 . 1977), ss. 16-20

ğilse bile, dünyada vardır); oralarda da zaman zaman Doğu Anadolu'dakinden daha şiddetli ve daha sık depremler meydana geliyor olmasına rağmen, buralardaki insan kaybının Doğu Anadolu'dakilerin ölçüsüne varmadığını görüyoruz. Bunun tek sebebi, Doğu Anadolu yöremizin ihmal edilmiş olması, kalkınmamış olması, geri kalmış olmasıdır. Bu geri kalmışlık elbette ki vatandaşın afetler karşısında davranışını da etkilemektedir. Diğer taraftan, maruz kaldığı afet karşısında başvuracağı tedbirler bakımından da ve bu afetten en az zararla kurtulması için başvuracağı tedbirler açısından da kendisini imkânsızlıklar içerisinde bırakmaktadır. Hal böyle olunca, sonuç gerçekten elem verici, üzüntü verici olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun cihetteki sebepleri bir hükümet dönemine sığdırılmaz; Doğu Anadolu'nun geri kalmışlığının sorunları elbette ki bir hükümet içerisinde alınamaz sadece. Ama, bir zihniyette, Doğu Anadolu'nun geri kalmışlığının nedenini bir zihniyette bulmak mümkündür. O da, bugün hâlâ ülkemizi yönetmekte bulunan zihniyetin maalesef ta kendisidir. Öteden beri bu zihniyeti, kapitalist zihniyeti eleştirmiş durmuşuzdur; bunun bir ispatı da belki bu Araştırma Önergesiyle Doğu Anadolu'nun geri kalmışlığının nedenleri ortaya konduğu zaman ortaya çıkacaktır, bu şekilde ispatlanmış olacaktır. En az bu açıdan gerek kamuoyuna, gerekse Mecliste bulunan sayın milletvekillerine bu araştırmanın yararlı olacağı kanısındayım. İşin bu genel yönünden sonra, depremler nedeniyle sorumlu mevkide bulunan Hükümetin tutumu ve davranışları üzerinde durmak isterim. Sayın Bakan, biraz önce lütfettikleri bilgiler sırasında, âdeta kendi Bakanlık dönemlerinde verdikleri bilgileri ve çalışmaları, kendi bakanlık dönemlerine hasrettiler ve ondan öncesinden sorumlu değillermiş gibi bir üslupla konuştular. Bu araştırma önergesinin amacı, şu veya bu kimseyi suçlamak değildir, şu veya bu sorumluyu ortaya koymak da değildir. Bir olay hakkında Yüce Meclis bilgi edinmek gereğini duyarsa Meclis Araştırması açılmasına karar verir, bu Meclis Araştırması sırasında, varsa birtakım sorumlular ortaya çıkar ve ona göre gereği yapılır; ama Meclis Araştırması bir şahsı hedef almaz, bir hükümeti de hedef almaz, doğrudan doğruya olayları incelemeyi amaçlayan bir faaliyettir. Onun için olayı bütünüyle görmek, şu veya bu hükümet döneminde olup biteni değil de, başından sonuna kadar olayların cereyan şeklini ve bu arada devlet olarak ve devletin yürütme organı hükümetin (bu hükümet, bir hükümet veya birkaç hükümet olabilir) veyahut hükümetlerin tutumu üzerinde durmak gerekmektedir. Ben, bu depremlerden 1975 yılı Eylül ayında Diyarbakır'da meydana gelen Lice, Hani ve Kulp depremleriyle ilgili faaliyetlere değinerek Hükümetin tutumu üzerinde durmak istiyorum. Bu depremlerin bir kısmına şahit oldum. Depremi hemen takip eden bir iki saat içerisinde deprem alanında idim. Durumun büyük kısmını gözlerimle, gördüm, sonradan da kendi seçim bölgem olması itibarıyla olayları olanaklarım içerisinde yakından izlemeye çalıştım. Değerli millet ehilleri, deprem bir doğal afettir. Konuşmanın başında da belirttiğim gibi, Tanrı, milletimizi ve insanlığı bu gibi doğal afetlerden korusun. Depremden bir iki saat

sonra Lice'ye ulaştığımızda o sırada ve onu takip eden birkaç gün içerisinde, Lice'de gördüğümüz manzara; doğal afetin yanında gerçekten Hükümetin yokluğunun ortaya çıkarttığı bir sosyal afetti. Doğal afetin yanında sosyal yönü daha ağır basan bir afetle karşı karşıyaydık. Deprem günü ve depremi takip eden gün, bütün iddiaların tersine iddia ediyorum ki, Lice'de Hükümet yoktu; Hani'de Hükümet yoktu; elbette ki bu yüzden hükümetin yapması gereken hizmetler de yoktu. Radyoda «Enkaz kaldırma çalışmaları başlamıştır» diye haberler veriliyordu; ama ancak üçüncü günü bu çalışmalar başlayabilmiştir. O güne kadar da ölenler ölmüş, kendi imkânlarıyla enkazın altından çıkabilen vatandaşlarımız canlarını kurtarabilmişlerdir. Bunun dışında Hükümetin hiçbir müdahalesi, maalesef olmamıştır ve bir enkaz kaldırma çalışması yapılması yapılmamıştır. Bunu ben her 3 gün, depremin birinci, ikinci ve üçüncü günü Lice'de, Hani'de bulunmak suretiyle kendim tespit etmişimdir; bu müşahedeme dayanarak iddia ediyorum. Akşam radyoya verilen haberler başka türlü idi. Vatandaş gözünün önündeki durumla, radyonun haberleri karşısında gerçekten bir kere daha bir afete maruz kalıyordu; bir kere daha, âdeta, can evinden vuruluyordu; sanki radyonun haberi, kendileriyle alay edilmek için veriliyormuş gibi. Bu iddianın en basit kanısını da, izninizle, acıklı olmasına rağmen ben burada arz edeyim: Depremden aşağı yukarı 5-6 gün sonra, enkazın altından canlı vatandaşlarımız çıkarıldı. Bunun anlamı şudur: 3-4 gün sonra ancak enkaz çalışmaları başlayabildi. 5-6 gün sonra da enkazın altından canlı vatandaşlarımız çıkarıldı. 5-6 gün dayanamayan vatandaşlarımız da, enkaz çalışmalarının gereğince yerine getirilmemesinden dolayı, enkazın altında kalıp öldüler. Enkazın başında oturup, enkazın altındaki yavrusunun sesini dinleyerek ağlayan anneler gördük; çaresiz anneler gördük. Enkazın altından çocuğunun sesini duyuyordu, çaresizdi, o çocuğu oradan çıkaramıyordu ve bu gibi ıstırap karşısında müdahale eden o anneye yardım eden bir devlet görevlisi de göremedik. Yok muydu orada görevli kimseler? Yok muydu imkân? Kamyonu, greyderi, dozeri, vinci ile her şey yığılmıştı, vardı. Bunu itiraf edeyim; ama bir keşmekeş, bir kargaşalık... Orada olan tek şey idaresizlikti, beceriksizlikti, bilgisizlikti, sorumsuzluktu; tıpkı bugünkü Hükümette olduğu gibi. Vinç, dozer, greyder yıkılmış Lice'nin enkazının kenarında bekliyordu, enkaz sahasına girmiyorlardı; giremiyorlardı. Komuta edecek kimse yoktu, ne yapacağını bilen kimse yoktu. Bu yüzden de maalesef gereksiz yere birçok vatandaşımız enkazların altında can verdiler. Yığınla yiyecek maddesi yığılmıştı Lice'nin kenarına; bunları teslim alacak kimse yoktu. Vatandaş meydana gelen büyük afet karşısında galeyana gelmiş, hamiyet duygusu kabarmış, yardımları yağdırıyordu Lice'ye, Hani'ye, Kulp'a; ama bu yardımları götürecek, teslim edecek bir ekibi bulamıyordu, bir yetkiliyi bir sorumluyu bulamıyordu karşısında; bunu tevcih edecek hiç kimse de yok. Ekmekler orada yığınla dururken bir tarafta açlıktan perişan olan insanlar vardı. Kişisel çabalar? Elbette ki gerçekten orada bazı kuruluşların, arkadaşlarımızın, bazı yardımsever teşekküllerin ben teker teker

bunların hepsinin üzerinde durmak istemiyorum, amacım hiçbir polemik veya politika yapmak değildir gerçekten hamiyet sever vatandaşların yardımlarını göğsümüz kabarak görüyorduk; ama bunların arasında bir organizasyon olmayınca sonuç alınamıyordu ve asıl bu işten sorumlu olan da Hükümetti. Teker teker birtakım özel kuruluşların veya kişilerin yapmış olduğu yardımlar elbette ki burada bizim konumuz olamaz. Şu anda Hükümetin yapması gereken konular üzerinde durmak ihtiyacını duyuyorum. Acil yardım dediğimiz yardım; hani günlük hayatın sürdürülmesi için yapılan yardımlar ancak 2-3 gün sonra yavaş yavaş yapılmaya başlandı. O da gayet can sıkıcı, gerçekten üzücü sahnelerle neden olacak şekilde oluyordu. Vatandaş bir parça ekmek alabilmek için saatlerce kuyrukta bekliyordu. Çadırdaki, belki de çoğu açıkta soğukta bekleyen çocuklara bir parça ekmek götüreceğim diye kuyrukta mücadele veriyordu. O sırada bir lokma ekmek için dipçiklenen, jandarma dipçığıyle darbe ve hakarete maruz kalan hemşerilerimizi ve vatandaşlarımızı gördük. Elbette ki içimiz biraz daha burkuldu, biraz daha üzüldük. Bunlar, o jandarmalar elbette ki ne o köylü vatandaşlarımıza düşmandı, ne o vatandaşımız o bir lokma için o dipçiğe layıktı. Bunu hepimiz gayet iyi biliriz ama ortada bir düzen olmadığı için, bir sorumlunun sorumluluğunun gereği olan hareketleri yerine getirmesi söz konusu olmadığı için, böyle bir keşmekeş vardı ve bu şekilde mağduriyetlere sebep olmaktaydı. Bunlar, bu doğal afetin vuku bulduğu andaki müşahedelerimiz. Ondan sonraki olaylar da pek iç açıcı değildir. Her memlekette insanlar arasında birtakım kötü niyetliler bulunur. Hiç kimseyi suçlamak istemeyiz ama, özellikle afetlerde birtakım leş kargaları afet sahasının etrafını almaya çalışırlar. Depremlerde de ortaya çıkan leş kargaları, daha ziyade depremden sonra Hükümet tarafından afetzedelere yaptırılacak olan evlerin müteahhitleri olur; genellikle bunlar arasında görülür. Elbette ki müteahhit arkadaşlarımızı suçlamıyorum bu sözlerimizle, yanlış anlaşılmasın, kimseyi de itham etmek niyetinde değilim. Ama, bu konudaki dedikodular ayyuka çıkmıştır ve Hükümetin bu konuda izlediği politika da dedikodulara meydan verecek niteliktedir. Buna, Araştırma önergesinin görüşüldüğü şu sırada özellikle dikkati çekmek istiyorum. Bir kere ortada şöyle bir iddia vardır: Sayın Bakan edindiği takdirde, temenni ederim, bu iddianın, bu dedikodunun aksi çıksın. Ama bu dedikoduları izale etmek, ortadan kaldırmak görevi de herhalde, daha ziyade hükümet sorunlarına ait olmak üzere, hepimizindir. Denir ki: Afet evlerinin inşaatında partizanlık egemen olmuştur. Şimdi sorarım Sayın Bakandan: Afet evlerinin ihalesinde partililer farkı gözetilmiş midir, gözetilmemiş midir?”

“Evler ihale edildiği zaman, şu veya bu partiliye müteahhitlik verilmiş midir? Bu konularda inşaat taahhüdünde bulunulmuş mudur? Bu konularda dedikodular gerçekten önemlidir, bunun açığa çıkartılması lazımdır. Bunun ötesinde herkes duymuştur, kamuoyu özellikle bundan etkilenmiştir. Her afetten sonra olduğu gibi, Lice ve Van depremlerinden sonra da gerçekten bu amaçla ülkemize yardımlar yağmıştır. Lice depremi dolayısıyla ülkemize yapılan

yardımlarla, radyodan ve basından dinlediğimiz kadarıyla, 10 tane Lice yapılabilirdi; o kadar bol yardım geldi. Van depremi nedeniyle özellikle dış ülkelerden gelen yardımlar, neredeyse Van Gölünü doldururdu. Ama hâlâ, Sayın Bakanın da burada ifade ettikleri gibi, vatandaşın basit ihtiyaçlarını karşılayacak birtakım hizmetler dahi henüz gerçekleştirilememiştir. Henüz açıkta kalan insanlar vardır; Lice depreminde, Van depreminde; evine yerleşememiş insanlar vardır. Bu kadar yardım, Devletin bu kadar masrafı, ama hâlâ açıkta, perişân kalan insanlar... Bunun arasındaki farkın ne olduğu ister istemez insanın zihnine takılır ve zihne takılan bu sorun da en azından birtakım şayialara yol açar. Şimdi bu şayialar ve iddiaların da açıklığa kavuşturulması, bu araştırma önergesinin kabulünü zorunlu kılmaktadır. Bunun ötesinde, depremde yardım malzemesi olarak gönderilen bir kısım malzemelerin, deprem bölgelerinin çok uzaklarında birtakım pazarlarda görüldüğü iddia edilmiştir ve doğrulanmıştır. Battaniyeler satılmıştır; peynirler, yağlar ve yiyecek maddeleri sonradan, hatta bakkallara kadar ulaşabilmiştir, TIR kamyonları kaybolmuştur; TIR kamyonlarıyla giden malzemelerin kaybolduğu iddia edilmiştir. Şimdi, vatandaşın zaten yüreğinin yaralandığı bir konuda, hamiyetinin kabardığı bir noktada, bu şekildeki çirkin iddialar, herhalde toplumsal birtakım değerlerimizi körükleyecek niteliği haizdir. Bizden daha çok bilgiçlik, birlik, beraberlik, bütünlük üzerinde duran Hükümete dâhil partilerin mensubu arkadaşlarımızın bu konuyu en az bu açıdan da değerlendirerek bunları açıklığa kavuşturmada yardımcı olmalarını umuyorum ve herhalde bunda zorunluluk vardır. Bunun ötesinde yapılan hizmetlerde de akıl almaz bir kalitesizlikle karşı karşıya kalıyoruz. Ben Lice'deki bazı inşaatları gezdim, gördüm, zaten sayın Bakanın da burada ifade ettikleri gibi, vatandaş bir kısım evleri beğenmiyor, bundan dolayı borçlanmıyor, içine girip oturmuyor. Bu beğenmemenin çeşitli nedenleri vardır. Yapının tipi, şekli, ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte değildir. Adam borçlanmak istemez. Kendi malî durumu müsaittir, gider kendi kendine evini yaptırır; ama bu evleri kabul etmemekte en büyük neden, yapılan inşaatın kalitesizliğidir. Ben Lice'de Libya dostumuzun yapmış olduğu bir köyü gezdim, gördüm. Bizim yaptığımız köyleri de gördüm. Arada gerçekten bizim hesabımıza üzücü Libya dostlarımızın da hesabına sevindirici büyük bir fark var. Libya, ki kendi sanayisi bakımından, kendi kalkınması bakımından bizim teknik yardımımıza muhtaç bir ülkedir, oraya teknik eleman göndermeye en azından tasavvur içindeyiz, hatta fiilen de bunu gerçekleştiriyoruz, oradaki müteahhitlerimiz birtakım işler başarıyorlar; ama Libyalılar kendileri gelip bir köy yaptılar Lice'de, bizim yaptığımız köyün yanında Paris gibi kalmaktadır; o kadar farklıdır, o kadar güzeldir; yapılar da o kadar sağlamdır. Bizimkinde ise çürüklük iddiaları vardır, ihtiyaca uymadığı iddiaları vardır ve bunun yanında şimdi Sayın Bakandan hayretle duyduğum gibi, yerleşme özgürlüğüne aykırı durumlar dolayısıyla da kabul etmemektedirler. Sayın Bakan biraz evvel burada ifade ettiler, 400 küsur aile dendi galiba, yanlışlıyorsam 425 ailenin başka bir köye yerleştirilmesi gerekmiş; ama o köyde

oturanlar bu evleri kabul etmedikleri için kendilerine ev verilememiş, bu vatandaşlar açıktaymış. Yerleştirme özgürlüğü karşısında bunu sağlamakla yükümlü olan bir hükümetin var olduğu bir ülkede böyle bir iddia geçerli olamaz. Köy kabul etmiyor diye, ben o vatandaşımı o köye yerleştiremeyeceğim. Bu özgürlüğü, bu hakkı kim sağlayacak, kim gerçekleştirecek? Hükümet. Yok mu hükümet? Biz yok diyoruz da bunun karşısına çıkanlar var. Bu mazeret değildir, mazeret ise gerçekten hükümetin bir kusurudur, bu kusurla malûl bir hükümetin de görev mevkiini daha fazla işgal etmemesi gerekir. İddialar gerçekten üzücüdür, gerçekten vatandaş tedirgin edicidir. Doğu Anadolu'da afete maruz kalmış vatandaşlarımız halen mağdurdurlar, halen perişandırlar, işte bir dondurucu kış daha gelmektedir, hâlâ açıkta kalanlar vardır. Hizmetlerde büyük yolsuzluk iddiaları vardır, yapılan hizmetlerde partizanlık iddiaları vardır, bütün bunların açıklığa kavuşturulması zorunludur. Bunun içindir ki bu önerenin kabul edilmesinde büyük yarar, hatta zorunluluk görüyoruz. Bu bakımdan sayın milletvekillerinin de bu yönde davranmalarını rica eder, saygılarımı sunarım.”

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Bahattin Karakoç (Diyarbakır)'un konuşmasından sonra Adalet Partisi Grubu adına Şükrü Abbasoğlu (Giresun) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁸⁰

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; hepinizi grubum adına saygı ile selamlıyorum. Değerli arkadaşlarım, ben tam 13 sene İmar İskân Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğünün üst kademelerinde görev ifa ettim. Afet hizmetlerinin ne olduğunu, afetzedelerin hangi şartlar içerisinde bulunduğunu yakinen biliyorum. O bakımdan, bugüne kadar ki tecrübelerimi de dikkate almak suretiyle, konuşmam daha çok genel bir nitelik taşıyacak ve afet hizmetleri konusunda yeni bir afet mevzuatı hazırlanması konusundaki çalışmalara mümkün olduğu kadar ışık tutmaya gayret edeceğim. Afet hizmetlerinin önemini geniş bilgiler vermeye ve fazla detaya inmeye gerek kalmadan, bizzat afet deyimi açık ve seçik bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu deyim bir olağanüstülüğü, bir ezintiyi, bir çöküntüyü ve bir tahribatı yansıtmaktadır. Afetlerin meydana gelişinde tabii etkenlerin en başta rol oynaması afet hizmetlerine daha da önem kazandırmaktadır. Yurdumuz, jeolojik yapısı, coğrafi mevkii, topografik durumu, dağlık ve engebeli bir bünyeye sahip oluşu sebebiyle sık sık ve yer yer tabii afetlere uğramaktadır. Bu yüzden de hemen her yıl birçok can ve mal kaybına maruz kalmaktayız. Bilhassa son yıllarda meydana gelen büyük depremlere ilişkin zararları ortaya koymak için maalesef büyük rakamlar kullanmak zorunda kalmaktayız. Deprem, su baskını, yer kayması, yangın, kaya düşmesi ve çığ gibi afetlerin meydana geldikleri veya muhtemel bulundukları yerin genel hayatına etkili bir nitelik kazanmaları halinde, afetten zarar görenlere

¹⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 2, B. 80 (21 . 12 . 1977), ss. 20-22

yardımda bulunmak Devletin en önemli sosyal görevlerinden biri haline gelmektedir. Esasen, afet hizmetlerinin ve dolayısıyla afetler mevzuatının amacı, afetten çeşitli şekillerde zarar gören vatandaşlarımızın acılarını dindirmek, yaralarını sarmak ve konutları yıkılanları açıkta kalmaktan kurtararak, yeni konutlara, yeni barınaklara kavuşturmadır. Afet hizmetlerinin çeşitli aşamaları bulunmaktadır. Bu hizmetleri, işlerin niteliğine ve sırasına göre; acil yardım işleri, inşaatın gerektirdiği hazırlık çalışmaları ve uygulama, yani, inşaat çalışmaları diye başlıca üç ana grupta toplamamız mümkündür. Her grupta toplanan işler, bir sistem içerisinde yürütülen birçok çalışma bölümlerini kapsar. Bir yerde veya mınıtkada genel hayata etkili bir afet meydana geldiğinde, hemen acil yardım ve kurtarma çalışmalarına başlanır. Bu çalışmalar, işin önemi ve ivediliği yönünden yoğun bir gayreti ve üstün bir çabayı gerektirir. Acil yardım çalışmalarından hemen sonra, inşaatın ve daimi iskânın gerektirdiği hazırlık işlemlerine başlanır. Ekipler halinde kati hasar tespitlerinin yapılması, hasar tespit raporlarının değerlendirilmesi, hak sahibi durumunda olan afetzedelerin tespiti, bunlardan talep ve taahhütname alınması, yeni yerleşme yerlerinin seçimi, bu yerlerin jeolojik ve taşkın yönünden etütlerinin yapılması, kamulaştırma tahsis ve pazarlık gibi işlemlerle, arazi sağlandıktan sonra harita, plân, parselasyon ve aplikasyon işlerinin tamamlanması, başlıca yapı malzemesi tahsislerinin yapılması, borçlandırma ve ipotek işlemlerinin sonuçlandırılması gibi işler hazırlık çalışmaları grubunda ele alınan işlerin başlıcalarını teşkil etmektedir. İnşaat ya da uygulama çalışmaları afet hizmetlerinin en önemli aşamasını, daha doğrusu hedefini teşkil eder. Bu çalışmalar sonucunda konutsuz kalan afetzedelerin yeni konutlara, işyeri zarar görmüş bulunanların da yeni işyerlerine kavuşmaları olanak dâhiline girmektedir. Konut ve işyerleri ile birlikte yeni yerleşme yerlerinin yol, su, elektrik ve kanalizasyon tesisleri inşaatı da ele alınır ve tamamlanır. Sayın milletvekilleri, afetlerin genel hayata etkili bir sonuç yaratmaları, diğer bir deyişle, kitle halinde çeşitli olağanüstü zararlar ortaya koymaları afet hizmetlerine büyük önem kazandırmaktadır. Bu sebeple afet hizmetlerinin en başta gelen özelliği ivedi olması, gecikmeye tahammülü bulunmamasıdır. Bu hizmetlerin yerine getirilmesi seri, hızlı ve yoğun bir çalışma düzenini zorunlu kılar. Bu zorunluluk, hizmetlerin niteliğinden, tabiatından ve yaygınlığından ileri gelmektedir. Hizmet yerlerinin büyük bir kısmı köyler, yani ulaşım olanağı olmayan, ya da çok sınırlı olan yörelerdir. Bu yüzden ki, uygulama işlerinde görev alanlar yoğun ve hızlı çalışma düzeni yanında yorucu ve yıpratıcı yöre şartları ile de karşı karşıya bulunurlar. Denilebilir ki, feragat ve fedakârlığın örneklerini vermek isteyenler bu olanağı, en fazla afet hizmetlerinin görüldüğü yerlerde elde edebilirler. Hizmetlerin ele alınması, yürütülmesi ve sonuçlandırılması, mevzuatın koyduğu genel esaslar saklı kalmak kaydıyla, çoğu defa büyük ölçüde takdir ve inisiyatifle hareket etmeyi gerektirir. Alınacak kararlar, girişilecek çabalar, yapılacak yardımlar ve uygulanacak metotlar; afetin türüne, zamanına, şiddetine, meydana geldiği

veyahutta muhtemel bulunduğu yörenin tabii, ekonomik, sosyal ve kültürel özelliklerine ve şartlarına göre farklılıklar gösterebilecektir. Afet hizmetlerinin, acil yardımların başlamasından, daimi iskânın tamamlanmasına kadar olan bütün aşamalarında Devletin yardımı ve desteği daima ön plânda gelmektedir. Değerli arkadaşlarım, biraz da afetlere ilişkin mevzuat konusunda değinmek istiyorum. 1959 yılına kadar yurdumuzda meydana gelen her önemli ve büyük afet için ayrı ve özel afet kanunları çıkarılmakta ve yardım hizmetleri bu kanunlara göre yürütülmekteydi. Memleketimiz genel hayata etkili nitelikte büyük afetlere sık sık maruz kaldığından, her afet için ayrı bir kanun çıkarmak hem güç ve hem de zaman alıcı oluyordu. Öte yandan sözü edilen kanunların, hizmetlerin yürütülmesine, yardımların şekline, miktarına, şartlarına ve ölçülerine ilişkin hükümleri genellikle birbirinden farklı olduğundan uygulamalarda birçok zorluklar ve farklı durumlar ortaya çıkıyordu. Bütün afet hizmetlerinin daha olumlu ve daha hızlı bir düzen içerisinde yürütülmesini sağlamak, yapılacak yardımların şeklini ve şartlarını daha adil ölçülere dayandırmak amacıyla 1959 yılında 7269 sayılı Genel Afetler Kanunu çıkarılmıştır. O tarihten sonra meydana gelen ve meydana gelmesi muhtemel bulunan bütün afetlere ilişkin hizmetler bu kanunun kapsamına alınmıştır. Bu kanunun birçok maddeleri, uzun aşamalardan ve hazırlıklardan sonra 1968 yılında 1051 sayılı Kanunla değiştirilmiş, o günün ve o zamanın şartlarına göre, hizmetlerin daha iyi bir düzen içerisinde yürütülmesine olanak hazırlanmıştır. Sayın milletvekilleri, afetler olağanüstü bir durumun ifadesi olduğuna göre, bu durumun meydana gelmesi halinde, acil yardım ve kurtarma hizmetlerinin ne şekilde, kimler tarafından ve hangi esaslara göre yürütüleceğinin önceden tespit edilmesi ve programlara bağlanması gerekmektedir. Zira önceden plânlama ve programlama çalışmaları yerine getirilmezse, afetin meydana gelmesinde, afetin yarattığı karışıklık ve şaşkınlık içerisinde bu çalışmaları tamamlamak ve yürütmek oldukça zor olmaktadır. Plânlama çalışmalarının ne şekilde yürütüleceği ve tamamlanacağı biraz evvel sözünü ettiğim 7369 sayılı Afetler Kanununun 4 üncü maddesiyle belirtilmiştir. Bu konuda en büyük görev, valiliklerce kurulacak, il kurtarma ve yardım komitelerine düşmektedir. Kanun hükmü bu. İlçe, bucak ve köylerdeki hazırlık çalışmaları da bu komitelerin ilgi ve gözetimi altında yürütülmektedir. Hemen ifade edelim ki, acil yardım ve kurtarma çalışmalarının plânlanması ve programlara bağlanması, işin öneminden ötürü tek bir kuruluşun sorumluluğuna bırakılmış olmayıp, ilgili mülkiye amirlerinin koordinatörlüğü ve sorumluluğu altında ele alınıp yerine getirilmesi gereken ortak ve kolektif bir çalışmayı zorunlu kılar. Afetlerin meydana gelmesiyle acil yardım ve kurtarma hizmetlerine mevzuatta öngörülen esaslara göre hemen başlanır. Bu hizmetler başlıca; kurtarma, yaralıları tedavi, yedirme, giydirme, geçici barındırma, enkazı temizleme, ön hasar tespitlerinin yapılması ve yörede güvenliğin sağlanması gibi çalışmaları kapsar. Bu hizmetlerin acil yardım ve kurtarma çalışmalarının önceden plânlanması ve programlanması ölçüsünde iyi bir düzen içerisinde

yürütülmesi ancak mümkün olabilir. Afetlerde kurtarma ve acil yardım hizmetlerinin yürütülmesinde ve ilgili bütün kurumların güçlerinin koordine edilmesinde yine mülkiye amirlerine büyük görevler düşmektedir. Kısacası, mevcut Afetler Kanunumuz acil yardım ve kurtarma hizmetlerinin yürütülmesini ilgili mülkiye amirlerinin sorumluluğu ve koordinatörlüğü altında mahallinde teşkil olunacak komite ve komisyonlara bırakmış bulunmaktadır. Bu sistem büyük afetlerde maalesef pek başarılı ve etkili olamamaktadır. Zira, mahalli komite ve komisyonlarda görev alacak kişiler, çoğu kez afetten zarar gördükleri ve moral yönünden çöküntüye uğradıkları için, kendilerinden olumlu bir biçimde yararlanmak mümkün olamamaktadır. Batı ülkelerinde acil yardım ve kurtarma hizmetleri sivil savunma kuruluşlarınca yürütülmektedir. Uzmanlaşmış ve tecrübe kazanmış, zinde sivil savunma örgütlerinin bizde de devreye sokulması büyük yararlar sağlayacaktır. Bu maksatla mevzuatımızda gerekli düzenlemenin sağlanması yerinde ve faydalı olacaktır. Değerli arkadaşlarım, Lice ve Van depremleri, bilindiği gibi, büyük ölçüde can ve mal kaybına yol açmıştır. Bu depremler sebebiyle iç ve dış kaynaklardan çeşitli yardımlar ve bağışlar yapılmış ve Hükümetimiz mevcut imkânlarını, mevzuatımızın öngördüğü esaslara göre, bu yardımları en iyi bir biçimde değerlendirmeye çalışmıştır. Elbette ki bazı aksamalar olmuştur. Bu aksamaları, mevcut afetler mevzuatımızın yetersizliğine ve afet hizmetlerinin tabiatına bağlamak zorundayız biraz da. Afet hizmetlerinin aksamasında bazı yöresel, ekonomik, sosyal ve doğal şartlar da etkili olmaktadır. Afetzedeleri iskân etmek için, jeolojik etütlere dayanan yeni yerleşme yerlerine gitmek istemeyenlere, teknik ve sağlıklı şartlara uygun olarak inşa olunan konutlara taşınmak istemeyen afetzedelere de maalesef rastlanmaktadır. Bu durumu, afet hizmetlerini yürütmekle yükümlü kuruluşun bir hatası ya da kusuru olarak nitelemek, zannederim biraz insafsızlık olur. Afet hizmetlerinin daha olumlu bir biçimde yürütülmesi için gerekli her türlü yasal ve idari tedbirlerin alınmasına taraftarız. Konuya ve bundan sonraki afet çalışmalarına ışık tutacağı görüş ve kanaatiyle Araştırma Önergesine Adalet Partisi Grubu olarak olumlu oy kullanacağız. Hepinizi saygıyla selamlıyorum.”

Adalet Partisi Grubu adına Şükrü Abbasoğlu (Giresun)’nun konuşmasından sonra Millî Selâmet Partisi Grubu adına M. Yaşar Göçmen (Diyarbakır) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁸¹

“Demin, aynı seçim çevresinden ve başka bir partiye mensup kıymetli bir arkadaşımızın yüksek huzurlarınızda dile getirmiş olduğu dertlerimizin pek çoğuna katılmamak mümkün değildir. Yalnız, peşinen şunu ifade etmekte fayda mülâhaza ederiz ki, memleketimizin büyük siyasî partilerinin elbirliği etmek suretiyle bir erken seçime gitmeleri, yurdumuzun ve bilhassa deprem bölgelerinin ne şekilde ihmal edildiğini gözler önüne sermektedir. Biz Millî

¹⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 2, B. 80 (21 . 12 . 1977), ss. 22-25

Selâmet Partisi Grubu olarak bu araştırma önergesinin kabul edilmesini ve erken seçimden dolayı memleketimizin deprem bölgesindeki zavallı insanlarımızın hangi zorluklarla karşılaştığının tescil edilmesini canı gönülden arzu etmekteyiz. Muhterem milletvekilleri, memleketimizin, bilhassa Doğu vilayetlerimizin son yıllarda maruz kalmış olduğu tabii afetlerden Lice, Kulp, Hani, ikinci olarak Van deprem bölgeleri ve ayrıca Palu deprem bölgeleriyle ilgili çeşitli problemlerini dile getirmekte fayda vardır. Gün olmaz ki, biz Doğulu milletvekilleri ve bilhassa Diyarbakır milletvekilleri, seçim çevrelerimizden gelen deprem felâketzedelerinin bize getirmiş oldukları çeşitli problemlerle karşı karşıya kalmayalım. Bu problemleri intikal ettirdiğimiz merciler tarafından - bazıları büyük bir anlayışla, bazıları kanunî formalitelerin yetersizliği sebebiyle - dertler kısmen de olsa karşılanmakta; fakat netice olarak umumi manzaraya bir çözüm getirememektedir. Bugün gerçek şudur ki, Doğu bölgelerinde depremlerin hemen akabinde yapılan hasar tespitlerinde büyük usulsüzlükler, yolsuzluklar ve hissî kararlar rol oynamıştır. Misal olarak söyleyelim: Depremden ağır hasar görmüş bir evin, duvarında asılı bir parti liderinin portresinden dolayı hiç hasar görmemiş gibi kaydedildiği yöreleri gördük, oralarda gezdik ve oraların içinden Yüce Meclisin huzuruna geldik. Gene açıklıkla ifade ediyorum ki, her hangi bir partinin ilçe başkanı olması hasebiyle, ağır hasar görmüş kimselerin, hiç hasar görmemiş şekilde, o statüye tabi tutulduklarını bizzat gözlerimizle gördük ve müşahade ettik. Bütün bunlar, büyük problemler ve büyük dertlerdir. Gönül arzu eder ki, Yüce Meclis bu Araştırma Önergesini kabul etsin, gerçekler ortaya çıksın; hasar tespitinde olduğu gibi, tespitten sonraki safhada da, kimlerin, ne şekilde, hangi ihalelerden ne milyonlar vurduğu ve bunların seçimlerde ne gibi etkili vaziyetler aldıkları ve çeşitli seçim çevrelerinden milletvekili seçimlerine girip girmedikleri, kazanıp kazanmadıkları Yüce Meclisin huzurunda tartışılın, açıklansın ve tescil edilsin. Henüz güvenoyu dahi almadan Sayın İmar Bakanımızın Doğu'ya yapmış oldukları seyahate bir Doğulu milletvekili olarak iştirâk etmek zarureti gördük. Orada gördüğümüz manzaralar gerçekten içler açıcıydı. Beş aydır, altı aydır seçim çevrelerinde dolaşan sayın siyasîlerin, deprem bölgelerindeki felâketzedelerin bir gün dahi yanlarına uğrayıp, Eylül ayının o günkü şartlarında gece eksi beşe kadar ısının düştüğü Aladağ'ın köylerinde ne şekilde vatandaşların geceyi geçirdikleri ve hangi şartlar altında yaşadıklarının Yüce Meclisin bütün üyelerinin görmesini arzu ederdim. Muhterem milletvekilleri; Doğunun dertleri çok büyüktür ve burada saatlerce ifade edilmeye gelmez. Bir Doğulu milletvekili olarak şunu sarahaten ifade edeyim ki, aynı şiddetteki bir deprem Batı'daki bir vilayet veya köyde, Doğu'daki kadar hasar yapmamaktadır. Bunun teknik yönlerden birtakım sebepleri vardır. Bir teknisyen olarak bununla ilgili şunu ifade etmek isterim ki, Doğu'daki yapı bozukluklarının ve senelerce ihmal edilmiş yörelerin büyük teknik noksanlıklarının, afetin hasarının fazla olmasında büyük tesiri vardır. Misal olarak şunu söylemek isterim ki; yuvarlak taşlı ve çamur harçlı Batı'da her hangi

bir binaya rastlayamadım; fakat Doğu'nun köylerini gezdiğiniz zaman yuvarlak toplama taşlardan çamur harçlarla yapılmış, % 90'ı bu yapıda olan köylere rastlanır. Muhterem milletvekilleri, bu köylerin yolları da yoktur, bu köylerin suları da yoktur, hele elektriği hiç yoktur. Batı'da en küçük yörelere dahi ve turistlerin gideceği her hangi bir tarihi kiliseye dahi asfalt yol yapılmışken, Doğu'daki binlerce insanın yaşadığı köylerin yolunun olmaması Yüce Meclisin huzurunda ifade ediyorum - insan olarak her şeyden önce - bizleri, gittiğimiz yerlerden, o vatandaşların, o sefaletin önünde başımız önümüzde eğik olarak terk ettirmektedir. Bu, elbette bu düzenin, kapitalist düzenin, vurguncu düzenin büyük çapta bir sonucudur. Yalnız şunu ifade etmek isteriz ki, bir kapitalist ve vurguncu düzen derken, bunun istismarını yaparak her hangi bir vatandaşın oyunu toplama veya her hangi bir vatandaşın hissine hitap etmek istemeyiz. Gerçekler bunlardır. Gerçeklerin üstüne cesaretle gidip, gerçekleri kabul ederek problemlerin çözümüne yaklaşmamız lazımdır. Bugün grup olarak, parti olarak, teşkilât olarak savunduğumuz fikirlerin her zaman geçerliliği, hadiselerle bariz bir şekilde önümüzdedir. Arkadaşımın belirttiği gibi, deprem bölgelerinde büyük usulsüzlükler, yolsuzluklar olmuştur. Elbette bu gerçektir, doğrudur. Bizzat bir kısmını gözlerimizle müşahade ettik. Fakat takdir buyurursunuz ki, herkesin başına bir polis, bir bekçi veya bir jandarma dikmek mümkün değildir. Onlara bu aşırı, bu kuvveti, bu hissi vermek mecburiyetindeyiz. Elbette onu manevî güçlerle teçhizatlandırmak mecburiyetindeyiz. Doğu'daki problemler bununla kalmıyor, Doğu'da ayrıca, ayrıcalıklar güdülüyor; sen şusun, sen busun deniliyor ve bu yüzden çeşitli siyasî oyunlar oynanıyor. Bugün memleketimizin doğusundaki vatandaşlarımızın gerçeklerini, burada fazla vaktinizi alarak belirtmeden imtina ediyorum. Bu herkesçe bilinen hususlardır. Muhterem milletvekilleri, Lice deprem bölgemizde şu anda karşılaştığımız en önemli problem, henüz tamamlanmamış yapıların bulunması ve büyük çapta altyapıların noksan olmasıdır. Şu anda kanalizasyon inşaatı devam etmektedir. Diğer tamamlanmamış binalar, yapılar, borçlanmak suretiyle - bölgedeki asayişin gerektirdiği bir netice olarak - mevcut yapılar tuğla yapılar şeklinde değiştirilmektedir. İkincisi, Hani bölgemizde halen altyapı bozuklukları vardır, altyapı noksanlıkları vardır ve bunların giderilmesi için gerekli çalışmalar yapılmaktadır. Yine Kulp ilçemizde büyük çapta altyapı bozukluklarına, noksanlıklarına şahit olmaktayız ve Hükümet bunun giderilmesi için gerekli çalışmaları yapmaktadır. Fakat, biz, hiç bir zaman söylediğimiz hususları ve iddia ettiğimiz isnatlarımızı 5 aylık bir Hükümete teksif etmiş değiliz. Biz ortaya konuşuyoruz ve bu depremlerin vuku bulduğu tarihten şu ana kadarki idarelerle ilgili isnatlarımızı, idarelerle ilgili konuşmalarımızı bu noktada teksif etmek istiyoruz. Muhterem milletvekilleri, ayrıca bölgemizde yapıların bölge halkına yeterince hitap etmemesinin doğurduğu bazı sonuçlar da vardır. Misal olarak söyleyelim: Halen Van bölgesinde çeşitli siyasî baskıların da neticesinde yapılmış olan bir kısım meskenlere vatandaşlar gidip oturmamaktadırlar.

Bunların sebepleri sorulduğunda, bir kısmı meskenlerin kendi yaşantılarıyla ilgili yetersizliğinden bahsetmekte, bir kısmı da herhangi bir ifade kullanamamaktadır. Kullanılmayan ifadelerden anlaşılan şudur ki, Doğu'daki bazı kimseler bazı vatandaşları kışkırtmakta, Devlete karşı çeşitli eylemlere, çeşitli direnmelere sebebiyet vermelerini, kendi siyasî amaçları yönünden arzu etmektedirler ve bunun sonucu olarak da şu anda Van bölgesinde 1 600 civarında aile bitmiş olan konutlarına, bitmiş olan evlerine yerleşmemiş vaziyettedir. Bunlar günlerini çadıra geçirmeyi tercih etmektedirler.

Muhterem milletvekilleri, gönül arzu eder ki, demin hitap eden milletvekili kardeşimiz kurulan tahkikat komisyonunda vazife alsın ve bu söylediğimiz gerçekleri bizzat yerinde gözleriyle müşahade etsin. Masa başında oturmak suretiyle köy edebiyatı yapmanın kolay olduğunu hepiniz takdir edersiniz. Köyden çıkma, Doğu'dan gelme kimselerin hissiyatı ve onların müşahedeleriyle Meclis kürsüsünde konuşmak gerekir. Muhterem milletvekilleri, biz Millî Selâmet Partisi olarak, Meclise getirilmiş olan bu Araştırma Önergesinin çok isabetli ve takdire haiz bir önerge olduğunda hemfikiriz, müttefikiz. Bu bakımdan bu önergenin gündeme alınıp gerekli araştırmanın yapılmasını arzu etmekte ve istemekteyiz. Bu önerge için lehte oy kullanacağız.”

“Yalnız sözlerimi bitirmeden önce, depremle ilgili bir teknisyen olarak şunu ifade etmekte fayda mülâhaza etmekteyim. Doğu'da veya yurdumuzun herhangi bir yerinde deprem afetinin fazla hasar yapmadan geliştirilebilmesi için alınması gereken bazı tedbirleri kısaca arz etmek isterim. Demin de bahsettiğimiz gibi, bölgeye ve deprem bölgelerine uygun yapı şekilleri tespit edilip, bu yapı şekillerinin gerektirdiği inşa tarzına yönelinmelidir. İkincisi, son yıllarda önceden haber tekniği ile depremlerin olacağı anlaşılmakta ve bu tekniğin geliştirildiğine şahit olmaktayız, özellikle depremden büyük etki duyan Japonya'da bu teknik oldukça gelişmiş bir vaziyettedir. Depremlerin oluşundan bir müddet önce depremleri haber alan sismograflar yapılmıştır ve bunlar tekniğin hizmetindedir. Yurdumuzda da Kandilli Rasathanesinde, Maden Tetkik Arama Enstitüsünde ve İmar Bakanlığının ilgili kuruluşlarında bu hususta gerekli çalışmalar yapılmasını arzu etmekteyiz. Önemli bir husus da, deprem bölgelerinde bizzat müşâhade ettiğimiz bir eksiklik de, demin arkadaşlarımızın bahsettikleri gibi, koordinasyon bozukluklarının giderilmesi için gerekli kanunî tedbirlerin alınması meselesidir. Koordinasyonsuzluk, gerçekten depremin bilhassa ilk saatlerinde tam bir başıbozukluk halinde, başıboşluk halinde sürmektedir ve vatandaşların bir kısmı bu arada zayıat vermekte, yaralılar bu arada ölmektedir. Yani bununla şunu kastetmek isterim, kanunî noksanlıklar giderilmek suretiyle yetkili idare amirlerine orada tam yetki verilmeli ve giden yardım ekipleri, tamamen idare amirlerinin kontrol ve sorumluluğu altında bulunmalıdır. Muhterem milletvekilleri, Doğu'nun veya Batı'nın herhangi bir yerindeki bir deprem felâketinin olmaması için alınması gereken tedbirleri

kısaca arz ettikten sonra, sözlerimi Cenâbı Hakkın memleketimize milletimize bu gibi afetleri vermemesi için Cenâbı Hakka niyaz ile bitirmek istiyorum. Hepinizi hürmetle selâmlarım.”

Millî Selâmet Partisi Grubu adına M. Yaşar Göçmen (Diyarbakır)’ın konuşmasından sonra Önerge sahipleri adına Faik Öztürk (Elâzığ) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁸²

“Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri; Geçen birleşimlerde bazı konularda değerli arkadaşlarımızın araştırma önermeleri olmuş ve görüşülmüştü. Bu görüşmeler sırasında ne yazık ki Hükümet sorumlularını yerlerinde bulamamıştık. Ancak, önergemize gösterdikleri duyarlılıktan ve yakınlıktan ötürü Sayın İmar ve İskân Bakanına huzurunuzda teşekkür ederken, grupların da bu konuya gösterdikleri duyarlılığa ayrıca teşekkür ederim. Aradan geçen uzun süreye karşın, yapılanın, yapılmayanın yanında bir hiç olduğunu ve bu gerçeği de ifade buyurdıkları için ayrıca Sayın Bakana teşekkür ederim. Durumu, şu sıcak gazete haberi ile perçinlemek istiyorum: «Van'da 70 bin kişi çadırlarda yaşama savaşı veriyor. Deprem bölgesinde kar kalınlığı bir metreyi aştı. Vaatlere rağmen evler henüz tamamlanamadı. Felâketzedeler yakacak ve yiyecek yardımı istiyor. Deprem bölgesi olan Muradiye, Çaldıran ve köy Terinde yaşayan 70 bini aşkın kişi çadır ve taşları yan yana dizerek yaptıkları ilkel barakalarda soğuk ve şiddetli geçen kışa karşı yaşama savaşı veriyor. Kar kalınlığının bir metreyi aştığı 19 köyde yaşayanlardan hiçbir haber alınamadığı ve bu arada... Köyünde de üç çocuğun soğuktan donarak öldüğü bildirildi. Yiyecek, giyecek, yakacak ve barınacak yerleri olmayan çoluk çocuk çadırlarda, kışın amansız soğuğuna göğüs germeye çalışan felâketzedeler, kendilerine bir an önce yardım elini uzatmasını istediler. Çaldıran merkezinde, zaman zaman sıfırın altında 25 dereceye kadar düşen soğuğa, incecik çadırlarda karşı koymaya çalışanlardan Ahmet Koç, Selahattin Kaya, Cafer Çılgın ve Salih Demir verdikleri sözleri tutmayan politikacıları eleştirdiler ve çoluk çocuğumuz, ailemizle birlikte donarak öleceğiz. Hiç kimse bu durumumuzu görmüyor mu? dediler.

Ahmet Koç, Selahattin Kaya, Cafer Çılgın ve Salih Demir bu konuda şunları söylediler: «Başbakan Demirel temel atma töreninde konutlarımızı en geç 29 Ekim'de bize teslim edeceğini söylemişti. Biz de bu vaade inanarak bekledik. Ancak bu söz gerçekleşmedi. Eğer bu vaat olmasaydı bizler de başımızın çaresine bakacaktık; ama artık iş işten geçti. Kar kalınlığı 1 metreyi aştı. Yiyeceğimiz yok, yakacağımız yok, giyecek yok. En önemlisi, başımızı sokacak bir yerimiz yok.» Çaldıran'da 5 çocuğu ile Kızılay çadırında yaşam savaşı veren Müştak Yıldırım da; «Nüfus cüzdanımızda Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yazıyor; ama bize gerekli ilgi gösterilmiyor. Bizim ve çoluk çocuğumuzun günahı nedir? Eğer gerekli yardımları yapmazlarsa, çoluk

¹⁸² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 1, c. 2, B. 80 (21 . 12 . 1977), ss. 25-27

çocuğumuzla burada donacağız. Bunun vebali günahı kime ait olacak? diye yakındı.» Daha evvel de bu kürsüden belirlendiği gibi, 6 Eylül 1975 tarihinde Diyarbakır'ın Lice, Hani, Kulp ilçelerinde; 1976 yılının Kasım ayında Van ilimizin Muradiye, Çaldıran ilçeleri ve yörelerinde ve son olarak da Elazığ'ın Palu ilçesinde Mayıs 1977 ayında depremler oldu. Depremlerdeki hasar ve can kaybı çeşitli araçlarla ve biçimlerde kamuoyuna yansıtıldı. Depremlerin doğal afetlerden olması, onlara karşı yönetenlerin kayıtsız kalmalarını gerektirmez. Depremleri önlemenin olanaksızlığı yanında, zararlarını, acılarını ve üzücü sonuçlarını asgariye dönüştürmenin, bu konuya eğilmiş bulunan toplumlarca başarıldığı biliniyor. Sözü edilen depremler yurt içinde olduğu kadar, yurt dışında da insancıl düşünen toplum ve kişileri etkilemiştir. Deprem ve benzeri afetlerde halkımız daima birlik ve beraberliğin, dayanışmanın güzel örneklerini vermesini bilmiştir. Bu duyarlılığın sonucu olarak Doğu depremlerinde de yarışircasına olanaklarını zorlayarak yardımda bulunmuştur. Bu arada TÖB - DER' in bu konudaki olağanüstü çabasını da burada dile getirmek isterim. Halkımızın yardımları yanında, yurt dışından da, gerek komşu ülkelerden ve gerekse komşu olmayan ülkeler tarafından küçümsenemeyecek ölçüde para ve malzeme yardımı yapılmıştır. O dönemlerde yapılan yardımların yerinde ve dürüst ellerde kullanılması halinde yıkılanın yerine daha iyisinin fazlasıyla yapılabileceğini basın ve olayları yerinde izleme olanağı bulabilenler dile getirmişlerdi. Son günlerde basından ve bazı yurttaşlardan öğrenebildiğimiz kadarıyla deprem felâketzedeleri özellikle Van'da ve Palu'da sorunlarının çözümlenemediğini, gelecek günlerini korku ve kuşkuyla beklediklerini söylemektedirler. Değerli üyeler, doğu depremlerinin bugüne değin çözüm ve tedavi bulamadığını tümünüz bilirsiniz. Konuyla ilgili olarak basına yansıyan hazin tablolar sizleri de kuşkusuz üzmüştür. Ne acı rastlantıdır ki, doğu ve güneydoğu depremleriyle ilgili olarak araştırma önergemizi bu kürsüden Yüce Meclise sunduğumuz şu sırada gazetelerde tüyler ürpertici tablolar, hazin manzaralar görmekteyiz. Çelişkilerle dolu ülkemizde bazı insanlar ve aileler evlerinde kaloriferlerinin sıcaklığından yakınırken, günlerini en iyi biçimde nasıl değerlendirebileceklerini plânlarken, depremde evleri başlarına çöken ve mucize eseri sağ kalabilen felâketzedeler, şimdi incecik çadırlarda kadın erkek, çoluk çocuk, zaman zaman çıkan fırtınalara, diz boyu kara ve dondurucu soğuğa karşı koymak için çaba harcıyor. Buz gibi çadırlarda birbirlerinin soluklarından ısınmaya çalışan felâketzedeler, «Böyle giderse kışı sağ çıkaramayacağız» diyorlar ve sadece Van'da 70 bin kişi çadırlarda yaşama savaşı veriyor; aynı üzücü dram Elazığ'ın Palu ilçesi ve köylerinde de yaşanmaktadır. Yurt içinden ve yurt dışından yapılan yardımlar yerinde ve zamanında kullanılmış olsaydı, yakınmaların bu denli fazla olmaması gerekirdi. Deprem malzemelerinin ve eşyasının yerinde kullanılmadığı, bazı yerlerde başka amaçlarla kullanıldığı söylentileri yaygındır. Bu doğrultuda oluşturulacak, soruşturulacak, Doğu depremleri ile ilgili araştırma komisyonunun olayları aydınlatacağı kuşkusuzdur.

Şu anda doğanın acımasız koşulları ile amansız bir uğraş vermekte olan bu insanlara hemen yardım eli uzatılmalıdır. Çile, felâket, kimsesizlik, halkımızın kaderi değildir. Devlet baba, babalık görevini yapmalıdır, kusur etmemelidir. Bu yöre insanlarına reva görülen üvey evlatlık işlem ve eylemine son verilmelidir. Lice, Van ve Palu depremleriyle ilgili konulara açıklık getirilmelidir. Lice depreminin açtığı yaralar tedavi edilebildi mi? Bu yöre halkına şu anda götürülmesi gerekenler nelerdir? Lice, Hani ve Kulp ilçelerine özgü depremten doğan durumların, aradan geçen uzun süreye karşın ne kadarı çözüm bulabildi? Van ve yöresinde meydana gelen deprem için yurt içinden - ki aslında soruşturma önergemizin amacı budur, ağırlık noktasını biraz sonra arz edeceğim cümleler teşkil edecektir - ne kadar para ve malzeme yardımı yapılmıştır? Yurt dışından nerelerden ve hangi ülkelerden ne miktar yardım yapıldı? Tüm yardımlar kimler tarafından, hangi amaçlarla nerelere harcandı? Harcamaların dürüst yapıldığını kesin kanıtlarla saptamak olanaklı mıdır? Bu yörede yaşayan halkın tüm gereksinimleri giderilmiş ve sağlanmış mıdır? Halkın yakınmasının doğruluk derecesi nedir? Palu ve yöresi için bugüne kadar neler yapılmıştır? Halk kışa nasıl girmektedir? Çözümlerdeki başarı oranı ne düzeydedir? Prefabrike ve ahşap karkas yapı tipinin, Doğu Anadolu'nun tüm koşullarıyla çeliştiği, bu tip yapılarda barınmanın çok zor olduğu, bu işin uzmanları tarafından söyleniyor. Yapılan evlerin bugüne değin sahipleri tarafından teslim alınmamasının nedeni de bundandır, bunu Sayın Bakan ifade buyurdular. Oylarınızla oluşturacağınız komisyon, birçok gerçeği sergileyecektir. Amacımız, yapılan tüm yardımların yerinde mi kullanıldığı, yoksa profesyonel üçkâğıtçıların ceplerine, ardiyelerine ve depolarına mı girdiğini saptamaktır. Ayrıca, yönetimin, yeteneksiz kadroların elinde ne denli yozlaştırıldığını, halka nasıl zulüm edildiğini, halkın kanının nasıl emildiğini, oluşturacağınız araştırma komisyonu bir kez daha kanıtlamış olacaktır. Saygılar sunarım.”

Yapılan konuşmalardan sonra önerge oylamaya sunulmuş ve oylama sonucunda Meclis Araştırma Önergesi kabul edilmiş ve Meclis Araştırma Komisyonu kurulmasına karar verilmiştir.

3.1.15. Bazı Bakanların Yakınlarının Gümrüklerdeki Yolsuzluk Olaylarına Karıştığı İddialarını Saptamak Amacıyla Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge

Artvin Milletvekili Hasan Ekinci ve 10 arkadaşının, bazı bakanların yakınlarının gümrüklerdeki yolsuzluk olaylarına karıştığı iddialarını saptamak amacıyla Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesi 2.5.1978 tarihinde 139 uncu birleşimde ele alınmış ve aşağıdaki önerge verilmiştir.¹⁸³

¹⁸³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B.139 (2 . 5 . 1978), ss. 410-411

“Takriben 2.5 ay önce kurulmuş olan Bülent Ecevit Hükümeti, bir taraftan kamu kuruluşlarında misli görülmemiş bir memur kıyımına girişerek, dirayetli, ehliyetli ve dürüst memurların yerine CHP ileri gelenlerinin veya CHP'ye destek olanların yakınlarını yüksek mevkilere yerleştirme yolunda gösterdiği partizanlıkla kalmamış, diğer taraftan da çeşitli şaibeli işlere yine CHP'li veya CHP'ye destek olanların yakınlarının karışmasına seyirci kalmak şöyle dursun, âdeta yardımcı olduğu intibainı uyandırmış bulunmaktadır. CHP İktidarının bu son kısa devrinde, hemen her gün gazete sütunlarında bu gibi partizanlık ve yolsuzluk iddialarına bol bol tesadüf edilmekte ve yüzlerce misaline rastlanmaktadır. Esasen, bunları birer tesadüf saymak da isabetli olmasa gerektir. Sosyal Güvenlik Bakanının öz kardeşinin alelacele vali tayin edilmesi, CHP'li hatırı sayılır bir milletvekilinin öz kardeşinin taşradan süratle getirilip, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Müsteşar Muavinliğine oturtulması, CHP Grup Başkan vekillerinden birinin sayın eşinin Maliyede Hazine Genel Müdürlüğüne tayini ve kendisine (vatan kurtaran aslan süsü verilerek) Amerika'ya IMF'ye aracı gönderilmesi, seçimleri kazanamamış eski CHP'li milletvekillerinin, Başbakanlık Müsteşarlığına, Özel Kalem Müdürlüğüne, danışmanlıklarına ve çeşitli yüksek dereceli kadrolara daha İlk günden yerleştirilmesi partizanlık konusunda sadece tipik birer misaldir. Devleti bir akraba şirketi haline getirme gayretlerinin bu örnekleri henüz zihinlerden silinmemişken, daha Hükümetin yeni kurulduğu günlerde, Türkiye'ye pervasızca girmeye başladığı söylenen kaçak eşya yüklü TIR kamyonlarına ve Boğaz'da yanmakta olan kaçak eşya dolu Yunan bandıralı Bolero gemisine adı karışan Gümrük ve Tekel Bakanı Mataracı'nın çok yakın bir akrabasının konu ile ne dereceye kadar ve niçin ilgili olduğu yolundaki esrar perdesi henüz aralanmamışken, birkaç günden beri de bir başka gümrük kaçakçılığı konusuna, bu defa Maliye Bakanı Müezzinoğlu'nun kardeşinin adının karıştığı söylentileri, günlük basını en çok işgal eder duruma gelmiştir. TIR kamyonlarıyla ilgili yolsuzluk iddiaları ise ayyuka çıkmış, ne Hükümet ve ne de ilgili Bakanlar bu iddialar karşısında susmayı, tercih etmekten öteye hiçbir tedbir almamıştır. Konu, her yönüyle kamuyu ilgilendiren ve en kısa zamanda incelenip açıklığa kavuşturulması gereken bir mahiyet almıştır. Bütün bu yolsuzluk iddialarının ve ilgili bakanların bu iddialar karşısında takınacakları tavrın açıklığa kavuşturulması gereği apaçık ortadadır. Bu maksatla Anayasanın 88 inci maddesinin 2 nci fıkrası ve Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 102 nci maddesi gereğince, bazı bakanların yakınlarının adlarının da karıştığı gümrüklerdeki yolsuzluk iddiaları, kaçakçılık olayları ve TIR kamyonları konusunda Meclis Araştırması açılmasını arz ve teklif ederiz.”

Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önerenin okunmasından sonra araştırma önergesi hakkında konuşmalara geçilmiş ve Adalet Partisi Grubu adına Hasan Ekinci (Artvin) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁸⁴

“Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri; gümrüklerde yapılan yolsuzluk hakkında verilen önerge üzerinde, Adalet Partisi Grubu adına açıklama yapmak üzere huzurlarınızda bulunuyorum. Sayın milletvekilleri, Ecevit Hükümeti kurulduğundan beri birçok şeyler boyut değiştirmiş ve büyümüştür. Bunların içerisinde kaçakçılık ve yolsuzluk da en büyük boyutu almıştır. Huzurlarınızda, Hükümetin çok sorumlu bir mevkiindeki bakandan kaynaklanan bir kardeşin yolsuzluğunu ve kaçakçılığını açık ve seçik bir şekilde dile getirerek, Grubumun görüşlerini açıklamış bulunacağım. Son günlerde, Bolero Gemisinin yangın, soygun, viski ve sigara kaçakçılığı üzerinde esrar perdesi, aralanmamışken ibret verici bir TIR kamyonu kaçakçılığını görüyoruz; hem de, Maliye Bakanının kardeşi Hikmet Müezzinoğlu'nun yaptığı kaçakçılık. Sayın milletvekilleri, TIR kamyonunun 1 adedi tesadüfen yakalanmıştır. Tesadüfen yakalandığı zaman, Maliye Bakanına basın mensupları soruyor, «Kardeşimiz kaçakçılık nedeniyle yakalanmıştır, ne diyorsunuz?» «Cezasını görsün» diyor, gayet doğru söylüyor; ama bunu hazırlayan cezasını görmeyecek mi; bunun hesabını kim verecektir? Sayın milletvekilleri, Amerikan pazarlarının kapatılması 15 Şubat tarihinde olmuştu; 28 Şubata kadar tahliyesi için mehil verilmişti. 25 - 26 Şubatlara gelindiği sıralarda, elektronik eşya kaçakçılığını yapan, Hikmet Müezzinoğlu'nun müşterileri gayet rahattı. Soranlara, acele etmeyiniz, 28'inde her ne kadar kapanacağı söylenmişse de, Hikmet Bey'in şu aşağıda vereceğim plaka numaralı TIR kamyonları yurt dışında, Sofya'da beklemektedir. Bunlar içeriye girecektir. Bu nedenle Hükümet, Maliye Bakanı bu müddeti uzatacaktır ve beklenen ve tasarlanan karar 28 Şubat günü, 16.114 sayılı Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giriyor ve 1 Mart günü dışarıda bekleyen Hikmet Müezzinoğlu'na ait 3 tane TIR kamyonu Edirne'ye giriyor. İşte, bu şekilde Maliye Bakanı tarafından, kardeşi için özel bir müsaade çıkarılmıştır. Bunu Sayın Maliye Bakanı gelip burada söylemelidir : «Ben bu kararnameyi çıkarmadım, şu tarihte kardeşime ait TIR kamyonları ülkeye girmedi ve yakalanmadı.» Değerli milletvekilleri, yakalanan, tesadüfen yakalanan HD MN 891 sayılı treyler ve B TM 86S6 sayılı römork, 34 NN 741, 34 EP 161 plakalı TIR kamyonları, Atila Hikmet Müezzinoğlu'na ait. Atila Müezzinoğlu'nun, yakalanıncaya kadar, üst yöneticilerden birkaçı tanıyor, ayrıca gümrükçüler tanıyor; ama soyadının Müezzinoğlu olduğunu, hele sorumlu bir Maliye Bakanının, Ecevit Hükümetinin Maliye Bakanının kardeşinin olduğunu bütün kamuoyu ile birlikte hep beraber öğreniyoruz ve bunu da Sakarya'da jandarma tarafından tesadüfen yakalandığı zaman anlıyoruz. Değerli milletvekilleri, 1 Mart günü, yukarıda plaka numaralarını verdiğim 3 TIR kamyonu Edirne' den

¹⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B.139 (2 . 5 . 1978), ss. 411-414

giriyor. İhbarlı oldukları için ne yapılacağı soruluyor. Gümrükler Genel Müdürü telefon talimatıyla, birer memur refakatinde girmesine müsaade ediliyor. TIR'ın birinde Ali Bora Platin adında bir gümrük muhafaza memuru, diğer TIR'lara da Ahmet Cebi ve Hasan Ağar isminde gümrük memurları veriyor. Fakat ne yazık ki, ülkede TIR kamyonları kayboluyor ve TIR kamyonlarının kaybolduğuna dair poliste zabıtlar düzenlettiriliyor ve Devletin 3 tane memurundan haber alınamıyor, Devlet memuru kayboluyor ve bu TIR kamyonları İstanbul'da 2 gün kaldıktan sonra, Ali Bora Platin ismindeki gümrük muhafaza memurunun bulunduğu TIR, Sakarya'daki Gülistan Restoranın önüne geliyor ve burada Hikmet Müezzinoğlu ve kaçakçılıktan on yıl hapis cezası almış eski gümrük müdür muavinlerinden Erhan Tuncer'le beraber TIR kamyonunu karşılıyorlar. Beraber Gülistan'da yemek yedikten sonra Atilla Hikmet Müezzinoğlu ve Erhan Tuncer, beraberinde memuru alıp İstanbul'a getiriyorlar. İstanbul'da, Eyfel Otelinin 15 numarasına yerleştiriyorlar; temini de Ali Pınar olarak yazdırıyorlar. Hikmet Müezzinoğlu kendi adresini ve telefon numarasını veriyor ve «Lazım olduğum zaman ben şuradayım, beni ara» diyor. Üç gün, dört gün orada kalıyor, diğer arkadaşları da geliyor, diğer muhafaza memurları da geliyor. Henüz işlerinin bitmediğini ifade ediyorlar; fakat 9 Mart günü İzmit'te, jandarma tarafından uzun süre TIR kamyonu orada beklediği için, şüphe üzerine yakalanıyor. Yakalandığını haber alan Hikmet Müezzinoğlu ve ortağı Erhan Tuncer derhal telâşa kapılıyorlar ve beraberce Ali Bora Platin denen gümrük muhafaza memurunu buluyorlar. Gümrük muhafaza memuruna TIR'ın kaybolduğuna dair Gebze'de zabıt düzenlendiğini söylüyorlar, «gidin o zaptı alın ve TIR'ı geriye alın» diyorlar. ... Saygılar sunarım”

Adalet Partisi Grubu adına Hasan Ekinci (Artvin)'nin konuşmasından sonra Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Cengiz Gökçek (Gaziantep) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁸⁵

“Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri; Devletin üst düzeyinde hizmet makamlarında oturan yetkililer keyfi davranış içinde bulunamazlar. Çünkü bu mevkiler şahsi hizmetlerin yürütüldüğü yerler değil, millet için devlet hizmetlerinin yönetildiği mevkilerdir. Bu yerlerde hizmet veren yetkililerin şahsi ve keyfi davranış içinde bulunmamaları gerekir. Aksi takdirde bu devlet makamları yara alır, itibarını kaybeder. İdareler kanunlara saygılı, dürüst, her türlü şüpheden uzak icraatta bulundukları sürece değerlidir. İdare ve idareciler hakkında itham, dedikodu ve şüphe bulunmamalıdır; hakkında suç ithamı, dedikodu, şüphe başlayan idareler ve idareciler hizmet gücünü büyük çapta kaybederler. Bugün Cumhuriyet Halk Partisi Hükümetinin durumu budur. Birçok bakanlar, bakanlık yüksek memurları hakkında yolsuzluk ithamları, şüpheler, dedikodular hayli yaygındır. Gün geçtikçe bu iddialar artmaktadır. Cumhuriyet Halk Partisi Hükümetinin ve bakanlarının bu ithamlar karşısındaki

¹⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B.139 (2 . 5 . 1978), ss. 414-417

tutum ve davranışları, tartışmadan kaçır halleri, yolsuzluk, kanunsuzluk itham ve iddialarına doğruluk kazandırmaktadır. Sayın milletvekilleri, benden önce konuşan değerli arkadaşım bir hususu genişliğince huzurlarınızda aksettirdi. Ben kısmen bunun üzerinde bir vesikaya dokunmak istiyorum. Sayın Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun kardeşi Hikmet Müezzinoğlu'nun, Erhan Tuncer ve Ahmet Çelebi isimli şahıslarla beraber yürüttükleri büyük TIR kaçakçılığıdır. Bu husus iddia ve itham olmaktan çıkmış, gerçek hale dönüşmesine rağmen; gerek Cumhuriyet Halk Partisi Hükümetinden, gerekse Sayın Maliye Bakanından, bulunduktan devlet makamının şeref ve itibarını koruyacak bir davranış, bir açıklama görmedik. Aynı davranışı grupta Cumhuriyet Halk Partili milletvekillerinde de görmememiz bizleri fazlaca üzmüştür. Başkalarının biraderleri aleyhindeki hassasiyetleri, yakın biraderlere karşı kaybolmuşa benzer. Birçok CHP'li milletvekili arkadaşların gerektiği kadar bilmemesi veya eksik bilgiye sahip olmaları sebebiyle, tepki göstermedikleri düşüncesiyle, değerli arkadaşımızın da değerlendirerek ifade ettiği bir zaptı, bir belgeyi aynen huzurlarınızda okuyacağım. İfade: Zabıt varakası. Sanık: Ali Bora Platin. Aslen Mersin İli Mut İlçesi Meydan Mahallesi No. da nüfusa kayıtlı olup, halen Edirne İli Kapıkule Sınır Kapısı Gümrük Müdürlüğü emrinde Muhafaza Memuru. Ali oğlu, 1956 doğumlu, bekâr, okuryazar, ifadesine göre sabıkasız olduğunu söyleyen, 6392 sicil numaralı Ali Bora Platin. Sanık olarak alınan ifadesinde: «Ben, Edirne Kapıkule Gümrük Müdürlüğü emrinde görevli Gümrük Muhafaza Memuruyum. 1.3.1978 günü bana MN 891 ön plakalı ve B - PM 686 römork plaka nolu, bildiğim kadarıyla elektronik yüklü ve Alman şoför Frederik Shepter'in sevk ve idaresindeki TIR kamyonu, Kapıkule Gümrük Müdürü Burhan Bedri Oğuz tarafından, Kapıkule'den Irak Habur Gümrük kapısına kadar muhafaza ve refakat memuru olarak görevlendirilerek yola çıktık. Beraberimizde, yine Habur'a gitmek üzere gümrük muhafaza memuru arkadaşlarımızdan Hasan Ağır muhafaza ve refakatinde 34 NN 741 ön plaka, 34 LP 152 arka plakalı Man kamyonunda şoför - soyadını hatırlayamadığım «Mehmet» isminde ve yanında, aynı arabada, mal sahibi Murat Vural olduğa halde, iki TIR kamyonu konvoy halinde 1.3.1978 günü öğle üzeri yola çıktık. Her iki gümrük muhafaza memuru olarak, ben ve diğer kamyondaki memur arkadaş Hasan Ağır, silâhlı ve Resmî elbiseliydik. Her 2 araçla, isimlerini saydığım kişilerle İstanbul'da, Londra Parkında 2 gece yattıktan sonra, 3.3.1978 günü Londra Parkından ayrılarak Kartal istikametinden İzmit'e doğru yolumuza devam ettik; Tütün Çiftliğine geldik; Tütün Çiftlikte Gülistan Otelinin önüne geldik; otelin restorana girdik, yemek yedik. O sırada Erhan Tuncer, Hikmet Müezzinoğlu şahıslar geldiler. Bu şahıslar Murat Vural'ı tanıyormuş; bizi de tanıştırdılar. Beraberinde muhafız olarak gitmekte olduğum TIR'a ait evrakların bulunduğu çantada diğer TIR'ın gümrük muamele evrakları da vardı. Bunlar, triptik şoföre ait pasaportla TIR karneleriydi. Bu, her 2 TIR'a ait evrakların bulunduğu çantayı, otele gelen Erhan Tuncer ile Hikmet Müezzinoğlu benden

aldılar; beni de beraberlerinde zorla, geri, İstanbul'a, 34 plakalı olduğunu hatırladığım Mercedes marka bir arabayla Aksaray Eyfel Otele götürdüler. Otele, «AK Pınar» sahte ismini yazdırarak 106 numaralı odada 4 gece kaldım. Oteldeyken gece geç vakit gümrük muhafaza memuru arkadaşım Hasan Ağır ile beraber Ahmet Çelebi isimli şahıs geldi. Bana, «Nasılsın? Daha henüz işimiz bitmedi» dedi ve gittiler. Erhan Tuncer, Ahmet Çelebi ve Hikmet Müezzinoğlu'na ait telefon numaralarını bana verdiler; «Bir ihtiyacın olursa ara» dediler. Bugün, yani 10.3.1978 günü öğleüstü, beni otele götürdükleri kahverengi aynı Mercedes'le tanımadığım bir şahıs geldi, beni Ahmet Çelebi'nin Kadıköy'deki yazıhanesine götürdüler. Yazıhanede 3 şahıs da vardı; bana, «Durumda korkulacak bir şey yok. Arabayı İzmit Jandarması yakaladı. Sen gidip, arabayı halledip alacaksın» dediler. Bu sırada yine yazıhanede Osman İnan da vardı; beni Gebze ilçesinin Yenimahalle Polis Karakoluna getirdiler. Zabıt veren polis memuruna «Arkadaş çantasını kaybetti. Eski tarihli bir zabıt verirsen kendisini kurtarır» diye söylediler. Bunun üzerine karakolda görevli polis zabıt yaptı. Ben de imzaladım. Daha sonra karakoldan zabıt alarak dışarıya çıktık. Dışarıya birlikte çıktığımız bu şahıslar bana «Bu zabıtle birlikte Jandarmaya git, arabayı almaya çalış, sonra bize durumu bildirin» dediler ve Gebze'den kiraladıkları bir taksi ile beni İzmit'e gönderdiler. Karakola geldim. TIR şoförü ile Murat Vural'ın yakalandığını söylemişlerdi. Ben de durum karşısında olayı olduğu gibi, kendi isteğimle, zor kullanılmadan sorgulama yapan heyet huzurunda ifade şeklinde söyledim. Verdiğim ve tarafıma okunan bu ifademın doğru olduğunu imzam ile tasdik ederim dedi, ifadesi tasdik ettirildi. Sadık Polat Jandarma Kıdemli Yüzbaşı» Şimdi değerli arkadaşlarım, konu apaçık meydandadır. Temenni ederiz ki, bu gibi yolsuzluklarda muhalefet döneminde haddinden fazla hassasiyet gösteren Cumhuriyet Halk Partili parlamenter arkadaşlarımız, bu hususta da gerekli hassasiyeti gerek Mecliste, gerekse gruplarında göstermesi gerekmektedir. İkinci bir olaydan daha bahsedeceğim: Almanya' dan 500 bin kilogram demir ithal edilerek 15.6.1975 tarih ve 1262 tescil sayılı manifesto kapsamında Derince Gümrüğü sundurmasına alınmıştır. Hurda demir olarak ithal edilmek istenmiş, ancak Gümrük müfettişlerinin tespitiyle hurda olmadığı sebebiyle tahkikatın devamı süresince yediemine teslim edilmişti. Cumhuriyet Halk Partisi Hükümeti işbaşına gelince, bir bakanın yakını vasıtasıyla demirler alınarak, ithalâtçı firma tarafından kullanılmış bulunmaktadır. Şimdi size bu hususta Gümrük ve Tekel Bakanlığına yazılan bir belgenin, uzun olması sebebiyle son pasajını okuyorum : «Söz konusu demirler Derince Gümrük Muhafaza Müdürlüğünce 20.10.1975 tarihinde, Haydarpaşa Gümrük Muhafaza memurlarından devraldığı ve durumu tutanakla tevsik ettikleri, aynı gün bir yediemin zaptı düzenlenerek, demirlerin depo sahibi Osman Kızılırmak'a yediemin olarak teslim edildiği, aradan geçen bu kadar zaman içinde, Derince Gümrük Müdürlüğünce herhangi bir işlem tekâmül ettirilmediği, tarafımızdan yapılan araştırma sonunda, yukarıda zikri

geçen yediemin zaptında gösterilen adreste depo olmadığı, depo sahibi olarak gösterilen Osman Kızıllırmak'ın da depo ile bir ilgisi olmadığı, demirlerin konmuş olduğu deponun Çanakçılar Kolektif Şirketi Turan ve Sabri Çanakçılar'da ait olduğu ve bugün hali hazırda mevcut olmadığı, Derince Gümrük Muhafaza Müdürlüğü nezaretinde gözüken malın ithalatçı firma tarafından alınıp kullanıldığı tespit edilmiştir.» Değerli arkadaşlarım, bu örnekleri daha da çoğaltabiliriz, eğer bir anlamı varsa. Bizim Hükümet dönemimizde, Gün Sazak Beyin Bakanlığı zamanında; yolsuzluk, rüşvet olaylarının kökü kazınmıştı. Her yıl Hac dönüşü her hacıdan 600 Türk lirası, her otobüsten 24 bin lira rüşvet alındığı idarece bilinmekte idi. 1977 yılında hudut kapılarından 85 bin hacı girmiştir, hiçbirisi bir tek kuruş rüşvet olarak para ödememiştir. Bu husus gerek Bütçe Komisyonunda, gerekse huzurunuzda siyâsî düşüncelerimize muhalif milletvekilleri tarafından ifade de edilmişti. Şunu da anlatmadan geçmeyeceğim: Hükümetimiz döneminde, Milliyetçi Hareket Partisi İdare Heyeti toplantısında, Gümrük ve Tekel Bakanı Sayın Gün Sazak söz alarak; «Gümrük ve Tekel Bakanlığının sorumluluğunu yüklemegi Gümrük Teşkilâtı halikında rüşvet ve yolsuzluk, hırsızlık ayyuka çıkmış bulunmaktadır. Uzun vadede bu Teşkilâtı vatansever, dürüst, namuslu insanlarla yeniden teşkilâtlandırmak gerekmektedir. Kısa vadede palyatif bir tedbir olarak yerlerini değiştireceğim. Bundan dolayı sevdiğimiz, yakınlarınız sizi baskı altında tutacaklardır. Bu hususta arkadaşlarımın talep ve ricalarını yerine getirmeyeceğimi. Bundan dolayı bana kırılmamalarını rica ederim» demiştir. Milliyetçi Hareket Partililer olarak arkadaşımızın bu icraatında bir tek talebimiz dahi olmamıştır Ama, şimdi öyle mi? Hükümet mensuplarının ve yakınlarının sayısız tayin ve nakil talepleri. Gümrük ve Tekel Bakanını bunaltmışa benzer. Bu taleplerde aracı ve ricacı olanların tayin ettirdikleri kimselerden yolsuz ve kanunsuz istekleri, tabii ki yerine gelecektir; bütün mesele de değerli arkadaşlarım budur. Değerli arkadaşlarım, Adalet Partisi Grup Sözcüsü arka-daşım bir hususa temas ettiler; Hükümet döviz bulamazken, 28 milyon marklık döviz için çaba gösterirken; sayın Maliye Bakanımızın kardeşi Hikmet Müezzinoğlu'nun TIR kamyonlarını doldurmak için 7 milyon marklık döviz rahatlıkla bulabildiğini ifade ettiler. O halde, her şeyden önce bu vasıflı, bu maharetli, değerli biraderimiz; döviz bulmada Hükümetimize de rehber yapsak, zannederim birçok problemlerin halli mümkün olacaktır. Değerli arkadaşlarım, bu tip Meclis Araştırmalarını oylarınızla reddederek hiçbir yere varamayız. Bütün iddiaları Yüce Mecliste tartışıp karara bağlamamız lazımdır. Bu, hakkında araştırma önergesi verenleri de çok aman temize çıkaran bir yoldur. Bu aşamalardan kaçmanın bir anlamı yoktur, kaçmakla hakkımızda ileri sürülen yolsuzluk isnatları daha katmerleşir, bir süre sonra da gerçeklik kazanır. Bu yöntemi, Cumhuriyet Halk Partili arkadaşlarım çok daha iyi bilirler, muhalefet döneminde sayısız örneklerini verililerdir. Sayın milletvekilleri, Araştırma ve Soruşturma önergeleri reddedildikçe yerine yenileri verilir. Her, iktidarın bir miktar gücünü

alır götürür, hükümeti itham altında bırakır, bir süre sonra hakkında ciddi şüpheler uyanan şaibeli bir hükümet düşürürsünüz kendinizi. Sadece kendinizi de, devletin hizmet makamlarını da şaibeli hale getirirsiniz ki, buna hakkınız yoktur. Biz Milliyetçi Hareket Partisi olarak, önergeye kabul oyu vereceğiz. Şunu açıkça teklif ederiz. (Sayın Maliye Bakanımız yoklar): Sayın Maliye Bakanımız eğer kardeşiniz Hikmet Müezzinoğlu'nun kaçakçılık olayı ile irtibatı yoksa, kurulmasından korkmuyorsa buna kabul oyu verilmelidir. Sayın Bakanlar yok, temsilcilerine hitap ediyorum: Sayın Bakanlar?.. Gümrüklerdeki yolsuzluklarla, sizin ve yakınlarınızın bir ilgisi yoksa, itham ve isnatlardan beraat etmek istiyorsanız, önergeye kabul oyu veriniz. Siz Cumhuriyet Halk Partili milletvekilleri... Sayın Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun kardeşi Hikmet Müezzinoğlu'nun yaptığı büyük TIR kaçakçılığının detaylarını öğrenmek istiyorsanız; 500 bin kilogram ithal edilen demir yolsuzluğuna hangi bakanın yakınının karıştığını öğrenmek istiyorsanız, Hükümetin kuruluş döneminde, odalarında hükümet kuruluşu hesapları yapılan motelde, Almanya'ya uyuşturucu madde kaçırma görüşmelerinde bulunan Bakan biraderini öğrenmek istiyorsanız; kaçakçılığı ve biraderinin nüfuzunu kullanmayı kendisine meslek edinmiş Hükümetteki bir bakanın kardeşinin sabıka kaydını görmek istiyorsanız, önergeye kabul oyu verin. Yine siz Cumhuriyet Halk Partili arkadaşlarım, önce Bakanlarınızı, sonra Hükümetinizi, daha sonra Partinizi, her şeyden önce kendinizi, bu şaibelerin altında ezilmekten kurtarmak istiyorsanız, önergeye kabul oyu veriniz. Bütün bunlara rağmen, hırsızlık, yolsuzlukların tespiti, bakan kardeşi dahi olsa suçluların adalete teslimi, Devlet Hazinesinin bu hırsız ve uğursuzlardan kurtarılması için vicdanının sesini dinleyecek, Bakan ve Bakanlar Kurulunun baskılarına göğüs gerecek, grup kararlarını aşabilecek yürekli, cesur Cumhuriyet Halk Partili milletvekillerinin bulunduğu inancı içinde Yüce Meclise saygılar sunarım.”

Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Cengiz Gökçek (Gaziantep)'in konuşmasından sonra Millî Selâmet Partisi Grubu adına Korkut Özal (Erzurum) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁸⁶

“Muhterem Başkan, Yüce Meclisin değerli üyeleri; Şu anda müzakere edilmekte olan Meclis Araştırması önergesi iki bakımdan önem taşımaktadır: Birincisi, devlet idarecilerinden bazılarının akrabalarının birtakım meselelere kanun dışı, yasa dışı meselelere karıştıkları iddiaları vardır. Bu iddiaların açıklığa kavuşması istikametinde bir Araştırma önergesi ortadadır. İkinci bir hususu da vardır ki, bu da mevzubahis olan yolsuzluk, kaçakçılık gibi Türk ekonomisini ve Türkiye'nin sosyal yapısını büyük ölçüde zedeleyen bir konu ile ilgilidir. Demokrasiler açık rejimlerdir. Belki demokrasinin en güzel tarafı, meselelerin hepsinin bir açıklık içinde kamuoyu önünde konuşulabilme imkânını sağlamasıdır. Ancak, demokrasilerin bu güzel açıklık imkânının bir başıboşluk

¹⁸⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B.139 (2 . 5 . 1978), ss. 417-420

halinde değerlendirilmesinin de fevkalade zararlı olacağına işaret etmek mecburiyetini hissediyoruz. Demokrasilerde tanınmış olan özgürlüklerin, demokrasiyi, demokrasinin dayandığı rejim esaslarını güveni sarsacak şekilde kullanılması, bir yerde rejimi dahi tehlikeye sokacak boyutlar kazanmaktadır. Özellikle 1961 Anayasasının ve bu Anayasaya göre kurulan parlamenter düzenimizin 17 senelik çalışmasında, bugün burada konuştuğumuz tipte çok sayıda kamuoyu önünde suçlamalar yapılmıştır. Yakınları dolayısıyla devlet sorumluları itham edilmiştir. Ve gene üzüntü ile ifade etmek istiyorum; bu gibi meseleler ortaya getirilerek, siyasî birtakım avantajlar kazanılması yolunda gayet tehlikeli, tersine de tepebilecek bir yol açılmıştır. Ne yazık ki, bu şekilde açılan bir yolun dikkatle düşünülecek olursa; ne bu iddiaları yapanlara, ne iddiaların yapıldığı kimselere, ne siyasî partilerimize, ne de rejime faydası yoktur. Hakikaten ortada işlenmiş bir suç varsa, bazı yasalar aşılmışsa, bunun en güzel yolunun meseleyi mercilerine götürmek ve eğer bu mesele siyasî kişileri ilgilendiriyorsa, bunu en kısa yoldan Meclis Araştırma veya diğer denetim yollarıyla açıklığa kavuşturmadır. Bu yapılmadığı, yapılamadığı veya yapılması önlenmediği takdirde, sadece kişiler değil, bu kişilerin şahsında devlet büyüklerine olan güven; sadece devlet büyüklerine olan güven değil, devletin idaresine olan itimat ve bir yerde rejimin işlerliğine olan güven sarsılmaktadır. Bu bakımdan muhterem milletvekilleri, kamuoyumuzu rahatsız eden ve çoğu zaman zamanında etkin bir şekilde açıklığa kavuşturulamadığı için, Türkiye'deki demokratik ortamı sağlıklı halden çıkaran bu gibi meselelerde, Parlamentomuzun parti farkı gözetmeden, meseleyi bir partiler arası kavga haline sokmadan, meseleyi bir şahsı yıkmayı hedef alan bir basit kavga haline getirmeden gerekli hassasiyeti gösterip, meselenin bütün açıklığı ile kamuoyu önüne serilmesini, bunun en kısa zamanda başarılmasını amaçlayarak yapmamız bir ortak mesuliyetimizdir. Bu beyanımı herhangi bir grubu, kişiyi hedef almadan söylediğime bir daha işaret etmek istiyorum. Bu Parlamento, Türkiye'nin 45 milyona varmış bütün insanların pek çok ümitlerinin bağlandığı bir yerdir ve bizler, bu bize bağlanan ümitleri en iyi şekilde cevaplamak durumundayız. Türkiye'de özellikle basın ortamında ve diğer ortamlarda, bu gibi iddialar yayıldıkça gördüğümüz manzara şudur: Vatandaş, sokaktaki insan rahatsız olmaktadır. Rahatsız olduğunda ne oluyor? Bir yerde eğer bu iddialar devam ederse, şunlardan birisi ortaya çıkıyor: Vatandaş, ya bu gibi iddialara inanmamaya başlıyor, «Bunlar uydurma şeylerdir» diyor ve tehlikelidir bu. Yani «Ateş olmayan yerden duman çıkmaz» ı eğer devamlı istismar edersek, bir yerde, vatandaş; «O kadar şey söylendi bir şey çıkmadı, demek bunlar ciddi iddialar değildir» diyor. Bu tehlikedir kanaatimizce, bundan kaçmamız lazımdır. Yahut başka bir şey oluyor, vatandaş; «Yahu bunların hepsi çirkin insanlardır, hepsi menfaat peşindedir» diyor. Bir yerde Parlamantonun manevî kişiliğine leke gelmeye başlıyor ve bunu artırmak daha mümkündür. Bu bakımdan bu meseleleri siyasî polemikimizin içinde götürmenin, bir yerde geri tepen bir silah olduğunu da hatırlamamız gerekir; «Men Dakka Dukka», yani «Çalma kapıyı,

çalarlar kapını». Bu bakımdan bu meselelerde tek yapacağımız iş vardır: İthamcı olmadan muhalefet veya iktidar farkı gözetmeden meselenin bir an evvel açıklığa çıkmasına yardımcı olmaktır. Aksi takdirde mesele kapalı kalırsa, bundan hepimiz zarar ediyoruz, kimse bundan kurtulabilmiş değildir. Unutmayalım, Türkiye'de yalan ve iftiralarla insanlar yenmiştir, iktidarlar yıkılmıştır hatta, rejimler tehlikeye sokulmuştur. Dolayısıyla bu gibi şeylerin devamına yardımcı olmanın, hepimiz için büyük sorumluluk olduğunu söyledikten sonra, bir noktaya da işaret etmek istiyorum. Bu Mecliste bugün yüzlerce araştırma önergesi verilmiş, komisyonlar kurulmuştur. Ancak, verilen bu önergelerin ve kurulan komisyonların çoğundan netice alınamadığına dikkatlerinizi çekmek istiyorum. Bunun ortak bir sorumluluğumuz olduğuna da dikkat etmemiz lazımdır. Dikkat ediyorum sık sık buraya geliniyor, görevini bitiremediğinden uzatmalar yapıyoruz; bununla neyi halledebildiğimizi söylemem mümkün değildir. Bununla aczimizi mi ifade ediyoruz? Bu Yüce Meclis bu meseleleri kısa zamanda sonuçlandırmaktan aciz midir? Eğer değilse, uzun yıllardır süren bu gibi iddiaların acaba gerisinde başka maksatlar mı vardır? Bu maksatlar acaba, zaten az yetişen devlet adamı, siyaset adamı yeme makinesinin, yağı mıdır, benzini midir, organı mıdır? Bunlara dikkat etmemiz gerektiğinde bu vesileyle açılacak soruşturma önergelerinin en kısa zamanda kamuoyunu rahatlatacak şekilde neticelendirilmesinin de yine ortak sorumluluğumuz olduğuna işaret etmek mecburiyetindeyim. Kaçakçılığa gelince, meselenin diğer yönü; muhterem milletvekilleri, bugün Türk ekonomisi eğer bir büyük sıkıntının içerisindeyse, bunun hem sebebi hem neticesi olarak sayılacak 5 unsurdan, belki bir tanesi de kaçakçılıktır. Kaçakçılık bugün öylesine Türkiye'de yayılmıştır ki ve bu kaçakçılık öylesine organize olmuştur ki, benden evvel konuşan bazı değerli sözcülerin de işaret ettiği gibi, Devlet transfer yapacak bulamazken, «yeraltı merkez bankaları» diyebileceğimiz bazı kanallardan ve akıl almaz bir süratle, bazen bir saat içinde transfer yapılabilir. Bunu, şu veya bu iktidarın, şu veya bu kişinin kabahati olarak da göstermek, bence meseleyi küçümsemek olur. Bu aslında, Türk bürokrasisinin, Türk ekonomisini alıp götürmekle gerekli, sorumlu kişilerin, bence üzerinde yeterli derecede ve lüzumlu şekilde durmamalarının ortaya çıkardığı bir büyük felâkettir. Kaçakçılık mevzuunda gülünç durumlar vardır. Bugün, Güney hududumuzu mayınlamışsınız, tel örgü koymuşsunuz; affedersiniz bir merkebin bile öbür tarafa geçişinde bir dinamit veya bir mayın patlar, bir merkep dahi hududu geçemezken; Bulgar hududundan, bir ana devlet yolundan TIR kamyonlarla bu memlekete kaçak olarak fabrikalar sokulur. Bunları anlamak mümkün değildir. Ben, bu meseleyi şunu veya bunu itham için değil, memleketin karşı karşıya olduğu çok önemli bir sorunu bütün çıplaklığıyla değerli milletvekillerinin huzuruna getirmek için söylüyorum. Bugün İstanbul'a, artık her yerden; sigarasından, tabancasından, mermisinden kaçak girmeyen bir şey kalmamıştır. Bunları satan dükkânların kapatılmasıyla bu işin bittiğini zannedenler de yanılıyorlar. Yani, dükkânlar kapandı bu iş durdu mu? Hayır. Bu sefer mektup

ve telefon yoluyla bu iş çalışıyor. Katalogları var bunların, istediğinizi bir telefonla getirebiliyorsunuz. Sorumlu arkadaşlarımızın, Hükümette görev almış kişilerin dikkatini çekiyoruz. Dükkânların kapatılmasının tek bir faydası, fiyatların yükselmesini ve bunlardan yararlanan vatandaşın biraz daha fazla soyulmasını tevhit etmiştir, başka hiçbir faydası olmamıştır. Bu kaçakçılık bu şekilde devam ederse, Türk parasının değerini korumamız mümkün değildir. Devalüasyon yaptık 25 liramızı 1 dolara düşürdük, bugün bunu da koruyamazsınız; çünkü, bugün yapılan tahminlere göre, kaçak olarak Türkiye'ye giren miktarın takriben 2 milyar dolar olduğu söyleniyor. 2 milyar dolarlık bir ithalâtı bugün Türkiye kendi kaynaklarıyla yapamıyor. 2 milyar dolarlık bir ithalât nereden yapıyor? İşte Türk parasının kıymetini 1 doları 30, 32, 35 liraya çıkararak alınan dolarla yapıyor, alınan marklarla yapıyor ve ne oluyor; bu şekilde alınan marklarla yapılan kaçakçılık, Türkiye'de bir enflasyonist baskı doğuruyor, pahalılık buradan doğuyor. Bugün Türkiye'de - ki kaçak olduğu için vergisi ödenmiyor, kaçak olduğu için haksız kazançtır, kaçak olduğu için gelir dağılımı fevkalade kötü bir şekilde etkilenmektedir - birtakım zenginler türemektedir; sorumsuzca Türkiye'nin orta sınıfı tahrip edilmektedir. Kaçakçılık bu boyutlara ulaşmıştır ve bir yerde haksız kazancın, bu yolda sağlanan haksız kazancın doğurduğu sosyal dengesizlik, bugün Türkiye'yi pek çok sosyal bunalımla da karşı karşıya getirir. İstanbul'da bugün günlük geçimini temin edemeyecek kadar acze düşmüş insanın yanında, Mercedes arabasının numarasını yükseltmeye çalışan pek çok türedi de vardır ve bunlar ajanı yerde, aynı şekilde devam ederlerse, bir gün orada bir sosyal patlamanın olmaması için sebep yoktur. Bu bakımdan kaçakçılık mevzuunun üzerine bu Yüce Heyetin eğilmesini kaçınılmaz bir zaruret görmekteyiz. Ne olmuştur? Bugüne kadar şu Yüce Meclisin bünyesinden çıkardığı hükümetlerin bu sorumluluklarını yüklenen bakanlarımız ve hepsinin belli bir ciddiyet içinde bu işe eğildiklerine inanıyorum. Bu işi durdurmaya kalkmışlardır ve çok güzel parlak beyanlar verilmiş, hudut noktaları ani baskınlarla kontrol edilmiştir; ama bu mesele durmuş mudur, devam etmektedir. Çünkü bu mesele, bir bakanın gidip bir gümrük kapısında fotoğrafçıların önünde resim çekirtmesiyle halledilebilecek bir mesele değildir. Bir mesele organik bir meseledir, bu mesele bir yerde ahlâka dayanmaktadır, bir yerde ekonomik sebepleri vardır, bir yerde yapısal sebepleri vardır. Dolayısıyla bugün huzurlarınıza gelen iddia ne ildir, ne de - benim kanaatimce - sondur. Bu gibi iddialar daha çok yapılacaktır ve çok kimsenin üzerine bir yerde bu meselenin şimşekleri ve bu meseleleri ittihaz ederek suçlamalar yapılacaktır. Bu bakımdan muhterem milletvekilleri, önümüze gelmiş olan bu Meclis Araştırma önergesine biz Millî Selâmet Partisi Grubu olarak, Türkiye'nin önemli bir sorunu ve devlet sorunları hakkında bugüne kadar yapılmış olan iddiaların bir devamı olarak bakıyoruz. Türkiye'nin önemli sorununa bir an evvel eğilinmesinde yarar görüyoruz. Bu Meclisin mazide teşkil ettiği birtakım araştırma komisyonları, hakikaten Türkiye için fevkalade yararlı birtakım sentezlerin ve sonuçların ortaya çıkmasına hizmet etmişlerdir.

Bunlardan en güzel örneği petrol konusunda, 1966 yılından 1969 yılına kadar bu Yüce Meclisin yapmış olduğu araştırmalardır. Fiilen katılmak imkânını bulduğum o araştırmalarla, Türkiye'de uzun yıllar politikaya araç edilmiş, suçlamalarda birtakım kimselerin şu veya bu şekilde siyasî amaçla yararlanmaya çalıştıkları bir konu, bütün temel gerçekleriyle, hataları, kusurları, sevaplarıyla 2000 sayfaya ulaşan bir doküman halinde, ilgili bütün kuruluşların ve şahısların verdiği beyanlarla tamamen tebellür etmiş, açıklığa kavuşmuş ve kıvançla söylüyorum, o tarihten sonra bu Yüce Mecliste artık petrol konusunda sen - ben kavgasına yer bırakmayacak bir açıklık gelmiştir. Şimdi kaçakçılık konusunda da aynı önemde bir noktada olduğumuzu söylemek istiyorum. Petrol, bugün Türkiye'nin 1 milyar 600 milyon dolarlık veyahut 1 milyar 800 milyon dolarlık bir numaralı ithalât sorunuysa; kaçakçılık da bunu çok aşan, 2 milyarı aşan bir portresiyle önemli bir sorundur ve bunun sorunun üzerine böyle bir vesile ile eğilmek, zannediyorum Yüce Meclis için fevkalade önemli bir görevdir. Bununla kalınmayacaktır, eğer bu Araştırma önergesi, özellikle İktidar Partisi tarafından da bu çerçeve içinde olumlu karşılanır ve desteklenirse - ki, biz, Millî Selâmet Partisi Grubu olarak iktidar partisi grubunun bunu desteklemesini fevkalade önemli bir nokta olarak görmekteyiz - iktidar partisi grubu bunu desteklediği takdirde zannediyorum olumlu bir gelişmeye kapı açmış olacaktır ve Türkiye'nin böyle önemli bir meselesinde... Ben, buradaki konuşmamla -tekrar ifade edeyim Sayın Başkan, değerli üyeler - herhangi bir yanlış davranışın savunucusu olmadım, Grubumuz hiçbir zaman haksız bir davranışı savunucu duruma düşmedi. Eğer Türkiye'de bu gibi davranışlar varsa, bunların hepsi hakkında aynı şekilde hareket edilmesini daima tavsiye ettik ve bunu en güzel örneklerinden birini de İçişleri Bakanı olarak bu kürsüde yapmış olduğum en son konuşmada, İçişleri Bakanlığının bir işlemiyle ilgili ve şimdi Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olan sayın bir üyenin verdiği Araştırma Önergesi için Bakan olarak buraya geldim ve dedim ki : «Bu Araştırma Önergesinin açılmasını biz de destekliyoruz; açılmasında yarar vardır, çünkü kişilerin açıklığa, aklanmaya kavuşması için bu gibi faaliyetlerden başka yolumuz da yoktur». Aynı düşünceyle, bu işe ismi karışmış insanların bir an evvel temize çıkmasını, hata edenlerin, suç işleyenlerin de o durumlarıyla tespit edilmesini ve bunun kuru iftiralar olarak değil, Devletin bu en yüksek organının, Anayasa çerçevesinde yapacağı araştırmalarla tespit edilmesini elbirliği ile istediğimize göre, bu önerenin olumlu olarak reylenmesini biz Grubumuz olarak desteklemekteyiz. Bu bakımdan, Yüce Başkan ve değerli üyeler, bu önerenin olumlu olarak desteklenmesini istediğimiz gibi, kurulacak komisyonlar marifetiyle mevzuun bir an evvel ve mümkünse bir uzatma lüzumu olmadan, bütün parti düşünceleri dışında, memleketin önemli iki yönlü bu sorununun açıklığa kavuşturulmasında yarar gördüğümüzü ve önerge lehinde rey kullanacağımızı Yüce Heyete arz eder, Grubum ve şahsım adına Yüce Meclisi Hürmetle selamlarım.”

Millî Selâmet Partisi Grubu adına Korkut Özal (Erzurum)'ın konuşmasından sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Hüseyin Erkanlı (Tunceli) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁸⁷

“Sayın Başkan, kıymetli parlamenterler; AP Milletvekili Sayın Hasan Ekinci ve 10 arkadaşı tarafından bir Meclis Araştırması getirilmiştir. Bu Meclis Araştırmasında, Maliye Bakanının kardeşi Hikmet Müezzinoğlu hakkında bazı ithamlarda, bazı isnatlarda bulunmaktadır. Aslında bu Meclis Araştırmalarının bir kısmını burada açıklamadılar. Bu önergede Sayın Mataracı hakkında da Meclis Araştırması talebinde bulunmuşlardı; ama bakıyorum ki, buraya çıkan muhalefet partilerinin sözcüleri bu noktaya dokunmadılar. Sayın arkadaşlarım, müsaade buyurun şimdi arz edeyim. Şimdi, meseleleri bu kürsüde açık yüreklilikle ortaya koyalım. Neyse, meseleler gizli kalmasın; her şeyi açıklayalım ve açık yüreklilikle konuşalım. Niye getirmediniz?.. Çünkü bu konuda tahkikat yapılmış ve bu tahkikatın neticesinde, Kartal Savcılığının yapmış olduğu tahkikat neticesinde, Sayın Mataracı'nın bu işle ilgisinin olmadığı hakkında takipsizlik kararı verilmiştir. 8.2.1978/27 tarihle bir takipsizlik kararı verilmiştir. Ama getirdiğiniz Meclis Araştırmasında bu konu da vardır. Yani şuraya gelmek istiyorum. Çok acele ediyorsunuz... Kişileri itham etmek, kişileri suçlamak doğru değildir. Müspet delillerle gelip burada konuşursanız, o zaman daha iyi olur. Ama şu takipsizlik kararı olmasaydı, siz yine muhalefet temsilcileri burada baş başa verecektiniz, yine şerefli bir insanı itham etmekte hiç vicdan azabı duymadan burada konuşacaktınız. Neden konuşmuyorsunuz bu konuda? Ben, ben... Hiç yerinizden rahatsız olmayın şimdi demek istiyorum ki, bir şey iddia ediyorsunuz, sizin bu Meclis Araştırmanızda vardır, dinledinizse şurada okundu; ama itham ettiğiniz, getirdiğiniz iftiraların altı boş çıkınca, yerinizde sessiz sessiz oturdunuz. Şimdi, tabii gülersiniz, sizin aklınız gülmeye kadar gider, daha fazla gitmez. Şimdi sayın arkadaşlarım, çok özür dilerim, burası Meclistir, evvela dinlemesini öğrenin Sayın arkadaşlarım, kendi hatipleri burada konuşurken biz nezaket kaideleri içerisinde dinledik. Bu Meclisin çatısının altında evvela hatipleri dinlemeyi öğrenelim. Şu kürsüde siz de konuşuyorsunuz, biz de konuşuyoruz; karşılıklı saygılı olursak daha yararlı olur kanısındayım ben. Şimdi sayın arkadaşlarım, biliyorsunuz ki, burası Meclistir. Şu Meclisin çatısı altında konuşuyoruz. Vallahi sizin de gülünecek haliniz vardır, ama ben gülmüyorum. Şimdi, Sayın Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun kardeşi Hikmet Müezzinoğlu hakkında bir isnat vardır. Bu isnadın asıl temeli gazete haberlerine dayalıdır. Sayın Maliye Bakanı, haberlerin sağlık derecesini anlamak için Gümrük ve Tekel Bakanı Sayın Mataracı'ya 16.3.1978 tarihinde bir mektup yazarak, olayın bir an önce incelenerek açıklığa kavuşturulmasını, suç ve suçlu varsa, her kim olursa olsun, cezalandırılmasını istemektedir. İşte sayın arkadaşlarım, şerefli bir devlet adamının takip edeceği

¹⁸⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B.139 (2 . 5 . 1978), ss. 420-423

yol budur. Arkadaşlar TIR kamyonlarıyla yapılan kaçakçılıktan bahsettiler ve dediler ki, «Hikmet Müezzinoğlu'na ait olan 3 tane TIR kamyonu kaçakçılık yapılmıştır ve bu kamyonlar yakalanmıştır. Bu kamyonların içerisinde kaçak eşya vardır» dediler. Aslında bu konu bir soruşturma, bir gizli kovuşturma meselesidir. Elbetde bu konuda, bu kaçakçılıkla ilgili bu kişinin en ufak bir münasebeti olursa, mutlaka cezasını görecektir. Şunu da size açıkça ifade edeyim, biz hiçbir zaman suçluların müdafaasını yapmayız ama, şurayı noktalamak lazımdır; henüz bu iş gizli bir tahkikat mevzuudur, müfettişler görevlendirilmiştir. Müsaade buyurun sayın arkadaşlarım, müfettişler görevlendirilmiştir müfettişler bu konuda tahkikat yapmaktadırlar ve müfettişler raporlarını verdikten sonra, bir suç varsa, iş adliyeye intikal edecektir ve o zaman bağımsız mahkemeler cezasını verecektir. Sayın arkadaşlarım, hiç yerinizden rahatsız olmayın, bizim parti anlayışımız, devlet anlayışımız açıktır. Ne iddialarınız varsa ortaya koyun, araştırmanın yanındayız, karşısında değiliz sizin gibi. İthamlarınız açıklığa kavuşsun; soruşturmada kaçan bir politikayı şu Meclisin çatısı altında yürütmeyeceğiz, bunu kesinlikle açıklayayım. Üyelerimiz hakkında herhangi bir suçlama olursa ve bunun delillerini ortaya koyarsanız, biz buna olumlu rey vereceğiz. Ama müsaade ederseniz şunu da açıklığa kavuşturalım; Süleyman Demirel ailesi hakkındaki soruşturma konusu Meclisin müşterek toplantısına geldiği zaman neden Meclisi terk ediyorsunuz? Ve 5 yıldan beri, Süleyman Demirel hakkındaki soruşturmayı neden engelliyorsunuz? Sayın arkadaşlarım, bununla da kalmadı, bir mahkeme kararı vardı; Yahya Demirel 1,5 seneye mahkûm edilmişti, şimdiye kadar neden korudunuz? Bakın, biz dedik ki, biraz evvelki tabirim şu idi : «Yolsuzluklarla ilgili, Hükümetimiz aleyhinde getirdiğiniz meseleler ne olursa olsun, suç varsa ortaya çıksın, suçlu değilse temize çıksın düşüncesiyle Meclis Araştırmasına olumlu oy veriyoruz» ve peşine şunu ilâve ettim, gönül isterdi ki, siz, bu konuda da «Olur» deseydiniz, «söylediğiniz doğrudur» deseydiniz. Sayın Demirel ailesinin hakkında 5 yıldan beri bir kovuşturma vardır ve bugün şu kürsüden konuşan muhalefet partilerini temsil eden grup sözcüleri, «Şurada Meclis Araştırması yapılsın» şeklinde öneride bulundular; biz, memnuniyetle bunu kabul ettik. Şimdi ben size diyorum ki, Süleyman Demirel ailesi hakkında yapılacak araştırmada o da temize çıksın, suçlu ise cezasını bulsun. Buna da «Evet» diyebilecek misiniz? Buna da cevabınız müspet olacak mı? Hayır, olmayacaktır. Çünkü, sizin yapınız budur. Efendim, şimdi Yahya Demirel nerede, Mıgırdiç nerede?.. Gelin bunun cevabını hep beraber verelim, kararımızı da müşterek verelim. Demek istiyorum ki, Türk halkını aydınlatmak için, şu memlekette, şu çatının altında şerefli ve haysiyetli bir politikacı olarak açık konuşmak için, bütün sorunları, muhalefette ve iktidarda bulunan partiler, şu çatı altında kimin hakkında bir itham varsa, hangi partiye mensup olursa olsun, Türkiye siyasî tarihinde bir ibret örneği olsun; bizim bugün yaptığımız gibi yarın siz de gelin, el ele verelim ve şimdiye kadar koruduğunuz şahıslar hakkında Meclis Araştırması kararını verelim ve lütfen

içinizden birisi «evet» desin. Diyemezsiniz tabii. Çok değerli parlamenter arkadaşlarım, meseleleri açıklığa kavuşturduğumuz zaman ve doğruları ortaya koyduğumuz zaman bu kürsüde, çok önemli rahatsızlıkların hemen arkasında geliştiğini görüyoruz. Yalnız şunu açıkça ifade edeyim ve burada da sözümü bağlayacağım: Tüyü bitmemiş fakir fukaranın hakkını, kim olursa olsun, hangi partiden olursa olsun, yeri ve mevkii ne olursa olsun, o ezilen halkın hakkını sonuna kadar bu kürsüden savunacağız, yedirtmeyeceğiz, yiyemeyecekler ve eninde sonunda şu Meclis çatısı altında kimlerin, şu fakir fukaranın hakkını, cebindeki çoluğunun çocuğunun hakkını kendi kursağına indirdiğini, kimin indirmediğini ortaya koyacağız ve ortaya da konulmuştur sayın arkadaşlarım. Burada sözümü bağlarken, Grubum adına hepinizi saygıyla selamlarım.”

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Hüseyin Erkanlı (Tunceli)’nin konuşmasından sonra önerge sahipleri adına Ahmet Buldanlı (Muğla) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁸⁸

“...55 yıllık Cumhuriyet tarihinde, milletvekillerinin Parlamentoda murakabe yapmasını bir hükümet suiistimal etmektedir. İlk defa olarak, hükümete bir murakabe yapılmaktadır. Murakabeye tabi olan hükümetin utanılacak bir hali mi var, korkuyor mu, buraya gelmekten niye çekiniyor? Buraya niçin gelmiyor? İki oturumdur Hükümet gelmiyor. Ne Hükümet var... Hademeler mi Hükümet, hademe mi Hükümet? Muhterem milletvekilleri, biz iddia ediyoruz ki, bu Hükümet partizandır; biz iddia ediyoruz ki, bu Hükümet hakkı suiistimal etmektedir; iddia ediyoruz ki, bu Hükümet, sıfatlarından ötürü bazı kimseleri himaye etmektedir. Muhterem milletvekilleri, diyoruz ki, siz çoğunluktasınız, hem Millet Meclisinde çoğunluktasınız, hem Büyük Millet Meclisinde çoğunluktasınız; buna rağmen, «Niye gelmediniz?» diye, bize sual açıyorsunuz... Neredesiniz, siz neredesiniz? Oturun, yapın vazifenizi, yapın... Yapamazsınız, yapamazsınız; çünkü, her sualin arkasında bizim bir mukabelemiz olur. Hesap vermekten kaçarsınız; sonra sorarsınız! Neyin hesabı, kimin hesabı?.. İşte iddia ediyorum, Gümrük ve Tekel Bakanınız TIR kamyonlarını kontrol etmek için Kapıkule'ye gider, aynı anda İstanbul Boğazına bir gemi gelir. Bu geminin adı Bolero'dur, Bolero. Şimdi Halk Partisinin Sayın Sözcüsü burada, «Neden Bolero'dan bahsetmediniz, neden Gümrük ve Tekel Bakanından bahsetmediniz» dediler ve burada bir ademi takip kararı okudular. O ademi takip kararının ne olduğunu şimdi size izah edeceğim. Ben Atatürk'ün neslindenim. Ben uydurmaca konuşmam. Ben Türkçe konuşurum, Türkçe. Anlamayan anlayana sorsun. «Ademi takip kararı» var diyorlar. Hayır yanlıştır; ademi takip kararı yok. O karar başka karar. Bakınız muhterem milletvekilleri, Çanakkale Boğazına giren bu Bolero Gemisinin adı Siboro'dur, Siboro. Bu Siboro gemisi Marmara'da isim değiştirir; Panama bandıralı Yunan bandıralı olur, Boğaza girer. Şile açıklarında seyreden bu gemi kuma oturur, kuma. Kuma

¹⁸⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B.139 (2 . 5 . 1978), ss. 423-425

oturur, yardım talep eder. Deniz Nakliyatın... Kumda oynuyor kumda. Denizcilik Bankasının kurtarma talimatına göre, 376 gros tonluk gemilerin üstündeki gemilerin kurtarma işini ancak Deniz - Bank'ın özel kurtarma araçları yaparlar; ama ne hikmetse, bu gemi karaya oturduğu vakit 4 zat gelir, gemiye çıkmak ister, adamcağızları yukarıya çıkarırlar; jandarma kumandanı sorar, «Muhterem vatandaşlar buraya niye geldiniz?» «Gemiye kurtarmaya geldik» derler. Gemiye kurtarmaya geldik (!) Yüzerek gelen gemi Şile açıklarında kuma oturur. Kurtarmaya 4 zat gelir. Bu zat Gümrük ve Tekel Bakanımızın akrabasından Kalkavan'lara aittir. Kurtarmaya gelmiş, kurtarmaya (!) sonra, bu geminin 4 Kalkavan tarafından kurtarılamayacağını beyan ederler, aşağı indirirler. Ertesi günü geminin kaptan kulesinde yangın çıkar. Dikkat edin; ambarda değil, makine dairesinde değil, kaptan kulesinde. Niye? Çünkü kaptan kulesinde geminin seyir defteri vardır, orada geminin hamulesi kayıtlıdır. Şimdi ben size geminin hamulesini okuyayım: Geminin içinde 3 bin baks sigara (Marlboro), 800 kasa viski, 2500 adet tabanca ve milyonlarca, sayılamayacak kadar çok cephane. Muhterem milletvekilleri, bu gemi, bu şekilde 4 kişi tarafından kurtarılamayınca, yangın çıktıktan sonra gemi hurdaya ayrılır, hurdaya. İş anlıyor musunuz; gemi hurdaya ayrılır. Yani Varna'dan yüzerek gelen gemi kuma oturur ve hurda olur ve sonra bu Tekel Bakanımızın akrabası Kalkavan'lar bu gemiyi 250 bin liraya satın alırlar, hurda olarak. Şu bir hakikattir: 581 sayılı Kanun gereğince dışarıdan, gümrük resmî ödenmeden hiçbir mal ithal edilemez. Bu gemi dışarıdan gelmektedir. Bu gemi gümrük vergisi ödenmeden hurdaya ayrılıp satılamaz. Nitekim, aynı tarihle Esenboğa'da bir uçak düşer ve bu uçak hurdaya ayrılır. Hadi bu uçak Türk Hava Yolları tarafından kiralanmıştır, zilyedi bize aittir, düşmüştür. Bu uçağın satışı ancak gümrük Resmî ödendikten sonra verilmiştir. Siz yüzen gemiyi hurda yaparsınız, 250 bin liraya Kalkavan'a satarsınız. Ondan sonra da, gelin bunu araştıralım dedik mi; «Yahya Demirel nerede?...» Söyleyeyim Yahya Demirel nerede...Yahya Demirel, sizin Hükümet olduğunuz devirde, sizin Başbakanınızın olduğu devirde, Ticaret Vekilinizin olduğu devirde bir suç işlemiş güya. Tahkikatı biz açtık, araştırmayı burada biz açtık. Araştırma açıldı, karara bağlandı, mahkûm oldu; ama dışarı kaçmasına siz izin verdiniz. Yahya Demirel, CHP Hükümetinin Dâhiliye Bakanı tarafından pasaport verilerek gönderilmiştir. Öyle ise, pasaportu verenler nereye gittiğini biliyorlar demektir. Ha, şimdi gelelim Müezzinoğlu'na. Bizim Sayın Hikmet Müezzinoğlu hakkında hiçbir art niyetimiz, iddiamız yok; ama iddia ediyoruz; bu zat, profesyonel bir kaçakçıdır. Profesyonel kaçakçıdır, mahkûmiyeti vardır 1971 yılında. 1971 yılında mahkûm olmuştur ve gene sizin çıkardığınız Af Kanunu ile kurtulmuştur. Paşam bağırma, yazık sana. Aziz Paşam, çok bağırıyorsunuz. İşte söz verin, verdireceğiz. Ben veririm, veririm; vereceğim, vereceğim; gelin bakalım, söz verin. Bu Hükümet partizandır dedim, partizan. Neden partizandır? Şimdi sayarsam, aynı soyadı taşıyan, içindeki bir milletvekilinin 4 yakını, bugün Devletin en üst kademesinde bulunmaktadır.

İsimleri burada, öğrenmek isteyen gelsin bana. Sayın Aysel Öymen Hazine Genel Müdürü, Sayın Gülşen Öymen (hemşireleri) Paris Basın Müşaviri, Sayın Yücel Hacaloğlu (damatları) Hazine Genel Müdür Muavini, Sayın Algan Hacaloğlu (damatları) Devlet Plânlama Teşkilâtında Daire Başkanı, Sayın Hıfzı Öymen de en büyük Millî eğitimci fikir adamı (!) İşte bu Hükümet partizandır, partizan. Bu Hükümet hesap vermelidir, verecektir de. Sizi kimse kurtaramaz, biz kimseyi kurtarmadık şimdiye kadar. Muhterem milletvekilleri, bir bakan düşününüz ki, yakınına, 15 - 20 milyon liralık bir gemiyi hurda yapıp satıyor... Orhan Bey sen bilirsin, o «kızına» sana ait, bana ait değil, ben erkeğim. Şimdi, adam yangın çıkartıyor yangın. İşte o söylenen Kartal Savcısı, yangın için veriyor takipsizlik kararını. Yoksa, gemideki malın satılıp satılmadığı, çalınıp çalınmadığı için değil. Muhterem milletvekilleri, şimdi bunu bırakalım, Süleyman Demirel veya Yahya Demirel hakkında bir bildiğiniz varsa, bir bildiğiniz varsa... Bir bildiğiniz varsa, buraya gelirsiniz; siz Millet Meclisinde çoğunluktasınız Türkiye Büyük Millet Meclisinde çoğunluktasınız; gelirsiniz, oturursunuz, verirsiniz kararınızı, ararsınız. Var mı daha diyeceğiniz? Teşekkür ederim.”

Önerge sahipleri adına Ahmet Buldanlı (Muğla)’nın konuşmasından sonra Adalet Partisi Grubu adına Halil Başol (Tekirdağ) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁸⁹

“...Bundan evvel konuşan Sayın Erkanlı arkadaşımız grubumuzu göstererek «Bu grubun içinde hırsızlıkla ilişkili kimseler vardır» demişti. Bir defa şunu söyleyeyim: Bizim grubumuz içerisinde şaibeli hiç kimse yok. Yalnız, Cumhuriyet Halk Partisi isnat ve iftiraları oya dönüştürmek suretiyle şaibeleşmiştir. Değerli arkadaşlarım, Yahya Demirel olayı nedeniyle arkadaşım ricada bulundu, «Ne olursunuz ona da oy verin, biz buna oy vereceğiz» dediler. Bir defa 2 mesele birbiriyle ayrı. İkisnin de aslında sorumlusu Cumhuriyet Halk Partisi Grubu. Yeni gelen arkadaşlarımız bilmeyebilirler, şimdi açıklamasını yapacağım, kesin, Yahya Demirel’in ihracatı ve ihracat dolayısıyla kendisine vergi iadesi ödenmesi olayı, bizim Hükümetimiz bulunmadığı bir zamanda ve 1974 yılında Sayın Ecevit’in iktidarı zamanında geçmiştir. Bize isnat edilen, «Başbakanın yeğeninin işlediği bir suçu gerektiği şekilde soruşturamıyorsunuz, takip etmiyorsunuz» diyedir. Tamam, şimdi bir sürü şeyler orta yere konuyor, mahkemede dava görülüyor; Soruşturma Hazırlık Komisyonu kurulmuş, raporunu hazırlamış. Soruşturma Hazırlık Komisyonu raporunu lütfen okuyun. Soruşturma Hazırlık Komisyonu raporunda - birtakım delillerden sonra - diyor ki: «Yahya Demirel suçludur.» Delilleri nereden almış biliyor musunuz? Bizim Hükümetimizin yaptırdığı soruşturma dosyalarından. Peki, biz soruşturma yaptırmamışız, da, o delilleri nereden bulmuş? Değerli arkadaşlarım, bu olay

¹⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B.139 (2 . 5 . 1978), ss. 436-438

mahkemededir, bu olayın arkasından bir tane adi suçlu çıkar belki, bilmiyorum; ama idari suçlu çıkacaksa, mutlaka sizin sıralarınızdan çıkacaktır. Değerli arkadaşlarım, yaptırdığımız belgelerin hepsi yerinde. Bize hiç ricada bulunmayın. Aslında ricada bulunurken Yahya Demirel olayını bir kere daha zikredip kendi üzerinizdeki olayın ağırlığını hafifletmek istiyorsunuz; hafiflemez, hafiflemez. Yahya Demirel'in olayını siz, yurt dışında beşikteki çocuklara bile anlattınız. Ne için anlatınız? Oy için anlattınız; ama biz bakınız soruşturma istememiştik, araştırma istemiştik, «Evvelâ olaylar açıklığa çıksın» demiştik. Pekâlâ, o kadar zayıf mısınız ki, şimdi Birleşik İktidara göre yukarıdan görüşmeler başlayacak ve soruşturmaya gerek var mı, yok mu oylaması yapılacaktır. Şimdi, soruşturmaya gerek vardır demek için ekseriyeti almak lazım. Ekseriyet Hükümetin elinde. Bakanlarınıza, haydi haydi kalkıyorsunuz gensoruda önerge verdiğimiz zaman el kaldırıyorsunuz ve onları kurtarıyorsunuz. Bizi gönderin, bizi gönderin. Eğer bizi gönderirseniz, biliniz ki, suçlu siz çıkacaksınız; güveniniz varsa gönderin. Suçunuz yoksa meydandan kaçmayın diyoruz. Sizin bir Bakanınız, daha gemi limanda iken ihbar almış ve onu 40 gün sonra müfettişe göndermiş, 40 gün sonra. Değerli arkadaşlarım, Sayın Erkanlı arkadaşım, grup adına çıkmış bir konuşma yapmıştır. Gruplarımızı, «sen hırsızlıkla ilişkilisin, sen sahtekârlıkla ilişkilisin» diye suçlamaktan hangi fukara kazanç sahibi olacaktır? Bugün geçim sıkıntısı düşünen ve ondan da vergi almayı düşündüğünüz sakat vatandaşlarımıza yarar mı sağlayacaksınız? Bana da sataşmasınlar lütfen. Her girdiğimiz yerde, hepimizin alını akız; bundan şüphemiz olmasın. Şüphemiz varsa durmayın, bir gün bile beklemeyin, nereye gönderecekseniz gönderiniz; ama o zaman iftiralarınızın nasıl kof çıktığını göreceğinizi bildiğiniz için göndermiyorsunuz. Gazetelerinizde çıktı, gazetelerde çıktı; «gönderemiyorlar» diye. Niye? Çünkü gönderirlerse, o zaman iktidara gelme iddiasında bulunan bir partinin nasıl bir siyasî oyun içerisinde olacağını bu millet tamamıyla aydınlık olarak görecektir. Bunun için göndermiyorsunuz. Değerli arkadaşlarım, Türkiye'de gülünecek durum yoktur, Türkiye'de ağlanacak durum vardır. Durmadan insanlarımız ölüyor, memleket yıkılıyor, vatandaşlar birbirine düştü, aç karnını doyuramıyor. Siz kalkıp muhalefeti iftiralarla boyamaya çalışıyorsunuz. Bizim zamanımızda 2,5 senede ölenleri 3 ayda öldürdünüz. İtham etmeyelim diyorum. Önerge hakkında değerli arkadaşım bir kelime söylemedi, benim hemşerim kendisini hiç ikaz etmedi; ama ben Grubumu savunuyorum. Bizim Gruba istediğiniz kadar iftira edin, bu Grubun içerisinde bir suçlu istediğiniz kadar arayın, bulamayacaksınız. Korkarım, araştırmanızı derinleştirdiğiniz takdirde suçluları kendi aranızda bulabilirsiniz. Yüce Meclise saygılar sunarım.”

Yapılan konuşmalardan sonra önerge oylamaya sunulmuş ve oylama sonucunda Meclis Araştırma Önergesi kabul edilmiş ve Meclis Araştırma Komisyonu kurulmasına karar verilmiştir.

3.1.16. Ege Tütün Piyasasında Üreticinin Zarara Uğratıldığı İddialarını Saptamak Amacıyla Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge

Konya Milletvekili İhsan Kabadayı ve 9 arkadaşının, Ege tütün piyasasında üreticinin zarara uğratıldığı iddialarını saptamak amacıyla Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesi 25.4. 1978 tarihinde 136 ncı birleşimde ele alınmış ve aşağıdaki önerge verilmiştir.¹⁹⁰

“Ege Bölgesi ekici tütün piyasasında;

1. Baş fiyatın düşük tespiti.
2. CHP'nin üretici köylerdeki oy durumunu göz önüne alan partizan eksperlerin fiyatların tespitinde bu istikâmette ayrıcalıklı davrandıktan.
3. Tüccarların tespit edilen fiyatları piyasa açılmadan çok önce öğrenmiş olmaları.
4. Tüccarlara piyasanın açıldığı günden bir gün önce 2 milyar 300 milyon lira dolaylarında kredi verilmesi.
5. Tekel tarafından alımların çok ağır olarak sürdürülmesi gibi sebeplerle üretici, tüccarların insafına terk edilmiş ve yüz binlerce aile yukarıdaki sebeplerle yokluğa ve sefâlete itilmiştir.

Bu durumda Gümrük ve Tekel Bakanının hatası, ihmal ve tedbirsizliği; Başbakanın da Hükümetin başı olması sebebiyle doğrudan sorumluluğu vardır. Bundan dolayı konunun Yüce Meclise ve kamuoyu önünde açıklığa kavuşturulabilmesi için Anayasanın 88 inci ve İçtüzüğü'nün 102 nci maddesi uyarınca Meclis Araştırması açılmasını arz ve teklif ederiz.”

Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergenin okunmasından sonra araştırma önergesi hakkında konuşmalara geçilmiş ve Millî Selâmet Partisi Grubu adına Abdülkadir Kaya (Siirt) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır¹⁹¹

“Sayın Başkan, Muhterem Milletvekilleri; Konya Milletvekili Sayın İhsan Kabadayı ve 9 arkadaşının, Ege tütün ekicilerinin durumlarının tespiti hakkında verdikleri Meclis Araştırması önergesiyle ilgili, Millî Selâmet Partisi Millet Meclisi Grubumuzun görüşlerini açıklamak üzere huzurunuzda bulunuyorum. Bu vesile ile hepinizi hürmetle selamlarım. Muhterem arkadaşlarım, tütün, tarım memleketi olan Türkiye'mizin önemli bir endüstri nebatıdır. Ziraat arazisi dolayısıyla, memleketimizin ziraat arazisinin % 1,8'i gibi çok cüzi bir miktarını kapladığı halde, memleket nüfusunun % 5'i tütün ekimi ile geçinmektedir. Bu da, tütünün, memleketimiz nüfusu için ne kadar değerli olduğunun açık bir delilidir. Yani, ziraat arazisinin % 1,8'ine karşılık, % 5 nüfus

¹⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B.136 (25 .4 . 1978), s. 308

¹⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B.136 (25 .4 . 1978), ss. 309-310

geçinmektedir. Takriben 540 000 aile tütün ekimi ile geçimini sağlamaktadır. Tütün ekiminin yapıldığı takribi saha ise 2 800 000 dekadır. Muhterem milletvekilleri, Türkiye’imizde Ege, Marmara, Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgelerimizde, dünya piyasasında kendini kabul ettirmiş, kalitesiyle, rengiyle, içim ve tadıyla ün salmış Türk tütünü, memleket içerisinde, layık olduğu kıymeti görememiştir. Memleketimizin tütünü sigaralık, puro, tömbeki, Hasankeyf çeşitleri olarak ilmî bir tasnife tabi tutulur. Ticarî şekli ise, kıyılmış tütün, sigaralık, puroluk, pipo ve enfîye şeklindedir. Memleketimizde tütünün ihraç şekilleri, işlenmiş yaprak olacaktır. İşlenmiş yaprak tütününün satışı, aşağı yukarı, 80 TL civarındadır. Halbuki, 1 kilo sigaranın değeri 180 - 200 Türk lirası arasında değer taşımaktadır. Bundan şunu anlıyoruz, eğer biz tütünümüzü işlenmiş yaprak olarak değil de, sigara olarak ihraç edecek olursak, kilo başına asgari 100 Türk Lirası kâr etmiş ve döviz sağlamış oluruz. Tütün, her endüstri nebatı gibi, meşakkat ve alın teri isteyen bir ziraat nebatıdır. Tütün toplaması, muhtelif zamanlarda, muhtelif eller şeklindedir. Dip üstü, birinci ana, ikinci ana, üçüncü ana, uç altı ve uç olmak üzere altı el şeklinde toplanır ki, bu da büyük çalışma, alın teri ve meşakkat isteyen bir işlemdir. Türk köylüsü ve Türk tütün ekicilerini mağdur duruma düşürmemelidir. Muğla Millî Selâmet Partisi İl Başkanı bunu bilhassa uzun bir mektupla yazmış ve dert yanmıştır. Muhterem arkadaşlarım, tütün ekicilerine, avansı, zamanında verilmelidir; bol avans verilmelidir. Tütün ekicilerinin tütünlerinin kalite tespiti, piyasa tespitinden önce ekiciye bildirilmelidir. Bu suretle tütün ekilsin, «Tütünü mü tüccara mı, yoksa Devlete mi satayım?» diye bir tercih hakkı olabilmelidir. Şu anda tütün ekicilerinin tercihi hakkı yoktur. Üçüncü mühim bir mesele : Tütün kalitesinin tespiti bir tane eksper tarafından yapılmaktadır ki, bu büyük haksızlıklara mal olur, büyük haksızlıklara sebebiyet verir. İnsan, netice itibarıyla, hatasız olamaz. Ya hissi, bilerek ve yahut da bilmeyerek bir eksper, tütünün kalitesini aşağı veyahut da yukarı takdir edebilir. Bunun önüne geçmek için, asgarî birden fazla eksperlerin tütün kalitesini tespit etmesi lazımdır. Çok mühim bir mesele daha : Tütün ekimi tahdidi ya kaldırılmalı tütün ekicilerine veyahut da hiç değilse diğer köylülerimize ekim şansı tanınmalıdır. Nitekim, Doğuda ve Güneydoğuda çok kaliteli tütünlerimiz vardır. Ancak, ekim tahdidi dolayısıyla, Doğunun, Güneydoğunun fakir köylüleri bu imkandan mahrumdurlar. Örneğin, Siirt bölgesinde pek çok yerleri kendim gezdim ve gördüm; çok güzel, çok üstün kalitede tütün yetiştirilmektedir. Bu gibi yerlere mutlaka ekim şansını tanınmalıdır; bir deneme olsa bile. Sonuncu ve en mühim mesele de, sözlerimin başında söylediğim gibi, tütün ekicilerine verilen 57 lira baş fiyat azdır, az görülmektedir; asgari 70 lira olmalı idi. Kaldı ki, bu 57 lira da, devalüasyondan ötürü 42 liraya düşmüştür. Vatandaşımızın bu mağduriyeti, Hükümet tarafından ortadan kaldırılmalı ve 540 bin ailenin kesesinden çıkan 2,5 milyar Türk lirası bu vatandaşlarımıza mutlaka geri verilmelidir. Saygılarımla.”

Millî Selâmet Partisi Grubu adına Abdülkadir Kaya (Siirt)'nın konuşmasından sonra Adalet Partisi Grubu adına Erol H. Yeşilpınar (İzmir) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁹²

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin değerli üyeleri; Konya Milletvekili İhsan Kabadayı ve 9 arkadaşının, Ege tütün piyasasında üreticinin zarara uğratıldığı iddialarını saptamak amacıyla Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesinin görüşülmesi dolayısıyla, Adalet Partisi Grubu ve şahsım adına sizleri saygıyla selamlarım. Enternasyonal Botanik Sözlüğüne bakacak olursak, tütünün, boyu 2 metreyi, yapraklarının uzunluğu 70 santimetreyi bulan ve hatta geçen, otsu bir bitki olarak tarif edildiğini görürüz. Bu tarif edilen tütün, yeni dünya tütünüdür. Kalitesi iyi değildir. Yetiştirilmesi, işlenmesi ve kurutulması kolaydır; randımanı düşüktür; yalnız olarak içilemez; yanıcı değildir, kokusu yoktur ve lezzetsizdir. Ülkemiz de ise, yani Türk tütüncülüğünde durum oldukça değişiktir. Türk tütüncülüğünde kalite vardır; yetiştirilmesi, işlenmesi, kurutulması, zordur; dikkat ister, bilgi ister. Randımanı yüksektir, yanıcıdır, kokusu hoştur ve lezzetlidir. Bütün bu özellikleri dış alıcılar tarafından bilinir ve Türk tütünü daima dünyada aranır. Değerli milletvekilleri, ülkemizde, çalışan nüfusun % 5'ine yakın olan 540 bin ailenin tek geçim kaynağıdır. Bu rakam yaklaşık olarak 2,5 milyon nüfus demektir. Tütün dikimi 2 800 000 dönüm araziye kapsamaktadır. Yani, ülkemizde yalnızca 2 800 000 dönüm arazi üzerinde tütün ziraatı yapılmaktadır. Bu miktar arazi, üzerinde ziraat yapılan tüm arazinin ise ancak % 1,8'idir. Netice olarak denebilir ki, genel ülke nüfusunun % 5 ekilir dikilir ülke arazisinin ancak % 1,8'ini kullanarak tarımsal, ekonomik, sosyal ve kültürel yaşantılarını sürdürmektedirler. ...”

Adalet Partisi Grubu adına Erol H. Yeşilpınar (İzmir)'ın konuşmasından sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Akın Simav (İzmir) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır¹⁹³

“Sayın Başkan Yüce Meclisin değerli üyeleri; ben, önce, bu önergeyi veren arkadaşlara teşekkürle sözlerime başlıyorum. Tütüncü'yü, hiç olmazsa iktidardan düştükten sonra düşünmeyi akıl edebilmiş olmaları bile tütüncü adına bir kazançtır. Değerli arkadaşlarım, tütün, 365 gün tarımı yapılan ve ailece çalışma sonucu elde edilen bir üründür. Gerçekten meşakkatli ve yetiştirilmesi son derece zor bir üründür; ama tütüncüyü, böyle zaman zaman, Meclis kürsüsünden ya da piyasa döneminin başında meydanlarda selamlamakla, tütüncünün sorunlarına kalıcı çözüm bulmak olanaksızdır. O halde, tütüncünün sorunlarını bu Yüce Meclisin çatısı altında yeniden ve enine boyuna tartışmakta büyük yararlar görüyoruz. Bu yararı gördüğümüz içindir ki, Sayın Kabadayı ve arkadaşlarının önergesini büyük bir memnuniyetle karşılıyoruz, teşekkür

¹⁹² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B.136 (25 .4 . 1978), ss. 310-313

¹⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B.136 (25 .4 . 1978), ss. 313-316

ediyoruz. Değerli arkadaşlarım, Cumhuriyet Halk Partisi yönetime geldiği 1 Ocak günü, Gümrük ve Tekel Bakanlığına yaptığım ziyarette, bir Ege bölgesi milletvekili olarak sorduğum ilk şey şu idi : Ege tütün piyasası geleneksel olarak Ocak ayının ilk haftasında açılır. Bu konuda herhangi bir çalışma var mıdır? Değerli arkadaşlarım, tütün piyasası ile ilgili hiç bir çalışmanın yapılmadığını, başlanmadığını ve niyetli de görünülmediğini esefle gördüm. Tütün piyasası tarihinde böyle bir şanssızlık ve böyle bir bahtsızlık, 1976-1977 Ege tütün piyasası sırasında bir kez daha üreticinin başına gelmişti ve o tarihte üretici, Ocak ayının ilk haftasında açılması gereken tütün piyasası, 1977 yılının 21 Şubatında açılmıştı ve bu 21 Şubata kadar gelen güne dek, üretici, aracının ve tefecimin kucağına düşürülmüş ve bu arada, kredi kooperatiflerinden aldığı borçların faizlerini deste deste ödemek zorunda kalmıştı. Buna rağmen, Cumhuriyet Halk Partisi, iktidara geldiğinden çok kısa bir zaman sonra gerekli hazırlıkları yaptı ve 13 Şubat 1978 günü piyasayı açtı. Değerli arkadaşlarım, Türkiye'de dört yıldır, iktidardan düşmekten korkanların uyguladıkları seçim ekonomisi politikası, her yeri olduğu gibi, Gümrük ve Tekel Bakanlığını da bir virane, bir yangın yeri halinde bırakıp gitmişti. Tütün üreticisine bırakılacak hiç bir şey bırakmamıştı. Sadece ve sadece, tüm tütün tarihinde bıraktığı bir rekor vardı; 209 milyon kiloluk bir tütün rekoltesini stok olarak bırakıp, arkasına bakmadan gidivermişti. Değerli arkadaşlarım, şimdi size buradan bir iki rakam okumak durumundayım. Sayın Erol Yeşilpınar biz, bu önergenin gündeme alınmasını ve tütün üreticilerinin sorunlarının tartışılmasını ve bu vesile ile Sayın Kabadayı'ya da, bu iddialarını ispatlamak ve kanıtlamak için bu önergenin gündeme alınmasını sizden istiyoruz, rica ediyoruz. Değerli arkadaşlarım, bir başka hazin durumu daha size anlatayım : Geçen yılın başında tütün ihraç fiyatları 3,53 dolardı. Yani 50 lira baş fiyatla geçen yıl tütün piyasası açıldığında ihraç fiyatlarımız 3,50 dolardı ve biz 1978 yılında tütün piyasasını açtığımızda 3,25'e çoktan düşmüştü tütün fiyatları dış dünyada. Buna rağmen 57 lira fiyat verdik. Bu fiyatı çok görmüyoruz. Tütün üreticisinin el emeğine, göz emeğine çok görmüyoruz ama, gerçekleri yansıtmakta yarar görüyoruz. Değerli arkadaşlarım, 1977 yılında Türk parasını gizli gizli 6 kez sünnet ettiniz ve bunu yaparken tütün üreticisine verdiğiniz 50 lira baş fiyattan bir hafta sonra, Türk parasının değerini % 12 dolayında düşürdünüz. Bununla da kalmadı arkadaşlar; Türk tarihinde ilk kez, devleti karşılıksız çek veren, kendi vatandaşına karşılıksız çek veren bir müessese haline getirdiniz. Üreticiyi elindeki karşılıksız çeklerle, özel bankalara peşkeş çektiniz. Bunların hesabını sizden sormak varken; siz kimden, neyin, kimin hesabını sorarsınız? Sayın Kabadayı, sizin feodal ilişkilerinizin bulunduğu Torbalı'da şöyle bir soruşturur musunuz? Ne kadar çek karşılıksız çıkmışta ve ne kadar üretici bu karşılıksız çekleri, birtakım ödünler karşılığında özel bankalara kırdırmışlardır; bunların hesabını verebilir misiniz? Değerli arkadaşlarım, tütünün geçen yıllarda ihracatının ne halde olduğunu size birkaç rakamla vermek isterim : 1971 ve 1972 yılında Türkiye 102 304 ton tütün

ihraç etmiş. Geliyoruz 1972-1973 : 117 050 ton. 1973 - 1974 : 112 384 ton. 1974 - 1975: 70 679 ton. 1975 - 1976: 80 183 ton ve 1977 yılına geliyorum arkadaşlarım; Cephecilik yapmaktan, milleti birbirine kırdırmaktan, Türkiye'nin gerçeklerini görmezlikten gelenlerin Türk tütüncülüğünü ne hale getirdiklerini göstermek ve kanıtlamak istiyorum: 34 000 ton. Bu da Türk tütüncülük tarihinde negatif yeni bir rekordur sayenizde. Değerli arkadaşlarım, ancak Cumhuriyet Halk Partisi iktidara geldikten sonra, 12 Ocak 1978 ile 31 Mart 1978 tarihleri arasında, 16 milyon kiloluk bir yeni sür prodüksiyon, bir yeni aşama ile 16 milyon kilo tütün ihraç etmişiz. Sizin bıraktıklarınızı biz temizleyeceğiz. Elimizde farasla döküp saçıp gittiklerinizi temizlemekle meşgulüz. Değerli arkadaşlarım, şimdi bir konuya gelelim. Sayın Demirel dün ne diyordu? Referandum müessesesinden İstanbul'da söz ediyordu ve gerektiği zaman, ülke zor durumda kaldığı zaman, ülke halkı bu hükümete güvenini yitirdiği zaman seçime gitmek gerekir diyordu. Size bir somut kanıtla, belge ile örnek vermek isterim. Kınık'ı çok iyi bilirsiniz, Sayın Yeşilpınar arkadaşım da çok iyi bilir. Kınık'ta 50 bin balya tütün üretilir. Bu 50 bin balya tütünün 37 bin balyası Kınık'ın merkezinde, içinde üretilir. Şimdi geliniz bir katlama, bir kıyaslama yapalım. 11 Aralık 1977 seçimlerinde 141 oyla Cumhuriyet Halk Partisi Belediye Başkanı Kınık'ta seçimleri kazandı ve tütün piyasası geçtikten sonra, o üretici - hani ağladığını sızladığını, zor durumda olduğunu söylediğiniz üretici - o üretici yeniden sandık başına gitti ve tütün piyasasından tam bir hafta sonra yapılan seçimlerde, Adalet Partisini ikiye katladı ve 250 küsur oy farkla seçimi yeniden kazandı. Aynı şekilde, Sayın Buldanlı burada olsaydı kendilerine de söyleyecektim; yine bir tütün bölgesi olan Köyceğiz'de 29 farkla seçimi kaybeden Cumhuriyet Halk Partisi, seçimi 249 oyla kazandı. Eğer yıllardan beri Millî irade tellallığı yapanlar, eğer gözleri görüyorsa, kulakları işitiyorsa bu gerçeklerin farkına varmış olurlar. İşte, geçtiğimiz gün yeni bir belediye seçimi; halkımız her gün yeni bir referandumla size olan güvensizliğini yinelemekte ve katlamaktadır. Öyleyse değerli arkadaşlarım, geliniz tütüncünün sorunlarını gerçekçi açıdan hep birlikte inceleyelim, örneğin, 1177 sayılı Tütün Yasasını yeniden gözden geçirelim. Diyelim ki, gece eşiyle kavga eden eksper, ekspertize çıktığında ertesi gün tütüncünün hakkını yer; bu ekspertiz sisteminde yeni birtakım değişiklikler getirelim; avans sistemini geliştirelim ve avans sistemini geliştirerek ki bu konuda çalışmalar ve çabalar sarf edeceğiz. Bir büyük avans sağlayıp üreticiye bir kere mahsus, bu avansı 105 milyon liralık bankada biriken üretici parasıyla bileştirelim, tütün kredi kooperatiflerini elbirliğiyle kuralım; bunları Meclislerden en kısa şekilde, en çabuk yoldan getirelim. Tütünde «baş fiyat» denen, aslında politik olan bir olguyu değiştirelim, gerçekçi bir tütün ekonomisi uygulayalım. Nasıl uygulanır bu? Randıman fiyatlarını değiştirerek, randıman esasına göre tütüncülük yaparak. Çok basit bir şey söyleyeyim size : İzmir'in Cumaovası Birinci Gâvur Köyü denen yöresinde dünyanın en kaliteli tütünleri yetişir. Dünyanın en kaliteli tütünü 90'ı 85 randımanlı tütün, Cumaovasında bir

dönümde 60 kilo civanında verir, buna karşılık herhangi bir taban arazide 200 kilo tütün alınır. 60 kilo alan tütün sahibi baş fiyattan satar, 200 kilo alan tütün sahibi de çok az bir farkla satar. Burada ne olur, gerçek tütün üreticisi, gerçekten Türk tütününün kalitesini yükselten üretici mağdur olur. Gelin bunları birlikte önleyelim, geliniz Türkiye'nin sakızı tütününü «kırık tütün» adı altında ihraç edenlerin ellerine kelepçeyi birlikte bağlayalım. Bunları yapalım ve geliniz dışarıdaki Türk tütüncülüğünü tanıtamayan, yıllarca bize Avrupa borsalarını kaptıran, tütün ihracatçısıyla işbirliği yapan ticaret ataşelerini birlikte yakalayalım, onlara cezaları birlikte verelim ve geliniz tütün üreticilerinin sorunlarına gerçekten ve gerçekten eğilelim; eğer onları seviyorsak, onların acılarına ve çilelerine ortak olmak istiyorsak. O halde değerli arkadaşlarım, bu önerenin kabulü konusunda sizlerden yardım rica ediyor, saygılar sunuyorum.”

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Akın Simav (İzmir)'in konuşmasından sonra Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Turan Koçal (İstanbul) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır¹⁹⁴

“Tarım geçiminin gayri safi Millî hâsılamızdaki payı giderek düşmekle beraber, yine de % 25 gibi oldukça yüksek bir seviyededir. Tarım kesiminin % 5 ve 6'lık bölümünü meydana getiren tütün değerinin, gayri safi Millî hâsılamız içindeki oranı % 1-1,25 dolaylarındadır. 1976 yılında ülkemizin 6227 köyünde 541 812 ekici tarafından 293 133 hektarlık alanda tütün ekimi yapılmış, 315 358 ton ürün elde edilmiştir. Aile tarımı karakterinde olması nedeniyle, bir tütüncü ailesinin ortalama 5 kişiden oluştuğunu kabul edersek, yaklaşık 2,5 milyon kişinin tütün tarımı ile uğraştığı ortaya çıkmaktadır. Bu rakam, genel nüfusumuzun % 6'sını kırsal nüfusumuzun ise % 10'u gibi çok önemli bir bölümünün tütün tarımı ile uğraştığını göstermektedir. Tarım kesiminin dışında, pazarlama, endüstri ve ticaret kesimlerinde çalışanlar eklendiğinde de, memleketimizdeki tütünün yaklaşık 3 milyon insanın geçim kaynağı olduğu görülmektedir. Toplam tarım ürünlerinin ihracatında yaprak tütün, pamuk ve fındıkla yarış halindedir. Ortalama % 23 ile bazı yıllar ön saflara geçmektedir. Tütün üretimi bakımından dünyada 6 ncı, 1976 yılında 5 inci, genel tütün ihracatı açısından Amerika Birleşik Devletlerinden sonra 2 nci ve Şark tütünleri ihracatında ise 1 inci sırada yer alan ülkemizde, tütünün devlet gelirleri arasında çok önemli bir yeri vardır. Bütün tütün mamullerinden İstihsal Vergisi adıyla % 55 oranındaki vasıtalı vergilerden ve Tekelin satış kârlarından oluşan gelirler bakımından tütün devlet için çok önemli bir gelir kaynağıdır. Tütün dünyanın her tarafında ve birçok ülkede üretilmekle beraber, nefaset ve kalite bakımından Türk tütünleri eşsiz olup, özel bir öneme haizdir. Dünyanın 100 bin tondan fazla üretimi olan tütün üretici ülkeleri şunlardır: Kıta Çin'i, Amerika Birleşik Devletleri, Hindistan, Rusya, Brezilya, Türkiye, Japonya, Bulgaristan, Yunanistan, Kore, Polonya ve Kanada'dır. Tütünün dünya ekiliş alanları ile

¹⁹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B.136 (25 .4 . 1978), ss. 316-319

üretimlerinde artışlar bakımından, 1976 verimlerinde ufak azalışlar olmuştur. Kıta Çin'i ve Amerika Birleşik Devletlerinde artış, Hindistan'da devamlı azalış, Rusya'da istikrarlı bir üretim, Şark tütünü üreten Bulgaristan, Yunanistan ve Yugoslavya'da devamlı artışlar, Türkiye'de de 1976 yılında büyük bir artış olduğu görülmektedir. Dünya tütün üretimi, memleketimiz dahil, Şark tipi tütün üretici ülkelerin üretimine oranla daha ağır bir hızla ve fakat düzgün bir biçimde artmaktadır.”

“Tütün, Türkiye'de iyi bir ortam olduğu için, «çok soğuk bölgelerin dışında» hemen hemen her yerde yetiştirebilmektedir. Başlangıçta küçük yapraklı, kaliteli Şark tipi tütünler yetiştirilirken, beliren ihtiyaç karşısında bugün yer yer az da olsa Virjinya ve Burley tipi geniş yapraklı tütünler de üretilmektedir. Ülkemizde tütün üreten iller umumiyetle dört bölgede toplanmıştır. Bunlar Ege, Karadeniz, Marmara ve Doğu bölgeleridir. Ege bölgesinde 2 226 köyde, 286 787 üretici ailesi 170 228 hektar arazide, 197 352 ton üretimi; Karadeniz yöresinde 1 307 köyde, 121 352 üretici ailesi, 67 309 hektar arazide, 51 177 ton tütün üretimi; Marmara bölgesinde 1 031 köyde, 60 754 üretici ailesi, 20 881 hektar arazide, 27 491 ton üretimi; Doğu bölgesinde 1 602 köyde, 6956 üretici ailesi, 34 258 hektar arazide, 38 701 ton tütün üretimi ve diğer illerde de 568 ton olmak üzere toplam 6 227 köyde, 540 812 üretici ailesi, 293 133 hektar arazide, 315 358 ton üretimde bulunmuşlardır. Ülkemizde tütün mamulleri, tüketimi, kaçak yabancı menşeli sigaralar dışında, yaklaşık % 2,5 dolaylarında seyreden genel nüfus artışına oranla ortalama % 9 gibi son derece yüksek bir hızla artmaktadır. ... 1977 - 1978 üretim döneminde toptan eşya fiyatları ve geçinme endekslerinde meydana gelen büyük artışlar, hayat pahalılığı, işçi ücretlerinin yükseldiği ve artan girdi fiyatları tütün çiftçisini etkilemiş, tütün Maliyetini de artırmıştır. Kısaca belirttiğimiz gerçekler karşısında tütün Maliyetleri göz önünde tutularak ağırlaşan hayat şartlarına göre 540 bin çiftçi ailesinin hayat seviyesini düşünmeden gelirlerini düzenlemek amacıyla her yaprağı üzerinde alın teri bulunan ürünü gerçekçi bir şekilde değerlendirmek gerekmektedir. Bu anlayış içerisinde, ekici tütün piyasası baş alım fiyatlarının ve özellikle ortalama fiyatların çiftçiyi koruyacak seviyede tespitinde sosyal ve ekonomik zaruretler bulunmaktadır. Bu sebeple ekici, Ege ekici tütün piyasasını tespit ve ilan edilen baş alım fiyatının üretici kârıyla birlikte 75 lira, ortalama fiyatın ise 63 Türk lirası olması gerekmektedir. 43 liradan aşağı olduğu görülmektedir. Devalüasyon ve zamların çiftçiler üzerindeki büyük etkileri dikkate alınır, bu fiyatların o oranda da yükseltilmesi gerekliydi. Diğer bölgelerin özellikle ve kalite farkları da, yukarıdaki diğer mevcut teamül göz önünde tutularak fiyatların ilan edilmesi bekleniyordu. 1. Tütünde gerçekçi bir politika tespiti için, kısa ve uzun vadeli bir seri tedbirler alınabilir.

a) Bunlar mevcut mevzuatta yer alıp da tatbik edilmeyen hususlar ve yeni mevzuatı gerektiren hususlar olarak ayrıldığında, mevcut mevzuata göre,

1177 sayılı Kanunun 28, 1196 sayılı Kanunun 7 nci maddelerinde öngörülen tütün satış merkezleri bir an önce kurulup faaliyete geçirilerek ve tütünler açık artırmayla satılmalıdır.

b) 1177 sayılı Tütün ve Tütün Tekeli Kanunuyla, tüzüğünün tütün üretimini düzenleyen hükümleri bir an önce yürürlüğe konulmalı ve bakanlıklar arası Millî Tütün Kurulu ve Millî Tütün Komitesi işler hale getirilmelidir. 1196 sayılı Kanunla kurulması öngörülen Tütün Tarım Satış Kooperatifleri derhal kurularak faaliyete geçirilmeli ve tütün üreticilerinden kesilen % 5'ler faizleriyle birlikte sermaye olarak bu kooperatiflere devredilmelidir. Tespit edilecek iç fiyatlara, masraflar ve normal kârlar da eklendikten sonra ortaya çıkan fiyatların üzerinde bir ihraç fiyatı sağlandığında, aradaki bu farkın bu fonda toplanarak, bu fonun kurulacak kooperatiflere aktarılması sağlanmalıdır.

c) Tütün alımında kalite ve standardizasyonu teşvik edici prim sistemi uygulanmalıdır.

d) Üretici temsilcisinin de bulunacağı üçlü ekspertiz işleri benimsenmeli ve uygulanmalıdır. İhraç imkânlarının geliştirilmesini sağlayacak içte ve dışta gerekli tedbirler hızla alınarak darboğazlar giderilmelidir.

e) Alıcı memleketlerin üzerinde ısrarla durdukları yapraklardaki kalıntı rezüdü kontrolüne ilk tedbir olarak zararlı olduğu tespit edilen ilaçlar ilan edilmeli ve piyasada satışı muhakkak surette yasaklanmalıdır.

f) Tekel ve tüccarın gerekli finansman ve ihracatında hızlı hareket etme imkânı kazandırılmalıdır.

h) Tekel tarafından verilen avanslar yükseltilmelidir.

j) Alımlar en hızlı şekilde yapılarak tütün piyasası kısa sürede kapatılmalıdır.

Uzun vadeli tedbirler :

Halen tatbik edilen üretim ve satış sistemi üreticileri memnun etmediği gibi, tekel tarafından imal edilen sigara ve diğer mamuller kalite ve miktar bakımından yetersiz bulunmaktadır. Bilhassa filtreli sigara açığı kaçak sigara ile kapatılarak, üretici ve memleket ekonomisi bakımından büyük kayıplara sebep olmaktadır. Tütün üretim, satış, ihracat ve imali safhalarını bir bütün halinde alarak, ekonomik - sosyal esaslara bağlayıcı, gerçekçi bir politika tespit edilmeli ve gerekli mevzuat geliştirilmelidir. Bunun için tek yol, tütün üreticileri, işçileri ile sigara ve mamul tütün satan bayileri millet sektörü olarak bir arada değerlendirerek tütün ihracatı ve imalatında tekele son verilerek, Devletin bu konudaki faaliyetlerini millete mal edecek tütün kurumu kurulmalıdır. Bu kurumun ortakları olan üreticiler, iç talep ve ihracata göre üretim miktarlarını ayarlayacaklardır. Devlet sigara fiyatlarını ve vergileri tespit ederken; kurumun üretici, işçi, memur ve satıcılarından meydana gelen konseyde tütün üretici fiyatlarını, işçi, memur ücretleri ve atış fiyatlarını sosyal bir denge içinde tespit

edecektir. Böylece, iç tüketim ile ihracata dönük, daha kaliteli, daha cazip fiyatlı ve devlete vergi ve harç olarak daha fazla gelir elde edilecektir. Parlamenter demokrasi içinde milletin yönetime iştirâki sağlanacak ve devletin de denetim görevini ifa edeceği organizasyon kurulmuş olacaktır. Muhterem milletvekilleri, benden evvel konuşan Cumhuriyet Halk Partisi sayın sözcüsü, piyasanın açılmasını geç olarak nitelendirdiler ve bir hazırlık yapılmadığını söylediler. İktidara geldikleri 1 Ocak 1978' den itibaren tam 43 gün sonra Ege tütün piyasasını açmış olmaları ve diğer tütün piyasalarının açılmadaki gecikmeleri acaba ne şekilde değerlendirebilirler? Ayrıca sayın sözcü, 1974 tütün piyasasını Ecevit piyasası olarak büyük bir umutla ifade ettiler; ama 1978 tütün piyasasına da «Mataracı piyasası» mı diyorlardır? Yine sayın sözcü, piyasanın tüccar tarafından evvelce bilindiğinin ispatı gereklidir. Haliyle bu araştırma önergesini verenler bunun ispatını edeceklerdir; ana bir kelimeyle olsun ifade edeyim, tekelin Ege'de almış olduğu 90 bin tona karşı, tüccarın 50 bin ton alması, diğer senelerdeki mukayesesinden de kendiliğinden meydana çıkmaktadır. Tütüne bundan evvelki senelerde karşılıklı çek verdiğini söylemektedirler; ama ben burada hemen ifade ediyorum ki, dört piyasada da; fakat bilhassa Ege tütün piyasasında tütünler fiyat olarak verilmiştir; ama tütünün müstahsilin elindedir, parası da % 5 oranında şu anda ödenmiştir... Bu nedenler içerisinde vermiş olduğumuz araştırma önergesinin kabulü reyinde oy kullanmanızı arz eder, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına ve şahsım adına hepinizi hürmet ve sevgiyle selamlarım.”

Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Turan Koçal (İstanbul)’ın konuşmasından sonra şahsı adına Milliyetçi Hareket Partisi Milletvekili İhsan Kabadayı (Konya) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁹⁵

“Sayın Başkan, Muhterem Arkadaşlarım; ben burada vereceğim rakamları, kendi feodal bölgem olan Torbalı'dan vermeyeceğim. Kendi bölgemin dışında; ama çocukluğumun geçtiği, halen iş imkânlarının bulunduğu Salihli'ye yakın Akhisar kazasında bizzat Akhisar köylüleriyle yaptığım temas, tetkik ve tespit neticesinde hazırlamış olduğum tabloyu Yüce Meclise arz etmiş olacağım. Sağ olsunlar, benden evvelki sözcüler cidden tütünü geniş muhtevasıyla çizip, memleketin, milletin kaderindeki önemini, ehemmiyetini belirterek ciddi bilgi verdiler. Koca bir çeçten alacağınız bir avuç mostralık, çeçin heyeti umumiyesini ifade eder. Akhisar bölgesinde yapmış olduğum bu tablo, Türkiye'deki tütün üreticisinin içinde bulunduğu sıkıntıları, dertleri dile getireceği için, bu bölgenin diğerlerine teşmilini yüksek takdirlerinize bırakıyorum. Bir dönüm tarlayı tütün üreticisi kiraladığına göre, bir dönüm icar tarla kirası 800 lira, bir dönüm iki kat traktör çifti 150 lira, bir dönüm iki kat hayvan çifti 300 lira, bir dönüm fide 500 lira, bir dönüm dikim masrafı 1 000 lira, bir dönüm çapa birinci 500 lira, bir dönüm ilaç birinci 100 lira, bir dönüm

¹⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B.136 (25 .4 . 1978), ss. 319-322

kırma birinci el 600 lira, bir dönüm kırma ikinci 600 lira, bir dönüm ilaç ikinci 100 lira, bir kırma üçüncü el 600 lira, bir dönüm ilaç üçüncü 100 lira, bir dönüm kırma dördüncü el 600 lira, ip masrafı 25 lira, kalıplama, yani balyalama 200 lira, nakliye ve ham maliye 20 lira, banka faizi 500 lira, ceman masraf 6 995 liradır ve bir dönümü ortalama 120 kilogram tütün verir kabul edersek, maiyet 58 liradır. Burada Salihlili, Turgutlulu arkadaşlarım var, bu söylediklerim yalansa, «yalan söylüyor» desinler, ben yalancılığımlı kabul edeceğim, gerçekse, gerçek olduğunu lütfen söylesinler. Ben, şu veya bu partiyi rey mülahazasıyla karalayacak değilim. Bir gerçeğin ortaya çıkmasıyla tütün müstahsilinin çektiği ıstırapı, sıkıntıyı anlatmaya mecburum. Böylece Maliyet, Akhisar bölgesine göre tam 58 liradır. Lafla peynir gemisini yürütemezsiniz, güneşi balçıkla sıvayamazsınız, mızrağı çuvala sokamazsınız, tütüncünün içinde bulunduğu şartlar budur. Siz ne verdiniz? Siz 57 lira baş fiyat verdiniz; üç beş gün sonra da devalüasyon yaptınız. Doğru, biz de yaptık, ama biz perakende parça parça yaptık; siz toptancı, % 33 birden yaptınız, vatandaşın cebindeki 100 lirayı bir gecede 52 liraya. Bize sırça saray olarak taş atarken, kendinizin sırça sarayda oturduğunuzu, sizin günahınızın suçunuzun bizde olduğu gibi habbe değil kubbe olduğunu, bizim gibi günahımızın bardak değil koca derya olduğunuzu lütfen kabul edin, öyle konuşun. Evet böylece arkasından gelen devalüasyonla tütüncüye verdiğiniz para nalçam olarak 57 lira ama, gerçek değeri 57 değil, devalüasyondan sonraki değeriyle 40 liraya düştüğünü kabul edin; aradaki farkı tütüncüye ödemeye mecbursunuz diyoruz. İster verirsiniz ister vermezsiniz, bizim vazifemiz burada biter. Verirseniz dilimizi tutarız, vermezseniz kaynana gibi her yerde miskal, miskal satmaya da mecburuz. Tütüncünün çilesi bu kadar da değil, benden evvelki arkadaşlarımın arz ettiği gibi de değildir. Fide safhası bir derttir; «mavi küf» musallat olursa hali perişandır. Onun için devletin mavi küf hastalığı devresinde malzeme, ilaç, personel olarak yardımcı olması lazımdır. Tütün ürünü diğer ürünlere benzemez. Feodal bölgemde ben pamukçuluk yaparım, ama çevremde tütüncüler çoktur, tütüncünün mesaisi yılda 12 ay değil, 14 aydır, fidesiyle ve bütün emeğiyle. Tütüncülüğün aile ziraatı olduğunu söylediler, 7-8 yaşında çocuklar dahi çalışır. Tütün kırımı gece yapılır, gündüz dizilir. Gece uyumayalım, çoluk çocuğum da uyumasın diye uyku hapı değil uykusuzluk hapı verilir. İnşallah bu haptan siz de içersiniz uyumazsınız da, sathı vatanda gezersiniz de, vatandaşın içinde bulunduğu dert ve ıstırapları görürsünüz. Evet, böylece tütüne gündüz girilmez; gece kırılır, gündüz dizilir. Bazen de ilaçlamanın dozu kaçarsa girmeden mütevellit hastalananlar, ölenler vardır; bu da bir vakıadır. Buna karşı devletin cidden tedbir alması lazımdır. Ayrıca dönüm başına verilen kredi çok kifayetsizdir. Dünkü lira, lira olmaktan çıkmıştır, yarı değerini kaybetmiştir. Yeniden bütün müstahsile olduğu gibi, tütün müstahsiline de ekim, dikim yaptığı alana göre verilecek kredinin hesabının zaruretine biz inanmaktayız. Formaliteler çok ağırdır, çok ağırdır. İnsan o parayı başka işte kazansa daha iyi olur. Devletin elinden bu

formalitelerle para almak, kazanmaktan zordur. Rençber olursanız görürsünüz. Bu formaliteleri azaltmak lazımdır. Tekel Kanunu yönündeki değişiklikler, fabrikalar hakkındaki yapılacak haller, ekspertiz mevzuundaki dertleri arkadaşlarım söyledi. İçime dert oldu, söylemeye mecburum; ben bir feodal ailenin çocuğu değilim. Ben Konya'nın dağ köyünde okumuş, tek çamaşırı olmuş, onu kurutacak kadar da beklemiş, yetişmiş bir ailenin çocuğuyum. 1939 senesinde rahmetli babam 2 800 dönüm arazi almıştır. Ben askerdim; büyük ağabeyime 1 800, küçüğüne de 600 dönüm vermiş. Ben vazifede olduğum için «400 dönüm de ona verin» diye vasiyet ettiği için, 1973 yılında Konyalılar beni politikadan terhis edince, devlet zoruyla ağabeyimin varislerinden bu arazimi almışımdır. 30 dönümünü ev alırken sattım, şimdi 300 dönüm arazim vardır. Ağabeylerim Rahmeti Rahman'a kavuştu. Büyük ağabeyimin varislerinin 800 dönüm, beş kardeşe altı; küçüğünde üç evladına ait 500 küsur dönüm arazisi, benim de 300 dönüm arazim vardır. Ben sıradayım, çıkarın hakşinas kanunu rızamla devrederim. Ey Hak! Türkiye ne hale gelmiş ki, alın teriyle bankadan tapuyla aldığı arazinin sahibine de «feodal» denecek terimler bu kürsüye kadar getirilmiştir. Ulu Allah'ım, sen şu memleketi bu terimlerden, bunların sancılı nifaktan ve zehirlerinden koru.”

Yapılan konuşmalardan sonra önerge oylamaya sunulmuş ve oylama sonucunda Meclis Araştırma Önergesi kabul edilmiş ve Meclis Araştırma Komisyonu kurulmasına karar verilmiştir.

3.1.17. Anarşik Olayların Gerçek Nedenleri İle Alınacak Tedbirleri Saptamak Amacıyla Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge

Adana Milletvekili Hasan Gürsoy ve 9 arkadaşının, anarşik olayların gerçek nedenleri ile alınacak tedbirleri saptamak amacıyla Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesi 31.1.1979 tarihinde 42 nci birleşimde ele alınmış ve aşağıdaki önerge verilmiştir.¹⁹⁶

“Ecevit Hükümeti başa geçtiğinden bu yana, ülkemizdeki şiddet ve terör olayları gittikçe hızlanmakta ve artmaktadır. 4 ay gibi kısa bir zamanda 2 150 olay olmuş, 276 vatandaşımız hayatını kaybetmiş, 2 134'ü yaralanmış, 1 184 çatışma, 154 soygun hadisesi vuku bulmuştur. Devletimizin mümessillerine kurşun sıkılmış, Devlete ait binalar bombalanmış ve tahrip edilmiştir. «Halklara özgürlük», «Faşist Ordu», «Faşist Polis» nidaları her geçen gün biraz daha fazla kulaklarımızı tırmalamaktadır. Türkiye çok yakın zamanda ve süratle toparlanmazsa çetin ve uzun bir iç savaşın eşiğine getirilmek istenmektedir. Basın, her gün iç savaştan bahsetmektedir. Yurttaşlar tedirgindir. «Ne oluyoruz? Türkiye nereye götürülmek istenmektedir? Bu işin sonu ne olacaktır?» diye birbirlerine sormaktadırlar.Okullar, TÖB - DER'in emirlerine göre yönetilmekte, bugüne kadar en ufak bir anarşiye sahne olmamış okulların müdürleri bile sorgusuz ve

¹⁹⁶ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 8, B.42 (31.1 . 1979), s.760

sualsiz sırf MC Hükümeti döneminde göreve getirildikleri için sebepsiz olarak yerlerinden alınmaktadırlar. Okullara tayin edilen yeni müdürler arasında, bugün talebesini boykot ve işgale teşvik eden bir yığın müdür bulunmaktadır. Polis Teşkilâtı, POL - DER vasıtasıyla kamplaştırılmakta, bu duruma Hükümet sadece seyirci kalmaktadır. Geçen ay içinde İncesu semtinde işlenen bir cinayet üzerine toplanan halkı dağıtmak üzere vaka mahalline giden toplum polisi ile İkinci Şube polislerinin birbirlerine coplarla girdiği, komiser ve amirlerinin yaralandığı iddiası yaygın bir hale gelmiş bulunmaktadır. 1 Mayıs törenlerinde, Kanunun resmen yasak saydığı slogan ve afişler boy göstermiş ve bu törenlere maalesef 24 CHP milletvekili de katılmıştır. CHP yetkilileri, bu 24 milletvekilinin parti adına gitmediklerini iddia ederlerken, 9 Mayıs 1978 günlü Millet Meclisindeki bir konuşma üzerine, 1 Mayıs konusunda Grup adına konuşma hakkını, bu 24 milletvekilinden birisi olan Metin Tüzün'e vererek, farkına varmadan anarşik hadiselerle olan bağıını ortaya koymuştur. Türkiye'de vuku bulan hadiseler, artık, çok tehlikeli boyutlara ulaşmıştır. Yapılan saldırılar ne bir ferde, ne bir siyasî partiye, ne de Hükümete karşıdır. Hedef, doğrudan doğruya Türk Devletidir. İş-galler, boykotlar, banka soygunları ve cinayetler vasıtasıyla Devlet yıpratılmak istenmektedir. Hadiseler her gün biraz daha hızlanmakta, tehlike her geçen gün bir çığ gibi büyümektedir. Bundan kurtulmanın tek yolu; yürütme, yasama ve yargı organlarımızın özellikle siyasî partilerimizin bu büyük tehlikeyi görmeleri ve el ele verip çözüm aramalarıdır.

Eğer Yüce Meclisin üyeleri olarak hadiselere kulak asmaz, anarşinin kökünü tespit etmez ve çarelerini hep birlikte arayıp bulmazsak hiç şüphesiz ki anarşi denizi bir gün demokrasimizi de boğup götürecektir. Yukarıda saydığımız hadiseler göstermektedir ki, durum cidden vahimdir ve endişe vericidir. Bu bakımdan gün geçtikçe büyüyen ve gelişen anarşinin gerçek kaynaklarını delilleriyle ortaya koymak, Hükümetin bu yoldaki yanlış teşhisini düzeltmek ve Türk Milletinin huzuru için gerekli kanunî ve idari tedbirleri acilen tespit edebilmek maksadıyla Anayasanın 88 inci maddesi ikinci fıkrası, İçtüzüğü 102 nci maddesi gereğince Meclis Araştırması açılmasını saygılarımızla arz ederiz.”

Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önerenin okunmasından sonra araştırma önergesi hakkında konuşmalara geçilmiş ve Hükümet adına İçişleri Bakanı Hasan Fehmi Güneş (C. Senatosu Sakarya Üyesi) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁹⁷

“Adana Milletvekili Sayın Hasan Gürsoy ve arkadaşlarının verdikleri önerge, gerçekte Türkiye'nin bugün üzerinde eğilinmesi gereken konularından birisidir. Bugün ülkemizdeki olaylar yeni boyutlar kazanmıştır, özellikle şiddet eylemleri ya da terör dediğimiz olaylar bugüne kadar alışılageldiğimiz bireysel suç, klasik suç niteliğinde olaylar değildir. Bu olaylar, henüz devlet güvenlik kuvvetlerimizin ve yargı sistemimizin, ceza hukukumuzun yabancı olduğu yerli bir kavramdır. Buna genel olarak «örgütlenmiş suç» denmektedir. Örgütlü

¹⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 8, B.42 (31.1 . 1979), ss.761-762

suçların üzerine bu örgütlere göre organize olmuş devlet güçleriyle gidilmesi zorunluluğu vardır. Bugün devlet güvenlik kuvvetlerine, bu yeni kavrama karşı, bu yeni olguya karşı etkin biçimde, şiddet eylemlerini önleyecek biçimde yeni bir veçhe verilmesi ihtiyacı duyulmaktadır. Bu nedenle Bakanlığımızda konu üzerinde çalışmalar yapılmaktadır. Başarıya yaklaşıldıkça, yol alındıkça, adım adım, bundan Meclise bilgi vereceğiz. Şunu demek istiyorum ki; bugüne kadar asayiş için örgütlenmiş, asayiş sağlamaya için örgütlenmiş olan güvenlik kuvvetlerimiz, bugün asayiş kavramının çok ötesinde, çok ilerisinde örgütlenmiş suça karşı, örgütlü suça karşı mücadele etmek durumundadır. O halde, bu yeni kavrama göre bizim güvenlik kuvvetlerimizin de teşkilatlanması, teçhizatlaşması, eğitilmesi, teknik olanaklarla donatılması gereği vardır. Bu ihtiyaç hissedilmiş, bununla ilgili plânlamalar yapılmış ve bu yolda uygulamalara başlanmıştır. Kuşkusuz bu yeni kavrama göre, istihbarat noksanımızdan, eğitim noksanımızdan, teknik noksanlarımızdan bahsetmek gerekebilir. Ancak, bunları gidermek için Bakanlığımız yeni bir model üzerinde çalışmalarını son aşamasına getirmiştir. Umuyoruz, ümit ediyoruz ki, bununla, terör dediğimiz, elinde silah olan eylemcinin üzerine gitmek olanağı bulacağız. Silahlı eylemci bireysel suç işlememektedir, birine kızdığı için, bir olaydan öfkелendiği için suç işlememektedir; bir plân içinde, bir örgütün güdümünde, belli suç zincirinin bir halkasını yerine getirmektedir. Öyleyse sadece silahlı eylemcilerden birini yakalamak veya sadece olaylardan birini aydınlatmak genel olarak terör olayının köküne, bütününe yaklaşmak demek değildir. Biz, güvenlik örgütümüzü, olayların geneline bakabilecek örgütlere ulaşabilecek, örgütlerin içine girip terörü önlemeyi sağlayabilecek biçimde organize etmeliyiz. Bir başka olgu da şudur : Bugünkü toplumsal olaylarımızın... Değerli milletvekilleri, bugün üzerine eğilmemiz gereken bir olay da şudur; olaylar daha ziyade toplumsal olay niteliğindedir, suç niteliğinde değildir. Toplumsal olayları önlemenin, bu olayları kontrol etmenin ayrı bir yöntemi var. Şunu demek istiyorum: Bizim güvenlik kuvvetlerimiz olaylar karşısında, genel olarak, silah kullanmayı bilirler. Oysa ki, toplumsal olayların... Değerli milletvekilleri, niteliklerini sunmaya çalıştığım olayları önlemek için güvenlik kuvvetlerinin yeni yöntemler geliştirmesi gerekir. Şunu demek istiyorum: Bir topluluğu, eğer yasal çizgisinden çıkma istidadı gösteren bir topluluğu, suç çizgisine getirmemek için üzerine ateş ederseniz, şiddet kullanırsanız, o topluluğu suça itersiniz. Ama toplumsal olayın üzerine, suç çizgisine gelmeden, suçu önleyici yeni yöntemlerle giderseniz, o topluluk suç işleme olanağı bulmadan dağılır. Bugüne kadar bizim güvenlik kuvvetlerimiz, eğitimleri gereği, bu tür toplumsal olayların etrafını çevirip ve çok kere eğer topluluk içinde bir hareket olursa silah kullanma yoluna gider idi. Böyle eğitmiştik çocukları, kendi polisimizi. Bu yol değildir, toplumsal olayları kontrol etmede bu yol değildir. Bunun yeni yöntemleri vardır. Bu yöntemlere göre polisimizi eğitmek durumundayız. Bunun yeni malzemeleri vardır, donatımı vardır; bunlarla donatmak zorundayız. Buraya

kadar şunu arz etmek istiyorum ki, bugün toplumumuzun karşısında bulunduğu olaylar, nitelik itibâriyle değişiktir, kavram itibâriyle değişiktir. Bizim güvenlik kuvvetlerimiz yeni kavrama, yeni olaylara göre örgütlenmemiş, eğitilmemiştir. Gerek bu kavramı güvenlik örgütümüze tanıtmak ve gerekse güvenlik örgütümüzü bu yeni kavramlara, yeni konseptte göre eğitmek gerekir. Bu konuda çalışmalar yapmaktayız. Bu çalışmalarımız adım adım ilerledikçe huzurunuzda gelip bilgi vereceğiz ve inşallah bu şekilde örgütlediğimiz güvenlik kuvvetlerimiz ile yeni terör olaylarını köküne inerek ve şiddet eylemcisini eyleme kalkışmadan haber alarak önleyeceğiz. Saygılar sunarım efendim.”

Hükümet adına İçişleri Bakanı Hasan Fehmi Güneş (C. Senatosu Sakarya Üyesi)’in konuşmasından sonra Adalet Partisi Grubu adına Hasan Gürsoy (Adana) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁹⁸

“Muhterem Başkan, saygı değer üyeler; 11 . 5 . 1978 tarihinde, anarşik olaylarının gerçek nedenleriyle alınacak tedbirleri tespit etmek için verilen Meclis Araştırması önergesi hakkındaki görüşlerimizi, Grup adına, arz etmek üzere huzurunuzda çıkmış bulunuyorum. Hepinizi hürmetle selamlarım. Sayın milletvekilleri, milletimiz bugün tarihinin en karanlık günlerini yaşıyor. Asil Türk Milleti tarihe gömülmek isteniyor. Şerefli ecdâdımızın oluk oluk kan dökerek bize emanet ettiği mübarek vatan toprakları parçalanmak isteniyor. Ata yadigârı vatanımızda Türk Milleti Moskova’nın veya Pekin’in kölesi yapılmak isteniyor. Milletin imanını, hayatını, dinini ve devletini yıkmaya çalışan, milletin teminatı Orduya küfreden kuvvetlerin uşakları, bu milleti el birliğiyle komünistleştirmeye çalışıyorlar. Milletimize Türkistan, Çekoslovakya ve Afganistan’ın akıbeti hazırlanıyor. Komünist tecavüzlerin son senelerdeki merkezi maalesef Türkiye’imiz olmuştur. Sayın Ecevit Hükümetinin kuruluşundan bu yana bir yıl geçmiş olmasına rağmen, ortada parlak laflardan başka bir şey göremiyoruz. Halkın tabiriyle «Eski tas, eski hamam», değişen bir şey yok. Dünyanın neresinde olursa olsun, hükümetlerin ilk vazifesi kanun hakimiyetini temin etmektir. Sayın Ecevit, önceki iktidarları acizlikle itham etmişti, acaba, şimdi kendisinin aciz olmadığını söyleyebilir mi? Her gün işlenen cinayetler, dökülen kanlar, yapılan soygunlar bu Hükümette otorite adına hiçbir şeyin mevcut olmadığını ispat etmiyor mu, göstermiyor mu? Türkiye’de anarşiyi önlemek için bazı temel meseleleri aydınlatmak zaruridir. Anarşinin önlenmesinin şartı, anarşi ve kaynaklarını sosyal kanunların ışığında incelemektir, bu gerekir. Buna ilâve olarak, anarşiyi yok etmek üzere hareket edecek Hükümetin, cesur ve mesuliyet taşımış olması gerekir. Türkiye’de anarşi denince de anlaşılıyor; anarşiyi tahrik eden kuvvetler hangileridir; anarşinin başlangıç noktası nedir; anarşiyi doğuran sebepler nelerdir? Bütün bu sorulara doğru cevap verilmedikçe anarşinin önlenmesi mümkün değildir. Uzun zamandan beri anarşiye yanlış teşhis konulmaktadır. Anarşinin ana sebebi, Türkiye’deki iktisadi

¹⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 8, B.42 (31.1 . 1979), ss.761-762

buhran olarak gösterilmektedir. Evet, Türkiye iktisaden buhran içindedir. İktisadi hayatımız millet düşmanlarının at oynattığı ve keyfince kullandığı bir saha halindedir; bu bir hakikattir. Türkiye'deki aşırı sol, banka soygunculuğunun, adam kaçırmanın, adam öldürmenin sebeplerinin bu iktisadi kriz olduğunu söylüyor. Halbuki, dünya üzerinde muasır medeniyet seviyesinin en üst düzeyinde olan ve iktisadi bütün problemlerini halletmiş bulunan Fransa, İngiltere, Japonya, Almanya, Amerika, İtalya gibi devletlerde de anarşi, yani komünist terör, maalesef görülmüştür ve görülmektedir. Hatta 1968 yılında Türkiye'de ilk boykot ve işgaller başlamadan önce de Fransa ve Almanya' da hadiseler olmakta idi. Eğer anarşinin, yani komünist hareketlerin sebebi hayat seviyesi olsa idi, bu gelişmiş ve teknolojik kalkınmasını tamamlamış ülkelerde hadiselerin olmaması gerekirdi. Şu halde Türkiye'deki anarşinin ana sebebi iktisadi kriz değildir. İktisadi kriz anarşiyi doğuran sebeplerden sadece bir tanesidir; fakat hiçbir zaman ana sebep olmamıştır ve olamaz da. Bu bakımdan, gerçekten vatanımızda anarşinin önlenmesini istiyorsak, anarşiye doğru bir teşhis koymak mecburiyetindeyiz. Muhterem milletvekilleri, adına yanlış bir değerlendirmeye sadece anarşi denen terör, tedhiş, cinayet, katliam, yaralama ve soygun olayları uzun bir zamandan beri ülkemizi kasıp kavurmaktadır. Yurdun her köşesinde, büyük şehirlerimizde; özellikle İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana'da işlenen cinayetler, girilen katliamlar insanlığın yüzünü kızartacak vahamette ve vahşette olmuştur. İşlenen cinayetler, sergilenen vahşi katliamlar çok tehlikeli bir biçimde vatandaşın gönlünde, sanki devletin olmadığı intibayı uyandırmaktadır. Düşününüz bir kere; sokaklarda güpegündüz insanlarımız kurşunlanmaktadır, en kalabalık ve en işlek caddelerde belediye otobüsleri durdurularak şu kadar yolcunun gözleri önünde arabalarından insanlar alınıp götürülmekte ve vahşice öldürülmektedir. Tüpleri ürperten bu katliamlar, ardı arkası kesilmeden sürüp gitmektedir. Katiller ve caniler de hiçbir iz bırakmadan kaybolup gitmekte, karanlığa gömülmektedir. Bunun içindir ki vatandaşın gönlünde devletin olmadığı ve devlet güçlerinin bir avuç tedhişçi karşısında mağlup olduğu intibayı kuvvetle yer etmeye başlamıştır. Gönüllerde yer eden bu intibayı mutlaka silinmesi ve devlet varlığının her şeye rağmen dimdik ayakta durduğunun gösterilmesi kaçınılmaz bir zaruret halini almıştır. İyi bilinmelidir ki, sergilenen vahşi katliamların arkasında Türk Devleti yıkılmak istenmekte, Türk Milleti vurularak, vatanımız elimizden alınmaya çalışılmaktadır. Küçüğünden büyüğüne doğru ve dünden bugüne ülke çapında sergilenen olayların yöneldiği asıl hedef budur: Türk Devletinin yıkılması, Türk Milletinin vurulması, ülkemizin parçalanarak elimizden alınması... O halde, Türk Devletini yıkmaya ve Türk Milletini vurmaya çalışan düşman güçleri, onların ülkemizdeki piyon örgütlerini ve ajanlarını teşhis etmek, teşhir etmek ve tecziye etmek, öncelikle yapılması gereken bir görevdir. Bu teşhise gidilmeden, Devletimize, ve ülkemize yönelik niyetleri bütün açıklığıyla ortaya çıkarmadan, anarşi denilen caniyane olayların üstesinden gelmek mümkün değildir. Türk Devletini idare

edenler bu gerçeği böylece bilmelidirler. Türkiye'deki hadiseler ve belgeler gösteriyor ki, «anarşi» denilen olaylar ülkemizde kendiliğinden olmamaktadır. Bazılarının iddia ettiği gibi, birtakım ekonomik ve sosyal durumların ve zaruretlerin sonucu olarak bu olaylar olmamaktadır. Kanlı ve vahşi anarşinin arkasında, doğrudan doğruya Devletimizin ve ülkemizin düşmanı olan komünizm ve Batı dünyası vardır. Doğu'dan komünist ajanları, Batı'dan Ermeni yılanları güzel yurdumuzu parçalamak için gecelerini gündüzlerine katarak çalışmaktadırlar. Bir taraftan, Rusya ve Çin, ülkemizi kızıl cehennemin ateşine atmayı plânlarırken, diğer taraftan da, bunların memleketimizdeki çömezleri Devletimizi içten yıkmaya gayret etmektedirler. Böylece, Türk Milletini ve onun Devletini kendilerine esir veya uydu millet ve devlet haline getirmek istemektedirler. Muhterem milletvekilleri, düşmanın çalışmaları öyle gösteriyor ki, Millî kültür imha edilmiş, sosyal bünyesi ve ekonomisi tahrip edilmiş, şahsiyeti ezilmiş bir uydu ve bir esir millet haline getirilmek isteniyoruz. Bizim için yok olmak demek olan bu duruma, milletçe hayır dediğimiz ve şiddetle karşı çıktığımız içindir ki, sosyal bünyemiz kanatıldıkça kanatılmaktadır, çeşitli olaylar ve ihanetler sergilenerek milletimizin çocukları birbirlerine kırdırılmaktadır. Bugün ülkemizi fevkalade tedirgin eden olayların nedenlerini bugünkü Hükümet maalesef gerçek yüzüyle görememiş ve şimdiye kadar sadra şifa verecek bir tek tedbiri Yüce Meclise sunmamıştır. Yanlış ve anlamsız birtakım yorumlarla ve izahlarla ülkemizin bugünkü duruma sürüklenmesine, bugünkü Hükümet sebep olmuştur. Bugüne kadar, maalesef anarşik olaylar yanlış değerlendirilmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi olayların devamlı şekilde ekonomik ve sosyal bünyedeki gelişmelerin zaruri bir sonucu olarak meydana geldiğini söyleyip durmuştur. Böylece, kanlı olayların neredeyse önü alınmaz boyutlara ulaşmasına zemin hazırlamış ve fırsat vermiştir. Muhterem üyeler, bu olayları tek taraflı gördüğümüz müddetçe bu millet, bu vatan batır; öbür tarafa da bakmak gerekir. Mevcut iktidarın başı, bir taraftan, çok cılız bir şekilde, ülkemizi kana bulayan vahşi olayların dışarıdan plânlandığını söylerken, diğer taraftan, gür bir sesle ve devamlı bir şekilde, bu olayların ekonomik ve sosyal bünyemizin bir zarureti olarak ortaya çıktığını söylemekte devam etmektedir. Onun için, getirecekleri bazı ekonomik ve sosyal tedbirlerle bu kanlı gidişin önünü alabileceklerini söyleyip durmaktadırlar. Köy - Kent ve KUP propagandaları herhalde biraz da bunun içindir. Bu tutumuyla iktidar hayalle uğraşmaktadır, hayalden de öte ülkenin ve devletin yıpranmasına, yıkılmasına kendi eliyle çanak tutmaktadır. Ekonomik ve sosyal problemler, bugünkü vasatta, kanlı olayların ancak tek bir sebebi olur; ama siz Cumhuriyet Halk Partililer olarak bütün sebepleri bunda görüyorsunuz. Bu iktidarın, bu gerçekleri görmesi mümkün gözükmemektedir. Çünkü, kendisini destekleyen Teşkilâtların ve kişilerin tesirinde anarşiyi, idareyi alabildiğine sola ve hem de ihtilalci sola, Marksizm'e teslim etmektedir. Bu iktidar, çok acıdır ki, hem kapitalist emperyalizm ve hem de komünist emperyalizm tarafından sömürge zihniyet-

lerini Türkiye'de oturtacak bir umut olarak görülmektedir. İktidarın başı, Türk Devletinin düşmanlarına maalesef bu umudu fazlasıyla vermektedir; tutumuyla, düşüncesiyle, idare şekliyle ve felsefesiyle...Millet fertleri olarak birbirimizi sevmeye, dostluğa ve kardeşliğe en çok muhtaç olduğumuz, Devletimizin ve ülkemizin düşmanlarını ancak böylece etkisiz kılıp kahredebileceğimiz bir dönemde, indi değerlendirmeleri fevri, hırçın ve tahrikçi konuşmalarıyla iktidarın başı, kardeşliğin, sevginin ve barışın temelini maalesef dinamitlemektedir.”

“Ayrıca, çok tarafgir ve fevkalade yanıltıcı subjektif değerlendirmeleriyle, bütün Türk Milletini tedirgin eden kanlı gidişin kaynakları ve failleri konusunda hedef saptırıcı, yanıltıcı tutumunu ısrarla sürdürmektedir. Mevcut üslubu ve tavrıyla, düşmanlarımızın kendisini, Devletimizin ve ülkemizin yıkımında bir alet olarak kullanmaya çalıştıklarını Sayın Ecevit hiç hatırandan çıkarmamalıdır ve sonunda, gerekli hizmet görüldükten sonra, sıkılmış bir limon gibi bir köşeye atılacağını Sayın Ecevit yine hatırandan çıkarmamalıdır. Nasıl ki, bir zamanlar Kerenski kullanılmış ise ve sonra atılmış ise, Ecevit de kullanılacak ve sonra atılacaktır, bir paçavra gibi...Muhterem milletvekilleri, temenni ederiz ki, artık Ecevit bunca yanılgıdan ve teşhis hatasından sonra gerçekleri görmelidir. Olayların tamamen dış güçler ve komünist militanlar tarafından tezgâhlandığını anlamalı, tahrikçiliği, kin ve husumet dolu konuşmaları bir tarafa bırakarak, milletin göz yaşını gerçekten dindirmeye ve silmeye çalışmalıdır. Sayın Ecevit bu temennilere muhatap olacak birisi midir? Makamının gerektirdiği ciddiyete ve vebale sığınarak, biz bu temennileri izhar ediyoruz. Yoksa, mevcut düşüncesi, üslubu, meselelere yaklaşım tarzı ve karakteriyle ülkemiz için bir felâket olmaktan öteye bir anlam ifade etmemektedir ve etmeyecektir de. Saygıdeğer üyeler, Türk Milletinin derdini ve meselelerinin ateşini yüreğinde bir kor sıcaklığında hissetmeyen, onun meselelerine yine onun tarihiyle kültürel değerlerinden hareketle çözüm getirmeye çalışmayan, onun dostunu dost, düşmanını da düşman bilerek, düşmanın her türlü oyun ve ihaneti karşısında gerekli hassasiyeti ve basireti göstermeyen siyasî fertlerin ve kadroların bu ülkenin problemlerini çözmesi mümkün değildir. Yine böylelerinin milletimizin göz yaşını silmesi, onun inancının ve ümidinin bayraktarlığını yapması hiç mümkün değildir. Bu bakımdandır ki, Cumhuriyet Halk Partisinden ve Cumhuriyet Halk Partisinin Hükümetinden biz bir şey beklemiyoruz. Beklemiyoruz, ama hasbelkader hükümet olmuştur. Bunlara teşhis koymak bunlara çare bulmak mecburiyetindedir. Bulmazsa ülkeyi de Devleti de felâkete götürecektir. Muhterem üyeler.... Ben her gün Meclisteyim; her gün, her saat Meclisteyim. Senin gözlerin kör, kulağın sağır ve kalbin mühürlenmiştir. Onun için görmüyor, onun için duymuyorsun gerçekleri ve hakikatleri. Muhterem arkadaşlar...Sayın Başkânım, sustursanız iyi olacak herhalde. Muhterem milletvekilleri, Türkiye'nin bugünkü bulunduğu şartlardan kurtulması için acaba ne yapmak lazımdır?

Tedbir ve çare olarak neyi getirmek lazımdır? Hemen şurasını ifade edeyim ki, bu ana kadar Cumhuriyet Halk Partisi ve onun Hükümeti, sadra şifa verecek bir tek tedbir getirmemiştir, bir tek tedbir almamıştır ve anarşik hadiselerin önlenmesi için bir tek kanun teklifi yapmamıştır. Şu halde, Türkiye'deki anarşik hadiselerin önüne geçebilmek, Türkiye'deki anarşik hadiselerin köküne eğilmek, onları bertaraf etmek ve Türk Milletini düzlüğe çıkarmak için ne yapmak lazım, neler yapmak lazım? Muhterem arkadaşlar, eğer Cumhuriyet Halk Partisi ve onun Hükümeti samimi ise, yani anarşinin önlenmesini ciddi istiyor ise, şu sayacağımız tedbirleri almalıdır, şu tedbirleri mutlaka alıp tatbik etmelidir. Muhterem arkadaşlar, Türkiye'deki komünist terörün son bulması için yapılması lazım gelen şeylerden birisi, devlet Teşkilâtına sızmış ve girmiş TKP azası, komünizm teşekküllerinin mensupları vardır, sempatizanları vardır. Eğer, samimi olarak Türkiye'deki komünist hareketin durmasını istiyorsak, yapılması lazım gelen işlerden birisi, Devlet kademelerine sızmış olan komünistleri mutlaka tespit edip, onların işine son vermelidir. Muhterem arkadaşlar, komünist faaliyetlere iştirâk etmiş olanların, bu ihanetten kesin olarak vazgeçmelerini sağlamak ve sempatizan kitlelerin ıslah edilmelerini temin etmek için kesin tedbirler alınmalı ve komünizm konusunda mütehassıs elemanlardan oluşan bir teşekkül kurularak sapık fikirleri ıslah hareketi mutlaka başlatılmalı ve sistemli olarak yürütülmelidir. Önce komünizmin ne derece sakat ve hayali ve haksız bulunduğu anlatılmalı, milletimizin tarihi gelişimi ve içinde yaşadığı şartlara komünizmin ne kadar ters düştüğü mutlaka devlet tarafından anlatılmalıdır. Muhterem arkadaşlar, Anayasanın gereği olan ve bütün Türk Milletinin beklemiş olduğu Devlet Güvenlik Mahkemeleri mutlaka kurulmalıdır. Bu kurulmazsa, bu kurulmayacak olursa Türkiye'deki anarşik hadiselerin önüne geçilmesi mümkün değildir. Muhterem arkadaşlar, bölücülüğü teşvik eden, komünizmi propaganda eden gazete ve mecmualar derhal kapatılmalıdır, takibata uğramalıdır. TRT Millî hale getirilmelidir. Tarafsız değil, taraflı hale getirilmelidir. Kimin taraflısı? Devletin taraflısı olmalıdır TRT; bir avuç komünistin değil, bir avuç anarşistin değil, devletin yanında tarafgir olmalıdır TRT. Muhterem arkadaşlar, devlet Millî bütünlüğümüzü korumak, komünizm vahşetini anlatmak için konferanslar verdirmelidir. Madem ki, radyo ve televizyon bu devletin malıdır, devlete tecavüz vardır. Şu halde devlete tecavüz edenleri radyo ve televizyon, yine devlet eliyle teşhir etmelidir ve komünizmin zararları radyo ve televizyonla anlatılmalıdır. Fakat şimdiye kadar buna şahit olamıyoruz. Komünizm propagandası yapan bütün dernekler - TÖB - DER ve DİSK gibi - kapatılmalıdır. Bunlar Marksist birer kuruluş haline gelmiştir. Komünizmin tercümecilik yoluyla yapılan propagandası önlenmelidir. Hiçbir kimse çıkıp da «Lenin'in kitabında, Mao'nun kitabında komünist propagandası yapılmıyor» diyemez. Mademki, bunlarda komünizm propagandası yapılıyor, şu halde bunlar önlenmelidir muhterem arkadaşlar. Hepinizi hürmetle selamlarım.”

Adalet Partisi Grubu adına Hasan Gürsoy (Adana)'un konuşmasından sonra Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına İhsan Kabadayı (Konya) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁹⁹

“Meclis Araştırması üzerinde Milliyetçi Hareket Partisinin görüşlerini arz etmek üzere huzurlarınıza çıkmış bulunuyorum. Hepinizi saygı ile selamlarım. Sayın milletvekilleri, milletimiz bugün tarihinin en karanlık günlerini yaşıyor. Asil Türk Milleti tarihe gömülmek isteniyor. Şerefli ecdâdımızın oluk gibi kanlarını dökerek ve milyonlarca şehit vererek bize emanet etmiş olduğu mübarek vatan toprakları parçalanmak isteniyor. Ata yadigârı vatanımızda, Türk Milleti Moskova'nın veya Pekin'in kölesi yapılmak isteniyor. Milletin imanını, hayatını, dinini ve devletini yıkmaya çalışan, milletin teminatı olan orduya ve mukaddesatımıza küfreden kuvvetlerin uşakları, bu milleti elbirliğiyle komünistleştirmeye çalışıyorlar. Milletimize, Türkistan, Çekoslovakya, Afganistan'ın akıbeti hazırlanmak isteniyor. Komünist tecavüzlerin son senelerdeki merkezi, maalesef, Türkiye'miz olmuştur. Sayın Ecevit Hükümetinden kuruluşundan itibaren, 22 ay işbaşında kalmış olduğu süre zarfında bu yolda almış olduğu ciddi bir tedbir görmedik; sadece bol bol laflar dinlemiştir. Dünyanın neresinde olursa olsun ve tarihin hangi devrinde olursa olsun hükümetlerin ilk vazifesi, kanun hâkimiyetini kurmak ve vatandaşın mal ve can emniyetini sağlamaktır. Sayın Ecevit, önceki iktidarları «acizlik» ile itham etmiş; ama kendisi de «aciz» duruma düşmüş olduğunun acaba farkına varmış mıdır? Her gün işlenen cinayetler, dökülen kanlar, yapılan soygunlar o hükümette otorite adına hiç bir şeyin mevcut olmadığını ispat etmiştir. Türkiye'de anarşiyi önlemek için bazı temel meseleleri aydınlatmak zaruridir. Anarşinin önlenmesinin şartı, anarşi kaynaklarını sosyal kanunların ışığında incelemek gerekir. Buna ilâve olarak anarşiyi yok etmek üzere hareket edecek hükümetin cesur ve mesuliyet hissî taşımış olması gerekir. Türkiye'de anarşi denince ne anlaşılıyor, anarşiyi tahrik eden kuvvetler hangileridir, anarşinin başlangıç noktası nedir, anarşiyi doğuran sebepler nelerdir? Bütün bu sorulara doğru cevap verilmedikçe anarşinin önlenmesi mümkün değildir. Uzun zamandan beri anarşiye yanlış teşhis konulmaktadır. Anarşinin asıl sebebi olarak Türkiye'deki iktisadi buhran gösterilmektedir. Evet, Türkiye'de iktisaden buhran vardır, iktisadi hayatımız millet düşmanlarının at oynattığı ve keyfince kullandığı bir saha halindedir, bu bir hakikattir. Türkiye'deki aşırı sol, banka soygunculuğunun, adam kaçırmanın, adam öldürmenin sebeplerinin bu iktisadi kriz olduğunu söylüyor. Halbuki dünya üzerinde muasır medeniyet seviyesinin en üst düzeyinde olan, iktisadi bütün problemlerini halletmiş bulunan Fransa, İngiltere, Japonya, Almanya, Amerika, İtalya gibi devletlerde de anarşi yani komünist terör maalesef görülmüştür ve görülmektedir; hatta 1968 yıllarında Türkiye'de ilk boykot ve işgaller başlamadan önce de Fransa ve Almanya'da

¹⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 13, B.13 (5.12 . 1979), ss.318-322

hadiseler olmuş idi. Eğer anarşinin, yani komünist hareketlerin sebebi hayat seviyesi olsa idi, gelişmiş ve teknolojik bakımdan seviyesini tamamlamış ülkelerde bu hadiselerin olmaması gerekirdi. Şu halde; Türkiye'de anarşinin ana sebebi iktisadi kriz değildir. İktisadi kriz anarşiyi doğuran sebeplerden sadece bir tanesidir; fakat hiç bir zaman ana sebep olmamıştır ve olmayacaktır. Bu bakımdan, gerçekten vatanımızda anarşinin önlenmesini istiyorsak anarşiye doğru bir teşhis koymak mecburiyetindeyiz. Muhterem milletvekilleri, adına, yanlış bir değerlendirme ile, sadece anarşi denen terör, teşhis, cinayet, katliam ve yaralama ile soygun olayları uzun bir zamandan beri ülkemizi kasıp kavurmaktadır. Yurdun her köşesinde; büyük şehirlerimizde, özellikle İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana'da işlenen cinayetler, gelişen katliamlar insanlığın yüzünü kızartacak vahamet ve vahşete ulaşmıştır. İşlenen cinayetler, sergilenen vahşi katliamlar çok tehlikeli biçimde vatandaşın gönlünde, sanki devletin olmadığı intibasını uyandırmaktadır. Sokaklarda güpegündüz insanlarımız kurşunlanmaktadır. En kalabalık ve en işlek caddelerde belediye otobüsleri durdurularak, tek mil yolcuların gözleri önünde vatandaşlar arabalarından indirilip alınıp götürülmekte ve vahşice katledilmektedir. Bu, teşhise gidilmeden Devletimize ve ülkemize yönelik niyetleri bütün açıklığıyla ortaya koymadan anarşi denen caniyane olayların üstesinden gelmek mümkün değildir. Türk Devletini idare edenler bu gerçeği böylece bilmelidir. Türkiye'de hadiseler ve belgeler gösteriyor ki, anarşi denen olgu ülkemizde kendiliğinden olmamaktadır. Bazılarının iddia ettiği gibi birtakım ekonomik ve sosyal durumların ve zaruretlerin sonucu olarak bu olaylar olmamaktadır. Kanlı ve vahşi anarşinin arkasında, doğrudan doğruya Devletimizin ve ülkemizin düşmanı olan komünizm vardır; Doğu'da komünist ajanları, Batı'da Ermeni yılanları Taşnakçılar güzel yurdumuzu parçalamak için ellerinden geleni geceli gündüzlü çalışarak yapmaktadırlar. Bir taraftan Rusya ve Çin ülkemizi kızıl cehennemin ateşine atmayı plânlarırken, diğer taraftan da bunların memleketimizdeki çömezleri Devletimizi içten yıkmaya gayret etmektedirler. Böylece, Türk Milleti ve onun devletini kendilerine esir veya uydu millet ve devlet haline, getirmeye çalışmaktadırlar. Muhterem milletvekilleri, düşmanın çalışmaları böylece gösteriyor ki, Millî kültür imha edilmiş, sosyal bünyesi ve ekonomisi tahrip edilmiş, şahsiyeti ezilmiş bir uydu ve bir esir millet haline getirilmek isteniyoruz. Tüyleri ürperten bu katliamlar ardı arkası kesilmeden sürüp gitmektedir. Katiller ve caniler de hiç bir iz bırakmadan kaybolup gitmekte, karanlığa gömülmektedir. Bunun içindir ki, vatandaşın beyninde, devletin olmadığı ve devlet güçlerinin bir avuç tedhişçi karşısında mağlup olduğu intibai kuvvetle yer almaya başlamıştır. Gönüllerde yer eden intibai mutlaka silinmesi ve devlet varlığının her şeye rağmen dimdik ayakta durduğunun gösterilmesi kaçınılmaz bir zaruret haline gelmiştir. İyi bilinmelidir ki, sergilenen vahşi katliamların arkasında Türk Devleti yıkılmak istenmekte, Türk Milleti vurularak vatanımız elimizden alınmaya çalışılmaktadır. Küçüğünden büyüğüne doğru ve dünden

bugüne ülke çapında sergilenen olayların yöneldiği asıl hedef budur. Türk Devletinin yıkılması, Türk Milletinin vurulması, ülkemizin parçalanarak elimizden alınması... O halde Türk Devletini yıkmaya, Türk Milletini vurmaya çalışan düşman güçleri, onların ülkemizdeki piyonları ve ajanlarını teşhis etmek, teşhir etmek ve tecziye etmek, öncelikle yapılması gereken bir görevimizdir. Sosyal bünyemiz günbegün kangren olmaktadır. Çeşitli olaylar ve ihanetler sergilenerek milletimizin çocukları birbirlerine kırdırtmaktadır. Bugün ülkemizi fevkalade tedirgin eden olayların nedenlerini o günkü hükümet maalesef gerçek yüzüyle görememiş ve iktidar olduğu süre içinde sadece şifa verecek bir tek tedbir Yüce Meclise sunmamıştır. Yanlış ve anlamsız birtakım yorumlarla ve izahlarla, ülkemizin bugünkü duruma sürüklenmesine o günkü hükümet başlıca sebeplerden biridir. Bugüne kadar maalesef, anarşik olaylar yanlış değerlendirilmektedir. Cumhuriyet Halk Partisi, olayların, devamlı şekilde, ekonomik ve sosyal bünyedeki gelişmelerin zaruri bir sonucu olarak meydana geldiğini söylemiştir. Muhterem üyeler, bu olayları tek taraflı gördüğünüz takdirde bu millet, bu vatan batar. Hadiselere geniş açıdan bakmak ve teşhis koymak zorundayız. Mevcut iktidarın başı, bir taraftan, cılız bir şekilde, ülkemizi kana bulayan vahşi olayların dışarıdan plânlandığını söylerken, diğer taraftan gür bir sesle ve devamlı bir şekilde, bu olayların, ekonomik ve sosyal bünyemizin bir zarureti olarak ortaya çıktığını söylemekte devam ede gelmiştir. Onun için getirecekleri bazı ekonomik ve sosyal tedbirlerle bu kanlı gidişin önünü alabileceğini söyleyip durmuştur. Köy - Kent, KUP propagandaları her halde bu duyguların eseri olsa gerektir. Bu tutumuyla o iktidar hayalle uğraşmıştır, hayalden de öte ülkenin ve Devletin yıpranmasına, yıkılmasına büyük ihmaller göstermiştir. Ekonomik ve sosyal problemler, bugünkü vasatta, kanlı olayların ancak tek bir sebebi olabilir, o kadar; ana sebebi olmamıştır ve olmayacaktır. O iktidarın bu gerçekleri görmesi mümkün olmamıştır. Çünkü, kendisini destekleyen Teşkilâtların ve kişilerin tesirinde idareyi alabildiğine sola ve hem de aşırı sola teslim ede gelmiştir. İktidarın başı, Türk Devletinin düşmanlarına maalesef bu umudu fazlasıyla vermiştir. Tutumuyla, düşüncesiyle, idare şekli ve felsefesiyle millet fertleri olarak birbirimizi sevmeye, dostluğa ve kardeşliğe en çok muhtaç olduğumuz, Devletimizin ve ülkemizin düşmanlarını ancak böylece etkisiz kılıp kahredebileceğimiz bir dönemde, indi değerlendirmeleri ve fevri, hırçın ve tahrip edici konuşmalarıyla iktidarın başı, kardeşliğin, sevginin ve başarının temeli maalesef dinamitlenmiştir. Ayrıca, çok taraflı ve fevkalade yanıltıcı, sübjektif değerlendirmeleriyle, bütün Türk Milletini tedirgin eden kanlı gidişin kaynakları, failleri konusunda da, hedef saptırıcı, yanıltıcı tutumunu ısrarla sürdürmüştür. Mevcut üslubu ve tavrıyla, düşmanlarımızın, kendilerini, Devletimizin ve ülkemizin yıkımında bir vasıta olarak kullanmaya çalıştıklarını da Sayın Ecevit maalesef farkına varamamıştır. Muhterem milletvekilleri, temenni ederim ki, artık Ecevit bunca yanılgıdan ve teşhis hatasından sonra gerçekleri görmelidir. Olayların tamamen dış güçler ve komünist militanlar

tarafından tezgahlandığını anlamalı, tahrikçi, kin ve husumet dolu konuşmaları bir tarafa bırakarak, milletin gözyaşını gerçekten dindirmeye, silmeye çalışıcı her türlü gayretleri göstermelidirler. Muhterem milletvekilleri, Türkiye'nin bugün bulunduğu şartların kurtarılmasında acaba ne yapmak lazımdır? Tedbir ve çare olarak neyi getirmek lazımdır? Hemen şurasını ifade etmek isterim ki, iktidarda iken Cumhuriyet Halk Partisi ve onun hükümeti, sadra şıfa verecek bir tek tedbirle gelmemiştir; tek bir tedbir de almamıştır, getirmemiştir; anarşik hadiselerin önlenmesi için bir tek kanun teklifi dahi Yüce Meclise yapmamıştır. Muhterem arkadaşlarım, Türkiye'deki komünist terörün son bulması için yapılması lazım gelen şeylerden birisi; devlet Teşkilâtına sızmış ve girmiş olan TKP azası komünist teşekküllerinin mensupları vardır, sempatizanları vardır, eğer samimi olarak Türkiye'de komünist hareketin durmasını istiyorsak, yapılması lazım gelen işlerden birisi, Devlet kademelerine sızmış olan komünistleri mutlaka tespit edip, işlerine son vermektir. Muhterem arkadaşlarım, komünist faaliyetlerine iştirak etmiş olanların, bu ihanetten kesin olarak vazgeçmelerini sağlamak ve sempatizan kitlelerin ıslah edilmelerini temin etmek için kesin tedbirler alınmalı; komünizm konusunda mütehasıs elemanlardan oluşan bir teşekkül kurularak, sapık fikirleri ıslah hareketi mutlaka başlatılmalı ve sistemli olarak millete anlatılmalıdır. Önce, komünizmin ne derece sakat, hayali ve haksız bulunduğu anlatılmalı; milletimizin tarihi geçmişi ve içinde yaşadığı şartlara komünizmin ne kadar ters düştüğü mutlaka Devlet tarafından anlatılmalı, izah edilmelidir. Muhterem arkadaşlarım, Anayasanın gereği olan ve bütün Türk Milletinin beklemiş olduğu Devlet Güvenlik Mahkemeleri mutlaka kurulmalıdır. Bu kurulmazsa, bu kurulmayacak olursa, Türkiye'deki anarşik hadiselerin önüne geçilmesi mümkün değildir. Muhterem arkadaşlarım, bölücülüğü teşvik eden, komünizm propagandası yapan gazete, ve mecmualar derhal kapatılmalı, tatbikat da uygulanmalıdır. TRT Millî hale getirilmelidir; tarafsız değil, taraflı hale getirilmelidir. Kimin taraflısı Devletin taraflısı olmalıdır. TRT komünistlerin değil bir avuç anarşistin değil, Devletin yanında, Devletin ve milletin varlığında taraf olmalıdır ve bu mevzuda biran bile geç kalınmamalıdır. Muhterem arkadaşlarım, Devlet, Millî bütünlüğümüzü korumak, komünizm vahşetini anlatmak için konferanslar verdirmelidir. Radyo ve televizyon bu Devletin malıdır; ama Devlete tecavüz etmektedir. Şu halde, Devlete tecavüz edenler radyo ve televizyon aracılığı ile millete teşhir edilip, anlatılmalıdır. Komünizmin zararları, felâketleri, televizyon vasıtasıyla duyurulmalıdır; fakat şimdiye kadar buna şahit olmamışsızdır. Muhterem arkadaşlarım, yine, komünizmi önlemek için, 141, 142 nci maddeler bugüne kadar işletilmemiştir; kanunda sadece yazılı satırlar halinde kalmıştır. Bundan böyle, temenni ederiz ki, mevcut iktidar, sadece kanunda yazılı olan maddeleri fiiliyatta işler hale getirip, tatbik sahasına koymalıdır. Komünizm propagandası yapan bütün dernekler, TÖB - DER, DİSK gibi teşekküller kapatılmalı veya gerçek kendi hüviyetine biran evvel kavuşturulup, politikadan, memleket yıkıcı,

memleket bölücü, vatan parçalayıcı havadan uzaklaştırılmalı, kendi bünyesine ve kendi zarfına çektirilmelidir. Bunlar Marksist birer kuruluş haline gelmişlerdir. Komünizmin tercümecilik yoluyla yapılan propagandalarından en ön safta, en ileride bayraktarlık yapmaktadırlar. Hiç kimse çıkıp da, «Lenin'in, Mao'nun kitabında komünizm propagandası yapılmıyor» diyemez. Mademki bunlarda komünizm propagandası yapılıyor, bu halde bunlar önlenmelidir. Tahirin kaziye-i muhkem olmuş sözü vardır: «Fertler fanidir; ama milletler bakidir» derler. Doğru, bu cümlemin birinci kısmı tamamıyla doğrudur; insanoğlu az yaşar, uz yaşar, göçer gider; dünya bir penceredir, bakar gider; ama şunu bilirsiniz ki, milletler tarih boyunca baki olmamıştır. Millet olmanın pasaportunu, hüviyetini korumadıkça; örf, âdet, inanç ve ahlâklarına sahip olmadıkça; Millî kültürüne sahip çıkmadıkça; temel olan ecdâdına, tarihine bağlı kalmadıkça; onu nesillerden nesillere aktarıcı sıcak gönül aşkını vermedikçe; devrin içinde bulunduğu sanat, teknik, ekonomik gelişmeleri takip etmedikçe; ordusunu devrin, çağın gereği olan teçhizat, eğitim ve silahlarla takviye etmedikçe, milletler de insanlar gibi ölürler; ama insanların götürüldüğü kabristana değil, tarihin milletler sayfasındaki «milletler kabristanına» gömülürler. Hukuk devletlerinde malın, mülkün, bağın, bahçenin, tapusu vardır, ama milletler camiasında, bilirsiniz ki vatanın tapusu yoktur; milletler camiasında her millet kendini millet olarak yaşatıcı tedbirleri almaya, güçlü kılmaya mecburdur. Bu yolda iktidarların, hükümetlerin adı ne olursa olsun devletin güçlülüğünden, vatanın birliğinden, milletin bütünlüğünden, rey hesabı veya sahip olduğu bazı kötü doktrinler namı hesabına taviz vermeye hiç bir zaman hakkı yoktur, olmamalıdır. Gelmiş geçmiş tarihte görülmüştür ki, devletleri yöneten kişiler, kendi arzuları, kendi çıkarları ve inançları istikametlerinde taviz vere geldikçe, devlet idaresinde bidayette gösterilen küçük ihmaller sonunda telafisi mümkün olmayan felâketler meydana gelmiştir, milletleri yok etmiştir, devletleri göçertmiştir, vatanları da başkalarının eline geçmiştir. Türkiye'de açık seçik oynanan oyun budur, oynanan tekmil hadisat, oyun; Anayasanın vermiş olduğu güç arkasında devleti yıkmaya, vatani parçalamaya, milleti lime lime bölmeye müteveccihdir. Hiç bir zaman hürriyetler, devleti yıkıcı, vatani yok edici, tekmil hürriyetleri perim perişân edici istikamette kullanılmaz. Anayasanın verdiği güç, Anayasanın ve devletin bekası için kullanılır; yoksa hiç bir zaman hürriyetlerin yok edilişi için kullanılamaz. Toprağı bol olsun, Churchill şöyle diyor. «Zayıf olan ve hassaten sahipsiz olan demokrasilerde komünizm gelir, idarenin bağına sızar, yerleşir, ayrık otu gibi kök - köken salar; sahip olunmaz, zamanında tedbir alınmazsa, kendi gücünü, arzu ettiği kuvveti buluncaya kadar Anayasadan, onun gücünden, zırhından bahseder. Ta ki bu gücü bulduktan sonra, Anayasaya lüzum yoktur der, kaldırır atar.» Naçizane gördüğüm ve grubunun görüşü; aşırı sol devlet yıkıcıları Anayasanın her türlü nam ve nimetinden istifade ederek, devlete yönelik, vatani yok etmeye yönelik çalışmalarına devam etmektedir. Bu vesile ile bu önergeyi

veren arkadaşlarıma teşekkür ediyorum. Hepimiz hep beraber ayırmaya, birleşmeye, dünü unutmaya, bugün içinde bulunduğumuz şartları görmeye, yarınlara birlik, dirlik, güç, kuvvet içinde girmek için gerekli tedbirleri almaya mecburuz. Hepinize saygılar sunarım.”

Yapılan konuşmalardan sonra önerge oylamaya sunulmuş ve oylama sonucunda Meclis Araştırma Önergesi kabul edilmiş ve Meclis Araştırma Komisyonu kurulmasına karar verilmiştir. TBMM’nin XVI. yasama dönemi içerisinde Meclis Araştırma Komisyonu çalışmalarına devam etmiş, 12 Eylül 1980 Askerî Darbesi nedeniyle yasama dönemi sona erdiğinden Meclis Araştırma Komisyonun raporu TBMM’nin gündemine gelememiştir.

3.1.18. Konya Milletvekili Mustafa Üstündağ’ın Bakanlığı Zamanında Yakınlarına Kıbrıs’ta Menfaat Sağladığı İddialarını Saptamak Amacıyla Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge

Antalya Milletvekili İhsan Ataöv ve 9 arkadaşının, Konya Milletvekili Mustafa Üstündağ’ın Bakanlığı zamanında yakınlarına Kıbrıs’ta menfaat sağladığı iddialarını saptamak amacıyla Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğü’nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesi 12.12.1979 tarihinde 16 ncı birleşimde ele alınmış ve aşağıdaki önerge verilmiştir.²⁰⁰

“1974 CHP İktidar döneminde CHP Genel Sekreteri ve eski Millî Eğitim Bakanı Sayın Mustafa Üstündağ’ın babası, annesi ve yeğenlerinin Kıbrıs’a iskân edildiği, kendilerine ev, traktör ve narenciye bahçesi tahsisi yapıldığı iddia edilmektedir. Kıbrıs’a iskân edilecek vatandaşların malı mülkü olmaması gerekmektedir. Halbuki Üstündağ’ın ailesinin Konya’da işlettikleri arazileri, çalıştırdıkları çimento, demir, yem, şeker bayilikleri olduğu gibi Yumaklı Genel Meclis Üyesi Hasan Balcı ile tır işletmeciliği yaptıkları da ifade edilmektedir. Bu imkânlar içerisinde olup da Kıbrıs’a iskân edilen vatandaş olacağını sanmıyorum. CHP’nin 10 aylık 1974 Hükümet döneminde Millî Eğitim Bakanı olan CHP Genel Sekreteri Mustafa Üstündağ’ın yakını oldukları için bu imkâna kavuşan aile fertlerinin Kıbrıs’ta ve Konya’da zaman zaman ikâmet ettikleri söylenmektedir. Bu durum çeşitli yerlerde söylenip seçim meydanlarında da propaganda vesilesi ile iddialar tekrarlanmıştır. Konu şimdiye kadar inkâr da edilmemiştir. Bu duruma göre 1974 CHP İktidarının 10 aylık döneminde Millî Eğitim Bakanı olan Mustafa Üstündağ’ın bakan olarak yakınlarına menfaat sağladığı iddialarının gerçek olup olmadığının tespiti için Anayasanın 88 inci maddesinin 2 nci fıkrası gereğince bir Meclis araştırması açılmasını arz ve teklif ederiz.”

²⁰⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 13, B.16 (12.12 . 1979), s.386

Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önerenin okunmasından sonra araştırma önergesi hakkında konuşmalara geçilmiş ve Adalet Partisi Grubu adına Erol H. Yeşilpınar (İzmir) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır²⁰¹

“Sayın Başkan, Değerli Milletvekilleri; öncelikle grubum ve şahsım adına hepinizi saygılarımla selamlarım. Antalya Milletvekili Sayın İhsan Ataöv ve 9 arkadaşı tarafından Meclise verilen Araştırma Önergesiyle su yüzüne çıkan ve şu anda yapmak üzere olduğumuz konuyu yerinde tetkik etmek üzere; ben, Uşak Milletvekili Sayın Garip Çetin, Adana Milletvekili Sayın Cevdet Akçalı ve Ağrı Milletvekili Sayın Kerem Şahin 1979 Mart ayı başlarında Kıbrıs'a gittik. Yapmış olduğumuz tetkik neticesi, elde etmiş olduğumuz bilgiler ve çekilen resimler günlük yayın organı bir İzmir gazetesinin 2 Nisan 1979 gününde bu gazetenin nüshasında yayınlandı. 1,5 aylık derin ve şüphe uyandırıcı bir sessizlikten sonra Sayın Mustafa Üstündağ, bu gazeteye ve ayrıca da, yayınının tekrarını yapan bir diğer İstanbul gazetesine tekzip gönderdi. Tekzipte aynen şöyle deniliyordu, altını çizerek okuyorum: «Adalet Partili 4 parlamenterin, babam ve uyduruk yeğenler ile ilgili beyanları neticesi yapmış olduğunuz yayın baştan aşağı yalandır. Bunun hesabını mahkemede soracağım ve gerçekler yalanlarımızı yenecektir. Adı geçen yakınlarımın Kıbrıs'ta adlarına yazılı hiçbir malı yoktur. Babam, torunu olan Kadir Dedeoğlu'nun yanına turist olarak ziyarete gitmiştir. Burası sağlığıma iyi geliyor diyerek Kıbrıs'a yerleşmek istedi. Ancak, ben, bunun doğru olmayacağını belirterek, kendisini Türkiye'ye geri getirttim. İftiracılar hakkında yasal yollara başvuracağım» vesaire vesaire, bir yığın tehdit ve «Asarım, keserim» lafları. Evet, doğrudur. Sayın Milletvekilleri, Sayın Mustafa Üstündağ, babasını Kıbrıs'tan geri getirtmiştir. Ancak, bu geri getirtmenin tarihi, Sayın İhsan Ataöv'ün bu önergeyi Meclise verdiği tarihten sonraya rastlar. İşin sarpa sardığının farkına varan Sayın Mustafa Üstündağ, babasını hemen Türkiye'ye geri getirtmiştir. Şayet önerge kabul olur da, araştırma açılırsa ve Sayın Üstündağ da babasının pasaportunu kurulacak komisyona takdim ederlerse, ülkeye giriş vizesinin tarihinden bunu kolayca anlamak mümkün olacaktır. Ayrıca, Sayın Üstündağ, yeğenlerinin de Türkiye'ye geri dönmeleri için kendilerinde baskı yapmış. Ancak, yeğenleri bunu kabul etmeyip Kıbrıs'ta kalmışlardır. Değerli milletvekilleri, yapmış olduğum bu girişten ve sunmuş olduğum bir yayın ve bu yayını yalandır diye reddeden bir tekzipten sonra sizlere, 22 adet belgeden parçalar okumak istiyorum. Bu belgeler, kaybolması ve çalınması ihtimallerine karşı çoğaltılmış ve dört ayrı yerde, ayrı kasalarda, ayrı ayrı dosyalar halinde muhafaza edilmektedir. Birtakım belge de İzmir, Konak Akbank Şubesindeki 894 numaralı özel banka kasamda bulunmaktadır. Bu belgelerin edilmesinde bizlere yardımcı olan kişiler Kıbrıs'ta baskı altına alınmışlardır, ölümle tehdit edilmişlerdir, can ve mal güvenlikleri tehlikeye sokulmuşlardır. Ancak şunu önemle belirtmek isterim ki, bu baskılar

²⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 13, B.16 (12.12 . 1979), ss.386-391

Sayın Mustafa Üstündağ ve ailesi fertleri değil, Sayın Üstündağ'a Cumhuriyet Halk Partisine ve onun geçmişteki hükümetine yaranmak isteyen kişilerce yapılmıştır. Önce sizlere Lefkoşe Yenişehir Bölgesindeki, Şehit Üsteğmen Mustafa Orhan Sokağında bulunan, Kıbrıs Türk Federe Devleti İçişleri Bakanlığı Nüfus Başyazmanlığı ve Kayıt Dairesinin arşivinden üç adet Kıbrıs Türk Federe Devleti göçmen kimlik kartını okumak istiyorum. Vatandaşlara ait bu üç adet takip kartı fotoğraflıdır. Birinci takip kartı : Numarası 105355. Adı, Kadir. Soyadı, Dedeoğlu. Doğum tarihi, 20 Nisan 1953. Tabiiyeti, Türkiye Cumhuriyeti. Baba adı, Abdullah: Baba Soyadı, Dedeoğlu. Ana adı, Ayşe. Ana Soyadı, Dedeoğlu. Adresi, 8/A, Lefkoşe Yolu, Polis Barikatı yanı - Magosa. Yetkili imzalar ve Kıbrıs Türk Federe Devletinin mühürü. Bu kişi Sayın Mustafa Üstündağ'ın öz yeğenidir. İkinci takip kartı : Numarası, 107828. Adı, Hüseyin. Soyadı, Üstündağ, Doğum tarihi, 1909. Tabiiyeti, Türkiye Cumhuriyeti. Baba adı, Abdullah. Baba soyadı, Üstündağ. Ana adı, Emine, Ana soyadı: Üstündağ, adres; Güvercinlik Köyü, numarası Y/104 Magosa, ki bu ev numarası sonra Y/7'ye, daha sonra da B/97'ye değiştirilmiştir, kartın üstünde mevcuttur. Kartın altında Nüfus Başyazmanlığının yetkili imzaları ve Kıbrıs Türk Federe Devleti mühürü vardır. Bu kişi Sayın Mustafa Üstündağ'ın öz babasıdır. Üçüncü takip kartı : Numarası 108129, adı Mehmet Seyit, soyadı Dedeoğlu, doğum tarihi 15 Kasım 1950, Tabiiyeti Türkiye Cumhuriyeti, baba adı Abdullah, baba soyadı Dedeoğlu, ana adı Ayşe, ana soyadı Dedeoğlu, adres; Lefkoşe yolu numara 106, Magosa, Bu kişi Sayın Mustafa Üstündağ'ın öz yeğenidir. Mevcut ve yok edilmesi mümkün olmayan bu kayıtlara göre yukarıda adı geçen bu üç kişi halen Kıbrıs'ın Türkiye'den göç etmiş vatandaşlarıdır ve Hüseyin Üstündağ'ın vatandaşlıktan çıkma arzusunu ihtiva eden yazılı bir dileği de halen bu dairede mevcut değildir, şimdi belgelere geçiyorum: 1. Kooperatifimizin (Güvercinlik Köyü Kooperatifi) 59 numaralı ortağı Sayın Hüseyin Üstündağ' ın ortaklık durumunun özetidir. Köyümüz B/97 numaralı eve iskân edilmiş olan Hüseyin Üstündağ Kooperatifimize ortak olmuştur. Kooperatif sermayemizden 10 adet hisse alarak kendisine 59 sıra numarası verilmiştir. Kendisine 47 no.lu senet ile 16.845 lira hayvan kredisi, 10 koyun ve bir koç, 46 no.lu senetle ile hayvan yemi kredisi verilmiştir. Yem kredisi kendisinden tahsil edilmiştir. Ancak 16.845 lira olan hayvan kredisi faiziyle birlikte hesapları «Kooperatifimizle halen ortaklık münasebetleri devam etmekte olan 107 828 no.lu göçmen sicil kartı hamili 59 no.lu ortağımız Hüseyin Üstündağ'ın 17 891 liralık vadesi geçen borcu kooperatifimize tahsil için icra yollarına başvurulmuştur. Kıbrıs dahilinde almış olduğu kredilerden borcu olan bir kişinin bir göçmenin nasıl Kıbrıs dışına çıkabildiğine hayret etmekteyiz.» Güvercinlik Köyü Kalkınma Kooperatifi, Başkan Mustafa Yanarateş, Sekreter Döndü Topuz, imzaları. «Yukarıdaki imzaların köyümüz kalkınma kooperatifi yetkilileri Mustafa Yanarateş ve Döndü Topuz'a ait olduğunu tasdik ederim.» Köy Muhtarlığı ve altında mühürlü belgesi. İkinci belge; «Güvercinlik Kalkınma Kooperatifi, kooperatifimizin mevcut İktüzüğüne

göre kooperatifimize ortak olabilmek için köyümüzde ikamet etmek, ya Kıbrıs'lı Türk ya da Türkiye'den gelmiş göçmen olması gerekmektedir. Bu niteliklerin haricinde bir kişinin, mesela yalın bir turistin kooperatifimize ortak olması mümkün değildir. Kooperatifimizin mevcut 106 ortağının tamamı köyümüzde ikamet etmiş olan, halen ikamet etmekte olan Kıbrıs'lı Türk olan ve Türkiye'den gelmiş Türk göçmen olan kişilerdir» Güvercinlik Köyü Kalkınma Kooperatifi ve Köy Muhtarlığının imza tasdiki. Bir fotokopi (elindeki kâğıdı göstererek); bu fotokopide Sayın Hüseyin Üstündağ'ın kooperatife 500 lira sermaye yatırarak ortak olduğunu gösteren 61 275 no.lu tahsilat makbuzu. Bir fotokopi (elindeki kâğıdı göstererek); kooperatifin ortak fihrist defterinin 59 sıra numarasında kayıtlı Sayın Hüseyin Üstündağ, yaşı 70, bir fotokopi (elindeki kâğıdı göstererek); kendisinin imzaladığı bir senet, kooperatiftan aldığı koyunlar ve bir koç karşılığı imzaladığı bir senet. Bu 47 numaralı senettir. Çok orijinaldir, vadesi 9.11.1980'de ki bu senedin son taksit vadesi 9 Kasım 1980'dir. Son taksit vadesi 9 Kasım 1980 olan bir senedin altına imza koyan bir kişi, bu tarihe kadar kooperatif ortağı kalacağına ve dolayısıyla Kıbrıs'ta oturacağına dair iradesini beyan etmiş demektir. Yani Sayın Ataöv, bu Araştırma Önergesini vermemiş olsaydı, Sayın Mustafa Üstündağ'ın babası, 2 yeğeni gibi halen Kıbrıs'ta olacaktı kanısındayım. Yine bir senet. Ben, Mustafa Üstündağ'ın babası olan Sayın Hüseyin Üstündağ'ın oturma kastını ve turist olmadığını ispata çalışıyorum, beni yanlış anlamayın. O kadar.. Burada Mustafa Üstündağ «Babam turistti» diyor, ben oturma kastını ispata çalışıyorum. Lütfen müdahale etmeyin. Bunlar önemli değil, oturma kastı, turist olmadığının ispatına çalışıyorum. Yani bir kişinin, bize yalancı diyen bir kişinin bu beyanının yalan olduğunu ifade etmeye çalışıyorum, yanlış anlamayın.... Değerli milletvekilleri, Kıbrıs'ta şu anda bile Mayıs 1978'den önce usulüne uygun olarak yerleşmek niyetiyle Kıbrıs'a gitmiş işlemlerini tamamlamış ve kendilerine halen bir mesken ve yeteri arazi tahsis edilmemiş olan birçok şehit ailesi, şehit babası, şehit anası, şehit kardeşi, Barış Harekâtına katılmış birçok gazi ve sakat kalmış kişi ve Güney'deki mal ve mülkünü bırakıp Kuzey'e göç etmiş birçok göçmen Türk ailesi mevcut iken, Üstündağ ve Dedeoğlu soyadlarını taşıyan babalara, yeğenlere tanınan bu ayrıcalık ve yasa dışı işlemin hesabı mutlaka sorulmalıdır ve nedenleri araştırılmalıdır. Tüm bu konuların araştırılması ve gerçeğin bir kere daha kamuoyu önüne sergilenmesi amacıyla grubum oyu müspet olacaktır. Yüce Meclise saygılar sunarım.”

Adalet Parti Grubu adına Erol H. Yeşilpınar (İzmir)'ın konuşmasından sonra Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet Tahir Şaşmaz (Elazığ) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır²⁰²

“Sayın Başkan, Yüce Meclisimizin değerli üyelerini, şahsım ve Grubum adına saygıyla selamlıyorum. Sayın üyeler, halkın itibâr oylarını alıp, Meclis

²⁰² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 13, B.16 (12.12 . 1979), ss.393-394

üyeliği şerefine hak kazananlar olarak, en ufak bir lekenin dahi yakıştırılamayacağı temizlik de, dürüstlükte olmamız, başta gelen gayemiz olmalıdır. Vatandaşların bizlere karşı duymuş olduğu saygınlığı yok etmemek için, azami gayreti ve titizliği göstermemiz gerekir. Şahsi kanaatim olarak, Yüce Meclisin üyesi bulunan her arkadaşımın bu hususta en hassas titizliği gösterdiğinden eminiz. Bundan en ufak bir şüphemiz olmadığını da peşinen belirtmek isterim. Ancak, bütün bu iyi niyetli değerlendirmelerimize rağmen, üzücü suçlamalara maruz kalan üyelerimize yöneltilen ithamlara şahit olmanın ezikliğinden bir türlü kurtulamıyoruz. Tabii, hesabı kitabı yapılmadan, aslı astarı soruşturulmadan yapılan bütün bu suçlamalar neticesinde, tamiri mümkün olamayacak yarayı da almaktadır. Öyle ki, vatandaş haklı olarak, tiksintiye varabilecek bir derecede, öfke ve hayal kırıklığı içerisinde; «Bizler sizleri şahsi çıkarlarınızın peşinde koşasınız, her türlü hileli menfaat tezgâhtarlığını yapasınız diye mi seçip gönderdik, yoksa sizlere rey veren bu çilekeş millete refah içinde bir hayat sürdürebilmelerinin yolunu aramanız, toplum saadeti, emniyetini sağlamanız için mi gönderdik» demektedirler. Bizlerden itimatlarını esirgemeyen bu aziz milletimizi düş kırıklığına uğratmaya hiçbirimizin hakkı yoktur. Aksi halde çok büyük bir yanlışın, çok büyük bir insafsızlığın meydana gelişinin başta gelen tertipçi olma durumuna düşmüş oluruz. Maalesef aksini iddia edemeyeceğimiz birçok ağır ithamlar Meclis tutaklarına dün de bugün de geçmiş bulunmaktadır. Gülünç ithamlar da yapılmıştır, haklı, gerçekçi ithamlar da yapılmıştır. Sırf demagojiye yönelik çamur atmalar olmuştur bazen; çamuru tutmazsa bile izi kalır hesabı düşünülerek. Skandala yol açabilecek büyük yolsuzlukların yapıldığı belgeleriyle tespit edilen menfaat şebekelerin ortaya çıkardığı durumlar da olmuştur. Hani etme, bulma dünyasıdır derler; dün siyasî çıkar hesabıyla hareket eden, ezeli ve ebedi muhalefetin başka hiçbir şeyi beceremeyecek olan malum bir partinin birçok üyelerinin gerçekle hiçbir alakası olmamasına rağmen, habbeyi kubbe yaparcasına, yersiz, insafsız suçlamaları olmuştur. Halkçılık edebiyatları, çerçevesinde neler söylenmemiştir, neler. Tabii, neticede iddia ettikleri ithamların hakikatle alakası olmadığını kendileri de anlamışlardır sanırım. Bir noktada hak verelim, sırf, yıkıcı, parçalayıcı muhalefeti meslek edinenlere; koltuk insanıyla yapmış oldukları kırk bohçalı iktidarları döneminde acaba halka dönük ne gibi yüce duygularla hareket edip, hangi sosyal imkânları sağlayabildiler? Tabii ki, hiç. Peki dün insafsızca isnatlarda bulunanlar, bugün kendileri çok ağır ithamlara maruz kaldılar, hem de belgeleriyle, raporlarıyla. Hangisine «Asılsızdır», diyebildiler? Bir bakanın kardeşinin kaçakçılık yaptığıının aksini ispatlayabildiler mi?”

Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet Tahir Şaşmaz (Elazığ)’ın konuşmasından sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Orhan Akbulut (Sivas) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır²⁰³

²⁰³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 13, B.16 (12.12 . 1979), ss.394-398

“... Beyefendi, ben konuyu bütün ayrıntılarıyla bütün açıklığıyla ortaya koyuyorum. Lütfedin dinleyin, göreceksiniz hakikatleri. Sayın Yeşilpınar bu iddialar karşısında, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterinin 1,5 ay sonra gazetelere zorunlu olarak bir tekzip gönderdiğini söylemektedir. Basın mensupları ve basınla uzaktan yakından ilişkisi olan arkadaşlar bilir ki, mahkeme kanalıyla gönderilen tekzipler anında yayınlanmaz. Mahkeme, tekzibin yapılıp yapılmayacağına karar verir. Basınla yakından uzaktan ilgili olan arkadaşlar bunu bilirler. Bu bakımdan da süre uzar. Değerli arkadaşlarım, bu konuda elbette Sayın Tarhan'ın belirttiği gibi bir polemik konusu yapmak istemiyorum; ama gerçekleri bütün açıklığıyla Yüce Kurula sunmaya çalışacağım. Araştırma önergesindeki iddiaları açıklıkla yanıtlayabilmek amacıyla bu konudaki gerçekleri olduğu gibi Yüksek Meclisin bilgilerine sunuyorum. 1974 yılında Kıbrıs'ta başlattığımız Barış Harekâtına, o dönemdeki Hükümetin Millî Eğitim Bakanı olan Sayın Mustafa Üstündağ'ın yeğeni Kadir Dedeoğlu da katılmıştır. Türk Ulusunun yararları ve Kıbrıs'taki Türk toplumunun özgürlüğü için Kıbrıs'taki Barış Harekâtına katılan Kadir Dedeoğlu, diğer Ordu mensuplarımız gibi, görevini onurla yapmış, savaşın en çetin geçtiği bölgelerde dövüşmüş ve savaş sonrası madalya ile ödüllendirilmiştir. Ayrıca, Üstündağ'ın yeğeni, amcası Millî Eğitim Bakanı olduğu için askerlikten kaçmamış, tam tersine, normal olan vatani görevini Kıbrıs'ta başarıyla yapmıştır. Kıbrıs'ta bulunduğu süre içinde, Kıbrıs uyruklu bir Türk kıızıyla tanışan Üstündağ'ın yeğeni Kadir Dedeoğlu, terhis olduktan sonra 1975 yılında bu hanımefendiyle evlenmiştir. Kıbrıs'lı bir Türk kıızıyla evlenen Kadir Dedeoğlu, Kıbrıs Türk Federe Devletinin yasalarına göre 8 Ocak 1976 tarihinde Kıbrıs'ta eşinin yanına yerleşmiştir. Çiftçilik ve bahçecilik yaparak yaşamını sürdürmek için çalışmaktadır. Mustafa Üstündağ'ın babası Hüseyin Üstündağ 1976 yılında, torunu hasta olup Türkiye'de Numune Hastanesine yatınca, torununun yokluğunda, onun eşinin yanında bulunmak üzere Kıbrıs'a gitmiştir. Hüseyin Üstündağ'ın Kıbrıs'a gittiği günler de, Türkiye'den giden yurttaşlarımızdan bazılarının Kıbrıs'a yerleşmelerinin yoğun olarak sürdürüldüğü günlerdir. Hüseyin Üstündağ, orada tanıştığı bazı yurttaşların da önderliği ile, Kıbrıs'ın iklimi sağlığıma iyi geliyor diye, torunu olan Kadir Dedeoğlu'nun 25 Haziran 1976 tarihinde İmar ve İskân Bakanlığına yaptığı başvuru üzerine, 2 Eylül 1976 tarihinde Kıbrıs'a iskân edilmiştir. Bu işlemler, Kıbrıs Türk Federe Devletinin Kıbrıs'a yerleşen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına iskân yapmak suretiyle en yakın akrabalarını Kıbrıs'a yerleştirme mevzuatına göre yapılmıştır. Hüseyin Üstündağ'ın Kıbrıs'a yerleştiği haberini bir süre sonra öğrenen oğlu Mustafa Üstündağ, mektup ve telefonla gerekli girişimlerde bulunarak babasının Türkiye'ye dönmesini istemiş, dönmek istemeyince ikna için kardeşini göndermiş, yine ısrar edince annesini göndermiş ve sonunda kardeşlerini tekrar Kıbrıs'a göndererek 70 yaşını aşmış yaşlı babasının Türkiye'ye gelmesinde ısrar etmiştir. Bunun sonucu olarak 1977 yılının Temmuz ayında Üstündağ'ın babası, kardeşleri tarafından biraz da zorlanarak Türkiye'ye

geri getirilmiştir. 6 Ekim 1977 tarihinde Hüseyin Üstündağ'a tahsis edilen mallar iptal edilmiştir ve Hüseyin Üstündağ'ın Kıbrıs'ta kendisine tahsis edilen mallarla ilgili olarak herhangi bir ilişkisi kalmamıştır. Hüseyin Üstündağ'ın Kıbrıs'a yerleşmesinde en küçük bir kanunsuzluk ve yolsuzluk yoktur. 70 yaşındaki yaşlı bir kimsenin sadece ısrarı vardır. Bırakınız Mustafa Üstündağ'ın babasını Kıbrıs'a yerleştirmek için bakan yetkisini kullanmasını, Kıbrıs Türk Federe Devleti yasalarına uygun olarak iskân yapılan yaşlı babasını zorlayarak geri getirtmiştir. Yaşlı babasının Kıbrıs'a yerleşme isteği, geçimini çiftçilikle ve bahçecilikle sağlayan oğullarına 70 bin liralık da bir Kıbrıs'a gidiş - geliş külfeti yüklenmiştir. Sayın milletvekilleri, bu Meclis Araştırma önergesi Meclis Başkanlığına verildikten sonra Sayın Üstündağ basına bir açıklama yapmış, bu açıklamayı milletvekillerinin Meclisteki dolaplarına da dağıttırıştır. Bu konu ile ilgili olarak 2 Nisan 1979 günü Yeni Asır Gazetesinde yapılan yayın üzerine, Mustafa Üstündağ gazeteye gerçekleri yansıtan mahkeme eliyle bir tek tezip göndermiş ve bu iddiaları ortaya atan kişi ile Yeni Asır Gazetesi hakkında birer milyon liralık tazminat davası açmıştır. Sayın Yeşilpınar'ın telaşı biraz da buradan gelmektedir. Çünkü konuşmasını yaptıktan sonra yerine oturduğunda, malımı mülkümü eşimin üzerine kaydettirdim, benim alacak bir şeyiniz yoktur diye, mahkemenin daha şimdiden vereceği kararı da, neticesini de aşağı yukarı kendisi bilmektedir. Sayın milletvekilleri, Mustafa Üstündağ, Dışişleri Bakanlığına bir dilekçe ile müracaat ederek, babası Hüseyin Üstündağ ve yakınlarıyla ilgili olarak Kıbrıs'ta ne gibi mal varlığı olduğunun Resmi kanallardan saptanarak kendisine bildirilmesini de ayrıca istemiştir. Mustafa Üstündağ'ın Dışişleri Bakanlığına yaptığı bu başvuru üzerine Resmi kanallardan yapılan araştırmanın sonucunda Dışişleri Bakanlığı kanalıyla Üstündağ'a bildirilen resmi yazıyı olduğu gibi Yüce Meclisin bilgilerine sunmak istiyorum. Şimdi yazıyı aynen okuyorum : «1. Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri Mustafa Üstündağ'ın babası Hüseyin Üstündağ'ın torunu Kadir Dedeoğlu Kıbrıs Barış Harekâtına katılmış ve Kıbrıs Türk Federe Devleti uyruklu bir kızla evlenerek 1975 tarihli İşgücü Şevki Yönetmeliği hükümleri uyarınca 8 Ocak 1976 tarihinde Kıbrıs'a iskân edilmiştir. Kadir Dedeoğlu'nun 25 Haziran 1976 tarihinde İskân Bakanlığı nezdinde yaptığı istek üzerine Hüseyin Üstündağ 2 Eylül 1976 tarihinde Magosa kazasının Güvercinlik köyüne, yakın akraba statüsünde ve mevcut uygulamalara uygun olarak iskân edilmiştir. Başlangıçta kendisine yarı inşaat durumunda olan « ki Sayın Yeşilpınar'ın değindiği konutlardır », Y/4 numaralı konut tahsis edilmiştir. Ancak bu konutun yapımını tamamlayamaması üzerine, adı geçene 2 oda ve 1 salondan oluşan sosyal konut niteliğindeki B/97 numaralı bir başka konut 7 Şubat 1977 tarihinde tahsis edilmiştir. Bu arada Kıbrıs Türk Federe Devleti Bakanlar Kurulunun 1976 tarihli Toprak Dağıtım Kararnamesi uyarınca köyde yapılan toprak dağıtımı uygulaması sonunda diğer göçmen ailelerine verildiği gibi Hüseyin Üstündağ'a da normal norm dahilinde 60 dönüm kuru tarla ile 4 dönüm narenciye bahçesi

verilmiştir. Bu köyde yaklaşık 6 ay ikamet eden Hüseyin Üstündağ, 1977 yılının Temmuz ayında Türkiye'ye gitmiş ve bir daha geri dönmemiştir. Bunun üzerine kendisine yapılan tahsisler, 6 Ekim 1977 tarihinde iptal edilmiş ve bahis konusu B/97 numaralı konut 30 Mart 1978 tarihinde Hasan Hüseyin Yücetürk isimli başka bir hak sahibine devredilmiştir. Böylece Hüseyin Üstündağ'ın Kıbrıs'a iskân edilmesinden doğan tüm hakları 6 Ekim 1977 tarihinden itibaren iptal edilmiş ve Kıbrıs'taki taşınmaz mallarla ilgili olarak herhangi bir ilişkisi kalmamış bulunmaktadır. Diğer yandan, adı geçenle ilgili olarak, Konya Cumhuriyet Savcılığından Kıbrıs Türk Federe Devleti makamlarına Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla 27 Aralık 1977 tarihinde gönderilen yazıyla, Kıbrıs Türk Federe Devleti İmar İskân ve Rehabilitasyon Bakanlığınca verilen yanıtta aşağıdaki hususlar ifade edilmektedir : «1. Kıbrıs Türk Federe Devletinin bu konudaki mevzuatı, Kıbrıs'a yerleşen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına istek yapmak suretiyle en yakın akrabalarını Kıbrıs'a yerleştirmek hakkını vermektedir. Bu haktan yararlanan Kadir Dedeoğlu'nun, 25 Haziran 1976 tarihinde istekte bulunması üzerine, dedesi Hüseyin Üstündağ, Kıbrıs Türk Federe Devleti makamları tarafından 2 Eylül 1976 tarihinde iskân edilmiş ve rehabilitasyon çalışmaları çerçevesinde kendisine norm dahilinde arazi tahsis edilmiştir. Araba tahsisi gibi bir uygulama ise asla söz konusu değildir. 2. Dosyalarda yapılan inceleme sonucunda Hüseyin Üstündağ'ın, Sadullah Üstündağ için 14 Eylül 1976 tarihinde istek yapmış olduğu, bunun üzerine Gazi Magosa İskân Şube Müdürlüğünün Sadullah Üstündağ'a tahsis edilmek üzere Güvercinlik köyündeki B/98 numaralı konut hakkında rapor tanzim ettiği, ancak bundan sonra işlemlerin tamamlanmadığı saptanmıştır. Ayrıca, yerinde yapılan inceleme sonucunda Sadullah Üstündağ adında herhangi bir kişinin Güvercinlik köyü de dahil Kıbrıs'ta iskân edilmediği ve ikamet etmediği açık seçik ortaya çıkmıştır. 3. Sadık Üstündağ'a Mayıs 1978'dan sonra bir tarihte Manas bölgesinde villa tipi bir ev tahsis edildiği yolundaki iddianın da gerçek dışı olduğu saptanmış, hatta böyle bir kimsenin isminin dahi iskân kayıtlarında bulunmadığı görülmüştür. Bununla beraber Oğuz Torun adında bir TC göçmeninin isteği üzerine Sadık Üstüntürk adında bir vatandaşımızın Güvercinlik köyüne iskân edildiği saptanmıştır. Görüldüğü gibi, Hüseyin Üstündağ'ın Kıbrıs'ta malik olduğu hiçbir şey yoktur. Kıbrıs Türk Federe Devletinin kuralılarına göre, Kıbrıs'ta yerleşenlere verilen konut ve araziler kime tahsis edildiyse onun tarafından kullanılabilir, hiç kimseye satılamaz, kiraya verilemez ve devredilemez. Önerideki iddia 1974 yılında Mustafa Üstündağ Millî Eğitim Bakanı iken babası Hüseyin Üstündağ ve yakınlarına çıkar sağladığı hakkındadır. Yukarıdaki belgelerden de anlaşılacağı gibi Hüseyin Üstündağ'ın iskân edildiği tarih 2 Eylül 1976'dır. Kıbrıs'ta Barış Harekâtında tanıştığı Kıbrıslı bir kızla evlenen Üstündağ'ın yeğeni Kadir Dedeoğlu 1975 tarihli İşgücü Sevk Yönetmenliği uyarınca 8 Ocak 1976 tarihinde Kıbrıs'a iskân edilmiştir. Üstündağ Millî Eğitim Bakanlığı zamanında Kıbrıs'la ilgili en küçük bir işlemi olma-

miştir. Yukarıda belirttiğim gibi babasının Kıbrıs'a iskân olduğunu öğrenen Mustafa Üstündağ, 1977 Temmuz ayında babasını geri getirmiştir ve Hüseyin Üstündağ'ın Kıbrıs'la hiçbir ilgisi kalmamıştır. Araştırma önergesindeki Mustafa Üstündağ'ın Millî Eğitim Bakanı iken yakınlarına çıkar sağladığı yolundaki iddianın tamamen geçersiz olduğunu bir kez daha vurgulamakta yarar görmekteyiz. Sayın milletvekilleri, Araştırma önergesinin 2 nci paragrafında, Üstündağ'ın ailesinin «Konya'da, işlettikleri arazileri, çalıştıkları çimento, demir, yem, şeker bayilikleri olduğu», gibi, «Yunak ilçesi İl Genel Meclisi Üyesi Hasan Balcı ile TIR işletmeciliği yaptıkları» da iddia edilmektedir. Üstündağ'ın 70 yaşındaki annesi ve babası ve kardeşlerinin bir kısmı Konya'da çiftçilikle uğraşmaktadır. Arazileri vardır, ama daha ziyade geçimlerini ortak arazi ekerek ya da arazi kiralayarak sağlarlar. Yaşamlarının hiçbir dönemlerinde çimento, demir, yem ve şeker bayilikleri olmamıştır. Herhangi bir kimse ile de TIR işletmeciliği yapmamışlardır. Çiftçiliğe paralel olarak hayvancılık yaptıkları için küçük bir yem dükkânları bulunmaktadır. Hüseyin Üstündağ'ın babası ve amcaları savaşlarda şehit olduğu için ailede evin tek çocuğu olarak kalmış, evlendiği eşinden 12 çocuğu olmuştur. Bunlardan 8'i hayattadır. Mustafa Üstündağ milletvekili olarak görev yapmaktadır. Diğer 2 oğlundan birisi Konya'da ilköğretim müfettişi, diğeri ilkokul öğretmenidir. Hüseyin Üstündağ'ın 3 kızından 2'si; biri çiftçi ile evli, bir diğeri de bir ilkokul öğretmeni ile evli bulunmaktadır. Hüseyin Üstündağ'ın 27 torunu vardır. Bunların hepsinin yaşamlarını büyük zorluklar içerisinde emekleriyle sağladıklarını görmek mümkündür. Yetişmelerinin bir gereği olarak haramı, helali bilen bir ailedir. Zengin değildir, orta halli bile değildir; ama onurlu, geçimlerini kendi bilek güçleriyle sağlayabilmektedirler. Sayın milletvekilleri, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri olan Mustafa Üstündağ'ı yıpratılabilmek için, kendi liderlerinin yaptıklarını başkaları da yapıyor gibi kamuoyuna gösterebilmek için, hiçbir incelemeyle dayanmadan, yalan ve iftiraya dayalı olarak bu araştırma önergesi hazırlanmıştır. Üstündağ Millî Eğitim Bakanıyken, Üstündağ'ın yeğeni Kıbrıs'ta savaşıyordu. Önergeyi verenlerin Genel Başkanlarının yeğeni gibi Soğukoluk'ta, İzmir Efes Otelinde asker kaçağı olarak eğlenmiyordu, mahkeme suçlusu ilan edilmiyordu. Üstündağ'ın yeğeni Kıbrıs'ta tanıştığı bir Türk kıızıyla evlendi, yasalara uygun olarak Kıbrıs'a eşinin yanına yerleşti. Sonra kardeşlerini de yanına aldırdı. Üstündağ'ın yeğeninin annesi ve babası halen Konya'nın Seydişehir ilçesine bağlı olan Orta Karaören kasabasında yaşamaktadır; 7 çocukları vardır. Tahminen 40 dönüm civarında sulanmayan bir arazinin sahibidirler. Yaşamlarını akıl almaz zorluklar içerisinde çiftçilik yaparak sürdürmektedirler. Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak biz Genel Sekreterimizle ilgili her şeyin araştırılmasını istiyoruz. Kıbrıs'ta Hüseyin Üstündağ'a sağlanan bir kuruşluk menfaat varsa ortaya konulmasını diliyoruz. Önergede sıralanan bir sürü iftirayla Üstündağ ailesine demir, şeker, çimento bayilikleri ve TIR ortaklıkları olduğunu uyduranlara sesleniyoruz: Bu malların bayiliklerini yap-

mak ayıp değil; ama kendilerince namuslu yoldan emekleriyle hayatlarını kazanmak isteyen bu aileye, sahip olmadıkları şeyleri varmış gibi göstermek acaba neden? Kendi liderlerinin ailesinin TIR ortaklıkları, çimento bayiliği değil, çimento fabrikaları ve sayılamayacak şirketleri olduğunu bile bile, Üstündağ ailesine bunları zorla yabancılaştırmaya çalışmanın nedeni, liderlerinin yaptığı yolsuzluklar sonucu başkalarına atarak, inancı kamuoyuna vererek örtbas etmek istemelerindedir. Önergeyi verenlere açıktan bir öneride bulunuyoruz : 1965’lerde Demirel ailesinin ekonomik durumu ile, 1969’da Üstündağ milletvekili olduğu zaman Üstündağ’ın ailesinin ekonomik durumu arasında büyük fark olmadığını tahmin ediyoruz. Adalet Partisi gerçekten yolsuzluklar konusunda titiz davranıyorsa, Sayın Demirel’in varlığı ile, ailesinin varlığının yüzde 1’i ile Sayın Üstündağ’ın bütün ailesinin varlıklarını takas edelim. Siz Genel Başkanınızı buna razı ediniz, biz Sayın Üstündağ’dan bunu elbetteki sağlayacağız. Yüce Meclise saygılar sunarım.”

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Orhan Akbulut (Sivas)’ un konuşmasından sonra imza sahibi olarak İhsan Ataöv (Antalya) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:²⁰⁴

“Sayın Başkan, Değerli Arkadaşlarım;

1,5 sene önce Yüce Meclise verdiğim bir önerge... Önergedeki üsluba da dikkat ederseniz, meydanlara söylenen sözlerin gerçek olmadığını tahkik etmek ve şayet yoksa, bir sayın üyemize hele bir büyük Partimizin Genel Sekreterine izafe edilen sıfatların doğru olmadığını tespit etmek için bir araştırma yapalım dedim. Şimdi, Sayın Başkanın da söylediği gibi, araştırma, eğer gerçek olduğu, yani hepsinin yüzde yüz olduğu ortada olsa araştırma yapılmaz; o zaman soruşturma yapılır, cezai müeyyideye girer. Araştırma, şayet bunlar yapıldığı zaman ortaya çıkarsa, o zaman soruşturmaya gidecektir. Bu bir denetim yoludur. Şimdi, Adalet Partisi Grup Sözcüsü arkadaşımız burada bazı belgeler okudu; Halk Partisi Grup Sözcüsü arkadaşımız da bazı belgeler okudu. Demek ki, bir şey var... Benim önergeden sonra, Hariciye Vekilinden, bilmem nereden birçok dokümanlar toplanmış. Bunun nedenleri var. Yani, ateş olmayan yerde duman tütmez ki... Hem 40 dönüm kurak arazisi var, çiftçilik yapar; hem de Kıbrıs’ta göçmen olur. Nasıl oluyor? Şimdi Sayın Üstündağ, biz bu önergeyi verdiğimiz zaman hakikaten dolaplarımıza birer bildiri attı, doğrudur. İşte «Yoktur» dedi. Hatta bir gazete, «Hüseyin Üstündağ babam değil» tabirini de kullandı bir gazetede. Şimdi Hüseyin Üstündağ babası olduğu çıkıyor ortaya. Yani Üstündağ’ın, Hüseyin Üstündağ babası değilse; acaba bu Hüseyin Üstündağ başkası mı? Ve bu Hüseyin Üstündağ başkası mı? Ve bu Hüseyin Üstündağ, oradaki Kadir Üstündağ’la beraber oturan Hüseyin Üstündağ baba değil de, Konya’nın Seydişehir’in Orta Karaviran Köyündeki Hüseyin Üstündağ baba ise, bu iki Hüseyin Üstündağ’ı da araştırmamız lazım. O zaman, Sayın Üstündağ’ın

²⁰⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 13, B.16 (12.12 . 1979), ss.398-399

babasının da o mu olduğu, bu mu olduğu ortaya çıkacak. Yani bizim araştırmamızın birçok yönlü faydası var. Şimdi sevgili arkadaşlarım bakınız ben...Hayır, ben gazetede okuduğum için söylüyorum ve ben Sayın Üstündağ yani bu bir talihsizlik şöyle bir talihsizliktir. Sayın Üstündağ radyolarda ve beyanlarında devamlı «Yeğen» den bahseder, mütemadiyen bir yeğenden bahseder. Bir dakika beyler, dinleyiniz bakın, dinleyiniz. Şu yeğen ve Adalet Partisinin Genel Başkanının bir şeyi vardı da, 2 sene bu Devlet elinizdeydi. Devletin arşivleri elinizdeydi. Devletin memurları elinizdeydi de, niye bunu ortaya koymadınız? Mahkum olan adam, Adalet Partisi iktidarında mahkûm oldu; niye kaçırdınız? Niye hudut dışına göndermek için eline belge verdiniz? Sizin iktidarınız zamanında kaçtı, sizin iktidarınız zamanında aldıysa aldı, sizin iktidarınız zamanında ihracat yaptıysa yaptı. Yani, onunla Kıbrıs'ta 10 koyun, 1 koç, 10 tane kuzu beslemenin alâkası yok beyler, yok. Yani, Kıbrıs'ta villada oturmak, Kıbrıs'ta narenciye bahçesi almak, «Kadir Üstündağ'dı, o onun oysuydu, bu bunun buysuydu» diyerek, bu işin altından kalkılmaz; bu araştırılacak. Şimdi parmaklarınızı göreceğiz; araştırılacak. Araştırıldıktan sonra, şayet Sayın Cumhuriyet Halk Partisinin Sözcüsünün söylediği gibi, belgeler de o şekilde ise, biz demokrasinin icabı olarak çıkar, bu kürsüden Sayın Üstündağ, sizin için meydanlarda söylenen sözlerde haksızlık olmuş, sizi bütün bu sözlerden biz de tenzih ediyoruz diye elini sıkarsınız; biz buyuz. Ama böyle olmadığına göre, demek ki, bir takıntı bir yerde insanı ezik duruma getiriyor, yani eziliyor insan. Canım, biz neden ezilelim? Meydanlarda 14 Ekimde geldik, kardeşim, eziklik hali var mı bizde? Baksanıza yahu; 184 mebusla iktidarız bugün, 214 mebustan 202'ye indiriniz, hâlâ muhalefetsiniz. Neden ezileceğiz? Çoğu da hükümet edemiyoruz, ondan mı ezileceğiz? Ezik olan sizsiniz. Çıkmın bu ezikliğin içinden, kurtarın kendinizi, kurtarın kendinizi. Başkasına «Hırsız» demekle bir yere varılmıyor, başkasının yeğenini itham etmekle bir yere varılmıyor. Başkasını itham etmekle bir yere varılmıyor. Meydanlardan geldik meydanlardan, Yüce millet kararı verdi ve sizin için hükmünü verdi, bizim için de hükmünü verdi ve biz bugün sizden az olmamıza rağmen, bak nasıl Türkiye'ye hükmediyoruz, yaa. Sayın Başkanım, işte bunu söyletmemek için ve Sayın Üstündağ'ı bu ithamlardan tenzih etmek için, Sayın Üstündağ'ın kendisinin ifade ettiği, Grubunun biraz evvel burada tasrih ettiği, o, Üstündağ ailesinin gerçek sahibi olduğunu bir kere daha tescil etmek için, gelin bu araştırmayı yapalım. Biz, Grup Sözcümüzün biraz evvel ifade ettiği gibi, elimizdeki dokümanlarla sizin elinizdeki dokümanları karşılaştırırız, sonucuna razı oluruz. Yüce Meclisi saygıyla selamlıyorum.”

Yapılan konuşmalardan sonra önerge oylamaya sunulmuş ve oylama sonucunda Meclis Araştırma Önergesi kabul edilmiş ve Meclis Araştırma Komisyonu kurulmasına karar verilmiştir. TBMM'nin XVI. yasama dönemi içersinde Meclis Araştırma Komisyonu çalışmalarına devam etmiş, 12 Eylül 1980 Askerî darbesi nedeniyle yasama dönemi sona erdiğinden Meclis Araştırma Komisyonun raporu TBMM'nin gündemine gelememiştir.

3.1.19. Çalışma Bakanının Bakanlığı İle İlgili Tutumu Konusunda Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge

İstanbul Milletvekili Turan Kocal ve 9 arkadaşının, Çalışma Bakanının Bakanlığı ile ilgili tutumu konusunda Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesi 12.12.1979 tarihinde 16 ncı birleşimde ele alınmış ve aşağıdaki önerge verilmiştir.²⁰⁵

“Çalışma Bakanı Bahir Ersoy, göreve başladığı ilk gün Ankara Belediyesi temizlik işçilerinden derlediği 60 kadar aşırı sol militanın arasında anarşik sloganlar söyleterek Bakanlığa gelmiş, tarafsız memurlara gözdağı veren terör havası içinde makam koltuğuna oturmuştur. İlk icraatı DİSK'in önceden hazırladığı listelere göre en üst kademelerden en küçüklerle kadar memur kıyımına girişmek, özlük ve müktesep hak tanımamak, onur kırıcı atamalar yapmak, istifaya zorlamak, ekmek parası uğruna istifa edemeyenleri anarşinin kol gezdiği bir serseri kurşuna hedef olacak Doğu bölgelerine sürmek olmuştur. Yeterlik imtihanını kazanmış ve atanmış olan iş müfettişleriyle, iş güvenliği müfettiş yardımcılığı imtihanını kazanan memurların kanuni meşru haklarını gasp ve iptal etmiştir. Anayasa ve İnsan Hakları Beyannamesinin temel hak ve hürriyetlerini çiğnemiş, memurların vicdan ve din hürriyetlerini kaldırmış, namaz kılmalarını yasaklamış, izin alarak cuma namazına giden memurlar hakkında «görevini terk etmiştir» şeklinde tutanaklar düzenleyerek işlerine son vermek, emeklilik haklarını gasp etmek yolunu tutmuştur. Mesture hanım memurların başörtülerini çıkartmaya zorlamış, sosyetik modaya göre mini etek giymeyenleri, ruj; pudra; allık sürmeyenleri doğu illerine sürmüştür. Yurt dışında çalışan işçilerin sorunlarını çözümleyeceği, sosyal güvenlik haklarını koruyacağı yerde, orası için gittikleri gurbet ellerinde çalışarak biriktikleri tasarruflarını, dövizlerini ellerinden almaya hedefleyen emeklilik kanun tasarısını imzalayıp savunarak işçilerimizi mağdur ve perişan etmiştir. Yurtdışı kadrolarındaki bilgili yurtsever memurları yurt içine alarak yerlerine aşırı sol partizan, kadro tensikatı suretiyle çalışkan, namuslu memurların kadrolarını iptal etmek suretiyle bunların Danıştay'a başvurma yolunu tıkamış, içte ve dışta Çalışma Bakanlığını anarşi yuvasına, parti ocağına çevirmiştir. Sayın Bakan Anayasa ve kanunları çiğneyerek bu zulüm ve işkenceleri yaparken en küçük vicdan azabı duymamış, bir gün Yüce Divana gidebileceğini düşünmemiştir.

Sayın Bakan, kanunların mecbur tuttuğu koordinatör Bakanlık görevlerin yapmamıştır. Şöyle ki :

1. Ülkelerinde işçilerimizin çalıştığı devletlerle yapılan ve yapılacak olan sosyal güvenlik anlaşmalarına biçare kalmış, bu işleri bilen, takip eden ehliyetli genel müdür ve uzmanları yerlerinden atmış, işçilerimizin meşru haklarının gasp edilmesine yok edilmesine sebep olmuştur.

²⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 13, B.16 (12.12 . 1979), ss.377-378

2. En az 200 bin memurun işçi kadrosuna geçmesini sağlayacak olan devrimizde kanuni formaliteleri tamamlayıp Resmi Gazetede nitelikleri yayınlanmış olan, Asgari Ücret Tespit Komisyonu toplatılarak asgari ücretin 3 300 lira olarak tespitiyle ilan safhasına gelen işçi - memur ayrımı kararnamesinin çıkarılmasını engelleyen, yüz binlerce çalışan insanı bu hayat pahalılığı içinde geçim sıkıntısına iterek onları perişan ve mağdur eden Sayın Bakan, ihmal lakaydi veya kati olarak görevini yapmamış, suç işlemiştir. Bu işlere aklı ermiyor diyemez. Yakın arkadaşlarını ve hukukçularını bilen kişilerden seçmeliydi. MSP Grubu adına 1978 mali yılı Çalışma Bakanlığı Bütçesi üzerinde görüşlerimiz belirtilirken bu konuda gerekli uyarı yapılmıştır. Zabıtlara geçen ifadelerimiz «Sayın Bakana kendilerinden önce kanuni formalitesi tamamlanan, Şubat önce gerçekleşmesinde bütçe gerekleri ve sosyal adalet bakımından zorunluluk bulunan işçi - memur ayrımı kararnamesinin yürürlüğe konulması konusunda gerekli teşebbüsleri yapmakta geç kalmış olduklarını, statüleri olan ve geçim sıkıntısı içinde bulunan en az 200 bin kişi bu kararnamenin çıkmasını heyecan ve merak içinde beklemektedir. Günün sosyo - ekonomik şartları muvacehesinde asgari ücret miktarı da zamanımızda tespit ettirilerek 1 Ocaktan itibaren yürürlüğe girmiş olduğuna göre işçi - memur ayrımı kararnamesinin Ocak 1978 sonuna kadar çıkması gerekirdi.» şeklinde Sayın Bakana kanunen yapmakla mükellef olduğu görevi hatırlatılmıştır. Buna göre kanuni görevini 4 aydır yapmayan, çalışanların ve işçilerimizin meşru haklarını koruyamayan Çalışma Bakanının icraatı konusunda Anayasanın 88 inci, İttüzüğün 102 nci maddesi uyarınca Meclis araştırması açılmasına karar verilmesini saygılarımızla arz ve talep ederiz.”

Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önerenin okunmasından sonra araştırma önergesi hakkında konuşmalara geçilmiş ve Milliyetçi Hareket Partisi grubu adına Cengiz Gökçek (Gaziantep) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²⁰⁶

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Eski Çalışma Bakanı Sayın Bahir Ersoy'un, görevine başladığı günden beri birçok kanun dışı hareketler yaptığı iddiaları yaygın hale gelmiştir. Bunlar daha önceki bütçe konuşmalarında değişik üsluplarla bu kürsüden ifade edildi; ancak bugün iki önemli hususu huzurlarınızda izah etmek isterim. Bilindiği gibi İskenderun Demir Çelik'te daha önce Çelik - İş Sendikası hakim toplu sözleşme yetki ve hakkına bu sendika sahipti. Eski Çalışma Bakanı Sayın Bahir Ersoy'un göreve başladığından bu yana İskenderun Demir Çelik Fabrikalarında bağımsız Çelik - İş'in yanı sıra DİSK'e bağlı Maden - İş Sendikasının bir sendika mücadelesi başladı. Çalışma Bakanlığının bünyesine alınmış olan DİSK'e bağlı Maden - İş Sendikası ile ve DİSK'e bağlı diğer sendikalarla çok yakın işbirliği içerisinde bulunan militan tipli iş müfettişleri vasıtasıyla göreve başladığından görevden ayrıldığı, devamlı sendikalar arası mücadele kanun çerçevesi içersinden çıkmış, sürtüşme daha

²⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 13, B.16 (12.12 . 1979), ss.379-380

sonra da çatışma noktasına varmıştır. Nitekim o tarihten bu yana iki sendikanın kanunun tatbik edilmemesi; daha doğrusu kanunun DİSK'e bağlı Maden - İş'in lehine tatbik edilmesi ve bu tertiplerin hazırlanması sebebiyle, İskenderun Demir - Çelik Fabrikalarında 19 işçi öldürülmüş, 160'a yakın işçi yaralanmış; 50'nin üstünde işçi, iş hayatını kaybederek hapse girmiştir. Daha önce de bu tür olaylar yok iken, Sayın Bakanın göreve başladığı tarihten itibaren dozajını ve kapsamını artırarak, ayrıldığı güne kadar devam etmiştir. O tarihe kadar da bu sendikaların kanlı kavgasına bir çözüm getirilememiştir. Bu sendikalar mücadelesinin kanlı kavgasında Bakanın yetkilerini kullanması, tutumunun rolü nedir? Bunun açıklık kazanması gerekeceği kanaatindeyiz. Bir hususu daha ifade etmek isterim: Sayın Cumhuriyet Halk Partisinin Bakanı ki, bilindiği gibi partisi Sosyalist Enternasyonale üye olmuştur; Sosyalist Enternasyonalde hâkim olan sendikalar federasyonu olarak karşımızda bu konuda Uluslararası Metal - İş Federasyonu mevcuttur. Metal - İş Federasyonu ülkemizde faaliyet gösteren DİSK'e bağlı Maden - İş Sendikasıyla sıkı temasları iki yıllık münasebeti sonucu Genel Sekreteri ağzından şu beyanda bulunmuştur. «Türkiye üyemiz DİSK'e bağlı Maden - İş Sendikasının son yıllardaki davranışlarını dikkatle takip ettik. Eylem plânında sürekli olarak hür ve demokratik ilkelerden uzaklaşmakta, komünist kuruluşlarla fikir ve eylem birliği yapmaktadır. Maden - İş Sendikasının komünist bloktaki komünist kuruluşlarla ilişki ve işbirliğini tespit etmiş bulunuyoruz. Türkiye'deki hür ve demokratik işçi kuruluşları da aynı kanaattedir. Ayrıca, Maden - İş Sendikası, üyemiz İG - Metal'den metal işçilerine ödenmek üzere 30 milyon lira yardım almıştır. Bu yardımların yerine ulaşip ulaşmadığı konusu Maden - İş'ten sorulmuştur. Maden - İş bizi bu konuda cevapsız bırakmıştır. 39 milyon liralık yardımın hangi işyeri grevci işçilerine ne kadar ve ne zaman verildiğini bildirmemiştir. İzlediğimiz genel kurallarında da, bu 30 milyon liralık yardım konusu açıklığa kavuşturulamamıştır. Görünen odur ki, DİSK'e bağlı Maden - İş Sendikası, grevci işçiler için yaptığımız 30 milyonluk bağışı sendikacılık amacı dışında kullanmıştır. Zaten Maden - İş Sendikasının, halen işçi ve sendikacılık dışında amaçlar peşinde olduğu gözlenmektedir. Ve arkasından gerekçe olarak, hür ve demokratik sendikacılıkla bağdaşmayan, komünist sendikalarla işbirliğinin tespiti sebebiyle 24 Ekim 1977 günü ihraç edilmiştir. Böyle bir sendikanın, sayın CHP'nin mensubu bulunduğu Sosyalist Enternasyonalde kurulmuş olan bir federasyonun komünist sendikalarla, kuruluşlarla işbirliği içinde olduğu, hür ve demokratik sendikacılığa karşı olduğu gerekçesiyle federasyondan ihraç ettiği bir sendika. Sayın Bakanın 2 yıllık icraatı döneminde devamlı himaye edilmiştir, desteklenmiştir, bilerek, bilmeyerek . Bunun sebepleri açıklanmalıdır. Böyle komünist sendikalarla irtibat kuran, onun düşüncesinde, hür ve demokratik sendikacılığa karşı bir davranış içinde olan bir sendikayla Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Çalışma Bakanının irtibatı nedir? Buna açıklık kazandırmak, Bakanın da, partisinin de olacağı kanaatindeyim. İş müfettişlerinin, DİSK'in danışmanı olduğu, iş-

yerlerinde müşterek tertipler yaparak, müşterek hareketler içinde bulunduğu 2 yıllık basında ve efkâr-ı umumiyede yaygındır. Bunların açıklık kazanması da bir bakıma faydalıdır. Bir enteresan konuyu da arz ederek huzurlarınızdan ayrılmak isterim. Bundan önce CHP Kurultayında CHP Genel Sekreteri Sayın Üstündağ, eski Çalışma Bakanı Bahir Ersoy'a hitaben (O'nu kastederek) : «Makine Kimya Kurumunda toplu sözleşme yetkisini DİSK'e bağlı Maden İş Sendikasına vermesini söyledim. Bakan beni dinlemedi. Üye sayıları arasında büyük fark var, yapamam dedi. Öyleyse istifa et dedim, istifa etmedi.» mealindeki sözleri basında bütün Türkiye'ye yaygın hale gelmiştir. Durum gösteriyor ki, CHP Genel Sekreterinin baskısıyla Sayın Bakan belki DİSK'e bağlı sendikaları himaye etmekte... Veyahut baskı altında, veyahut arzu ederek. Bu husus Üstündağ'ın kurultaydaki beyanından ortaya çıkmış oluyor. Bu bağlantı, bu ifade nedir; açıklanmasında büyük fayda vardır. Milliyetçi Hareket Partisi Grubu olarak daha önce ifade ettiğimiz hususları tekrar etmeyeceğiz. Meclis Araştırması açılması yolunda oy kullanacağız. Yüce Meclisi saygı ile selamlarım.”

Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Cengiz Gökçek (Gaziantep)'in konuşmasından sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Doğan Onur (İstanbul) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²⁰⁷

“Sayın Başkan, Millet Meclisinin sayın üyeleri; İstanbul Milletvekili Sayın Fehmi Cumalıoğlu ve 9 arkadaşı ile ve yine İstanbul Milletvekili Turan Kocal ve 9 arkadaşının vermiş oldukları, eski Çalışma Bakanı Sayın Bahir Ersoy hakkındaki Meclis Araştırma Önergeleri birleştirilmiş ve burada görüşmeye başlanmıştır. CHP Grubu adına Grubumun görüşlerini ifadeye başlarken Yüce Meclisi saygı ile selamlıyorum. Meclis Araştırması önergesinde tespit edebildiğimiz görüşlerine sıra ile yanıt vermeye ve Cumhuriyet Halk Partisinin görüşlerini ifade ederken, eski Çalışma Bakanı Sayın Bahir Ersoy'un bakan olduğu gün, aşırı sol slogan söyleyen militan kişilerle gelip Bakanlıkta göreve başladığı ifadesi gerçeğe ilgili değildir. Ama doğru olan bir başka nokta vardır; o da, 1977 Haziranında bir aylık hükümet döneminde Sayın Ersoy Bakanlıktan ayrılırken, kendilerini Selâmetçi olarak niteleyen kişiler Bakanlık üst kademesine görev verilmiş yöneticilerin odalarını basarak zorla odalarından çıkarmışlar, hakaret etmişlerdir. Sayın Cumalıoğlu her şeyden önce bu davranışının hesabını vermek zorundadır. Yine önergede, DİSK'in önceden hazırladığı listelere göre memur kıyımı yapıldığı iddiası ise doğruluktan uzak, tamamiyle sübjektif bir iddiadır. Sayın Ersoy'un Bakanlığı döneminde, Bakanlığın iç işlerine sendikaların karışmasını istemediği gibi, Bakanlık olarak da sendikaların iç işlerine karışmayacağı fikrini kendisine rehber olarak almıştır. Ama Sayın Cumalıoğlu döneminde parti rozeti takmayanlar işe alınmamışlardır. Sendikaların iç işlerine karışılmış, MSP doğrultusunda sendikalar kurulması ve yaşıtlı-

207 **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 13, B.16 (12.12 . 1979), ss.380-383 970

ması için çaba gösterimmiştir. Bu iddiaların bir belirtisini aynı bakanlığı yürüten Sayın Paksu'nun, «MSP doğrultusunda sendikalar kuracağız» diye basına yaptığı açıklama ortadadır. Sayın Cumalıoğlu, eski gazete koleksiyonlarını karıştırırsa, bu doğru gerçeği kendisi de bir kere daha hatırlayacaktır. Sayın Ersoy'un Bakanlığı döneminde kimsenin ekmeği ile oynanmamıştır, ama devlet memuriyeti kişiliğini unutup parti militanı gibi çalışan, devlet memuriyeti ile ilgisi olmayan işleri memuriyet görevi ile bütünleştirmeye çalışan kişilerin sürekli takipçisi olunmuştur. 1975 yılından 1978 yılına kadar Çalışma Bakanlığında yapılan devlet memuriyeti giriş sınavlarında büyük yolsuzluklar yapılmıştır. Bazı örneklerini kısaca açıklamak isterim. Yazılı sınavlarda adaylara Bakanlığın görev alanına giren konularla ilgili hiçbir soru sorulmadığı gibi, soruların önemli bir bölümü ve kompozisyon sorularının tümü dinsel içerikli sorulara ayrılmıştır. Elimde belgeleri bulunan bu imtihan kâğıtlarından bir tanesinde, 21 inci yüzyılın ortalarında Türkiye Cumhuriyeti Çalışma Bakanlığında ve Sayın Cumalıoğlu'nun Bakan olduğu dönemde eski yazı ile devlet dairesinde imtihan soruları yanıtlanmıştır. Değerli arkadaşlarım, sorulara Arap harfleriyle cevap veren, Milli bayramlarımıza sorularda «hayır» diyen, Cumhuriyetimizi kuran Kemal Atatürk'e karşı çıkan adaylar, komisyonlarca geçer not verilerek ödüllendirilmiştir. Sınav kâğıdı çok zayıf olan adaylar için de, geçer not alacak şekilde yeniden sınav kâğıdı düzenlenmiştir. Sahte sınav belgeleriyle devlet memuru niteliği olmayan kişiler devlet memuru olarak göreve başlatılmıştır. Sayın Cumalıoğlu'nun göz yumduğu bu usulsüzlüklere Sayın Bahir Ersoy'un Bakanlık döneminde göz yumması beklenilemezdi. Yine önergede yeterlik sınavını kazanmış iş müfettişlerinin bu sınavından bahisle, yapılan usulsüzlükler üzerinde duracağım. 3.3.1977 tarihinde yapılan İş Müfettişi Yardımcılığı sınavında 110 aday başarılı sayılmış, 81 kişinin ataması yapılmıştır. Yazılı sınav kâğıtlarının sınav komisyonunca ilgili yönetmelik hükümlerine uygun olarak değerlendirilmediği tespit edildiğinden, bu sınav kâğıtları üniversitemizden teşekkül ettirilmiş 4 Hukuk Fakültesi ve Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyesinden oluşmuş komisyona incelettirilmiştir. Bu 4 öğretim üyesinin, imtihan kâğıtları üzerinde yapmış olduğu incelemede, 10 üzerinden 6 puan alan ve imtihan sonucunda başarılı kılınması gereken 84 imtihan kazandı belgesi alandan bir kişinin ancak imtihanı kazandığı tespit edilmiştir. Adayların sınava katılabilmeleri için, ilgili sınav yönetmeliğine göre gerekli olan yeterlilik tespiti yapılmadığından sınava alındıkları, yazılı sınavda en az 6 numara alınması gerekirken, 4,5 puan alanların da sözlü sınava çağrıldığı, bazı sorular için belirlenen puandan fazlası verildiği ve notların toplantısında, Sayın Cumalıoğlu'nun bilgisi altında aritmetik toplama hatalarının yapıldığı, 84 adayın sözlü sınavının tek bir komisyon tarafından bir gün içinde yapılmasının da sınavın ciddiliği ile bağdaşmadığı açık gerçekler olarak tespit edilmiştir. Bu nedenlerle, söz konusu yeterlilik sınavı 6.3.1978 tarihinde Sayın Ersoy'un Bakanlığı döneminde iptal edilmiştir. Sınavı iptal edilenler daha sonra yeniden ciddi ve gerçek bir sınava tabi tutulmuşlardır.

Ama ne yazık ki, Sayın Cumalıoğlu döneminde imtihana girmiş olanların çoğu, ikinci sefer açılan bu imtihanlara katılma cesaretini gösterememişlerdir. İş Güvenliği Müfettiş Yardımcılığı Giriş Sınavı konusuna gelince: Bu sınav için oluşturulan sınav kurulunun ilgili yönetmeliği de aykırı olarak kurulmuş, bu arada bakanlıktaki görev süreleri çok kısa olan ve Akıncılar Derneği gibi derneklerle ilişkileri bulunan kişilere bu sınav komisyonunda görev verilmiştir. Sınavın tam bir değerlendirme yapılmasına imkan vermeyecek çok kısa bir süre içinde sonuçlandırıldığı, sınav kâğıtlarının değerlendirilmesinde bazı adaylara çok yüksek puanlar verilerek korunduğu, sınav kâğıtlarının büyük bir kısmında bariz şekilde değişik yazılarla düzeltme ve ilaveler yapıldığı ve bu şekilde istenilen şahıslara sınavın kazandırıldığı, zamanın Çalışma Bakanı Sayın Ersoy tarafından tespit edildiğinden, bu sınav da 3.2.1978 tarihinde iptal edilmiştir. Cumhuriyet Halk Partisinin devlet anlayışında bu yolsuzluklar karşısında bunların üstüne gitmek vardır, bu yolsuzluklar karşısında susmak, bu yolsuzluklara ortak olmak demektir.”

“Devletin tahrip edilmesine karşıyız ve karşı olacağız. Sayın Ersoy, bakanlığı dönemindeki tüm bu işlemlerine karşı Danıştay’da açılan davalarda bakanlık aleyhine bir karar verilmemiştir. Bu da, Sayın Ersoy’un işlemlerinin hukuk kuralları içerisinde ve hukukun üstünlüğü prensibi içinde başarılı bir şekilde yapıldığının bariz bir kanıtıdır. Yine önergede, belirlenen, Sayın Ersoy’un Bakanlığı süresince memurların din ve vicdan hürriyetleriyle ilgili hiçbir baskı yapılmamıştır. Dini, günümüz dünyasında memurlar üzerinde baskı aracı olarak kullanmada, davranışlarda dinin bakanlık işlerine karıştırılmasına kesinlikle karşı çıkmıştır. Bu karşı çıkmanın kaynağı Anayasadan alınmıştır. Sayın Ersoy’un Bakanlığı döneminde namaz kılınmasının yasaklanması diye bir olay da yoktur. Ama günümüz dünyasında fakir ve yoksul halkın hizmetinde bulunması gereken devlet kadrolarının, devlet dairelerinin namaz kılınan birer mescit haline getirilmesi gerçek İslâm Dininin temel ilkelerine de aykırıdır. Kaldı ki, Çalışma Bakanlığı bünyesinde bir mescit vardı ve açıktır hiçbir zaman da kapatılmamıştır. Dini vecibelerini yerine getirmek isteyen Bakanlık mensupları bu vecibelerini mescitte yerine getirebilirler, isterse Müslüman Selâmetçi kardeşlerimiz halen orada namaz kılabilirler. İzin almak Allah’tan bize düşmez beyefendi. Bir MSP’den bir Tanrıdan izin almak lazım. Sayın Ersoy’un Bakanlığı döneminde memurelerin başörtülerinin açılması veya açtırılması veya zorlanması diye bir şey söz konusu değildir. Devlet memurlarına yaraşır bir kıyafet içinde, Kıyafet Kanununun içerisinde Bakanlığa gelinmesi yolunda, yargı organlarının da kararları çerçevesinde bir genelge çıkarılmıştır. Hiçbir bayan memur Doğu illerine sürülmemiştir. Kaldı ki, Doğu Anadolu halkımızdan son seçimlerde, Son seçimlerde dahi yeterince oy almış bir parti olan Milli Selâmet Partisinin eski Çalışma Bakanı Sayın Cumalıoğlu ve 9 MSP milletvekili arkadaşımızın verdikleri bu Araştırma Önergesinde, Doğu bölgelerinde yaşayan halkımızı, «Eli silahlı eşkıya» diye suçlamış, Doğu

Anadolu halkını «anarşi kaynağı» göstermiş ve bölgelerde devlet memuru çalışmasının sanki utanç kaynağı olduğunun belirtileri bir talihsizliktir. Ama Doğu Anadolu halkı bu düşünceye gerekli dersi gereğinde verecektir. Bu, ille de memur atanması, Doğu Anadolu halkımıza hizmet için memur gönderilmesi utanç kaynağı gösterilmemeli idi; oraların da vatanımızın bir parçası olduğunu bilmeliydiler. Yüce Parlamento çıkaracağı bir yasa ile kahraman Ordu mensuplarımız ve polislerimiz Doğu Anadolu bölgelerindeki «Şark hizmeti» tabir edilen hizmeti nasıl yapıyorlarsa, devlet kademelerinde Doğu Anadolu'ya hizmetin daha yaygınlaştırılması daha iyi ulaştırılabilmesi için tüm bu kadroların, devlet memurlarının Doğu Anadolu illerinde mecburi hizmetle görev yapmalarını Yüce Meclisimizin hazırlayacağı ve görüşeceği bir kanun tasarısında Cumhuriyet Halk Partisi Grubu üzerine düşen görevi elbette yapacaktır. «Yurt dışındaki işçilerin ellerindeki dövizleri almaya yönelik emeklilik yasası çıkarmak», «işçileri mağdur ve perişan etme» arasındaki ilişkiyi bir türlü anlayamadık. 7.6.1978 tarihinde yürürlüğe giren 2147 sayılı Yurt Dışında Çalışan Türk Vatandaşlarının Yurt Dışında Çalışma Sürelerinin Sosyal Güvenlikleri Bakımından Geçerlendirilmesi Hakkındaki Kanunla, yurt dışında çalışan Türk vatandaşlarının sosyal güvenlikleri açısından yeni olanaklar getirilmiştir. Bu yasa ayrıca isteğe bağlı yararlanma yolu getirmiştir. Kamuoymunda anılan şekliyle, işçilerimize ikinci bir emeklilik güvencesi getirmiştir. Yurt dışındaki işçilerimizin mağdur ve perişan edilmesi veya dövizlerinin alınması gibi bir durum söz konusu değildir. Yurt dışında çalışan bilgili yurt-sever memurların geriye çağırılma durumları da söz konusu olmamıştır. Sayın Ersoy'un Bakanlığı döneminde. Ancak yargı organlarının kararlarına uyarak işlemler yapılmıştır. Ülkemizin döviz darboğazında bulunması nedeniyle zamanın hükümeti tarafından alınan bir kararla tüm yurt dışı kadrolarımız gözden geçirilmişti ve bu hükümet kararı hayata geçirmiştir. Geçmiş hükümetler döneminde yurt dışına yapılmış atamalar ve sınavlar konusunda ise, memur ve müfettiş sınav ve atamalarındaki gibi yolsuzlukların yapıldığı da tarafımızdan ayrıca tespit edilmişti. Bu yolsuz davranışların karşısında zamanın Çalışma Bakanı Sayın Ersoy'un sessiz kalması beklenemezdi. Sayın Ersoy'un Bakanlığı döneminin parti ocağı ve anarşi yuvası haline geldiği konusu ciddiyyetten uzak bir ifadedir. O dönemde devlet desteğiyle besleme sendikacılık anlayışı yıkılmıştır. Sendikaların devlet desteğiyle değil, işçi desteğiyle yaşayabildiğine inanmaktayız. Sendikalar değişik görüş benimsemiş olabilirler; önemli olan işçileri gerçekten temsil edip edemedikleridir. Bizim için ölçü, sendikaların işçileri temsil edip edemeyecekleri ve hangi sendikaların işçileri temsil ettiği ölçüsüdür. Ceylanpınar'da, demin arkadaşımızın ifade ettiği Seydişehir'de, İskenderun'da, Konya'da ve örneklerini çoğaltabileceğimiz besleme sendikacılık, parti sendikacılığı geliştirme ve girişimleri sizin ortak olduğunuz MC dönemlerinde, iktidarlarında kalmıştır. Çalışma Bakanlığında Sayın Ersoy döneminde parti militanı kişiler değil, çalışma hayatıyla ilgili konularda bu dalda

ihhtisas sahibi olmuş kişiler istihdam edilmiştir. Çalışma Bakanlığının, yurt dışındaki işçilerimizin sorunlarına yönelik koordinasyon görevi yürütmesi gerekir. Bu koordinasyon görevini yasaların verdiği olanaklar ölçüsünde gerçekleştirdiği gibi, Yurt - Danış adlı bir birimle yurt dışındaki işçilerimize etkin ve yaygın bir hizmet sağlanmıştır. Sosyal güvenlik anlaşmaları, Çalışma Bakanlığından ziyade Sosyal Güvenlik Bakanlığını ilgilendiren bir konudur. Buna rağmen yurt dışındaki işçilerimizin sosyal güvenceleriyle ilgili Çalışma Bakanlığımızın dönemi içerisinde Sayın Ersoy tarafından özel girişimleri ve temasları olmuştur. Değerli milletvekilleri, önergede belirlenen işçi memur ayırımı sorununa gelince; bu sorun ülkemizin ekonomik ve sosyal yapısı içerisinde istihdam olanakları doğrultusunda kısa sürede çözümlenecek bir sorun değildir. Bugün ülkemizde işçi - memur sorunu gerçekten güncelliğini halen muhafaza etmektedir. Yüce Meclisin bu konuda gerekli çalışmayı öncelikle yapacağına ve yüz binlerce çalışanın beklediği bu soruna en kısa zamanda gündeminde yer vereceğine inanıyoruz. Bu hususta Cumhuriyet Halk Partisi Grubu, elinden gelen her türlü katkıyı yapmak göreviyle yükümlüdür. Sayın milletvekilleri, Meclis Araştırması açılmasına ilişkin Sayın Cumalıoğlu ve 9 arkadaşı, Sayın Turhan Kocal ve 9 arkadaşı tarafından verilen önergeler üzerindeki tespit ve görüşlerimizi, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Yüksek Heyetinize arz etmiş bulunuyorum. Tutarsızlıklarla, çelişkilerle dolu bu Meclis Araştırmasının, Yüce Meclisin zamanını israftan başka bir anlamı olmayacağı inancı ile; ayrıca Meclis Araştırmalarının kimin için kim tarafından açılması Anayasa ve İttüzük gereğince tartışma konusu olduğu inancı ile, kararın tamamen doğrudan doğruya Yüce Meclise ait olduğunu belirtir, Grubum ve şahsım adına konuşmamı bitirirken Yüce Meclisi saygıyla selamlıyorum.”

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Doğan Onur (İstanbul)’un konuşmasından sonra Millî Selâmet Partisi Grubu adına Fehmi Cumalıoğlu (İstanbul) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²⁰⁸

“Muhterem Başkan, değerli milletvekilleri; Sabık Çalışma Bakanı Sayın Bahir Ersoy'un kanun, hak, adalet, vicdan dışı tasarrufları ve icraatı hakkında Meclis Araştırması açılması konusunda verdiğimiz önergede, icraatında yapmış olduğu zulüm, işkence mahiyetindeki fiillerini önergemizde belirtmiş bulunmaktayız. Aynı konuda Sayın Kocal ve arkadaşlarının vermiş olduğu önergede de, ana hatlarıyla Sayın Bahir Ersoy'un bakanlığı devresinde kanun, mevzuat dinlemeyen; sanki «Devlet benim» diyen keyfi, insafsız, haksız ve kanunsuz tutum ve davranışları belirtilmiştir. Önergemizden sonra Sayın sabık Çalışma Bakanı Bahir Ersoy'un icraatı kanun, hak, adalet, vicdan ölçülerine sığmayan bir tutum ve davranış içinde devam etmiştir. Sahte tutanaklar tutarak namuslu 20-25 senelik memurları «10 gün 12 gün gelmemiştir» diye, vazifelerine son vermek suretiyle zulüm işlemiş, memur kıyımında Cumhuriyet

²⁰⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 13, B.16 (12.12 . 1979), ss.383-384

tarihinde görülmeyen bir zulüm ve işkence makinesini yürütmüştür. İşte haksız yere kanunsuz yere işten aldığı vazifeden uzaklaştırdığı memurların sayısı belki 500'ü 1 000'i aşmıştır. Sayın Bahir Ersoy göreve başladığı ilk günden itibaren Bakanlık icraatını aşırı solcu Marksist militan bu grubun emrine tahsis ederek DİSK'in önceden hazırladığı listelere göre memur kıyımına girişmiş, onur kırıcı atamalar yaparak memurları istifaya zorlamış, tarafsız tecrübeli ve namuslu memurları anarşinin kol gezdiği doğu bölgelerine sürmek suretiyle zulüm ve işkencelere vasıta olmuştur. Yurt içi ve yurt dışı Bakanlık kadrolarını aşırı solcu Marksist elemanlarla doldurmuştur. Yurt dışındaki bilgili, tecrübeli vatansever memurları tasfiye etmek için akıl ve mevzuata uymayan zulüm hareketlerine başvurmuştur. Yurt dışındaki memurları Bonn'daki baş müşaviri yurt içine aldığı zaman mucip emrini gönderdiği zaman harcırahını göndermemiştir; aylarca harcırahını göndermemiş ve sonra «vazifeye 15 gün içerisinde iltihak etmemiştir» diye, vazifesine son vermiştir. Ama, bu insafsız tutumunu Danıştay tashih etmiş, vazifesine, memuriyetine dönmesine karar vermiştir. İnsafsızca, haksızca memur kıyımına girişen Sayın Bahir Ersoy, sabık Çalışma Bakanı, memurların rızklarıyla oynamıştır. Kazanılmış meşru haklarını, kanunsuz, haksız, insafsız tasarruflarıyla iptal etmiştir. Yüzlerce ailenin ıstırap çekmesine, çoluk çocuğunun gözyaşı dökmesine sebep olmuştur. Vicdanı sızlamamıştır. Tecrübeli vatansever memurları Kars'a, Tunceli'ye tayin ederek, anarşinin kol gezdiği bu bölgelerde vazife görememeleri, oralara gidememeleri için bütün memurları anarşik bölgelere sürmüştür. Sayın Bahir Ersoy'un hukuka aykırı bu icraatını, «devlet memurluğu kariyerinden gelmediğim için bilemedim, bilmeden yaptım» demeye hakkı yoktur. Yüksek ve yardımcı idarecilerini, tarafsız, hukuka saygılı kişilerden seçmesi gerekirdi. Cumhuriyet Halk Partisi sayın sözcüsü, burada, iptal edilen imtihanların cumhuriyet kanunlarına aykırı şekilde sualler sorulması yüzünden yapıldığı hususunda beyanda bulundular. Eğer iddialarında samimi iseler Meclis Araştırması açılmasına olumlu oy versinler, gerçekler Meclisin önünde ve milletin huzurunda meydana çıksın. Resmî yazı uydurulmuştur, bunlar sahtedir, sahteliğini ispat etmek, ortaya koymak için Meclis Araştırmasının açılmasını açılmasına karar vermeniz gerekir, hakikatleri burada konuşalım. Oy veriniz, oy veriniz de hakikatler gün yüzüne çıksın. İmtihan kazanmış, iş müfettişleri yeterlik imtihanını vermiş, müfettişliğe atanmış oldukları halde, sonradan uydurma bahaneler ve vesikalarla bu namuslu insanların işlerine son vermesi ne hakka, ne hukuka, ne adalete, ne de vicdana sığar. Sayın Cumhuriyet Halk Partisi Sözcüsü işçi memur ayırımı konusu Meclise getirilirse bir an evvel çıkarılması için olumlu tutum ve davranışta bulunacaklarını beyan ettiler. İşçi memur ayırımı kararnamesi ilan edilme safhasına gelmiştir, Meclisle alakası yoktur. 2 sene içinde Cumhuriyet Halk Partisi bu kararnameyi, bilhassa Çalışma eski Bakanı Bahir Ersoy, Başbakanlığa getirip 2 sene içinde 200 bin çalışan işçiyi alakadar eden bu kararnameyi çıkartmamıştır. «İşçinin yanındayız, fakirin yanındayız» demelerine rağmen işçiyi ezen bir tutum ve davranış içine

girmiştir. Sendikaların hangisinin yetkili olduğu konusunda DİSK'i yetkili kılmak için akıl ve hayale sığmayan hile ve teşebbüslere, baskıya başvurmuştur. Yüce Meclis, Meclis araştırması açılmasına karar verdiği takdirde bu konuya ait vesikaları, belgeleri Meclisin ve milletin huzuruna getireceğiz. Önergemiz hakkında müspet oy vereceğinizi ümit ederek Yüce Meclisi saygılarımla selamlıyorum.”

Millî Selâmet Partisi Grubu adına Fehmi Cumalıoğlu (İstanbul)'nun konuşmasından sonra ilk imza sahibi olarak Turan Kocal (İstanbul) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²⁰⁹

“Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri, Milliyetçi Hareket Partisi milletvekili arkadaşlarımla beraber eski Çalışma Bakanı Sayın Bahir Ersoy hakkında bir Meclis Araştırması talebinde bulunmuştuk. Bu Meclis Araştırma talebimiz Sayın eski Çalışma Bakanının, yasaları, kanunları dinlemeyerek her şeyin üstünde olduğunu zanneden bir anlayışın ifadesiyle, kendisini kanun ve yasalar çerçevesine getirebilmek ve kanunları ve yasaları kendisine anlatabilmek içindi.”

“Çalışma Bakanlığı, 29 Eylül 1979 yılında, 15021 sayılı bir yönetmelik çıkartmış ve bu yönetmeliğin gerekli maddeleri ve fıkraları gereğince de, 28.12.1977 tarihinde yazılı ve müteakiben de sözlü imtihanlar yapılmak suretiyle, Çalışma Bakanlığında iş müfettişliğine 103 arkadaş görevlendirilmişti. Bu 103 arkadaş görev aldıktan sonra yine Çalışma Başkanlığının bir yazısı ile kendilerine, gerekli imtihanı vermiş olduklarından, iş müfettişliği yardımcılığından, iş müfettişliğine geçmiş oldukları ve iş müfettişi olarak görev yapacakları bildirilmişti. Ama gel gör ki, 1978 yılı başında Hükümeti devir ve teslim alan Cumhuriyet Halk Partisi ve onun o zamanki Çalışma Bakanı Bahir Ersoy, bu 103 iş müfettişinin, içlerinde tanıdığım, memur oluşu nedeniyle hiçbir siyasi partiye girmeleri hukuken mümkün olmayan, ama sempatican olarak içlerinde Cumhuriyet Halk Partili olanlar da vardı. Fakat, bu arkadaşlarımız, 103'ü de, hiçbir tanesi, yasa ve kanunların vermiş olduğu çizginin dışına çıkmamak kararında, yani DİSK'in vermiş olduğu emirleri aynen uygulamama kararında idiler. Hak nerede ise, o hak üzerinde çalışma yapacaklarını, Sayın Bahir Ersoy da çok iyi biliyorlardı. O arkadaşlar, yüzde yüz de, komünizme karşı bir anlayış içerisinde idiler. Tabiidir ki, DİSK'in ve komünizmin emrine girmeyen bu iş müfettişlerinin, Sayın eski Çalışma Bakanı Bahir Ersoy tarafından, yasalar ve kanunlar bir tarafa itilerek, görevlerine son verilecek. Sayın Bahir Ersoy'dan başka bir şey beklemek zaten mümkün değildi. Kendi anlayışına göre görevini yaptı. Ama, bizim, işte bir araştırma talep edişimizin nedenleri içerisinde, kendilerini yasaların üzerinde zannedenlerin hangi makama gelirse gelsin bir gün Yüce Mecliste gerekli şekliyle hesap vereceklerini unutmamalarını tekrar dile getirmek vardır, bunun için Meclis Araştırması vermiş bulunuyoruz.”

209 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 13, B.16 (12.12 . 1979), ss.384-385
976

“Cumhuriyet Halk Partisi Grubu sözcüsü arkadaşımızın da ifade ettiği gibi, «Bu imtihanların yapılışında birtakım yolsuzluklar olmuş» dediler. Ve bu yolsuzlukları tespit etmek için de dört tane profesör çağırılmış, bu profesörler imtihan kâğıtlarını, belgelerini tekrar tetkik etmişler 10 üzerinden bilmem kaç not almışlar. Peki soralım, acaba o profesörler kimlerdir? İsimlerini açıklarlar mı? O profesörler kimlerdir? Evet, araştırma açılsın o profesörleri de görelim; açılsın da onları da görelim. Ayrıca bu yazılı ve sözlü imtihanların yapılışında mademki usulsüzlükler olmuştu, neden acaba bu yazılı ve sözlü sorulu imtihanları yapan kişiler hakkında takibat açılmadı? Usulsüz hareket ettilerse onlar hakkında da bir işlem yapılması lazımdı. Neden yapılmadı? Sebep? Kurt - kuzu hikâyesi: «Ben seni yiyeceğim.» Aşağı doğru da aksan dere; ben seni yiyeceğim, yukarıya doğru da aksan yiyeceğim. Mesele bu. Uzun boylu vaktinizi almak istemiyorum. Biz, ilk imza sahibi olarak ben, Sayın eski Çalışma Bakanı Bahir Ersoy hakkında vermiş olduğumuz bu araştırma açılma talebimizin kabulü halinde, bütün dokümanlarıyla hakikaten yasa dinlemez bir bakan olduğunu bu kürsüden ispat edeceğiz, ve ispat etmeye de hazırız. Hepinizden bu araştırma önergesinin lehinde oy kullanmanızı talep ediyorum, saygılarımı sunuyorum.”

Yapılan konuşmalardan sonra önerge oylamaya sunulmuş ve oylama sonucunda Meclis Araştırma Önergesi kabul edilmiş ve Meclis Araştırma Komisyonu kurulmasına karar verilmiştir. TBMM’nin XVI. yasama dönemi içersinde Meclis Araştırma Komisyonu çalışmalarına devam etmiş, 12 Eylül 1980 Askerî darbesi nedeniyle yasama dönemi sona erdiğinden Meclis Araştırma Komisyonun raporu TBMM’nin gündemine gelememiştir.

3.1.20. Yurt Dışında Öğrenim Yapan Öğrencilerin Sorunlarını Saptamak Amacıyla Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge

İstanbul Milletvekili Turan Kocal ve 10 arkadaşının, yurt dışında öğrenim yapan öğrencilerin sorunlarını saptamak amacıyla Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğü’nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesi 20.12.1979 tarihinde 20 nci birleşimde ele alınmış ve aşağıdaki önerge verilmiştir.²¹⁰

“Yurt dışında tahsilde bulunan talebeler doktora, tez ve master eğitiminde bulunanların Devletten, Kamu İktisadi Teşekküllerinden veya özel firmalardan aldıkları burslarla ilgili olarak verilen ücretlerin yeterli olup olmadığı, para kıymetinin değişmesi ile fazla olup olmadığı ve normal eğitimde bulunup bulunmadıklarının araştırılması faydalıdır. Yurt dışında bulunan burslu öğrencilere verilen ücret hayat pahalılığı karşısında kâfi gelmediği ve bu nedenle talebelerin tahsilleri yanı sıra dışarıda iş bularak çalıştıkları görülmektedir. Talebeliklerinin yanında iş sahalarında da çalışmalarının neticesinde okullarını

²¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 13, B.20 (20.12 . 1979), ss.446-447

tamamlayamayarak tahsilleri yarıda kalmaktadır. Bu nedenle bursları kâfi gelmeyen, ülkelerin incelenerek bursların yeterli seviyeye çıkarılmasının doğru olacağına, ayrıca bazı ülkelerde bulunan burslu talebelerin ise verilen bursların para kıymetlerinin değişmesi neticesinde ödenen bursların çok fazla olduğu görülmektedir. Avusturya'nın parası olan şilingin bir kaç yıl evvel bizim paraya göre % 50 noksan iken bilhassa son olarak paramızın devalüe edilişi ile şilingin değeri Türk parasına göre değeri çok artmış bulunmaktadır. Resmî Kur üzerinden ortalama 165 kuruş 1 şilin, karaborsada 225 kuruş 1 şilin olmuştur. İki şilin bir lira olduğu zaman burs alarak 6 600 şilin verilen bir talebe için ödenen Türk lirası 3 300 TL iken şimdi 6 600 şilin için ödenen TL'sı ise 10 890 TL'sı olmuştur. Avusturya'da normal olarak bir talebeye 6 600 şilin burs verilmesine rağmen bu rakamın fazla olduğu ve talebelerin aldığı fazla para nedeni de birtakım kötü yollara saptıkları ile ifade edilmektedir. Az ödemenin sakıncaları nasıl varsa, çok ödemenin sakıncaları olduğundan bunun da araştırılmasında büyük faydalar vardır. Ayrıca burslu olarak okuyanların bir kısmının talebelikle hiç alakası kalmadığı ve bulundukları yerlerde ideolojik çalışmalar yaptıkları ve vatan bölücülüğü yapan propagandaların başında oldukları söylenmektedir. Ve bunların içinde yıllanmışlar oldukları 15 yıldır burs alanlar bulundukları, okullarına hiç uğramadıkları ifade edilmektedir. Yurt dışında nerede olursa olsun tamamını incelemek yeterli olanlar ile yetersiz olanların ve ayrıca talebelik vasfını kaybedenler ile burs alamayıp da, yurt dışında çalışmak sureti ile okumaya devam edenlerin de tespitinde faydalar vardır. Talebelik vasıflarını kaybedenlerin burslarının kesilmesine karşılık, normal eğitimini yapmakta olup aç ve sefil durumda bulunan talebelerin de tespit olunarak burs almayanlara burs verilmesi için gerekli çalışmanın yapılmasında büyük faydalar görmekteyiz. Türkiye'nin iktisadi kriz içinde bulunduğu bir zamanda milletimiz tırnağından artırarak okutmaya çalıştığı ve milletimizin yararlı olmasını arzu ettiği ve zannettiği bu kişilerin ifade edildiği gibi olanların tespiti ve burslarının kesilerek gereğinin yapılması için Anayasamızın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 102 nci maddesi uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasını arz ve talep ederiz.”

Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önerenin okunmasından sonra araştırma önergesi hakkında konuşmalara geçilmiş ve Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Turan Kocal (İstanbul) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²¹¹

“Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri; Biraz evvel okunan araştırma önergemizden de anlaşılacağı veçhile, yurt dışında bulunan ve okumak için giden genç evlatlarımızın hangi şartlar içerisinde orada tahsil yapmakta olduklarını veya doktora yapmakta olduklarını hepimiz az çok bilmekteyiz. Fakat, bu bilgiler içerisinde bir çok ülkelerde okuyan genç kardeşlerimize verilen bursların yeterli olmadığını görmekteyiz; kâfi gelmemektedir ve bursların artırılması

²¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 13, B.20 (20.12 . 1979), ss.447-448

lazımdır. Yine bazı ülkelerde okuyan genç kardeşlerimize veya doktora master yapan kardeşlerimize verilen ücretlerin de normalin üzerinde olduğunu, fazla olduğunu görmekteyiz. Önergemizde de ifade ettiğimiz gibi, Avusturya'da bizzat şahidi oldum, inceledim, sordum, orada okuyan öğrencilerin kendi ifadelerinden öğrendim ki, 1 Avusturya parasının, bizim paramızla % 50 noksanı olduğu zamanlar, o Avusturya parasının satın alma gücü, tabiidir ki, çok az olduğundan, 6 600 TL karşılığında döviz verilmesi icap ediyor idi. Fakat, seneler içerisinde Avusturya parasının kıymet kazanmış olması ve bilhassa, önergemizi verdiğimiz zaman 1 şilinın Resmî kur üzerinden 165 kuruş olduğu zaman idi; halbuki şu anda 165 kuruşun da çok çok daha üstüne çıktığı bir ger çektir. Avusturya'da bulunan Türk talebeleri bana aynen şunu ifade ettiler : «Bize verilen burs, 6 600 şilin, çok fazla gelmektedir. Normal olarak, hiç dışardan yardım almaksızın ve hiç çalışmaya ihtiyaç duymaksızın 4 000 şilin civarında para çok rahatlıkla yetmektedir.» Avusturya'da böyle olmasına rağmen, diğer bazı ülkelerde de bunun tersi vardır, tersi olmaktadır. Ayrıca, yurt dışında nerede olursa olsun, bir çok talebe ister İktisadi Devlet Teşekküllerinden, ister özel sektörden aldıkları burslarla orada okur gibi gözüküyorlar ama, aslında okula da gittikleri yok, hiç alakaları yok. Orada keyif çatmaktadırlar, tamimiyle başka işlerle uğraşmaktadırlar. Türk Devletini ortadan kaldırmak için yabancı fikir ve yabancı ideolojilerin ağına düşmüşler ve orada, Türk Devletini nasıl yıkacağız, Türk Devletinin yerine nasıl bir komünist devlet şekli getireceğiz diye çaba göstermektedirler, faaliyet göstermektedirler. Maalesef üzülererek söylemek isterim, bunlardan bir tanesi de yine Viyana'dadır, tanıştım kendisiyle, 15 yıldır devletten burs almaktadır, fakat okula dahi gitmemektedir. Uydurmuş kitabına, nasıl uydurmuşsa, 15 yıldır orada burs alıyor, okula gitmiyor, ama devlet bölücülüğü için Türk Devletinin aleyhinde ve gizli olarak Türkiye'ye gelen ne kadar o gizli broşürler, ilanlar varsa, hepsini orada o kişi hazırlamaktadır. Bunların tespit edilmesi lazımdır diye önergemizi vermiş bulunuyoruz. Yine bazı ülkelerde okuyan arkadaşlarımıza kardeşlerimize verilen bursların yetmeyişi nedeniyle belli ülkelerdir ve incelenmesi lazımdır talep ediyoruz. Haliyle, verilen para yetmediğinden dolayı, mecburen maiyetlerini temin edebilmesi ve yaşayabilmeleri için dışarıda ek işler aramakla meşgul oluyorlar ve dışarıda iş aramak suretiyle biraz daha maddî imkânlar sağlama yoluna gidince, okullarından oluyorlar ve altı sene içerisinde - misal olarak söylüyorum - mezun olması, bitirmesi icap eden bir okulu 8 senede, 9 senede bitiriyorlar. Yine hesaplarsak, 6 senede bitirmesi icap eden bir okulu, az döviz vermemizden dolayı 9 senede bitirmesi karşısında, o 3 senelik farktan dolayı, şimdi bu dövizleri artırmamızdan dolayı, aradaki farkın yine devletimizin lehinde olacağına inanıyorum ve bu inanç içerisinde bir araştırma yapılmasının da faydalı olduğuna kani bulunuyorum. Muhterem arkadaşlarım, uzun uzadıya burada vaktinizi almak istemiyorum. Öz ve ana hatlarıyla, tekrarlamak lazım gelirse verilen burslar kâfi geliyor mu, fazla gelen burslar hangi ülkelerdedir? Hangileri okuyor, hangileri

okumuyor ve ayrıca bir de, yurt dışına gidip de - turist olarak giden veya çeşitli şekilde giden - burs almayan ve hakikaten çok iyi talebelik hayatı sürdüren, okullarına devam eden, ama bin bir farklı zaruret içinde okullarına devam etmek isteyen gençlerimizin de tespit edilmek suretiyle, yine bu araştırmanın neticesinde onlara da burs verme imkânlarının araştırılmasında ve temininde büyük faydalar görmekteyim. Bu nedenle, vermiş olduğumuz Araştırma önergesinin Yüce Meclis tarafından kabul edilmesi halinde hem Devletimize, hem milletimize ve hem de yurt dışında bulunan genç kardeşlerimize büyük faydalar getireceğine inanıyor ve Yüce Meclisi saygıyla selamlıyorum.”

Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Turan Kocal (İstanbul)’ın konuşmasından sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Burhan Garip Şavlı (Muş) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²¹²

“Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri; Millet Meclisi İçtüzüğü’nün 6 ncı bölümü denetim yollarını kapsamına almaktadır. Zaman içinde ve özellikle son yıllarda bu denetim yollarından Meclis Araştırması ile Gensoru biçimindeki istem ve girişimlerin çokçası özünden uzaklaşılarak değişik amaçlarla kullanılmakta olduğu gerçeğini sergilemektedir. Böylece iki önemli denetim yolunun giderek etki ve işlerliğini büyük ölçüde yitirmekte olduğunu bu vesile ile belirtmeyi yararlı görüyoruz. Anayasamızın 88 inci maddesi, Meclis Araştırmasını, belli bir konuda bilgi edinilmek için yapılan inceleme olarak tanımlamaktadır. Örneğin; sadece Millet Meclisi 5 inci döneminde, bugüne değin açılan Meclis Araştırmalarının - eski deyiimiyle - akıbetini düşünebilmek olanağı yoktur. Sayın Ecevit Hükümeti döneminde yaşanan Gensoru furyası ise sanırım henüz unutulmamıştır. Değerli arkadaşlarım, Yüce Parlamentoyu bir şeyler yapıyor görüntüsünden kurtarmak zorundayız. Bunca emeğe, bunca harcamaya yazık oluyor. İstanbul Milletvekili Sayın Turan Kocal ve arkadaşlarının önergelerini bu yorum içinde değerlendirdiğimizi söylemek istemiyorum. Bir yanlışlığa, hatta yanlışlığın ötesinde bir aymazlığa genelde parmak basmak istiyoruz. Tehlikeli boyutlara ulaşan ülkemiz sorunlarına ivedi çözümler getirmek için, artık Yüce Parlamentonun en ciddi biçimde görevini yerine getirmek zorunluluğu ile, kaçınılmazlığı ile karşı karşıya bulunduğunu vurgulamak istiyoruz. Kuşkular, sıkıntılar, huzursuzluklar içinde giderek umutları törpülenmeye başlanan milyonlarca insanımızın sanırım beklentisi budur. Değerli arkadaşlarım, görüşülmekte olan Meclis Araştırması önergesi, yabancı ülkelerde öğrenim yapan öğrencilerin sorunlarını içermektedir; burs ücretlerinin yeterli, ya da fazla olup olmadığının, öğretimin normal olarak sürdürülüp sürdürülmediğinin araştırılmasını öngörmektedir. Bazı ülkeler için ödenen ücretlerin yetersiz oluşunu öğrenimi olumsuz yönde etkilediğine, öte yandan bazı ülkeler için ödenen ücretleri fazlalığının da türlü sorunlar yarattığına değinilmektedir. Yine önergede, burs almadan öğrenim yapanların

²¹² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 13, B.20 (20.12 . 1979), ss.448-451

bulunduğuna, ayrıca öğrencilik niteliklerini yitirdikleri halde burs almakta devam edenlere dikkat çekilmektedir. Önerge sahipleri son olarak, burslu okuyanların bir kısmının öğrencilikle hiç ilgileri kalmadığını, ideolojik çalışmalar yaptıklarını; biraz evvel de Sayın Kocal'ın değindiği gibi, 15 yıldır burs alanların var olduğunu iddia etmekte ve gereğinin yapılması için Meclis Araştırması açılmasını istemektedirler. Sayın üyeler, 1416 sayılı Yasaya göre yurt dışında öğrenim yapan Resmî burslu öğrenci sayısı, saptayabildiğimiz kadarıyla 1 000 dolayındandır. Kendi olanaklarıyla, kendi imkânlarıyla, ya da özel kurumlardan yardım alarak, ya da değişik yollarla yabancı ülkelerde öğrenimlerini sürdürenlerin sayıları konusundaysa sağlıklı bilgi edinmek olanağı maalesef bulunmamaktadır. Yabancı ülkelerde, Resmî burslu statüde öğrenim, mastır, ihtisas ya da doktora yapan öğrencilerin aylıkları, ek ödenek ve yollukları, Maliye Bakanlığının görüşü alınarak Bakanlar Kurulunca saptanmaktadır. Bugünkü ödemeler 23 Mart 1979 gün ve 717419 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla yapılmaktadır. Ülkelere göre burs miktarları ise, o ülkelerin yaşam düzeyleri göz önüne alınarak tayin edilmektedir, belirlenmektedir. Sayın milletvekilleri, öğrenim özgürlüğü demişiz, bir değer getirmişiz. Yabancı ülkelere kimler gider, kimler okur, niçin okuturuz, nasıl okuturuz, niye okuturuz, neler veririz, neler bekleriz? Sayın önerge sahibi arkadaşlarımızın ifadeleriyle, normal eğitimi yapmakta olup, aç ve sefil durumda bulunan talebeler kimlerdir? Beri yanda, bir avuç mutlu azınlığın; karnı tok, sırtı pek, kendi dalgasında - bağışlayınız, ancak bu ifadeyle karşılayabiliyoruz - suya sabuna dokunmayan talihli çocukları; öte yanda, vatan bölücülüğü yapan propagandaların başında olan öğrenciler; yine arkadaşlarımızın ifadeleriyle Yüce Meclise sunuyorum. Önerge sahibi değerli arkadaşlarımızın bize kısaca sergilemek imkânını verdikleri çirkin tablo budur işte. Ve bu tablo, değerli arkadaşlarım, şikâyet edenlerin kendi elleriyle çizdikleri ve özenle korumak çabaları içinde oldukları karanlık bir tablodur. Ve bu tablo, özellikle, her türlü parti meselelerimin duygularının dışına çıkarak belirtmek, tekrarlamak istiyorum ki, bu tablo, şikâyet edenlerin kendi elleriyle çizdikleri ve özenle korumak çabaları içinde oldukları karanlık bir tablodur. Biz de bunu çizmişsek, bu sorumluluk bizim de sırtımızdadır. Yabancı ülkelerde öğrenim yapan çocuklarımızın sorunları, Millî eğitimimizin bir uzantı parçasıdır. Bir konuyu, bir üniteyi, bir meseleyi plânlamak, programlamak, yeterli, yada yetersiz ölçülerde de olsa önemli sayılmayabilir. Önemli olan, soruna beli bir bakışla, belli sistematik bir bakışla yaklaşımdır. Giderek artan, büyüyen, nasıl çözümleneceği hususunda açmazlar ve de kuşkular yaratan ulusça yaşadığımız ciddi ve tehlikeli kargaşa, insanımızı çürüten, kaynaklarımızı kurutan, vurguncu bir yapının, vurguncu alışılmış bir düzenin, vurguncu Türkiye kapitalizminin ürünüdür. Sıkılan kurşunlar, patlayan bombalar, akan kanlar, sanırım küçük Amerika olmaya başlayışımızın şenliğidir. Değerli arkadaşlarım, bu yüzden, göstermelik Millî eğitimimiz nicedir bozgun içindedir; Türk Millî eğitimi, bugün ciddi anlamda bir

bozgun içindedir. İnsan gücü kaynağımızı ülkemiz gereksinmelerine yanıt verir biçimde, cevap verir biçimde eğitmek, programlamak, değerlendirmek irade ve olanağından, irade ve imkânından yoksun bulunduğumuz gerçeği ile mi karşı karşıyayız? Bunu ister istemez sormak ihtiyacını duyuyoruz bu Yüce Kürsüden. Çarpık ve sömürücü eğitim düzenimiz böylece hemen her alanda yaşadığımız bunalımlara kaynaklık yapmaktadır çarpık ve işin içinde. Dışarıya hangi çocuğumuzu, niçin, ne kadar zaman için göndereceğiz? Bunu devlet olarak, bunu millet olarak biliyor muyuz? Hangi kaynaklarımızın hareketinde etkin bir kuvvet olmasını sağlamak için hangi çocuğumuzu nereye gönderdiğimizi biliyor muyuz? Dışarıdan dönen çocuklarımızı nerede istihdam ediyoruz ne yapıyoruz? Mühendislik tahsil edene bir tarafta kâtiplik veriyoruz yada iş veremiyoruz. Bir önemli bilim dalında uzmanlık eğitimi yapıp yurda dönenlere ne yapıyoruz? Bakanlık kapılarında herhangi bir köşede bir iş arıyoruz, bir memuriyet arıyoruz. Sorun burada. Bir Devlet ki; kendi kaynaklarını, kendi maddi kaynaklarını, kendi manâ kaynaklarını, kendi insan kaynaklarını bir plân içinde, bir çerçeve içinde, bir görüş açısı altında, değerlendirmez, kargaşa çıkar ve bu kargaşayı biz yaşamak durumunda kalırız. Değerli arkadaşlarım, kendi ölçülerinde yine de yararlı olabilir düşüncesiyle, değerli arkadaşımız Sayın Turan Kocal ve arkadaşlarının vermiş olduğu önergeye Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak katılacağız. Bu çerçeve içinde, Cumhuriyet Halk Partisi Millet Meclisi Grubunun düşüncelerini sizlere arz etmek çabası içinde oldum. Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Yüce Kurulunuzu saygı ile selamlarım. Teşekkür ederim.”

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Burhan Garip Şavlı (Muş)’nın konuşmasından sonra Millî Selâmet Partisi Grubu adına Şener Battal (Konya) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²¹³

“Sayın Başkan, hitap etmekten şeref duyduğum Millet Meclisinin değerli üyeleri; sizleri saygılarımla grubum adına selamlıyorum. Arkadaşımız, İstanbul Milletvekili Sayın Kocal ve arkadaşlarının, yurt dışında öğretim yapan öğrencilerin sorunlarını saptamak amacıyla Anayasanın 88 inci maddesi ve Millet Meclisi içtüzüğünün 102 ve 103 üncü maddeleri gereğince takdim ettikleri Meclis Araştırma Önergesi son derecede faydalı bir önerge dir. Kendile-rini tebrik ediyorum, böylesine önemi bir konuyu Parlamente ya sunduklarından dolayı teşekkürlerimi ifade etmek istiyorum. Cidden, yurt dışında bulunan öğrencilerimizin çok yönlü meseleleri vardır. Yurt dışına giden öğrencinin meselesi önce psikolojiktir, oradaki toplumun sanayi toplumu oluşu, şehirleşmiş toplum oluşu gibi yaşama standardının yüksek oluşundan dolayı duyacağı aşağılık kompleksinden tutunuz da, aldığı burs parasının yetmemesi veya memleketle irtibatının, aile yakınlarıyla bağlarının devamlı olmaması gibi çok yönlü sorunları vardır. Üstelik, bu sorunlara bulunduğu ülkenin din propagandasını,

²¹³ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 13, B.20 (20.12 . 1979), ss.451-452
982

ideolojik telkinleri de ilâve ederseniz, elbette konunun ehemmiyeti daha büyük boyutlar kazanır. Onun için Araştırma Önergesini okurken, ilk intiba sanki para kıymetinin değişmesinden dolayı bir problemi konuşuyormuşuz gibi, konu bir takdim içinde gözüküyorsa da, sonraki cümlelerde önerge sarahat kazanıyor, bunların normal eğitimde bulunup bulunmadıkları ve soranlarının neler olduğunun araştırılması istenmektedir. Bu bakımdan bu meseleyi parti polemikleriyle incelenmeye değer görmüyorum, Millî bir meseledir ve bu meseleyi ele alırken, Türk Millî eğitimini konuşmamız lazımdır, bu meseleyi ele alırken 450 bin üniversiteye gidecek gencin 50 bin kadarına bile öğretim imkânı vermeyen Millî eğitim kapasitemizi düşünmeye mecburuz ve değerli arkadaşlarım, bu eğitim meselesini incelerken, bilirsiniz iki, başka ülkelere iltica ederek yükseköğrenim yapmak isteyen, istikbal kazanmak isteyen Türk insanları bile vardır. Onun için, Parlatentonun, yurt dışındaki öğrenci konusunu incelerken, üniversite meselesine de bakış getirmesini, üniversite meselesine bakarken öğrencilerin hizmet analizlerini, üniversite bitiren insanın yaşama imkânlarının sağlanması gibi, aydınlar işsizliğinin önüne geçilmesi gibi son derece önemli ve büyük boyutlu problemleri de ele alması, düşünmesi lazımdır. Yurt dışında çeşitli yollardan bu imkânı bulmuş Türk öğrencisi Millî geleneklerinden kopmamalı, Türkiye'ye, vatanına dönmenin heyecanını taşımalı. Vatandan koparsa, «doyduğum yer benim vatanımdır» diyecek kadar birtakım, edebiyatımızda acı hatırası olan yemi «Halûk» lar karşımıza çıkmamalıdır. Onun için önergeyi büyük heyecanla karşıladığımızı ifade ediyorum. Tavzih edeyim Sayın Karabörklü. Sizin ne kadar milletimize, vatanımıza bağlı olduğunuzu biliyorum efendim. Tevfık Fikret, şiirinde; .«Halûk, git; ülkemize ışık getir, aydınlık getir» diye, «Halûk'un Vedaı» şiirinde oğluna nasihat etmiştir, temennide bulunmuştur, ama oğlu papaz olmuştur ve bizim gazetelerimizde de papaz kisvesi ile Hristiyanlığın iyiliklerini anlatmak gibi bir görüntü içine girmiştir. Onun için, bu kabil Halûk'ları, papaz olan, inançsız olan, kötü ideolojilere kendisini kaptıranların Devlet elbette bursunu vermemelidir; onlarla ilgilenmelidir; onların kopmalarını önlemelidir. Bu bakımdan önergenin ehemmiyetli vardır. Ayrıca, orada «ben Türk insanıyım» diyen insana çok az -verilen para, yırtık pabuç, yırtık elbiseyle Türkiye'nin imajını da kötü vermememiz lazımdır. Devlet olarak bursu, asgari yaşama şartlarını temin edecek ölçüde vermeliyiz; bunu araştırmalıyız, bu faydalıdır. Ayrıca, önergede verilen, Avusturya Şilini ile yapılan ödeme misali de; fazla para birtakım yanlış yollara 'götürebilir ve arkadaşımızın, 15 yıl Avrupa'da öğrenim yapan öğrenci misali doğrudur, bir okulda okuyan öğrenci dört yıllık burs almıştır, sonra orada ekonomiden ticarete, ticaretten hukuka, hukuktan sosyal bilimlere nakletmek suretiyle öğrenimini sürdürmüş ve 15 yıl burs almıştır. Yurt dışında okuma imkânını bulmuş çocuklar için mutlu azınlık çocukları veya mutsuz çocuklar

gibi bir ayırım yapmadan, verilen bu bursu ilmî kriterlere bağlamamız lazımdır. Eğer bu ilmî kriteri kazanmışsa, ona manevî değerlerinden, dininden, devletinden, milletinden, tarihinden kopmayan ve bu şuurla iftihar eden insan duygusunu vererek, yurda Avrupa'nın kötü yeni dans akımlarıyla değil, Avrupa'nın dejenerasyonu, gittiği ülkenin dejenerasyonu, teknolojik anlayışıyla, sanayi fikriyle, ekonomik gelişmesiyle Türkiye'ye faydalı olmanın heyecanını vermeliyiz. Önergeyi, bütün bunları araştırmacı nitelikte gördüğümüz için olumlu karşılıyoruz. Oradaki öğrencilere verilen bursların, yurt dışında okuyan Türk çocuklarının asgari yaşama seviyesini temin edecek burs miktarının tespit ve araştırılması lazımdır. Onların manevî, maddî ihtiyaçlarını, yurt sorunlarını, imkânlarını, kültür ihtiyaçlarını araştırmak lazımdır. Bu bakımdan, bütün bunların araştırılması için önergeye olumlu oy kullanacağız. Bu önergeyi bu manâda alıyorum. İnşallah bu araştırmamız sonunda son derece hayırlı sonuçlara ulaşırız. Hepinizi saygılarımla selamlıyorum.”

Millî Selâmet Partisi Grubu adına Şener Battal (Konya)'ın konuşmasından sonra Adalet Parti Grubu adına Mehmet Çatalbaş (Gümüşhane) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²¹⁴

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin değerli üyeleri; yurt dışında öğrenimlerini aileleri yanında ve diğer yerlerde geçiren vatan çocukları için, bugüne kadar verilen bursların yetersiz olduğu hepimizce bilinmektedir. Bir ülkede çocuk, gençlik ve öğrencinin, o ülkenin geleceği için en büyük teminatı olduğu hepimizce bilinmektedir. Bu yönüyle Alman İş Hukuku mevzuatında bile son yıllarda yapılan çocuk zamları önemle dikkat edildiği takdirde, fevkalade artırılarak yüksek bir seviyeye getirilmektedir. Yine bu yüce kürsüden, Almanya'da okuyan çocuklarımızın birçoğunun Türk okullarında okuyamadığını da bir kere daha arz etmiş bulunuyorduk. Bugün de birçok eyaletlerde Türk okulları yoktur ve çocuklarımız oradaki okullarda Alman dili ve yabancı diller de okutulmakta, hatta yurda dönen birçok çocuklarımızın denklik meseleleri bile bir türlü çare bulamayacak bir derecede bırakılmıştır. Bu yönüyle çocuklarımızın burslarının artırılması için Yüce Meclise takdim edilen bu çalışmanın, bu değerli hizmetin Adalet Partisi Grubu olarak, Grubumuzun görüşleri olarak Yüce Mecliste artırılması hususunda getirilen önerileri candan ve gönülden biz de destekliyoruz ve kabul ediyoruz. Bu önergeye memleketimizin çocuklarının yetiştirilmesi yönünden ve hatta ayrı bir çalışma vasatı içinde de oradaki okullarda özellikle 13 büyük eyaletteki okulların Türk okulları olarak devamını, Türk öğretim tedrisatının manevî ve Millî değerlerimize bağlı olarak oradaki çocuklarımıza öğretilmesini, yurda döndükleri zaman da bunların eşitlik işlerinin kısa sürede sonuçlandırılmasını, talim ve terbiye heyetimizin bu husustaki

²¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 13, B.20 (20.12 . 1979), s.452

çalışmalarını, bugün halen 3 500 dosya halinde sonuçlanmamış olan meselelerin de bir an önce olumlu bir neticeye bağlanmasını, bir temenni olarak Yüce Meclis huzurunda arz ederim. Bu hususta önerge veren ve bu hususu Yüce Meclis kürsüsünde savunan ve benden önce konuşan değerli arkadaşlarımın da bütün fikirlerine katılmak suretiyle bunun olumlu olarak sonuçlandırılmasını değerli parlamenter arkadaşlarımdan, milletvekili arkadaşlarımdan istirham eder, Adalet Partisi Grubu olarak hepinize selam ve saygılarımı arz ederim ve teşekkür ederim.”

Adalet Partisi Grubu adına Mehmet Çatalbaş (Gümüşhane)’ın konuşmasından sonra önerge sahibi olarak Turan Kocal (İstanbul) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²¹⁵

“Vaktinizi uzun boylu alacak değilim; yalnız, bir noktaya temas etmek istiyorum. Dört grup temsilcisi MHP Grubu adına da bendeniz olmak üzere konuştuk ve fikirlerimizi gruplar olarak söyledik. Yalnız yurt dışında okuyanların kim olursa olsun, ebeveynlerinin hangi siyasî partiye mensup olduklarını veya hangi siyasî görüşe sahip olduklarını istatistiği olarak hiçbirimiz haliyle bilmemektedir. Bu nedenle, «şu siyasî görüşe sahiptir veya bu siyasî görüşe sahiptir» diye bir söz, bence yanlıştır ve bu yanlışlık içerisinde de hepimizin kesinlikle bildiği bir meseleyi tekrar ifade etmek istiyorum. Bugün Türkiye’de kapitalizme karşı birçok kişiler vardır; Milliyetçi Hareket Partisi olarak biz de kapitalist bir düşünceye karşıyız; ama, kapitalizme karşı olup da başka bir düşünceye karşı olmayanların maalesef hakiki kapitalist kişiler olduklarını, para babaları olduklarını da çok iyi biliyoruz. O nedenle, bu araştırmanın incelenmesi neticesinde, yurt dışında okuyan kişilerin hakikaten sosyalizmi benimseyip de kapitalizme karşı çıkanların çoğunlukta olacağını da zannediyorum ve bütün gruplar bu araştırmaya müspet oy vereceklerini ifade ettiklerinden dolayı da bütün gruplara Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına teşekkür ediyorum, saygılarımla.”

Yapılan konuşmalardan sonra önerge oylamaya sunulmuş ve oylama sonucunda Meclis Araştırma Önergesi kabul edilmiş ve Meclis Araştırma Komisyonu kurulmasına karar verilmiştir. TBMM’nin XVI. yasama dönemi içerisinde Meclis Araştırma Komisyonu çalışmalarına devam etmiş, 12 Eylül 1980 Askerî darbesi nedeniyle yasama dönemi sona erdiğinden Meclis Araştırma Komisyonun raporu TBMM’nin gündemine gelememiştir.

²¹⁵ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 13, B.20 (20.12 . 1979), s.453

3.1.21. Uşak Eğitim Enstitüsünde Bazı Öğrencilere Baskı Yapılarak Öğrenimden Alıkonulduğu İddiasını Saptamak Amacıyla Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge²¹⁶

Kahramanmaraş Milletvekili Mehmet Şerefoğlu ve 9 arkadaşının, Uşak Eğitim Enstitüsünde bazı öğrencilere baskı yapılarak öğrenimden alıkonulduğu iddiasını saptamak amacıyla Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesi 2.1.1980 tarihinde 24 üncü birleşimde ele alınmış ve aşağıdaki önerge verilmiştir.²¹⁷

“Millet Meclisi Başkanlığına

Millî eğitim camiasının bugün gösterdiği manzara yürekler acısıdır. Yarının insanını yetiştirecek öğretmen, paramparça olmuştur. Bir kısmı işsiz bırakılmış, bir kısmı can emniyeti açısından tedirgin ve huzursuz, bir kısım âdeta yurdun belli yörelerine nefyetilmiş, bir kısmı ideolojik savaşın öncüleri durumdadır. Öğretmen okullarının çoğu vuruşma alanı halindedir. Tedrisat yapma imkânlarından masum okulların öğrencileri mustarıptır. 1978 - 1979 ders yılında öğretmen okullarına alınan öğrencilerin çoğu ile yeniden tayin olunan idareci ve öğretmenler, bu okulların eski öğrenci ve kadrolarını tasfiyeye memur ekipler halinde hareket etmişlerdir. Millî eğitimde, eğitim ve öğretim bir kenara itilmiş durumdadır. Okullar ideolojik kavganın geliştirildiği ve tatbik edildiği saha haline getirilmiştir. Eğitim, ideolojik kavgayı sürdüren tazyik gruplarının baskısı altından Millîlik istikametinden saptırılmıştır. Genç nesilleri Cumhuriyet, Millî ve manevî değerlere bağlı olarak yetiştirmekle görevli olan öğretmen, Devletin Resmî binalarının çatısı altında, komünizmin çeşitli metotlarını münakaşa ederek rejimi yıkmının, Devleti parçalamanın yollarını aramaktadır. Bu kanunsuzluklar karşısında, Hükümetin tepkisi ve tedbiri nedir? Hiç. Eğitim enstitülerindeki baskı ve işkence, bu eğitim yuvalarını tamamen tahrip etmiştir. Öğretmen okulları yarım asırdan beri öğretmen yetiştirmektedir. Bu okullarda yetişecekler, Türk öğretmeni olarak, Türk Milletinin yücelmesi, güçlenmesi, refah düzeyinin artması, milletin bütünlüğünün korunması yolunda hizmet verecek, gençlerimizi millete, Devlete, tarihine, manevî değerlerine bağlı, Cumhuriyete sadık insanlar olarak yetiştireceklerdir. Rejim düşmanları bu müesseselerde barın-

²¹⁶ Genel Görüşme ve Meclis Araştırmasına dair ön görüşmeler kısmının 2 nci sırasında yer alan, 10/41 esas numaralı, Kırşehir Milletvekili Mustafa Eşrefoğlu ve 11 arkadaşının, Edirne Eğitim Enstitüsü yangını nedenleri, gündemin 6 ncı sırasındaki, Balıkesir Milletvekili İlhan Aytekin ve 9 arkadaşının, Millî Eğitim Bakanının Balıkesir Necati Eğitim Enstitüsü ile ilgili tutumu hakkında, 10/45 esas numaralı ve Gündemin 8 inci sırasındaki, Kahramanmaraş Milletvekili Mehmet Şerefoğlu'nun ve 9 arkadaşının, Uşak Eğitim Enstitüsünde bazı öğrencilere yapılan baskılara ilişkin, 10/47 esas numaralı Meclis Araştırması önergelerinin konuları aynı olduğu için görüşmeleri birlikte yapılmıştır.

²¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 13, B.24 (2.1 . 1980), ss.549-552

dırılmaz ve korunamaz. Öğretmen, tarih şuuruna sahip Türk Milliyetçilerinden feyz ve ilham alacaktır. Öğretmen, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliğinin savunucusu olacaktır. Türk Milletinin hizmetinde risk ve gönül birliğinin yapıcısı durumundadır. Millî eğitimimizin ana çerçevesi kanunla şöyle çizilmiştir. «Atatürk inkılâplarına ve Anayasanın başlangıcında ifadesini bulan Türk Milliyetçiliğine bağlı Türk Milletinin millî, ahlâki, insanî ve manevî kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanın, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan hakları ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan Millî, demokratik, laik sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek. Beden, zihin, ahlâk, risk ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına, saygın, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek. İlgili istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek, gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda, bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak. Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan Millî birlik ve yükümlülük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel, kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletine çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır. Bu çerçevenin dışına kimse çıkmaz. Bugün eğitim enstitülerinde cereyan eden olaylar, öğretmenlerin içine düşürüldüğü durum muvacehesinde yukarıda ifade olunan esasların nasıl öğretileceği, tatbikat sahasına nasıl konulacağı düşünülebilir? Uşak Eğitim Enstitüsü her yönü ile ıstırap kaynağı olarak bir örnek durumundadır. Bu enstitüde meydana gelen olaylar Devletin en yüksek makamlarına kadar intikal ettirilmiş ve basınıımızda geniş yer almıştır. Anarşi zorla okula sokulmuş, birçok öğrencinin okuma imkânı fiilen bertaraf edilmiştir. Valiliğe, okul idaresine belgelerle yapılan müracaatlardan sonuç alınamadığı anlaşılmaktadır. Baskıya maruz kalmış, eğitim imkânlarından mahrum edilmiş 450 öğrencinin durumunun araştırma yolu ile tespiti zarureti vardır. Anayasamızın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğünün 102 nci maddeleri gereğince Uşak Eğitim Enstitüsündeki öğrenimden mahrum duruma, düşürülmüş, baskı ve haksızlığa uğramış öğrencilerin durumunun araştırılarak siyasî ve idarî sorumluların tespitine dair Meclis Araştırması açılmasını arz ve talep ederiz.”

İlhan Aytekin ve 9 Arkadaşının Vermiş Oldukları Meclis Araştırma Önergesi:

“Balıkesir Necati Eğitim Enstitüsünde görülmemiş haksızlık ve zulüm hali devam etmektedir. Bu durumu tahkik ve tedbirlerini araştırmak Yüce Meclisimizin vazifesidir. 2 500 yeni öğrenci alınmasıyla talebe miktarı 5 500'e çıkmıştır. 1928 yılında inşa edilen okul binası, yıkılma tehlikesine maruzdur. Bu

sebeple, gerek talebe ve gerekse veliler üzerinde psikolojik etki yapmaktadır. Behemehal dikkate alınma zorunluluğu vardır. Bu kabil ihmallerin milletimize ve devletimize Maliyeti büyüktür. Edirne Eğitim Enstitüsü ihmalin ve sahipsizliğin acı bir örneğidir.

Müdür Cahit Yarış, okulun açılış günü yaptığı konuşmada, yeni alınan öğrencilere hitaben : «Sizler, sizin dışınızda kalanlar gibi, bu okula gayri kanunî yollarla girmediniz. Onlar, bu okulun meşru öğrencileri değildir. Siz ise, alın teriniz ile buradasınız.» gibi, daha ilk günü öğrenciler arasına ikilik sokacak tarzda konuşmuş, ileri günlerde de sınıflara giderek aynı konuşmasını tekrarlamak suretiyle, tahrik halini devam ettirmiştir. Böylece yanlış bir anlayış ve davranış içinde olduğunu ortaya koymuştur. Mumaileyh bu konuşmasını kimin adına yapmaktadır, bilinmesi lazımdır. Balıkesir'de Kredi ve Yurtlar Kurumunun 500 kişilik bir yurdu mevcuttur. Okulun tatil edilmesinden sonra, öğrencilerin memleketlerine gitmiş olmalarından yararlanarak, 200 kişilik bir solcu grup vali ve emniyet müdürünün nezaretinde mezkûr yurda yerleştirilmiş, memleketlerinde bulunan öğrenciler açıkta bırakılmıştır. Baskın anında içeride bulunan 30 kadar talebe muhtelif yerlerinden yaralanmış, üzerlerine ateş açılmış, bir talebe ölmüş, ayrıca trafoda görevli bir işçi de katledilmiştir. Yurtta bulunan talebelerin yemekleri kesilmiş, etraftaki esnaf gizliden ekmek ve su ulaştırmaya çalışmıştır. Engizisyon Devrinin zulmünü yapanlar kimlerdir, nereden güç almaktadırlar, meydana çıkmalıdırlar. Dersler, sınıf kapıları açık tutularak, iki yanına tomonlarla dikilmiş polis nezaretinde yapılmaktadır. Silahların gölgesindeki bu eğitim usulü CHP iktidarı ve onun Eğitim Bakanı zamanında görülmüştür. Öğretmen Okulları Genel Müdür Yardımcısı Hıdır Ekşi 5.6.1978 günü Balıkesir'e gelerek, Öğretmen Kurulunu toplamış : «Biz karargâhta, siz cephe de faşist ve gerici güçlere karşı büyük bir savaş vermekteyiz. Siz bu savaşın kurmaylarısınız. Faşist ve gerici öğrencileri sınıf geçirmeyerek, mezun etmeyeceksiniz. Yaptığınız işler kanun ve yönetmeliklere aykırı bile olsa, tarafımızdan mucip alınarak uygun görülecektir. Devrimci gençliği yetiştirmek için, yapacağınız her savaşta yanınızdayız, sizlere moral vermeye geldim.» diyen bu adam kimden emirlidir? Balıkesir Eğitim Enstitüsünden 40 öğretmen sürülmüştür, yerlerine iki yıllık öğretmen lisesi mezunu ve stajyerler tayin edilmiş; aynı yerde görev yapmak kanunî hakları iken, eşler ayrı ayrı yerlere dağıtılmıştır. Yeni tayin edilenlerin içinde. TÖB - DER'e kayıtlı olmayan bulunmadığı gibi, sürülenlerin içinde de TÖB - DER'e kayıtlı olanı yoktur. 600 öğrenciye sürgün ve bir yıl okuldan uzaklaştırma cezası verilmiştir. Sürgün edilen öğrencilerin bir kısmı ya iki senelik okullara gönderiliyor veya bölümleri olmayan okullara çıkışı yapıyor. Halbuki, Balıkesir Eğitim Enstitüsü 3 seneliktir ve 4 bölümü vardır. Bu uygulama, zulüm ve bayağı bir oyundur. Öte yandan yeni okula alınanlar arasında, diplomaları bulunmayanların varlığından bahsedilmektedir. Bu sebeplerden dolayı, Anayasanın 88 inci, Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 102 nci maddesi mucibince, Millî Eğitim Bakanı hakkında Meclis Araştırması açılmasını saygı ile arz ve talep ederiz.”

Mehmet Şerefoğlu'nun ve 9 Arkadaşının Vermiş Oldukları Meclis Araştırma Önergesi:

“Cumhuriyetin eğitim kurumlarında Devlete, rejime, millete sahip ve sadık Milliyetçi, Atatürkçü nesiller yetiştirmek, ülkemizi büyük Atatürk'ün gösterdiği muasır medeniyet seviyesine ulaştırmak Türk Millî Eğitiminin temel amacıdır. Eğitim müesseselerimizin hiç birinde ülke ve rejim düşmanı kişiler yetiştirilemez. Genç nesillerin her türlü yıkıcı akımların etkisi altında ve o akımlara açık tutularak Millî kuruluşlarımızda eğitilmelerine, şartlandırılmalarına Devlet seyirci kalamaz. Türk Milletinin varlığı ve birliği, Millî Eğitimimizin vazgeçilmez ilkesidir. Hükümetler, kendine göre «Devrimci» Millî eğitim politikası vaz edemez. Anayasayı ve mer'î kanunları değiştirmeden, başka bir Millî eğitim politikası uygulanamaz. Sayın Bakan Necdet Uğur'un yanlış tutumu yüzünden Türk Millî Eğitimi tarihimizde rastlanmayan bir çıkmaza girmiştir. Eğitim enstitülerimiz ve tüm okullarımız okunamaz hale gelmiştir. 67 eğitim enstitüsünün 14 tanesi kapalıdır. Açık olan eğitim enstitülerinin de her gün birinde olay, sabotaj ve yangın çıkarılarak kapatılmaktadır. 25 .6 .1978 günü saat 03.45 sıralarında Edirne Eğitim Enstitüsü binasında patlama olmuş, neticesinde çıkan yangın kısa süre sonra okul binasının tümünü sarmıştır. 4 000 öğrenciyi sinesinde toplayan bu tarihi eğitim müessesesi acımaksızın yakılmıştır. 4 gece bekçisinin, 1 gece nöbetçisinin okulda bulunmasına rağmen yangının nasıl, kimin tarafından çıkarıldığı bilinmemektedir? Bir kundaklama olduğu tahmin edilmektedir. Serhad şehrimizin en güzel yerinde olan Edirne Eğitim Enstitüsü binası 1912 yılında Erkek Muallim Mektebi olarak yapılmış, daha sonra da Edirne Lisesi haline getirilen tarihi bina, 1974 yılında Eğitim Enstitüsüne dönüştürülmüştü. Sayın Bakan Necdet Uğur'un yanlış ve tarafgir tutumu yüzünden eğitim enstitülerimizde sıhhatli bir eğitim ve öğretimin yapılması mümkün değildir artık. Ankara Gazi Eğitim, Ankara Eğitim, Gaziantep, Bingöl, Çankırı, Elazığ, Gümüşhane, İstanbul Ortaköy, Kastamonu, Tokat, Yozgat, Burdur, Edirne, Erzincan Eğitim Enstitüleri kapalıdır. Bu eğitim enstitülerinde 45 000'i aşan fakir halk çocukları okutulamamaktadır.

Açık olan eğitim enstitülerinde de esir devletlerin eğitimlerine benzer bir öğretim uygulanmaktadır. Kırşehir Eğitim Enstitüsüne öğrenciler komando askerlerinin süngülerinin gölgesinde okula birerli kolda gidip gelebilmektedirler. Sayın Bakan, bugünkü Millî Eğitim Bakanlığı, iktidar değişikliğini bir rejim değişikliğine benzeterek, Türk Millî Eğitim Teşkilâtındaki yılların yetiştirdiği Milliyetçi, Atatürkçü idarecileri değiştirdiği gibi, 67 eğitim enstitüsünün tüm müdür, müdür yardımcıları ve binlerce öğretmenlerini de adaletsiz, kanunsuz olarak sürmüş ve kıymıştır. Bazı dernek (TÖB - DER) ve çevrelerin telkinleriyle Sayın Bakanın kurmaya çalıştığı «Devrimci» eğitim kadrosu yetenekli olmadıkları, okullarda gerekli tedbirleri almadıkları nedeniyle olay, sabotaj, yangın çıkarılmaktadır. On binlerce fakir halk çocukları okuyamadığı gibi, Devleti milyonlarca ve milyarlarca lira zarara sokmuşlardır. Edirne Eğitim

Enstitüsündeki maddî zararın 200 milyon lira olduğu tahmin edilmektedir. Milletin ümidi ve geleceği olan Türk gençliğinin yıkıcı, isyancı olarak yetiştirilmesi, eğitimin «Millî» olmaktan uzaklaştırılması «Atatürkçü» lükten saptırılması, kanaatimizce milletin hayırına değildir. Edirne Eğitim Enstitüsünün yanlış nedeninin, maddî zararın tespitini ve diğer eğitim enstitülerindeki eğitim, öğretim, yönetim durumu ile Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur'un tutumu hakkında Meclis Araştırması yapılmasını Anayasanın 88 inci, İçtüzüğü'nün 102 nci maddeleri uyarınca saygılarımızla arz ederiz.”

Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önerenin okunmasından sonra araştırma önergesi hakkında konuşmalara geçilmiş ve Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Süleyman Sabri Öznal (Edirne) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²¹⁸

“...Bunun yanında, okulları üs olarak kullanma gayretiyle, bindirilmiş kıtalar halinde, çevredeki kendi görüşlerini paylaşmayan kişi ve kuruluşlara saldırılar, eylemler düzenleniyordu. Öğrenciler bilgilerine göre değil, bir küçük partinin siyasî görüşüne, ona bağlılıklarına göre değerlendiriliyorlardı. Bazı öğrenciler çarpışmada kullanıldığı için âdeta öğrenimsiz sınıf geçiyorlar; okulların içi parti sloganları, simgeleri, lider resimleri ve bunlarla süslü bir parti okulu haline getirilmiş bulunuyordu. Bu okullar Türkiye'nin 67 yerinde ve ülkenin öğretmen ihtiyacını karşılamak için açılmışlardı. Bunun üstünde öğrenci alınarak ülkenin her yerinde belirli bir siyasî görüşü oluşturmak, buna kadro hazırlamak ve eğitim enstitüleri bulundukları çevrelerde, şehirde anarşinin ve siyasal huzursuzluğun, bölücülüğün kaynağı haline getirilmek için Teşkilâtlandırılmışlardı. Değerli milletvekilleri, Cumhuriyet Halk Partisi ağırlıklı hükümet işbaşına geldiği günden itibaren, yansız olarak büyük bir titizlikle aşağıdaki önlemleri almış idi :

1. Üniversite seçme sınavlarında yüksek puan alıp da özel sınavlarla okula girme hakları ellerinden alınan öğrenciler, Danıştay kararları uygulanarak, hakları oldukları okullara alınmışlardır.

2. Adalet Partisi Balıkesir Milletvekili Sayın Cihat Bilgehan ve arkadaşlarının verdiği, öğrenci aflatı hakkındaki öneri yasalaşınca, bu yasanın kapsamına giren öğrenciler de yine okullarına alınmışlardır.

3. Düşük puanlı oldukları için eğitim enstitülerine girime hakkı olmayan, fakat zamanın Cephe Hükümetleri kanalıyla belli bir partiden tavsiye ile geldikleri için, haksız olarak kaydedilen öğrenciler, hükümetin hatasını bu gençlere çektirmemek için okullardan uzaklaştırılmamışlar, öğrenimlerine normal öğrenci gibi devam ettirilmişlerdir.

4. Bu enstitülerden, Partimiz iktidarı bıraktığı sırada 80 bini aşkın gencimiz mezun olmuş, yansız olarak kuralarını çekerek yurdun çeşitli yörelerinde görevleri başına gitmişlerdir. Değerli arkadaşlarım, bu gençleri

²¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 13, B.24 (2.1 . 1980), ss.553-555

eğitim enstitülerine alan Cumhuriyet Halk Partisi değildir; ama okutup mezun ederek memlekete kazandıran Cumhuriyet Halk Partisidir. Okuturken, siyasi eğilimlerine göre ayırım yapılmamıştır. Yapılsaydı mezun olmazlar, yapılsaydı mezun olduktan sonra yansız olarak çekilen kuralarla ülkenin çeşitli yerlerinde göreve atanmazlardı.

5. Bu okullardan 2 yıllık olanların 15 tanesi öğrenimlerini halen sürdürmekte, 34 adedi ise yüksek teknik okula tarafımızdan dönüştürülerek, ülkemizin teknik ihtiyacının karşılanması amaçlanmaktadır. Bu teknik yüksek okullarda, ülkemizin çok ihtiyaç duyduğu usta ile mühendis arasındaki boşluğu dolduracak yetenekli teknik elemanların yetişmesi amaçlanmıştır. Bunlara öğrenci alırken getirilen yeni uygulamalarla, üniversite seçme sınavlarındaki boşluk doldurulacak, üniversiteye giremeyen gençlerimiz yüksek teknik okullara alınacak ve 49 taneye çıkarılan bu yüksekokullar - yönetmelikleri, kadroları Partimiz iktidarı zamanında hazırlanmış - bu Hükümete hazır bırakılmış durumdadır. Ülkemizin sanayileşmesini sağlamak ve üniversiteye giremeyen gençlerimizi sokaklarda işsiz, güçsüz ve anarşinin kucağına itmemek için bu tedbiri zamanında almış bulunuyoruz, Yurdun çeşitli yerlerinde hiç ihtiyaç olmayan çok sayıda öğrenciyi öğretmen yerine militan yetiştirmenin, onları dövüşürmenin ne siyasi partilere yararı vardı, ne de ülkemize yararı vardır...”

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Süleyman Sabri Öznel (Edirne)’in konuşmasından sonra Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Sadi Somuncuoğlu (Niğde) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²¹⁹

“... Eğitim enstitüleri ve öğretmen liseleri kapatıldıktan sonra, bütün Türkiye’de kapatıldıktan sonra hazırlıklar yapıldı. Nerede yapıldı? Önce TÖB - DER Genel Merkezinde, yani halen Genel Başkanı ve bir kısım yöneticileri Sıkıyönetimce tutuklanmış bulunan; «Türkiye’de ayrı dillerden eğitim yapılsın, Türkiye’de halklara kendi kaderlerini tespit hakkı tanınsın» diye resmen ve ailen vatan bölücülüğü yapan, komünizm propagandası yapan, Türkiye’yi parçalamak isteyen bu Teşkilâtın, genel merkezinde hazırlıklar yapılıyordu, sonra da Millî Eğitim Bakanlığında yapılıyordu. Neyin hazırlığı kapılıyordu? Yapılan hazırlıklar şöyleydi : Bir kere bu okullara daha önceki hükümetler döneminde Devletin açtığı imtihanları kazanarak kaybolan öğrencilerin bir kalemde kayıtlarının silinemeyeceği Sayın Devlet Balkanının da meseleye el koymasıyla anlaşılınca, gizli bir plân uygulamasıyla bu öğrenciler bu okuldan uzaklaştırılmak isteniyordu, bunun hazırlığı yapılıyordu. İkinciside, bu okullardan bunların uzaklaştırılabilmesi için en az bunların sayısına yakın sayıda yeni öğrenci adı altında birtakım kaydolması için hazırlıklar yapılıyordu. Af adı altında ve sayısı bilinemeyecek kadar tekrarlanan 2 yıl boyunca Bakanlık genelgeleri yayınlandı ve bu genelgelerle eğer bu Araştırma Önergesi kabul edilirse

²¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 13, B.24 (2.1 . 1980), ss.555-559

üzerinde hassasiyetle durmak icap edecek öğrencilikle ilgisi olmayan, eğitim enstitüsüne eğer öğretmen okulundan öğrenci geliyorsa veya liseden öğrenci geliyorsa lise tahsillini yapmamış, halтта ortaokul diplomasını almamış ilkokul diplomalıların bile kaydolduğu iddiaları ortaya atılmıştır. Öğretmen liselerine de mezun olması gereken okulun çok gerisindeki kademelerde okullardan mezun olmuş olan yaşları da çok ilerlemiş, böyle Eğitim Enstitülerindeki öğrenciler gibi 18, 19, 20 yaşında değil 30 yaşını bulmuş, anarşinin içerisinde pişmiş birtakım kimseler Doğu'dan Batıdan toplanıyor, belli sayılara varmış, bunlar cepheye sevk edilen askerler gibi açılması öncelikle tespit edilmiş olan eğitim enstitülerine gönderiliyordu. Orada belli sayı elde edildi mi, belli sayı temin edildi mi o okul açılıyordu. Açıldıktan sonra da zaten bütün öğretmen kadroları değiştirildiği ve yerine TÖB - DER' liler oturduğu için bu yeni gelen, sokakta anarşi talimi görmüş militanlarla bu militan öğretmen kadrosu işbirliği yapıyor, zaten okumakta olan öğrencileri sokmuyorlardı. Çatışmalar da, anarşi de, kanlı olaylar da eğitim enstitülerinde ve öğretmen liselerinde böylece aldı yürüdü. Okullar bir bir, iki iki açılıyordu; dediğim hazırlıklar tamamlandıktan sonra açılıyordu. Ankara, Türkiye'nin Başkentinde bulunan Gazi Eğitim Enstitüsü aradan 1 yıl geçti açılmıyordu. Millî Eğitim Bakanına soruyorduk, «Niçin Gazi Eğitim Enstitüsünü açmıyorsunuz?» diye; «Henüz Devlet gerekli güvenlik tertibatını almadığı için açmıyorum» diyordu. Bu sözde, bu beyanda samimiyet aramak mümkün değildir. Niye aramak mümkün değildir? Eğer Türkiye Hükümeti, Türk Devleti Ankara Gazi Eğitim Enstitüsünde güvenlik tedbirini 1 yıl içerisinde alamamışsa, ondan önceki hükümet döneminde pekala alabilen Türk Hükümeti, bir yıl boyunca bu tedbiri alamamış ise dağ başındaki vatandaş veya başka şehirlerdeki okullarda hangi tedbiri alabilirdi? Bunun tedbirle alakası yoktu esasında. Sadece Gazi Eğitim Enstitüsüne sayıda militan aranmış, ilanlar çıkartılmış, Politika, Cumhuriyet, Aydınlık gibi gazeteler aracılığı ile adam toplanmış ama, bunların sayısı yeterli olmamıştı, beklenen, bu sayının yeterli olmasıydı. İşte değerli milletvekilleri, hakikaten tarihimizde acı olayların sahnelendiği okullar olarak geçecek olan Eğitim Enstitüleri ve öğretmen liselerinin 2 yıllık ıstıraplı, kanlı, tertipli, hileli eğiminin içyüzü böylece tezgâhlandı. Sonra, bir de Türk Millî eğitiminde görülmemiş, hakikaten insanı hayrete düşürecek, insanı utancından cemiyet önüne çıkaramayacak bir başka tertip yapıldı, «Hızlı eğitim» diye bir eğitim maskaralığı çıkartıldı. Devlet, «Eğitim enstitüleri 3 yıllık» demiş, devlet, «Eğitim enstitüleri, öğretmen liselerinin bir kısmı 2 yıllık» demiş kanun çıkartmış ama, bunlar bu kanunu tanımadılar. 45 günde öğretmen yetiştirdik diye milletin önüne çıktılar. Aceleleri var, bu aceleleri de kendi ideolojik hedefleri, kendi siyasî hesapları içerisinde hakikaten tutarlı idi 45 günde İngilizce öğretmeni yetiştirdiler, 45 günde Fransızca öğretmeni yetiştirdiler, matematik öğretmeni yetiştirdiler. Tabi böyle bir maskaralığı kimsenin kabul etmesi mümkün değildir. Mezun olan öğrencileri öğretmen diye gönderdiler, iddiaya göre bunların bir kısmı lise mezunu bile

değildir, ortaokul mezunu bile değil; Fransızca'nın, Almanca'nın, İngilizce'nin alfabesini bile bilmiyor. Mahalle mektebinden, anarşi mektebinden mezun olmuş bu anarşistleri, memleketin taze çocuklarını devletin okullarında okutsun diye öğretmen unvanı ile gönderdiler...”

Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Sadi Somuncuoğlu (Niğde)'nin konuşmasından sonra Adalet Partisi Grubu Adına Mehmet Çatalbaş (Gümüşhane) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²²⁰

“Kırşehir Milletvekili Sayın Mustafa Eşrefoğlu ve arkadaşlarının Edirne Eğitim Enstitüsü; Balıkesir Milletvekili Sayın İlhan Aytekin ve arkadaşlarının, Balıkesir Necatibey Eğitim Enstitüsü; Kahramanmaraş Milletvekili Mehmet Şerefoğlu ve arkadaşlarının Uşak Eğitim Enstitüsünde olan olaylar üzerine Yüce Meclisimize getirdikleri Araştırma Önergelerinin Anayasanın 88 inci ve Meclis İçtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddelerine göre görüşülmesi için Adalet Partisi Grubu adına huzurlarınızdayım; sözlerime başlamadan evvel sizleri saygılarımla selamlıyorum. Sayın Başkan, değerli milletvekilleri, Anayasa ve Millî Eğitim Temel Kanunu Türk Millî eğitiminin, Türk Milliyetçiliğine Atatürk inkılâplarına ve Millî kültüre bağlı olmasını emreder. Millî eğitimin, Millî devlet fikrinin temeli olduğu, hayat kaynağı olduğu hepimizce bilinmektedir. Ülkemizin Büyük Atatürk'ün gösterdiği muasır medeniyet seviyesine ulaştırılması, ancak Millî eğitimin mili olmasına bağlıdır. Bu enstitülerimizde ve yurdun 67 yerinde kurulmuş olan bu okullarımızda olayların, anarşinin ve terörün kaynağı maalesef ve maalesef Cumhuriyet Halk Partisinin Millî eğitim sistemindeki çarpık ve Millî şurardan, Millilikten uzak tutum ve davranışdır. Bu okullarımızdan 14 tanesi o zaman kapatıldı. Buralarda 45 bin, 50 bin çocuğumuz aile sistemi içerisinde, kendi yağı ile kavrulabilecek, kendi imkânlarıyla okuyabilecek durumdayken 1976 yılında öğretimine başlamış olan bu çocuklarımızın % 95'i kendi okullarından sürüldü. Meselâ Gümüşhane ilinde 817 öğrenci Türkiye'nin illerinde kurulmuş olan 23 okula 6, 7, 8, 9 kişi olmak üzere gönderildi. Bu çocuklarımızın hiçbirisi bugüne kadar mezun olamadı. Milliyetçi Hareket Partisi Sözcüsü muhterem kardeşimizin de değindiği gibi, bir hızlandırılmış eğitim - öğretim rezaleti Türk milletinin bütün ufuklarına zifiri bir karanlık olarak getirildi. Devlet İstatistik Enstitüsünden aldığım bilgiye göre, 45 gün, 60 gün, 90 gün içinde mezun edilip, komünizmi yurdun her tarafına engerek yılanı gibi götürmek isteyen»

Adalet Partisi Grubu adına Mehmet Çatalbaş (Gümüşhane)'ın konuşmasından sonra Millî Selâmet Partisi Grubu adına Şener Battal (Konya) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²²¹

²²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 13, B.24 (2.1 . 1980), ss.559-561

²²¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 13, B.24 (2.1 . 1980), s.561

“Sayın Başkan, değerli üyeler, Millî Selâmet Partisi Grubu adına 10/41, 10/45 ve 10/47 sayılı araştırma önermeleri üzerinde görüşlerimizi sunmaya çalışacağım, hepinizi saygılarımla selamlıyorum. Eğitim enstitüleri, bilindiği gibi, ortaöğretim kurumlarına öğretmen yetiştiren kuruluşlardır. Ben de o kuruluşlardan diploma almış bir arkadaşınız olarak bu müesseselere her türlü saptırıcı tasallutları bu vesileyle takbih imkânı bulduğumdan dolayı memnun olduğumu ifade ederek sözlerime başlamak istiyorum. Ortaöğretim kurumlarına öğretmen yetiştiren bu kuruluşlar elbetteki eğitim ve öğretim prensipleri, eğitim, öğretim kanunlarındaki prensipler doğrultusunda öğretmen yetiştirmelidirler. Hiçbir siyâsî teşekkül bu kuruluşları politik karargâh olarak, vurucu kuvvet olarak, hele hele Türk çocuklarına birtakım yanlış fikirleri öğreten öğretmen yetiştirecek kadrolar haline getirmek için kötü niyet içinde bulunmamalıdır. Bu bakımdan, bu araştırma önermeleri vesilesiyle bu ikaz vazifemizi ifa ediyoruz ve geçmiş dönemde, 22 aylık Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı döneminde hakikaten son derece üzücü olaylar olmuştur. Bu okullar politik tahriklerin merkezi haline getirilmiştir, bu okullarda Fatih Sultan Han Hazretleri gibi Devletimizin büyükleri, ecdâdımızın resimleri indirilmiş ve bu kuruluşları bir kavga okulları olarak düşünen kafalar olmuştur. Biz öğretmenlik mesleğini mübarek biliriz. O mesleği, o mesleğin ölçüleri içinde, o mesleğin idealiyle öğrencilerine, Türk öğrencilerine hakkı, Millî düşünceyi, Millî görüşü ve Millî idealleri öğreten kuruluşlar olarak bilmek zorundayız. Onun için, eğitim enstitülerini bu ölçülerde, hak yoldan saptırmak isteyen, yanlışlara yöneltmek isteyen düşüncelere elbette müsaade ve müsamaha etmemiz mümkün değildir. Araştırma önermeleri son derece ciddi iddiaları taşımaktadır. Bu iddiaların tahkik edilmesi, değerlendirilmesi elbette Parlamentomuz için son derece faydalı bir vazife olur; neticelerinden geleceklere dönük olumlu sonuçlar çıkarabiliriz. Millî Selâmet Partisi Grubu olarak birleştirilen bu araştırma önermelerinin lehinde oy kullanacağımızı ve eğitim enstitülerimizi Millî hedefler etrafında, Millî Eğitim Kanununun ana gayesine uygun, hakkı ve memleket evlatlarına mukaddesatı, manevî değerleri öğreten öğretmenler yetiştirilen bir kuruluş olarak daima telakki etmek ve görmek istiyoruz. Bu düşüncelerle hepinize saygılar sunarız. Teşekkür ederim Sayın Başkan.”

Millî Selâmet Partisi Grubu adına Şener Battal (Konya)’ın konuşmasından sonra önerge sahipleri adına söz alan Mustafa Eşrefoğlu (Kırşehir) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²²²

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin sayın üyeleri, gönülden gelen, şu anda kalbimi dolduran en derin saygı ve sevgilerimi sunarım. Sayın Başkan, değerli milletvekilleri, siyâsî ahlâk kurallarını hiçe sayarak, hile, entrika, desise ile memleket idaresini ele geçiren zamanın malum ve malûllü hükümeti, sabık ve sakıt hükümeti ülkemizi kanlı ve karanlık bir ortamın içine itmiştir. Bugünkü

²²² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 13, B.24 (2.1 . 1980), s.561

malum hükümetin ancak o devrin hükümetinin yapmış olduğu tahribatı önlemek başta gelen amacıdır. Millî eğitimimizin Anayasa ve Atatürk ilkelerini saptıran o zamanın hükümeti, Marksist düşünceyi Millî eğitime esas kılmıştır. Türk Millî eğitiminin temel amacı ve ilkesi Türk Milliyetçiliğine bağlı kalmak, Atatürk inkılâplarına sadık kalmaktır. Gözümüze baka baka, devrin Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur, «Okullarda çocuklarımız kardeş kardeş okuyor» diyordu. Allah için, millet için elimizi vicdanımıza koyarak söyleyecek olursak, okullarımızın hiçbirinde Türk Millî eğitiminin programı, felsefesi ve ilkeleri işlenmiyordu. Evet, Türk Milleti büyük ve asil bir millet. Türk Milleti yeryüzünde 80 devlet, 17 imparatorluk kuran bir millettir; 7 milyon kilometrekare toprağa adalet ve ahlâka dayanan hukuk prensibi götürmüştü; 70 milyonluk nüfusu kardeş kardeş sevk, idare etmişti. İşte ondan sonra Marksist ve Leninist düşünce materyalist felsefe Millî eğitimimize girdikten sonra, Millî eğitimimiz bugünkü çıkmazın içerisine sürüklenmiştir. 67 ilin Millî eğitim müdürü, tüm okul müdürleri değiştirildiği gibi, eğitim enstitüsündeki öğretmen ve idarecilerin de tümü değiştirilmiştir. Demin arkadaşlarım söyledi; Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü, Bingöl, Çankırı, Elazığ, Gümüşhane, İstanbul - Ortaköy, Kastamonu, Tokat, Yozgat, Burdur, Edirne eğitim enstitüleri kapatıldı. Niçin kapatıldı, neden kapatıldı? Gerçek milletin gözünün önündedir. Bu okullarda okuyan 45 bini aşan öğrenci, o eğitim enstitüsünden oraya, Manisa'dan ta Kars'a, Kars'tan Kırşehir'e, Kırşehir'den Yozgat'a; böylece okullarda öğrenci okutulmak istenmedi. İşte devrin Hükümeti ve onun uğursuz gelen Millî Eğitim Bakanı Millî eğitimdeki bütün tahribatları gücünün yettiği kadar yapmıştır. Amaç, Millî eğitimin amaçları Türk Milliyetçiliğine bağlı kalmak, Atatürk ilkelerine sadık kalmaktır. Bakınız Atatürk ne diyordu: «Efendiler, yetiştireceğimiz çocuklarımıza ve gençlerimize tahsilin hududu ne olursa olsun, evvela, her şeyden evvel Türkiye'nin istiklaline, kendi benliğine, ananesine, Milliyetine düşman olanlarla mücadele etmek usullerini öğretmektir» der. Yine Atatürk der ki: «Türk çocuğu, ecdâdını tanıdıkça daha büyük işleri yapmak için kendini bulacaktır.» Yine Atatürk der ki: «Türk âleminin en büyük düşmanı komünizm, her görüldüğü yerde ezilmelidir.» Yine Atatürk der ki: «Ne Bolşevik, ne komünist olamayız çünkü biz Milliyetçiyiz, dinimize sadığız.» Yine Atatürk der ki: «Bize göre eğitim uygulanmalıdır.» Evet, hal böyle iken Türk Millî eğitimi Atatürk ilkelerinden, Millî eğitimin temel amaçlarından saptırılmıştır. Türk öğrencilerinin kardeş, kardeş okullarda okumaları, mümkün olmamıştır. Evet, bakınız bazı okullarımızda Türk bayrağı çekilmiyordu, İstiklal Marşı söylenmiyordu, hatta bir öğretmen derneğinin toplantısında, «Biz bir komünizmi savunacağız; ama, bu Marksist bir komünizm mi olsun Maocu mu olsun, Leninci mi olsun?» diye, bu konular münakaşa ediliyordu...”

Yapılan konuşmalardan sonra önerge oylamaya sunulmuş ve oylama sonucunda Meclis Araştırma Önergesi kabul edilmiş ve Meclis Araştırma Komisyonu kurulmasına karar verilmiştir.

BÖLÜM - II

XVI. DÖNEMDE GENEL KURULDA BÜTÇE VE BÜTÇE DEĞİŞİKLİKLERİ CETVELLERİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞMELER

4. TBMM XVI. DÖNEM GENEL KURULDA BÜTÇE GÖRÜŞMELERİ

4.1. 1978 YILI BÜTÇE KANUNU TASARISI GÖRÜŞMELERİ

4.1.1. 1978 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısının TBMM Genel Kuruluna Sunulması

Hükümet adına Genel Kurul’a 1978 yılı bütçe kanunu tasarısını sunmak üzere Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu (C. Senatosu Kayseri Üyesi); aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²²³

“Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri; 1978 mali yılı Bütçesinin sunuş konuşmasına, bu bütçenin bir özelliğini açıklamak suretiyle başlamak istiyorum. Bütçeler Devlet hayatında ve aynı zamanda toplum hayatında önemli bir yeri olan siyasal belgelerdir. Kamu yönetiminin gereksinimleri kadar toplumun bekleyişleri de bütçelere yansır ve bu nedenle de her hükümetin kendi bütçesini hazırlaması onun en doğal hakkı olarak görülür. Bu anlayış içinde, yeni Hükümetin, Yüce Meclislerin güvenini almış olan programı doğrultusunda, kendi bütçesini hazırlamak ve bu bütçeyi uygulamak istemesinden daha doğal bir istek olamazdı. Ne var ki, ülkemizin bir süreden beri içinde bulunduğu bunalım ve günün özel koşulları Hükümeti kendi bütçesini hazırlama olanağından yoksun bırakmış ve bilindiği gibi, Hükümetimiz kendinden önce hazırlanarak Yüce Meclislere sunulmuş bulunan 1978 mali yılı Bütçe Kanunu tasarısını müzakerelere esas kabul etmek zorunda kalmıştır.

Yeni Hükümeti kendi bütçesini hazırlamaktan alıkoyan zorluklardan biri, hiç kuşkusuz, yasal zorunluluktur. Bilindiği gibi, Anayasamız ve öteki ilgili yasalar, bütçelerin Yüce Meclislere sunuş tarihi ile buralarda görüşülme sıra ve sürelerini saptadıktan başka, bütçelerin en geç 1 Mart tarihinde yürürlüğe konulmasını emretmektedir. Bu Anayasal zorunluluk nedeni ile yeni Hükümetin bütçesini hazırlaması, bu bütçenin Yüce Meclislerde değerlendirilip karara bağlanması için 40 günlük gibi kısa bir süre söz konusu idi. Bu sürenin ise, Hükümetin yeni bir bütçeyi kendi sorumluluk duygusu içinde hazırlaması için yeterli olmadığı açıktır. Bu durum karşısında, hiç kuşkusuz başka bir seçenek üzerinde de durulabilirdi ve Hükümetin, bir yandan geçici bir bütçe uygulayarak Devlet harcamalarını sürdürürken, öte yandan da kendi bütçesini hazırlaması düşünülebilirdi. Şunu önemle arz etmek isterim ki, Hükümetimiz bu konu üzerinde büyük bir ciddiyetle durmuş ve sonuçta ekonomimizin bugün içinde bulunduğu koşulların geçici bir bütçe uygulamasına olanak tanımadığı kanısına varmıştır.

²²³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 3, B. 108 (17 . 02 . 197), ss. 3-12.

Gerçekten ağır ekonomik ve mali sorunların uzun süreden beri çözüme kavuşturulmamış olması, toplumun her kesiminde belirli bekleyişler yanında, ekonomiyi olumsuz yönde etkileyen bir kararsızlık ve güvensizlik ortamı da yaratmış bulunmaktadır. Şimdi, öteki sorunların yanında bu kararsızlık ortamının da giderilmesi ve böylece ekonomik ufkun aydınlatılması gerekmektedir. Oysa geçici bütçe, daha önceki uygulama sonuçlarının da ortaya koyduğu gibi, bu kararsızlık ortamını daha da karartacak ve bu nedenle yatırımlar daha da yavaşlarken, spekülatif bekleyişler artacaktır. İşte bu yasal ve ekonomik nedenlerledir ki, yeni Hükümet, kendinden önce hazırlanarak Parlamentoya sunulmuş bulunan bütçeyi müzakerelere esas kabul etmek zorunda kalmıştır. Hükümet bunu kabul ederken, bütçeye Hükümet programı doğrultusunda yeni bir yön ve içerik verilmesi gibi, anlamlı bir siyasal işlevi de Yüce Meclislerin iradesine tevdi etmiştir.

1978 mali yılı Bütçe Kanunu tasarısını bu anlayış içinde ele alan Bütçe Karma Komisyonu, bütçe üzerinde Hükümet programı doğrultusunda anlamlı değişiklikler yapmıştır. Böylece, Cumhuriyet Senatosunda kabul edildikten sonra Yüce Meclisin onayına sunulan ve şimdi önümüzde bulunan bütçe, bir çok bakımdan yeni bir kimliğe bürünmüştür. Bu nedenle, bütçeye verimli ve özenli çalışmalarıyla yeni bir yön ve içerik veren Bütçe Karma Komisyonunun Sayın Başkanına ve tüm sayın üyelerine Yüce Heyetinizin önünde şükranlarımı sunuyorum.

Sayın Başkan, sayın üyeler; 1978 mali yılı Bütçesinin özelliğiyle ilgili bu kısa açıklamadan sonra, şimdi, bu konudaki geleneğe uygun olarak, önce bu bütçenin hazırlandığı sırada dünya ekonomisinin genel görünümü, sonra ekonomimizin durumu ve nihayet 1977 bütçe uygulamasının sonuçlarıyla, 1978 bütçesinin kapsamı hakkında Yüce Meclise bilgi arz etmek istiyorum. Dünya ekonomisinin güncel sorunu, 1974 yılından bu yana olduğu gibi, bugün de gerek gelişme yolundaki ülkelerde, gerekse sanayileşmiş ülkelerde fiyat artışlarının kontrol altına alınması olarak kendini göstermektedir. 1975 yılından bu yana, bu alanda alınan önlemler sonunda, sanayileşmiş ülkelerde işsizliğin bir ölçüde artması ve Millî gelir artışının da düşünülenin gerisinde kalınması pahasına da olsa, enflasyonun şimdi kontrol altına alınmış olduğu söylenebilir. Gelişme yolundaki ülkelerde de yer yer aynı sonuca ulaşılmış ve fiyatların artış hızı genellikle kesilmiş bulunmaktadır.

Bu güncel sorunun yanında, dünya ekonomisinin temel sorunları, bugün gündemde bulunan temel sorunları; doğal kaynakların kullanımı, enerji bunalımı, teknoloji ve dünyada yeni bir ekonomik düzen kurulmasıyla ilgili konular arasında yer almaktadır. Amansız bir biçimde sömürülen dünya doğal kaynaklarının tükenme noktasına doğru gittiği ortadadır. Bu nedenledir ki, tükettikleri bu kaynaklar sayesinde zenginleşmiş olan sanayileşmiş ülkeler, şimdi dünyaya, genellikle büyüme hızının düşürülmesini öğütüyorlar. Bu öğüde

uyarak büyüme hızını elbette biz düşürecek değiliz; ama doğal kaynaklarımızı ve zenginliklerimizi daha iyi korumamız ve geliştirmemiz gerektiği de bir gerçektir. Öte yandan, bugün uluslararası ekonomik gündemde güncel bir konu olarak yer alan, dünya enerji bunalımını da aslında bu çerçeve içinde değerlendirmek doğru olur.

Tüm kaynaklar gibi, enerji kaynaklarının da, özellikle bugün gelişmişliği bilinen ülkelere sorumsuzca sömürülmesidir bu bunalımın temelinde yatan. Şimdi dünya bu nedenle yeni enerji kaynakları arayışı içindedir. Esasen ülkemizin de temel sorunlarından biri olan enerji konusundaki bu arayışları yakından izlemek ve değerlendirmek de, kanımızca var olan kaynaklarımızı en iyi biçimde kullanmak kadar önem taşımaktadır. Hiç kuşkusuz aynı şeyi teknoloji alanında da söylemek gerekir. Dünyayı, gelişmiş ülkelerle, gelişme yolundaki ülkeler diye ikiye ayıran ve gelişmiş ülkelere bugünkü üstünlüklerini sağlayan temel etkenin teknoloji olduğu şimdi açıkça ortadadır. Nitekim, ellerinde bulundurdıkları teknoloji tekeli dolayısıyla, çok uluslu şirketler de çağımıza «çok uluslu şirketler çağı» dedirtecek kadar ileri gitmişler ve dünyada Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliğinden sonra üçüncü büyük ekonomik güç haline gelmişlerdir.

Artık şunu herkes bilmelidir ki, ekonomik alanda dışa olan bağımlılığın azaltılması da, sağlıklı bir gelişme sürecinin sürdürülmesi de, yeni teknoloji üretiminde ve dışarıdan alınan teknolojilerin ülke koşullarına uyumunda göstereceğimiz çabaya bağlıdır. Bu konular dışında Türkiye, dünyada yeni bir para sistemi ve daha geniş anlamıyla yeni bir ekonomik düzen kurulmasıyla ilgili çalışmaları da yakından izlemek durumundadır.

Programında belirtildiği gibi Hükümetimiz, dünyada hakça bir düzen kurulabilmesi için ilgili ülkelerle işbirliği yaparak, bu konularda her türlü çabayı harcamaktan geri kalmayacaktır. Sayın Başkan, dünya ekonomisinin genel görünümü hakkındaki bu kısa açıklamadan sonra, şimdi de Türk ekonomisinin bugünkü durumunu ana çizgileriyle ortaya koymak ve Yüce Meclisin bilgisine arz etmek istiyorum. Bu konuda yapılan en nesnel, en iyi niyetli değerlendirmeler bile, ekonomimizin içe ve dışa dönük tüm yönleriyle ağır bir bunalımın içinde olduğunu göstermektedir. Görülmemiş boyutlara varmış hızlı bir enflasyonla, toplumsal barışı zedeleyecek noktaya yaklaşmış kaygı verici bir işsizliğin, dış alemdaki saygınlığımıza gölge düşürecek ölçülere ulaşmış dış ödeme güçlükleriyle, döviz dar boğazının, enerji kıtlığı yanında mal yokluğu ve kıtlıklarının, ihtikârın, karaborsanın ve her türlü spekülâtif bekleyişlerle beslenen bir kararsızlığın ve güvensizliğin giderek artması bu ağır bunalımın en açık kanıtlarıdır. Sürekli bir sorun erteleme politikasıyla sakat, savurgan ve sorumluluktan uzak tutum ve uygulamaların yarattığı bu çok yönlü bunalım ortamında üretim ve yatırım faaliyetleri yer yer gerileyerek bazı sektörlerde durma noktasına gelmiş bulunmaktadır.

Kamu Maliyesi alanında ise sonuna dek zorlanarak kullanılan olanaklar yüzünden, kaynaklar hemen hemen kurumuş, dış ödemeler gibi iç ödemeler de zamanında yapılamaz hale gelmiştir. İçeride ve dışarıda en yakın gözlemlerle de doğrulanan bu ağır bunalımın boyutlarını bazı sayısal göstergeler açıkça ortaya koyacak niteliktedir.

Yıl sonları itibarıyla 1976 yılından 1977 yılına kadar olan dönemde, 1977 yılı içinde, toptan eşya fiyatlarının % 36,1 oranında arttığı görülmektedir. Geçinme endekslerindeki artış ise bunun da üstündedir. Ankara geçinme endekslerindeki artış 1976 yılında 14,1 iken, 1977 yılında % 42,3 olarak gerçekleşerek, yaklaşık üç kat artmıştır. İstanbul'da ise 1976 yılında % 19,3 olan artış 1977 yılında % 46,8'e yükselmiş bulunmaktadır. Hayat pahalılığındaki artışın, endekslerin ifade ettiğinden daha çok olduğuna kuşku yoktur. Çünkü, söz konusu endekslerde, karaborsa konusu olarak Resmi fiyatların çok üstünde satılan mallar, Resmi fiyatlarıyla yer almakta ve yine hayat pahalılığının en önemli ögesi olan kiralara da, bilindiği gibi geçinme endekslerinde yer almamaktadır.

Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından toplanan ve yayınlanan tüketici fiyatlarına dayalı istatistikler de, önceleri yalnız büyük kentlerde yakınma konusu olan hayat pahalılığının şimdi yurt düzeyinde yaygın bir hale geldiğini ve böylece yeni bir boyut kazandığını göstermektedir. Nitekim, bu istatistiklere göre tüketici fiyatlarındaki artışlar İzmir'de % 38, Adana'da % 48 Antalya'da % 38, Bursa'da % 35, Diyarbakır'da % 36, Erzurum'da % 41, Eskişehir'de % 47 ve Ordu'da da % 46 olmuştur. Geçen yıl içinde görülen ve geçmişte benzeri olmayan bu fiyat artışları, özellikle dar ve değişmez gelirli geniş halk yığınlarının geçim koşullarını dayanılmaz hale getirirken, öte yandan da, sürekli olarak spekülasyon bekleyişleri kamçılamıştır. Bu bakımdan enflasyonun yavaşlatılması ve spekülasyon bekleyişlerin giderilmesi, ekonomimizin en ivedi ve en önemli sorunları arasında yer almaktadır.

İç ve dışa dönük yönleriyle olağanüstü önemli bir sorun haline dönüşmüş bulunan dış ödemeler dengesi sorununa gelince: 1974 yılında, dünyada petrol fiyatlarının dört katı kadar artırılmasıyla ortaya çıkan yeni durumdan ekonomimizin de olumsuz yönde etkilendiği ve esasen yapısal olan ödemeler dengesi sorununun daha da ağırlaşmak eğilimine girdiği biliniyordu. Bu açık gerçeğe karşın, hayati önem taşıyan bu alanda tam bir başı boşluk egemen olmuş ve savurgan bir tutumla, yanlış bir dış borçlanma uygulaması, ekonomimizi şimdi karşı karşıya bulunduğu döviz dar boğazına sürüklemiştir. Bu çerçevede içinde, dışa bağımlı ve çarpık bir sanayinin gereksinimleri yanında, tümüyle aracı ve ithalatçıyı gözetken bir dış ticaret politikasının yol açtığı ve beslediği spekülasyon eğilimlerinin de baskısıyla, ithalatımız son yıllarda hızla artmıştır. Nitekim, 1976 yılında 5 129 000 000 dolar olarak gerçekleşen dış planlarımız, 1977 yılında % 13 artarak, 5 796 000 000 dolara yükselmiştir. Buna

karşılık, artırılması yolunda son yıllarda hiç bir anlamlı çabanın gösterilmediği ihracatımız ise, 1976 yılında 1 960 000 000 dolardan, 1977 yılında 1 753 000 000 dolara düşerek % 10,5 gerilemiş bulunmaktadır. Bu talihsiz gelişmelerin sonucunda 4 043 000 000 dolara ulaşan dış ticaret açığımız, bugüne değin kâr sıkışılan en büyük açıktır, öte yandan, söz konusu açığın gayri safi Millî hasıla içindeki oranı da % 9,5 gibi kaygı verici bir boyuta ulaşmıştır. İşçi dövizlerimizin, 1976 yılında olduğu gibi, 1977 yılında da 1 milyar doların altında kalması, dış ödemeler alanındaki güçlükleri artıran öteki bir etkidir; fakat bu alanda asıl ve gerçek sorun, dövizle çevrilebilir mevduat uygulamasıdır. Kısa vadeli ve yüksek faizli bir dış borçlanma niteliğinde olan bu uygulama çerçevesinde ülkemize gelen dövizleri şimdi, ödeme dönemine girmiş bulunuyoruz. Buna, Merkez Bankasının 550 milyon doları bulan kısa vadeli banker kredilerini de eklemek gerekmektedir, Başka bir çözüm bulunmadığı takdirde, gerek DÇM'lerin, gerek bu kredilerin büyük bir bölümünün, bu yılın ilk 3 ayı içerisinde ödenmesi zorunluluğuyla karşı karşıyayız. Ayrıca, Merkez Bankasının, dış ödemeleri zamanında yerine getirilmemesi nedeniyle 1977 Şubatından bu yana bekleyen transferler de 2 600 000 000 dolar gibi olağanüstü büyük bir rakama ulaşmıştır. Öte yandan, döviz dar boğazını aşmak için başvurulmuş kredili ithalat kabul kredisi ve mal karşılığı ithalat gibi palyatif uygulamaların ortaya çıkardığı taahhütler de zamanında yerine getirilemediğinden, ithalatta da önemli tıkanıklıklar belirmiş ve hepsinden önemlisi, mali alanda uluslararası saygınlığımıza ciddi surette gölge düşmüştür. Özetlemek gerekirse, şimdi Türkiye, birikmiş dış taahhütleriyle, artmakta olan dış borçlarına ve ithalatına karşı, rezervleri sorumsuzca eritilmiş, dış ödeme kaynakları kurutulmuş bir ülke görünümündedir. Bu görüntü, dışarıda kuşku yaratırken, içeride de hızlı enflasyonla birlikte bugünkü kararsızlık ve güvensizlik ortamının doğmasına yol açmış ve bu ortam içinde yer yer mal kıtlığı başlamıştır. Bu kısa açıklamalar döviz dar boğazının ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle döviz dar boğazının açılması da ekonomimizin bugün en önemli ve en ivedi sorunları arasında yer almaktadır. Kuşku yoktur ki, döviz dar boğazından, ithalattaki tıkanıklıktan ve mal kıtlığından etkilenen yalnız tüketici değildir. Bu alandaki güçlükler enerji dar boğazıyla birlikte, üretim, yatırım ve yatırım faaliyetlerini de geniş ölçüde aksatmış bulunmaktadır. 1976 yılında kamu yatırımlarında % 70 olarak hesaplânan gerçekleşme oranının, 1977 yılında % 65 olarak gerçekleşebileceği hesaplânmaktadır. Bu noktada hemen eklemek gerekir ki, bu oranlar fiziksel gerçekleştirmeleri değil, projelerle ilgili olarak yıl içinde yapılan ödemeleri göstermektedir ve fiziksel gerçekleştirmeler bu oranın daha çok altındadır. Devlet Plânlama Teşkilâtının, önemli projelerin gerçekleşmesini içeren Aralık 1977 tarihli raporuna göre, tümüyle Kamu İktisadi Teşebbüslerinin yüklendikleri ve yürütmekte oldukları 98 önemli projenin, eylül ayı sonu itibarıyla gerçekleşmesi, ortalama olarak % 28'dir. Bu oran kamu yatırımlarında durumun ne derece kaygı verici olduğunu açıklayacak niteliktedir.

Öte yandan, Türkiye Sanayicileri ve İş Adamları Derneği tarafından yapılan ve yayınlanan incelemeler, özel sektör yatırımlarında da bir duraklamanın ve azalmanın ortaya çıktığını göstermektedir. Bu incelemelere göre, geçen yılda özel sektör yatırımlarının, 1976 yılı mutlak değerinin altına düştüğü ve bu arada lastik, plastik, demir - çelik, elektrik makineleri, kâğıt, deri, dokuma ve gıda dallarında bu düşmenin %10 ilâ % 48 gibi ciddi boyutlara ulaştığı görülmektedir. Böylece yatırımlardaki gerileme de, ekonomik alanda karşı karşıya bulunduğumuz öteki sorular arasında önemli bir yer almaktadır. İstihdam alanında da aynı durumu görüyoruz. Geçmiş yıl içinde işsizlik ülkemizde görülmemiş boyutlara ulaşmıştır. Eldeki verilere göre şimdi Türkiye'de aktif nüfusun % 20'si açık ya da örtülü işsizdir, öte yandan çalışmak isteyip de iş bulamayanlara, şimdiye dek bir işte çalışacağı halde, yatırımlardaki ve üretimdeki duraklamalar nedeniyle son zamanlarda işinden olanların, yani çalışırken işsiz kalanların da eklenmesiyle istihdam sorunu daha da ağırlaşmakta ve büyük bir toplumsal gerilim ve kaygı kaynağı oluşturmaktadır. Bütün bu gidişin sonuçları gayri safi Millî hâsılamızda da kendini açıkça göstermektedir. 1977 yılının 9 aylık verilerine göre yapılan hesaplara göre, gayri safi Millî hâsılamızdaki artışın % 5 dolayında olacağı hesaplanmaktadır. Bu 1966 yılından bu yana kaydedilen en düşük gelişme hızıdır. Son yıllarda rekor düzeylere ulaşan tarımsal ürünlerin katkısıyla % 7 dolaylarında dolaşan gayri safi Millî hâsıla artış hızı, 1977 yılında tarımsal üretim bir önceki yıla bakışta büyük bir artış göstermeyince, biraz önce arz ettiğim düzeye düşmüştür.

Enerji yetersizliği ve ara malları alanındaki güçlükler nedeniyle, gerek özel sektörde, gerek kamu sektöründe kapasite kullanımında önemli düşmeler olmuş ve 1977 yılında sanayi sektöründeki katma değer artışı % 6,9'da kalmıştır. Bu oran, son 5 yılın en düşük sanayi gelişme hızıdır. Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; böylece ekonomimizin 1977 sonu itibâriyle genel görünümü de, ilgili istatistikleri de değerlendirerek Yüce Heyetinizin bilgisine sunmuş bulunuyorum. Bir özetleme yapmak gerekirse, şunu eklemek isterim ki; buraya kadar arz ettiğim sorunlar, 1977 yılında ortaya çıkmış olmakla birlikte, giderek yoğunlaştığı ve ağırlaştığı için asıl etkilerini 1978 yılında gösterecek niteliktedir. Bu nedenle, 1978 yılının olanaklarının, bir çok alanda daha 1977 yılı içinde yenilmiş ve tüketilmiş olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Şimdi 1977 bütçe uygulaması hakkında da kısaca bilgi sunmak istiyorum: 1977 mali yılı Bütçesi, bilindiği gibi Yüce Meclislere; «Cumhuriyetin en büyük bütçesi; hizmet gücü en çok olan bütçe ve denk olan bir bütçe» olarak sunulmuştu. Eldeki veriler, bu bütçenin bu iddiaların aksine olarak büyük bir açıkla kapanacağını ortaya koymaktadır. Nitekim, yeni Hükümet işbaşına geldiği zaman yani 5 Ocak 1978 tarihinde Devletimizin bütçe uygulaması dolayısıyla 17 445 000 000 liralık borcu ile karşılaşmıştır. Özellikle belirtmek gerekir ki, bunlar Devletin düzenli borcu değil; fakat bütçe uygulamasında kuruluşlara, kişilere ve müteahhitlere yaptıkları hizmet karşılığında yerine getirilmesi gereken ödemelerdir. Bütçenin

gereklerini yerine getirmede Hazinesinin karşılaştığı güçlüklerin boyutunu daha somut ve anlamlı biçimde ortaya koymak bakımından geçmiş yıllara ait konu ile ilgili rakamlar karşılaştırılırsa, görülen durum şudur ki; daha önceki yıllarda bu miktar 300 milyon, ya da en çok 6 milyar civarında kalmıştır. 1977 yılında görülen bu büyük artış, bu bütçenin yıl sonunda da şimdiye kadar olanların çok üstünde bir açıkla sonuçlanacağını kanıtlamaktadır. Elimizdeki bilgiler, başlangıçta 225 milyar lira olarak Yüce Meclislerde onaylanmış olan bütçenin, kendi içindeki otomatik mekanizmaların işlemesi sonucunda, yıl sonunda ödenek olarak 230 milyar liraya varacağını, harcamaların 230 milyar lira dolayında gerçekleşeceğini ve Devlet gelirleri de 200 milyar dolayında kalacağı için, bu bütçenin tümü ile 25 - 30 milyar lira civarında bir açıkla sonuçlanacağını göstermektedir. Bütçenin bu durumu, hiç şüphesiz ki, ülkemizde geçen yıl içinde yaşanan enflasyonun başlıca kaynaklarından biri olmuştur. Bu durumu, Kamu İktisadi Teşebbüslerinde de görüyoruz ve elimizdeki hesaplar, geçen yıl hazırlanan program çerçevesinde tüm ihtiyaçların karşılamasını öngören ve ayrıca açık verilmeyeceği bildirilen bu teşebbüslerin, 1977 yılı zararının 28,5 milyar lira civarında oluşacağını ortaya koymaktadır. Devlet bütçesi yanında, Kamu İktisadi Teşebbüsleri de böylece Türkiye'nin enflasyonun ikinci bir kaynağı olarak geçen yıl içinde işlemlerini sürdürmüşlerdir. Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; şimdi de 1978 mali yılı Bütçesi hakkında Yüce Heyetinize bilgi sunmak istiyorum. Konuşmamın başında da arz ettiğim gibi, bizden önce hazırlanarak Parlamente'ye sunulmuş bulunan 1978 mali yılı Bütçe Kanun tasarısı Bütçe Karma Komisyonunda tüm sayın üyelerin olumlu katkıları ile büyük ölçüde Hükümet programı doğrultusunda yeni bir yön ve içerik kazanmış bulunmaktadır. Tasarı bu şekilde değişik bir kimliğe bürünürken, yeni hedeflere de yönelmiştir. Bu hedeflerden biri ve en önemlisi enflasyon hızının yavaşlatılmasıdır. Bu amaçla bütçe ödenek rakamları geçen yıllara bakışla daha dengeli tutulmuş ve özellikle kamu harcamalarında tasarrufa özen gösterilmiştir. Uygulama sırasında bütçenin bugünkü büyüklüğü korunabildiği takdirde, bu bütçe ile giderek hızlanan enflasyonun yavaşlatılabileceğini şimdiden ifade edebiliriz. Şu noktayı belirtmek istiyorum ki, 1978 yılı bütçesi, koşulların elverdiği ölçüde bir tutum bütçesi, savurganlıkla savaş bütçesi görünümündedir. Bunlarla birlikte, bütçenin hizmet gücü ve sosyal içeriği de genişletilmiştir. Bir yandan kırsal alanlara, öte yandan da kentsel alanlara hizmet götüren bakanlık ve kuruluşların ödemelerinde bu amaçla önemli artışlar yapılmış bulunmaktadır. Devlet yolları ve il yolları yapım ve onarımı için, Karayolları Genel Müdürlüğü bütçesinde öngörülen ödenek toplamı 2 310 000 000 lira artırılmıştır. Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı bütçesinde, köy yolları ve köprüleri yapımı ile, köyün su hizmetleri ve köy kooperatifleri için öngörülen ödenek de 1,5 milyar lira eklenmiştir. İmar ve İskan Bakanlığı bütçesinde aynı yönde yapılan ödenek artış toplamı 916 milyon liradır. Ayrıca, büyük belediyelerin içme suyu sorununun çözülmesine katkıda bulunmak üzere Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü bütçesine 500 milyon lira eklenmiştir. Bundan başka, Turizm ve

Tanıtma, Adalet ve Çalışma Bakanlıkları ile, Toprak ve İskan İşleri Genel Müdürlüğü ve Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü bütçelerine önemli sayılacak ölçüde ödenek eklendiği gibi, yeni kurulan Yerel Yönetim Bakanlığı ile, İşletmeler Bakanlığı için de gerekli ödenekler bütçeye konulmuş bulunmaktadır. Öte yandan, köy okulları yapımı için Millî Eğitim Bakanlığı bütçesinde öngörülen ödenek 400 milyon lira artırılmıştır. Aynı şekilde üniversiteler bütçelerine 564 milyon liralık ödenek eklendiği gibi, üniversite gençliğinin burs ve kredi sorunu da ele alınmış, bir yandan krediler arasındaki farklar giderilirken, öte yandan da burs olanakları tüm istemleri karşılayabilecek ölçüde genişletilmiştir. Bütçede öngörülen ödenek bu amaçla 500 milyon lira artırılmış bulunmaktadır. Böylece 90 bin dolayında olan kredi kullanan öğrenci sayısı 1978 yılı içerisinde 125 bine yükselmiş olacaktır. Halka götürülen hizmetlerde Bütçe Karma Komisyonunda yapılan değişikliklerle sağlanan artışlar yanında, Hükümet Programında da öngörüldüğü üzere, dar ve değişmez gelirlielerin hızlı enflasyonla ağırlaşan yüklerini hafifletmek anlayışı içinde, kamu görevlilerine uygulanan katsayı da 12'den 14'e yükseltilmiştir. Bu yükselmeden, kamu görevlilerinden başka, emekliler, dul ve yetimlerle, 65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz ve kimsesiz olanlar da yararlanacaktır. Katsayı artışının gerektirdiği ödenek 20 milyar lira olarak bütçede yer almaktadır. Ayrıca vatani hizmet tertibinden aylık alanların durumları da, son kez Bütçe Komisyonunda yeniden ele alınmış ve bu alanda da belli ölçüde bir artış kabul edilerek, bunun için de bütçede gerekli düzeltmeler yapılmış bulunmaktadır. Bütçe Karma Komisyonunda yapılan değişikliklerde, önemi nedeniyle yatırımlar üzerinde ayrıca durulmuş ve bu ödeneklerde herhangi bir kısıntı yapılmamasına özen gösterilmiştir. Bu anlayış içinde üretken yatırımlara ağırlık verilirken, ekonomimizin darboğazlarından birini oluşturan enerji sorunu özel bir önemle ele alınmış ve Maliye Bakanlığı bütçesindeki geniş fon olanaklarında, ilgili kuruluşların bu alanda ileride doğacak ödenek ihtiyaçlarını karşılayacak düzenlemeler yapılmıştır. Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; burada bir noktayı da izninizle belirtmek isterim : Bütçe Karma Komisyonunda, bütçe tasarısı üzerinde ödeneklerin dağılımında, yukarıda ana çizgileriyle arz ettiğim değişiklikler yapılırken, aynı zamanda tasarıdaki Anayasaya aykırı hükümlerin ayıklanmasına da özen gösterilmiştir. Bilindiği gibi geçmiş yıllarda, asıl yasalarda yer alan hükümlerin bütçe kanunu ile uygulanmasının bir süre için durdurulması, ya da kısıtlanması âdeti bir gelenek haline gelmişti, önünüzdeki bütçe tasarısı bu tür uygulamalardan geniş ölçüde arınmış bulunmaktadır. Bu çerçeve içinde yer alan değişiklikler arasında, belediyelerin devlet gelirlerinden aldıkları payların işlerlik kazanması ve geri kalmış bölgelerdeki kamu görevlilerinin ortaöğrenim çağındaki çocuklarının, pansiyon giderlerine Devletin katkısıyla ilgili düzenlemeler ile ortak trafik fonu ve deprem fonu zikredilebilir. Bu düzenlemelerin gerektirdiği 750 milyon liralık ödenek ilk kez bütçemizde yer almaktadır. Öte yandan, bundan önceki Hükümetin özelliği nedeniyle bütçenin yapısında ortaya çıkan ve giderek büyük boyutlara ulaşan sapmalar da, bütçe

uygulamalarında birlik ve tek örneğin sağlanması amacıyla bu kez giderilmiştir. Bu çerçeve içinde Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı bütçesinde bulunan fonlardan, doğrudan doğruya o bakanlıkla ilgili olmayanlar Maliye Bakanlığı bütçesinde aynı adla yer alan fonlarla birleştirildiği gibi, öteki bazı bakanlık bütçelerinde de ödeneklerin tek elden yönetilmesi amacıyla aynı yönde değişiklikler yapılmıştır. Son olarak, 1978 mali yılı bütçesinde öngörülen bir yeniliği de burada arz etmek isterim. Bütçe kanunu tasarisına, Bütçe Karma Komisyonunda eklenen bir hükümle, Hükümet Programında öngörüldüğü üzere, belediyelerin 31.12.1977 tarihi itibarıyla Hazineye olan tüm borçlarının silinmesi kabul edilmiştir. Bu suretle, yerel kamu hizmetleri alanında yükümlülükleri giderek artan bu kuruluşların mali güçlüklerden kurtarılmasına önemli ölçüde bir katkıda bulunmak olanağı doğmuştur. Yapılan ilk hesaplamalara göre, bu hükmün yasalaşarak uygulanmasına geçildiğinde, belediyelerin 10 milyar dolayındaki borcu silinmiş olacaktır. Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; görüldüğü gibi şimdi önümüzde bulunan bütçe, artık daha önce Parlamentoya sunulmuş olan bütçe değildir. Bütçe Karma Komisyonunda yapılan değişikliklerle yapı ve içerik bakımından yeni boyutlar kazanmış ve bütçede öngörülen hizmetlerin dağılımında önemli değişiklikler olmuştur. Biraz önce ana çizgileriyle açıkladığım bu değişikliklerle 1978 yılı Bütçesine Hükümet Programı doğrultusunda yön verilirken, şurasını önemle belirtmek isterim ki, ülkemizin hızlı bir enflasyon içinde bulunduğu dikkate alınarak, kamu harcamalarının belli bir düzeyde tutulmasına büyük özen gösterilmiştir. Nitekim, Yüce Meclislere önceki Hükümet tarafından 260 milyar lira olarak sunulan bütçe, Bütçe Karma Komisyonundaki değişikliklerden sonra % 2,4 gibi çok küçük bir oranda artarak 266 358 494 000 lira olarak bağlanmış bulunmaktadır. Bu haliyle 1978 Yılı Konsolide Bütçe ödenekleri, 1977 yılının 225 811 000 000 liralık bütçesine bakışta % 17,9 oranında bir artış ifade etmektedir. Bunun önemli bir bölümü açık finansmanla karşılanan ve bu nedenle enflasyonu körükleyen daha önceki yıllar bütçelerine bakışta, oldukça mütevazı sayılacak bir artış olduğu ortadadır. (...) Yeni bir iktidarın oluştuğu bir sırada bu nokta, takdir buyrulacağı gibi, ayrıca önem taşımaktadır. Bu nedenle şimdi de kısaca 1978 mali yılı içinde Hükümetimizin bu bütçeyle birlikte uygulamaya konulacak politikaları hakkında da bilgi arz etmek istiyorum. Hükümet Programında, bilindiği gibi, ekonomik, mali alanda uygulanacak politikaların ana hedefi, enflasyon hızının yavaşlatılması ve plânlı kalkınma kurallarına uygun bir ortam içerisinde sağlıklı bir gelişme sürecinin başlatılması olarak saptanmış ve ekonominin uzun dönemli hedefleri de dikkate alınarak onarılacağı öngörülmüştür. Bu onarım programı çerçevesinde Hükümet gelir ve harcama alanında, para kredi alanında dış ödemeler dengesi ve dış ticaret alanında, tasarruf ve yatırımlar alanında yeni politikalar oluşturmak ve bunları biraz önce de arz ettiğim gibi bütçeyle birlikte uygulamak kararındadır. Hükümetin yeni bir yaklaşımla hazırlamakta olduğu ve birbiriyle uyumlu bir biçimde uygulanmasına büyük önem verdiği bu politikaları, bütçeyi değerlendirmek durumunda bulunan

Yüce Heyetinize ana çizgileriyle şöylece sunmak istiyorum: Önce şunu tekrar arz etmek isterim ki; tüm bu politikaların temel amacı, önce ekonomide kötüye gidişi durdurmak ve bunu yaparken, aynı zamanda ekonomiye bir çeki düzen vermek ve nihayet sağlıklı bir gelişme sürecini başlatmak ve sürdürmek olarak görülmektedir. Bu çerçeve içinde birinci önceliği alan hedef, hiç kuşkusuz enflasyon hızının yavaşlatılmasıdır. Hükümet Programında da belirtildiği gibi, bugün enflasyon, esasen dengesiz olan gelir dağılımını daha kötüleştirerek geniş halk topluluklarını yoksulluğa sürüklerken, aynı zamanda plânsız ve programsız uygulama ile birlikte kaynak dağılımını da büyük ölçüde saptırmış bulunmaktadır. Önümüzdeki ivedi sorunlardan biri de, hiç kuşkusuz döviz darboğazının giderilmesidir. Daha önce de açıkladığım gibi, bu alanda ülkemizin karşı karşıya bulunduğu güçlükler, alışılmış boyutların çok üstündedir ve bu yüzden üretim ve yatırım alanındaki duraklamalar ve gerilemeler yanında tümüyle bir karamsarlık ortamı olmuştur. Bu nedenle Hükümetiniz, bu bunalım ortamına egemen olan karamsarlığın ve belirsizliğin yerine, süratle kuracağı bir güven ortamında, yatırım ve üretim faaliyetlerinin sürekli bir kararlılık içinde gelişmesine büyük özen göstermektedir. Yine Hükümet Programında öngörüldüğü üzere, artık ekonominin yükünü taşıyamaz hale gelmiş bulunan, başta enerji olmak üzere, tüm altyapının da geliştirilmesi, temel hedeflerden biri olarak karşımızda bulunmaktadır. Bu hedef ve amaçların gerçekleştirilmesinin, her şeyden önce geniş ölçüde ihmal edilmiş bulunan mali kaynakların yeniden canlandırılmasına bağlı olduğu bir gerçektir. Bu nedenle Hükümetimiz, kamu gelirlerini, sağlıklı kaynaklardan ve adaletli bir biçimde artırırken, öte yandan her türlü savurganlığı önlemek kararındadır. Bürokrasinin alışkanlıklarından hükümet etme anlayışından ve nihayet yasalardan ileri gelen ve her düzeyde bugün ülkemizde çok yaygın bir şekilde örneklerine rastlanan savurganlığı önlemek için alınacak tedbirler, önlemler bir yetki kanunu çerçevesi içinde Hükümetçe ele alınmış bulunmaktadır. Bu tasarı önümüzdeki günlerde Yüce Meclislere sunulmuş olacaktır. Kamu gelirlerinin artırılması sorunu ise aslında çok yönlü bir konudur. (...) Bu çerçeve içinde, aynı zamanda vergi adaletinin ve vergi dağılımının iyileştirilmesini, kaynak tahsisinin plânlı kalkınma kurallarına göre yönlendirilmesini ve üretken etkinliklerin özendirilmesini sağlayacak yeni bir düzenlemeyi amaçlıyoruz. Vergi yasalarında işte bu anlayış içinde değişiklik yapmak üzere başlatılmış bulunan çalışmalar, en kısa süre içinde sonuçlandırılarak Yüce Meclislerin onayına sunulacaktır. Bunun yanında vergi yönetimi, vergi denetimi ve vergi yargısı alanlarında da, bir yandan vergi kayıplarını ve kaçaklarını önleyecek, öte yandan da mükelleflere belirli kolaylıklar sağlayacak yöndeki çalışmalarımız, kuşkusuz vergi gelirlerinin artmasına önemli katkılarda bulunacaktır. Konuya aynı zamanda gelir dağılımının iyileştirilmesi ve vergi adaletinin gerçekleştirilmesi açısından da yaklaşan yeni Hükümet, vergi sistemini tümüyle bu açıdan da ele almış bulunmaktadır. Son yıllardaki hızlı enflasyonun etkisiyle vergi sistemimiz birçok bakımdan tümüyle geçerliliğini yitirirken, vergi adaletsizliği de giderek

görülmemiş ölçüde artmıştır. Aynı nedenle muafiyet ve istisnalar anlamını yitirmiş, vergi oranları ise işlevini yapamaz hale gelmiştir. Bütün bu amaçla yapılacak değişiklikler yanında, yine önemli bir konu olarak karşımızda bulunan en az geçim indirimi de, yapılan çalışmalar içinde yer almaktadır ve hazırlayacağımız tasarılar en az geçim indiriminin en az ücrete göre ve günün koşullarına göre yeniden düzenlenmesini amaçlamaktadır. Ülkemizde iç tasarruf açıklarının büyümesi ve kaynak tahsislerinin giderek amacından uzaklaşması ve tüm bunların ekonomimiz üzerindeki olumsuz etkileri, Hükümetimizi para kredi alanında da yeni bir politika oluşturma noktasına getirmiştir. Söz konusu politika ile genel olarak ulaşılmak istenilen temel amaçlardan biri, Hükümet Programında da öngörüldüğü üzere, bir yandan gönüllü tasarrufları artırırken, öte yandan da yine gönüllü bir yoldan sağlıklı ve gösterişçi tüketimin yaygınlaşmasını önlemektir. Faiz alanında yapacağınız yeni düzenlemelerle tasarruf artırılırken, enflasyon hızının yavaşlatılmasıyla da giderek yaygınlaşan paradan kaçış eğilimi önlenmiş olacaktır. Kredi alanında ise, öteden beri karşı karşıya bulunulan temel sorun, kredilerin gerçek gereksinme sahipleriyle üretken alanlara, özellikle kalkınma plânları ve yıllık programlardaki önceliklere yönlendirilmesi sorunudur. Kredi politikamızın öteki temel amacı da, bu anlayış içinde alacağımız önlemlerle küçük çiftçiyi ve esnafı aracının ve tefecinin sömürsünden kurtarmak ve kredileri gerçek gereksinme sahiplerine yöneltmektir. Bu alandaki yeni düzenlemeler de, bu bütçe ile birlikte uygulamaya konulacaktır. Gelir - harcama ve para - kredi alanlarında olduğu gibi, Hükümetiniz yatırımlar alanında da yeni bir politika izlemek kararındadır. Ekonomimiz hızlı bir enflasyon dönemine girdiğinden beri, günlük kaygıların arasında üzerinde yeterince durulmayan konulardan biri ve belki de başlıcası yatırımlar konusudur. Plânsız ve programsız uygulamaların egemen olduğu bir ortamda, son zamanlarda, «kalkınma hızı gerçekçi düzeye indirilmelidir» diyerek üstü kapalı bir biçimde yatırımların azaltılmasını öğütleyenler bile olmuştur. Ne var ki, yatırımları savsaklayanlar da, üstü kapalı bir biçimde yatırımların azaltılmasını isteyenler de Türkiye'nin en değişmez gerçeğini gözden kaçırmaktadırlar. Bu gerçek de şudur: Öteki sorunlar yanında, Türk ekonomisinin temel sorunlarından biri de plânlı ve dengeli bir biçimde yatırım ve üretimi hızla artırmak olduğudur. Konuya bu anlayış içinde yaklaşan Hükümetiniz, yatırım alanında hayalci ve gösterişçi, dolayısıyla savurgan yatırım politikası yerine, ülkemizin kısa ve uzun dönemli gelişme yönlerini ve hedeflerini, özellikle geniş halk yığınlarının gerçek gereksinmelerini dikkate alan akılcı, gerçekçi ve tutumlu bir yatırım politikası oluşturmaktadır. Böyle bir politikanın gereği olarak, ilk plânda enerji yatırımlarına öncelik vermeyi uygun buluyoruz. Ayrıca, bitme noktasına gelmiş sanayi yatırımları ile ihraç gücümüzü arttıracak yatırımlar yanında, darboğaz giderici yatırımlar, bilinen nedenlerle şimdi sınırlı olan kaynakların yönetileceği başlıca alanlar olacaktır. Bu arada geçmişte amacından saptırılan teşvik politikalarını yeniden gözden geçirmeyi gerekli görüyoruz. Öte yandan, yine Hükümet Programında öngörüldüğü üzere, küçük tasarrufların oluşturduğu giri-

şimlerle, halk ve işçi yatırımlarının özendirilmesi de önemle ele alınacak çalışmalar arasında yer almaktadır. Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; daha önce de açıkladığım gibi, dış ödemeler alanında bugün karşı karşıya bulunduğumuz sorunlar, bu konunun ayrı bir önem ve özenle ele alınmasını gerektirmektedir. Bu nedenle dış ödemeler alanındaki çalışmalarımız, başlıca iki yönde yoğunlaşmaktadır: Bunlardan ilki, elimizdeki sınırlı döviz gelirlerini en verimli ve en etkili bir biçimde kullanmak; öteki de döviz gelirlerini kısa sürede artırmaktır. Yeni dış ticaret rejimi bu anlayış içinde hazırlanarak uygulamaya konulmuştur. Söz konusu rejimde bu doğrultuda öngörülen önlemler, ayrıca teşvik tedbirleriyle uyum içinde yürütülecektir. Ayrıca, yine bu anlayış içinde dış seyahat ödemeleri, öteki ödemelerle ilgili olarak öngörülen yeni düzenlemelerle dün yayınlanarak yürürlüğe konulmuş bulunmaktadır. Bunun yanında, önemli bir döviz kaynağı olan ve 1974'de 1,5 milyara ulaştıktan sonra şimdi 984 milyon dolara düşmüş olan işçi dövizleri sorununu da yeni bir yaklaşımla ele almış bulunuyoruz. Bu yaklaşım çerçevesinde her şeyden önce yurt dışındaki işçilerimizin sorunlarına daha yakından sahip çıkmak ve bunların çözülmesi için gayret gösterirken onların tasarruflarını yurt içine getirmesini sağlayacak geçici uygulamaları da bir an önce başlatmak suretiyle, bu alandaki gelirlerimizde kısa zamanda, önemli ölçüde artış sağlayabileceğimize inanıyoruz. Dış ödemeler alanında üzerinde önemli durduğumuz bir konu da dış borçlanma ile ilgilidir. Gerçekçi bir biçimde şunu ortaya koymak gerekir ki, Türkiye, ekonomisinin yapısı ve özellikleri nedeniyle daha bir süre ödemeler dengesi alanında belli ölçülerde açıklarla karşı karşıya kalmak durumundadır. Ekonomimizin yapısı değişmedikçe ve gerçek anlamda bir sanayileşmeye paralel olarak ihracatımız artmadıkça, bu açıkların süreceğine kuşku yoktur. O halde Türkiye, sağlıklı bir sanayileşmeyi gerçekleştirinceye ve içinde sanayi ürünlerinin payı büyük oranlara varan ihracat yapısına kavuşuncaya kadar, dış ticaret açıklarını bir ölçüde borçlanma ile kapatmak ve bunu yaparken de sağlıklı bir dış borçlanma politikası uygulamak zorundadır. Dış borçlanma zorunluluğu ne denli gerçek ise, öteden beri sağlıklı bir borçlanma politikasının oluşturulmadığı da o denli gerçektir, özellikle son iki yıl içinde bu alanda izlenmiş bulunan politika, akla gelebilecek uygulamaların en kötüsü olmuştur. Dünya piyasalarında kredi olanaklarının her zamankinden çok arttığı, uluslararası kuruluşlardan alınabilecek kredilerin geçmişe göre daha da önem kazandığı bir zamanda, Türkiye, para piyasasından çok kısa vadeli ve çok ağır koşullar altında borçlanmak suretiyle hem kendi kredi olanaklarını zaman içinde azaltmış, hem de çok kısa bir zaman sonra bu kötü borçlanmanın altından nasıl kalkabileceğini düşünme noktasına gelmiştir. Nitekim bugün, daha önce de belirttiğim üzere, Merkez Bankasının banker kredileri ve öteki borçları yanında 1 960 000 000 dolarlık kısa dönemli DÇM borcuyla karşı karşıyayız. Bunların faizleri büyük rakamlara ulaştığı gibi, kur garantisinin beraberinde getirdiği yük ise, başlangıçta yapılan tahminleri de aşmıştır. Türkiye bugün, DÇM'lerin kur garantisi nedeniyle ve bu arada yapılan para ayarlamalarının sonucu olarak

11 milyar liralık bir ödeme mükellefiyetiyle karşı karşıya bulunmaktadır. Öte yandan, 1977 yılının son üç ayı içinde yalnızca 110 milyon dolar DÇM ve öteki kısa vadeli borçlar için faiz ödemesi yapılmıştır. 1978 yılında vadelerinin dolması nedeniyle 1 100 000 000 dolarlık DÇM'nin gitmesi söz konusudur. Bunların ertelenmemesi, ya da şu veya bu nedenle, maksatlı ya da maksatsız toptan geri gitmesi durumunun ortaya çıkması halinde, ödemeler dengesi alanında bugün karşı karşıya bulunduğumuz güçlüklerin hangi boyutlara ulaşabileceğini dikkatlerinize arz etmek isterim. İşte bu nedenledir ki, Hükümetiniz kesin olarak kısa vadeli dış borçlanmalara itibâr etmemeye ve olabildiği ölçüde, devletten devlete ikili, üçlü ilişkilerle ve uluslararası ilişkiler çerçevesinde varolan olanaklardan yararlanmaya ve dünya piyasalarındaki orta ve uzun dönemli kaynakları değerlendirmeye kararlıdır. Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; böylece, 1978 Mali yılı Bütçesiyle ülkemizin içinde bulunduğu koşullar ve Hükümetimizin uygulamayı öngördüğü ekonomik ve mali politikalar konusunda Yüce Heyetinize bilgi sunmuş bulunuyorum. Ülkemizin içeride ve dışarıda karşı karşıya bulunduğu tüm sorunlar üzerinde durmadım. Can güvenliği, öğrenim ve öğretim özgürlüğü, askıda kalmış dış sorunlar, çalışma barışının sağlanması ve sosyal güvenliğin çalışan tüm kesimlere yaygınlaştırılması bu sorunlar arasındadır. Toplumumuzun bugün içinde bulunduğu bunalımın nedenini oluşturan ve toplum yaşamıyla kamu yönetiminin her kesimine yansıyan bu sorunlar, ilgili bakanlıkların bütçelerinin görüşülmesi sırasında kuşkusuz ele alınacaktır. Açıklamalarıma son vermeden önce, özellikle şu noktayı bir kez daha Yüce Heyetinizin önünde vurgulamak isterim: Türkiye'nin büyük güçlükler içinde bulunduğu ve bu güçlüklerin her şey bir yana, bir Hükümetin düşmesine ve yeni bir Hükümetin kurulmasına yol açacak boyutlara ulaştığı ortadadır. Ancak biz kesinlikle inanıyoruz ki, içinde bulunduğu gelişmişlik aşamasının çok üstünde bir bilinç düzeyine erişmiş bulunan halkının sağduyusu ve dayanışma gücü, sahip olduğu kaynakların ve olanaklarının akılcı ve gerçekçi biçimde kullanılması ve ciddi ve sorumluluk duygusuna sahip tüm güçlükleri yenmeye kararlı yeni Hükümeti Türkiye'yi en kısa zamanda bu çok yönlü bunalımdan düze çıkacaktır. 1978 Yılı Bütçesi bu doğrultuda ilk adım olarak önemli bir ödev üstlenmiştir. Böylece halkımızın birikmiş özelemlerinin gerçekleşmesi yönünde de bir bakıma anlamlı bir aşama olacaktır. Yeni bütçe ve onunla birlikte oluşturulan politikalar işte bu umut ve inançla uygulamaya konulacaktır. Yüce Heyetinizin yapacağı değerlendirmeler, bu umutları güçlendirmek bakımından özel bir önem taşımaktadır. Bu inançla yeni bütçenin büyük milletimize hayırlı olmasını diliyor ve Yüce Heyetinize derin saygılar sunuyorum.”

Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu (C. Senatosu Kayseri Üyesi)'nin konuşmasından sonra Bütçe üzerine kendisine yöneltilen soruları cevaplamıştır.²²⁴

Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'na yazılı ve sözlü olarak sorulan sorulardan sonra 1978 mali yılı Bütçe Kanununun tümü üzerindeki görüşmeler tamamlanmış ve 1978 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısının maddeleri üzerinde genel görüşmelere geçilmesi oy çokluğu ile kabul edilmiştir.²²⁵

4.1.2. 1978 Yılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Bütçe Kanun Tasarısı

1978 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısının 1 inci maddesi gereğince genel bütçeye bağlı bakanlık ve dairelerin bütçelerinin görüşmelerine başlanmıştır. İlk olarak görüşülmeye başlanan TBMM ve Cumhuriyet Senatosu bütçesi olmuş;²²⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi bütçesi üzerinde Gruplar adına: Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Selâmi Gürgüç, Adalet Partisi Grubu adına Yusuf Uysal, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Faruk Demirtola, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Hasan Aksay. Şahısları adına lehinde; Muammer Aksoy, Kemal Doğan, Mustafa Eşrefoğlu aleyhinde; Müfit Bayraktar, Adem Ali Sarioğlu, Mehmet Çatalbaş, Sayın İlhan Aytekin, Nihat Kaya. Üzerinde; Halil Karaatlı, İsmail Hakkı Köylüoğlu, Mehmet Irmak, Şener Battal konuşmuşlardır.²²⁷

4.1.2. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Cumhuriyet Senatosu Bütçesi

Cumhuriyet Senatosu Başkanvekili Rahmi Erdem (Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²²⁸

“Sayın Başkan, Millet Meclisinin sayın üyeleri; temsil etmekle şeref duyduğum Cumhuriyet Senatosu adına sizlere saygılar sunarım. Sözcüleri ve şahsı adına konuşan Sayın Aksoy'u dikkatle izledim. Kendilerinin konuşmaları bize ışık tutmuştur; kendilerinin konuşmalarından Senatonun yönetiminde, her safhada istifade etmek yollarını arayacağız. Kendilerine bu eleştirilerinden dolayı şükranlarımı sunarım. Sayın üyeler, Sayın Adalet Partisi Sözcüsü Uysal ve Milliyetçi Hareket Partisi Sözcüsü Sayın Demirtola'nın iki noktadaki eleştirileri üzerinde görüşlerimi arz etmek fırsatını bana vermenizi istirham ederim. Sayın üyeler; hem Adalet Partisi Sayın Sözcüsü hem Milletçi Hareket Partisi Sayın Sözcüsü, Cumhuriyet Senatosunun kaldırılması konusunda görüş ifade ettiler. Aynı zamanda Milliyetçi Hareket Partisinin Sayın Sözcüsü, Millî Birlik Grubunun fuzuli bir kuruluş olduğunu, kaldırılması iktiza ettiğini ileri sürdüler.

²²⁴ Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'na soru yönelten milletvekilleri; Ahmet Sayın, Mustafa Kemal Akyurt, Adem Ali Sarioğlu, Hasan Ekinci, Turan Kocal, Bahri Dağdaş. Bkz: a.g.e. ss. 91-98

²²⁵ a.g.e., s. 100

²²⁶ 1978 yılı Bütçe Kanunu tasarısı ve Bütçe Karma Komisyonu raporu ile 1978 yılı Bütçe Kanunu tasarısında yapılan değişikliğe dair C. Senatosu Başkanlığı tezkeresi ve Bütçe Karma Komisyonu raporu. (M. Meclisi : 1/52); C. Senatosu : 1/525) (M. Meclisi S. Sayısı : 47; C. Senatosu S. Sayısı : 729) (1)

²²⁷ a.g.e., s. 101

²²⁸ a.g.e., ss. 113-114

Sayın üyeler, şüphesiz ki, Türk Milletinin sözcüleri, temsilcileri bu kürsülerde görüşlerini çok büyük bir serbestlik içerisinde ifade etmelidirler, ifade edeceklerdir. Ancak, takdir buyurursunuz ki, savunma hakkı dünyanın en kutsal hakkıdır. Bu savunma hakkı kişilere nasıl en kutsal hak olarak tanınmışsa, kuruluşlara ve kurumlara da tanınmak zarureti vardır. Bu noktayı arz ettikten sonra, yasal durumları da sizlere bir kere daha iznimize sığınarak arz etmek istiyorum. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 5 inci maddesi yasama yetkisini Türkiye Büyük Millet Meclisine vermiştir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 63 üncü maddesinde, Türkiye Büyük Millet Meclisinin Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosundan oluşacağına dair kesin hüküm vardır. Yine Cumhuriyet Senatosu, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 70 inci maddesine göre kurulmuştur ve Millî Birlik Grubu, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 70 inci maddesinin 2 nci fıkrasına göre kurulmuş bir tesistir. Bunları arz etmekte bir maksadım var sayın üyeler. Aynı şartlar altında kurulmuş, aynı Anayasa ile kurulmuş, aynı Anayasanın teminatı altında olan ve aynı Anayasaya göre aynı görevi birlikte gören iki kuruluşun birbirine karşı tutumlarında çok dikkatli, çok hassas olmaları lazım geldiği kanaatindeyim, sayın üyeler, eğer aynı şartlar altında aynı anayasanın teminatı altında kurulmuş bulunan müesseselerin birbirine karşı saygınlığı kalmaz ve burada karşılıklı konuşmalara sebebiyet verecek görüşmelerle, Parlamentonun bir kanadının diğerini itham etmesine yol açarsak, karşı kanadın da savunma hakkını ve bu suretle söyleyeceği sözlerin tekrar cevap bulması halinde, bu yüce müessesenin kamuoyunda saygınlığına hanel geleceğinin unutulmaması lazım geldiği kanaatindeyim. Sayın üyeler, Anayasanın nasıl değiştirileceği, Anayasanın 165 inci maddesinde yazılmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin 1/3 üyesinin teklifi ile ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin, yine Anayasada yazılı 2/3 çoğunluğu ile Anayasayı değiştirmek her zaman mümkündür. Hem, Adalet Partisinin tek başına, bu yetmiyorsa (ki yettiği kanatindeyim) aynı görüşle olan Milliyetçi Hareket Partisinin üyeleri ile birleştikleri takdirde bu sayıyı bulacakları da basit bir hesap meselesidir. Bu yol varken ve bu tartışmaları o seviyede bu meclislerde yapmak imkanı varken, iki kanadın birbirine kırılaacağı; iki kanadın birbirini eleştirmek suretiyle bu müessesenin kamuoyunda zedeleneceği göz önünde bulundurularak görüşmelerin yürütülmesinde çok daha büyük fayda olurdu kanaatindeyim. Sayın üyelerin görüşlerine burada sonsuz saygımız vardır. Burada görüşlerini serbestçe söyleyebilmeleri, muhakkak ki en doğal halktandır, fakat bu ince noktanın da göz önünde bulundurulması her iki müesseseyi de daha ziyade ulvi hale sokar ve Türkiye Büyük Millet Meclisi halk nazarındaki, kamuoyu nazarındaki yüceliğini devam ettirmeye bir açıdan, kendisi açısından da imkân bulmuş olur. Sayın üyeler, ben maruzatımı burada bitiriyorum. Bütçe çalışmalarında Yüce Meclisinize başarılar diler, saygılarımı sunarım.”

Cumhuriyet Senatosu Başkanvekili Rahmi Erdem (Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi)'in konuşmasından sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi adına TBMM Başkanı Cahit Karakaş (Zonguldak) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²²⁹

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; Meclisinizin Başkanı olarak Meclisimizin Bütçesini müdafaa zımında belki ilk Başkan olarak Meclis kürsüsüne çıkıp konuşmam, bugünkü Başkanlık Divanının da geçen Başkanlık Divanları kadar ve belki de onlardan bir adım daha ileri, Yüce Meclise olan saygısının bir nişanesi olarak kabul edilmesi gerekir. Sayın milletvekilleri, Millet Meclisi Başkanlık Divanı, sizin teveccühlerinizle teşekkül etmiş, Meclisimizde bulunan bütün grupların oranları nispetinde katıldığı Meclisin en yüksek yürütme organı olarak sizin hizmetinizde bulunmaktadır. Millet Meclisi Başkanlık Divanının asıl görevi ve en büyük en yüce görevi; bu yüce çatının altında milletvekilleri olarak bulunan, millet adına yasama ile denetim fonksiyonlarını ifa eden siz sayın milletvekillerinin bu görevleri yaparken, bunları en kâmil şekilde, en kolay, en rahat ve en güzel şekilde yapmanızı temin için gerekli her türlü yasal ve ananevi tedbirleri almak ve sizlerin isteklerinizi en iyi şekilde yerine getirmektir.

Bu anlayış ve düşünceler içinde, 3 ay önce Millet Meclisi Başkanı olarak seçtiğiniz ve bugün karşınızda yaptığımız ve yapacağımız çalışmaların, sizin için yapmak durumunda olduğumuz çalışmaların hesabını verme durumunda olan ben ve diğer Divan Üyesi olan arkadaşlarım adına, bugüne kadar göstermiş olduğunuz yakın ilgi ve destek için ve bundan sonra da yapacağınız uyarılar, destekler için sözlerimin başında hepinize şükranlarımı sunmak isterim.

Sayın üyeler, Millet Meclisi Başkanlık Divanı bu görevlerini yaparken bahsettiğim gibi İçtüzüklerin, Anayasanın ve diğer yasaların kendisine tanıdığı olduğu hakları kullanmaktadır ve bunları kullanmaya devam edecektir. Nasıl yürütmenin başı Bakanlar Kurulu ise, Millet Meclisinde yürütme de Başkanlık Divanınca temsil edilmektedir. Yasama, yürütme ve yargının ayrılığı, 1961 Anayasasının ana ruhunu teşkil etmektedir. Yasamanın yürütmeye müdahalesi, yürütmenin yasama fonksiyonunu görmesi hiçbir zaman mevcut Anayasamız muvacehesinde tecviz edilemez.

Hal böyle olunca, yasama görevi yapan uzuvların da, yürütmeye şu veya bu şekilde müdahale etmesi, kanunların ve diğer İçtüzüklerin göstermiş olduğu kayıtların dışına çıkmak anlamı taşır ki, özellikle yasama görevi yapan ve bütün kuruluşlara, bütün yürütme kuruluşlarına ve diğer kuruluşlara örnek olması lazım gelen Yasama Organında bu türlü tasarrufların, bu türlü girişimlerin makes bulmaması icap eder.

²²⁹ a.g.e. ss. 113-117

Sayın üyeler, Başkanlık Divanının, görevlerini yaparken kullandığı yasalar, yine Yüce Parlamentomuzdan yüksek irade ile geçen yasalardır. Bu yasalar değişmediği sürece, Parlamento bu yasalarda küçük veya büyük değişiklikler yapmadığı sürece, bu yasalara en başta Parlamentomuz saygı gösterecektir ve göstermektedir. Ve böylece Parlamentomuz, bütün diğer işlevlerinde olduğu gibi, bu işlevlerinde de Türkiye' deki bütün kuruluşlara örnek olmak, yol göstermek, ışık tutmak durumundadır ve durumunda olmuştur, durumunda olacaktır. Bunun mücadelesini yapmak görevi tek tek her milletvekilinin, her üyenindir. (...) Sayın üyeler, mikrofonlar bozuk olduğundan, sesimi duyurabilmek için belki yüksek konuşuyorum; kusura bakmayınız. Başkanlık Divanının görevleri, bahsettiğim gibi, bu yasalardan, işte 657 sayılı Personel Kanununun 36 ncı maddesinin «F» fıkrası, Genel Kadro Kanununun 3 üncü maddesi ve buna benzer diğer yasalarla belirtilmiştir. Parlamentoyu daha iyi işler hale getirmek, milletvekillerinin denetim, yasama ve halkla ilişkilerini daha düzenli hale getirmek için gerekli her türlü önlemleri almak Başkanlık Divanının görevi ve yetkileri içindedir. Bunu yaparken, hiç şüphesiz, görev verdiğiniz arkadaşlar sizden isteklerinizi, gereksinimlerinizi nazarı itibâra almak, programlarını ona göre yapıp kendi kuruluşlarından geçirmek durumundadırlar.

Sayın üyeler, işte bu espri içinde, Millet Meclisi Başkanlık Divanınca oybirliği ile hazırlanmış olan Millet Meclisinin yatırım harcamaları, cari harcamaları ve transfer kalemlerini içeren Millet Meclisi Bütçesi, gerekli prosedürü görüşülmek üzere Bütçe Karma Komisyonuna, sonra Cumhuriyet Senatosuna intikal etmiş ve şimdi de huzuruza gelmiş bulunuyor. Bu Bütçe üzerinde yasaların kayıtlayıcı ve Başkanlık Divanlarına tanıdığı bütün haklar kullanılarak, Millet Meclisinde yasama görevinin yan kuruluşları olan Millet Meclisi personelinin atama, terfi, kadro dereceleri yalnız ve yalnızca Başkanlık Divanına verilen kanuni bir görev olduğu için, ekli cetveller halinde sunulmuş bulunmaktadır. (...)

Hepiniz biliyorsunuz ve şikâyetlerinizi haklı olarak dile getiriyorsunuz; Meclisimiz ilk kuruluşunda tek meclis esasına göre kurulmuş, ama 1960'tan sonra iki meclis aynı çatı altında çalışma yapmak zorunda kalmıştır. Geçen bu 17 senelik zaman zarfında, Meclisimize, iki Meclis çalışma durumunda bırakılmasına rağmen tek bir çivi çakılmamış, hatta Büyük Atatürk zamanında en büyük anıt olarak projelenmiş olan Türkiye Büyük Millet Meclisine, plân olarak yapılan master plânı için de 1960'tan sonra tek bir eklenti öngörülmemiştir. Bizim ilk hedefimiz, Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk master plânındaki seviyesine çıkarmak olacaktır. Bunun için, Meclisin içerisinde, yasama ve denetimle direkt fonksiyonu olmayan görevleri, yasama ve denetimle direkt olmayan bütün yan kuruluşları, yan üniteleri başka bir binaya taşıyacağız. Bunun için, yine plânda öngörülen yerlerde yeni idare binaları yapacağız. Bunun yakın bir zamanda gerçekleşebilmesi için, bugüne kadar 2490 sayılı Artırma Eksiltme Kanununun dar çerçevesine sokulan Türkiye Büyük Millet Meclisini, yeni

çıkardığımız yönetmelikle 1710 sayılı Eski Eserler Kanununun çerçevesine soktuk ve yakın bir zamanda Meclisin dört bir tarafında, Meclisin bahçe inşaatının, ek bina inşaatının, kafeterya inşaatının başladığına şahit olacaksınız ve böylece ilk yapılırken dahi öngörülmemiş olan milletvekili - halk ilişkileri için (Şu anda ve bundan sonra da büyük ehemmiyet taşıyan milletvekili - halk ilişkileri için) yapının özelliğini bozmayacak şekilde ek bina yaparak, burada her seçim çevresi için gerekli büyüklükte; içinde sekreteryaya, dosyalama işlemleri ve milletvekillerinin diğer gereksinmelerini karşılayacak çalışma imkanları sağlayacak üniteleri yapacağız. Böylece, milletvekillerinin esas yasama fonksiyonlarının en iyi görülebilmesi için kulisleri, kütüphane salonlarını, komisyon salonların ve hatta milletvekillerinin yemek yedikleri, oturdukları lokanta ve kahveleri yalnız milletvekillerinin oturabileceği, sohbet edebileceği bir yer haline getireceğiz.

Meclisimizi halktan tecrit etmemek için, Millet Meclisi Başkanı olduğum günün ertesi günü, Meclisin girişlerini yalnız polislerin kontrolüne terk ettik. Ümit ediyorum ki, kısa zamanda hazırlayacağımız ve büyük bir zaruret halinde olan Millet Meclisi Teşkilât Kanunu çıktığı zaman, Meclisimizde özel giysileri olan, polis üniformasıyla ilgili olmayıp, yalnız meclisler için yetiştirilmiş özel giysili koruma elemanları ve koruma kadroları kuracağız ve böylece halkın Meclise yaklaşımını büyük ölçüde artıracacağız. Halkın Meclis binasını ve bahçelerini muayyen zamanlarda gezmesi için gerekli önlemleri aldık ve daha genişlerini alacağız.

Meclisimizin, kurulduğu andan beri noksan kalmış olan sanatsal ve anıtsal kısımlarını ve Meclisimizin kültür köşelerini ikmal için yeni teşebbüslere giriştik. Bunun için «Millet Meclisi Vakfı» diye kısa bir zamanda bir vakıf kurduk. Bu Vakıf sayesinde, Meclisimizde noksan olan - Atatürk'ümüzün heykeli dahil - heykelleri, anıtları ve tabloları yaptıracağız. Türkiye'de iş bekleyen ve Türkiye'nin sanatını, kültürünü dile getirmek isteyen pek çok ressamımıza, heykeltıraşımıza, Türkiye Büyük Millet Meclisinin bu kutsal vazifelerini yapmak için görevler vereceğiz ve kısa zamanda, Meclisimizin hakikaten boşlukta kalmış olan bu noksanlığını da gidereceğiz.

Sayın üyeler, burada Meclis Bütçesi konuşulurken, övgülü sözler söyleyen ve ayrıca tenkit mahiyetinde konuşan bütün arkadaşlarıma teşekkür ederim, öyle zannediyorum ki, sizlerin yalnız Meclis Bütçeleri zamanında değil, onun dışında da her zaman gördüğünüz, karşılaştığınız kusurları, noksanları dile getirmeniz asli görevleriniz arasındadır. Çünkü, burası yalnız Meclis Başkanlık Divanı değil, hepimizin evidir; buradaki noksanlık veyahut buradaki güzellik hepimizi üzer veya sevindirir. Onun için, Mecliste yapılan herhangi bir tasarrufu bir şahsın veya bir grubun veya Başkanlık Divanının görevi olarak veyahut onun takdiri olarak görmeyiniz. Yapılan her iş, çakılan her çivi, oynatılan her sandalye veyahut yakılan her mum, her ampul sizin daha iyi çalışmanız, sizlerin Meclise daha iyi sarılmanız, sizlerin görevlerinizi en güzel yapmanız içindir.

Ancak bize destek olduğunuz sürece ve bize güven verdiğiniz sürece, güveniniz devam ettiği sürece, biz daha çoklarını yapacağız. Bunun güzel örneklerini en kısa zamanda verdirmekle yükümlü olduğumuzun bilinci içindeyiz. Esasında, bu görevi kabul ederken, bu göreve geldikten sonra da düşündüğümüz yegâne şey; Meclisimizin saygınlığını içte ve dışta daha çok artırmak, Meclisimizin işlerliğini daha iyi hale getirmek ve Meclisimizin halk tarafından, halkımız tarafından her yönüyle sevilmesini sağlamak, daha yüce yapmaktır.

Aziz arkadaşlarım, ufak tefek fısıltı halinde gelen tenkitlere veyahut eleştirilere burada cevap vermek istemiyorum. Her şeyin, her attığımız adımın sizin için olduğunu lütfen kabul ediniz. Meclisimizde bir milletvekiline 3,1 personel düşmektedir ve Meclisimizdeki bu personelin % 58,6'sı ilkokul mezunudur. Türkiye Parlamentosu, Türkiye'nin bugünkü koşulları içinde, dünyanın bugünkü konjonktürü içinde, bu kadro ile, bu israf düzeni ile hiçbir yere varamaz. «Savurganlık» derken, «sömürü» derken ilk önce Meclisimizden başlamak mecburiyetindeyiz.

Öz eleştiri olarak, eğer biz Meclis olarak öz eleştiri yapamazsak - Sayın Aksoy'un dediği gibi - hiç bir şeye ışık tutamayız. Onun için bütün eleştirilerinizi büyük açık kalplilikle kabul ediyor ve yaptığımız her işin, attığımız her adımın hesabını ancak ve ancak size vermekten büyük mutluluk duyuyoruz.

Sayın üyeler, bugüne kadar 3 ay zarfında, ufak düzenlemelerle yaptığımız Meclisteki bazı ferahlatıcı tedbirleri asla kâfi görmüyoruz; ama dediğim gibi, siz bize destek olursanız, siz bize güç verirsiniz ve siz bizlerden yapıcı eleştirilerinizi esirgemezseniz, biz hakikaten kısa zamanda daha pek çok şeyler yapacağız.

İşte bu espri içinde, sizlerin seçmiş olduğunuz Başkanlık Divanına güveniniz, Başkanlık Divanının önerilerini ve tekliflerini destekleyiniz ve böylece, hem yasaları yapan Yasama Meclisleri yasaya uygun hareket etmiş olacak, hem de seçmiş olduğunuz Başkanlık Divanının çalışmalarına şevk katmış olacaksınız.”

Cahit Karakaş (Zonguldak)'ın konuşmasından sonra Ankara Milletvekili İsmail Hakkı Köylüoğlu ve Muğla Milletvekili Ahmet Buldanlı'nın yazılı sorularına cevap vermiştir.²³⁰ Soru cevap kısmından sonra Cumhuriyet Senatosu Bütçesinin bölümlerine geçilmiş ve her bir bölüm okunarak tek tek oylamaya sunulmuştur.²³¹ Oylama sonrası Türkiye Büyük Millet Meclisi bütçesi kabul edilmiştir.²³²

²³⁰ a.g.e. ss. 117-118

²³¹ a.g.e. ss. 118-125

²³² a.g.e. s. 125

4.1.3. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Cumhurbaşkanlığı Bütçesi

TBMM bütçe görüşmelerinden sonra Cumhurbaşkanlığı bütçe görüşmelerine geçilmiştir. Cumhurbaşkanlığı Bütçesi üzerinde Parti grupları adına; Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Yılmaz Cemal Bor, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Sadi Somuncuoğlu, Adalet Partisi Grubu adına Ahmet Buldanlı, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Oğuzhan Asiltürk. Şahıslar adına lehinde : Zeki Eroğlu, Semih Eryıldız, Sayın Abdurrahman Oğultürk. Şahıslar adına aleyhinde: İsmet Angı, Adem Aksanoğlu, Mehmet Özutku, Müfit Bayraktar; Şahıslar adına üzerinde: Halil Karaatlı, İrfan Binay, Mustafa Eşrefoğlu, Mehmet Irmak, Şener Battal söz almışlardır.²³³

Şahıslar ve gruplar adına yapılan konuşmalardan sonra Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Haluk Bayülken aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²³⁴

“Sayın milletvekilleri; Gerek gruplar adına, gerek kişisel olarak ifade buyurulmuş olan temenni, görüş ve önerileri büyük bir dikkatle takip ettik, not ettik; bunları Sayın Cumhurbaşkanımıza arz edeceğiz.

Görüşmelerde, birisinde sayın hatiplerden bir arkadaşımız resepsiyonlardaki protokol konusunda zannediyorum bilgi istediler. Benim bu konulardaki bilgime göre, devlet protokolü esas itibarıyla Dışişleri Bakanlığının koordinatörlüğünde hazırlanır ve umumiyet itibarıyla da geleneklere büyük yer verilir. Bu resepsiyonlardan birincisinde, Devletin bütün organlarını içerisine alan resepsiyon, yine yanlış hatırlamıyorsam, rakamlarını arz edeyim : 938 davetli. Bunların içinde, «Kızılay» gibi bir genel başkanıyla temsil edilen teşekküller de dahildir. Bu grup içerisinde Yüksek Meclisler, Sayın Başkanları başta olmak üzere ve kendini temsilen görevlendirdikleri diğer sayın üyelerle birlikte 65 kişiyle temsil edilmişlerdir. Eşleriyle beraber 130 kişi ediyor. Demek ki, 938 kişilik bir davette 130 kişiyle Yüce Meclisler temsil edilmişlerdir. Bunun dışında Sayın Cumhurbaşkanımız Yüce Meclisin üyeleriyle daha yakından buluşabilmek için, kendilerine ayrıca bir kabul Resmî tertip etmeyi düşünmüşler ve bunlar uygulanmıştır. Bu hususta verebileceğim bilgi budur efendim.

Diğer konularda, zannediyorum ki, bir sayın hatibimiz de, «Sayın Cumhurbaşkanımız bazı mütehassısların da tesirinde kalmış olabilirler» diye bir ifadede bulundular. Ben bunu şüphesiz ki çok genel anlamda anlamaya mütemayilim; yani hepimizin okuduğu; basında, kitaplarda gördüğü, diğer hususlarda görüştüğü şahıslardan, kişilerden etkilenmek anlamında anlıyorum. Yoksa takdir buyurulur ki, yüce makam sahibi esas itibarıyla hiçbir hususta mütehassıslarından başka konuda etkilenmezler efendim. Bunları belirtmek istemiştim. Gösterilen teveccühe çok teşekkür ederim. Sağ olun efendim.”

²³³ a.g.e. s. 128

²³⁴ a.g.e. s. 141

Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Haluk Bayülken'in konuşmasından sonra Cumhurbaşkanlığı Bütçesinin maddeleri tek tek okutularak oylamaya sunulmuştur. Oylama sonrasında Cumhurbaşkanlığı Bütçesi kabul edilmiştir.²³⁵

4.1.4. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Sayıştay Başkanlığı Bütçesi

Cumhurbaşkanlığı bütçesinin kabul edilmesinden sonra Sayıştay Başkanlığı Bütçesinin görüşmelerine geçilmiştir. Bütçe üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Mevlüt Güngör Erdiç, Adalet Partisi Grubu adına Mustafa Rona, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Şener Battal, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet Yusuf Özbaş. Şahısları adına, lehinde Adem Ali Sanoğlu, aleyhinde Müfit Bayraktar, Mehmet Özutku; üzerinde Halil Karaatlı, İrfan Binay, Mehmet Çatalbaş, Mehmet Irmak söz almışlardır.²³⁶

Şahıslar ve gruplar adına yapılan konuşmalardan sonra Sayıştay Başkanvekili Vasfi İltar aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²³⁷

“Yüce Meclisin Sayın Başkanı, sayın üyeler; huzurlarınızda Sayıştay’ımızın bütçesi münasebetiyle birkaç kelime de olsa, arzı malûmat etmek imkânını bulduğumdan çok bahtıyım.

Sayın temsilciler, Sayıştay’ımızın durumunu açıkça huzurlarınıza serdiler. Bu arada, ben de birkaç noktaya, bu Sayıştay’ın bir mensubu olarak dokunmak isterim.

Evvela, hakikaten Anayasa kuruluşu olan Sayıştay’ımız, Anayasanın 127 nci maddesindeki hükümden varlığını bulmakta ise de, tatbikatta maddenin üzerinde daha fazlaca eğilmek suretiyle, hakikaten Sayıştay’ımızın etkinliğini sağlamak icap ettiği kanısındayım.

Nitekim, kendi Kanunumuzun da 45 inci maddesinin bir fıkrası, Anayasa Mahkemesince 3 defa müspet mütalaa edildiği halde 4 üncü’de kaldırılmış, kanun Anayasaya uygun bulunmamıştır. Bu suretle, hakikaten Anayasa kuruluşu olarak az evvel arz ettiğim müessesemiz, Yüce Meclis adına denetlemelerde bulunduğu halde tabirim mazur görülürse vesayet altına girer gibi bir durum yaratılmıştır.

Sayın milletvekillerimizden görüşmelerinde buyurdıkları gibi, hakikaten bu maddenin üzerinde durmak ve gerekli değişimleri sağlamak suretiyle Sayıştay’ımızın etkinliğinin daha da artmış olacağı izahtan varestedir.

Bu arada birkaç noktayı da ayrıca arz etmek isterim. Hakikaten zamanın koşullarına göre, kalemler, yekûn etmek zamanı geçmiştir. Bunu gören Sayıştay’ımız, elektronik beyin sistemine geçmek için teşebbüste bulunmuş, hatta elektronik beyin cihazlarını ihaleye çıkarıp satın almak yoluna da girmiştir. Yerleri de hazırdır. 180 bin liralık bir döviz transferi yapıldığı takdirde hemen bu

²³⁵ a.g.e. s. 141

²³⁶ a.g.e. s. 141

²³⁷ a.g.e. s. 150

işleme geçilecek ve dolayısıyla - sizi temin ederim - mevcut elemanlarımızın 3/4'ünü daha etkin incelemelere ayırmak imkânını bulacağız. Sayın Maliye Bakanlığı ile de temas halindeyiz. İnşallah bir an evvel transferimiz yapılır ve elektronik beyin düzenimiz de kurulursa; şunu da arz etmek isterim ki, Maliye Bakanlığının ve Yüce Meclisin de hesaplarını bu makinelerimizle daha seri bir halde yapabilecek duruma geleceğiz.

Sayıştay da aldığımız kesin hesap kanunları ve Yüce Meclise sunmalarımız hakikaten uzun zamandan beri maalesef birikmiştir. Biz bunu, Sayıştay olarak üzerimize düşen vazifelerimizi gördük. 1972 senesine kadar kesin hesapları ve diğer katma bütçelerin 1975 senesine kadar kesin hesaplarını Yüce Meclise arz ettik ve bu defa kurulmuş bulunan Sayıştay Komisyonunun sayın üyeleri ile de bendeniz temas halindeyim; en kısa zamanda Mecliste de, Komisyonunda bunların görüşmeleri sağlanmakta ve huzurunuzda kanun teklifleri olarak gelmektedir.

Beni dinlemek lütfunde bulunduğunuz için hepinize teşekkür eder, hürmetlerimi arz ederim efendim.”

Sayıştay Başkanlığı Bütçesi üzerindeki konuşmaların tamamlanmasından sonra bütçenin bölümleri tek tek okutularak oylamaya sunulmuştur. Oylama sonrasında Sayıştay Başkanlığı Bütçesi kabul edilmiştir.²³⁸

4.1.5. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Anayasa Mahkemesi Başkanlığı Bütçesi

Sayıştay Başkanlığı Bütçesinin görüşülmesinden hemen sonra Anayasa Başkanlığı Bütçesi görüşülmeye başlanmış ve bütçe üzerinde Grupları adına : Adalet Partisi Grubu adına Gültekin Kızıllık, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Hüseyin Doğan, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Şener Battal, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Nevzat Kösoğlu.

Şahısları adına, lehinde : Muammer Aksoy, Kemal Doğan, Mehmet Irmak. Aleyhinde: Müfit Bayraktar, Adem Ali Sarıoğlu, Mehmet Özutku, Mehmet Çatalbaş, Mustafa Eşrefoğlu. Üzerinde: İhsan Toksarı, İlhan Aytekin, İsmail Hakkı Köylüoğlu, Şener Battal söz almışlardır.²³⁹

Gruplar ve şahıslar adına söz alan milletvekillerinden sonra hükümet adına Devlet Bakanı Salih Yıldız son sözü almıştır. Salih Yıldız'ın konuşması sonrası Anayasa Mahkemesi Başkanlığı Bütçesi bölümleri okutularak tek tek oylanmıştır. Oylama sonrası Anayasa Mahkemesi Başkanlığı Bütçesi kabul edilmiştir.²⁴⁰

²³⁸ a.g.e. s. 151

²³⁹ a.g.e. s. 151

²⁴⁰ Anayasa Mahkemesi Başkanlığı Bütçesi tamamlandıktan sonra 19 Şubat 1978 Pazar günü saat 10:00'da toplanmak üzere birleşim kapatılmıştır. Bkz. a.g.e., s. 168.

19 Şubat 1978 günü saat 10:00'da devam edilen bütçe görüşmelerinde²⁴¹
A) Başbakanlık Bütçesi, B) Devlet Plânlama Teşkilâtı Bütçesi, C) Danıştay Başkanlığı Bütçesi, D) Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı Bütçeleri görüşülmüştür.²⁴²

4.1.6 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Başbakanlık Bütçesi

19 Şubat 1978 tarihinde 110 uncu birleşiminde ilk olarak ele alınan bütçe Başbakanlık Bütçesi olmuştur. Başbakanlık bütçesi üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Oğuz Yazıcıoğlu, Adalet Partisi Grubu adına Kemal Şensoy, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Sadi Somuncuoğlu, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Recai Kutan; kişisel olarak lehinde: Zeki Eroğlu ve Nuri Çelik Yazıcıoğlu; aleyhte : Müfit Bayraktar²⁴³, Adem Ali Sarioğlu, Mehmet Özutku üzerinde : Halil Karaatlı, Mehmet Çatalbaş, Mehmet Irmak ve Şener Battal adına söz almışlardır.²⁴⁴

Gruplar ve şahıslar adına yapılan konuşmalardan sonra Başbakan adına Devlet Bakanı Hikmet Çetin (İstanbul) söz alarak Başbakanlık bütçesi üzerindeki görüşmeleri aktarmıştır. Konuşma sonrasında milletvekillerinin sormuş olduğu sorulara sözlü ve yazılı olarak cevaplar verilmiştir.²⁴⁵

Yapılan konuşmalar sonrasında Başbakanlık Bütçesi üzerindeki konuşmalar tamamlanmış ve tek tek bölümler okunarak oylamaya sunulmuştur. Oylama sonrası Başbakanlık Bütçesi kabul edilmiştir.²⁴⁶

4.1.7. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Devlet Plânlama Teşkilâtı Bütçesi

Başbakanlık Bütçesi sonrasında Devlet Plânlama Teşkilâtlanma Bütçesi üzerindeki konuşmalara geçilmiş ve Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Ertuğrul Günay, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Ağâh Oktay Güner, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Temel Karamollaoğlu, Adalet Partisi Grubu adına Kemal Doğan. Kişisel olarak lehinde: Semih Eryıldız ve Mehmet Irmak. Aleyhte Mehmet Çatalbaş, Adem Ali Sanoğlu, Mehmet Özutku, Recep Özel ve Müfit Bayraktar. Üzerinde Halil Karaatlı, Nuri Çelik Yazıcıoğlu ve Şener Battal şahısları adına söz almışlardır.²⁴⁷

²⁴¹ Başkan : Başkanvekili Memduh Ekşi, Divan Üyeleri : Recep Özel, Mustafa Gazalcı

²⁴² **1978 yılı Bütçe Kanunu tasarısı ve Bütçe Karma Komisyonu raporu ile 1978 yılı Bütçe Kanunu tasarısında yapılan değişikliğe dair C. Senatosu Başkanlığı tezkeresi ve Bütçe Karma Komisyonu raporu** (M. Meclisi : 1/52); C. Senatosu : 1/525) (M. Meclisi S. Sayısı : 47; C. Senatosu S. Sayısı : 729) (1) a.g.e. ss. 169-171

²⁴³ Müfit Bayraktar söz hakkını İhsan Ataöv'e devretmiştir. İhsan Ataöv'ün konuşmasından sonra Bakanı İrfan Özaydınlı ve Devlet Bakanı Hikmet Çetin satışma gerekçesiyle söz almışlardır. Bkz: a.g.e. ss.193-200

²⁴⁴ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 3, B 110 (19 . 02 . 1978), s. 171

²⁴⁵ a.g.e. ss. 188-193. Yazılı ve sözlü olarak soru yönelten milletvekilleri; Ahmet Sayın, İhsan Toksarı

²⁴⁶ a.g.e. ss. 201-202

²⁴⁷ a.g.e. s. 202

Yapılan konuşmalar sonrasında Hükümet adına Devlet Bakanı Hikmet Çetin son konuşmayı yaparak soru cevap kısmına geçilmiştir.²⁴⁸ Bütçe üzerinde konuşmaların tamamlanmasından sonra Devlet Plânlama Teşkilâtlanma Bütçesinin bölümleri okutularak oylamaya sunulmuştur. Yapılan oylama sonucunda bütçe kabul edilmiştir.²⁴⁹

4.1.8 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Danıştay Başkanlığı Bütçesi

Devlet Plânlama Teşkilâtlanma Bütçesinin kabul edilmesinden hemen sonra Danıştay Başkanlığı Bütçesi görüşmelerine geçilmiştir. Grupları adına söz alan üyeler: Adalet Partisi Grubu adına Köksal Toptan, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Nevzat Kösoğlu, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Lütfi Göktaş ve Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Ömer Dedeoğlu. Kişisel olarak lehinde: Adem Ali Sarioğlu, İsmail Hakkı Köylüoğlu ve Nuri Çelik Yazıcıoğlu: Aleyhte Ahmet Buldanlı, Mehmet Özutku ve Müfit Bayraktar. Üzerinde: Halil Karaatlı, Mehmet Çatalbaş, Mustafa Eşrefoğlu, Mehmet Irmak ve Şener Battal söz isteğinde bulunmuşlardır.²⁵⁰

Grupları ve şahısları adına söz alan milletvekillerinin konuşmalarından sonra hükümet adına söz alan Devlet Bakanı Mehmet Salih Yıldız kendisine yöneltilen sorulara cevap vermiştir. Yıldız'ın konuşmasının ardından Danıştay Başkanlığı Bütçesi maddeleri üzerinde oylamaya geçilmiştir. Yapılan oylama sonrasında bütçe kabul edilmiştir.²⁵¹

4.1.9. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı

19 .02 .1978 tarihinde 110 uncu birleşimde Danıştay Başkanlığı Bütçesinden hemen sonra Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı Bütçesi üzerinde görüşmelere geçilmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Mustafa Şentürk, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Abdullah Tomba, Adalet Partisi Grubu adına Mehmet Çatalbaş ve Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Sayın Sadi Somuncuoğlu. Kişisel olarak, lehinde :Âdem Ali Sarioğlu, Mehmet Irmak ve Nuri Çelik Yazıcıoğlu söz isteğinde bulunmuşlardır. Bütçenin aleyhinde; Müfit Bayraktar ile Mehmet Özutku; Üzerinde: Halil Karaatlı, Mehmet Çatalbaş ve Şener Battal söz almışlardır.²⁵²

Devlet Bakanı Hikmet Çetin konuşmasının ardından Nihat Kaya'nın kendisine yönelttiği soruları cevaplamıştır.²⁵³ Bütçe aleyhinde konuşmak için ismini yazdıran milletvekillerinden Halil Karaatlı ve Mehmet Özutku yapılan

²⁴⁸ Devlet Bakanı Hikmet Çetin'e Mehmet Doğan, Nihat Kaya yazılı soru sormuşlardır. Bkz:

a.g.e., s. 222-223

²⁴⁹ **a.g.e.**, s. 225

²⁵⁰ **a.g.e.**, ss. 225-226

²⁵¹ **a.g.e.**, s. 244

²⁵² **a.g.e.**, s. 245

²⁵³ **a.g.e.**, s. 256

yoklamada Mecliste bulunmadıkları görülmüştür. Aleyhte konuşmak isteyen Mehmet Çatalbaş konuşmasını yapmamıştır.²⁵⁴ Konuşmaların tamamlanmasının ardından Bütçenin bölümlerine geçilmesi hususunda oylama yapılmıştır. Maddeleri tek tek okutulup, oylanan bütçe Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiştir.²⁵⁵

4.1.10. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı Bütçesi

20.2.1978 tarihinde 111 inci birleşimde tekrar başlayan bütçe görüşmelerinde ilk olarak Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı Bütçesi görüşülmüştür.²⁵⁶ Bütçe üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Ahmet Melik, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Sadi Somuncuoğlu, Adalet Partisi Grubu adına İhsan Toksarı, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Abdülkadir Kaya. Şahısları adına, lehte: Semih Eryıldız, Mehmet Irmak. Üzerinde: Halil Karaatlı, Behiç Tozkoparan, Kemal Doğan, Mustafa Eşrefoğlu, Şener Battal söz almışlardır.²⁵⁷

Bütçe görüşmelerinin son kısmında söz alan Devlet Bakanı Enver Akova kendisine yöneltilen soruları yazılı olarak cevaplayacağını belirtmiştir.²⁵⁸ Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı Bütçesi üzerindeki görüşmelerin tamamlanmasıyla maddelerin oylamasına geçilmiştir. Yapılan oylama sonucunda bütçe kabul edilmiştir.²⁵⁹

4.1.11. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesi

20 .02 .1978 tarihinde 111 inci birleşimde Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı Bütçesi görüşmelerinin tamamlanmasından sonra Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesi görüşülmeye başlanmıştır. Bütçe üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına A. Gani Âşık, Adalet Partisi Grubu adına Yakup Üstün, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Ali Gürbüz, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Tahir Büyükkörükçü. Şahıslar adına, lehte: Semih Eryıldız, Zeki Eroğlu, Mehmet Irmak, Nuri Çelik Yazıcıoğlu. Aleyhinde: Müfit Bayraktar, Adem Ali Sarioğlu, Mehmet Özutku, İbrahim Vecdi Aksakal. Üzerinde: Halil Karaatlı, Mehmet Çatalbaş, İlhan Aytekin, Mustafa Eşrefoğlu, Şener Battal söz almışlardır.²⁶⁰

²⁵⁴ a.g.e. s. 257

²⁵⁵ a.g.e. s. 258

²⁵⁶ Saat 10:00 da çalışmaya başlayan TBMM'nin başkanlığını Başkanvekili Ali Fuat Eyüboğlu, divan üyeliklerini ise İsmail Hakkı Öztörün ve Halil Karaatlı yapmıştır.

²⁵⁷ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 3, B. 111 (20 . 02 . 1978), ss. 260-261

²⁵⁸ Devlet Bakanı Enver Akova'ya soru yönelten milletvekilleri şunlardır: Kemal Doğan, Ahmet Buldanlı, İsmet Angı. Enver Akova, bu sorulara yazılı olarak cevap vereceğini belirtmiştir. Bkz.

a.g.e. s. 280

²⁵⁹ a.g.e. s. 283

²⁶⁰ a.g.e. s. 283

A. Gani Aşık'ın konuşması, öğleden önceki çalışma süresinin dolması ile birlikte son bulmuştur. Öğleden sonra açılan ikinci oturumla Bütçe görüşmesi devam etmiştir. Devlet Bakanı Lütfi Doğan Hükümet adına söz almış, akabinde görüşmelerin sonunda bölümler oylanarak Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesi kabul edilmiştir.²⁶¹

4.1.12. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Bütçesi

20.02.1978 tarihinde 111 inci birleşimde Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesinin onaylanmasının ardından Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Bütçesi görüşülmeye başlanmıştır. Adı geçen bütçenin tümü üzerinde grupları adına; Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet Irmak, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Abdülkadir Kaya, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Abdurrahman Oğultürk, Adalet Partisi Grubu adına Yahya Uslu. Şahısları adına: Lehide; Cemal Külahlı, İrfan Binay, Behiç Tozkoparan. Aleyhinde; Müfit Bayraktar, Adem Ali Sarioğlu, Mehmet Özutku, Kemal Doğan. Üzerinde; Halil Karaatlı, İlhan Aytekin, Mehmet Irmak, Şener Battal söz almışlardır.²⁶²

Devlet Bakanı Ahmet Şener konuşmasının sonunda kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır.²⁶³ Devlet Bakanı Ahmet Şener tarafından soruların cevaplandırılmalarından sonra Müfit Bayraktar'ın konuşmasıyla, Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Bütçesi üzerinde gruplar ve şahıslar adına yapılan görüşmeler tamamlanmıştır. Bunu müteakip bütçenin bölümleri ayrı ayrı okutulup oylanmış ve kabul edilmiştir.²⁶⁴

4.1.13. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçesi

20.2.1978 tarihinde 111 inci birleşimde Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçesine üzerinde ise MSP Grubu adına Salih Özcan, CHP Grubu adına Altan Tuna, MHP Grubu adına Mehmet Doğan, AP Grubu adına İlhan Aytekin. Şahısları adına da, lehte, Kemal Cevher, Mehmet Irmak, Nuri Çelik Yazıcıoğlu. Aleyhte Müfit Bayraktar, Adem Ali Sarioğlu, Mehmet Özutku, Mehmet Çatalbaş, Nihat Kaya. Üzerinde: Halil Karaatlı, Kemal Doğan, Şener Battal söz almışlardır.

20.2.1978 tarihinde görüşülmeye başlanan Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçesine bir süre ara verildikten sonra 20.45'te başlayan üçüncü oturum ile devam edilmiştir.²⁶⁵ Hükümet adına söz alan Devlet Bakanı Enver Akova

²⁶¹ a.g.e. s. 311

²⁶² a.g.e. s. 311

²⁶³ Ahmet Şener'e soru yönelten vekiller: Hasan Fehmi İlter, Çağlayan Ege, Şener Battal, Kemal Doğan, Zeki Eroğlu. Bkz. a.g.e. ss. 327-329

²⁶⁴ a.g.e. s. 332.

²⁶⁵ Üçüncü oturumu BAŞKAN : Başkanvekili Ali Fuat Eyüboğlu DİVAN ÜYELERİ : Recep Özel, Nizamettin Çoban yönetmişlerdir.

konusmasından sonra kendisine yöneltilen soruları cevaplandırmıştır.²⁶⁶ Soruların cevaplandırılmasından sonra Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçesi 11 maddesi tek tek okunup oylamaya sunulmuştur. Yapılan oylama sonucu bütçe kabul edilmiştir.

4.1.14. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bütçesi

Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü 1978 mali yılı Bütçesinin görüşmelerinde ise Gruplar adına söz alan üyeler: Adalet Partisi Grubu adına Şükrü Abbasoğlu, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Abdükadir Timurağaoğlu, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet Tahir Şaşmaz, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Cavittin Yenâl. Şahısları adına söz alan üyeler: Kemal Cevher, Müfit Bayraktar, Adem Ali Sarıoğlu, Mehmet Özutku, İlhan Aytekin, Halil Karaatlı, Mehmet Irmak, Şener Battal söz almışlardır.²⁶⁷

Devlet Bakanı Hikmet Çetin'in konuşmasını müteakip, Durmuş Ali Çalık, Turgut Artaç, Yılmaz Cemal Bor'un sorularını sormaları ve Hüseyin Kaleli ve Çağlayan Ege'nin sorularını geri almalarının ardından Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bütçesinin maddeleri oylanarak kabul edilmiştir.²⁶⁸

4.1.15. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bütçesi

Millî Savunma Bakanlığı Bütçesi üzerinde yapılacaktır. Grupları ve şahısları adına söz alan üyeler: Adalet Partisi Grubu adına Ali Elverdi, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Fehmi Cumalıoğlu, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Necati Gültekin, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Rahmi Kumaş. Şahısları adına lehinde: Kemal Cevher, Semih Eryıldız, Nuri Çelik Yazıcıoğlu. Aleyhinde: Müfit Bayraktar, Adem Ali Sarıoğlu, Mehmet Özutku, Mehmet Çatalbaş. Bütünü üzerinde: Halil Karaatlı, İlhan Aytekin, Mustafa Eşrefoğlu, Nihat Kaya, Şener Battal söz almışlardır.

Millî Savunma Bakanı Hasan Esat Işık'ın sözlerini tamamlamasının ardından sorulara geçilmiştir.²⁶⁹ Tamamlanan görüşmelerden sonra bütçenin bölümleri okutulup ayrı ayrı oylanarak kabul edilmiştir.

²⁶⁶ Devlet Bakanı Enver Akova'ya soru yönelten milletvekilleri: Durmuş Ali Çalık, Gündüz Onat, Ömer Miski, Süleyman Sabrı Öznal, İhsan Kabadayı, Çağlayan Ege.

²⁶⁷ **a.g.e.** s. 355.

²⁶⁸ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 3, B. 112 (21 . 02 . 1978), s. 363

²⁶⁹ Yazılı ve sözlü olarak soru yönelten milletvekilleri: Ahmet Buldanlı, Faik Türün, Müfit Bayraktar, Nihat Kaya, Kemal Doğan, Mehmet Doğan, Ali Gürbüz, Haydar Demirtaş, İhsan Kabadayı, Şener Battal, Hasan Celalettin Ezman. Ayrıntılar için bkz. **a.g.e.** ss. 383-391.

4.1.16. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı İçişleri Bakanlığı Bütçesi

21.02.1978 tarihinde 112 nci Birleşimin 2 nci oturumu 14.00'te açılmış ve İçişleri Bakanlığı Bütçesi üzerindeki görüşmelere başlanmıştır. Bütçe üzerinde Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Sadi Somuncuoğlu, Adalet Partisi Grubu adına İbrahim Vecdi Aksakal, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Recai Kutun, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Ömer İhsan Paköz. Kişisel söz isteyenler : Muammer Aksoy, Zeki Eroğlu, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, Müfit Bayraktar, Adem Ali Sarıoğlu, İlhan Aytekin, Mehmet Özutku, İsmail Hakkı Köylüoğlu, İrfan Binay, Recep Özel, Ahmet Buldanlı, Semih Eryıldız, Mehmet Çatalbaş, Mustafa Eşrefoğlu, Nihat Kaya, Şener Battal ve Halil Karaatlı söz almışlardır.²⁷⁰

İçişleri Bakanı İrfan Özyaydın'ının konuşması ve kendisine sorulan soruları yanıtlamasından sonra Müfit Bayraktar söz istemiş, hemen ardından Bütçe Karma Komisyonu Başkanı Yılmaz Alpaslan konuşmacı olarak kürsüye çıkmış ve aşağıdaki konuşmayı dile getirmiştir:

“Sayın Başkan, Değerli Milletvekilleri;

İçişleri Bakanlığı Bütçesi görüşülürken, Adalet Partisi Sayın Sözcüsü, 1978 mali yılı Bütçe Kanunu tasarısının İçişleri Bakanlığı bölümünde, halkevlerine 10 milyon lira ödenek ayrıldığını beyan etti. Onun gerçek dışı olduğunu, anında söz alarak belirttim. Değerli arkadaşlarım, şimdi de yine bir değerli arkadaşım, aynı zamanda Komisyon üyesi, birtakım yanlışları alt alta sıralayarak bazı beyanlarda bulundu. Gerçeğin tescil edilmesi bakımından bunları açıklamakta yarar görüyorum. Birincisi : Değerli arkadaşlarını, bu konuyu tartışmak istemiyordum; madem açıldı belirteyim : Eskiden - 1977 bütçesi dahil - ulufe dağıtılır gibi, birtakım derneklere paralar dağıtılmış. 1978 Bütçesinde de, Komisyonumuz 70 milyon lira derneklere dağıtılmak üzere İçişleri Bakanlığı Bütçesine konan ödeneğin tamamını çıkarmıştır. 70 milyon liranın dün nerelere, kimlere verildiğini Türk kamuoyu biliyor. Bu sakıncaları, bu kuşkuları duyan ve bilen Komisyonumuz, bu 70 milyon lirayı almış, Maliye Bakanlığına iade etmiştir.

İkincisi : Sayın Bayraktar, «Derneklere yardım ödeneği olan bu 25 milyon lirayı İçişleri Bakanlığı dağıtacak. Kimlere verecek, halkevlerine ne kadar verecek?» dedi.

Sayın Bayraktar'ın bunu parlamenterlerden daha önce bilmesi gerekir; Komisyon üyesidir.

Değerli arkadaşlarım, bu ödeneği İçişleri Bakanı değil, Maliye Bakanı bir yönetmeliğe dayanarak, yönetmelik çıkardıktan sonra dağıtacaktır. (AP sıralarından gürültüler) Bunun da böyle bilinmesinde yarar vardır.

²⁷⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. a.g.e. s. 392

Değerli arkadaşlarım, bir diğer önemli konu : Yine Adalet Partisinin Sayın Sözcüsü, yaptığı konuşmada aynen şu ibareyi kullandı : «MİT'in tahsisatını azalttınız.»

Değerli arkadaşlarım, evvela bir yanlış tespit ve tescil etmek istiyorum; MİT'in ödeneği İçişleri Bakanlığı Bütçesinde değildir; MİT'in ödeneği Başbakanlık Bütçesindedir. Bu bir.

İkincisi : Özellikle, değerli Adalet Partisi Sözcüsünün bilgisine sunmak istiyorum; MİT Müsteşarlığına 984 678 000 lira tasarıda ödenek gelmiştir. Komisyonumuz, gelen tasarıdaki ödeneği aynen benimsemiştir; bu yanlışın da böylece tespit edilmesinde yarar görüyorum.

Değerli arkadaşlarım, bir diğer yanlışlık da şu : Sayın Sözcü, «İçişleri Bakanlığının gizli hizmetler tahsisatını kaldırdınız» dediler, konuşma metinlerinde ve tutanaklarda da var.

Değerli arkadaşlarım, İçişleri Bakanlığında gizli hizmet ödeneği konamaz. İçişleri Bakanlığında konacak her gizli hizmet ödeneği, İçişleri Bakanlığında birtakım gizli oyunların tezgâhlanmasına imkân verir. Muhasebe-i Umumiye Kanununun 77 nci maddesi açıkça, Emniyet Genel Müdürlüğüne, Jandarma Genel Kumandanlığına ve Gümrük ve Tekel Bakanlığında, gizli hizmetlerle ilgili ödenek konabileceğini amir hüküm olarak belirtmiştir.

Komisyonumuz bu hususu tespit etmiş; İçişleri Bakanlığında, Emniyet Genel Müdürlüğü bir kenarda dururken, konmuş olan ödeneğin nereye, nasıl harcanacağı bilinmediği için ve böyle bir ödeneği koymanın Anayasaya ve yasalara açık aykırılık teşkil ettiği ortada olduğu için, geçmiş yıllarda yapılan sakat tatbikata son vermek için, yasanın Komisyonumuza yüklediği görev yerine getirilmîş ve İçişleri Bakanlığı emrine verilen bu ödenek tasarıdan çıkarılmıştır. Bilgilerinize sundum. Saygılar sunuyorum efendim.»²⁷¹

Bu konuşmanın devamında sataşmadan dolayı 21 .02 .1978 tarihinde CHP ve MHP grupları sırayla söz almışlar ve görüşmeler sonrası İçişleri Bakanlığı Bütçesi oylamaya sunulmuştur. Yapılan oylama sonucunda bütçe kabul edilmiştir.²⁷²

4.1.17. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Adalet Bakanlığı Bütçesi

Yoğun tartışmaların geçtiği İçişleri Bakanlığı Bütçesinin ardından Adalet Bakanlığı Bütçesi görüşmelerine geçilmiştir. Bütçe üzerinde Adalet Partisi Grubu adına Kemal Aykurt, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına, Orhan Sezai, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Lütfi Göktaş, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet Yusuf Özbaş. Şahısları adına: Lehide, Muammer Aksoy, Mehmet Irmak, Nuri Çelik Yazıcıoğlu. Aleyhinde, Müfit Bayraktar, Adem Ali Sarioğlu, Mehmet Özutku, İrfan Binay, Mustafa Eşrefoğlu, İbrahim Vecdi Aksakal. Üzerinde Halil Karaathı, İsmail Hakkı Köylüoğlu, Şener Battal söz almışlardır.²⁷³

²⁷¹ a.g.e. s. 424

²⁷² a.g.e. ss. 432-433

²⁷³ a.g.e. s. 433

Adalet Bakanı Mehmet Can'ın konuşması devam ederken, tüm partilerin grup başkan vekillerinin verdiği önerge ile görüşmelere ara verilmeden devam edilmesi istenmiş ve yapılan oylamayla sürenin uzatılmasına karar verilmiştir. Adalet Bakanına sorular sorulduktan sonra kürsüye çıkan konuşmacılar da konuşmalarını tamamlamalarıyla bütçe bölümlerinin oylamasına başlanmış, verilen önergeyle yapılan değişikliklerle birlikte Adalet Bakanlığı Bütçesi kabul edilmiştir.²⁷⁴

4.1.18 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Yargıtay Başkanlığı Bütçesi

Yargıtay Başkanlığı Bütçe Kanun Tasarısı için ise Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet Yusuf Özbaş, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Şener Battal, Adalet Partisi Grubu adına Ramazan Çalışkan, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Doğan Güneşli. Şahısları adına; İsmail Hakkı Köylüoğlu, Mehmet Irmak, Müfit Bayraktar, Adem Ali Sarıoğlu, Mehmet Özutku, Halil Karaatlı, Abdurrahman Oğultürk, Şener Battal söz almışlardır.

Adalet Bakanı Mehmet Can, Adalet Bakanlığı Bütçesinde temas ettiği konuları tekrar etmemek adına konuşmamış, kendisine soru da yöneltilmemiştir. Bununla beraber görüşmeler sona ermiş, bölümlerin oylamasına geçilmiş ve Yargıtay Başkanlığı Bütçesi kabul edilmiştir. Bütçenin kabulüyle birlikte 21.8.1978, saat 21.45'te 112. Birleşim kapanmıştır.²⁷⁵

Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 113 üncü Birleşimi 22.2.1978, saat 10.00'da Başkanvekili Mahmut Şevket Doğan tarafından açılmıştır. Divan Üyeleri Recep Özel, Nizamettin Çoban'dan oluşmaktadır.²⁷⁶

4.1.19 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesi

113 üncü Birleşimin ilk oturumu, programa göre, Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesi ile, bu bakanlığa bağlı üniversitelerin bütçeleri ile başlamıştır. Millî Eğitim Bakanlığı ve üniversite bütçeleri üzerinde Grupları adına; Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Temel Ateş, yine Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Sami Gökmen, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet Tahir Şaşmaz, Adalet Partisi Grubu adına Galip Kaya, yine Adalet Partisi Grubu adına Atıf Şohoğlu, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Hasan Seyithanoğlu. Şahısları adına, lehinde: Abdurrahman Oğultürk, Muammer Aksoy, Semih Eryıldız, Mehmet Irmak, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, Mustafa Gazalcı. Aleyhinde; Müfit Bayraktar, Adem Ali Sarıoğlu, İlhan Aytekin, Mehmet Özutku, İsmail Hakkı Köylüoğlu, İrfan Binay, İbrahim Vecdi Aksakal, Recep Özel, Muhammet Kelleci. Üzerinde: Halil Karaatlı, Mehmet Çatalbaş, Kemal Doğan, Mustafa Eşrefoğlu, Nihat Kaya, Şener Battal söz almışlardır.²⁷⁷

²⁷⁴ a.g.e. s. 457.

²⁷⁵ a.g.e. s. 467.

²⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 3, B. 113 (22 . 02 . 1978), s. 472

²⁷⁷ a.g.e. s. 472

Birinci Oturum, çalışma süresinin dolması üzerine, Abdurrahman Oğultürk'ün konuşmasıyla 12.58'de sona ermiş, 14.00'te toplanılmak üzere birleşime ara verilmiştir.²⁷⁸

İkinci Oturum, Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesi görüşmelerinin kaldığı yerden, Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur'un konuşmasıyla devam etmiştir. Bunun ardından sorulara geçilmiş ve milletvekilleri Avni Kavurmacıoğlu, Bahri Dağdaş, Müfit Bayraktar, Muhammet Kelleci, İsmail Akın, Ahmet Çobanoğlu, Rahmi Kumaş ve İlhan Aytekin²⁷⁹ tarafından yöneltilen sorular cevaplanmıştır.

Bütçe Karma Komisyonu Başkanı Yılmaz Alpaslan'ın açıklamalarıyla oylanan Millî Eğitim Bakanlığı ve üniversite bütçeleri (Ankara Üniversitesi, Ege Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve Ticarî İlimler Akademileri, Çukurova Üniversitesi, Diyarbakır Üniversitesi, Cumhuriyet Üniversitesi, 19 Mayıs Üniversitesi, Bursa Üniversitesi, Fırat Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, İnönü Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi) ayrı ayrı okutularak kabul edilmiştir.²⁸⁰

4.1.20. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Kültür Bakanlığı Bütçesi

113 üncü Birleşimin 2 nci oturumu Kültür Bakanlığı Bütçesi görüşmeleriyle devam etmiştir. Görüşmelerde Adalet Partisi Grubu adına Ömer Barutçu, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Nevzat Kösoğlu, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Hasan Seyithanoğlu, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Burhan Garip Şavlı. Şahısları adına lehinde: Mustafa Gazalcı, Mehmet Irmak, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, Semih Eryıldız, Ertuğrul Günay. Aleyhinde: Abdülmuttalip Gül, İlhan Aytekin, Mehmet Özutku, Nihat Kaya, Muhammet Kelleci, Müfit Bayraktar. Üzerinde: Mustafa Eşrefoğlu, Adem Ali Sarıoğlu, Halil Karaatlı, Şener Battal söz almışlardır.²⁸¹

Konuşmaların, Kültür Bakanı Ahmet Taner Kışlalı ve Mustafa Eşrefoğlu'nun sözleriyle tamamlanmasıyla birlikte Genel Kurul'da yoğun tartışmalar ortaya çıkmış, bununla beraber Kültür Bakanlığı Bütçesi üzerindeki maddelere geçilmesinin reddolunmasına karar verilmiştir.

4.1.21. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Bayındırlık Bakanlığı Bütçesi

113 üncü Birleşim sonunda ortaya çıkan tartışmalar, belirsizlikte kalan Kültür Bakanlığı Bütçesi oylamalarının açıklığa kavuşturulması talebine binaen, Bütçe Karma Komisyonu Başkanı Yılmaz Alpaslan'ın söz istemesi üzerine

²⁷⁸ a.g.e. s. 501

²⁷⁹ a.g.e. s. 508

²⁸⁰ a.g.e. s. 558

²⁸¹ a.g.e. s. 559

yeniden nüksetmiştir. Başkanın zabıtları tetkik ettirme ve usulen gereği yapılması teklifi üzerine 114 üncü Birleşimin ilk bütçe görüşmeleri, Bayındırlık Bakanlığı üzerinde başlamıştır. Bütçe üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Hüseyin Şükrü Özsüt, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Hüseyin Erdal, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Turan Kocal, Adalet Partisi Grubu adına Ali Köymen. Bütçenin lehinde: Mustafa Yılkıran, Abdurrahman Oğultürk, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, Semih Eryıldız ve Hasan Zengin. Aleyhte: Müfit Bayraktar, Kemal Cevher ve Mehmet Özutku. Üzerinde: Halil Karaatlı, Adem Ali Sarıoğlu, Mehmet Irmak ve Şener Battal söz istemişlerdir.²⁸²

Konuşmacılar ve Bayındırlık Bakanı Şerafettin Elçi sözlerini tamamlayıp soruları yanıtladıktan sonra Bayındırlık Bakanlığı Bütçesi üzerindeki müzakereler tamamlanmış ve ayrı ayrı okutulan maddelerle birlikte bütçe, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilmiştir.²⁸³

4.1.22. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Ticaret Bakanlığı Bütçesi

Devamla Ticaret Bakanlığı Bütçesi görüşmelerine geçilmiştir. Bütçe üzerinde Millî Selâmet Partisi Grubu adına Fehim Adak, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Günay Yalın, Adalet Partisi Grubu adına Özer Yılmaz ve Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Agâh Oktay Güner. Kişisel olarak Mehmet Emekli, Abdurrahman Oğultürk, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, İsmail Akın ve Zeki Eroğlu. Lehinde: Müfit Bayraktar, Adem Ali Sarıoğlu, Mehmet Özutku, Kemal Doğan. Aleyhinde: Erol Yeşilpınar, Ömer Kahraman, Mehmet Irmak, Mevlüt Güngör Erdinç, Semih Eryıldız, Şener Battal ve Halil Karaatlı, söz istemişlerdir.²⁸⁴

Sürenin yeterli olmamasından dolayı CHP Grubu adına Günay Yalın, ikinci oturumda söz almak üzere konuşma yapmamış, böylece birinci oturum 12.42’de sona ermiştir. İkinci oturumda devamla söz alan üyeler konuşmalarını tamamlamışlar, Ticaret Bakanı Teoman Köprülüler de konuşmasını yapmış ve kendisine sorulan soruları cevaplamış, ardından bütçenin maddeleri oylanarak kabul edilmiştir.²⁸⁵

4.1.23. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Dışişleri Bakanlığı Bütçesi

Ticaret Bakanlığı Bütçesinin oylanıp kabul edilmesinin ardından Dışişleri Bakanlığı Bütçesi görüşmelerine başlanmıştır. Bütçe üzerinde Adalet Partisi Grubu adına Celâl Yardımcı, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Korkut Özal, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Halûk Ülman, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Necati Gültekin. Kişisel olarak: Cemal Külahlı, Semih Eryıldız, Nuri Çelik Yazıcıoğlu ve Adem Ali Sarıoğlu, Müfit Bayraktar, Mehmet Özutku, Mehmet Çatalbaş, İbrahim Vecdi Aksakal ve Salih Özcan aleyhte, Halil Karaatlı, Mehmet Irmak ve Şener Battal ise üzerinde söz istemişlerdir.²⁸⁶

²⁸² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 3, B. 114 (23 . 02 . 1978), s. 589.

²⁸³ a.g.e. ss. 609-612

²⁸⁴ a.g.e. s. 612

²⁸⁵ a.g.e. s. 645

²⁸⁶ a.g.e. s. 645

Dışışleri Bakanı Gündüz Ökçün'ün konuşması ve soruları cevaplaması, arkasından kalan konuşmacıların da sözlerini tamamlamalarıyla Bütçe bölümlerine geçilmiştir. Bölümlerin oylanarak kabul edilmesiyle Yerel Yönetim Bakanlığı Bütçesi görüşmelerine geçilmeden bir saatlik ara verilmiştir.²⁸⁷

4.1.24. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Yerel Yönetim Bakanlığı Bütçesi

Verilen aradan sonra 21.00'de açılan üçüncü oturum içerisinde Yerel Yönetim Bakanlığı Bütçesi üzerinde görüşmeler başlamıştır. Bütçe üzerinde grupları adına; Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Ekrem Çetin, Adalet Partisi Grubu adına Selâhattin Gürdrama, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına İhsan Kabadayı, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Yaşar Göçmen. Şahsi olarak, lehinde: Hasan Zengin, Muammer Aksoy, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, İsmail Akın ve Semih Eryıldız. Aleyhte: Mehmet Emin Dalkıran, Mehmet Çatalbaş, Mehmet Özutku, Mehmet Irmak ve Müfit Bayraktar. Üzerinde: Halil Karaatlı, Adem Ali Sarioğlu, Kemal Doğan, Nihat Kaya ve Şener Battal söz istemişlerdir.

Hasan Zengin'in konuşmasından sonra Bakanlık adına Yerel Yönetim Bakanı Mahmut Özdemir söz almış, kendisine yöneltilen soruları cevaplamış ve görüşmeler, diğer üyelerin konuşmalarıyla devam etmiştir; bakanlık bütçesi üzerinde yapılan konuşmaların tamamlanmasının ardından bütçe oylamasına geçilmiş, maddeler ayrı ayrı okutulup oylanmış ve bütçe kabul edilmiştir.

4.1.25. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Ulaştırma Bakanlığı Bütçesi

24.2.1978 günü 115 inci birleşim²⁸⁸ ile devam eden 1978 yılı bütçe kanunu tasarısında ele alınan ilk bütçe Ulaştırma Bakanlığı Bütçe Kanunu tasarısı olmuştur.²⁸⁹

Bütçe üzerinde Millî Selâmet Partisi Grubu adına Sayın Yaşar Göçmen²⁹⁰, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Turan Kocal, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Barbaros Turgut Boztepe, Adalet Partisi Grubu adına Fethi Acar. Şahısları adına, lehinde: Semih Eryıldız, Mehmet Irmak, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, Hasan Zengin. Aleyhinde: Müfit Bayraktar, Mehmet Özutku, Behiç Tozkoparan, Kemal Doğan, İbrahim Vecdi Aksakal. Bütçenin tümü üzerinde: Halil Karaatlı, Adem Ali Sarioğlu, Nihat Kaya, Şener Battal konuşmuştur.

Gruplar ve şahıslar adına yapılan konuşmaların ardından kürsüye hükümet adına Ulaştırma Bakanı Güneş Öngüt gelmiştir. Konuşmasının ardından kendisine yöneltilen soruları cevaplandırmıştır.²⁹¹ Soru cevap kısmından sonra

²⁸⁷ a.g.e., s. 670

²⁸⁸ Başkan: Başkanvekili Ali Fuat Eyüboğlu Divan Üyeleri : İsmail Hakkı Öztörün, İrfan Binay

²⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 4, B. 115 (24 . 02 . 1978), s. 2

²⁹⁰ MSP Grubu sözcüsünü, Yaşar Göçmen'in yerine Şener Battal'la değiştirmiştir. Bkz: a.g.e. s. 2

²⁹¹ Ulaştırma Bakanı Güneş Öngüt'e soru yönelten milletvekilleri Emin Dalkıran, İbrahim Topuz, Müfit Bayraktar'dır.

konuşmalara kaldığı yerden devam edilerek bütçe üzerindeki görüşmeler sona ermiştir. Ulaştırma Bakanlığı Bütçe Kanunu Tasarısı maddeleri tek tek okunarak oylamaya sunulmuştur. Oylama neticesinde Ulaştırma Bakanlığı Bütçesi kabul edilmiştir. Bu oylamanın bitmesinin ardından Ulaştırma Bakanlığına bağlı Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü Bütçe Kanunu Tasarısının Maddeleri de oylanarak kabul edilmiştir.²⁹²

4.1.26. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Bütçesi

115 inci birleşimde ikinci sırada görüşülmeye başlanan bütçe ise Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Bütçesi olmuştur. Bütçe hakkında konuşmak için Millî Selâmet Partisi Grubu adına Salih Özcan, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Cengiz Gökçek, Adalet Partisi Grubu adına Nazım Baş, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Sabri Öztürk; Şahısları adına. Lehte: Etem Eken, Adem Ali Sarıoğlu, Mehmet Irmak, Cengiz Özyalçın, Semih Eryıldız, Celal Ertuğ. Aleyhinde: Kemal Doğan, Behiç Tozkoparan, Mehmet Özutku, Müfit Bayraktar. Üzerinde; Halil Karaatlı, İlhan Aytekin, Mustafa Eşrefoğlu, Mevlüt Güngör Erdinç, Şener Battal söz almışlardır.²⁹³

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Mete Tan hükümet adına söz almıştır.²⁹⁴ Sözlü ve yazılı soruların²⁹⁵ bakan tarafından yanıtlanması ardından konuşmalara devam edilmiştir. Konuşmalar sonrasında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Bütçe Kanunu Tasarısı maddeleri oylamaya sunulmuştur. Yapılan oylama sonucundan bütçe kabul edilmiştir.²⁹⁶

4.1.27. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Bütçesi

115 inci birleşimde görüşülmeye devam edilen 1978 bütçesinde sırayı Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Bütçesi almıştır. Bütçenin tamamı üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Celâl Doğan, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet Doğan, Adalet Partisi Grubu adına Erol Yeşilpınar, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Hüseyin Erdal. Şahısları adına; Lehte: Cemal Külahlı, Muammer Aksoy, Semih Eryıldız, Hasan Zengin, Orhan Birgit, Kemal Cevher. Aleyhinde: Müfit Bayraktar, Âdem Ali Sarıoğlu, Mehmet Özutku, Kemal Doğan, Nihat Kaya. Üzerinde: Halil Karaatlı, Sayın Behiç Tozkoparan,

²⁹² a.g.e. s. 27

²⁹³ a.g.e. s. 29

²⁹⁴ a.g.e. s. 43

²⁹⁵ Sözlü olarak Celal Ertuğ soru yöneltirken yazılı olarak soru yönelten milletvekilleri şunlardır: Mustafa Eşrefoğlu, Abdülkadir Timurağaoğlu, Hidayet Çelebi, Ahmet Hamdi Çelebi, Mehmet Çatalbaş, Yusuf Cemal Özkan, İsmail Hakkı Öztörün, Mehmet Irmak, Turan Koçal. Bkz: a.g.e. ss. 46-50

²⁹⁶ a.g.e. s. 57

Nuri Çelik Yazıcıoğlu, Şener Battal. Hükümet adına ise Turizm ve Tanıtma Bakanı Alev Coşkun²⁹⁷ söz almışlardır.²⁹⁸ Sert konuşmalara sahne olan bütçe konuşmaları sırasında bir çok üyeye oturumu terk etme cezası verilmiştir.²⁹⁹ Bakanın Hükümet adına konuşmasının sona ermesinden sonra soru cevap kısmına geçilmiştir.³⁰⁰ Alev Coşkun'un konuşmasını bitirmesinin ardından bütçe üzerindeki konuşmalara kaldığı yerden tekrar devam edilmiştir. Yapılan oylama sonucunda Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Bütçesi kabul edilmiştir.³⁰¹

4.1.28 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Bütçesi

24.2.1978 günü 3 üncü oturumda ele alınan ilk bütçe görüşmesi Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Bütçesidir.³⁰² Bütçe üzerinde Grupları adına; Millî Selâmet Partisi Grubu adına Abdurrahman Ünsal, Adalet Partisi Grubu adına Esat Kıratlıoğlu, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Ali Gürbüz, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Süleyman Sabri Öznal. Şahısları adına, lehinde: Nizamettin Çoban, Abdurrahman Oğultürk, Muammer Aksoy, Semih Eryıldız, Hasan Zengin. Aleyhte: Hüseyin Cavit Erdemir, Kemal Cevher, Mehmet Özutku, Kemal Doğan, Nihat Kaya, Müfit Bayraktar. Üzerinde: Halil Karaatlı, Adem Ali Sarıoğlu, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, söz almışlardır.

Hükümet adına Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı olan Deniz Baykal söz almıştır.³⁰³ Konuşmasının ardından bazı milletvekillerinin sorularını yanıtlarak kürsüden ayrılmıştır.³⁰⁴ Sorulara verilen cevapların ardından Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Bütçesi, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Bütçesi ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü Bütçesi kabul edilmiştir.³⁰⁵

4.1.29. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı Bütçesi

25.2.1978 günü saat 10:00 da başlayan 116 ncı birleşimde 1978 yılı Bütçe Kanunu Tasarısı üzerindeki görüşmelere devam edilmiştir. Ele alınan ilk Bütçe Tasarısı Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı Bütçesi görüşmelerine

²⁹⁷ Turizm ve Tanıtma Bakanı Alev Coşkun'un konuşması sırasında genel kurulda sık sık kavgalar meydana gelerek milletvekilleri birbirlerine ağır hakaretlerde bulunmuşlardır. Bkz: **a.g.e.**, s. 75

²⁹⁸ **a.g.e.** s. 57

²⁹⁹ **a.g.e.** s. 73

³⁰⁰ Yazılı ve Sözlü soru yönelten milletvekilleri: Akın Simav, Sayın Muammer Aksoy, Fevzi Arıcı. Abdülkadir Timurağaoğlu, Gültekin Kızılışık ve Ahmet Buldanlı genel kurulda bulunmadıkları için soruları düşürülmüştür. Mehmet Emin Dalkıran ise sorusunu geri çekmiştir. Bkz: **a.g.e.** s. 79

³⁰¹ **a.g.e.** s. 89

³⁰² Saat 21:00 da başlayan oturumda Başkan : Başkanvekili Ali Fuat Eyüboğlu Dîvan üyeleri : Nizamettin Çoban, Halil Karaatlı

³⁰³ **a.g.e.** ss. 100-105

³⁰⁴ Deniz Baykal'a yazılı ve sözlü olarak soru yönelten milletvekilleri; Abdülkadir Timurağaoğlu, Hasan Cerit, Temel Karamollaoğlu, Etem Eken , Hasan Celalettin Ezman, Hasan Yıldırım, İbrahim Akdoğan, Temel Ateş, İskân Azizoğlu'dur.

³⁰⁵ **a.g.e.** ss. 109-113

geçilmiştir. Bütçe üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Mehmet Gümüşçü, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Yaşar Göçmen, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına İhsan Kabadayı, Adalet Partisi Grubu adına İbrahim Topuz. Lehinde:³⁰⁶ Çağlayan Ege, Semih Eryıldız, Abdurrahman Oğultürk, Mehmet Çatalbaş, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, İsmail Akın, Zeki Eroğlu, Hasan Zengin. Aleyhinde: Müfit Bayraktar, İlhan Aytekin, Kemal Cevher, Mehmet Özutku, Kemal Doğan. Üzerinde: Halil Karaatlı, Adem Ali Sanoğlu, Behiç Tozkoparan, Mustafa Eşrefoğlu, Mehmet Irmak, Mevlüt Güngör Erdinç, Şener Battal söz almışlardır.

Hükümet adına konuşmasını yapan Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz kendisine yöneltilen soruları yanıtlayarak bütçe üzerindeki görüşmelere kaldığı yerden devam edilmiştir.³⁰⁷ Yapılan konuşmalar sonrasında Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı Bütçe Tasarısı Maddeleri tek tek okunarak oylanmıştır. Yapılan oylama sonucu Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Bütçesi kabul edilmiştir. Oylama sonrasında Bakanlığı bağlı olan Toprak ve iskân İşleri Genel Müdürlüğü bütçesinin maddeleri de oylanarak kabul edilmiştir.³⁰⁸

4.1.30. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bütçesi

Görüşmelerine devam edilen 1978 yılı bütçesinde gündemde olan bir diğer bütçe görüşmesi ise Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bütçesi olmuştur. Bütçe üzerinde Millî Selâmet Partisi Grubu adına Korkut Özal, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Orhan Akbulut, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Cengiz Gökçek, Adalet Partisi Grubu adına Mehmet Şerefoğlu. Şahıslar adına: İsmail Akın, Abdurrahman Oğultürk, Mehmet Irmak, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, Semih Eryıldız, Hasan Zengin. Aleyhinde: Müfit Bayraktar, Behiç Tozkoparan, Mehmet Özutku, Kemal Doğan, İbrahim Vecdi Aksakal Üzerinde: Halil Karaatlı, Adem Ali Sarıoğlu, İlhan Aytekin, Mustafa Eşrefoğlu, Şener Battal söz almışlardır.³⁰⁹

Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanı Mehmet Yüceler Hükümet adına söz alarak bütçe üzerindeki görüşlerini aktarmıştır. Konuşması sonrasında kendisine yöneltilen soruları cevaplandırmıştır.³¹⁰ Soru cevap kısmının ardından

³⁰⁶ Lehinde konuşmak için isimlerini yazdıran milletvekillerinden Çağlayan Ege, Semih Eryıldız, Abdurrahman Oğultürk genel kurulda olmadıkları için konuşmalarını yapmamışlardır. Mehmet Çatalbaş ise konuşmasından vazgeçmiştir. Bkn: **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 4, B. 116 (24 . 02 . 1978), s. 141

³⁰⁷ Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'a soru yönelten milletvekilleri: Abdülkadir Timurağaoğlu, Ahmet Mahir Ablum, Veli Zeren, Ali Yılmaz, Müfit Bayraktar, Mehmet Çatalbaş , Emin Dalkıran

³⁰⁸ **a.g.e.**, s. 158

³⁰⁹ **a.g.e.**, s. 158

³¹⁰ Sanayi ve Teknoloji Bakanı Orhan Alp'e soru yönelten milletvekilleri; Mehmet Çatalbaş, Ali Ak, Veli Zeren, Hasan Ali Dağlı, Abdülkadir Timurağaoğlu, Orhan Çaneri, Mustafa Eşrefoğlu, Turan Koçal, Ali Gürbüz. Bkz: **a.g.e.** ss. 175-178

görüşmelere devam edilerek Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı üzerindeki görüşmeler tamamlanmıştır. Bakanlık bütçesi ile Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü bütçeleri oylanarak kabul edilmiştir.³¹¹

4.1.31. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarı Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Bütçesi

1978 yılı bütçe görüşmelerine Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Bütçesi ile devam edilmiştir. Bütçe üzerinde Millî Selâmet Partisi Grubu adına Oğuzhan Asiltürk, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Gündüz Onat, Adalet Partisi Grubu adına Mehmet Özutku, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Ağâh Oktay Güner. Şahıslar adına lehte söz alan üyeler : Sayın Semih Eryıldız, Abdurrahman Oğultürk, Mehmet Irmak, İsmail Akın. Şahıslar adına aleyhte söz alan sayın üyeler : Müfit Bayraktar, İlhan Aytekin, Mehmet Çatalbaş. Üzerinde söz alan üyeler : Halil Karaatlı, Adem Ali Sarıoğlu, Kemal Doğan, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, Şener Battal, Temel Karamollaoğlu grupları ve şahısları adına söz almışlardır.³¹²

Hükümet adına bu kez kürsüye gelen isim ise Sanayi ve Teknoloji Bakanı Orhan Alp olmuştur. Hükümet adına bütçe üzerine konuşan Alp konuşması sonrasında kendisine yöneltilen soruları cevaplamıştır.³¹³ Soruların bakan tarafından cevaplandırılmasından sonra devam eden bütçe görüşmeleri tamamlanarak maddelerin oylanmasına başlanmıştır. Yapılan oylama sonucunda Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Bütçesi kabul edilmiştir.

4.1.32. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Gümrük ve Tekel Bakanlığı Bütçesi

116 ncı Birleşimde görüşülmeye devam eden 1978 yılı Bütçe Kanun Tasarısında görüşülen bir diğer bütçe ise Gümrük ve Tekel Bakanlığı Bütçesi olmuştur. Bütçe üzerinde; AP Grubu adına Muhammet Kelleci, MHP Grubu adına Nevzat Kösoğlu, MSP Grubu adına Lütfi Göktaş, CHP Grubu adına Hasan Ali Dağlı. Şahısları adına; Lehide: Kemal Cevher, Sayın Etem Eken, Nuri Çelik Yazacıoğlu, Semih Eryıldız, İsmail Akın, Sayın Hasan Zengin. Aleyhinde: Halil Yurtseven, İlhan Aytekin, Mehmet Özutku, İbrahim Vecdi Aksakal, Müfit Bayraktar. Üzerinde: Halil Karaatlı, Behiç Tozkoparan, Adem Ali Sarıoğlu, Mehmet Irmak, Mevlüt Güngör Erdinç, Sayın Şener Battal söz almışlardır.³¹⁴

Gümrük ve Tekel Bakanı Tuncay Mataracı hükümet adına söz alarak bütçe üzerindeki konuşmasını yapmıştır. Konuşmasının ardından kendisine

³¹¹ a.g.e. s.181

³¹² a.g.e. s.185

³¹³ Sanayi ve Teknoloji Bakanı Orhan Alp'e şu milletvekilleri yazılı ve sözlü olarak soru sormuşlardır. Akın Simav, Kemal Biberioğlu, Ahmet Karahan, Cemal Külahlı, Gündüz Onat, Ahmet Altun, Abdülkadir Timurağaoğlu, İrfan Haznedar, Turgut Artaç, Hayrettin Uysal, Hüseyin Kaleli, Mustafa Başoğlu, Nihat Kaya. Bkz: a.g.e. ss.207-211

³¹⁴ a.g.e. ss.213-214

yöneltlen soruları yanıtlamıştır.³¹⁵ Gümrük ve Tekel Bakanı Tuncay Mataracı'nın kendisine yöneltlen sözlü ve yazılı soruları cevaplamasından sonra bütçe üzerindeki görüşmelere devam edilmiştir. Görüşmelerin tamamlanmasından sonra Gümrük ve Tekel Bakanlığı Bütçe Kanunu maddeleri üzerinde oylamaya geçilmiştir. Oylama sonrasında Gümrük ve Tekel Bakanlığı Bütçe Kanunu kabul edilmiştir.³¹⁶

4.1.33. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Çalışma Bakanlığı Bütçesi

26.2.1978 günü saat 10:00 da başlayan birinci oturumda 1978 yılı bütçesine kaldığı yerden devam edilmiştir.³¹⁷ İlk olarak görüşülen bütçe görüşmesi Çalışma Bakanlığı Bütçesi olmuştur.³¹⁸ Bütçe üzerinde Adalet Partisi Grubu adına Etem Ezgü, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet Irmak, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Fehmi Cumalıoğlu, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Doğan Onur. Şahıslar adına; Lehide: Zeki Eroğlu, Semih Eryıldız, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, İsmail Akın. Aleyhinde: Hüseyin Cavit Erdemir, İlhan Aytekin, Sayın Mehmet Özutku, Kemal Doğan, Müfit Bayraktar. Üzerinde: Halil Karaatlı, Behiç Tozkoparan, Mehmet Çatalbaş, Adem Ali Sarioğlu, Şener Battal söz almışlardır.

Hükümet adına Çalışma Bakanı A. Bahir Ersoy söz almıştır.³¹⁹ A. Bahir Ersoy kendisine yöneltlen soruların³²⁰ ardından bütçe görüşmelerine devam edilmiştir. Bütçe Kanunu üzerinde yapılan konuşmaların tamamlanmasının ardından kanun maddeleri tek tek oylanmış ve Çalışma Bakanlığı Bütçesi kabul edilmiştir.³²¹

4.1.34. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Sosyal Güvenlik Bütçesi

Gündemin ikinci sırasında görüşülen bütçe görüşmesi ise Sosyal Güvenlik Bakanlığı Bütçesi olmuştur. Bütçe üzerinde; Adalet Partisi Grubu adına Nihat Kaya, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Abdurrahman Ünsal, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Cengiz Özyalçın, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Faruk Demirtola. Şahısları adına, lehide: Kemal Cevher, Semih Eryıldız, Mehmet Irmak, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, İsmail Akın. Aleyhinde: Mustafa Başoğlu, İlhan Aytekin, Behiç Tozkoparan, Mehmet Özutku, Kemal Doğan, Müfit Bayraktar. Üzerinde: Halil Karaatlı, Mehmet Çatalbaş, Adem Ali Sarioğlu, Şener Battal grupları ve şahısları adına söz almışlardır.³²²

³¹⁵ Gümrük ve Tekel Bakanı Tuncay Mataracı'ya yazılı ve sözlü soru yönelten milletvekilleri: Erol H. Yeşilpınar, Abdülkadir Timurağaoğlu, Ahmet Sayın, Nihat Karol, Mustafa Başoğlu, Galip Çetin, Zeki Efeoğlu, Nevzat Kösoğlu. Bkn: a.g.e. ss.235-241

³¹⁶ a.g.e. s.244

³¹⁷ Başkan : Başkanvekili Mahmut Şevket Doğan Divan Üyeleri : Nizamettin Çoban , Halil Karaatlı

³¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 4, B. 117 (26 . 02 . 1978), s.255

³¹⁹ a.g.e. ss.271-275

³²⁰ Çalışma Bakanı A. Bahir Ersoy'a soru yönelten milletvekilleri: Mustafa Başoğlu, Nihat Kaya

³²¹ a.g.e. s. 279

³²² a.g.e. s. 279

Hükümet adına Sosyal Güvenlik Bakanı Hilmi İşgüzar söz almıştır. Hilmi İşgüzar konuşmasının ardından kendisine yöneltilen sözlü ve yazılı soruları cevaplandırmış ve görüşmelere kaldığı yerden devam edilmiştir.³²³ Görüşmelerin tamamlanmasının ardından bütçe maddeleri üzerinde oylamaya geçilmiştir. Oylamanın sonrası Sosyal Güvenlik Bakanlığı bütçesi kabul edilmiştir.³²⁴

4.1.35. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Orman Bakanlığı Bütçesi

Gündemin üçüncü sırasında yer alan Orman Bakanlığı Bütçesi üzerinde ise Adalet Partisi Grubu adına Hasan Ekinci, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Abdülkadir Kaya, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Ali Kırca, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet Yusuf Özbaş. Şahısları adına, lehinde : Abdurrahman Oğultürk, Semih Eryıldız, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, İsmail Akın. Aleyhinde : Şükrü Abbasoğlu, İlhan Aytekin, Behiç Tozkoparan, Mehmet Özutku, Kemal Doğan, Yakup Üstün, Sayın Müfit Bayraktar. Üzerinde : Halil Karaatlı, Mehmet Çatalbaş, Adem Ali Sarıoğlu, Mehmet Irmak, Şener Battal söz almışlardır.³²⁵

Hükümet adına Orman Bakanı Vecdi İlhan söz almış ve kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır.³²⁶ Görüşmelerin tamamlanmasının ardından bütçe maddeleri tek tek oylanmıştır. Oylama sonunda Orman Bakanlığı Bütçesi kabul edilmiştir.³²⁷

4.1.36. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarı İmar ve İskân Bakanlığı Bütçesi

Orman Bakanlığı Bütçesinden hemen sonra İmar ve İskân Bakanlığı Bütçesi üzerindeki görüşmelere geçilmiştir. İmar ve İskân Bakanlığı Bütçesi üzerinde Millî Selâmet Partisi Grubu adına Recai Kutan, Adalet Partisi Grubu adına Ahmet Sayın, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Hasan Zengin, Milliyetçi Hareket Partisi adına İhsan Karaçam. Şahıslar adına lehinde; Hasan Celâlettin Ezman, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, İsmail Akın, Semih Eryıldız. Aleyhinde; Müfit Bayraktar, Kemal Cevher, Mehmet Özutku, Kemal Doğan. Üzerinde; Halil Karaatlı, Mehmet Çatalbaş, Âdem Ali Sarıoğlu, Mehmet Irmak, Şener Battal söz almışlardır.

³²³ Sosyal Güvenlik Bakanı Hilmi İşgüzar'a soru yönelten milletvekilleri; Kemal Doğan, Fevzi Arıcı, Tevfik Koraltan, Oğuz Yazıcıoğlu, İsmail Hakkı Köylüoğlu

³²⁴ a.g.e. s. 301

³²⁵ a.g.e. s. 301

³²⁶ Orman Bakanı Vecdi İlhan'a sözlü ve yazılı olarak soru yönelten milletvekilleri Fevzi Arıcı, Hasan Ekinci, Ali Ak, Yakup Üstün, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, Ali Ak, Hakkı Köylüoğlu, Mehmet Özutku, Kemal Doğan, Mustafa Başoğlu, Müfit Bayraktar, Turan Koçal

³²⁷ a.g.e. s. 325

İmar ve İskân Bakanlığı Bütçesi üzerinde hükümet adına İmar ve İskan Bakanı Ahmet Karaaslan söz almıştır.³²⁸ Kendisine yöneltilen sorulara cevap verdikten sonra bütçe üzerindeki görüşmelere kaldığı yerden devam edilmiştir. Bütçe üzerinde görüşmelerin tamamlanmasının ardından İmar ve İskân Bakanlığı Bütçesi kanun tasarısı maddeleri tek tek oylanarak bütçe kabul edilmiştir.³²⁹

4.1.37. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı İşletme Bakanlığı Bütçesi

27.2.1978 tarihinde 118 inci birleşimde görüşülmeye devam edilen 1978 yılı bütçe görüşmelerine İşletme Bakanlığı Bütçesi ile devam edilmiştir. Bütçe üzerinde Grupları adına; Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Ağâh Oktay Güner, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Erol Saraçoğlu, Adalet Partisi Grubu adına Mehmet Çatalbaş, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Temel Karamollaoğlu. Kişisel olarak, lehinde: Ahmet Altun, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, İsmail Akın ve Semih Eryıldız. Aleyhinde: Sayın Erol Yeşilpınar, Mehmet Çatalbaş, Mehmet Özutku, Mehmet Irmak ve Müfit Bayraktar. Üzerinde: Halil Karaatlı, Adem Ali Sarıoğlu, Kemal Doğan ve Şener Battal söz istemiş.³³⁰

Hükümet adına İşletmeler Bakanı Kenan Bulutoğlu söz alarak bütçe kanun tasarısı üzerindeki görüşlerini aktarmıştır. İşletmeler Bakanı Kenan Bulutoğlu kendisine yöneltilen yazılı ve sözlü soruları cevaplamıştır.³³¹ Soruların cevaplandırılmasından sonra bütçe görüşmelerine kaldığı yerden devam edilmiştir. Bütçe üzerinde yapılan genel görüşmelerden sonra İşletmeler Bakanlığı Bütçe Kanunu Tasarısı maddeleri tek tek oylanmıştır. Yapılan oylama sonrasında İşletmeler Bakanlığı Bütçesi kabul edilmiştir.³³²

4.1.38. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Gençlik ve Spor Bakanlığı Bütçesi

27.2.1978 tarihinde 118. birleşimin 2 nci oturumunda Gençlik ve Spor Bakanlığı Bütçesi görüşülmeye başlanmıştır. Bütçe üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Adnan Keskin, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Abdullah Tomba, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet Tahir Şaşmaz, Adalet Partisi Grubu adına Adem Ali Sarıoğlu. Kişisel olarak, lehte; Celâl Doğan, Abdurrahman Oğultürk, Muammer Aksoy, Cengiz Özyalçın, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, Semih Eryıldız, İskân Azizoğlu, Hayrettin Uysal. Aleyhte: Hasan Ekinci, İrfan Binay, Mehmet Özutku, Kemal Doğan, Mehmet Irmak, İsmail

³²⁸ İmar ve İskan Bakanı Ahmet Karaaslan'a soru yönelten milletvekilleri: Kemal Doğan, Mehmet Emin Dalkıran ve Kerem Şahin, Mehmet Emin Dalkıran, Hüseyin Erdal, Mustafa Rona, Mehmet Salih Göker, Timuçin Turan, Turgut Artaç, Abdülkadir Timurağaoğlu

³²⁹ a.g.e. s. 352

³³⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 4, B. 118 (27 . 02 . 1978), s. 366

³³¹ İşletmeler Bakanı Kenan Bulutoğlu'na soru yönelten milletvekilleri: Kemal Doğan, Mehmet Emin Dalkıran, Mustafa Başoğlu, Turgut Artaç, Recep Özel, Şener Battal

³³² a.g.e. s. 391

Hakkı Köylüoğlu, Recep Özel, Muhammet Kelleci, Müfit Bayraktar. Üzerinde: Osman Demirci, İlhan Aytekin, Mehmet Çatalbaş, Mustafa Eşrefoğlu, Şener Battal, Halil Karaatlı ve Zeki Efeoğlu söz istemişlerdir.³³³

Bütçe üzerinde hükümet adına Gençlik ve Spor Bakanı Yüksel Çakmur söz almıştır. Yüksel Çakmur konuşması sonrasında kendisine yöneltilen sözlü ve yazılı soruları cevaplamıştır.³³⁴ Bütçe üzerinde görüşmelerin tamamlanmasının ardında Gençlik ve Spor Bakanlığı Bütçe Kanun tasarısı maddeleri oylamaya sunulmuştur. Yapılan oylama sonrasında Spor Bakanlığı Bütçesi kabul edilmiştir.³³⁵

4.1.39. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Maliye Bakanlığı Bütçesi

Gençlik ve Spor Bakanlığı bütçesinin ardından Maliye Bakanlığı Bütçesi Kanun Tasarısı üzerindeki görüşmelere geçilmiştir. Bütçe üzerinde Millî Selâmet Partisi Grubu adına Fehim Adak, Adalet Partisi Grubu adına Halil Başol, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Yalçın Gürsel, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Agâh Oktay Güner söz almışlardır. Kişisel olarak lehinde: Mevlüt Güngör Erdiñç, Mehmet Irmak, Nuri Çelik Yazıcıoğlu ve Selâmi Gürgüç. Aleyhte: Müfit Bayraktar³³⁶, Mehmet Çatalbaş, Mehmet Özutku ve Kemal Doğan. Üzerinde: Halil Karaatlı, Adem Ali Sarıoğlu ve Şener Battal söz almışlardır.³³⁷

Bütçe üzerinde hükümet adına Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu söz almıştır. Maliye Bakanı Müezzinoğlu konuşmasının ardından kendilerine yöneltilen sözlü ve yazılı soruları cevaplamıştır.³³⁸ Bütçe üzerinde konuşmaların sona ermesinin ardından Maliye Bakanlığı Bütçesi Kanun Tasarısı maddelerinin oylanmasına geçilmiştir. Yapılan oylama sonrası Maliye Bakanlığı Bütçesi kabul edilmiştir.³³⁹

Maliye Bakanlığı Bütçesinin kabul edilmesinden sonra meclis tarafından açık oylamaya sunulan maddelerin sonuçları sunulmuştur.³⁴⁰ Buna göre; 1978 yılı Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı bütçe kanunu tasarısının açık oylamasına 332 üye katılmıştır; 207 kabul, 123 ret, 1 çekimser, 1 geçersiz oy kullanılmıştır ve tasarı yasalaşmıştır.

³³³ **a.g.e.** s. 394

³³⁴ Gençlik ve Spor Bakanı Yüksel Çakmur'a sözlü ve yazılı soru yönelten milletvekilleri: Gültekin Kızılışık, Avni Akyol, Mustafa Eşrefoğlu, Turan Koçal, Erol H. Yeşilpınar Bkn: **a.g.e.** ss.415- 417

³³⁵ **a.g.e.** s. 421

³³⁶ Müfit Bayraklar, söz hakkını Mehmet Çatalbaşa devretmiştir. Bkn: **a.g.e.** s. 444

³³⁷ **a.g.e.** s. 421

³³⁸ Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'na yazılı ve sözlü soru soran milletvekilleri: Ahmet Mahir Ablum, Nihat Kaya, Mustafa Başoğlu, Galip Kaya, Turan Koçal, Mevlüt Ünal, **a.g.e.**, ss. 441-443

³³⁹ **a.g.e.**, s. 448

³⁴⁰ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 4, B. 118(26 . 02 . 1978), ss. 451-453

1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı açık oylama sonuçları aşağıdaki şekilde gerçekleşmiştir.

1978 yılı Vakıflar Genel Müdürlüğü bütçe kanunu tasarısının açık oylamasına 330 üye katılmış; 207 kabul, 122 ret, 1 çekimser oy kullanılmıştır ve tasarı yasalaşmıştır.

1978 yılı Ankara Üniversitesi bütçe kanunu tasarısının açık oylamasına 330 üye katılmış; 206 kabul, 123 ret, 1 çekimser oy kullanılmıştır ve tasarı yasalaşmıştır.

1978 yılı Ege Üniversitesi bütçe kanunu tasarısının açık oylamasına 335 üye katılmış; 206 kabul, 126 ret, 1 çekimser, 2 geçersiz oy kullanılmıştır ve tasarı yasalaşmıştır.

1978 yılı İstanbul Üniversitesi bütçe kanunu tasarısının açık oylamasına 337 üye katılmış; 206 kabul, 128 ret, 2 çekimser, 1 geçersiz oy kullanılmıştır ve tasarı yasalaşmıştır.

1978 yılı İstanbul Teknik Üniversitesi bütçe kanunu tasarısının açık oylamasına 334 üye katılmış; 205 kabul, 126 ret, 2 çekimser, 1 geçersiz oy kullanılmıştır ve tasarı yasalaşmıştır.

1978 yılı Hacettepe Üniversitesi bütçe kanunu tasarısının açık oylamasına 342 üye katılmış; 208 kabul, 131 ret, 2 çekimser, 1 geçersiz oy kullanılmıştır ve tasarı yasalaşmıştır.

1978 yılı İktisadi ve Ticarî İlimler Akademileri bütçe kanunu tasarısının açık oylamasına 341 üye katılmış; 207 kabul, 132 ret, 2 çekimser oy kullanılmış ve tasarı yasalaşmıştır.

1978 yılı Çukurova Üniversitesi bütçe kanunu tasarısının açık oylamasına 339 üye katılmış; 205 kabul, 131 ret, 2 çekimser, 1 geçersiz oy kullanılmıştır ve tasarı yasalaşmıştır.

1978 yılı Diyarbakır Üniversitesi bütçe kanunu tasarısının açık oylamasına 341 üye katılmış; 206 kabul, 133 ret, 2 çekimser oy kullanılmıştır ve tasarı yasalaşmıştır.

1978 yılı Cumhuriyet Üniversitesi bütçe kanunu tasarısının açık oylamasına 345 üye katılmış; 209 kabul, 133 ret, 2 çekimser, 1 geçersiz oy kullanılmıştır ve tasarı yasalaşmıştır.

1978 yılı 19 Mayıs Üniversitesi bütçe kanunu tasarısının açık oylamasına 347 üye katılmış; 212 kabul, 132 ret, 2 çekimser, 1 geçersiz oy kullanılmıştır ve tasarı yasalaşmıştır.

1978 yılı Bursa Üniversitesi bütçe kanunu tasarısının açık oylamasına 342 sayın üye katılmış; 210 kabul, 130 ret, 1 çekimser, 1 geçersiz oy kullanılmıştır ve tasarı yasalaşmıştır.

1978 yılı Fırat Üniversitesi bütçe kanunu tasarısının açık oylamasına 345 üye katılmış; 211 kabul, 132 ret, 1 çekimser, 1 geçersiz oy kullanılmıştır ve tasarı yasalaşmıştır.

1978 yılı Anadolu Üniversitesi bütçe kanunu tasarısının açık oylamasına 347 üye katılmış; 211 kabul, 134 ret, 1 çekimser, 1 geçersiz oy kullanılmıştır ve tasarı yasalaşmıştır.

1978 yılı Atatürk Üniversitesi bütçe kanunu tasarısının açık oylamasına 344 üye katılmış; 209 kabul, 132 ret, 1 çekimser, 2 geçersiz oy kullanılmıştır ve tasarı yasalaşmıştır.

1978 yılı İnönü Üniversitesi bütçe kanunu tasarısının açık oylamasına 341 üye katılmış; 209 kabul, 130 ret, 2 çekimser oy kullanılmış ve tasarı yasalaşmıştır.

1978 yılı Selçuk Üniversitesi bütçe kanunu tasarısının açık oylamasına 343 üye katılmış; 209 kabul, 131 ret, 2 çekimser, 1 geçersiz oy kullanılmıştır ve tasarı yasalaşmıştır.

1978 yılı Karadeniz Teknik Üniversitesi bütçe kanunu tasarısının açık oylamasına 343 üye katılmış; 209 kabul, 131 ret, 2 çekimser, 1 geçersiz oy kullanılmıştır ve tasarı yasalaşmıştır.

1978 yılı Karayolları Genel Müdürlüğü bütçe kanunu tasarısının açık oylamasına 331 üye katılmış; 205 kabul, 122 ret, 2 çekimser, 2 geçersiz oy kullanılmıştır ve tasarı yasalaşmıştır.

1978 yılı Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü bütçe kanunu tasarısının açık oylamasına 327 üye katılmış; 205 kabul, 121 ret, 1 çekimser oy kullanılmıştır ve tasarı yasalaşmıştır.

1978 yılı Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü bütçe kanunu tasarısının açık oylamasına 324 üye katılmış; 205 kabul, 117 ret, 1 çekimser, 1 geçersiz oy kullanılmıştır ve tasarı yasalaşmıştır.

1978 yılı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü bütçe kanunu tasarısının açık oylamasına 322 üye katılmış; 204 kabul, 116 ret, 2 çekimser oy kullanılmıştır ve tasarı yasalaşmıştır.

1978 yılı Petrol İşleri Genel Müdürlüğü bütçe kanunu tasarısının açık oylamasına 321 üye katılmış; 205 kabul, 114 ret, 2 çekimser oy kullanılmıştır ve tasarı yasalaşmıştır.

1978 yılı Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü bütçe kanunu tasarısının açık oylamasına 322 üye katılmış; 205 kabul, 114 ret, 2 çekimser, 1 geçersiz oy kullanılmıştır ve tasarı yasalaşmıştır.

1978 yılı Tekel Genel Müdürlüğü bütçe kanunu tasarısının açık oylamasına 323 üye katılmış; 206 kabul, 115 ret, 2 çekimser oy kullanılmıştır ve tasarı yasalaşmıştır.

1978 yılı Orman Genel Müdürlüğü bütçe kanunu tasarısının açık oylamasına 317 üye katılmış; 204 kabul, 110 ret, 3 çekimser oy kullanılmıştır ve tasarı yasalaşmıştır.

1978 yılı Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü bütçe kanunu tasarısının açık oylamasına 256 üye katılmış; 179 kabul, 73 ret, 1 çekimser, 3 geçersiz oy kullanılmıştır ve tasarı yasalaşmıştır.

27 . 2 . 1978 tarihinde 1978 yılı bütçe görüşmelerine 118 inci birleşimin 3 üncü oturumunda devam edilmiştir. Gelir Bütçesi görüşmeleri ile devam eden görüşmelerde gruplar adına; Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Agâh Oktay Güner, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Abdurrahman Ünsal, Adalet Partisi Grubu adına Halil Başol, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Selahattin Öcal. Şahısları adına lehinde: Adem Ali Sarıoğlu, Mehmet Irmak, Nuri Çelik Yazıcıoğlu. Aleyhinde: Müfit Bayraktar, Mehmet Çatalbaş, Mehmet Özutku. Üzerinde: Halil Karaatlı, İlhan Aytekin ve Şener Battal söz almışlardır.³⁴¹

4.1.40. 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Gelir Bütçesi

Konuşmalar sonrası söz alan Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu Hükümet adına 1978 yılı Gelir bütçesi üzerindeki görüşlerini aktarmıştır. Bakan Müezzinoğlu konuşması sonrasında kendisine yöneltilen bir soruyu yanıtlamıştır.³⁴² Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun konuşmasını tamamlaması ile Gelir Bütçesi üzerindeki genel görüşmeler tamamlanmıştır. Gelir Bütçesi maddeler tek tek okutularak oylamaya sunulmuştur. Yapılan oylama sonrası Gelir Bütçesi kabul edilmiştir.³⁴³

28.2.1978 tarihinde saat 10.00'da başlayan 119 uncu birleşimin 1 inci oturumunda 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı üzerindeki son görüşmelere geçilmiştir. Son görüşlerini aktarmak için Adalet Partisi Grubu adına İsmet Sezgin, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Altan Öymen, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu Sayın Agâh Oktay Güner, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Korkut Özal. Şahısları adına Lehte: Celâl Ertuğ, Semih Eryıldız, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, İsmail Akın, Hasan Zengin, Zeki Eroğlu. Aleyhinde: Müfit Bayraktar, Halil Karaatlı, Mehmet Çatalbaş, Mehmet Özutku, Adem Ali

³⁴¹ a.g.e. s. 453

Lehte Adem Ali Sarıoğlu, Mehmet Irmak, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, Aleyhinde; Sayın Mehmet Çatalbaş, Müfit Bayraktar, Mehmet Özutku, Üzerinde, Şener Battal, İlhan Aytekin, genel kurul salonunda bulunmadıkları için Üzerinde, Halil Karaatlı Divanda görevli olduğu için konuşmalarını yapmamışlardır. Bkz: a.g.e. s. 465

³⁴² Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'na Ahmet Mahir Ablum yazılı olarak soru yöneltmiştir. Bkz: a.g.e. s. 467

³⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 4, B. 118 (27 . 02 . 1978), s. 495

Sarioğlu, Kemal Doğan, Mehmet Irmak, İbrahim Vecdi Aksakal kürsüye gelmişlerdir.³⁴⁴

Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu hükümet adına tekrar kürsüye gelerek 1978 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı üzerindeki görüşlerini aktarmıştır. Maliye Bakanının konuşmasının sona ermesinden sonra görüşmelere devam edilmiştir. Görüşmelerin tamamlanmasının ardından yapılan oylama sonucu 1978 yılı Bütçe Kanunun Tasarısı kabul edilmiştir.³⁴⁵

Bütçenin TBMM tarafından kabul edilmesinin ardından teşekkür konuşması için kürsüye gelen Başbakan Bülent Ecevit aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.³⁴⁶

“Sayın Başkan, Millet Meclisinin değerli üyeleri; Bütçeyi kabul ederek Hükümete gösterdiği güven için Yüce Meclise, Cumhuriyet Hükümeti adına şükranlarımı sunarımı. Hükümet yeni bir bütçe tasarısı hazırlama olanağını bulamayacak kadar dar zamanda göreve geldi. Yeni bir bütçe hazırlamak için zaman geçirilmediği halde, Bütçe Komisyonu olağanüstü çaba göstermek, geceli gündüzlü çalışmak zorunda kaldı. Kısa sürede, fakat büyük bir titizlikle Bütçeyi inceledi incelemekle kalmadı, Bütçenin genel çerçevesini korurken, iç yapısını bir ölçüde yeniden oluşturmaya büyük katkıda bulundu. Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi Genel Kurulları da bu katkıları daha çok geliştirdiler. Öyle ki, şimdi bu Bütçe yeni Hükümetle Türkiye Büyük Millet Meclisinin ortak yapıtıdır. İçerisinde bulunduğumuz son derecede zor ekonomik koşulların ve darboğazların gerekli kıldığı tutumluluğu gösterirken, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bütçenin iç yapısında gerçekleştirdiği önemli ve olumlu değişikliklerle halka, özellikle köylüye daha çok hizmet götürülmesini sağladı; temel yatırımların hızlandırılmasını sağladı; yerel yönetimleri daha geniş olanaklara kavuşturdu; kamu görevlilerinin, öğretmenlerin, öğrencilerin geçim sıkıntılarını bir ölçüde olsun azaltmış oldu. Öyle ki, şimdi 1978 Bütçesi, sınırlı büyüklüğüyle Hükümetin devraldığı ağır ekonomik yükü yansıtan; ama içeriği ile de bu yükten kurtulma sürecini kısaltan ve bu yükün dar ve orta gelirli halk üzerindeki baskısını azaltan bir yapıya kavuşturulmuş durumdadır. Bu yöndeki değerli katkıları için Yüce Meclisleri şükranla kutlarım. Ekonomimiz, yalnızca bu Bütçe ile darboğazdan kurtarılamaz. 1978 Bütçesi, hazırlanmış bulunan gerçekçi bir programla desteklenecektir. O da yetmeyecektir; savurganlığı önleyici, kamu yönetimini, özellikle ekonomik alanda etkinleştirici, yeni kaynaklar oluşturucu ve bu kaynakları daha iyi değerlendiren yasa tasarıları önümüzdeki günlerde Yüce Meclislere sunulacaktır. Bu tasarılar, kaynakların değerlendirilişinde ve dağılımında toplumsal adaleti de çok daha ileri ölçüde sağlayıcı tasarılar

³⁴⁴ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 4, B. 119 (28 . 02 . 1978), s. 612

³⁴⁵ a.g.e., s. 682 (439 üye oylamaya katılmıştır, 229 kabul 210 ret oyu verilmiştir.)

³⁴⁶ a.g.e., s. 682

olacaktır. Bu tasarıların bir an önce yasalaşmasında da Türkiye Büyük Millet Meclisinin Hükümete destek olacağına güveniyoruz. 1978 yılı, 1977'den devralınan sıkıntılara ulusça katlanmak zorunda kalacağımız bir yıldır; fakat sıkıntıların yükü topluma hakça dağıtılacaktır. Sıkıntının yükü, dar gelirliyle çektirilmeyecektir. Türkiye'nin ihmal edilmiş kaynaklarını ve Türk halkının üstün yeteneklerini gereğince değerlendirerek ekonomiyi ve toplumu kısa sürede esenliğe çıkarabileceğimize güveniyoruz. Sayın milletvekilleri, ulusal ekonomiyle uluslararası ekonomik ve siyasal ilişkiler, çağımız dünyasında birbirinden ayrılmaz duruma gelmiştir. Uluslararası siyasal ve ekonomik ilişkilerdeki durgunluk ve daralma, ulusal ekonominin de durgunlaşıp daralması sonucunu doğurur. Hükümetimiz, uluslararası siyasal ve ekonomik ilişkileri canlandırmaya ve tüm dünyaya dengeli olarak açmaya şimdiden başlamıştır. Bunun, ekonomimizdeki olumlu etkileri de kısa sürede görülmeye başlayacaktır. Sayın milletvekilleri, Hükümetin başlıca görevi iç barıştır. Hükümetimiz, şiddet eylemine kalkışanlar arasında ayırım gözetmeyen ve hiçbir eylem kaynağının üstüne yürümekten kaçınmayan tutumuyla iç barışı sağlayacaktır. Bunun yanı sıra, ülkedeki kargaşalığın tek kaynağı olmasa da, besleyici kaynaklarından biri olan yoksulluk, geri kalmışlık ve haksızlık yuvalarını, sömürü yuvalarını kurutmayı ödev bilecektir Hükümetimiz. Yıllık enflasyon hızının yaklaşık % 50'yi bulduğu, işsizlik oranının yaklaşık % 20'ye ulaştığı bir toplumda huzur kolay sağlanamaz. Biz Hükümet olarak huzursuzluğun bu nedenlerini de hızla giderici bir tutum izleyeceğiz. Hükümet değişse de kargaşalığın ve şiddetin sona ermeyeceğini kanıtlamak hevesiyle bombalar patlatanlar, kendi yurttaşlarının canlarına kıyanlar bir bir yakalanıyorlar artık. Arabalarında bombalarıyla, ceplerinde kimlikleriyle, belgeleriyle ve kanlı plânlarıyla yakalanıyorlar. Türkiye'de Devlet gücünün hakça ve etkin biçimde kullanıldığı vakit nelere yeteceğini, demokratik hukuk devleti kuralları içinde gösteriyoruz ve göstereceğiz. Türkiye Büyük Millet Meclis üyeleri desteği kadar eleştirilerini de şükranla karşılayacağız. 1978 Bütçesinin yüce Ulusumuza hayırlı olması dileğiyle Millet Meclisine Hükümetimiz adına saygılar sunarım.”

4.2. 1979 YILI BÜTÇE KANUNU TASARISI GÖRÜŞMELERİ

4.2.1 1979 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısının TBMM Genel Kuruluna Sunulması

Hükümet adına Genel Kurula³⁴⁷ 1979 yılı bütçe kanunu tasarısını sunmak üzere Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu (C. Senatosu Kayseri Üyesi); aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.³⁴⁸

“Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri; 1979 mali yılı Bütçe Kanunu Tasarısını Yüce Heyetinize sunmak üzere huzurunuzda bulunuyorum. Bu konudaki açıklamalarıma başlamadan önce Hükümetimiz adına Yüce Heyetinizi saygılarla selamlıyorum. Sayın milletvekilleri; Bütçe Tasarısı, Bütçe Karma Komisyonunun özenli ve verimli çalışmalarıyla zenginleştirilmiş, bundan sonra Cumhuriyet Senatosunun değerli incelemelerinden geçerek Millet Meclisine gelmiştir. 1979 mali yılı Bütçesi, 4 üncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı ve 1979 Programında öngörülen anlayış içinde hazırlanmıştır. Ekonominin onarılmasına ve sağlıklı bir gelişme ortamının yeniden yaratılmasına yöneliktir. 1979 Mali Yılı Bütçesi, refahın yaygınlaştırılmasına ve gelir dağılımında daha çok adalet sağlanmasına önemli katkılarda bulunmak amacıyla hazırlanmıştır. 1979 Bütçesine ilişkin açıklamalarıma geçmeden, çalışmalarımıza yaptıkları anlamlı ve değerli katkıları için Cumhuriyet Senatosunun ve Bütçe Karma Komisyonunun Sayın Başkan ve üyelerine Hükümetimiz adına huzurunuzda şükranlarımızı sunmayı bir borç biliyorum.

Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; bütçeler ekonomik ve sosyal yaşamın hem bir parçası, hem de bir ürünüdür. Ülkelerin ekonomileri ve toplumsal olaylar da dünya ekonomisinin ve uluslararası siyasetin koşullarından ve içinde bulunduğu ortamdan soyutlanamaz. Bu nedenlerle izin verirsiniz, 1979 Bütçesini açıklamadan önce, dünyadaki siyasal ve ekonomik olaylara ve bunların Türkiye'nin gerçekleriyle olan ilişkilerine kısaca göz atmak ve bu konuda yalın bir değerlendirme yapmak istiyorum.

³⁴⁷ 1979 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı görüşmelerinde Başkan olarak, Cahit Karakaş Divan üyeleri olarak ise; İrfan Binay (Çanakkale), Mustafa Gazalcı (Denizli) görev almışlardır. Bkz: **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 10, B. 54 (16 . 02 . 1979), s. 2

³⁴⁸ a.g.e ss. 2-14

Siyasal ortam 1978 yılında bütün dünyada geniş çalkantılar ve yer yer ortaya çıkan bunalımlar görüntüsündedir. Bu görüntü 1979 yılına da uzanmış bulunmakta ve 1978 yılının kapanmayan olayları belli ölçülerde bazen azalarak, bazen de ateşi yükselerek sürüp gitmektedir. 1978 yılında Amerika Birleşik Devletleri ile Kızıl Çin arasındaki ilişkilerin yoğunluk kazanması dünyanın siyasal dengesinde yeni ağırlıklar oluştururken, Ortadoğu ve Uzakdoğu ülkelerinde birbirlerini izleyen çeşitli silahlı çatışmalar patlamıştır. Mısır - İsrail arasındaki uzlaştırma gayretleri sürdürülmüştür, 1978 yılı Doğu sosyalist ülkeleri arasında eskisinden farklı yeni ilişkilerin oluşmasına tanık olurken, bir başka olay dikkatleri Ortadoğu'ya çevirmiştir.

Komşu ve geleneksel dost İran'da Şah rejiminin sona ermesine yönelik hareketler başlamış ve yoğunluk kazanmıştır. Bu hareketler bildiğiniz gibi bir buçuk aylık bir sürenin sonunda, şimdi İran'da değişik bir dönemin perdelerini açmıştır.

Türkiye 1978 yılı içinde dünyanın bu bunalımlı siyasal ortamı içinde dış ilişkilerini, basiret ve başarıyla yürütebilmiş ülkelere birisidir. Ekonomik plânda olduğu gibi, siyasal plânda da ertelenmiş sorunlar, 1978 başında Hükümetimizin başta gelen uğraşlarından birisi olmuştur. Buna karşın, geçen kısa süre içinde Cumhuriyet Hükümeti, bu sorunların başlıcalarını çözüme bağlamayı başarmış bulunuyor.

Hükümetimizin daha önceki iktidardan dış politika ve dış siyasal ilişkiler konusunda devraldığı ağır sorunların başında, silah ambargosu gelmekteydi. Önceki hükümetler tarafından, tümüyle içinden çıkılamamış ve bu nedenle bir tarafa bırakılmış olan silah ambargosu Türkiye'nin varlığı ve savunması bakımından hayati önem taşımaktaydı. Bunu 1978 yılında yaptığımız ciddi ve sabırlı çalışmalarla çözüme bağlamış bulunuyoruz.

Kıbrıs sorunu, 1974 Koalisyon Hükümetimizin iktidardan ayrıldığı andan itibaren eski hükümetlerin aynı ihmalleri ve kararsızlıkları içinde giderek Türkiye aleyhine gelişmiş, ayrıca Türkiye ile Yunanistan arasındaki bağların da gereksiz yere gevşemesine neden olmuştu.

Türkiye, üç yıldır uluslararası çevrelerde haklı davasını savunamaz duruma getirilmiş bulunuyordu. 1978 yılında ilk kez iki ülke başbakanları bir araya gelebilmek olanağını sağlayabilmişler ve iki ülkenin Dışişleri Bakan ve yöneticileri arasında bu konuda devamlı çalışmalar yapılmasına başlanmıştır. Bundan daha önemli olarak, Türkiye uluslararası çevrelerde Kıbrıs Rumlarının yaptıkları suçlamaları etkisiz bırakan çalışmalarda başarılı olmuştur. En son Avrupa Konseyinde Türk tarafının hakkının teslim edilmesi de, bu oluşumun açık taraflarından birisi olarak belirlenebilir.

Bölgemizin başta gelen sorununun, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkiler olduğunu biliyorsunuz. Bu ilişkilerin düğümlendiği noktalardan biri de,

«Ege Kıta Sahanlığı» ve Ege üstündeki FIR Hattı'dır. Aradan geçen yıllardan sonra bu kez 1978 yılında başlayarak bu sorunları çözmek için komşumuz Yunanistan'la ciddi ve anlamlı bir diyalog başlamış ve bu diyalogda belli mesafeler almış bulunuyoruz. Kıta sahanlığı konusunda yaptığımız girişimlerin biri de, amaçladığımız sonucu vermiştir ve komşumuz Sovyetler Birliği ile Karadeniz Kıta Sahanlığı üstünde bir anlaşmaya varmış bulunuyoruz.

Cumhuriyet Hükümetimiz, aradan geçen çok kısa süre içinde bölgedeki komşuları ile çeşitli alanlarda yeniden sıkı ve verimli bağlar kurmayı başarmıştır. Bu çalışmalar sadece siyasal plânda kalmamış, gerek Türk ekonomisine, gerekse bu ülkelerin ekonomilerine yararlı yeni ilişkiler yaratılmıştır. Bu ilişkilerden biri, komşu ve dost Irak'la olmuştur. Önceki Hükümetin iktidarı bırakıp giderken Irak'a olan 350 milyon dolarlık bir petrol borcunun yükünü de Hükümetimize ve Türk ekonomisine devretmiş bulunmakta idi. Irak Hükümeti ile yaptığımız temaslarda, bir yandan bu borç yükünü belli vadelerde ödeme olanağını sağladık, öte yandan da Petrol Hattına işlerlik kazandırırken borç yükünün mal ile ödenmesinin üzerinde anlaştık ve ticarî ilişkilerimizin böylece geliştirilmesi yolunu açmış olduk.

Dost ve kardeş Libya ile olan ilişkilerimiz, Hükümetimizin kurulduğu andan itibaren yoğunluk ve anlam kazanmış, Libya'ya olan petrol borçlarımız ödeme plânlarına bağlanırken yeni kaynaklar oluşturulmuş, ihracatımızın büyük ölçüde artırılması yolu açılmıştır. Dış ilişkilerimizin yoğunlaştırıldığı ülkelere bir bölümü de Kuzey Avrupa ülkeleridir. Öte yandan Avrupa Ortak Pazarı ile olan durmuş ilişkilerimizin canlandırılması, ihracatımızın artırılması, ekonomik ve mali işbirliğimizin geliştirilmesi konusunda 1978 yılında ciddi çalışmalar yapılmıştır.

Yabancı ülkelerdeki işçilerimizin sorunlarına, sosyal haklarına 1978 yılında sahip çıktık, işçilerimizin emeklilik haklarının Türkiye'de de geçerliliğini sağladık. Anlaşmamız olmayan ülkelerdeki işçilerimizin hakları konusunda da aynı başarılı çalışmalar sürdürüldü.

Sayın Milletvekilleri; 1978 yılı, dünya ekonomisinde de çeşitli bunalımların ve belirsizliklerin oluşup geliştiği bir yıldır. Sürüp gitmekte olan bu oluşumun genel görüntüsünü şöyle özetleyebiliriz : Dünya ekonomisinin 1978 yılında iki temel sorunu olmuştur : Enflasyon ve ödemeler dengesi açıkları (Daha önceki yıllarda olduğu gibi). Dünya ekonomisinin içinde bulunduğu koşullar bakımından önemli ve gerçek olan şudur :

Petrol bunalımı ve parasal bunalım; 1973'ten bu yana sürüp gitmektedir ve geleceğin bekleyişleri içinde bu konuda da umut verici değişimler ve düzelmeler görülmemektedir. Bu nedenledir ki, güçlükler içinde piyasadan bu dönemde, hükümetlerin ekonomi politikalarının baş sorunu bütün dünyada enflasyon olarak belirlemektedir. Enflasyonla savaşta, sanayileşmiş ülkeler için belli olanaklar vardır. Bunlar, gelişme hızlarını düşük düzeyde tutabilmek-

tedirler. Ancak bu davranış sonunda bu ekonomilerde istem hacmi daralmakta, üretim gerilemektedir. Böylece bu uygulamalar yeni sorunlar yaratmaktadır; dünya ticaretinin daralması ve işsizliğin yoğunlaşması gibi.

Gerçekte sanayileşmiş ülkeler bu sorunların sonuçlarının bilinci içerisinde önlemlerini almışlar ve 1978' de bu yüzden, bu ülkelerin gelişme hızları % 3 - 4 arasında gerçekleşmiştir; 1979'da da bu düzeyde kalacağı tahmin edilmektedir. Gelişme halindeki ülkelerin sorunları daha büyük, etkisi altına aldıkları olumsuz koşullar daha çetindir. Önlem alabilmek bakımından bunlar, sanayileşmiş ülkelerin olanaklarından da yoksundurlar. Gelişme halindeki ülkeler ucuz hammadde satmak ve pahalı mal almak kısır döngüsü içindedirler. Ekonomilerini büyütmede, fakirlik duvarını aşmakta büyük güçlüklerle karşı karşıya bulunuyorlar. % 30'un üzerinde yoğunlaşıp giden enflasyon olayı ise, bu ülkelerin toplumsal yapılarında iyileştirilmesi, onarılması güç yaralar açmaktadır.

Dünya ekonomisinin ciddi endişeler yaratan bir büyük konusu daha bulunuyor; ödemeler dengesi sorunu. Avrupa Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'ne göre, Batı ülkelerinin cari açıkları 1978'de yarı yarıya azaltılmış ve 1977'de 32 milyar dolarken, 1978'de 17 milyar dolara inmiştir. Petrol üreten ülkelerin fazlası da aynı dönemde 34 milyar dolardan, 19 milyar dolara düşmüştür. Buna karşılık, petrol üretmeyen ülkelerin durumlarında belirgin bir tehlikenin çanları çalınmaktadır. Bunların ödeme açıklarının 1978'de 11,5 milyar daha arttığı ve 38 milyar dolayına yükseldiği görülmüyor.

1979 yılına girerken dünya ekonomisi daha başlangıçta yeni bir olumsuz etkiyle karşı karşıya kalmıştır. Petrol fiyatları aşamalı olarak % 14,5 oranında artırılmaktadır. Bu artırma, gelişme sürecindeki ülkelerin ekonomilerine yeni yükler getirdiği için Türkiye'yi özellikle ilgilendiriyor. Bu noktada ülkemizi ilgilendiren başka bazı temel sorunlara da kısaca değinmek istiyorum. Geçtiğimiz yıl içinde Avrupa Para Anlaşması oluşturulmuştur. Bu yıl, bu anlaşmanın yürürlüğe konulması beklenmektedir. Bu anlaşma ile Ortak Pazar yeni bir aşamaya girmektedir. Böylece bir yandan yeni bir ödeme aracı, bir Avrupa para birimi oluşmakta, öte yandan Avrupa Para Fonu kurulmaktadır.

Batılı toplumlar kendi aralarında sürekli bir birleşme ve toparlanma sürecini yürütmektedirler. Buna karşın dağınık, bağlantısız gelişme halindeki ülkeler için döviz politikaları önem kazanmış bulunuyor. Dolar krizinden sonra gelişmişlerin uygulamaya başladıkları dalgalı kur, gelişme sürecindeki ülkeler için ciddi sorunları da beraberinde getirmiştir. Ekonomileri güçlü olmayan bu ülkeler paralarını dalgalanmaya bırakmaktan çekinmektedirler. Bunun yerine belirli paralara, yada «sepet»'e bağlı esnek kurlara göre ayarlanan döviz kurlarını seçmektedirler. Sanayileşmekte olan ülkelerin karşılaştığı başka ciddi güçlükler de vardır. Bu ülkelerin ortak anlayışları, kalkınma ve büyümede sanayileşme gerçeğine dayanıyor ve bu gerçeğe uygun politikalar oluşturmaya

alışıyorlar. Bu çabaların genel ekonomik konjonktürün dışında karşılaştığı dünya politikası sorunları vardır. Gerçekten Batılıların potansiyel rakipleri olan gelişme sürecindeki ülkelerin sanayileşmesine karşı davranışlarının bu bakımdan iyi izlenmesi gerekmektedir. 20 nci yüzyılın sonuna doğru değişik düzeylerdeki ülkeler arasında öteden beri sürüp giden denge, gelişme bilincine varmış ve kendilerini gelişmeye adanmış olanların yeni bir ekonomik düzen arayışını güncel hale getirmiştir. Gelişme halinde, ya da az gelişmiş bütün ülkeler sanayileşmiş Batı ülkeleriyle aralarındaki varlık ayrıcalığının ve bağımlılık yükünün giderilmesini haklı olarak istiyorlar. Tarihin akışına büyük hız kazandıran 20 nci yüzyılın insanlık savaşının temelinde toplumların eşitlik istemi yatıyor. Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; şimdi kısaca 1978 yılında Türk ekonomisinin durumu hakkında açıklamalarda bulunmak istiyorum.

Bildiğimiz bir gerçeği sözlerimin başında yinelemek isterim. Türk ekonomisi 1978 yılına ağır bir bunalımın çözüm bekleyen sorunlarıyla girdi. Ülke ekonomisi ürkütücü bir çıkmaz içinde görünüyordu. Yıllardan beri sorumsuzca uygulanmış yanlış, ters ve çelişkili politikalar kalkınma adına dengesizce yapılmış girişimler, çarpık, mantığı anlaşılmayan dışa bağlı bir sanayileşme ve hiçbir zaman ele alınmamış, birike birike ağırlaşmış yapısal sorunlar, gerçekte, 1973 petrol bunalımı ekonomimizin sorunlarına yeni boyutlar getirmişti. Ama ne var ki, başka ülkelerin yaptıkları gibi bunlara karşı önlemler alınmamıştı. Gerekli düzenlemeler zamanında yapılmamıştı. Dünya konjonktürünün zorunlu kıldığı hallerde döviz tasarrufuna gidilmemiş, kısa vadeli dış borçlanma yolları ile ödemeler dengesinin anlamı ve gücü yitirilmişti.

Öte yandan, yurt içi kaynak - harcama dengesi de büyük ölçüde sakatlanmıştı. Toplumda giderek tasarruf eğilimini sürdürecekle ve artıracak önlemler yerine savurgan ve gösterişçi tüketim davranışları körüklenmiş, kalkınmanın yolları tıkanmıştı. Büyük bütçe açıkları ekonomiyi baskı altına almış bulunuyordu. Kamu İktisadi Teşebbüslerinin finansman gerekleriye, işletme mantığının dışında yönetim gücünü tahrip edici boyutlara yükselmişti ve bu açıklar Merkez Bankası emisyonları ile karşılanmaya çalışılıyordu. Dövizle Çevrilebilir Mevduat girişleri ve ekonomik mantığa aykırı kararlardan bu parasal genişlemeyi denetlenemeyen bir biçimde artırmıştı.

Türk ekonomisinin 1978 başındaki değerlemesini yaparken, bu gerçekleri bilmek, anlamak ve de kabul etmek zorunluluğu vardır. Bunları gerçek ve yararlı bir tanımlamanın gereği olarak belirtmek durumundayım. Bu değerlemeyi birlikte objektif ve açık biçimde yapabildiğimiz ölçüde, kısır tartışmaların dışında kalabiliriz. Gereksiz yere geçmişin yanlışlarını savunmanın tutarsızlıklarına dalıp gitmeyiz. Çünkü, artık bir bakıma dış etkenlerin oluşturduğu, bir bakıma da içeride uygulanan sorumsuz politikaların eseri olan ağır bir ekonomik bunalımla karşı karşıya bulunuyoruz. Bu durumda gerekli önlemleri alabilmek, ciddiyet, sabır ve özveriyi zorunlu kılmaktadır.

Şimdi size izin verirseniz, 1978 yılından önceki yıllarda ekonomimizin görüntüsünü, belli başlı kesitlere ilişkin rakamsal bilgilerle kısaca sunmak istiyorum. Geçen yıllarda para arzında çok büyük artışlar olmuştur. Para arzı 1975'te % 31, 1976'da % 27, 1977' de % 30 oranında artmış ve 1977 sonunda 210 milyar liraya yükselmiştir. Emisyon hacmindeki artış da buna koşut bir görünüm içindedir. 1975'te % 24, 1976'da % 27 ve 1977'de emisyonunda % 49 oranında artış olmuştur. Merkez Bankası kredilerinde de aynı durumu gözlemliyoruz. Bu krediler; 1975'te % 19, 1976'da % 76, 1977'de % 81 oranında artmıştır. Bu rakamları, ekonominin enflasyonla nasıl finanse edildiğini gösterdiği için, huzurunuzda açıklamak gereğini duydum. Aynı durumu bütçede de görüyoruz. 1977'de 200 milyarlık gelire karşılık 235 milyar liralık harcama yapılmış, 35 milyar liralık açık oluşmuştur. Bu açığı Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası karşılamıştır.

Kamu İktisadi Teşebbüsleri verimlilik ve kârlılık anlayışlarından uzaklaşmış, kaynak yaratan değil, kaynak yitiren kurumlar haline gelmiştir. Bu kurumların finansman gereksinimleri 1975'te 30, 1976'da 48, 1977'de 58 milyar liraya yükselmiştir.

Bir ülkenin dışa bağımlılığının en belirgin görüntüsü olan dış ticaret ve ödemeler dengesindeki gelişmeler de, devlet Maliyesi ve parasal faktörler alanlarındaki ölçüsüz, denetimsiz ve tahrip edici oluşumu izlemiştir. 1975 yılında 3 338 000 000 dolar olan dış ticaret açığı 1976'da 3 169 000 000 dolar, 1977'de ise 4 043 000 000 dolar olmuştur. 3 yılda 10,5 milyar dolar dış açık ve bunun kadar kısa vadeli dış borç. Son üç yıllık hesabı kapattığımız zaman karşımıza çıkan rakamlar bunlardır. Bu büyük dış açığa veya kısa vadeli borca karşın sanayimiz dışa bağımlılığını sürdürmüş, hatta artırmıştır. Öte yandan ihracatımız gelişmemiş, hatta bir yerde satın alma gücü bakımından gerilemiştir, işçi dövizleri de giderek azalmış ve büyük ölçüde karaborsa kanallarına kaymıştır.

1974 yılında sağlanan 1 426 000 000 dolarlık gelir, bunu izleyen 3 yıl içinde eriyip azalarak 1977'de 982 milyon dolara düşmüştür. Turizm gelir ve giderleri arasındaki olumsuz fark da giderek büyümüştür. Bunlar, bu dönemde uygulanan politikaların belirgin sonuçlarıdır. 1975-1977 döneminin dış ödemeler bakımından bize verdiği ders ciddi bir derstir. Bu dönemde dünya konjonktürü ve dünyadaki para piyasalarının durumu, Türkiye'ye, Türkiye durumunda olan benzeri ülkelere olduğu gibi, uluslararası piyasalardan uygun koşullarla uzun yada orta vadeli krediler sağlama olanağını vermemekteydi. 1978 öncesi dönemde bu yollara başvurulmamış olmasını açıklama olanağı yoktur. Dünya malı piyasalarına çıkabilme gücü olmayan iktidarlar ancak böyle hareket edebilirler. Bu felâketin tek izah yolu budur. Bunun yerine kısa vadeli kredilere gidilmesi, Türk ekonomisinin geleceği bakımından ağır ipotekleri getirmiştir beraberinde.

Bu borçlanmanın nasıl bir zamanlama ve ne tür boyutlar içinde oluştuğunu, izin verirseniz, rakam rakam sizlere sunmak istiyorum. 1974 yılı sonunda toplam 229 milyon dolar kısa vadeli borç vardır. 1975 yılında bu borç 1 338 000 000 dolara çıkmıştır. 1 yıldaki artış % 500 ve 1 111 000 000 dolar. 1976 yılında bu borçlar 3 342 000 000 dolara çıkmıştır. Yani 1976 yılında kısa vadeli borçlarımız 2 004 000 000 dolar artmıştır. 1977 yılı sonunda bu borçların 6 010 000 000 dolara çıktığını görüyoruz, yani yıllık artış 2 668 000 000 dolardır. 1977 sonunda kısa vadeli borçlarımız 1974 yılındaki kısa vadeli borcun yaklaşık olarak 30 katıdır. Bugünkü döviz darboğazının temelinde işte bu gerçek yatıyor sayın üyeler.

Sayın Başkan, değerli üyeler; 1978 yılı başında Hükümetimiz işte böyle bir ekonomi devir almıştır. Türk ekonomisi 1977 içinde yer yer durma noktasına gelmiş bulunuyordu. 1977 başından itibaren ithalata döviz transferleri durdurulmuştu. Üretim ve yatırım faaliyetlerinde tehlikeli yavaşlamalar ve yer yer duraklamalar oluşmuştu. Mal kıtlıkları, enflasyonun getirdiği yükler, genel belirsizlik havası ve kötümser bir bekleyiş ortamı piyasa düzenini tümüyle etkisi altına almıştı. Kaynak dağılımı bakımından plânlanan çerçeve parçalanmıştı. Tüketim devamlı biçimde artıyor, savurganlık dağınık ve amaçsız bir ekonomik gidişin temel kuralı haline gelmiş bulunuyordu. Hepsinin üstünde de, bir yandan işsizlik artarken öte yandan sert bir gelir çekişmesi de bu enflasyon çalkantısı içinde geleceği tehdit edici biçimde kaynaklanıp duruyordu. Biz böylesine bir ekonomi devir aldık. Bu açıklamalarımı bir dönemin salt bir eleştirisi olarak yapmıyorum değerli arkadaşlarım. Daha önce de belirttiğim gibi, yapılan uygulamaların, alınan politik kararların tam bir değerlendirilmesi yapılmadıkça Cumhuriyet hükümetlerinin göğüslemek zorunda oldukları sorunlara ciddiyetle eğilmek, en doğru kararları cesaretle alabilmek olanağı yoktur. Onun için gerçekleri bir eleştirinin de ötesinde Hükümetimizce oluşturulacak politikalara ışık tutabilecek biçimde saptamak ve sizlere anlatmak gereğini duydum. (...) Ücretler alanında, Temmuz ayı içerisinde imzalanan Toplumsal Anlaşma ile, ülkemizde ilk kez, özellikle kamu kesiminde çalışanların toplu iş sözleşmeleri için yeni esaslar belirledik. Bunların dışında orta ve uzun dönem sorunlara gerçekçi yaklaşımlar getiren Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı yoğun bir çalışma sonunda hazırlanmış, Parlamentonun onayından geçirilerek yürürlüğe konulmuştur. Ayrıca, bildiğiniz gibi savurganlığı önlemek ve kamu yönetiminde etkinliği artırmak gerekiyordu. Bu amaçla, bir kısım temel gider yasalarında değişiklik yapılması için Hükümete yetki veren yasa ile, bazı madenlerin Devlet eliyle işletilmesi amacına yönelik Yetki Yasası da 1978 yılında yürürlüğe konuldu. Ekonomide kötüye gidişi durdurmayı amaçlayan bu önlemlerin uygulama sonuçlarına ve ekonomimizin bugünkü durumuna burada kısaca ayrıca değinmek istiyorum. Türkiye'nin Millî geliri 1972'den 1976 yılına kadar olan 5 yıllık dönemde her yıl ortalama % 8 yöresinde büyüme göstermiştir. Bu dönemi, bu büyümenin kaynakları ve sağlığı bakımından ikiye ayırmak gerekir: 1972 - 1974 yıllarında Türkiye'nin Millî gelirinin büyümesi, kendi öz kaynaklarına

dayanmış, hatta bu dönemde önemli ölçüde kısa vadeli dış borç tasfiye edilmiştir. 1975 yılından 1977 yılına kadar olan dönemin görüntüsü, bunun tümüyle tersinedir. Bu dönemde sorumsuzca kısa vadeli dış borçlara gidilmiş ve bunların etkisi altında yapay şekilde artırılmış istem hacimleri Millî gelirimizi tüketime dayalı sağlıksız biçimde oluşturmuştur. Bu politikanın sonucu, 1977 yılında ortaya çıkmıştır. Rasgele borçlanmanın sürdürülmesi çabası rağmen üretim duraklamış ve Millî gelir artışı birden % 4'e düşmüştür. Türk ekonomisi 1978 yılına böylesine hızı kesilmiş bir üretim gücü ve böyle bir gelir yapısı içinde girdi. Bu çerçeve içinde 1978 yılında tarım sektörü % 5,1; sanayi sektörü % 4,8; hizmetler sektörü ise % 4,6 oranında büyümüştür. Bu oranlar 1977 yılında sırasıyla % 05, % 10,8 ve % 5,9 idi. Diğer bir deyişle, 1978 yılında 1977 yılına göre tarım sektörü daha fazla, sanayi ve hizmetler sektörü daha az katma değer yaratmışlardır. Genel olarak ilk altı ayda üretimde gözlenen düşmelerin daha sonra alınan önlemler ile önemli ölçüde artışlara dönüştüğünü, rakamları izlediğimiz zaman görmekteyiz. Üretim konusunda eldeki en son Aralık ayı verilerine ve bir önceki yılın aynı dönemine göre, demir cevherinden % 25, linyitte % 10 elektrik enerjisinde % 5, pamuklu dokumada % 5, yün ipliğinde % 28, yünlü dokumada % 16, azotlu gübrelerde % 34, çimentoda % 9 oranında, fiziki üretim artışı gerçekleşmiştir.

1978 yılında cari fiyatlarla 248 milyar liralık yatırım harcaması yapıldığını tahmin ediyoruz. Toplam yatırımların 124 milyarı kamu, 120 milyarı özel sektör tarafından gerçekleştirilmiş, 3 milyarı da stok değişimlerinden oluşmuştur. Bu miktar 1977 yılında gerçekleşen 219 milyar liralık yatırımdan % 13 oranında fazladır 1978 yılında yapılan 245 milyar lira tutarındaki sabit sermaye yatırımları, 1977 yılında gerçekleşen 199 milyar liralık sabit sermaye yatırımlarından % 22,8 oranında daha fazladır. 1977 yılına göre enerji ve turizm yatırımlarında % 62, sağlık sektöründe % 39, ulaştırma sektöründe % 31, madencilik sektöründe % 27 oranında daha fazla sabit sermaye yatırımı gerçekleştirilmiş bulunuyor.

Büyük ölçüde dış kaynaklara bağımlı olan imalat sanayi yatırımlarında ise, özellikle kamu sektöründe gözlenen gerileme sonucu, cari fiyatlarla ancak % 11 oranında bir artış olduğu hesaplanmaktadır. İstihdam alanında 1977 yılında 16 161 000 kişi dolayında olan toplam işgücü arızı, 1978 yılında 16 411 000 kişiye yükselmiştir. Toplam işgücü talebi de 14 716 000'den 14 907 003 kişiye çıkmıştır. Para ve kredi alanında ciddi önlemler, 1978 yılı içinde alınmış ve uygulanmıştır. Böylece para arızı, emisyon ve Merkez Bankası kredilerindeki artış hızları 1978 yılında önemli ölçüde ağırlaşmış bulunuyor. Para arızı, Aralık ayı geçici verilerine göre, bir önceki yıl sonuna kıyasla % 31,5 oranında artarak, 210 milyar liradan 277 milyar liraya çıkmıştır; geçen yılın eş dönemindeki artış oranı % 39 idi. Emisyonadaki artış, 12 aylık verilere göre, 1977 yılında % 49,6 oranında iken, bu yıl % 45,9 olmuştur.

Merkez Bankası kredileri ise, bu yıl çok önemli oranda azalmıştır. 12 aylık dönemlere göre, 1976 yılında % 76, 1977 yılında % 81 olan artış oranı 1978 yılında % 27'de kalmıştır, Aralık ayı sonu itibâriyle kamu sektörüne açılan krediler 156 milyar, özel sektöre açılan krediler ise 67 milyar liradır.

Bankalardaki mevduat, alınan önlemlere koşut olarak artış göstermektedir. Toplam mevduat Aralık ayı sonunda bir önceki yıla kıyasla % 21,9 oranında ve 46 milyar lira artmış ve 259 milyar liraya ulaşmıştır. 1977 yılının ilk 11 aylık döneminde % 8,9 oranında artan vadeli tasarruf mevduatı, 1978 yılının eş döneminde % 31 oranında bir artış göstermiştir. Vadeli tasarruf mevduatı 1976 yılında aylık ortalama % 0,5 ve 1977 yılında % 0,7 oranında artarken, bu oran 1978 yılının Nisan ayından sonra % 3,3'e yükselmiştir. Banka kredileri ise; Aralık ayı verilerine göre 1978 yılında % 2.8 oranında artarak 280 milyar liraya ulaşmıştır. 1977 yılının eş döneminde artış oranı % 17 idi. Dış ticarete alınan önlemlerin etkisiyle ihracat, Nisan ayı başından itibaren sürekli artış göstermiştir. Aralık ayı sonu itibâriyle 2 288 000 000 dolar olarak gerçekleşen ihracat, 1977 yılının aynı dönemine göre % 30,5 oranında ve 533 milyon dolar daha fazladır.

İthalat ise, 1978 yılında 4 599 000 000 dolarlık bir düzeyde gerçekleşmiştir. İhracatın artışı, ithalatında azalışı sonucu dış ticaret açığı 1977 yılına bakışta Aralık ayı sonunda 4 043 000 000 dolardan 2 310 000 000 dolara düşmüştür.

İşçi dövizlerine gelince; bunların da Ağustos'tan sonra artış göstermeye başladıklarını görmekteyiz. Gerçekten bunun aynı aylarına göre artış oranı Eylül'de % 29, Ekim'de % 59, Kasım'da % 50, ve Aralık ayında da % 31 olmuştur. Dış seyahat gelir ve giderlerinde de alınan önlemler sonucu olumlu bir gelişme gözlenmektedir. Dış seyahatler nedeniyle ülkemiz, geçen yıl 63 milyon dolar açık verirken, 1978 yılının ilk 11 aylık döneminde dış seyahatlerden 123 milyon dolar net döviz girdisi elde edilmiştir.

İthalat, ihracat, işçi ve turizm dövizleriyle diğer görünmeyen kalemlerdeki olumlu gelişmelere koşut olarak ödemeler dengesinin cari işlemler açığı 11 aylık dönemler itibâriyle, 1977 yılındaki 3 425 000 000 dolarlık düzeyinden 1978 yılında 1 076 000 000 dolara düşmüştür. Kısaca açıkladığım bu olumlu gelişmeler yanında, fiyat hareketlerinin beklenen düzeyde oluşmadığını ayrıca belirtmek gerekir. Bu durum büyük ölçüde, yıla girerken ekonomide mevcut enflasyon stokunun 1978 yılına aktarılmasından kaynaklanmaktadır. 1977 yılındaki aşırı parasal genişleme nedeniyle büyüyen enflasyonun bu yıla sarkması, bunun yanında döviz darboğazı nedeniyle düşük kapasite kullanımı ve ithal malları maliyetlerindeki artışlar, bu olgunun en önemli nedenleri arasında yer almaktadır.

1978 yılında yığılmı olarak, toptan eşya fiyatları ve 48,7 oranında artmıştır. Ancak, hemen eklemek isterim ki, Eylül 1977'den sonra hızlı bir

biçimde artma eğilimine giren endekslerin son 4 aylık dönemde gerek aylık artış oranı, gerekse 12 aylık dönemleri içeren yıllık artış oranlarında azalışlar gözlenmeye başlanmıştır. Gerçekten aylık artış oranına bakıldığında 1977 yılının Eylül - Aralık döneminde toptan artış oranı % 19,9 iken, bunun 1978 yılının aynı döneminde % 12,1 'e indiği görülmektedir.

Geçinme endeksleri de toptan eşya fiyat endekslerine koşut biçimde gelişmektedir. Fiyatlardaki bu gelişmelerle birlikte vatandaşlarımızın geçinme sorunları ve yaşam koşullarındaki güçlükler 1977 yılında olduğu gibi, 1978 yılında da etkisini sürdürmüştür. Ancak, geçmiş yıllardaki uygulamalardan farklı olarak, toplumumuzun büyük bölümünü oluşturan çiftçi, işçi, kamu görevlisi gibi dar gelirli yurttaşlarımızın geçim koşullarındaki güçlüklerin olanaklar ölçüsünde hafifletilmiş olduğu da bir gerçektir. Nitekim, 1978 yılında uygulanan tarım ürünleri devlet destekleme alımları ve taban fiyatları politikası sonucu tiftik, kuru üzüm, arpa, ayçiçeği, fındık, kuru incir ve zeytinyağı ve benzeri alım fiyatlarında tatmin edici artışlar gerçekleştirilmiştir.

Böylece üreticiye yapılan ödemeler sonucu çiftçimizin eline 1977 yılında 45 milyar lira geçerken, 1978 yılında 67 milyar lira ödenmiştir. Öte yandan, toplu sözleşmelerle sağlanan ücret artışlarıyla işçi kesiminin gelirlerinde de hayat pahalılığının yükünü hafifletecek artışlar sağlanmıştır. Kamu görevlilerinin gelirlerinde de küçümsenmeyecek artışlar söz konusudur. 1978 mali yılı başında katsayının 12'den 14'e çıkartılmasının sağladığı artış dışında, Yetki Kanunu çerçevesinde gösterge tablosunda yapılan değişiklikle memur kesimine yapılan ek ödemenin yıllık tutarı 22 milyar liradır. Yine 1978 yılında, aile yardımı ödeneği, özellikle dar gelirli memur aileleri yararına artırılmış ve kapsamı genişletilmiştir. Bu değişiklik sonucunda, memur, kesimine yılda net 4 milyar liralık gelir transfer edilmektedir.

Bunun dışında, sağlık personeline Tam Gün Çalışma Yasası uyarınca önemli ek olanaklar getirildiği gibi, ilkokul öğretmenlerine ek ders olanağı, bir kısım personele ödenen tayın bedellerinin artırılması ve kapsamının genişletilmesi şeklinde de ek olanaklar sağlanmış bulunmaktadır. Son olarak, tüm kamu görevlilerinin maaşlarının bir derece yükseltilmiş olduğunu da burada belirtmek isterim. Hayat pahalılığının emekliler üzerindeki yükünü hafifletmek için de emekli gösterge tablosu yeniden düzenlenerek, emekli aylıklarında ortalama % 14 ile % 60 oranında net artışlar sağlanmış ve ayrıca Vatani Hizmet tertibinden aylık alanlar için de katsayı ve gösterge esasına bağlı yeni bir ödeme yöntemi getirilmiştir.

Ekonomimizin 1978 yılındaki durumunu açıklarken, onun içindeki yeri ve önemi tartışmasız olan Kamu İktisadi Teşebbüslerinin durumlarına değinmekte zorunluluk vardır. 1977 yılında toplam yatırımları 46,5 milyar lira olan Kamu İktisadi Teşebbüslerinin yatırım tutarlarının 1978 yılında 53 milyar liraya ulaşacağı tahmin edilmektedir. Bu yatırım tutarı 60 milyar lira olan yatırım programına göre, gerçekleşme yüzde yetmişinin % 88 olacağı tahmin edilmektedir. 1977 yılında programlanan yatırımlara göre gerçekleşme oranı % 74

idi. Söz konusu kuruluşların finansman açıklarının giderek arttığını da burada eklemek gerekir. 1977 yılında 58 milyar lira finansman gereksinimi olan KİT'ler 1978 yılında 85 milyar liraya gereksinim duymuşlardır. Bu olguda KİT'lere verilen yatırım görevleri yanında, bu kuruluşların kaynak yaratma niteliklerinin giderek azalması, başta gelen etken olmuştur. Bu nedenledir ki, bu alanda 1979 yılı Bütçe Tasarısı ile yeni bir düzenleme önermiş bulunuyoruz.

Sayın milletvekilleri, buraya kadar size ekonomimizin bugünkü durumu hakkında bilgi sundum. Şimdi izin verirseniz, bu bilgileri önümüzdeki yıllar bakımından büyük önemi olan girişimlerimizle bütünlemek istiyorum. Daha önce de belirtmiş bulunuyorum, 1978 başında devraldığımız ekonomi içinde vadesi gelmiş 4 milyar dolarlık borç ile karşılaşmış bulunuyorduk. Buna göre 1978'de hem ekonomi için gerekli petrol ithalatını gerçekleştirecek, hem de 4 milyar dolarlık yalnız kısa vadeli, vadesi gelmiş borç ödeyecektik. Döviz gelirlerimizin buna olanak vermediği açıldı. Hükümeti devraldığımız zaman, Merkez Bankasında rezervlerimiz de tümüyle erimiş bulunuyordu. Akılcı ve gerçekçi bir yol olarak yeniden kısa vadeli borçlanmamayı ve mevcut vadesi gelmiş kısa vadeli borçları ertelemeyi düşündük. Bu konudaki çalışmalara hemen başladık. Mayıs ayı sonlarında Paris'teki, Türkiye'ye Yardım Konsorsiyum'u içinde bir erteleme anlaşması yapmayı başardık. Bu çerçeve içinde bugüne kadar 15 ülke ile erteleme anlaşmaları imzaladık. Böylece, ağır borç yükümüzün 1 milyar 107 milyon dolarlık kısmı ertelenmiş oldu. Geriye daha çok büyük bir kısım borç kaldı. Daha 237 bankaya 3 100 000 000 dolayında vadesi gelmiş borcumuz var. Bu borçların erteleme işlerini de son aşamaya getirmiş bulunuyoruz ve bu operasyonun da yakın tarihte tamamlanabileceğini umuyoruz. Böylece, son yıllarda Türk ekonomisi üstüne yükletilen ağır ipotekten kurtulmuş olacağız. Umuyoruz ki, 1975 - 1977 döneminin bu tehlikeli mirası, bu tür sergüzeşterin sonuncusu olacaktır. Bu sergüzeştin, ülke ekonomisini ne çetin çıkmazlara soktuğu dersi artık öğrenilmelidir. 1978 yılında erteleme çalışmaları yanında ekonomiye yararlı nitelikte olmak ve gerek 1978, gerekse daha sonraki yıllarda kullanılmak üzere yabancı ülkelere ve uluslararası kuruluşlardan 1 937 000 000 dolarlık kredi olanağı sağladık. Bu olanağın 1 243 000 000 dolarlık kısmı yatırımlarımızda kullanılacak proje kredisi, geri kalan 680 milyon dolarlık kısmı program kredisi, bir bölümü de eski projelerin peşinat ödemesi ile ilgili kredi biçimindedir. Böylece geçmiş yıllarda imzalanmış proje kredilerine işlerlik kazandırılmaktadır. Örneğin, Oymapınar, Suat Uğurlu barajları, Orta Anadolu Rafinerisi için alınan ve toplamı 400 milyon doları bulan krediler şimdiye kadar peşinatları ödenmediği için kullanılamaz durumdaydı. Bu peşinat olanaklarını sağlayarak, bu kredileri harekete geçirdik, bu yatırımların, gerçekleştirilmesini güvenceye almış olduk. Sayın Başkan, sayın milletvekilleri, şimdiye kadar yaptığım açıklamalarla bunalımdan çıkış politikamızın başlangıç aşamasını belirlemiş oldum. Bu programın ilk amacı 1978 yılında ekonomideki kötüye gidişi sağlanabildiği ölçüde durdurmak ve daha sonra oluşacak sağlıklı ortam içinde kalkınma ve gelişme sürecini başlatmaktır. Hemen eklemek isterim ki,

söz konusu olan sağlıklı ve tutarlı bir şekilde başlatmak. Burada bir noktanın gözden kaçırılmaması gerekir.

Böyle bir politika olumlu sonuçlarını, ancak belli bir süre geçtikten sonra, en az orta vadeli bir süreç içinde verecektir. Gerçekçi ve dürüst politikalar sabır, azim ve kararlılık ister ve ancak böylesine ciddi davranışlar olumlu sonuçlar verebilir. Nitekim elimizdeki verilere ve göstergelere göre, ekonomimizde içe ve dışa dönük yönleriyle kötüye gidişin olanaklar ölçüsünde kontrol altına alınması 1978 aşamasında gerçekleştirilebilmiştir. Ancak enflasyon ve dış ödeme tıkanıklıkları, ekonomimizin en önemli iki sorunu olmayı sürdürüyorlar. Gerek 1979 programında gerekse bu bütçede uygulamaya konulması plânlanan politikaların bu tıkanıklıkları gidermeye dönük olmasının nedeni de budur.

Bu konuda bir noktayı daha özellikle vurgulamak ve bir inancımızı açıklamak isterim : Bu çetin sorunlar uluslararası kuruluşların, ya da ülkelerin yardımlarından ve katkılarından önce, Türk milleti kendi anlayışı, özveri ve destek gücü ile çözecektir. Türk toplumunun akılcılığına yüksek bilinç düzeyine inanıyoruz ve halka dönük önlemleri sonuna kadar destekleyeceğinden kuşumuz yoktur. Açıkça belirtilmesi gereken bir gerçek şudur: Türkiye'nin yalnız petrol ithali için yaptığı dış harcamalar, bütün ihracat gelirini olduğu gibi alıp götürmektedir. Bu kısıkcı aşabilmenin yolu, ciddi, kararlı politikalar uygulamasından geçer. Biz ancak böylesine bir ciddiyet ve sorumluluk ortamı kurulduktan sonra, dışarıdan sağlanabilecek finansman olanaklarının yararlı katkılar getirebileceği inancındayız.

Türk ekonomisinin dış mali ilişkileri, ekonominin gereksinimleri ölçüsünde elbette sürdürülecektir. Ama döviz darboğazından çıkışın temelinde, her şeyden önce bizim kendi özveri, disiplin ve kararlılık anlayışımızın aranması gerekir. 1978 yılında önlemlerimizi bu anlayış içinde aldık. Bundan sonraki politikalarımızın dayanağı da bu anlayış olacaktır. Böylesine dağıtılmış ve özellikle dış mali güçlere kısıvrak bağlanmış bir ekonomiyi bu bağlardan kurtarmak, yeniden düzene koyabilmek için kısa süreli çözümler beklemek elbette yanlış olur. Bu nedenle, hiç kimse kısa süreli sihirli çözümler olduğunu ne düşünmeli, ne de kendisinin de inanmadığı iddialarla kamuoyuna yanıltmaya çalışmamalıdır. Yurtseverliğin gereği budur. Sayın milletvekilleri, şimdi de sizlere 1978 bütçe uygulamasının sonuçları hakkında bilgi sunmak istiyorum. 1978 yılı bütçe uygulamasında özen gösterdiğimiz ilkeler şunlardır : Ekonominin genel dengesini bozmamak, Kamu kaynaklarını program ilkelerine uygun kullanmak. Şimdi buna göre uygulamamızın sonuçlarını arz ediyorum : Aralık sonu itibâriyle konsolide bütçe harcamaları 257 813 000 000 liraya ulaşmıştır. Cari harcamalarda savurganlığın en az düzeyde tutulmasına özen gösterilmiştir. Ancak yeter ölçüde ödenek öngörülmemiş olduğu için, personel giderlerinde önemli artışlar gözlenmektedir. İç ve dış borçların gerektirdiği anapara ve faiz ödemeleri, emekliler ile dul ve yetimleri için Emekli Sandığına yapılan ödemeler, Kamu İktisadi Kuruluşları ve yerel yönetimlerin giderek artan gerek-

sinmeleri, transfer harcamalarının öngörülen hedefler içinde tutulmasını güçleştirmiştir. Konsolide bütçe yatırımlarında ise, ekonominin içinde bulunduğu darboğazlara rağmen program hedefine ulaşılmıştır. 1978 yılında konsolide bütçe sabit sermaye yatırımlarının % 18,8 oranında bir artışla 62 milyar lira dolayında gerçekleşeceğini tahmin ediyoruz; gerçekleşme oranı böylece % 99 olacaktır. Bütçe uygulamalarında fiyat hareketlerini olumsuz biçimde etkileyecek aşırı parasal genişlemelere yol açmamaya ayrıca özen gösterilmiştir. 1977 mali yılının Kasım ayı sonu itibâriyle Merkez Bankasından alınan kısa vadeli avans tutarı 44 milyar liradır. Bunun bir önceki mali yıl sonuna bakışla artış oranı % 90'dır. 1978 mali yılının on birinci ayı sonu itibâriyle ise bu rakam 57 milyar lira, artış oranı % 23'tür. Yine Kasım ayı sonu itibâriyle bütçe harcamalarının finansmanında Merkez Bankası avansı ve Hazine bonolarının payı 1977'de % 17 iken, bu oran 1978'de % 5'e düşmüştür. Bütçe gelirlerinde de geçmiş yıllara göre olumlu bir gelişme gözlenmektedir. Konsolide bütçe gelir tahsilatı, Kasım ayı sonu itibâriyle 219 milyar lira olmuş, 1978 için öngörülen gelir tahmini Kasım sonunda % 82,5 oranında gerçekleşmiştir. Dokuz aylık dönem itibâriyle, 1977'de % 30 artış gösteren gelir tahsilatı, 1978'de % 53 oranında artmıştır. Vergi gelirlerindeki artış oranı 1977'de % 32 iken, 1978'de % 44,6 olmuştur. Elimizdeki dokuz aylık uygulama sonuçlarına göre harcamalar, gelirlerden 7 milyar liralık bir fazlalık göstermektedir. 1977 yılının aynı döneminde ise 14 00 000 000 liralık bir açık söz konusu idi. Bu nedenledir ki, 1977' de Maliye kısa vadeli Hazine avanslarını % 90 arttırmış ve 1977'de tümüyle bütçenin % 17'si Merkez Bankası tarafından finanse edilmişti. 1977 yılındaki enflasyon baskısının başta gelen nedeni, bu uygulamadan kaynaklanmaktadır. Bu sonucun etkileri ise sadece 1977 yılından kalmamış, biraz önce değindiğim gibi, 1978 yılının ilk yarısına da uzanarak 1978 yılındaki fiyat artışlarının baş nedeni olmuştur. 1979 yılındaysa uyguladığımız önlemlerle bu olumsuz gelişmeyi büyük ölçüde denetim altına almış bulunuyoruz. Böylece 1978'de konsolide bütçenin gelir ve giderleri arasındaki farkın 10-15 milyar dolayında kalacağını tahmin ediyoruz. Başka bir deyişle % 3 - 5 arasında kontrol edilir bir açık söz konusudur. Böylelikle bütçe, ekonomi içinde bir enflasyon kaynağı olmaktan çıkarılmıştır. Sayın milletvekilleri, şimdi de 1979 bütçesinin kendisi hakkında açıklamalarda bulunmak istiyorum. 1978 bütçesi açıkladığım ekonomik gelişmelerin gerekleri göz önünde tutularak hazırlanmıştır. Bundan da öte, geçmiş yıllardan farklı olarak bazı önemli yenilikleri de beraberinde getirmektedir. Bu bütçenin özelliklerini iki nokta etrafında sizlere arz etmek istiyorum. Bu bütçe her şeyden önce gerçekçi bir bütçedir. Ödenekleri gerçekçi olarak hesaplanmıştır. Enflasyon hızını yavaşlatmayı, özellikle üretimi ve yatırımları canlandırmayı amaçladık. Fon mekanizmasını sürdürdük; fon mekanizması bir yerde belli esneklikler getirmektedir. Bu nedenle bir ihtiyaca cevap verdiği söylenebilir. Ancak gerçekçi ödenekler, fon mekanizmasının amacına uygun boyutlar içerisinde kalmasını sağlayabileceğinden, bu bütçeye,

özellikle bu noktaya özen gösterdik. Bütçe gelirleri de gerçekçi olarak ve özenle saptanmıştır; konsolide bütçe gelirleri 1978'de 1977'ye göre % 46 oranında artış göstermektedir. 1979 için artış oranı % 38 olarak aldık. Vergi gelirlerindeki artış da, 1978'de 1977'ye göre % 43 oranında gerçekleştiği halde, 1979 için % 36'lık bir artış öngördük 1979 yılı bütçesinin ikinci özelliği; bu bütçenin Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı döneminin ilk bütçesi olmasıdır. Kalkınma plânlarıyla bütçeler arasındaki yapısal ilişki, sizlerin de bildiği gibi, son yıllarda ihmal edilmiş bulunuyordu. 1979 yılı bütçesiyle bu ilişkiyi yeniden özenle kurmaya başlamış bulunuyoruz. Bütçenin boyutlarına gelince : 1979 bütçesi boyutlarıyla içeriği ve beraberinde getirdiği önlemlerle plân hedeflerinin gerçekleştirilmesine etkin bir araç olarak kullanılacak. Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmamızın Anayasamızda öngörülen biçimde yürütülmesi ilkesine geçerlik kazandıracaktır. 1979 mali yılı Bütçesi, Yüce Meclislere denk bir bütçe olarak sunulmuştur. Bütçe Karma Komisyonunda kabul edilen ve Cumhuriyet Senatosunca onaylanan değişikliklerle bütçenin boyutları tasarıya göre % 2,8 oranında artırılarak 406 875 000 000 liralık bir büyüklüğe ulaşmıştır. 1978 mali yılı Bütçesinin başlangıç ödenekleriyle karşılaştırıldığı zaman, yeni bütçenin % 52,7 oranında bir artışı içerdiği ortaya çıkmaktadır. Aslında bu fark, 1978 bütçesinde özellikle personel ödeneklerinin eksik tahmin edilmesinden doğmaktadır. 1978 bütçesinin yıl sonunda harcama olarak ulaşacağı düzey esas alınırsa, bütçenin artış oranının yüzde 30 dolayında olduğu görülecektir.

Bütçe bu boyutlar içinde oluşturulurken öncelikle göz önünde tutulan amaç, dengeli bir bütçeyle sağlıklı bir gelişme ortamına katkıda bulunmak olmuştur. Yeni bütçenin bu yönüyle önemli özelliklerinden biri de, kamu yatırımlarını yeniden canlandırmayı amaçlayan bir bütçe olmasıyla ilgilidir. 1979 yılında 89 milyar lirası konsolide bütçe, 95 milyar lirası Kamu İktisadi Teşebbüsleri, 13 milyar lirası da öteki kamu kuruluşları için olmak üzere 197 milyar liralık yatırım programlanmıştır. Böylece toplam kamu yatırımlarının 1978'de yüzde 16 olan artış hızı 1979'da % 59 düzeyine çıkarılmış bulunmaktadır. 1978 gerçekleşme tahminlerine göre, bütçe yatırımlarında % 43, Kamu İktisadi Teşebbüsleri yatırımlarında ise % 78 oranında bir artış yer almaktadır. Karma Komisyonca yatırım ödenekleri 12 300 000 000 lira dolayında artırılmış bulunmaktadır. Bunun 3 milyar lirası Kamu İktisadi Teşebbüsleriyle ilgilidir. Öte yandan, Yüce Meclislere denk olarak sunulmuş bulunan bütçenin finansman olanakları göz önünde tutularak % 5 oranında kesinti yapılması da, Karma Komisyonca kararlaştırılmıştır. Ancak yatırımların önemi nedeniyle yatırım ödenekleri bu kesintinin dışında tutulmuştur. Yıllık programda olduğu gibi bütçede de enerji, sulama gibi üretime yönelik yatırımlara öncelik tanınmıştır. Ayrıca, başlamış ve bitme noktasına gelmiş yatırımlara da öncelik kabul edilmiştir. Bütçede cari giderler için öngörülen ödeneklerde, geçen yıla kıyasla % 67 oranında bir artış söz konusudur. Artış oranının yüksekliği, biraz önce de arz

ettiğim gibi, personel ödeneklerinin 1979'da daha gerçekçi bir biçimde bütçemizde yer almış olmasından doğmaktadır.

Huzurlarınızdaki Bütçe, personel dışındaki cari harcamaların en az düzeyde tutulmuş olduğu bir bütçedir. Her yıl önemli oranda artış gösteren bu tür ödeneklerde artış oranı bu yıl tutumlu bir yaklaşımla % 16,5 oranında sınırlandırılmıştır. Bütçenin hazırlanması sırasında, özellikle demirbaş alımları, kırtasiye, yakacak ve akaryakıt harcamaları ve bina kiralamaları konusunda ilgili kuruluşlarla verimli bir işbirliği oluşturularak, bu harcamaların en az düzeyde tutulmasına özen gösterilmiştir. Savurganlığı önlemeye yönelik uygulamalarımız sonucunda bu alanda önemli sayılabilecek tasarruflar sağlayacağımıza inanıyorum. Ödeneklerin hizmet alanına dağılımı incelendiğinde görülecektir ki, her şeyden önce bu bütçe özellikle köylüye ve kırsal alanlara daha çok hizmet götürmeyi amaçlayan bir bütçedir. Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı Bütçesine bu amaçla konulan ödenekler geçen yıla göre % 90 oranında bir artışla 16 708 000 000 liraya yükseltilmiştir. Karma Komisyon çalışmaları sırasında bu Bakanlık bütçesine köy kooperatifleri için 3 milyar lira daha ödenek eklenmiş bulunmaktadır.

Aynı Bakanlık Bütçesinde drenaj, toprak koruma ve benzeri işler için 3 929 000 000 lira, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğünün yine aynı alanda yapacağı hizmetler için 1 857 000 000 liralık ödenek öngörülmüştür ki, bu da bir yıl öncesine göre % 38 oranında bir artışı ifade etmektedir. Ayrıca Karma Komisyonda yapılan bir değişiklikle köy elektrifikasyonu için Türkiye Elektrik Kurumuna ödenmek üzere Maliye Bakanlığı Bütçesine 3 milyar liralık bir ödenek eklenmiş bulunmaktadır. Böylece köy elektrifikasyonu için ayrılan ödenek 1978 Bütçesinde 897 milyon iken, 1979'da % 238'lik bir artışla 3 040 000 000 liraya ulaşmıştır. Baraj ve büyük sulama işleri için yine Devlet Su İşleri Bütçesi içinde % 28 oranında bir artışla 16 milyar 486 milyon liralık ödenek öngörülmektedir.

Sayın milletvekilleri, 1979 Bütçesi kırsal alana olduğu kadar kentsel alana da daha çok hizmet götürmeyi amaçlayan bir yapıya sahiptir. Kentsel hizmetlerin yürütülmesinde yerel yönetimlere önemli görevler düşmektedir. Bu kuruluşlara yüklenen ödevlerle, bunlara sağlanan olanaklar arasındaki yapısal denge bozuklukları gün geçtikçe kendisini daha çok hissettiren ve yığılarak büyüyen sorunlar ortaya çıkarmıştır. Hükümetimiz bir yandan bu kuruluşları sağlıklı gelir kaynaklarına kavuşturmayı amaçlayan köklü vergi düzenlemelerini gerçekleştirme yolundaki çabalarını sürdürürken, bir yandan da bütçe içinde bu alanda kullanılacak yeterli payları ayırmayı gerekli görmüştür. Bu amaçla yürürlükteki yasalar çerçevesinde, belediyeler, özel idareler ve köy birliklerince yürütülecek hizmetler için öngörülen ödenek toplamı, 1979 yılında 7 665 000 000 liraya ulaşmaktadır. Ayrıca belediyelerimizin birikmiş borçlarına bir çözüm getirilmesi için bir fon kurularak, 3 milyar liralık bir ödenek konulmuştur. Bu

ödenek gerektiğinde 5 kat artırılabilir. Yine büyük kentlerimizin gittikçe büyüyen şehir içi ulaşım sorunları göz önünde bulundurularak, kitle taşımacılığına yönelik hizmetlerin yürütülmesi için bu yıl ilk kez 1 milyar liralık ödenek kabul edilmiştir. Ödenek yapısına ilişkin olarak 1979 Bütçesinin bir başka özelliği de, halk girişimlerine dönük yönüdür. Küçük sanayi merkezleri ve organize sanayi bölgeleri kurulmasını sağlamak; köy kooperatiflerinin, küçük sanat kooperatiflerinin ve buna benzer öteki halk girişimlerinin faaliyetlerini desteklemek üzere İşletmeler Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve Turizm ve Tanıtma Bakanlığının bütçelerinde önemli ödenekler yer almaktadır. Bu yönü ile bütçe, küçük tasarruf sahiplerine, esnaf ve sanatkârlara yeni olanaklar getirmektedir.

Konsolide bütçe ödenekleri içinde millî eğitim ve sağlık gibi halkımızın temel gereksinimlerini karşılamaya yönelik hizmetlere önemlerine uygun ölçülerde yer ayrılmıştır. Karma Komisyonda ayrıca Millî Eğitim Bakanlığı için 2 761 000 000 lira tutarında ödenek eklenmiş olduğunu, burada ayrıca belirtmek isterim. Öte yandan, memur ve emekli maaşlarının hesaplanmasında esas alınan katsayı da 14'ten 16'ya yükseltilmiş bulunmaktadır. Böylece, 1978 Bütçe yılı içinde gösterge tablosunun değişikliği, aile yardımı ve benzeri düzenlemelerin getirdiği gelir artışlarına ek olarak, yeni bir olanak daha sağlanmış olmaktadır. Ayrıca, kısa bir süre önce Yüce Mecliste kabul edilen bir teklif ile bilindiği gibi, tüm kamu görevlilerinin dereceleri birer derece yükseltilmiş bulunuyor.

Bu noktada şunu ayrıca eklemek isterim: Hükümetimiz, dar gelirliilerinin durumlarının düzeltilmesi için gerekli olan önlemlerin bir bölümünü de, vergi yasa tasarılarında yapılacak düzenlemelerin içinde görmektedir. Böylece, bu kesimin üzerinde yoğunlaşan vergi yükü de önemli ölçüde azaltılmış olacaktır. Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; ulus ve ülke olarak bağımsızlığımızın ve bütünlüğümüzün güvencesi olan silahlı kuvvetlerimiz için en güç koşullar içinde bile ulusumuzun hiçbir fedakârlıktan çekinmediği hepimizin bildiği bir gerçektir. Ödeneklerin kuruluşlar arasındaki dağılımında Millî Savunma Bakanlığı bu yıl da birinci sırada yer almaktadır. 1979 Bütçesinde Millî Savunmaya ayrılan kaynaklar, Karma Komisyonda yapılan eklemeye 64 763 000 000 liraya ulaşmıştır.

Silahlı Kuvvetlerimiz ayrıca Re - Mo Plânı çerçevesinde 40 milyar lira harcama yetkisine sahip bulunmaktadır. Bununla birlikte, Millî Savunmaya ayrılan ödenekler böylece 100 milyar lirayı aşmaktadır. Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; bütçenin kendisi kadar, belki bundan da önemli olan bütçe ile birlikte ekonomide sorunların çözümüne yönelik olarak uygulamaya konulacak önlemlerdir. Bu önlemler kuşkusuz, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı ve 1979 Yılı Programında öngörülen hedefler göz önüne alınarak saptanmaktadır. Bir bölümü Bütçe Yasası içinde yer alan bu önlemleri, ana çizgileriyle Yüce Heyetinize sunmak istiyorum. Bütçeyle birlikte uygulamaya konulacak önlemler-

rin başında, kamu alanlarının en etkin ve verimli biçimde kullanılmaya yönelik olanları gelmektedir. Çeşitli uygulama bozukluklarını gidererek, kamu hizmetlerinin daha etkin bir şekilde yürütülmesini, kamu harcamalarının yönlendirilmesini, savurganlığın azaltılmasını amaçlayan yeni bazı önlemler Bütçe Kanunu Tasarısı içinde yer almaktadır. Bunlar şöyle özetlenebilir : Aşırı kadro artışlarını kontrol altına almak için memur kadrolarında toplam artış oranı %3 ile sınırlandırılmıştır. Ancak özellik göstermesi nedeniyle Millî Eğitim Bakanlığı bu sınırlamanın dışında bırakılmış bulunmaktadır. Buna karşılık, personel giderlerinin aşırı boyutlara ulaştığı Kamu İktisadi Teşebbüslerinde artış oranı % 2 olarak tutulmuştur. Ayrıca, Cumhuriyet Senatosunda yapılan bir değişiklikle uygulama belediye ve özel idareleri de içeren şekilde genişletilerek, bunlar için de % 2 sınırlama getirilmişti Kamu taşıt araçlarının kullanımından yeni düzenlemeler ile, bu konuda gözlenen savurganlıkların önlenmesine özen gösterilmiştir. Kamu kuruluşlarının tüm gereksinimlerini Devlet Malzeme Ofisinden sağlamaları ilkesine ağırlık verilmiş, yersiz harcamalara yol açan ofis dışı alımlar sınırlandırılmıştır.

Kuruluşların, Bütçe Kanunu ile kendilerine verilen ödenekler üzerinde yüklenme ve harcama yaparak, karşılıksız borç yaratma uygulamalarına son ve Bütçede ayrıca kamu giderlerinin düzenlenmesi ve kamu gelirlerinin artırılmasına yönelik önlemler de yer almaktadır. Bütçe Kanunu ile getirilen bu önlemlerin yanı sıra, Yetki Yasasından yararlanarak, başta Genel Muhasebe Yasası ile Artırma Eksiltme ve İhale Kanunu olmak üzere, uzun yıllar değiştirilme olanağı bulunmayan bir kısım temel gider yasaları yeniden düzenlenmiştir. Söz konusu yasalar yeni bütçe ile birlikte, günümüz koşullarına uymayan ve kamu harcamalarında savurganlığa yol açan hükümleriyle birlikte, yönetimde tıkanıklığa yol açan hükümlerinden arındırılmış olarak yürürlüğe girecektir. Kamu gelirleri alanında ise karşı karşıya bulunduğumuz sorunlar, yürürlükteki vergi yasalarının giderek mali ve ekonomik işlevlerini yitirmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bu yüzden vergi kayıp ve kaçığının, vergi adaletsizliğinin büyük boyutlara ulaştığı ve vergi yükünün giderek vergisini tam ödeyen ödevlilerle ücretliler üzerinde yoğunlaştığı bir gerçektir. Bu nedenle Hükümetiniz, vergi yönetim ve denetim çalışmalarına etkinlik kazandırmak, kaçak ve kayıpları önlemek için gerekli idari önlemleri, işbaşına geldiği tarihten itibaren almaya başlamıştır. Bu arada, kurulmakta olan yeni vergi daireleriyle takviye edilen kadrolarla ve parça parça yürürlüğe konulan programlarla bu konuda gerekli denetime etkinlik kazandırılmaktadır. Ancak, vergilemede etkinlik ve adaletin sağlanması için vergi sisteminde yeni düzenlemelere gidilmesi zorunluluğu açıktır. Hazırladığımız tasarıların ve sayın üyelerce Yüce Meclise sunulan önerilerin Parlamentomuzun çatısı altında tüm yönleriyle tartışılması ve en iyi bir biçimde yasalaşması, kuşkusuz en gerçekçi çözüm yoludur. Halkımızın bizden beklediği de budur. Bugün karşı karşıya bulunduğumuz sorunları çözmek ve kalkınmamızı sürdürmek için, her şeyden önce kendi kaynaklarımızı

artırmak ve bunları en tutumlu ve en akıllı biçimde kullanıp değerlendirmek zorundayız. Bu düzenlemeleri yaparken yalnız bugünün geçici ihtiyaçlarını değil, halkımızın ve Devletimizin yarınını da düşünmek zorunluluğu açıktır. Bu yıl uygulamaya koyacağımız yeniliklerden biri de, Kamu İktisadi Teşebbüsleriyle ilgilidir. Daha önce de değindiğim gibi, Kamu İktisadi Teşebbüslerinin 1978 yılındaki görev zararları toplamı 48 milyar liraya ulaşmıştır. Bu nedenle, Kamu İktisadi Teşebbüslerinin etkin ve verimli çalışmalarına yönelik önlemler almak her zamandan daha çok önem kazanmış ve 1979 yılında bu kuruluşların yöneticilerine sorumluluk yükleyen yeni bir politika benimsenmiştir. 1979 yılı Programında KİT'lerin örgütlenme, işletme, finansman ve denetim konularındaki ilkeler çerçevesinde anılan kuruluşların işlevlerini tam olarak yerine getirebilmeleri için gerekli çalışmalar ayrıca sürdürülmektedir. Para ve kredi alanında da yeni bütçeyle birlikte yeni düzenlemeler söz konusudur. Bilindiği gibi ekonomimizin ivedi gereksinimlerinden biri de, iç tasarrufların arttırılması ve kaynak tahsislerinin öncelikli alanlara yöneltilmesiyle ilgilidir. Bu konu üzerinde önemle duran Hükümetimiz, para ve kredi alanında bir yandan plânlı kalkınma disiplini içinde 1979 Yılı Programında öngörülen önlemleri alırken, öte yandan da Yetki Kanunu çerçevesi içinde Bankalar Kanununda yapılacak değişikliklerle önemli düzenlemeleri gerçekleştirme yolundadır. Bankalar Kanununda yapılacak düzenleme ile, özellikle banka kredilerinin kalkınma plânları ve yıllık programlarda öngörülen sektörlere yöneltilmesi, belirli kişi ve kuruluşlar ile banka iştiraklerine yönelen kredilerin bu durumunun düzeltilmesi, bankaların çok ortaklı bir yapıya dönüşmeleri ve ilgili yasanın eskiyen hükümlerinin günün koşullarına uydurulması amaçlanmaktadır.

Dış ticaret ve ödemeler politikasında karşı karşıya bulunduğumuz sorunların çözümüne yönelik önlemler, önem ve özenle yine bu dönemde ele alınacaktır. Yeni dış ticaret rejimi geçmişteki uygulamalardan oldukça farklı, gerçekçi ve ülkenin içinde bulunduğu koşullara uygun olarak hazırlanıp yürürlüğe konulmuştur. Bu arada 1978 yılında başlattığımız ve başarılı sonuçlar aldığımız ihracatı artırma çalışmalarımızı, 1979 yılında da aynı başarıyla sürdürmek için gereken önlemleri almakta olduğumuzu açıklamak isterim.

Öte yandan, özellikle işçi dövizleriyle turizm gelirlerinin artırılmasına büyük ağırlık verilmektedir. Bunun yanında üzerinde önemle durduğumuz bir konu da, yurt dışında çalışan Türk girişimcileriyle ilgilidir. Yurt dışında 1 800 000 000 dolara yakın bir iş yükümlenen bu yurttaşlarımızın karşılaştıkları sorunları çözmeyi amaçlayan bir kararname bu ayın başında yürürlüğe konulmuştur. Ülkemize döviz girdisi sağlama yanında, Türk işçilerine yurt dışında istihdam olanakları yaratacak olan bu alanın desteklenmesi ve değerlendirilmesine önem verilmektedir. Dış borçların idaresi politikası ise, geçmişte uygulanan yöntemler dışında geliştirilmektedir. Geçmişteki uygulamaların olumsuz sonuçlarıyla tekrar karşılaşmamak için, orta ve uzun vadeli bir borçlanma politikası uygulamakta kararlıyız. Devletten devlete ilişkiler çerçevesinde var olan olanaklardan yararlanma, dünya piyasalarındaki uzun dönemli kaynak-

ları değerlendirme amacındayız. Bunun yanında, borç idaresi politikası alanında ülkemizin dış saygınlığını yitirmesine neden olabilecek davranışlardan kesinlikle kaçınılacağını, bir kez daha burada belirtmek isterim.

Sayın milletvekilleri; özetlemek gerekirse, 1979 Mali Yılı Bütçesi, her şeyden önce bir ekonomik onarım ve esenliğe çıkış bütçesidir. Bu amaçla gerek gelirlerin, gerek giderlerin tahmini gerçekçi bir biçimde yapılmıştır. Denk bir bütçedir; enflasyon hızını yavaşlatmaya, özellikle üretimi ve yatırımları canlandırmaya dönüktür. Anayasamızda öngörülen anlayış içinde, tam olarak plâna ve programa dayalı olarak hazırlanmış bir bütçedir. Son yıllarda toplumun her kesiminde olduğu gibi, kamu kesiminde de egemen olmuş, savurganlığı önlemek ve sınırlı kaynakları en etkin ve verimli bir biçimde kullanmak amacıyla tam bir tutumluluk anlayışı içinde hazırlanmıştır. 1979 Bütçesi, hizmet gücü yüksek bir bütçedir. Kamu hizmetlerinden herkesin hakça yararlanması anlayışı içinde, özellikle kırsal alanlara yönelen bir bütçedir. Dinamik bir istikrar anlayışı içinde bir yandan ekonomiyi onarmayı, bir yandan da dar ve değişmez gelirliğin geçim yüklerini hafifletmeyi, yaşam koşullarını iyileştirmeyi amaçlayan bir bütçedir. Ülkenin kaynak ve olanaklarını en geniş bir biçimde değerlendirmeyi hedef alan ve bu anlayış için tüm kaynakların en etkin ve verimli kullanılması yanında, halk girişimlerini, küçük halk tasarruflarını destekleyen ve özendiren bir bütçedir. Ulusal savunma gücüyle ekonomik güç arasındaki yakın ilişkileri dikkate alan ve bu anlayış içinde ekonomik gücümüzle birlikte ulusal savunma gücümüzü artırmayı amaçlayan bir bütçedir.

Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; buraya kadar sizlere Türkiye'nin içinde bulunduğu durum ile 1979 Mali Yılı Bütçesinin özellikleri ve Hükümetimizin bu konuda öngördüğü önlemler üzerinde açıklamalarda bulundum, izin vererseniz, şimdi sözlerimi bir genel değerlendirme ve yorumla bitirmek istiyorum: Değerli arkadaşlarım, 20 nci yüzyıl ekonomisi karmaşık bir ekonomidir. Bu ekonominin ikinci bir özelliği, dünya ulusları arasında ortak yürütülen bir ekonomi olmasıdır. Güçlü ve gerçekçi hükümetler, bu karmaşık yapının gerektirdiği önlemleri almasını bilmek durumundadırlar. Hükümetler dünya ekonomisinin ortak yapısını iyi bilmezler, ya da buna önem vermezlerse, güçlüler için «ortaklık» olan ilişkiler, güçsüzler için «bağımlılık» haline gelebilir. Türkiye 1978 öncesi döneminde bu temel anlayışın önemsenmemesi, anlaşılmasa sonucunu, sizlere açıklamaya çalıştığım bunalımlı ortama sürüklenmiştir. Aslında Türk ekonomisinin olanaklarının, kaynaklarının büyüklüğü, genişliği ve çeşitliliği ve güç dönemlerde kendi içinde oluşan dinamiği inkâr edilemez. Türk halkının her kesiminin yaratıcı gücü, çalışma azmi ve kararlılığı ile bu büyük ekonominin en verimli biçimde gelişip kalkınmasını sağlayabileceğinden de kimse kuşku edemez. Şimdi bir noktada bulunuyoruz: 1978 öncesi yıllarda ne 20 nci yüzyıl ekonomisinin gerekleri, ne de Türk halkının ve Türk ekonomisinin gerçek gücü düşünülmemiş; bunlar bir yana bırakılarak, plânsız,

çoğu kez ilkel, alışılmış geleneksel ve sorumsuz girişimlerle hareket edilmiştir. Sonuç ortadadır: Etkisi 1978 ve sonraki yıllara uzanan bir enflasyon baskısı, artan gelir eşitsizliği, artan işsizlik. 1978 ve daha sonraki yıllarda, dış ödemeler dengesini ve dış kaynaklarını ipotek altına alan, sorumsuzca bir kısa vadeli borçlanma. Toplumu sürükleyip götüren başı hoş ve verimsiz bir tüketim dalgası. Ülkenin gerçekleri düşünülmeden kurulan bir sanayi. Plânsızlık ve her şeyin üstünde dışa bağımlılığı ortak dünya ekonomisi içinde güçsüz yöneticilerin sürüklediği, ortak değil bağımlı, dışa bağımlı bir ekonomi. Şimdi biz bu düğümleri çözmek durumundayız. Politikalarımızı bu düğümleri çözmeye göre oluşturma zorundayız. 1979 yılının Bütçesini bu zorunlulukları göz önünde tutarak hazırladık. Değerli üyeler, Türkiye'nin önümüzdeki yıllarda karşılaşacağı sorunları göğüslemek ve çözebilmek için başvuracağı önlemlerin, politikaların temel ilkeleri şunlar olacaktır: Enflasyon hızı göreceli biçimde yavaşlatılacaktır. İç tasarruflar ve döviz girdileri artırılacak tır. Ciddi bir vergi düzenlemesine gidilecektir. Böyle bir düzenleme, dengeli bir gelir dağılımı ve yerel yönetimlerin uygar yaşam ortamları yaratabilmelerinin başta gelen koşuludur. Bütçe ve bütçe ile uygulamaya konulacak önlemlerin hepsi bu amaca dönüktür. Devraldığımız dağınık ve etkinliği yitirilmiş ekonomiyi esenliğe kavuşturabilmek için başka yol olmadığına ve bu yollardan geçerek bu ilkelerin tutacağı ışıktan aydınlanarak içinde bulunduğumuz güçlükleri yenebileceğimize inanıyoruz. Bu konuda muhalefetten beklediğimiz yardımı, bu güne dek yeterince göremedik. Bundan üzgünüz. Türkiye'nin yalnız kendi sorunları değil, komşusu olan bazı ülkelerin içinde yaşadığı çalkantılar kendi aramızda, her zamankinden daha çok yakınlaşma, birlik ve karşılıklı anlayışı gerektiriyor. Bu tür bir anlayışın, kısır çekişmelerin yerini alması Türkiye'nin ekonomisini toparlayabilmesinin koşullarından biridir. Sayın Başkan, değerli arkadaşlar; koşullar, ortam, dış güçler; bunlar ne olursa olsun, Türk ekonomisini esenliğe ve Türkiye'yi varlık ve mutluluk içinde yaşatma ideale dönük çabalarımızın en büyük güvencesi, Türk halkının kendisidir. Ortam ve koşullar ne kadar karmaşık ve bunalımlı olursa olsun, Cumhuriyet Hükümetimiz, Türk halkına olan inancı içinde bütün bu güçlüklerinin aşılabileceğini bilmektedir. Bunun yanında açıkça, dürüstçe, bir başka anlayış üstünde buluşma zorunluluğu olduğunu kabul etmeliyiz. Yasama organları ve hükümetlerin aldıkları önlemler yalnız başlarına yeterli olamazlar. Hükümetlerin ve yöneticilerin bu önlemleri uygulamaları uygulamaya çalışmaları da yeterli olamaz. Toplum bütün kesitleriyle enflasyonla savaşın, tasarrufları artırmanın, dış ödemelerdeki bağımlılıkları çözebilmenin yanında olmalıdır, Hükümet olarak bütün içtenliğimizle halkımızdan, bu önlemlerin uygulanmasına yardımcı olmalarını, katkıda bulunmalarını istiyoruz. Yirminci yüzyılın toplumu da, ekonomisi gibi karmaşık ve güçlüdür. Bu toplum, amaçları içinde gelir dağılımını en baş sırada tutmaktadır. Bunu gerçekleştirebilmek için, köklü değişimleri ele almayı temel ilke olarak kabullenmeliyiz

ve böyle bir ilkenin zorunlu kıldığı önlemleri almaya hazır olmalıyız. Türk ekonomisindeki dağınkılığı gidermek, savurganlıklar sonu tüketilmiş kaynakları yeniden canlandırmak için alınacak önlemler, Türk halkından özveri istiyor. Bunalım zamanlarında olağanüstü özveri ve dayanışma ruhuyla dopdolu Türk halkından. Bu inançla ve bu konuda milletçe başarılı olacağımıza kesinlikle güvenerek 1979 Bütçesinin ulusumuza hayırlı olmasını diliyor, Yüce heyetinize saygılarımı sunuyorum.”

Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu (C. Senatosu Kayseri Üyesi)’nun 1979 yılı bütçe kanunu üzerine yaptığı konuşmadan sonra gruplar ve şahıslar adına konuşmalara geçilmiştir. Grupları adına, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Necmettin Erbakan, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Ağâh Oktay Güner, Adalet Partisi Grubu adına Süleyman Demirel, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Hayrettin Uysal. Şahısları adına, lehinde: Doğan Onur, Altan Tuna, Hasan Ali Dağlı, Zeki Eroğlu. Aleyhinde: Halil Karaatlı, Müfit Bayraktar, Mehmet Çatalbaş, Adem Ali Sarıoğlu, İbrahim Topuz, İsmail Hakkı Köylüoğlu. Üzerinde, Mehmet Zeki Okur, Akın Simav, Ömer Kahraman.³⁴⁹

4.2.2. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Türkiye Büyük Millet Meclisi Bütçesi

1979 Yılı Bütçe Kanun tasarısı üzerinde yapılan konuşmaların ardından bütçe maddeleri üzerinde konuşmalara geçilmiştir.³⁵⁰ İlk olarak görüşülen TBMM bütçesi olmuştur. TBMM Bütçesi üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına İsmail Özen, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Hasan Aksay, Adalet Partisi Grubu adına Yusuf Uysal, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Faruk Demirtola. Şahısları adına Lehinde: Celâl Ertuğ, Altan Tuna, Hasan Ali Dağlı, Adnan Keskin. Aleyhinde: İlhan Aytekin, Adem Ali Sarıoğlu, İbrahim Topuz, Müfit Bayraktar, Şener Battal. Üzerinde: Mehmet Çatalbaş söz almışlardır.³⁵¹

4.2.2.1. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Cumhuriyet Senatosu Bütçesi

Yapılan konuşmalar sonrasında TBMM Bütçe Tasarısı hakkında Cumhuriyet Senatosu adına Cumhuriyet Senatosu Başkanı Sırrı Atalay (C. Senatosu Kars Üyesi) ve TBMM Başkanı Cahit Karakaş (Zonguldak) bütçe

³⁴⁹ a.g.e. s.14

³⁵⁰ BAŞKAN : Başkanvekili Müslîh Görentaş, Divan Üyeleri : Nizamettin Çoban (Kütahya), Recep Özel (İstanbul)

³⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 10, B. 55 (17 . 02 . 1979), s. 163

üzerinde son konuşmaları yaparak kendilerine yöneltilen soruları cevaplamışlardır.³⁵²

TBMM Bütçe Tasarısı üzerinde yapılan konuşmaların ardından Cumhuriyet Senatosu ve TBMM Başkanlığı Bütçesi Kanunu maddeleri tek tek okutularak oylamaya sunulmuştur. Yapılan oylama sonucunda TBMM Bütçesi ve Cumhuriyet Senatosu Bütçesi kabul edilmiştir.³⁵³

4.2.3. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Cumhurbaşkanlığı Bütçesi

Gündemin ikinci sırasında yer alan Cumhurbaşkanlığı Bütçe Kanun Tasarısı üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Akın Simav, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Sadi Somuncuoğlu, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Oğuzhan Asiltürk, Adalet Partisi Grubu adına Recep Özel. Şahıslar adına, lehinde: Rahmi Kumaş, Hasan Ali Dağlı, Altan Tuna, Çağlayan Ege. Aleyhinde: Müfit Bayraktar, Mehmet Çatalbaş, Recep Özel, Âdem Ali Sarıoğlu, Şener Battal. Üzerinde: Ali Ak, İlhan Aytekin söz almışlardır.³⁵⁴

Konuşmalar sonrasında Cumhurbaşkanlığı Bütçe Kanun Tasarısı Maddeleri okutularak oylamaya sunulmuştur. Yapılan oylama sonundan 1979 yılı Cumhurbaşkanlığı Bütçesi Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.³⁵⁵

4.2.4. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Sayıştay Başkanlığı Bütçesi

Bütçe görüşmelerine Sayıştay Bütçesi ile devam edilmiştir. Bütçe Üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi adına Mevlüt Erdinç (Yozgat) , AP Grubu Adına Mustafa Rona (Artvin), MHP Grubu adına Mehmet Yusuf Özbaş (Kahramanmaraş), MSP Grubu adına Hasan Aksay (Adana), Şahısları Adına Lehinde: Adem Ali Sarıoğlu (Kocaeli) Aleyhinde: Mehmet Çatalbaş (Gümüşhane) grupları ve şahısları adına söz almışlardır.³⁵⁶

Yapılan konuşmalar sonrasında Sayıştay Başkanlığı Bütçe Kanunu maddeleri tek tek okunarak oylanmıştır. Yapılan oylama sonrasında bütçe kabul edilmiştir.

4.2.5. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Anayasa Mahkemesi Başkanlığı Bütçesi

Aynı Birleşimde görüşülen bir diğer Kanun Tasarısı ise Anayasa Mahkemesi Bütçesi Kanun Tasarısı olmuştur. Kanun tasarısı üzerinde Milliyetçi

³⁵² Cumhuriyet Senatosu Başkanı Sırrı Atalay (C. Senatosu Kars Üyesi)'a Mehmet Zeki Okur soru sormuştur. Bkn: **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 10, B. 55 (17 . 02 . 1979), s. 181

TBMM Başkanı Cahit Karakaş (Zonguldak)'a ise Muslihittin Yılmaz Mete, Turan Kocal, Fevzi Arıcı, Nurettin Karsu, Celâl Ertuğ, Hasan Ali Dağlı soru yöneltmişlerdir. Bkz: **a.g.e.** s. 185

³⁵³ **a.g.e.** s. 196

³⁵⁴ **a.g.e.** s. 196

³⁵⁵ **a.g.e.** s. 213

³⁵⁶ Bütçe üzerinde Sayıştay Başkanlığı adına Sayıştay Başkanı Cahit Eren söz almıştır. Bkz. **a.g.e.** s. 224

Hareket Partisi Grubu adına Nevzat Kösoğlu; Adalet Partisi Grubu adına Gültekin Kızıılışık; Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Yaşar Ceyhan; Millî Selâmet Partisi Grubu adına Şener Battal. Şahısları adına; Lehide: Altan Tuna, Hasan Ali Dağlı, Çağlayan Ege.³⁵⁷ Aleyhinde: Müfit Bayraktar, Âdem Ali Sarioğlu, İbrahim Topuz, İsmail Hakkı Köylüoğlu, Şener Battal. Üzerinde: Yakup Üstün, Mehmet Çatalbaş söz almışlardır.³⁵⁸

Konuşmalar sonrasında Anayasa Mahkemesi Bütçesi Kanun Tasarısı Maddeleri okutularak oylamaya sunulmuştur. Yapılan oylama sonundan Anayasa Mahkemesi Bütçesi Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.³⁵⁹

4.2.6. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Başbakanlık Bütçesi

18.2.1979 tarihinde 56 ncı birleşim ile görüşülmeye devam edilen 1979 yılı bütçe görüşmelerine Başbakanlık Bütçe Kanun Tasarısı ile devam edilmiştir. Kanun tasarısı üzerinde AP Grubu adına Köksal Toptan, CHP Grubu adına Hüseyin Kaleli, MSP Grubu adına Recai Kutun, MHP Grubu adına Sadi Somuncuoğlu. Şahısları adına, lehide : Altan Tuna, Zeki Eroğlu, Hasan Ali Dağlı, Çağlayan Ege. Aleyhinde : Müfit Bayraktar, Mustafa Rona, İlhan Aytekin, İbrahim Topuz, Şener Battal, İbrahim Vecdi Aksakal. Üzerinde : Mehmet Çatalbaş, Adem Ali Sarioğlu söz almışlardır.³⁶⁰

Hükümet adına kürsüye gelen Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı Faruk Sukan Başbakanlık Bütçe Kanun Tasarısı üzerindeki görüşlerini dile getirerek kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır.³⁶¹ Bakan Sukan'dan sonra tekrar görüşmeler diğer milletvekillerinin Başbakanlık Bütçe Tasarısı üzerindeki konuşmaları ile devam etmiştir. Bütçe tasarısı üzerindeki konuşmaların tamamlanmasının ardından Başbakanlık Bütçe Tasarısı maddeleri oylamaya sunulmuştur. Yapılan oylama sonrasında Başbakanlık Bütçe Tasarısı kabul edilmiştir.³⁶²

4.2.7. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Devlet Plânlama Teşkilâtı Müsteşarlığı Bütçesi

56 ncı birleşimin ikinci oturumunda devam edilen bütçe görüşmelerinde ilk olarak Devlet Plânlama Teşkilâtı Müsteşarlığı Bütçesi Kanun Tasarısı ele alınmıştır. Kanun Tasarısı üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Bahattin Karakoç, Adalet Partisi Grubu adına Ekrem Ceyhun, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Temel Karamollaoğlu, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Agâh Oktay Güner. Şahıslar adına; Lehide: Altan Tuna, Hasan Ali Dağlı,

³⁵⁷ Altan Tuna, Hasan Ali Dağlı, Çağlayan Ege genel kurulda bulunmadıkları için konuşmalarını yapmamışlardır. Bkz: **a.g.e.** s. 235

³⁵⁸ **a.g.e.** s. 227

³⁵⁹ **a.g.e.** s. 239

³⁶⁰ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 10, B. 56 (18. 02 . 1979), s. 242

³⁶¹ Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı Faruk Sukan'a soru yönelten milletvekilleri; Asal, İbrahim Topuz, Yahya Uslu, Ahmet Sayın, Nihan İlgun, İlhan Aytekin, İhsan Toksan, İhsan Kabadayı, Nurettin Karsu, Mehmet İrmak'dır. Bkz: **a.g.e.** ss. 256-271

³⁶² **a.g.e.** s. 273

Çağlayan Ege.³⁶³ Aleyhinde: Müfit Bayraktar, İlhan Aytekin, Adem Ali Sarioğlu, Şener Battal, İbrahim Vecdi Aksakal. Üzerinde: Mehmet Çatalbaş, Ömer Kahraman grupları ve şahısları adına söz almışlardır.³⁶⁴

Hükümet adına söz alan Devlet Bakanı - Başbakan Yardımcısı Hikmet Çetin Bütçe Tasarısı üzerindeki görüşlerini aktararak kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır.³⁶⁵ Devlet Plânlama Teşkilâtı Müsteşarlığı Bütçesi Kanun Tasarısı üzerindeki konuşmaların tamamlanmasının ardından Kanun Tasarısı maddeleri okutularak oylamaya sunulmuştur. Yapılan oylama sonucunda Devlet Plânlama Teşkilâtı Müsteşarlığı Bütçesi Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.³⁶⁶

4.2.8. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Danıştay Başkanlığı Bütçesi

Gündem de yer alan bir diğer Bütçe Kanun Tasarısı ise Danıştay Başkanlığı Bütçesidir. Bütçe Kanun Tasarısı üzerinde; Adalet Partisi Grubu adına Kemal Aykurt, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Nevzat Kösoğlu, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Çetin Bozkurt, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Lütfi Göktaş. Şahısları adına; lehinde: Adem Ali Sarioğlu, Hasan Ali Dağlı, Çağlayan Ege. Aleyhinde: Kemal Şensoy, Mehmet Çatalbaş, Mustafa Rona, İbrahim Topuz, İsmail Hakkı Köylüoğlu, Şener Battal, Vecdi Aksakal, Müfit Bayraktar. Üzerinde: Altan Tuna grupları ve şahısları adına söz almışlardır.³⁶⁷

Bütçe Kanun Tasarısı üzerinde görüşleri aktarmak için Hükümet adına Devlet Bakanı Salih Yıldız söz almıştır. Bakan Yıldız'ın konuşmasından sonra Bütçe üzerindeki görüşmelere kaldığı yerden devam edilerek görüşmeler tamamlanmıştır. Yapılan oylama sonrasında Danıştay Başkanlığı Bütçesi Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.³⁶⁸

4.2.9. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı Bütçesi

Danıştay Başkanlığı Bütçesi'nin ardından Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı Bütçesi Kanun Tasarısı üzerindeki görüşmelere geçilmiştir. Bütçe üzerinde Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet Doğan, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Abdullah Tomba, Adalet Partisi Grubu adına Sayın Mehmet Çatalbaş, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Yılmaz Balta. Şahısları adına, lehinde: Altan Tuna, Hasan, Ali Dağlı, Çağlayan Ege. Aleyhinde: Sayın Müfit

³⁶³ Altan Tuna, Hasan Ali Dağlı, Çağlayan Ege genel kurulda bulunmadıkları için konuşmalarını yapmamışlardır. Bkz: **a.g.e.** s. 293

³⁶⁴ **a.g.e.** s. 274

³⁶⁵ Devlet Bakanı - Başbakan Yardımcısı Hikmet Çetin'e soru yönelten milletvekilleri; İbrahim Etem Ezgü, Temel Karamollaoğlu, Faruk Demirtola, Ağah Oktay Güner, Ahmet Sayın, Mustafa Kemal Aykurt, Kemal Şensoy. Bkz: **a.g.e.** ss. 298-302

³⁶⁶ **a.g.e.** s. 303

³⁶⁷ **a.g.e.** s. 304

³⁶⁸ **a.g.e.** s. 318

Bayraktar, Adem Ali Sarioğlu, Şener Battal, İbrahim Vecdi Aksakal. Üzerinde: Metanet Çatalbaş grupları ve şahısları adına söz almışlardır.³⁶⁹

Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı Hikmet Çetin Hükümet adına söz alarak bütçe tasarısı üzerindeki görüşlerini aktarmıştır. Bakan Çetin'in konuşmasından sonra Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı Bütçesi Kanun Tasarısı üzerindeki görüşmeler tamamlanmıştır.³⁷⁰ Bütçe Kanun Tasarısı maddeleri okunarak oylamaya sunulmuştur. Yapılan oylama sonucuna göre Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı Bütçesi Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.³⁷¹

4.2.10. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı Bütçesi

19.2.1979 tarihinde devam edilen bütçe görüşmelerine Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı Bütçe kanunu tasarısı ile devam edilmiştir.³⁷² Bütçe Tasarısı üzerinde Adalet Partisi Grubu adına Emin Dalkıran, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Ahmet Çobanoğlu, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Tahir Şaşmaz, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Abdülkadir Kaya. Şahısları adına, Lehte: Hasan Ali Dağlı, Altan Tuna, Çağlayan Ege. Aleyhte: Recep Özel, Müfit Bayraktar, Adem Ali Sarioğlu, Şener Battal, Vecdi Aksakal. Üzerinde: Ali Ak, Mehmet Çatalbaş, İlhan Aytekin söz almışlardır.³⁷³

Hükümet adına söz alan Devlet Bakanı Enver Akova Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı Bütçe kanunu tasarısı üzerindeki görüşlerini aktarmış ve kendisine yöneltilen soruları cevaplamıştır.³⁷⁴ Bakan Enver Akova'nın konuşmasından sonra devam edilen Bütçe Kanun Tasarısı üzerindeki görüşmeler tamamlanarak oylamaya geçilmiştir. Yapılan oylama sonrasında Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı Bütçe kanunu tasarısı kabul edilmiştir.³⁷⁵

4.2.11. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesi

Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesi ile devam edilen 1979 yılı Bütçesinde Millî Selâmet Partisi Grubu adına Tahir Büyükkörükçü, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Ali Gürbüz, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Zeki Eroğlu, şahıslar adına. Lehte: Hüseyin Doğan, Hasan Ali Dağlı, Altan Tuna,

³⁶⁹ a.g.e. s. 318

³⁷⁰ Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı Bütçesi Kanun Tasarısı aleyhinde konuşmak için ismini yazdıran Müfit Bayraktar ve lehinde konuşmak için isim yazdıran Altan Tuna genel kurulda olmadıklarından konuşmalarını yapmamışlardır. Bkz: a.g.e. s. 331

³⁷¹ a.g.e. s. 331

³⁷² Başkan : Başkanvekili Altı Fuat Eyüboğlu Divan ÜYELERİ : Yılmaz Balta (Rize), İrfan Binay (Çanakkale) Bkz: **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 10, B. 57(19. 02 . 1979), s. 334

³⁷³ a.g.e. s. 334

³⁷⁴ Devlet Bakanı Enver Akova'ya soru yönelten milletvekilleri; Recep Özel, Mehmet Emin Dalkıran, Mehmet İrmak Bkz: a.g.e. s. 351

³⁷⁵ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 10, B. 54 (16. 02 . 1979), s. 520

Çağlayan Ege. Aleyhinde: Ali Ak, Halil Karaatlı, Müfit Bayraktar, Şener Battal, İbrahim Vecdi Aksakal. Bütçenin tümü üzerinde: İlhan Aytekin, Mehmet Çatalbaş, Adem Ali Sarıoğlu, Temel Karamollaoğlu söz almışlardır.³⁷⁶

Devlet Bakanı Lütfi Doğan hükümet adına söz alarak bütçe üzerindeki görüşlerini aktarmıştır. Bakan Doğan konuşmasını tamamlayarak kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır.³⁷⁷ Devlet Bakanı Lütfi Doğan'ın konuşmasından sonra devam eden Bütçe üzerindeki görüşmeler tamamlanarak oylamaya geçilmiştir. Oylama sonucuna göre Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesi kabul edilmiştir.³⁷⁸

4.2.12. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Bütçesi

20.02.1979 tarihinde görüşülmeye başlanılan Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Bütçesi'nde Adalet Partisi Grubu adına Numan Uzun, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Abdülkadir Kaya, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet Irmak, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Cengiz Şenses. Şahısları adına; Lehte: Altan Tuna, Hasan Ali Dağlı, Çağlayan Ege. Aleyhte: Yakup Üstün, Mehmet Çatalbaş, Mustafa Rona, İlhan Aytekin, Şener Battal, İbrahim Vecdi Aksakal, Müfit Bayraktar. Bütçenin tümü üzerinde: Ali Ak, Âdem Ali Sarıoğlu söz almışlardır.³⁷⁹

Devlet Bakanı Ahmet Şener hükümet adına söz alarak bütçe üzerindeki görüşlerini aktarmıştır. Bakan Şener konuşmasını tamamlayarak kendisine yöneltilen soruyu yanıtlamıştır.³⁸⁰ Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Bütçesi üzerindeki görüşmeler tamamlanarak oylamaya geçilmiştir. Yapılan oylama sonrasında Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Bütçesi kanunu tasarısı kabul edilmiştir.³⁸¹

4.2.13. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçesi

20.2.1979 tarihinde 58 inci birleşimde görüşülmeye devam edilen 1979 yılı bütçe kanun tasarısında sırayı Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçe Kanunu Tasarısı almıştır. Bütçe üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Doğan Onur, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet Doğan, Adalet Partisi Grubu adına İhsan Toksarı, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Salih Özcan. Kişisel olarak, lehte: Hasan Ali Dağlı, Altan Tuna, Çağlayan Ege.

³⁷⁶ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 10, B. 57 (19. 02 . 1979), s. 351

³⁷⁷ Devlet Bakanı Lütfi Doğan'a soru yönelten milletvekilleri; Zeki Efeoğlu, Yahya Uslu, Ali Ak, Hasan Gürsoy, İlhan Aytekin, Cemal Külahlı, Temel Karamollaoğlu, Hüseyin Erdal. Bkz: **a.g.e.** s. 387

³⁷⁸ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 10, B. 58 (20. 02 . 1979), s. 403

³⁷⁹ **a.g.e.**, s. 404

³⁸⁰ Devlet Bakanı Ahmet Şener'e İbrahim Ethem Boz soru yöneltmiştir. Bkz: **a.g.e.** s. 409

³⁸¹ **a.g.e.** s. 411

Aleyhte: Feyzullah Değerli, Mehmet Çatalbaş, Adem Ali Sarioğlu, Recep Özel, Şener Battal, İbrahim Vecdi Aksakal, Müfit Bayraktar ve bütçenin tümü üzerinde Halil Karaatlı ve İlhan Aytekin söz almışlardır.³⁸²

Devlet Bakanı Enver Akova Bütçe kanunu tasarısı üzerindeki görüşlerini aktarmış ve kendisine yöneltilen soruları cevaplamıştır.³⁸³ Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçe Kanunu Tasarısı üzerindeki görüşmeler tamamlanarak oylamaya geçilmiştir. Yapılan oylama sonrasında Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçe Kanunu Tasarısı kabul edilmiştir.³⁸⁴

4.2.14. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bütçesi

Gündemde yer alan Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bütçesi üzerinde ise Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Mevlüt Önal, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Abdülkadir Timurağaoğlu, Adalet Partisi Grubu adına Şükrü Abbasoğlu, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Turan Kocal. Kişisel olarak lehte, Sayın Altan Tuna, Sayın Hasan Ali Dağlı: Aleyhte: Müfit Bayraktar, Mehmet Çatalbaş, Şener Battal, İbrahim Vecdi Aksakal ve bütçenin tümü üzerinde Ali Ak ve Adem Ali Sarioğlu söz almışlardır.³⁸⁵

Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bütçesi üzerinde görüşmelerin tamamlanmasının ardından oylama işlemine geçilmiştir. Yapılan oylama sonucunda Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bütçesi kabul edilmiştir.³⁸⁶

4.2.15. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı İmâr ve İskân Bakanlığı Bütçesi

İmâr ve İskân Bakanlığı Bütçesi görüşmelerinde Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Ali Gürbüz, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Muzaffer Önder, Adalet Partisi Grubu adına Kemal Cevher, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Recai Kutun. Kişisel olarak lehte: Burhan Garip Şavlı, Hasan Ali Dağlı, Altan Tuna ve Çağlayan Ege. Aleyhinde: Şükrü Abbasoğlu, Halil Karaatlı, Mustafa Rona, Mehmet Emin Dalkıran, Recep Özel, İbrahim Topuz, Şener Battal, Müfit Bayraktar ile İbrahim Vecdi Aksakal söz istemişlerdir.³⁸⁷

İmar ve İskân Bakanı Ahmet Karaaslan hükümet adına söz alarak Bütçe üzerindeki görüşlerini aktarmıştır. Bakan Karaaslan konuşmasını tamamlayarak

³⁸² a.g.e. s. 412

³⁸³ Devlet Bakanı Enver Akova'ya soru yönelten milletvekilleri; Abdülkadir Timurağaoğlu, Celâl Ertuğ, Numan Uzun, İzzet Akçal. Bkz: a.g.e. ss. 424-425

³⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 11, B. 54 (26. 02 . 1979), s.520

³⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 10, B. 58 (20. 02 . 1979), s. 428 Altan Tuna, Hasan Ali Dağlı, Müfit Bayraktar, Şener Battal, İbrahim Vecdi Aksakal konuşmalarını yapmamışlardır. Bkz: a.g.e. s. 436

³⁸⁶ a.g.e. s. 438

³⁸⁷ a.g.e. s. 438

kendisine yöneltilen soruyu yanıtlamıştır.³⁸⁸ İmâr ve İskân Bakanlığı Bütçesi üzerindeki görüşmeler tamamlanarak oylamaya geçilmiştir. Yapılan oylama sonrasında İmâr ve İskân Bakanlığı Bütçesi Kanunu Tasarısı kabul edilmiştir.³⁸⁹

4.2.16. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı İçişleri Bakanlığı Bütçesi

58 inci birleşimin 4 üncü oturumunda görüşülmeye başlanılan İçişleri Bakanlığı Bütçesi üzerinde Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Sadi Somuncuoğlu, Adalet Partisi Grubu adına İbrahim Vecdi Aksakal, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Celâl Doğan, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Recai Kutan; Kişisel olarak lehte: Adnan Keskin, Mustafa Gazalcı, Altan Tuna, Hasan Ali Dağlı, Rahmi Kumaş ve Çağlayan Ege. Aleyhte: Mehmet Şerefioğlu, Halil Karaatlı, Adem Ali Soriçoğlu, Mustafa Rona, İlhan Aytekin, Recep Özel, Şener Battal, İbrahim Vecdi Aksakal ve Müfit Bayraktar. Üzerinde: Ali Ak, Mehmet Çatalbaş söz istemişlerdir.³⁹⁰

İçişleri Bakanı Hasan Fehmi Güneş hükümet adına söz alarak Bütçe üzerindeki görüşlerini aktarmıştır. İçişleri Bakanı Hasan Fehmi Güneş konuşmasını tamamlayarak kendisine yöneltilen soruyu yanıtlamıştır.³⁹¹ İçişleri Bakanlığı Bütçesi üzerindeki görüşmeler tamamlanarak oylamaya geçilmiştir. Bu suretle İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığının 1979 mali yılı bütçesi kabul edilmiştir.³⁹²

4.2.17. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Adalet Bakanlığı Bütçesi

İçişleri Bakanlığı Bütçesinden sonra gündemde yer alan bir diğer Bütçe Kanun Tasarısı ise Adalet Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısıdır. Tasarı üzerinde MHP Grubu adına Mehmet Yusuf Özbaş. AP Grubu adına Galip Kaya, CHP Grubu adına Hasan Akkuş ve MSP Grubu adına Lütfi Göktaş. Kişisel olarak lehte: Celâl Doğan, Hasan Ali Dağlı, Çağlayan Ege. Aleyhte: Ali Ak, Mehmet Çatalbaş, İlhan Aytekin, Müfit Bayraktar, İsmail Hakkı Köylüoğlu, Şener Battal ve İbrahim Vecdi Aksakal ve bütçenin tümü üzerinde Yakup Üstün ile Turgut Artaç'ın söz almıştır.³⁹³

Hükümet adına Adalet Bakanı Mehmet Can söz alarak Adalet Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı üzerindeki görüşlerini aktarmıştır. Konuşmasının sonunda

³⁸⁸ İmar ve İskân Bakanı Ahmet Karaaslan'a Yaşar Göçmen, Orhan Birgit, İlhan Ersoy, Mehmet Emin Dalkıran, Emi Atıf Şofoğlu, Turan Kocal, Mehmet Çatalbaş, Abdulmuttalip Gül, Turgut Artaç, soru yöneltilmişlerdir. **a.g.e.** ss. 457-460

³⁸⁹ **a.g.e.** s. 467

³⁹⁰ **a.g.e.** s. 468

³⁹¹ İçişleri Bakanı Hasan Fehmi Güneş'e Abdülkadir Timurağaoğlu, Mehmet Irmak, Mehmet Doğan, İhsan Ataöv, Turan Kocal, Ali Ak, Hidayet Çelebi, Ali Elverdi, soru yöneltilmişlerdir. **a.g.e.** ss. 488-491

³⁹² **a.g.e.** s. 498

³⁹³ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 10, B. 59 (21. 02 . 1979), s. 498

Adalet Bakanı Mehmet Can kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır.³⁹⁴ Adalet Bakanının görüşlerini aktarmasının ardından devam edilen bütçe kanun tasarısı üzerindeki görüşmeler tamamlanarak oylamaya geçilmiştir. Yapılan oylama sonucunda Adalet Bakanlığı bütçesi kabul edilmiştir.³⁹⁵

4.2.18. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Yargıtay Başkanlığı Bütçesi

21.2.1979 tarihinde Meclis gündeminde ilk olarak görüşülen Bütçe tasarısı Yargıtay Başkanlığı Bütçe Tasarısı olmuştur.³⁹⁶ Bütçe tasarısı üzerinde Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet Yusuf Özbaş, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Lütfi Göktaş, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Hasan Cerit, Adalet Partisi Grubu adına Ramazan Çalışkan. Kişisel olarak lehinde : Adem Ali Sarioğlu, Altan Tuna, İsmail Hakkı Köylüoğlu, Çağlayan Ege.³⁹⁷ Aleyhinde : Müfit Bayraktar, Mehmet Çatalbaş, Şener Battal, İbrahim Vecdi Aksakal³⁹⁸ ve bütçenin tümü üzerinde; Ali Ak, Turgut Artaç söz almışlardır.³⁹⁹

Adalet Bakanı Mehmet Can hükümet adına söz alarak Bütçe tasarısı üzerindeki görüşlerini aktarmıştır. Görüşmelerin tamamlanmasının ardından Yargıtay Başkanlığı Bütçesi Meclis tarafından kabul edilmiştir.⁴⁰⁰

4.2.19. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesi

Yargıtay Başkanlığı Bütçesi'nin kabul edilmesinden hemen sonra Millî Eğitim Bakanlığı Bütçe Tasarısı üzerindeki görüşmelere geçilmiştir. Bütçe tasarısı görüşmelerinde Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Haydar Demirtaş ve Nuri Çelik Yazıcıoğlu; Adalet Partisi Grubu adına Avni Akyol; Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet Tahir Şaşmaz; Millî Selâmet Partisi Grubu adına Hasan Seyithanoğlu. Lehinde: Mustafa Gazalcı, Zeki Eroğlu, Altan Tuna, Burhan Garip Şavlı, Sami Gökmen, Rahmi Kumaş, Hüseyin Kaleli, Çağlayan Ege. Aleyhinde: Halil Karaathı, Müfit Bayraktar, Recep Özel, Mustafa Rona, İlhan Aytekin, Ali Ak, Şener Battal, İbrahim Vecdi Aksakal ve bütçenin tümü üzerinde; Abdülmuttalip Gül, Mehmet Çatalbaş, Adem Ali Sarioğlu, Temel Karamollaoğlu, Mehmet Zeki Okur söz almışlardır.

³⁹⁴ Adalet Bakanı Mehmet Can'a soru yönelten milletvekilleri; Mehmet Doğan, Ekrem Ceyhun , Mehmet İrmak , Mehmet Yusuf Özbaş, Bkz: **a.g.e.** ss. 510-512

³⁹⁵ **a.g.e.** s. 515

³⁹⁶ Başkan : Başkanvekili Muslih Görentaş Divan Üyeleri : Yılmaz Balta (Rize), Halil Karaathı (Bursa)

³⁹⁷ Adem Ali Sanoğlu ve Altan Tuna genel kurulda bulunmadıkları için konuşmalarını yapmamışlardır. Bkz: **a.g.e.** s. 532

³⁹⁸ Aleyhinde konuşmak üzere ismini yazdıran Müfit Bayraktar, Mehmet Çatalbaş, Şener Battal, İbrahim Vecdi Aksakal genel kurulda bulunmadıkları için konuşmalarını yapmamışlardır. Bkz: **a.g.e.** s. 534

³⁹⁹ **a.g.e.** s. 521

⁴⁰⁰ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 10, B. 59(21. 02 . 1979), s. 536

Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur hükümet adına söz alarak görüşlerini aktarmış ve kendisine yöneltilen soruları yazılı ve sözlü olarak yanıtlamıştır.⁴⁰¹ Bütçe üzerinde görüşmelerin yapılmasının ardından yapılan oylama sonucunda Millî Eğitim Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.⁴⁰²

4.2.20. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Kültür Bakanlığı Bütçesi

Kültür Bakanlığı Bütçesi ile devam edilen 1979 yılı Bütçe görüşmelerinde Millî Selâmet Partisi Grubu adına Hasan Aksay, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Nevzat Kösoğlu, Adalet Partisi Grubu adına Muhammet Kelleci, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Faik Öztürk. Şahıslar adına, lehinde: Ertuğrul Günay, Hasan Ali Dağlı, Burhan Garip Şavlı, Sami Gökmen, Altan Tuna, Çağlayan Ege. Aleyhinde : Ali Ak, Halil Karaatlı, Mustafa Rona, Recep Özel, İlhan Aytekin, Müfit Bayraktar, Şener Battal, İbrahim Vecdi Aksakal ve bütçenin tümü üzerinde: Yakup Üstün, Mehmet Çatalbaş Adem Ali Sarioğlu, Temel Karamollaoğlu, Mehmet Zeki Okur söz almışlardır.⁴⁰³

Kültür Bakanı Ahmet Taner Kışlalı hükümet adına söz alarak bütçe üzerinde görüşlerini aktarmıştır. Kültür Bakanı kendisine yöneltilen soruları yanıtlamış ve bütçe üzerindeki görüşmeler madde madde devam etmiştir.⁴⁰⁴ Görüşmelerin tamamlanmasının ardından oylamaya geçilmiştir. Yapılan oylama neticesine göre Kültür Bakanlığı Bütçe Kanun tasarısı kabul edilmiştir.⁴⁰⁵

4.2.21. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Bayındırlık Bakanlığı Bütçesi

22.2.1979 tarihinde başlayan 60 ncı birleşiminde gündemde Bayındırlık Bakanlığı Bütçesi ilk sırayı olmuştur.⁴⁰⁶ Bütçe üzerinde CHP Grubu adına Ali Haydar Veziroğlu, MHP Grubu adına Turan Kocal, AP Grubu adına Ahmet Sayın, MSP Grubu adına Hüseyin Erdal; Şahısları adına söz olan üyeler; Lehinde : Adem Ali Sarioğlu, Altan Tuna, Hasan Ali Dağlı, İbrahim Topuz, Çağlayan Ege. Aleyhinde: Müfit Bayraktar, Mehmet Çatalbaş, Mustafa Rona, Mehmet Emin Dalkıran, Recep Özel, Şener Battal, İbrahim Vecdi Aksakal ve bütçenin tümü üzerinde: Ali Ak, Burhan Garip Şavlı söz almışlardır.⁴⁰⁷

⁴⁰¹ Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur'a soru yönelten milletvekilleri; Abdülkadir Timurağaoğlu, Nilüfer Gürsoy, Nihat Kaya, Bahri Dağdaş, Ali Ak, Mehmet Çatalbaş, Mustafa Eşrefoğlu, Hidayet Çelebi, İlhan Aytekin, Yakup Üstün. Bkz: **a.g.e.** ss. 573-578

⁴⁰² **a.g.e.** s. 613

⁴⁰³ **a.g.e.**, s. 613

⁴⁰⁴ Kültür Bakanı Ahmet Taner Kışlalı'ya soru yönelten milletvekilleri; Mustafa Eşrefoğlu, Ali Ak, Mehmet Çatalbaş'tır. Bkz: **a.g.e.**, ss. 634-637

⁴⁰⁵ **a.g.e.**, s.639

⁴⁰⁶ Başkan : Başkanvekili M. Şevket Doğan Divan Üyeleri : İrfan Binay (Çanakkale), İsmail Hakkı Öztoran (Adana)

⁴⁰⁷ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 10, B 60(22. 02 . 1979), s.639

Bayındırlık Bakanı Şerafettin Elçi hükümet adına kürsüye gelerek görüşlerini aktarmış ve kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır.⁴⁰⁸ Bütçe üzerinde genel görüşmelerin tamamlanmasının ardından yoklama yapılarak çoğunluk aranmıştır. Yapılan yoklamanın ardından Bayındırlık Bakanlığı Bütçesi maddeleri okunarak oylama yapılmıştır. Oylama sonrası bütçe kabul edilmiştir.⁴⁰⁹

4.2.22. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Ticaret Bakanlığı Bütçesi

Devam eden 1979 yılı bütçe görüşmelerinde sırayı Ticaret Bakanlığı Bütçesi almıştır. Bütçe üzerinde Gruplar adına: Millî Selâmet Partisi Grubu adına Temel Karamollaoğlu, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Turan Kocal, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Orhan Yağcı, Adalet Partisi, Grubu adına Halil Başol. Şahısları adına, lehinde: Etem Eken, Altan Tuna, Hasan Ali Dağlı, Ömer Kahraman, Akın Simav, Çağlayan Ege, Zeki Eroğlu. Aleyhinde: Müfit Bayraktar, Halil Karaatlı, İlhan Aytekin, Adem Ali Sarioğlu, Şener Battal, Sayın İbrahim Vecdi Aksakal ve bütçenin tümü üzerinde: Ali Ak, Mehmet Çatalbaş söz almışlardır.

Hükümet adına Ticaret Bakanı Teoman Köprülüler söz alarak Ticaret Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı üzerindeki görüşlerini aktarmıştır. Konuşmasının sonunda Ticaret Bakanı Teoman Köprülüler kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır.⁴¹⁰ Ticaret Bakanının görüşlerini aktarmasının ardından devam edilen bütçe kanun tasarısı üzerindeki görüşmeler tamamlanarak oylamaya geçilmiştir. Yapılan oylama sonucunda Ticaret Bakanlığı bütçesi kabul edilmiştir.⁴¹¹

4.2.23. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Dışişleri Bakanlığı Bütçesi

Ticaret Bakanlığı Bütçesinin ardından Meclis oturumuna bir saat ara verilmiş ve saat 21:00'da Meclis oturumu başlamıştır. Dışişleri Bakanlığı Bütçesi görüşmelerine başlanmış ve Bütçe üzerinde Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Necati Gültekin, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Muslihittin Yılmaz Mete, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Korkut Özal, Adalet Partisi Grubu adına Seyfi Öztürk. Şahısları adına söz alanlar; Lehinde: Akın Simav, Altan Tuna, Hasan Ali Dağlı, Rahmi Kumaş, Çağlayan Ege. Aleyhinde: Halil Karaatlı, Müfit Bayraktar, Recep Özel, Şener Battal, İbrahim Vecdi Aksakal.

⁴⁰⁸ Bayındırlık Bakanı Şerafettin Elçi'ye soru yönelten milletvekilleri; Abdülkadir Timurağaoğlu, Kemal Cevher, Kerem Şahin, Yahya Uslu, Timuçin Turan, İrfan Binay, Şevket Doğan, Ahmet Sayı Çağlayan Ege, Fethi Acar Turan, Kocal, İbrahim Topuz, Şener Battal, Hüseyin Erdal, Abdülmuttalip Gül'dür. Bkz: **a.g.e.** s. 670

⁴⁰⁹ **a.g.e.** s. 679

⁴¹⁰ Ticaret Bakanı Teoman Köprülüler'e soru yönelten milletvekilleri; İrfan Binay, Mehmet İrmak, Mehmet Doğan, Mehmet Tahir Şaşmaz, Mehmet Emin Dalkıran, Ali Ak, Galip Kaya, Ahmet Mahir Ablum, Mustafa Kemal Aykurt, Behiç Tozkoparan, Etem Boz, Mehmet Çatalbaş. Bkz: **a.g.e.** s. 702

⁴¹¹ **a.g.e.** s. 710

Üzerinde. Adem Ali Sarıoğlu, Mehmet Zeki Okur, Mehmet Çatalbaş, Temel Karamollaoğlu söz almışlardır.

Dışişleri Bakanı Gündüz Ökçün hükümet adına söz alarak görüşlerini aktarmış ve kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır.⁴¹² Bakan Ökçün'ün konuşmasından sonra devam bütçe görüşmeleri tamamlanarak Dışişleri Bakanlığı Bütçesi oylamaya sunulmuştur. Yapılan oylama neticesine göre Dışişleri Bakanlığı Bütçesi kabul edilmiştir.⁴¹³

4.2.24. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Gençlik ve Spor Bakanlığı Bütçesi

Gündemde yer alan Gençlik ve Spor Bakanlığı Bütçesi üzerinde Grupları adına: Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Burhan Ecemiş; Millî Selâmet Partisi Grubu adına Abdullah Tomba; Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet Tahir Şaşmaz; Adalet Partisi Grubu adına Mehmet Halit Dağlı. Şahısları adına; lehinde : Yılmaz Cemal Bor, Altan Tuna, Hasan Ali Dağlı, Sami Gökmen, Ömer Kahraman, Sayın Zeki Eroğlu, Çağlayan Ege. Aleyhinde: İlhan Aytekin, Halil Karaatlı, Mustafa Rona, Recep Özel, Müfit Bayraktar, Şener Battal, İbrahim Vecdi Aksakal. Üzerinde: Nazım Baş, Mehmet Çatalbaş, Adem Ali Sarıoğlu, Ali Ak söz almışlardır.⁴¹⁴

Gençlik ve Spor Bakanı Yüksel Çakmur hükümet adına bütçe üzerindeki görüşlerini aktarmış ve kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır.⁴¹⁵ Bütçe üzerinde görüşmelerin tamamlanmasının ardından Gençlik ve Spor Bakanlığı bütçesi ve 1979 yılı Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Bütçe Kanunu Tasarısı oylanarak kabul edilmiştir.⁴¹⁶

4.2.25. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Ulaştırma Bakanlığı Bütçesi

23.02.1979 tarihinde başlayan 61 inci birleşimde ilk olarak ele alınan bütçe Ulaştırma Bakanlığı Bütçesi olmuştur. Bütçe üzerinde Millî Selâmet Partisi Grubu adına Mehmet Recai Kutan, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Turan Kocal, Adalet Partisi Grubu adına Gıyasettin Karaca, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Nurettin Karsu. Şahısları adına; lehte: Altan Tuna, Hasan Ali Dağlı, Burhan Garip Şavlı, Çağlayan Ege.⁴¹⁷ Aleyhinde: Ekrem Ceyhun, Mehmet Çatalbaş, Mustafa Rona, Müfit Bayraktar, Mehmet Emin Dalkıran,

⁴¹² Dışişleri Bakanı Gündüz Ökçün'e soru yönelten milletvekilleri; Galip Kaya, Salih Özcan, Süleyman Sabri Öznal, Mehmet Irmak, Cemal Tercan, Bkz: **a.g.e.** ss.730-733

⁴¹³ **a.g.e.** s.737

⁴¹⁴ **a.g.e.**, s.737

⁴¹⁵ Gençlik ve Spor Bakanı Yüksel Çakmur'a soru yönelten milletvekilleri; Güngör Hun, Mehmet Çatalbaş Bkz: **a.g.e.** ss.755-756

⁴¹⁶ **a.g.e.** s.760-761

⁴¹⁷ Lehte konuşmak için isim yazdıran : Altan Tuna, Hasan Ali Dağlı, Burhan Garip Şavlı, Çağlayan Ege genel kurulda bulunmadıkları için konuşmalarını yapmamışlardır. Bkz: **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 11, B. 61 (23. 02 . 1979), s.17

İbrahim Topuz, Şener Battal, İbrahim Vecdi Aksakal, Recep Özel. Üzerinde: Ali Ak, Mehmet Zeki Okur, Adem Ali Sarioğlu söz almışlardır.⁴¹⁸

Hükümet adına söz alan Ulaştırma Bakanı Güneş Öngüt hükümet adına görüşlerini aktararak kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır.⁴¹⁹ Görüşmelerin tamamlanmasının ardından Ulaştırma Bakanlığı ve Ulaştırma Bakanlığına bağlı olan Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü 1979 yılı Bütçe Kanunu Tasarısı kabul edilmiştir.⁴²⁰

4.2.26. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Bütçesi

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Bütçesi üzerinde ise Gruplar adına : Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Faruk Demirtola, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Sermet Durmuşoğlu, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Salih Özcan, Adalet Partisi Grubu adına Hidayet Çelebi. Şahıslar adına; Lehide: Ömer Kahraman, Hasan Ali Dağlı, Sami Gökmen, Zeki Eroğlu, Sayın Çağlayan Ege. Aleyhinde: Müfit Bayraktar, Mehmet Çatalbaş, Mustafa Rona, İlhan Aytekin, Şener Battal, İbrahim Vecdi Aksaka. Üzerinde: Nazım Baş, Altan Tuna, Adem Ali Sarioğlu, Ali Ak söz istemişlerdir.⁴²¹

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Mete Tan, bütçe üzerinde görüşlerini belirterek kendisine yöneltilen soruları cevaplandırmıştır.⁴²² Bütçe üzerinde görüşmelerin tamamlanmasının ardından Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü Bütçe Kanunu Tasarısı kabul edilmiştir.⁴²³

4.2.27. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Bütçesi

Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Bütçesi üzerinde ise Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet Doğan, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Durmuş Ali Çalık, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Hüseyin Erdal, Adalet Partisi Grubu adına Erol Yeşilpınar; Şahısları adına; Lehte: Sami Gökmen, Hasan Ali Dağlı, Zeki Eroğlu, Çağlayan Ege. Aleyhinde : Yahya Uslu, Sayın Mehmet Çatalbaş, Mustafa Rona, Adem Ali Sarioğlu, Recep Özel, İbrahim

⁴¹⁸ a.g.e. ss.3-4

⁴¹⁹ Ulaştırma Bakanı Güneş Öngüt'e soru yönelten milletvekilleri; Mehmet Emin Dalkıran, İzzet Akçal, Ahmet Sayın. Bkz: a.g.e. ss.25-26

⁴²⁰ a.g.e. ss. 29-31

⁴²¹ a.g.e. s.31

⁴²² Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Mete Tan'a soru yönelten milletvekilleri; Ahmet Buldanlı, Oğuz Aygün, Müfit Bayraktar, Öner Miski, Ahmet Sayın, İzzet Akçal, İhsan Ataöv, Ekrem Ceyhun, Mehmet Özutku, Akın Simav, Turan Kocal, Mustafa Rona, Ahmet Sayın, Mustafa Güzelkılınc, Mehmet Irmak, Yusuf Cemal Özkan, Mehmet Doğan, Bkz:a.g.e. ss. 50-63

⁴²³ a.g.e. ss. 65-67

Topuz, Şener Battal, İbrahim Vecdi Aksakal, Müfit Bayraktar. Üzerinde: Altan Tuna, Ali Ak söz istemişlerdir.⁴²⁴

Turizm ve Tanıtma Bakanı Alev Coşkun hükümet adına söz almış ve bütçe üzerinde görüşlerini ifade ederek kendisine yöneltilen soruları cevaplamıştır.⁴²⁵ Bakanın konuşmasından sonra devam eden Bütçe görüşmeleri tamamlanarak oylamaya geçilmiştir. Oylama neticesinde Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Bütçesi, bakanlığa bağlı bulunan Yayın Gene Müdürlüğü Bütçesi ve Basın Yayın Genel Müdürlüğü Bütçesi kabul edilmiştir.⁴²⁶

4.2.28. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Bütçesi

23.2.1979 tarihinde üçüncü oturumda görüşülmeye başlayan Enerji ve Tabii kaynaklar Bakanlığı Bütçesi üzerinde Grupları adına : MSP Grubu adına Abdurrahman Ünsal, MHP Grubu adına Ali Gürbüz, CHP Grubu adına İsmail Akın, AP Grubu adına Selâhattin Kılıç. Şahısları adına, Lehte: Adnan Keskin, Hasan Ali Dağlı, Altan Tuna, Sami Gökmen, Nizamettin Çoban, Çağlayan Ege. Aleyhinde : Ali İrfan Haznedar, Müfit Bayraktar, Mustafa Rona, Mehmet Emin Dalkıran, Recep Özel, İbrahim Topuz, Adem Ali Sarıoğlu, Şener Battal, İbrahim Vecdi Aksakal. Üzerinde : Ali Ak, Mehmet Çatalbaş, Turgut Artaç söz istemişlerdir.⁴²⁷

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal Hükümet adına söz alarak bakanlığının bütçesi üzerindeki görüşlerini aktarmıştır. Kendisine yöneltilen soruları yanıtlayan Bakan Baykal'dan sonra görüşmelere devam edilerek Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı bütçesi oylamaya sunulmuştur.⁴²⁸ Yapılan oylama sonucunda Bakanlık bütçesi, 1979 Yılı Petrol İşleri Genel Müdürlüğü Bütçe Kanunu Tasarısı, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Bütçe Kanun Tasarıları kabul edilmiştir.⁴²⁹

⁴²⁴ a.g.e. s. 67

⁴²⁵ Turizm ve Tanıtma Bakanı Alev Coşkun'a soru yönelten milletvekilleri; Selâhattin Öcal, Mehmet Çatalbaş, Erol H. Yeşilpınar, Çağlayan Ege, Abdürkadir Timurağaoğlu. Bkz: a.g.e. ss.86-89

⁴²⁶ a.g.e. ss.92-93

⁴²⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 11, B. 61 (23. 02 . 1979), s. 93

⁴²⁸ Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal'a Soru Yönelten Milletvekilleri; İsmet Sezgin, Yahya Uslu, İrfan Binay, Hidayet Çelebi, Abdülkadir Timurağaoğlu, Behiç Tozkoparan, Galip Çetin, Cemal Tercan, Mehmet Halit Dağlı, Mehmet Emin Dalkıran, Ömer Barutçu, Kaya Çakmakçı, Mehmet Şerefoğlu, Muhammet Kelleci, Ahmet Mahir Ablum, Güngör Hun, Cemal Külahlı, İzzet Akçal, Zeki Efeoglu, Mehmet Çatalbaş, Selahattin Öçal, Nizamettin Çoban. Bkz: a.g.e. ss.118- 149

⁴²⁹ a.g.e. ss.152-156

4.2.29. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı Bakanlığı Bütçesi

1979 yılı bütçe görüşmelerine 24.2.1979 tarihinde başlayan 62 nci oturum ile devam edilmiştir.⁴³⁰ İlk olarak Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı Bütçesi ele alınmıştır. Bütçe üzerinde Grupları adına : Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına İhsan Kabadayı, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Yaşar Göçmen, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Hüseyin Erkanlı, Adalet Partisi Grubu adına Timuçin Turan. Kişisel olarak lehte : Ömer İhsan Paköz, Hasan Ali Dağlı, Altan Tuna, Çağlayan Ege, Adnan Keskin. Aleyhte:⁴³¹ Recep Özel, Mehmet Çatalbaş, Mustafa Rona, Adem Ali Sarioğlu, Müfit Bayraktar, İlhan Aytekin, İbrahim Topuz, İsmail Hakkı Köylüoğlu, Şener Battal ve İbrahim Vecdi Aksakal ve bütçenin tümü üzerinde: Ali Ak ile Sami Gökmen söz istemişlerdir.⁴³²

Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz hükümet adına söz olarak görüşlerini aktarmış ve kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır.⁴³³ Bakan Topuz'un konuşmasından sonra devam eden bütçe görüşmeleri tamamlanarak bütçe oylamaya sunulmuştur. Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı bütçesi kabul edilmiştir.⁴³⁴

4.2.30. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bütçesi

Saat 14:00 da başlayan ikinci oturumda ilk olarak Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bütçesi görüşülmeye başlanmıştır. Bütçe üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Mehmet Çelik, Adalet Partisi Grubu adına Ahmet Hamdi Şam, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Cengiz Gökçek, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Korkut Özal; kişisel olarak lehte: Hasan Ali Dağlı, Altan Tuna, Sami Gökmen ve Çağlayan Ege. Aleyhte: İlhan Aytekin, Mehmet Çatalbaş, Müfit Bayraktar, Adem Ali Sarioğlu, Mehmet Emin Dalkıran, Recep Özel, Şener Battal, İbrahim Vecdi Aksakal ve Mustafa Kemal Biberoğlu ve bütçenin tümü üzerinde: Ali Ak ve Burhan Garip Şavlı söz istemişlerdir.⁴³⁵

Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı Mehmet Yüceler hükümet adına kürsüye gelerek görüşleri aktarmıştır. Kendisine yöneltilen soruları yanıtlayan Bakan Yüceler'den sonra Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı üzerindeki

⁴³⁰ Başkan : Başkanvekili Memduh Ekşi Divan Üyeleri : Halil Karaatlı ,Mustafa Gazalcı

⁴³¹ Aleyhte söz isteyen milletvekillerinden Sayın Recep Özel, Mehmet Çatalbaş, Mustafa Rona, Adem Ali Sarioğlu, Müfit Bayraktar, İlhan Aytekin, İbrahim Topuz, İsmail Hakkı Köylüoğlu, Şener Battal, İbrahim Vecdi Aksakal genel kurulda bulunmadıkları için konuşma yapmamışlardır.

Bkz: **a.g.e.** s.182

⁴³² **a.g.e.** ss.158-159

⁴³³ Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'a soru yönelten milletvekilleri; M. Yaşar Göçmen, Ahmet Sayın, Yakup Üstün, Bkz: **a.g.e.** ss.158-159

⁴³⁴ **a.g.e.** s.184

⁴³⁵ **a.g.e.** s.185

görüşmeler tamamlanmıştır.⁴³⁶ Oylamaya sunulan Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ve Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü 1979 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı Meclis tarafından kabul edilmiştir.⁴³⁷

4.2.31. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Millî Savunma Bakanlığı Bütçesi

Millî Savunma Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı üzerinde Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Necati Gültekin, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Kemal Kayacan, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Fehmi Cumalıoğlu, Adalet Partisi Grubu adına Ali Şevki Ereğ. Kişisel; lehinde: Fevzi Arıcı, Altan Tuna, Hasan Ali Dağlı, Recep Özel, Çağlayan Ege, Adem Ali Sarıoğlu. Aleyhinde : Müfit Bayraktar, Şener Battal ve İbrahim Vecdi Aksakal ve bütçenin tümü üzerinde: Ali Ak, Mehmet Çatalbaş ve Temel Karamollaoğlu söz istemişlerdir.⁴³⁸

Millî Savunma Bakanı Neşet Akmandor hükümet adına söz alarak Millî Savunma Bakanlığı üzerindeki görüşlerini belirtmiştir. Bakan Akmandor kendisine yöneltilen soruları yanıtlayarak konuşmasını tamamlamıştır.⁴³⁹ Bütçe tasarısı üzerinde konuşmaların tamamlanmasının ardından yapılan oylamada Millî Savunma Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.⁴⁴⁰

4.2.32. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Gümrük ve Tekel Bakanlığı Bütçesi

Gümrük ve Tekel Bakanlığı Bütçesi Kanun Tasarısı üzerinde Adalet Parti Grubu adına Adem Ali Sarıoğlu, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Erkin Topkaya, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Lütfi Göktepe, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Nevzat Kösoğlu. Kişisel olarak lehinde : Akın Simav, Sami Gökmen, Altan Tuna, Çağlayan Ege. Aleyhte: Mustafa Rona, Müfit Bayraktar, İlhan Aytekin, İbrahim Topuz, Şener Battal, İbrahim Vecdi Aksakal ve Adem Ali Sarıoğlu ve bütçenin tümü üzerinde: Ali Ak, Mehmet Zeki Okur ve Mehmet Çatalbaş söz istemişlerdir.⁴⁴¹

Gümrük ve Tekel Bakanlığı Bütçesi Kanun Tasarısı üzerinde hükümet adına söz alan Gümrük ve Tekel Bakanı Tuncay Mataracı bütçe tasarısı

⁴³⁶ Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı Mehmet Yücel'e Soru Yönelten Milletvekilleri; İrfan Binay, Mehmet Irmak , Mehmet Emin Dalkıran, Mehmet Çatalbaş, Temel Karamollaoğlu, Galip Kaya, Bkz: **a.g.e.** ss.204-209

⁴³⁷ **a.g.e.** ss.213-214

⁴³⁸ **a.g.e.** s. 214

⁴³⁹ Millî Savunma Bakanı Neşet Akmandor'a soru yönelten milletvekilleri; Mustafa Güzelkılınc, Recep Özel, Mustafa Eşrefoğlu, Temel Karamollaoğlu, Adem Ali Sarıoğlu, Ahmet Çobanoğlu, Halil Yurtseven, Turan Kocal, İhsan Ataöv, Bkz: **a.g.e.** s. 237-240

⁴⁴⁰ **a.g.e.** s. 244

⁴⁴¹ **a.g.e.** s. 245

üzerindeki görüşlerini sunarak kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır. ⁴⁴²
Görüşmeler sonrası oylamaya sunulan Gümrük ve Tekel Bakanlığı Bütçesi Kanun Tasarısı kabul edilmiştir. ⁴⁴³

4.2.33. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Çalışma Bakanlığı Bütçesi

25.02.1979 tarihinde 63 üncü birleşimle⁴⁴⁴ devam edilen 1979 yılı bütçe kanun tasarısında ilk olarak ele alınan bütçe tasarısı Çalışma Bakanlığı Bütçesi olmuştur. Bakanlık bütçe kanun tasarısı üzerinde Millî Selâmet Partisi Grubu adına Fehmi Cumalioğlu, Adalet Partisi Grubu adına Mustafa Başoğlu, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Kenan Akman, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Cengiz Gökçek. Şahısları adına, lehinde: Sami Gökmen, Altan Tuna, Hasan Ali Dağlı, Akın Simav, Çağlayan Ege. Aleyhinde: Müfit Bayraktar. Feyzullah Değerli, Recep Özel, İlhan Aytekin, Şener Battal, Mehmet Zeki Okur, Vecdi Aksakal ve bütçenin tümü üzerinde; Ali Ak, Mehmet Çatalbaş, Adem Ali Sarioğlu istemişlerdir. ⁴⁴⁵

Çalışma Bakanı A. Bahir Ersoy hükümet adına söz alarak Bakanlık bütçesi üzerindeki görüşlerini aktarmıştır. Konuşması sonrası kendisine yöneltilen soruları yanıtlayan Bakan Ersoy'dan sonra bütçe görüşmelerine devam edilmiştir. ⁴⁴⁶ Görüşmelerin tamamlanmasının ardından yapılan oylamada Çalışma Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı kabul edilmiştir. ⁴⁴⁷

4.2.34. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Sosyal Güvenlik Bakanlığı Bütçesi

Sosyal Güvenlik Bakanlığı Bütçesi üzerinde ise Millî Selâmet Partisi Grubu adına Abdurrahman Ünsal, Adalet Partisi Grubu adına Nahit Kaya, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Faruk Demirtola, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Kenan Durukan. Şahısları adına lehinde : Temel Ateş, Hasan Ali Dağlı, Akın Simav, Çağlayan Ege, Altan Tuna. Aleyhinde : Mahir Ablum, Mehmet Çatalbaş, Mustafa Rona, Adem Ali Sarioğlu, Şener Battal, Vecdi Aksakal, Müfit Bayraktar ve bütçenin tümü üzerinde: Muhtafa Başoğlu, İlhan Aytekin, Ali Ak istemişlerdir.

Hükümet adına ise Sosyal Güvenlik Bakanı Hilmi İşgüzar söz alarak bütçe tasarısı üzerindeki görüşlerini aktarmış ve kendisine yöneltilen soruları

⁴⁴² Gümrük ve Tekel Bakanı Tuncay Mataracı'ya soru yönelten milletvekilleri; Nihat Kaya, Mehmet Tahir Şaşmaz, Faruk Demirtola, Erol H. Yeşilpınar, Güngör Hun Bkz: **a.g.e.** ss. 267-270

⁴⁴³ **a.g.e.** s.273

⁴⁴⁴ Başkan: Başkanvekili Muslih Gürentaş, Divan Üyeleri : Nizamettin Çoban, İrfan Binay

⁴⁴⁵ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 11, B. 63 (25. 02 . 1979), s. 276. Mahir Ablum, Feyzullah Değerli, Recep Özel, İlhan Aytekin, Şener Battal, Mehmet Zeki Okur, Vecdi Aksakal genel kurulda bulunmadıkları için konuşmalarını yapmamışlardır. Bkz: **a.g.e** s. 298

⁴⁴⁶ Çalışma Bakanı A. Bahir Ersoy'a soru yönelten milletvekilleri; Ali Ak, Nurettin Karsu, Çağlayan Ege, Cengiz Gökçek Bkz: **a.g.e** ss. 296-298

⁴⁴⁷ **a.g.e.** s. 299

yanıtlamıştır.⁴⁴⁸ Görüşmeler sonrası oylanan Sosyal Güvenlik Bakanlığı bütçe kanun tasarısı kabul edilmiştir.⁴⁴⁹

4.2.35. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Orman Bakanlığı Bütçesi

Orman Bakanlığı Bütçesi üzerinde ise Millî Selâmet Partisi Grubu adına Abdülkadir Kaya, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına İhsan Kabadayı, Adalet Partisi Grubu adına Hasan Ekinci, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Sayın Tevfik Fikret Övet. Şahısları adına, lehinde : Zeki Eroğlu, Altan Tuna, Hasan Ali Dağlı, Sami Gökmen, Çağlayan Ege. Aleyhinde: Şükrü Abbasoğlu, Mehmet Çatalbaş, Mustafa Rona, Emin Dalkıran, Şener Battal, Vecdi Aksakal, Müfit Bayraktar ve bütçenin tümü üzerinde: Ali Ak, Yakup Üstün, Adem Ali Sarıoğlu, Zeki Okur söz istemişlerdir.⁴⁵⁰

Hükümet adına söz alan Orman Bakanı Vecdi İlhan bütçe tasarısı üzerindeki görüşlerinin ardından kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır.⁴⁵¹ Bütçe üzerindeki genel görüşmelerden sonra Orman Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı ve Orman Bakanlığına bağlı Orman Genel Müdürlüğü Bütçesi oylanarak kabul edilmiştir.⁴⁵²

4.2.36. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Bütçesi

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Bütçesi üzerinde ise Millî Selâmet Partisi Grubu adına Abdülkerim Doğru, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Enver Karabeyoğlu, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Agâh Oktay Güner, Adalet Partisi Grubu adına Mehmet Şerefoğlu. Şahısları adına lehte : Altan Tuna, Hasan Ali Dağlı, Akın Simav, Çağlayan Ege. Aleyhinde : Recep Özel, Mehmet Çatalbaş, Mustafa Rona, Müfit Bayraktar, Emir Dalkıran, Şener Battal, Vecdi Aksakal ve bütçenin tümü üzerinde; Ali Ak, Adem Ali Sarıoğlu, Temel Karamollaoğlu söz istemişlerdir.⁴⁵³

Sanayi ve Teknoloji Bakanı Orhan Alp hükümet adına söz alarak bütçe kanun tasarısı üzerindeki görüşlerini aktarmıştır. Kendisine yöneltilen soruları cevaplandırarak konuşmasını tamamlamıştır.⁴⁵⁴ Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

⁴⁴⁸ Sosyal Güvenlik Bakanı Hilmi İlgüzar'a Soru Yönelten Milletvekilleri; Numan Uzun, Mustafa Başoğlu, Doğan Onur, Çağlayan Ege, Cemal Külâhlı, Yusuf Cemal Özkan, Ömer Miski, Hasan Ali Dağlı. Bkz: **a.g.e** ss. 316-319

⁴⁴⁹ **a.g.e** s.321

⁴⁵⁰ **a.g.e.**, s. 322. Şahısları adına lehinde Zeki Eroğlu, Altan Tuna, Hasan Ali Dağlı, Sami Gökmen, Çağlayan Ege genel kurulda bulunmadıkları için konuşmalarını yapmamışlardır. Bkz: **a.g.e.** s. 334

⁴⁵¹ Orman Bakanı Vecdi İlhan'a soru yönelten milletvekilleri; Numan Uzun , Ali İrfan Haznedar , Cemal Külâhlı, Hasan Ekinci, Mehmet Çatalbaş, Çağlayan Ege, Bkz: **a.g.e.** ss. 340-343

⁴⁵² **a.g.e.** ss. 343-345

⁴⁵³ **a.g.e.** s. 345

⁴⁵⁴ Sanayî ve Teknoloji Bakanı Orhan Alp 'e soru yönelten milletvekilleri Cemal Külâhlı, Alî İrfan Haznedar, Mehmet Çatalbaş Bkz: **a.g.e.** ss. 365- 367

Bütçe Kanun Tasarısı üzerindeki konuşmaların tamamlanmasının ardından yapılan oylamada Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Bütçesi kabul edilmiştir.⁴⁵⁵

4.2.37. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı İşletmeler Bakanlığı Bütçesi

26.02.1979 tarihinde 64 üncü birleşim ile başlayan 1979 yılı Bütçe görüşmelerine İşletmeler Bakanlığı Bütçesi ile devam edilmiştir. İşletmeler Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı üzerinde Adalet Partisi Grubu adına Fevzi Arıcı, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Mehmet Emekli, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Temel Karamollaoğlu, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet Irmak, şahısları adına: lehinde, Altan Tuna, Sami Gökmen, Hasan Ali Dağlı, Çağlayan Ege. Aleyhinde: Mehmet Çatalbaş, Müfit Bayraktar, Mustafa Rona, Şener Battal, İbrahim Vecdi Aksakal ve bütçenin tümü üzerinde, Ali Ak, Adem Ali Sarıoğlu söz istemişlerdir.⁴⁵⁶

İşletmeler Bakanı Kenan Bulutoğlu hükümet adına söz alarak kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır.⁴⁵⁷ İşletmeler Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı üzerinde yapılan görüşmelerin tamamlanmasının ardından bütçe kanun tasarısı kabul edilmiştir.⁴⁵⁸

4.2.38. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Yerel Yönetim Bakanlığı Bütçesi

Yerel Yönetim Bakanlığı Bütçesi üzerinde MSP Grubu adına Yaşar Göçmen, CHP Grubu adına Çağlayan Ege, AP Grubu adına Etem Naci Altınay, MHP Grubu adına İhsan Kabadayı. Şahıslar adına, lehinde: Sami Gökmen, Altan Tuna, Hasan Ali Dağlı, Çağlayan Ege. Aleyhinde: Müfit Bayraktar, Mehmet Çatalbaş, Mustafa Rona, İlhan Aytekin, Mehmet Emin Dalkıran, Şener Battal, İbrahim Vecdi Aksakal. Üzerinde: Ali Ak, Sayın Mehmet Zeki Okur, Adem Ali Sarıoğlu söz istemişlerdir.⁴⁵⁹

Yerel Yönetim Bakanı Mahmut Özdemir ise hükümet adına kürsüye gelerek bütçe kanun tasarısı üzerindeki görüşlerini aktarmıştır. Yerel Yönetim Bakanı Mahmut Özdemir Bakanlık adına kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır.⁴⁶⁰ Bütçe Kanun Tasarısı üzerinde konuşmaların tamamlanmasının ardından yapılan oylamada Yerel Yönetim Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.⁴⁶¹

⁴⁵⁵ a.g.e s. 368

⁴⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 11, B. 64 (26. 02 . 1979), s. 372

⁴⁵⁷ İşletmeler Bakanı Kenan Bulutoğlu'na soru yönelten milletvekili; Temel Karamollaoğlu, Bkz:

a.g.e s. 391

⁴⁵⁸ a.g.e s. 394

⁴⁵⁹ a.g.e s. 394

⁴⁶⁰ İşletmeler Bakanı Kenan Bulutoğlu'na soru yönelten milletvekilleri; Mehmet Emin Dalkıran, İbrahim Topuz, Ahmet Sayın, Erol H. Yeşilpınar, Ömer Lütfü Erzurumluoğlu, Gündüz Onat, Nilüfer Gürsoy Bkz: a.g.e. ss. 417-421

⁴⁶¹ a.g.e. s. 425

4.2.39. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Maliye Bakanlığı Bütçesi

Maliye Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı üzerinde ise Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Ağâh Oktay Güner, Adalet Partisi Grubu adına Ahmet Buldanlı, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Fehim Adak, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Ali Haydar Eyüboğlu. Şahısları adına, lehinde; İbrahim Topuz, Altan Tuna, Hasan Ali Dağlı, Çağlayan Ege, Adem Ali Sarioğlu. Aleyhinde: Müfit Bayraktar, Mehmet Çatalbaş, Mustafa Rona, Şener Battal, İbrahim Vecdi Aksakal. Üzerinde: Ali Ak söz istemişlerdir.⁴⁶²

Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu hükümet adına söz alarak bütçe tasarısı üzerindeki görüşlerini aktararak kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır.⁴⁶³ Bütçe tasarısı üzerindeki görüşmelerin ardında Maliye Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı oylamaya sunulmuştur. Yapılan oylama neticesinde Maliye Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.⁴⁶⁴

4.2.40. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Gelir Bütçesi

Maliye Bakanlığı Bütçesi'nin kabul edilmesinin ardından 1979 yılı Bütçesinin Giderler kısmı üzerindeki genel görüşmeler tamamlanmıştır. 1979 yılı Gelir Bütçesi üzerinde ise Adalet Partisi Grubu adına Özer Yılmaz, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Abdurrahman Ünsal, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Ayhan Altuğ, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet İrmak. Şahısları adına: Adem Ali Sarioğlu, Hasan Ali Dağlı, Çağlayan Ege lehinde. Müfit Bayraktar, Mehmet Çatalbaş, Şener Battal, İbrahim Vecdi Aksakal aleyhinde ve bütçenin tümü üzerinde: Sayın Altan Tuna söz istemişlerdir.⁴⁶⁵

Gelir Bütçesi üzerinde hükümet adına tekrar kürsüye gelen Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nda bütçe üzerindeki görüşlerini açıklayarak Gelir Bütçesi üzerindeki görüşmelere devam edilmiştir. Görüşmelerin tamamlanmasının ardından Gelir Bütçesi kanun tasarısı oylamaya sunulmuştur.⁴⁶⁶

Oylaması Yapılarak Kanunlaşan Bütçe Tasarıları⁴⁶⁷

1979 Yılı Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı Bütçe Kanunu Tasarısına 233 oy kullanılmış; 183 kabul, 50 ret oyu ile kanunlaşmıştır.

1979 Yılı Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçe Kanun Tasarısına 236 oy kullanılmış; 187 kabul, 49 ret oyu ile kanunlaşmıştır.

1979 Yılı Ankara Üniversitesi Bütçe Kanunu Tasarısına 234 oy kullanılmış; 182 kabul, 52 ret oyu ile kanunlaşmıştır.

⁴⁶² a.g.e. s. 425

⁴⁶³ Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'na soru yönelten milletvekilleri; Hidayet Çelebi, Yahya Uslu, Numan Uzun, Hasan Gürsoy, Halil Karaatlı, Etem Ezgü, Mehmet Çatalbaş, Müfit Bayraktar, Ahmet Sayın, Şener Battal, Şener Battal Bkz: a.g.e. ss. 448-453

⁴⁶⁴ a.g.e. s. 461

⁴⁶⁵ a.g.e. s. 462

⁴⁶⁶ a.g.e. ss.476-521

⁴⁶⁷ a.g.e. ss.520-521

1979 Yılı Ege Üniversitesi Bütçe Kanunu Tasarısına 231 oy kullanılmış; 177 kabul, 54 ret oyu ile kanunlaşmıştır.

1979 Yılı İstanbul Üniversitesi Bütçe Kanun Tasarısına 234 oy kullanılmış; 180 kabul, 54 ret oyu ile kanunlaşmıştır.

1979 Yılı İstanbul Teknik Üniversitesi Bütçe Kanunu Tasarısına 232 oy kullanılmış; 179 kabul, 53 ret oyu ile kanunlaşmıştır.

1979 Yılı Hacettepe Üniversitesi Bütçe Kanunu Tasarısına 234 oy kullanılmış; 179 kabul, 55 ret oyu ile kanunlaşmıştır.

1979 Yılı İktisadi ve Ticarî İlimler Akademileri Bütçe Kanunu Tasarısına 233 oy kullanılmış; 180 kabul, 53 ret oyu ile kanunlaşmıştır.

1979 Yılı Çukurova Üniversitesi Bütçe Kanunu Tasarısına 232 oy kullanılmış; 179 kabul, 53 ret oyu ile kanunlaşmıştır.

1979 Yılı Diyarbakır Üniversitesi Bütçe Kanunu Tasarısına 232 oy kullanılmış; 179 kabul, 53 ret oyu ile kanunlaşmıştır.

1979 Yılı Cumhuriyet Üniversitesi Bütçe Kanunu Tasarısına 233 oy kullanılmış; 179 kabul, 54 ret oyu ile kanunlaşmıştır.

1979 Yılı 19 Mayıs Üniversitesi Bütçe Kanunu Tasarısına 233 oy kullanılmış; 179 kabul, 54 ret oyu ile kanunlaşmıştır.

1979 Yılı Bursa Üniversitesi Bütçe Kanunu Tasarısına 232 oy kullanılmış; 180 kabul, 52 ret oyu ile kanunlaşmıştır.

1979 Yılı Fırat Üniversitesi Bütçe Kanunu Tasarısına 232 oy kullanılmış; 178 kabul, 54 ret oyu ile kanunlaşmıştır.

1979 Yılı Anadolu Üniversitesi Bütçe Kanunu Tasarısına 234 oy kullanılmış; 180 kabul, 54 ret oyu ile kanunlaşmıştır.

1979 Yılı Atatürk Üniversitesi Bütçe Kanunu Tasarısına 231 oy kullanılmış; 180 kabul, 50 ret, 1 çekimser oy ile kanunlaşmıştır.

1979 Yılı İnönü Üniversitesi Bütçe Kanunu Tasarısına 234 oy kullanılmış; 181 kabul, 51 ret, 1 çekimser oy ile kanunlaşmıştır.

1979 Yılı Selçuk Üniversitesi Bütçe Kanunu Tasarısına 233 oy kullanılmış; 183 kabul, 47 ret, 1 çekimser oy ile kanunlaşmıştır.

1979 Yılı Karadeniz Teknik Üniversitesi Bütçe Kanunu Tasarısına 232 oy kullanılmış; 180 kabul, 50 ret, 1 çekimser oy ile kanunlaşmıştır.

1979 Yılı Kayseri Üniversitesi Bütçe Kanunu Tasarısına 232 oy kullanılmış; 183 kabul, 47 ret, 1 çekimser oy ile kanunlaşmıştır.

1979 Yılı Boğaziçi Üniversitesi Bütçe Kanunu Tasarısına 233 oy kullanılmış; 180 kabul, 50 ret ve 1 çekimser oy ile kanunlaşmıştır.

1979 Yılı Karayolları Genel Müdürlüğü Bütçe Kanunu Tasarısına 232 oy kullanılmış; 181 kabul, 50 ret, 1 çekimser oy ile kanunlaşmıştır.

1979 Yılı Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Bütçe Kanunu Tasarısına 231 oy kullanılmış; 180 kabul, 51 ret oyu ile kanunlaşmıştır.

1979 Yılı Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü Bütçe Kanunu Tasarısına 231 oy kullanılmış; 182 kabul, 49 ret oyu ile kanunlaşmıştır.

1979 Yılı Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü Bütçe Kanunu Tasarısına 233 oy kullanılmış; 181 kabul, 50 ret oyu ile kanunlaşmıştır.

1979 Yılı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Bütçe Kanunu Tasarısına 232 oy kullanılmış; 181 kabul, 51 ret oyu ile kanunlaşmıştır.

1979 Yılı Petrol İşleri Genel Müdürlüğü Bütçe Kanunu Tasarısına 231 oy kullanılmış; 180 kabul, 50 ret, 1 çekimser oy ile kanunlaşmıştır.

1979 Yılı Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü Bütçe Kanunu Tasarısına 232 oy kullanılmış; 182 kabul, 49 ret, 1 çekimser oy ile kanunlaşmıştır.

1979 Yılı Tekel Genel Müdürlüğü Bütçe Kanunu Tasarısına 232 oy kullanılmış; 180 kabul, 48 ret, 1 çekimser oy ile kanunlaşmıştır.

1979 Yılı Orman Genel Müdürlüğü Bütçe Kanunu Tasarısına 229 oy kullanılmış; 181 kabul, 45 ret, 1 çekimser 2 geçersiz oy ile kanunlaşmıştır.

27.02.1979 tarihinde 65 inci birleşimde 1979 yılı Bütçe Kanun Tasarısı üzerindeki son konuşmalara geçilmiştir. Bütçe üzerindeki son konuşmaları yapmak üzere Adalet Partisi Grubu adına Yılmaz Ergenekon, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Altan Öymen, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Recai Kutan, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Ağâh Oktay Güner, şahısları adına söz alan lehinde: Zeki Eroğlu, Hasan Ali Dağlı, Sami Gökmen, Altan Tuna, Çağlayan Ege. Aleyhinde: Müfit Bayraktar, Mehmet Çatalbaş, Mustafa Rona, İlhan Aytekin, Adem Ali Sarioğlu, Şener Battal, İbrahim Vecdi Aksakal söz istemişlerdir.⁴⁶⁸

1979 yılı Bütçe Kanun Tasarısı üzerinde hükümet adına söz alan Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu bütçenin tümü üzerinde aşağıdaki son konuşmayı yapmıştır.⁴⁶⁹

“Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri; on günden beri süren bir maratonun sonuna gelmiş bulunuyoruz. Bu süre içerisinde Yüce Meclis yoğun bir çalışmaya sahne oldu ve grupları adına ve şahısları adına söz alan sayın sözcüler, 1979 Mali Yılı Bütçesinin tümünü veya bakanlıklarla ilgili bölümlerini ayrı ayrı eleştiri konusu yaptılar. Her şeyden önce, bu arkadaşlarımıza ve gruplara, Hükümetimiz adına, gösterdikler ilgi için şükranlarımızı sunarım. Değerli arkadaşlarım, Bütçenin tümü üzerinde yapılan görüşmelerde olduğu gibi, bugünkü görüşmelerde de hemen hemen aynı konular üzerinde du-

⁴⁶⁸ a.g.e. s. 645

⁴⁶⁹ a.g.e. ss. 686-693

bulduğunu gördük. Ülkemizde ekonomimizin genel durumu, büyüme hızı, üretim, yatırımlar, dış ticaret çeşitli yönleriyle tekrar eleştiri konusu yapıldı ve çok kez, bundan önce söylenen konular burada bir kez daha dile getirildi. Bunlar üzerinde ayrı ayrı durmak suretiyle Yüce Heyetinizin sabrını taşımak istemiyorum; fakat öyle sanıyorum ki, bazı ortak noktaların burada bir kez daha açıklanmasında yarar vardır. Değerli arkadaşlarım, birçok kez rakamların, bu konuları eleştirirken, biz belli bir amaçla ve sorumsuzca kullanılabildiğine tanık olduk. 1978 yılında her şeyin güzel gittiğini söylemek elbette bize yakışmaz; doğruları söylemek zorundayız; ama bu zorunluluk bizim için vardır, muhalefet için yoktur; işte bu söylenemez. Muhalefet sözcüleri, «Millî gelir artışı sıfır olmuştur» diye ilan ettiler buradan. Bir kez değil, birkaç kez, vurgulaya vurgulaya, sesini yükselte, yükselte bunu ileri sürdüler. Gerçek öyle midir? Hayır. Millî gelir artışı 1978'de sıfır değil yüzde 3 olmuştur; 1977 yılında da ancak % 4 idi. Hem de neye karşı değerli arkadaşlarım? Dört milyarlık dış ticaret açığı, 4,5 milyara çıkan kısa vadeli ve vadesiz dış borç; eğer iktidarda kalsalardı, işte o zaman Millî gelir artışı kuşkusuz sıfıra düşmüş olacaktı. Muhalefetin rakam ilminin kuralları içinde yaptığı açıklamalarda dikkatimizi çeken başka bilgiler de var. 1978 yılında ham petrol üretimini % 7,9 noksanıyla 1 070 000 tondan 991 000 tona inmiş olduğunu ileri sürdüler ve eklediler. Üretim gidiyor, aşağıya doğru gidiyor. Buradaki bu rakamları nereden bulduklarını sormak hakkımızdır. Gerçekte 1978 yılında ham petrol üretimi 2 735 000 tondur ve 1977 üretiminin altında değil, üstündedir. Elektrikten söz ederken, «1977'de % 12 daha fazla, 1978 yılında ancak % 5 artış sağlanmıştır» denildi. Gerçekte 1977'de elektrik enerjisi artışı % 12 değil - Sayın Ergenekon'un bilgisine sunuyorum- “% 9”dur. 1978'de ise artış % 5 değil, % 8'dir. Üstelik akaryakıtla işleyen santrallerin tüketimi azaltılarak, su gücüyle ve kömürle işleyen santrallerin gücü artırılarak sağlanmıştır bu artış. Muhalefet, «Taş kömür üretimini 4 400 000 tondan 4 200 000 tona düşürdünüz» diye bizi eleştirmek yoluna gitmiştir. Yıllar boyu hükümette kalıp, taşkömürü havzasına yatırım yapmayan hükümetlere elbette sorulacak sorular vardır; aman neden linyitte 300 000 ton üretim artışı sağlandığını; kok kömürünün 1977 yılında % 4 düştüğü halde 1978'in çetin koşulları içinde % 4,6 artırıldığını söyleyemiyorlar? Neden, ham demir üretiminin 1977'de % 11,5 azaldığı halde, 1978'de % 25 artırıldığını; çelik üretiminin 1977'de % 4 azalırken, 1978 yılında % 16 artırıldığı söylenmiyor? Neden, pamuklu ya da yünlü, ya da iplik üretiminde % 20'yi aşan artışlardan bu yıl içinde söz edilmiyor? Yatırım konusunda da, değerli arkadaşlarım, muhalefetin tümüyle tutum ve görüşünün aynı olduğuna bir kez daha tanık olduk. «Afşin - Elbistan projesinin 1 seneye yakın bir zamandır montaj işleri ilerletilmemiştir» denilmişti, bundan önceki konuşmada. Bunu kim söylüyor? Bu santral tesislerine 1975 -1977 arası 3 yılda 6 018 000 000 liralık programa karşılık, 5 137 000 000 lira yatırım yapan bir iktidar. Kime söylüyor? 1978'de

1 yılda 5 496 000 000 liralık programa karşılık 5 871 000 000 liralık yatırım yapan, yani öngörülen yatırımı % 107 oranında gerçekleştiren bir Hükümete. 1975 - 1977 arasında Çayırhan Termik Santraline 280 milyon lira harcanmış; bir yılda 422 milyon lira harcadık. Geçen 3 yılda, Sayın Demirel'in başında bulunduğu hükümetler, Kangal Termik Santrali için 111 milyon lira harcamışlardır; biz 1 yılda 245 milyar lira harcadık, aynı proje için Soma Termik Santrali için MC hükümetleri 3 yılda 657 milyon lira harcamışlardı. Biz, 1978'de tek bir yılda 1 355 000 000 lira harcadık. Çatalağzı Termik Santrali öyle, Yatağan Termik Santrali öyle ve bugünkü petrol sıkıntısı içinde bunalımın ortaya çıkardığı gerçeklere değinmiyor muhalefet. Biliyoruz ki, geçmiş yıllarda Türkiye'nin kendi kaynaklarını kullanma yerine, Fuel – Oil'e dayalı santraller kurulması, bugün içinde bulunduğumuz darboğazın başlıca nedenlerinden biri olmuştur. Muhalefet sözcüleri, «1977 sonunda 9 bin yatırım projesini uyguladık» dediler. Kaynağını, finansmanını, dövizini sağlayamadıktan sonra, 9 bin ya da 19 bin projeyi uygulasanız ne olur? Bu, proje uygulamak değil, başlatıp bırakmak demektir. Bir bakıma, muhalefetin, yatırım yapmak lüğatinin, aslında yatırımları başlatıp bırakmak olduğu, bunların gecikme sürelerinden kolaylıkla görülmektedir. Gecikme süreleri, İzmir Alaybey Tersanesinde 4 yıl, Pendik Tersanesinde 5 yıl, Etibank alüminyum projesinde 6 yıl, Kırka bor türevlerinde 6, Seyitömer -Muğla Yatağan projelerinde 4 yıl, Sekanın beyazlanmış sabun selülozu sanayinde 4 yıl, Türkiye Elektrik Kurumunun Soma ve Çayırhan Termik Santrallerinde 4 yıl, Seyitömerde 5 yıl, Türkiye Demir - Çelik Fabrikaları Karabük yüksek fırınında 4 yıl, çelikhanede 6 yıl. Muhalefet bizi eleştiriyor. «Sivas; el sürülmeden bekliyor» diyor. Biz de soruyoruz; Sivas'ı bırakın, yıllardır hükümette kaldınız. Karabük çelikhanesinin bu 6 yıllık gecikmesi neden? Aynı şekilde, Sümerbank Gaziantep tekstilde 5 yıl, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığında - İPRAŞ darboğaz giderilmesinde 4 yıl, Makine Kimya Kurumunda, Ağır Sanayi Teçhizat Fabrikasında 4 yıl, Çimento Sanayii Siirt Fabrikasında 4 yıl, Azot Sanayi Gemlik Gübre Fabrikasında 6 yıl, Petro Kimya kompleksinde 5 yıl, Bitlis Sigara Fabrikasında 5 yıl, Yeşilköy Havaalanında 8 yıl, Antalya Havaalanında 5 yıl, Divriği Sivas yolunda 5 yıl, Arifiye - Sincan yolunda 5 yıl, Bandırma Limanında 12 yıl, Haydarpaşa - İzmit Karayolu projesinde 7 yıl, Devlet Su İşleri Doğukent Hidro Elektrik Santralinde 10 yıl, Karakoyun Projesinde 8 yıl, Arslantaş Barajında 7 yıl ve Iğdır projesinde 11 yıl gecikme söz konusudur. Bu örnekler daha çok çoğaltılabilir. Karşı karşıya bulunduğumuz çıplak gerçek şudur değerli arkadaşlarım: Türkiye, şimdi içinde bulunduğu darboğazda, öteki hükümetlerin sorumsuzluklarının kefareтини ödemektedir. Lafla yatırım yapmak teknolojisinin, Türkiye'yi başlanmış ve bırakılmış birçok yatırımlar ve sonsuz sorunlarla karşı karşıya bırakmış olması ülke olarak en büyük talihsizliğimizdir. Sayın milletvekilleri, muhalefetin fiyatlar ve dış ticaret konularındaki iddiaları da aynı nitelik taşımaktadır. Biz,

bundan önceki konuşmalarımızda, Türkiye'nin bugün bir enflasyon içinde bulunduğunu; fakat bu enflasyonun 1977 yılında oluşarak, giderek hızlandığını ve 1978 yılında da etkilerini sürdürdüğünü rakamlarla açıkça ortaya koymuştuk. Bugün Adalet Partisi adına konuşan Sayın Ergenekon, 1975 yılında konuya yaklaştığının aksine olarak, bu kez bir başka açıdan bunu ele alarak, enflasyon oranını, olduğundan başka biçimde göstermek gayreti içine gitti. 1975 yılında Adalet Partisi Hükümeti olduğu zaman, bir önceki yılın kontrol altına alınmış fiyatlarının o yıl içinde etkisi söz konusu idi ve bu nedenle o zaman ortalama fiyatlar yerine, yığılımlı fiyatlardan söz etmekte yarar görülmüştü. Bu kez Sayın Ergenekon, bu yaklaşımı bir tarafa bırakarak, ortalama fiyatlardan söz etti ve enflasyonun 1978 yılında büyük boyutlara ulaştığını ileri sürdü; bu arada bana bir soru da yöneltti : «1979 Ocak ayında fiyat artışları, toptan eşya fiyat artışları % 4,7 olmuştur. Böyle bir artış nerede görülmüştür?» diye sordu. Hemen kendisine cevap arz ediyorum. Bunun bir örneğini görmek için asla uzaklara gitmeye gerek yoktur. Hükümetleri zamanında 1977 yılında Ekim ayında toptan eşya fiyatları artışı % 4,7 idi. Dahası var; 1977 Eylül ayında fiyat artışı onun da bir kat fazlası ve % 8,7 idi. Sanıyorum ki, bu gerçeği bir tarafa bırakarak, rakamları şu ya da bu biçimde alıp yorumlamak suretiyle bunları kendi doğrultusundan saptırmak, herhalde en iyi yaklaşım olmasa gerektir. Değerli arkadaşlarım, ithalat konusunda da durum aynıdır. Sayın Ergenekon, 1978 yılında ithalatın kısılmış olmasını eleştirdikten sonra bize bir soru daha yöneltti : «Ne hakla ithalatı kısıyorsunuz?» dedi. Değerli arkadaşlarım, aslında bizden önceki hükümete, neye dayanarak 1977 yılında 6 milyar bulan bir ithalatı programladıklarını ve gerçekleştirmek yoluna gittiklerini sormak gerekir. O ithalatın nasıl finanse edildiği o gün bilinmese bile, bugün belli olmuştur; baştan sona borçlanmak suretiyle finanse edilmiştir; hem de öyle bir borçlanma ki, ithalat yapılmış, ithalatı nereden yaparsan yap; fakat bedelini ödeme anlayışı içinde gerçekleştirilmiştir. Bunun sonuçta Türkiye'yi hangi noktaya getirdiğini hepimiz biliyoruz. Yalnız bir yılda, 1977 yılında 4 milyar dolan aşan bir dış ticaret açığı ve yine 1978 yılında, kısa vadeli ve vadesiz, ödenmesi gelen 4,5 milyar liralık bir dış borç yükü. Burada ilginç bir olayı da bilginize sunmak isterim. Sayın Ergenekon, kuyruklardan söz ederken, Kızılay'da bir başka kuyruğun da oluştuğunu ve bunun oyun kâğıdı kuyruğu olduğunu söyledi. Gerçekten ilginç bir gözlem; fakat Sayın Ergenekon'un merakını tatmin için burada bir gerçeği daha dile getirmek istiyorum. Değerli arkadaşlarım, Türkiye, geçmiş yıllarda nereden bulursa bulsun, bedelini ödemeyi düşünüp düşünmeden ithalat yapmak yoluna gitmiştir ve bu ithalat arasında Sayın Ergenekon'un dediği gibi, yalnız yatırım malları yada ara malları yoktur. Türkiye o sırada, eline ne geçerse onu da ithal etmek talihsizliğini yapmıştır; bunlar arasında, işte oyun kâğıdı ithalatı da vardır, 1977 yılında İngiltere'den 200 bin sterlinlik oyun kâğıdı ithal edilmiştir. Ne yazık ki, şimdi kuyrukların bulunduğu bir ülkede hükümet

eden bu Hükümet, o zaman yapılan ithalatın bedelini de borç olarak kabul etmek ve 7 yıllık bir programa bağlamak suretiyle ödemek talihsizliğine uğramıştır. Onların arasında daha başkaları da var değerli arkadaşlarım. O dönemde parfüm ithal edilmiştir, yarış atı ithal edilmiştir. Bunların hepsi devletin arşivlerinde mevcuttur. Bizi 1978 yılında yeteri kadar ithalat yapmamakla eleştiren arkadaşlarımıza şunu da bildirmek isterim : 1978'den önceki yıllarda 1975'den başlayan yıllarda ithalat için gerekli olanaklar mevcuttu. Merkez Bankası, o zamanki hükümet, 1 800 000 000 dolarlık bir döviz rezervi ile teslim almıştı; oysa, 1978 yılında Merkez Bankasının döviz rezervi tümüyle tükenmiş bulunuyordu. Yalnız o mu arkadaşlarım? Hayır. Merkez Bankası ve tümüyle Türk ekonomisi o ölçüde borçlanmıştı ki, artık dışarıdan kredi almak olanağı kalmamıştı. Dünya Bankası bu nedenle, daha 1977 yılında Türkiye'ye, kredisini kesmiş bulunuyordu. Yine bu nedenledir ki, o günün Hükümeti, Uluslararası Para Fonundan 45 milyon dolarlık bir anlaşmayı gerçekleştirebilmek için uzun çabalar harcamış ve fakat bundan bir türlü başarıya ulaşamamıştır. Özel bankalar, DÇM şeklinde Türkiye büyük borçlanmanın altına girdikten ve ülke bunların taksitlerini ödeyemez duruma düştükten sonra, tüm kredilerini kesmişti ve artık Merkez Bankası, geçmişte bankalar arasında gelenek haline gelmiş bulunan, normal kredi limitlerini dahi kullanamıyordu. Çünkü, Türkiye, büyükelçiliklerinin ödeneklerini ödeyemez; çünkü, Türkiye, Merkez Bankasının çeklerinin karşılığını sağlayamaz duruma gelmişti. Bu nedenle değerli arkadaşlarım, şunu açıklamak isterim ki, aslında 1977 yılı sonunda Türkiye'de, Türkiye açısından deniz tükenmiş bulunuyordu. Bu nedenle, eğer geçmişteki hükümet 1978 yılında da işbaşında olsa, yapacağı hiçbir şey kalmamıştı. Bütün imkânlar kullanılmış ve artık gerçeğin çok çıplak ve acı gücüyle, yüzüyle karşı karşıya gelinmiştir. Bütün bu koşullar altında bize düşen görev, Hükümet olarak, bir taraftan birikmiş borçlarımıza çözüm bulmak, öte yandan da yeni kredi kaynakları oluşturmaya çalışmak olarak kendisini göstermiştir. Biz bu anlayış içerisinde çalışmalarımıza başladık ve bunda da, sanıyorum ki, Yüce Heyetinizin küçümsemeyeceği ölçüde olumlu sonuçlara vardık. Değerli arkadaşlarım, bu noktayı bazı yönleriyle biraz daha açıklığa kavuşturmak istiyorum: Bir ülke ekonomisinin dışa bağımlılığını, ya da dışa bağımsızlığını sağlayan araçların başında kuşkusuz, dış ödemeler dengesi gelir. Bu konuda muhaliflerimizin politikalarıyla bizim politikamızın dayandığı anlayışlar arasında, aslında temelde büyük farklar vardır. Türkiye'yi 1950'deki büyük altın rezervinden (ki bugünkü paramızla 70 milyar lirayı buluyordu), 1974'deki 1 800 000 000 dolarlık rezervden (ki bugünkü para ile 45 milyar lira tutar) kısa zamanda sıfır rezerve indiren politika, şimdiki muhalefetin, o zamanki iktidarın anlayışıdır. 1977 sonunda 12 milyar dolarlık borç bırakan (Türk parası ile bu 250 milyar lira yapar) 3 yıl içinde 4,5 milyar dolarlık bir kısa vadeli borçlanmayı (Türk parasıyla 100 milyar lira söz konusudur) başarı ve marifet sayan anlayış doğru

olabilir mi? «Borç yiğidin kamçısıdır» demişlerdi. Sayın Ergenekon'un burada sözünü ettiği oyun kâğıdı hikâyesini bir kez daha hatırlatmak isterim: O borçlar işte bu koşullar altında, bu nedenlerle olmuştur. Bizim hükümetimizin ödemeler dengesi politikası, ödemeler dengesinin kurtarılmasını amaçlamaktadır değerli arkadaşlarım. Bizim politikamız tümüyle bir onarım politikasıdır. Gerçeği ve temdi olmayan gösterişler yerine, ciddi, hesaplı ödemeler dengesi politikalarıyla yaraları kapatarak, geçmişin borçlarını ödeyerek, dışa bağımlılığı azaltma politikası, bizim politikamızdır. Biz, ödemeler dengesi konusunda, öteden beri olduğu gibi, 3 ay, 6 ay sonra vadesi gelecek kötü koşullu borçlar yapmıyoruz. Kısa vadeli borç yükünü uzun yıllara dağıtmaya çalışıyoruz. Biz yüzlerce bankaya, hesabı tutulamayacak kadar çok alacaklıya, Endonezya'dan Kanada'ya, Lüksemburg'tan Güney Amerika ülkelerindeki on binlerce alacaklıya borç tatarak, ülkenin itibârını 70 centlik düzeylere indirilmesine karşıyız. 1977 başında olduğu gibi, ithalat tahsislerini durdururken, gelişme birden yarıya düşerken, alacaklılar kapıya dayanıp limanlardaki gemilerimize haciz koyarken, yalan yanlış rakamlarla ekonomiyi büyütüyoruz türünden, gerçek dışı açıklamalar da yapmıyoruz. Gerçek durum ne ise, onu söylüyoruz ve söyleyeceğiz; ama herhalde dışa bağımlılık açısından MC Hükümetlerinin gösterdiği duyarsızlığı göstermeyeceğiz. Ödemeler dengemizi belli bir süre içinde toparlamaya, tutarlı ve akılcı yoldan düzeltmeye çalışıyoruz. Bu tür borçlanma olanakları 1977'de -biraz önce de arz ettiğim gibi - zaten tükenmiştir. Sayın Demirel'in deyişiyle, kendileri böyle bir zimmeti Türk ekonomisinin muhasebesine kaydedip, öyle ayrılmışlardır. Biz bu zimmeti silmek ve yerine tekrar bu tür borçlar yazmamak azmindeyiz. Bunun uygulaması, sonuçlarıyla ortadadır. 1 200 000 000 dolarlık kısa vadeli borcu erteledik, 3 100 000 000 dolarlık kısa vadeli borcun erteleme çalışmalarını sürdürüyoruz. 1977 yılı içinde bunun yanında, 680 milyon doları nakit veya program kredisi, 1 300 000 000 doları da proje finansmanı olmak üzere 2 milyar dolara yakın bir olanağı ekonomimizin hizmetine arz ettik. Sayın milletvekilleri, size iki ayrı ekonomi politikası görüşünü açıklamaya çalışıyorum. Bize göre ödemeler dengesi politikası, Türkiye'nin en başta gelen politikasıdır. Muhaliplerimize göre öyle değildir. Bize göre ekonomi politikası, ödemeler dengesi politikası sergüzeşt değildir. Çok ciddi sorunları olan, kötü yönetildiği zaman çok vahim tehlikeler yaratmaya aday bir mekanizmadır. Bu nedenledir ki, yeni kalkınma plânında bunu ülkenin bir numaralı sorunu olarak ele aldık. Ödemeler dengesi sorunu, aslında bütün dünyanın sorunudur. Bu gerçeği saptamak ve tanımlamayı yapmak elbette yetmez. Eğer bu sorun dünyanın sorunu ise, bu kadar büyük sorun ise, ciddi önlem almak gerekir. Önlem almak yerine, geçmişte yapıldığı gibi, bu sorunu daha keskin, daha ağır ve tehlikeli hale getirmek, çağdaş ve akılcı politika değildir. 1977 sonuna kadar uygulanan politikaların sonucu ortadadır. Türkiye dövizsizdir, petROLSÜZDÜR, hammaddesizdir. Biz akılcı yoldan dış kredi sağlamaya, petrol bulmaya, Türk

sanayini ve tarımını işletmeye çalışıyoruz. Üretim böyle artar, ihtiyaçlar böyle karşılanabilir. Eğer uzun vadeli kredi sağlamak, öteki dış gelirlerde ihracatı artırmak, dış harcamalarda tasarrufa gitmek, tümüyle tasarrufları geliştirmek ve gereksiz iç harcamaları kısmak, sizce yanlış politika değilse ve biz de bunları sağlamaya çalışıyorsak, yanlış mı yapıyoruz? Eğer bu temel ilkelerde birlik beraberlik halindeyse, ayrıntılar üzerinde anlaşmamız, Türkiye'yi karşı karşıya bulunduğu ciddi tehlikelerden sıyrıp kurtarmaya birlikte çalışmamız gerekmez mi? İktidar ve muhalefet olarak bunun getireceği vicdan huzurunda ve övünçte beraber olmak, herhalde onur veren bir davranış olmak gerekir. Değerli arkadaşlarım, bütçeyi, onun bir parçası olan ekonomiden ayırmak mümkün olmadığı gibi, bir ülkenin ekonomisini de o ülkenin iç ve dış yönünden ayırmak, şüphesiz doğru bir yaklaşım olmaz. Bu nedenle sanıyorum ki, 1979 yılı bütçesini değerlendirirken, bu bütçenin dış ekonomik ilişkiler açısından nasıl bir ortam içinde hazırlandığını ve ne tür bir ortam içinde uygulanacağını da göz önünde tutmak gerekir. 1979 mali yılı Bütçe Tasarısını görüştüğümüz şu sırada, dünyada uluslar ve toplumlararası ilişkilerde olağanüstü bir hareketlilik görülüyor. Bu hareketlilik çoğu yerlerde bunalımlar, anlaşmazlıklar ve daha vahim olarak silahlı çatışmalar biçiminde oluşmaktadır. Doğuda Kıta Çin ile bir başka sosyalist ülke Vietnam arasında 15 gündür sürüp giden ve yoğunlaşan bir savaşa tanık oluyor dünya. Bir başka sosyalist ülke SSCB bu çatışmada Kıta Çin'ini eleştiriyor, Vietnam'ı destekliyor; bazı Avrupalı sosyalist ülkeler bu çatışma karşısında seslerini duyurmuyorlar, bazıları ise eleştiriyorlar. Kıta Çin'in bir başka komşusu Hindistan, yakınındaki tehlikeli olaydan tedirgindir. Yakın Doğu'da komşu ve kardeş İran'da iki aylık bir çalkantıdan sonra yeni bir oluşumun temelleri atılıyor. Fakat ülkede beklenen esenlik ve düzenin sağlanmasının zaman isteyeceği anlaşılmaktadır. Daha Güneyde Arap Yarımadasının en ucundaki Kuzey ve Güney Yemen devletleri arasında bir yeni çatışmanın başladığı haberlerini alıyoruz. İsrail - Mısır arasında iki yıldır sürdürülen anlaşma çabası henüz sonuç vermiş değildir. Bu çaba, bir başka ters tepkiyle Arap ülkeleriyle Mısır arasındaki ilişkilerin değişmesine neden oluyor. Filistin kurtuluş harekâtı sürmektedir. Lübnan'da da bunalım sona ermiş görünmüyor. Akdeniz ülkeleri içinde İtalya'da belli bir siyasal bunalım sürüp gitmektedir. İspanya'da da terörist hareketler, bu ülkenin içinde belli tedirginliklerin kaynağı olmakta devam ediyor. İngiltere'de Hükümetin kabul ettiği % 5'lik ücret artırımını reddeden işçi sendikalarının sürdürdüğü grevler, bu eski sanayi devinin ekonomik yapısını felce uğrattırken; Kuzey İrlanda'da siyasal eylemci mücadele durmuyor, dinmiyor. Fransa'da demir - çelik grevi, ülkenin bir kısmındaki ekonomik faaliyetleri durduruyor. Afrika'da ırkçılık; uzak Amerika ülkelerinde faşist ve ilerici kavgalar dünya kamuoyunu uzaktan yakından ilgilendiriyor. Gelişmiş Batı ülkelerinin aralarındaki klasik çıkar kavgası nitelik ve biçim değiştirirken, sosyalist ülkelerin kendi aralarında ağır iktidar

m¼cadelelerine sür¼klendikleri bu dönemde, Üç¼nc¼ Dünyanın kimi çok fakir, kimi zengin, kimi gelişme halindeki toplumları arasında da yeni ve değişik arayışlar belirmektedir. Dost ve kardeş Libya'nın lideri Kaddafi'nin Üç¼nc¼ Evren Teorisi gibi yaklaşımları bu ülkelerde yankılar doğuruyor. Biz böyle bir dünyada yaşıyoruz şu sıralarda değerli arkadaşlarım. Böyle bir dünyanın hızla oluşan görüntüsü içinde 1977 - 1978 yılında silah ambargosunun kaldırılması; komşu ve dost İslâm ülkeleriyle, Libya ve Irak'la siyasî ve ekonomik yaklaşımları birlikte içeren ilişkiler geliştirmek; Kuzey komşumuzla kıta sahanlığı konusunda anlaşmaya varmak; komşumuz Yunanistan'la yıllardır sağlanamayan bir diyalogu başlatmak gibi olumlu sonuçlar veren girişimler yaptık. Bu girişimleri sürdürüyoruz ve bunlardan gelecekte daha önemli ve yararlı sonuçlar alacağımızı umut ediyoruz. Fakat dünyayı alıp götür¼en bu olayların ardından daha başka ve çok gerçek bir faktörü, her şeye biçim veren, her şeye egemen etkisini görmemezliğe gelemeyiz değerli arkadaşlarım; bu ekonomik faktördür. Batılı sanayileşmiş ülkeler bu faktör¼n gerektirdiği davranışlara yönelirken, kendi aralarındaki birleşmeyi de hızlandırmış bulunuyorlar. Avrupa Ekonomik Topluluğ¼ndaki bu değişme özellikle dikkati çekicidir. Gelecekte Batılı sanayileşmiş ülkelerle, sanayileşmiş sosyalist ülkeler arasında bu konuda yakınlaşmalar ve etkili işbirliği de beklenmelidir. Bunlar kendi büyük doğal ve teknolojik kaynaklarını en yararlı ve en az kayıp verecek ölçüler içinde kullanırlarken, 1970'ten bu yana dünyayı saran petrol bunalımına da kendi açılarından çareler buluyor ve uyguluyorlar. Buna karşın petrol bunalımının bütün yükü gelişmemiş, ya da gelişme yolundaki ülkelere yükleniyor. Petrol fiyatlarındaki sürekli artışlar, bu ülkelerde kaçılmaz ve çelişkili biçimde enflasyon, döviz darboğazı, işsizlik ve kıtlıklar yaratıyor. Sanayileşmiş ülkelerin güçlü ekonomileri ile karşı koyabildikleri bu fırtına Türkiye'yi çok ciddi sorunlarla karşı karşıya bırakmış bulunuyor. Böylesine ciddi bir durumda siyasal ve sosyal düzenin de istikrarı, ekonomide en tutarlı ve ciddi önlemlerin alınmasına bağlıdır. Sayın Başkan, sayın milletvekilleri, işte 1979 mali yılı Bütçesi böyle bir anlayış içinde hazırlanarak Y¼ce Meclisimizin önüne getirilmiş bulunuyor. Bu bütçeye her açıdan egemen olan anlayış, gerçekçi bir yaklaşım olmuştur, Bütçenin boyutlarının saptanmasında olduğı gibi, bu bütçeyle birlikte uygulanması öngör¼len politikalarda da temel anlayış, ülkenin sorunlarının olduğı gibi kabul edilmesi ve bunlara gerçekçi çözümler aranması olmuştur. Bütçe, bu yılbaşında yür¼rl¼ğ¼e giren Dörd¼nc¼ Beş Yıllık Kalkınma Plânının ilk bütçesi olmak bakımından, ayrı bir özellik taşımaktadır. Bu bütçeyle birlikte Anayasamızda yer alan, plân ve programa dayalı bütçe anlayışına tekrar geçerlilik kazandırılmıştır. Bütçede, elimizdeki kaynakların en tutumlu bir biçimde kullanılması ve bunların öncelikle üreten alanlara yöneltilmedi görüş¼ü benimsenmiştir. Bütçeyle birlikte uygulanmaya konulan politikalarda da aynı amaç yer almaktadır ve bu nedenledir ki, personel kadrolarındaki artışı

sınırlamak üzere bu yıl, bu artışı % 3 dolayında tutarak esası kabul edildiği gibi, bu ilke ayrıca Kamu İktisadi Teşebbüsleri için diye benimsenmiştir. Bu bütçeyle getirilen bir yenilik de, kamu iktisadi kuruluşlarının kendi yasalarına göre kendi memleketlerine kavuşturulması suretiyle bunların gittikçe artan yüklerinin azalması ve böylece bu kuruluşların fon üreten, kaynak üreten kuruluşlar yerine, kaynak tüketen kuruluşlara dönüşmesinin önlenmesi olmuştur. Bütün bu nedenledir ki, biz bu bütçenin ve bu bütçeyle birlikte uygulamaya konulan politikaların dikkatle ve azimle uygulanması ve izlenmesi sonucunda, ekonomimizin bugün karşı karşıya bulunduğu iki büyük sorunu, yani enflasyonla, döviz darboğazını, ödemeler dengesi sorununu çözüme kavuşturmak yolunda önemli mesafe alınabileceğine inanıyoruz.(...) 1979 Mali Yılı Bütçesi böyle bir ortamın, bir siyasal barış ortamının oluşmasına katkıda bulunursa, bu ülkeye en büyük hizmeti yapmış olacaktır. Bu anlayış ve umutla Yüce Heyetinize Hükümetimiz adına saygılarımızı sunuyor, 1979 Mali Yılı Bütçelinin ülkemize hayırlı olmasını diliyorum.”

Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun konuşmasının ardından 1979 yılı Bütçe Kanun Tasarısı üzerindeki genel konuşmalar devam etmiştir. Konuşmaların tamamlanmasının ardından yapılan oylama neticesine göre 1979 Mali Yılı Bütçe oylamasına 441 milletvekili iştirak etmiş. 1979 yılı Bütçesi Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 228 kabul, 213 ret oyu ile kabul edilmiştir.⁴⁷⁰

1979 yılı bütçesinin Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmesinin ardından Başbakan Bülent Ecevit aşağıdaki teşekkür konuşmasını yapmıştır.⁴⁷¹

“Sayın Başkan, Millet Meclisinin Sayın Üyeleri;

Bütçe üzerinde vardığı olumlu karar için Yüce Meclise Hükümet adına şükranlarımı sunarım. Geceli gündüzlü yasama çalışmalarını izleyen bütçe görüşmeleri sırasında Millet Meclisinin değerli üyeleri olağanüstü bir çalışmayla ve çabayla Bütçeyi gününde yasalaştırma olanağını sağlamışlardır, sayın üyeleri bunun için kutlarım. 1979 Bütçesi, yurttan ve dünyada zor bir yılın bütçesidir. 1979 yılına yer yer sıcak savaşlarla ve dünyayı sarsıcı olaylarla girilmiştir. Bu savaşlar ve olaylar dünya barışını tehdit edici nitelikte olduğu gibi, uluslararası ekonomik bunalımı da şimdikinden büyük ölçüde yoğunlaştırmıştır. Dünya petrol fiyatlarındaki resmî ve fiili artışlar hızlanmış, fiyat artışlarının da ötesinde dünyada ciddi bir petrol darlığı başlamıştır. Üretimdeki darboğazlara ve başka engellere karşın, geçen yıl dışsatım gelirlerinde büyük çabalarla sağlanan önemli artışı, petrol bunalımındaki yeni aşama büyük ölçüde alıp götürecektir. En varlıklı ve gelişmiş ülkeler bile petrol tüketiminde ve başka alanlarda yeni

⁴⁷⁰ a.g.e. s.698

⁴⁷¹ a.g.e. s.698

sıkıntılara ve özverilere hazırlanmaktadırlar. Bazıları şimdiden bu yönde önlemler almıştır. Türkiye, elbette dünyadaki bu gelişmelerden ve koşullardan soyutlanamaz. Türkiye kendi ekonomik sorunlarını dünya ekonomisindeki bunalıma karşı çözmeye çalışacaktır ve inanıyorum ki çözebilecektir. Hükümetimiz bu inançla ve ulusumuzun üstün yeteneklerine olan güveniyle 1979 yılını bir ekonomik güçlenme yılı olarak değerlendirme kararındadır. Bu yöndeki hazırlıklarım büyük ölçüde tamamlamıştır. Çaresizlikten değil, fakat çare olarak bazı sıkıntılara bir süre katlanmak zorundayız. Çareyi ulusumuzun gücünde, ülkemizin olanaklarında, ulusal ekonomimizin kendine özgü dinamiğinde arıyoruz ve bulacağız. İçinde bulunduğumuz dönemde pek çok ülke gibi, bizim de katlanmak zorunda kalabileceğimiz özverilerin toplumda hakça dağılmasına, taşınabilir olmasına ve tüm ulusumuz için esenlik ve refah yolunu açmasına özen göstereceğiz. 1979 Bütçesini bu anlayış ve kararlılık içinde uygulayacağız. Yıl boyunca ulusumuzun öz gücünü, ülkemizin öz kaynaklarını gereğince değerlendirek, Türkiye'nin sınılaşma ve gelişme yolunda hızlı ve sağlıklı atılımlar yapabileceği bir düzlüğe erişmesini sağlamak için var gücümüzle çalışacağız. Bu çabalarımızda Yüce Meclislerimizin desteği bize güç katacak, uyarıları ışık tutacaktır. Dünya ekonomisinin bunalım döneminde oluşu, ulusal ekonomimizi güçlendirme kararlılığımızı arttıracaktır. Dünyanın bir savaşlar ortamına sürüklenmesi, yurttan ve dünyada barış için uğraş verme azmimizi pekiştirecektir. 1979 Mali Yılı Bütçesinin Türk Ulusuna hayırlı olması dileğiyle Yüce Meclise saygılar sunarım.”

4.3. 1980 YILI BÜTÇE KANUNU TASARISI GÖRÜŞMELERİ

4.3.1. 1980 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısının TBMM Genel Kuruluna Sunulması

16.2.1980 tarihinde 44 üncü birleşimde Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kuruluna⁴⁷² 1980 yılı Bütçe Kanunu Tasarısını sunmak üzere Maliye Bakanı İsmet Sezgin aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁴⁷³

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin Değerli Üyeleri, Aziz Arkadaşlarım;

1980 mali yılı Genel ve Katma Bütçe Kanun tasarıları değerli inceleme ve değerlendirmelerinize sunulmuş bulunmaktadır. 30 Kasım 1979 tarihinde Hükümetimizin Türkiye Büyük Millet Meclisine göndermiş bulunduğu bütçe tasarıları üzerinde yapılan görüşmeler Bütçe Karma Komisyonunda 20 Aralık 1979 tarihinde başlamış ve 27 Ocak 1980 tarihinde sona ermiştir. Bu zaman içerisinde bütün bakanlıkların ve katma bütçeli idarelerin bütçe tasarıları teknik, mali, ekonomik, siyasal ve toplumsal yönleriyle incelenmiş ve değerlendirilmiştir.”

“Cumhuriyet Senatamızda bütçe görüşmeleri 3 Şubat 1980 tarihinde başlamış ve 12 Şubat tarihinde sonuçlandırılmıştır. Bu süre içinde 1980 mali yılı bütçesi Cumhuriyet Senatosu üyelerinin değerli eleştiri ve katkılarıyla geliştirilmiş ve daha mükemmel bir hale getirilmiştir. Huzurlarınızda Cumhuriyet Senatosunun değerli Başkan ve üyeleriyle, Bütçe Karma Komisyonumun değerli Başkan ve üyelerine bu çalışmalarından ötürü şükranlarımızı sunuyoruz, Hükümet olarak 30 Kasım 1979 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisine sunduğumuz 1980 mali yılı Genel ve Katma Bütçe Kanun tasarıları, konsolide bütçe olarak, 739,1 milyar lira ödenek kapsamındaydı. Bütçe Karma Komisyonunda yapılan çalışmalar sonucu bu rakam 770,1 milyar lira olarak belirlenmiştir. Huzurlarınıza bu bütçe büyüklüğü ile çıkmış bulunuyoruz.”

“Bildiğiniz gibi, hükümet programları doğrultusunda toplumun ve ekonominin bekleyişlerine cevap vermek üzere düzenlenen bütçeler, ekonomik ve sosyal politikaların en etkili birer aracı durumundadır. Kalkınma plânı ve yıllık programlar çerçevesinde bütçelerin dengeye sokulması, vergi gelirlerinin toplanması, bütçe harcamalarının yapılması, ekonominin bütün göstergelerine olumlu veya olumsuz etkilerde bulunmaktadır. Günümüzde ekonomik devlet anlayışı kadar sosyal devlet anlayışı da önem arz etmektedir. Ekonomik göstergelerdeki bozuklukların giderilmesinide, sosyal devletin görevlerinin yercine getirilmesinde bütçelere çok önemli yapıcı, düzeltici ve düzenleyici ödevler verilmektedir.”

⁴⁷² 1980Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı görüşmelerinde Başkan olarak, Cahit Karakaş, Divan Üyeleri olarak ise; Recep Özel, Mustafa Gazalcı görev almışlardır. Bkz: **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 14, B. 44 (16 . 02 . 1980), s. 5

⁴⁷³ a.g.e. ss. 5-19

“Türkiye 1980 yılına büyük ekonomik zorluklar içinde girmiştir. Günlük yaşantımızda etkilerini gördüğümüz bu ekonomik sorunların önemli bir kesimi son 2 yılda uygulamaya konulmuş bulunan mali ve ekonomik politikalardaki tutarsızlıklar ve dengesizliklerden kaynaklanmıştır. 1980 yılı başında ülkemizde Millî gelir artış hızının yavaşladığı, ödemeler dengesi zorluklarının devam ettiği, arz ve talep dengesinin kurulamadığı, enflasyon hızının kesilemediği, enflasyonun Vatandaşlarımız üzerinde yarattığı ağır baskıların giderilemediği ve özellikle akaryakıt ve enerji darboğazının aşılamadığı, üretimde duraklamanın sürdüğü, işsizlik oranlarının azalmadığı üzüntüyle gözlenmekte ve bunlar, çözümü Hükümetimize bırakılan önemli ekonomik ve toplumsal ana problemler, sorunlar olarak belirmektedir.”

“1980 mali yılı konsolide bütçesinin takdimi ile ilgili bu konuşmamda, önce Türkiye'nin karşı karşıya bulunduğu ekonomik sorunlara değinmek istiyorum. Daha sonra, dünya ekonomisindeki son gelişmeler üzerinde kısaca durmakta yarar görüyorum.

Konsolide bütçenin özellikleri ve büyüklükleri ile ilgili bilgiler ile, 1979 mali yılına ait uygulama sonuçlarını daha sonraki bölümlerde sunacağım. Konuşmamda son kısmında ise, Vergi gelirlerindeki gelişmeler ile Kamu İktisadi Kuruluşlarının çeşitli sorunlarına değineceğim.”

“Sayın Başkan, Sayın Üyeler; Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı döneminde Türkiye'nin Gayri Safi Millî Hâsılası ortalama % 6,6 oranında artmıştır. İkinci Plân döneminde bu artış ortalaması % 7.1 olmuş, üçüncü plân sonunda % 6.5 oranında artmıştır. Kısaca, Türkiye, 1963 - 1977 yıllarını kapsayan 15 yıllık dönemde, kalkınma hızını devamlı sürdürebilen nadir ülkeler arasında yer almıştır. 1977 -1979 yıllarını kapsayan son 3 yılda, Gayri Safi Millî Hâsıla artış hızında önemli bir gerileme izlenmektedir. 1977 yılı sonunda kalkınma hızı % 4'e inmiş; 1978'de % 3.1'e, 1979'da % 1.7'ye düşmüştür. Diğer bir ifadeyle değerli arkadaşlarım, plânlı dönemde, ilk defa 1979 yılında Gayri Safi Millî Hâsıladaki artış hızı % 1.7 gibi çok düşük rakama inmiş ve böylece ortalama % 2,5 olan nüfus artış hızının ilk kez altında kalmıştır. Dolayısıyla fert başına düşen Millî gelirden, hepimizin üzerinde uzun uzun düşünmemizi gerektiren belirgin bir gerileme meydana gelmiştir. Millî gelirdeki bu gerilemenin çok çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Sanayi kesiminde enerji ve döviz yetersizlikleri, üretimde düşüklüklere ve genel anlamda atıl kapasitelere sebep olmaktadır. Tarım kesiminde ise zamanında sağlanamayan bazı tarım girdileri üretim artış hızını yavaşlatmış bulunmaktadır.”

“İşçi ve işveren ilişkilerinde iki tarafı da memnun etmeyen gelişmeler, nedenleri üzerinde ayrıca durmak istemediğim grevler, lokavtlar, kısaca iş barışının belli ölçülerde bozulması, sanayi üretimimizi düşürmüş bulunmaktadır. Gelir dağılımına gelince sayın üyeler; gelir dağılımı araştırmaları ülkemizde aşırı refah ile aşırı yoksulluğun yan yana bulunduğunu bir defa daha vurgulamaktadır. Bu duruma devletin daha fazla seyirci kalmasını Hükümet olarak doğru

bulmuyoruz. Hükümetimizin sosyal devlet anlayışı, vatandaşlarımızı, insanlık haysiyetine yaraşır bir gelir düzeyine çıkarmayı hedef almıştır. Anayasamız Türkiye Cumhuriyetini sosyal bir hukuk devleti diye tanımlamaktadır. Sosyal devlet; çalışmak isteyen vatandaşa iş sağlayan, onlara yeterince iş güvenliği ve ücret temin edebilen, vatandaşın eğitimi ve sağlığı ile yakından ilgilenen, emeklilik güvencesi verebilen ve fakirlik, yoksulluk, çaresizlikle mücadelede azimli, servet ve gelir dengesizliklerini giderici, refahı her kesime ve özellikle alt tabanlara adalet üzere dağıtan bir devlet anlayışı demektir. Hükümet programında yer alan ve Anayasamızda da hudutları belirlenen sosyal devlet anlayışı işte budur. Bu anlayış çerçevesinde, bizden önceki iktidarın sadece sözde kalan ve vatandaşlarımıza sunulamayan pek çok sosyal devlet hizmeti bizim tarafımızdan gerçekleştirilmektedir, gerçekleştirilecektir. 1978 yılında ; % 52,6, 1979 yılında % 81,4 oranlarında enflasyon geçiren ülkemizde, 1979 - 1983 dönemini kapsayan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânının bütün rakam-sal dengeleri, daha ilk yılda tutarsız ve anlamsız bir hale getirilmişti. % 20 enflasyon tahminlerine göre yapılan 1979 yılı programında yer alan kaynaklar ve harcamalar dengesi ise, bu denge içinde yer alan kamu ve özel kesimlere ait tüketim, tasarruf ve yatırım miktarları iç ve dış kaynak bekleyişleri % 81'i geçen enflasyon sebebiyle alt üst olmuştur.”

“Bu durumda, üstelik Anayasamızın benimsediği karma ekonomik düzene rağmen, kamu kesimine ağırlık tanıyan ve onun ihtiyaçlarına göre hazırlandığı anlaşılan plân ve programın yeniden gözden geçirilmesi zorunluluğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Bugünkü ortamda Türk toplumu ürettiğinden fazlasını tüketen bir duruma gelmiştir. Aşırı ölçüde tüketime alışmış toplumumuzu tasarrufa yönlendirerek, tasarruf - yatırım dengesini yeniden kurmak zorundayız. Bu olumsuz sonuçlarda, son 2 yıl içinde kamu sektörüne daha fazla ağırlık verilmesi ve özel sektörün ihmal edilmesi rol oynamıştır. Nitekim, 1978 yılında sabit sermaye yatırımlarının % 48,3'ü özel, 51,7'si kamu yatırımları idi. 1979 yılında ise bu yatırımların 46,4'ü özel, 53,6'sı kamu yatırımları olarak ortaya çıkmıştır.”

“Özetlemek gerekirse değerli arkadaşlarım, geçtiğimiz 2 yılda görülen hızlı enflasyon ve enflasyon bekleyişleri, Türk ekonomisinde tasarruf eğilimini büyük ölçüde azaltmış, yatırımlarda önemli gerilemeler ortaya çıkarmış ve millî gelir artış hızlarının % 3,1 ve % 1,7 oranında kalması gibi istenilmeyen sonuçlar yaratmıştır. Millî geliri artırmada amacımız, Anayasamızdaki karma ekonomik düzen anlayışı içinde yatırımları ve üretimi geniş çapta teşvik etmek, yeterli döviz ve enerji girdilerini zamanında ve yeterince sağlayarak mevcut atıl kapasiteleri gidermek, ağır sanayi yatırımlarını süratle bitirmek ve aranan güven ortamını yeniden yaratarak halkımızın yatırımlara olan katkısını artırmaktır.”

“Sayın Başkan, değerli üyeler; toplumumuz son yıllarda enerji sorununun büyüklüğü hakkında yeterli ölçüde aydınlatılmamıştır. 1973 yılı sonunda OPEC ülkelerinin ham petrol fiyatlarına yaptıkları zamlar sonucu

ortaya çıkan enerji sorunu gün geçtikçe boyutlarını büyültmüş ve bugün ekonomimizi ve toplumumuzu etkileyen en ciddi bir sorun haline dönüşmüştür. 1972 yılında varili 2.48 dolar olan ham petrol 1973 Ekim ayında 3 dolara yükselmiştir, bu tarihe kadar petrol fiyatları istikrarlı bir seyir takip ettiğinden dünyada bir petrol sorunu ve enerji bunalımı mevcut değildi. Ham petrol fiyatları 1974 Ocak ayında birden 11,65 dolara yükselmiştir. 1979 yılına kadar önemli bir artış olmamış, 1 Ocak 1979'da varili 13.34 dolar olan petrol 1 Ocak 1980'de varili 24 dolar ile 35 dolar arasında bir fiyatla satılmaya başlanmıştır. Gelecek aylarda ve yıllarda bu fiyatların daha da hızla artması beklenmektedir.”

“Bugün petrol tüketiminin en az düzeye indirilmesi, evlerde ve işyerlerinde daha tasarruflu ısınma yapılması, araç kullanımında sürat sınırlandırılmalarına uyulması, petrol yerine kömür ve diğer alternatif enerji kaynaklarından faydalanılması gibi tavsiyelere uymak zorunluluğu ile karşı karşıya bulunuyoruz.”

“Türkiye'nin, 1970'li yılların başında akaryakıt ithalatının toplam ihracatına oranı % 15 civarında iken, bu oran son yıllarda çok büyük boyutlara ulaşmıştır. 1979'da petrol için yaptığımız ödemelerin hemen hemen bütün ihracatımıza karşılık olduğunu belirtmekte yarar görmekteyim. 1980 yılına ait petrol faturasının, bugünkü fiyatlara ve tüketim gelişmelerine göre, 3,5 milyar dolara yükseleceği tahmin edilmektedir.”

“Türk ekonomisinin, sanayi, tarım ve ulaştırma kesimleri olarak, en büyük sorununun petrole döviz sağlamak olduğu belirgin hale gelmiştir. Türk ekonomisinin, OPEC ülkelerinin her gün değişen fiyat artışlarını artık karşılamaya tahammül gücünün kalmadığı ortadadır. Bu durumda Türk toplumuna aracılığınız ile şu önemli mesajımızı duyurmak istiyorum : Türkiye'de petrol ve enerji sorununun boyutları son derecede hızlı bir şekilde büyümektedir. Aşırı israfa kaçan petrol tüketimini önlemek, vatandaşlarımızın yapacağı fedakârlıklarla mümkündür. Bunların, durumun ciddiyetinin bugünden bilinmesinde fayda görmekteyiz. Hükümetimiz, ülkemizin petrol ihtiyacının süratle karşılanması amacıyla petrol aramalarında, ister yerli, ister yabancı olsun her türlü imkânın seferber edilmesini Millî bir politika olarak tespit etmiş bulunmaktadır. 1979'da 300 milyon dolar olan petrol faturası değerli arkadaşlarım, 1980 yılında - şimdiki fiyatlar sabit kaldığı var sayıldığı takdirde - en az 3,5 milyar dolar olacaktır. Yani, 6 yıl içerisinde 10 misli bir petrolde fiyat artışıyla, karşı karşıya bulunuyoruz”

“Bu nedenle, Türkiye her imkânı kullanarak kendi petrolünü bulmak zorundadır değerli arkadaşlarım.”

“Bildığınız üzere, ülkemiz, son 5 yılda ödemeler dengesini sağlamada çok büyük zorluklarla karşılaşmıştır. Her geçen gün bu zorlukların daha da büyük boyutlara ulaştığını ifade edebilirim. Ödemeler dengesi içinde en önemli kalemi dış ticaret dengesi meydana getirmektedir, ithalat ve ihracat farkının

doğan dış ticaret açıkları son 5 yılda 15 milyar dolara ulaşmıştır. Türkiye bu büyük açığı kapatmak için bütün iç kaynaklarını zorlamış, ayrıca önemli ölçüde dış borçlanmalara girmiştir.”

“1975 yılında dış ticaret açığı 3 338 milyon dolardı. 1976'da 3 169 000 000 dolar, 1974'te 4 043 000 000 dolar, 1978'de 2 311 000 000 dolar dış ticaret açığı verilmiştir. 1979 yılı açığının, 2,7 milyar dolar olacağı tahmin edilmektedir.”

“Geçtiğimiz yıllarda, Maliye Bakanlığı ile Ticaret Bakanlığı, dış ticaret açıklarının azaltılmasında ve ödemeler dengesinin sağlanmasında maalesef başarılı sonuçlar alamamışlardır. İhracatın teşviki için getirilen bütün teşvik tedbirlerine ve son 2 yılda yapılan önemli oranlardaki devalüasyolara rağmen ihracat artırılmamış, ithal mallarına olan talep kesilememiştir.”

“Ödemeler dengesinin sağlanması ve vadesi gelen dış borç anapara ve faizlerinin ertelenmesi, geçen 2 yıllık dönemde o dönem hükümetini en fazla uğraştıran konulardan birisi haline gelmiştir. 1975 ve 1979 devresini kapsayan son 5 yıllık dönemde ihracatımız 1,5 milyar dolardan 2,5 milyar dolara doğru ağır bir gelişme içindedir. İhracatımız içinde tarım ürünlerinin payı ; % 60,5, sanayi ürünlerinin payı % 37,3, maden ihracatının payı ise % 2,2 oranlarında yer almaktadır. Bugün ihracatımızda hâlâ pamuk, tütün, fındık, üzüm gibi tarım ürünleri ilk sıraları işgal etmektedir. Son yıllarda tekstil endüstrisi mamullerinin de büyük aşama yaptığını memnuniyetle izlemekteyiz.”

“İhracatın teşviki ve bu yolla ödemeler dengesinin sağlanması gayesiyle, Mart 1978 ve Haziran 1979 aylarında büyük oranlı 2 devalüasyon yapılmıştır. Dolar kurları önce 19,50 liradan 25 liraya, sonra da 47,10 liraya çıkarılmıştır. Buna rağmen ihracatta bir patlama değil, hızlı bir gelişme dahi görülememiştir.”

“Yurt içindeki hızlı enflasyon, ihracatın gelişmesini önlemekte, ihracata konu yapabileceğimiz mamul malların Maliyetlerini ve fiyatlarını yükseltmekte, mallarımızın dış pazarlarda rekabet gücü azalmaktadır. Yurt içindeki talebin aşırılığı yüzünden, üretilen mallar yurt dışı pazarlar yerine iç pazara yönelmiş bulunmaktadır.”

“Sanayimizin yapısı da dış pazarlara açılmak, onlar için üretim yapmak üzere kurulamamıştır. İhracatı teşvik tedbirleri eksik kalmış, bürokratik engeller aşılamamıştır. Ayrıca, devalüasyon kararlarının zamanında alınmaması, stoklar eritildikten sonra devalüasyonlara karar verilmesi, iç pazarda her türlü malın hemen alıcı bulabilmesi, ihracatımızın gelişmesini engellemiştir.”

“İthalata gelince değerli arkadaşlarım; son yıllarda ihracatımız ağır bir tempo içinde gelişme gösterdiği halde, ithalat son derece hızlı bir gelişme içindedir. 1970 yılında sadece 948 milyon dolar olan ithalat, 1975 yılında 4 739 000 000 dolara, 1976 yılında 5 129 000 000 dolara, 1977 yılında 5 milyar 796 milyon dolara yükselmiştir. 1978 yılında 4 milyar 599 milyonluk, bir ithalat

yapılmıştır. 1979 yılı ithalatının 5 milyar dolara ulaşacağı anlaşılmaktadır. İthalatımızdaki bu hızlı büyüme, büyük ölçüde dünya ham petrol fiyatlarındaki devamlı yükselmelerden etkilenmektedir. Ayrıca, sanayi kuruluşlarımızın hammadde ve aramalarında dışa bağılıklarının devam etmesi, tarım girdilerinde ithal zorunluluğunun olması ve her kesimde dış mal talebindeki önemli artışlar ithalat rakamlarının da sürekli büyümesine sebep sayılmaktadır.”

“İşçi ve turizm gelirlerine gelince değerli üyeler; yurt dışında çalışan işçilerimizin gönderdikleri dövizler, 1976 yılında 983 milyon dolar, 1977'de 982 milyon dolar, 1978'de 983 milyon dolar olmak üzere hep aynı düzeyde kalmıştır.”

“1979 yılının Nisan ve Mayıs aylarında uygulanan katlı ve primli kurlar, bu getirilen bazı döviz kazandırıcı kambiyo tedbirleri sayesinde Mayıs ayındaki 639 milyon dolarlık sıçrama ayrı tutulduğunda, bu yılın işçi döviz girişinin geçmiş yıllardaki seyrini devam ettirdiğini belirtmek mümkündür. 1979 yılında bu kaynaktan gelen döviz miktarı 1 milyar 700 milyon dolar olarak tahmin edilmektedir, işçi dövizlerinin yurt dışında serbest piyasayı besleyen bir durumdan çıkarılması ve yurda Resmî kaynaklardan girmesinin sağlanması başlıca hedeflerimiz arasındadır. Bunu gerçekleştirmek amacıyla 25 Ocak 1980 tarihinde yapılan devalüasyonla 1 Alman Markının değeri 40 lira 49 kuruşa, 1 İsviçre Frangının değeri 43 lira 64 kuruşa, 1 Hollanda Florininin değeri 36 lira 66 kuruşa, 1 Belçika Frangının değeri 2 lira 37 kuruşa yükseltilmiş bulunmaktadır.”

“Turizm gelirlerinde, alınan yurt dışı seyahat sınırlanmaları nedeniyle son 2 yılda olumlu gelişmeler izlenmektedir. 1978 yılında turizm bilançosu 129 milyon dolar fazlalık vermiştir. 1979 yılında bu fazlalığın 250 milyon doları bulacağı tahmin edilmektedir. Ülkemizin geniş turizm potansiyeline sahip olduğu bilindiğine göre, turizm yatırımları ve hizmetlerinin daha verimli ve etkin bir şekilde yürütülmesi ve bu yolla dış turizm gelirlerimizin artırılması için her türlü tedbirin alınması gerekmektedir.”

“Para ve kredi hacmindeki büyümelere gelince, Meclisimizin değerli üyeleri; 1978 ve 1979 yıllarında başlıca para ve kredi göstergelerinde önemli likidite ihtiyacının çok üzerinde gelişmeler meydana gelmiştir. Bugün içinde yaşadığımız enflasyonist ortamın başlıca sebepleri arasında para arzı, emisyon, banka kredileri ve Merkez Bankası kredilerindeki artışları saymak mümkündür.”

“Para arzı son 2 yılda % 107 oranında artarak, 210 milyar liradan 436 milyar liraya ulaşmıştır. Para arzı ve emisyon artışlarına karşılık, özellikle mevduatta ve buna bağlı olarak kredilerde aynı oranlarda bir büyüme izlenememektedir. Kısaca, para arzının tüketimi kamçılادığı, tasarrufu ve üretimi ise artırmadığı görülmektedir.”

“Bu dönemde emisyon % 139 artarak 78 milyar liradan 186 milyar liraya çıkarılmıştır. Merkez Bankasının, emisyonunu, diğer bir ifadeyle kâğıt

para basımını etkileyen başlıca faktörler arasında, Hazine kısa vadeli avanslarıyla, Hazine kefaletini haiz bonolar sayılabilir. Bunlar kamu kesimine açılan kredilerdir, biliyorsunuz sevgili arkadaşlarım.”

“Ülkemizde son yıllardaki bütçe açıkları ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinin finansman ihtiyaçları emisyon miktarını hızla büyütmüş ve bugün emisyon artışları enflasyonu besleyen en büyük kaynak haline gelmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası ise sorumluluğunu unutmuşçasına büyük boyutlara ulaşan bu emisyon artışlarına adeta seyirci kalmıştır. Son 2 yıl içinde mevduat % 86 artışla 213 milyar liradan 397 milyar liraya çıkmıştır. Bu dönemde şiddetini gittikçe artıran enflasyon, Türk toplumundaki tasarruf alışkanlıklarını azaltmış ve toplumumuzu tüketim toplumu haline getirmiştir. Bugün toplumumuz ürettiğinden fazlasını tüketmekte, gelecek yıllardaki tasarruflarını dahi harcamaktadır. Enflasyonun yarattığı en kötü sonuç budur.”

“Son 2 yılda banka kredileri ise % 73 artmıştır. 1977 Aralık ayı sonunda 231 milyar lira olan banka kredileri, 14 Aralık 1979 tarihinde 401 milyar liraya yükselmiştir. Banka kredilerinin % 36'sı dağıtım ve hizmet konularına, % 26'sı sanayi ve madencilığe, % 18'i tarıma, % 8'i konut ve inşaat, % 7'si dış ticaret ve turizm kesimlerine, % 5'i de küçük esnaf ve sanatkârlara ayrılmıştır.”

“Merkez Bankası kredilerine gelince değerli arkadaşlarım; Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının açtığı krediler 1978 ve 1979 yılları içinde 189 milyar liradan 383 milyar liraya yükselmiştir. 2 yıllık artış oranı % 102'dir.”

“Merkez Bankamız, halihazırda sadece kamu kesimini finanse eden bir kuruluş halindedir. Ekonomi için gerekli diğer bütün merkez bankacılığı hizmetlerini yerine getirmeyi unutmuş görünmektedir.”

“Hazineye açılan avanslar son 2 yılda % 113 artış göstererek 45 milyar liradan 96 milyar liraya yükselmiştir. Bütçe açıkları bu yolla kapatılmış, emisyon bu yüzden artmış, enflasyon hızı bu yüzden önlenememiştir. Hazine kefaletini haiz bonolar karşılığı çeşitli kamu kuruluşlarına ve Kamu İktisadi Teşebbüslerine açılan krediler de bu dönemde % 112 artışla 81 milyar liradan 172 milyar liraya çıkmıştır. Bu artışlar, enflasyonun kaynaklarının en başlıcalarından birini oluşturmaktadır. Kısaca, TC Merkez Bankamız, bir yandan Hazinesinin, diğer yandan Kamu İktisadi Teşebbüslerinin açıklarını kapatan bir finansman bankası haline düşürülmüştür.”

“Türkiye ekonomisi ve toplumu, geçtiğimiz 2 yıl içinde fiyat hareketleri yönünden en olumsuz gelişmeleri izlemek zorunda kalmıştır. 1977 yılı sonuna kadar dengede tutulabilen fiyatlar, 1978 ve 1979 yıllarında patlama noktalarına varmış bulunmaktadır. Bu dönemde, toptan eşya fiyatları endeksleriyle geçinme ve tüketici endekslerinde vatandaşlarımızın ve ekonomimizin tahammül gücünü aşan ve büyük bunalımlara sebep olan artışlar görülmüştür. 1960 ve 1970 yılları arasında ekonomide enflasyonist bir eğilim görülmüyordu. 1971 yılından itibaren fiyatlar genel seviyesinde yükselmeler görülmüş, 1974 yılında ilk defa

toptan eşya fiyatları ortalama endeksi % 29,9'a yükselmiştir. Cumhuriyet Halk Partisinin, iktidarda olduğu 1974 yılını taklip eden 1975 yılında toptan eşya fiyatları endeksi ortalama artışı % 10,1'e indirilmiş, bu oran 1976'da % 15,6'ya, 1977'de % 24,1'e yükselmiştir.”

“Değerli arkadaşlarım, 1978 yılına gelince, toptan eşya fiyatları endeksli çok hızlı bir artışla % 52,6'ya yükselmiş, 1979 yılında rekorunu yenileyerek % 81,4'e çıkmıştır. Son 2 yılda fiyatlar, Cumhuriyet tarihimizin en yüksek enflasyon oranlarını belirleyen düzeylere varmış bulunmaktadır.”

“Geçen 2 yıl içinde, uygulamaya konulmuş enflasyon içinde kalkınma felsefesinin iflas ettiğine hep birlikte şahit olmuş bulunuyoruz. 14 Ekim 1979 seçimleri bunu açık ve seçik olarak ortaya koymuştur. Türk toplumu, bütün gelir kesimleriyle enflasyon içinde yaşamını sürdürmek istememekte ve bunu oylarıyla beyan etmektedir.”

“Bu durumda Devletin en önemli görevinin fiyat anarşisini durdurmak olduğu anlaşılmaktadır açıkça. Sunmuş olduğumuz 1980 bütçesi, anti - enflasyonisti bir düşünce içinde hazırlanmıştır. Buna ek olarak enflasyonun tahribine uğrayan tasarruf ve yatırım, para ve kredi, vergi ve harcama, döviz ve dış ticaret, faiz ve fiyat politikaları, bütçedeki anlayışımıza uygun şekilde yeniden düzenlenmektedir.”

“Son 24 aylık dönemde toptan eşya fiyatları endeksi, Aralık 1977 sonundaki 585 puandan, Aralık 1979 sonundaki 1 578 puana çıkmıştır. Artış oranı % 170'tir. Yine bu 2 yıllık dönemde Ankara geçinme endeksinde % 161, İstanbul geçinme endeksinde % 180 artışlar meydana gelmiştir.”

“Fiyatlardaki bu artışlardan, özellikle dar ve sabit gelirli vatandaşların en fazla etkilendikleri görülmektedir. Tüketici endeksler içinde yer alan gıda, konut, ev ve giyim eşyaları, sağlık, ulaştırma, kültür ve eğlence giderlerinde önemli artışlar olmuştur. Geçinme endeksleri içinde yer alan aynı mahiyetteki mallarda da büyük fiyat artışları izlenmektedir.”

“Enflasyonun sebepleri üzerinde kısaca durmak istiyorum Meclislimizin değerli üyeleri. 1978 ve 1979 yıllarında görülen fiyat artışlarının sebepleri ve yarattığı sonuçlar bellidir. Bu dönemde talep çok hızlı bir şekilde artırıldığı halde, üretim hızla geliştirilememiştir. Döviz ve enerji darboğazları sanayi malları üretiminde azaltmalar yaratmıştır. İmalat sanayinde fiyatlar yılda 2 - 3 defa artırıldığı halde iç talep kesilememiş, kısıtlanmamıştır. 1973 yılından beri yapılan fiyat kontrol çalışmaları da son 2 yılda gerçekten tesirsiz ve anlamsız kalmıştır. Üstelik vergiye dönüşmeyen kârlar meydana getirmiş, kıtlık rantları meydana getirmiştir. (...)”

“Değerli arkadaşlarım, her şeyden önce Devlet bütçesinin sağlıklı kaynaklara dayandırılması gerekmektedir. 1980 Bütçesi uygulamasında açık finansmana yer verilmeyecek, emisyonla başvurulmayacak ve bütçe denk olarak

kapatılacaktır. Vergi adaletini sağlamak üzere hazırladığımız kanun tasarısını, Türkiye Büyük Millet Meclisinin değerli incelemelerine sunmak üzereyiz. Kamu İktisadi Teşebbüslerinin açıklarının kapatılması ve finansman gereğinin kendi kaynaklarıyla giderilebilmesi için gerçekçi fiyat uygulamalarına gidilmiştir ve gidilecektir. Biz, ücretlerin, kârların, fiyatların ve rantların dondurulmasını düşünmemekteyiz. Ekonomide herkes üretime katkısı ölçüsünde payını alacaktır, işçi ücretlerindeki artışların, enflasyonu telafi edecek düzeyde tutulması ve prodüktivite artışlarıyla orantılı olmasına çalışılacaktır. Talepteki hızlı artışların enflasyonu teşvik ve tahrik ettiği bilindiğine göre, ekonomide kesimler arası dengenin sağlanmasına özlen gösterilecektir. Bu arada, üretim artışlarına katkıları ölçüsünde diğer kesimlerde de düzenlemeler yapılacaktır. Destekleme alımlarında dünya pazarları fiyatları ve tarım kesiminin korunması ilkelerine uyulacaktır. Talebin tahriki yerine üretim artışlarının sağlanması ve üretim için gerekli tedbirlerin alınması başlıca hedefimiz olacaktır. Değerli arkadaşlarım, istihdama gelince : Türkiye'mizin nüfusu her yıl % 2,5 oranında net artış göstermektedir. Diğer bir deyimle, nüfusumuz her yıl 1 milyon kişi artmaktadır. 1980 başında 45 milyona yaklaşan nüfusumuz ile her yıl buna katılan 1 milyon genç vatandaşımız, Devlettten eğitim ve şartlarının iyileştirmesine ek olarak yeni iş imkânları yaratılmasını da istemektedir. Oysa, bugün bile ülkemizde çalışabilen nüfusun 2 300 000 kişisi açık işsiz durumundadır. Açık işsiz, gizli işsiz mevsimlik işsiz ve yurt dışında çalışan vatandaşlarımıza ülkemiz içinde iş imkânı sağlanması, sosyal devlet anlayışımızın bir icabıdır. İşsizlik sorununun çözümü, Türkiye'nin sanayileşmesiyle sınıksız bağlıdır; ancak, bu önemli ve adil sorunun çözümü, kalkınma plânlarında belirtildiği üzere ülkemizin sanayileşme sürecinin sonuna bırakılmaz, bırakılmamalıdır.”

“Ekonomik durumunun genel değerlendirilmesi ve son alınan tedbirler üzerinde de kısaca durmak istiyorum sayın üyeler. Buraya kadar verdiğim bilgilerle, son 2 yılın ekonomik durumunun genel bir değerlendirmesini yapmış bulunmaktayım. Kısaca belirtmek gerekirse Yüce Meclisimizin değerli üyeleri, bu dönemde Millî gelir artış hızı gerilemiştir; ödemeler dengesi sağlanamamış, dış ticaret açıkları giderilememiş, döviz sorunu çözülememiştir; enflasyon hızı halkımızın tahammül gücünü, hududunu aşmıştır; pahalılığın yanında karaborsa ve spekülasyonlar, yokluklar ve kuyruklar almış yürümüştür; Devlet hizmetlerinde ağırlık, bezginlik ve ilgisizlik belirgin haile gelmiştir; tasarruflar ve Türkiye'nin geleceğinin teminatı olan yatırımlar azalmıştır; üretim ile tükettim, arasındaki denge bozulmuş ve yeterli üretim artışı sağlanamadığından dengeli bir paylaşım yapılamayacağı anlaşılmıştır; işsizlikle mücadele için gayret gösterilememiştir; dış dünya ile olan ekonomik ilişkilerimizde soğuk dönemler meydana gelmiştir; her kesimde Devlete ve Devletin verdiği sözlere güvensizlik görülmüş, hukuk devletine olan güven sarsılmıştır; ekonomik politikaların tespit ve uygulanmasında dengesizlikler, tutarsızlıklar ve

gecikmeler olduğu izlenmiş, Anayasamızda belirlenen karma ekonomik düzenden sapmalar müşahade edilmiştir; enflasyon içinde gelişme politikası ve felsefesinin iflas ettiği, bir defa daha ispat edilmiştir. İşte bu olumsuzluklar tablosu bizi 24 Ocak 1980 günü aldığımız, daha doğrusu almak zorunda bıraktığımız tedbirlere götürmüştür.”

“Meclisimizin Sayın Başkanı, sayın milletvekilleri; 1974 yılında ortaya çıkan petrol krizinin, ekonomimizin karşı karşıya bulunduğu döviz darboğazını yaratan en önemli etken olduğu tartışma götürmez bir gerçektir. Ancak, ekonomik sorunlarımızın bugünkü boyutlara ulaşmasında geçmiş 2 yılda iktidarda bulunan zihniyetlerin de büyük sorumluluk payı bulunmaktadır. Bu devrede sorunlar küçük boyutlardayken giderilmesine çalışılmamış, gecikmeyle alınan tedbirle de cesaretsiz ve kısa vadeli davranılmış, hatta ekonomik sorunlarla ilgili politikalar devamlı olarak bir siyasi polemik ve demagoji konusu haline getirilmiştir.”

“Ülke ekonomisinin içinde bulunduğu bu durum ve önceki Hükümetin içte ve dışta güven duygusunu zedeleyen kararsız ve hatalı politikaları, Hükümetimizi bir dizi çok önemli tedbirleri vakit geçirmeden almaya mecbur etmiş bulunmaktadır. Bilindiği gibi, büyük bir sürat ve cesaretle alınan ekonomik tedbirler 25 Ocak 1980 günü Resmî Gazetede yayınlanmış bulunmaktadır. Bu tedbirleri dört ana grupta toplamak mümkündür:”

“Birincisi, ekonomik koordinasyon ve teşkilatlanma politikası, ikincisi, döviz kuru politikası ve bu politikaya paralel bir kambiyo rejimi üçüncüsü, genel fiyat politikası, dördüncüsü, yabancı sermaye ve petrol politikası.”

“Bu politikalarla ilgili detaylar çeşitli basın toplantılarında defaatle açıklandığı için, bendeniz yalnız önemli gördüğüm bazı hususları işaret etmekle yetineceğim. Kur politikamızda Türk parasının değeri Amerika Birleşik Devletleri dolarına göre yeniden taltif edilmiş, eskiden uygulanan katlı kur politikası terk edilerek, gübre ve gübre hammaddeleriyle zirai ilaç hammaddeleri ithalatı dışında dövizler için parite, 1 ABD doları = 70 TL. olarak kabul edilmiştir. Bu kurla ihracat teşvik olunurken bazı tarımsal ihraç ürünlerimiz sistemine bağlanmış ve bu primlerden oluşan fonun tarımsal girdilerin sübvansiyonu ve üreticilerin fiyat hareketlerinden korunmasıyla ihracata dönük yatırımların finansmanı ve ihracat sigortasında kullanılması öngörülmüştür. Ayrıca, ithalde alınan Damga Vergisi oranı % 25’ ten % 1’ e indirilerek dolar kurunun 70 liraya yükseltilmesinin yatırım ve sanayi girdileri üzerinde yaratacağı olumsuz etkiler kısmen hafifletilmeye çalışılmıştır.”

“İhracatı teşvik kararnamesiyle ihracatı daha etkin bir şekilde teşvik edecek yeni imkânlar geliştirilmiştir. Özellikle, ihracatçılarla ilgili Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanununa ilişkin karar ve tebliğlerdeki bazı kayıtlayıcı hükümler hafifletilmiştir.”

“Özet olarak sayın arkadaşlar, alınan bu önlemlerle ekonominin sağlıklı işlemesi için ilk hız verilecek ve ekonomide sağlanan iyileşme çok yakından takip olunarak bu iyileşmenin hızlandırılması için gerekli tedbirler hemen uygulamaya getirilecektir.”

“Bu arada, piyasada maliyet ilişkisine dayanmayan haksız fiyat artışları yapan firmalar çok yakından izlenmekte ve bu hareketler eldeki her türlü yasal ve idari imkânlarımızla önlenecektir.”

“Fiyat politikasındaki hedefimde, piyasa ekonomisi şartlarına uymayı sağlayacak düzenlemeleri getirmektir. Bu amaçla, Fiyat Kontrol Komitesi kaldırılmış, 440 sayılı Kanuna göre tespit edilen temel mal ve hizmetler listesi daraltılmış, Kamu İktisadi Teşebbüslerinin ürettikleri mal ve hizmetlerde sübvansiyonlar kaldırılmış, gerçek maliyet ve fiyat uygulamalarına geçilmiş, bu kuruluşların enflasyon ile finansmanına ve piyasada doğmuş bulunan ikili fiyat uygulamalarına son verilmiştir. Geçen 2 yıl içinde uygulanan hatalı ekonomik ve mali politikalar iç piyasada önemli miktarlara varan kıtlık rantları doğurmuştur. (...)”

“Tüccarımız ve esnafımız, ölçülü kârlarla yetinmek ve halka dürüst davranmak mecburiyetindedir. Aşırı kâr hırsı, spekülasyonu ve karaborsa, gerçekten dürüst ve kanunlara saygılı bu kesimin varlığına zarar vermekte ve toplum içindeki karşılıklı iyi duyguları zedelemektedir. Çiftçilerimiz ve köylülerimiz, dünyadaki açlık tehlikesini ve bazı yıllar ithal etmek zorunda kaldığımız tarım ürünlerini dikkate alarak, daha fazla üretim yapmak gereğini duymalıdır. Köylümüzün refahı ve Türkiye'mizin kurtuluşu onların alın terine ve bu alın terlerinin değerlendirilmesine bağlıdır.”

“Devletimizin cefakâr memurları, arzunuz hilafına sokulmuş olduğunuz gizli işsiz durumundan kurtulmalısınız. Devlet hizmetlerini geciktirmeden ve dürüstçe yaptığınız ölçüde, toplum içindeki itibârınız yükselecek ve Devleti yücelteceksiniz.”

“İşçi kardeşlerim, Türkiye'nin, üretimi durdurmakla geçirecek zamanı kalmamıştır. Yeni başlamış sanayi hamlesi, anlamsız grev ve lokavt çekişmesi içinde yok olup gitmektedir; herkese ve her kesime üretime katkısı ölçüsünde hakkı mutlaka ve zamanında verilecektir.”

“Muhterem ev hanımları, ülkemiz, esasında siz kadınlarımızın ellerindedir, ailenin harcama sorumluluğu sizlerin omuzlarındadır. Yapacağınız tasarruflarla ekonomiyi dengeye sokmanız mümkündür. Tasarruf yapmayan bir ekonominin kalkınması, gelişmesi hatta yaşaması mümkün değildir. Türk toplumu, ürettiğinden fazlasını tüketen bir toplum olmaktan kurtarılmalı, eski lüks ve israf alışkanlığından ayrılmalı ve top yekun bir üretim ve ihracat seferberliğine girilmelidir.”

“Şurasını belirtmeliyim ki, değerli arkadaşlarım, biz Hükümet olarak vergisini eksiksiz ödeyen, dürüst ve namuslu çalışan vatandaşlarımıza tam bir destek olacağız. Vergi kaçırانlarla ve son ekonomik tedbirleri fırsat bilerek fiyatları haksız ve gereksiz yere yükselten şahıs ve çevrelerle elimizdeki bütün imkânlarla amansız şekilde mücadeleye azimliyiz. Hükümetimiz ekonomik refahı vatandaşlarımız arasında eşit ve dengeli şekilde dağıtmayı amaçlamıştır. Aynı şekilde bugünkü sıkıntılı günlerde ekonomik zorlukların da vatandaşlarımız arasında eşit ve dengeli şekilde dağıtılması temel görüşümüzdür.”

“Devlet hizmetlerinden faydalananlar, devletçe üretilen mal ve hizmetlerden yararlandıkları ölçüde bu mal ve hizmetlerin Maliyetlerine de katılmak zorundadırlar. Hizmetten faydalanan bunun maliyetini mutlaka ödemelidir. Bizim bütçe ve vergi anlayışımız bu temel çerçeve içerisinde değerlendirilmelidir.”

“İçte ve dışta sarsılmış bulunan güven duygularını yeniden kurmalıyız. Devleti hep birlikte yeni baştan işlerliğe ve güvenilirliğe kavuşturmalıyız.”

“Türkiye'nin bütün problemlerinin çözümü için başta Yüce Parlamentomuz olmak üzere, toplumumuzun her kesiminde çalışanlara, kısaca kendisini sorumlu hisseden herkese büyük ödevler, görevler düşmektedir. Bütün vatandaşlarımızı, siyasal partilerimizi ve basınıımızı yukarıda ayrıntılarıyla arz ettiğim ekonomik ve sosyal sorunlarımızın çözümü ve ülkemizin mutluluğa kavuşturulması için belli ana noktalarda birleşmeye davet ediyorum. Bütün temel sorunlarımızın halledilmesi için, başta Yüce Parlamentomuz olmak üzere, herkesin yardımını rica ediyorum.”

“Milletimizin layık olduğu mutluluğa erişme yolunda bu defa alınan kararların mutlaka başarıya ulaşması şarttır. Başarıya ulaşılmaması halinde, korkarım ki, insan şeref ve haysiyetine en yaraşır hürriyetçi demokratik düzen ve rejim içinde yeni yollar bulmakta hep birlikte güçlük çekeceğiz. Bugün toplumun geleceği ile ilgili müşterek sorumluluğun büyüklüğünü her zamankinden daha çok idrak etmek zorundayız. Mutluluğu toplumla paylaşmanın zevk ve bilincine vardığımız ve hepimize düşen görevleri her şeyden üstün tuttuğumuz ölçüde, bütün güçlükleri yenerek, mutlu yarınlara kavuşacağımızdan eminim. Bütün vatandaşlarımızın bu zor günlerde bize yardımcı olacaklarına yürekten inanıyorum ve bunu görüyorum.”

“1980 Mali Yılı Bütçesinin milletimize ve memleketimize hayırlı ve uğurlu olmasını Yüce Tanrıdan niyaz eder, değerli arkadaşlarıma saygılar sunar, teşekkür ederim.”

Maliye Bakanı İsmet Sezgin'in konuşmasının ardından 1980 Bütçe Kanun Tasarısının tümü üzerinde görüşlerini belirtmek için Millî Selâmet Partisi Grubu adına Necmettin Erbakan, Adalet Partisi Grubu adına Oğuz Aygün, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Cengiz Gökçek, Cumhuriyet Halk Partisi

Grubu adına Bülent Ecevit. Şahıslar adına, lehinde : Mehmet Çatalbaş, Halil Karaatlı, Mustafa Eşrefoğlu. Aleyhinde : Azimet Köylüoğlu, Altan Tuna, Mevlüt Güngör Erdinç ve bütçenin tümü üzerinde : Kenan Bulutoğlu, Muammer Aksoy, Nuri Çelik Yazıcıoğlu söz istemişlerdir.⁴⁷⁴

4.3.2. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Türkiye Büyük Millet Meclisi Bütçesi

16.02.1980 tarihinde 1980 Bütçe Kanun Tasarısının tümü üzerinde konuşmaların tamamlanmasının ardından 17.02.1980 tarihinde 1980 Bütçe Kanun Tasarısının bölümleri üzerindeki görüşmelere geçilmiştir. İlk olarak ele alınan Bütçe Kanun Tasarısı Türkiye Büyük Millet Meclisi Bütçe Kanun Tasarısı olmuştur. Bütçe üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Kaya Bengisu, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Faruk Demirtola, Adalet Partisi Grubu adına Numan Uzun, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Hasan Aksay. Şahısları adına lehinde, Mehmet Çatalbaş, İsmail Hakkı Köylüoğlu söz istemişlerdir.⁴⁷⁵

4.3.2.1. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Cumhuriyet Senatosu Bütçesi

Cumhuriyet Senatosu Başkanı İhsan Sabri Çağlayangil görüşülmekte olan TBMM bütçesi üzerinde söz alarak Bütçe Kanun Tasarısı üzerindeki görüşlerini aktarmıştır.⁴⁷⁶ Yine TBMM Bütçe Kanun Tasarısı üzerinde söz alan TBMM Başkanı Cahit Karakaş bütçe üzerindeki görüşlerini Meclis genel kuruluna sunmuş ve kendisine yöneltilen soruları cevaplamıştır.⁴⁷⁷

TBMM Başkanı Cahit Karakaş'ın kendisine yöneltilen soruları yanıtlamasının ardından görüşmeler üzerindeki konuşmalara Muammer Aksoy'un konuşması ile devam edilmiştir. Muammer Aksoy'un konuşmasının hemen ardından TBMM Bütçe Kanun Tasarısı üzerindeki genel konuşmalar tamamlanarak Bütçe Kanun Tasarısı oylamaya sunulmuştur. Yapılan oylama sonunca Türkiye Büyük Millet Meclisi Bütçe Kanun Tasarısı ve Cumhuriyet Senatosu Bütçe Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.⁴⁷⁸

4.3.3. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Cumhurbaşkanlığı Bütçesi

45 inci birleşimin 2 nci oturumuyla devam edilen 1980 yılı Bütçe Kanun Tasarısı görüşmelerinde ilk olarak Cumhurbaşkanlığı Bütçe Kanun Tasarısı ele alınmıştır. Bütçe tasarısı üzerinde Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Necati Gültekin, Adalet Partisi Grubu adına Ahmet İnceoğlu, Millî Selâmet Partisi

⁴⁷⁴ a.g.e. ss.20-21. 1980 Bütçe Kanun Tasarısı üzerinde Hükümet adına Başbakan Süleyman Demirel söz almıştır. Bkz: a.g.e. ss. 79-96

⁴⁷⁵ a.g.e. s.114

⁴⁷⁶ a.g.e. ss.125-126

⁴⁷⁷ a.g.e. ss.126-128. TBMM Başkanı Cahit Karakaş'a soru yönelten milletvekilleri; Hasan Aksay, Abdullah Tomba, Şener Battal, Turan Kocal, Nurettin Karsu, Abdullmuttalip Gül, Mustafa Eşrefoğlu, Mahmut Türkmenoğlu, Ahmet Çobanoğlu Bkz: a.g.e. ss.128-132

⁴⁷⁸ a.g.e. s.138

Grubu adına Oğuzhan Asiltürk, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Süleyman Şimşek. Şahısları adına lehinde: Mehmet Çatalbaş, İsmail Hakkı Köylüoğlu. Aleyhinde: Zeki Eroğlu, Şükrü Bütün ve bütçenin tümü üzerinde Hasan Ali Dağlı, Nuri Çelik Yazıcıoğlu söz istemişlerdir.⁴⁷⁹

Cumhurbaşkanlığı Bütçe Kanun Tasarısı üzerinde Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Haluk Bayülken söz almış ve bütçe kanun tasarısı üzerindeki genel görüşmeler tamamlanmıştır. Görüşmelerin tamamlanmasının ardından yapılan oylamada Cumhurbaşkanlığı Bütçe Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.⁴⁸⁰

4.3.4. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Sayıştay Başkanlığı Bütçesi

Cumhurbaşkanlığı bütçesinin hemen ardından Sayıştay Başkanlığı Bütçe Kanun Tasarısı üzerindeki görüşmelere geçilmiştir. Görüşmeler üzerinde Adalet Partisi Grubu adına Ünat Demir, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Muhyettin Mutlu, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Selâhattin Öcal, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet Yusuf Özbaş. Şahısları adına; lehinde, Mehmet Çatalbaş. Aleyhinde: Azimet Köylüoğlu ve bütçenin tümü üzerinde Mevlüt Güngör Erdinç, Zeki Eroğlu söz istemişlerdir.⁴⁸¹

Sayıştay Başkanı Cahit Eren Sayıştay Başkanlığı Bütçesi üzerinde görüşlerini genel kurula aktarmıştır. Sayıştay Başkanı Cahit Eren'den sonra devam eden Sayıştay Bütçe Kanun tasarısı üzerindeki görüşmeler tamamlanarak oylamaya geçilmiştir. Yapılan oylama sonunda Sayıştay Başkanlığı Bütçe Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.⁴⁸²

4.3.5. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Anayasa Mahkemesi Başkanlığı Bütçesi

45 inci Birleşimin 2 nci oturumunda ele alınan bir diğer bütçe görüşmesi ise Anayasa Mahkemesi Başkanlığı Bütçesi olmuştur. Bütçe üzerinde Millî Selâmet Partisi Grubu adına Şener Battal, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Doğan Güneşli, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Nevzat Kösoğlu, Adalet Partisi Grubu adına Cevdet Akçalı. Şahısları adına, lehinde: Mehmet Çatalbaş, İsmail Hakkı Köylüoğlu. Aleyhinde: Muammer Aksoy, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, Ali Ak; ve bütçenin tümü üzerinde Azimet Köylüoğlu, Şükrü Bütün söz talebinde bulunmuştur.⁴⁸³

⁴⁷⁹ a.g.e. s.139

⁴⁸⁰ a.g.e. s.151

⁴⁸¹ a.g.e. s.151

⁴⁸² a.g.e. s.162

⁴⁸³ a.g.e. s.163

Devlet Bakanı Köksal Toptan hükümet adına Meclis kürsüsüne gelerek Anayasa Mahkemesi Başkanlığı üzerindeki görüşlerini aktarmıştır.⁴⁸⁴ Devlet Bakanı Köksal Toptan'dan sonra devam eden Anayasa Mahkemesi Başkanlığı Bütçe Kanun Tasarısı üzerindeki konuşmalar tamamlanarak oylamaya geçilmiştir. Yapılan oylama sonrasında Anayasa Mahkemesi Başkanlığı Bütçe Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.⁴⁸⁵

4.3.6 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Başbakanlık Bütçesi

18.02.1980 tarihinde 46 ncı birleşimde ele alınan Başbakanlık Bütçe Kanun Tasarısı Üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Hasan Yıldırım, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Sadi Somuncuoğlu, Adalet Partisi Grubu adına Kemal Şensoy, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Recai Kutun. Şahıslar, lehinde: Mehmet Çatalbaş, İsmail Hakkı Köylüoğlu, İrfan Binay. Aleyhinde: Muammer Aksoy, Altan Tuna. Üzerinde: Hasan Ali Dağlı, Nuri Çelik Yazıcıoğlu söz istemişlerdir.⁴⁸⁶

Devlet Bakanı Köksal Toptan Hükümet adına tekrar söz alarak Başbakanlık Bütçe Kanun Tasarısı üzerindeki görüşlerini Meclis genel kuruluna sunmuştur. Konuşmasının sona ermesinin ardından kendisine yöneltilen soruları yanıtlayan Devlet Bakanı Köksal Toptan'dan sonra devam eden görüşmeler tamamlanarak Başbakanlık Bütçe Kanun Tasarısı oylamaya sunulmuştur.⁴⁸⁷ Yapılan oylama sonrasında Başbakanlık Bütçe Kanun Tasarısı Kabul edilmiştir.⁴⁸⁸

4.3.7. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Devlet Plânlama Teşkilâtı Müsteşarlığı Bütçesi

Devlet Plânlama Teşkilâtı Müsteşarlığı Bütçesi üzerinde ise Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Ağâh Oktay Güner, Adalet Partisi Grubu adına Mustafa Kemal Aykurt, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Temel Karamollaoğlu, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Halûk Karabörklü. Şahısları adına lehte: Mehmet Çatalbaş, Rıfkı Danışman, İrfan Binay. Aleyhinde: Sevil Korum, Şükrü Bütün, Altan Tuna ve bütçenin tümü üzerinde, Kenan Bulutoğlu, Nuri Çelik Yazıcıoğlu söz istemişlerdir.⁴⁸⁹

⁴⁸⁴ a.g.e. s.176

⁴⁸⁵ a.g.e. s.179

⁴⁸⁶ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 14, B. 46 (18 . 02 . 1980), s.184

⁴⁸⁷ Devlet Bakanı Köksal Toptan'a soru yönelten milletvekilleri; Nurettin Karsu, Rahmi Kumaş, Orhan Birgit, Ömer Kahraman, Mehmet İrmak, Turan Kocal Bkz: a.g.e. ss.205-209

⁴⁸⁸ a.g.e. s.213

⁴⁸⁹ a.g.e. s.214

Devlet Bakanı Ekrem Ceyhun hükümet adına söz alarak konuşmasının son bölümünde ise kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır.⁴⁹⁰ Devlet Plânlama Teşkilâtı Müsteşarlığı Bütçesi üzerinde yapılan görüşmelerin tamamlanmasının ardından yapılan oylamada Devlet Plânlama Teşkilâtı Müsteşarlığı Bütçesi Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.⁴⁹¹

4.3.8. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Danıştay Başkanlığı Bütçesi

Danıştay Başkanlığı Bütçesi üzerinde ise Adalet Partisi Grubu adına Gültekin Kızılışık, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Lütfi Göktaş, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Çetin Bozkurt, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Nevzat Kösoğlu söz istemişlerdir.⁴⁹²

Devlet Bakanı Ahmet Karahan hükümet adına söz alarak Danıştay Başkanlığı Bütçesi üzerindeki görüşlerini aktarmıştır. Kendisine yöneltilen soruları⁴⁹³ cevaplandıran Bakan Karahan'dan sonra devam eden bütçe görüşmeleri tamamlanarak oylamaya sunulmuştur. Yapılan oylama sonucunda Danıştay Başkanlığı Bütçesi kabul edilmiştir.⁴⁹⁴

4.3.9. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı Bütçesi

Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı Bütçesi üzerinde ise Millî Selâmet Partisi Grubu adına Temel Karamollaoğlu, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Ali Kırca, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet Doğan, Adalet Partisi Grubu adına Mehmet Çatalbaş. Lehte: İrfan Binay. Aleyhte: Hasan Ali Dağlı ve bütçenin tümü üzerinde Azimet Köylüoğlu söz istemişlerdir.⁴⁹⁵

Hükümet adına Devlet Bakanı Ahmet Karahan söz alarak bütçe tasarısı üzerindeki görüşlerini Meclis genel kuruluna aktarmıştır. Bütçe üzerindeki görüşmeler tamamlanarak Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı Bütçesi oylamaya sunulmuştur. Yapılan oylama sonucunda Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı Bütçesi Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.⁴⁹⁶

4.3.10. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı Bütçesi

19.02.1980 tarihinde 47 nci birleşiminde⁴⁹⁷ ele alınan ilk bütçe görüşmesi Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı Bütçesi olmuştur. Bütçe üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Adnan Keskin, Milliyetçi Hareket Partisi

⁴⁹⁰ Devlet Bakanı Ekrem Ceyhun'a soru yönelten milletvekilleri; Süleyman Sabri Öznal, Ali Gürbüz Bkz: **a.g.e.** ss.234-235

⁴⁹¹ **a.g.e.** s.237

⁴⁹² **a.g.e.** s.237

⁴⁹³ Devlet Bakanı Ahmet Karahan'a soru yönelten milletvekilleri; İbrahim Ethem Boz, Turan Kocal Bkz: **a.g.e.** s.251

⁴⁹⁴ **a.g.e.** s.253

⁴⁹⁵ **a.g.e.** s.254

⁴⁹⁶ **a.g.e.** s.259

⁴⁹⁷ Başkan : Başkanvekili İsmail Hakkı Yıldırım Divan Üyeleri : Recep Özel, Yılmaz Balta

Grubu adına Mehmet Tahir Şaşmaz, Adalet Partisi Grubu adına Bahri Dağdaş, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Mehmet Erin Seydagil. Şahısları adına. Lehte: Mehmet Çatalbaş, İrfan Binay. Aleyhte: Hasan Ali Dağlı, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, üzerinde Azimet Köylüoğlu söz almıştır.⁴⁹⁸

Devlet Bakanı Köksal Toptan hükümet adına söz almış ve konuşmasının sonunda kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır.⁴⁹⁹ Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı Bütçesi üzerindeki genel konuşmaların tamamlanmasının ardından oylanan bütçe kanun tasarısı kabul edilmiştir.⁵⁰⁰

4.3.11. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesi

Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesi üzerinde ise MHP Grubu adına Ali Gürbüz, AP Grubu adına Abdülmuttalip Gül, MSP Grubu adına Tabir Büyükkörükçü, CHP Grubu adına Vehbi Meşhur. Şahısları adına, lehinde: Halil Karaatlı, Mehmet Çatalbaş, Osman Demirci, Rıfki Danışman, İrfan Binay. Aleyhinde: Zeki Eroğlu. Üzerinde: Hasan Ali Dağlı, Nuri Çelik Yazıcıoğlu ve Ali Ak söz istemişlerdir.⁵⁰¹

Hükümet adına kürsüye gelen Devlet Bakanı Muhammet Kelleci Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçe Kanun Tasarısı üzerindeki görüşlerini aktararak kendisine milletvekilleri tarafından yöneltilen soruları yanıtlamıştır.⁵⁰² Bütçe Tasarısı üzerindeki görüşmelerin tamamlanmasının hemen ardından yapılan oylamada Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçe Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.⁵⁰³

4.3.12. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Bütçesi

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Bütçesi üzerinde ise Adalet Partisi Grubu adına Mehmet Özutku, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Lütfi Göktaş, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Turan Fırat, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet Irmak. Şahısları adına lehte: Mehmet Çatalbaş ve İrfan Binay. Aleyhte: Hasan Ali Dağlı ve Nuri Çelik Yazıcıoğlu ve bütçenin tümü üzerinde Azimet Köylüoğlu söz talebinde bulunmuşlardır.⁵⁰⁴

⁴⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 14, B. 47 (19 . 02 . 1980), s.262

⁴⁹⁹ Devlet Bakanı Köksal Toptan'a soru yönelten milletvekilleri; Ali Kırca, Hasan Ali Dağlı'dır.

Bkz: a.g.e. s.275

⁵⁰⁰ a.g.e. s.279

⁵⁰¹ a.g.e. s.280

⁵⁰² Devlet Bakanı Muhammet Kelleciye soru yönelten milletvekilleri; Abdülkadir Timurağaoğlu, Zeki Eroğlu, Hasan Ali Dağlı, Ali Ak, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, Altan Tuna, Salih Özcan, Lütfi Doğan, M. Yaşar Göçmen, Bkz: a.g.e. ss.299-305

⁵⁰³ a.g.e. s.309

⁵⁰⁴ a.g.e. s.309

Devlet Bakanı Orhan Eren hükümet adına söz alarak kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır.⁵⁰⁵ Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Bütçesi Kanun Tasarısı üzerindeki genel konuşmaların tamamlanmasının ardından yapılan oylamada Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Bütçesi Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.⁵⁰⁶

4.3.13. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçesi

Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçe Kanunu Tasarısı üzerinde ise Millî Selâmet Partisinden Salih Özcan, Cumhuriyet Halk Partisinden Yaşar Ceyhan, Milliyetçi Hareket Partisinden Mehmet Doğan ve Adalet Partisinden Mehmet Zeki Okur söz almışlardır.⁵⁰⁷

Devlet Bakanı Metin Musaoğlu hükümet adına Meclis kürsüsüne gelerek Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçe Kanunu Tasarısı üzerindeki görüşlerini aktararak kendine yöneltilen soruları yanıtlamıştır.⁵⁰⁸ Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçe Kanun Tasarısı maddeleri üzerindeki görüşmelerin tamamlanmasının ardında bütçe kanun tasarısı kabul edilmiştir.⁵⁰⁹

4.3.14. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bütçesi

Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bütçesi üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Veli Yıldız, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Ömer Çakıroğlu, Adalet Partisi Grubu adına Selâhattin Acar, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Abdülkadir Timurağaoğlu söz almışlardır.⁵¹⁰

Devlet Bakanı Köksal Toptan hükümet adına söz alarak Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bütçesi üzerinde görüşlerini genel kurula sunmuştur.⁵¹¹ Bütçe üzerinde konuşmaların tamamlanmasının ardından yapılan oylamada Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bütçe Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.⁵¹²

⁵⁰⁵Devlet Bakanı Orhan Eren'e soru yönelten milletvekilleri; Çağlayan Ege, Ömer Kahraman, Turan Kocal Bkz: **a.g.e.** ss.319-320

⁵⁰⁶**a.g.e.** s. 323

⁵⁰⁷**a.g.e.** s. 324

⁵⁰⁸ Devlet Bakanı Metin Musaoğlu'na soru yönelten milletvekilleri; Zeki Eroğlu, Çağlayan Ege, Mustafa Şentürk, Ali Ak Bkz: **a.g.e.** s. 338-341

⁵⁰⁹ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 15, B. 55(27 . 02 . 1980), s. 444

⁵¹⁰ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 14, B. 47 (19 . 02 . 1980), s. 346
Şahısları adına konuşan milletvekilleri; Mehmet Çatalbaş, İsmail Özen Bkz: **a.g.e.** s.351

⁵¹¹**a.g.e.** s.351

⁵¹²**a.g.e.** s.352

4.3.15. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Gençlik ve Spor Bakanlığı Bütçesi

20.02.1980 tarihinde başlayan 48 inci birleşimde⁵¹³ ilk olarak görüşülmeğe başlanılan ilk kanun tasarısı Gençlik ve Spor Bakanlığı Bütçesi olmuştur. Bütçe üzerinde Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet Tahir Şaşmaz, Adalet Partisi Grubu adına Mustafa Dağıstanlı, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Abdullah Tomba, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına İbrahim Akdoğan; Kişisel olarak, lehinde: Osman Demirci, Mehmet Çatalbaş, Mustafa Eşrefoğlu, Halil Karaaltlı ve İrfan Binay; Aleyhte: Necati Cebe, Altan Tuna, Şükrü Bütün, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, Hasan Akkuş, Sayın Adnan Keskin. Üzerinde: Hasan Ali Dağlı söz istemişlerdir.⁵¹⁴

Gençlik ve Spor Bakanı Talât Asal hükümet adına söz alarak bütçe kanun tasarısı üzerindeki görüşlerini genel kurula sunarak kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır.⁵¹⁵ Gençlik ve Spor Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı üzerindeki genel görüşmelerin tamamlanmasının ardından bütçe tasarısı oylamaya sunulmuştur. Yapılan oylama neticesinde Gençlik ve Spor Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1980 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı kabul edilmiştir.⁵¹⁶

4.3.16. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Gümrük ve Tekel Bakanlığı Bütçesi

Devam eden 1980 bütçe görüşmelerinde ele alınan diğer bir bütçe ise Gümrük ve Tekel Bakanlığı Bütçesi olmuştur. Bütçe üzerinde Adalet Partisi Grubu adına Aysel Uğural, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Lütfi Göktaş, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Malik Yılman, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Sayın Nevzat Kösoğlu; Kişisel olarak lehte: Ahmet Buldanlı, Mehmet Çatalbaş, Halil Karaatlı ve İrfan Binay. Aleyhte: Etem Eken, Altan Tuna, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, Zeki Eroğlu, Ömer Kahraman ve Mustafa Gazalcı; ve bütçenin tümü üzerinde; Hasan Ali Dağlı, Şükrü Bütün ve Ali Ak söz istemişlerdir.⁵¹⁷

Gümrük ve Tekel Bakanı Ahmet Çakmak hükümet adına söz alarak bütçe tasarısı üzerindeki görüşlerini aktarmış ve kendisine yöneltilen soruları

⁵¹³ Başkan : Başkanvekili Memduh Ekşi, Divan Üyeleri : İrfan Binay, Mustafa Gazalcı

⁵¹⁴ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 14, B. 48 (20 . 02 . 1980), s.357

⁵¹⁵ Gençlik ve Spor Bakanı Talat Asal'a soru yönelten milletvekilleri; Celal Yardımcı, H. Semih Eryıldız, Mehmet Irmak Bkz: **a.g.e.**, ss.371-373

⁵¹⁶ **a.g.e.**, ss.375-377

⁵¹⁷ **a.g.e.**, s.377

cevaplamıştır.⁵¹⁸ Bütçe tasarısı üzerindeki genel görüşmelerin tamamlanmasının ardından yapılan oylamada Gümrük ve Tekel Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.⁵¹⁹

4.3.17. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Adalet Bakanlığı Bütçesi

20.02.1980 tarihinde devam edilen bütçe görüşmelerinin 3 üncü oturumunda ilk olarak Adalet Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı olmuştur. Bütçe üzerinde Millî Selâmet Partisi Grubu adına Lütfî Göktaş, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Hasan Akkuş, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet Yusuf Özbaş, Adalet Partisi Grubu adına İsmail Hilmi Dura, Lehte: kişisel olarak. Yakup Üstün, Azimet Köylüoğlu, Mehmet Çatalbaş, İrfan Binay. Aleyhte: Muammer Aksoy, Altan Tuna, Şükrü Bütün ve bütçenin tümü üzerinde; Hasan Ali Dağlı, Ali Ak söz istemişlerdir.⁵²⁰

Adalet Bakanı Ömer Ucuzal hükümet adına kürsüye gelerek Adalet Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı üzerindeki görüşlerini genel kurula aktararak kendisine yöneltilen soruları cevaplamıştır.⁵²¹ Bütçe Tasarısı üzerindeki konuşmaların sona ermesinin ardından yapılan oylamada Adalet Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.⁵²²

4.3.18. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Yargıtay Başkanlığı Bütçesi

Yargıtay Başkanlığı Bütçesi Kanun Tasarısı üzerinde ise Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Hasan Vamık Tekin, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet Yusuf Özbaş, Adalet Partisi Grubu adına İsmail Hakkı Köylüoğlu, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Şener Battal. Kişisel olarak; lehinde Mehmet Çatalbaş, Azimet Köylüoğlu, İrfan Binay. Aleyhinde: Gündüz Onat ve Altan Tuna ve bütçenin tümü üzerinde Azimet Köylüoğlu ile Ali Ak söz istemişlerdir.⁵²³

Hükümet adına bir kez daha kürsüye gelen Adalet Bakanı Ömer Ucuzal bütçe tasarısı üzerindeki görüşlerini aktarmıştır. Soruları yanıtlayan Bakan Ucuzal'dan sonra devam eden bütçe görüşmeleri tamamlanarak oylamaya geçilmiştir.⁵²⁴ Yapılan oylama sonrasında Yargıtay Başkanlığı Bütçesi Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.⁵²⁵

⁵¹⁸ Gümrük ve Tekel Bakanı Ahmet Çakmak'a soru yönelten milletvekilleri; Hasan Zengin, Cemal Aktaş, Mahmut Türkenoğlu, Hasan Ali Dağlı, Çağlayan Ege, Zeki Eroğlu, Erol H. Yeşilpınar, Nihan İlgün, Mehmet Irmak, İbrahim Topuz, Turan Kocal, İzzet Akçal Bkz: **a.g.e.** ss.394-400

⁵¹⁹ **a.g.e.** ss.405

⁵²⁰ **a.g.e.** ss.406

⁵²¹ Adalet Bakanı Ömer Ucuzal'a soru yönelten milletvekilleri; İsmail Hakkı Öztoran, Süleyman Sabri Öznal, Çağlayan Ege, Burhan Karaçelik. Bkz: **a.g.e.** ss.420-421

⁵²² **a.g.e.** s.424

⁵²³ **a.g.e.** s.424

⁵²⁴ Adalet Bakanı Ömer Ucuzal'a soru yönelten milletvekili; Mustafa Kemal Aykurt, Bkz: **a.g.e.** s.432

⁵²⁵ **a.g.e.** s.433

4.3.19. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesi

49 uncu Birleşimde ilk olarak ele alınan bütçe tasarısı ise Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesi Kanun Tasarısı olmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesi üzerinde Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet Tahir Şaşmaz, Adalet Partisi Grubu adına Feyzullah Değerli ve Avni Akyol, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Hasan Seyithanoğlu, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Burhan Garip Şavlı. Şahısları adına lehinde: Halil Karaatlı, Mehmet Çatalbaş, İsmail Hakkı Köylüoğlu, Mustafa Eşrefoğlu, Rıfkı Danışman. Aleyhinde: Hasan Ali Dağlı, Altan Tuna, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, Rahmi Kumaş, Rahmi Gültekin ve bütçenin tümü üzerinde Muammer Aksoy, Şükrü Bütün, Ali Ak söz istemişlerdir.⁵²⁶

Hükümet adına Millî Eğitim Bakanı Orhan Cemal Fersoy söz alarak bütçe tasarısı üzerindeki görüşlerini aktarmıştır. Konuşması sonrası kendisine yöneltilen soruları yanıtlayan Bakan Fersoy'dan sonra bütçe görüşmelerine kaldığı yerden devam edilmiş ve oylamaya geçilmiştir.⁵²⁷ Yapılan oylama sonrası Millî Eğitim Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı ve Millî Eğitim Bakanlığına bağlı üniversitelerin (Ege Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve Ticarî İlimler Akademileri, Çukurova Üniversitesi, Diyarbakır Üniversitesi, Cumhuriyet Üniversitesi, 19 Mayıs Üniversitesi, Bursa Üniversitesi, Fırat Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, İnönü Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Kayseri Üniversitesi Boğaziçi Üniversitesi) Bütçe Kanun Tasarıları kabul edilmiştir.⁵²⁸

4.3.20. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Kültür Bakanlığı Bütçesi

Bir çok tartışmanın yaşandığı Millî Eğitim Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı görüşmelerinin hemen ardından Kültür Bakanlığı Bütçesi Kanun Tasarısı üzerindeki görüşmelere geçilmiştir. Bütçe üzerinde Adalet Partisi Grubu adına Yakup Üstün, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Hasan Aksay, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Mustafa Gazalcı, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Nevzat Kösoğlu. Şahısları adına söz alan üyeler, lehinde: Mustafa Eşrefoğlu, Mehmet Çatalbaş, Halil Karaatlı, Osman Demirci, Rıfkı Danışman, İrfan Binay. Aleyhinde : Altan Tuna, Mevlüt Güngör Erdinç, Nuri

⁵²⁶ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 14, B. 49 (21 . 02 . 1980), s.438

⁵²⁷ Millî Eğitim Bakanı Orhan Cemal Fersoy'a soru yönelten milletvekilleri; Süleyman Sabri Öznal, Seyfi Öztürk, Mehmet İrmak, Abdullmuttalip Gül, Veli Zeren, Hüseyin Kaleli, Zeki Eroğlu, Mustafa Gazalcı, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, Çağlayan Ege, Rahmi Kumaş, Muammer Aksoy, Gündüz Onat, Ömer Çakıroğlu, Cengiz Gökçek, Nevzat Kösoğlu, Turan Kocal, M. Selahattin Yüksel, A. Gani Aşık, Ali Ak Bkz: **a.g.e.** ss.473-485

⁵²⁸ **a.g.e.** s.517

Çelik Yazıcıoğlu, Hasan Ak kuş, Rahmi Kumaş ve bütçenin tümü üzerinde: Muammer Aksoy, Ali Ak söz istemişlerdir.⁵²⁹

Kültür Bakanı Tevfik Koraltan hükümet adına söz alarak bütçe üzerindeki görüşlerini aktararak kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır.⁵³⁰ Bütçe Tasarısı üzerindeki genel görüşmelerin tamamlanmasının ardından yapılan oylamada Kültür Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.⁵³¹

4.3.21. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı İçişleri Bakanlığı Bütçesi

22.02.1980 tarihinde 50 nci birleşiminde ilk olarak ele alınan bütçe İçişleri Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı olmuştur. Bütçe Tasarısı üzerinde Millî Selâmet Partisi Grubu adına Oğuzhan Asiltürk, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Bayram Turan Çetin, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Cengiz Gökçek, Adalet Partisi Grubu adına Ramazan Çalışkan. Şahısları adına lehte: Zeki Efeoglu, Mehmet Çatalbaş, İsmail Hakkı Köylüoğlu, Halil Karaatlı, İrfan Binay; Aleyhinde: Azimet Köylüoğlu, Altan Tuna, Mevlüt Göngör Erdinç, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, Hasan Akkuş. Üzerinde: Muammer Aksoy, Şükrü Bütün, Sayın Ali Ak söz istemişlerdir.⁵³²

İçişleri Bakanı Mustafa Gülcügil hükümet adına söz alarak bütçe kanun tasarısı üzerindeki görüşlerini Meclise sunmuş ve konuşmasının son kısmında kendisine yöneltilen soruları cevaplamıştır.⁵³³ Genel görüşmelerin tamamlanmasının ardından İçişleri Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı ve İç İşlerine Bakanlığına bağlı bulunan Emniyet Genel Müdürlüğü Bütçesi, Jandarma Genel Komutanlığı Bütçesi Kanun Tasarıları da oylanarak kabul edilmiştir.⁵³⁴

4.3.22. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Ticaret Bakanlığı Bütçesi

Ticaret Bakanlığı Bütçesi üzerinde ise Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Mahmut Türkmenoğlu, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Turan Kocal, Adalet Partisi Grubu adına Erol Yeşilpınar, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Fehim Adak. Şahısları adına söz alan, lehte: Halil Karaatlı, Mehmet Çatalbaş, Rıfkı Danışman, İrfan Binay. Aleyhinde : Adnan Keskin, Altan Tuna, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, Hasan Akkuş ve bütçenin tümü üzerinde : Şükrü Bütün, Ali Ak söz istemişlerdir.⁵³⁵

⁵²⁹ a.g.e. s.520

⁵³⁰ Kültür Bakanı Tevfik Koraltan'a soru yönelten milletvekilleri; Ali Ak, Mehmet Doğan, Mehmet İrmak, Mustafa Kemal Aykurt, a.g.e. ss.546-547

⁵³¹ a.g.e. s.551

⁵³² a.g.e. ss.555-556

⁵³³ İçişleri Bakanı Mustafa Gülcügil'e soru yönelten milletvekilleri; Recep Özel, Sayın Süleyman Sabri Öznal, Çağlayan Ege, Öner Miski, Ayhan Altuğ, Malik Yılmaz, Altan Tuna, Gündüz Onat, Yılmaz Cemal Bor, Ahmet Çobanoğlu, Mustafa Öztin, A. Gani Aşık, Veli Yıldız, Selâhattin Öcal, Ömer Çakıroğlu, Cengiz Gökçek, Etem Eken, İhsan Kabadayı, Mehmet İrmak, Nurettin Karsu, Ömer Kahraman, Bkz. **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 14, B. 50 (22. 02 . 1980), ss.576-587

⁵³⁴ a.g.e. s.590

⁵³⁵ a.g.e. s.594

Ticaret Bakanı Halil Başol hükümet adına söz alarak Ticaret Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı üzerindeki görüşlerini aktarmış ve kendisine yöneltilen soruları cevaplamıştır.⁵³⁶ Bütçe tasarısı üzerinde yapılan genel konuşmaların tamamlanmasının ardından Ticaret Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı oylanarak kabul edilmiştir.⁵³⁷

4.3.23. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Dışişleri Bakanlığı Bütçesi

Dışişleri Bakanlığı Bütçesi üzerinde ise Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Sadi Somuncuoğlu, Adalet Partisi Grubu adına Halit Evliya, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Korkut Özal, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Hikmet Çetin. Lehinde: Halil Karaatlı, Mehmet Çatalbaş, Osman Demirci, İrfan Binay. Aleyhinde: Alfın Tuna, Nuri Çelik Yazıcıoğlu. Üzerinde: Rahmi Kumaş, Şükrü Bütün, Hasan Ali Dağlı, Ali Ak söz istemişlerdir.⁵³⁸

Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen hükümet adına söz alarak bütçe tasarısı üzerindeki görüşlerini aktarmış ve kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır.⁵³⁹ Bütçe tasarısı üzerinde genel görüşmelerin tamamlanmasının ardından yapılan oylamada Dışişleri Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.⁵⁴⁰

4.3.24. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı İmar ve İskân Bakanlığı Bütçesi

23 .2 .1980 Cumartesi günü devam edilen 1980 yılı bütçe görüşmelerine 51 inci birleşimde de devam edilmiştir. Gündemin ilk sırasında yer alan İmar ve İskân Bakanlığı Bütçesi üzerinde Adalet Partisi Grubu adına Şükrü Abbasoğlu, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Recai Kutun, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Semih Eryıldız, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Ali Gürbüz. Şahısları adına, lehte: Ahmet Sayın, Ali Ak, İrfan Binay, Mehmet Çatalbaş. Aleyhte: Kenan Bulutoğlu, Nuri Çelik Yazıcıoğlu ve bütçenin tümü üzerinde; Altan Tuna söz istemişlerdir.⁵⁴¹

İmar ve İskân Bakanı Hayrettin Turgut Tokar hükümet adına söz alarak bütçe tasarısı üzerindeki görüşlerini Meclis genel kuruluna sunmuş ve kendisine

⁵³⁶ Ticaret Bakanı Halil Başol'a soru yönelten milletvekilleri; Süleyman Sabri Öznal, Altan Tuna, Selamı Gürgüç, Gündüz Onat, Çağlayan Ege, Mevlüt Önal, Mustafa Gazalcı, Adnan Keskin, Mahmut Türkmenoğlu, Ömer Kahraman, Şükrü Bütün, Teoman Köprülüler Bkz: **a.g.e.** ss.617-627

⁵³⁷ **a.g.e.** s. 630

⁵³⁸ **a.g.e.** s. 630

⁵³⁹ Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen'e soru yönelten milletvekilleri; Mehmet Irmak, Hasan Esat Işık, Gültekin Kızıllık, Çağlayan Ege, Temel Karamollaoğlu, Sadi Somuncuoğlu. Bkz: **a.g.e.** s. 630-659

⁵⁴⁰ **a.g.e.** s. 663

⁵⁴¹ **a.g.e.** s. 3

yöneltlen soruları yanıtlamıştır.⁵⁴² Genel görüşmelerin tamamlanmasının hemen ardından yapılan oylamada İmar ve İskân Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.⁵⁴³

4.3.25. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Ulaştırma Bakanlığı Bütçesi

Ulaştırma Bakanlığı Bütçesi üzerinde ise Millî Selâmet Partisi Grubu adına Recai Kutan, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Nuri Bozyel, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Turan Kocal, Adalet Partisi Grubu adına Halit Dağlı. Şahıslar adına lehinde: Mehmet Özkaya, Sevil Korum söz almışlardır.

Ulaştırma Bakanı Hüseyin Özalp hükümet adına söz alarak bütçe kanun tasarısı üzerindeki görüşlerini aktararak kendisine yöneltlen soruları yanıtlamıştır.⁵⁴⁴ Bütçe tasarısı üzerindeki genel görüşmelerin tamamlanmasının ardından yapılan oylamada Ulaştırma Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı ve Ulaştırma Bakanlığına bağlı olan Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü Bütçe Kanunu Tasarısı kabul edilmiştir.⁵⁴⁵

4.3.26. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Bütçesi

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Bütçesi Kanun Tasarısı üzerinde söz alan milletvekilleri ise Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Cengiz Özyalçın, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Faruk Demirtola, Adalet Partisi Grubu adına Nazım Baş, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Salih Özcan, Kişisel olarak lehinde; Mustafa Eşrefoğlu ve Veli Zeren'dir.⁵⁴⁶

Hükümet adına söz alan Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarı üzerinde görüşlerini aktaran Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Ali Münif İslâmoğlu kendisine yöneltlen soruları yanıtlamıştır.⁵⁴⁷ Sert tartışmaların yaşandığı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı görüşmelerinin ardından 1980 Bütçesi görüşmelerine 1.5 gün ara verilmiştir. 25.02.1980 tarihinde oylaması yapılan Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı ve Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1980 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı kabul edilmiştir.⁵⁴⁸

⁵⁴² İmar ve İskân Bakanı Hayrettin Turgut Tokar'e soru yönelten milletvekilleri; Süleyman Sabri Öznal, H. Semih Eryıldız, Zeki Eroğlu, Öner Miski, Turan Kocal, Burhan Garip Şavlı, Behiç Tozkoparan, İbrahim Topuz, Nurettin Karsu, İhsan Ataöv Bkz: **a.g.e.** ss. 27-31

⁵⁴³ **a.g.e.** s. 33

⁵⁴⁴ Ulaştırma Bakanı Hüseyin Özalp'e soru yönelten milletvekilleri; Ömer Çakıroğlu, Abdülkadir Timurağaoğlu, Ali Nejat Ölçen, Hidayet Çelebi, Süleyman Sabri Öznal, Turan Fırat, Ahmet Çobanoğlu, Tevfik Fikret Övet, Çağlayan Ege, Mehmet Irmak, M. Şevket Doğan, Mustafa Eşrefoğlu, Nurettin Karsu, Hüseyin Kaleli, Bkz: **a.g.e.** ss.58-62

⁵⁴⁵ **a.g.e.** s.67

⁵⁴⁶ **a.g.e.** s.70

⁵⁴⁷ Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Ali Münif İslâmoğlu'na soru yönelten milletvekilleri; Mustafa Başoğlu, Abdülkadir Timurağaoğlu, Adnan Keskin, İsmail Akın, Çağlayan Ege, Ali Ak, Ertuğrul Günay. Bkz: **a.g.e.** ss.93-100

⁵⁴⁸ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 15, B. 53 (25. 02 . 1980), ss.116-117

4.3.27. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Bütçesi

1980 Bütçe Kanun Tasarısı görüşmelerinde 53 üncü birleşimde ele alınan bir diğer bütçe tasarısı Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Bütçesi olmuştur. Bütçe üzerinde Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Mehmet Doğan, Adalet Partisi Grubu adına İbrahim Etem Boz, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Hüseyin Erdal, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Lehide kişisel olarak. Selahattin Öcal, Mehmet Çatalbaş, İrfan Binay ve Halit Dağlı. Aleyhinde: Adnan Keskin, Hasan Akkuş, Orhan Yağcı, Sami Gökmen ve bütçenin tümü üzerinde Atlan Tuna ve İhsan Ataöv söz istemişlerdir.⁵⁴⁹

Turizm ve Tanıtma Bakanı Barlas Küntay hükümet adına söz alarak bütçe tasarısı üzerindeki görüşlerini Meclis kuruluna sunmuş ve kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır.⁵⁵⁰ Bütçe tasarısı üzerindeki görüşmelerin tamamlanmasının ardından yapılan oylamada Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.⁵⁵¹

4.3.28. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Bütçesi

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı üzerinde ise Adalet Partisi Grubu adına Ahmet Sayın, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Abdurrahman Ünsal, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Cemal Aktaş, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Ali Gürbüz. Kişisel olarak, lehinde: Sabri Öznal, Mehmet Çatalbaş, Altan Tuna ve İrfan Binay. Aleyhte: Nizamettin Çoban, Mevlüt Güngör Erdiñç ve Nuri Çelik Yazıcıoğlu; ve bütçenin tümü üzerinde Muammer Aksoy ve Şükrü Bütün söz istemişlerdir.⁵⁵²

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Esat Kıratlıoğlu hükümet adına söz alarak bütçe tasarısı üzerindeki görüşlerini aktarmış ve konuşmasının sonunda kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır.⁵⁵³ Bütçe tasarısı üzerindeki genel görüşmelerin tamamlanmasının ardından yapılan oylamada Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı ve Bakanlığa bağlı bulunan Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Bütçe Kanun Tasarısı ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü Bütçe Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.⁵⁵⁴

⁵⁴⁹ a.g.e. s.118

⁵⁵⁰ Turizm ve Tanıtma Bakanı Barlas Küntay’a soru yönelten milletvekilleri; Hasan Celalettin Ezman, Süleyman Sabri Öznal, Hasan Akkuş, Nuri Çelik, Sami Gökmen, Veli Zeren, Şükrü Bütün, Altan Tuna, Hüseyin Erdal, Ahmet Çobanoğlu, Bkz: a.g.e. ss.134-137

⁵⁵¹ a.g.e. s.140

⁵⁵² a.g.e. s.140

⁵⁵³ Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Esat Kıratlıoğlu’na soru yönelten milletvekilleri; Abdülkadir Timurağaoğlu, Hasan Akkuş, Süleyman Sabri Öznal, Öner Miski, Mehmet İskan Azizoğlu, Mehmet İskan Azizoğlu, Mevlüt Önal, Orhan Yağcı, İsmail Hakkı Öztörün, Ömer Kahraman, Ali Ak, Osman Demirci, İzzet Akçal, Cemal Aktaş, Nurettin Karsu, Galip Çetin Bkz: a.g.e. ss.161-166

⁵⁵⁴ a.g.e. ss.169-172

4.3.29. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı Bütçesi

Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı Bütçesi üzerinde ise Yaşar Göçmen Millî Selâmet Partisi Grubu adına, Ahmet Altun Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına, Ömer Çakıroğlu Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına, Mustafa Rona Adalet Partisi Grubu adına söz almışlardır. Kişisel olarak lehinde: İbrahim Topuz, Sayın Mehmet Çatalbaş, İsmail Hakkı Köylüoğlu, Osman Demirci, Halil Karaatlı, İrfan Binay, Ahmet Sayın Aleyhte: Azimet Köylüoğlu, Güngör Erdinç, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, Hasan Akkuş, Çağlayan Ege. Üzerinde: Altan Tuna, Şükrü Bütün, Ali Ak söz almışlardır.⁵⁵⁵

Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ahmet Karayığit hükümet adına söz alarak bütçe kanun tasarısı üzerindeki görüşlerini aktararak kendisine yöneltilen soruları cevaplandırmıştır.⁵⁵⁶ Bütçe tasarısı üzerindeki görüşmelerin tamamlanmasının ardından yapılan oylamada Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı ve Bakanlığa bağlı bulunan Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğü Bütçe Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.⁵⁵⁷

4.3.30. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Bayındırlık Bakanlığı Bakanlığın Bütçesi

26.02.1980 Salı günü 52 nci birleşimde devam edilen 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı görüşmelerinde ilk olarak Bayındırlık Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı görüşülmüştür. Bütçe tasarısı üzerinde Adalet Partisi Grubu adına Yusuf Uysal, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Hüseyin Erdal, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Mustafa Yılkıran, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Turan Kocal. Şahısları adına lehinde: Osman Demirci, Mehmet Çatalbaş, İrfan Binay. Aleyhinde: Kenan Bulutoğlu, Altan Tuna, Nuri Çelik Yazıcıoğlu. Üzerinde: Hasan Ali Dağlı, Şükrü Bütün söz almışlardır.⁵⁵⁸

Bayındırlık Bakanı Selâhattin Kılıç hükümet adına söz alarak bütçe kanun tasarısı üzerindeki görüşlerini Meclis genel kuruluna sunmuş ve konuşması sonrası kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır.⁵⁵⁹ Bütçe Kanun Tasarısı üzerindeki genel görüşmelerin tamamlanmasının ardından yapılan oylamada Bayındırlık Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı ve Bakanlığa bağlı bulunan Karayolları Genel Müdürlüğü Bütçe Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.⁵⁶⁰

⁵⁵⁵ a.g.e. s. 172

⁵⁵⁶ Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ahmet Karayığit'e soru yönelten milletvekilleri; Hasan Akkuş, Yaşar Göçmen, Abdülkadir Timurağaoğlu, Öner Miski, Genciz Gökçek, Alâettin Şahin Bkz: a.g.e. s. 190-192

⁵⁵⁷ a.g.e. s. 199

⁵⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 15, B. 54 (26. 02 . 1980), s. 213

⁵⁵⁹ Bayındırlık Bakanı Selâhattin Kılıç'a soru yönelten milletvekilleri; Ertuğrul Günay, Abdülkadir Timurağaoğlu, Gündüz Onat, Mevlüt Güngör Erdinç, Burhan Karaçelik, Ömer Kahrman, Mevlüt Önal, Süleyman Sabrı Öznal, Abdülmuttalip Gül, Mehmet Özkaya, Nurettin Karsu, M. Selâhattin Yüksel, Ertoz Vahit Suiçmez, Öner Miski Bkz: a.g.e. ss.231-235

⁵⁶⁰ a.g.e. s.237

4.3.31. 1979 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Çalışma Bakanlığı Bütçesi

Çalışma Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı üzerinde ise Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Ömer Çakıroğlu, Adalet Partisi Grubu adına İ. Etem Ezgü, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Fehmi Cumalıoğlu, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Ahmet Çobanoğlu. Şahısları adına, lehinde : Mehmet Özkaya, Mehmet Çatalbaş, Osman Demirci, İrfan Binay, Halil Karaatlı. Aleyhinde : Azimet Köylüoğlu, Altan Tuna, Nuri Çelik Yazıcıoğlu. Üzerinde : Hasan Ali Dağlı, Şükrü Bütün, Ali Ak söz istemişlerdir.⁵⁶¹

Çalışma Bakanı Hüseyin Cavit Erdemir hükümet adına söz alarak Çalışma Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı üzerindeki görüşlerini aktarmış ve kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır.⁵⁶² Bütçe kanun tasarısı üzerindeki görüşmelerin tamamlanmasının ardından yapılan oylamada Çalışma Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.⁵⁶³

4.3.32. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bütçesi

Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı üzerinde ise Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Cevat Atılgan, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Ali Gürbüz , Adalet Partisi Grubu adına Mehmet Çatalbaş , Millî Selâmet Partisi Grubu adına Hasan Seyithanoğlu. Lehinde : Yakup Üstün, Mehmet Çatalbaş, Rıfki Danışman, Halil Karaatlı, İrfan Binay. Aleyhinde: Mevlüt Önal, Altan Tuna, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, Hasan Akkuş, Azimet Köylüoğlu, Çağlayan Ege. Üzerinde : Hasan Ali Dağlı, Şükrü Bütün söz istemişlerdir.⁵⁶⁴

Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı Cemal Külâhlı Meclis kürsüsüne gelerek hükümet adına görüşlerini belirtmiş ve kendisine yöneltilen soruları cevaplamıştır.⁵⁶⁵ Bütçe tasarısı üzerindeki genel görüşlerin tamamlanmasının ardından yapılan oylamada Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı ve Bakanlığa bağlı bulunan Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü Bütçe Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.⁵⁶⁶

⁵⁶¹ a.g.e. s.238

⁵⁶² Çalışma Bakanı Hüseyin Cavit Erdemir'e soru yönelten milletvekilleri; Salih Özcan, Ahmet Çobanoğlu Bkz: a.g.e., ss.254-255

⁵⁶³ a.g.e. s.257

⁵⁶⁴ a.g.e. s.257

⁵⁶⁵ Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı Cemal Külâhlı'ya soru yönelten milletvekilleri; Süleyman Sabri Öznal, Abdülkadir Timurağaoğlu, Mehmet Aksoy , Gündüz Önat , Hasan Akkuş, Cemal Külâhlı, Ömer Kahraman, M. Yaşar Göçmen, İzzet Akçal, Şükrü Bütün. Bkz: a.g.e. ss.276-281

⁵⁶⁶ a.g.e. s.285

4.3.33. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Milli Savunma Bakanlığı Bütçesi

Millî Savunma Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı üzerinde Millî Selâmet Partisi Grubu adına Fehmi Cumalıoğlu, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Kemal Kayacan, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Necati Gültekin, Adalet Partisi Grubu adına Ali Elverdi. Şahısları adına, lehinde: İbrahim Topuz, Mehmet Çatalbaş, Osman Demirci, Halil Karaatlı, İrfan Binay. Aleyhinde: Rahmi Kumaş, Şükrü Bütün, Zeki Eroğlu ve bütçenin tümü üzerinde: Altan Tuna, Nuri Çelik Yazıcıoğlu söz istemişlerdir.⁵⁶⁷

Millî Savunma Bakanı Ahmet İhsan Birincioğlu hükümet adına söz alarak bütçe kanun tasarısı üzerindeki görüşlerini aktararak kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır.⁵⁶⁸ Bütçe tasarısı üzerindeki görüşmelerin tamamlanmasının ardından yapılan oylamada Millî Savunma Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.⁵⁶⁹

4.3.34. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Sosyal Güvenlik Bakanlığı Bütçesi

Sosyal Güvenlik Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı üzerinde ise Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Sabrı Tıgılı, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Faruk Demirtola, Adalet Partisi Grubu adına Ahmet Mahir Ablum, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Abdurrahman Ünsal. Şahısları adına lehinde : Ahmet Sayın, Mehmet Çatalbaş, Ali Ak, Halil Karaatlı, İrfan Binay. Aleyhinde : Neccar Türkcan, Mevlüt Güngör Erdinç, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, Altan Tuna; Üzerinde : Azimet Köylüoğlu, Hilmi İşgüzar söz istemişlerdir.⁵⁷⁰

Sosyal Güvenlik Bakanı Sümer Oral hükümet adına söz alarak bütçe kanun tasarısı üzerindeki görüşlerini meclis genel kuruluna sunmuş ve kendisine milletvekilleri tarafından yöneltilen soruları yanıtlamıştır.⁵⁷¹ Bütçe kanun tasarısı üzerinde genel görüşmelerin tamamlanmasının ardından yapılan oylamada Sosyal Güvenlik Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.⁵⁷²

4.3.35. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Orman Bakanlığı Bütçesi

Orman Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı üzerinde ise Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına İhsan Kabadayı, Adalet Partisi Grubu adına Yahya Uslu, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Yaşar Göçmen, Cumhuriyet Halk Partisi Gru-

⁵⁶⁷ a.g.e. s.285

⁵⁶⁸ Millî Savunma Bakanı Ahmet İhsan Birincioğlu'na soru yönelten milletvekili; Selahattin Öcal Bkz: a.g.e. s.304

⁵⁶⁹ a.g.e. s.307

⁵⁷⁰ a.g.e. s.310

⁵⁷¹ Sosyal Güvenlik Bakanı Sümer Oral'a soru yönelten milletvekilleri; Sabri Öznal, İhsan Kabadayı, Çağlayan Ege, Sami Gökmen, Şükrü Bütün, Ali Ak, Yusuf Cemal Özkan Bkz: a.g.e. ss.324-327

⁵⁷² a.g.e. ss.328

bu adına Mehmet Balta. Şahısları adına lehlinde: Müfit Bayraktar, Mehmet Çatalbaş, Halil Karaatlı, İrfan Binay. Aleyhinde: Sami Gökmen, Şükrü Bütün, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, Hasan Akkuş, Hasan Ali Dağlı. Üzerinde: Altan Tuna, Sayın Mevlüt Güngör Erдің, Ali Ak söz istemişlerdir.⁵⁷³

Hükümet adına söz alan Orman Bakanı Hasan Ekinci bütçe kanun tasarısı üzerindeki görüşlerini aktararak konuşması sonrasında kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır.⁵⁷⁴ Bütçe tasarısı üzerindeki genel görüşmelerin tamamlanmasının ardından yapılan oylamada Orman Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.⁵⁷⁵

4.3.36. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Bütçesi

27 .2 .1980 Çarşamba günü 55 inci birleşim ile devam eden 1980 Yılı Bütçe görüşmelerine Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Bütçesi ile devam edilmiştir. Bütçe üzerinde Adalet Partisi Grubu adına Cemal Tercan, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Oğuzhan Asiltürk, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Muzaffer Önder, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Ağâh Oktay Güner. Şahıslar adına lehte: Altan Tuna, Mehmet Çatalbaş, Rıfkı Danışman, İrfan Binay Aleyhte: Kenan Keskin, Şükrü Bütün, Nuri Çelik Yazıcıoğlu, Mustafa Gazalcı, Mevlut Önal ve bütçenin tümü üzerinde, Kenan Bulutoğlu söz istemişlerdir.⁵⁷⁶

Sanayi ve Teknoloji Bakanı Nuri Bayar hükümet adına Meclis genel kuruluna bütçe kanun tasarısı üzerindeki görüşlerini aktarmış ve kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır.⁵⁷⁷ Bütçe tasarısı üzerindeki genel görüşmelerin tamamlanmasının ardından yapılan oylamada Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı kabul edilmiştir.⁵⁷⁸

4.3.37. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Maliye Bakanlığı Bütçesi

Maliye Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı üzerinde ise Millî Selâmet Partisi Grubu adına Fehim Adak, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Muharrem Sökeli, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Ağâh Oktay Güner, Adalet Partisi Grubu adına Özer Yılmaz.⁵⁷⁹ Kişisel olarak lehinde; Yılmaz Cemal Bor söz almışlardır .⁵⁸⁰

⁵⁷³ a.g.e. s.329

⁵⁷⁴ Orman Bakanı Hasan Ekinci'ye soru yönelten milletvekilleri; Süleyman Sabri Öznel, Sabri Tıgılı, Öner Miski, Abdurrahman Oğultürk, Çağlayan Ege, Sami Gökmen, Gündüz Onat, Hasan Akkuş, M. Yaşar Göçmen, Mevlüt Güngör Erдің Bkz: a.g.e. ss.343-349

⁵⁷⁵ a.g.e. s.352

⁵⁷⁶ a.g.e. s.356

⁵⁷⁷ Sanayi ve Teknoloji Bakanı Nuri Bayar'a soru yönelten milletvekilleri; Hasan Akkuş, Cemal Aktaş, Bilal Taranoğlu, Abdülkadir Timurağaoğlu, Ahmet Çobanoğlu, Şükrü Bütün, Necati Cebe, Etem Eken, Kenan Bulutoğlu, Nurettin Karsu, Ömer Dedeoğlu, Ali Ak, Recep Özel Bkz: a.g.e. ss.379-384

⁵⁷⁸ a.g.e. s.384

⁵⁷⁹ a.g.e s.388

⁵⁸⁰ a.g.e s.402

Maliye Bakanı İsmet Sezgin hükümet adına söz alarak bütçe kanun tasarısı üzerindeki görüşlerini aktarmış ve konuşmasının sonunda kendisine milletvekilleri tarafından yöneltilen soruları yanıtlamıştır.⁵⁸¹ Bütçe kanun tasarısı üzerinde genel görüşmelerin tamamlanmasının ardından yapılan oylamada Maliye Bakanlığı Bütçe Kanun tasarısı kabul edilmiştir.⁵⁸²

4.3.38. 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Gelir Bütçesi

Maliye Bakanlığı Bütçe Kanun Tasarısı ile tamamlanan 1980 Yılı Gider Bütçe Kanun Tasarısının ardından 1980 Yılı Gelir Bütçe Kanun Tasarısı görüşmelerine geçilmiştir. Bütçe Tasarısı üzerinde Cumhuriyet Halk Partisinden Ertöz Vahit Suiçmez, Milliyetçi Hareket Partisinden Mehmet Irmak, Adalet Partisinden Ahmet Buldanlı ve Millî Selâmet Partisinden Abdurrahman Ünsal. Şahısları adına Sevil Korum, söz almışlardır.⁵⁸³

Maliye Bakanı İsmet Sezgin tekrar Meclis kürsüsüne gelerek gelir bütçesi hakkındaki görüşlerini aktarmıştır. Bakan Sezgin'in konuşmasının ardından yapılan oylamada 1980 Yılı Gelir Bütçe Kanun Tasarısı Kabul edilmiştir.⁵⁸⁴

1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısının Açık Oylamaya Tabi Tutulan Maddelerin Oylama Sonucu aşağıda özetlenmiştir.⁵⁸⁵

Jandarma Genel Komutanlığının Yeniden Teşkilâtlanması Hakkındaki Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı: Kabul 381, ret 10, çekimser 3,

1979 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı (A) İşaretli Cetvelin Millî Savunma Bakanlığı Kısımının Sonundaki (R) İşaretli Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı: Kabul 381, ret 9, çekimser 3,

1979 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı : Kabul 380, ret 8, çekimser 3,

1979 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı (A) İşaretli Cetvelin Maliye Bakanlığı Kısımında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı : Kabul 382, ret 8, çekimser 3,

2215 sayılı 1979 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı (A) İşaretli Cetvelin Emniyet Genel Müdürlüğü Kısımında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı: Kabul 381, ret 8, çekimser 3;

⁵⁸¹ Maliye Bakanı İsmet Sezgin'e soru yönelten milletvekilleri; Süleyman Sabri Öznal, Fethi Acar, Yusuf Özbaş, Zeki Eroğlu Bkz: **a.g.e.** ss. 409-411

⁵⁸² **a.g.e.** s.414

⁵⁸³ **a.g.e.** s.426

⁵⁸⁴ **a.g.e.** s.639

⁵⁸⁵ **a.g.e.** s.444-445

1979 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı (A) İşaretli Cetvelin Jandarma Genel Komutanlığı Kısımında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı : Kabul 382, ret 9, çekimser 4,

1979 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı (A) İşaretli Cetvelin Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Kısımında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı: Kabul 381, ret 9, çekimser 3,

1980 Yılı Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı Bütçe Kanunu Tasarısı : Kabul 221, ret 168, çekimser 4;

1980 Yılı Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçe Kanun Tasarısı : Kabul 217, ret 175, çekimser 1,

1980 Yılı Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Bütçe Kanunu Tasarısı : Kabul 215, ret 176, çekimser 2,

1980 Yılı Tekel Genel Müdürlüğü Bütçe Kanunu Tasarısı : Kabul 205, ret 179, çekimser 1,

1980 Yılı Ankara Üniversitesi Bütçe Kanunu Tasarısı : Kabul 219, ret 171, çekimser 1,

1980 Yılı Ege Üniversitesi Bütçe Kanunu Tasarısı : Kabul 218, ret 174, çekimser 1,

1980 Yılı İstanbul Üniversitesi Bütçe Kanunu Tasarısı : Kabul 222, ret 174, çekimser 1,

1980 Yılı İstanbul Teknik Üniversitesi Bütçe Kanunu Tasarısı : Kabul 220, ret 175, çekimser 1 oyla kabul edilmiştir.

29 . 2 . 1980 Salı günü 57 nci birleşimde görüşmelerine devam edilen 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısının tümü üzerinde son konuşmaları yapmak üzere Adalet Partisi Grubu adına Cihat Bilgehan, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına İhsan Kabadayı, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Bülent Ecevit, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Necmettin Erbakan. Şahısları adına, lehinde: Halil Karaatlı, Mehmet Çatalbaş, İrfan Binay. Aleyhinde: Zeki Eroğlu, Muammer Aksoy, Şükrü Bütün, Mevlüt Güngör Erdinç, Nuri Çelik Yazıcıoğlu söz almışlardır. ⁵⁸⁶

Hükümet adına Meclis kürsüsüne gelen Başbakan Süleyman Demirel aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.

“Millet Meclisinin Sayın Başkanını ve Değerli Üyelerini saygıyla selamlıyorum.

⁵⁸⁶ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 15, B. 57 (29. 02 . 1980), s.664

1980 mali yılının bütçesi, Komisyonunda, Cumhuriyet Senatosunda, Millet Meclisinde 2 aya yakın zamandır, 30 Kasımdan bu yana görüşülmüş ve bugün son konuşmalar da yapılmış bulunuyor. Parti grupları adına konuşan sayın sözcülerin söylediklerini dikkatle dinledim. Gerçekten, bütçenin, bir memleketin bir yıllık gelirlerini sarfta ve ekonomisinde, bilhassa Türkiye şartları içerisindeki ekonomideki yeri çok iyi düşünülürse, bu tartışmalar içerisinde polemige yarayacak çok malzeme bulunmasına rağmen, bir ekonomik tartışma, bir mali tartışma seviyesini bulmakta güçlük çektiğimizi ifade etmek istiyorum. Cevap vereceğiz. Neye cevap vereceğiz? 40 defa söylenmiş, 40 defa cevabı verilmiş şeylere bir defa daha cevap vereceğiz.”

“Böyle bir duruma düşmek istemiyorum. Beni anlayışla karşılamanızı rica ediyorum; ama yer yer, söyle söyle iz bırakır cinsinden birtakım yanıltıcı şeyler var ki, bunları karşılayacağım. Değerli sözcülerin memleket hayrına, millet hayrına bize ışık tutan, bize gerçekten hizmetlerimizi daha iyileştiren telkinlerini de ayırtmakta güçlük çekmeyiz. Çünkü, biz Türkiye için varız. Bizim için önemli olan şey hükümet değildir; biz hükümette, sadece görev için varız. Türkiye'nin büyük meseleleri var, bu büyük meseleleri çözmek için varız ve kendiliğimizden gelip oturmuş da değiliz. 14 Ekim seçimleri sonrasında milletin temayülüne uyarak, Millet Meclisi, bizi hükümet yapmıştır. Güveniniz devam ettiği sürece bu göreve devam ederiz ve bu göreve devam etmek için, sadece görev yapmış olmak için göreve devam ederiz. Yoksa, sandalye, koltuk hırsı içerisinde değiliz.”

“Değerli milletvekilleri, bunları söylerken, müstağni olmadığımızı; sadece, gerçekten hükümet olmaktan ne anladığımızın Yüce Milletimiz tarafından bilinmesi bakımından söylüyorum.”

“Mübarek cuma günü, haklı haksız söylenmiş şeylerin takdirini Yüce Milletimize bırakıyorum ve eğer bir saatin içerisinde her şeye cevap vermek imkânı yoksa, birtakım şeylere cevap verilmemiş de sayılmamasını rica ediyorum. Ya önemsemediğimden, yahut vaktin kifayetsizliğinden bazı şeylere cevap vermemiş olabilirim; yoksa cevabını bilmediğimizden dolayı değildir.”

“Değerli milletvekilleri, Türkiye büyük sıkıntıların içerisinde; Şubat 1980'de büyük sıkıntıların içerisinde, Ocak 1980'de büyük sıkıntıların içerisinde idi, Aralık 1979'da büyük sıkıntıların içerisinde idi, Kasım 1979'da büyük sıkıntıların içerisinde idi, Ekim 1979'da büyük sıkıntıların içerisinde idi, yani Türkiye 1980 Şubatında aniden büyük sıkıntıların içine girmiş değildir. Biz, bu büyük sıkıntıları aşmak için bu görevi üstümüze aldık. Allah şahittir; canla başla, bu görevi millet için, memleket için en iyi şekilde ifaya çalışıyoruz.”

“Yaptığımızın beğenilmemesini tabii sayarım. Sadece, «peki bunu yapmayalım, ama neyi yapalım?»'ın da söylenmesini millet isteyecektir. Çok kere biz tenkit ettiğimiz zaman, «siz olsanız ne yaparsınız?» diye bize sualler sorulmuştur. Bugün, «siz ne olsanız ne yaparsınız?» diye kimseye sual sormu-

yorum. Çünkü olmuşlardır, millet görmüştür kimin ne yapacağını görmüştür. Onun için, milletin hizmet beklemediği, memleketi bu hale getirip bırakanlara, «sen olsan ne yaparsın?» diye sual sorma durumunda değilim.”

“Değerli milletvekilleri, Türkiye'de eğer her şeyi bedava yapabilecek bir yiğit varsa, bir babayiğit varsa (MSP sıralarından «Var» sesi), Türkiye'deki yoklukların tümünü bir günde kaldırabilecek birisi varsa; eğer Türkiye'de, 70 liraya çıkardığımız doları 50 liraya, 20 liraya indirebilecek birisi varsa, biz hemen yerimizi terke hazırız, hemen ama, hemen. “

“Değerli milletvekilleri, biz ne söylüyoruz : Gelin, hakkını vererek, Türkiye'nin meselelerini burada tartışalım. «Türkiye'nin ne meselesi var ki?» diyemezsiniz. Türkiye'nin 200 tane meselesi vardır; bunu, sıralamada 20 meseleye indirmek mümkündür; hâlâ 180'ini ihmal etmemek lazımdır. 20 meseleye öncelik vermek suretiyle, her şeyden önce yapılması lazım gelen, iki meseleye indirmek mümkündür.”

“Türkiye'nin en önemli iki meselesi; birisi anarşi, bölücülük, yıkıcılık, bozgunculuk alevinin, fırtınasının tesirsiz hale getirilmesidir; diğeri ise, üreten bir ekonomi felç olmuştur; bu ekonomiye yeniden hayatîyet kazandırmak lazımdır. Bunların her ikisinin de iki tane çözümü yok; gerek felç olmuş ekonomiyi yeniden hayatîyete kavuşturmanın, gerekse kan denizine dönmüş bulunan memleketi bu beladan, bu faciadan, bu felâketten, bu ufunetten kurtarmanın iki tane çözümü yok; her birinin birer tane çözümü var; onları da söylemişizdir ve yapmaya koyulmuşuzdur; ama hiçbir kredi tanımıyorsunuz.”

“Getirmişsiniz, memleketi yoklukların içerisine, kan denizinin içine atmışsınız ve bırakıp gitmişsiniz. Sizi Parlamento düşürmemiş; bırakıp gitmişsiniz ve millet size, «gidin» demiş; yaptığınızı tasvip etmemiş. Bunları unuttursanız, bu kürsüde hiçbir şey tartışamayız. (AP sıralarından alkışlar) Sanki, Türkiye'yi kan denizine getiren, «Bir günde her şeyi halledeceğiz» dediği halde kan denizi haline getiren bizden evvelki hükümet değildir; sanki, fiyatların % 100 artmasına sebep olan bizden evvelki hükümet değildir; % 100 değilmiş de % 63'müş.”

“Hayır efendim; işin gerçeğine indiğiniz zaman, Türkiye'deki enflasyon (onlar çeşitli şekilde ifade edilir, kümülatifi vardır, yılın yıla nispeti vardır, ayın aya nispeti vardır) zaten % 100 olmasa da % 63 olsa, % 63 rakamı az mı? % 63 bir enflasyona Türkiye dayanamaz. 1978 senesinde % 60-70 civarında, 1979 senesinde % 60-70-100 civarında enflasyon yaparsanız, Türkiye'yi iyi idare ettiğinizi söyleyebilir misiniz?”

“Siz, 25 Kasım günü güvenoyu almış bir hükümetin, henüz 1 ay 5 gün geçmeden, Ocak ayı içerisinde meydana gelen fiyat hareketlerinden dolayı bu Hükümeti sorumlu tutuyordunuz da, 22 ay idare ettiğiniz Türkiye’de meydana gelen % 185 fiyat artışından dolayı kendinizi sorumlu tutmuyorsunuz...”

“Değerli milletvekilleri, bu memleket % 7 kalkınma hızını sağlayarak gelmiş, 15 sene sağlayarak gelmiş. Bu kalkınma hızı sıfıra düşmüş, 1978-1979 yıllarında. 15 sene vasatı olarak, % 7 kalkınma hızını sağlayarak gelmiş bu memleket. İğneden ipliğe her şeyi satın alan Türkiye, gemiden motora kadar her şeyi yapabilecek duruma gelmiş. Üretim vasıtalarına kavuşmuş, 3 milyon ton buğdayı 1950'lerde üreten Türkiye, bugün 18 milyon ton buğday üretir hale gelmiş ve bütün bunları yaparken de fiyat dalgalanmalarını, pahalılaşmayı, enflasyonu, olabileceği kadar makul sınırları içerisinde tutmayı da başarmış. Nasıl başarmış? En kötü yıl, bizim idaremizde bulunan en kötü yıl 1977 yılıdır, 4 hükümet değişmiştir ve iki seçim yapılmıştır; buna rağmen fiyat artışları % 24'tür; ama 1976 yılına döndüğünüz zaman, % 15'tir, 1975 yılına döndüğünüz zaman % 10'dur. Toplayın bunları, % 49 eder. Sizin bir senede meydana getirdiğiniz fiyat artışı, 1979 senesinde meydana getirdiğiniz fiyat artışı, bizim 3 senede meydana getirdiğimizden % 50 fazla. Buna, «Türkiye'yi iyi idare ettik» falan diyemezsiniz. (...)”

“13 Kasım günü Türkiye'de ne olduğunu tespit ettik, kamuoyuna da açıkladık: Aldığımız Türkiye'de akaryakıt yok, nasıl olsun akaryakıt, aldığımız Türkiye'de? Türkiye'nin 1979 yılında 15 milyon ton akaryakıt ithal etmesi lazım. İthal edilebilen akaryakıt, mamulü ile beraber 10,5 milyon ton civarındadır. Binaenaleyh, 4,5 milyon ton akaryakıt noksan ithal edilmiştir. Yani, Türkiye, ihtiyacı bulunan akaryakıtı ithal edememiş ki, Akaryakıt, mazot 1979 senesinin martında yok; 1979 senesinin Nisanın da yok, Mayısın da yok, Haziranın da yok, Temmuzun da yok, Eylülün de, Ekimin de yok. Nasıl olsun ki? Çünkü, Türkiye'ye ayda 400 bin ton civarında mazot lazım; bunun ancak yarısı, dörtte biri vatandaşa verilebilmiştir.”

“Değerli milletvekilleri, söylediğim şey şudur, söylemek istediğim şey şudur: Türkiye'nin büyük meselelerinin halli kolay değildir, bundan kimse yılgınlık anlamı falan çıkarmasın, ben hakkını vermeye çalışıyorum; hadiseyi ne kadar ciddiye aldığımızı ortaya koymaya çalışıyorum. Bu meselelerle uğraşmak ve bütün ilgilileri bu meselelerle uğraşmaya azmettirmek lazımdır. Bizim, güvenoyu aldığımız tarih 25 Kasım 1979 dur, henüz 100 günü doldurmuş bir hükümet değiliz icraat olarak; 5 Mart günü 100 gün dolmaktadır. 8 Mart günü, 9 Mart günü, 10 Mart günü, 100 gün zarfında ne yapmayı vaat ettik; ne yaptığımızı Yüce Milletimizin önüne çıkıp söyleyeceğiz.”

“Değerli milletvekilleri, milletimize gerçeği söyledik. Milletimizden, bizim için değil, milletimizin geleceği için fedakarlık istedik ve memleketin içine düşürüldüğü vaziyetin tedbirini bulmak, almak bize düştü. Bu tedbirler çok kere sevimli olmasa bile, ki büyük meselelerin tedbirleri çok kere sevimli değildir; ama sevimli sevimsiz bu tedbirleri aldık. Bu tedbirler çare olacaktır. Eğer, bu tedbirler sabırsızlık yüzünden, şu yüzden, bu yüzden icra edilip de çare olmaktan çıkarılırsa, peşinen söylüyorum ki, ülkenin bugün ödemek mecburiyetinde bırakıldığı faturanın 4 mislini, 5 mislini de ödeseniz, bu gidişi durduramazsınız.”

“Onun içindir ki, alınan tedbirler grubu, diziler manzumesi, Türkiye değil, dünyanın piyasa ekonomisi ile idare edilen diğer başka bir memleketi bu duruma düşse, alacağı tedbirlerdir. Yani, mekana tabi tedbirler değildir; ne zaman düşse, alacağı tedbirlerdir, yani zamana bağlı tedbirler değildir.”

“Onun için diyoruz ki, bunlar, alınmış bulunan tedbirler gayri siyasidir. Bunların şu veya bu biçimde tartışılmasında manâ yoktur. «Bunları yapmayı, ne yapacaksınız?» söyleyin bakalım diyoruz; bir Allahın kulu çıkıp, gerçekten çare vasfında bir tedbiri ortaya koyamıyor.”

“Sayın Erbakan, 12 tane Millî görüş tedbiri saydı, onu 3'e irca etti daha evvel, onları gayet dikkatle dinledim, «terleyeceğiz» dedi; terleyelim; «ormanları, madenleri açacağız;» dedi; ormanları, madenleri açmak için dahi, bugün benim birtakım şeylere ihtiyacım var. Kaldı ki, ne zaman açacağım, ne çıkaracağım, bunu kime sataacağım? Bana bugün mazot lazım, bugün ilaç lazım. Binaenaleyh, onlardan para çıkarıp bir yere varmak mümkün değil. İşte, esas, Con Ahmet'in devridaim makinesi şeklindeki tedbirler onlardır. Onlarınkinden bir şey çıkmaz, onlar sadece birtakım iyi niyetlerdir, iyi şeylerdir; o görüşü benimsemeyenler de mecbur değildir, o görüşü benimsemeye. İllaki budur, başka bir şey yok demek de mümkün değil. Biz, ekonomi ilminin gereği ne ise onu yaptık. Onun için, diyoruz, bunlar gayri siyasidir diye. Aldığınız tedbirlerin tümü, Türkiye'deki yokluğu ortadan kaldırmak içindir.”

“Değerli milletvekilleri, biliyorum, ekonomik tedbirleri düşünmek zordur, biliyorum ekonomik tedbirleri almak zordur, biliyorum ekonomik tedbirleri icra etmek zordur; yine biliyorum ki, ekonomik tedbirleri anlatmak zordur ve bugün hepimiz gördünüz ki, ekonomik tedbirleri, ekonomik meseleleri tartışmak o kadar kolay değildir, o da zordur.”

“Binaenaleyh, bunca zor işin içerisine girmiş olan bizim, birtakım yakıştırmalarla yılmamız mümkün değildir. Evvela şunu, söyleyeyim; Türkiye'nin bugünkü sıkıntıları nedir? Buna kısaca bir daha bakalım: 1979 Kasımında Türkiye'nin sıkıntıları ne idi, nereye geldik? 1979 Türkiye'sinde 13 Kasım 1979'da Sayın Ecevit ile görüştüğümüz zaman, Merkez Bankasının kilitsiz olduğunu söylemedi bana. «Kilitli mi, kilitsiz mi?» diye sorduğum zaman, «Öyle de sayılır, öyle de sayılır» dedi; cevap aynen budur. Merkez Bankası kilitli idi; Merkez Bankasında para vardı da, biz niye Aralık, Ocak ayında bu parayı kullanıp, petrol veya başka bir şey alamadık? 19 Kasım 1979 tarihinde Merkez Bankası Güvernörünü çağırdım, disponibl, yani kullanılabilir kaç para olduğunu sordum; «36 milyon dolar» dedi, «Bunun da 19 milyon dolarını yarın, filan yere borcumuz var, onun için yatıracağım» dedi; yani disponibl paran yok. 250 milyon dolarlık petrolü ne ile alacağız? Yok para; gübreyi ne ile alacağım? Yok para; hammaddeyi ne ile alacağız? Yok para. İşte,

biz böyle bir Türkiye devraldık. Bu Türkiye'nin çıkışının da tek yolu vardı : Para bulmak ve hemen bulmak. Hemen bulamadığınızı takdirde, her geçen gün, ülkeyi tahrip etmekteydi; her geçen gün, yoklukları, sıkıntıları artırmakta idi. Binaenaleyh, eğer bize diyorsanız ki, «Niçin 90 - 95 gün zarfında her şeyi çözmediniz?»; biz diyoruz ki, biz sihirbaz değiliz. Biz zaten 1 gün zarfında, 3 ay zarfında bunları çözeriz diye gelmedik; ama Türkiye bu meselelerin içinde ezilmez, bu meselelerin içinden çıkar; biz bunun çıkma yolunu biliyoruz, eğer bizi desteklerseniz Türkiye'yi bunun içerisinden çıkarınız dedik ve bunu demeye devam ediyoruz, gayet açıktır bu.”

“Ne olmuştur 1979 Kasımında? Özeti şudur: Birçok şey yok; ama bunun içerisinde 7 tane yoku seçmeye mecburum : Döviz yok, Türk parası yok. 325 milyar lira Merkez Bankası para emisyon etmiş, bunun 265 milyarı zaten açık finansmanla gitmiş, yok; yeniden para basmak mümkün değil. Zaten 54 senede 77 milyara gelen emisyon hacmi, 2 senede 177 milyara varmış; yeniden para basmak, boyuna ateşin üstüne benzin dökmekten ibarettir. Para yok, yatırım yok, üretim yok, petrol yok, iş yok, ilaç yok, gübre yok, mal yok... İşte böyle bir Türkiye. Şimdi, bu Türkiye'yi, yoklar Türkiye'sini varlar Türkiye'si yapmaya koyulduk. Gayet tabii, yoklar Türkiye'si, yoklar Türkiye'si olarak gitmeyecektir; varlar Türkiye'si olacaktır.”

“13 Kasım 1979 tarihinde Türkiye'nin 48 ilinde margarin yok, 39 ilinde likit yağ yok, 40 ilinde mazot yok, 16 ilinde benzin yok, 15 ilinde gazyağı yok, 22 ilinde kömür yok, velhasıl yok, yok, yok, aşağıya kadar yok... İşte, böyle bir Türkiye'yi devralmışız; biz bu Türkiye'yi bunun içinden çıkarmaya çalışıyoruz.”

“Değerli milletvekilleri, birçok şeyler yanlış tartışılıyor. Aslında ne yapıyoruz biz? «Millî görüşü benimserseniz kurtulursunuz; sosyalist görüşü benimserseniz bu işin içinden çıkarsınız; kapitalist görüşü benimserseniz; bu işin içinden çıkarsınız» diye bir tartışmanın hiç anlamı yoktur, hiçbir manâsı yoktur. Türkiye'nin plânı yok mu? Yani Türkiye, bir rasgele ekonomiyi mi takip ediyor? Yani Türkiye, her gün sabahleyin birtakım ilhamlar geliyor Türkiye'yi idare edenlere de, öyle mi Türkiye yürüyor? Hayır. Türkiye, esasen en önemli mesele olan kalkınma meselesini bir esasa raptetmiştir ve Türkiye plânlı kalkınmayı benimsemiştir ve Türkiye'de plânlı kalkınma Anayasanın gereğidir. Binaenaleyh, buraya gelip, bir bütçe tenkit ederken plânı unutacaksınız, programı unutacaksınız, her şeyi unutacaksınız, kendiliğinizden kaynak fikrini bir kenara bırakacaksınız, denge fikrini bir kenara bırakacaksınız, «Hiçbir kimseden bir şey alma, alma ver!» Nereden alalım? «Deryadan al, deryadan...» Deryadan mı alalım?”

“Tarih boyunca bunlar tartışılmış, tarih boyunca, tarih boyunca tartışılmış bunlar. Olmadan vermek mümkün değil ve bir masraf mı yapacaksınız, kaynak göstereceksiniz. Onun için, Anayasanın 94 üncü maddesi, Genel Kurullarda milletvekillerinin masraf artırıcı, gider artırıcı bir teklifte bulunamayacaklarını amirdir, onun için amirdir işte.”

“Değerli milletvekilleri, hesabını, kitabını bilmeyen bir memleketin sonu inkırazdır, sonu çöküştür; gayet açıktır bu. Hesap kitap ise, bir memleketin bütçesini, hazinesini, plânını, programını ve merkez bankasını sağlam tutmasıyla başlar. Bunların hepsini bir kenara atarsanız, o zaman batarsınız. Batmanız bir şey değil, milleti batırırsınız; günah olur, yazık olur.”

“Şimdi bakınız, Dördüncü Beş Yıllık Plân gelmiş, burada konuşulmuş. Bu plânın muhtevası hakkında, hedefleri hakkında söyleyeceğimiz çok şey vardır, söylemişizdir; yine de vardır, yine de söyleriz; ama bunun bir sistematigi var. Bu sistematige göre, birinci sene 2 380 000 000; ikinci sene 2 700 000 000; üçüncü sene yani 1981'de 2 940 000 000; dördüncü sene, yani 1982'de 3 550 000 000, 1983'de 3 630 000 009; yani ceman yekûn 15 200 000 000 dolar bu plânın dış finansman ihtiyacı var. Yani, Türkiye'nin parasız kalması sürpriz değil ki; hesap hatası da değil ve Türkiye'nin finansman açığının bulunması sürpriz değil ki, hesap hatası da değil; bu bir hesap...”

“Sayın Erbakan'la beraber hükümet olduğumuz zaman sevk ettiğimiz Dördüncü Beş Yıllık Plân vardı; o plânda da Türkiye'nin 10 milyar dolar dış paraya ihtiyacı olduğunu tespit etmişizdir. O dokümanın içerisinde de, hiç kimseye, «para ihtiyacımız olmadan Türkiye'yi götüreceğiz» diye bir iddiamız olmamıştır.”

“Olabilir o, o olabilir; o bir çözüm tarzıdır, bir seçimdir o. Nasıl olur? Hem 2000 yılında. Sayın Ecevit gerçi, «2000 yılı», dediğim zaman, biliyorum, bu 2000 yılından hoşlanmaz, benim 2000 yılını söylememden. Çünkü yıllar çok çabuk geçtiği için, 2000 yılına vardığınız zaman, - Türkiye varacak 2000 yılına, daha ileriye de varacak - 1999'a vardığınız zaman, böyle yılların kendiliğinden heba edilip geçtiğini görürsek, 2000 yılında varmamız lazım gelen yere varamazsak, o zaman çok büyük sıkıntıya düşeriz.”

“Milletler camiasının şerefli bir üyesi olarak, Türkiye'nin 2000 yılında maddî bakımdan da, manevî bakımdan da çok daha güçlü bir Türkiye olması lazımdır diyorsak, ki öyle diyoruz; öyleyse Türkiye her sene neyi başarmaya mecbur? Birinci beş yılda neyi başarmaya mecbur, ikinci beş yılda neyi başarmaya mecbur, üçüncü beş yılda neyi başarmaya mecbur, bunları alt alta koymuştur Türkiye ve bunu nasıl başarmaya mecbur? Yani nereden alıp da bunları başaracak? Hayır bunları alt alta koyacaksınız, kaynağa geldiği zaman

basacaksınız Merkez Bankasında parayı, basacaksınız, basacaksınız, basacaksınız; bir gün gelecek ki, Merkez Bankasında bastığınız para artık hiçbir şey satın almıyor; işte o gün memleketi tahrip en kolay yoldur, enflasyon oradadır.”

“Değerli milletvekilleri, Türkiye hasta falan değildir, sıkıntıları vardır. Ama Türkiye'yi hasta gösterirseniz, o zaman buradaki bu 15 milyar doları hiçbir yerden bulamazsınız. Biz kapı kapı falan dolaşmıyoruz. Söyledim, yine söyleyeyim; biz, siyasî karakterli para istemiyoruz kimseden. 980 milyar dolar dünya para piyasalarında para var. Türkiye bundan 1,5-2 milyar doları ödünç bulabilmeli. «Bulmayalım...» Tamam; akaryakıtı neyle alacaksınız, gübreyi neyle alacaksınız?”

“Türkiye'nin hedefi viyabilite noktasına gelmektir, yani kendi ekonomik gücüyle kendi kendisini sürükleyebilecek noktaya gelmektir, işte tartıştığınız şey zaten bu; kalkınmış bir memleketle, kalkınmakta olan bir memleketi ayırt edemediğimiz zaman bu hatalara düşeriz.”

“Türkiye'nin kalkınmamışlığı, Türkiye'nin kusuru değil, tarihi gelişim böyle. Milletin kusuru değil, devletin kusuru değil, tarihi gelişim bu. Gelmişsiniz bir yere, buradan ileriye gitmezsek kusur bizim. Buradan ileriye gitmenin yolu da, her kaynaktan faydalanmak suretiyle, bu ülkeyi dıştan ödünç para alır vaziyetten veya dışa muhtaç vaziyetten kurtarmaktır.”

“Bugünkü gerçek şudur : Dıştan ödünç para bulmadığınız takdirde, neyi ayıplıyorsunuz? Neyi ayıplıyorsunuz? İşte plânınız; hem bu plânı yapacaksınız, hem bunu yok farz edeceksiniz. Eğer bu plân yapıldığı zaman «Hayır, Türkiye'nin burada ihracatı da var, ithalatı da var, hepsi var, Türkiye bunları yapmadan da bu işlerin içinden çıkar» diyor idiyse, o ayrı meseledir.”

“Şimdi şunu söyleyeyim : Hiç kimse meraklanmasın, halen 680 bin ton ham petrol alınmıştır, depolarda. Ocak ve Şubat aylarında petrole 700 milyon dolar para verilmiştir, 700 milyon dolar. Bitmedi; halen 1 042 000 ton petrol yoldadır. Yine bitmedi; 120 bin ton mazot limanlarımıza erişmiştir ve 150 bin ton sipariş de bağlanmıştır. Yine bitmedi; 250 bin ton fuel-oil siparişe bağlanmış, bir kısmı limanlarımıza erişmiştir. Türkiye'nin 4 tane rafinerisi full kapasite çalışacak hale getirilmiştir. Bakınız, 1979'da Türkiye'nin rafinerileri % 62 kapasiteyle çalıştı. Türkiye 500 milyon dolar mamul almak suretiyle para verdi, 500 milyon dolar. 1979'da bu. 1980'in, - ben vasatısını söylüyorum - Ocak ayında Türkiye'nin rafinerileri % 85 kapasiteyle çalıştı, 1980'in Şubat ayında Türkiye'nin rafinerileri % 100 kapasiteyle çalışıyor ve bizim hükümet olduğumuz dönemlerde bu rafineriler % 92'den aşağı kapasiteyle çalışmadı. Her ton petrolü rafine edilmiş olarak dışarıdan alırsanız, her tona 100 dolar daha fazla para

verirsiniz. Türkiye 1979 senesinde, ham petrol alıp işlemek yerine, mamul petrol aldığı için, dışarıya 50,0 milyon dolar fazla para vermiştir ve açık söylüyorum; yaşayan görecektir, yaşayan görecektir... Gübre mi yok, var gübre; ilkbahar gübresi son santimine kadar var, Akçakale'ye kaç ton sevk edilmiş, Devrek'e kaç ton sevk edilmiş, ben size söylerim hepsini şimdi.”

“Biz bunun savaşını veriyoruz. Gayet açık söylüyorum, bilhassa ilkbaharın bu günlerinde gübrenin lazım olduğu Çukurova ve onun etrafındaki illerimiz, Antalya ve sahillerimizdeki illerimiz, Ege Bölgesi, Samsun bölgesi ve Trakya, Enez'e kadar, Meriç'e kadar... Biz her gün bunlarla meşgulüz. Türkiye'nin depolarında halen 1,5 milyon ton gübre vardır ve 15 Mart'a kadar sipariş edilmiş bulunan gübrelerin hepsinin parası ödenmiştir. Türkiye'nin 15 Mart'a 'kadar 2,5 milyon ton gübresi vardır, 1980 yılının ilkbahar gübresidir ve bu ferah fahur her şeye yetecektir.”

“İşte, mazot yokluğu meseleyi baltalamıştır, tevzide sıkıntılar çıkmıştır. Bu sıkıntılar aşıyor; her yerde, harp eder gibi Türk köylüsüne gübre ulaştırmaya çalışıyoruz. Onun için, herkes müsterih olsun, bu sıkıntıların hepsi aşılabacaktır. Esasen, biz eğer verdiğimiz sözleri tutamazsak, hiç merak etmeyin, kendi göbeğimizi kendimiz kesmeyi biliriz.”

“Değerli milletvekilleri, Türkiye ne IMF'nin emrindedir, ne şunun, ne bunun... Bir büyük sosyal dayanışmanın içindesiniz; niye koskoca bir memleket bir diğerinin emrinde?.. Yok böyle bir şey. Türkiye, doğru iktisadi politikalar takip edecek, kendi yolunu kendisi açarak gidecektir. Vakit olsaydı burada sizlere 1981 - 1982 - 1983 - 1984 yıllarında Türkiye'nin neye ihtiyacı olduğunu, ne kadar petrole ihtiyacı olduğunu, bunun nasıl karşılanması gerektiğini de söyledim. Ama kısaca şunu söyleyeyim; 1979 Türkiye' sinde şeker yok. Biz 25 Kasım günü güvenoyu aldık; 13 Kasım günü Sayın Ecevit'e sordum, «şeker vaziyeti nedir» diye, «yetecektir şeker» dedi. Nasıl yetecektir şeker? 980 bin ton şekeri var Türkiye'nin, yani 79'u 80'e bağlayan yeni mevsime kadar, 980 bin ton şekeri var. Türkiye'nin neye ihtiyacı var? 1 milyon 200 bin ton şeker ihtiyacı var. Hiç kimse meraklanmasın, halen 400 bin ton şekerim var; 400 bin ton şeker. Türkiye 90 bin ton şeker yiyor ayda; 5 aylık şekeri var Türkiye'nin; ama Türkiye 125 milyon dolar para verip dışarıdan 250 bin ton şeker almaya mecbur, 575 dolar şekerin tonu. Şeker satan Türkiye, sayelerinde dışarıdan şeker alan Türkiye haline gelmiştir. “

“Neden sayelerinde? 3 milyon dönüm pancar ekim alanını 2 milyon 700 bin dönüme indiren sizsiniz ve 9,5 milyon, 10 milyon ton pancar üretimi varken, bunu 8 milyon tona indiren sizsiniz. 21 ayda lütfetseydiniz, biraz gayret sarf etseydiniz de, Türkiye'nin şeker üretim kapasitesine bir fabrika eklenseydi; Van

fabrikasını ekleseydiniz, Kars fabrikasını ekleseydiniz, Ağrı fabrikasını ekleseydiniz, Urfa fabrikasını ekleseydiniz, bunların birini ekleseydiniz. Hayır, yok, ondan sonra...”

“Arkadaşlar, 125 milyon dolar nedir biliyor musunuz? Hala inşada bulunan 12 fabrikanın, 13 fabrikanın bütün döviz ihtiyaçları. Yani 125 milyon doları, fabrika başına 10 milyon dolar dışarıdan getireceğiniz döviz, fabrika başına 10 milyon dolar 12 fabrikanın 13 fabrikanın dövizini, siz bu sene şeker satın almasına veriyorsunuz. Biz, Hükümeti devraldığımız zaman şeker sökülüyordu. Zaten Aralık ayında pancar sökülmez Aralık; ayında pancar tarlanın içinde kalır; girilmez ki tarlanın içerisine, Kasımın ortasında da girilmez. Mazot bulmadınız da ondan bilmem ne öldü.. Hayır efendim, böyle bir durum yok. Durum doğrudan doğruya, 3 milyon dekar ekilmesi lazım gelen pancar sahasının 2 milyon 700 ton dekara indirilmesiyle ilgilidir. Hangi akılla olduğunu da bilmiyorum, Türkiye’yi şekersiz bırakmışlardır bu beyler.”

“Türkiye yağsızdır; evet, 400 bin ton yağa karşı 330 bin ton yağı var. Türkiye'nin 70 bin ton yağı noksan ve yağın tonu da 600 dolar, 42 milyonla 50 milyon dolar arasında Türkiye yağ almaya mecburdur, bu yağı da aldık. Mazotu aldık, şekerini aldık, yağı aldık; haydi gelin artık Türkiye'yi idareye, koşun gelin!.. (...)”

“Değerli milletvekilleri, Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu durumdan kurtulmasının yolu var. Türkiye, üretim kapasitesini artırmadıkça; Türkiye, ihtiyacı kadar malı bulup getirmediği ve bunların tevziini piyasa ekonomisinin kuralları içerisinde tıkanmadan yapmadıkça yokluklardan kurtulmaz. Mal yoksa, yokluk onun peşinden gelir. Binaenaleyh, ilk yapılacak iş Türkiye'de üretimdir. Üretim yapmak için yatırım yapmak lazımdır. Yatırım kapasite meselesidir. Türkiye'nin menfaatlerini koruyacak şekilde, Türkiye'nin menfaatlerinin gereği olan her imkândan faydalanmadığımız takdirde, kendi ülkemizde yapmayız, ama işte «Kapı kapı dolaşılıyor» dertten hale düşeriz. Öyle ise gelin, bugün Türkiye'nin 1,5 milyon vatandaşı dışarıdaki ülkelerde çalışıyor. Çalıştıkları fabrikalar bizim değil, ne Türk'lerin, ne Türk Devletinin; çalıştığı fabrikalar başkalarının, başka milletlerin, başka devletlerin, başka memleketlerin ülkelerinin, vatandaşlarının. Halbuki, bu fabrikalar Türkiye'de olsa, o vatandaşlarımızın haklarını daha çok korumak, daha iyi korumak ve katma değeri Türkiye'de bırakmak suretiyle memleket ekonomisi faydalanırdı. Ekonominin şaşmaz kaidesi şudur: Şayet üretiminiz yoksa, şayet yatırımınız yoksa yerinizde sayarsınız. Lafla bir yere varıldığı hiç görülmemiştir daha, hiç görülmemiştir. Lafın, kalkınmanın reçetesi olduğunu Türkiye'den başka hiçbir yerde kimse iddia edemez.(...)”

“Değerli milletvekilleri, bu bütçenin bu hale gelmesinde emekleri geçen bütün milletvekillerinin, sabahlara kadar çalışan Komisyon üyelerine, Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi üyelerine, hepimize, tenkitlerini esirgemeyen değerli sözcülere huzurunuzda şükranlarımı sunmayı bir görev sayıyorum. Cenâbı Allah, 1980 bütçesini, yitirilmiş yıl bütçesi şeklinde inşallah tahakkuk ettirmeyecek, bundan evvelki yıllarda kaybedilmiş zamanı telafi etmemin imkânlarını milletimize verecektir ve 1980 senesi mutlaka kaybedilmemelidir, mutlaka kaybedilmemelidir. Hepimize sevgiler, saygılar sunuyorum. Sağ olun.”

Başbakan Süleyman Demirel’in konuşmasının ardından devam eden 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarısının tümü üzerindeki görüşmeler tamamlanarak 1980 yılı Bütçesi oylamaya tabi tutulmuştur. Yapılan oylama neticesine göre açık oylamaya 361 milletvekili katılmış; 327 kabul, 26 ret, 8 çekimser oyla, 1980 Yılı Bütçe Kanun Tasarı Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiştir.⁵⁸⁷

⁵⁸⁷ a.g.e. s.721

BÖLÜM - III

XVI. DÖNEM TBMM'NİN DİĞER FAALİYETLERİ

5. XVI. DÖNEMDE TBMM ÜYELERİNİN YURTDIŞI ZİYARETLERİ, TBMM'YE ÜST DÜZEY YABANCI ZİYARETLER

5.1. XVI. DÖNEMDE TBMM'Yİ ZİYARET EDEN YABANCI KONUKLARLA İLGİLİ FAALİYETLER

5.1.1. Japon Parlamento Heyeti, Sayın Kciwa Okuda başkanlığında 29 Haziran 1978 tarihinde TBMM'ni ziyaret etmiştir.⁵⁸⁸

5.1.2. Çin Halk Cumhuriyetinin Parlamento Heyeti 23 Kasım 1978 tarihinde TBMM'ni ziyaret etmiştir.⁵⁸⁹

5.1.3. 20 Temmuz 1979 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin Ankara temsilcisi Cemal Aşkın ve beraberindeki heyet, Kıbrıs Barış Harekatının 5. yıldönümü nedeniyle Başbakan Bülent Ecevit'i ziyaret etmiştir.

5.1.4. 20 Ağustos 1979 tarihinde Ankara'ya gelen ABD Temsilciler Meclisi Üyesi Stephan Solarz, Başbakan Bülent Ecevit ve AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'i ayrı ayrı ziyaret etmiştir.

5.1.5. 1 Eylül 1979 tarihinde Yugoslav Maliye Bakanı Petar Kostic İşletmeler Bakanı Kenan Bulutoğlu'nu ziyaret etmiştir.

5.1.6. 5 Eylül 1979 tarihinde NATO Kuvvetleri Başkomutanlığını General Alexander Haig'den devralan Orgeneral Rogers, askeri ve sivil yöneticilere tanışma ziyaretinde bulunmak amacıyla Türkiye'ye gelmiştir.

5.1.7. 26 Eylül 1979 tarihinde Libya Kültür ve Enformasyon Bakanı Muhammed El Şuveydi, beş günlük resmi bir ziyaret için Ankara'ya gelmiştir.

5.1.8. 2 Ekim 1979 tarihinde Merkezi Japonya'da bulunan Uluslararası Kardeşlik ve Sevgi Cemiyetinin Başkanı Yasumi Hiriso başkanlığındaki bir heyet Devlet Bakanı Lütü Doğan ve Diyanet İşleri Başkanı Tayyar Altıkulaç'ı ayrı ayrı ziyaret etmiştir.

5.1.9. 5 Ekim 1979 tarihinde Filistin Kurtuluş Örgütü Lideri Yaser Arafat'ın Başbakan Bülent Ecevit'in çağrılısı olarak Türkiye'yi ziyaret etmiştir.

5.1.10. 1 Aralık 1979 tarihinde NATO Başkomutanı Bernard Davies resmi bir ziyaret için Ankara'ya gelmiştir.

5.1.11. 3 Aralık 1979 tarihinde Charles Woodward başkanlığındaki IMF Heyeti Maliye Bakanı İsmet Sezgin'i ziyaret etmiştir.

5.1.12. 29 Temmuz 1980 tarihinde 15 İslam ülkesinin Ankara'daki misyon şefleri Başbakan Süleyman Demirel'i ziyaret ederek, Türk Hükümeti'nin İsrail'in, Kudüs'ün başkent olması yolundaki kararına karşı gösterdiği tepki için kendisine teşekkür etmişlerdir.

⁵⁸⁸ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 6, B. 65, (21 . 02 . 1980), s. 596

⁵⁸⁹ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 7, B. 9, (23 . 11 . 1978), s.348

5.1.13. 31 Temmuz 1980 tarihinde İslam ülkelerinin Ankara'daki Büyükelçiliklerinin temsilcileri, CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'i ziyaret ederek, İsrail'in Kudüs'ü başkent yapma kararıyla ilgili bir görüşme yapmışlardır.

5.1.14. 3 Eylül 1980 tarihinde Hollanda Dışişleri Bakanı C.A. Van der Klaauw ve eşi, Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen'in konuğu olarak resmî bir ziyaret amacıyla Ankara'ya gelmiştir.

5.2. XVI. DÖNEMDE TBMM ÜYELERİNİN YURTDIŞI ZİYARETLERİ İLE İLGİLİ FAALİYETLERİ

5.2.1. Çekoslovakya Sosyalist Cumhuriyeti Federal Meclisi Başkanının resmî davetlisi olarak 16-21 Ekim 1978 tarihleri arasında CHP İstanbul Milletvekili Çağlayan Ege, CHP Kars Milletvekili İsmet Atalay, AP Kütahya Milletvekili İlhan Ersoy, MSP Muş Milletvekili M. Emin Seydagil, MHP Niğde Milletvekili Sadi Somuncuoğlu Çekoslovakya'yı ziyaret etmişlerdir.⁵⁹⁰

5.2.2. 9 Haziran 1979 tarihinde Dışişleri Bakanı Gündüz Ökçün, İran Dışişleri Bakanı İbrahim Yazdi'nin konuğu olarak, üç günlük resmi bir ziyaret için İran'a gitmiştir.

5.2.3. 21 Haziran 1979 tarihinde Devlet Bakanı Lütfi Doğan, Diyanet İşleri Başkanı Tayyar Altıkulaç ve Kayseri CHP Milletvekili Gani Aşık, Ürdün'e resmî ziyarette bulunmuşlardır.

5.2.4. 17 Temmuz 1979 tarihinde Ticaret Bakanı Teoman Köprülüler, Uluslararası Şam Fuarı'nı ziyaret etmek ve Suriye ticaret yetkilileriyle görüşmelerde bulunmak üzere Şam'a gitmiştir.

5.2.5. 13 Ağustos 1979 tarihinde Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanı Mehmet Yüceler, sekiz günlük bir resmî ziyaret için Kore'ye gitmiştir.

5.2.6. 6 Eylül 1979 tarihinde Ticaret Bakanı Teoman Köprülüler, Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Dış Ticaret Bakanı Hristo Hristov'un resmî davetlisi olarak Uluslararası Filibe Fuarı'nı ziyaret etmek üzere Bulgaristan'a gitmiştir.

5.2.7. 25 Aralık 1979 tarihinde Maliye Bakanı İsmet Sezgin resmî bir ziyaret için Suudi Arabistan'a gitmiştir.

5.2.8. 4 Ağustos 1980 tarihinde Maliye Bakanı İsmet Sezgin, resmî bir ziyaret için Yugoslavya'ya gitmiştir.

5.2.9. 15 Ağustos 1980 tarihinde Turizm ve Tanıtma Bakanı Barlas Küntay, Bulgaristan Turizm Komitesi Başkanı Gueorgiu Evtimov'un davetlisi olarak resmî bir ziyaret için Bulgaristan'a gitmiştir.

⁵⁹⁰ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 7, B. 5, (09 . 11 . 1978), s. 168

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye Büyük Millet Meclisi XVI. Yasama Döneminin denetimi etkileyen önde gelen ayırt edici özelliklerinden birisi, iki büyük partinin CHP ve AP'nin tek başına iktidar olacak kadar yeterli 226 milletvekiline sahip olamaması olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle dönemin iki büyük partilerinden gerek CHP gerek AP iktidar stratejilerini iktidar olabilmek için sayısal yetersizliklerini sağlamada birbirleriyle uzlaşarak büyük destekli koalisyon hükümetleri kurmak yerine kendi parti programlarını uygulayabilmek amacıyla küçük partiler ve karşıt büyük partiden ayrılan yada ayrılmağa zorlanan bağımsız milletvekilleriyle birlikte hükümetin kurulması üzerine bina etmiş olmalarıdır. Bu durum küçük partileri ya da karşıt büyük partiden kopan bağımsız milletvekillerini iktidarın taraflarından biri durumuna getirmekle kalmamış, ayrıca onların iktidarın anahtarı durumuna gelmelerine de yardımcı olmasına imkan vermiştir. Ortaya çıkan bu yeni durumda, iki büyük partiden iktidara yakın olan taraf sayısal yetersizliklerini tamamlayabilmek için, bu iktidara ortak yeni anahtar oluşumlara ödün vermek zorunda kalmışlardır. Güven oylaması için gerekli olan salt çoğunluğun 226'nın biraz üzerinde sandalye sayısını elinde bulunduran iktidar, âdeta Demoklesin Kılıcı gibi bu sayısal yetersizliğini hükümet ettikleri süre içerisinde her zaman hissetmişlerdir. Kuşkusuz bu dalgalı sayısal durumun denetim faaliyetlerine yansımaları ise, TBMM'nin denetimde etkinlik ölçütlerinin kısıtlanmasını ve istikrarın olumsuz yönde etkilenmesini beraberinde getirmiştir. Bu nedenle muhalefette bulunan iki büyük partiden biri; iktidarda bulunan diğer partinin hükümetini düşürebilmesi için denetim faaliyetlerinin belki de en ciddi argümanı olan gensoruyu yaygın bir biçimde kullanmıştır. Diğer bir deyişle XVI. dönemin en belirgin özelliği iktidar olabilmek için sandalye hesapları yapan muhalefetin, hükümeti düşürebilmek için gensoru denetim aracı üzerine odaklanmış olmasıdır. Bir başka deyişle muhalefet hükümet düşürme işlevlerini gensoru denetim aracı üzerine yoğunlaştırmıştır. Gerek CHP gerekse AP iç güvenlik ve terör tırmanırken bile, bu denetim argümanını yoğun bir biçimde kullanmıştır. Gensoru denetim aracı, daha çok işlevleri Bakanlar Kuruluna fikri katkıda bulunmak olan eylemsiz bakanlar üzerine değil, eylemli bakanlar üzerine yoğunlaştırılmıştır. Sırasıyla eylemli bakanlar hakkında gensoru vermek suretiyle, Bakanlar Kurulunun Bakanlarını teker teker düşürme yöntemi denenmiştir. Bu yöntem bir anlamda Kurucu Meclis niteliğindeki I. TBMM'den alınan bir miras niteliğinde görülmektedir. Büyük ölçüde 1876 Kanun-u Esasinin maddelerini içeren 1921 Anayasası özellikle Bakanları tek tek seçmedeki işlevsizliği görülerek II. TBMM yasama döneminin başlarında bir türlü hükümetin teşkilini sağlayamamış ve bu durum gerek TBMM'de gerekse ülkede istikrarsızlığı beraberinde getirmiş, sonunda Cumhuriyet ilan edilmek suretiyle bugünkü sistemimize benzer bir

sistem kabul edilerek istikrarsızlık yaygınlaşmadan önlenmiştir. XVI. yasama döneminde ise, sistem iktidar olabilmek için tersinden uygulama alanına konulmuş ve çok küçük oyla muhalefette kalan taraf iktidar olabilmek için cepheleşerek bakan düşürme yöntemini deneme yoluna gitmiştir. Ancak burada önemle vurgulamak gerekir ki, muhalefet tarafından yapılmak istenilen iktidara gelebilmek için istikrarsızlığa sevk edecek bu denetim mekanizmasının denenmesidir. Bu bağlamda, birbiri peşi sıra Başbakan ve eylemli bakanlar haklarında gensoru önergeleri verilmiştir. Gensoru görüşmeleri sırasında TBMM sayın üyeleri hemen hemen tam kadro ile meclise gelmişler ve birleşimlerde son derece hararetle görüşmeler yapılmış, şüphesiz mecliste yaşanan bu yapay gerginlik durumu ülkenin bütün sathını etkilemiştir. Gensoru argümanının yoğun bir biçimde kullanılması TBMM tarihinde de bazı ilklerin yaşanmasına neden olmuştur. Bunlardan belki de en ilginç II. Milliyetçi Cephenin görüşmeler sırasında CHP'nin güvensizlik AP'nin güven oyu istemiyle 31 Aralık 1977 tarihinde düşürülmesi olayıdır. Seçimlerden yaklaşık yedi ay sonra gerçekleşen bu olayla Cumhuriyet tarihimizin bir ilk yaşanmıştır. II. Milliyetçi Cephe Hükümeti Türkiye Cumhuriyet Tarihinde gensoruyla düşürülen ilk hükümet olmuştur. Gerçekten de, muhalefet partilerinin desteğini alan ana muhalefet partisi CHP, verilen 228 güvensizlik oyu ile II. Milliyetçi Cephe Hükümetinin düşürülmesini sağlamıştır. Gensoruyla yaşanan bir diğer ilginç durum ise; MSP'nin içersinde yer almadığı dışarıdan destekli Demirel Azınlık Hükümetinin Dışişleri Bakanı hakkında MSP tarafından verilen gensoru önergesiyle düşürülmesi olayıdır. Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen hakkında II. Milliyetçi Cephe Hükümetinde yer alan ancak Demirel Azınlık Hükümetinde kendilerine görev verilmeyen MSP tarafından verilen gensoru önergesinin oylanmasıyla ortaya çıkan ilginç durumdur. Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen hakkında 5 Eylül 1980 tarihinde AP ve MHP'nin çoğunluğunun bulunmadığı gensoru oylamasında CHP'nin desteği ile 231 oyla kabul edilince, Türk siyasî yaşamında ilk kez bir bakan, hükümet dururken güvenoyu ile düşürülmüştür. Başbakan Demirel, yeni bir Dışişleri Bakanı atamak yerine, Devlet Bakanı Ekrem Ceyhan'ı vekâleten atayarak, hükümetin bütünlüğünü korumağa çalışmıştır. Ancak alınan bu palyatif önlemler sular bir türlü durulmamış, CHP tarafında "Bakanı gensoru ile düşürülen hükümet istifa etmelidir" sesleri yükselmiştir. Buna karşılık Adalet Partisi de siyasetin bu kadar gerginleştiği bir ortamda erken seçime gidilmesi için TBMM Başkanlığına bir önerge vermiştir. Bu yasama dönemi içerisinde ikinci kez iktidara gelme hesapları yapan CHP seçime gitmeyi benimsememiş ve gerekçe olarak da "Seçimin anayasaya aykırı olacağı tezini" ortaya koymuştur. Ancak, ülke sathına yayılan istikrarsız ortam, 12 Eylül 1980 askerî darbesiyle demokrasinin askıya alınmasına neden olmuştur.

Denetim araçlarının dışında ancak, kesin hesap bağlamında hükümetin TBMM'ne hesap vermesini sağlayan önemli işlevlerden birisi de bütçe görüşmeleri, bir önceki bütçenin kesin hesap olarak bağlanması ve yeni bütçenin kabulüdür. Bu önemli denetim yolu da iktidar ve muhalefetin takındıkları tutum nedeniyle siyasî istikrarsızlığın bir başka olumsuz yönünün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Etkin denetim faaliyetlerini güçsüzlüğe ve gittikçe etkisizliğe sevk eden bütçe görüşmelerinde gerek iktidarın gerek muhalefetin takınmış oldukları tutum dikkat çekici bir mahiyet olarak yansımıştır. Güvenoylaması nedeniyle kısa bir süre önce muhalefete düşen bir önceki iktidarın hazırlamış olduğu bütçe, elde zaman olmadığı için yeni iktidar tarafından sahiplenilmiş, bu sefer muhalefete düşen eski iktidar kendi hazırlamış olduğu bütçeyi artık iktidar bütçesi olarak gördüğü için büyük eleştiriye tâbi tutmuştur.

Hükümetleri kendi bütçesini hazırlamaktan alıkoyan zorluklardan bir diğeri de, hiç kuşkusuz, yasal zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır. 1961 Anayasası ve öteki ilgili yasalarda, bütçelerin Yüce Meclislere sunuş tarihi ile buralarda görüşülme sıra ve sürelerini saptadıktan başka, bütçelerin en geç 1 Mart tarihinde yürürlüğe konulması amir hükmü bulunmaktadır. Bu Anayasal zorunluluk nedeni ile yeni Hükümetin bütçesini hazırlaması, bu bütçenin Yüce Meclislerde değerlendirilip karara bağlanması için 40 günlük gibi kısa bir süre söz konusudur. Bu sürenin ise, Hükümetin yeni bir bütçeyi kendi sorumluluk duygusu içinde hazırlaması için gerçekten de yeterli olmadığı bilinen bir gerçektir. Bu durum karşısında, Hükümetler, bir yandan geçici bir bütçe uygulayarak Devlet harcamalarını sürdürürken, öte yandan da kendi bütçesini hazırlaması uygun bir çare olacağı değerlendirilmektedir. Daha önceki uygulama sonuçlarının da ortaya koyduğu gibi, geçici bütçeye gidilmemesinin başkaca çarpıcı unsurları, bu durumun kararsızlık ortamını daha da artıracak ve bu nedenle yatırımlar daha da yavaşlarken, spekülatif bekleyişler artıracak değerlendirilmesine dayanmaktadır. Aynı zamanda ekonominin içinde bulunduğu koşullar da geçici bir bütçe uygulamasına olanak tanımamış, geçmiş iktidar tarafından hazırlanan bütçe yeni iktidar tarafından sahiplenilmesi cihetine gidilmiştir. Ancak bu durumda da yukarıda belirtilen denetimi zayıflatan, etkisizleştiren ve eleştirel boyuttaki iktidar muhalefet kısır döngüsünün ortaya çıkmasına neden olmuştur.

XVI. Yasama Döneminde 3 ve 4 üncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983) ve Programlarda öngörülen anlayış içinde hazırlanan mali yıl bütçe tasarıları ilkesel boyutta değerlendirildiğinde, aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır. 3 üncü Beş Yıllık Kalkınma Planının son bütçesi olan 1978 mali yılı bütçesi, koşulların elverdiği ölçüde bir tutum bütçesi, savurganlıkla savaş bütçesi görünümündedir. Bunlarla birlikte, bütçenin hizmet gücü ve sosyal içeriği de

genişletilmiştir. Bir yandan kırsal alanlara, öte yandan de kentsel alanlara hizmet götüren bakanlık ve kuruluşların ödemelerinde bu amaçla önemli artışlar yapılmıştır.

1979 mali yılı bütçesi, ekonominin onarılmasına ve sağlıklı bir gelişme ortamının yeniden yaratılmasına yöneliktir. 1979 mali yılı bütçesi, refahın yaygınlaştırılmasına ve gelir dağılımında daha çok adalet sağlanması önemli katkılarda bulunmak amacıyla hazırlanmıştır. Verimlilik ve kârlılık anlayışlarından uzaklaşan Kamu İktisadi Teşebbüsleri, kaynak yaratan değil, kaynak yitiren kurumlar haline gelmiştir. Bu kurumların finansman gereksinimleri bütçeye yük olacak şekilde arttırıldığı görölmüştür. 1979 bütçesinin bu yönüyle önemli özelliklerinden biri de, kamu yatırımlarının yeniden canlandırmayı amaçlayan bir bütçe olmasıyla ilgilidir. 1979 Yıllık programında olduğu gibi bütçede de enerji, sulama gibi üretime yönelik yatırımlara öncelik tanınmıştır. Ayrıca, başlamış ve bitme noktasına gelmiş yatırımlara da öncelik kabul edilmiştir. Bütçede cari giderler için öngörölen ödeneklerde, 1978 yılına kıyasla % 67 oranında arttırılmıştır. İlkel boyutta köylüye ve kırsal alanlara daha çok hizmet götürmeyi amaçlayan 1979 mali yılı bütçesinde Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı Bütçesine 1978 yılına göre % 90 oranında arttırılmıştır.

Türkiye gerçekten de 1980 yılına büyük ekonomik zorluklar içinde girmiştir. 1980 yılı başında Türkiye’de milli gelir artış hızının yavaşladığı, ödemeler dengesi zorluklarının devam ettiği, arz ve talep dengesinin kurulamadığı, enflasyon hızının kesilemediği, enflasyonun Vatandaşlarımız üzerinde yarattığı ağır baskıların giderilemediği ve özellikle akaryakıt ve enerji darboğazının aşılamadığı, üretimde duraklamanın sürdüğü, işsizlik oranlarının azalmadığı gözlenmiş ve 1980 mali yılı bütçesi bu olumsuzlukların olanaklar oranında kısıtlı ölçüde iyileştirilmesi üzerine odaklandırılmıştır. Ayrıca son yıllardaki bütçe açıkları ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinin finansman ihtiyaçları emisyon miktarını hızla büyötmüş ve emisyon artışları enflasyonu besleyen en büyük kaynak haline gelmiştir. Bu cümleden olmak üzere, toptan eşya fiyatları endeksi, Aralık 1977 sonundaki 585 puandan, Aralık 1979 sonundaki 1 578 puana çıkmıştır. Artış oranı % 170 olarak gerçekteşmiştir. Yine bu 2 yıllık dönemde Ankara geçinme endeksinde % 161, İstanbul geçinme endeksinde % 180 artışlar meydana gelmiştir. Bu olumsuzlukları gidermek amacıyla bir yandan bütçe görüşmelerine TBMM’de devam edilirken, Türk ekonomi tarihinde alınmış olan radikal kararlarıyla ünlü ekonomik önlemler 25 Ocak 1980 günü Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kararlar ile alınan tedbirler; ekonomik koordinasyon ve teşkilatlanma politikası; döviz kuru politikası ve bu politikaya paralel bir kambiyo rejimi; genel fiyat politikası yabancı sermaye ve petrol politikası olmak üzere dört ana grupta toplanmıştır. Bu kararların en can alıcı noktası büyük ölçüde devalüasyonun yapılmış olmasıdır. Bu cümleden olmak üzere Türk parasının değeri Amerika Birleşik Devletleri dolarına göre düşüröl-

müş, eskiden uygulanan katlı kur politikası terk edilerek, gübre ve gübre hammaddeleriyle, zirai ilaç hammaddeleri ithalatı dışında dövizler için parite, 1 ABD doları = 70 TL olarak kabul edilmiştir. İhracatı teşvik kararnamesiyle ihracatı daha etkin bir şekilde teşvik edecek yeni imkânlar geliştirilme yoluna gidilmiştir. Özellikle, ihracatçılarla ilgili Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanununa ilişkin karar ve tebliğlerdeki bazı kayıtlayıcı hükümler hafifletilmiştir.

İç piyasada önemli miktarlara ulaşan kıtlık rantlarına karşı fiyat politikasında da piyasa ekonomisi koşullarına uymayı sağlayacak düzenlemeler getirilmiştir. Bu amaçla, Fiyat Kontrol Komitesi kaldırılmış, 440 sayılı Kanuna göre tespit edilen temel mal ve hizmetler listesi daraltılmış, Kamu İktisadi Teşebbüslerinin ürettikleri mal ve hizmetlerde sübvansiyonlar kaldırılmış, gerçek maliyet ve fiyat uygulamalarına geçilmiş, bu kuruluşların enflasyon ile finansmanına ve piyasada doğmuş bulunan ikili fiyat uygulamalarına son verilmiştir.

DİZİN

- A. Bahir Ersoy, 1033
Abdulgani Aşık, 1135, 113, 114
Abdullah Tomba, 1019, 1035, 1065, 1073, 1105, 1111
Abdullah Gül, 1069, 1113
Abdurrahman Ogultürk, 469, 470, 1015, 1021, 1025, 1026, 1027, 1030, 1031, 1032, 1034, 1035, 1121
Abdurrahman Ünsal, 1030, 1033, 1039, 1075, 1078, 1081, 1117, 1120, 1122
Abdülkadir Kaya, 803, 804, 836, 839, 933, 935, 1020, 1021, 1034, 1066, 1067, 1079
Abdülkerim Doğru, 628, 633, 656, 1079
Adalet Bakanlığı Bütçesi, xx, xxii, xxiv, 1024, 1025, 1069, 1112
Adalet Partisi, xv, 446, 462, 466, 471, 477, 482, 483, 497, 498, 503, 505, 519, 520, 522, 529, 545, 549, 553, 566, 571, 572, 573, 578, 581, 608, 624, 628, 633, 634, 638, 640, 648, 652, 655, 661, 670, 682, 686, 691, 695, 697, 710, 711, 712, 714, 726, 762, 779, 780, 781, 791, 793, 798, 799, 802, 810, 815, 820, 839, 841, 844, 848, 855, 858, 870, 872, 880, 893, 894, 897, 906, 909, 917, 918, 921, 931, 935, 937, 946, 951, 957, 965, 984, 985, 990, 993, 1009, 1015, 1016, 1017, 1018, 1019, 1020, 1021, 1022, 1023, 1024, 1025, 1026, 1027, 1028, 1029, 1030, 1031, 1032, 1033, 1034, 1035, 1036, 1039, 1062, 1063, 1064, 1065, 1066, 1067, 1068, 1069, 1070, 1071, 1072, 1073, 1074, 1076, 1077, 1078, 1079, 1080, 1081, 1083, 1086, 1104, 1105, 1106, 1107, 1108, 1109, 1110, 1111, 1112, 1113, 1114, 1115, 1116, 1117, 1118, 1119, 1120, 1121, 1122, 1123, 1137
Adana, 486, 487, 494, 496, 522, 543, 844, 943, 944, 946, 947, 951, 952, 957, 999, 1063, 1071
Adem Ali Sarioğlu, 1009, 1017, 1018, 1019, 1020, 1021, 1022, 1023, 1024, 1025, 1026, 1027, 1028, 1029, 1030, 1031, 1032, 1033, 1034, 1035, 1036, 1039, 1040, 1062, 1063, 1064, 1065, 1066, 1067, 1068, 1070, 1071, 1072, 1073, 1074, 1075, 1076, 1077, 1078, 1079, 1080, 1081, 1083
Adıyaman, 450, 515, 526, 532, 543, 548, 801, 816
Adnan Keskin, 1035, 1062, 1069, 1075, 1076, 1108, 1111, 1114, 1115, 1116, 1117
AET, xv, 460, 678, 738
Afyonkarahisar, 435, 436, 444, 446, 449, 462, 470, 632, 801
Ağrı, 515, 526, 536, 540, 543, 801, 898, 957, 1132
Ahmet Altun, 1032, 1035, 1118
Ahmet Buldanlı, 929, 931, 1014, 1015, 1019, 1020, 1022, 1023, 1030, 1074, 1081, 1111, 1122
Ahmet Çakmak, 1111, 1112
Ahmet Çobanoğlu, 487, 489, 496, 497, 1026, 1066, 1077, 1105, 1114, 1116, 1117, 1119, 1121
Ahmet Hamdi Çelebi, 1029
Ahmet Hamdi Şam, 1076
Ahmet İnceoğlu, 1106
Ahmet Karaaslan, 1035, 1068, 1069
Ahmet Karahan, 1032, 1108
Ahmet Mahir Ablum, 1031, 1036, 1039, 1072, 1075, 1120
Ahmet Melik, 1020
Ahmet Sayın, 1009, 1018, 1033, 1034, 1064, 1065, 1071, 1074, 1076, 1080, 1081, 1115, 1117, 1118, 1120
Ahmet Şener, 829, 832, 1021, 1067
Ahmet Taner Kışlalı, 1026, 1071
Akın Simav, 935, 938, 1030, 1032, 1062, 1063, 1072, 1074, 1077, 1078, 1079
Alev Çoşkun, 481, 1030
Ali Ak, 1031, 1034, 1063, 1066, 1067, 1068, 1069, 1070, 1071, 1072, 1073, 1074, 1075, 1076, 1077, 1078, 1079, 1080, 1081, 1106, 1109, 1110, 1111, 1112, 1113, 1114, 1115, 1116, 1117, 1118, 1119, 1120, 1121
Ali Elverdi, 505, 1022, 1069, 1120

Ali Gürbüz, 680, 682, 804, 806, 1020, 1022, 1030, 1031, 1066, 1068, 1075, 1108, 1109, 1115, 1117, 1119
Ali Haydar Veziroğlu, 535, 538, 1071
Ali İrfan Haznedar, 1075, 1079
Ali Kırca, 1034, 1108, 1109
Ali Köymen, 1027
Ali Naili Erdem, 444, 447, 466, 682, 685, 710, 714
Ali Nejat Ölçen, 1116
Ali Şevki Erek, 1077
Ali Topuz, 511, 1031, 1076
Ali Yılmaz, 1031
Altan Tuna, 1021, 1062, 1063, 1064, 1065, 1066, 1067, 1068, 1069, 1070, 1071, 1072, 1073, 1074, 1075, 1076, 1077, 1078, 1079, 1080, 1081, 1083, 1105, 1107, 1109, 1111, 1112, 1113, 1114, 1115, 1117, 1118, 1119, 1120, 1121
Amasya, 801
Anayasa Mahkemesi Başkanlığı Bütçesi, xx, xxii, xxiv, 1017, 1063, 1106
Anayasa Mahkemesi, xii, xx, xxii, xxiv, 599, 775, 798, 873, 876, 1016, 1017, 1063, 1064, 1106, 1107
Ankara, ix, 445, 469, 470, 482, 485, 493, 498, 501, 505, 520, 529, 536, 543, 549, 590, 597, 620, 622, 625, 648, 651, 652, 661, 667, 674, 683, 694, 702, 713, 719, 723, 748, 751, 753, 754, 785, 809, 810, 819, 822, 825, 856, 870, 895, 947, 952, 967, 989, 992, 995, 999, 1014, 1026, 1037, 1081, 1100, 1123, 1134, 1135, 1139
Antalya, 436, 863, 894, 956, 957, 965, 999, 1085, 1131
AP, xv, 432, 446, 465, 468, 482, 483, 484, 488, 537, 554, 560, 600, 634, 640, 647, 652, 656, 669, 681, 695, 715, 751, 752, 803, 809, 927, 1021, 1023, 1032, 1063, 1064, 1069, 1071, 1075, 1080, 1109, 1125, 1134, 1135, 1136
Artvin, 452, 756, 779, 780, 915, 917, 918, 1063
Avni Akyol, 1036, 1070, 1113
Avrupa Ekonomik Topluluğu, xv, 666, 678, 690, 698, 699, 718, 738, 1090
Aydın, 438, 450, 470, 471, 474, 667, 894
Ayhan Altuğ, 1081, 1114
Aysel Uğural, 1111

1142

Azimet Köylüoğlu, 765, 771, 1105, 1106, 1108, 1109, 1112, 1114, 1118, 1119, 1120
Bahattin Karakoç, 901, 906, 1064
Bahri Dağdaş, 519, 522, 536, 545, 549, 572, 855, 858, 1009, 1026, 1071, 1109
Balıkesir, 467, 478, 479, 481, 482, 487, 497, 543, 546, 775, 776, 777, 779, 784, 787, 789, 790, 792, 793, 803, 804, 893, 895, 986, 987, 988, 990, 993
Barbaros Turgut Boztepe, 1028
Basın, v
Bayındırlık Bakanlığı Bütçesi, xx, xxii, 1026, 1027, 1071, 1072
Bayram Turan Çetin, 1114
Behiç Tozkoparan, 1020, 1021, 1028, 1029, 1031, 1032, 1033, 1034, 1072, 1075, 1116
Bilal Taranoglu, 1121
Bilecik, 536, 539
Bingöl, 515, 526, 536, 540, 557, 561, 816, 863, 887, 894, 989, 995
Birleşmiş Milletler, xv, 671, 693, 708, 729
Bitlis, 526, 529, 539, 543, 746, 749, 756, 776, 779, 816, 1085
BM, xv
Bolu, 539, 756, 763, 808, 810, 815, 895
Burdur, 539, 575, 595, 597, 600, 864, 989, 995
Burhan Ecemiş, 1073
Burhan Garip Şavlı, 980, 982, 1026, 1068, 1070, 1071, 1073, 1076, 1113, 1116
Burhan Karaçelik, 1112, 1118
Bursa, 536, 543, 546, 550, 714, 716, 759, 777, 787, 839, 844, 863, 999, 1026, 1037, 1070, 1082, 1113
Bütçe Kanun Tasarısı Başbakanlık Bütçesi, xx, xxii, xxiv, 1018, 1064, 1107
Bütçe Kanun Tasarısı Cumhurbaşkanlığı Bütçesi, xx, xxii, xxiv, 1015, 1063, 1105
Bütçe Kanun Tasarısı Sayıştay Başkanlığı Bütçesi, xx, xxii, xxiv, 1016, 1063, 1106
Cahit Karakaş, 1011, 1014, 1042, 1062, 1063, 1093, 1105
Cavittin Yenal, 1022
Cemal Aktaş, 575, 595, 600, 1112, 1117, 1121
Cemal Külahlı, 1021, 1027, 1029, 1032, 1067, 1075, 1079, 1119
Cemal Tercan, 1073, 1075, 1121

Cemil Çiçek, v
 Cengiz Şenses, 1067
 Cevat Atılğan, 1119
 Cevdet Akçalı, 957, 1106
 CHP, xv, 432, 437, 444, 519, 560, 595, 600, 626, 648, 669, 682, 701, 713, 728, 807, 809, 832, 846, 916, 919, 930, 933, 944, 956, 969, 970, 988, 1021, 1024, 1027, 1032, 1064, 1069, 1071, 1075, 1080, 1109, 1135, 1136
 Cumhuriyet Halk Partisi, xv, 436, 437, 440, 449, 453, 454, 462, 474, 483, 486, 487, 489, 492, 496, 497, 502, 514, 518, 519, 522, 535, 538, 546, 550, 567, 571, 575, 576, 577, 595, 596, 600, 614, 620, 626, 628, 633, 634, 636, 638, 643, 644, 648, 652, 654, 656, 660, 661, 663, 669, 677, 681, 697, 698, 704, 708, 715, 717, 731, 736, 737, 740, 742, 743, 751, 753, 754, 755, 757, 767, 768, 773, 779, 780, 784, 788, 789, 791, 799, 803, 810, 815, 832, 836, 839, 842, 848, 854, 855, 869, 870, 877, 880, 885, 886, 887, 888, 901, 906, 918, 927, 929, 931, 935, 936, 938, 941, 948, 949, 953, 958, 960, 961, 965, 966, 969, 970, 973, 974, 975, 976, 977, 980, 982, 990, 991, 993, 994, 1009, 1015, 1016, 1017, 1018, 1019, 1020, 1021, 1022, 1023, 1024, 1025, 1026, 1027, 1028, 1029, 1030, 1031, 1032, 1033, 1034, 1035, 1036, 1039, 1062, 1063, 1064, 1065, 1066, 1067, 1068, 1069, 1070, 1071, 1072, 1073, 1074, 1076, 1077, 1078, 1079, 1080, 1081, 1083, 1100, 1104, 1105, 1106, 1107, 1108, 1109, 1110, 1111, 1112, 1113, 1114, 1115, 1116, 1117, 1118, 1119, 1120, 1121, 1122, 1123
 Çalışma Bakanlığı Bütçesi, xxi, xxiii, xxv, 968, 1033, 1078, 1119
 Çanakkale, 438, 518, 692, 729, 736, 739, 741, 742, 743, 791, 806, 894, 929, 1042, 1066, 1071
 Çankırı, 539, 801, 989, 995
 Çetin Bozkurt, 754, 1065, 1108
 Çorum, 438, 447, 539, 801
 Danıştay Başkanlığı Bütçesi, xx, xxii, xxiv, 1018, 1019, 1065, 1108
 Danıştay, xx, xxii, xxiv, 435, 439, 447, 451, 466, 470, 473, 474, 660, 748, 752, 767, 772, 774, 775, 876, 882, 884, 967, 972, 975, 990, 1018, 1019, 1065, 1108
 Deniz Baykal, 552, 1030, 1075
 Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, 735
 Denizli, 493, 539, 1042
 Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bütçesi, xx, xxii, xxiv, 1022, 1068, 1110
 Devlet Plânlama Teşkilâtı Bütçesi, xx, 1018
 Devlet Plânlama Teşkilâtı, xv, xx, xxii, 511, 517, 528, 538, 540, 542, 583, 782, 785, 931, 1000, 1018, 1064, 1065, 1107, 1108
 Dışişleri Bakanlığı Bütçesi, xxi, xxii, xxv, 1027, 1072, 1073, 1115
 Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesi, xx
 Diyarbakır, 437, 510, 511, 514, 519, 522, 526, 529, 539, 544, 548, 563, 801, 816, 841, 894, 901, 902, 906, 909, 910, 913, 914, 999, 1026, 1037, 1082, 1113
 Doğan Araslı, 483, 486
 Doğan Güneş, 463, 1025, 1106
 Doğan Güneşli, 463, 1025, 1106
 Doğan Onur, 970, 974, 1033, 1062, 1067, 1079
 DPT, xv, 508
 Durmuş Ali Çalık, 1022, 1074
 Edirne, 436, 553, 667, 712, 897, 917, 919, 986, 988, 989, 990, 991, 993, 995
 Ekrem Çetin, 1028
 Elazığ, 467, 481, 502, 511, 519, 546, 564, 565, 625, 628, 801, 898, 914, 959, 960, 989, 995
 Enver Akova, 1020, 1021, 1022, 1066, 1068
 Erkin Topkaya, 1077
 Erol Saraçoğlu, 1035
 Ertöz Vahit Suiçmez, 1118
 Ertuğrul Günay, 1018, 1026, 1071, 1116, 1118
 Erzincan, 519, 526, 534, 540, 543, 546, 801, 989
 Erzurum, 456, 462, 498, 519, 522, 525, 534, 538, 542, 546, 558, 563, 579, 581, 588, 592, 595, 615, 616, 745, 746, 748, 751, 752, 754, 801, 814, 819, 867, 869, 922, 927, 999
 Eskişehir, 511, 529, 777, 786, 801, 828, 829, 832, 836, 848, 999
 Etem Eken, 1029, 1030, 1032, 1072, 1111, 1114, 1121
 Faik Öztürk, 898, 913, 1071
 Faik Türein, 1022

Faruk Demirtola, 1009, 1033, 1065, 1074, 1078, 1105, 1116, 1120
 Fehim Adak, 542, 545, 547, 557, 1027, 1036, 1081, 1114, 1121
 Ferhat Arslantaş, 436, 440, 444, 449, 453, 474
 Fethi Acar, 1028, 1072, 1122
 Feyzullah Değerli, 1068, 1078, 1113
 Galip Çetin, 1033, 1075, 1117
 Galip Kaya, 1025, 1036, 1069, 1072, 1073, 1077
 Gaziantep, 490, 502, 521, 540, 548, 563, 918, 922, 968, 970, 989, 1085
 Genel Görüşme, xiii, xvii, 431, 435, 436, 438, 440, 446, 449, 455, 456, 466, 470, 474, 478, 479, 482, 483, 487, 488, 489, 500, 505, 508, 510, 527, 531, 532, 536, 542, 551, 553, 561, 568, 569, 576, 579, 582, 588, 595, 609, 620, 750, 834, 986
 Gensoru, viii, ix, xiv, xviii, 431, 432, 551, 620, 621, 622, 626, 628, 633, 634, 638, 643, 648, 654, 656, 661, 667, 668, 669, 670, 677, 680, 682, 685, 691, 697, 704, 710, 713, 714, 726, 728, 750, 980, 1136
 Giresun, 467, 726, 755, 756, 757, 759, 762, 763, 801, 906, 909
 Gümüşhane, 606, 607, 609, 793, 799, 984, 985, 989, 993, 995
 Günay Yalın, 1027
 Gündüz Onat, 1022, 1032, 1080, 1112, 1113, 1114, 1115, 1118, 1121
 Güneş Öngüt, 1028, 1074
 Güngör Hun, 1073, 1075, 1078
 Halil Başol, 609, 615, 757, 762, 931, 1036, 1039, 1072, 1115
 Halil Karaatlı, 714, 716, 1009, 1015, 1016, 1018, 1019, 1020, 1021, 1022, 1023, 1024, 1025, 1026, 1027, 1028, 1029, 1030, 1031, 1032, 1033, 1034, 1035, 1036, 1039, 1062, 1067, 1068, 1069, 1070, 1071, 1072, 1073, 1076, 1081, 1105, 1109, 1111, 1113, 1114, 1115, 1118, 1119, 1120, 1121, 1123
 Halil Yurtseven, 1032, 1077
 Halit Evliya, 1115
 Hasan Akkuş, 1069, 1111, 1112, 1114, 1117, 1118, 1119, 1121
 Hasan Aksay, 486, 487, 494, 496, 884, 1009, 1063, 1071, 1105, 1113

Hasan Ali Dağlı, 1031, 1032, 1062, 1063, 1064, 1065, 1066, 1067, 1068, 1069, 1071, 1072, 1073, 1074, 1075, 1076, 1077, 1078, 1079, 1080, 1081, 1083, 1106, 1107, 1108, 1109, 1111, 1112, 1113, 1115, 1118, 1119, 1121
 Hasan Celalettin Ezman, 1022, 1030, 1117
 Hasan Cerit, 1030, 1070
 Hasan Ekinci, 779, 780, 915, 917, 918, 927, 1009, 1034, 1035, 1079, 1121
 Hasan Fehmi İlter, 1021
 Hasan Gürsoy, 943, 944, 946, 951, 1067, 1081
 Hasan Seyithanoğlu, 453, 456, 475, 1025, 1026, 1070, 1113, 1119
 Hasan Vamık Tekin, 1112
 Hasan Yıldırım, 1030, 1107
 Hasan Zengin, 1027, 1028, 1029, 1030, 1031, 1032, 1034, 1039, 1112
 Haydar Demirtaş, 1022, 1070
 Hayrettin Turgut Toker, 1115, 1116
 Hayrettin Uysal, 520, 620, 638, 643, 667, 668, 1032, 1035, 1062
 Hidayet Çelebi, 1029, 1069, 1071, 1074, 1075, 1081, 1116
 Hikmet Çetin, 525, 528, 677, 680, 697, 704, 1018, 1019, 1022, 1065, 1066, 1115
 Hilmi İşgüzar, 1034, 1078, 1079, 1120
 Hüseyin Cavit Erdemir, 1030, 1033, 1119
 Hüseyin Doğan, 1017, 1066
 Hüseyin Erdal, 569, 571, 872, 874, 1027, 1029, 1035, 1067, 1071, 1072, 1074, 1117, 1118
 Hüseyin Erkanlı, 927, 929, 1076
 Hüseyin Kaleli, 1022, 1032, 1064, 1070, 1113, 1116
 Hüseyin Özalp, 1116
 Hüseyin Şükrü Özsüt, 1027
 Hüsnü Yılmaz, 893, 895
 Isparta, 514, 536, 643, 661, 668, 669, 849, 852, 863
 İbrahim Akdoğan, 1030, 1111
 İbrahim Ethem Boz, 1067, 1108
 İbrahim Topuz, 1028, 1031, 1062, 1064, 1065, 1068, 1071, 1072, 1074, 1075, 1076, 1077, 1080, 1081, 1112, 1116, 1118, 1120
 İbrahim Vecdi Aksakal, 1020, 1023, 1024, 1025, 1027, 1028, 1031, 1032, 1040, 1064, 1065, 1066, 1067, 1068, 1069,

1070, 1071, 1072, 1073, 1074, 1075,
1076, 1077, 1080, 1081, 1083
İçel, 446, 880
İçişleri Bakanlığı Bütçesi, xx, xxii, xxv,
1023, 1024, 1069, 1114
İhsan Ataöv, 956, 957, 965, 1018, 1069,
1074, 1077, 1116, 1117
İhsan Bedirhanoğlu, 898
İhsan Kabadayı, 444, 573, 575, 789, 790,
798, 824, 827, 844, 848, 874, 933, 935,
941, 951, 1022, 1028, 1031, 1064, 1076,
1079, 1080, 1114, 1120, 1123
İhsan Toksarı, 1017, 1018, 1020, 1067
İlhan Aytekin, 986, 987, 993, 1009, 1017,
1020, 1021, 1022, 1023, 1025, 1026,
1029, 1031, 1032, 1033, 1034, 1036,
1039, 1062, 1063, 1064, 1065, 1066,
1067, 1068, 1069, 1070, 1071, 1072,
1073, 1074, 1076, 1077, 1078, 1080,
1083
İlhan Ersoy, 1069, 1135
İrfan Binay, 1015, 1016, 1021, 1023, 1024,
1025, 1028, 1035, 1042, 1066, 1071,
1072, 1075, 1077, 1078, 1107, 1108,
1109, 1111, 1112, 1113, 1114, 1115,
1117, 1118, 1119, 1120, 1121, 1123
İrfan Özyayınlı, 1018, 1023
İsmail Akın, 435, 436, 444, 446, 449, 462,
466, 470, 474, 1026, 1027, 1028, 1031,
1032, 1033, 1034, 1035, 1039, 1075,
1116
İsmail Aydın, 667, 810, 815, 885, 887
İsmail Hakkı Köylüoğlu, 1009, 1014, 1017,
1019, 1023, 1024, 1025, 1034, 1036,
1062, 1064, 1069, 1070, 1076, 1105,
1106, 1107, 1112, 1113, 1114, 1118
İsmail Hakkı Öztörün, 1020, 1028, 1029,
1071, 1112, 1117
İsmail Hakkı Yıldırım, 1108
İsmail Hilmi Dura, 1112
İsmail Özen, 828, 829, 832, 836, 848, 1110
İsmet Atalay, 799, 803, 1135
İstanbul, 434, 474, 478, 482, 490, 504, 505,
522, 525, 528, 536, 571, 595, 597, 616,
637, 667, 677, 680, 683, 696, 697, 726,
728, 740, 742, 744, 753, 800, 811, 818,
822, 826, 856, 887, 892, 918, 919, 924,
929, 937, 938, 941, 947, 952, 957, 967,
970, 974, 976, 977, 978, 980, 982, 985,
989, 995, 999, 1009, 1011, 1018, 1026,

1037, 1062, 1082, 1100, 1113, 1123,
1135, 1139
İşletme Bakanlığı Bütçesi, xxi, 1035
İzmir, 436, 438, 440, 444, 449, 451, 453,
464, 481, 482, 483, 497, 500, 505, 522,
554, 581, 584, 600, 603, 606, 616, 627,
633, 638, 640, 652, 656, 682, 685, 710,
714, 751, 796, 822, 826, 827, 829, 832,
856, 935, 937, 938, 947, 952, 957, 959,
964, 999, 1085
Jandarma Genel Komutanlığı, 1069, 1122,
1123
Kahramanmaraş, 453, 456, 467, 521, 548,
549, 550, 656, 801, 986, 993, 1063
Kars, 436, 450, 483, 486, 515, 519, 522,
526, 545, 548, 549, 628, 633, 751, 799,
801, 803, 804, 814, 855, 858, 894, 897,
898, 901, 975, 995, 1062, 1063, 1132,
1135
Kastamonu, 539, 541, 549, 756, 801, 989,
995
Kaya Bengisu, 1105
Kaya Çakmakçı, 1075
Kayseri, 445, 704, 815, 816, 820, 849, 852,
854, 855, 856, 862, 863, 894, 996, 1009,
1042, 1062, 1082, 1113, 1135
Kemal Cevher, 1021, 1022, 1027, 1029,
1030, 1031, 1032, 1033, 1034, 1068,
1072
Kemal Doğan, 815, 820, 849, 855, 862,
1009, 1017, 1018, 1020, 1021, 1022,
1025, 1027, 1028, 1029, 1030, 1031,
1032, 1033, 1034, 1035, 1036, 1040
Kemal Şensoy, 1018, 1065, 1107
Kenan Akman, 1078
Kenan Durukan, 1078
Kerem Şahin, 957, 1035, 1072
Kırşehir, 462, 463, 466, 539, 801, 986, 989,
993, 994, 995
KİT, xv, 1052, 1059
Kocaeli, 756, 1063
Konya, xix, 438, 444, 487, 489, 496, 497,
548, 573, 574, 575, 584, 588, 590, 670,
710, 749, 751, 768, 771, 789, 790, 824,
826, 827, 841, 844, 848, 866, 872, 874,
894, 933, 935, 941, 943, 951, 956, 963,
965, 973, 982, 984, 993, 994
Korkut Özal, 534, 579, 581, 588, 595, 615,
619, 639, 867, 869, 922, 927, 1027,
1031, 1039, 1072, 1076, 1115

Köksal Toptan, v, 1019, 1064, 1107, 1109, 1110
Kültür Bakanlığı Bütçesi, xx, xxii, xxiv, 1026, 1071, 1113
Kütahya, 756, 777, 787, 1062, 1135
Lütfi Doğan, 884, 1021, 1067, 1109, 1134, 1135
Mahmut Özdemir, 767, 768, 851, 852, 869, 870, 877, 880, 1028, 1080
Mahmut Şevket Doğan, 1025, 1033
Mahmut Türkmenoğlu, 551, 600, 606, 1105, 1112, 1114, 1115
Malatya, 499, 511, 515, 520, 532, 535, 538, 540, 548, 556, 566, 591, 670, 677, 691, 697, 704, 898, 901
Malik Yılman, 1111, 1114
Maliye Bakanlığı Bütçesi, xxi, xxiii, xxv, 1036, 1056, 1080, 1081, 1121
Manisa, 452, 853, 894, 995
Mardin, 514, 516, 517, 518, 519, 521, 526, 529, 532, 540, 542, 545, 548, 553, 557, 816
MC, 444, 447, 449, 485, 487, 496, 502, 521, 537, 548, 733, 744, 751, 752, 757, 762, 767, 772, 801, 807, 811, 835, 884, 944, 973, 1085
MEB, xv
Meclis Araştırması, xviii, xix, 431, 433, 434, 479, 528, 729, 731, 736, 739, 740, 742, 745, 746, 750, 751, 754, 755, 757, 763, 765, 767, 775, 776, 779, 784, 788, 789, 792, 793, 799, 803, 804, 808, 809, 810, 815, 825, 827, 828, 829, 832, 836, 842, 848, 849, 850, 851, 852, 855, 856, 866, 867, 875, 877, 880, 883, 884, 885, 887, 888, 893, 898, 902, 915, 916, 917, 922, 927, 933, 935, 943, 944, 946, 951, 956, 957, 967, 968, 970, 974, 976, 977, 978, 980, 986, 988, 990
Meclis Soruşturması, xi, 431, 750
Mehmet Aksoy, 1119
Mehmet Balta, 1121
Mehmet Can, 1025, 1069, 1070
Mehmet Çatalbaş, 606, 609, 793, 799, 984, 985, 993, 1009, 1016, 1017, 1018, 1019, 1020, 1021, 1022, 1023, 1025, 1027, 1028, 1029, 1031, 1032, 1033, 1034, 1035, 1036, 1039, 1062, 1063, 1064, 1065, 1066, 1067, 1068, 1069, 1070, 1071, 1072, 1073, 1074, 1075, 1076,

1077, 1078, 1079, 1080, 1081, 1083, 1105, 1106, 1107, 1108, 1109, 1110, 1111, 1112, 1113, 1114, 1115, 1117, 1118, 1119, 1120, 1121, 1123
Mehmet Çelik, 1076
Mehmet Doğan, 704, 710, 852, 854, 1019, 1021, 1022, 1029, 1065, 1067, 1069, 1070, 1072, 1074, 1108, 1110, 1114, 1117
Mehmet Emekli, 1027, 1080
Mehmet Emin Dalkıran, 1028, 1030, 1035, 1066, 1068, 1069, 1071, 1072, 1073, 1074, 1075, 1076, 1077, 1080
Mehmet Irmak, 1009, 1015, 1016, 1017, 1018, 1019, 1020, 1021, 1022, 1024, 1025, 1026, 1027, 1028, 1029, 1031, 1032, 1033, 1034, 1035, 1036, 1039, 1040, 1064, 1066, 1067, 1069, 1070, 1072, 1073, 1074, 1077, 1080, 1081, 1107, 1109, 1111, 1112, 1113, 1114, 1115, 1116, 1122
Mehmet Özkaya, 1116, 1119
Mehmet Özutku, 1015, 1016, 1017, 1018, 1019, 1020, 1021, 1022, 1023, 1024, 1025, 1026, 1027, 1028, 1029, 1030, 1031, 1032, 1033, 1034, 1035, 1036, 1039, 1074, 1109
Mehmet Recai Kutan, 532, 535, 670, 677, 691, 697, 898, 901, 1073
Mehmet Salih Yıldız, 1019
Mehmet Şerefoglu, 986, 989, 993, 1031, 1069, 1075, 1079
Mehmet Tahir Şaşmaz, 480, 481, 959, 960, 1022, 1025, 1035, 1070, 1072, 1073, 1078, 1109, 1111, 1113
Mehmet Yusuf Özbaş, 549, 550, 656, 1016, 1024, 1025, 1034, 1063, 1069, 1070, 1106, 1112
Mehmet Yüceler, 1031, 1076, 1077, 1135
Mehmet Zeki Okur, 1062, 1063, 1070, 1071, 1073, 1074, 1077, 1078, 1080, 1110
Memduh Ekşi, 754, 756, 762, 763, 1018, 1076, 1111
Memur Yardımlaşma Kurumu, 875, 877, 878, 882
Mete Tan, 1029, 1074
Metin Musaoğlu, 514, 519, 1110
Metin Tüzün, 944

Mevlüt Güngör Erdinç, 1016, 1027, 1029, 1031, 1032, 1036, 1105, 1106, 1113, 1117, 1118, 1120, 1121, 1123
 Mevlüt Önal, 1068, 1115, 1117, 1119
 MEYAK, xix, 875, 876, 877, 880, 882
 MHP, xv, 432, 437, 450, 480, 481, 483, 496, 627, 640, 669, 803, 824, 985, 1021, 1024, 1032, 1063, 1064, 1069, 1071, 1075, 1080, 1109, 1135, 1137
 Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesi, xx, xxii, xxiv, 1025, 1026, 1070, 1113
 Millî Eğitim Bakanlığı, xv, xvii, xx, xxii, xxiv, 435, 436, 440, 444, 446, 447, 452, 453, 456, 469, 470, 474, 501, 627, 660, 767, 893, 989, 991, 1003, 1025, 1026, 1058, 1070, 1071, 1113
 Millî İstihbarat Teşkilâtı, xv
 Millî Savunma Bakanlığı, xxiii, xxv, 1022, 1057, 1077, 1120, 1122
 Millî Selâmet Partisi, xvi, 440, 444, 453, 456, 474, 487, 494, 496, 510, 514, 522, 542, 545, 568, 569, 571, 572, 575, 582, 588, 595, 628, 633, 654, 657, 659, 670, 679, 680, 687, 691, 697, 704, 710, 713, 715, 724, 762, 763, 768, 769, 771, 780, 784, 803, 804, 820, 824, 836, 839, 848, 858, 862, 872, 873, 874, 880, 881, 895, 896, 909, 910, 912, 913, 922, 925, 927, 933, 935, 974, 976, 982, 984, 993, 994, 1009, 1015, 1016, 1017, 1018, 1019, 1020, 1021, 1022, 1023, 1024, 1025, 1026, 1027, 1028, 1029, 1030, 1031, 1032, 1033, 1034, 1035, 1036, 1039, 1062, 1063, 1064, 1065, 1066, 1067, 1068, 1069, 1070, 1071, 1072, 1073, 1074, 1076, 1077, 1078, 1079, 1080, 1081, 1083, 1104, 1105, 1106, 1107, 1108, 1109, 1110, 1111, 1112, 1113, 1114, 1115, 1116, 1117, 1118, 1119, 1120, 1121, 1122, 1123
 Milliyetçi Cephe, ix, 435, 446, 468, 518, 669, 737, 1137
 Milliyetçi Hareket Partisi, xv, 443, 444, 450, 456, 462, 480, 485, 489, 494, 496, 502, 522, 525, 538, 542, 573, 575, 576, 584, 585, 588, 625, 628, 640, 654, 679, 680, 704, 789, 790, 804, 805, 806, 824, 827, 844, 848, 852, 854, 874, 875, 918, 921, 922, 938, 941, 951, 959, 960, 968, 970, 976, 978, 980, 985, 991, 993, 1009, 1015, 1016, 1017, 1018, 1019, 1020, 1021, 1022, 1023, 1024, 1025, 1026, 1027, 1028, 1029, 1030, 1031, 1032, 1033, 1034, 1035, 1036, 1039, 1062, 1063, 1064, 1065, 1066, 1067, 1068, 1069, 1070, 1071, 1072, 1073, 1074, 1076, 1077, 1078, 1079, 1080, 1081, 1083, 1104, 1105, 1106, 1107, 1108, 1109, 1110, 1111, 1112, 1113, 1114, 1115, 1116, 1117, 1118, 1119, 1120, 1121, 1122, 1123
 MİT, xv, 438, 1024
 MSB, xv
 MSP, xvi, 432, 444, 449, 485, 486, 487, 601, 640, 656, 669, 673, 682, 713, 726, 728, 769, 803, 807, 842, 897, 968, 970, 972, 1021, 1028, 1032, 1063, 1064, 1069, 1071, 1075, 1080, 1109, 1125, 1135, 1137
 Muğla, 571, 573, 894, 897, 929, 931, 934, 1014, 1085
 Muharrem Sökeli, 1121
 Muhyettin Mutlu, 1106
 Muslihittin Yılmaz Mete, 1063, 1072
 Mustafa Başoğlu, 1032, 1033, 1034, 1035, 1036, 1078, 1079, 1116
 Mustafa Dağıstanlı, 1111
 Mustafa Eşrefoğlu, 462, 466, 986, 993, 994, 1009, 1015, 1017, 1019, 1020, 1022, 1023, 1024, 1025, 1026, 1029, 1031, 1036, 1071, 1077, 1105, 1111, 1113, 1116
 Mustafa Gazalcı, 1018, 1025, 1026, 1042, 1069, 1070, 1076, 1093, 1111, 1113, 1115, 1121
 Mustafa Güzelkılınç, 1074, 1077
 Mustafa Kemal Aykurt, 1065, 1072, 1107, 1112, 1114
 Mustafa Kemal Çilesiz, 755, 757
 Mustafa Öztin, 1114
 Mustafa Rona, 1016, 1035, 1063, 1064, 1065, 1067, 1068, 1069, 1070, 1071, 1073, 1074, 1075, 1076, 1077, 1078, 1079, 1080, 1081, 1083, 1118
 Mustafa Şentürk, 1019, 1110
 Mustafa Üstündağ, xix, 459, 956, 957, 961
 Mustafa Yıllankıran, 1027, 1118
 Muş, 514, 521, 526, 528, 533, 540, 543, 801, 898, 980, 982, 1135
 Muzaffer Önder, 1068, 1121

Müfit Bayraktar, 808, 809, 810, 815, 1009, 1015, 1016, 1017, 1018, 1019, 1020, 1021, 1022, 1023, 1024, 1025, 1026, 1027, 1028, 1029, 1030, 1031, 1032, 1033, 1034, 1035, 1036, 1039, 1062, 1063, 1064, 1065, 1066, 1067, 1068, 1069, 1070, 1071, 1072, 1073, 1074, 1075, 1076, 1077, 1078, 1079, 1080, 1081, 1083, 1121
Müslîh Görentaş, 1062
Nahit Menteşe, xvii, 435, 436, 444, 446, 447, 466, 470, 474
Nazım Baş, 446, 1029, 1073, 1074, 1116
Necati Cebe, 1111, 1121
Neccar Türkcan, 1120
Necmettin Erbakan, 568, 569, 582, 669, 670, 704, 710, 1062, 1104, 1123
Nevşehir, 534
Nevzat Kösoğlu, 456, 462, 522, 525, 1017, 1019, 1026, 1032, 1033, 1064, 1065, 1071, 1077, 1106, 1108, 1111, 1113
Niğde, 489, 494, 539, 991, 993, 1135
Nihan İlğün, 1112
Nihat Kaya, 1009, 1019, 1021, 1022, 1023, 1025, 1026, 1028, 1029, 1030, 1032, 1033, 1036, 1071, 1078
Nilüfer Gürsoy, 1071, 1080
Nizamettin Çoban, 790, 1021, 1025, 1030, 1033, 1062, 1075, 1078, 1117
Numan Uzun, 1067, 1068, 1079, 1081, 1105
Nurettin Karsu, 521, 1063, 1064, 1073, 1078, 1105, 1107, 1114, 1116, 1117, 1118, 1121
Nurettin Yılmaz, 553, 557
Nuri Bozyel, 784, 789, 1116
Nuri Çelik Yazıcıoğlu, 1018, 1019, 1020, 1021, 1022, 1023, 1024, 1025, 1026, 1027, 1028, 1030, 1031, 1032, 1033, 1034, 1035, 1036, 1039, 1070, 1105, 1106, 1107, 1109, 1111, 1113, 1114, 1115, 1117, 1118, 1119, 1120, 1121, 1123
Oğuz Aygün, 1074, 1104
Oğuzhan Asiltürk, 895, 1015, 1032, 1063, 1106, 1114, 1121
Ordu Yardımlaşma Kurumu, 878
Ordu, 754, 755, 756, 759, 762, 763, 797, 875, 878, 880, 881, 943, 961, 973, 999
Orhan Akbulut, 832, 836, 960, 965, 1031
Orhan Birgit, 1029, 1069, 1107

Orhan Eren, 1110
Orhan Yağcı, 1072, 1117
Orman Bakanlığı Bütçesi, xxi, xxiii, xxv, 1034, 1079, 1120
Osman Demirci, 1036, 1109, 1111, 1113, 1115, 1117, 1118, 1119, 1120
Osman Orhan Çaneri, 736, 742, 806
OYAK, 878
Ömer Barutçu, 1026, 1075
Ömer Çakıroğlu, 1110, 1114, 1116, 1118, 1119
Ömer Dedeoğlu, 1019, 1121
Ömer İhsan Paköz, 1023, 1076
Ömer Kahraman, 1027, 1062, 1065, 1072, 1073, 1074, 1107, 1110, 1111, 1114, 1115, 1117, 1118, 1119
Özer Yılmaz, 839, 844, 1027, 1081, 1121
PAB, xvi
Parlamentolararası Birlik, xvi
Rahmi Kumaş, 466, 469, 731, 736, 883, 892, 893, 894, 1022, 1026, 1063, 1069, 1070, 1072, 1107, 1113, 1114, 1115, 1120
Ramazan Çalışkan, 880, 1025, 1070, 1114
Recep Özel, 1018, 1021, 1023, 1025, 1035, 1036, 1062, 1063, 1066, 1068, 1069, 1070, 1071, 1072, 1073, 1074, 1075, 1076, 1077, 1078, 1079, 1093, 1108, 1114, 1121
Rıfkı Danışman, 1107, 1109, 1113, 1114, 1119, 1121
Rize, 756, 1066, 1070
Sabri Öztürk, 1029
Sabri Tıǧlı, 1121
Sadi Somuncuoğlu, 489, 494, 991, 993, 1015, 1018, 1019, 1020, 1023, 1063, 1064, 1069, 1107, 1115, 1135
Sadullah Usumi, 478, 479, 481, 482, 487, 493, 497, 775, 776, 792, 793, 803, 804
Sakarya, 463, 466, 620, 638, 643, 667, 668, 756, 763, 917, 944, 946
Salih Özcan, 508, 509, 528, 531, 542, 561, 1021, 1027, 1029, 1067, 1073, 1074, 1109, 1110, 1116, 1119
Sami Gökmen, 1025, 1070, 1071, 1073, 1074, 1075, 1076, 1077, 1078, 1079, 1080, 1083, 1117, 1120, 1121
Samsun, 561, 564, 651, 756, 759, 1131
Sayıştay, 882, 1016, 1017, 1063, 1106
Selahattin Öcal, 1039, 1117, 1120

Selçuk Erverdi, 745, 748
Sermet Durmuşoğlu, 1074
Sevil Korum, 1107, 1116, 1122
Siirt, 521, 526, 532, 536, 540, 548, 803, 804, 816, 836, 839, 933, 934, 935, 1085
Sinop, 436, 522, 539, 756, 801
Sivas, 498, 680, 682, 765, 767, 768, 780, 782, 784, 801, 804, 806, 818, 820, 821, 824, 832, 836, 851, 852, 858, 862, 869, 870, 877, 880, 894, 960, 965, 1085
Soru, vii, viii, 431, 432, 440, 1014, 1028, 1031, 1075, 1077, 1079
Sosyal Güvenlik Bakanlığı Bütçesi, xxiii, xxv, 1033, 1078, 1120
Sosyal Sigortalar Kurumu, xvi, 483
SSK, xvi
Süleyman Arif Emre, 887, 892
Süleyman Sabri Öznal, 990, 991, 1030, 1073, 1108, 1112, 1113, 1114, 1115, 1116, 1117, 1119, 1121, 1122
Süleyman Şimşek, 1106
Sümer Oral, 1120
Şener Battal, 440, 444, 749, 751, 768, 771, 982, 984, 993, 994, 1009, 1015, 1016, 1017, 1018, 1019, 1020, 1021, 1022, 1023, 1024, 1025, 1026, 1027, 1028, 1029, 1030, 1031, 1032, 1033, 1034, 1035, 1036, 1039, 1062, 1063, 1064, 1065, 1066, 1067, 1068, 1069, 1070, 1071, 1072, 1073, 1074, 1075, 1076, 1077, 1078, 1079, 1080, 1081, 1083, 1105, 1106, 1112
Şerafettin Elçi, 1027, 1072
Şükrü Abbasoğlu, 906, 909, 1022, 1034, 1068, 1079, 1115
Şükrü Bütün, 1106, 1107, 1111, 1112, 1113, 1114, 1115, 1117, 1118, 1119, 1120, 1121, 1123
Tahir Büyükkörükçü, 1020, 1066
Talat Asal, 652, 1111
TBMM, vii, xi, xiv, xvi, xix, xx, xxi, xxiii, xxv, xxvi, 431, 432, 433, 435, 436, 440, 444, 446, 449, 453, 456, 462, 466, 469, 470, 474, 478, 480, 481, 482, 483, 486, 487, 489, 494, 496, 497, 500, 505, 508, 510, 514, 519, 522, 525, 528, 531, 532, 535, 538, 542, 545, 549, 550, 553, 557, 561, 564, 568, 569, 571, 573, 575, 579, 581, 584, 588, 595, 600, 606, 609, 615, 620, 621, 622, 625, 628, 633, 638, 643,

648, 652, 656, 661, 667, 668, 669, 670, 677, 680, 682, 685, 691, 697, 704, 710, 714, 716, 726, 728, 729, 731, 736, 739, 740, 742, 745, 746, 749, 751, 754, 755, 757, 762, 763, 765, 766, 767, 768, 771, 775, 776, 779, 780, 784, 789, 790, 792, 793, 799, 803, 804, 806, 808, 809, 815, 820, 824, 827, 828, 829, 832, 836, 839, 844, 848, 849, 851, 852, 854, 855, 858, 862, 866, 867, 869, 870, 872, 874, 875, 877, 880, 881, 883, 885, 887, 892, 893, 895, 897, 898, 901, 906, 909, 913, 915, 917, 918, 922, 927, 929, 931, 933, 935, 938, 941, 943, 944, 946, 951, 956, 957, 959, 960, 965, 966, 967, 968, 970, 974, 976, 977, 978, 980, 982, 984, 985, 986, 990, 991, 993, 994, 996, 1009, 1011, 1015, 1018, 1020, 1022, 1025, 1027, 1028, 1031, 1033, 1035, 1036, 1039, 1040, 1042, 1062, 1063, 1064, 1066, 1067, 1068, 1069, 1070, 1071, 1073, 1075, 1078, 1080, 1093, 1105, 1107, 1109, 1110, 1111, 1113, 1114, 1116, 1118, 1123, 1134, 1135, 1136, 1138, 1139
TCDD, xvi
TCDY, xv
TCK, xvi
Tekirdağ, 499, 514, 609, 615, 757, 762, 931
Temel Ateş, 875, 880, 881, 1025, 1030, 1078
Temel Karamollaoğlu, 780, 784, 820, 824, 858, 862, 1018, 1030, 1032, 1035, 1064, 1065, 1067, 1070, 1071, 1072, 1073, 1077, 1079, 1080, 1107, 1108
Teoman Köprülüler, 751, 754, 1027, 1072, 1115, 1135
Tevfik Fikret Övet, 1079, 1116
Tevfik Koralan, 1034, 1114
Ticaret Bakanlığı Bütçesi, xx, xxii, xxv, 1027, 1072, 1114
TİSK, xvi
Tokat, 534, 989, 995
TÖBDER, xvi
Trabzon, 466, 467, 469, 731, 736, 756, 759, 762, 763, 801, 830, 880, 881, 883, 884, 892, 893
TSK, xvi
Tuncay Mataracı, 1032, 1033, 1077, 1078

Tunceli, 467, 514, 518, 526, 536, 538, 540, 548, 558, 801, 887, 927, 929, 975
Turan Fırat, 1109, 1116
Turgut Artaç, 1022, 1032, 1035, 1069, 1070, 1075
Turhan Feyzioğlu, 669
Türk Ceza Kanunu, xvi, 477
Türkiye Büyük Millet Meclisi, v, viii, xi, xii, xiii, xvi, xx, xxi, xxiv, 431, 433, 434, 453, 462, 551, 554, 565, 585, 670, 687, 723, 776, 792, 832, 931, 1009, 1010, 1011, 1012, 1013, 1014, 1020, 1025, 1027, 1040, 1062, 1091, 1093, 1101, 1105, 1133, 1136
Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları, xv
Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları, xvi
Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu, xvi
Ulaştırma Bakanlığı Bütçesi, xxi, xxiii, xxv, 1028, 1029, 1073, 1116
Uşak, xix, 502, 539, 810, 815, 849, 852, 856, 863, 885, 887, 957, 986, 987, 993
Ünat Demir, 571, 573, 1106
Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçesi, xx, xxii, xxiv, 1021, 1067, 1110
Van, xix, 450, 482, 512, 521, 532, 536, 539, 549, 864, 895, 898, 901, 904, 909, 910, 913, 914, 1131, 1135
Vecdi İlhan, 1034, 1079

Vehbi Meşhur, 1109
Veli Yıldız, 1110, 1114
Veli Zeren, 1031, 1113, 1116, 1117
Yahya Uslu, 1021, 1064, 1067, 1072, 1074, 1075, 1081, 1120
Yakup Üstün, 1020, 1034, 1064, 1067, 1069, 1071, 1076, 1079, 1112, 1113, 1119
Yalçın Gürsel, 1036
Yargıtay Başkanlığı Bütçesi, xx, xxii, xxiv, 1025, 1070, 1112
Yargıtay, xx, xxii, xxiv, 507, 876, 882, 1025, 1070, 1112
YAŞ, xvi
Yaşar Ceyhan, 1064, 1110
Yerel Yönetim Bakanlığı Bütçesi, xxi, xxiii, 1028, 1080
Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Cumhuriyet Senatosu Bütçesi, xx, xxi, xxiv, 1009, 1062, 1105
Yılmaz Balta, 1065, 1066, 1070, 1108
Yılmaz Cemal Bor, 1015, 1022, 1073, 1114, 1121
Yılmaz Ergenekon, 507, 550, 731, 1083
Yozgat, 539, 569, 571, 870, 872, 874, 894, 989, 995, 1063
Yusuf Cemal Özkan, 1029, 1074, 1079, 1120
Yusuf Uysal, 1009, 1062, 1118
Yüksel Çakmur, 1036, 1073
Zonguldak, 669, 1011, 1014, 1062, 1063

ISBN : 978 - 605 - 4700 - 17 - 2 (Tk. No.)

ISBN : 978 - 605 - 4700 - 19 - 6 (2. Cilt)

**TBMM BASIMEVİ
ANKARA - 2012**